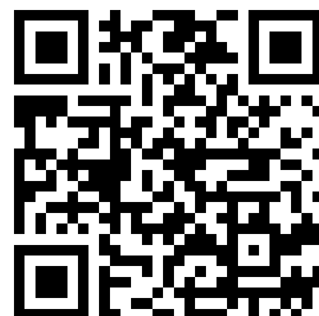

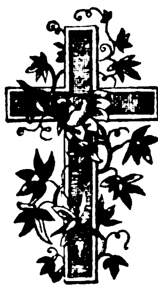
ZAGREBAČKI

KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ DVADESET ŠESTI.

1875.

UREDIO

Dr. JURAJ POSILOVIĆ.

U ZAGREBU.

TISKOM DRAGUTINA ALBRECHTA.

KAZALO.

(Cifra znači broj lista.)

Ugarska.

Cislajtanija.

Rim i Italija.

Njemačka.

Francezka.

Englezka, Irska.

Druge zemlje.

Broj 1.] U Četvrtak, 7. Siečnja 1874. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Tri rieči našemu sveučilištu.

Jedna od najvažnijih i najplemenitijih želja narodnih, hvala Bogu, izpunjena je. Sveučilište je otvoreno. Narod ga je neizmjernimi žrtvami stvorio, što je tiem veće hvale vriedno, čim oskudnija vremena živemo. Sveučilište je hram posvećen istini u svih strukah znanja i umienja ljudskoga. U njem se dakle svatko ima kljanjati istini svetoj, kojom sve na svietu biva i živi; jer oduzmi biću i životu istinu, odmah si ga u sjenu i utvoru pretvorio. To znači ona sveta priča o trsu i lozi, koja samo dotle živi, dok ostaje u živom obćenju sa korjenom svojim. Svako družtvo, bilo ono državno ili obiteljsko, ima jedino u istini uvjet pravoga života i sigurne budućnosti. Stari Pollybio više stotina godina unapried je propast rimskoga carstva prorekao, jerbo je opazio, da prestaje vladati njim istina, pravda i kriepost. Tursko carstvo sva Europa od razsula brani; ali zabadava kad u njem istine ni u zametu neima. U obitelji se istina očituje viernošću, ljubavju i slogom; pak ako se makar i najstarija i najčuvenija obitelj od toga odvrati, odmah počme u propast naginjati.

Istina je dakle onaj uzvišeni cilj, za kojim svaki član sveučilištni iz sve duše i iz svih sila težiti ima. Svatko tko u sveučilištu boravi, ima istinu cielom dušom prigrliti tako, da ju i u život i zvanje prenese, i plodove njezine u narodu na sve strane širi. Istina u duši i umu, istina u životu i zvanju, istina u plodovih svojih, to je što ima svakomu na sveučilištu pred očima lebditi.

1. Istina u duši i umu. Čovjek, na sliku i priliku božju stvoren, teži neodoljivim načinom za istinom. Težnja se ta odmah, kad se čovjek na život pobudi, odzove najprvo u sviesti našoj i svetih njezinih opomenah; a poslie u jeziku našem, u kom nutarnje slovo naše otajstvenim načinom pùt i rieč postaje, i u vanjski sviet prelazi, da istinu govori, budi, širi i brani. Bez istine nemože nitko biti, tako da se isti zavodnik i himbenik plaštom istine odjenuti mora, ako misli opaku cilj svoju postići. Tu prirodjenu i Bogom danu težnju razvijati mora svaki član sveučilišta, jerbo ko što se tielo naše hljebom svakdanjim, tako se isto duša naša istinom, tom hranom nebeskom, gojiti, kriepiti i razvijati ima. Liepo veli pismo: „čovjek neživi samo jelom i pilom; nego i svakom rieči, koja od Boga dolazi“, jerbo je Bog vječiti izvor istine i onoga svjetla, koje prosieva svaku dušu dolazeću na ovaj sviet. Istina je baština sveta, koju nam nitko oteti nemože. Sve što si na ovom svietu stekao, i blago koje posjeduješ, i čast koju obnašaš, i sloboda koju uživaš, sve ti se može oduzeti, do jednoga samo nijedna moć ovoga svieta nedosiže, a to je: istina, znanje i poštenje, koje si duši svojoj priskrbio. Odatle ona sveta opomena: „tražite vrhu svega ono blago, koje niti molj razgristi, niti lupež ugrabiti nemože.“ To je blago, koje se obilnim načinom na sveučilištu stiče. Istina i znanje najljepši je ures i najsilnija moć duše naše. Istinom se i znanjem jedino do velikoga imena i do prave neumrle slave dospieva. Može doduše surova sila čovjeka nadjačati, može ga klevetom naružiti, može ga u prerani grob strmoglaviti; ali ako istini i pravdi do konca vjeran ostane, onda klevetu u slavu, smrt u život neumrli a krv u obilno sjeme istine Bog i čovječanstvo obrati. „Sanguis martyrum, semen Christianorum“, veli Tacit kršćanski, Tertulijan! U istini i znanju leži često put uvjet života il smrti za sav narod. Da je narod francezki u posljednjem ratu imao vojsci na čelu umnoga Napoleona I. ili Julija Caesara bio bi sigurno izbjegao štetu i poraz, koji je pretrpio.

Evo što se ima duši i umu pribavljati na sveučilištu. Mladost je svježega srca i polietne misli, zato će, nedvojim, svaki mladić, koji ovo uzčita sa svom ozbiljnosti odlučiti, da umu svomu to blago, taj ures i tu snagu čim obilnije priskrbi; ali se pita, kakva ima biti duša, da za tolike darove bude sposobna? Od odgovora na ovo pitanje zavisi ponajviše uspjeh radnje i nastojanja na sveučilištu našem. Duša mladića, koji se na sveučilištu nauci posveti, ima biti skroz i skroz kršćanska. Jer 1. ko što se ništa uzvišenijega na ovom svietu nemože bez truda i napora postići, tako ni znanje i umienje. Ko što zemlju, da nam žudjenim plodom urodi, znojem lica našega natapati moramo: tako isto, ako mislimo, da sjeme istine i pravde, koje se na zemljište duše baca, plod donese, ima se dan i noć znojem lica našega natapati; inače je palo sjeme il na kamen, ili na drač i ostalo je lošo, ili ga nije zemlja pokrila i došle ptice nebeske i odniele ga. Ako u duševnom i umnom radu želimo uspjeti: valja sama sebe zatajati, valja se razsipnosti i razkošja odreći; valja sve svoje vrieme znanju i umienju žrtvovati. Sv. pismo, da čovjeka na râd obodri, upućuje ga na mravca i pčelu; naše novo sveučilište, misli-li svoju svrhu postići, ima njekim načinom postati mravinjakom i pčelinjakom. Svaki nas je primio od Boga liepih darova, jedan deset, drugi pet, a treći dva talenta, ali se valja darom božjim poslužiti, valja talentom dobivenim lihvariti. U istini je Bog, a tko istini služi Bogu služi, pak će Bogu razlog dati, kako se je vremenom, prilikom i darom božjim poslužio. Svakomu mladiću imala bi ona priča evangjeoska o slugah, koji talent od gospodara primiše, da se njim posluže, uviek pred očima lebditi. —

Naš sv. Jero, najveći genij i najučeniji čoviek svoga vieka, svjetuje svećenikom, da se kruhom svetoga pisma u znoju lica svoga svakdan hrane. da jim se knjiga sveta iz ruku nikada neizmiče, da š njom bdiju i nad njom da zaspu; na posljedku svojim energičnim načinom veli: Svećeniku je poput proroka, o kom se veli: „devoravit librum hunc“, svete knjige gutati, probaviti i u krv svoju pretvoriti. Ovo se isto svakomu mladiću reći mora: Valja da se knjiga mladiću uviek u ruci nalazi; valja često puta noć u dan pretvoriti, valja nauk, koji slušaš, ako smijem tako reći, proždrieti i u meso i krv ga svoju pretvoriti. Nehasni se tu ni na genialnost i lahkoću u učenju pozivati, jer prvo: genialnost je vrlo riedka stvar, i čestoput, što se tako naziva, ništa drugo nije nego puka mašta i taština; a drugo: ko što zdravomu i jedromu tielu više hrane treba nego slabomu, isto tako darovita duša više hrane duševne treba, jer inače ostane, ko što to izkustvo višeput uči, aes sonans et cymbalum tiniens. Čim si darovitiji, moj mladiću, tiem, vjeruj mi, imaš biti ozbiljniji i radeniji, ako misliš do istine i do liepa imena dospjeti. Ako si darovitiji, spadaš i onako medju one izabranike, kojim je Bog zastavu u ruku stavio, da druge brže za sobom povuku na strmu goru, koja na višku svom hrani bujnu lovoriku, dosudjenu onim, koji uztraju do konca. Napoleon prvi, najgenialniji čovjek našega vieka, u svojih memoirih sto puta ponavlja, da vojnik, koji misli do znanja i slave ratne dospjeti, ima, kako on veli, obliediti bdienjem nad knjigami i kartami geografičkimi; da je budala, koji misli, da se vojnička znanost samo praksom uči. Jedan put mu vojvoda neuchâtelski reče o jednom generalu: „il sent le poudre“, (zaudara puščanim prahom); a Napoleon odvrati: „I' aimerais mieux, qúil sentit l' huile de la lampe“, (volio bi, da zaudara uljem noćne lampe). Vriedna i dostojna izreka tolikoga muža! Isti taj veliki muž reče jednom mladićem u vojnoj školi: „Travaillez sans cesse, chaque heure perdue est une chance de malheur pour l'aveuir!“ (Radite bez prestanka, jer svaka izgubljena ura može biti povodom nesreće za budućnost). Kako liepa i ozbiljna rieč! Kako se ona pristoji stvari, o kojoj govorim!

Ako je pako tako, onda pitam ja: što je, što mladež za razsipnim i zabavnim životom toli pohlepnu, na toliku ozbiljnost i radinost sklonuti može? Da-li one positivističke i materialističke doktrine, koje se žalibože već i kod nas širiti počimaju: da moralnoga zakona, o kom Cicero isto tako divno i istinito, kô sv. Pavao Apoštol sbori, neima? da se svi naši naravni nagoni i sve naše pohlepe i pohote mirno razvijati imaju, jer tko njim svim bez razlike zadovolji, da je svrhu svoju postigao? da su najveći zločinci, da su dakle petroleaši, koji su taoce, ni krive ni dužne, ubijali i oganj u bibliotheke i sbirke bacali, ne toliko krivci, koliko samo nesretnici? da sav uzgoj čovječji jedino u tom leži, da se njeke maglovite predstave (Vorstellungen), kako vele, ethisiraju, koji tada voljom po svojoj volji bez podpune njezine slobode vladaju? Po toj bi theoriji učeni ljudi, koji tih ethisiranih predstava do sitosti imaju, ujedno i najizvrstniji bili. A ja velim: kad sudac živih i mrtvih bude posljednju statistiku krieposti i zloća sastavio, onda će se po svoj prilici više učenjaka i vještaka na lievoj strani naći, nego

prostoga puka, koji je po svojoj vjeri i katekismu živio. Dobro je sv. Augustin opazio: „Surgunt indocti et regnum coelorum rapiunt, nos autem cum doctrinis nostris in coeno vitiorum volutamur.“ Je-li to, pitam ja još jednoč, nauk, koji može mladež na onu radinost i požrtvovanje sklonuti, bez koje neima istine, neima nauke? Ah nije! i sto put, ne samo u ime vjere, nego i u ime zdravoga razuma, opetujem: nije!

Kud takve užasne theorie vode, vidi se iz toga, što se je Moleschott, glavni stup njihov, usudio prispodobu učiniti izmed zločinca, koji je njemu samo nesretnik bez nikakve krivnje, i izmedj sudca, koji u ime družtva i zakona sudi; ter zločinca predpostavlja sudcu: quel raport en effet, veli on, y a-t-il entre l'individu aveuglé par la passion, qui commet un meurtre, et le calme d' un tribunal, qui sans obtenir ùn avantage moral, quel quíl soit, se venge d'un crime par la mort?“ Tù je ubojica oslobodjen, a sudište odsudjeno. Po toj filosofiji kaznenoga prava nebi sudci zagrebački bili smjeli osuditi ubojicu Bastiančića, koji je u po biela dana u Zagrebu ubio siromaka Hoffmana; nego protivnim načinom sudci su, odsudivši nevinoga nesretnika, zaslužili, da se odsude na 18 godina tavnice. (Vidi Revue de deux mondes od Aug. god. 1873. strani 531. naslov: La responsabilité morale et le droit de punir, od E. Caro).

Duša mladenačka može za istinu i nauk samo sv. evangjeljem sposobna postati, koje veli i uči: da čovjek u sadašnjem stanju svom nije posve zdrav dušom svojom; da ima u čovjeku osim svetoga zakona sviesti i zlih pohota, koje valja suzbijati, pokoriti i na križ, da tako reknem, pribijati; da je nauk, kriepost, izvrstnost i sve, čim se čovječanstvo diči, uspjeh ljute borbe, koju mora čovjek sa samim sobom biti, i da je mnogo težje, ko što su već stari rekli, samoga sebe, nego sav sviet nadvladati; jer se je već često puta dogodilo, da je onaj, koji je sav sviet nadvladao, kukavno stradao i poginuo, jer nije znao samoga sebe svladati; da se čovjek ne samo do groba svoga sa samim sobom za kriepost i izvrstnost boriti mora, nego da u toj borbi, čovjek i najčestitiji, čestoput podlegne; što ne samo o sebi samom divno liepim načinom svjedoči sv. Pavao Apoštol, nego i mudrost poganska', jer u ime njezino jedan od prvih psihologa staroga svieta veli: „Cupio meliora, proboque; deteriora sequor.“

Kad je dakle sv. Pavao Apoštol, čovjek najizvrstniji, ako se i neobazreš na njegovo uzvišeno zvanje, o sebi rekao: „Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne cum aliis praedicavero reprobus ipse, efficiar“ (Kaznim tielo svoje i pod jaram ga stavljam, da sam nepropadnem, dočim drugim spas naviešćujem): jasno je, da i mladež, koja se je nauci posvetila, na samu sebe paziti ima; da se ima čuvati svake zle prigode; da ima pohote svoje strogim načinom pod jaram svoga uma i svoje sviesti stavljati: da se u boju proti samoj sebi od malenih nogu vježbati ima; da ima iz obilna izvora svete vjere sva ona sredstva crpiti, koja su Bogom dana, da se čovjek na svaki ozbiljniji râd spremi osnaži i očvrsti.

To mi se čini danas nuždnije, nego igda! U doba moje mladosti veći je zapt u školi vladao, nego danas, i ja barem od svoje strane nemogu dosti Bogu zahvaliti, što sam skoro svu svoju mladost u sjemeništih i zavodih pod strogom disciplinom proveo. Ako je išta u meni znanja i dobrote, priznajem drage volje, da je to puki dar božji i posljedica onoga strogoga reda, koji u sjeminištih vlada. Ja ozbiljniji značaj, znanje i svakovrstnu valjanost englezkoga naroda tomu ponajviše pripisujem, što se mladež sveučilištna u Englezkoj većom stranom u konviktih i pod zaptom odhranjuje Danas vlada veća sloboda, nego njegda, u sveučilištih i školah. Neka je, i odatle može velike koristi biti, jer neima dvojbe, da je ono plemenitije, što se na slobodnoj volji i odluci osniva; ali pod jednim samo uvjetom, a taj je: da se mladež tom slobodom dobro posluži; da sama po sebi sa svom ozbiljnošću na rad pristane; da nigda bez uzroka i važnoga povoda od predavanja neizostane; da, riečju, čim je manje discipline vanjske, tiem više bude u svakoj duši i u svakom srcu zapta nutarnjega, po kom se drug sa drugom u poslu, u marljivosti, u poštenju i dičnom ponašanju nadtiče. A budući da to bez pomoći odozgor nemože biti, za to molim mladiće i zaklinjem narodnom budućnosti, koja na njih ostaje, da se vjeri svojih otaca neogluše. Imaj svaki, komu je iole moguće, svoju bibliu, ter kad ti duh inim naukom i štijenjem otešča, a ti ga razgali i obodri kojom glavom svetoga pisma osobito novoga zavjeta. To je vazda meni barem bio, a jest i dan danas najbolji odmor. Imaj svaki i nesjetni viš kreveta svoga znak sv. križa, pak reci barem jutrom i večerom spasitelju svomu: „Ti si Isuse put, život i istina, ti me vodi, ti me kriepi, ti me nadahni! Ti si, neimav kud glave svoje postaviti, sav sveti život svoj posvetio neumrloj istini i pravdi, koja svietom vlada i vladati će u vieke, daj da istoj svetoj svrsi i ja sve vrieme svoje i sve sile duše svoje osobito u proljetno ovo doba života

svoga posvetim! Ti si me, Gospodine, svetom krvju svojom pobratio i u svetoj božanstvenoj smrti svojoj na novi višji život probudio, posveti ti život i nastojanje moje i daj da, ko što si ti u naravi čovječjoj meni sličan postao, i ja tebi vječitomu uzoru svomu po milosti i pomoći tvojoj svaki dan sličniji i na svaki rad i posao sposobniji postanem! Daj mili vječiti moj dobrotvore, da pod teretom svoje važne zadaće nesmalaksam i učini jaram, koj nosim, lahkim i sladkim: Jugum meum suave et onus meum leve. Ah mladeži moja! znaj da u tom uvjet života i smrti tvoje i naroda našega stoji.

(Dalje će sliediti.)

Slike iz Irske.

(J. R.)

III.

Fakcije.

Vrlo neobična i zanimiva crta u životu starih Iraca jesu borbe fakcijâ. Svako skoro selo razdieljeno je u dvie barem fakcije, koje bi si držale za veliku sramotu, da na sajmu nedodje medju njimi do ljute, krvave borbe. Što je dalo prvi povod tim fakcijam, nemože se danas znati. Biti će po svoj prilici, da su se negdje u davnoj davnini ljuto zavadile dvie obitelji, pak je onda ta njihova mržnja prešla i na potomke. S toga će i biti, da fakcijam obično na čelu stoje dvie obitelji, po kojih se onda one imenuju. Ali krivo bi bilo misliti, da je ona stara mržnja uvjek povod takovim borbam. Mnogoput niti neznaju članovi fakcije, za što se mrze, one se tuku, jer spadaju k ovoj ili onoj fakciji; za drugo nepitaju. Medju tim neproteže se to neprijateljstvo fakcijâ na sve odnošaje života, može se dogoditi, da takovi ljudi cielu godinu mirno živu kano najbolji susjedi, ali kad se sastanu na sajmu, onda se tuku kano najgori neprijatelji. Mnogo je dakako doprinosio k tim borbam — prije pobjedonosnih vojna P. Mathewsa barem — whisky, da zapali već samu po sebi vrlo razdražljivu narav irsku. Uz to nesmije se zaboraviti, da je Ircu prirodjeno, da se rado svadja i tuče. I tako je postalo, da si Irac nemože pomisliti sajma bez plesa, whiskya, gajdâ i bitke. Čestit momak neće nikada ići na sajam, da se liepo neopravi za ples, i da neuzme sa sobom batine za bitku. U vrućini bitke dogodi se češće, da i amazonke na zlo upotrebe obzir prama liepomu spolu, na koj će Irac riedko zaboraviti. Tako smo jedanput vidjeli veliku, jaku ženu, oboružanu čarapom, u koju je metnula kamen, i tako šest mužkaraca oborila, a da joj se niti jedan nije ozbiljno opriečio.

Jedan slučaj takove bitke, koja se je vrlo žalostno svršila, pripovjediti ćemo ovdje, kako smo ga čuli od jednoga vrlo pametnoga seljaka u blizini velikoga trgovišta Ballydehob, nekako trideset milja od Corka.

„Bitke fakcijâ, dovrši on, izčeznule su skoro posve iz Irske. Mladi momci govore o tom kano o kakvu čudovištu, koje je ovaj ili onaj jedanput vidio. Mi starci nemožemo sada razumjeti, kako smo mogli biti takovi ludjaci — osim da je nesrećni whisky bio svemu kriv: on je napravio više udovica i sirota nego zimnica i glad. Hvala Bogu, sada umiremo, kad nas pozove Bog, a ne po svojoj ludosti, kako je to bivalo prije. Za moje vrieme bilo je to drugče. Kad sam još mali dečko bio, mislio sam, da i ja moram biti polag, kad je fakcija moga otca navalila, i mnogi kamen, da sam ga jedva dignuo, bacio sam u gustu hrpu. Ako je onda bilo mrtvih, reklo se je: što ćemo si, bilo mu je sudjeno. Ako je koj momak za sobom vukao po travi svoj kaput, a netko od druge fakcije usudio se, na nj mu stati, onda se zgrabiše, ako već nisu znali naći drugoga povoda za bitku. Onda je svaki bio prisutan, i nitko nije pitao, kako će se stvar svršiti. Višeput nije bilo nikakve mržnje kod takove zgode, ništa što bi čovjeku na samrti težko ležalo na duši. Gdjekad je pako bilo drugče, mržnja, crna, gorka mržnja prelazila je od otca na sina, i poslje krvave bitke na trgu sliedilo bi češće ubojstvo na samotnom putu u noćno doba. Eno vidite na primjer onu siromašnu gospoju, nastavi on, pokazav na ženu, koja je pred kolibom sjedeć marljivo vezla, mrs Lawlor znala bi o tom pripoviedati. Ona će gospojam rado pripovjediti tu poviest, ako ju hoćete slušati — sirotica tužna. I ona nosi udovično odielo od onoga vremena.“

Okrenuv se prijazno k susjedi· „Kako ste, mrs Lawlor, što radi vaša mala? Te gospoje rado bi si kod vas časak odpočinule, a ja ću medju tim pokazati gospodi put na brdo. Ta vi uvjek rado primate strance, kako su i vaši stari činili.“

„Dobro mi došle, milostive gospoje. Marijo, daj obriši stolac, daj dušo.“ Koliba bijaše, kano što i njezino i njezine liepe djevojčice odielo priprosto ali čisto. Poslje nekoliko opazaka nije nam bilo mučno, dovesti ju na poviest njezine nesreće, koja ju je učinila siromašnom udovicom, i koja joj je uvjek stajala pred očima.

„Ja sam, moje gospoje. postala udovicom radi fakcijâ, kano što i moja majka prije mene. Hvala Bogu, on sam je učinio, da ovo moje ubogo diete valjda neće morati isto o sebi reći. Dragomu Bogu hvala — Conneli i Lawlori mogu si danas solju posipati krumpire bez pogibelji, da će doći do bitke. Ja sam rodjena Connel i prvo što su me učili bijaše, da moram sve Lawlore iz dna duše mrziti. Ali — tko će promieniti svoj udes — prva ljubav moga srca, koja će biti i posljednja, bijaše za jednoga Lawlora. Ona nije doživjela promjene, ali boli, ah boli mnogo. Kad sam prviput vidjela otca toga djeteta, odmah sam oćutila, da moje srce samo za njega kuca. I kucalo je u radosti, žalosti, užasu, ali nikada za drugoga nego njega. I sada, kad Mark Lawlor leži u tihom grobu pod zelenom zemljom, sad se više ponosim

njegovom ljubavlju, nego da postanem odmah kraljicom ciele mile Irske. Oh, vaše milosti, da ste ga vidjele!“

„Norah — reče moj otac — Norah, drži oči uprte na žito, nepusti ih za pljevom gledati. Nediži ih nad živicu, jer danas će mnogi Lawlor tim putem na sajam, a ja neću da moje diete ili njih koga vidi, ili od njih bude opaženo. Ja sam imala najbolju volju učiniti, kako mi je otac naložio. Tako sam stajala na guvnu i vijala, i kad sam čula glasove ili korake, upreh pogled na žito, a pljevu pustih letjeti, kud je htjela. Ali na jednoć prodre se živicom velik pas i napade moje malo psetance. Ja bacih svoje sito, da otjeram tudjega psa. Ali to nije bilo ni potrebno, kano munja bijaše on preko živice...“ Udovica zamuknu časak, zacrveni se malko i tužno se nasmieši, te opet nastavi: „Ja bih rado znala, moje liepe gospoje, jeda ljubav svagdje tako brzo pali, kako u našoj staroj Irskoj; ali tako je bilo! Marko nereče deset rieči, ja niti tri; ali naše oči i naša srca razumješe se; pak ipak sam mu iz očiju vidjela, da je on Lawlor, a on je i onako znao, da sam ja Connel. Ali što pita ljubav za fakcije! Marijo, dušice, okrenu se svomu djetetu, koje se je tiho na nju bilo naslonilo, Marijo, reče ona, i zaboravi pri tom posve, da njezin vlastiti primjer pobija materinski joj savjet, ako tvoje srce kuca za koga mlada momka, idi mu s puta uvjek i svigdje. Tvoje krave netjeraj putem, kuda on ide; necrpi vodi iz istoga zdenca; neidi niti u istu crkvu k misi, ako ima još koja druga. U crkvi je velika pogibelj, da budeš raztresena, i da misliš na kumira srca svoga mjesto na Boga i Spasitelja tvoga. Uzmi si, moje diete, to k srcu i primjer majčin neka ti bude opomena, srce moje! Hoćeš-li me poslušati?“ „Hoću, majko,“ odgovori diete ponizno, podignuvši k njoj svojeplave oči, iz kojih se je vidjelo, da nije razumjela, o čem joj je majka u prekomjernoj brizi govorila.

„Dakle, moje mile gospoje, moj otac čudio se je jako, kako sam postala radina i skrbna, dok mu nije jedan od naših rekao, da me je vidio s Lawlorom. Onda me je on pitao, a ja mu rekoh golu istinu, da sam ja srce iz prsiju poklonila, i padoh mu k nogama i plakah gorke suze, da se je nakvasila zemlja, na kojoj je stojao. I jer sam ćutila, da je njegovo srce postajalo tvrdje, sabrah se — ja, koja sam dosle bila kano vosak u njegovoj ruci — ohrabrih se i pozvah ga, da rekne, ako zna što zla o Marku. Ali on nije hotio ništa čuti, ništa znati, nego da je on Lawlor.“ — „Marijo, idi u sobu i donesi mi predju“ — toga netreba čuti diete, ako joj i jest sve drugo poznato. Ali dosta, moj otac je prokleo naš savez; ali mi smo si rieč dali, a svećenik nas je blagoslovio i mi postasmo muž i žena. I meni je bilo s početka ko ptici u zraku, ali skoro je došla nevolja, koja mi je razparala srce. Otac se nije dao ublažiti, a moj brat, koga su imenovali „crni Connel“, bijaše još ljući nego on. Moj otac odrinu me s ognjišta, na kojem sam se rodila, i pokleknu, da me prokune, ali moja majka držala mu je sveto pismo pred ustima i kletva bijaše uništena. I tako sam pobjegla k svomu vlastitomu ognjištu, gdje me je Marko dočekao s razkriljenim rukama. I do sajma bijaše sve dobro i mi življasmo kao u nebu. A ja sam ga prosila dan i noć i on mi je sveto obećao, da se neće miešati medju fakcije, da neće nikada dignuti ruke na moga brata i moga otca, i da neće nikada okusiti whiskya. Ja sam išla s njim komad puta prama sajmištu. I kada mi je posljednji put s visine mahnuo klobukom, bijaše mi, kano da mi se je sve veselje sakrilo za brdo. Kada sam se vraćala kući, dizala se je upravo ševa veselo pjevajuć prama nebu, da se je htjelo moje srce nad tim veseliti, kano da je to dobar znak za mene. Ali na jedanput pukne puška, i ptičica pade čisto blizu pred mene, gdje sam često motrila njezino gniezdo. Uboga ptičica ležaše pred menom u krvi trzajuć, a polag stajaše ženka ukočena i dala se je od mene uhvatiti i opet onamo položiti. Onda mi je postalo tiesno oko srca, ja sam ćutila, što će se s menom dogoditi.“

„Nisam imala mira, letjela sam i letjela, i skoro mi dodje do ušiju krika i buka sa sajmišta, i kada sam zagledala mjesto, bila je strahota pogledati; gore nego nikada prije. Iz ciele te vike razabrala sam glas moga otca: Hurrah na Connele! Skoro su ga i moje oči našle. On stajaše pred mojim mužem te ga nastojaše na svaki način razdražiti. Ja sam se molila Bogu, da mu bude u pomoći, proturah se množinom — neznam, kako sam se ovako proturala — padoh na koljena pred mojim Markom. On je digao ruku, ali ne proti momu otcu, nego proti momu bratu, koj je otca bio natrag porinuo te moga muža još ružnije vriedjao. Tko je prvi udario, ja neznam; ali ja sam se bacila medju nje, i neznam, što se je kašnje dogodilo. Kad sam opet došla k sebi, ležaše moj otac u krvi kano mrtav. Bitka je prestala. Svi su stajali na okolo te se zgražali, jer on bijaše najugledniji muž u fakciji. „Lawlori ga ubiše“, govorahu ljudi, ali tko ga je ubio, nemogah saznati. Moj otac nereče više ni rieči; činilo se, da me nepozna, kad sam pred njega pala. Još je nekolikoput trznuo, a onda se pruži i bijaše mrtav. Taj čas zaboravila sam na sve drugo, ćutila sam, da neimam više otca, a moja majka da je udovica. Znala sam, da je Marko bio pri meni, ali ja ga nevidjeh. Nekoliko momaka otrča po svećenika, a ljudi su čekali mirno na njegov dolazak, premda je već prekasno bilo. Pak ipak mu je bilo pokajanje i odriešenje od grieha tako potrebno!“

(Konac će sliediti.)

Mojim prijateljem.

Zadnjih dana stigoše mi s raznih strana mnogi dopisi, osobito od svećenika, da me ili tješe, ili bodre, ili mi čestitaju, što sam zavriedio sbog imena Isusova biti poružen. Nemogući po jedince, ja im se ovdje svim na ljubavi i sućuti iz srca zahvaljujem. Ja sam bio od početka uvjeren, da oni koje me poznaju ili iz blizine

ili iz moga javnoga djelovanja, neće komu god za volju podvojiti o mojem poštenju, koje sam nastojao uvjek sačuvati neokaljano. Ali ipak moram izpovjediti, da su me najnoviji udarci duboko dirnuli, te sam imao prilike uvjeriti se, kako je u meni malo kršćanske strpljivosti i samozataje. Živući u miru, lahko zaboravimo na rieč apoštola Pavla: ako želimo biti pravi kršćani, da imamo biti slični Isusu, da mora „Christus formari in nobis." A Gospodin se nije dao uznemiriti nikakovimi porugami i klevetami, dapače niti istom osudom na smrt. Neka Bog primi ovu malu napast, koju je dopustio, da na me dodje, kano neznatnu pokoru za moje griehe, kojimi sam ga u životu uvriedio. Ja znam, da sam čovjek nemoćan, mnogim pogrieškam podvržen, ali jednu mi je veliku milost dao Gospodin, koja me u životu drži i jači. najme krjepku i živu vjeru, za koju bih s milošću božjom dao sve. Ja sam postao svećenikom ne od nevolje, nego jer sam se od kršćanskih roditelja naučio s vjerom štovati i svećenički stalež; kano svećenik branim vjeru, jer sam uvjeren, da je ona najdragocjeniji dar božji, i da bez prave vjere Isusove, kako ju nauča crkva, neima sreće niti za pojedince niti za narode. Da me vode sebične namjere, ostavio bih taj trnjem posuti put; drugdje bih kano plod svojih trudova žeo mjesto pogrdâ pohvale.

Vremena su ozbiljna, još ozbiljnija nas čekaju. Ako nećemo izdati zastave Isusove, imamo se svi sdružiti, da se zajednički lakše opremo protivnikom. Crkva Kristova imaše u svako vrieme težak položaj naprama svojim protivnikom, koji su proti njoj izlazili u boj najstrašnijim oružjem, l a ž j u. Isusa obtužiše, da je buntovnik, neprijatelj države, i odsudiše ga na smrt. Istim oružjem ubiše i njegove apoštole. Prve kršćane tužahu, da su ubojice, urotnici, neprijatelji družtva, i na tom temelju bijahu hiljade i hiljade kršćana prvih triju vjekova odsudjeni na okrutnu smrt. A i danas se progone i u tamnice bacaju službenici crkve kano buntovnici, pogibeljni državi. Neima pogrde niti poruge, koju nisu neprijatelji crkve proti svetomu otcu, Piju IX., izmislili. Ako je trebalo njegov podpis imitirati, dapače ako je trebalo ciele bule fingirati, što se je i lani dogodilo, sve je to dopustila nježna saviest onih, koji svoje geslo: „finis sanctificat media" napréuju drugim. Laž je vrjelo neizcrpivo, iz koga se može i najotrovnije oružje vaditi, a na pogrde nije dopušćeno poštenu čovjeku odgovarati; jer psovkami i batinami argumentira posebna vrst ljudi, kojoj se svatko pošten uklanja. U takovu boju težko je i silnoj vojsci; pojedinci moraju podleći. Apošstol Pavao rekao je,da će oni biti okrunjeni, koji se budu po svojoj dužnosti — legitime — borili. I vojska Isusova ima svojih vodja, koji svigdje stoje prvi; ali niti mi, neznatni udovi, nesmijemo prekrstiti ruku, nego svaki na svojem mjestu stajati, i činiti svoju dužnost. Mir je dakako ugodan, ali ako budemo mi spavali i u miru počivali, dok napreduje neprijatelj, što će nam reći na sudnjem danu Gospodin?

Ah kako je liepo polje svakomu nas opredielio Gospodin! Župnici imaju liepu zadaću, da iztrebljuju iz naroda, iz koga su oni nikli, zle običaje, osobito kletve, koje ga toliko osramoćuju, da ga učine „populum Deo acceptabilem", koji će podižuć čiste ruke k Bogu, izprositi njegov blagoslov na se i na djecu svoju. Katekete imaju sladku zadaću, u nježna srca hrvatske dječice zasadjivati nauk Isusov, koj će, ako budu posao svoj vršili s ljubavlju i revnošću, uhvatiti tako dubok korjen, da ga neće sve napasti kašnjega života moći posve izčupati. Oni, koje je duh sveti postavio „regere ecclesiam Dei" i njihovi doglavnici, imaju bditi nad poslenici u vinogradu Gospodovu, bodriti ih naukom i opomenom; ako po slabosti posrnu, očinski ih ukoriti i na pravi put dovesti. Molimo, braćo, jedan za drugoga, da Bog na nas izlije obilje svojih milosti, jer ako nas on nespasi, pogibosmo. Neuzdajmo se u svoje sile, koje su slabe i nikakve, nego očekujmo pomoć s gora, od otca svih darova. Ljubav budi geslo naše a strpljivost štit naš.

Ja neznam, ali mislim, da smo mi mnogo sagriešili Bogu svomu. On nam je dao sve, što smo samo mogli od njega očekivati. Dao nam je odličan položaj i upliv u družtvu, mogli smo ga upotrebiti na njegovu slavu. Dao nam je u obilju dobara vremenitih, mogli smo ih upotrebiti, da dobiju škole izvrstnih učitelja, propovjednice rječitih i vatrenih govornika, znanosti vještih i umnih pisaca. Dao nam je srca našega milokrvnoga puka, mogli smo ga učiniti pobožnim i kriepostnim. Pak što vidimo? Ah mogli bismo s raztuženim srcem gdjegdje opetovati rieči, koje je poganin Plinij pisao caru Trajanu, vidimo „prope jam desolata templa!" Zapovjedi božje i crkvene gaze se, a spovjedalnice stoje prazne; prave žive vjere nestaje, a propovjednici govore zidinam. Dapače već se iste dogme katoličke javno napadaju i izsmiehavaju.

Puti su Gospodnji tajni, ali kano grom zvuči nam u ušima: „maledictus, qui facit opus Domini negligenter."

Ja sam te rieči napisao isto tako sebi kano što i štiocem, dapače više sebi nego njim. Ja najbolje ćutim, kako sam daleko od idejala pravoga sluge Isusova, pak bih zato u ovo ozbiljno vrieme želio što bliže mu se primaknuti. Onda samo, ako budemo svi na svojem mjestu, moći ćemo se nadati, da će Gospodin rad naš blagosloviti.

Na kraju budi iskrena hvala plemenitoj mladeži duhovnoj, kojoj je posvećen život moj i sav rad moj. Njihova ljubav najveća je utjeha srcu momu, najveća nagrada za svaki trud moj. *J. Rieger.*

Predstava u nadb. sjemeništu.

— *ć.* Kako je čovjek sam po sebi slab, i na svako zlo odviše sklon, treba mu nukala, koja će ga od časa do časa dizati i oslobadjati od zamka, koje mu se sa svih strana stavljaju.

U današnje vrieme osobite je ponuke i pomoći potrebno svećenikom, kad jih sviet svakakvimi i najlaskavijimi sredstvi hoće da k sebi privabi i od njihova jih zadatka odvrati. Tko nije osobito pozoran, tko nezna dobro razlikovati dobra od zla, istine od laži, jezgre od ljuske lahko će se prevariti i upasti u zamke, koje mu liberalni (!) sviet stavlja.

Milo nam je, da je i mladež sjemeništna shvatila koli pogibelj današnjega vremena toli osobito položaj vjere u domovini našoj. To ju je ponukalo, te si je priredila za božićnu zabavu predstavu Wisemanova „Viktora", komada, koj našim tužnim okolnostim krasno odgovara, te je vrstan kršćansko srce mnogoga utješiti.

Na Stjepanje u 7. sati na večer počela je predstava, koju udostoji svojim posjetom presv. g. Pavlešić, rektor i prorektor sveučilišta i više prečastne gospode kanonika i ostaloga svećenstva zagrebačkoga.

Predstava odpoče papinskom hymnom, poslje koje kao „prosiov" prosbori slovo g. Jagatić, bogoslov IV. tečaja, komu evo sadržaj:

Prije nego započnemo, dopustite, da nanižemo nekoliko istina, koje su nam bile na pameti, kad smo pripravljali ovu zabavu.

Nam se je kao i svakomu katoliku pri razmatranju ovoga svieta pokazalo mnogo uzroka boli i tuzi. Čovjeku bo pričinja se sviet, kako danas stoji, kao dva tabora, od kojih jedna stranka grozovito hara po šatorih druge. Harači nepaze ni na vriednost, koju imaju stvari po svojoj naravi, ni na vriednost historičku, sve jim je ništetno, sve uništuju, sve bacaju pod noge. A taj je prizor tim strašniji, što i u samom taboru, koj haraju, imade ljudi, koji neprijatelja s raznih strana u tabor uvadjaju, pače koji se uhvatiše u taboru s neprijatelji u kolo. Ta dva tabora jesu: katolička crkva i njeni neprijatelji. Neprijatelji njeni su oni, koji zabacuju sve, što je auktoriteta božjega i crkvenoga, prem uz to uzvisuju svoj i nad božanski i nad crkveni; neprijatelji su oni, koji svojim filozofičkim sustavom, punim „biesnoga humora" hoće i Svemožnoga svrgnuti s njegova prestolja, a da sebe na nj stave; neprijatelji su oni, koji svojimi oekonomičko-filosofičkimi systemi hoće prevrnuti odnošaje utvrdjene hiljadugodišnjom historijom i praksom čovječanskoga roda; neprijatelji su oni, koji uzvisuju moć države ad absurdum, koji zahtievaju od crkve, da bude puko orudje i sredstvo države; neprijatelji su oni, kojim je kršćanstvo za istim muhamedanismom, kojim su svi i najuzvišeniji pojmi kršćanstva posljedak pukoga fanatizma, koji hoće da srce u ljudskom životu, da čuvstva u djelovanjih ljudskih neimadu nikakva upliva, već da je tu raditi samo razumu, komu još pripisuju bezkonačnost i sveznanje.

Tko će, videć uz ove i mnoge druge velike neprijatelje božje stvari, još i indifferentizam i nemar u vlastitih sinovih njenih, tko će, velju, na to neganuti se? Tko to gledati a ne zaplakati, tko gledati, a ne poletjeti proti tim neprijateljem svake uznesenosti i plemenštine?

Nu da to uzmogne, potrebno je svakomu katoliku tražiti budila i poticala, koja će ga u radu bodriti. Takovih imade u izobilju u prošlosti i sadanjosti. Tko će izbrojiti iz prošlosti one bez broja, koji su nam živ primjer i dokaz, da su svi ovi novovjeki sustavi pogubni i krivi; koji nam pokazuju i osvjedočavaju nas, da ni evangjelju nebi vjerovali, kad jih ugled crkve nebi sklanjao; da valja dati caru, što je carevo, nu i Bogu što je Božje; da se valja pokoravati više Bogu, nego ljudem, da nije pravedno slušati više ove nego-li onoga; ima jih mnogo i premnogo, koji nas uče, da nam božja stvar bude glavna svrha, kojoj da su sve druge podredjene; da za nju budemo pripravni podnesti sve; da su oni uzvišeni pojavi u kršćanstvu posljedak vjere i milosti.

Ove istine, visoko poštovani gosti, imali smo na pameti, naročito naša dva družtva „Sbor" i „Vienac", kad smo spremali ovu zabavu. Sbog ovih uzroka odabrasmo baš Wisemanova Viktora, plemenitoga Rimljanina, obljubljenoga kod puka i vojske, koj je poslje postavši kršćanin ne samo izpoviedao, nego i vršio nauk Kristov, i koj je za Maksimijana volio podnesti mučeničku smrt, nego-li priznati laž za istinu, nego-li žrtvovati bogovom.

Htjedosmo dakle Vam, visoko poštovani gosti, prirediti ugodnu večer, a sebe razveseliti i razpaliti se mišlju na ona vremena, kad su kršćani smrt za stvar Božju smatrali sa sv. Pavlom dobitkom; htjedosmo, da se ojačimo za boj, koj se sprema i u našoj slavnoj njekoć, nu sada nesrećnoj Hrvatskoj, da budemo vriedni sinovi prevriednoga nam sv. otca, vatikanskoga sužnja, koj u novovjekoj borbi dostojno i apoštolski stoji na mjestu, na koje ga stavila providnost Božja, da budemo vriedni posliedovatelji vitežkih boraca u Njemačkoj, te se tako što vriednijimi izkažemo one njegove, kojom nas njeguje naš preuzvišeni otac, prečastni ravnatelj i ostalo poglavarstvo i dobročinitelji.

Opetovno Vam kličuć: dobro nam došli, te zahvaljujuć se Vam, visoko poštovani gosti na ljubavi, poglavarstvu na pripomoći i savjetu, a obim se preporučujuć u daljnju naklonost molimo Gospodina, da uspori naš naum: dao nam milosti, da postignemo, što naumismo i želimo, a u njegovo sveto ime i začimljemo!

Poslje ugodno primljena govora započe sama predstava Viktorova.

Viktor je gradjanin grada Massillije, ugledan i poštovan gradjanin, hrabar vojnik, koj je u 30 bitkah slavno se borio uz Maksimijana. Jednom zapovjedi Maksimijan u Galliji, da sva vojska žrtvuje bogovom radi uspjeha u boju. Kršćanska jedna legija nehtjede svoga Boga zatajiti, a za to ju tyran dade svu poubijati. Grozni taj čin uzdrma i Viktora, te on baci vojničko odielo pred noge Austera prvoga prefekta massillskoga, jer da je sramota služiti takova tyrana, i postane kršćanin. Maksimijan vraća se iz Gallije u Massilju, i jer je sretno prošao, hoće da zahvali bogovom, a to će najbolje učiniti, ako privede k štovanju bogova i kršćane. Zapovjedi dakle, da se u

tu svrhu upotrebe sva sredstva. Viest o tom uzbuni svu Massiliju, a Viktora stiže ona u razgovoru s prijatelji to kršćani, to pogani. Svi se uzbunili, pobojali za svoj imetak i život, osobito za Viktora, na koga, kao vodju kršćanâ, da osobito ciljaju. Sam se Viktor ničega neplaši, i kad ga prijatelji umolili, da ostane u zabiti, on se sam pita, što bi bilo sada shodnije činiti: bježati ili se neustrašivo pokazati. Prekrasnimi argumenti i glasom angjelskim s neba zvan odilazi, da neustrašivo brani vjeru Kristovu, tješi i hrabri ostale kršćane.

Naravno je, da se proti njemu dižu poglavari poganski, prem su mu i medju njimi neki skloni, ter u senatu neki prekrasno dokazuju to iz nevinoga života kršćana, to opet iz zla stanja države, odkad se kršćani progone, da oni nezaslužuju tako okrutnoga postupanja. Osobito pako dira čovjeka prizor, gdje Viktor dolazi pred senat, ter na pitanje, kako se zove, triput neustrašivo odgovara: kršćanin da mu je prvo i najmilije ime. Tu čovjek i nehotice mora zaplakati, kad se sjeti, da se dan danas toga uzvišenoga imena premnogi stide. Joj, kamo ćemo na takav način! I ovdje se opet prekrasno riše uzvišenost kršćanstva i njegovih istina, a ništetnost poganstva. Prekrasno je ovdje gledati Viktorovu stalnost i neustrašivost, kojom spovieda Kristova načela, za koja da je pripravan podnesti istu smrt.

Predugo bi bilo navadjati ovdje sve faze, kroz koje je morao prolaziti Viktor i gdje je uvjek branio Isusa. U kratko budi rečeno: Viktor svagdje neustrašivo i prekrasno brani kršćanstvo: i pred senatom i pred samim carem; liepo osvjedočava poganskoga popa o istini kršćanskoj, te pobija njegove razloge; liepo govori svojim sugradjanom, pa i predobiva mnoge to svojom rječitošću, to osobito čudesi, koja mu je za volju Bog činio. Nu strast nije poznavala dokaza, nit vidjela ruke Božje, baš kako je ni danas nevidi. Ona osudi Viktora na peterostruku smrt: mlinsko mu kolo moralo smrviti mrtvo truplo, uda se sažgati i u more baciti. Nu gle čuda! Uda se na površini morskoj opet sastala u tielo. Kršćani se vesele, a Maksimijan krvolok, pošto mu nepodje za rukom ubiti Konstantina, sam se objesi, njegovi pomoćnici il primaju krst il sramotno odstupljuju s javnoga polja.

Prisutni gostovi bijahu s predstavom vrlo zadovoljni: a mladoj gospodi služi na čast, što su si tako liepom i zgodnom predstavom prikratili svetu večer.

Viestnik.

Zagreb. Već smo u 50 br. pr. g. javili, kako je preuzviš. g. biskup J. J. Strossmayer položio zakladu za siromašne slušaoce našega sveučilišta. Sada možemo o tom pobliže ubaviestiti naše čitatelje. Preuzvišeni gospodin biskup Strossmayer — kako veli u svojoj zakladnici, — da po svojih silah pripomogne ubogim slušateljem na sveučilištu Franje Josipa I., kako bi se oni laglje nauku posvetili, ter tim svojoj domovini koristniji bili, predao je akademičkomu senatu našega sveučilišta 10.000 for. u dionicah senjskoga brodarskoga družtva. Ako se dogodi, da to družtvo dodje do likvidacije, obvezuje se preuzvišeni gospodin zakladatelj, da će doplatiti na dionice do njihove nominalne vrednote; a dok se to družtvo neoporavi, dopunit će prihod pomenutih dionica do 5% u gotovom novcu. Tom zakladom ima upravljati po volji preuzvišenoga gospodina zakladatelja senat sveučilištni, koj će i podpore dieliti na predlog učiteljskih sborova. Podupirati se pako imadu odatle sveučilištni slušatelji bez razlike fakulteta, samo što će slašatelji pravoslovnoga fakulteta istom onda postati dionici blagodati ove zaklade, kada se prihod glavnice sabrane u podporu ubogih pravnika bude obraćao na podupiranje slušatelja i ostalih fakulteta. Prepuštajući preuzvišeni zakladatelj u ostalom dieljenje podpora razboritosti i pravednosti akademičkoga senata, sám od svoje strane samo to ustanovljuje u svojoj zakladnici, da se podpore daju onim ubogim slušateljem, koji se odlikuju uzornim ponašanjem, osobitijom marljivošću, ter izvrstnijim napredkom u naucih. Preuzvišeni g. biskup djakovački znade usavršivati svoje djelo, da narodu donese obilatiji blagoslov. Pošto imamo sveučilište, valjalo je dati darovitim, al siromašnim sinovom našega naroda sredstava, da se uzmognu podpuno okoristiti našim sveučilištem. Tako uzorit primjer početnika sveučilišta sliedit će bez dvojbe i drugi. Jedno samo jošte želimo i u Boga prosimo, da naša akademička mladež podpuno razumije plemenitu namjeru Strossmayerovu, da se zadahne njegovimi uzvišenimi misli, kakove se javljaju u prvom članku ovoga lista, budući uvjerena, da joj muž, koj je toliko za nju, za sav narod učinio, nemože dati loša svjeta.

— „Sbor“ duh. mladeži zagrebačke priposlao nam je sliedeće pisamce: Gospodine uredniče! Važnost štampe i njen upliv na ljudsko družtvo nitko neće poricati: ta to se najjasnije vidi odtuda, što se i ona sama, a i drugi ju nazvali velikom vlasti.

Neprijatelji duha Kristova uvidjajuć tu istinu u veliko množe svoju štampu, da po njoj uplivaju na publikum, i da svoja načela razšire. I postigoše žalibože u veliko svoju svrhu.

Radi toga u drugih zemljah i Kristovi pobornici množe štampu katoličku, ter nastoje tim il protivnu iztisnuti il joj barem protuteg postaviti.

Nam se čini, da nam netreba tek dokazivati, kako bi se i kod nas kat. štampa povećati morala. Ta tko će uztvrditi, da će kod nas jedini „Kat. list“ zadovoljivati svim potrebam još i danas, on, koj je osnovan pred 25 godina u sasvim drugih, mnogo prijaznijih okolnostih vjerskih, nego-li su danas!

Imajući to na umu „sbor“ je veselo prihvatio misao brdovačke korone, pa kako mu je to na srcu pokazuje evo i činom, ter zaključuje u svojoj sjednici od 1. Siečnja 1875. u tu svrhu dati sto for. (100 for.) to iz svoje blagajne, to iz dobrovoljnih prinesaka svojih članova.

U sjemeništu 2. Siečnja 1875.

„Sbor“ duh. mladeži zagreb.

Družtvo sv. Jeronima u Zagrebu obdržavat će dne 21. o. m. u jednoj dvorani nadbisk. sjemeništa svoju glavnu skupštinu, na koju se gg. članovi pozivlju, da izvole doći u što većem broju.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 2.] U Četvrtak, 14. Siečnja 1874. [Tečaj XXVI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Tri rieči našemu sveučilištu.

(Dalje.)

Ali ako je s ove strane izvjestno, da duša mladenačka ima biti kršćanska, ako misli onim trudom i naporom istini se i nauci posvetiti, koji k svrsi vodi: to još izviestnije biva, kad se obazremo 2. na sve ono, čega se duša čovječja čuvati ima, ako se misli pravom istinom znanjem i umienjem obogatiti. Dvie su osobite stvari, kojih se u tom pravcu duša čuvati ima; i to prvo oholosti. Filosofia i poslovice svih naroda, pak i našega, izrazuju i potvrdjuju istinu: da ohola duša osliepi, a to je posve naravno, jer je Bog izvor vječiti svake istine, ter što je sunce zemlji, to je Bog duši čovječjoj. Svaki čovjek, koji iskreno za istinom hlepi, ima uvjek iz dna duše svoje vapiti: Gospodine, ti si luč vječita, prosvietli ti dušu moju i razprši tminu, koja me obuzima! Oholica se pako odvraća od Boga, jerbo sebe samoga bolvanom čini, komu se u nutarnjosti svojoj klanja. On je po svom mnienju toliko sam po sebi svjetao i sjajan, da mu pomoći odozgor netreba.

Čovjek ima u ograničenosti svojoj štovati onu svetu baštinu — istinu, koja se od davnine, od koljena do koljena, tja do naših vremena predaje i hranom tako reći duševnom čovječanstva biva. Čovjek, koji za istinom teži, ima se obazrieti i na tudji sviet i osvjedočenje. Oholica pako prezire ex professo čovječanstvo i svu tradiciju ljudsku. On zazire nada sve od ugleda božjega, a zabacuje svaki ugled, svaki svjet i svako osvjedočenje ljudsko. On je sebi samomu najveći ugled, pak bi se sav sviet njegovoj glavi klanjati imao. Čim je koja stvar novija, neobičnija i rekao bi absurdnija, tiem je njemu milija. Zašto bi on ostalomu učenomu svietu naličio? Izkustvom je svih vremena posvjedočeno, da oholica za istinu nije. Evo njekoliko primiera.

Sveti Petar, dok je bio ponizan, poznaje i priznaje i najdublja otajstva bića Isusova, pooholiv se pako, neshvaća ni najjasniju istinu. Isus kod sv. Ivana u gl. 6. govori o najdubljem otajstvu vjere, to jest o svetom tielu i krvi svojoj, koja ima svietu hranom i pilom, to jest, izvorom neumrloga života biti. Na posve odlučne i posve jasne rieči Isusove, ostavi ga ljudstvo, koje je malo prije čudnovatim načinom nahranio i napojio; a Isus obrativ se na Apoštole veli: „Zar ćete me i vi ostaviti? Tada reče Petar u ime ciele ostale družbe: kuda ćemo, Gospodine, ti posjeduješ rieči života vječnoga? Evo u prostoj izreci dvostruko otajstvo u jedno spojeno, to jest otajstvo znanja i poniznosti; jer sv. Petar hoće da kaže: Gospodine, mi dubljinu otajstva, koje pripoviedaš, isto tako nedokučujemo, ko ni ostali sviet, ali to znamo, da si ti Bog živi i pravi; da se tvomu neizmjernomu umu svaki um klanjati i tvojoj svetoj rieči pokloniti ima. Ali isti taj Petar poslie ni najprostiju istinu nepriznaje, to jest, nevjeruje Isusu, da će umrieti, prem je Isus često i često put o otajstvu smrti svoje govorio, i u njem izvor neumrloga života za cio sviet označio; prem je iz neizmjerne mržnje pisaca i fariseja i iz nestalnosti ljudstva, koje danas viče „Hosanna“ a sutra „crucifige“ lahko uviditi bilo, da će Isus uhićen i na smrt osudjen biti. Petar nevjeruje, jer si je u glavu zabio, da će Isus vremenito kraljestvo osnovati i njemu prvo mjesto do sebe opredieliti. I tada je Petar samo sbog oholosti svoje ljuto posrnuo, kad je na opomenu Isusovu „Svi ćete me ostaviti“ odvratio: ako te svi ostave, ja te ostaviti neću; ja sam pripravan s tobom u smrt poći. Petar, koji se je u gordosti svojoj nad svu ostalu

braću, koji slabost svoju priznaju, uzdigao, duboko je izpod svih ostalih pao, kad je na glas ženskinje zaklinjao se, da ga nepoznaje. Iz poviesti svjetske nek mi je slobodno jedan samo slučaj navesti, koji je imao užasnih posljedica. Svatko zna, kako je ogromnoga duha bio čovjek Napoleon I. Thiers, divni njegov povjestnik, predstavlja nam ga u mladoj dobi kano uzor krotkoće i čednosti. koji prem najumniji ipak svakom sgodom i druge ljude za savjet pita. U toj vlastitosti njegovoj nalazi Thiers punim pravom ključ divnoga uspjeha u prvoj dobi života njegova. Poslije kad se je pooholio, odmah je i osliepio i grob samomu sebi i cielomu svomu dobiću izkopao. Poslie strašnoga poraza u Rusiji, još se je Napoleon uspješno proti Rusu i Prusu borio. Radilo se poslije njekoliko krvavih bitaka o tom, da-li će Austrija pristati uz koaliciju. Meternik od strane tasta Napoleonova dodje u Draždjane k Napoleonu. U predsobju nadje sve skoro znamenitije generale francuske, osvjedočene, da je Francuska jako iznemogla, da joj bez skrajnje opasnosti i očevidne štete nije moguće proti cieloj Europi rat voditi. Svi dakle pratijahu Meternika s najvrućimi željami, da mu za rukom podje Napoleona na mir sklonuti. Meternik je zabadava Napoleonu nudio takvu Francusku, kakvu danas nijedan Francuz ni u snu snivati nesmije. Nudio mu, ako se dobro sjećam, cielu Francusku s jednom i drugom obalom Rajne; nudio cielu Holandiju, Belgiju itd. Napoleon nehtjede popustiti, a poslanik se carski bez uspjeha vraća. Živo opisuje Thiers, kako su generali u predsobju i očima i licem i cielim vanjskim položajem pitali: kako je? je-li pitanje smrti i života sretno za Francusku riešeno? Meternik nesustavi se kod njih, nego im samo oštrim i odlučnim načinom uzklikne: „Votre empereur est un fou.“ I pravo je rekô: taj genialni čovjek postao je po oholosti i gordosti svojoj pravi mahnitac, koji je i sebe i narod svoj u skrajnju nesreću strmoglavio. Bitka mu je lipska posljednji udarac dala. —

Gdjegod je ljudi tu svagdje žalibože ima takvih pojava. I u nas se našlo ljudi, koji nisu umjeli sami sebe ravnati niti sebi ikaki položaj priskrbiti; ali su na svakoga ljuto, divje, i okrutno navalili, koji bi se usudio ijednu rieč u javnih poslovih izreći, jer su sebi izključivo pravo prisvajali, državu i družtvo hrvatsko urediti; a to tobožnje uredjenje ništa nije drugo bilo nego pravi moralni i državni cynisam. Ali se je za to i dogodilo, da su svoju sramotu i skrajnju sljepoću krvju svojom zapečatili, dočim se tiem inače slava i veliko ime pečati.

A što da se rekne o theoriji, koja neznaš da-li zamršenijom misli ili riečju zamaši se i kod nas filosofije Büchnerove i Molešottove itd., da nam tobož dokaže, da pravih zločinaca na ovom svietu ni neima: „A quoi sert le libre arbitre a celui, qui vole, qui assassine par necessité? Les criminels, a vrai dire sont pour la plupart des malheureux plus dignes de pitié, que de mépris.“ Ove Molešottove rieči ko da su se k nam pod plaštom neznam kakove izvornosti preselile. A sve to zašto? Da se put prokrči blažemu postupku prama krivcem i uznikom.

Svatko zna, da nigda na svietu ni pitanja nebi bilo da robstvo prestane, i da se sa krivci i uznici ljubezno i milostivo postupa, da nije kršćanstva, to jest, da nije onoga, koji je sužnjem postao, da nas od robstva vječitoga oslobodi; da nije onoga, koji za sve milosti, koje nam je toli obilno izkazao, u ime uzdarja ništ za se neprosi, nego veli: blaženi, koji ste bolestnika pomogli, koji ste gola odjenuli i gladna nahranili, koji ste sirotu tavničara pohodili i tješili itd.: što ste tiem učinili, meni ste učinili! Ah! zar nam je u mutnih i otrovnih izvorih tražiti milosrdja za uznike i nesrećnike kraj božanstvene one priče o Samaritancu i ranjeniku, koja se svagdje i danas vrši, gdje vlada duh kršćanski; ili pokraj one druge divne o sinu razsipnom, koga milost otčeva i u bludnji svagdje prati, a kada se pokajan povratio, otac ga rado u naručaj prima i cjelovom ljubeznim u sva svoja prava povraća. Ah! zar se drugdje za krivca milosrdje tražiti ima, nego u srcu i primjeru onoga, koji je ženu prieljubnicu, farisejom na smrt odsudjenu, oslobodio liepom opomenom, hajde u ime božje i nemoj više griešiti!

Ja još jedanput opetujem. Sviet o pravoj ljubavi i milosrdju nebi ni pojma imao, da nije onoga, koji je na drvetu križa čovječanstvo samim sobom zamienio i svakomu nas u smrti svojoj ne samo zalog neizmjernoga milosrdja svoga, nego i primjera svetoga, koj svojim načinom sliediti imamo, ostavio. Ah! može-li biti sudca od njega blažega, kad je razbojniku ob desnu na jednu samo rieč „spomeni se na mene, kad dodješ k otcu svomu“ oprostio, uvjeriv ga, da će se još isti dan s njim sastati u raju. Kako je sveto pismo divno i božanstveno! U jednoj njegovoj izreci i priči ima više mudrosti i znanstvenosti, nego u tisuć hvaljenih, i samimi sobom opojenih pisaca. Ja bih se životom svojim

okladio, da se više uma i razbora nalazi u prostoj izreci lupeža s desne strane, kad druga svoga kori: nama pravo biva, mi podnašamo, što smo zaslužili, ovaj pako nevin trpi; nego u cielom razvratnom umovanju materialističke nauke, osobito pako u bljutavih plagiatih njezinih.

Proti ovim opasnim sanjarijam, koje iz izvora oholosti i taštine proizviru, ništa drugo nemože dušu mladenačku uzčuvati nego milost, nauk i primjer Isusov. Sveto evangjelje riešilo je otajstvo najveće svieta ovoga, koga nigda um čovječji sam po sebi razriešio nebi, to jest otajstvo smrti i života. Grieh i smrt otajstvo je oholosti ljudske; ali ujedno pravi uzkrs i neumrli život naš otajstvo je poniznosti božje Vječito slovo božje, istobitni sa otcem svojim i duhom svetim Bog čovjekom je postao; ponizio se do smrti, smrti pako križa, da rod čovječji odkupi, i na novi neumrli život uzkrisi. To je što sveto evangjelje svedjer čovjeku pred oči stavlja, ter mu u ime krieposti i spasa zapovieda, da oči svoje nigda neodvraća od slabosti i nutarnjih nevolja svojih. Zapovieda mu, da bude ponizan, i da sve što ima, i što stiče, ne sebi nego Bogu pripisuje. Zato čovjek čestit, pa bio i najučeniji i najzaslužniji, tè ga sav sviet u zviezde kovao, ostaje uviek ponizan, čedan, umiljat. Često puta se on pred lice božje prostire ne u onoj slici, u kojoj ga sviet vidi; nego u pravoj svojoj nutarnjoj slici, punoj slabosti, grieha i nevolja, pak veli: ako je štogod u meni izbilja znanja, ako je pohvalnih i koristnih diela, nije to moje, nego tvoje, Bože! Ti si dao priliku, ti pomogao i sredstva pružio; ti bez ikakvih zasluga na čast uzdigao, ti svetim tvojim duhom nadahnuo sve, sve je to tvoje djelo, tebi dakle nek je hvala i slava! Što je moje to su griesi i slaboće moje, pak imam i ja uzroka iz dna duše zavapiti: „Si iniquitates observaveris, Domine, quis sustinebit! Domine, salva me pereo. (Gospodine ako se samo na griehe moje obazreš, a ne na veliko milosrdje tvoje, kako ću sud tvoj podnieti! Gospodine spasi me, jer inače pogiboh!).

Ovo jedino može dušu mladjahnu od oholosti sačuvati; zato svaki mladenac, koji se nauci na sveučilištu posveti, i opet se ima često pred križ prostrti, pak reći: Gospodine, kad si se ti tako duboko i do smrti križa ponizio za me, daj mi milost, da ja s tobom uviek ponizan ostanem i onih se zlatnih rieči Augustinovih uviek sjećam: tkogod misli veću sgradu znanja ili krieposti podići, taj nek duboki temelj poniznosti kopa.

Još se jednoga ima čuvati duša, koja se istini i nauci posveti, a to je, razuzdanosti i razblude. Istina je pravo božje slovo. Ona je tako čista, neporočna, sveta, ko i Bog; i zato se samo čistoj, neporočnoj i svetoj duši priljubiti može. Dobro veli pismo: „In animam coinquinatam veritas non ingreditur“ (u okaljanu dušu neće istina). Razbluda je duši, što liepomu proljetnomu cvietu mraz; ona je upravo otrov, koji u duši čovječjoj svaku istinu ubija. Ah Bogu je samomu znano, koliko je plemenitih duša i života, pozvanih po naravi na ime i slavu neumrlu, ta neman uništila i u prerani grob strmoglavila! Kako je divna i zaisto velika duša bila Aleksandra Macedonskoga! Kako je taj uzoriti mladić, dok je čistim i neporočnim bio, ljubio i štovao istinu u učitelju svom Aristotelu i u neumrlom pjesniku Homeru, koga je uviek pod glavom nosio; a što je iz te duše još u cvietu njezine dobe razbluda učinila? Učinila je, da je čovjek proti samomu sebi biesnio i liepo svoje ime i slavu skupa sa tielom svojim u prerani grob svalio. Učinila je, da je čovjek poput okrutne zvieri proti najboljim i najvjernijim prijateljem svojim biesnio, ter na posljedku i samoga slavnoga Parmeniona i još slavnijega njegova sina Filota na smrt odsudio. Vriedno je ovaj posljednji zločin u Kvintu Kurciju čitati, jer jasno dokazuje, kako razbluda u duši čovječjoj svaki trag istini i pravdi zamete i ubije. Duga osvada Aleksandrova ništa drugo nije nego mreža bludnja i potvora; do čim je obrana Filote jasna ko dan, istinita ko sunce božje, tako da je ovaj posljednji u nemoći i smrti svojoj doisto velik i slavan; dočim je Aleksander u premoći i okrutnosti svojoj upravo kukavan i svakoga preziranja vriedan. Ovo je već i stari sviet slutio, zato je u priči svojoj o Sirenah mladež opominjao, da se na vele opasni glas vila razbludnica oglušiti ima, ako misli more života sretno prebroditi. A vriedno je, da svaki sveučilištni mladić dva tri put pročita i na izust nauči, što glede toga veli najveći rimski mudrac Ciceron u razpravi svojoj de senectute glav. 12., u kojoj izrikom tvrdi: da je razbluda najveća neprijateljica uma i da se njom vid duševni posve trne i zdrav sud kvari.

Poleg svega toga jedina je slava svetoga evangjelja, da je ne samo opasnost razblude jasnijim i razgovetnijim načinom označilo, nego ikoja stara knjiga; nego da je protivnu posve kriepost, to jest čistoću i neporočnost duše u sviet uvelo; i tiem upravo čvrst temelj pravoj prosvjeti i napriedku položilo; zato mladić, koji

misli dušu svoju za istinu i višji život sposobnom učiniti, ima se duhom sv. evangjelja opojiti; ima onu vjeru u srcu svom gojiti, koja mu po ustiju sv. Apoštola Pavla veli: da se razbludom ubija ne samo vlastita duša; nego da se ujedno ponavljaju rane Isusove, da se njom sam spas na novo na križ pribija; ima svedjer pred očima imati one divne rieči istoga apoštola: in Deo vivimus, movemur et sumus, to jest, ima se svedjer sjećati, da pred očima Boga svoga stoji, živi i giba se, ter da ima nasljedovati primjer svetoga onoga mladića, dobrotvora i spasitelja svoga naroda, koji je volio s priestolja u tavnicu se baciti nego grdno djelo pred očima božjima počiniti. U svetom evangjelju štijemo, da je Isus mladiću, koji ga upita, što imam činiti, da dionik kraljestva tvoga budem, odgovorio: Obdržavaj zapoviedi i sliedi po mogućnosti primjer moj. Svaki mladić, koji je pristupom na sveučilište višje zvanje u narodu prigrlio, imao bi osvjedočen biti, da se je upravo tiem pred Bogom i narodom obvezao: da će zapoviedi obdržavati i uzor svoj vječiti Isusa nasljedovati.

(Dalje će sliediti.)

Louise Lateau. *)

V.

Ekstaza i sud znanosti.

(Dalje.)

U sustavu živaca imademo pozorište dvojakih pojava, tjelesnih i duševnih. To dolazi odatle, što živci neudioničtvuju samo kod tjelesnih pojava, nego su ujedno sredstvo, kojim i duša javlja svoje djelovanje. Sravniti nam je dakle ekstazu sa onimi bolestmi, koje znanost pogledom na živčanu sistemu navadja.

1. Medju nervoznimi bolestmi, što se čine ekstazi slične, imademo samo u t r n u l o s t (katalepsia, Starrkrampf) i m a t e r n i č n u b o l (hysteria).

a) U t r n u l o s t - k a t a l e p s i j a veoma je riedka bolest. Počimlje glavoboljom i omiljavicom. U ušiju zvoni, san je nemiran. Čim bolest provali, tielo se onaj par ukoči, i ostane ukočeno u onoj poziciji, u kojoj ga je bolest zatekla. Za neko vrieme omekšaju uda i postanu gibka. Kamo ih sad položiš, ondje i ostaju. Ćutila prestadoše djelovati. Duh spava, sanje ga neuznemiruju. Sredstva neima nikakova, kojim bi bolestnika iz toga mrtvila probudio. Nakon nekoliko časaka ili sati prestaje sve samo od sebe. Kataleptik osviestiv se ništa nezna, što je oko njega bivalo, niti nepamti, što mu se je u duhu dogadjalo. Utrnulost, kao periodička bolest, bilježi se medju velike riedkosti; neuredno ponavlja se kad kada; a gdje dolazi samo po jedan put, češći su slučajevi.

*) Vidi lanjski br. 52.

Iz ovoga kratkoga opisa, pogodio je čitalac i sam, da se utrnulost sa ekstazom pod nijednu sprijateljiti neda. Kako i bi! Ove vrsti bolestnici ostaju u poziciji, u kojoj ih je grč zatekao, dok nemine bolest: a Lujza mienja sama položaj, sklapa ruke na molitvu, na licu joj se odrazuju promjene, koje se u to vrieme sbivaju u duši, ustaje, pada nice, diže se i sjeda. U osobe kataleptičke ostaje ruka, noga i cielo tielo nepomično, kamo ga god položiš: a Lujza, digneš-li ju sa stolca, odmah sama sjeda natrag, čim si ju prestao držati. U kataleptičke bolestnice lasno krećeš rukom i nogom: kod Lujze biva to naporom, razkrstiš-li joj noge, jednu pridržiš a drugu pustiš, odmah će se slobodna noga drugoj prebaciti na križ. U kataleptičke osobe prestao je raditi i duh i ćutila, niti poslie od svega išta znade: Lujzin duh baš protivno vodi budan život, i ona se dobro sjeća svega, što je duhom vidila. Kataleptika neprobudi nitko: Lujzi dostatna je jedna jedincata rieč crkvene vlasti, da ju dozove naravskomu životu. Da i nespominjemo, da ekstaza dolazi p r a v i l o m svakoga petka. Tko bi bio voljan jošte poslie toga miešati utrnulost sa ekstazom?

b) M a t e r n i č n a b o l - h i s t e r i j a. Veoma je to široka bolest. Simptomi su joj brojni i različiti. Nije histerija jedna bolest, već se pod tim imenom razumievaju ciele litanije bolestî. Mnogi od udobnosti krsti histerijom svaku nervoznu bolest. Tim je nastala u znanosti velika pometnja. Razaberu-li se točno mnoge grane histerije, dade se ipak iz te smjese iznieti množtvo zajedničkih znamenka, s kojih ćeš namah razabrati, da-li se maternična bol može sa ekstazom zamieniti oli ne.

Histerija pokazuje najprije b o l n o s t a n j e Zovu ga habitus hystericus. Kad kada neće pravo van, ali ga iole diagnosi vješt liečnik lasno prepozna. Uza histeričko stanje reda se cieli niz drugotnih pojava, koji su obično grčevite naravi, te se u tren oka pokažu i za časak netom izniknu. Zovu se h i s t e r i č k i n a p a d a j i (Anfälle).

Po čem se pozna histeričko stanje? Po uzrocih, s kojih postaje; po promjenah, kojim su duševne i moralne sile bolestnice podvržene; po velikoj osjetnosti, neurednom kretanju, bolje reći trzanju i po izmetinah (secretion).

Uzroci, s kojih se radja histerija, redovito imadu svoj korjen ili u krivom uzgoju, ili su nasljedni. Pola je tih boli nasljedna. Nije time rečeno, ako su n. p. kćeri histeričke, da je morala biti i majka tomu podvržena; već se hoće da kaže, kad su djeca histerička, onda su roditelji jamačno bolovali na kakovoj živčanoj bolesti. Zove se takodjer ova bolest nasljednom, ako se klica, što često biva, nadje u pobočnoj liniji, n. p. jedna je sestra bila histerična, a brat slabouman (idiot). Takovi pojavi dovoljno dokazuju, da dotična obitelj naginje histeriji. Neima-li klice bolesti u samoj obitelji, to se malo ne uviek temelji na krivu uzgoju ili na krivu načinu življenja.

Pogledom na **moralne sile** (volju, ćut itd.) na histeričnu osobu sve djeluje, sve ju lasno razdražuje. Uznemiri se na najmanji povod, zabuni odmah i smete. Plače, a nije tužna; smije se, a nije vesela, i uzkomeša bez ikakova povoda. Histerična je osoba od mlada melankolična, razdražljiva, nestrpljiva, osjetljiva i brzo srdita. Predbaci-li joj se najmanja, već ju nešto grabi, steže i davi. Za nabožne stvari svaka je zauzeta. Pripoviedaš-li joj najneznatniju, gotova je briznuti u plač. Izmedju 20 bolestnica jedva se nadje jedna, u koje moralno stanje nebi bilo, ko što ga ovdje opisasmo. Tako su očitovali najugledniji muževi znanja, koji se na poseb tim pitanjem bavili, kao Niemayer, Georget i dr.

Bolestnice histeričke nadalje prekomierno su **osjetne**. Siev munje, nenadani štropot i jaki vonj odmah ih onesviesti. Po nervoznoj boli, koju osjećaju okolo ožičice [1]), u središtu pet dolnjih t. z. vitih rebara (Falsche Rippen), ili u hrbtenici (Wirbelsäule) većinom na lievu stran, najlaglje ćeš ih prepoznati. Drugi im je znak, što su veoma podložene grčevom. Časom ih nešto u vratu steže i gnjavi; časom opet misle, da im je žganac zasjeo u grlu, koj će ih sad i sad zadušiti. Osim toga ih napuhava, u želudcu grabi, srce neobično lapće, napada drhtavica i trzanje uda (Gliederzucken); a voda, što ju u veliko puštaju, čista je i bistra kano voda vrelica.

Osim ovdje pomenutih znakova prate često histeričko stanje i t. z. histerički napadaji. Bolestnicu ponajprije počme stezati u vratu, gnjaviti po grlu i napadati stiska. Za tim vrisne, onesviesti se i sruši. U to začmu i grčevi (Convulsionen). [2]) Tko ih je vidio, gledao je zapanjen, a tko nije, težko će si cieli prizor u pravoj slici predočiti. Bolestnica bije obraz, tuče prsa, trga vlasi, draplje kožu. Lice joj nateče, zubi cvokoću, laloke bruse jedna o drugu. Poput crva previja tielo, kvrči se i razapinje. Po kotrizih joj puca, a mesnati dielovi otvrdnu kao drvo. Netom skoči, i ako nije dobrih čuvara, iztrgnuti će im se i pobjeći. Dà često i po više jakih momaka jedva uzdrži inače slabašno i kržljavo djevojče, toliku snagu razvijaju te bolestnice.

Eto histerije i njezinih pojava! Pa tko bi uztvrdio, da je Lujza histerična? Niti roditelji niti sestre njezine nisu nikada na živcih bolovale. Uzgojena je strogo, a pravednu strogost blažila je majčina ljubav. Što se tiče moralnih svojstva, niti ima hirâ, niti je sentimentalna; bolje reći, muževna je duša u ženskom tielu; uviek jednake ćudi, mirna, tiha, strpljiva i radina. Nevolje podnosi, na uvrjede nepazi. Histeričkoj boli u hrbtenici, na lievoj strani, ili u ožičici, nenadjoše kod nje liečnici ni traga. Nju nikada ništa nenapuhava, negrabi, nesteže, neguši itd. Petkom izostadoše posve kod Lujze poveće potrebe. Taj dan neizlazi iz sobe nikamo. Komisija pazila-je točno i strogo na svaki njezin korak. Iztraživala je istu vodu dan prije i namah poslie ekstaze. Nikada nije našla evakuacija, kakove se opažaju kod živčanih afekcija. Sve bijaše u onom stanju, u kakovu kod posve zdrava čovjeka biti mora. O histeričkih napadajih ni pomisli. Ta njezino je lice mirno i vedro, kretanje plemenito i uzvišeno, puno vjere i značenja nabožnoga. Gdje je dakle kod Lujze mjesta histeriji?

2. Prelazimo na veoma zamamne slučaje u ljetopisih medicine, gdje bi se moglo još komu nametnuti pitanje: nebi-li tu bila **ekstatička vrst histerije**? Premda ovi pojavi po liečničkoj nauci niti iz daleka u histeriju nespadaju, već su puki posljedci posebnih živčanih afekcija, sa svim tim sravniti ćemo i nje sa ekstazom.

Ove vrsti pojavi zaodjenuti su nekom tajinstvenom koprenom na toliko, da ih jedni prozvaše „tajnom znanosti“, a drugi pogrešno i krivo okrstiše „mistikom.“ — Naš viek obiluje timi pojavi. Tà tko nije čuo o magnetismu, stolokretu, mediumu itd.? Tko nije vidio, kako se mlad i star, učen i neuk pomamio za tim tajnim čudovištem? Što je tajno, čovjeka privlači. Kako i nebi, kad mu je duh stvoren za vječite stvari. S toga uviek teži napried i hiti za bezkonačnim. Ograde svieta ovoga pretiesne su mu. Za to nastoji i gleda, da ih nadvisi, ter se vine nad prolaznu zemaljštinu i pripne trajnoj nebeštini. Toj želji duše čovječje u punoj mjeri zadovoljava objava. Ona ga tješi i otvara mu vrata, gdje se sve želje izmiruju. Ali je mnogi kršćanin pred tim nebeskim svjetlom zažmirio. Po svuda traži izvor, samo ne na pravom mjestu. Radje sluša i klanja se objavi koje kakovih duhoklepaca (Klopfgeister), nego-li objavi božjoj. Da su u toj školi najvjerniji učenici i najrevnije učenice baš oni ljudi, koji vjerom bankrotiraju i u bezvierstvo rone, neima pitanja. Tko si god sam po svojem subjektivnom mnenju kroji i stvara vjerozakonske nazore i načela, taj nesmije dosljedno osuditi niti onih, koji **vjeru** u **auktoritet** nogami tlače. Odatle dolazi, što danas ciele čete evangjelje preziru i zabacuju mu nauku. Golema je to rakrana XIX. vieka. Pravomu je katoliku izvor istine i vodja na stazi životnoj čista objava božja. Ona mu osim mjerila za sve socijalne odnošaje daje i kriterija, po kojih zna, koliko mu cieniti valja tu pseudo mistiku a koliko ne. Njezine činjenice priznaje istina i katolik, ali mnogo do njih nedrži, a još manje im se klanja.

Za naš predmet iztiču se na tom polju dva važna pojava: **magnetizam** i **nervozni san**. Ovim ćemo priklopiti **naravski somnambulizam**, koj doduše sačinjava prielaz k magnetizmu i nervoznu snu, te po takovu spada odmah poslie živčanih bolesti, nu mi ćemo ga razpraviti na trećem mjestu.

(Dalje će sliediti.)

[1]) Scrobiculus cordis, Magengrube — krivo Herzgrube.

[2]) Dvojake su vrsti. Jednom ostanu napadnuti organi nepomično u stanovitom položaju — **tonische Convulsionen**; drugi put trzaju amo tamo bez ikakova reda — **clonische Convulsionen**. Kad nastupi bolest, oba pojava miešaju se i križaju, da ih je strahota gledati.

Slike iz Irske.

(J. R.)

III.

Fakcije.

(Konac.)

„Divlja vika prekinu opet tišinu. Moj brat baci se na drugoj strani na mrtvo tielo moga otca — taj crni Connel, crniji nego ikada. On umoči svoju ruku u otčevu krv, dignu ju visoko i vikaše kano divlja zvier: „momci, ovom krvlju kunem se, nikada do posljednje moje ure neimati mira s nikojim čovjekom, koj nosi ime onoga, koj je tu krv prolio. Smrt i propast svim Lawlorom!“ Žene, koje su oko mene nastojale, doviknuše mu: njegova vlastita sestra zove se Lawlor, na to neka nezaboravi. Ali on me pogleda, gore nego da sam zmija, skoči i metnu mi svoju krvavu ruku na glavu i reče: „krv otčeva leži na njezinoj glavi pred svim pukom.“ Onda se je sve oko mene vrtjelo, i hvala Bogu, da sam pala u nesviest.

Kad sam opet došla k sebi, ležala sam u jednoj kolibi, na pol puta kući, i nekoliko susjedkinja, koje su se za me zauzele, stajahu oko mene. A kraj mene stajaše moj Marko posve slomljen. „Dušo, reče on i nastojaše utišati svoju uzrujanost, moja ruka je čista; Bog mi je svjedok, ja nebih na njega bio stavio prsta, pa da me —“. „Ja znam, ja znam to“, prekinuh ga, jer nisam mogla ništa više o tom čuti s otčevom krvlju na mojoj glavi.“

„Conneli metnuše mrtvo tielo moga otca na kolica i pokriše ga bielim platnom, i vožahu ga kraj naše kolibe, naričuć nad njim i proklinjuć ruku, koja ga je ubila. Mnoge stotine susieda i svi od naše fakcije u nepreglednom nizu, i moja mila majka i moj brat, onaj c r n i, idjahu za lesom. I kad su davno već bili otišli, činilo mi se je, da iz krike i kletava čujem naricanje moje majke. Grozno je bilo to vidjeti i čuti.

Smrt moga otca probudila je veliku pozornost na daleko i široko. Glavarstvo se je za stvar revno zauzelo, i premda nisu mogli saznati, tko je u onom mutežu bio ubojica, ipak su sve učinili, da takove bitke u buduće nestanu. Da su prije učinili svoju dužnost, bilo bi mnogo manje udova i sirota u zemlji. I gospoda svećenici govorili su oštrimi riečmi i s propovjednica i u spovjedalnicah proti tomu ružnomu običaju tako, da je ljude obuzeo obćenit strah, te je sve bilo tiše nego prije. Ali ja nisam bila više mirna. Ćutila sam ruku bratovu na mojoj glavi, a njegova kletva bučila mi je jednako u ušima. Znala sam takodjer, da si Conneli neće dati dokazati, da moj Marko nije ubojica. Moj muž, koj me je svojom ljubavlju na svietu držao, nije dvie godine nikad prekoračio praga naše kuće, da nisam ja za njim išla, da ga neizgubim s očiju, dok sam mogla, i dok me nije ozbiljno i srdito ukorio. Makar je on na najudaljenijoj njivi radio, ja sam, kod preslice sjedeć, čula njegovo pjevanje, a kad je časak mučao, prestalo mi je srce udarati, nisam imala mira, nego sam morala za njim, da ga vidim. U noći kad bi se probudila, nisam mogla opet usnuti, ako ga nisam čvrsto zagrlila, da mi neotide. I moja prva i zadnja molitva bijaše za njega.

Moj brat imao je rado djecu, i ja sam jedanput tako uredila, da sam ga sastala s mojom malom Maricom na ruku. Ali on je bacio tako mrki i težki pogled na moje diete te sam se bojala, da će ju z l e o č i. I ja sam ju brzo pokrila pregačom, napravila nad njom križ i vratila se kući, neprogovorivši s njim ni rieči. Sad sam znala, da je sve uzalud, i da samo milost božja može njegovo srce umekšati. Ja sam to vruće želila, ali koliko sam puti htjela za njega moliti, prestala je u meni teći krv. Ja sam sada znala sve, i koliko me je god puti pogledao Marko svojim milim vjernim očima, groza me je hvatala, da bi to mogao biti njegov posljednji pogled. Što mi je on god govorio: da je nevin, da je sve mirno i da su ljudi prijazni, i da je otac Mathews žganicu protjerao — ja sam znala, što će se dogoditi. Ali ja sam takodjer znala, da će njegova nevina duša biti pokojna.

Napokon dala sam se ipak nadom prevariti, ili nisam mogla ovako dalje podnositi. Nagovarala sam ga, da se izselimo. On je na to pristao, premda mu je težko bilo. Radilo smo dan i noć, da sve uredimo i nitko nije znao za našu nakanu osim najbližih rodjaka Markovih. Napokon bili smo s poslovi gotovi, da smo sutradan mogli odputovati.

„Večeras ćemo k patru O' Brienu — reče Marko — on me pozna od malih nogu, on me je krstio, nas je vjenčao i naše diete je on krstio. Njegov blagoslov jačiti će nas i tješiti na dalekom putu.“ Učinismo tako i blagoslov svećenikov nas je utješio. I kad smo se ovako ruku u ruku vraćali, bila sam mirnija nego ikada u dvie godine. Marko bijaše tužan, što je imao ostaviti staru domovinu i kolibu i svoje polje, pak ipak nije znao pravo zašto, nego da to iz ljubavi k meni čini. Ali ja mu još nisam svoje misli bila posve očitovala, a on bijaše odviše miran i veseo, te nije lahko razumio nejasne rieči. Kad je on dakle govorio, kako mu je težko, rekoh mu sve, što sam pretrpila za njega i danju i noćju i da ćemo istom u novoj domovini biti mirni. Ali da krv moga otca leži na mojoj glavi, toga nerekoh mu ipak. On mi se je smijao i reče šaleći se: sada će se tvoj strah raztopiti ko snieg na suncu.

Bilo je dakako ludo; ali meni se je uvjek činilo, da mu se nemože ništa dogoditi, dok sam ja kod njega, ja slaba žena. I na jedanput, može biti njegovim smiehom prestrašena, poleti u vis ševa. Mi stadosmo i gledasmo za ptičicom i slušasmo njezin jasni glasić — čist i mil kano smieh moga Marka, kad na jednoć zazviždi i zablisnu — i Marko se sruši i ležaše pred menom u krvi mrtav ko moj otac onda. Onda sam ćutila kletvu moga brata.“

Uboga udova sakri si lice i plakaše gorko. Mi smo istom poslje nešto vremena mogli svoju uzrujanost na

toliko svladati, da smo joj mogli reći nekoliko utješivih rieči, te ju možda nezgodno zapitati, misli-li ona zbilja, da je njezin brat učinio taj zločin. Tu se ona izpravi i reče takovim glasom i izrazom lica, da smo se zastidili: „Tiho, tiho — ni rieči više o tom. I on je u svojem grobu, premda ga ja nisam tužila, nego sam Bogu sve prepustila. Kad sam opet došla k sebi, ležeći na mojem mrtvom mužu — bilo je sve crno oko mene, i ono modro nebu, prama komu je malo prije odprhnula ševa; ali ništa nije bilo tako crno kano onaj mrki muž, koj je taj čin počinio. On nije mogao s mjesta. Stajao je kano okamenjen, mrmljajuć nešto o otcu i o osveti. Bog mi neka prosti, ali mi smo iste prsi sisali, ja ga nisam mogla prijaviti. Ostavila sam ga njegovu i svomu Bogu. A on je vehnuo — uvehnuo je i pao u grob. Savjest ga je mučila, grizla do smrti.“

Ona se odkrenu i sagnu nad diete te pritisnu njezinu rudastu glavicu k sebi. Onda se opet obrati k nam i reče: „O moje liepe gospoje, tko ovako medju cviećem toga života boravi kako vi, taj nezna, kako sam srećna ja, kada s djetetom sjedim na zelenom grobu moga otca, i ovako mjesec za mjesecom ćutim, kako mu se približavam.“ Kod tih rieči upravi ubogo diete tužan pogled na majku, pade joj oko vrata i stisnu ju rukama tako čvrsto, kano da će ju uzdržati, da je neostavi. I žena se opet razhrabri i šaptaše joj umirljive, utješive rieči u uši, od kojih smo pri odlazku samo ove razumjeli: „Moje sladko diete, zlato moje, neće zbog fakcija postati udovicom! Zli duh je iztjeran, hvala Bogu! I to ja govorim tvomu otcu, kad na njegovu grobu sjedimo, da mu se raduje duša.“

Viestnik.

Zagreb. Godina 1875. jest jubilarna. Poznato je, da je to svaka dvadeset i peta. Piju IX. nije dano bilo slaviti jubilarne godine 1850., a i evo druga što pada u divno dugo njegovo papovanje nije vesela godina za crkvu pa ni za njega. Ali jubilarna godina kršćanska ima biti više godina pokore i povratka k Gospodinu, od koga se po griehu odbismo; pa to ako ikada, treba sada gdje bis rekao, da se je sav sviet od Boga, njegova Krista i njegove crkve odmetnuo, i ne samo odmetnuo, već proti vjernim Gospodnjim ljut bojak zametnuo. Papa Pio našao je u ljubeznom otčinskom srcu svom za dobro, da jubilej proglasi. Njegov će glas dakako čuti pastiri naših duša, te nam ga objaviti. Onda će biti sgoda, da koju obširniju o njem reknemo.

— Njeg. c. kr. Veličanstvo imenovalo je biskupa pećuvskoga Sigismunda Kovácsa pravim tajnim savjetnikom.

— Preuzvišeni g. nadbiskup Josip Mihalović, kano pokrovitelj družtva sv. Jeronima, poklonio je istomu, kako običaje svake godine, tako i za minulu upravo godinu 1874. tri stotine forinti. — Istomu je družtvu darovao jedan dobročinac, koj neće da mu se vriedno ime kaže, dvadeset napoleondora.

— Preuzviš. g. nadbiskup zagrebački riešio je doktora i profesora bogoslovja g. Josipa Stadlera na njegovu molbu bilježničtva kod nadbisk. ženitbenoga suda u Zagrebu, izraziv mu svoje podpuno priznanje, te bilježnikom imenovao prebendara prvostolne crkve g. Stjepana Rihtarića.

— Presvietli g. biskup Ivan Kralj poklonio je po svom običaju siromašnoj učećoj našoj omladini sljedeće svote u ime podpore za god. 1875.: sveučilištu Franje Josipa 100 for., gimnazijam zagrebačkoj i varaždinskoj po 100 for., gimnaziji požežkoj, velikoj realci zagrebačkoj i realci varašdinskoj, i preparandiji zagreb. po 50 for. — ukupno 500 for.

— Doznajemo pouzdano, da je župu bistričku dobio g. Dr. Juraj Žerjavić.

Ugarska. „Magyar Allam“ javlja, da se medju katolici širi i prihvaća misao, da katolički kler ugarsku akademiju znanosti, dok je u pandžah sadašnjih protestantsko-slobodnozidarskih ortaka nepodupire niti nabavom njezinih knjiga, niti legati. Kamo-li sreće, da katolici, a najpače svećenici na to paze! nebismo svojim novcem uzgojili i utovili toliko što biesnih što podmuklih neprijatelja, nit bi katolička štampa tako zlo stojala, kako stoji.

Rim. Dne 21. Prosinca p. g. potvrdio je sv. Otac izbor sirsko-antiokijskoga patriarke. Tom je prilikom progovorio kardinalom nekoliko apostolskih rieči, kojih nemožemo sasvim premučati. Potuživši se, kako bi radje plakao nego govorio, gledeći, gdje se odmetnici heretici i nevjernici sročuju proti crkvi božjoj, gdje ova pod težkimi nevoljami stenje u njemačkom carstvu, u Švajcarskoj, u krajevih srednje i južne Amerike — potuži se napose na progonstvo, koje trpe armenski katolici u turskom carstvu. Razkolnikom, reče, daje se javna zaštita, dočim pravi vjernici Isusa Krsta moraju svaku nepodobštinu podnositi: njim se silom otimlje njihova imovina, njih izganjaju oružanom silom iz njihovih hramova, te moraju sveta otajstva vršiti u privatnih kućah. „Njih neštite niti načela našega stoljeća, po kojih bi, uslied proglašenja slobode sviesti, imali svoje crkve slobodno posjedovati, isto tako svoju vjeru slobodno izpoviedati i svoje pastire slušati. Njih neštite isto tako ni svečani ugovori, koji su sklopljeni od velevlastî, i u kojih je sloboda, sjegurnost i imovina katolika u turskom carstvu zajamčena. Gdje je tu vjera u svetost onoga, što je dano, gdje briga podupirati ugnjetene, kod onih, koji bi svoj glas podići i mogli i morali?“ (Jest, Pruskoj je pače stalo do toga, da razkolnike podupire proti katolikom, i Ruskoj je tako pravo, a Austriji?! — Francezka je preslaba, Englezka nije katolička, nit se za katolike nebrine, premda je s Napoleonom vojevala u turskom ratu. Tako jadnim katolikom ništa nekoriste ugovori velevlasti! Ur.). Dočim ovakova zla izbrajamo, kako da nas neobuzme težka bol gledajući, kako biesan rat ratuju bezbožnici i

nevjernici zlobnom himbom bezbožnosti proti božjoj crkvi, i kako s druge strane proti ovoj pogubnoj uroti ne samo da se nikakve prepone nestavljaju, već se usuprot daje svaka podpora, i nemisleći, kad bude stvar crkve i njezina prava ugnjetena, da se onda ni mir gradjanskoga družtva uzdržati neće. Oposried valova toli žestoke bure sve je naše uzdanje podpuno u Bogu, jer je ona stvar koju mi branimo stvar božja, i jer nam je božanski naš meštar obećav muke obećao takodjer, da će ostati s nami do konca svieta. Nije-li snaga ove božanske milosti, koja je do danas u velikoj borbi svećenika i vjernika u Njemačkoj, u Švajcarskoj i u zemljah iztočnih i američkih one tako dobro podupirala, da su nam podali najdivnijih primiera uztrajnosti, revnosti, vjere, nepobjedive trpljivosti i neodoljive hrabrosti za najuzvišeniju slavu religije? Za to hvalimo premilostivomu Bogu, koj svoju crkvu svojom moći štiti, i nad njom bdije u svoj ovoj velikoj trapnji. Molimo Boga; vatrom naših molitava i svetim redom našega života prosimo ga, da nas i u napried kriepi u ovom boju — nas i sav svoj puk! Da bi on svojim svjetlom prosvietio duhove i vratio na pravi put srca zabludjela, da kao što je naš spasitelj svladao oboružanu moć ne svojom svemoći, već zaodjenuvši se našom kukavnošću i slaboćom, isto tako i mi pobiedimo naše neprijatelje snagom strpljivosti i pravice. Ako mi tako podignemo svoj glas, to će on, mi nedvojimo, na skoro okrenuti k nam svoj prijazni pogled te nam po svojoj dobroti odgovoriti: Salus tua ego sum. — Iza toga potvrdjuje Dionisija S c e l h o t a za patriarku sirsko-antiokijskoga.

N j e m a č k a. Na staro ljeto upravo pušten je iz zatvora biskup trierski, pošto je odsjedio tri sto dana. Pušten je u 8 sati u jutro. Poslie službe u stolnoj crkvi zazvoniše sva zvona navješćujući gradu tu veselu viest; odmah se grad nakitio barjaci. U 11 sati pozdravi biskupa sav kler, a pod večer poslie prodike staroljetne ode stolni kaptol s ostalim svećenstvom u ornatu, cjehovi sa svojimi barjaci, i velik broj gradjana svih vrsta po biskupa da ga doprate u stolnu crkvu pukom napunjenu, gdje se onda odpjeva svečano „Tebe Boga hvalimo“ i podieli svečani blagoslov. Tu je mnogo oko proplakalo i od radosti i od tuge. Tako dočekuje kršćanski puk biskupa — konfesora!

— 5. o. m. skinut je biskup paderbornski Konrad M a r t i n od kr. suda za crkvene poslove sa svoje biskupske časti. To je dakle drugi slučaj. Mi ćemo o tom obširnije izviestiti.

Knjižtvo. Od nove godine počeo je u Senju izlaziti list za pouku i zabavu, tjednik, pod naslovom „R a d i š a“, komu je glavna sila g. prof. Drag. J a m b r e č a k. Mi taj pojav radostno pozdravljamo, jer smo sigurni, da će „Radiša“, dok bude kod njega g. D. J., umjeti tako prikraćivati duge časove, da nevriedja kršćanskoga srca, dapače da će pobudjivati i njegovati religiozna čuvstva. Prvi broj govori za to jasno. Mi stoga preporučamo „Radišu“ našim štiocem, neka nastoje, da dodje u ruke ljudem željnim ili potrebnim zabave. Predplata iznosi poštom 5 for. na godinu, prama tomu na pol i četvrt godine razmjerice, te se šalje uredničtvu u Senju.

— Naš prijatelj Antonin M u ž i k, prof. na prvom realnom gimnaziju u Pragu, počeo je poslje duže stanke opet izdavati „Kazatelé slovanští“ te nam je stigao prvi svežčić IV. knjige, koj sadržaje 10 krasnih izvedenih propoviedi i 6 skiciranih. Kako je zadaća Kazatelův slovanštých donositi tek propoviedi slovienskih propovjednika, nedvojimo, da će ih osobito mladje svećenstvo objeručke prihvatiti. Predplata, koja iznosi za cielu godinu (12 svežčića) 4 for., neka se šalje „Kněhtiskarně Cyrillo-Methodějské v ružové ulici číslo 5. V Praze.“

— *„Schematismus Cleri Archidioecesis Zagrabiensis“* 1875. izašao je, te se dobiva u nadbiskupskoj pisarni za 1 for. 10 novč. a. vr.

Dopisnica urednička.

Fra Pavi Semunoviću: Dukat vriedi 5 for. 24 novč. Netražimo više. A. Jalšovcu župniku: Nedugujete ništa za lane, predplata je dakle do konca ove godine. G. Manceu župniku: Za lane odpadaju tri for., za ljetos tri. G. Tadiću župniku: Za lane ima duga tri for.

Slavno uredničtvo!

U svom 102. br. navaljuje opet Primorac na mene drvenom svojom sabljom, sumnjičeći me, da sam ja u Kat. listu pisao onaj dopis proti njemu, kojim mu se neke njegove nespretnosti spočituju. Vi mi možete najčišćom svieśću posvjedočiti, da ja nisam onaj dopisnik, kao što u obće iza g. 1868. nisam ni slovca u Vaš list napisao. (Tako jest. Ured.)

Primorac se ljuto vara, ako misli, da ja i sve njegove uvodne članke čitam; nedospievam ja na ozbiljnije dnevno štivo, a kamo-li na loše većinom kopije izvrstnih Miškatovićevih članaka. — On zna i to jako dobro, da se ja od njegovih gnjusnih prostačina otvorena vizira branim, kao što sam ga budući mi već pukla nit strpljivosti onomad sudu prijavio. Nebih bo rado imao više u javnom životu običnoga razgovora s listom, komu se u nazočnosti urednikovoj drugi predočuje urednikom, kao što je to g. Martin Polić preda mnom učinio u oči gl. skupštine brod. družtva.

Primorac laže bez srama, veleć, da sa mnom neće družtva ovdješnje vriedno svećenstvo. Neka ga nabroji, da vidimo te vriednike. A ja mu kažem, da me je 4. o. m. i sám preuzv. g. biskup Soić tako svečano izvolio uvjeriti o svojoj naklonosti, da se to bolje nikako nemože.

Da me do sada još nijedan državni zakon (što će ljudski reći, znaju kraljevićki pravnici) tražeći pravo proti klevetnikom odbio nije, znade i Primorac odviše dobro, a što će u buduće biti, od toga bojim se, da će ga vruća glava zaboljeti.

Nečudim se ja u ostalom nimalo Primorčevoj bjesomučnosti: to je uviek tako, kad se djeca dočepaju oštra noža, ili kad se u urednike novina odmetnu ljudi, koji cud s nesposobnosti bud s lahkoumlja nemogoše izbučiti solidnih nauka.

U Senju na Stjepanje 1874.

Dragutin J a m b r e č a k,
svеć. nadb. zagreb. i gimn. učitelj.

Družtvo sv. Jeronima u Zagrebu obdržavat će dne 21. o. m. u jednoj dvorani nadbis. sjemeništa u 10 s a t i u jutro glavnu skupštinu — čim nadopunjujemo našu prijašnju viest.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 3.] U Četvrtak, 21. Siečnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Tri rieči našemu sveučilištu.

(Dalje.)

Kad je Isus pri posljednjoj večeri najdivniji dokaz ljubavi prama rodu ljudskomu dao, odlučiv na uvieke medju nami kao vječiti izvor istine i života pod otajstvom kruha i vina ostati, onda je sve doduše apostole okriepio i na uzvišeno zvanje ohrabrio; ali je jedan samo apostol tom prilikom glavu svoju na božanstveno srce Isusovo položio; a taj apostol bio je mladić čiste svete i djevičanske duše, sv. Ivan. Sveti Ivan velim, koji je tako duboko u otajstva božje istine prodro, da mu symbolom služi kraljevski ptić orao.

O mladosti liepa, o mladosti mila! Ovo je tebi na opomenu pisano! Vjeruj mi, vjeruj, istina je slovo božje, pak ako misliš na srcu i grudiju počivati te božanstvene vjerenice, ako misliš dublje prodrieti u tajnu istine, kojoj si se posvetila, a ti budi i ostani uviek čiste, neporočne, svete duše Ivanove. To je to jedini sviet slave i napriedka, za kojim ti plemenita duša tolikom žestinom teži. Ovo je prva rieč moja. Budué pako da istinu zato štujemo svi, da ju u život i zvanje prenesemo; zato je druga rieč moja: istina u životu i zvanju.

II. Vječito slovo božje sišlo je na ovaj sviet, da put, život i istina postane. Tako isto i nutarnje slovo čovjeka ima istinom i životom postati. U tu upravo svrhu istini se i znanju posvetismo. Drvo se plodom, a čovjek životom i zvanjem sudi. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Valja i ovdje što o vječitoj istini: neće svaki koji vapije: Gospodine, Gospodine, nego samo onaj će uljesti u kraljestvo nebesko, koji volju vrši otca vječitoga. Tko zna a nečini dvostrukoga je ukora vriedan. Občenita je tužba, da je malo odvažnih i značajnih muževa, koji ozbiljno i bez ikakva obzira dužnosti svoje vrše. Sveučilištem se upravo polučiti misli, da se broj muževa, da tako reknem, hiljadi, koji ozbiljno dužnost svoju vrše i istinu, koju prigrliše, sa svim žarom srca svoga u život prenašaju. S te strane je upravo neizmjerna zadaća učitelja

Učitelj je ime sveto, koje Gospodinu našemu osobito omili tako, da je jednom meštrom nazvan, sa osobitom energijom odgovorio: „Sum etenim.“ Učitelj svaki jedan dio zvanja Isusova vrši i zato uzora svoga stope vjerno sliediti i vazda se sjećati ima, da je o Isusu pisano: Coepit facere deinde docere. O učitelju svakom reći se može ko i o svećeniku: da ima biti luč svieta, ujedno pako i sol zemlje. Život učiteljev ima biti pravo ogledalo učeniku i glavni dokaz istini, koju propovieda. Učiti a nečiniti znači jednom graditi a drugom razgradjivati. Običaj je razlikovati izmedju skromnoga i javnoga života, u učitelju kano u skladnu i idealnu biću ima sve biti složno, liepo i uzorito. Njegov i skromni i javni život ima biti primjeran.

Sve pako, što došad rekoh, i što bi se još k tomu reći moglo od jedne stvari zavisi, od kršćanske vjere i života učiteljeva. Najučeniji i najodličniji gost, koga pri otvaranju sveučilištnom imadosmo, nije se ustručavao javno kršćansku kulturu naglasiti i sveučilištu našemu zaželjeti, da cvate i da se razvija „ad gloriam Dei omnipotentis.“ Svaki, koji je naumio uzvišeno mjesto učiteljsko na sveučilištu našem zauzeti, ima najprvo sa samim sobom na čistu biti: kakav mu je duh i srce naprama onoj svetoj baštini istine, koja neposredno od Boga dolazi, koju Bog pod osobitu svoju zaštitu uze, koju on sam temeljem i glavnim kamenom učini svemu, što um čovječji snuje, gradi i radi. U toj svetoj baštini je manna, kojom se pokoljenje čovječansko od koljevke svoje pa sve do dan

danas hrani, bistvuje i živi; ono pako, što se izvan nje nalazi, ili još samo od odlomaka njezinih životari, ili je bezuvjetno propalo. Ja podobro poznajem knjigu dvaju glavnih europejskih naroda, pak mogu po duši svojoj reći: sve što su protivnici kršćanstva u knjigah svojih liepa i istinita zamislili, nije njihov izum, nego je pravi plien, jer je sve iz vječita izvora svetoga evangjelja crpljeno. Ostalo je pako pljeva, koju prvi vjetar na sve četiri strane svieta raznese. Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat.

Znam ja, što mladji osobito učenjaci kadšto reći običavaju: kršćanstvo je positivno i nepromienljivo, a umu i znanju čovječjemu hoće se polje neizmjerno i bezkrajno. Kršćanstvo je positivnost; ali pitam ja: je-li rod čovječji od jučer ili je od hiljadu i hiljadu godina? Što je dakle u rodu čovječjem danas, što nebi manje više na sebi znak positivnosti nosilo! Danas se osobitim načinom goje znanosti naravoslovne i filologičke; pak pitam ja, da-li se i jedna i druga ta znanost neosniva na positivnom i nepromienljivom temelju? Ni stari Plinius, ni noviji Humbold ni Newton ni Kopernik nisu u naravi ni jota jedan promienili, nego su duhom pronicavim u tajne naravi prodrieli i stare joj zakone na korist i slavu roda ljudskoga na vidik iznieli. Filolozi tajne zakone jezika i misteriosne odnošaje raznih jezika odkrivajuć divnim načinom razsvietljuju mytičku dobu naroda, kamo poviest inače nikad dospjela nebi; ali se sva filologija kano i naravoslovje na positivnom posve temelju kreće i positivnim posve predmetom bavi.

Istina je, da je kršćanstvo nepromienljivo, ko što je nepromienljiv Bog, od koga kršćanstvo neposredno dolazi. A zar nije istina matematička, poviestna, juridička i t. d. nepromienljiva? Zar nije viš ljudske samovolje uzvišena ko nebo od zemlje? Ali bi se varao, tko bi mislio, da u kršćanstvu neima napriedka, i da ono znanstveni razvitak u čovječanstvu pači. Istina božja jedan dio je njekim načinom neizmjernoga bića božjega, koga ograničeni um čovječji nikad izcrpiti nemože, nego mu je dužnost i umom i srcem svojim sve dublje i dublje u nj prodirati. Pisano je u tom obziru klassičko djelo još u petom stoljeću po Vincenciju Lirinskom Kršćanstvo u nepromienljivom biću svom upravo je jedini stalni temelj na ovom svietu, na koji se rad čovječji bez pogibelji može osloniti, jedina luč umu čovječjemu, koja mu se nigda ugasiti neda. Hvalimo Bogu da je tako, jerbo inače polag vječite nestalnosti svih stvari na ovom svietu, polag vječitih a većom stranom i vele opasnih promiena, kojimi se djela uma i ruku čovječjih odlikuju, bilo bi pokoljenje čovječje slično ladji na razjarenom moru bez kormilá i luke. Hvalimo, velim, Bogu, da se po kršćanstvu u brodu tom nalazi onaj, koji može, našom molbom probudjen, vjetru i valovom zapovjediti, da se utišaju. Ja bi se vidom očiju svojih okladio, da bi najboljim i najplemenitijim dielom čovječanstva skrajno zdvojenje zavladalo, kad bi polag današnje nestalnosti i uzrujanosti europejske moguće bilo, da sunce svjetla kršćanskoga ugasne, jer bi tada skrajni nered i užasni razvrat zavladao, koji bi Europu za malko vremena u groblje preobratio. Kršćanstvo nije nikada umnomu napriedku na putu stajalo. Sv. Augustin, sv. Thoma Aquinatski nadkrilili su Platona i Aristotela; sv. Ivan Zlatousti i Bossuet nadkrilili su Demostena i Cicerona upravo za to što su u svjetlu svetoga evangjelja živili. Veliki filosofi Paskal i Leibniz; veliki poete Dante i Lamartine; veliki povjestnici Adam Müller i Guizot; veliki juriste Montesquieu i Beccaria kršćani su bili. Najveći astronom i izpitatelj naravi sunčane jezovan je otac Secchi. Kršćanstvo nikad se nije slobodnomu umnomu iztraživanju u nijednoj strani opiralo, nikada nije od najsmjelijih i najzamršenijih hypothesa zaziralo; nego je samo zaziralo od oholosti i taštine ljudske, koja čestoput odsudjuje, što nerazumije; čestoput se viš samoga Boga i njegove istine samo zato uzdiže, da sviet zablene i u čudo baci.

Naš je narod od kolievke svoje u ovih stranah kršćanstvom njegovan bio. Ono se poslie u muževno njegovo doba sa slavomu i veličinom njegovom pobratilo; ono ga poslie u nevolji njegovoj tješilo i hrabrilo; ono danas pri preporodu njegovu vjeran mu je drug i dobrotvor. Zato naš narod želi i zahtieva, da mu se mladež svagdje, a najpače na sveučilištu u duhu kršćanskom odhranjuje. Tko dakle toga duha nije, neima pravo zasjesti stolice učiteljske. Kršćanstvo se osniva na slobodnoj volji i odluci; tko ga neima, nek u zvanju i stanju, koje je odabrao, mirno živi i dužnosti svoje vrši; ali bi griešio proti naročitoj volji narodnoj, proti duhu svetomu, proti budućnosti našoj, kad bi se kano nevjernik i apostol nevjerstva na stolicu učiteljsku popeo.

Tuži se sviet punim pravom, da je malo velikih značajeva sličnih starom Regulusu, koji je na neizrečene muke išao, da rieč svoju održi, il Fabriciusu, o kom neprijatelji rekoše, da bi prije sunce od svoga tečaja odvratio, nego Fa-

bricia od istine i pravde. Tomu je po mom čvrstom uvjerenju glavni uzrok, što se ljudi lahkoumno odreknu dužnosti, koje jih prama Bogu i istini božjoj vežu. Tko rieč Bogu danu krši, kako će rieč čovjeku i zvanju svomu danu nepomično uzdržati? Bitno je dakle za naš narod i njegovu budućnost, da mu učitelji i s te strane primjerni i uzorni budu. Neka mi gg učitelji ove rieči nezamjere, jer proiztiču iz srca, koje učiteljsko zvanje neizmjerno štuje. Ja sam i sam u mladosti učiteljevao, pak mi je Bog svjedok, da bi se rado na učiteljstvo, da mi je moguće, povratio. Medjutim i ovdje gdje sam, učitelj sam, pak molim učitelje, da me svojim drugom smatraju i da uvjereni budu, da sam sve, što sam njim rekao, i samomu sebi rekao.

A sad još nješto barem učenikom u tom smjeru. Narod je naš neizmjernimi žrtvami sveučilište podigao, pak punim pravom želi i očekuje, da mu svi stališi, koji iz sveučilišta proizlazili budu, radeniji, svjestniji, koristniji i izvrstniji budu, nego do sad; jerbo to znači istinu u život i zvanje prenieti. Želi i očekuje narod, da budući svećenici, odgojeni u novom sveučilištu, budu učeniji, rječitiji, nego do sad. Želi i očekuje, da budući svećenik bude prava slika i prilika Isusova, nasljedujuć njegovu uztrpljivost i neumornost, kad je kod vrela Jakovljeva gladan i žedan ženu grješnicu podučavao; njegovo milosrdje, kad je devetdeset i devet ovaca ostavio, da jednu izgubljenu nadje, i na ramenih svojih u ovčarnicu odnese; njegovu ljubav, kad je u slici samaritana nevoljnu ranjeniku vinom i uljem rane izpirao; njegovu čednost i poniznost, kad je branio, da ga sviet dobrim meštrom naziva, buduć je sam Bog dobar.

U novije doba jednom se je prilikom s njeke strane navalilo na svećenstvo, ko da nije zadaću dobro shvatilo i dužnost svoju svjestno vršilo. Ja mislim, da je tuj nješto i nepravde i lahkoumnosti bilo. Sjećam se da je Seneka jednom prilikom kudiocem svojim odgovorio: quod in me reprehendis, in sinu proprio reperies. Sva zvanja u nas još dan danas nose značaj izvora svoga, ter ako je svećeniku na koljena pasti i iz dna duše svoje mane priznati i zavapiti: Nisam vriedan ni dostojan oči k nebu uzdignuti; ja nepoznajem u narodu našem stališa, koji bi smio oči u nebo dignuti i reći: nisam ko drugi ljudi. Kad nam bude sav narod bolji i izobraženiji, onda će i svi stališi, koji iz njega proizlaze, bolji i izvrstniji biti. Istina je medjutim, koja se tajiti neda, da svećenik upravo i po zvanju, komu se je posvetio, i po nauku, koj, propovieda, i po svetih činih, koje obavlja, mora najprvi i najuzoritiji biti. Naši višji i odličniji stališi, ako se i nisu sasviem kršćanstvu odtudjili, ponješto su ipak naprama njemu ohladnili. Recimo istinu, da smo i mi svećenici barem nješto tomu krivi. Jer ako i hranimo mliekom nauka božjega puk i malene naše: gdje je ona hrana krjepčija i obilatija, o kojoj pismo govori i koju odličnijim i izobraženijim dugujemo?

Narod želi i očekuje od budućih svojih svećenika, da će jih biti učenih i rječitih, koji će poput Ravignona, Lacordaira i Felixa barem u gradovih skupiti oko sebe u korizmeno vrieme cviet naših umnika, da jim razlažu, kolika sila, upravo posvećujuća, leži u kršćanstvu gledom na najuzvišenije zadatke družtvene i državne; kako duh kršćanski svako zvanje i skromno i javno posvećuje, na idealnu ljepotu uzvisuje, i neumrlom vriednosti obskrbljuje; kako je predsuda i obsjena, da je težko i skoro nemoguće zapoviedi evangjeoske obdržavati; jer je evangjelje naravi božjoj isto tako ko i ljudskoj posve prirodjeno, pak kad dužnost kršćanska u običaj predje, svatko živo osjeća istinu onih Isusovih rieči: „Jugum meum suave est et onus meum leve."

Želi i očekuje narod naš da mu u buduće odvjetnici i sudci, koje bude novo sveučilište radjalo, budu učeniji, sdušniji i pravedniji nego do sad. Odvjetnici i sudci vrlo važno zvanje u narodu vrše. Može se reći, da vrše upravo zvanje božje, jer pravdu i pravicu braniti i vršiti stvar je upravo božja. Odvjetnički i sudački stališ svagdje su na svietu najodličnijih muževa državi i družtvu dali; ali narod, koji misli, da se medju izobražene narode broji, mora imati odvjetnike i sudce, na koje niti sumnja nesmije pasti, kao da bi hotomice, ili ikomu na svietu za volju pravdu zametnuli i nevinost pogazili; a nezna se, tko je pred Bogom i ljudmi odurniji i gnjusniji, il onaj, koji nepravdu brani, il onaj, koji bogogrdnim načinom na mrzko takvo djelo ljude zavadja i sili. Narod želi i očekuje od budućih svojih sudaca i odvjetnika, da jih ništa na svietu, ni ista smrt, od poštenja, zakona i pravde odvratiti neće. Sa sviešću, zakonom i pravdom neda se igrati; zato gladki rimljanin, kad je ruke prao, nikako nije oprati mogao ljagu vječitu, koju je imenu i uspomeni svojoj naneo, kad je hudom nepravdom božanstvenu pravdu na smrt odsudio. Ja se sjećam, da sam jednoč o sudcu jednom u Francuskoj čitao, kako je u opasno vrieme svaki put, kad bi na sud pošao, pred propelom kleknuo i vapio: Bože, koji si hotio nepravedno biti odsudjen,

da mene kukavca od pravednoga vječitoga odsudjenja spasiš; Bože, koji ćeš me jednoč suditi po onoj pravdi il nepravdi, koju ja na ovom svietu vršio budem, daj mi ti, da se nikoga nestrašim, da se na ništo neobazirem, nego samo na zakon i pravdu. Ako bi jezik kadgod za nepravdu prosloviti, ili ruka krivicu podpisati htjela, Gospodine, ti si i jezik i ruku stvorio, pak daj, da zamukne na uvieke, i da se ruka osuši prije, nego što krivicu podpiše. Ovake sudce i odvjetnike želi naš narod u buduće

(Konac će sliediti.)

Louise Lateau.

V.

Ekstaza i sud znanosti.

(Dalje.)

a) *Magnetizam.* Ima učenih glava, koje magnetizam švindlom krste. Mogli bismo ga i mi s toga razloga jednostrano mimoići. Ali ih ima pretežniji broj, koji su stvar ozbiljno proučili i na temelju vlastitoga izkustva magnetizam priznali. Medju branitelji magnetičkih pojava redaju se važna imena: Laplace, Cuvier, Franklin, Arago, Rostan, Andral, Bouillaud, Daumer, Perty itd. Po takovu nebi jamačno u redu bilo, da obidjemo toli važnu falangu.

Koji su dakle uvjeti neobhodno potrebiti, da se postigne uspjeh magnetizma, i kakove su mu glavne posljedice?

Jedini i neobhodno potrebiti uvjet, bez kojega neima ni pitanja o kakovu uspjehu, jest: da magnetar *mora* biti *prisutan.* On djeluje na osobu, koju hoće magnetovati, ili rukama, kad ih n. p. pred njom polagano amo tamo kreće, a da se je ipak netakne; ili fiksiranjem oka; ili posredovanjem kakova materijalnoga predmeta, koj se s tom osobom u doticaj stavi. U ovom zadnjem slučaju uspjeh je veoma dvojben i neznatan. Nikada pako neće eksperimenat uspjeti, ako je magnetar izvan vidokruga osobe, koju magnetuje: to dokaza fakti zloglasni načelnik parižki od g. 1784. svojim glasovitim izvješćem podnesenim vladi. — Ženu ćeš laglje magnetizirati nego-li mužkarca. Medju ženami opet najlaglje nervozne i histeričke. Dvie trećine žena i $^9/_{10}$ mužkaraca može se oprieti sili magnetarovoj, ako su dobra zdravlja, živaca na svom mjestu, fantazije mirne i volje odlučne.

Pokle je magnetar začeo operirati, napane magnetiziranoga tvrdi san, obično za nekoliko ili više časaka, kad kada tek i za pol ure. Točno opredieliti se neda. Ostavi-li sad magnetiseur svoju žrtvu, ter se odalji, spavati će ona neprekidno sladko i mirno više sati. Ostane-li kraj nje i nastavi svoj posao, evo čudnih pojava. Pojedina ćutila postanu prekoredno fina. Spavalac čuje na stanovitu daljinu najtiše šaptanje; njuši daleko postavljene staline; vidi, skoro nebi vjerovao, i zatvorenih očiju, te ima za čudo pronicav i oštar vid, da mu granicu jedva označiti možeš. U to vrieme spavaju druga ćutila i posve su onesviešćena; a koža i ostali pletež neosjeća baš ništa. Nastavi-li magnetiseur kretanjem ruku djelovati dalje, može dotle dotjerati, da će spavalac i najgroznije operacije bez ikakove boli podnašati. Francezki vidar J. Clouquet izveo je tim načinom težke operacije na nekoj gospodji. Može magnetar dapače uda sa svim ukočiti (starr machen), ali taj pokus uviek je sa velikom pogibelju spojen. — Što je u tom stanju sa duševnimi svojstvi? Fantazija neobično je budna, a pamet oštra. Davno zaboravljene stvari ustaju iznovice. Duge pjesme, što ih je spavalac za mlada na izust znao, ali već prije više godina zaboravio, da ih budan nebi pod nikakovu cienu izpripoviedao, deklamovao je u snu magnetičkom na dlaku. Uplivu magnetarovu izvržena je najpače duša. Ona mu se sliepo pokorava. S njom radi, što ga je volja. Njegova je robinja. Ta vlast time je strašnija, što tužni spavalac, kad se prene, sve zaboravlja, niti išta znade, što je s njom bivalo u snu.

Osim ovih glavnih posljedica spominju neki još posve neobične i vanredne stvari. Nu ovdje pretjeralo se u pravom smislu rieči. Čovjek mora dobro lučiti istinu od izmišljotine; mora dobro paziti, što se je moglo sbiti, a što ne. Medju moguće vanredne pojave broje neki, da spavalac vidi i zatvorenima očima, da može zagledati u prošlost i zaviriti u budućnost, da znade govoriti tudjimi jezici i kazivati buduće stvari. Poslednje mnogi nieču. Nam nije do toga, ili da branimo ovu, ili niečemo onu. Neka bude i jedna i druga. Dapače sve jedno nam je, kako si ju god tumačili. Hoćeš obćom Mesmerovom židčinom (das allgemeine Fluidum Mesmers); hoćeš židčinom posebnom, koja je nalik živčanoj (Nervenfluidum); hoćeš pukom voljom magnetiseura [1]); hoćeš time, što je razdražena fantazija [2]); ili hoćeš tumačiti, kojim ti god drago načinom! Za slučaj boadenski je dosta, da je nepobitno utvrdjeno dvoje: *a)* da je po izpoviesti svih, koji su kod magnetovanja sudjelovali, u cieloj stvari najbitniji i neobhodno potrebiti uvjet prisutnost magnetiseura; *b)* da magnetovani spava, u snu govori, a poslie toga od svega ništa nezna, što je govorio, što je vidio itd.

Sravnimo sad sve sa Lujzom, pa kolika razlika!! Lujza pada u ekstazu, ako i nitko nije prisutan. Za iztrage istina nebijaše nikada sama. Pazile su na nju službene osobe, ali i svakojake brojne uhode. Nu prije toga i poslie godine 1870. može se reći: kada začme ekstaza, pravilom je uviek sama. Pak tko bi bio Lujzin magnetiseur? Pomisliše neki na g. Nielsa. Tko je s njime samo jedan dan obćio, i pobliže ga

---

[1]) Ali zašto onda nemože sama sebe magnetizirati?

[2]) Nu kako to, da može magnetizirati i osobu onesviešćenu i onoga, koj obični spava san?

pozna, nasmijati će se toj dosjetci. Živi je neprijatelj misticisma. U ostalom neima njega skoro nikada na početku ekstaze u Lujzinu domu. Dosta ima on prečega i za svećenika pametnijega posla sa župom, koja broji 1500 ovaca, sa školom itd., a ne upuštati se u stvari, kojim i jedna bistra glava na rep stane, a nebi na kraj došli kroz pòldrugu godinu toli brojni i sloveći liečnici. — Magnetovani spava zaklopljenih očiju, i jedino naporom razklopiti ćeš mu vedje. Lujza u ekstazi nespava; tielo njezino netrone, ko što u snu, već se kreće i zauzimlje položaj prema predmetom, koje duhom motri; a oči su joj otvorene i prate dotične prizore. — Magnetar može tielo ukočiti, ali da sa svim ništa nebi osjećalo i ćutilo, dotle još nijedan nije dotjerao, niti je ikoja njihova žrtva podniela munjevnu struju. S toga gledišta Lujza je jedinica. — Čim više djeluje magnetar, tim više raste magnetički san. Kod Lujze o tom ni govora. Spavalac odgovara glasno na pitanja magnetarova i na pitanja drugih, koji su s njim u doticaju, ako mu n. p. drže ruku itd. Lujza baš protivno za ekstaze negovori sa svim ništa. Jedan je slučaj, gdje joj netko za ekstaze podviknuo: „Lujzo! Lujzo! ako mi pomoći možeš, moli se za me.“ Na što Lujza sbilja sklopi ruke i zače micati ustnama, ali na glas niti jedne riečce nije izustila. — Magnetizmom uspavanu osobu može j e d i n i magnetiseur probuditi, i tu treba stanovitoga posla, dok ga probudi, nikada nedostaje rieč ili zapovjed. Lujzu pako budi svaki, koj ima crkvenu punomoć. Nije tu od potrebe pripremâ, već jednostavni zov: L u j z o ! i eto Lujze budne. — Badava dakle tumačiti pojav boadenski magnetičkim snom.

(Dalje će sliediti.)

Bismarck o izboru pape.

Snaga katoličke crkve jest u stieni Petrovoj. To je svakomu katoliku nedvojbeno iz rieči Spasiteljevih kad je rekao: Ti si Petar i na toj ću stieni sagraditi crkvu svoju, i vrata paklena neće je nadjačati. No to je nedvojbenim pokazala i poviest od devetnaest vjekova, pa to se vidi i dan danas. Bismarck hoteći uništiti katoličku crkvu u Njemačkoj, uvidja, da mu je to nemoguće, dok se ova crkva upire na stienu Petrovu. Za to je paklenom misli namislio srušiti samu onu stienu, nemareć ništa za onu božansku izreku: i paklena vrata neće je nadjačati. Toga radi složio se je s liberalci cieloga svieta, pa u to ime nastoji skupiti u jedno i svu materijalnu svjetovnu silu: naime evropejske vlade. To se je znalo i prije, no sad se i jasnije znade, pošto je „Reichsanzeiger“ objavio pod sam konac prošle godine, povodom procesa proti bivšemu poklisaru u Parizu, grofu Arnimu — Bismarckovu depešu od 14. Svibnja 1872. Katolici valja da poznaju svoga neprijatelja, i da se proti njemu valjano spreme. To će biti samo vrstajuć se složno i čvrsto oko Petrove stiene — svetoga našega otca rimskoga pape.

Papi je oduzeta njegova zemaljska vladavina, uduzeta mu je svaka materijalna vlast, on se i njegov dvor uzdržava ljubeznimi prinesci svega katoličkoga svieta; no tko je kada mislio, da će takovim načinom papinstvo uništiti, taj se je ljuto prevario. Danas stoji nasljednik Petrov tako visoko i čvrsto kano pastir svega ukupnoga stada Kristova u srcu svakoga pravoga katolika, kako morda nikada prije. Njegova vlast nad kraljestvom božjim jest podpuna. Svi dosadašnji napori tako mogućnih neprijatelja nisu nimalo uspjeli. Samo materijalnom silom, svatko vidi, neda se proti papi ništa uraditi. Onaj bi samo uspio, tko bi od njega odkinuo srca svegakolikoga katoličkoga svieta, a tko to može? tko može provaliti i u tvrdu kulu katoličkoga srca, pa iz nje izbaciti otca svega kršćanstva, Isusova namjestnika!

Toga neće nikakova zemaljska sila. Ali bi se morda kako dalo pomutiti srca katoličkoga puka glede osobe papine, te medju nje same baciti razdor i rat? I tu je ravno nevolju izkusila božja crkva, dosta je poznat žalostni zapadni razkol, kad su se tja tri pape otimali za jednu Petrovu stolicu. No onda je ipak cielo kršćanstvo ćutilo se i htelo biti jedno, i nastojalo imati jednoga jedinoga pastira, pravoga nasljednika sv. Petra. Onda su i vlade europejske tako mislile i radile. Danas je u tom mnogo gorje. Danas najviše oni, koji vladaju, zaziru upravo od onoga jedinoga Isusova namjestnika; uz njih prilaže neizmjerno množtvo svakojakih ljudi, i to ljudi od velika upliva u državi i družtvu. Ovi bi najvoljeli, da neima nikakva pape, ili ako se to nebi dalo, da jih barem ima više, od kojih jedan za drugoga nebi ništa mario, ili još bolje kad bi jedan proti drugomu biesno ratovao. Za živa Pija IX. jest to nemoguće. Za te se je sva briga i sve kovarstvo neprijateljsko sleglo oko smrti Pija IX., te izbora novoga pape. Pa o tom radi i spomenuta depeša vojvode neprijateljskoga.

Bismarck hoće da u izbor budućega pape ima odlučan upliv. Na kojem temelju, kako i u kojem smjeru, to dosta jasno izražava njegova depeša. „Položaj, veli, glave katoličke crkve jest za sve vlade, u čijih je zemljah ova crkva priznana, od tolike važnosti, te se čini nuždno za vremena predočiti si posljedice, koje će imati promjena u osobi pape. Već se je prije priznavalo, da one vlade koje imaju katoličkih podanika, tim takodjer imaju velik i neposredan interes kod izbora pape, toli glede osobe, koja će biti izbrana, koli napose glede toga, da izbor s formalne i materijalne strane nosi sve one garancije, koje će vladam dati mogućnost, da ga valjanim i nedvojbenim priznaju za sebe i za onu čest katoličke crkve, što je u njihovih zemljah. Jer meni se čini da neima nikakve dvojbe, da je vladam, prije nego će postavljenomu souverainu, koj je zvan toli obsežna te u mnogom skoro souverenska prava u njihovih zemljah izvršavati, faktično dopitati ta prava — da je, velim,

vladam savjestno razmisliti, je li mogu izbor priznati. Papa, komu bi svi ili većina europejskih souveraina s formalnih ili materijalnih razloga zaniekali priznanje, bio bi nemogućnost, kô što nemožé biti, da ikoj biskup u ikojoj mu drago zemlji izvršuje prava bez priznanja državne vlade. To je valjalo još pod prijašnjim redom stvari, kad su još biskupi bili samostalniji, i vlade samo riedko u crkvenih poslovih dolazile s papom u doticaj. Već su konkordati, sklopljeni početkom ovoga stoljeća, stvorili direktnijih, ponekle intimnijih odnošaja medju papom i vladami; no više nego sve drugo promienio je vatikanski koncil i njegove dvie najvažnije odluke o nepogrešivosti i o jurisdikciji papinoj položaj ovoga sasvim i naprama vladam, te je interes ovih kod izbora papina digao na najviši stepen, te tim i njihovu pravu, da se o tom izboru brinu, dao tim tvrdji temelj. Jer je ovimi zaključci papi dano, te može u svakoj pojedinoj biskupiji biskupska prava uzeti u svoje ruke, te papinsku vlast metnuti mjesto biskupske. Biskupska je jurisdikcija progutana od papinske; papa nevrši kano dosada njeka pojedina opredieljena pridržana prava, već sva punoća biskupske vlasti u njegovih je rukuh; on je u načelu stupio na mjesto svakoga pojedinoga biskupa, te od njega visi da sé i u praksi, kad mu se god svidi, stavi naprama vladam na biskupsko mjesto. Biskupi nisu ništa više van njegovo orudje, njegovi činovnici bez vlastite odgovornosti; oni su naprama vladam postali činovnici tudja souveraina, i to souveraina, koj je usljed svoje nepogrešivosti podpuno absolutan — više nego-li ikoji absolutni monarh na svietu. Prije nego će vlade ikojemu novomu papi ustupiti takov položaj, i dopustiti da vrši takova prava, morat će se pitati, je-li izbor i osoba papina daje onakovih garancija, kakovih je po pravu treba proti zlorabi takove vlasti. K tomu dolazi, da upravo u sadašnjih okolnostih nije moći sigurno očekivati, da će biti ma i onih samo garancija, koje je u prijašnja vremena davao sám konklave u svojih formah i u svojem sastavu. Exklusiva, koju imaše rimski car, Španjolska i Francezka pokaza se čestoput illuzornom. Upliv što ga razni narodi kroz kardinale svoje narodnosti u konklavu izvršivati mogoše, odvisan je od slučaja. Pod kakovimi će okolnostmi biti najbliži izbor pape, neće-li se pokušati obavit ga prenaglo tako, te prijašnje garancije nebi ni glede forme bile osjegurane — tko bi to znao predvidjeti?

Po tom razmatranju čini mi se vriedno, da one europejske vlade, koje su pri izboru pape interesirane crkvenimi interesi svojih katoličkih podanika i položajem kat. crkve u njihovih zemljah, da se za vremena bave pitanji onamo zasjecajućimi, i ako je moguće, medju sobom porazumiju glede načina, kako će se naprama izboru vladati, i glede uvieta, od kojih bi eventualno učinile ovisnim priznanje izbora. Od neizmjerne bi važnosti bilo, da se europejske vlade u tom smislu slože, to bi morda uzmoglo unapried zapriečiti težkih i opasnih zamršaja. Molim Vas dakle pokorno, da vladu, u koje ste ovjerovljen, na uzdanu pitate, nebi-li sklona bila dati nam ruku, da medju sobom naše misli izmienimo te se eventualno o tom pitanju sporazumimo.“ Tako Bismarckova depeša. A sada da ju malo bliže pogledamo!

(Dalje će sliediti.)

Kritika još neštampane knjige!

„Poziv Pridbrojenja Na Pištole i Evangjelja preko svega godišta u Nedilje i ostale Svetkovine zapovidnje.“ Tako se zove poziv na predplatu podpisan od presvietloga gospodina Fr. Angjela Kraljevića biskupa i apostolskoga vikara u Mostaru u Hercegovini. Tiem se pozivlju naši ordinarijati i svećenstvo u obće, da podupru spomenuto „novo“ djelo, koje će iznositi do 50—60 štampanih tabaka ili do 480 strana u velikom leksikalnom oktavu.

Ovo djelo namienjeno je častnomu svećenstvu pokrajine bosanske i hercegovačke u prvoj liniji. Nam se daje na žao i čudo, što se sred Mostara, hrvatske te naše glede jezika Florencije danas tako piše, pošto su Vuk g. 1815. i Gaj 1835. uzeli za uzor baš južno hercegovačko narječje, a sad se uz Vuka i Daničića evo i u Biogradu svi bolji pisci drže toga narječja i pravopisa, koga se drži i znanost i inteligencija sploh u Hrvata, na čelu s jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Mi smo očekivali, da ćemo iz Mostara čitati najčišći jezik hrvatski; no ljuto se prevarismo. Evo nekoliko primiera za dokaz naše tvrdnje. Pisma iliti listovi sv. Pavla zovu se „pištole.“ Osim toga ima rieč po rieč medju iniem ovaj prevod, koj nam se šalje na ogled za uzor i preporuku: „Štènje Knjigè Blaženoga Pavla Apòstola Rimljanom. Pogl. 13. — „Bratjo, Znajući, jer vrime jest jùrve, dase (sic) od snah (sic!) probudimo. Sadàbo (sic) bliže jest naše spasenje.“ Prevoditelj nezna slovnice; njemu nije poznat pravopis hrv. knjige, kamo-li da ima podpuno sve one uvjete književne izobraženosti, koji se danas traže od onoga, koj hrvatsku knjigu hoće da piše! Kada se i gdje piše veliko slovo, ni na to nepazi. On piše: „u piànstvah“ na mjesto u pijanstvih, ako bi se moralo takve i slične rieči rabiti u množini. „Bratjo, Koja godir pisana jesu: za naš nauk pisanasu (sic dvopiknja i su!) Slovo *h* neumije prevoditelj novi onako upotrebljavati, kako ga ni Petar Katančić u svom prevodu sv. pisma g. 1825—32. nije umio što se je g. 1832. jošte moglo oprostiti, no g. 1875. nikako. Prevoditelj mnije, da je dovoljno samo č, š, i ž mjesto starih znakova upotrebiti u novom izdanju. Mi poznamo knjigu, koja je pred nami pod ovim naslovom: „Epistole i Evangjelja priko svega letta u Rici 1824. pritiskano Slovima Antona i Josipa Karletzky.“ Ova je po jeziku mnogo bolja, nego-li će biti nova smjesa mostarska od g. 1875. Tako smo za 50 godina napredovali! —

Novo ovo preštampavanje vadi se iz knjige talijanskog i svakog pravopisa od god. 1857. štampane u Splitu i Zadru pod naslovom: „Picstole (sic) i Evangjelja priko svega godiseta“ itd. Mi danas smijemo, jer možemo i moramo punim pravom tražiti, da se inteligencija, a to je sigurno č. svećenstvo, služi u knjigah i spisih narodnih za inteligenciju jezikom i pravopisom obće priznanim; a u Mostaru je to tim laglje, pošto se mi Hrvati svi njemu klanjamo kao narodnomu Jeruzolimu jezika i krvi hrvatske. Ima i stvarnih pogrešaka u novom preštampavanju, jer nasledovanje sv. evangjelja po Matiu (sic) nepoznamo, nego po Mateju, a to je razlika veća nego Janko i Ivan ili Jovan; zato je u crkvenom i narodnom interesu, da bude novo izdanje korektno.

Mi smo oviem htjeli samo upozoriti preč. Vikarijat apostolski za Hercegovinu i Bosnu, da se u svom i našem obćem interesu pobrine za dostojno i korektno izdanje stare i častne knjige. Ako neima nikoga u Mostaru, neka bi se u Zagrebu popravilo i naštampalo djelo, da bude dostojno ugleda biskupskoga. Presvietli g. Kraljević ima i onako prijatelja i štovatelja svetog poslanja i naroda hrvatskog u Zagrebu, te će oni rado i slastno učiniti njemu i nam tu kršćansku ljubav i rodoljubivu dužnost. I glede formata bi dobro bilo, da se ukusnije odabere.

Pripomenak uredničtva. Mi smo ovo dobili iz Karlovca. Pisac je štovatelj presvietl. g. vikara hercegovačkoga, pa mu je namjera postići, da najavljeno djelo izadje u obliku, kakov dolikuje i prevriednomu izdavatelju, i samomu predmetu, a i domovini hercegovačkoj. Mi se uzdamo, da će se njegova rieč u tom smislu uzeti, u kom ju i priobćujemo. Pošto je poziv na predplatu jur izašao, te se i po naših krajevih širi, nije ni bilo drugoga načina, van ovako, o namienjenom djelu progovoriti.

Ali ovom prilikom kako ćemo da sasvim šutimo o evangjelistaru za nadbiskupiju zagrebačku?! Već je šesta godina, što je na poziv prečast. nadbisk. konsistorija profesor biblijskih nauka na bogosl. fakultetu zagrebačkom dr. Franjo Iveković priredio željeni evangjelistar i predao preč. konsistoriju. Ovdje je ležao pet godina bez svakoga riešenja, premda se je i privatno i javno zanj pitalo. Željeći napokon Iveković, da barem glede evangjelistara bude jednakost u čitavoj hrvatsko-slavonskoj provinciji, i da se makar tako probudi pitanje o evangjelistaru, zaište svoj rukopis, da će ga popuniti naprama potrebi drugih biskupija, i zamoliti od dotičnih ordinarijata odobrenje. Rukopis mu sbilja bude izdan uz obvezu da ga natrag povrati; on u brzo dobi odobrenje od preč. ordinarijata djakovačkoga; no prije nego-li će evangjelistar predlagati preč. ordinarijatom senjskomu i pečuvskomu, mišljaše da mora imati odobrenje nadbiskupske stolice. Vrati dakle rukopis — što će biti od njega? Do sada nit on zna nit mi neznamo ništa. Pa zar je to stvar, s kojom valja čekati? Vanjsko svećenstvo, što mi znamo, nije takova mnienja. Da je onaj evangjelistar, što je propisan, loš glede jezika, da taj jezik niti nije pravi kajkavski, da ga nitko nerazumije, pače da ga nitko mladji, ni svećenici, čitati neznaju, to je ciela istina. Za to se premnogi svećenici pomažu kako znaju, ili sami prevodeć ili služeći se tudjimi kojekakvimi prievodi. Prečastni nadbiskupski konsistorij davno je uvidio potrebu nova evangjelistara; kamo-li sreće, da se je isto tako žurio dobru a toli potrebnu stvar izvesti! Onda morda nebi ni presvietli g. biskup, vikar hercegovački prisiljen bio sám izdavati nov evangjelistar: svakako nadbiskupiji zagrebačkoj bilo bi jedared pomoženo, a nedvojimo i drugi bi hrvatski ordinarijati rado bili prihvatili valjan u svakom pogledu evangjelistar.

Mi izpoviedamo, da nam je jako mučno ovakove stvari pisati; jer se bojimo, da će se naći uvriedjeni oni, kojih mi nit, mislimo nit želimo vriedjati, koje bi, velimo na dušu, mnogo više voljeli hvaliti. Ali šta hasni, ako u ničem nije bolje, ako u svem nazadujemo, ako se njeki trulež prostire, koj će napokon iztisnuti izmedju nas živi duh Kristov?! Jer žalibože nije samo glede evangjelistara nedostatak! Napomenut ćemo samo jednu, takodjer vrlo neugodnu stvar, za koju se je i javno i privatno dosta govorilo i pisalo badava — obećanu prije dvie godine kapelanom podporu. Za što nije već jednoč doznačena? ako-li se pako nije mogla s koga mu drago razloga doznačiti, za što se na tolika pitanja nije dao nikakov odgovor? Zar nezaslužuju barem takovu utjehu oni, koji nose veliku, gdješto i veću čest ponderis diei et aestus? Mi dvojimo, da će oni takovim postupkom biti življe potaknuti, da revnije i neumornije rade u vinogradu Gospodnjem, bez čega neće biti ništa dobra. Za to, makar se ova prigoda nečinila dovoljna; kad se ipak u istinu više gušimo nego-li kršćanski živemo, viknuti ćemo od nužde javno: Gospode, pomozi, jer poginusmo! Uzdamo se, Gospodin će čuti, i taknuti srca onih, kojih se bliže tiče.

Dopisi.

Iz Senja. Dana 8. Siečnja 1869. preminuo je u Gospodu u svojih biskupskih dvorih senjskih preuzvišeni i prečastni gospodin Mirko Ožegović Barlabaševački. Neograničeno ono strabopočitanje, odarost, neopisiva ljubav i zahvalnost, koju čitav kler i puk diecezanski svomu visokomu nadpastiru Mirku u svih prilikah dokaza, zrcali se svedjdilj po obojoj ovoj biskupiji, osobito pako u gradu Senju jošte i danas. Svaki se o tom mogao osvjedočiti uprav danas, kadno su se najsvetačnijim načinom obavile za blago počivajućega Mirka zadušnice u stolnoj crkvi senjskoj, koja i sahranjene drži njegove ostanke izpod velikog oltara. Turobnu tu službu obavi ne samo od dužnosti već takodjer od zahvalnosti sám

preuzvišeni gospodin biskup Venceslav Soić uz kolegij prečastnih kanonika stolne crkve senjske, u prisuću harnoga napram počivajućemu u miru biskupu svećenstva višjega i nižjega; a uresiše ju svojim velecienjenim prisućem sva p. n. gospoda svih redova civilnih i vojnih, sborova učiteljskih: bogoslovnog fakulteta, višje kr. gimnazije i glavne učione; a gradjanstvo obojeg spola, koje je u srca svoja zarezalo kao u kremen Mirkovu uspomenu, napuni crno odjevenu katedralnu crkvu, te na visoki u svetištu podignuti odar položi prekrasan zelen vienac. Hvala bogoslovom senjskog sjemeništa, što su pretužnim al u srce dirajućim pjevanjem na koru pod službom božjom uzmnožili u svakog nazočnog pravu pobožnost. — Poštuj hrvatski narode milu uspomenu dobrotvora tvojih, u broju njihovu sjaje i tvoj biskup Mirko Ožegović. — Blago njegovoj čestitoj duši!

Iz Dubice. Slavno uredničtvo! Kad je već danas u običaj ušlo, da se svećenstvo u njekih novinah javno napada i grdi, to onda nije ni meni žao, što je „Srbski krajišnik“ izlazeći u Zemunu u svom prvom i pokusnom broju donio dopis iz Dubice od bezimena dopisnika, u kojem mene kori: da sam tobože premalo pokazao energije prigodom izbora obćinskoga zastupstva; nu kad je dopisnik iztaknuo u javnosti preslabi moj upliv, morao je reći, za što sam se ja posve neutralno držao. Pak budući on to neučini, odgovaram za sada samo toliko: Tko pozna silne spletke i domaće rovarstvo, štono ovdje obstoji medju pojedinimi strankami, pak uvaži još i domaće naše okolnosti, taj momu postupku sigurno zamjeriti neće; a sa bezimenim dopisnikom želim se tek onda u daljnju polemiku upustiti, kad mi svoje ime odkrije, — na daljnja pako njegova zlobna potvaranja glede moje osobe, nenalazim za shodno ovdje odgovarati. — Slaba je to doista preporuka „Srbskoga krajišnika“, kod našega svećenstva, a kukavno junačtvo njegova koprenom zavita dopisnika. — Za sada budi dosta. Morda će hasniti šta da i štovane štioce „Katol. lista“ na ovaj novi pojav u Krajini makar samo ovoliko oprezne učinim. Za to Vas gospodine uredniče smjerno umoljavam, da ovo moje opravdanje u „Katol. listu“ objelodaniti blagoizvolite. —

U Dubici 12. Siečnja 1875.

Josip Kolarić,
župnik Dubički.

Viestnik.

Njemačka. Biskup padernbornski Konrad Martin nije primio osude kr. suda za crkvene poslove, već ju je odbio s vrlo energičnim prosvjedom. Biskupi bo onoga suda nepriznavaju, koj je upravo u tu samo svrhu ustrojen, da uništi svaku crkvenu jurisdikciju, dočim se ostalim karnim sudovom pokoravaju.

— Kolonjski nadbiskup opet je u pogibelji, da dodje u zatvor, iz koga je, neima tomu dugo, izašao. Osudjen je naime da plati preko 29.000 talira globe za to, što neće da na novo popunjuje njeke, tako zvane succursalne župe, glede kojih je izjavio, da se učinjena popuna onih župa ima smatrati trajnom, a ne samo privremenom, kako vlada misli. Ako dakle vlada ostane pri svojoj odluci, a čini se da hoće, pošto novine javljaju, da je dan nalog, da se ona globa utjera — nadbiskup će morati u zatvor, jer neima o tom ni govora, da bi se onolika globa iztjerati mogla.

— U Badenskoj žure se poći za pruskim primjerom. Ne samo da do sada neimaju nadbiskupa freiburžkoga, nego hoće da i kapitularnoga vikara biskupa Kübela maknu. Uztražiše naime od njega, da opozove missiju danu mladomisnikom. On dakako odbi takov zahtjev. Sad se spremaju, da ga stave pod obtužbu i skinu, te od kaptola zaištu izbor drugoga vikara. Bit će im sve badava.

— 4. o. m. umro je u Bambergu nadbiskup Deinlein, a 8. o. m. u Dresdenu apostolski vikar biskup Forwerk.

Francezka. Slavno poznati biskup orleanski Dupanloup slavio je na Sylvestrovo dvovrstan jubilej: prije petdeset godina zaredjen bi za presbytera, a prije dvadeset i pet godina na isti dan za biskupa.

Petrov novčić. Družtvance na Bregih kod Ivanića skupilo za sv. otca 5 for.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove III. reda: GG. Kovačić Fabijan župnik u Divuši. Kovač Antun, trgovac na Baniji kraj Karlovca. Katkić Slaviša, gimnazijalac u Karlovcu. Babić Albert, načelnik obćine Veliko Trgovišće. Čačković Stjepan, gimnazijalac u Zagrebu. Stanić Ivan Gašparov, opančar i trgovac u Bribiru Vinodolskom. Kranjec Hinko, kapelan na Rieci. Seder Franjo, vinogradar u Karlovcih. Pavačić Ivan i Pravdica Mikula učenici u Kraljevici. Mlinarić Eleazar, gimnazijalac u Zagrebu. Babić Božo, učitelj moreplovstva u Bakru. Levar Hermina, gospodična u Glini. o. Lipovčević Lauro, rim. kat. župni pomoćnik u Buda-Pešti. Zrinski Luka, lončarski meštar u Cirkveni. Gundak Franjo, seljanin u Kendjelovcu. Saukova Ana, učiteljska kći u Farkaševcih Kuharić Katica, krojačka kći u Cirkveni. Tomić Josip pop, Dobranić Ante pop, župni pomoćnici u Supetvu u Dalmaciji, Kirigin Brko ravnatelj učione u Supetvu u Dalmaciji i Mužić Josip c. kr. poštar u Vrani na Otoku Cresu. Godišnji članovi godine 1875. Budicki Franjo, podarhidjakon i župnik u Cirkveni 8. g. čl. Darovi: Balogh Gjuro podarh. i župnik u Bacsu 5 for.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 4.] U Četvrtak, 28. Siečnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredništva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Tri rieči našemu sveučilištu.

(Konac.)

Od onih, koji proizlazili budu iz sveučilišta njeki će se posvetiti učenosti, njeki učiteljstvu, a njeki će se odlučiti, da perom u ruci svaki dan u javnih organih istinu propoviedaju, i svjetlo božje u narodu šire. Od svih tih narod želi i očekuje istinu i ništa drugo nego istinu božju. Istinu svaki dan u nebrojenih kruzih širiti, najljepše je preimućtvo, koje družtvo čovjeku pojedincu podieliti može; ali zato je čovjeka toga neizmjerna odgovornost pred Bogom i ljudmi. On ako može prosvietliti, okriepiti, umiriti, može i tmine navući, oslabiti, otrovati, uzbuniti i prevratiti Ako danas sviet od toga preimućtva ponješto zazire, krivi su ljudi, koji kadšto pravdu i istinu za 30 srebrenjaka prodavaju i u strasti svojoj na sve što je i pojedincu i narodu i družtvu milo i drago nemilice udaraju. Pravo je njetko rekao: da je čovjek, koji se perom il svaki dan il u knjigah služi, sličan i priličan il mudrom umniku, koji lučem u ruci svietu svietli i stazu istine i poštenja pokazuje; il mahnitomu zanesenjaku i ludjaku, koji zubljom u ruci žari i pali sve, što mu u susriet dodje. Naš narod od svojih umnika prvo očekuje, to jest svjetlost pravu, istinu, poštenje, umjerenost i opreznost, koje su osobito nam u naših okolnostih nuždne. Narod naš na posljedku želi i očekuje od svih onih, koji se na njegovih ledjih do viših miesta uzpnu, da narod svoj ljube, da sve svoje sile njemu posvete, da bratski i prijateljski š njim postupaju i da gdješto sa manami njegovimi ustrpljenje imaju, rieč u jednu, želi i očekuje narod, da se mogućnici i prvostolnici njegovi sjećaju, da je slovo božje s neba sišlo, ne za to, da mu se služi i dvori, nego da on svih nas sluga i dobrotvor postane. Svaki dakle mogućnik ima po poniznosti i ljubavi u dubljine naroda sići i slugom se narodnim u svem učiniti. Ako se ovako sviestno na sve strane bude istina u život i zvanje prenašala, tada će se lahko putem novoga sveučilišta polučiti i ono, za čiem istina svaka težiti mora, što je treća rieč moja.

III. Kad istina duboko zasjedne u duši i sviesti čovječjoj, i kad ju čovjek sdušno u život i zvanje svoje prenaša, onda ona naravnim načinom urodi plodom svojim, to jest: ljubavju, dobrotom, milosti, slogom i jedinstvom, za čim svaka plemenita duša teži. Najuzvišeniji cilj i najplemenitiji plod istine jest u istini ljubav i jedinstvo. Bog je vječita istina i zato je upravo Bog ujedno i ljubav vječita. Vrlo liepo veli sveto pismo: Bog je ljubav, i tko u ljubavi živi, živi u Bogu i Bog živi u njem. O vječitom slovu božjem, koje je nam za ljubav čovjekom postalo, veli se: da smo vidjeli slavu njegovu, slavu jedinorodjenoga otčeva puna milosti i istine. I zaisto, ko što je spas naš bio put, život i istina, bio je u istoj mjeri ljubav, dobrota i milosrdje. Iz te je ljubavi upravo željno želio sa učenici svojimi posljednju večeru blagovati, to jest, sebe samoga žrtvom čovječanstva učiniti, da sviet odkupi i s vječitim otcem svojim pomiri; da se sa čovječanstvom po krvi i smrti svojoj pobrati i da mu jedan dio božanstvenoga bića svoga u dušu uciepi, to jest, da mu neizmjernu ljubav i milosrdje pokaže i da se š njim za uvieke sjedini. Vrlo je znamenita u tom obziru molitva posljednja, koju Gospod naš prije odlazka svoga s ovoga svieta k otcu svomu šalje, molitva posve divna, božanstvenoga njegova bića vriedna i dostojna! Evo je, veli on, vrieme, da poslje dovršena zvanja svoga k tebi se otče opet povratim, molim te sdruži i sjedini one, koje si mi poklonio, da

združeni i sjedinjeni uvieke ostanu, ko što ja i ti sjedinjeni jesmo. Oni, koje je vječiti otac pomazaniku svomu dao, jesu oni, koji su istinu božju prigrlili; pak se moli za nje Isus, da se i plod istine svete u njih obilno očituje, to jest, ona ljubav, sloga i jedinstvo, koje u jedinstvu božjem svoju sliku i priliku ima.

Zato gdje je istine prave, gdje ljudi sa svom dušom istinu ljube i vrše; tu nikad ljubavi, sloge i jedinstva nemanjka. Kad čovjek po tom nedvojbenom pravilu družtva europejska sudi, onda se vrlo razžalostiti i nad udesom svieta upravo razplakati mora. Ovi česti ogromni ratovi i krvoprolića, ovaj neprestani nemir i nesloga i razmirica, ovo grčevito trzanje, ove ogromne spreme na boj i pokolj nedvojbeni su dokazi, da je u Europi, žalibože, malo istine prave, malo pravde božje, koja ništa drugo nije, nego istina u životu i odnošaju ljudskom i odnošaju medjunarodnom; jer da je istine i pravde, bilo bi više ljubavi, sloge, dobrote, bilo bi više one liepe težnje, da se stvari mirno, putem uma i razbora rieše, ne pako putem boja, koji ljute rane, i nove zavisti, nove strasti, nove nepravde, i nove ratove radja. Bog sam zna, kud će stvari u Europi dospjeti, ako se sviet brzim neosviesti i ozbiljnije onomu nepovrati, koji, ko što je vječiti izvor istine, tako isto vječiti izvor ljubavi i mira, za kojim čovječanstvo već od mnogo vremena zahman čezne. Sad stvari tako stoje da i najmanja iskra ogroman požar prouzročiti može.

Što se nas na pose tiče, mi upravo osobito povoda imamo istinu i pravdu tako ljubiti, štovati i u život prenašati, da se iz toga sama po sebi ljubav i sloga radja. Mi upravo osobita povoda imamo iz svega srca za uzvišenim ciljem istine, to jest jedinstvom težiti. Mi smo, boreć se kroz vjekove proti barbarstvu za kršćansku izobraženost vrlo oslabili i iznemogli. Uda tiela našega još i dan danas su raztrgana. Sveučilište upravo naše ima svetu zadaću, da narod složi i sdruži, da se ono, što je nepravda i udes hudi od tiela našega otrgnuo, i opet majci našoj obćoj priljubi. Sveučilište naše ima upravo biti ono sveto ognjište, na kom se srca bratska na ljubav, slogu i jedinstvo razgrijati imaju. U samom našem užjem domu dva brata rodjena, jedne majke sinove još predsude njeke razstavljaju. Jednu krv i jednu dušu dva dična imena, koja jedno te isto znače, čestoput razdvajaju. Do sveučilišta je, da te predsude i razmirice prestanu, da se braća u jednu dušu i u jednu svetu namjeru spoje. Na sveučilištu je, da jedan drugoga u medjusobnoj ljubavi, dobroti, podpori i svakovrstnoj kriepost pretiče.

Na čast budi braći dalmatinskoj rečeno, oni su od jedno desetak godina upravo orijaški napredovali. Oni ako nas niesu prestigli, sjegurno su nas dostigli. Oni su našemu sveučilištu prigodom svečanoga otvorenja osobitu ljubav i počast ukazali. Oni su odmah s početka novo sveučilište krasnimi i upravo odličnimi silami providili. Rieč u jednu, naši dični Dalmatinci jur su u duši i sviesti svojoj s nami nerazdruživo spojeni. Budimo jim na tom zahvalni i ukažimo jim svakom prilikom dvostruku i trostruku ljubav, jerbo su toga zaisto vriedni i dostojni. A što ću reći o naših prvih susjedih, braći slovenskoj! Ah neka znaju, da ćemo mi svi na uvieke u duši i srcu našem zahvalnu uspomenu zadržati onih rieči, izušćenih po jednom od najodličnijih njihovih sinova: braćo Hrvati! znajte, da mi Slovenci vaše sveučilište smatramo kano naše vlastito sveučilište. Zlatne zaisto rieči pune nade i utjehe! Kad sam te liepe i uzorite rieči čuo, mene je suza radosti polila Budimo dakle i toj braći zahvalni, pokažimo jim svakom prilikom, da je udes njihov naš udes, da je rana njihova naša bol, da je veselje njihovo naša radost.

Čast osobita, koju nam tom prilikom ukazaše braća Poljaci, Česi, Slovaci, dužnost nam nalaže, da uzajamnost bratsku gorljivo njegujemo, da se moralno medjusobno podupiremo, i da se njihovoj radosti radujemo, a njihovoj tuzi žalujemo. Naše sveučilište otvoreno je i biednoj našoj braći Bošnjakom i Bugarom. Prigrlimo jih bratski, kad k nam dodju, i tako jih ljubezno primajmo i dvorimo, da povrativ se u svoju postojbinu apoštoli postanu one umne i moralne sveze, za kojom svaka plemenita duša težiti mora. Baratajmo tako s njimi, da se povrativ medju svoje pohvaliti mogu: našli smo u Zagrebu braću ljubezljivu, nikad jim ljubavi zaboraviti nećemo; to je zemlja blažena, narod plemenit, koji u svakom dobru stalno napreduje. Tiem će načinom sve više i više mladeži iz onih strana k nam hrliti, a naše sveučilište postati izvorom svjetla, kriepost, sloge i ljubavi i za daleke krajeve naših zemalja. Svatko, tko je na sveučilište naše došao, budi nam mio gost, da našu izobraženost, našu uljudnost, našu ljubav i umiljatost svagdje priznati i pohvaliti mora.

Ova dužnost svete ljubavi i jedinstva sve nas obvezuje. Obvezuje visoku vladu, da djelo tolikom hvalom i svojom slavom početo dovrši, pridruživ u rečeno vrieme liječnički fakultet.

Bez toga ostade sveučilište ime bez same stvari. Najplemenitiji dio zvanja liečničkoga sastoji u tom, da izvore i zlokobne povode raznih bolesti i prevelike umrlosti iznadje i odstrani. Tomu važnomu poslu samo je domaće sveučilište do raslo. Osim toga svaka bolest, po mom barem osvjedočenju, u raznih stranah zemlje i u raznih naroda ima osobiti svoj značaj, osobite obilježke, osobiti razvitak i osobite svoje ljekove. Sve to mladež liečnička samo u zemlji samoj, samo u zemaljskih bolnicah naučiti se može. Samo se pako po sebi razumije, da je mladiću po dovršenih u domu svom naucih probitačno u sviet otići i obilnije izvore znanju i umienju svomu potražiti.

Obvezani su učitelji na ljubav učenika, koje kano vlastitu djecu svoju ljubiti i njegovati imaju; a mladež ima u učiteljih svojih ljubiti i štovati duševne roditelje i ravnatelje svoje. Taj vrlo liepi i mili odnošaj ponajviše zavisi od učitelja, i ja bih rekao, da onomu učitelju glavno svojstvo manjka, koji neumije ljubav, štovanje i pouzdanje mladeži svoje steći. Mladež pako uzletna duha i nježna srca vazda se skoro rado ljubavi odzove.

Na ljubav su medjusobnu obvezani svi učenici. Što je njegda Isus o učenicih svojih rekao: In hoc cognoscet mundus, quod disciputi mei estis si charitatem ad invicem habueritis, to valja i o učenicih sveučilištnih. Narod želi u tom poznati mladež svoju, ako se medjusobno u ljubavi, u slogi, u nauci i u svakovrstnoj krieposti nadtiče. Naravna je posljedica pravoga znanja i umienja uljudnost, dobrostivost, čednost i ljubav, koja se dakako najviše vršiti ima prama onomu s kojim, u svagdanjem bratskom odnošaju stojimo.

Obvezan je na ljubav i slavni grad Zagreb i plemeniti Zagrebčani. Svatko hvali grad Zagreb sbog liepa njegova položaja, sbog nutarnjega njegova reda i čistoće. Ja nedvojim ni malo, da se grad Zagreb brine i za čistoću moralnu, i da neće nikada i ni pod ikakom izlikom dopustiti, da se ona otrovna vrela pošasti u njem uvrieže, koja po velikih gradovih mladež truju, ter dušu i tielo u prerani grob bacaju. Zagrebčani pako dvojakim načinom ljubav prama sveučilištu vršiti mogu i moraju. Ja sam višeput čuo, kako pošteni i brižljivi roditelji žale i boje se, da jim se diete u stranom svietu nepokvari i po zlu nepodje. Od ove skrbi i bojazni dužni su Zagrebčani osloboditi roditelje tiem, da budu djeci, koju u kuće svoje primaju, i otac i majka; da jih čuvaju ko oko u glavi, da se nepokvare, da bdiju nad njimi, kano nad vlastitom djecom svojom, da se pred Bogom i pred narodom obvezanimi osjećaju, djecu tako dobru, nepokvarenu i nedužnu roditeljem povratiti, kako su ju iz ruku roditelja primili. Svatko će lahko uviditi, da se tuj radi o neizmjerno važnoj dužnosti, o kojoj budućnost našega naroda zavisi. Tko tu važnu dužnost vrši, obvezuje si ne samo roditelje na uvieke, nego upravo i Boga i sav narod.

Osim toga mladež je naša većom stranom potriebna i siromašna, pak nek Zagrebčani, koje je Bog blagoslovio, pomisle da neima ljepše pred Bogom i pred narodom zaslužnije stvari, nego sirotinju u nauku podupríeti. Svevišnji sam zna, koje je sirotče znakom božjim označeno i na višje zvanje opredieljeno, a ja mislim, da neima veće radosti na svietu, nego vidjeti, gdje je njegdašnje sirotče čestitim i slavnim čovjekom postalo, i pomisliti: i ja sam nješto tomu svojom podporom doprineo.

Ja izbrojih dosta velik broj obvezanosti, pak da mi se nerekne: drugomu prodičeš a sebi samomu nećeš, evo me i kod samoga sebe.

Ja sam skoro za svaku gymnaziju u našoj zemlji, ako se dobro sjećam, nješto učinio. Gdje sam mogao, rado sam učeću sirotčad podpomagao, a žao mi je, da nisam mogao to i obilnije učiniti, i molim one vrle mladiće, koji su se zabadava na mene obraćali, da mi oproste, polag velikih mojih troškova nije mi moguće bilo na sve dospjeti.

Sad pako polažem posebnim pismom u ruke sveučilištnoga senata deset hiljada for. u papirih senjskoga brodarskoga družtva za podporu siromaških djaka na sveučilištu. U koliko ti papiri nebi može biti nominalnu vriednost dosegli, ja ću s vremenom manjak rado nadoknaditi, isto tako dodati dividendam, u koliko bi ove iznosile manje od 5% na godinu.

Svjetujem pako starešine i učitelje sveučilišta, da se tiem povodom sbor sklopi, komu bi se možebit mogli i odličniji učenici pridružiti, koji povjerenje svoje braće posjeduju; pak da se svi magnati i svi imućniji gradjani naše domovine pozovu, da na plemenitu svrhu, na podporu sirote učenika svaki po mogućnosti doprinose. Opaženo je bilo, da osim tri dične i u našem narodu poznate boljarske porodice, ostalih magnata na otvaranju sveučilišta nije bilo. Ja sam u duši svojoj uvjeren, da to nije hotomice učinjeno. Radilo se je o plemenitoj stvari, koja svim bez razlike stališa i stranke na srcu ležati mora, i leži sigurno na duši i srcu i naše domaće aristokracije, koja se je vazda blagodarnošću i velikodušnošću odlikovala. Uvjeren sam

*

u duši svojoj, da će se ovo, što izustih i sad sjajnim načinom potvrditi.

Nek mi sveučilište i svaki pojedini oprosti, što ja baš ovo rekoh. Narod je i prigodom otvorenja sveučilišta jedan dio slave, koja njega jedinoga ide, dobrostivo na me pred stranim svietom preneo. Neka mu bude za to vječita hvala, i neka narod bude uvjeren, da ću ga do groba pače i preko groba uviek ljubiti. Bog je meni bez ikakvih mojih zasluga još u mladoj dobi neizmjerno blagotvoran bio Bog dragi od mene ništa netreba, nego je sebe narodom, koji sto nužda i potrieboća ima, zamienio. Ja se dakle gledam Bogu odužiti i na milosrdje ga prama meni na sudnjem danu skloniti. Ali baš upravo s toga, što je narod mene osobitim načinom pri onomadnoj svečanosti odlikovao, dužnim sam se ja scienio ove tri rieči na sveučilište upraviti; nadam se pakò, da je ono što je rečeno iz duše i sviesti samoga naroda crpljeno.

Zaključujuć svoju besjedu sjećam se na jedan znameniti čin iz života sv. Augustina. Sv. Augustin bivši 18 godišnji mladić čitao je razpravu Ciceronovu o Quintu Hortensiu, slavnom govorniku. U toj razpravi rimski mudrac, po svom običaju, tako divnim načinom opisuje mudrost, i one probitke, koje ona čovjeku pruža, da je mladić, orlovskoga uma i polieta, sa sviem zanesen ostao i odlučio dotle nemirovati, dok mudrost nepostigne. Žalibože razprava Ciceronova je poginula, ali ja iz svega srca i iz sve duše želim, da se krasna mladež naša slušajuć na sveučilištu nuždne i razborite nauke svojih učitelja istom željom ko i sveti Augustin zanese za pravom mudrošću, koja je uviek sa ljubavi k Bogu i čovjeku spojena; a ako je moguće još gorljivije želim i Boga molim, da ju ondje nadje gdje se jedino nahodi, gdje ju je i sv. Augustin na neumrlu svoju slavu našao, to jest u vječitom slovu božjem, u sv. evangjelju, jer ako i jest istina: da se nauk i znanje iz raznih knjiga crpiti može, istina je takodjer sveta, izkustvom svih vremena i svih naroda podkriepljena, da se prava mudrost samo u onoga nalazi, koji je luč vječita božja, koja prosjati u duši i srcu svakoga čovjeka ima, koji na ovi sviet dolazi. Ja rekoh, a Bog dobri nek blagoslovi.

Josip Juraj Strossmayer.

Louise Lateau.

V.

Ekstaza i sud znanosti.

(Dalje.)

b) *Nervozni san.* Kad je g. Braid iz Manchestra izašao na vidik svojim nervoznim snom, nije sviet znao zanj dosta smagati hvale. Tada negda osvanulo je sredstvo, kojim se mogu tumačiti sve tajne magnetizma i svi vanredni pojavi mistike — kliktali su mnogi. Mi te hvale nerazumijemo. Ako se i sbilja mogu tajne magnetizma i drugi njemu slični pojavi time proizvesti, što se pili okom u kakav svjetli predmet, to još uviek ostaje neriešeno pitanje, a kako će se kretanje magnetarove ruke i pitanje svjetla predmeta protumačiti kao uzrok toli neobičnih pojava? Nu ostavimo stvar kao što jest. Ovdje se i onako radi samo o prispodobi ekstaze sa nervoznim snom. Da se postigne nervozni san, uzme se svjetli predmet (malo ogledalo, mala krugljica od sjajna metala) i smjesti u daljini od 20 do 30 centimetara pred oči. Fiksiraj ih za tim neprekidno i za 20—30 časaka ili još i prije eto sna. U nervoznom snu riedko zamre koža na toliko, da nebi spavalac osjetio, kad ga iglom ubode. Jedini sluh budan je i veoma tanak. Ostala ćutila miruju kao i u običnu snu. Nervozni spavalac čuje i odmah odgovara na svaku, ma se kako tiho pitala. Može se dapače izazvati san ne samo gledanjem svjetla predmeta, već ako se nastavi fiksirati ma koja mu drago točka. Tko nevidi ovdje, da je g. Braid nadario Evropu onim, što su jurve stoljeća i stoljeća prije njega prakticirali indijski fakiri i derviši, za tim svećenici egipatskih i inih istočnih kumira! Ovako znademo uspavkuju se i fakiri. Gledaju si vršiku nosa neprekidno $^1/_4$ sata, nesmetnuv odanle oka. Na štrlju (=vršika nosa, Nasenspitze) pokaže im se najprije plamenčak, na to ih napadne nervozni san, i eno ih sjede kao izklesani kipovi. Sad se otvore vrata, neka hrli bezazlena svjetina, neka gleda i zapanjena sluša. Pa kad je sbilja vidila tu ukočenu masku kumirskoga popa i čula, kako na tisuće i tisuće pitanja nečuvene odgovore daje, tko bi joj nedužnoj izbio iz glave, da nije u istinu vidila i čula čudovište neba. A to nebijaše ino, van pusta komedija i gadna varka, zaodjenuta lažljivim plaštom vjere.

Poslie toga skoro nebismo trebali sravnjivati nervozna sna sa ekstazom. Ali da i s te nebude prigovora, evo nas. Lujza pada u ekstazu u svih mogućih okolnostih, sad je pri šivalu, sad se Bogu moli, sad je u razgovoru itd. Njezine se oči kreću i gledaju kao što obično kod svakoga čovjeka, a nepile (fiksiraju) u stanovita mjesta ili svjetle točke. Kod Lujze prestaju djelovati sva ćutila: dočim kod nervoznoga spavača sluh nemiruje, već je neobično živ i tanak. Lujza negovori baš ništa: a nervozni spavalac i previše. Lujza neosjeća niti istu munjevnu struju: a toga još nijedan spavalac nije podnesao. Ovi nadalje svakovrstne snivaju sne i buncaju koje šta: a Lujzin duh bavi se uviek istimi predmeti. Lujzu napokon prene zakonita rieč crkvene oblasti: a nervozni spavalac još se nijedan nije probudio na jednostavnu rieč, njihov san prestaje sam po sebi. Kako bismo i pomisliti mogli kod Lujze na nervozni san?

c) Preostaje nam još *naravski somnambulizam.* Naš narod krsti ga mjesečarenjem, a takove bolestnike zove

mjesečnjaci. Somnambulizam nije ino nego san, u kojem se nešto i radi. Čovjek se naime u snu digne, počme hodati i što god raditi, a u tom još sveudilj spava. Mjesečnjaci ustaju u gluho doba noći, penju se po zidinah, puzaju i veru se po krovovih. U budnom stanju nebi se nijedan usmjelio onuda hodati. Često je kod mjesečnjaka opaziti, da jedno ili dva ćutila živahnije rade, dočim ostala posvema miruju. Niti ih pači vrućina, niti ih smeta studen. Kraj toga buncaju koje šta. Pamet im je medju duševnimi svojstvi obično oštrija, a fantazija bujnija. Sve koliko djelovanje duše i tiela upiru na jedan predmet. To je valjda i razlog, te su mjesečnjaci vanredno jaki. Sve mišice slušaju na mig. U ostalom je to stanje veoma riedko. Gdje se javlja, tu je histeričkih i živčanih boli, nemiran san (Schlaf) i živahni sni (Träume), koji tomu pripravljaju. Najzanimivija mjesečnica (po Archambautu i Mesnetu) imala je za 24 sata 48 histeričkih napadaja. Kod Lujze neima svih tih pripravnih bolesti. Neima histerije. Neima boli na živcih. Neima nemirna sna. Dakle baš protivno. Somnambulizam pokazuje se nepravilno i skoro uviek noćju. Ekstaza počimlje uviek po bielu danu i jedino petkom. Mjesečnica lati se raditi sad ovo, sad ono. Lujzin svaki pokret izrazuje samo ono, što joj duh osjeća, motreć prizore muke Kristove. Mjesečnjaku je sve jedno, ili ga taknuo blagoslovljenim predmetom ili neblagoslovljenim. Lujza usuprot nasmieši se svaki put, kad ju god takneš blagoslovinom. Na somnambulizam moraš čekati, dok sam po sebi prestane, niti se znade za stalno sredstvo, kojim bi se obustaviti mogao. Ekstazu prekida rieč crkve. Kažu, da mjesečnjaka nesmiješ zovnuti, kad po krovu hoda; jer će inače pasti i ubiti se. Čini se dakle, da se na zov probudio i sunovratio prije, nego-li se mogao u tolikoj pogibelji duhom sabrati i gdje god pridržati. Lujzu može zvati, koga volja, ako neima crkvene punomoći, badava mu sva vika i dozivanje. A kad se Lujza prene, posve je pri sebi. Ona gleda bistro, na svaku odgovara pametno. Mjesečnica kao i nervozni spavalac nezna kasnije od svega čisto ništa. A što god za ekstaze Lujza duhom vidi, znade točno i što pripovieda, sve je u savezu. Najbolji dokaz bistra uma, duše sabrane. Pak što se pobilježilo prije pet godina, slaže se na vlas s onim, što Lujza pripovieda danas.

Što god dakle „tajna znanost“ iznosi na vidik, nebi-li se po njoj ekstaza proglasila pojavom naravskim, svi joj primjeri i sav napor badava. Ekstaza s njom neima posla. I ta je dokazana na dlaku.

(Dalje će sliediti.)

Bismarck o izboru pape.

(Konac.)

Bismarck hoće da ima upliv na izbor pape. Prije ga Pruska imala nije. No on neće da ima samo kakov god upliv. On nebi bio zadovoljan, da dobije ono pravo exklusive, koje su do sada vršili: rex apostolicus, rex catholicissimus i rex christianissimus; on hoće da ima upliv, kakova nijedan car ni kralj imao nije, odkada se je rimska stolica oslobodila sile rimskih plemića. On naime hoće da ima upliv glede same osobe izbranika, tako da ju može odbiti, ako mu nije po volji. On pače hoće da diktira uvjete, od kojih vlade u obće imaju ovisnu učiniti potvrdu izbora. Do sada su samo pape i generalni koncili izdavali konstitucije glede izbora pape; od sada po Bismarckovu nebi toga smjeli bez dozvole vlade, dočim bi usuprot vladam pristojalo pravo i bez papine privolje propisivati uvjete valjana izbora,

Tim bi izbor glave katoličke crkve pao sasvim pod tiranstvo svjetovnih vlada a najpače one, koja se sama nameće kolovodjom. Štetno bi to i vrlo pogubno bilo i za sv. stolicu i za cielo kršćanstvo, kad bi te vlade same sebe priznavale kršćanskimi i katoličkimi, kamo-li kad hoće da budu bezvjerske. No ni s tim još nebi bilo gotovo. Jer kakove bi uvjete stavio Bismarck? Njegova depeša to jasno pokazuje, da bi on zahtievao, da novo izabrani papa prizna državi onakovu vlast nad crkvom katoličkom, kakova se sbilja vrši u Pruskoj, i dosljedno, da ili izrikom opozove dekrete vatikanske ili barem da obeća nikada jih neizvršivati. To će reći: Bismarck bi zahtievao, da se papa odreče one vlasti nad crkvom Kristovom, koju je nasliedio od sv. Petra, i da ju dopita vladam poganskih načela! Može-li se proti crkvi išta pogubnijega snovati?!

Pa na kakovu temelju traži Bismarck tolik upliv i toliku vlast? Prvo na tom, što ima podanika katolika. No gdje ih sve neima? Ne samo turski car, nego i kinezki i japanezki morao bi imati, kako Bismarck kaže, neposredan interes u izboru pape. i dosljedno pravo, da ondje upliva! Kako smije Bismarck onakovo pravo samo za europejske vladare tražiti? Nekada su vladari bili i htjeli biti representanti i zaštitnici katoličke crkve, pa su onda kano takovi i imali raznih prava i povlastica; ali kako Bismarck taj načelni neprijatelj katoličke crkve prisvaja sebi pravo, da novo izabrana papu prizna ili neprizna ne samo u ime vlade, nego pače u ime one česti katoličke crkve, koja je u Njemačkoj?! Vlade mogu imati interes pri izboru pape, no ako same nisu katoličke, njihov interes nije nego posredan, t. j. neposredan interes imaju samo katolički podanici, a preko njih tekar vlade; nadalje tko ima makar neposredan interes, neima odmah i prava na onu stvar, gdje mu je interes, odlučno uplivati, a to zahtieva Bismarck.

No Bismarck je svomu pravu potražio čvršćih temelja. On ga zahtieva na temelju suverenstva državnoga. Papa, veli, da je zvan obsežna, skoro suverenska prava izvršivati u zemljah, gdje ima katolika; državi dakle da je dužnost sviestno gledati, tko je onaj, komu će takova prava faktično dopitati. Jest, papinska su prava obsežna, ona su upravo suverenska, a ne samo skoro suverenska, al ne u stvarih državnih, nego vjerskih i

crkvenih. Ta prava nit mu je država kano takova dala, nit mu ih može oduzeti, i dosljedno ona obstoje makar ih država nepriznavala. Papa ima svoju vlast neposredno od sina božjega, koj je rekao istinitom i svemožnom rieči: Meni je sva vlast dana na nebu i na zemlji. Tkogod je pravi kršćanin, priznaje tu vlast. To je dosta. Kamo bi bila došla prva crkva, da je sv. Petar, i da su njegovi nasljednici trebali priznavanja rimskih cesara? Žalost je samo to, što se ona vremena opet vraćaju.

Po novoj teoriji o državi ova je na svietu jedina suverena, kraj nje neima na istom zemljištu druge. Ona je jedina izvor svakomu zakonu i svakomu pravu, tako da ga neima, gdje ga ona nepriznaje. Izvršivati nad ljudmi nekakvu vlast, koje ona nepriznaje, to je njoj revolucija, i za to jao si onim, koji se to usudjuju. Na tom temelju očito stvara svoje zahtjeve Bismarck. Pravi katolik neće nikada na što takova pristati odkad je Gospodin na ovoj zemlji osnovao crkvu, i ključe toga kraljestva nebeskoga predao Petru, ne pako svjetovnim vladarom.

Bismarck tvrdi, da je već po prijašnjem redu stvarì ono valjalo što on za državu zahtieva glede papina izbora. Težko bi mu bilo dokazati takovu tvrdnju. Gdje je ma ikoja druga država i katolička do sada onakova prava vršila, kakova si on prisvaja? No valjda država nije bila još došla do samosviesti, te se nije brinula svojski, da svoja prava i svoju vlast vrši?! Samo je za čudo, što se za to ni sada nebrine sjeverno-američka republika, pače, kako se čini, niti same one vlade, na koje se je Bismarck obratio svojim cirkularom.

Najčvršći pako temelj Bismarckovu pravu imali bi podati dekreti vatikanski o jurisdikciji i nepogrešnosti rimskoga pape. Što se nije sve na nje naklevetalo? Njimi je tobože sve što je prije valjalo izvrnuto: učinila se prava revolucija u samu ustavu crkve, a po tom u odnošajih izmedju crkve i države. I ne samo to: papa će pače državi i njezinim vladarom na vatikanskom temelju oduzeti svaku neodvisnost, ako se države svojski za vremena neosvieste. Koncil vatikanski zametnuo je rat, koj se nemože svršiti van propašću ili crkve ili države. — Tako se viče, i tako nevjerski sviet vjeruje, pa valja reći, da se Bismarck dobro u svoj posao razumije, kad je ovoj svojoj neprijateljštini i navali na Petrovu stolicu nastojao podmetnuti kano povod i temelj toli mražene i mržene vatikanske dekrete.

Bismarck kaže najprije, da je vatikanskimi dekreti biskupska jurisdikcija uništena, te da je u principu papa stupio na mjesto svakoga pojedinoga biskupa. To je skroz krivo. Dekretom vatikanskim izjavljena je ravno papina jurisdikcija za svu crkvu redovitom i neposrednom, ali tako da je zajedno u istom dekretu izjavljeno, da je i biskupska vlast redovita i neposredna, biskupi da su postavljeni od duha svetoga, i nasljednici apostola, te pravi pastiri, i u tom da jih papa ima uzdržavati i štititi. Papa je glava čitave crkve od Krista postavljen; on ima pravu i podpunu vlast nad svom crkvom, tako da tu njegovu vlast neprieči ni biskupska, ni nikakva druga; no taj papa priznaje i mora priznavati i biskupsku vlast, ne kano puk odtok od papine vlasti, već kano božansku instituciju, koju on ima braniti i čuvati. Biskupi nisu poslie vatikanskih dekreta ništa ni drugo ni manje, nego-li biahu prije. Pa su biskupi sabrani u vatikanskom koncilu sami onaj nauk izjavili, nije im ga papa silom nametnuo; valja oni najbolje znaju, je-li njihova prijašnja jurisdikcija uništena. No oni toga nekažu; to govore samo Bismarckove sluge — starokatolici, kako se vidi iz depeše Bismarckove, po želji svoga gospodara.

Bismarck kaže nadalje, da biskupi sada nisu nego samo činovnici papini bez vlastite odgovornosti, oni da su naprama vladam kano činovnici tudjega suverena. — Da su biskupi papi podredjeni, i da mu imaju biti pokorni ne samo u stvarih vjere i morala, nego takodjer u stvarih discipline i uprave crkvene, to je istina; no za to oni nisu nipošto samo puki činovnici papini. Tko sravni odnošaj činovnika naprama državnoj vrhovnoj oblasti i odnošaj biskupa naprama papi, taj će ako samo hoće, lasno uviditi golemu razliku. U ostalom koncil sam i papa kažu jasno: da su biskupi pravi pastiri, ne dakle samo najmljene sluge. Ali, veli još Bismarck, oni su naprama vladam činovnici tudja suverena. Sbilja-li? Papa sjegurno nije prama katolikom tudj suveren, nit su njim biskupi činovnici tudja suverena. No Bismarck govori o vladah europejskih u obće, dakle i o onih vladarih, koji papu priznavaju kano namjestnika Isusa Krsta. Sve bi dakle europejske vlade danas po nazorih Bismarckovih smatrale papu za tudja suverena! E dobro, mi jim pako odvraćamo: da je suvereni gospodar crkve katoličke jedini Isus Krst, biskupi su njegovi sluge, ili makar volite činovnici, a papa je prvi sluga. Onaj suveren vam je tudj, vi, kako se veli u evangjelju, nećete da vlada nad vami, i za to, kako je ondje rečeno, progonite njegove sluge. To je kršćaninu dosta, da zna, kako se ima naprama vam vladati.

Bismarck napokon kaže, da su biskupi činovnici suverena, koj je uslied svoje nepogrešnosti absolutniji nego-li ikoj vladar na zemlji. Jest tako, onaj, čiji su biskupi sluge, sbilja je u svakom smislu najabsolutniji, i kad bi to vladari ozbiljno razmislili. nebi na svoju propast napadali na njegovo kraljestvo. No biskupom conservus i confrater, pače servus servorum papa nije proglašenjem dogme nepogrešnosti postao glede jurisdikcije išta absolutniji. To je jasno ondje izrečeno, da se nepogrešnost proteže lih na stvari vjere i morala, nipošto pako na akte disciplinae et regiminis ecclesiastici. Ali šta za to mare oni, koji traže samo povoda, da kako biesni vuci nasrnu na krotko jagnje!

U isti mah meće Bismarck papu naprama pojedinoj vladi u položaj diecezanskoga biskupa, i u položaj najabsolutnijega suverena naprama suverenu manje abso-

lutnom. Iz prvoga morda misli izvesti, da na izbor pape imaju vlade barem onolik upliv, kolik na izbor pojedinoga diecezanskoga biskupa; iz drugoga pako, da naprama najabsolutnijemu suverenu moraju imati sve moguće garancije za svoje državno suverenstvo. Iz svega pako može se i bolje zaključiti na uvjete, koje misli kod izbora pape staviti Bismarck.

Da svoju svrhu tim sjegurnije polući, nastoji Bismarck na zajedničku akciju sklonuti ostale evropejske vlade. Akcija takova nebi bila, veli, bezuspješna; papa bo, komu bi priznanje zakratile evropejske vlade ili većina njih, bio bi, veli, isto tako nemoguć, kô što diecezanski biskup, koga nebi priznala zemaljska vlada. Vlade bi dakle zaprietile nepriznanjem izbora, kad se nebi prihvatili njihovi uvjeti. To bi bilo nedvojbeno zlo, i vrelo svakojakih zamršaja i obilan povod svakojaku progonu katolika, no najveće zlo nebi bilo. Samo kad bi papa bio sbilja izabran, i zakonito izabran, to bi za svakoga katolika dosta bilo, da ga poštuje i ljubi i sluša kano namjestnika Isusova, rekle vlade što jim drago. Eno u Pruskoj vlada je skinula dva biskupa, poznanjskoga i padernbornskoga, pa zar za to nisu biskupi? Tekar sada su tvrdo usadjeni u svačijem srcu, da jih ni paklena moć nebi odanle iztrgnula. No mnogo bi gorje bilo, kad bi vlade silom zapriečile svaki izbor, ili kad bi jim pošlo za rukom stvoriti medju kardinali fakcije. Mi nimalo nedvojimo, kad bi bilo sasvim po Bismarckovu, da bi on zapriečio svaki izbor, ako mu nebi za rukom pošlo proturati svojega čovjeka.

Bismarcku je tobože stalo takodjer do toga, da se dosadanji način izbora pape nepromieni. I u tom je smjeru nastojao djelovati na vlade, osobito fikcijom nekakve nove papinske bulle, o kojoj biaše govor početkom prošle godine. On zna, k čemu je to dobro; ako za ništa, a to bar za to, da kroz taljansku vladu uzmogne sjegurnije uplivati na konklave, ako bude držan sasvim po dosadanjoj dobro poznatoj formi. Zemaljska vlada, koja je papu porobila, te za to i od budućega pape zazire, rado će poslužiti njegovim intencijam. Neradi se bo tu nipošto o slobodnu izboru. Jer kad bi Bismarcku bilo samo do slobodna izbora stalo i to vlade vjerovale, čini mi se, da bi se laglje složile, i stekle kod sv. stolice odobrenje i u kršćanstvu zahvalnost. Pa to im je i dužnost, da naime štite i zastupaju interese katolika svojih zemalja, ne pako da proti njim rade.

Bismarck svojom depešom nije kod većine europejskih vlada uspio. To se čini nedvojbeno. Neimaju kod izbora pape drugi onaj isti interes, što ga ima Bismarck, a valjda takodjer neimaju ni taj interes, da Bismarcku, i onako premogućnu i silovitu, dopomognu do diktature u Europi. Austrija mu je odgovorila, da se Nj. Veličanstvo naš car i kralj nekani odreći svoga prava exklusive. To je dosta oštro, pošto je Bismarck govorio samo o pravu exklusive, koje je vršio rimski car, ništa nespominjuć austrijskoga cara. Sjajni predji Nj. Veličanstva biahu rimski carevi; no sada je Bismarck, iztisnuvši Austriju iz Njemačke, osnovao novo carstvo u kući hohenzollernskoj: nemisli-li on morda u skrajnjem slučaju za novoga njemačkoga cara pretendirati ono pravo, koje je nekada vršio rimski car?! Bilo kako mu drago, Austrija je, čini se, zadovoljna sa garancijami, koje austrijskomu caru daje dosadašnji način izbora pape, te nenamjerava s Bismarckom stavljati novih uvieta. To je dobro; no još bi bolje bilo, kad bi Austrija i htjela i mogla uspješno štititi dosadašnji način izbora. Onda nebi trebalo izvanrednih ustanova glede izbora budućega pape, koje će po svoj prilici ovako biti potrebne.

Bismarck je sam odkrio svietu, što on snuje proti sv. stolici. Osnova mu do sada nije uspjela. No tko nevidi, da se za to imamo najviše zahvaliti velikoj božjoj providnosti, koja nam sv. otca našega Pia IX. uzdržava preko granica do sada običnih. Bog nam ga je uzčuvao od Svibnja 1872, kad je Bismarck svoju depešu pisao, sjegurno preko njegova računa sve do danas; ako nam ga uzčuva još pol drugu godinu, morda će sva osnova neprijateljska sama sobom pasti. Uzdajmo se, al za jedno molimo, kako nas uči Gospodin: da nedodjemo u napast! Apostolsku pako stolicu i sv. otca našega Pia XI. ljubimo, i svoju ljubav izkazujmo i sborom i tvorom tim više, čim jače neprijatelji nastoje, da jih utamane!

Viestnik.

Zagreb. *Godišnja skupština družtva sv. Jeronima* biaše dne 21. o. mj. Na nju se skupilo više članova, nego-li ikoje godine, naime osim upravljajućega odbora do 40 osoba, svećenika i svjetovnjaka, očitim znakom, da zanimanje za ovo družtvo u našem obćinstvu raste. Predsjednik Toma Gajdek, opat i kanonik zagrebački, otvori skupštinu govorom, u kojem najprije naglasi, da je obstanak družtvu osjeguran, pošto ima 3504 doživotna člana, i glavnice 34.511 for., a napose 1050 for. glavnice za nagradjivanje pučkih pisaca. Za tim reče, da se oko obuke našega prostijega puka opaža živo revnovanje, osobito da se razvija u tom smjeru dnevničtvo. Tomu revnovanju raduje se družtvo sv. Jeronima, no treba da revnovanje bude uztrajno. Nadalje treba da smo svi složni u načelih, na kojih se jedino dade sagraditi sreća našega puka; pa pozivajući se na francezkoga pisca Laurentiea, koj reče: ako vi budete puk tako odgajali, da mu usadite druge običaje nego-li su njegovi, i druge krieposti nego što su njegove, vi ćete promieniti narav i ćud puka, t. j. izvesti prevrat a ne odgoju — izriče predsjednik: da nam valja svim graditi na temelju kršćanskom, što smo ga nasliedili od svojih otaca. Na tom temelju da pruža ovo družtvo ruke dvima najglavnijim faktorima pučke prosvjete crkvi i školi, koji da Bog da! ostali i nadalje u dobru skladu medju sobom. Družtvo ovo, imajući članova iz svih razreda

naroda, naročito pako od svećenstva i pučkoga učiteljstva, nalazi u tom jamstvo, da će moći i nadalje sa svimi faktori pučke odgoje skladno djelovati. Napokon izreče predsjednik dostojnu zahvalu velikim dobročincem družtva: banu Mažuraniću, barunu Mollinaryju, nadbiskupu Mihaloviću i biskupu Strossmayeru.

Za tim je čitao bilježnik odbora dr. Gjuro Posilović izvještaj o djelovanju upravljajućega odbora. Da se razširi družtvo odbor je pozvao sve župnike, da preuzmu povjerenstvo. Gg. Stražimir i Rubetić poduproše u tom odbor svojimi članci u novinah, najviše pako učini biskup Strossmayer svojom enciklikom (Vidi lanjski Kat. list br. 17.). Do njega odmah ide drugi biskup, koj je 120 godišnjih članova poslao, i vis. zemaljska vlada, koja je ovo družtvo na novo preporučila učiteljem i školam. Za izdavanje i širenje pučkih knjiga nastala je družtvu jedna zaklada, i priteklo utemeljitelja i darova. Na poziv naime predsjednikov dadoše u zakladu za nagradjivanje pučkih pisaca ban Mažuranić 50 for., barun Mollinary 100, kneginja Thurn-Taxis 100, biskup Vitezić 100, jedan neimenovani prije još 20 dukata, a sada 20 napoleondora itd. Utemeljitelji postadoše: minister grof Pejačević, general Rodić, Conte Buratti itd. Darova pokloniše: Barun Nikola Vranicani 100 for., kanonik Milašinović 20 for., jedan neimenovani dobrotvor 50 for. Biskup Strossmayer svoje djelce „Stolna crkva djakovačka“, od koga je došlo koristi 150 for., prva hrv. štediona 50 for. Najznamenitije pako i najutješnije jest, što je svietli ban u zemalj. budget uvrstio 200 for. za ovo družtvo, isto tako barun Mollinary u krajiški budget 100 for. — O izdanih knjiga imao je potanje izviestiti urednik; ovdje je samo naznačen potrošak, i to je na „Danicu 1875.“ potrošeno na tisak, vez, biljege i slike 1642 f., na „Život svetaca“ 722 f. 25 novč., na Mehaniku Šulekovu II. dio 1517 f. 75 novč. ukupno 3882 f. 81 novč. Glede širenja knjiga iztaknuo je napose milost vis. Generalkomande i biskupa Strossmayera, za tim povjerenike: dra Koharića, bivšega obrednika bisk. djakovačkoga, prof. Gjuru Šimončića. župnika Stj. Vukovića, kapelane Štefanca, Martinčića, Košička. Odbor je takodjer knjiga poklonio kaznioni u Möllersdorfu, paedag. sboru u Zagrebu i gospodarskomu učilištu u Križevcih. Uspjeh širenja pokazuje to, da je od Danice 1875. razpačano 6033 kom., Života svetaca 4380, silarstva Šulekova 3741 komada. O gospodarstvenoj strani djelovanja odborova kaže medju ostalim: da se o zakladi za nagradjivanje puč. pisaca vodi poseban račun, da ove godine nije odbor izdao nikakve nagrade, da ni činovnici odbora nedobivaju nikakve nagrade, osim odpravnika, koj dobiva 100 for.; samo je odstupajućemu blagajniku, sada župniku Ivanu Bošnjaku, za njegovo mnogogodišnje revno i točno poslovanje opredielio nagrade 100 for. Novci i vrednote čuvaju se u željeznoj kasseti na dva ključa. Kasa je po posebnih izaslanicih dvaput skontrirana, te po točnom pisanom izvješću svakiput nadjena, u redu. Knjige se čuvaju u posebnoj sobi, koju je u tu svrhu zajedno sa svim potrebnim pokućtvom dao predsjednik kan. Gajdek. O svoj imovini ima točan inventar.

Poslie toga razloži urednik dr. Iveković, kako se družtvo može ponositi, što je Mehanike Šulekove do 5000 kom. moglo razturiti u narod. Druga svezka „Života svetaca“ da je bez slika, jer sami nemožemo dati slikati i rezati, što bi to bilo preskupo, a clichéi iz vana dobavljeni da su nevaljali. Najširje pako opravda, za što su u Danici 1875. izpuštene oblasti. Nije moći, reče, natiskati svih oblasti u Istri i Dalmaciji, a niti samo onih, što su u Hrvatskoj i Slavoniji, jer do sada nije bilo ni kod vlade podpunoga statusa; koliko opet promiena do nove godine, pa napokon sbilja kolika korist od svega toga prostu čovjeku? Otimlje se dakle tim samo prostor koristnijim razpravicam. — Glede slika u ovogodišnjoj Danici reče: da se njimi pred narod iznose svietli obrazi velikih dobrotvora našemu družtvu, neka puk pozna svoje prijatelje licem k licu! Napokon se je potužio, kako mu je težko za članke u Danici, premda se nijednim drugim načinom nemože kakva dobra misao naputak ili nauk lakše u puk razturiti. A koliko nauka treba našemu puku! Netreba mu debelih knjiga, nego manjih razpravica o gospodarstvu, zdravlju, vjeri, prirodi itd. — Za tim izviesti, da će za nastalu godinu izaći pučka optika i akustika od Bogosl. Šuleka, tri pripoviedke od župnika Petra Bučara, drugi diel spisa: Životinje od prof. Kišpatića, voćarstvo od jednoga odlična rodoljubca. Glede Danice reče: kad se jednom ustrojstvo političnih i sudbenih oblasti u našoj domovini uvede u život, da će se u Danici štampati samo oblasti, naime županije, podžupanije, sudbeni kotari, i mjesta, gdje su uredi, no to da će se jedva moći već u Danici 1876. Treća svezka Života svetaca da neće izaći ove godine, jer je pisac za sada mnogo zabavljen poslovi svoje službe.

Iz izvješća blagajnikova izilazi, da je za g. 1874. ukupni prihod iznosio 11.165 for. 10 novč. u gotovom, a 36.477 for. 78 nč. u papirih; ukupni pako razhod 10.807 fr. 82 nč. u gotovu i 916 fr. 53 nč. u papirih, te je preostatak u blagajni koncem g. 1874: 357 for. 28 nč. u gotovu i 35.561 fr. 25 nč. u papirih. Sravni-li se ovaj preostatak sa preostatkom od g. 1873. komu je iznos bio: 573 f. 64 n. u gotovu, i 28.290 f. u papirih, to se vidi prirastak od kakvih 7000 f. No osim gore rečenoga preostatka u blagajni za g. 1874. ima družtvo i druge imovine (dug članova, vriednost knjiga itd.) tako, da je ukupna aktivna imovina družtva koncem g. 1874. proračunana na 38.818 for. 9 novč.

Poslie ovih izvještaja izabrala je skupština na predlog predsjednikov censuralni odbor od gg. kan. Huszara, prof. dra. Koharića i prebendara Rihtarića. Skupština ovlasti upravljajući odbor, da preostale komade „Danice“ 1873. i 1875. može po svom sudu porazdieliti. Od članova skupštine dvoje je predlagano, jedno da se Danici ciena smanji, ako se bude dalo, na 25 novč., za tim da si odbor papir kupuje neposredno iz tvornice. Skupština nezaključi sama u tom ništa, već samo preporuči upravljajućemu odboru, da one stvari ozbiljno razmotri. Upravljajući odbor bude na novo odobren.

Priložen Anišićev cjenik sjemenja.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 5.] U Četvrtak, 4. Veljača 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

K socijalnomu pitanju.

(J. R.)

Učeni i pobožni, 4. Listopada 1873 umrli prof. Dr. Karlo Reischl držao je na monakovskom sveučilištu u zimskom semestru 1871. predavanja o radničkom pitanju i socijalizmu. On je namjeravao svoja predavanja o toli važnom za naše vrieme predmetu izdati tiskom; ali prije nego ih je za tisak pripravio, zateče ga smrt. Jedan njegovih prijatelja izda ih nedavno, kako ih je u rukopisu našao, nepromienivši nego neke jezične malenkosti.

Baveći se već duže vremena s socijalnim pitanjem, sa žalošću sam opazio, da se s katoličke, napose crkvene strane na tom polju vrlo malo radi. Djela, koja socijalno pitanje s kršćanskoga gledišta smatraju te ga nastoje po kršćanskih načelih riešiti, izčezavaju skoro posve, ako se sporede s djeli protivnoga duha i smjera. A što se tiče časopisa, tu stoji još mnogo gore. Dočim u Njemačkoj na primjer izlazi množina protukršćanskih časopisa za socijalno pitanje, koji broje na hiljade i hiljade predbrojnika, izlazi samo jedan jedini socijalni časopis u kršćanskom duhu pisan u Aachenu, pa i taj se mora s nestašice podpore s životom boriti, premda je izvrstno redigiran. S toga sam s velikim veseljem uzeo čitati Reischlovo djelo. Čemu sam se nadao, u istinu sam u tom djelu našao. „Djelo je mirno i objektivno pisano, zaisto za svakoga naobražena čovjeka ugodna i ozbiljna zabava, potrebno svakomu, tko se s socijalnim pitanjem zanima ili mora zanimati. Tko uzme djelo čitati hladno, nezaokupljen krivimi idejami, njega će oduševiti, a tko se i neslaže s njegovimi načeli, neće mu moći uzkratiti priznanja." Tako izrekoše o njem sud „Christlich sociale Blätter", a tko djelo proštije, podpisati će taj sud. Živo i ganljivo riše pobožni pisac socijalno pitanje, navodi i osudjuje zablude liberalne ekonomije, koja hoteći družtvo usrećiti, sve ga dublje tura u propast. Napokon navodi načine, kako bi se moglo pomoći nevolji velike većine družtva. Što se tiče prvoga, historičkoga diela Reischlove knjige, mi ćemo se drugom prilikom na nj svratiti. Danas nam je namjera, priobćiti misli učenoga pisca o načinu, kojim bi se imalo socijalno pitanje riešiti. „Socijalno pitanje može jedino kršćanstvo riešiti." To je geslo napisao na zastavu kršćansko-socijalne škole osobito biskup Ketteler, i tako pokušao ušutkati divlju viku: popovi, aristokracija i buržoaza zakleti su neprijatelji radnikom. I mi pristajemo uz izreku, da će jedino kršćanstvo riešiti socijalno pitanje. Mi ćemo o tom govoriti neobično iskreno, da nebudemo u današnje vrieme krivo razumljeni. Izreku: socijalno pitanje može se samo kršćanstvom riešiti, ponavljaju neriedko i oni, koji nisu o tom nikad ozbiljno razmišljali, niti maknuli prsta, da to pitanje riešenju bliže privedu. Mnogo je u toj izreci sakriveno, uvjek ju samo na jeziku nositi, nepomaže ništa. Pravom može se pitati: zašto će jedino kršćanstvo riešiti socijalno pitanje, i zašto je trebalo toliko vremena, dok smo do toga uvjerenja došli?"

„Sám Gospod je rekao: istina će nas osloboditi a rieč pobjedjuje sviet. S toga stavljamo na prvo mjesto kršćansku propovied, u koliko se tim predmetom zabavlja. Množina trpećega ljudstva obtužuje često srećnike, da bogatstvo kupuje silu siromakâ te ju bez milosrdja izcrpljuje, a neda im nikakova diela na sreći i užitku, koj siromasi bogatim priskrbljuju. Ta obtužba nije neistinita, premda priznajemo s veseljem mnoge sjajne iznimke. Prva dakle dužnost kršćanske propoviedi i štampe jest ta, da imućnikom probudi sviest njihovih kršćan-

skih dužnosti i njihove odgovornosti pred Bogom. Bezbožna industrija radi s radnikom, baš s toga što je bezbožna, gore nego s životinjom, ili ga smatra makinom, prama kojoj neima nikakve druge dužnosti, nego da ju što više napne, da joj donese tim više koristi. Pokojni puno zaslužni Viktor Aimé Huber naslikao je godine 1846. u svojem „Janusu“ drastičnu sliku, kako će industrija, podje-li tako dalje, za sto godina raditi s ljudmi. Uz drugo riše on takova obrtnika, koj svoje radnike i radnice kano marhu numerira i hrani, i po brojevih sdružuje momke i djevojke, da mu radnici posve neizumru. To je slika budućnosti, kojoj ima žalibože i u sadašnjosti mnogo slična. U tom smislu vojevati proti mamonu, dužnost je kršćanskih propoviednika i kršćanske štampe. Tu se neradi o milostinji nego o dužnostih, od kojih se nitko nesmije izuzeti, tu valja probuditi sviest, da je grjehota, brata, koj nam za plaću služi i radi, smatrati lih surovom silom, a ne čovjekom i kršćaninom. Imućnici imaju doći do osvjedočenja, da im je ograničiti želju za pomnožanjem bogatstva, da im je gledati, da oni, koji za njih rade, budu i obskrbljeni, kako se čovjeku pristoji, i to ne samo dok traje njihova tjelesna snaga nego i poslje, kada ih snaga ostavi.“

„Ima ih, hvala Bogu, medju bogatnici, koji su shvatili svoju kršćansku dužnost. Neizmjerno bogati miss Burdett u Londonu i amerikanac Peabody odkinuli su od svojih dakako mnogih milijuna ciele milijune, da načine utočišća za starce i nemoćnike, siromake i radnike. I kod nas se je mogla mnoga razkošna zgrada ili ostaviti ili barem jednostavnije izvesti, da se je uz to mislilo na živo kamenje hrama božjega i da se je jedan diel onih milijuna na polakšicu njihovu upotrebio. Više upravo razrede obvezuje kršćanstvo na prvom mjestu, da nevolji pomognu. A da oni tu svoju dužnost spoznaju i k srcu si uzmu, imali bi to pitanje studirati. U Englezkoj, Belgiji i Francezkoj našlo se je zbilja osoba iz najviših razreda, koji su sjajnim primjerom napried pošli, a niti Njemačka nije zaostala. Kršćanstvo je zbilja zvano, da rieši socijalno pitanje, a njegova poviest mu sigurno jamči, da ima i snage to učiniti. Duh kršćanske ljubavi spojio je kršćane prvih triju vjekova u družtvo, komu su se divili isti pogani. „Gledajte, kako se ljube“, govorahu Rimljani i Grci, ako su imali zgodu s bliza gledati njihovu bratinsku ljubav. Sada bi žalibože mogli protivno reći: „gledajte kako se mrze, kleveću i progone.“

„Podjimo dalje u srednji viek, tu ćemo naći cehove, crkvom blagoslovljene bratovštine, kojim nije bila jedino molitva zadaćom, nego su one i obilnu pomoć pružale svojim članovom u bolesti, starosti, i drugih potrebah. Mnogo stolieća obstojale su takove bratovštine, koje su uz pobožnost i djelotvornu ljubav brižno njegovale. Nebi-li se dalo i u naše vrieme takovimi bratovštinami — ta njihovi ostanci obstoje i danas u mnogih barem mjestih — doprinieti nešto za ublaženje socijalne nevolje, na primjer tako, da svojim članovom, ako neimaju posla ili ih kakova potreba snadje, pruže podporu, ako i neimaju hipoteke, ili da se sabiru mali prinesci, kojimi bi se onim članovom, koji u krilu takovih bratovština ostare, nepriskrbivši si vlastitoga ognjišta, pripravilo utočišće, kamo bi mogli položiti glavu starci, žene, udovice? Što prieči biskupe i kler, učiniti u tom smjeru početak? Ta još žive crkva, ona crkva, koja je nekoć mogla sinove i kćeri visokoga plemstva zaodjeti odielom duhovnoga vitežtva i u poniznosti uzgajati neustrašive junake? Ako je nekoć mogla to, zašto nebi danas mogla srednjemu i najnižemu razredu biti pomoćnicom, savjetnicom, vodjicom?“

„Izkustvo uči svakoga, koj triezno sudi, da katolički kler u gradovih zaslužuje najveću hvalu za svoju pripravnost, pomoći nevolji barem u malom. Socijalno pitanje nepritišće još naših sela Ima kod nas još dosti sela, koja neimaju nijednoga u pravom smislu siromaka. Ali izkustvo takodjer uči, da selski kler, u obće bogatiji nego gradski, nepruža pomoćnice ruke svojoj braći u gradovih. Dok si bude kler ovako nerazmjerno dielio terete, neće biti dovoljnih sredstva u onih mjestih, koja trebaju baš najviše pomoći. Što se laika tiče, poznato je, da radje pomažu nevolji srednji razredi i siromašniji nego bogati. Tu je mjesto spomenuti napose oporuke svećenikâ. Od najstarijih vremena imenuje se imetak, na crkvenu beneficiju stečeni, patrimonium pauperum. Pak premda socijalizam i pauperizam strahovitom nesrećom prieti, ostavljaju klerici neriedko velik imetak svojoj, višeput i onako već bogatoj rodbini, a na „Isusove siromake“ niti nemisle. Ima hvala Bogu veličanstvenih primiera bolje misli i boljega srca, mi ih tim više hvalimo. S pouzdanjem pako možemo postaviti načelo: ako ima kršćanstvo riešiti socijalno pitanje, onda mora kler prednjačiti liepim primjerom, te svaki pojedini ima ne samo liepe razprave o tom čitati, nego se i ozbiljno pitati: što mogu ja na svojem mjestu i s svojimi sredstvi učiniti? Probudimo taj duh bratinstva najprije u kleru a tim i u laicih, upotrebimo k tomu družtva, dobrimi muževi ustro-

jena, napose družtvo svetoga Vincenca, djetička družtva i druga, onda ćemo moći prosuditi sami, je-li ona rieč: „samo kršćanstvo može riešiti socijalno pitanje“, istinita ili ne.“

„Nego nesmije se zaboraviti niti na one, kojim treba pomoći, na radnike, siromake. Oni su nesrećni, ako se sporede s imućnici, ali njihovoj nesreći nije uvjek kriv njihov biedni položaj, višeput su si nesreći svojoj sami krivi. Ima ih premnogo, koji su krivi, da se njihova bieda nemože umanjiti, nego postaje sve to veća. To je drugo polje za djelovanje klerikom i laikom, koji žele pomoći družtvu. Prva briga mora im svakako biti ta, da radnici i radnice opet postanu pravimi kršćani. Hiljade radnikâ davno već nesvetkuju nedelje. Godine i godine nevide oni crkve iz nutra. Dakako i to je često istina, da mnogi medju njimi neimaju niti pristojna odiela, u kojem bi se mogli nedeljom pokazati u crkvi. Da je tako na selu, neće se lahko vjerovati, ali u velikih gradovih je sigurno tako. I u manjih gradovih može čovjek vidjeti, kako se djeca, stari ljudi i bolestnici valjaju na nečistoj slami goli, neimajući se čim pošteno pokriti; majke se nemogu pristojno pokazati pred svietom, a otac ima jedno samo poderano, zamazano odielo — samo za posao. Takova crna nevolja naći će se i po gradovih, gdje se čini, da ima još puno kršćanskoga duha, gdje se još marljivo polaze crkve. Prije svega nam je dakako nastojati, da te nesrećnike obratimo k Bogu. Ali nekušajmo to učiniti samo naukom, nego udarimo onim putem, kojim je Gospodin duše predobivao, najme putem ljubavi djelotvorne. Tražimo nesrećnike toga svieta kano djecu božju u ime onoga, o kojem stoji pisano „pertransiit benefaciendo.“ Približimo se siromakom kano kršćani, onda će oni našim riečim vjerovati “

„Kraj svega toga moramo ih dakako naučati strpljivost i pouzdanje u Boga. Ali neobhodno je potrebito, prije svega najvećim potrebam priskočiti, pak onda razviditi, kako je položaj radnika postao toli nesnosan. Tom prilikom doći ćemo često do vrlo neugodnih rezultatâ. Radnik privredjuje dakako malo, ali on zapija tim više. Što bi morao od svoje zaslužbe donieti obitelji, to potepe sam. Trudimo se — to će biti vrlo težak posao — takova nesrećnika podučiti o njegovih dužnostih, koje ima kano otac obitelji. Izkustvo će nas osvjedočiti, da se u tom smieru grozote počinjaju; takovi pijanci i domaći tirani ogrješuju si dušu velikimi zločini puti ženi i djeci. Pak ipak mnogi medju njimi, kako im je otupila saviest, neznaju se pritužiti radi drugoga grieha, nego da su kadikad psovali ili po nedeljah crkve nepolazili. Velika je to nevolja, kojoj valja iztražiti prave uzroke, da su mnogi izgubili sviest najobičnijih kršćanskih dužnosti, ako su ju u obće kada imali. Jedna je stvar, koja tu odlučuje, najme svetkovanje nedelja i blagdana. Na djelatnike neima radnik obično vremena, da zapija i raztepa zaslužbu. Ali kad dodje nedelja ili blagdan, onda potepe sve, što je cieli tjedan zaradio Kad je godine 1849. razpisao lord Ashley nagradu za najbolji spis o znamenitosti nedeljnoga mira za socijalno pitanje, unišlo je 1005 razprava. Ali ne ove razprave, nego pokret duhova, koj su one potaknule, posta silom, koja je odlučila nastojati, da se odstrane največe nepodobštine, kojimi se oskvrnjuju dani Gospodnji, i ona je do sada s velikim uspjehom djelovala.“

„Ali što zna radnik u nedelju činiti? Stan mu je tiesan i ružan. Služba božja često je kratka, pa ga mnogoput niti nezanima; a prilika za razkošje pruža mu se u gradu i selu skoro u svakom kutu. S toga je nuždno odgovoriti si na pitanje: kako bi se dalo i radniku pomoći, da svetkuje blagdane, kako se kršćaninu pristoji? Neda se cieli božji dan moliti, te je nedelja i dan odmora i okrjepe za tielo. U Francezkoj stvaraju se u to ime patronati, vrst katoličkih kazina, da se nedeljom radnici u njih zabavljaju. Tu se štije, svira, pjeva, govori drže. Ali ti patronati uspievaju slabo: krčme privlače radnike jače nego oni. Po mojem mnienju neće se to zlo izliečiti, dok se nepovrati radničkim obiteljim ljubav. Svećenici i laici, koji žele, da radnici u obiteljskom krugu sprovode nedeljne večeri, neka nastoje, da u njem nadju okrjepe i zabave. Poboljšajmo najprije radničke stanove, onda istom moći ćemo misliti na ugodno i koristno štivo, kojim će si prazne časove prikraćivati. Gdjekada, ali ne pravilno, moći će se radnici, osobito neoženjeni, sakupiti i u maleno družtvo na zabavu. — Ovdje nesmijemo premučati nešto vrlo znamenita. U sjevernoj Njemačkoj, Englezkoj, Škotskoj, Belgiji, Francezkoj i sjevernoj Americi uvedena je u mnogih obrtničkih mjestih večernja služba božja, na kojoj se i kratki govori drže. Ta pobožnost počima u 8. sati na večer, dakle u vrieme, kada radnici obično u krčme idu. Zar će oni uvjek ravnodušno proći kraj otvorene i razsvietljene kuće božje? Zar će se bolji radnici uvjek oglušiti pozivu nutrnje milosti božje? Zar ih neće ganuti sladke uspomene iz njihova djetinstva? Tko ljubi crkvu i narod, duboko će žaliti, kad opazi na mnogih mjestih, osobito

u gradovih, da su na večer sve krčme otvorene, a sve crkve — zatvorene. Je-li to pravo? Osim toga obavlja se popoldašnja služba božja u mnogih gradovih, po djelatnicih i blagdanih, u vrieme, kad mogu samo imućniji, koji nemoraju raditi, u crkvu, a na radnike, koji moraju do mraka raditi, niti se nemisli.

„Napokon imaju svećenici i drugi prijatelji radnikâ i siromakâ stupiti medju nje, dati im ruku i voditi ih. Kršćanstvo uči samozataju, a crkva ima u svojem krilu i sredstva, kojimi može i u najtežih okolnostih života samozataju zasladiti. Veliko je zlo, koje danas vlada u četvrtom razredu, što mladi radnici i radnice žele što prije biti svoji, samostalni. Ako im je plaća još tako malena, oni ipak žele imati vlastit stan i što prije se ženiti. Tu je potrebno, da pomogne kršćanska samozataja. Nehasni dakako samo govoriti: svladaj se; nego valja činom priskočiti. Kršćanska ljubav ima stvarati utočišća, u kojih će moći radnici i radnice ćudoredno živjeti i nadati se, da će u starosti biti obskrbljeni. Mnoge i premnoge službinje temeljito se boje, što će biti s njimi, kad ostare i onemognu. Tko će uzeti staru službinju, siedu radnicu? Pak s toga, premda zna, da će se na vlastitom ognjištu imati s nevoljom boriti, misli ipak, da će biti bolje obskrbljena uz drûga, nego da ostari sama, zapušćena. Taj strah svjetuje, dapače sili na ženitbu, i pomnaža tako proletarijat. Na suprot, kad bi službinja kad bi radnik znao, da će u starosti naći zaklon, da se neće morati brinuti, kad ga ostave ruke i oči, onda bi mnogi pametniji radnik slušao prijateljsku opomenu: neženi se, biti će ti još gore. U tom pogledu čini se jako malo. Neimamo skoro nikakvih utočišća za ostarjele službinje, radnike i radnice, a bogatnici ni nemisle na to, da u to ime sabiru prineske, ili da u svojih oporukah nešto ostave. Liepo je, graditi utočišća za zapušćenu djecu, ali ta djeca, koja postaju obično radnici, s vremenom će ostariti, pak i za svoje stare dane rado bi imala kamo položiti glavu.“

„Iz tih kratkih opazaka moći će se može biti makar nepodpuno razabrati, što-li znamenuje izreka: samo će kršćanstvo riešiti socijalno pitanje. Mi trebamo kršćana medju bogatnici, siromake imamo učiniti kršćani i Boga prositi, da nam pošalje muževa, koji će znati velikoj množini propoviedati ljubav prama siromakom, muževa, od Boga pozvanih, da pod družtvom tinjajuću vatru socijalnoga prevrata ugase rosom katoličke ljubavi.“ (str. 205—215.)

Tako Reischl o djelovanju klera naprama socijalnomu pitanju. Mi ćemo u sljedećem broju njegove rieči s nekoliko opazaka popratiti, pak onda još neke njegove misle, koje ovamo spadaju, iztaknuti.

(Konac će sliediti.)

Louise Lateau.

V.

Ekstaza i sud znanosti.

(Dalje.)

3. Ako znanje kod ekstaze zapinje danas, a ono će ipak možda svanuti dan, kada će se i to tobožnje čudovište, pred kojim toliki zapanjeni stoje, takodjer naravskim putem znati i moći na dlaku tumačiti?

Svakako znamenita opazka. Što bi se na nju odgovorilo? Neka se uvaže fakta, što u Bois d' Haineu bivaju, pak je odgovor gotov. Evo ih. U Bois d' Haine namislio n. p. svjetovnjak, pop, žena, diete, žid, kršćanin, ili tko mu drago. Ide i traži punomoć, pak ju sbilja i dobije. Recimo, dobio ju je onaj dan, kada Lujza nije u ekstazi, i to izvan Bois d' Hainea u Tournayu, Malinu, ili gdje mu drago biskupa susreo. Stavimo, da ju je primio samo ustmeno, bez ikakove pismene izprave, na mjesec, dva, tri, godinu ili više vremena. Ako sad opunovlaštenik dotični u čas ekstaze dodje i zapovieda, na rieč njegovu budi se Lujza iz mrtvila. Kada god zove, Lujza sluša i ostavlja ekstazu. Ako zove danas, ona sluša. Ako dodje za mjesec, dva, ili godinu dana, samo neka je dok punomoć traje, ona svaki put sluša, uviek mu se pokorava. Nije ova bez svakoga znamenovanja. Svećenici n. p. ili svjetovnjaci, koji si nisu pribavili potrebite u tu svrhu punomoći, mogu Lujzu pozivati, koliko ih volja, sve im ništa nepomaže.

Nastaje sad važno pitanje. Zar je glas, zar je živčani sustav, zar su ostale naravske sile osoba crkvom ovlaštenih drugačije, nego-li je organizam ljudi, koji te punomoći neimaju? Zar se je tjelesni sustav svjetovnjaka time, što je dobio od biskupa punomoć, vrgao u nešto nova? I obratno, čim mu je oduzeta punomoć, zar se je onaj čas pretvorio u stare žile, stare kosti, i stare živce? Smiešne-li mi kombinacije, kano da Pavao svojim naravskim sustavom nije ostao Pavlom, ili imao crkvenu punomoć ili je neimao! U sustavu dakle čovječjega tiela neima naravskoga uzroka, neima naravske sile niti duševne niti tjelesne, koja bi se temeljem uzeti mogla, zašto se L. u ekstazi ovim pokorava, a onim ne. Kad je tomu tako, kako možeš od znanosti zahtievati, da ti pokaže način, kojim će se ekstaza naravskim putem tumačiti? kako možeš izgledati, da ti se odkriju naravski uzroci ondje, gdje ih neima?!

Podjimo dalje. Lujza razlikuje blagoslovinu od neblagoslovine. Pak zar je kovina jedne te iste kolajne za

to, što ju crkva blagoslovila, postala drugom? Zar joj sastavine nisu ostale iste? Ili je možda po tom od svojih naravskih svojstva što god izgubila? Toga bar nitko pametan dopustiti neće, niti vjera neuči. Relikvija od lesa sv. Kanizija, što je bila u križiću, kojim je Rohling na 10. Listopada 1873. taknuo Lujzu, ostala je naravskim drvom, analizirao ju, koliko mu drago. Niti je les za to prestao biti drvom, što je u njem ležao svetac. Ali je Lujza po svoj prilici kao bistrogledja? (Hellseherin) doznala, da je taj križić na 18. Kolovoza u Monasteru blagoslovljen? „Ta onaj dan bijaše ponedeljak a ne petak, kako je dakle mogla to izvan ekstaze vidjeti? Što više, niti ja sâm — veli Rohling — nisam znao s početka, kada je blagoslovljen, niti sam iz daleka slutio, da ću s njime 1873. u Bois d' Haine." Sve dakle vodi onamo, da ovdje naravskomu tumaču mjesta neima. Ako tako — kako ćemo zadovoljiti srcu i umu čovjeka? Pokloniti se jedinoj sili, i nju priznati, a ta je n a d n a r a v n a. Komu ta nije po volji, neka protumači, biti će mu sva crkva zahvalna. Nu da-li značajnu čovjeku pristoji kaljati ružnim imenom varalicâ i crkvu i njezine vierne za to, što uz materiju i u duh vjeruju, što uče, da uz narav ima i gospodar naravi — drugo je pitanje.

Čujmo još jedan dogodjaj. Sbio se je za ekstaze na 13. Kolovoza 1869. u Lujzinoj sobi. Prisutni bijahu d' Herbomez, abbé Mortier predstojnik sjemeništa bavayskoga, Dechamps ministar belgijski, gospodja Lateau i njezine kćerke Adelka i Rosina. Lujza sjedjaše upravo na svom stolcu. Biskup i Abbé izvadjahu razne pokuse relikvijami i drugimi blagoslovljenimi predmeti. Taj isti dan providjao je g. Niels neku veoma težko bolestnu gospodju u susjedstvu. Tko nezna, da katolički svećenik idué bolestniku nosi u torbici (bursa) posudu sa krizmom i sa božanstvom. Zakon crkve dopušta nositi presv. pričest samo onim bolestnikom, koji ju mogu i hoće prijeti; a nositi svetotajstvo bolestniku jedino u tu svrhu, da mu se pokloni (ut Sanctissimum adoret), nije dozvoljeno. Pokle je g. Niels bolestnicu svoju izpovjedio, pričestio i posliednju joj udielio pomast, vratio se oko desete ure natrag. Idué kraj doma Lujzina pade mu na um: Bog zna, bi-li se na Lujzi kakova promjena opazila, kad bih ju taknuo burzom! Pomisli i zamakne u njezin stan. Tek što je koračio u sobu, još bijaše 2 metra od Lujze udaljen, djevojka se neobičnim načinom potresla, sa stolca ustala, pokleknula, u licu nalik rajskomu serafu preobrazila, i pružila ruke prama burzi. Svećenik osupnut koračí natrag, a Lujza se na koljenih pomakne za njim. Svećenik postoji i Lujza stane. Svećenik zakrene po sobi i Lujza zaokruži klecajuć za njim i ruke sklopljene prama burzi pružajuć. Odišav g. Niels iz sobe, sjede Lujza opet u svoj stolac. Ekstaza nastupi običnim redom dalje. Na taj pojav primjeti biskup, nije-li možda gdje god koja čestica (particula) od posvećene hostije u ciboriu ostala; jer sv. vjera uči, da je Isus-bog u svakoj čestici posvećene hostije pribitan. Odoše dakle u crkvu da pregledaju posudicu i gle! sbilja bijaše zaostala u njoj jedna mrvica. Da se nebi reklo: Lujza je kano bistrogledja vidila onu česticu, pak odatle sva mušterija; s toga odlučiše odmah, uvjeriti se protudokazom. Izprazniše i očistiše posudu za božanstvo, da ni praška nije u njoj bilo. Uzeše neposvećenu hostiju, smjestiše ju po propisu u burzu, i g. Niels morade iznovice u Lujzin stan, koj po prilici od crkve 10 minuta daleko leži. Ako je Lujza u istinu bistrogledja, to je morala odmah prepoznati istu posudu za božanstvo i u posudi položenu hostiju. Pa budué da se ta hostija svojom naravskom sastavinom od posvećene nije posve ništa razlikovala, dapače i crkva uči, da kruh i poslie posvećenja od svojih naravskih svojstva sa svim ništa negubi, već ostaje oblikom i tekom i nadalje kruh: to se Lujza, neima-li drugoga van naravskoga uzroka, i toj hostiji morala namah pokloniti. Ali čujte čuda! Župnik došav u sobu pruži burzu prama Lujzi, ko što i prvi put. Lujza niti se maknu sa svoga mjesta, niti se najmanje promieni u licu. Kako to? Ta ista osoba, koja i prije stoji pred njom. Ista osoba, koja i prije pruža hljebac od jednoga te istoga brašna načinjen i pečen. Pak ipak kolika razlika?!

Nije nam dalje razvijati i pobijati čije osobne nazore ili nametati komu nove. Odgovor je gotov: t k o g o d j e d i n o z a u z r o k e n a r a v s k e z n a d e, a n a d n a r a v n i h n e p o z n a, v e ć i h b e z o b z i r c e b r i š e i n i e č e, o v d j e s u m u d o s j e t k e z a p e l e; b a d a v a m u n a d a u b u d u ć a i z n a š a š ć a; g d j e n a r a v s k i h u z r o k a n e i m a, t u i h n i s v i v j e k o v i n a p i p a t i n e ć e.

(Konac će sliediti.)

Šuzelka o boju proti katoličkoj crkvi.

Značajni, od prijatelja i poštenih neprijatelja štovani muž, Franjo Šuzelka, sjetio se je u novogodišnjem pozdravu na svoje štioce i boja, koj vode liberalni junaci sa svom okrutnošću i nevidjenom bezobraznošću proti katoličkoj crkvi. On je kano protestant svjedok sigurno nepristran, pak s toga neka njegove rieči zabilježi i naš list. „U neprijateljskom boju ne samo proti katoličkoj crkvi nego i proti svakoj pozitivnoj vjeri izpucala je sada vladajuća stranka sve svoje striele ili se one vraćaju na nju. Ona je postignula upravo protivno nego što se je nadala, dapače, slaveći prije vremena slavje, mislila, da je već postignula. Ona nije crkvi, vjeri, škodila, nego joj je koristila. Njezino divlje bjesnilo nije nijedne duše zavelo u bezvjerje, srce austrijskoga pučanstva odbilo je s gnušavanjem bezutješni nauk bezvjerja, bezbožni kult materijalizma, izjednačenje čovjeka s životinjom. Stanoviti samo publikum veselio se je tomu huškanju na popove. Ali i to obćinstvo već je toga sito i presito, te se iz njegove sredine čuju uvjek

jasniji i obćenitiji glasovi: „zar neznaju ti novinari, ako im se hoće lakrdijâ, ništa drugo nego neprestano psovati papu, jezuite, popove, i ruglu izvrgavati one gradjane i gradjanke, koje još izpoviedaju nekakovu vjeru i njezine dúžnosti vrše?"

Dà, oni neznaju u istinu ništa drugo, ili neimaju srca u čem drugom se junačiti, nego da viču na službenike vjere, u naše vrieme toliko tlačene. Ali oni su svoju stvar tako strašno pretjerali, da nemogu dalje. Još ih mora puno ljutiti, kad vide, da njihovo djelovanje nije donielo plodova, kojim su se nadali, nego baš protivno. Oni su htjeli vjeru podkopati, pak su učinili, da nestaje indiferentizma, u koj bješe upao velik diel obćinstva. Crkvena samosviest izlazi upravo zbog divljih napadaja na crkvu smjelije, oduševljenije, odlučnije i snažnije na vidjelo, religiozna čustva probudiše se i u srcih, u kojih bjehu zamrla, ili se je činilo, da su zamrla. Mlaki postaše opet revnimi, odpadnici se obratiše.

Neprijatelji crkve postaju svakim danom sve više izolirani i osamljeni. Mnogi počimaju stiditi se obćinstva, koje im još pleska, dapače i bojati se ga. Mnogi se stide sami pred sobom, radi svoje fanatičke mržnje proti crkvi sami se sebi rugaju. Ostali pako dotjeraše do halucinacijâ, koje ih vrlo muče, te vide svigdje i svagda, ob dan i ob noć strašnoga jezuitu, koj uz njih hoda, stoji, leži. Ostavimo te ljude njihovu strahu pred jezuitskom sablašću!

Tko je pratio borbu modernih progonitelja i neprijatelja crkve Isusove proti toj crkvi, proti njezinim službenikom, proti njezinim vjernim sinovom; tko je motrio, kakovim oružjem oni u tom boju vojuju, da su pretekli poganske svoje predšastnike; tko je gledao i čudio se onoj paklenim samo duhom zadahnutoj mržnji, kojom taj boj vode: onaj će priznati Šuzelki, da je pravo sudio. Kršćani se svojih neprijatelja i progonitelja, bili oni makar kako divlji i biesni, neboje, jer nemogu zaboraviti na rieč Gospodnju, da njegove crkve niti sve paklene sile neće nadjačiti. Tko misli crkvi kopati grob, neka zna, da kopa sebi sramotan grob. A na tom grobu ležati će težko prokletstvo i Boga i ljudî.

Grgur VII. i Pio IX.

Pr. Fr. V—r.

I.

Tužna i uzrovana bijaše druga polovica 11. stoljeća. Kršćanstvo dakako uz svoje veliko poslanstvo na vrhunaravnom polju duhovnoga života uplivaše već tada na naravni red stvari. Barbare privede kulturi, skrhani državni i družtveni red stavi na nove temelje, pravo osloni o svoj moral, obiteljski život posveti, državi i crkvi poda uvjete složnu djelovanju, ter na temelju te ideje htjede da papinstvo i kraljestvo sastave na zemlji božje carstvo, iz novih misli iskresa novu znanost, spasi starovjeke duševne radnje u samostanih, a umjetnosti otvori nove vidike u najuzvišenijih idejalih. Nu mnogo toga bješe još preostalo iz predkršćanskoga doba. Nebijaše još skršena neukroćena ćud germanska niti s imperatorstvom na Tiberi prestade pokvarenost rimsko grčka. Osim toga kršćanstvo niti neima svrhe, da uguši borbu med dobrim i zlim. Ta dakle borba trajaše. Pa kao što pojedinac može sagriešiti uz prkos milosti, tako i čovječanstvu može zagroziti pogibelj, da izgubi civilizaciju, stečenu po kršćanstvu. Ta je pogibelj prema okolnostim sad veća sad manja: u drugoj polovici 11. stoljeća vidimo ju, da raste.

Kukavne-li slike tadanjega družtva, države i crkve! Henrik IV. bijaše njemačkim kraljem. Nije mu dakle mogla po pravu izbjeći carska kruna, po kojoj su njemački kraljevi bivali prvi svjetovni sudci kršćanstva a zaštitnici crkve. Nu te časti nije on nikad zakonito obnašao: carsku si je krunu silom prisvojio a njom ga krunio protupapa. Henrik je težio za podpunim suverenstvom rimskih imperatora. Budući da su mu se na tom putu opirale sloboštine i pravice njemačkih knezova, nije čudo, da je s njimi u vječnoj borbi bio. To ti je pokus centralizacije. Nu strašnije nego-li knezovi, opiraše mu se crkva. Nju je htio smrviti i raztočiti u moru državne vlasti, tjerajuć s crkvenimi službami ružnu trgovinu, a crkvene službenike ponizujuć do činovnika najniže vrsti. Eto ti državnoga crkovnjačtva današnjega doba. Nu je o te krši zaman zub svoj kršio.

U drugih državah nije bilo ni malo bolje. Po Englezkoj se klahu u plemenskoj borbi Anglosasi i Normani; u Franceзkoj Filip I. neslavno vladaše. Uz te nutarnje pogibelji sgomilavahu se vanjske: muhamedanstvo spremalo se srušit kršćansku Evropu.

Crkvena disciplina svuda u nazadku: jedan dio klera tone u nezasitnosti i putenosti, velika strana hierarhije okaljana simonijom, papinstvo uslied rovarstva mnogih fakcija u velikoj pogibelji, ravnovjesje med svjetovnom i crkvenom vlasti razklimano. Strasti se razriešavaju, zločin bez straha traži svjetlo, savjest kao da je izumrla. Činilo se u taj čas, kao da se opačina do sdvojnosti napinje uništiti sve plodove kršćanstva. Samo još časak, i bila bi došla noć poganstva i barbarstva.

U to doba bude papom Grgur VII. Monak iz Clugnya bješe već zarana upoznao pogibelji crkve i civilizacije. Odluka je gotova: uništiti zmaja. I stavi se na odpor junačtvom oduševljenoga monaka, koj je prezreo zemaljštinu, i veličanstvom pape, koj ćuti ogromnost misije. Proti pokvarenosti klera uzpostavi celibat, simoniju uništi zabraniv svjetovnjakom investituru s crkvenimi znakovi, obuzda vladalačke pohlepe svjetovnih knezova, ter izbor papinstva iztrgnu iz sramotne odvisnosti. Pa usred neizmjerne te djelatnosti zametnu još njegov um klicu poduzeću, koje bijaše za cielo kršćanstvo pravo doba junačtva. Ideju kršćanskih vojna porodi veleum toga pape.

Čitav sviet zloća i strašila obori se sada na nj. On je nadvladao taj sviet. On ga je iztrgnuo iz nizina, odkud vida neima ter uznio do nedohitne visine božanstvenoga, nikad nepobiedjenoga križa, koj ga sada svojimi zrakami obasja i umekšavati poče. Na Kanosi je Grgur slomio usurpiranu silu Henrikovu, ako se i jest ovaj kasnije vjerolomno opet bunio. Kad je veliki papa rekao na umoru rieči, koje nam stoljeća dojaviše: Dilexi justitiam et odi iniquitatem, propterea morior in exilio — tada bijaše već pobjeda istine, pravice i slobode izvojevana. Njegove ideje bijahu već prošle širom svieta, čini izvedeni, sloboda crkve spasena, a s njom i sloboda narodâ. Imposantna-li prizora, do tad nevidjena na pozorištu svieta — toga monaka na papinskoj stolici, s koje svietom kreće, toga mučenika i reformatora, silnoga kneza i svetca ujedno!

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Iz Štivice. Prigodom pregledavanja školskih knjiga našao sam kod jednoga djaka pučke učione u većem obliku molitvenjaka: „sv. pismo novoga zavjeta" od Vuka Štefanovića Karadžića. Poznato je da je takova knjiga izašla prije 25 godina bez approbacije duhovne oblasti, i da je tom prigodom sav grčko-iztočni episkopat širenje te knjige zabranio. Neima dvojbe, da tu knjigu, ćirilicom i latinicom štampanu, danas širi protestantsko biblijsko družtvo, koje svoje središte ima u Pešti. Knjiga ta vrlo je zavodljiva i vanjskim oblikom i nutarnjim sadržajem, ukusnim vezom, liepom štampom a ponajviše poznatim gladkim Vukovim jezikom. Usudjujem se upozoriti na taj pojav ordinarijat i svekoliko kuratno svećenstvo, i ujedno izjaviti svoje uvjerenje, da je zloj štampi — ko što reče sv. Otac papa Pio IX. — najbolji uztuk dobra štampa. Isto tako bio bi toj knjigi najuspješniji uztuk izdanje valjane approbirane bibiije, koja bi se u puku najbrže širila družtvom svetojeronimskim. Kako se pučka škola diže na sve strane, puk željan štiva, u pomanjkanju valjane knjige posegnut će za onim, što nadje. Medju svimi dielovi naše domovine Slavonija je u crkvenoj borbi največoj kušnji izvržena. Imamo u ovih krajevih ne samo protestantskih naselbina, nego i „Nazarenaca"; a „biblijsko družtvo" čini se kan da je u Slavoniji našlo Arhimedovu točku, na kojoj će polugom biblije pokrenuti katoličku crkvu u Hrvatskoj.

Pavao Friš, diec. šk. nadzornik.

Mala Gorica. Odkada sam evo četvrtu godinu u ovoj župi, već trećiput darovaše plemenite i pobožne kršćanice petrinjske sv. Fabijana znatnimi darovi — želeći ga kao od djedova svojih izabrana zaštitnika odlikovati. — Tako i ove godine na dan imendana istoga odabranika božjega nakitiše pod njim u većem liku stojeću majku božju veleskupom opravom od biela atlasa i inim nakitom. Zatim darovaše šest težkih cviećem nakićenih duplira. Za ove darove i osobito požrtvovanje neka im Svemožni stostruko naplati, a sv. Fabijan i Sebastijan neka se pri otcu nebeskom za njih zauzmu, da ih od svega zla osobito od pošasti občuva; od moje pako strani liepa hvala i preporuka na dalje.

F. Banić, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Preuzviš. g. nadbiskup zagrebački Josip Mihalović izdao je povodom nastajuće korizme pod danom 24. Siečnja latinsku okružnicu na svećenstvo, u kojoj poglavito govori o katekizaciji. Uzvišeni nadpastir opominje najprije sebe, onda druge, očekujući da neće biti primoran otčinski zapt zamieniti strogošću sudca. Od crkve, veli, očekuje se spas svietu, ginuću od smrtonosna indiferentizma. Hvalimo Bogu, da je našim nevoljam takov posljedak, pa upregnimo svu snagu, da od mlada naraštaja stvorimo ljude bolje, nego-li jim biahu otci. U svem neka je ravno veća budnost, al ipak napose izazivljemo vašu brigu za onaj nježni dielak stada Kristova, za koj je Gospodin sam rekao: Tko prime takova malenoga u moje ime, mene je primio. Koncil tridentski i katekizam, provincialna synoda trnavska, konstitucije nadbiskupije zagrebačke i tolike naredbe Naših predšastnika govore glede toga tako jasno, tako opredieljeno, da nemože biti nikomu izprike. Za to Nas je jako utješila mnogih, što mogosmo sami vidjeti, u tom revnost i nastojanje; a nedvojimo, da je i njih samih tješila sviest, i da sami sada sa zadovoljstvom gledaju koliko je istina: da kô što neima ničemu trajnosti što nije usadjeno u nježnoj dobi, tako da najkrasniji plod donosi, što se brižnom rukom baci u mladjahno srce. No valja Nam kazati sa žalošću, da ipak njeki ovu najvažniju dužnost zapuštaju, preriedko u školu dolaze, jedva koji krat u crkvi katekezu drže. Pa za to ponavljajući već postojeće naredbe opominjemo što jače na vršenje one dužnosti, izrikom izjavljajući: da ćemo nemarnike, pri kojih nebi ni opetovane opomene hasnile, morati po Našoj dužnosti od dušobrižničtva odstraniti. Sjećajte se, kako je Gospod korio učenike: pustite da djeca k meni dodju, i nemojte im smetati, jer je njihovo kraljestvo nebesko. U ostalom pasite riečju, još više primjerom, a najviše sakramenti. U postu, mrtvenju i svakom dobru djelu neka se javljaju vaše molitve pred Bogom. Što se posta tiče, valja dispensacija od lane 7. Veljače Pr. 20., te se porad obstojeće skupoće proteže i na svjetovni kler. — Takov je u kratko sadržaj okružnici.

— Doznajemo od prijateljske ruke, da je preuviš. g. biskup djakovački J. J. Strossmayer, boraveći u Rimu, ne samo poradi zdravlja već i poradi osjeguranja

kaptola iliričkoga sv. Jeronima ondje. dne 23. Siečnja bio na audienciji kod sv. Otca.

— Tko bi rekao, da se onako nespretnim pamfletom, ko što je onaj krivotvoreni govor biskupa Strossmayera na koncilu, o kojem smo predlani imali posla s „Narodom“, još danas u Njemačkoj pravi smutnja! Krivi su tomu bez dvojbe tako zvani starokatolici. Po južnoj naime Njemačkoj: Badenskoj, Hohenzollernu šire zlobne ruke onaj gnjus medju katolici. Premda je po Njemačkoj dobro poznato, da je biskup onaj pamflet od sebe odbio, sasvim tim da se laži uspješnije podsieče korien, zamoli dekan haigerlochski poznatoga biskupa rottenburžkoga Hefela, neka bi o tom svoju rekao. Hefele sbilja odgovori 8. Siečnja ovako: 1. Teologičko osvjedočenje Strossmayerovo jest u najstrožem protuslovju proti nerazložnim tvrdnjam zlobnoga pamfleta: „Govor biskupa Strossmayera.“ Strossmayer nije mogao onako govoriti, pošto ima sasvim drugo osvjedočenje. 2. Ali takodjer on nije nikada onako govorio. Ja sam sve njegove govore od Siečnja 1870. pa do zadnje koncilske sjednice slušao — onakova govora nije nikada govorio. 3. Nego još više. Kad je biskup Strossmayer saznao, da mu se onakov govor pripisuje, izjavio je sam javno u listovih, da je onaj govor krivotvoren. Ljubav k istini i k mojemu prijatelju Strossmayeru nagoni me, da ovo izjavim sa svom odrešitošću. — Ako ima morda kod nas još tko, koj bi išta dvojio o lažnosti onoga pamfleta, neka si pročita ovu izjavu Hefelovu.

Bavarska. Njemačko carevinsko vieće zaključilo je prisilnu civilnu ženitbu uvesti u svoj Njemačkoj. Katolici su se tomu načelno opirali, no ne jako, videći da ta institucija katoličkoj crkvi, gdje ima dosta žive vjere, dosta malo škodi, dočim je protestantizmu vrlo štetonosna. Bavarski biskupi predadoše svomu kralju predstavku, kojom ga mole, da neda krnjiti prava katoličke crkve, koja su u Bavarskoj jošte garantirana svečanim ugovorom — konkordatom. Oni vele, mi nećemo da ovdje govorimo o žalostnih posljedicah, koje će ovaj zakon u našoj dragoj domovini donieti u pogledu religioznom i socialnom, samo to spominjemo, da je sud kat. crkve o civilnoj ženitbi davno već gotov i obćenito poznat. Sv. Otac naime Pio IX. pisao je kralju Viktoru Emanuelu g. 1852. ovako: „Dogma je vjere, da je ženitba od Gospodina našega Isusa Krsta podignuta na dostojanstvo sakramenta, a nauk je katoličke crkve, da sakramenat u ženitbi nije morda samo kakova pripadna vlastitost, koja dolazi k ugovoru ženitbenomu, već da spada u ženitbu bitno, tako da je medju kršćani ženitba zakonita samo u sakramentalnoj ženitbi, izvan nje pako da je samo priložničtvo. Civilni dakle zakon, koj smiera medju katolici sakramenat ženitbe razstaviti od ugovora ženitbenoga, te ovomu poduzimlje opredieliti valjanost, protivan je nauku crkve, zahvaća u njezina neodvrziva prava, te praktički izjednačuje konkubinat sa sakramentom, dočim kako jedno tako drugo izjavlja zakonitim.“ Za tim pokazavši, kako će novi carevinski zakon biti u najoštrijoj opreci napram bavarskomu konkordatu, završuju: Prepokorno podpisani nadpastiri Bavarske prisiljeni su u duši posvećena prava katoličke crkve u obće, a napose ona koja u Bavarskoj valjaju, ovim ograditi. Podpisani su svi biskupi Bavarske

Fulda. 21. Siečnja ostaviše pitomci ovdješnje sjemenište, pošto se još zajednički pomolišе na grobu sv. Bonifacija i na grobu pokojnoga biskupa. Izagnala jih pruska vlada, uništivši najstariju ovu u Njemačkoj klerićku školu. Tako doskora neće više nikakova sjemeništa biti za katoličke klerike u kulturobornoj Pruskoj!

Španjolska. Negdje oko sesveta prošle godine tatske bezbožne i nečovječne ruke oteše sevillskoj katedrali njezin divni ures, sliku sv. Antonija, remekdjelo velikoga slikara Murilla; i to ne čitavu, nego iz goleme slike, na kojoj je više likova, nožem izsjekoše glavni lik sv. Antonija. Grad i vlada učiniše odmah sve, što se je dalo, da nadju oteto blago; no tek pred malo dana donese „Times“ iz Newyorka viest, da je traženi lik ondje došao na vidjelo u dviju španjolaca, da jim je oduzet, te se jur nalazi u ruku španjolskoga konsula. Sám lik da je dosta znatno oštećen.

Englezka. M. Gladstone, bivši prvi minister, i vodja liberalne stranke, odrekao se je vodstva iste stranke. Povod mu je bez dvojbe taj, što se je pred englezkim narodom osramotio brošurom, kojom mnijaše težak udarac zadati katoličkoj crkvi u obće, a napose englezkim katolikom.

Petrov novčić. Na prijateljskom sastanku u Lupoglavu sabrano 48 for., od kojih je preč. g. opat i kanonik zagr. Gjuro Muzler dao 40 for. a. v.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Umro 24. p. m. Tomo Ciglarić, župnik u Kloštru. Gg. Cvjetko Kutnjak dolazi za kapelana u sv. Ivan Žabno, Ignjat Pavliček u Zajezdu.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članе III. reda. Stipan Mato, upravitel dobra Tkalec. Pizeg Gjuro. upravitelj dobra Staraves. Mužić Josip c. kr. poštar u Vrani na otoku Cresu. Zastupstvo poglavarstva sl. kr. povelj. trgovišta u Jastrebarskom. Rešetar Ferdo, kot. pristav. Adlešić Janko, trgovac. Cekorić Vatroslav, na Baniji kod Karlovca. Dimović Kosta, trgovac u Jasenovcu. Cenić Franjo, pučki učitelj u Gjelekovcu. Neidhard Franjo, kobasičar u Zagrebu. Dr. Antun Rojc, kr. javni bilježnik u Zagrebu. Gažić Mirko, kapelan u Vivodini, Vranešević Jagica, učenica u Kraljevvrhu. Obćina Čabarska. Dr. Kosta Vojnović, prof. i prorektor na sveučilištu u Zagrebu. Grbić Franjo. operni pjevač u Zagrebu.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 6.] U Četvrtak, 11. Veljača 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

K socijalnomu pitanju.

(J. R.)

(Konac.)

Zadnji put sam obećao na misli Reischlove navezati neke opazke, kako su mi, pišući njegove rieči, pale na um.

Učeni pisac spočituje najprije propovjednikom, da nevrše podpuno svoje dužnosti, neprateći dosti velikom pozornošću novijih pitanja, koja i u crkveni život duboko zasiecaju, i neosvrćući se dovoljno na njih u svojih propoviedih. To će drugimi riečmi reći, da propoviedi nisu dosti praktične, neodgovaraju potrebam vremena. Ja mislim, da je nepraktičnost mnogih propovjednika veliko zlo u crkvi. Čitajmo Bazilija i Krizostoma, Augustina i Ambrozija i druge velike luči naše crkve, koji imaju biti pravomu propovjedniku u ruci dan i noć, o čem su oni besjedili svomu puku? O vjerskih bludnjah svoga vremena, o zlih običajih i većih griesih, koji su u njihovih obćinah zavladali. Koli žestoko šiba Bazilij zao običaj svojih vjernika, prije korizme podati se proždrlosti i pijanstvu bez svake mjere? Kako je blagi inače i nježni Ambrozij oštar i tvrd, kad apostolskom prostodušnošću kori nezasitljivost bogatnika, okrutnost kapitalista, koji sa siromaka kožu sadiru, u svojih govorih, sakupljenih u dvie knjige: liber de Nabuthe Jezraelita i de Tobia? Pak njim nije bilo dosti, jedanput samo govoriti proti ovomu ili onomu zlu običaju, u jednoj besjedi razpraviti ovu ili onu istinu vjere, oni su to činili u cielom nizu govora, baveći se višeput ciele godine istim predmetom. Oni nisu mirovali, dok nisu vidjeli, da su njihove rieči plodom urodile Pak kako su mudro znali naši uzornici upotrebiti svaku zgodu, povoljnu ili nepovoljnu, na korist svomu puku! Dok je Krizostom bio u Antiokiji svećenikom i propovjednikom, pobuni se ondje puk i u svojoj razjarenosti ubi nekoliko carskih činovnika. Teodozij car planu gnievom i naumi strašno se osvetiti nesrećnim Antiokijcem. Sav grad protrnu strahom, Antiokijci počeše zdvajati Njihov biskup, otac svomu puku, odputi se k caru, da izprosi milost, a Krizostom, oduševljen svetom vatrom, stupi dvadeset i jedan put medju vjernike, dovikujući im neprestano, neka vide prst kazneće desnice božje, neka se pokaju za griehe, koji su uzrok svim biedam na svietu (ss. XXI. de statuis). — K čemu napokon spominjati odvažnost i neustrašivost muževa, koji su, prezirući sviet i njegove lakrdije, jedino u nebo upirali svoje oči. Velik bijaše Teodozij car i još k tomu pravi prijatelj Ambroziju, ali kad si je, zasliepljen srditošću, okaljao ruke nevinom krvlju, zabrani mu biskup milanski pristup u crkvu, niti je osam mjeseci prekoračio praga njegove palače, dok nije učinio pokoru za grieh svoj. Znao je Krizostom, kako je silna i na njega kivna carica Evdoksija, pak se ipak nije bojao, zagrmiti na kršćane, koji su oko njezine srebrne statue izvodili plesove.

Znam ja, da zlo na mnogo vrata ulazi, ali sam i o tom uvjeren, da bi bilo više vjere a manje grieha, kad bi se propoviedalo, kako valja. Ja mislim, da mi se moje opazke neće zamjeriti, tà svim nam je raditi i nastojati za kraljestvo božje na zemlji.

Prije svega je nuždno, neće-li besjednik, da mu trud bude uzalud, da ima jasno pred očima, što hoće da besjedom poluči. Razumije se, da ga u tom ima ravnati potreba njegove obćine. Može pako njegova namjera biti, ili kakovu istinu vjere, ako se je na nju zaboravilo ili se po njoj neradi, u kršćansku sviest opet zasaditi, ili kakovo moralno zlo, koje mu

obćinu sramoti, što su po mojem mnienju kod nas najviše kletve, odstraniti. Hoće-li besjednik ili jedno ili drugo, on se mora na svoj predmet višeput vraćati: on mora, ako govori o kakovoj vjerskoj istini, s raznih ju strana razsvietliti, da ju razum vidi u podpunom svjetlu; on mora, govori-li proti kakovu zlu običaju, s raznih strana navaljivati na srca, da ih predobije. Odavle pako, čini mi se, sliedi dvoje. Prvo da propoviedi, koje se drže bez svake sisteme, malo ili ništa nevriede, jer malo ili ništa za kršćanski život nekoriste, s toga drugo običaj u gdjekojih crkvah zaveden, da se propovjednici svake nedelje mienjaju, škodi uspjehu rieči božje.

Besjednik mora nadalje, hoće-li biti zanimiv i privlačiti slušatelje, biti praktičan, to jest odgovarati potrebam svoga vremena i svoje obćine. O sv Augustinu pripovieda biskup Posidij, koj mu je opisao život, da su na njegove besjede, koje je držao proti mnogobrojnoj u Hipponu sekti manikejskoj, dolazili i katolici i heretici, te su ga ne samo pozorno slušali, nego i njegove rieči marljivo bilježili. Augustin bijaše praktičan propovjednik. Kakove su potrebe našega naroda, to će svećenici, koji s njim živu, bolje znati nego ja. Jedino bih se usudio za naš glavni grad iztaknuti, da bi ovdje dogmatičke propoviedi bile vrlo potrebne. Ako su Bazilij, Ambrozij i drugi otci mogli držati svojim vjernikom učene besjede o stvaranju svieta (hexaemeron), zašto se nebi danas isti predmet razpravljao pred učenijim obćinstvom, koje štije i u knjigah i u novinah razprave o teoriji Darvinovoj? Realna nazočnost sina božjega u oltarskom otajstvu, potreba i spasonosno djelovanje pokore i druge istine, od mnogih kršćana prezrene a za spas duša neobhodno potrebne, imale bi biti predmetom, kojim bi se duhovni besjednici imali mnogo baviti. Razumije se pako po sebi, da se dogmatičke propoviedi imaju sastavljati velikom temeljitošću i učenošću tako, da mogu i moraju osvjedočiti svakoga, u koga ima dobre volje. — Još mi je mnogo toga ostalo u peru, ali i ove će opazke o praktičnosti propoviedi, nadam se, biti koristne.

Još bih se usudio nešto dodati onoj izreci Reischlovoj, da bi se kler i u svojih oporukah imao sjećati „siromaka Isusovih“, jer da je od nekada imetak, stečeni na crkvenom beneficiju, bio patrimonium pauperum. Crkva nebrani svojim službenikom, podupirati oskudnu rodbinu, ali hoće, da se u tom drže pravila, kojega se je držao i sveti Augustin po svjedočanstvu Posidijevu, koj o njem piše: „Quibus (consanguineis) dum superesset, id si opus fuit, quod et ceteris erogavit, non ut divitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent.“ (Vita s. Aug. c. 31.) Inače se je crkva najradje ponosila onim blagom, koje je sveti Laurencij pokazao poganom, kad su od njega zahtievali crkveno blago, siromake najme Isusove: „in quorum victu atque vestitu inamissibiles condiderat facultates, quae tanto integrius erant salvae, quanto sanctius probabantur expensae. (Sermo s. Leonis in nat. s. Laur.) U koga ima duha Isusova, onaj vidi u siromaku i nevoljniku sliku spasiteljevu, koj je svojom riečju zajamčio, da njemu činimo, što činimo siromaku. A kršćanska ljubav znati će načine i puteve, kako će najbolje priskočiti siroti, zapušćenu starcu, potrebnu bolestniku. Pak makar takov dobrotvor trpećega ljudstva umro sam siromašan, suze, koje će za njim prolievati sirote, molitve, koje će na njegovu grobu slati pred prestolje božje, one će biti žrtva Bogu ugodna, te će „dobiti milosrdje, koj je milosrdan bio.“

Dvie stvari, koje mi davno na srcu leže, usudio bih se ovdje na pose iztaknuti. Poznato je, kako mnogo i mnogo darovito diete siromašnih roditelja vruće želi, posvetiti se službi crkvenoj, kako si mnogi siromašni roditelji drže za najveću sreću na svietu, doživjeti, da vide svoga sina na žrtveniku Gospodinovu. Tako je uvjek bilo, tako će biti i nadalje, jer svjedoči apoštol: „Quae stulta sunt mundi, elegit Deus .. et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus ... ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.“ (I. Kor. 1, 26—29.) Tu mislim, da valja svećeniku na osobit način biti darežljivu, njegove milostinje, koje u to ime žrtvuje, donieti će mu najvećih kamata: blagosivati će ga roditelji, kojim se je za sina brinuo; blagosivati će ga učenik, koga je iztrgnuo iz mraka neznanja i surovosti, on će se ga sjećati na žrtvenicih Gospodovih, kad budu na njega i rodjaci i prijatelji davno zaboravili; blagosivati će ga crkva, koja se u naše vrieme žalostno tuži: žetva je velika, ali je radnika, pravih radnika malo; a Gospodin, koj i napitak vode naplaćuje, čim će on naplatiti onoga, koj mu je pribavio vriedna vojnika! Tražimo dakle medju djecom naše obćine onakove, koji se i umom odlikuju i koji su u pravoj kršćanskoj obitelji pobožno uzgojeni, privinimo ih bliže k sebi, pak se, ako je moguće, pobrinimo za njih, da mogu na dalnje nauke. Ima, hvala Bogu, naročito u Zagrebu više prilika za siromašne učenike. Na prvom je dakako mjestu naše sirotište zavod za siromašne i darovite učenike,

koji se žele svećeničkomu staležu posvetiti. Sirotište je naš zavod, ima zadaću uzgajati svećenike, ali je, žali bože, u dosti zlu položaju. Ja mislim, da se neću prevariti, ako uztvrdim, da bi imućniji svećenici učinili Bogu vrlo ugodan čin, kad bi se i toga zavoda sjetili, da se jedanput tako uredi, da bude na diku crkvi Sirotište neće tako dugo uspievati, dok nebude moglo svim potrebam i pravednim zahtievom učenika zadovoljiti, i dok se nebude strogo i sdušno na to pazilo, da se u njem netrpe učenici, koji ili u naucih izvrstno nenapreduju, ili nedaju temeljite nade, da će se crkvenoj službi posvetiti.

Napokon neka mi se dopusti, još jednu stvar spomenuti. Poznato je, kako naš prosti puk, u koga ima žive vjere, ljubi svoju crkvu. Višeput sam bio u srcu ganut, kad sam vidio siromaka seljaka, gdje sebi od ustiju odkidava, da prikaže za svetu misu. Mnogi mi se je župnik pohvalio, kako mu se župljani rado odazivlju, ako je ovo ili ono za crkvu potrebno. A kako se ponose one obćine, koje imaju ljepšu crkvu, ljepše crkveno ruho! Putujuć prije dvie godine Dalmacijom, došao sam u neko siromašno selo blizu Sinja. Posjetivši crkvu, pokazao mi je župnik jednu sliku majke božje te mi pripovjedio, kako su neki prijatelji umotvorinâ njegovim župljanom nudjali za tu sliku velikih svota, jedan dapače bio pripravan, sagraditi im novu crkvu, na mjestu njihove stare i siromašne; ali obćina, premda siromašna, premda bi rado imala novu crkvu, nije htjela dati slike za ništa na svietu. Ima kod nas mnogo siromašnih sela, u kojih je kuća božja tako siromašna, da nemože svojim licem uznieti ničijega srca, u kojih je crkveno ruho prosto, zamazano, poderano. Ja mislim, da bi učinio veliko djelo milosrdja, kojim bi razveselio cielu obćinu, tko bi za takovu crkvu nešto učinio, ili poklonivši ljepše ruho, u kojem bi se župnik na veće blagdane pred svojom obćinom pokazao, ili popravivši koj žrtvenik, darovavši kakovu ljepšu sliku. Budimo uvjereni, da smo učinili cieloj obćini, što smo njihovoj crkvi učinili.

A sada da se povratimo k Reischlu, te završimo njegovimi riečmi, kojimi kleru na srce meće dužnost, da se svojski zauzme za radničko pitanje, pitanje toli zamašno, da ga niti „divni duh Augustinov nije naslućivao, niti si je fantazija Dantova mogla o njem stvoriti sliku.“ (str. 8.) „Crkva je, veli on, od svoga početka do danas njegovala siromake, i u tom čudesa počinila. Ali siromaštvo cielih četa, udes hiljadâ i milijunâ ljudi, koji danju i noćju mučno rade, mužkarci i ženske i nježna djeca, pak se uz tolik trud i tolik rad jedva mogu nahraniti, a s prvim danom bolesti već gladuju, smrzavaju se, — prosjaci postanu, te čete nov su pojav i za kršćanstvo, skoro dvie hiljade godina staro. One su i za crkvu problem, te se ona mora istom razabrati i spremiti, da ga rieši.“ (str. 8) Medjutim, priznaje Reischl, s crkvene se je strane u tom pitanju mnogo zanemarilo. „Kako radnički spisi i listovi pišu, neimaju „radeći“ i „trpeći“ razredi većih neprijatelja, nego su, uz plemstvo i kapitaliste, svećenici. Strašnom mržnjom proti vjeri, koja je evangjelje najprije siromakom naviešćala, vriju skoro svi njihovi govori, njihovi časopisi. Nije ovdje mjesto, navoditi sve uzroke ovoj žalostnoj zabludi. Ima ih previše i prerazličitih: zablude uma, zablude srca zavedena i strastmi s nutra i napastmi s vana... Što su se niži razredi otudjili svećenstvu i izgubili pouzdanje u njega, razlog se tomu neima samo na jednoj strani tražiti, on leži ponešto barem i na našoj strani“ (str. 7.) Odavle izvodi Reischl, da ima kler svetu dužnost požrtvovnim svojim djelovanjem i primjerom učiniti, da na takovih tužbah nebude ništa istine. Ali za to je prije svega potrebno, da studira socijalno pitanje. „Prije svega je nuždno, da kler razumije radničko pitanje. Već to tješi i privlači radnika, ako zna, da se župnik ili kapelan zanima za njega i njegov udes. Tà i radnici su kršćani pa i tu valja riеč: stara (prva) ljubav nevene nikad. Tko učini prvi korak, tomu se rado dolazi u susret na pol puta. Ali dakako, tko će učiniti prvi korak, mora znati: kako i kamo, te mora i htjeti. Komu je samo do udobnosti i mira, onomu dakako negodi u to se pitanje miešati. Ja sam negdje vidio predilnicu, gdje je 1500 radnika i radnica poslovalo. Tu se je radilo dan i noć. Niti sto koračaja od te tvornice bijaše samostan, u kojem su stanovali redovnici, kojim bijaše povjereno pastirovanje u onoj okolici. Pitao sam ih, kakova je tvornica, kakove su plaće, pitao sam ih za zdravlje, ćudorednost i nabožnost radnika. Nitko mi nije znao odgovoriti, nitko nije niti jedanput posjetio tvornicu. Radnici nisu došli k monakom, dakle niti oni k njim. Oni valjda nisu imali u svojih pravilih izreku: ako neće brdo k Salomonu, onda mora Salomon k brdu. Na taj se način dakako nerješava socijalno pitanje. Hoćemo-li pobiediti, valja se primiti posla; želimo-li na toj njivi žeti, to nam nesmije biti mučno sijati. Nećete-li, da socijalno pitanje rješavaju sami laici, to mora kler pitanje razumjeti, da može po tom svjetovati, djelovati... Moja gospodo, mnogi se i to ne bez razloga tuže, kako se u

u njihovih obćinah vjera i crkva podkapa. Tužiti se, nije težko; ali pravedno je, da si stavimo pitanje: je-li ovdje gdje se toliko tužimo na neprijateljstvo proti crkvi, je-li crkva dokazala ono prijateljstvo, za koje je sposobna po duhu Isusovu i njegovu nauku, je-li crkva dokazala onu materinsku ljubav, kojom ne samo vjerne i imućne prigrljuje, nego i siromašne, zabludjele, zabrinute traži, tješi, lieči?" — Kako svatko vidi, Reischl je zbilja „vrlo iskreno" govorio. On je imao pravo. Da svećenstvo radje uvidja svoje pogrješke te ih gleda popraviti, manje bi napredovalo zlo. A zatvarati oči i onako ništa nehasne, jer ako ih nebudemo htjeli otvoriti sami, otvoriti će nam ih na silu drugi. No može biti će tko pitati, a zašto sam ja reproducirao neka mjesta iz Reischlova djela? Jedno jer i ja vjerujem, što se je posljednje vrieme naglasivalo, da niti Hrvatska nije kinezkim zidom opasana, a drugo, jer sam uvjeren, da će mi svatko, tko dogodjaje pazljivo motri, priznati, da je i kod nas vrieme, zanimati se socijalnim pitanjem.

Louise Lateau.

V.

Ekstaza i sud znanosti.

(Konac.)

4. Primakli smo se činjenici veoma exorbitantne naravi.

Lujza više godina niti spava, niti pije, niti blaguje. Da čujemo. Poslie stigmatizacije opazilo se do skora, da Lujza sried ljeta neosjeća ni najžešće žege, niti sried zime najoštrije studeni. Ljeti radi i kopa na vrtu u pol biela dana, pak ju nesmeta ni najjači žar sunca. Zimi šiva iglicom, i premda joj ruke hladne kao led, nepači ju najljuća studen.

Od kad joj krvavi vienac na 25. Rujna 1868. po put trnove krune ovjenčao glavu, od onda poče kod nje po malo nestajati sna. I prije toga opažalo se, da po veći dio noći na svom stolcu čislo moli i razmišlja o Bogu. S vremenom izgubio se san posve. Župnik joj naložio opetovno, da mora u krevet. Lujza se pokorila svaki put, ali tri su tomu godine, što uzprkos svim naporom spavati nemože. Da bi čovjek naravskim načinom 3. godine mogao živjeti, a nespavati, toga lje nitko pametan nevjerova. Da je dakle kod Lujze u tečaj stvarî morala zasegnuti viša sila, koja i istoj naravi zapovieda, netreba znanstvena dokazivanja, ko što ga nebi trebali, kad bi mrtvac svojom snagom pred našima očima ustao iz groba, ili se pećina sama digla u zračne visine, te ondje bez ikakova uporišta ostala viseć. Tu i najtvrdji materijalista iznenadjen stoji, jer materija odgovora nesmaže.

Kako je sa hranom i pilom? Hrana Lujzina bila je uviek jednostavna ali dobra. Malo kafe ili mlieka, koja žlica juhe, križka hljeba sa maslacem, jabuka i nešto sočiva bijaše njezina svakdanja okrepa. Osim kafe i mlieka jedini joj napitak čista voda. Ob tom je živjela do stigmatizacije. Nakon nastupile stigmatizacije nije Lujza petkom ništa jela. I druge dane u tjednu trošila je jako malo. Nahraniv se u četvrtak za objeda, neuze ništa do subote jutra. Zapovjediše joj opetovno, da u petak jede. Jela je, jer se zapoviedalo; ali joj narav nije mogla podnieti. Za nekoliko časaka bacila bi sve. Kao što se po malo gubio san, nestajalo je po malo i volje za jelom tako, da Lujza danas više niti nejede, niti pije, niti spava. Pak uz prkos svemu tomu posve je zdrava; duha vedra, ćudi vesele. Dočuje-li se u selu za bolestnika, dvori ga ciele noći. Sutradan vidiš ju opet pri poslu krepku i snažnu, kano da se najbolje prospavala i najboljim jelom okriepila.

Posljednji put nahranila se Lujza bez znamenitije boli u oči godovine 7 žalosti Majke božje dne 30. Ožujka 1871. Od toga dana pa do 9. Travnja i. g. nije mogla trošiti nikakova jela. S naporom gutnula bi u to vrieme koju kap vode. Na sam uzkrs (9. Travnja) probavi težkom mukom komadić hljeba, a sutradan pola jabuke. Utorak i u sriedu (11. i 12. Travnja) htjede okusiti malo juhe, ali u zalud. U četvrtak odluči, svom silom pojesti i drugu polovicu jabuke, što joj je od ponedeljka ostala. Pojela je istina, ali jabuka neostade u njoj. Taj dan zadrža u sebi jedino malo vode.

Ta okolnost, što Lujza nije mogla niti jesti, niti piti, zabrini i uzbuni jako majku i sestre. Stale ju prositi, nagovarati i siliti u vrieme objeda itd., da s njimi što god blaguje. Na velike molbe uzela bi više puta po koj komadić, ali što god je progutala, ma i najmanje bilo, želudac je odmah izbacio. Pozvaše g. Nielsa, neka on upotrebi svoju vlast kao duh. pastir i djevojci naloži, da jede. Lujza nezna, što je nepokornost. Da se i život od nje traži, pokorila bi se na glas majke i rieč svoga duh. pastira. Što se dakle god zahtievalo, svemu je zadovoljila, samo da umiri majku i župnika. Uzela je, ali u njoj nije ništa obstalo. Početkom Svibnja 1871. bude joj za svaki dan odredjena i naložena stanovita mjera hrane. Ni ta nije ništa pomogla. Svaki put ju kao obično najprije napala mučnina, za tim bljuvanje. Jedina voda, kad bi 2, 3 puta gutnula, održala se u njoj. Tako je išlo i polovicom Svibnja. Prama koncu Svibnja uze na zapovjed po jedan listić salate, ili komadić krumpira, ili žlicu juhe; nu i te neznatne zalogajce povrnuo je želudac uz veliku bol odmah. U Lipnju ništa bolje. Nastaviše još mrcvarenje kroz nekoliko mjeseci, točno pazeć i stražeć na svaki njezin korak i po danu i po noći. Osvjedočiv se napokon, da ovdje varki mjesta neima, ali da se njezino stanje ničim pokrenuti neda, ostaviše ju u miru. Budué da je Lujza kraj svega toga uviek

zdrava krepka i vesela bila, primirila se konačno majka i oslonila na volju božju.

U oči je palo, da Lujza prima pričest svaki dan, a nikada ju nepovrne; s toga odlučiše dati joj neposvećenu hostiju. Na 12. Kolovoza 1871. pozove župnik Lujzu poslie mise u svoj stan. Naloži joj u prisutnosti više svjedoka, da uzme hostiju, kolika se kod sv. mise rabi. Lujza posluhnula i progutnula hostiju prem s naporom. Za malo minuta, čitao si joj na licu veliku borbu. Nebijaše dugo, izbaci u rubac nekakvu tekućinu. Time se pokušalo nekoliko puti, uviek istim uspjehom. Na 2. Rujna 1871. izveden je drugi pokus. Generalni vikar tournajski g. Ponceau, o. Serafin pasionista i domaći župnik bijahu svjedoci. Lujza morade s gospodom na zajutrak. G. Ponceau stavi pred nju šalicu kafe, mlieka, sladora i $^1/_4$ unce hljeba. Djevojka izpije sbilja, što joj se dalo, nu tek što je gotova bila, poče ju strašno razpinjati i mučiti. Vikar zapovjedi, da sve učini, samo da hrana u njoj ostane. Pak što se time polučilo? Ništa ino, van da nije bacila na jedan put, već na časove. Videć koli silne boli se time prouzročuju i da bi se još opasnije posljedice mogle prouzročiti, obustavi Ponceau tu kušnju od $^3/_4$ sata i naloži, da se od sličnih sredstva (htjeli silomice zapriečiti bljuvanje) u buduće ima odustati. Odustalo se sbilja, i tako od 30. Ožujka 1871. god. živi L. bez hrane i pila

Što ovdje rekosmo, nije Rohling napisao bez temelja. „Bijah na licu mjesta — veli pisac knjižice iz koje vadimo. Osvjedočio sam se osobno, da je i ova živom istinom. Vidio sam izvadak iz službenih akta. Govorio sam sa biskupom tournayskim i njegovimi savjetnici. Pitao sam Nielsa. Čuo sam njega. Slušao sam druge po Bois d' Haineu. Pak sam o svem, što sam god pripoviedao, a i ob ovom faktumu isto tako uvjeren, ko što i o samu sebi.“

Pokus g. Ponceau-a uza svu zabranu nije ostao posljednji. Kušalo se češće i poslie toga, možda bi ipak želudac Lujzin naknadno štogod podnesao. Ali svaki put se dobio novi dokaz, da njezin želudac ni danas isto tako nemože nikakova zalogaja podnieti, ko što ga nije mogao ni u Travnju 1871. Pa budući da je zdravlje Lujzino uz prkos svemu tomu najpovoljnije, ko što bezpristrane izjave i sud liečnika svjedoči — to nepreostaje druga, nego u svoj čednosti i opet reći: ovdje vlada prst Božji! —

VI.

Završaj.

Preostaju još neke crte iz života Lujzina. Spomenuti ćemo ih na kratko. U obiteljskom krugu nauči Lujza obične molitve. Majčinu obuku u vjeri popunio je nedjeljom duhovni pastir kod kršćanske pouke u crkvi. Svoju molitvicu jutrom i večerom obavljala je od mlada uviek točno i revno. Već kano diete zatekoše ju često, gdje kraj posla i Bogu se moli. Promišljati muku Isusovu, polaziti križni put, moliti za griešnike i za preminule, molitva joj i zabava od nekada najmilija. Sv. misu polazi vazda revno i dnevice moli čislo. Imena „Isus i Maria“ dva su bisera, koja od djetinstva odjekuju sa njezinih djevičanskih usna, ali i ljubko u njezinih ustiju zvuče. U 11 godini (1861.) pristupi L. prvi put stolu Gospodnjemu. Od toga časa pak sve dok u okolišu boadenskom nebuknu kratelj pristupala je presv. pričesti svakih 14 dana; poslie toga svake nedjelje; a od duhova 1868. prima pričest svaki dan.

Sv. pričest jedina je danas njezina okrepa. Odavle joj sva snaga. „Poslie sv. pričesti, veli Lujza, osjećam se posve preporodjenom, pronikne me neki žar i mir, kakova nisam nikada osjećala, dok sam još mogla jesti i piti.“ One dane, koje se L. nepričešća, očevidno je slabijom. Opazila se ta promjena na njoj svaki put, kad joj se god uzkratila pričest. Nije ova u životu svetih nečuvena. Ta Katarina sienska, Roza limanska i druge svetice, kako čitamo u njihovih vjekopisih, življahu više godina bez naravske hrane, kriepeć se jedino tielom Isusovim t. j. presv. pričesti. Koja dakle prieči, da nebi mogla postojati i kod Lujze? Godine 1868. navrši Lujza novicijat 3. reda sv. Frańje, a na 24. Travnja i. g., dakle upravo na dan stigmatizacije položi profes, niti iz daleka nesnivajuć, da je tim danom postala kćerkom otca, koj je i sam nosio na svojem tielu sv. rane Isusove iliti stigmata.

Lujza je više nutarnje naravi. Nju nemože ništa raztresti. Zapovjediše joj često, neka se raztrese duhom i okani nabožnih misli. Badava. Ko što diete neka tajna sila privlači majci, tako i nju od mlada vuče neka skromna moć Svevišnjemu. Kraj svega toga, što god radi, radi dobro. Mnogomu nije njezina pobožna i molitvi odana duša po ćudi; sa svim time svi ju hvale, da — isti njezini protivnici, sa osobite točnosti. Čim se više primiče petak, tim joj više plamti duša ljubavlju prama Bogu. Sa lica u te dane sieva tolika krasota, da bi čovjek posumnjao, da-li gleda stvor umrli. Za nju je najveća muka, što tolika svjetina grne onamo. „Volila bih petkom neznam gdje biti“ — potužila se više puta pred biskupom i nadbiskupom. Usuprot, napale ju petkom ma kako silne boli, nikada se na nje potužila nije, radostno ih podnosi i s veseljem na ramena uzima.

Ima ljudi dobra srca, čestitih, pobožnih i strpljivih. Čuvaju se grieha. Za volju Svevišnjega podnieti će sve. Pa ipak kolika razlika izmedju njih i Lujze. Kada bieda u istinu nagrne, eno ih duhom klonu, tuže se bez kraja i konca. Nemrmljaju doduše, ali dosadjuju svojimi jadikovkami i sebi i drugim; najpače prava su neprilika za izpovjednika. Ovaj često nezna čime bi ih utješio, bi-li pazio težke tužbe, koje istimi riečmi po sto puta ponavljaju, ili bi se križao, odakle im tolike suze. S početka tješi blago i ozbiljno, upotrebljuje sve, što vjera za utjehu smoći može, pa kad napokon sve nije ništa pomoglo, mora ih jednostavno odbiti. Kod Lujze svemu

tomu neima traga. Njezino srce, premda silno trpi, nikada se nikomu netuži. Kad na zapovjed mora opisati svoje boli, opisuje ih toli čedno i kratko, kano da se koga drugoga tiču. Poviest bilježi velike i znamenite osobe. Sviet im se divi, sviet ih obožava. Ali medju svimi velikani neima niti jednoga, koj bi se bio želio muke. Lujza ih moli i u tom joj sve želje. Lujza ih smatra posebnom milosti i darom neba. U istinu znak duha jaka; u istinu dokaz duše velike!

Time završujemo život L o u i s e L a t e a u, toga angjela na zemlji!

Što je rečeno, nije tlapnja; jer se osniva na izjavah prisutnih i vjerodostojnih svjedoka. Tisućine stoje danas, koje su Lujzu oko u oko gledale; svjedoci mnogi, kojim je jamačno do ugleda njihova imena stalo; svjedoci učeni, koji su baš s toga morali dobro paziti i pitati, što će svietu oglasiti. Pa gle! svih je misao jedna, svi se u činjenicah slažu. Dà Lujzu vidjeli su brojni liečnici i naravoslovci. Jedni očito priznaše, da ima tu čudesa, drugi se reservirani držahu, neusudivši se izjaviti ni ovamo, ni onamo. Ali niti jedan, koj je god vidio Lujzu, nije izrekao, da navedena fakta i pojavi kod Lujze neobstoje. To je glavni razlog, za što se usmjelismo pripoviedati o Lujzi i hrvatskomu čitateljstvu. Što u Bois d' Haineu biva, nekrije se pred svietom. Tko god želi onamo, slobodan mu pristup. Savjetuje se ipak, da će dobro biti p o r a d i v e l i k e n a l o g e, oglasiti se župniku 3 ili 4 tjedna u napried i označiti petak, u koj se želi vidjeti Lujza. Naslov mu jednostavan: Monsieur le Curé P. Niels à Bois d' Haine près Manage Hainaut, Belgique. — Nu koga put nanese onamo — veli pisac — neka se čuva, ma najmanju nudjati. Gospodja Lateau već je mnogomu pokazala vrata, koj je makar u naj boljoj namjeri obitelji što god ponudio, ili ju htjeo darivati. U domu Lujzinu služi se Bogu, a ne špekulaciji. Novcem neotvaraju se ondje vrata. Gospodja Lateau očitovala je opetovno, da bi joj najmilija bila, kad bi mogla sa svojom dječicom u miru živjeti. Tà ona nije nikogazvala, niti je ikoga molila, da dodje Lujzu gledat. Težkom mukom sklonula ju duh. oblast, te je napokon pristala, neka se u ime božje iztraga povede. Onoga dana zaokružila je dom Lujzin komisija službena; od onoga časa posjele ga silne uhode. S Lujzom nastade pravo mrcvarenje. Zatvoriše ju i staviše pod pazku, da nikamo nije mogla sama, stadoše ruke ovijati kožom i pečatiti, bosti iglom, nožićem, eksperimentirati munjevnom strujom itd. kako gore opisasmo.

Lujza je podniela sve. Sviet zapanjen danas pred njom stoji i upire pogled u pojav, što se na njezinu tielu vidi, a nitko ga zapriečiti, nitko si ga naravskim putem protumačiti nezna.

Čudnovat je Gospodin u djelih svojih, a nedohitne su staze njegove.

Grgur VII. i Pio IX.

Pr. Fr. V—r.

II.

(Konac.)

Osam stotina godina već je preletjelo svietom, odkad je papinsku stolicu zasjeo veliki Grgur. I opet živemo u doba, gdje sve zlo ujedinjuje sile, da na nebu i na zemlji pokrene Bogom utemeljeni red. Neprekidni onaj boj med dobrim i zlim opet dospje na odlučno razkršće. Mogli bi ga prispodobiti s vremenom Grgurovim. Obseg je danas istina mnogo širi, sredstva daleko, odurnija, nu cilj isti, koj i onda: svemoć države i supremacija svjetovne nad duhovnom vlasti. Sveto rimsko carstvo već neobstoji, i državni savez, koj nas jedno vrieme na nj sjećaše, uništila je Pruska. Hohencolerci preuzeše zadaću Henrikovu. Tà hohencolerska država i nije drugo van konsekvencija razornoga djela. Ona s njim i stoji i pada.

Nećemo da ponavljamo već mnogo puti opisane nevolje današnjega vremena. U malo rieči spomenuti ćemo samo nekoje glavne crte, iz naše dobe nikle. Nalazimo tu crnijih slika, nego-li u istoj duhovnoj i moralnoj tmini 11. vieka; nu i ljepšu nego-li onda možemo mi budućnost danas naslućivati.

Prije svega ukazalo se u naše dane jedno zlo u dosad nečuvenu obsegu: p o d p u n o n e v j e r s t v o, a s njim u savezu paklena mržnja na svaku istinu, koja iole zaudara po vrhunaravnosti. Divlje bjesnilo te tupa zlovolja zavladala proti svemu, što se neda pipati, ćutiti, uživati, jednom rieči: što se neda subsumirati pod ideju m a t e r i j e. Taj grozni pojav okrstiše materijalizmom. On je za sada zadnja karika u dugom redu pokusa, kojimi se htjelo riešiti problem, kako da se umiri nemirna savjest; za apologiju grieha to je vrlo sgodna stečevina.

Druga tmina, koja se razkrilila nad našim stoljećem, jest b e z n a č e l n o s t, koja opet hoće da sama bude načelom. Jest to obća nestalnost nazora, nejasnoća misli, komešanje teorija, vječno deklamiranje protuslovnih sustava, kako valja preustrajati sviet, nečuvena kukavština, gdje treba svoje uvjerenje izreći te braniti, neprestana miena osvjedočenja, kako do sad možebiti nikad prije. Rekao bih skoro, da je isto zlo izgubilo svoju dosljednost, strast svoju silu, bludnja svoju opredieljenost.

Treća nesreća jest p r e z i r a n j e s v a k o g a a u t o r i t e t a, i svega, što tim imenom zaudara. Njegovo mjesto svuda osvojila sila: sila novca i šake. Samo ono, što se dade izraziti cifrom i brojem, ima odsada valjati, i što možeš mekanički sastaviti i razstaviti ter oživiti krvlju i gvoždjem.

Ta trostruka znamenka: to ti je žalostna slika civiliziranoga svieta. Sviet je ostavio križ. Nu križ stoji, uza nj crkva i temelj, koj udari Isus: papinstvo i P i o

IX. — to su zastupnici njegovi. O njem što nam je kazati? Sviet mu pozna djela, sluša rieči, divi se veličini njegovoj. Dvadeset i osam godina bori se on sa svimi nakazami: svaki progon čini ga pobjedonosnijim, svaka navala jačim, svaka pogrda svetijim. On je Grgur za naš viek.

Malo prije označili smo glavne bludnje današnjega pokreta. Pio navjesti rat svim. God. 1854. proglasi on dogmu neokaljanoga začeća Marijina. Skoro mi se čini, da bi bilo svetogrdje, sred rugoba našega vieka govoriti o visokih otajstvih kršćanstva. Nu upravo ta otajstva raztjeraše noć protukršćanstva. Dogmatička definicija god. 1854. živim i vječnim je prosvjedom proti divljemu bjesnilu, koje nieče svaku nadnaravnost. Ali ona znači i nešto drugo napram modernim herezijam. Zadnji theologički razlog svim političkim i socijalnim metežem našega doba jest niekanje iztočnoga grieha. Nećemo to obširno dokazivati; kratak pogled na protukršćanski duh pokazati će temeljitost tvrdnje. Blaženstvo na zemlji to mu je geslo. On neće da prizna, kako se pad prvih ljudi po sva vremena protivi tomu cilju. On uvidja, da se nemože taj cilj s Bogom postignuti. On to hoće bez Boga i proti Bogu. To je filozofija liberalizma. Iztočni grieh te iznimka, koju izvede milost božja po svetoj majci spasiteljevoj — to su istine, koje s temelja ruše tu filozofiju.

Beznačelnost vlada svietom. Pio uputi ga na prava načela naravnoga i nadnaravnoga reda. God. 1864. je sviet razumio rieči starčeve; on je bjesnio proti njim; nehtjede ih primiti. Malo za tim navališe pogubni dogodjaji, strašne katastrofe pobuniše narode, ter daleka grmljavina s bljeskom i vihrom naviešta provalu, kakove nevidješe tisućljeća. Moderni sviet o spasu neće da čuje. On hoće jedino časoviti užitak i grieh, onda konac, — živa potvrda papinih opomena. To će i dobiti.

Autoritet svuda se gazi. Pio sazva obći koncil. Na koncilu sprema se dogmatička definicija o nepogriješivosti pape. U tren oka uzburka se ukupni liberalizam. Kabineti konspiriraju, parlamenti rogobore, znanost diže glavu. To bijaše težak položaj. U crkvi samoj pomaljaju se najvjerniji sinovi proti dogmi, glasoviti bogoslovi gomilaju težkoće, pobožne duše spopada strah. Sa svih strana juriš na papu, da odgodi cielu stvar. Pio neklonu. 18. Srpnja 1870. bude proglašena nepogrješivost.

Medjutim liberalizam kao da klone duhom. Sedan i komuna, frankfurtski mir i prusko carstvo, starokatolicizam s kukavnim fiaskom i progon crkve s mnogovrstnom anarhijom — to mu je u kratko poviest. Moć pako crkve ojača s nova u izobilju svjetla i sjaja, koga imadjaše pred 800 godina.

Ukupno biskupstvo veže veličanstvena sloga, svećenstvo je snažnije nego prije, odbaciv nekoliko nevriednika, vjernici složnije rade, upoznavši pogibelji, a uzvišeni starac u vatikanu ravna crkvu kao i dosad blago i čvrsto, junački i pouzdano — pobjednik u robstvu, kao Grgur u progonstvu.

Pobjednici oba — jer zastupaju papinstvo.

Što kani učiniti moderni sviet proti toj sili, koja već dva tisućljeća svim olujam prkosi? I bijahu to silne oluje, koje bješnjahu proti papinstvu — Sve uzalud. Rimski cezari htjedoše ga ugušiti krvlju i umorstvom, barbari sa sjevera nahrupiše na nj svom bjesnoćom, bezbrojne herezije mislišе ga uzdrmati, muhamedanstvo htjede ga razoriti, vlastiti zaštitnici, kršćanski vladari, osovíše se biesni, protestantizam pripravi mu grob s revolucijom i novovjekim imperijalizmom — sve uzalud.

I Bismark uzalud naperuje proti njemu prusku policiju i sve javne vlasti i parlamente i vojske i novinstvo i znanost. Non praevalebunt! Napram toj sili što preostaje modernomu svietu? Uzprkos svemu efemernomu rogoborenju o „napredku i naobraženosti, kulturi i civilizaciji, o stečevinah i preživjelih stanovištih" neima taj sviet, koj se urotio proti kršćanstvu drugoga izbora, van Kanosu ili propast.

Viestnik.

Zagreb. Piše nam prijateljska ruka iz Bosne, da se radi ukinuti sjemenište za Bošnjake u Djakovu, i ove premjestiti nekamo u Ugarsku, naročito u Ostrogon. Povod je i razlog tomu podpora od kakvih 5000 for., koja teče kako čujemo iz nekakve zaklade, kojom upravlja ugarska vlada. Ova vlada da je prijavila rimskoj propagandi, kojoj je Bosna kano misionska pokrajina podvrgnuta, da će uzkratiti onu podporu, ako bosanski klerici nepodju na nauke i odgoju u samu Ugarsku. To da je propaganda javila starešinam u Bosnoj, zahtjevajući — valjda za to, da ona podpora nepropadne — neka se udovolji uvjetu ugarske vlade.

Za što to čini ugarska vlada? Kaže nam se, da se navodi kano razlog to, da se tobože bosanski klerici u Djakovu kvare, no da će biti pravi razlog — politički! Kad bismo poznali narav i svrhu one zaklade, iz koje pomenuta podpora bosanskomu sjemeništu teče, mogli bismo laglje koju kazati. Ovako neznamo, stoji-li, nestoji-li ugarska vlada strogo na svom pravu ono zahtjevajući. No krivica je po našem mnienju svakako, ako se tvrdi, da se klerici u Djakovu kvare. Oni stoje ondje pod rukovodstvom svojih redovničkih poglavara. Nauci, koje slušaju na biskupskom liceju nemogu jih kvariti. Tko bi to tvrdio, učinio bi krivicu ne samo ondješnjim vriednim profesorom, nego i samomu biskupu, pod čijim nadzorom obstoji ono učilište. Ako pako samo zrak djakovački i doticaj s drugimi bosanske klerike kvari, onda je pitanje, je-li se neće isto toliko, ili morda još više, i u Ugarskoj kvariti. Jer je žalibože indiferentizam, nevjera, i što s tim visi moralna pokvarenost zahvatila daleko i široko, nit Ugarske nije poštedila. Mi

bismo ovoj čestitali, kad bi ona bila osobito sretna, te uzgajala prave Kristove apostole, no — ona se sama tim nehvali. Čega pako bosanski klerici neće lasno drugdje imati, kako u Djakovu, to je njihova naobrazba. U Bosnoj bo neima gimnazija, kô što kod nas ili u Ugarskoj. Mladić osim čitanja, pisanja i nešta latinštine nezna mnogo više, kad u Djakovo dodje. Ondje stupi u biskupski licej te se uči nauke propisane za višju gimnaziju, i to jezikom **hrvatskim**, koj dobro razumije, pa onda tek prelazi u bogoslovje. Budući da su mladići obično vrlih umnih darova, a k tomu marljivi, mogu se prilično natjecati sa suučenici, koji su uredno izučili gimnaziju. Je-li će imati iste barem uvjete svomu napredku drugdje? Pa da i imaju iste, ako neimaju mnogo **boljih**, je-li opravdano kretati jih iz Djakova?

Ali u tom je i uvreda preuzviš. g. biskupa djakovačkoga, koj ne samo nosi naslov biskupa bosanskoga, već je i svojom brigom i svojimi žrtvami za bosanske kršćane, a najpače za njihove učitelje i svećenike zasvjedočio pastirsku skrb. Raztepenim prije koje kuda on je u Djakovu što sam stvorio što od drugih izhodio vlastit dom, gdje jih u skupu sami njihovi starešine iz Bosne mogu odgajati. Sada mu iz krila vode njegove, neću reći posinke, već upravo sinove. Pa tomu napokon da nije krivo drugo ništa van politika!

Ta nesretna politika danas ljuto progoni katoličku crkvu. S nje ona strada u Italiji i Njemačkoj i Austriji i drugdje; s nje da nemože ostati na miru ni skromno sjemenište u malenom Djakovu! Tkogod ljubi slobodu i neodvisnost katoličke crkve, njega boli, kad što takova mora vidjeti i čuti. No oni, koji su postavljeni čuvari Siona, uzdamo se, da će, što se najviše dade, uzbijati pogubni upliv svjetovne politike na crkvene stvari. Ako sbilja politika, i ona jedina, kreće bosanske klerike iz Djakovà: onda nežalimo samo crkvu, nego i onu samu politiku, jer nam se čini, da će tim mnogo više izgubiti nego-li dobiti.

— Ove korizme propoviedat će u Zagrebu: utorkom u prvostolnom hramu prečast. g. kanonik dr. Stjepan **Vuchetich**, sriedom u crkvi sv. Katarine veleuč. g. profesor i dr. bogoslovja Feliks **Suk** (njemački), četvrtkom u crkvi opatičkoj preč. g. Fidelis **Höpperger** superior (njemački), petkom u crkvi sv. Marka g. Josip **Pažur** kapelan, subotom u crkvi sv. Marije velečast. g. Antun **Lukić**, prisjednik duh. stola i prebendar, nedjeljom u crkvi sv. Ivana velečast. o. Methodius **Vajdić**, franciškan.

— Ovih dana objavljen je račun za god. 1873. o zakladi i zavodu i prinescih za nemoćne svećenike nadbiskupije zagrebačke. Podpisan je kano polagatelj računa preč. g. kanonik i opat Pavao **Gugler**. Iz toga se računa vidi, da je za rečenu godinu **primljeno** ukupno 18.779 for. i 67 novč. a izdano 9.921 for. 40 novč. te preostalo 8858 for. 27 nč. U primutak valja još pribrojiti najmovinu za nemoćničku kuću u Novojvesi od 412 for. 52 nč. **Prinesci** svećenstva, uvršteni u primutak, izneli su skupa sa prineskom prvostol. kaptola zagreb. (od 200 for·) i kamatami (80 fr.) od drž. zadužnice na 2000 for. — 1948 for. 26 nč. od kojih je 1000 for. odpalo na godišnji potrošak, a za preostalih 929 for. 30 nč. kupljena razteretnica na 1150 for. i priklopljena glavnici. Na uzdržavanje nemoćnika potrošeno je upravo samo 7045 fr. 28 nč., na porez i upravu 304 fr. 90 n. **Imovina** nemoćnička ovako stoji koncem g. 1873: u glavnicah 147.108 for. 23 nč., u preostatku novčanom od 8858 for. 27 nč. i aktivnom dugu od 2849 for. 95 nč. **Passivnoga** pako duga nadbiskupskomu sjemeništu ima: 20.511 for. $11^1/_2$ nč — Ovaj passivni dug vuče se od godine do godine bez znatna smanjivanja, premda kako čujemo nije dosta jasno, imali u obće obstojati, i ako ima, da-li u onolikoj svoti. Odnošaj bo nemoćničkoga zavoda naprama nadbiskup. sjemeništu nije dosta točno opredieljen, a još manje je jasan odnošaj istoga zavoda naprama nadbiskupu. Iz dohodaka bo nadbiskupskih imao se prije bez dvojbe pokrivati manjak toli zavoda nemoćničkoga, koli sjemeništa. Proti tomu se je poslie g. 1848. opirao blago počivajući kardinal nadbiskup Haulik, no nismo čuli, da je učinjena kakova mjerodavna rešitba. U interesu rečenoga zavoda mnijemo, da bi uprava imala svojski nastojati, da mu budu odnošaji točno odmjereni.

— Izašao je „Schematismus Cleri dioec. Diacovensis“ za god. 1875., te se može dobiti u pisarni biskupskoj u Djakovu za 50 novč. a. v.

Javna zahvala. Presvietli gosp. Juraj **Križanić** rimski prelat, opat i kanonik čuvar prvost. crkve zagr. s vrativši se g. 1860. u Sesvestku crkvu, i opazivši, kako je u svojoj unutarnjosti posve prazna i siromašna, obreče odmah, da će zaodjeti sirotu. Što reče, neporeče, već odmah g. 1861. i sljedećih nakiti crkvu krasnimi darovi: dade načiniti na dva pobočna oltara posve novu opremu, na velikom obnoviti tabernakul, zatim tri nove slike na tri oltara, orgulje, i staklen svjetionik. Premda sam ja u svoje ime kao i u ime župljanà pres. g. dobročinitelju na spomenutih darovih putem ovoga lista, i ustmeno se zahvalio, čini mi se ipak da bi pred Bogom i ljudmi mrzak ostao, kad se na tako velikih blagodatih presv. g. nebih opetovano i javno zahvalio, a to tim većma: što je isti kao za dar na ovu novu godinu poklonio i poslao crkvi Sesvetskoj krasnu kažulu sa dalmatikami liep pluvial i velum. Presvietli g. dobročinac može sám čistom dušom progovoriti Gospodinu: Dilexi decorem domus tuae — moja je pako dužnost i mojih župljana, da u našoj sada tako ukrašenoj crkvi vrućimi molitvami pred Bogom svoju zahvalnost zasvjedočimo našemu milostivomu dobročincu.

Josip **Kovačić**,
žup. sesvetski.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 7.] U Četvrtak, 18. Veljača 1875. **[Tećaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Naše liberalno novinstvo.

Glavna značajka današnjega liberalizma jest elibertiranje od Boga i njegova zakona. Za to on vojuje proti svakoj positivnoj religiji, a najpače proti katoličkoj crkvi, kano instituciji sina božjega, i proti rimskoj stolici, kano stieni nepredobitnoj, na kojoj je ona crkva osnovana. Pa se u tom slažu svi liberalci, makar se u koječem drugom razilazili. I kod nas nije drugačije. Jasan je tomu dokaz naše liberalno novinstvo. Nikad ono neće da za koj positivno vjerski, a još manje da za specifično katolički interes podigne svoj glas, premda je naša zemlja s najveće strane katolička. Ali gdje je šta na uštrb positivnoj vjeri, a napose katoličkoj crkvi i njezinu nauku, za tim rado hvata, to rado priobćuje i iztiče. Pokazat ćemo samo na jednom primjeru.

Na početku ove godine donieli smo u ovom listu „Tri rieči našemu sveučilištu“ od nikoga manjega, nego od velikoga dobročinitelja naroda, a napose mladoga sveučilišta, preuzv. g. biskupa Strossmayera Koliko put su naši listovi tomu velikomu mužu slavu odpjevali, kad bi što progovorio ili učinio narodu na poštenje i napredak, no ovaj put šute mramorkome. Zar je postala na jednoć rieč Strossmayerova nevriedna, da ju narod čuje? pače nevriedna, da se o njoj učini ma kakov samo spomen? Listovi dalmatinski donose ju čitavu svojim štiocem; naši neće. A za što ne? Za to bez svake dvojbe, što se ondje glasaju istine kršćanske. Da je Strossmayer našemu sveučilištu preporučio znanost, kojoj je princip materializam, da je rekao pobijati vjerske istine, gdje je tomu prilika i gdje nije, bez dvojbe bi mu odjeknula slava po svem liberalističnom svietu Naše novinstvo nebi u tom sjegurno zaostalo. Ono bi i samo o tom govorilo, i punilo se onim, što bi o tom govorili drugi znamenitiji liberalistični listovi, i hranilo takovom hranom hrvatsko obćinstvo.

Mi smo čuli svakojakih izlika, za što da naše novinstvo o onih „riečih“ šuti, — nevelimo, da smo čuli baš od sámih dotičnih uredničtvâ. Čuli smo dakle, da se kaže: da ono neima znanstvena oblika; kano da se izliev duše onoliko zabrinute za narodnje dobro, kako je duša Strossmayerova, mora sbijati u kalup abstraktne znanstvenosti! Onaj sadržaj da bi mogao nahuditi ugledu Strossmayerovu. Ali pustite, da se Strossmayer sam brine za svoju slavu! Znamo, da o biskupu Strossmayeru gdjekoji svakojako sude; no mi držeći se Gospodnjega kriterija: „Poznat ćete jih iz njihovih diela“ — kažemo: Djela Strossmayerova pokazuju, da njemu nije stalo do dnevne slave. Lasno bi ju stekao sa mnogo manje truda, i kupio sa mnogo manje novca. No on ju je volio privezati na djela, kojim će biti s božjom pomoćju trajnost u dug niz vjekova. On pozna kako je varavo i nestašno tako zvano javno mnienje; javno je sam već izrekao, da sviet onomu, komu danas viče hosanna! sutra može kričati crucifige! Ali to nesmućuje velika muža, nekmo-li da ga čini robom tudjega mnienja. Ta gdje je kakova potrebita, upravo spasonosna reforma izvedena bez silna napora proti silnu odporu? Muževi, koji to prvi poduzimlju, riedko nalaze baš u javnom mnienju podpore.

I kod nas čini se da javno mnienje nije baš prijazno onomu, što je odlučno kršćansko i katoličko Pa to će našim liberalnim uredničtvom morda biti jedan od glavnih razloga, za što onih rieči Strossmayerovih nespominju. Mi smo imali već prilike kazati, da za sve što se u naših novinah čita, nečinimo odgovorna jedina uredničtva; ima se mnogo toga pisati i

na račun čitajućega obćinstva. Sasvim tim valja u obzir uzeti, da listovi od ugleda javno mnienje češtoput više prave nego-li na prosto izražavaju, pa da jim je i zadaća javno mnienje, koje valjda nije nepogrešivo, okretati na bolje. Ali zar je sbilja naše obćinstvo toliko intolerantno, da više neće ni da čita listova, u kojih se makar kada kršćanske misli javljaju? žar pače neće ni onda, kad je pod nje podpisan sám biskup Strossmayer? — Mi toga nevjerujemo

Nego pravi je uzrok upravo u liberalizmu, kojemu i naše novinstvo pod svaku cienu služi. Taj liberalizam netrpi ništa sbilja kršćanskoga. Tko toga još nevjeruje, njemu ćemo poslužiti jednim baš sjajnim dokazom Na 29. Siečnja o. g. primio je car Vilim u audienciju predstojničtvo brandenburžke provincialne synode (protestantske). Tom sgodom izreče ove znamenite rieči: „U miru za crkvu raditi neće vam biti težko, ako se budete držali na temelju kršćanske vjere, vjere u Boga i u Kristovo božanstvo. Jer ako se ni toga nebudemo držali, onda dakako nismo ni kršćani više. Pojavilo se je osobito u glavnom gradu (Berlinu) nastojanje, i više nego-li nastojanje, koje ide na niekanje Kristova božanstva. Jur smo doživili kamo to vodi, kad gospodina Boga i po tom sina božjega dekretom ukinu i opet uzpostave (u prvoj francezkoj revoluciji). Za to je nuždno, da se crkveni život na postojećoj vjeri (positivnoj) u zemlji goji, ko što su to u svako vrieme činili moji predji." Što su od tih carevih rieči učinili liberalni listovi u samoj Pruskoj, i to baš tako zvani nationalliberalni, koji danas politici Bismarckovoj služe? Nastojali su jih mukom premučati ili tja izvrnuti. Glavni organ nationalliberalaca usudio se tja reći, da su one rieči opomena (ukor) dana orthodoxnim. — Sličnim načinom rade i naši liberalni listovi s onimi „riečmi" Strossmayerovimi, jer neidu njihovu mnienju i djelu u prilog.

Ali gdje je šta za njih, za onim se odmah pojagme, ma bilo koliko mu drago nevjerojatno i ludo. Mi smo 4. o. m. objavili svojim štiocem, da se je preuzviš. g. biskup Strossmayer, boraveći u Rimu, poklonio sv. otcu. Nebudući nam ništa potanje dojavljeno, nemogosmo ni mi više kazati. No dvoje naših zagrebačkih novina brzo pokupiše ovakovu viest iz lista „Popolo Romano:" „U Vatikanu željeli su, da se biskup papi pokloni; no Strossmayer je zahtievao, da se audiencija neodnosi na dogmu nepogrešivosti. Papa nije sbilja nijednom rieči spomenuo toga predmeta, te je vrlo srdačno primio Nj. preuzvišenost." Tako-li dakle? Same rieči Strossmayerove, podpisane njegovim imenom, valja prešutjeti, jer su rieči biskupa katoličke crkve; ali treba objaviti našemu obćinstvu nešta iz onako nepouzdana vrela, ko što je „Popolo Romano" za to, jer se ondje predstavlja Strossmayer, kano da je kakov Reinkens, odpadnik od katoličke crkve.

Mi neimamo iz Rima nikakova dalnjega izvještaja o pomenutoj audienciji, nit nam ga je treba. Jer mi smo osvjedočeni, da je Strossmayer katolički biskup, kô što je Pio IX. papa katoličke crkve. Pio IX. valjda je svietu dovoljno dokazao, da on nije kadar primati onakovih uvieta, kakov mu se ondje podmeće; a ni Strossmayer neimaše razloga, da onakov uvjet stavlja. Ta gdje ima ikakov dokaz za to, da biskup Strossmayer nevjeruje dogme o papinoj nepogrešnosti?! Je-li pako papa više i prije želio, nego-li Strossmayer, da se sastanu, mi u tako nježne stvari nepačamo. Neznaš lasno odsjeći, što je častnije: ili kad otac zaželi prvi, da si zagrli ljubeznoga sina, ili kad se sin požuri da preteče otčinju ljubav. To samo znamo, da Strossmayer nespada u one ljude, koji u ičem, što je častno i plemenito, zaostaju.

Mi znamo, da biskupa Strossmayera od onoga središta, jedinstva od one stolice istine, nikakva sila ni lukavština odkinuti neće. Onim, koji toga nerazumiju, kažemo, neka si poglédaju u Döllingerovo: Christenthum und Kirche 1. Aufl. S. 31., ondje će ovako čitati: Neposredno pred svojom mukom, kad je Isus Petru prorekao, da će ga tri puta zatajiti one noći, onda mu je ujedno dao obećanje, da će za njega posebice otca moliti, i uslied toga da njegova (Petrova) vjera neće postradati niti poginuti, a on pošto se bude od svoga pada podigao, neka svoju braću, apostole pokriepi u vjeri. Stolica Petrova imala je ostati sielom istine i tvrdim gradom vjere na okrepu svima. Jer rieči i molitve Gospodnje nebiahu namienjene samo jednoj jedinoj osobi i jednomu trenutku, nego one biahu osnovne i graditeljnje, namienjene prije svega crkvi, i njezinim budućim, od Gospodina predvidjenim, potrebam. Tako moljaše on onda, pogledom na sva buduća vremena, za jedinstvo udâ crkve, da to jedinstvo svietu vazda naviešta istinu njegova božanskoga poslanstva." — Ovako govoraše o stolici papinoj Döllinger, svjedok bez dvojbe važan našim liberalcem.

Istina, Döllinger danas drugačije govori, ili barem radi, no baš njegov današnji položaj

najbolje pokazuje istinu onih rieči. Döllinger, nekada sbilja slavan, danas je kano uništen, odkad je odkinut od stiene Petrove; odkad je kako no je tužba u starom zakonu: ostavio vrelo žive vode, pa si izkopao cisternu, koja nemože vode držati. Što su danas oni prije toliko cienjeni njemački učenjaci, koji su odpali u tako zvane starokatolike? Svatko već sada vidi, da nije kod njih duh božji, i da njihovo djelo nije djelo božje. Tim su osudjeni. Tkogod ima još vjere u božju nadnaravnu objavu, tko sbilja vjeruje, da je sin božji sašav s neba osnovao jednu crkvu za sva vremena: taj će se od njih odvratiti s užasom. Njim će se samo priklanjati oni, kojim je do toga stalo, da crkvu katoličku, a onda svaku kršćansku vjeru unište. Takovi jih hvale i uzdržavaju, ne što ciene njihovu osakaćenu vjeru, već što se njimi služe kano orudjem za svoju svrhu.

Krv nam udara u lice, kad vidimo da naši liberalci nastoje pred svietom i biskupa Strossmayera metnuti u onakovu družbu. Je-li moguće, da nevide, da bi onda Strossmayeru išlo isto onako kako onim starokatolikom, ako ne gorje. Jer njemačka i švajcarska vlada barem podupiru starokatolike u svojih zemljah; no je pitanje, nebi-li toliki i tako moćni neprijatelji Strossmayerovi s njim drugčije postupali, kad ga nebi svojom čvrstoćom više štitila stiena Petrova. O drugih posljedicah nećemo ni da govorimo; upravo nas mrzi, da smo poradi naših liberalaca i ovoliko morali reći. Mi se vraćamo natrag k Strossmayerovim „riečim“ našemu sveučilištu.

Strossmayer, da je ono za naš narod učinio što je učinio, tomu je najglavniji razlog, što je katolički biskup. Bez toga svojstva nebi razpolagao ni onimi materialnimi sredstvi, kojimi razpolaže. No to nije najvažnije. Da nije bilo u grudih Strossmayerovih pravoga Kristova duha, mogao je svoje velike dohodke sasvim po načelih materialističnih ovoga svieta potratiti, onako, kako su, ne dakako na čast Bogu i na poštenje sebi, potratili, a morda još i sada trate isti gdje koji članovi svećenstva. O naših velikaših plemićkih, političkih, novčarskih neću ni da govorim. Pročitajte Strossmayerove „Tri rieči našemu sveučilištu“ pak ćete, ako do sada niste znali, saznati temelj, motive i svrhe Strossmayerovih žrtava. Ondje pod konac veli biskup sasvim na kratko: „Bog je meni bez ikakvih mojih zasluga još u mladoj dobi neizmjerno blagotvoran bio. Bog dragi od mene ništa netreba, nego je sebe narodom, koj sto nužda i potreboća ima, zamienio. Ja se dakle gledam Bogu odužiti i na milosrdje ga prama meni na sudnjem danu skloniti.“ Eto Vam vrela, iz kojega niču Strossmayerova djela! Budna, nježna sviest, da je sve što ima od Boga primio, i da je za to Bogu dužan strog račun; živa sviest i tvrda volja, da mu je raditi po uzoru božjem: jer je Bog blagotvoran prama njemu, za to, da i on ima dobro tvoriti onim, koje mu je Bog mjesto sebe naznačio — narod, koj ima toliko nužda i potreba! Pa odkuda su Strossmayeru ta uzvišena načela, toliko spasonosna i blagotvorna? Od Isusa Krista, komu je apostol.

Za što se našoj mladeži, bi reći, krije to vrelo velikih mislî i velikih dielâ? Zar bi morda zlo bilo, da se od naše mladeži napravi što više muževa Strossmayeru sličnih u misli, sboru i tvoru?! Znamo, da Strossmayer izriče u svojih „riečih“ ideja i uvjerenja, kakovim bi našu mladež htjeli sasvim odučiti. Znamo da Strossmayer govori jezikom, koga ne samo naša mladež nego ni stariji skoro više nerazumiju; jer je jezik Kristova apostola, a oni su skoro zaboravili, da su još kršćani! On moli mladiće i zaklinje, „narodnom budućnosti, koja na njih ostaje, da se vjeri svojih otaca neogluše.“ On ih odbija od razbluda, i nagovara na rád, samozataju i molitvu. On im kaže sasvim ozbiljno: „Ja podobro poznam knjigu dvaju glavnih europejskih naroda, pak mogu po duši svojoj reći: sve što su protivnici kršćanstva u knjigah svojih liepa i istinita zamislili, nije njihov izum, nego je pravi plien, jer je sve iz vječita izvora sv. evangjelja crpljeno.“ On naproti današnjem humanitetu izriče: „Sviet o pravoj ljubavi i milosrdju nebi ni pojma imao, da nije Onoga, koj je na drvetu križa čovječanstvo samim sobom zamienio, i svakomu nas u smrti svojoj ne samo zalog neizmjernoga milosrdja svoga, nego i primjera svetoga, koj svojim načinom sliediti imamo, ostavio.“ Proti novim materialističnim nazorom o zločinu i kazni veli: „Ja bih se životom svojim okladio, da se više uma i razbora nalazi u prostoj izreci lupeža s desne strane, kad druga svoga kori: nàma pravo biva, mi podnašamo što smo zaslužili, ovaj pako nevin trpi, — nego u cielom razvratnom umovanju materialističke nauke, osobito pako u bljutavih plagiatih njezinih.“ On napokon veli: da je po njegovu čvrstom uvjerenju glavni uzrok tomu, da je malo velikih značajeva, „što se ljudi lahkoumno odreknu dužnosti, koje jih prama Bogu i istini božjoj vežu.“ Tako govori Strossmayer. Dakako liberalnim novinam takov je govor neobičan; ali zar bi našoj mladeži za to bio štetonosan?!

*

Kršćanstvo je sviet jednoć spasilo. Gdje se je od njega odlučno odpalo, ondje nije do sada narodom nikla sreća, da će od sada biti bolje, toga ozbiljni muževi nevjeruju. Spomenuli smo gore rieči cara Vilima. Vladajući velikim narodom pod staru glavu on je naučio misliti na budućnost i na uvjete sretnoj budućnosti države i naroda; on želi i hoće, da priestol ostavi svomu sinu i njegovu potomstvu: od česa se on nada spasenju? Mi ga dakako nedržimo nepogrešivim, pače mi jako žalimo na nj, što pušta ovako biesno progoniti katoličku crkvu, ali liberalci će ga baš s toga visoko cieniti. Dobro, neka dakle uvaže njegove rieči! On hoće religioznu vjeru, vjeru u božanstvo Isusa Krsta, vjeru positivnu. Poslie Vilimovih morda će i Strossmayerove rieči bolje razumjeti i svjestnije uvažiti? Bog bi dao!

Bitiše-li vrag?

Čudno će se bez dvojbe činiti mnogomu štiocu u ovom listu ovakovo pitanje. I sam se skanjivah hoću-li ga staviti ili ne. No videći, da ga njeki niječu javno, a to da se neda dovesti s naukom kršćanskim u sklad, odgovorit ću na ono pitanje u kratko, pa makar bilo samo za to, da braću si svećenike upozorim, kako se je kod nas od nekoga vremena počelo diskreditirati pojedine kršćanske nauke i nazore, da se napokon vjera podkopa svemu.

Povod mi je članak u lanjskom „Viencu" br. 52. od dra. B. Š. pod naslovom: „Po čem se poznaju vještice?" U njem bo se tako govori o vragu, kan da je praznovjerje vjerovati, da on bitiše. I ja bih volio, da ga neima ili barem da mu u ljudskom rodu izgine svaki trag; ali žalibože njegovo bitisanje odvisi tako malo od moje volje, kako od volje dra B. Š. Što je pako najvažnije: bitisanje vražje jest u najužem savezu s najglavnijimi dogmami kršćanstva, tako da niečuć vraga podkapaš samo kršćanstvo.

Sasvim drugačija je stvar s vješticami. Vjeruješ-li ili ne da jih sbilja ima t. j. pravih vieštica, koje sbilja djeluju u savezu s vragom, za to me je malena briga. Pače ja bih se veselio, kad bi dru Šuleku pošlo za rukom iztriebiti iz našega naroda svako praznovjerje, kamo spada bez dvojbe ona i onakova vjera o vješticah, kakova se nahodi u našem prostom puku. Kano kuga harala je njekoć dugo vremena na žalost i sramotu kršćanstva kamo-li gorja vjera o vješticah po Europi, nije čudo, da je i u našem narodu bilo toga zla. Ima ga gdješto i sada, no tako je neškodljivo, da ni crkva ni država nemisli priečiti ga prisilnimi sredstvi. No ako i ono uništi dr. B. Š., mi ćemo mu čestitati.

Ali nemožemo se posve složiti u načelu, na kojem to misli postići dr. B. Š. On očekuje sve spasenje jedino od pouke u naravoslovnih znanostih, stvari pako vjere baca u isti koš s praznovjerjem. Ja usuprot mislim, da se praznovjerje uspješno može najbolje izbiti pravom vjerom, no i znanje naravoslovno da će tu biti od velike pomoći.

Prama tomu žalim najprije i to baš iskreno, što je dru B. Š. onako lošo izpao glavni zadatak njegova članka. Hotio je naime naravoslovno dokazati, da ono nebiahu coprnice, koje su „vodenom probom" za takove pronašli; dokazao je pako, za što su stare suhe babe, kakove naš puk obično drži za coprnice, u vodi tonule, u mjesto da dokaže, što je baš trebalo, za što su nad vodom plutale. No makar mu to nije za rukom pošlo, mi smo ipak s njim za jedno osvjedočeni, da se onom vodenom probom ništa nedokazuje; i da je mnogo toga sada naravno, što se nekada uz slabije poznavanje naravnih sila držalo da je preko naravi. Sasvim tim dvojimo vrlo, da će za rukom poći sve tako zvane magičke pojave u historiji ljudskoga roda samo iz sila naravnih protumačiti, još više dvojimo, da će se tim putem izkorieniti svako praznovjerje. Imamo za to nekakov dokaz u spiritizmu. Koliko se neširi ta počast! Pa kuda ponajviše? Onuda, kud teoretički i praktički naravoslovne znanosti cvatu, a vjera, vjera Kristova propada: po Americi, po Englezkoj i Francuzkoj. A i kod nas, tko se s tim bavi: Seoske babe? ne, već naučne gospoje; ljudi prosti, neuki? ne, nego oni, koji se koče svojom naobraženošću; oni koji iskreno vjeruju vjeru Isusovu kako ju crkva uči? ne, nego većinom oni, koji su prije bili nevjernici.

Što je taj spiritizam? Je-li ga naravoslovna znanost do sada protumačila? Nije, pa kako se tu tvrdo vjeruje u duhove, i sve što ti duhovi izriču! Ima tu pojava, koji, ako su istiniti, više pokazuju doemonsko djelovanje, nego-li puko djelovanje naravnih sila. Studium tih stvari morda bi najbolje razbistrio vračariju, bolje nego jednostavno poznavanje silā naravi?! Nego to ostavljam dru B. Š., ako ga sbilja zanima pitanje o vješticah. Ja htjedoh samo reći, da naravoslovne znanosti neštite dovoljno od praznovjerstva, i onda da praznovjerje neniče samo na vjeri, nego još više na nevjeri.

Pa za to žalim i više, što dr. B. Š. mieša skupa vjeru i praznovjerje. Tim bo će načinom vjeru diskreditirati, no praznovjerja za to neće ukinuti. On naime hoteć protumačiti izvor vjeri o vješticah, govori o Bjelobogu i Crnobogu u slavjana i azijskih naroda. Crnobog da je satan, i tu vjeru da su od pogana primili židovi, a od židova kršćani. Kršćani s početka da su vjerovali, da je Isus vraga savladao, ali poslie da je papa tako vjerovao u vraga, kao što i Luther. — U tom je tako istina pomiešana s neistinom, vjera s praznovjerjem, da ćeš dosljedno, ako zabaciš vjeru o vješticah, zabaciti i vraga skupa s Crnobogom i Bjelobogom.

Medju katolici stoji ovakova vjera: vrag bitiše bez svake dvojbe, ima-li pako vještica u strogom smislu,

o tom možeš dvojiti, ili barem za spasenje vjerovati nemoraš. Pa takova vjera biaše odmah od početka, nit su katolici kašnijega doba, kako im predbacuje dr. B. Š. bitno drugačije vjerovali nego-li prvi kršćani, nit je papa Inocent VIII. u bitnosti drugačije govorio, nego-li bi govorio Pio IX. Da bitiše vrag po kršćanskih nazorih, toga čini mi se neće ni dr. B. Š. tajiti. I kako će, kad je to bjelodano? Istina Isus, početnik vjere kršćanske, tvrdi i činom i riečju nebrojeno puti, da ima satan, da je broj vragova ogroman. Svjedoči činom, kolikogod puti tjera satana iz obsjednuta čovjeka; o čem svjedoči evangjelje, rek bi, na svakoj strani. Svjedoči riečju. Da samo nešto napomenemo: Kod Ivana u 8 pogl. rd. 44, gdje židovskim farizejem, predbacujuć jim skrajnu zlobu i izkvarenost, kaže: „Vam je vrag otac, i hoćete da vršite volju vašega otca; on je bio ubojica od početka i u istini nije obstao, jer neima u njem istine; kad laže, iz svojega vlastitoga govori, jerbo je lažac i otac laži.“ (Tu je Isus natuknuo i pad prvoga čovjeka). — To i mnogo tomu jednaka kaže Isus. Veli dr. B. Š., da je Isus vraga svladao, ali što razumieva pod rieči „svladati?“ Ako ju razumieva tako, da su kršćani učili, da je Isus uništio vraga te mu nigdje neima glasa nit traga, onda bih mu odgovorio, da toga crkva Isusova nikad nije mogla učiti nit nije učila. Znala je isto tako u početku kako i sada crkva i kršćani, kako je Isus govorio ob obćem sudu. Mogao bi si g. dr. čitati o tom kod sv. Mateja u pog. 25, red. 41., gdje veli Isus, da je „vječni oganj pripravljen vragu i njegovim angjelom.“ Nije dakle po ničijoj vjeri, koja vjeruje riečim Isusovim, vrag tako svladan, da ga je posve nestalo. — Uzme-li se pako rieč „svladati“ tako, da je vrag posve svezan te nemože posve ništa nikomu škoditi, to i u tom smislu nestoji, da je Isus „svladao“ vraga, nit nisu tako vjerovali ni učili prvi kršćani. Što bo uče o tom apostoli? Neka otvori B. Š. Djela apost., tu će čitati u 5 gl., što je rekao apoštol Petar Ananiji. „Ananijo! zašto je napastovao vrag srce tvoje, da lažeš Duhu svetomu.“ Dapače neka ide još dalje na početak. Neka otvori evangjelje sv. Ivana, tu će naći u 13 gl. „Poslie zalogaja unišao je u njega (Judu Iškariota) satan.“ Za tim neka segne malo dalje od početka i od onoga, što je Petar rekao Ananiji. Piše isti Petar, prvak apostolski u 1. listu gl. 5. „Budite triezni i bdijte; vaš bo protivnik vrag kao ručeći lav obilazi, tražeć, da koga proguta.“ Od listova sv. Pavla sjećam samo na jedno mjesto, najme na gl. 2. r. 10. i 4. u 2. listu na Korint. Govori ob onom preljubniku, za kojega je u prvoj poslanici naložio, da se izobći. Iza toga je dozvolio, da se grešnik spokoren opet pomiluje. Nije htjeo apoštol tjerati oštrinu do kraja. Tomu daje razlog: „da nas nezavara satan; znamo bo njegove misli.“ A tko bi naveo sva svjedočanstva za uplivanje vražje u život čovječji i iz samoga novoga zakona? S toga čovjeka žalost obuzima, kad čita, da su s početka kršćani vjerovali i učili, da je Isus odstranio svaku moć vražju, a pod tim podpisana dra B. Ša. — Napokon ako se rieč „svladati“ uzme u tom smislu, da je Isus slomio vražju silu tako, da satan nemože nikomu nahuditi i osujetiti njegova vječnoga spasenja, koj god stalno vjeruje u Isusa; onda je istina, da su prvi i zadnji kršćani učili i vjerovali, da je Isus svladao vraga. Tako je Isus rekao; a na koncu svieta da će oddieliti posve i za uvieke svako dobro od svakoga zla, to nam je obećao. — Tamo smieraju svi dokazi svetih otaca o moći imena Isusova. Dapače medju dokazi, da je vjera kršćanska božjega poriekla, stoji na odličnom mjestu i taj faktum, ne da vraga neima, nego da se on imena Isusova i njegova križa boji. Tomu nas uče sveti otci ne samo po onom što su čuli ili čitali o tom, nego iz svoga vlastitoga izkustva, uče i tvrde, što su svojima očima gledali ne jedanput nego često i prečesto. Mogao bih ovdje navesti velik broj svjedoka, nu čemu bi to ovdje nanizavao? Samo nešto ću navesti. Piše dakle Tertulian, glasovit kršćanski pisac u drugom i trećem vieku u knjigi proti Skapuli, prefektu u Afriki: „Daemonas non tantum respuimus, verum etiam revincimus et quotidie traducimus et de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est.“ — Iza njega dobom piše sv. Hilarij, ona velika i sjajna zviezda u crkvi katoličkoj, medju ostalim ovako: „Non enim negari Christus, quin Christus sit, potest, neque mundo ignorabilis effici. Hunc (Christum) prophetiae volumina consignant . . . hunc apostolorum et Martyrum per virtutum operationes loquuntur sepulchra, hunc potestas nominis sui probat, hunc immundi spiritus confitentur, hunc punitorum daemonum resonant mugitus.“ (De Trin. l. 11. n. 3.). Iza Hilarija medju ostalimi nebrojenimi svjedoči to sv. Ambrosij, ideal velikoga muža u svakom pogledu: bio je pravi biskup, državnik, govornik, učenjak. Uz njega i iza njega jamči, opet velim: medju nebrojenimi ostalimi, Jeronim i Augustin. A što se je u tom pogledu držalo, vjerovalo i znalo na zapadu, to isto vidimo i na iztoku. I s tom vjerom je došlo kršćanstvo u srednji viek; a u tom srednjem vieku nije nijedan kršćanski učenjak nijekao bitisanje i uplivanje vraga u život ljudski, van da je odpao od vjere katoličke. Tu vjeru su dakle imali i učili velikani u katoličkoj crkvi u srednjem vieku od Grgura Velikoga pak do izmaka srednjega vieka. Za tu vjeru svjedoče oni čudestveni učenjaci: Bernard, Bonaventura, Toma Akvinski i svi školastici. Tu vjeru imadu i poslie srednjega vieka svi katolici, ako hoće da ostanu katoliči. Mislim pako, da neće nit g. dr. B. Š. zamjeriti, ako rečem — da ima u kat. crkvi mnogo muževa, koji njega daleko nadkriljujuima baš i u prirodnih znanostih. Ivan pl. Görres bio je profesor fizike i historije, bio je politik, kakovih je malo sviet vidio, bio je publicista te je Napoleon prvi za njegov „Reinischer Merkur“ rekao da je taj sam list „peta velevlast.“ Pak taj veleum, koj je tek 29. Siečnja 1848. umro, priznaje i vjeruje, da imade

vrag. Mogao bih preporučiti g. dru. B. Š., da čita njegovo djelo: „Die christliche Mystik.“ Nego tu bi se rationalisti moglo smučiti; pače i ja rado priznajem, da djelo nije za svakoga. Ali sto da više o tom govorim? Jest dogma katoličke vjere, da vrag ima. To još napominjem, da nije strogo teologički rečeno· „vjerovati u vraga“, nego: vjerovati, da vrag jest ili (ako naš jezik podnaša) vjerovati vraga. U Boga, koj je naš zadnji vječni cilj, vjerujemo, a vrag, koj bi nas svom silom od toga cilja rado odvratiti, da obstoji, vjerujemo. –

Od ovud pako nesliedi, razumije se samo sobom, da vraga branimo ili da se ga dječinski bojimo; dapače ja mislim, da ga „Vienac“, niječuć ga, više brani, to jest za njegovu korist govori, nego mi. A da-li se ga „Vienčevo“ obćinstvo boji, ili je pako osvjedočeno „temeljitim“ dokazivanjem, da ga neima, to iztraživati na mene nespada; i to za to, jerbo često najplašljiviji hoće da jih drže za junake, i jerbo mnogoga čovjeka svaki dokaz osvjedoči. Bez dvojbe je mnoge osvjedočio, da vraga neima, i onaj dokaz, koj je naveo pisac e u članku „Vienčevu“ „Vještice u Hrvatskoj“, br. 52. koj ovako glasi: „Pravo je rekao pisac članka o vješticah, da bi po nauku Isusovu vrag morao biti na sva vremena savladan, te bi se u crkvi smio spominjati samo kao simbol one čovječje slabosti, usljed koje čovjek čestoput napasti podlegne. Nagnuće na zlo imalo bi se nazvati zlim u čovjeka duhom“ K tomu onda dokazu ovakova začinka: „Al neću zabadati u poznati osinjak, da neuzvitlam bogoslovne ose.“ — Kako da takovo dokazivanje nebi osvjedočilo! — Nego što ćemo, kad danas u stvarih vjere i onakovi, koji se njimi nebave, nit neće da bave, — ipak hoće da sude i odlučno, nepogrešno da odsude. Tužio se je nekoč učeni starac sv. Jeronim, da se u razlaganje sv. pisma svatko pača, premda je ovo mučan posao, dočim se za svaki drugi posao i nauk traži i učitelj. Navesti ću mu rieči, da si gg. pisci o vješticah mogu, budu-li htjeli, čitati. „Quod medicorum est, promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant. . . Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant.“ (Ep. 7. al. 53, ad Paulin.)

Nego da vidimo, kako „Vienac“ većma brani vraga, niječuć ga, nego mi, vjerujuć da vrag obstoji. Navesti ću i ovdje mnogo učenije i uglednije muževe nego sam ja. Navadja dakle Ivan Perrone, (po svem kat. svietu poznat sa svoje velike učenosti teologičke, koj je član nekih rimskih kongregacija, muž od velikoga izkustva i razboritosti, kojega je sveti otac papa htio već češće učiniti kardinalom, ali se ponizni i pobožni Perrone ote silom toj časti) u svojem djelu: „. . . De Mesmerismi, Somnambulismi ac Spiritismi recentioris superstitione“ (1866.) kod taliana Monticelli-a, koj ovako sbori: „Voltaire je rekao: Satan je kršćanstvo: Ako neima satana, neima kršćanstva. — To je velika rieč Voltairova. Ova rieč jest u kratko sadržina svega bogoslovja ob odkupljenju, te bi neki teologi dobro činili, da nezaborave na to. Jer ako neima vraga, ili ako neupliva u život ljudski, to nije takodjer istina, da je Krist došao, da razori djela vražja (I. Ivan 3, 8.). Ako neima vraga, onda neima dosljedno nit pada čovječjega, ako neima toga pada, neima nit odkupljenja, neima odkupitelja, neima kršćanstva; ako neima kršćanstva, neima nit religije: ako neima religije, neima nit Boga. I doista filozofi prošloga vieka i našega, jer su tim počeli, da su izsmjehivali i nijekali vraga, svršili su tim, da su izsmjehivali Boga i njega zanijekali. Razumijemo dakle, što vrag i njegovi pristaše odatle crpe, što ljudi neće da znadu zanj, što ga niječu. Niječuć ga čovjek baš tim je njegov sluga i njegovo diete. . . Dočim filozofi niječu vraga, niječu oni i Boga; a to njekanje Boga jest zadnji cilj svih diela vražjih, jest vršak svih njegovih želja i svih njegovih težnja.“ Sladje je dakako govoriti o angjelih, nego-li o vragovih i koliko blaženije razpravljati o veselju nebeskom, nego-li o paklenih mukah. K tomu sviet naobraženiji kod nas i onako slabo vjeruje, pa je morda tko modicae fidei unapried zamierao, što o vražjem bitisanju govorim. Ele ja mislim, da valja onako govoriti, kako je govorio sám Gospodin, makar se svietu činilo neugodno ili čak grozno.

(Konac će sliediti.)

Kolektivna izjava njemačkih biskupa.

Glede okružnice Bismarckove o budućem izboru pape izdali su njemački biskupi sljedeću izjavu: Nedavna je „Staats-Anzeiger“ objavio cirkularnu depešu g. državnoga kancelara kneza Bismarcka od 14. Svibnja 1872, tičuću se budućega izbora pape, koja je po naročitoj izjavi Anzeigerovoj bila „podlogom čitavomu javnosti zakraćenomu snopiću“ u procesu proti grofu Arnimu često spominjanih akta crkveno-političkoga sadržaja. Ova je depeša osnovana na predmnjevi, da je „po vatikanskom koncilu i njegovih dvaju najvažnijih odlukah o nepogrešnosti i jurisdikciji papinoj položaj pape i naprama vladam sasvim promienjen“ i dosljedno „da je ovih interes glede izbora pape narasao do vrha, tim pako i njihovu pravu, da se za taj interes brinu, podana što čvršća podloga.“

Ovi izvodci isto su tako neopravdani, ko što im je podloga neosnovana; budući pako da je ovaj akt sám toliko važan, i da se iz njega vide načela, koja državnu kancelariju u crkvenih stvarih Njemačke vode, to si podpisani biskupi smatraju i svojim pravom i svojom dužnošću, da istini na uhar ovu javnu izjavu stave nasuprot onim krivim nazorom.

Okružnica tvrdi o odlukah vatikanskoga koncila ovo: „Po ovih je odlukah došao papa do toga te može u svakoj pojedinoj diecesi biskupska prava uzeti u svoje

ruke, i papinsku vlast metnuti na mjesto biskupske.“ „Biskupska je jurisdikcija u papinskoj izčeznula.“ „Papa nevrši kao do sada samo njeka pojedina reservatna prava, nego je sva punoća biskupske jurisdikcije u njegovoj rnci“; „on je načelno stupio na mjesto pojedinoga biskupa“. „te od njega odvisi, da se i praktično svaki čas na to mjesto metne naprama vladam.“ „Biskupi su samo još njegovo orudje, njegovi činovnici bez vlastite odgovornosti“; oni su naprama vladam postali činovnici tudja suverena, „i to suverena, koj je porad svoje nepogrešnosti podpuno absolutan, absolutniji od ikojega monarha svieta.“

Svim ovim stavkom manjka temelj, oni su u odriješitu protuslovju tako sa riečmi, kako sa pravim, od pape, biskupa i zastupnika katoličke znanosti opetovano protumačenim smislom odlukâ vatikanskoga koncila. Jest dakako po ovih odlukah crkvena jurisdikcija papina potestas suprema, ordinaria et immediata, papi od Isusa Krsta, sina božjega, u osobi Petrovoj dana, na svu crkvu, dakle i na svaku pojedinu diecezu i na sve vjernike se protežuća najvišja vlast za uzdržavanje jedinstva u vjeri, disciplini i vladanju crkve, a nipošto kakva od nekoliko pridržanih prava sastojeća se povlastica. No to nije kakav nov nauk, nego sveudilj priznavana istina katoličke vjere i poznata zasada kanoničkoga prava, nauk, koj je proti bludnjam gallikanaca, jansenista i febronianaca vatikanski koncil, prilažuć uz izrječbe prijašnjih obćenitih koncila, nanovo izjavio i potvrdio. Po ovom nauku katol. crkve papa je biskup Rima, a ne kojega god drugoga grada ili dieceze, ne biskup kölnski, breslavski itd. Ali kano biskup rimski on je ujedno papa, t. j. pastir i glava čitave crkve, glava svih biskupa i vjernika, i njegova vlast neoživi tek u stanovitih iznimnih slučajih, već ona ima svagda i svigdje svoju valjanost i snagu. U ovom svojstvu papi je bditi, da svaki biskup u cielom obsegu svoje časti i službe svoju dužnost čini, i gdje je koj biskup zapriečen ili gdje nastane druga kakova potreba, ondje je papi i pravo i dužnost, ne kano biskupu dotične dieceze, već kano papi, da u njoj sve naredi, što je za upravu potrebno. Ova su papina prava sve države Europe sve do današnjega vremena priznavale kano spadajuća k sustavu katoličke crkve, i u svojih poslovih s papinskom stolicom onoga, koj na toj stolici sjedi, smatrale glavom čitave katoličke crkve, tako biskupâ kano vjernikâ, a nipošto samo kano nosiocem njekih stanovitih reservatnih prava.

Zaključci vatikanskoga koncila nadalje nedaju niti sjene od kakova razloga tvrdnji, kan da je po njih papa postao absolutnim suverenom, i to poradi svoje nepogrešnosti podpuno absolutnim, absolutnijim od koga mu drago monarhe svieta. Ponajprije je područje, na koje se crkvena vlast papina proteže, bitno različno od područja na koje se prostire svjetovno suverenstvo monarha; niti su podpuno suverenstvo zemaljskoga principa u državnom području katolici igdje prepornim učinili. Ali, i negledeć na to, nemože se papa ni u crkvenih stvarih označiti kano absolutan monarh, budući da on stoji pod božanskim pravom, te je vezan na uredbe koje je Krist dao svojoj crkvi. On nemože mienjati ustava, što ga je božanski začetnik dao crkvi, kô što može svjetovni zakonodavac promieniti ustav države. Ustav crkve počiva u svih bitnih točkah na božjoj uredbi, te je izuzet od svake ljudske samovolje. Na istoj božjoj ustanovi, na kojoj stoji papinstvo, stoji i episkopat: i on ima svoja prava i svoje dužnosti uslied uredbe samoga Boga. koje promieniti neima papa ni prava ni moći. Jeste dakle podpuno nerazumievanje vatikanskih zaključaka, kad tko misli, da je po njih „biskupska jurisdikcija sasvim izčezla u papinskoj“, da je „papa načelno stupio na mjesto pojedinoga biskupa“, „biskupi da su još samo orudje papino, njegovi činovnici bez vlastite odgovornosti.“ Po postojanom nauku kat. crkve, kô što je i od vatikanskoga koncila naročito izrečeno, nisu biskupi samo puko orudje papino, niti samo činovnici bez vlastite odgovornosti, već su oni postavljeni od duha svetoga i zamjenici apostolâ, i pasu i upravljaju kano pravi pastiri povjerena im stada.

Ko što je do sada kroz osamnaest vjekova crkvene poviesti primat uslied božje ustanove postojao pokraj i povrh ustanovljenoga takodjer po Kristu episkopata u organizmu crkve i na njezin spas, tako će biti i nadalje, i kao što nije obstojeće u svako doba papino pravo, da svoju crkvenu vladu u čitavom katoličkom svietu vrši, nikada biskupske vlasti učinilo ilusornom, isto tako nemože ni nova izjava staroga katoličkoga nauka o primatu za budućnost temeljem biti ikakvoj bojazni. Ta notorno je, da biskupi poslie vatikanskoga koncila dieceze čitavoga katoličkoga svieta vode i ravnaju sasvim onako, kako i prije. Što se napose tiče tvrdnje, da su po vatikanskih zaključcih biskupi postali papinimi činovnici bez vlastite odgovornosti, to ju moramo odbiti sa svom odrešitošću; nije doista katolička crkva ona, u kojoj je prihvaćeno nemoralno i despotičko načelo: da zapovied poglavarova odvezuje bezuvjetno od vlastite odgovornosti. Nazor napokon, da je tobože papa poradi svoje nepogrešnosti podpuno absolutan suveren, dolazi od sasvim kriva pojma o papinoj nepogrešnosti. Kakono je vatikanski koncil izrazio jasnimi i razgovjetnimi riečmi, i kako sama narav stvari pokazuje, tiče se ona (dogma) samo jednoga svojstva najvišjega papinoga učiteljstva: ovo se proteže na isto ono područje, na koje nepogrešno učiteljstvo (magisterium) crkve u obće, te je vezano na sv. pismo i na tradiciju, ko što na jurve učinjene od crkvenoga učiteljstva naučne odluke. Glede papinih akta vladanja nije tim učinjena sasvim nikakova promjena. Ako je po tom sasvim nerazložno ono mnienje, kan da je položaj pape naprama episkopatu vatikanskimi zaključci postao drugi, isto je tako bez temelja i razloga onaj iz ove predmjeve izvodak, da je tobože položaj pape naprama vladam onimi zaključci promienjen.

U ostalom neda nam se na ino, nego da se jako potužimo, što si je u pomenutoj okružnici državna kancelarija svoj sud o katoličkih stvarih stvorila lih po tvrdnjah i hypotezah, koje su razširili nekoji prijašnji, no sada već do očita odpora proti zakonitomu auktoritetu ukupnoga episkopata i sv. stolice dospjeli, katolici i njeki protestantski učenjaci; ali koje su opetovano od pape, od biskupa i od katoličkih bogoslovaca i kanonista odbijene i oprovrgnute. Kano zakoniti zastupnici katoličke crkve u diecezah našoj skrbi povjerenih, imamo pravo zahtievati, kad se radi o prosudjivanju načela i nauka naše crkve, da se nas sluša, i dok mi po ovih načelih i naucih radimo, smijemo očekivati, da nam se vjeruje.

Dočim mi ovom izjavom izpravljamo netočno prikazivanje katoličkoga nauka u okružnici gospodina državnoga kancelara, nije nam nipošto namjera, da se bavimo s onim daljnjim razlaganjem o budućem izboru pape, koje se nahodi u onoj depeši. Ali si držimo za dužnost proti onomu ondje pokušanomu napadaju na podpunu slobodu i neodvisnost pri izboru glave katoličke crkve glasno i svečano prosvjedovati, dodajući zajedno, da o valjanosti izbora pape ima uviek samo auktoritet crkve odlučivati, čijoj će se odluci svaki katolik, kako u svih zemljah tako i u Njemačkoj, bez pridržaja pokoriti. —

Podpisani: nadbiskup kölnski, biskupi: breslavski, strassburžki, limburžki, moguntski, paderbornski, kulmski, trierski, osnabrucki, freiburžki vikar, bisk. ermelandski, rottenburžki, münsterski, hildesheimski, vikar fuldanski. Zatim nadbiskup monakovski, passovski, regensburžki, augsburžki, eichstedtski, würzburžki, speierski, vikar bamberžki.

Viestnik.

Zagreb. Donosimo u ovom broju opet jedan divan dokaz budnosti, junačtva, jedinstva episkopata njemačkoga: njihovu izjavu o Bismarckovoj depeši glede izbora pape. Mi smo o toj depeši govorili u 3. i 4. broju o. g. Biskupi njemački evo o njezinih njekih točkah izriču svoj auktoritativni sud. Neznamo, kako bismo tu krasnu izjavu ljepše popratili, nego-li je učinila berlinska „Germania.“ Ona veli: Kad je pred nami katolici kakovo pismo glave naše crkve ili naših prečastnih biskupa, ovakov govor pun prave kršćanske jasnoće, čvrstoće i dostojanstva, uviek nas obuzima srdačna zahvalnost i njeki radostni zanos. I ova kolektivna izjava njemačkoga episkopata jest govor moći, koja je u samoj sebi učvršćena, koja zna jasno svoja prava i svoje dužnosti, koja na svoju svjetovnu zadaću tako za sadašnjost kako za budućnost isto tako nepokolebivo vjeruje, kô što na pomoć božju za njegovu crkvu na zemlji. Biskupi nedrže ni za potrebno, da proti onomu čovjeku, pred kojim Europa drkće, glede njegova nastojanja o izboru pape na širje polemizuju. Oni mu jednostavno stavljaju nasuprot u malo ne izreka, već rieči, na kraju svoje izjave prava katoličke crkve glede izbora pape, oni izjavljaju, da će katolici svih zemalja, a napose Njemačke, ovim pravom pribaviti moć i valjanost, te glasno i svečano prosvjeduju proti pokušanomu napadaju na slobodu i neodvisnost glave crkve katoličke. To je sve — ali to je i dosta, i svaka daljnja rieč s ovoga mjesta bila bi suviše — Pravedan je zanos „Germanie“ i njemačkih katolika gledajući svoje apostole. Bečki „Vaterland“ skoro bi reći da njemačkim katolikom zavidi, kad veli: „njemački episkopat nepoznaje straha, nikakova „dobra sporazumka“, ili „modus-a vivendi.“ On se nebori za svoj mir, ne za svoje osobe, za svoje vremenito blagostanje i interes, već on bije boj Gospodnji za sv. crkvu, za slobodu i čast klera i za spasenje vjernika.“ Bez dvojbe „Vaterland“ tim cilja na austrijske biskupe, koji žele za volju dragoga svoga mira i morda tja lastovanja s liberalci uzdržavati nekakov „modus vivendi“, vjeri i crkvi više poguban nego-li koristan.

— Danas izlazi nadbiskupska okružnica, kojom se odmjeruje kapelanom dugo izgledana podpora. Najveća je svota 100, a najmanja 10 for.; najčešće svote jesu 60 i 15. Naredba je provisorna: glasi za vrieme od 1. Siečnja ove godine.

Trst. 12. o. m. umro je ovdje presv. g. Legat biskup tršćanski u 68. godini svoje dobe poslie kratke bolesti. Pokojnik upravljaše diecezom od 1846. godine, bivši obćenito štovan. Premda biskup u gradu, koj hoće da je taljanski, nije propustio svoj slovenski puk sám poučati u narodnjem jeziku — omnibus omnia factus, ut omnes Christo lucrifaceret, kako veli apostol. „I svjetlost vječna neka mu svieti.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Martin Koter upravitelj župe u Vratišincu postao ondje župnikom. Postali su upravitelji župe gg. Petar Petric u Drnju i Josip Vabec u Kloštru. G. Josip Novaković duh. pomoćnik u Orahovici postao privr. katehetom kod gl. učione u Zagrebu. Premješteni su duh. pomoćnici gg. Mijo Žveglić bivši privr. upravitelj župe u Svinjaru za duh. pomoć u Oriovac. Stjepan Hrnčić duh. pomoć. iz Oriovca u Tomašicu. Dragutin Šmaljcelj iz Pitomače u Orahovicu.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u čl. III. reda. Pevalek Josipa supruga sveuč. kvestora u Zagrebu Andrlić Franjo, Bach Gustav, Fristacki Franjo, Pšeničnik Antun, Sačer Gjuro, Šert Josip i Puclin Josip, pripravnici II. tečaja na kr. učiteljištu u Zagrebu. Blažeković Baltazar, Cvjetko Josip, Čukli Josip, Debeljak Josip, Galjer Mato, Imprić Nikola, Kramberger Dragutin, Modec Franjo, Muha Ivan, Oljevac Škender, Praunšperger Albin, Rovešnjak Stiepan, Taberšek Vjekoslav, Žirovčić Herman, pripravnici I. tečaja na kr. učitelj. u Zagrebu. Vidović Antun kateketa u Zagrebu. Godišnji članovi za 1875. Košiček Ubald, kapelan kod sv. Marka u Zagrebu 5 g. čl.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 8.] U Četvrtak, 25. Veljača 1875. [Tečaj XXVI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell. *)

(J. R.)

Uvod.

Da se pravo razumije život i djelovanje toga velikoga muža, potrebno je, pred očima imati poviest njegove domovine, Irske. Ta je poviest žalostna, tako žalostna, da bi čovjek morao podleći, kad bi hotio redom razmišljati sve one nevolje, koje su nad tu zemlju došle tečajem sedam vjekova, srce bi mu moralo od žalosti puči, motreći taj nesrećni, bez srama i milosrdja pogaženi narod, kako se svija pod nogama svojih krvnika Istina je, naše mu je stoljeće ublažilo neke nevolje, izpunilo neke njegove najpravednije zahtjeve. Ali posljedice nečuvenih okrutničtva, na tom narodu u prijašnje vrieme počinjenih, sižu preko sadašnjosti u daleku, tamnu budućnost i dovikuju oholoj Englezkoj strahovitim glasom: nevarajte se, Bog se neda sramotiti, i što čovjek sije, to će i žeti.

Zeleni otok Erin stupa iz tamne prošlosti na površinu istom u petom vieku poslje Isusa, kad mu je sveti Patrik donio blagodati evangjeljske. Patrik je u Irskoj našao narod blag, dobar, za sve plemenito prijetljiv: našao je hrabre vojnike, gostoljubne gradjane, stidljive ženske. Nigdje na svietu nije kršćanstvo onako pobiedilo kako u Irskoj; bez borbe, bez mučeničke krvi uvedeno je kršćanstvo za kratko vrieme, i kad je sveti Patrik predao svoju veliku dušu njezinu stvoritelju, bijaše Irska kršćanska, i osta kršćanska za uvjek. I mi znamo, koj je nauk propoviedao sveti Patrik Ircem, kakovo je bogoslužje kod njih uveo, kakovu je žrtvu na njihovih oltarih prikazivao: bijaše to nauk, bogoslužje i žrtva rimsko-katoličke crkve. U brzo vrieme donielo je sjeme, Patrikom bačeno, obilna ploda: Irska zavriedi, da se prozove „otokom svetaca“ Kakova je u Irskoj bila ćudorednost, kakovi su bili družtveni odnošaji, najljepše se vidi iz one stare priče: da je najljepša djevojka, zlatom i dragulji bogato nakićena, mogla proputovati cielu zemlju od jednoga kraja do drugoga, a da se nije morala ni časak bojati niti za svoje poštenje, niti za svoje blago.

Taj domaći mir pomutiše u 9. vieku navale Normana i Danaca Kako su Irci rado skučili vrat svoj pod jaram vjere Isusove, tako su se odlučno i uztrajno opirali tim nepozvanim gostom. Poslje tristogodišnjega krvavoga i užasnoga rata bijaše Irska oslobodjena tudjinaca, ali znanost, blagostanje, gradjanska sloboda bijaše utopljena u potocih krvi, na domaćem zemljištu prolivene. Jedno samo ostalo je nesrećnomu, raztrganomu narodu, najme stara, čista katolička vjera.

I sada se pojavi englezka sila, a irski genij sakri plačuć svoje lice. Domaće razmirice medju različnimi poglavicami, davna prokletinja Irske, bijahu izlika Henriku II., englezkomu kralju, da navali na susjedni otok, a izmišljena papinska bula imala je kašnje nadomjestiti manjkajuće pravo. Englezi predobiše s početka (1172.) samo malen diel otoka i stvoriše ondje englezku koloniju; ali već onda pokazaše, kakov-li udes čeka Irsku, ako joj oni postanu gospodari: kano divlja zvier baciše se na svoju žrtvu, da joj izpijaju krv, nepitajući za pravicu, nemareći za biedu i nevolju, koju su za sobom ostavljali. Svojom silom, svojom politikom bijahu oni visoko nad Irci. U svojoj koloniji uvjek su uzkraćivali „irskim neprijateljem“ englezki zakon, englezka prava. Već u ovo vrieme postaviše Englezi načelo, da je slobodno ubiti Irca, da Irac nemože tražiti pravice pred englezkimi

*) Izvor: Daniel O' Connel von Reinhold Baumstark. Freiburg 1873. O' Connell von A. Webrmann. Mainz 1874.

sudišti; i po tih se je načelih sa svom okrutnošću radilo. Useljeni englezki baroni, njihovi vojnici, činovnici, englezki duhovnici i pojedini englezki gradjani bijahu jedini, koji su po englezkom shvaćanju imali u Irskoj čovječja prava. Englezi ostaše pobjednici u dugotrajnom, skoro dviestogodišnjem ratu, sve to veća i crnija nevolja bijaše tomu posljedica. Henrik VII. zače misao, koju su svi njegovi nasljednici prihvatili, da će Englezka onda istom biti jaka i silna na moru, ako si posve podvrgne Irsku. Bude-li se ona tomu protivila, da se ima upotrebiti sila, ako je potrebno, uništiti sav irski narod. S toga uze Henrik VII. irskomu parlamentu svu samostalnost: svi englezki zakoni imaju valjati i za Irsku, bez kraljeve zapovjedi nesmije se držati irski parlamenat, nijedan se predlog nesmije bez dozvole englezke vlade podastrieti irskomu parlamentu. Tako stajahu stvari u predvečerje vjerskoga razkola: Englezka bijaše jaka, politički samosvjestna, Irska slaba, politički nezrjela; Englezka je svoje zakone i svoje pravo uzkratila „irskim neprijateljem“, neugasiva mržnja bijaše odgovor Iraca.

Protestantizam stupi u život. Stara priča irskoga naroda pripovieda, da je zeleni otok iz Španije naseljen. Pak u istinu: kano što španski tako nije niti irski narod imao volje primiti novoga nauka. U irsku crkvu neuvukoše se nikakove veće zlorabe: svećenički stalež stajaše u svih težkih i krvavih bojevih uz narod, a narod ga je ljubio i cienio; katoličko osvjedočenje bijaše duboko uvriežено u srcu toga naroda te za ništa na svietu nedaše si oteti spasitelja u oltarskom sakramentu. Englezka prigrli protestantizam, Irska osta katolička. I neima naroda na cielom božjem svietu, koj bi tečajem 18 vjekova toliko bio pretrpio za vjeru, koliko su pretrpjeli Irci od Henrika VIII. do O' Connella.

Henrik VIII. zapovjedi parlamentu englezke kolonije, i parlamenat prizna njegovu vrhovnu vlast i u crkvenih stvarih, a on provede svoju „reformu“ t. j. svoje novotarije i u Irskoj, dokle mu je najme sila dopirala. Katolička crkva izgubi svoj imetak i svoje dohodke; njezine crkve bijahu skvrnute i rušene. I taj nesrećni narod sačuva poslje neizmjernih i dugih patnja tako dobro i blago srce, da su se englezki protestanti, kad je pod kraljicom Marijom i na njih red došao, mogli uteći k irskim katolikom, a nitko nije niti prsta na njih metnuo.

E l i z a b e t a kraljica naumi, Irce posve si podložiti te im novu vjeru narinuti. Do sada bijaše irski narod nesložan i razciepkan, ali pogibelj za vjeru združi ih u jedan narod, koj je pod geslom: za Boga i biednu domovinu, pogažen i satrt ali vjeran i katolički, borio se sljedećih stoljeća. Državnici Elizabetini shvatiše dobro, o čem se tu radi, i oni učiniše osnovu, podpuno uništiti Irce do zadnjega muža i zadnje žene, i na njihovih lješinah podignuti englezku vlast nad Irskom. Pustošenje zemlje, haranje poljâ, otimanje blaga, ubijanje ljudi, bez obzira na dobu i na spol, to bijahu sredstva, kojimi je kušala Elizabeta postići svoj cilj u ime gradjanske i vjerozakonske slobode. Nesrećni narod, svake hrane lišen, umiraše od gladi. U toj zdvojnosti pograbi oružje: ali Englezka bijaše silna, Irska slaba, i pobiedjeni narod pade okupan u krvi pred noge svojim tiranom Elizabeta bijaše istom onda zadovoljna, kad je čula, da Irci izkapaju mrtva tjelesa, te ih jedu, da nepomru. Zemlju podieli medju vojnike, a Ircem osta u vlastitoj domovini pravo — od glada umrieti. I pod njezinim nasljednikom Jakovom I. nastavilo se je to bezsramno otimanje irskoga zemljišta, da se pokloni englezkim pridošlicam. Ircem bijaše dozvoljeno samo jednu trećinu svoje zemlje obdjelavati, a Englezom, koji su dobili Ircem oteto zemljište, bijaše zabranjeno, dati Ircu zemljište drugče nego u najam. I Karlo I. pošao je istim putem, pak ipak, kad je englezka revolucija nad njim izrekla smrtnu osudu, ostaše ti tako krivično tlačeni Irci svomu kralju do kraja vjerni, oni se spojiše s privrženici kraljevimi proti puritancem i prevratnikom.

Ali revolucija pobjedi, a njezin diktator Cromvell stupi na irsko zemljište, da željeznom nogom pogazi i ljude i zemlju. Iz nova vrgoše se kano divlja zvjerad na Irsku, te ponoviše dapače prestigoše sve grozote iz vremena Elizabetinih, a na koncu dobi izgladnjeli narod zapovjed, da se povuče u najsiromašniju i najneplodniju pokrajinu, u Connaught. „U Connaught ili u pakao“, bijaše geslo, pod kojim je Cromvell vladao nad Irskom; pak ako su hrpe irske djece bile bez milosrdja poubijane, odgovarahu Englezi: bolje prije nego kašnje. Najljepšu irsku grofiju, Tipperary, pridrža Cromvell za se, ostalo zemljište podieli medju Engleze. Osamdeset hiljada Iraca progna u zapadnu Indiju, a poslje šest godina osta ih na životu 20, ne 20 hiljada, ne, već samo 20 ljudi! I parlamenat irske kolonije ukinu Cromvell; Irska je imala od sada 30 članova pošiljati u englezki parlamenat. To bijaše prva unija.

Niti pod vladari iz kuće Stuartâ nije bilo Ircem bolje. Karlo II. nije bio zahvalan narodu, koj se je za njegova otca žrtvovao; a Jakov II. ublaži istina proganjanje zbog vjere, ali i pod

njim se je narod plienio, njegovo zemljište tudjincem poklanjalo. Kako je pod timi kraljevi bilo Ircem, živo riše lord Essex, englezki namjestnik u Irskoj: Irska nalići jelenu, u hajki umorenu, koga baciše psom za nagradu, da si od njega svaki po komad odkine.

Kad je Vilim oranski s priestola bacio svoga tasta, uteče se kralj u Irsku. Kratko vrieme, za koje se je Irska za svoga kralja borila i s njim vladala, odlikuje se opet blagošću prama neprijateljem. Ali uzalud bijaše junačtvo Iraca. Jakov se nemogaše održati. Poslje junačkoga odpora, u kojem su irske djevojke i žene junačtva počinile, morala se je irska vojska predati 3. Listopada 1691. Ugovor limerički, potvrdjen englezkom vladom, dozvoli Ircem vjersku slobodu, odnošaje posjedničke uredi kako su bili pod Karlom II., podieli zatim obću amnestiju, i dopusti svakomu plemiću i gradjaninu nositi oružje.

Pak kako je Englezka držala taj ugovor? Ona je uvela kaznene zakone, pod kojimi su se Irci savijali kano crvi sve do sjeverno amerikanskoga rata za neodvisnost. Nijedan katolik nesmije svojoj kćeri dati miraza ili napraviti oporuku; muž mora svojoj ženi, priedje-li na protestantsku vjeru, predati uzgoj sve djece; postane-li sin protestantom, to postane u isti čas gospodarom svega otčeva imetka; kupi-li si koj katolik zemljište, svaki protestant ima pravo bez odštete mu ga uzeti; isto tako, dodje-li katolik drugim putem do kakova zemljišta. Nijednomu katoliku nije dozvoljeno, uzeti zemljište u najam na više nego 31 godinu, popravi-li si zemljišta na toliko, da mu nosi trećinu preko najmovine, to ga smije svaki protestant sa zemljišta na prosto protjerati. Nijedan katolik nesmije imati konja, koj je više vriedan nego 5 funti (50 for.), ima-li konja, koj je više vriedan, to mu ga može svaki protestant uzeti, plativši 5 funti. Nijedan katolik neima pravo naučati pod kaznom veleizdaje; tko djecu katoliku na nauk šalje, gubi sva prava na svoj sadašnji i budući imetak; isto tako gubi sva prava na imetak katoličko diete, u tudjinstvu katolički uzgojeno. Katolici su izključeni od svih političkih prava, od svih državnih služba, od svih vojničkih časti. Protestanta koj ženi katolikinju, ili djecu katolički uzgaja, čeka skoro isti udes, koj katolika. Naučanje, širenje, vršenje katoličke vjere kazni se progonom, ista je kazna izrečena proti svećenikom i monakom; povrate-li se iz progonstva, kazniti će se najokrutnijom smrću. Najamnici imaju od cieloga svoga dohodka plaćati desetinu za uzdržavanje englezke crkve, to jest oni se moraju, s gladom se boreći, skrbiti, da u razkošju živu englezki svećenici, koji ili kano dangube medju njimi bez posla živu, ili njihov novac izvan zemlje razsiplju." Riečju: zakon nepriznaje, da obstoje „papiste" — tako su zvali katolike — samo kano slučajno trpljena gamad puzali su po zemlji. Gervin, protestantski povjestnik veli: „Englezka crkva oholo govori, da je protestantizam majka slobode. Ali ta sloboda bijaše prama katoličkoj djeci dojilja, koja krvlju doji."

Toliko stoji: i pod timi okrutnimi zakoni ostaše irci katolici. Svaka neplodna godina bacila je hiljade siromašnih stanovnika smrti u hladan naručaj. Pak ipak uzdržavahu oni, koji su na životu ostali, svojim znojem uz bogatu englezku još i siromašnu katoličku crkvu, vjerno uztrajaše oni kod svojih progonjenih svećenika u nevolji, iz koje se nisu mogli izbaviti, u neznanju, u kojem su prisiljeni čamili. Pak kada se je Englezka poslje 80 godina ovoga nečuvenoga tiranstva opet ogledala, vidjela je u Irskoj narod podvostručen, narod katolički!

A morala se je Englezka ogledati, jer joj je 1775. zaprietila pogibelj od ustanka američkih naselbina. S toga učiniše 1778. prvu polakšicu kaznenih zakona. Katolici dobiše pravo, dakako ograničeno, pribaviti si zemljišta. Od toga su se časa ublaživali kazneni zakoni malo po malo, ali samo onda, kad je Englezkoj pogibelj prietila. Slabost Englezke bijaše jedina nada Ircem. Godine 1782, kada je opet velika pogibelj prietila Englezkoj, dobiše Irci neodvisno zakonodavstvo. Istom sada zadobiše katolici neograničeno pravo, pribavljati si zemljište, otvarati škole i djecu u svojoj vjeri uzgajati. Ali i sada osta većina irskoga katoličkoga puka od političkih prava izključena, ne Irska nego englezka kolonija u Irskoj posta neodvisnom.

Nije dakle čudno, ako je počelo u Irskoj strašno kipjeti, čim je planula francezka revolucija. Godine 1782. dadoše irski katolici prvu peticiju za izborno pravo, ali ta je peticija zabačena. No još iste godine, kada su francezke čete pobjedonosno napredovale, budu opet ublaženi zakoni proti katolikom. Godine 1793. doniela im je novih polakšica. Kušalo se je, odstraniti prieteću buru, davši Ircem pravo na odvjetničtvo, na neke službe, napokon davši im aktivno ne pasivno pravo izbora. Ali već bijaše kasno. Pošto je englezka vlada razpustila irske „dobrovoljce", narodnu vojsku za obranu zemlje proti vanjskim navalam, sastavljenu većinom od protestanta sjeverne Irske, koju su sami protestanti ravnali, i koja je napokon imala 100.000

momaka, stvori se novo mnogo pogibeljnije političko družtvo pod imenom „sdruženi Irci.“ To družtvo imaše revolucionarne i republikanske težnje, ali nije poticalo od irskih katolika nego od protestanta sjeverne Irske, koji su skoro svi bili poriekla englezkoga. Strasti su rasle na obiju stranah svakim danom. Razpiravalo ih je siromaštvo i glad irskih poljodjelaca, koje su njihovi englezki gospodari sramotno tlačili i u zdvojnost gonili. Razpiravale su ih nadalje lože orangista, 1795. uvedene i po cieloj zemlji razširene. Njihov bijaše cilj neugasivom mržnjom i krvavom okrutnošću ugasiti u Ircih narodnu samosviest, katoličku vjeru. Osobito su si smatrali za dužnost, slaviti uspomenu pobieda, od Engleza nad Irci stečenih, uz pjevanje najuvrjedljivijih pjesama, što je bilo redovito sve do našega vremena povod krvavim sukobom. Ovamo valja još pribrojiti ružno ponašanje englezkih vojnika, kojih se je malo po malo nabrala velika množina u Irskoj i koji su bili ukonačeni kod napola izgladnjelih Iraca. Ništa nije bilo sigurno pred timi stvorovi: ni imetak, ni poštenje, ni čistoća, ni sloboda, ni isti život. Jedan njihovih generala posvjedočio je pred svietom na njihovu vječnu sramotu, da su odurni svakomu, samo neprijatelju da nisu bili pogibeljni. Nije-li dakle opravdana sumnja, da se je tako ružnim tlačenjem hotjelo irski narod nagnati na bunu, da mu se mogu još teži lancevi nametnuti? Napokon 1798. preli se mjera srdjbe, i buknu užasna buna skrajnje nevolje i zdvojnosti u savezu s revolucionarnim fanatizmom. Strašni zločini počinili su se opet na obiju stranah, ali poviest mora posvjedočiti, da su mnogo više nediela počinili oni, koji su se borili, da se uzpostavi englezka vlast. U godini dana bijaše buna ugušena u krvi buntovničkoj, najmanje 70.000 Iraca izgubi život ili na bojnom polju, ili od krvnika, ili u najgroznijih mukah na mučilih, ili prostim ubojstvom od orangista. Zemlja bijaše sada razderanija nego ikada, republikanska stranka uništena, katolici politički bezpravni, parlamenat kolonije preziran, podkupljiv, bez upliva.

U tih okolnostih stupiše englezki državnici Pitt i Castlereagh godine 1799. s idejom, da će se postignuti spas Britanije i Irske unijom to jest, ako se irski parlamenat spoji s englezkim. Mogli su englezki državnici imati razloga, misliti na takovo sjedinjenje na korist englezke politike, ali oni su uz to zaboravili, da vanjsko samo sjedinjenje uz nutrnju neslogu neima prave vriednosti, zaboravili su, da je Englezka kroz stoljeća na najužasniji način tlačila i progonila Irsku, da je protestantski fanatizam do zdvojnosti dotjerao irske katolike, i da je već sama pritlaka englezke crkve svako pravo i iskreno sjedinjenje učinila nemožnim; zaboravili su, da su barem četiri petine irskoga pučanstva do sada bile bez svih političkih prava, i da se za to nije moglo Ircem pripisati, što im nije uspeo pokus od godine 1782. Pitt je istina uvjeravao, da će se, čim se uvede unija, katolikom dati ravnopravnost, ali on je morao znati, da kralj Georgij III. na to nikada pristati neće. Castlereagh kupi za novac koliko mu je još trebalo glasova u irskom parlamentu, i godine 1800. počini i taj parlamenat englezko-irske kolonije političko samoubojstvo. Unija se s velikom Britanijom proglasi; u buduće ima Irska slati 100 članova u englezku dolnju kuću, 4 crkvena i 28 svjetovnih dostojanstvenika u gornju kuću u London. Prama broju pučanstva bili bi Irci imali samo u dolnju kuću slati do 170 članova. Već to dokazuje, da se tu nije radilo o pravednom sdruženju, nego da se je Irska na prosto pretvorila u englezku provinciju.

Tako je stupila Irska u 19 stoljeće. Katoličko pučanstvo uzdisaše u neizmjernoj nevolji. Od zdvojnosti propio se velik diel pučanstva. Englezki posjednici irskoga zemljišta trošahu svoje dohodke redovito u Englezkoj ili izvan zemlje, njihovi poduzetnici sadirahu kožu s irskih najamnika. Ako nisu mogli smoći prevelike zakupnine, tjerahu ih bez milosrdja gladne i gole iz siromašnih koliba; ako su ju uredno plaćali, nabijahu im dotle, dok su se i oni od zdvojnosti primili žganice ili su segnuli za nožem. Uz to življahu englezki svećenici bez svakoga posla u obilju, dočim su katolički svećenici dielili biedu i nevolju s svojim pukom vjerno i strpljivo.

Tako je stajala Irska, kad je O' Connell stupio u javni život.

(Dalje će sliediti.)

Korizmene poslanice njemačkih biskupa.

Danas u Njemačkoj težko progonstvo gnjete katoličku crkvu, ali se za to ondje i duh kršćanski i katolički javlja tolikom snagom, te se diviti i veseliti moramo Kler i puk pokazuju slogu i oduševljenje za Kristovu vjeru i crkvu, kakovu kod nas žalibože jedva ima traga; a biskupi govore i rade onakom čvrstoćom i postojanošću, da je pravi odsjev onomu, što čitamo u djelih apostolskih o samih apostolih. Takovi biskupi izdali su korizmene poslanice na ovakove svoje pomoćnike i vjernike. Što-li jim i kako-li jim govore? Mi mnijemo, da ćemo ugoditi našim štiocem, ako im od onoga blaga nešta

donesemo. One će morda ogrijati i kod nas mnogo srce, koje je hladno i mrzlo, te ga oživiti i ojačati za svjetla djela vjere i ljubavi.

Počet ćemo pako s jednim govorom sv. Otca. Neće se tomu valjda nitko čuditi. jer je sv. otac sbilja pastir onoga stada, i jaka pokrepa i nada progonjenim njemačkim biskupom. K tomu on kroz svoga tajnoga delegata upravlja poznanjskom nadbiskupijom, kojoj je pastir zatvoren, a morda već i biskupijom padernbornskom s istoga razloga. Pravom ga dakle stavljamo na čelo konfesorom njemačkim. Neimajući pako za sada kakova njegova govora namienjena Niemcem, donosimo govor, što ga je nedavna držao župnikom i korizmenim prodikačem u Rimu.

Kad je, reče, sv. Petar duhom božjim gonjen došao u Rim da mu donese svjetlo istine, sjegurno je okrenuv srce k Bogu molio, da mu jakost dade i potrebitu hrabrost za tako mučno zvanje; a što je molio to je i izmolio. On je sbilja stupio u Rim bez straha od bolvanskih svećenika, od mača poganskih careva i od bjesnila razdraženoga puka. On, koj je u imenu Isusa Krsta u Jerusolimu pred hramom hroma ozdravio i podigao, pravo se je nadao, da će i u Rimu podignuti mnogo onih, koji su u tamu poganstva ugrezli, pa tako se i sbilo. Ne samo da se nije dao ovdje ustrašiti, on je pače osim Rimljana i druge puke na iztoku naučao, te je ničućim kršćanskim občinam podavao savjete. On se obraća na presbytere govoreći: Seniores qui in vobis sunt obsecro; on ih moli: pascite qui in vobis est gregem Dei; i da budu sami primjerom i uzorom: facti forma gregis ex animo; pak nastavlja: a kad vjekoviti *pastir* dodje u svojoj slavi, onda ćete dobiti vienac zelen, *koj* nevehne u sve vieke. On piše iz Rima, i zove ovaj grad Babylon. I ja pišem (veli za sebe sv. Otca) iz Babylona. Nevidimo ravno u Rimu hramova sazidanih bolvanom, ali ima bolvana, koje morate srušiti. Neima tu hrama Jupitrova, al ima Jupiter, bog nevjere, koj bi šamo božanstvo htio svojimi gromovi spaliti; koj pošto je crkvu porobio hoće da ju sa zemlje odpuhne. Neima hrama Merkuru, al tko će kazati, koliko ima tata, njegovih štovatelja? Neima hrama Veneri, ali ima na stotine kućâ grieha, u kojih se množina duša strovaljuje u vječnu propast. — Poslie ovoga govori još o protestantskih hramovih i njekih škola, za koje veli, da su škole bezbožnosti, pa onda nastavlja: da zapriečite posljedice tolika zla, valja vam se latiti svakoga orudja i načina, kako biste mladež uzčuvali od pokvarenosti, koja bi se mogla zavući u obitelji i ondje kugu nevjere razširiti. Bili vam u tom na pomoć i drugi svećenici. Isto tako i dobri laici, da se složno i sklopljeno oprete učiteljem bludnje, te jim iz ruku iztrgnete ove jaganjce, koji su u pogibelji da postanu vuci. Znadem dakako, da oni učitelji laži stoje pod anatemom Isusa Krsta, kad veli, da bi bolje za njih, da su se sa žrvnjem o vratu utopili u dubini morskoj. Ali ja znam i za druge rieči istoga božanskoga učitelja, gdje govori lienim težakom: Quid hic statis tota die otiosi? Laćajte se dakle posla, jer zakon božji nogama gaze. Tempus faciendi, Domine, dissipaverunt legem tuam!

Toliko iz ovoga govora sv. Otca. Nisam si poduzeo ovih govora tumačiti. al ipak moram barem svojim štovanim štiocem kazati, da mi svendilj u ušiju zuje one rieči sv. Otca: Quid hic statis tota die otiosi?! jer se čini, da osobito na nas spadaju. A sada prelazim na okružnicu slavnoga konfesora, biskupa padernbornskoga. Pisao ju je u tamnici, izdao dva dana prije, nego-li je od kr. suda za crkvene stvari s biskupstva skinut, a objavio 22. Siečnja, dakle pošto je bio skinut. No za katolike nije skinut, već proslavljen onim sudom i onom odsudom. Mi ćemo o tom još obširnije govoriti u našem listu. Za sada samo o okružnici.

Budući da ću za koj dan, tako počima biskup, pretrpjeti skoro polugodišnji zatvor u ovdješnjoj okružnoj (županijskoj) tamnici, valja mi prije svega od srca hvalu izreći Bogu, mojemu predobromu otcu. On je s menom unišao u samoću moga tamnovanja, on je tu kroz cielo vrieme stajao uza me kô snažan zatočnik. Pa ako su skoro dan na dan nove kazne i nove prietnje dolazile za menom u moju samotnu izbicu, ili ako su mi ovdje u mirnoj samoći tužno oko okružavale tamne slike slomljenih crkvenih zavoda ili smetena i stegnuta dušobrižja u raznih župah moje biskupije: on me je oposried ovoga bolnoga nemira i pobune otčinskom rukom podržavao, te moju zaplašenu, zabrinutu dušu sladkom utjehom kriepio. Hvala mu dakle, vječna hvala njemu, otcu milosrdja i Bogu svake utjehe, za sve ono dobro, što mi ga je izkazao kroz sav moj život, a naročito u ovo težko doba moga života. Ali uz ovu hvalu naprama Bogu moram odmah kazati glasnu hvalu i vam, predragi diecezani! Da je onim mnogim dokazom Vaše ljubavi prama meni, odkada sam primio štap sv. Liborija, išta jošte falilo, to biste Vi u ovo doba mojih kušnjah obilato bili nadoknadili. One Vaše od čitavih velikih skupova s bliza i s daleka od drage ljubave donesene mi izjave znade cieli sviet, one su na vječnu uspomenu za buduća koljena neizbrisivim pismom upisane u ljetopise biskupije. A kako ću Vam zahvaliti za one mnoge ljubezne i pobožne molitve, kojimi ste mi od Boga izprosili onu sladku utjehu, o kojoj sam malo prije rekao? Nikada u mom životu neću zaboraviti na tu ljubav i na hvalu, koju sam Vam dužan. Makar da budem, čega se žaliboże moram bojati tielom za duže ili kraće vrieme od Vas odružen: nikoja kolika mu drago daljina neće učiniti, da nebudem svaki dan duhom kod Vas, i da se Vas i Vaše drage djece i drugih Vaših nesjetim pred Bogom na svetom žrtveniku svaki dan u zahvalnoj ljubavi.

Poslie ovako mila uvoda razpravlja biskup o trih glavnih dužnostih glede istine božje, koju je donio Isus Krst. Prva je dužnost vjerovati, da je rieč

Kristova božja istina. Biskup pokazuje, koliko je uznesena ova istina nad filosofijom starih pogana i nad tako zvanom znanošću novih, pa onda kliče: o puste, strahovite noći, o užasne grozovite tame, kad čovjek izgubi poznanje i samoga svoga pravoga opredieljenja, kad se kano nerazložna živina valja u mulju i blatu, kad još samo žive kano niema životinja, da kano takova i umre! Sbilja nebi mu trebao nego samo jedan jasan trenutak, da odmah upozna, gdje je istina a gdje bludnja, je-li u kršćanstvu ili u starom i novom poganstvu. Naša duša, kad bi samo zdrava bila, morala bi čuvši nauk Isusa Krsta glasno uzkliknuti: Jest ovo je prava pravcata istina! Te sam istine žedna i gladna, za nju sam ja stvorena. Ona je prava nebeska manna, tako hraniva i ujedno tako neizmjerno tečna, da joj višji nebeski izvor po samom teku razpoznajem, i da mi za to drugoga dokaza netreba. — Dokaz su ravno božjoj istini čudesa, no ovih današnji mudraci neće da vjeruju; za to jim biskup donosi one glasovite rieči sv. Augustina de civitate Dei: „Nevjeruju-li, da su apostoli, da jim se vjeruje njihova prodika o uzkrsnuću i uzašašću Kristovu, tvorili takova čudesa, to nam je dostatno ono jedno veliko čudo, da jim je sviet bez čudesa vjerovao.“ Taj je dokaz još dalje razvio drugi na umu kršćanski gorostas sv. Toma Akv. ovako: da je apostolska prodika bila toli snažna, te je bez sile i oružja, bez obećanja naslada, i što je najčudnovatije, oposred okrutna progonstva obrnula na kršćansku vjeru nebrojeno množtvo ne samo prostih već i najučenijih ljudi, a to na vjeru, u kojoj se prodiču sve same ljudski razum nadvisujuće stvari, u kojoj se zabranjuje svaka razkoš i nauča mrziti sve što je u svietu, da se je ljudski razum priklonio na takovu vjeru, to je najveće čudo i najočitije djelo božanskoga upliva. . . . Ovo divno obraćenje svieta na kršćansku vjeru najsigurniji je dokaz, da je bilo čudesa, tako da jih više netreba ponavljati, budući ona očita u svojem učinku. Jer bi to bilo najčudesnije čudo, kad bi prosti i neslavni muževi bili uputili sviet, da vjeruje tako neponjatne, vrši tako težke, očekuje tako visoke stvari.“

K ovim dokazom dodaje pisac još treći, naime obstanak crkve Kristove uzprkos svim navalam svieta. Od prvoga dana njezina bitisanja navaljivaše na nju čitav sviet neprijatelja, kojim je svako oružje proti njoj dobro bilo, koji su ju ne samo mučili svakom mukom, vatrom i mačem, nego i nastojali zavesti ju svakom umjećom i lukavštinom, svakom porugom, oštrimi prietnjami i sladkim licemjernim mamilom. A što je mogla tako napadana crkva proti toj oriaškoj sili staviti na svoju obranu, van svoju slaboću, van prostotu i budalaštinu svoje vjere? te je ona rieč, kojom je Bog spasitelj prvi put poslao svoje učenike: Ja vas šaljem kano janjce medju vuke — potvrdjena poviešću svih ovih krvavih i nekrvnih borba. Istina je, preko koje nemožete, ma se koliko vijali i okretali: na moći broju i sili jači neprijatelji udarahu kroz osamnaest vjekova na crkvu Nazarenca, al su se njihove uviek opetovane navale bez uspjeha odbile o slabu, svake vanjske snage lišenu crkvu; nisu vuci janjce već su janjci vuke uviek nadjačali; nebrojeno puta navieščivahu hvastavo ovoj crkvi brz konac, već joj naručivahu zvonjavu za pogreb, al su se sva ta proročanstva jadno osramotila; ova uviek do krvi i do smrti napadana crkva pokazuje još toliku mladjahnu svježost, toli jaku životnu snagu, tako je velika, liepa i krasna, da vi i danas morate napeti svu svoju najveću, orijašku silu, da joj život skršite. Tim je pako za svakoga, koj nije sliep, onaj dokaz dan, što ga je njekoć za božanstvenost Kristove crkve tražio Gamaliel, govoreći: Ako ovo djelo nije od Boga, razpast će se; ako-li je pako od Boga, nemožete ga raztepsti. — Ali vi nećete da vjerujete; vaša je volja sputana sponami putenosti ili oholosti. Jer samo ove ružne strasti stoje u opreci sa kršćanskom vjerom, ne razum ili znanost. Tobožnji razlozi razuma i znanosti, koje donosite proti kršćanskoj vjeri, nisu nego krinka, pod kojom skrivate prave razloge vašoj nevjeri, zločeste strasti vašega srca. Vi biste si sa svojom nevjerom htjeli jošte dobaviti slave, al dobro vidite, da se ta nestiče smradom i blatom. Za to moraju ponosna imena razum i znanost kabanicom vam biti, da prikrijete onaj mulj i kal srca, odakle nevjera niče.

Druga je dužnost vjerovati sve istine, koje je Isus Krst naučao. Ja neznam, veli, je-li ću vam kada ili nikada više moći pisati ovakovu poslanicu; budući pako da plina gadnih atheističnih, materialističnih i heretičkih bludnjah sve većma raste, i sa svih strana na nas navire, čini mi se nuždno, da Vam dogmatički točno opredieljene kršćanske nauke, koje pravovjerni kršćanin na temelju nepobitnih izjava i odluka nepogrešivoga crkvenoga učiteljstva vjerovati ima, kano pravi božanstveni nauk Isusa Krsta, u kratku pregledu predložim; a to za to, da se u smiešanom darmaru mnienjajućih se dnevnih mnienja iznaći uzmognete na ovih točno izučenih naukah, te Vam ove budu za došaste dane tvrde nepomične stiene naproti navirućoj plini bezbožnih i heretičkih nauka. — Sada ovaj isto toliko učeni, koliko budni i za svoje ovce zabrinuti pastir razlaže u dvanaest točaka nauka katoličke crkve tako bistro i kratko, da mi je upravo žao, što ga nemogu ovamo uvrstiti, da mi izvještaj neizadje predug. Završujuć svoje razlaganje izriče: To su istine, koje svaki kršćanin tvrdo vjeruje, ne što jih uvidja i shvaća, nego što jih je naučio Isus Krst, vječna istina, i što nam ih sv. rimokat. crkva kano od Boga objavljene za vjerovanje predlaže. Ove istine sjaju sjajno nad čitavim kat. svietom. Neima ni svjetovne ni paklene moći, koja bi ovim istinam odoljela; nedadu se ni vijati ni lomiti, i prije bi nestalo neba i zemlje, nego-li od njih samo jedan jota. — Zaklinjem vas, veli dalje, Isusom Krstom, da čuvate ove istine. Može na brzo doći za vas vrieme, kad ih nećete čuti ni vi spro-

dikaonica, ni u školah vaša djeca. Tim većom revnosti valja da jih čuvate, da si jih duboko i neizkorjenivo u srce zasadite i da jih, otci i matere, pripoviedate svojoj djeci. Pobrinite se, što samo možete, da ove istine predju na Vašu djecu kano netaknuta baština. Ter što bi jim hasnila sva druga ostavština bez ovoga največega i najdragocjenijega blaga! — Ovomu blagu prieti pogibelj od bezbožnih ljudî, napose od zločeste štampe, od tajnih družtva, od njemačkih zadruga za naobrazbu (Bildungsverein). Od toga svega odbija ovaj dobri pastir svoje stado. Zna on, odkuda vuk dolazi i u kakovoj koži, a nije kano najamnik, koga nije briga za ovce, il koj pače bježi.

Treća je napokon dužnost po vjeri živjeti, i donositi svjetle plodove istine. To mi valja svršiti sasvim kratko. Biskup pita medju ostalim: Svieti-li tvoje svjetlo pred ljudmi, da vide tvoja dobra djela i proslave otca koj je na nebesih. Kako se razlikuješ ti po tvojih djelih i po svem tvojem vladanju u veselju i žalosti, pri radu i odmoru od onih, koji su vani (t. j. koji nisu katolici)? Kako-li nas pogadja! nego nam i dovikuje: „Odložite dakle djela tmine i navucite oružje svjetlosti. Kano na danu vladajmo se pošteno, ne u gošćenju i pijankah, ne u ložnicah i nesramnosti, ne u svadji i zavisti, nego obucite Gospodina Isusa Krsta!

(Dalje će sliediti.)

Našoj častnoj braći nadbiskupom i biskupom u Pruskoj

Pio Papa IX.

Častna braćo, pozdrav vam i apostolski blagoslov!

Čega nebismo bili, sjećajući se onoga, što je u 21. godini ovoga stoljeća medju ovom apostolskom stolicom i najvišjom vladom Pruske na uhar katoličkim interesôm uglavljeno, nikada mogućim držali, to se je sada, častna braćo, u vaših krajevih dogodilo na najžalostniji način: iza mira i pokoja, što ga je božja crkva kod vas uživala, nastala je iznenada težka bura. Zakonom, od mala izdanim proti pravom crkve, koji su već mnoge vjerne i sdušne sluge crkvene tako od klera kako od vjernoga puka ošinuli, dodani su novi, koji božanstveni ustav crkve sasvim razvaljuju i nepovredive biskupske pravice posve uništuju.

U ovih je zakonih sudcem iz laikalnoga stališa pridana vlast, da biskupe i druge duhovne poglavare lišavaju njihove časti i vlasti. Ovimi zakoni stvorene su mnogovrstne i velike zapreke onim, koji su zvani da za odsutnih nadpastira izvršuju zakonitu jurisdikciju. Ovimi zakoni traži se od kaptolâ stolnih crkava da uzprkos kanonom biraju kapitularne vikare, kad biskupska stolica jošte nije prazna. Ovimi je zakoni, da ostalo mimoidjemo, oberpraesidentom (vrhovnim pokrajinskim poglavarom u Pruskoj) dana moć, da na mjesto biskupâ, i s njimi ravnopravno, istim nekatolikom povjeravaju u diecezah upravu crkvenih dobara, tako onih, od kojih se crkvene osobe, kako i onih, od kojih se kuće božje uzdržavaju. Vam je, častna braćo, i previše poznato, koliko je štete, koliko-li raznovrstnih neprilika i muka sliedilo iz ovih zakona, i njihova krutoga izvršivanja. Namjerice šutimo o tom, da neuzmnožimo občenitu bol spominjući sav ovaj jad. Ali nemožemo premučati gorku sudbinu, koja je ošinula diecese gnjezdansku i poznanjsku te paderbornsku. Jer pošto su naša častna braća Miecislav nadbiskup gnjezdanski i poznanjski, i Konrad biskup paderbornski bačeni u tamnicu, i sudbeno, uz najveću nepravdu, proglašeni lišenimi biskupske stolice i vlasti, lišene su ove diecese blagoslovljene uprave svojih izvrstnih pastira, i jadno strovaljene u ponor svake stiske i biede. Istina, nije nam pomenutu častnu braću žaliti, nego radje sretnimi scieniti, što se nisu, — imajući na umu rieč Gospodnju: Blaženi ste, kad vas budu ljudi mrzili i odbacivali i proklinjali, i vaše ime žigosali poradi sina čovječjega Luk. 6, 23. — prepali od navaljujuće pogibelji, niti radi prietećih kazna prestali biti, prama svojoj velikoj službi, zatočnici crkvenih prava i zakona; nego su si pače držali za čast i slavu, kako i drugi izvrstni pastiri one zemlje, da nezasluženu odsudu i kazne krivaca ponesu porad pravde, na sjajan uzor krieposti, i na izgled i ponuku svoj crkvi. Ali premda ih ide više sjajna hvala, nego-li suze sažaljenja, to ipak poniživanje biskupskoga dostojanstva, vriedjanje slobode i prava crkve, proganjanja, koja ne samo pomenute nego i druge pruske dieceze gnjetu, iziskuju od Nas, da uslied Bogom nam predane apostolske službe, na žaobu podignemo svoj glas proti onim zakonom, koji su izvor jur počinjenim i drugim još prietećim zlim činom, i da se sa svom odrešitošću i auktoritetom božanstvenoga prava zauzmemo za crkvenu, bezbožnom silovitošću pogaženu slobodu. Izvršujući tu dužnost svoje službe izjavljamo ovim pismom otvoreno svima, kojih se tiče, i čitavomu katoličkomu svietu, da su oni zakoni nevaljani, jer su skroz i skroz protivni božanskomu uredjenju crkve. Jer nije mogućnike zemlje Gospodin biskupom crkve stavio za poglavare u stvarih, tičućih se svete službe, nego sv. Petra, komu je dao pasti i janjiće i ovce (Ivan, 21, 16. 17), i za to nemogu od nikakove, makar koliko visoke svjetovne oblasti lišeni biti biskupske vlasti oni, koje je duh sveti postavio za biskupe, da vladaju crkvom božjom (Djel. Ap. 20, 28.).

K tomu dolazi i ova za vriedan puk nevriedna stvar, koju će, kako mislimo, i sami bezpristrani nekatolici zabaciti. Ovi naime zakoni, koji u svojih oštrih odredbah težkimi kaznami priete neposlušnikom, i kojim za vršenje kazne stoji na službu oružana sila, potiskuju mirne i neoružane gradjane, koji se sviesti radi, kako to ondješnji zakonodavci znaju nit prezreti smiju, pravedno onim zakonom nepokoravaju, skoro u nesretno i potišteno stanje onakovih ljudi, koje sila gnjete a oni joj se nemogu odhrvati. Za to se čini, kan da oni zakoni nisu dani slobodnim gradjanom, da razložnu pokor-

nost traže, nego da su nametnuti robovom, da jih na pokornost primoraju silom straha.

To se ipak neka tako nerazumije, kan da mi mislimo, da su oni pravo izpričani, koji od straha vole radje slušati ljude nego-li Boga; još manje ima se razumjeti tako, kan da će bez kazne pred Bogom sudcem proći oni bezbožni ljudi, ako jih ima, koji oslanjajući se jedino na civilnu moć drzovito uvaljuju u župne crkve i u njih obavljaju svetu službu. Nasuprot izjavljamo, da su oni bezbožnici i svi, koji bi se u buduće sličnim prekršajem u upravu crkava rivali, po svetih kanonih pravno i stvarno pali i da će pasti u veliku exkomunikaciju, te opominjemo pobožne vjernike, da se njihovoj službi ugiblju, od njih sakramenata neprimaju, i tako se oprezno kane drugovanja s njimi, da zločesti kvasac nepokvari dobroga tiesta.

U tih je nevoljah Vaša častna braćo, hrabrost i postojanost, koju su sbilja revno nasljedovali i kler i puk leteć u težku borbu, Našoj boli doniela melem. Jer toliko su čvrsto čuvali katolička prava i dužnosti, i tako se pohvalno svaki u svom krugu vladali, da su povukli na sebe oči svih i najudaljenijih, i svuda pobudili udivljenje. Nije moglo drugačije ni biti, jer: „kolika je propast, koja prieti sljedećim da padnu, kad je poglavar pao, tolik je izgled za spasenje, kada se biskup svojom jakom vjerom stavi braći za uzor.“ (S. Cypr. ep. 4).

O da bismo Vam u tih stiskah mogli donieti kakvu polakšicu! Neće vam ipak Naš savjet i Naša okolnostim prilagodjena uputa pomanjkati, dočim Mi ovaj Naš prosvjed proti svemu, što je ustroju sv. crkve i njezinim zakonom protivno, kô što i proti nasilju, koje vam se nepravednim načinom čini, ponavljamo i potvrdjujemo. Vaši pako neprijatelji neka znadu, da Vi nedavajući caru ono što je božje, kraljevskoj vlasti nečinite krivice, nit joj išta oduzimljete. Jer stoji napisano: Valja više slušati Boga nego ljude. (Djel. ap. 5, 29). Ujedno neka takodjer znaju, da je svaki od Vas spreman caru davati daću i pokoravat mu se, ne od sile već radi sviesti u svem, što je podvrgnuto civilnomu gospodstvu i vlasti. Dočim Vi tako obadvie dužnosti na pravi način izpunjujete pokoravajući se božjemu naredjenju, veselo da ste mi i hrabro, nastavite kako ste započeli. Jer nije malena Vaša zasluga, kad ste strpljivi i podnosite poradi imena Isusova i niste smalaksali (Apok. 2, 3.). Pogledajte na Onoga, koj Vam je prednjak u težjih mukah „koj se je podvrgao kazni sramotne smrti, da se nauče njegovi udovi bježati milost svieta, nebojati se strahota, poradi istine ljubiti ono što je neugodno, a bojati se i kaniti onoga, što je ugodno. (S. Gregor. M. Reg. Past. p. 1. c. 3). Onaj isti, koj Vas je stavio u taj bojni red, dat će za boj potrebitu jakost. „U njega se mi pouzdavamo, njemu se podvrgavamo i molimo njegovo milosrdje (S. August. serm. 5.). Već je, kako vidite, ono nastupilo, što je On prorekao: za to se pouzdajte, dat će Vam bez dvojbe što je obećao. „U svietu trpjet ćete stisku, al se nebojte, ja sam savladao sviet,“ (Ivan 16. 33.).

Uzdajući se u tu pobjedu, molimo Vam medju tim ponizno mir i milost duha svetoga, te podieljujemo za dokaz Naše osobite ljubavi Vam, svemu kleru i svim Vašoj skrbi povjerenim vjernikom iz svega srca apostolski blagoslov.

Dano u Rimu pri sv. Petru 5. Veljače 1875. Našega papinstva 29.

Pius P. IX.

Viestnik.

Zagreb. Prošle nedjelje zaredio je preuzviš. g. nadbiskup J. Mihalović za presbytera g. Franju Danka djakona.

— Preuzviš. g. biskup Strossmayer proglasio je svojom okružnicom od 4. Veljače iz Rima jubilej ove godine. U okružnici naznačuje uvjete prošćenja i povlastice, koje u toj godini imaju izpovjednici. Govori pako o pokori i izpoviedi, ili točnije: o ljubavi, gorljivosti i uztrajnosti, koja treba izpovjednikom. On sjeća svećenike, kako je Gospodin apostole, davajuć im ključeve kraljestva nebeskoga, nadahnuo, neka znadu, da se imaju u Isusa sáma pretvoriti i opojiti svetim duhom njegove ljubavi i milosrdnosti. On im liepo razlaže sv. priču o sinu razmetnom, da isto onako kako onaj otac s pravom ljubavlju i pravim veseljem dočekuju griešnike. Istina, da je svećenik i sudac, i za to nesmije laskati ničijoj strasti, niti istinu i pravicu i u čem izdati, nigdje, a najmanje kod izpovjedi: sasvim tim griešnika koj se kaje nesmije odpustiti nepomilovana. Naročito nesmije to biti prigodom jubileja kada crkva raztvara upravo sve blago svoga materinjega srca. Jest ravno izpovjednička služba vrlo mučna, i za to se lasno dogodi, ako izpovjednik neima velike ljubavi, da postane nemilostan, nestrpljiv, oduran. Tu biskup sjeća na veliku ljubav našega spasitelja, koja se zrcali u priči, gdje traži ovcu izgubljenu, za tim njegov krvavi znoj na gori maslinskoj, onaj božanstveni čin, gdje i propet još moli za svoje neprijatelje. Spominje im sv. Franju Žaverija, sv. Franju salezkoga, sv. Alfonsa i Leonarda i druge. U stranom svietu, veli, a ponajpače u Rimu opazio sam, kako svećenici u oči svetkovinam i nedjeljam u izpovjedaoni marno dugo i nepozvani sjede čekajuć pokornike, kako čekaše Isus pri zdencu Jakovljevu ženu samaritanku. Biskup hoće, da se svećenici u svom zvanju medju sobom pomažu, ali on želi da su takovi sastanci „učiona i vježbališće ne samo duhovnoj znanosti, nego i svećeničkoj dužnosti.“ Ti sastanci imaju pokazati „da su svi učenici jednoga Gospodina“ i koliko im je do toga stalo, da ljubezno i složno podpomažući se spase svoj puk. Tako blagoslovni nisu, veli, ti sastanci, ako se izvrgnu u sastanke svjetovnjačke. Završujuć okružnicu nezaboravlja biskup, da je 4. Veljače (kad je pisao okružnicu) njegov šestdeset i prvi rodjen dan, te se preporuča u molitve, neka bi ga dragi Bog vazda svetimi i na spasenje stada si smjerajućimi misli nadahnuo, te ga to sveto nadahnuće vodilo kroz sav još preostali viek. — Mi dodajemo od svega srca: Bog čuo i učinio!

— Dne 18. o. mj. preminuo je u ovdješnjem franciškanskom samostanu veleč. o. Marin Marinović exprovincial u 69. god. svoje dobe. S njim gubiva provincija jedan od svojih uresa. U Zagrebu biaše jako štovan, i zavriedio je, jer je bio duhom pravi sin sv. Franciška. Requiescat in pace.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 9.] U Četvrtak, 4. Ožujka 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. R.)

I.

Mladost O' Connellova (1775—1800).

(Dalje.)

Daniel O' Connell narodio se je 6. Kolovoza 1775. iz stare irske posve katoličke ugledne i dosti imućne obitelji u grofiji Kerry. Njega i njegova mladjega brata Mavra posini stric Mavro, koj nije imao djece. Mladost sprovedoše stranom u očinskoj kući u Carhenu stranom kod strica u Darrynane. Njihov otac imaše dosti velik dohodak tako, da se je moglo za naobraženje djece učiniti sve, što se je samo pod englezkom tiranijom moglo učiniti. Za rana se je opazilo, da je mladi Daniel vrlo darovito diete. Ali u ono vrieme bijaše još zločin, dati diete katolički uzgajati. Bijaše englezka politika, na silu uzdržati vjeri svojoj vjerne Irce u skrajnjem neznanju, a onda to neznanje pripisati njihovoj lienosti i nemaru. Nekoga dana dodje jedan progonjeni katolički učitelj u očinsku kuću Danielovu, uzme maloga Daniela na koljena te mu tako omili, da se je Daniel za 1½ ure naučio sav alfabet, koga nije više zaboravio. Probavivši prvu mladost u očinskoj kući, mislili su roditelji, kamo će ga na dalnje naobraženje poslati. Neimajući u Irskoj katoličkoga zavoda, a o drugom nisu htjeli niti čuti, posla ga njegov stric Mavro 1791. u jezuitski zavod u St. Omer u Francezkoj. Bilo mu je tada 16 godina. Tu se je do skora odlikovao medju svojimi učenici. Glavar toga zavoda pisa 1792. njegovu stricu: Ja se nisam nikada u životu tako prevario, kako bih se prevario, ako nije O' Connell zvan, da zauzme nekoć u družtvu znamenito mjesto. U prvoj polovici 1792. ostavi Daniel St. Omer te je još neko vrieme polazio jezuitsku školu u Douayu. Medju tim se je francezka revolucija sve strašnije razvijala, za što se je Daniel morao 1793. povratiti u Irsku. Sljedeće godine otide u London na pravničke nauke. Kano pravnik prihvatio je slobodoumna načela, dokaz, da se pravo slobodoumje uvjek može spojiti s pravom religioznošću. U ono vrieme nije mogao irski pravnik postati drugo nego odvjetnik. Kano takov otide on 1797. u Dublin. U ono vrieme bijaše položaj u Irskoj vrlo žalostan, obćenito nezadovoljstvo vladaše u svoj zemlji. Nepravedno tlačenje bijaše povodom te se je stvorilo družtvo „spojenih Iraca.“ Tomu savezu spadao je neko vrieme i Connell, za što je dospio u veliku pogibelj te je morao na neko vrieme ostaviti Dublin. Godine 1798. planu užasna buna, u njoj počinjene grozote strašno su uzdrmala rodoljubno srce mladoga Connella, tako strašno, da je obolio i dospeo na rub groba. No njegova krjepčina nadvlada pogibelj te je on još iste godine kano odvjetnik poduzeo svoje prvo službeno putovanje k raznim porotnim sudovom u zemlji. Njegovi rodjaci vruće su želili, da se bavi samo svojim odvjetničkim poslom, a da se nepušta na političko tako pogibeljno polje. Ali Connell, koj je svoj biedni nesrećni narod vruće ljubio, ćućaše jur onda želju, za svoj narod puno činiti. Upravo u ono vrieme radilo se je o uniji, i to za Irsku toliko znamenito pitanje, povuče ga u politički vrtlog. 18 stoljeće bijaše na izmaku, i s njom presta Connell biti privatnom osobom. Još 47 godina preživio je on u našem stoljeću, i taj sav njegov dugi viek bijaše posvećen dvim idejama: ravnopravnosti katolikâ i opozivu unije. Prvo je postigao, i za to će ga poviest uviek onako imenovati, kako ga je njegov zahvalni narod, koj je on spasio iz materijalne i moralne nevolje, još za života imenovao: osloboditeljem Irske.

II.

Javno djelovanje Connellovo do ustrojenja Irskoga kat. družtva.

Na koncu prošloga stoljeća brojila je Irska do šest milijuna duša. Medju timi stanovnici bilo je najviše 500.000 protestanta. Tih 500.000 protestanta posjedovalo je skoro svu zemlju, obnašalo sve javne službe, oni jedini imahu pravo doći u parlamenat, sudjelovati kod vlade. Milijuni pako katolika imahu pravo, plaćati svojim gospodarom zakupninu, protestantskoj crkvi desetinu, a ako toga nisu mogli, u svojoj domovini s ženom i djecom umrieti od glada. U tih okolnostih nije čudo, ako je naum englezke vlade, ukinuti i parlamenat u Dublinu, sve strašno uzrujao. U prkos svim zabranam držahu katolici na raznih mjestih skupštine proti uniji. Na jednoj takovoj katoličkoj skupštini u Dublinu 13. Siečnja držaše Connell uz zveku englezkih bajuneta svoj prvi politički govor, u kojem nagovaraše katolike, neka se uniji zajednički opru, dokazujuć, zašto je to potrebno. „Svakomu vas, veljaše Connell, biti će poznato, kojom se je marljivošću širila viest, da su katolici za uniju. Uzalud su katolici u zajednici sa svojimi sugradjani izjavljivali se proti uniji. Kleveta se je jednako opetovala: jedne novine pretiskavahu ju iz drugih, jedan pamflet iz drugoga. Uzalud su katolici pojedince kušali, oprieti se bujici. I u buduće ostali bi svi napori pojedinaca bez ploda, zato se moraju kano cjelina oprieti. Ima još jedan razlog, koj katolike sili, da kano posebna klasa ustanu, i ja priznajem, da je taj razlog moju dušu duboko dirnuo. Reklo se je, da su katolici pripravni, svoju domovinu prodati za vlastitu korist, ili što je još gore, izdati ju sbog nesrećnih neprijateljstva, koja su žalostni dogodjaji porodili. Smiju-li katolici šutjeti naprama takovoj kleveti? Ta se je kleveta bacila na sve katolike, za to je dužnost svih katolika, ustati i prosvjedovati. Dà, mi ćemo svakomu prijatelju Irske dokazati, da su katolici nesposobni, izdati domovinu; mi ćemo glasno izjaviti: kad bi nam se nudjala emancipacija, ako pristanemo uz uniju, da bismo tu ponudu s odlučnim negodovanjem odbili. Pokažimo Irskoj, da nam nije ništa pred očima nego njezina sreća, ništa u srcu, nego želja, da zaboravimo na krivice, da se medju sobom ljubimo. Svatko tko ćuti kano i mi, neka izjavi: kad bi mu bilo izabrati ili uniju ili užasne prijašnje kaznene zakone, da bi volio izabrati te zakone kano manje zlo, te bi volio pouzdati se u pravičnost svoje protestantske braće u Irskoj, nego da domovinu položi pred noge tudjincu.“ Zatim prihvati skupština jednoglasno pet resolucija, Connellom predloženih, u kojih prosvjeduju proti uniji i izjavljuju, da žele ostati na svojem zemljištu svoj narod.

Ali sav odpor bijaše u zalud. Užasni ustanak, na koj se je digao narod, slomi njegovu snagu. Englezka vlada, na sve pripravna, nije se žapala nikakvih sredstva, novac bijaše prosipan u obilju, da se kupe glasovi u irskom parlamentu, i tako je prihvaćena unija, premda s neznatnom većinom glasova godine 1800. Od sada imaše Irska slati 100 članova u englezku dolnju kuću, a 4 duhovna i 28 svjetovnih dostojanstvenika u gornju kuću. Da se tu nije pazilo na pravednost, vidi se već od tuda, što bi po razmjerju pučanstva imala Irska samo u dolnju kuću slati do 170 članova. Poslje proglašene unije došli su za Irce crni dani, ali Connell neizgubi srca, kako ga nije za svega života izgubio. On se posveti velikom marljivošću svomu službenomu djelovanju. Kako je Connell bio izvrstan odvjetnik i koliko tražen, vidi se od tuda, što se je njegov dohodak, koj je prve godine iznašao samo 58 funti, u kratko vrieme povećao na 9000 funti t. j. na 90.000 forinti. Sačuvane su mnoge anekdote o njem iz toga vremena, iz kojih se vidi, da je Connell bio zadnja nada tuženikom, pogibeljna kontrola sudcem, strah bezdušnim svjedokom.

U ljetu 1802. oženi se Connell s dalnjom rodjakinjom, koja je nosila isto obiteljsko ime kano i on. Djevojka bijaše siromašna, za što se je njegov stric Mavro toj ženitbi protivio. Ali mladi Connell nije se dao niti sada kano što nigda sa svoga puta skrenuti, pak on nije toga izbora nikad požalio. Do svoje smrti govoraše on s najvećom nježnošću o svojoj ženi, „koja mu je dala 35 godina najsladje domaće sreće, kakovu je ikad koj muž uživao.“

Niti žalostni udes Iraca, niti silni službeni poslovi, niti uživanje domaće sreće nemogaše Connella odvući od njegova puka, njegove domovine, koju je toli vruće ljubio. Godine 1804. držala se je opet u Dublinu katolička skupština, da vieća o načinu, kako bi katolici zadobili slobodu, davno obećanu, tako dugo sramotno zakraćivanu. Skupština bijaše u privatnoj kući, njezini zaključci nisu objavljeni, tolik bijaše strah katolikâ. Peticija, ovdje zaključena, sastavljena je s najvećim opazom, iz svakoga reda viri strah. Tako bijaše taj narod potišten, da se nije usudio otvoreno tražiti niti naravska prava, koja ima svaki čovjek i gradjanin. Connell zaori prvi: ne milost nego pravednost. Ta rieč ozvanja se u svih njegovih govorih. I čim se je više usavršila njegova rječitost nepre-

stanim vježbanjem, čim su se više njegove divne sposobnosti uma i značaja razvijale u podpun cviet zrjele muževnosti, tim je dublje prodirao taj glas u srce irskoga naroda.

Istom godine 1808. počimaju redovite katoličke skupštine u Dublinu, na kojih je Connell bio uvjek glavni govornik. Stvari su stajale tako, da još nije bilo nikakva izgleda na uspjeh. Georgij III., koj je uvjek još od 1760. nosio krunu englezku, nije imao srca za irske katolike. Strašna nevolja, koja je pritiskala njegove irske podanike, neganu ga, da uvidi užasnu krivicu, koja se je tomu narodu počinila i još uvjek počinja, dapače ona ga još otvrdnu u odluci, pod nikakov način nedopustiti emancipacije irskih katolika.

Connell bijaše osvjedočen, da će svi napori katolika i njihovih skupština ostati bez ploda, ako se čvrsto neorganiziraju. Već se je prije bilo višeput kušalo, spojiti irske katolike u družtvo, koje bi nosilo ime „katolički komité“, ili kakovo slično. Tu misao prihvati s nova Connell, i on ustroji zbilja katoličko družtvo pod gornjim imenom. Zadaća toga družtva bijaše, nastojati za emancipaciju irskih katolika i za ukinuće unije. Skoro pošto je uvedena unija, očutiše irski katolici težko njezine gorke plodove: uglednije obitelji življahu u sve to većem broju u Englezkoj, trošeći tamo svoje dohodke, obrt i trgovina propadaše, mnoga tržišta bijahu već zatvorena, ulice glavnoga grada postaše puste. S toga je nastao već deset godina poslje uvedene unije silan pokret proti njoj: občinske oblasti u Dublinu i prometnici držahu skupštine, iz kojih su pošiljali na parlamenat peticije, zahtievajući u prvom redu ravnopravnost za katolike, a za tim i ukinuće unije. I za neodvisnost katoličke crkve bijaše se irskim katolikom boriti. Kada je Englezka postala protestantskom, utvarala si je dva puna stoljeća, da u Irskoj katoličke crkve niti neima. No jer je Irska u prkos tomu ostala katolička i hotjela katolička ostati, razvi se tečajem vremena podpuno organizirana, o milostinji siromašnoga puka živuća hierarkija. Irsko svećenstvo bijaše siromašno, ali ljubav njihova naroda činila ih je bogatimi. Zatvarati oči pred njihovom duhovnom silom, nije više koristilo, uništiti ih, nije se takodjer dalo, jer nije više išlo, od žrtvenika vući ih pod vješala, kako se je prije bilo činilo. S toga naumi englezka vlada, katolički kler pod državnu vlast skučiti. Ona obeća priznati katoličku crkvu i njezinu organizaciju u Irskoj, obeća i plaćati kler iz državne blagajne, ali pod pogodbom, da papa neimenuje biskupa bez vladine dozvole. Jedan diel puka poče kolebati, dapače i neki biskupi bijahu neodlučni, ali većina svećenstva i katoličkih laika osta stalna, da će do božje volje radje trpiti sve dosadašnje nevolje, nego žrtvovati neodvisnost irskoga svećenstva. I Connellova bijaše većim dielom zasluga, da katolici u tom posve crkvenom pitanju nisu popustili.

U obće vojevaše on u tom kano i u svih drugih pitanjih što najodlučnije proti irskomu davnomu neprijatelju, neslogi. Organizacija, čvrsto, nepokolebivo sdruženje, to bijaše zastava, koju je on pred svojim narodom nosio; mirna agitacija unutar strogih granica zakona, to bijaše sredstvo, kojim je podizao svoj poniženi narod iz moralne potištenosti, da se vine do nade u bolju budućnost. Duboko, vrlo duboko bješe pao irski narod. Englezka strahovlada podržavala je množinu irskih zakupnika i prosjaka u skrajnjem neznanju, u životinskoj nevolji. Pijanstvo i sdrpljivost još je dublje ponizila ćudorednost irskoga puka. Ali dobrote srca nije irski narod nikada izgubio. Izmedju množine primiera, koji to dokazuju, navesti ću samo jedan iz Connellova izkustva, koj pokazuje isto tako dobrotu irskoga srca kano što neumoljivu krutost englezke vlade. Za posljednje velike bune dospje pred ratni sud medju ostalimi i jedan siromašni učitelj imenom O' Connor. Znajući, da ga čeka sigurna smrt, branio se je zdvojnom odvažnošću, najcrnijimi bojami rišuć okrutnost englezku, njezinu nepravičnost, koja je sav narod bacila na prosjački štap, te proreče, da će francezka vojska spasiti njegovu domovinu prije, nego meso s njegovih kostiju spadne. Čim je dovršio, govoraše mu sudac: „O' Connor, vi ste velik ludjak. Što govorite o Francezih, velika je ludost. Zar neznate, da je njihovo brodovlje još lane uništio naš admiral? S toga, O' Connor, idjte, odkuda ste došao, biti će te predan krvniku, da vas objesi. Ali dà, vi ste još jednu veliku ludost izrekao. Govoraste o velikoj daći, da ćete još svi morati bosi hodati. Ja vam mogu, O' Connor, javiti, da imam u grofiji Clare velik posjed, i da na njem neima niti jednoga najamnika, koj nebi imao tako dobrih cipela kano i ja. Zato, O' Connor, povratite se, odkud ste došao i biti ćete predan krvniku, koj će vas objesiti, a onda će se vaše tielo na četvero razsjeći, a Bog vam se smilovao duši.“ O' Connor odgovori: „ako ste, gospodine sudče, blag s vašimi najamnici, onda vas blagoslovio Bog.“ I on ode miran pod vješala, zadovoljan što najamnici u grofiji Clare nose dobre cipele.

(Dalje će sliediti.)

*

Korizmene poslanice njemačkih biskupa.

(Dalje.)

Na drugom mjestu donosimo poslanicu drugoga konfesora, Matije biskupa trierskoga, koj je takodjer odsjedio u tamnici svojih tristo dana, dakako pošto mu prije biaše sve zaglobljeno. Njegova je poslanica divna duha i krasote, te nam je težka muka, što je čitave od rieči do rieči donieti nemožemo. Ali ćemo učiniti sve što možemo, te samo molimo naše štioce, da bi ju izvoljeli čitati što većom pozornošću; bit će nam bez dvojbe zahvalni za ovu našu makar malo neobičnu opazku.

Biskup promatra duševno stanje onih dvaju učenika putujućih u Emmaus, te ga sravnuje s duševnim stanjem današnjih katolika, i za to počimlje s tekstom: „Nije-li Krist morao to trpjeti, i tako unići u svoju slavu." Luka 24, 26. Znamenita je, veli, ta rieč iz ustiju našega Gospodina, opredieljena, da bludećim i kolebajućim se dušam pokaže svjetli izlazak tamnih božjih puteva. Ta rieč spada na onaj nerazmjerno veliki dan, kad je Gospodin uzkrsnuo od mrtvih. Pa premda ono znamenito pitanje sadržaje takodjer ukor za one, kojim je upravljeno, i koje Spasitelj zove nerazumnici i ljudmi od slaba shvaćanja: nisu ipak to neprijatelji, nisu protivnici Kristovi, kojim govori. Neprijateljem je i protivnikom doista dovoljno govorio u danih svoga poniženja. Ovdje pako stoje prijatelji Kristovi, istina slabašni prijatelji, koji se lasno prepadaju i smućuju, i u dane, kad se čini, da je stvar Kristova propala, hoće da ju kukavno, makar s težkom svojom bolju, ostave. I u tom su predteče mnogim prijateljem Kristovim u svih vremenih.

S toga je gledišta u obće poučno dane gorke muke i smrti Isusa Krsta sravniti s ono četrdeset dana, što jih je uzkrsnuvši probavio na ovoj zemlji. U dane muke nespominju se mnogi prijatelji Kristovi. Neprijatelji se svuda ižtiču i riečju i činom. Njim, njihovoj zavisti, mržnji, bjesnoći, njihovim lukavo snujućim i bjesnećim strastim ostavljeno je pozorište, njim je dana u ruke čast, dostojanstvo, život nedužnoga božjega jaganjca. Pa je tako u svih vremenih. Koliko se god tečajem vremena mienjali gonitelji Kristovi, koliko se god previjali i pretvarali — pogledaš-li bliže, uviek ti ista slika, isto lice onih „izvornih neprijatelja." Ima jih u svako vrieme, koji idu putem Jude; Annas i Kaifas, Pilatus i Herodes djelaju uviek sad ovdje sad ondje svoje kleto djelo.

Kad je pako Gospodin ustao iz groba kano slavan pobieditelj svih svojih protivnika na zemlji i u paklu, odmah se opazilo, da je on — preobraženi — sa svojimi neprijatelji prekinuo za uviek svako osobno obćenje. To spada k početku njegove nove slave, da mu je osoba od onih, koji ga mrze i psuju, odmakla u nedosižnu daljinu. On se neprikazuje svojim mrziteljem, on negovori o njih, nit nespominje njihova imena. Dok su na zemlji mogu se još obratiti, ali se nemogu spasitelju približiti van preko njegovih namjestnika na zemlji. Isus ostaje u preobraženom stanju još četrdeset dana na zemlji, ali to samo za svoje prijatelje i učenike, koji imahu biti za sviet svjedoci i glasnici spasenja. I njim bjehu za vrieme muke Gospodnje potamnjeli putevi božji: srce jim se treslo, noge kolebale, rieč bludila. Njihova ih je ljubav ipak razlikovala od neprijatelja Isusovih, za to jih Isus povuče u blizinu svoga preobraženoga života: „Kroz četrdeset dana prikazivaše im se i govoraše o kraljestvu božjem." Ovo kraljestvo jest sv. crkva, koju je u krilu svih naroda podigao božanstvenom moći Isukrst. K ovim govorom pridružuju se u ovo četrdeset dana i sljedeći znameniti dogadjaji, u kojih se zrcali sudbina crkve svih vremena. Otajstveno prijateljsko obćenje Isusa s učenici; učenici na jezeru (Ivan 21, 1 sl.), koji uzalud ribu love, dok im se Isus neprikaza, a onda k njemu veslaju i s njim blaguju; učenici oko Marije, kano oko svoje majke: to su dogodjaji, koji se uviek ponavljaju u životu crkve ko što u životu pojedinih Kristu odanih duša.

No ako u poviesti onih dana ima dogadjaja divna sjaja, nemanjka za to ni sjene, ljudske slaboće, koja se još sveudilj drži prijatelja Isusovih, dok ju božanstvenom vatrom nedignu duh sveti. I kadgod u budućih vremenih prijatelji Kristovi popuste skrajnjom vjernošću čuvati ovu snagu duha svetoga, odmah se pojave i slaboće; tako su duboko usadjene u ljudskoj naravi. Onda se odmah opazi u ponašanju kršćana slika Tome, koj bez dvojbe Gospodina ljubi, i samotan za njim tuguje, no koj hoće da gleda i pipa, umjesto da vjeruje. Tu se opet vide oni prvi učenici, koji ravno s Isusom drže, ali neimaju srca da ga otvoreno izpoviedaju: zatvaraju se od straha pred židovi ili pogani. Ili se pokazuju opet oni oko uskrsnuvšega spasitelja nejasni i nemirni dusi, koji sasvim zemaljske nade miešaju u nebeska obećanja Kristova; oni hoće da znadu za kraj borbe i za dan pobjede: Gospode, nećeš-li već sada uzpostaviti kraljestvo Israela?

No jedna od najživahnijih i najpoučnijih slika slaboće medju prvimi prijatelji uzkrsnuvšega spasitelja jesu ona dva učenika, na koje je Gospodin upravio ono pitanje: „Nije-li Krist morao to trpjeti, i tako unići u svoju slavu?" Iz sv. poviesti vidi se jasno, kako jim je srce smeteno, razkidano. Oni ostavljaju Jerusolim i putuju u Emmaus, ali one sjene, koje zatamnuju njihovu dušu, prate jih i na putu. Tako kadgod u tieku vremena stvar Kristova bude lišena zemaljskih upora i obrana, kad ju progoni i tuče jaka mržnja, kad ju snadju velike katastrofe, te se čini, da će sasvim pasti: odmah se dižu tamne oblačine i njeka neutješiva tuga u mnogih dušah, koje Krista i njegovu crkvu ljube. Čim veća ljubav, tim veća bol, čim težja slaboća, tim težja strava. Za takova vremena i takove duše kan da je poviedanje o emmauskih učenicih napose pisano. Ozbiljno i kano pokudno gleda

s početka na nas, no na koncu daje nam utjehe i nade. Neka nam je dakle na pouku i pokrepu!

Onaj dan, kad su poznata dvojica učenika Kristovih ostavili Jerusolim da idu u Emaus, biaše glavni grad u veliku nemiru i žamoru. Došao vazam, a s njim silne gomile putnika ulažahu na sva gradska vrata. Ali u svem tom žamoru na ulicah, u svih hrpah putničkih, u svih sborovih domaćih stanovnika jedna misao ide kroz svačiju glavu, i jedno ime prodire na svačija usta, a to je Isus Krst. Pred tri dana bio je uhvaćen ko zlotvor, osudjen i zabačen od sudaca i puka, sramotno na križ razpet, ubijen, u grob položen i ondje težkim kamenom zatvoren. Pa ipak se s njim zabavlja svačija misao. Svećenici i puk, fariseji, ovi oholi ukočeni slovodržci, i fini saduceji sa svojom vodenom naobraženošću, svi ti govore o Isusu Krstu. Al je nemoguće, da govore samo o vanjštini Isusova života i smrti. Tu se je nuždno moralo govoriti i za što je progonjen i ubijen? dakle o njegovoj tajinstvenoj osobi, o njegovih čudesih, o njegovih govorih: što je rekao o svojem nebeskom porieklu i božanstvu, o spasenju svih ljudi po njegovoj krvi, o kraljestvu istine, o novom kraljestvu, svojoj crkvi, u kojoj će kraljevati nad svimi narodi. Ove izjave biahu i razlog, da je osudjen. Jesu-li ove izjave istinite ili lažne, je-li će s njegovom smrću i njegova stvar propasti, ili pako sjajno pobiediti, je-li će budućnost biti njegova ili njegovih protivnika: ovakova i slična pitanja potresala su svačijim srcem i govorom. Biahu što bi danas rekli „dogmatička pitanja“ „bogoslovna pitanja“ podlogom govoru i sudu. Svi su se tim zanimali. Pod tiskom velikih dogodjaja nesta stranke indiferentista: neima nego prijatelja i neprijatelja Kristovih. Prije bis ravno mogao n. p. Heroda, i sadukeje, ove site, napuhnute ljude od svieta držati za indiferentne. Oni su donle ponosno ignorirali religiozna pitanja; najviše ako bi kada pokazali njeku površnu znaličnost ili pako hladno ruganje. No kad se je radilo o životu i smrti sina božjega, o obstanku iii propasti njegove stvari, tada nesta indiferentnosti, i dosadanji neutralci i indiferentiste pokazaše se kano ljuti neprijatelji. Na dan borbe obistini se rieč Gospodnja: „Tko nije s menom, taj je proti meni.“

Krist spasitelj, odkad je došao u punoći vremena, odtada je do konca vremena središte svieta i ljudi. Milijuni mu služe u tieku vremena neoskvrnutom vjernošću. Drugi pako misle da su mudriji od njega, te hoće da se nada nj dignu. Oni hoće da nepromjenivu istinu Kristovu čovječjom mudrošću usavrše i iztanje. Hoće da se na više popnu; njim je pravo kršćanstvo stanovište „preko kojega se je prešlo.“ Prava Kristova crkva, naša rimo-katolička sa svojim obćenitim pastirom na Petrovoj stolici, sa drugim od Krista ustanovljenim redom, imala bi mjesto ustupiti nekakovoj drugoj od ljudi izumljenoj instituciji. Sasvim tim i ovdje je Krist središte, — cilj, koj žele nadmašiti, ali će jim trud ostati jalov. Ima ravno neprijatelja, koji glasno viču: mi nismo više kršćani. Tko bi im vjerovao, mislio bi, da su se do kraja svega kršćanskoga otresli. No pogledaš-li bliže, lasno ćeš opaziti, da i ovi najodrešitiji neprijatelji još mnogo i mnogo stoje pod uplivom kršćanskoga nauka i života. Pak ako ovaj par izjave, da su sa spasiteljem i njegovom crkvom gotovi, već u sljedeći mah viču o njihovoj velikoj moći i silnoj pogibeljnosti. Nemože čovječanstvo Krista mimoići. On ostaje središtem, oko koga duše kružaju, bilo svojom ljubavlju ili pako mržnjom. Indiferentizam jest samo prikrivena mržnja. Za to ćete u vrieme velikih odlučnih dogodjaja indiferentiste uviek naći na strani neprijateljskoj. Krist je tu (po riečih Simeonovih) za pad ili za uzkrsnuće, za znak, komu će se protusloviti. Na njem će se očitovati misli srdaca. Gospodin sám govori o velikom boju, koj On jači bije s jakim satanom, da njegovo kraljestvo u svietu razruši. On gleda neizmjernim bojištem, koje je tako veliko i široko kako zemlja, no na njem nevidi neutralaca, sve su sami prijatelji ili neprijatelji. „Tko nije sa mnom, taj je proti meni.“ On je i svojim apostolom i učenikom, govoreći o budućnosti. prorekao jednih ljubav, a mnogih drugih mržnju. O kakvoj mlitavoj dobroćudnoj neutralnosti, koja neće u nje pačati, nije ništa rekao.

I sbilja gdje se god rieč apostolska jače i odrešitije oglasi, odmah se opaža, kako se naprama njoj duhovi luče, i indiferentni sve više vrstaju u otvorene neprijatelje. Podpuno pako to biva u velikih prekretajih, kad zemaljske upore stvari Kristove padaju, kad nemilost silnikâ i udarci velikih dogadjaja stvar Krista i njegova kraljestva biju, te ju, na ljudsku sudeć, pričinjaju srušenom i propalom, tad je trka u tabor mržnje mnogo jača. Gdje su donle samo s njekim „prebiranjem“ po svom ukusu i mnienju božje istine primali; gdje su vjeru samo od navade pridržavali bez dubljega korjena u duhu i srcu, lasno ju odvrgnu kano haljinu, koja je izašla iz mode. Gdje su božju istinu i božji zakon ćutili kano kakov teret, lasno se sada otresu nemiloga jarma. Sve jasnije biva, da su napokon samo dvie zastave, oko kojih se čovječanstvo skuplja, zastava Kristova i zastava Antikristova; dva samo tabora, jedan gdje vlada ljubav, a drugi gdje vlada mržnja proti spasitelju, dvie samo lozinke: ovdje vjera, ovdje nevjera.

I na onaj dan, kad su učenici ostavili Jerusolim, biaše grad razdieljen na dvoje: jedni su ljubili Isusa a drugi mrzili; ali mržnja biaše jača, samo u malo duša savila si je ljubav i vjernost svoje gnjezdo. Sad govori pisac o ljubavi ovih učenika, i kako im je Isus, pridruživši jim se, otvorio srce. Ali šta vidimo tu? Tužne ruševine od života, koj je malo prije u vjeri i nadi cvao. Sad je vjera skroz uzdrmana a nada propala. Oni govore „o Isusu iz Nazaretha, koj je bio prorok, mogućan na djelu i govoru pred Bogom i svim pukom.“ Jest to ravno izpovied vjere, al kako mlitava: fali joj prava jezgra kršćanskoga izpoviedanja, vjera u Isusovo božanstvo. Kako je to njekoć sasvim drugačije zvonjelo iz

ustiju Petrovih: „Ti si Krist, sin Boga živoga“ i „Komu da idemo? Ti imaš rieči vječnoga života. Samo na pravoj vjeri, kano na zdravu korjenu, može procvasti kršćansko ufanje. Gdje je korjen bolestan, gine cviet. „Mi smo se pako, vele, ufali, da će on spasiti Izrael.“ Pa što ih je sa svjetlih visina vjere i ufanja tako brzo srušilo u onaj tamni ponor? Sami odgovaraju: muka i smrt Isusa Krsta. Najveće zločinstvo biaše dovršeno: ubijen sin božji. Što samo može zloba lažljivo izmisliti proti istini, i najžešća paklena mržnja iznieti proti nebeskoj ljubavi, krotkoći i svetosti — sve biaše sbijeno u one dane. Isus sám, prije toli jak na govoru i djelu, šuti na sudu, mučeć ide na stratište. Tolik čudotvorac izdiše nemoćan na križu. Očekivalo se je njegovo kraljestvo — sad je njegov život svršen, nit je ikada drugu krunu nosio, van trnovu. Apostoli ga kukavno odbjegoše, angjela neima, da se zanj bore, sam otac nebeski kan da nemari za svoga dragoga sina. Kamgod okom svrneš, nigdje nevidiš božje pravice, koja jakom rukom zlotvora smrvljuje. Nigdje se nepomalja ni blaga ruka spasujuće ljubavi, da nedužno božje janje oslobodi. Tu je Bog sbilja „sakriven Bog“, kako ga je Isaia nazvao. A na ovoga su se Isusa oni učenici oslanjali u vjeri i nadi, s njim ih je spajala najsrdačnija ljubav. Njihova je sreća i nesreća s njim svezana, njihov je život u njegovu životu. Nebiahu oni samo prosti gledaoci onih strahovitih prizora, već oni biahu u težke muke Gospodnje s cielom svojom dušom upleteni. Prava učenika Kristova nemožeš si ni pomisliti bez srdačna dioničtva na njegovih trapnjah. Tako je patnja Kristova u ovom svom strašnom razvoju, i sa ovim svojim tamnim svršetkom učenikom emauskim postala velikom kušnjom, pače pravom hridi, na kojoj se je razbila njihova vjera i nada.

No da je iza Kristove smrti barem odmah drugačije okrenulo — tako si pomišljahu naši učenici, jer vele: „pa je tomu svemu već treći dan, da se je dogodilo.“ Ali negovore mudro. Tri dana nisu dugo vrieme. Samo je kratkovjekomu čovjeku toli težko strpljivo čekati, a kad mora čekati, časovi su mu olovnatih krila. Bog je pako rekao: „Kad bude pravo vrieme, ja ću s pravicom suditi.“ (Ps. 74, 3.). No za ove učenike biaše već više učinjeno, nego-li je baš njim obećano. Oni su već čuli o Kristovu uskrsnuću. Najveća pobjeda Kristova nad smrću i paklom biaše već dobljena. Prvi znaci i prve viesti pobjede biahu jur tu. Polagano, bez buke osvaja si pobjeditelj srca i sviet. Takov je način Kristovih pobieda. Ali tužno srce učenika još ništa neopaža. Njih je smutila strašna muka Gospodnja, i njegova prividna propast. Sáma muka Gospodnja nebiaše ipak tomu kriva. Krivo biaše što oni nisu bili pripravljeni, što nisu poznali nuždni savez medju mukom i slavom Gospodnjom, napokon što su bili nestrpljivi.

Tu pitamo: što smućuje mnoge kršćane u dane strašne kušnje za crkvu Kristovu na zemlji? Velike muke Kristove, koje pati na svojih udovih. svojoj crkvi. Jer osobna Kristova patnja nikoga više nesmućuje. Za nas su one tamne zagonetke o patećem spasitelju razrešene. Onda još sakriveni za nas su od davna jasni sudovi božji. Takodjer nas više nesmućuju ona progonstva, koja su u prva stoljeća bjesnila proti živim udovom Kristovim. Jer je sada, pošto su i progonitelji i progonjeni davna zemlju ostavili, nam kano mirnim gledaocem lahko pregledati sve one velike borbe do kraja. Sad mi vidimo, koliko su dobra doniele one borbe i one patnje, koliko su potrebne bile, te slavimo strpljivost onih svetih. To je nam lasno, jer mi stojimo izvan oblaka. No kad je čovjek sam u tamnu oblaku, onda je pred okom mračno, te se je mučno iznaći. Onda emauski učenici dobivaju lasno drugova u putu i u patnji. Isti iskreni, ozbiljni vjerni kršćani lasno se nadju u napasti, da se pridruže, osobito u jako mračne i tjeskobne čase.

Ali kako divni provodič izvodi bludeće emauske učenike na pravi put? Razlaže im iz sv. pisma, da je imao Krist patiti i tako unići u svoju slavu. Da su to prije imali pred očima, nebi se bili smutili, već bi bili razumjeli da je patnja upravo nuždni biljeg pravoga spasitelja. Tako je takodjer patnja i progonstvo nuždni biljeg crkve Razpetoga. Protuslovje, taj postojani pratilac svih u istinu velih diela u svietu, mora osobito pravu crkvu Kristovu kroz sva vremena pratiti. Čim je tko odličniji úd, tim su mu namienjene veće patnje, kô što se to vidi na samom tielu Kristovu. Za to se uči kršćanine iz patnja Kristovih razumievati svoje vlastite patnje. Nauči se sabirati se, postojano nositi, strpljivo čekati. Ljudi često kažu: Sad je svemu konac; oni drže da je prividna propast crkve i njezinih udova konac svemu. Ali je pravi konac pobjeda i vječna slava. Sjeti se obećanja, koja su nam dana. Sjeti se poviesti crkve. Svaki list pripovieda njezine muke i njezine pobjede. U ovom dugom nizu vjekova nije po krasnih riečih sv. Augustina: nijedna stvorena volja mogla ikada zapriečiti učinka svemoguće volje božje.

Biskup kaže dalje, kako su oni učenici dospjeli u Emaus, na konak Isusa pozvali, večerom ga počastili, kako jim se je za to Krist odkrio, što nebiahu od njegovih mrzitelja, nego od onih, koji su za nj uzčuvali još ljubavi, kano kakov tinjajući stenj. Napokon je njihova gostoljubna dobrotvornost odlučila sve. S tim zaključuje biskup, zahvaljujući svojim diecezanom za dobrotvornost, koju vrše, naposę naprama njemu.

(Dalje će sliediti.)

Bitiše-li vrag?

(Konac.)

I tim bih ja svoj zadatak svršio, naime dokazao bitisanje vražje po kršćanskom nauku. No budući da se je ovdje o bitisanju vražjem pitalo poradi bitisanja vještica, valja mi još nešta dodati ob odnošaju izmedju vraga

vještica. Bogoslovac nedvoji, da **može** biti vještica, isto tako, da je gdješto i kad što **bilo** vještica, jer inače nebi mogao razumjeti više toga ne samo u životu crkve, nego i u samom sv. pismu. Još je manje dvojbeno, da jih je bilo, koji su **nastojali**, da s djavlom dodju u savez, te u tu svrhu ne samo upotrebljivali kojekakva i nedužna i zločinska sredstva, nego da su se takodjer naročito odricali Krista, gazili propelo itd. Za to su bili progonjeni kano heretici i odpadnici, te podvrgnuti istim kaznam. Tako se može razumjeti inkvizicija proti takovim. No osim toga narod je pripisivao vješticam grozna djela, koja kad bi bila istinita, opravdala bi i onaj postupak i one kazne proti vješticam. No jesu-li ona strahovita djela istinita? Papa Inocent VIII., na koga se pozivlje dr. B. Š., toga nipošto netvrdi, već kaže, da su mu onakve tužbe došle do ušiju, pa za to da naredjuje inkviziciju. Ova je tek imala konstatirati istinu ili laž, nedužnost ili zločin. Inkvizitori žalibože ponajviše nisu razumjeli svoje zadaće; jer tko nevidi, da su u ono vrieme, kad su se onakove stvari obćenito vjerovale o vješticah, inkvizitori one osobe, koje je javno mnienje unapried osudjivalo, proglašivali poslie stroge iztrage nedužnimi, da bi tako one nesretne predmnieve u puku bile najbrže pale? No i inkvizitori biahu ljudi svojega vieka. Danas je dakako drugčije; uz druge stvari k tomu je mnogo doprineo razvitak naravnih znanosti, u čem se rado slažemo s drom B. Š. Glede onih dakle historičkih fakta, koje spominje dr. B. Š. želio bih da se mjere po mjerilu svoga vremena. Svako vrieme ima svojih vrlina i mana, ni naše nije bez njih. I ono ima mnogo gadnih i štetnih pogrešaka, pogrešaka, koje se sada nekude, nu koje će morda i razboritije potomstvo, svakako pako božja svetost i pravednost osuditi. Onda se je smatralo za preveliko zlo odmetnuti se od vjere Isusove; odatle tolika strogost proti odmetnikom. Sada se čini da je samo onaj razsvietljen, koji do vjere ništa nedrži. Onda su se javni sablaznici smatrali takodjer nevriednimi članovi države; odatle državna pažnja glede sablaznikâ. Sada država nemari, da-li se Bog javno štuje ili ne. Sada slobodno kune Boga svemogućega stvorca i uzdržatelja svega svieta diete na paši, težak s motikom u ruci, vojnik u kasarni i na vježbalištu, i to tako prosti vojnik kako i častnici počam od najnižih do najviših; kune slobodno i javno grdi slobodno činovnik u svojoj pisarni, sudac u sudnici, psuje djak idući u školu, riečju: sve se slobodno grdi, psuje, izsmjehiva, što je vjerniku najsvetije i najmilije. Država za to sada mari i nemari. Što više: sve što je proti vjeri, rek bi, dopušta se; javno i očito izpoviedati vjeru, to samo nije slobodno, to se samo državi čini pogibeljnim. Onim pako starim vremenom bila je vjera na odličnom mjestu. Tko je pako imao više pravo, to će nam posve pravedno kazati jednoč sveznajući Bog. Nu toga materialiste dakako nevjeruju. Tako dakle valja suditi stara vremena, koja su imala grubih svojih pogrešaka, ali ne morda većih nego i naše vrieme, uz to pako mnogo i dobra, morda dragocjenijega nego je posebno dobro našega vremena. Veli o našem vremenu veliki historik dr. Josip Hergenröther: „Aber auch dieses (unser Jahrhundert) ist trotz seiner gerühmten Humanität noch lange nicht von Barberei gereinigt; es nimmt dieselbe in ihm nur andere Formen an, die vielleicht gerade wegen ihrer gleissnerischen Umhüllung die spätere Nachwelt ebenso verdammt, wie es die Vorzeit wegen ihrer ungeschminckten Derbheit verdammt hat.“ (Kath. Kirch. u. christ. Staat s. 616.).

Za tim glede bulle Inocencija VIII. valja mi nešto primjetiti. Tko je ono čitao, što je dr. B. Š. u „Viencu“ o tom napisao, mora si o tom papi i njegovoj bulli zbilja jako nizko, pače zlo misliti. Mnoga čitateljica bit će valjda uzkliknula: o gluposti, o okrutnosti! Pak onda si je i o papinstvu odmah svojom „logikom“ isto tako smjela misliti. Nego, kad se stvar uzme onako, kako je zbilja bila, onda neizadje to tako nepovoljno. U samom Rimu, gdje no je papinska stolica, nije nikada vještica spaljena ili drugčije ubijena. (Hist.-Pol. Blätter l. c. s. 427). Nit se nisu u obće pape u srednjem vieku mnogo bavili tim, da dadu copriju iztraživati i kazniti. To svjedoči malo prije navedeni dr. Josip Hergenröther. (l. c. s. 609.) Nu kad je to zlo sviet kao pošast osobito po nekih stranah Njemačke zaokupilo, nisu smjeli pape, zasjecajući ta pošast duboko u same temelje vjere kršćanske, zvani i prizivani, toga na prosto mimoići. Navesti ću i ovdje rieči velikoga Görresa, koji je živio na onih mjestih, na koja se je protezala bulla Inocencija VIII. „Die Päpste mussten Notiz von einer so wichtigen (bei den Völkern tief eingewurzelten) Sache nehmen, an die die Völker glaubten, und hatten die Inquisitoren ausgesendet. Jene Bulle von Innocenz wollte nur die für Rheingegenden, wo das Uebel neuerdings sich ausgebreitet, aufgestellte Behörde in ihrem Wirkungskreis gegen Einspruch schützen und bestätigte ihr Recht, bessernd, verhaftend und strafend einzuwirken, ihnen (Inquisitoren) dabei gestattend, gerade um den ersten Theil dieses Amtes auszuüben, in allen Pfarrkirchen ihres Gebietes das Wort Gottes dem Volke auszulegen, so oft es dessen bedürfte und alles Zweckdienliche zum Unterrichte desselben nach ihrem Gutdünken vorzukehren.“ (Hergenröth. l. c. s. 610). Tako je dakle nakana pape Inocencija VIII. bila posve plemenita. Nepodobštine, koje su se, nestavši vjere kod mnogih, uvukle od tadanjih židova i bezprimjerno razpuštenih sekta srednjega vieka i u članove crkve, morale su na papu moćno i neugodno djelovati. I te nepodobštine dale su papi povod, da izda posebnu bullu proti tomu. Da ono sve nestoji, što se je vješticam pripisivalo, toga nitko razborit netaji. Nu da su coprnice u pojedinih slučajevih mnogo zla počinile, i to je stvar sigurna. „Dass viele Verbrechen von den Hexen und Zauberern begangen wurden, ist in einzelnen Fällen sicher.“ (Hergenröth. l. c. s. 609).

Odredio je pako ili potvrdio u službi inkvizicije Inocencij, kako je i g. dr. B. Š. napomenuo, trojicu: Henrika Institora (neki ga zovu: Krämer-om), Jakoba Springera i Ivana Kremper-a. Prva dva bila su redovnici dominikanci; Kremper je bio, kako bulla veli, klerik dieceze konstancijske. I ti su, rado dopuštamo u svojoj službi mogli, kao ljudi, pogriešiti te s prave staze budi desno budi lievo krenuti. Nu to se nemože papi u grieh upisati; drugčije bi poglavari zlo prošli, kad bi oni imali nositi sve griehe, koje podčinjeni njim službenici čine. Veli Görres odmah iza rieči, koje sam prije iz njega naveo: „Was auch sie in Schwäche, durch zu viel und zu wenig und im Irrthum gesündigt haben mögen, die Berechtigung dazu lag wenigstens nicht im Mandate, das sie erhalten haben. Man muss vielmehr auch hier den Päpsten das Zeugniss geben, dass sie durchgängig mässigend und mildernd verfuhren und dem Geiste der Zeit behutsam nachgehend die gewonnene Einsicht immer in eine bessere Praxis einzutragen sich bemütten.“ — Jedan od rečene dvojice redovnika, ili točnije govoreći obadva sastavili su „malleum maleficarum.“ Izdanje, koje mi je pri ruci, tiskano je god. 1519. Tu se obširno govori o copriji i njezinom vrelu. Sami pisci su ga prvi put izdali 1489. Görres izriče svoj sud ob ovom djelu ovako: „Es war ein Buch, das zwar rein und untadelhaft in seiner Intention, aber nicht mit geschärfter Urtheilskraft durchgeführt, ohne hinlänglichen Grund thatsächlicher Erfahrung, unvorsichtig auf die scharfe Seite hinüberzog.“ (His.-pol. Bl. l. c. s. 337.) I tim je načinom taj „postupnik“ mislimo mnogo više škodio nego koristio; jerbo su sudci vještica za svoj postupak i za umirenje svoje savjesti tudjer lahko našli sad ovaj sad onaj razlog.

Nego sudjelovalo je kod iztraga i presuda i odsuda vještica često put ne kakova revnost za vjeru nego posve druge stvari. Pohlepa za imetkom tobožnjih coprnica bila je često ponuka tim iztragam. „Die Notare, die Actuare und die Schöffen und Richter bereicherten sich; der Henker ritt wie ein Hofmann auf stolzem Rosse, in Gold und Silber prunkend, und sein Weib wetteiferte im Putze mit den Adeligen.“ (Hist.-pol. Bl. l. c. s. 424). Ustali su pako proti tomu nepravednomu postupanju ako i ne medju svimi najprvi, ali ipak najuzpješnije dva jezuita: Adam Tanner kancelar na sveučilištu pražkom, a osobito Fridrik Spee, koji se je svojim djelom: „cautio criminalis“ stekao neumrlih zasluga pred Bogom i pred ljudmi. U tom djelu, koje se osniva na veliku izkustvu (on je sam dvie stotine nedužnih žena kao izpovjednik pratio na stratište, pri čem je ćutio neopisivu bol i od česa je, kako sam kaže, u ranoj dobi pobjelio kosom), dubokom učenosti i školastičkom oštrinom i dosljednošću dovikuje jezuita Spee „jao“ vladarom, sudcem i svim, koji tako lahkoumno rade te se kano igraju s čovječjimi glavami. (Hist. pol. Bl. l. c. st. 427). Medju glavnimi njegovimi protivnici bio je jurista Benedikt Karpzov protestant. (Hist. pol. Bl. s. 428) Onim, koji su se proti njemu branili, da stoje na temelju kat. vjere, dokazao je Spee, da tomu nije tako. „Spee zeigt ihnen, wie in den meisten Processen ganz gegen die Bestimmungen und milden Rathschläge der Päpste vorgegangen wurde.“ (ibid. s. 427) I Spee-u se ima pripisati, da je u tom pogledu učinjen liep pokret i to najprije kod katolikâ a tek kasnije kod protestantâ. „Während katholische Priester, besonders Friedrich Spee gegen die Unvernunft und Unmenschlickeit der Hexenprocesse sich mit Erfolg erhoben hatten, behauptete Benedikt Karpzow in Leipzig († 1666) den man den Gesetzgeber Sachsens nannte, und dessen Ansichten im kirchlichen und peinlichen Rechte viel galten, dass nicht allein Zauberei, sondern auch die Leugnung der Wirklichkeit teuflicher Bündnisse schwer bestraft werden müsse.“ (Alzog. l. c. s. 964)

Konačno budi mi dozvoljena još jedna primjetba. Svrha članku dra B. Š. biaše, da preporuči pučki list. Ja neću navlaš da o tom išta rečem; sudit će drugi. Ali ću izjaviti svoje uvjerenje, da je revnostan **župnik**, vršeć točno dužnosti **zvanja** svojega, najviše kadar ne samo raztepsti ludo praznovjerje, nego i u obće promaći moralno i materijalno stanje prostoga puka. Imadem kod sebe kratak posve nacrt života nekoga župnika, koji je ravnao od 1848—1866. jednom župom u Vorarlbergu. Njegov mi je životopis popunio čovjek koji je bio toga župnika župljanin. Župa je bila, reče mi taj vriedni muž, zapuštena, izkvarena moralno i osiromašila materialno. Počeo je rečeni župnik svojski raditi ponajprije o religioznom uzgoju. Bio je oštar tako, da su mu mnogi zamjeravali. Nu, imajuć ponajviše samo duševno spasenje svojih župljana na pameti, učinio je od njih i drugčije čestite ljude, radine, triezne, štedljive. Župa je bila za dvie trećine imućnija g. 1866. nego je bila 1848. To je liepo. Tim načinom bi se ne samo pojedine župe nego ciele zemlje digla. *M. St.*

Viestnik.

Zagreb. Nova papina enciklika uzbunila je prusku vladu i liberalce. Nije čudo, oni bi voljeli, da papa biskupi, jednom rieči sve, što je pravi nosilac kršćanskoga i katoličkoga nauka zašuti — za uviek. Telegraf donosi, da ondje vlada vieća, što bi od biskupa, koji su onu encikliku proglasili. Borba se je zaoštrila do skrajnosti.

Knjižtvo. *Louise Lateau* po Rohlingu pripovieda I. K. Kuček. Knjižica je od 70 str. te se dobiva u knjižari Albrecht i Fiedler za 20 nč. Sadržaj je poznat našim štiocem, za to djelca netrebamo preporučivati. Samo ćemo reći, da o tom predmetu raste čitava medjunarodna literatura, i občinstvo tako vjersko kako nevjersko zanima se njim sve više. Tek pred malo dana razpravljao je o njem u Monakovu dr. Westermaier pred velikim sborom. On je osvjedočen, da se tu vidi ruka božja.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Franjo **Vraničar** duh. pomoćnik u Lasini ide za upravitelja župe u Šišljavić. Premješteni su duh. pomoćnici: gg. Josip **Vurović** iz Gjurgjevca u Kalnik, Blaž **Tomašić** iz Kalnika u Gjurgjevac, Eduard **Sorko** iz Dubrave u Lasinu, Jerolim **Kolaj** iz Miholjca u Završje. Novomisnik Franjo **Danko** ide za duh. pomoć. u Pitomaču.

Priložen je cjenik sjemenja kod Popovića.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 10.] U Četvrtak, 11. Ožujka 1875. [Tečaj XXVI

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. R.)

(Dalje.)

Od naroda, koj nosi u prsima tako plemenito srce, mogao je Connell učiniti sve On je poznavao svoj narod u dušu, pak kako je sám u vrlinah svojih i slaboćah bio živa slika irskoga značaja, tako je umio u svakoj prigodi naći rieč, koja je kano živa iskra zapalila srca njegovih irskih slušatelja. O' Connell izreče sam, a poviest svjedoči, da je on već godine 1810. bio prvi vodja irskih katolika. U najtežih okolnostih umio se je za deset godina dovinuti ne samo do prvoga pravnika u zemlji, nego do ljubimca i glave puka. Već bijaše stvorio družtvo irskih katolika, probudio i podržavao velike ideje za emancipaciju i narodnu neodvisnost. U ostaloj Evropi znalo se je malo ili ništa o njem i njegovu djelovanju, ali već tada bijaše učinjen temelj onomu njegovu neizmjernomu ugledu, koj je Englezku u strah natjerao, a ostalu Evropu u čudo stavio.

Medju tim počela je englezka vlada ozbiljnije pratiti Connellovo djelovanje. Ona je uprla sve sile, da uništi katoličko družtvo u Dublinu. Katolici se junački opirahu, navaljujuć adresami na princa valeškoga, kašnjega kralja Georgija IV. Ali razpušćeni vladar nije bio čovjek, koj bi se bio hotio baviti tako znamenitimi i ozbiljnimi pitanji: on bijaše najsrećniji, ako ga nije nikakov ozbiljniji posao smetao u njegovu razkalašenom životu. I tako se nemogahu irski katolici ničemu nadati od toga vladara. Ako su prosili za ravnopravnost, odgovaralo im se je parnicami i razpustom njihovih sastanaka. Čim je vanjski položaj Englezke porazom Napoleonovim u Ruskoj postajao sigurniji, tim su se jače progonile katoličke skupštine, progonili pojedini članovi katoličkoga družtva. K tomu su još neke druge okolnosti pogoršale položaj irskih katolika. Bivši 11. Svibnja 1812. iz potaje ubijen englezki ministar Perceval, pisao se je taj zločin, kano što obično, katolikom u grieh. Sve bijaše proti njim ogorčeno, a vladar nije irskih deputacija niti k sebi više pušćao. Osim toga dogodilo se je često, da su siromašni zakupnici, od svojih gospodara nemilo guljeni, u zdvojnosti segnuli za njihovim životom, i to im je pribavilo mnogo neprijatelja. Nepada nam na um, uzimati u obranu nikakov zločin, ali tko si predoči položaj irskoga zakupnika, koga njegov nesmiljeni gospodar gladna i gola s ženom i djecom protjera u najljućoj zimi iz siromašne kolibice, onaj će takove žalostne dogodjaje blaže suditi.

U tih mučnih okolnostih umio je Connell mudro uzdržati svoje katoličko družtvo. Svaku je priliku upotriebio, da zaprieči razdore medju irskim pukom; od godine 1813. do 1815. bijaše njegova glavna briga zapriečiti, da se katolička stranka nerazpadne.

Željezna bijaše upravo uztrajnost toga muža. Na njegovih širokih jakih ledjih ležalo je breme premnogih posala, ali on si je znao tako urediti, da je na sve dospievao. Od mladosti bješe navikao rano ustajati, toj navici osta uvjek vjeran. Dnevice bi redovito slušao svetu misu. Onda bi obavljao svoje poslove na sudih, zatim je polazio sastanke, skupštine. Istom kasno na večer mogao se je odpočinuti od dnevnih napora, da s ranim jutrom opet započmu. Još pod večer svoga života govoraše rado o tom, kako je mnogo i mnogo godina u 4 sata ustajao, sam si u zimi peć naložio, a onda radio do zajutraka ½9; od 11 do ½4 na sudovih radio; vraćajući se kući uredio poslove katoličkoga družtva; poslje 4 ure sjeo k objedu; do ½7

kod svoje obitelji ostao; poslje opet učio i radio te najkašnje u deset legao spavat. Uz tolik posao nije dakako dospievao na zabave, a to je bila za njega, čovjeka vesele ćudi, velika žrtva. Ali on je posvetio sav svoj život jednoj ideji, i za tu je ideju radio s naporom i uztrajnošću do smrti. Pak ipak uz sve te mnoge i velike napore nebijaše Connell ni šutljiv ni mrk, dapače on bijaše poznat kano čovjek prijazan i zabavan, osobito kano neizcrpiv i zanimiv pripovjedač. U Dublinu imao je na najljepšem mjestu svoju kuću, koliko stotina puti nije on s balkona te kuće govorio svomu narodu i oduševljavao ga na velika djela! U ljetnih praznicih najradje bi se oporavljao na planinah grofije Kerry, kriepeć se svježim uzduhom, zabavljajuć lovom. U svako vrieme pako, premda je zbog svojih odvjetničkih i političkih posala često bio iz Dublina odsutan, tražio je, kad je samo mogao, odmora i zabave u obiteljskom krugu. Njegovi sinovi, koji su medju tim bili veliki narasli, bijahu njegovo veselje, jer se je nadao, da će mu nekoć biti u svetoj borbi za potišteni narod drugovi. i ta ga nada nije prevarila.

Lahko je razumjeti, da je položaj Connellov i njegovo javno djelovanje pribavilo mu mnogo gorkih neprijatelja. Jedno takovo neprijateljstvo bijaše godine 1815. povodom dogodjaju, koga nije nikad mogao prekajati. U nekoj najme skupštini razpali se Connell tečajem besjede na toliko, da se je u vatri govora poslužio uvrjedljivim izrazom za dublinsku občinsku oblast. Tu zgodu prihvati njegov neprijatelj D' Esterre, dobar strielac, te ga je svom silom hotio prisiliti na dvoboj. Kad se već nije mogao opirati, primi Connell ponudu. Smrt njegova bijaše skoro sigurna: on bijaše omašan, širokih plećiju, njegov protivnik sigurne ruke. Hladnokrvno stavi se otac šestero djece pred tane svoga protivnika. D' Esterre izpruži prvi, ali nepogodi. Onda opali Connell, — Esterre bijaše na smrt ranjen, i podleže rani za koj dan. Taj čin bolio ga je do smrti. On se je brinuo za udovicu i njezinu kćer te se je opazilo, kadgod bi prolazio pokraj pokojnikova stana, da bi uvjek skinuo klobuk, bez dvojbe da se za pokojnika pomoli.

Poslje 1815. bijaše irskim katolikom zlo, vrlo zlo Bieda bijaše u zemlji velika, a zbog biede sve to češći zločini; O' Connell imaše uprieti sve sile, da zaprieči razpad katoličkoga družtva. U Listopadu 1819. objavi on svoj prvi otvoreni list na svoje katoličke zemljake, u kojem ih bodri i tješi, neka negube nade, premda su okolnosti bile takove, da je skoro i on nadu izgubio. U englezkom parlamentu stavio se je irski protestant Plunkett na čelo stranci, koja je zahtievala polakšice za irske katolike. Ali i s timi se je polakšicami spajao zahtiev, da nemože postati biskupom ili dekanom osoba, vladi s političkih razloga nepovoljna. Connell se podiže cielim svojim ugledom proti tim ponudam, koje su se skapčale s pritiskom na slobodu crkve. Njegovi otvoreni listovi, koji su izišli 1821, odbijaju takove ponude. Sada su već stvari stajale tako, da se nije moglo misliti na riešenje irskoga pitanja, ako se katolikom neda podpuna ravnopravnost.

Medju tim bješe Georgij III. umro te ga nasliedi razpušćeni Georgij IV., koj se je dao 19. Srpnja 1821. svečano okruniti. 11. Kolovoza odputi se novi kralj u Irsku. On stupi na irsko zemljište, pošto se je prije preko mjere napio žganice, podpuno pijan. Påk i toga toli nevriednoga vladara pozdravi irski narod s najvećom srdačnošću. To nije dakako bilo mudro, jer ih je već moralo naučiti izkustvo, da se od toga čovjeka neimaju ničemu nadati, da ga jedino pritisak željezne nužde može prinuditi, da za njih što učini. I Connell je taj put pogriešio, i on je izišao pred kralja te mu svojom rukom predao vienac. Naplatio mu je to Georgij kašnje. Kad je najme poslje emancipacije Connell s drugimi članovi parlamenta bio kod kralja na audienciji, mrmljaše taj, opazivši Connella, na tiho: ono je Connell, vrag odnio toga lopova.

O' Connell bijaše u dnu duše uvjeren, da za irske katolike neimá spasa, ako si nepomognu sami On se je već 20 godina trudio neumorno, pak ipak nije skoro ništa postigao, jer je irskim katolikom manjkala prava organizacija. U jednoj skupštini 25. Travnja 1823. stavi on svojim slušateljem, spomenuv im primjer njihovih protivnika, prvi put na srce, da mora nekolicina pouzdanih muževa uzeti njihovu stvar u ruke, da se ima od priznanih prijatelja pučkih izabrati odbor, na koj se može svaki pojedinac u svakoj potrebi obratiti. 12. Svibnja držana je skupština, na kojoj se je imalo stvoriti novo družtvo. Skupštinari prihvate ideju Connellovu, da se stvori „družtvo irskih katolika“ Od 13. Svibnja držane su uredne sjednice. Ali nemar bijaše tolik, da je iz prva jedva mogao sakupiti deset glava, a toliko ih je bilo potrebno, da se može skupština držati. Ako je Connellovo družtvo imalo uspjeti, valjalo mu je najprije dati takovo lice, da se proti njemu nije moglo nikakvim zakonom vojevati. Zatim se je imalo gledati, da družtvo dodje do po-

trebnih novčanih sredstva, a da ipak prinesci budu tako maleni, da i najsiromašniji katolik može družtvu pristupiti. Napokon valjalo je u tiesan savez dovesti kler i lajke. Prema tomu je Connell svoje družtvo i organizirao. Zadaća mu je bila, svimi zakonitimi sredstvi raditi za emancipaciju irskih katolika. Nijedan katolik nesmije doći na skupštine, ako neplaća točno svoga prineska, i to siromašniji samo jedan šiling (6 novč.) na godinu, imućniji funt sterlinga. Iz posljednjega razreda članova bira se djelujući odbor. Na suprot ima svaki nekatolik, ako i neplaća nikakva prineska, prost pristup k sjednicam. Mnogi su prijatelji odgovarali Connella od te razlike medju katolici i nekatolici, ali Connell nije hotio pod nikakov način odustati: on nije hotio znati za katolika, koj neće za svoju stvar ništa učiniti. Već sada se zaključi, podupirati što obilnije štampu.

Za uspjeh svakoga družtva najvažnije je financijalno pitanje. O' Connell je računao na godišnji dohodak od 50.000 funti sterlinga (500.000 for.). Već to pokazuje, kako je on živo bio uvjeren, da će njegova osnova uspjeti. Od te svote, koju je istom valjalo skupiti, opredielio je na podporu štampe 15.000, na zaštitu krivično progonjenih katolika pred sudom 15.000, za uzgoj siromašne katoličke djece 5000, za uzgoj katoličkih svećenika za Irce u Americi 5000, napokon za saborske troškove 5000. Najveću je svotu, kako se vidi, opredielio za podporu dobre štampe kano najvažnijega faktora za uspješno djelovanje njegova družtva. Glavni bijaše sada posao, novac dobiti. Connell se ponudi sam, da će u svojoj župi skupljati od kuće do kuće. Čim se je družtvu pridružilo svećenstvo, bijahu prinesci osigurani. I tako je Connell do skora razpolagao godišnjim dohodkom od stotine tisuća, i što je još više razpolagao srci i mišicami milijuna ljudi, koji su ga štovali kano svoga „kralja Daniela.“

III.

Dalnje borbe za emancipaciju katolika (1823—1829).

Družtvo katoličkih Iraca razgranilo se je u kratko vrieme po svoj zemlji. Puk je plaćao s veseljem svoje prineske, nepitajuć dalje, na što će se upotriebiti. A i bijaše to družtvo velika blagodat za siromašni puk. Prije bijahu siromašni katolici uvjereni, da za njih neima pravice, oni bijahu presiromašni, nego da pred sudom pravicu traže, kad bi se i mogli bili nadati, da će sud siromaka i prosjaka uzeti u zaštitu proti njegovu tlačitelju, lordu. I tako je puk trpio, dok je mogao, kad već nije mogao, osvećivao se je tlačitelju. Družtvo katoličkih Iraca zauzelo se je za svakoga siromaka, koj mu se je potužio, naučio ga tražiti pravicu na sudu, a štampa je bdila, da sud svoju dužnost čini. Što se je družtvo više razgranjivalo, što je većimi sredstvi razpolagalo, što je blagoslovnije po sav irski narod djelovalo, to ga je zavidnijim očima gledala englezka vlada. To se je pokazalo već na saboru 1825. Naročito je kraljev brat, vojvoda jorški, najoštrijimi riečmi osudio zahtjeve irskih katolika; dapače i sam kralj osudio je u svojem priestolnom govoru irski pokret te upravo pozvao parlamenat, neka tomu čim prije stane na put. „Moram se potužiti, govoraše on, što u Irskoj postoje družtva, koja su razvila djelovanje, kakovo se neda spojiti s duhom ustava te na to računaju, da će, šireći nezadovoljstvo i ogorčavajući čustva, pomutiti javni mir i zapriečiti razvoj narodnoga napredka. Njegovo veličanstvo uzda se u mudrost sabora, da će se bez zatezanja posavjetovati o načinu, kako bi se to zlo odstranilo.“ Tako je govorio kralj, tako je govorila vlada u monarkiji najslobodnijoj tobož na svietu, o katolicih, koji nisu ništa drugo zahtievali nego gradjansku i političku ravnopravnost sa svojimi protestantskimi sugradjani! Doskora je predložen saboru zakon, da se ukine družtvo irskih katolika. Katolici pokušaše mnogobrojnimi peticijami spasiti svoje družtvo; ali u zalud, jer je bilo u napried odlučeno, nevjerovati im, neslušati ih. Connell je sam došao s nekoliko prijatelja u London te bijaše prisutan, kad se je u parlamentu vodila odlučna razprava. Ministarstvo izjavi, da katolici nesmiju na takov način, takovimi sredstvi svoje pravo tražiti. Tako se je radilo uvjek: ako su katolici bili mirni, nitko nije mislio njihove pravedne zahtjeve izpuniti; ako su se sdružavali, borili za svoja prava, onda su bili pogibeljni državi. Malo samo članova saborskih uzeše katoličko družtvo u zaštitu, naglasujuć, koliko si je ono steklo zasluga, da zapriečі zločine, koji su inače iz osvete poticali; jedan samo protestantski lord izjavi očito, da i on plaća prineske za irsko katoličko družtvo. I tako je englezki parlamenat odzvonio irskomu katoličkomu družtvu. Još u proljeću iste godine izide zakon, kojim se na dvie godine zabranjuje svako družtvo u Irskoj, koje pod kakvom god izlikom politički agitira, novac skuplja, u pravosudje zasiže.

(Dalje će sliediti.)

---

*

Korizmene poslanice njemačkih biskupa.

(Dalje.)

Kölnski nadbiskup prvi je metropolita u Pruskoj, i jedini, koj je na slobodi, no i on je poradi imena Isusova sjedio u tamnici, a tko zna, što ga jošte čeka. Ali šta se može dogoditi onomu, koj je već činom ono zasvjedočio, što u svojoj korizmenoj poslanici svomu stadu razlaže, da je „po križu spasenje?!“ Čujmo takova učitelja.

Ko što se opomene tjelesnih roditelja — tako govori na početku — jače i dublje kasaju srca djetinjega, kad su roditelji u težkoj biedi i u suzah, tako mora danas majčin glas svete naše crkve prodrieti vanredno duboko u srca vjernička, kad su njezine patnje i tjeskobe narasle na neobičan stepen. Još je uviek njezina častna glava, sv. otac, u svojem toli starom vieku lišen slobode, i izvrgnut sveudiljnim psovkam, potvoram, prietnjam i pogibeljim; još uviek sv. crkvu u svih skoro stranah svieta napadaju i tište njezini neprijatelji i protivnici, kako se već od davna čulo nije, i u našoj se je domovini raznietila borba medju državom i crkvom, koja svim njezinim slugam crkve nameće najteže žrtve. Pet biskupa bješe bačeno u tamnicu za to što nemogoše sudjelovati kod izvadjanja crkveno-političkih zakona; još su sada trojica u tamnici, a dvojicu njih izjavio je kr. sud skinutimi s časti. Premnogi su svećenici s istoga uzroka na sud povučeni, globom, tamnicom i izgonom kažnjeni, isto su tako slične patnje snašle ovoga ili onoga laika, koj je ustao braniti crkvene interese. Velik broj župa lišen je svojih dušobrižnika, na mnogih su mjestih zaglobile državne oblasti imovinu crkvenih službenika, i sve više dolazi novih naredaba proti imovini crkve i djelovanju njezinih službenika. Napose još tuguje crkva, što ju prieče uzgajati mladež i nadzirati školu. Doista je u velikoj biedi i jadu, nit može svojoj djeci govoriti bez suza.

Ako ja dakle danas u njezino ime progovaram, o čem bih Vam govorio van o patnjah i stiskah, pokazujuć, kako po nauku spasitelja i njegove crkve u njih imamo gledati volju božju, te jih ponieti i nositi. Sv. križ neka nam je predmet promatranju, koga su naši predji usadili u grb naše nadbiskupije, kano da su htjeli reći: „Spasenje je samo po križu.“ To ću vam istinu razložiti gledeć na križ Isusa Krsta, za tim na znamenje sv. križa, napokon na onaj križ, što ga svaki kršćanin i sama crkva nositi mora.

Križ prije proklet i sramotan, na kom su najveće zločince ubijali, postao je na Golgoti orudjem našega spasenja i orudjem pobjedonosnim Isusa Krsta. „Krvlju svojega križa učinio je mir medju nebom i zemljom.“ (Kol. 1, 20.) Od ovoga vremena postao je križ jedinim izvorom našega spasenja i naše nade, nit možemo dobiti ikakve milosti, koju nam Krist nije umirući na križu zaslužio i od nebeskoga otca izprosio. Za to se na križ, na zasluge Isusa Krsta „jedinoga posrednika medju Bogom i ljudmi“ 1. Tim. 2, 5. napokon oslanja sva naša nada: ne na naše morda kakove krieposti i dobra djela, ne na zasluge i zagovore svetaca, što su našoj slaboći bez dvojbe veliko pomagalo, shodno učinak naših molitava i naše pouzdanje okriepiti, ali ne samim sobom, nego lih po zaslugah Isusa Krsta i u savezu s njim.

„Po križu je spasenje“ to valja takodjer o znaku sv. križa, koj je odličan znamen i biljeg prave kršćanske crkve i svih vjernih kršćana. Već u prva vremena služahu se njim kršćani, kad su ustajali i spavat polazili, kod molitve i kod djela i svake prilike, a isto tako nepropušta ni danas nijedan pravi kršćanin na početku i na koncu molitve ovim se znamenom znamenovati, i njim se tako u pogibeljih kako u napastih štititi. Sveta pako crkva dieleći svoje milosti i svoje blagoslove služi se ovim znakom, naznačujući, da jih je božanski spasitelj pribavio smrću na križu. Ona dieli sve sakramente pod ovim znakom. Odkad je sviet postao kršćanskim, postao je križ znakom najveće časti i slave. On kiti vrhove kršćanskih crkava i krune kršćanskih vladara i knezova, i Bog ga je sam proslavio, dočim se je po vjerodostojnih viestih ovaj znak prikazao Konstantinu na nebu i naviestio mu pobjedu. I na zadnjem danu, reče sam Gospodin, da će znak sina čovječjega — sv. križ — prikazati se na oblacih, pošto budu trublje suda nad svietom sve mrtve iz grobova digle i na sudište spravile, na kojem će suditi sudac Bog.

„Po križu je spasenje“ to valja napokon o križu svakoga kršćanina, koj je po križu Kristovu odkupljen, po njem se Kristovim slugom izpovieda i njegove milosti prima, al koj takodjer putem križa k svomu vječnomu opredieljenju, k blaženosti i slavi svoga spasitelja na nebu dolazi. Krist je za nas trpio i primjer nam ostavio, da idemo njegovim tragom, veli sv. Petar (1. Petr. 2, 21.), a Isus sam viče: „Tko hoće da me sliedi, neka zataji sama sebe, neka uzme svaki dan na sebe svoj križ i tako me sliedi.“ (Luk. 9, 23.) „Tko neće da nosi svoj križ i mene sliedi, nemože biti mojim učenikom.“ (Luk. 14, 27.). Neima dakle za kršćanina drugoga puta k spasenju do-li put križa. Mi nismo za to kršćani, da budemo bogati na zemaljskoj imovini, da uživamo časti i slasti. Za to nije svietu trebalo kršćanstva, ono mogaše imati i pod gospodstvom kumirstva i ljudskih strasti. Kršćanstvo je religija križa, tko neće da križ nosi, mora se odreći kršćanske vjere. Što kaže evangjelje? „Blaženi koji tuguju, jer će biti obradovani“ (Mat. 5. 5.). „Jao si ga vam bogatašem, koji si imate svoju utjehu“ (Luk. 6, 24.). To je govor duha sv., koj kan da je mnogim današnjim kršćanom sasma nepoznat, taj govor kan da se razumije još samo u onih zemljah, gdje vjernike vuku na mučeničku smrt. U evangjelje modernoga svieta, razkošju, mamonu, slavičnosti toliko odana, kan da nespada članak vjere o križu. Ili vjerujemo-li sbilja, da se naše blaženstvo sa-

stoji u suzah, a bogatstvo da nečini blaženstva? A jest ipak riečo križu članak vjere, o čijoj istini nesmijemo dvojiti, ako se želimo spasiti. Sin božji moraše patiti i umrieti na križu, da unide u svoju slavu, svi su svetci tim putem došli u nebo: kako mi tražimo, da nas ono nestoji nikakva truda, što je sin božji i što su svetci tako skupo kupili! Križ je diel i znak izabranikâ. Tko ništa netrpi nit hoće da trpi, taj nosi biljeg prokletca; jer valja patiti ili na ovom ili na drugom svietu.

Pod križem i patnjom razumiju se u obće sve boli i protivštine, što jih čovjek na tielu i na duši trpjeti mora; razumije se protustavak trovrstne požude, kojoj je čovjeku u sadanjem stanju pale naravi često puti vrlo pogibeljno i pogubno zadovoljiti, dočim su mu patnje i protivštine, kano škola samozataje i svih krieposti, izvanredno koristne i spasonosne. — Tu istinu sada razlaže nadbiskup na širje, i ovako zaključuje: Budući pako da je naravi patnja nešta grozna, te joj je u biedi mučno vježbati se u strpljivosti i odanosti, za to se u čas stiske po primjeru našega spasitelja utecimo k molitvi. Kadno je on u oči svoga samrtnoga dana s učenici došao u vrt Getsemani, i ondje dospio u onu strahovitu smrtnu stisku, te je, kano žrtva božje pravde obterećen griesi svega svieta, točio krvav znoj, tada moljaše ničice otca svoga: „Otče, ako može biti, neka me mine ovaj kalež, no nebudi kako ja hoću, nego kako ti.“ (Mat. 26, 39.). Tako moljaše po tri puta predavajući se sasvim u volju svoga nebeskoga otca, dok nije došao angjeo s neba, da njegovoj čovječjoj naravi donese pokrepe i utjehe; onda je pako ojačan veselo i junački pošao u susret svomu izdajici, da gorki kalež patnja izkapi do dna. Tako i mi tražimo u čas patnje utjehu i pokrepu u molitvi, predavajući se u mudru i ljubeznu volju božju s pouzdanjem i uztrajnošću; onda ćemo sjegurno dobiti, ako ne da budemo odriešeni od patnje, a to jamačno da se okriepimo za strpljivo nošenje križa, i da se bogato napunimo božjimi milostmi.

Napokon dokazuje pisac, da je po križu spasenje, iz sudbine katoličke crkve. Ona je vjerenica Isusa Krsta, koju je ljubio i svojom krvlju izkupio. I jer ju ljubi, i jer ju nastoji u svih njezinih udovih sve više očistiti i posvetiti, za to ju vodi ovdje na zemlji istim putem, kojim je i sam išao i sve svetce vodio: putem sv. križa. Sva poviest crkve svjedoči o tom: sad su krvava progonstva, sad razkoli i heresije, sad silovito ugnjetavanje njezina prava i slobode sa strane njezinih očitih neprijatelja, sad potajne zasjede i klevete, proti kojim se crkva u svih stoljećih boriti mora. Sve biede i progonstva, što ju snalaze, Bog jih je naredio ili dopustio, a to za to, da se duše spase i sam Bog da se svojom crkvom proslavi. Dakako da kratkovidi čovjek nemože uviek da vidi i da pokaže svaki put neuhodive namjere i odluke vječne mudrosti i ljubavi, kako vodi svoju crkvu i za što je ova i ona kušnja i sudbina. Ali tko očima vjere motri ono što se sbiva, opazit će već sada, kako su nevolje i stiske naše crkve pobudile u srcih mnogih vjernika odlučnost i jakost u vjeri, i hrabrost u izpoviedanju vjere, da vrše junačke krieposti, i požrtvovno, uztrajno i vjerno ljube sv. crkvu; kako su u bezbrojnih dušah duh i revnost molitve i dobrih diela oživile — nevjerskomu pako i krivovjerskomu svietu pokazale, gdje se nalazi prava živa vjera i pravo kršćanstvo; svim napokon narodom predočile onu stienu, na kojoj je Krist Gospodin osnovao svoju crkvu, kojoj paklenska vrata nemogu nahuditi, onu stienu istine i jedinstva u takovu sjaju, kakov se je malo vidio tečajem osamnaest vjekova. Krasni su to plodovi križa, što ga crkva danas nositi mora, ali su samo maleni početci i znaci veličanstvenih učinaka, što će po božjoj mudrosti i ljubavi izteći iz sadanjih težkih kušnja njegove crkve i svih njegovih vjernih sluga, i što će bez dvojbe izaći na javu u pravo vrieme, kada naime kušanici budu prokušani: zato nam jamče ne samo božja obećanja, nego i izkustvo naše crkve tečajem osamnaest vjekova. — U mjesto dakle da previše tugujemo ili pače očajamo sbog vanskih borba, muka i stiska, koje u naše doba stižu crkvu i njezine sluge, valja da više na to mislimo i o tom se najvećma brinemo, da ostanemo vjerni Bogu i njegovoj crkvi. U cielom imamo velik uzrok, da Bogu zahvalimo za veliku milost, što su u dosadašnjih težkih kušnjah prokušani i valjanimi pronadjeni oni, koji su kušani, premda nam nije tajiti, da su se takodjer nekoji tako zvani katolici strahom od ljudî, zemaljskimi obziri i namjerami dali zavesti na nevjeru napram sv. crkvi. Do sada su biede i stiske crkve stizale poglavito njezine navlastite sluge, biskupe i svećenike. Lasno bi moglo biti, da se iste na skoro protegnu više manje na sve vjerujuće udove crkve, te da bi kušnja mogla svakoga snaći. Tada valja uztrajati u vjeri, tvrdo se držati Razpetoga, i vjernu ostati jednoj jedino spasujućoj crkvi, sliedeći onoga, koj je pred nami križ nosio, te nam svim rekao: „Tko neuzme svoga križa i tako me sliedi, nije mene vriedan.“ (Mat. 10, 38.) Da, uztrajmo uz križ, nestidimo se križa, u kom nam je jedina nada! Neka nas nikada nesmuti riečo križu, koj je onim koji propadaju ludost, onim pako koji se spasuju jakost božja. (1. Kor. 1, 18.) Uztrajmo pod zastavom križa u svih kušnjah do konca! Onda nećemo, kad se pokaže križ na nebeskih oblacih, i Razpeti dodje da sudi žive i mrtve, prepasti se, nego kano prijatelji i ljubitelji križa uzradovati se, znajući da se je naše odkupljenje približilo. „Po križu samo jest spasenje.“

Napokon Vas izvještujem, dragi diecesani, da je petrov novčić u prošloj godini 1874. izneo svotu od 135.900 marka i da je već dospio onamo, kamo je namienjen. Sv. otac, koj je — budi Bogu hvala — u svojoj visokoj starosti uzprkos sveudiljnih tjeskoba i nevolja dobro zdrav, primio je dar Vaše ljubavi veselom zahvalom, i meni naložio, da Vam svim izručim njegovu zahvalu i apostolski blagoslov. Dočim ovaj visoki nalog

izvršujem, molim Vas sve, da svaki dan marljivo molite za dragu glavu i za sve potreboće naše crkve, tvrdo se uzdajući, da će božanska mudrost i ljubav u pravo vrieme i na pravi način uslišati naše molitve.

Toliko nadbiskup. Ovakovu nauku treba i nam jako, jer i mi kan da smo zaboravili, da je jedino po križu spasenje. Ima nas i svećenika, koji sve moguće radimo, da ostanemo sa nevjerskim svietom u miru. Ali zar zaboravljamo, da neima sloge svjetlosti s tminom i Kristu s Belialom?! Nevjerski sviet pustit će nas na nekakovu miru samo dotle, dok nevjera podpuno ojača, a vjera — smalakše i od slaboće malne izdahne; no čija će onda biti pobjeda? Gospod je ravno rekao: „Uzdajte se, ja sam savladao sviet;“ al zar će ta božanska rieč hasniti onim, koji se u njega neuzdaju, koji neživu njegovim duhom, koji nisu živi udovi na njegovu tielu?! A što ćemo reći o onih sto tisuća marka za sv. otca? Kako je ono krasan znak žive vjere, koja se može takmiti s vjerom prvih kršćana! Vidimo iz listova sv. Pavla, da su kršćani grčki ne samo uzdržavali svoje službenike, svoje siromake, nego da su takodjer darove pošiljali matici crkvi jerusolimskoj. Tako i Niemci ne samo uzdržavaju one, kojim je porad vjere država otela uzdržavanje, nego još plaćaju tolike globe za svoje biskupe i svećenike, da jih od tamnice sačuvaju, podupiru utamničene i izagnane, pak uz sve to nezaboravljaju na maticu rimsku crkvu, i velebnoga Petrova nasljednika. A što činimo mi?!

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Iz požežkog polja. Na način poznate braće u belzebubu, koji se polovicom minuloga vieka u Francezkoj proti zaručnici Krstovoj urotiše, nastojeć ostvariti svoje geslo: écrasez l' infame — uništite bezsramnicu t. j. katoličku crkvu, revnuju u sredini našoj proti istoj trojica, medju njima bezkonfesionalac. odmetnik i bivši katolički svećenik djakovačke biskupije, sada pako razpop evangeličko-reformirane (!) vjere. Glavom toj čeljadi, koji su u istinu praktični bezbožci, jest posljednji Josip Fućko. Boraveć bez pravoga zanimanja u Požezi, rodnom si mjestu, neprestaje ovaj već od nekoliko godina najglavnije dogme katoličke crkve suzbijati, njezine obrede ruglu izvrgavati, svećenstvo huliti i najrazvratnija načela širiti, nastojeć čim više sebi sličnih prama crkvi nezahvalnih jednomišljenika prikupiti. Akoprem on to sve češće i javno po tržištih, gostionah i okolici čini, te sve drzovitijim dapače proti najmirnijim osobam biva, nesuprotstavi mu se do sada skoro nitko osim jednog požežkog svećenika, koji mu radi uvrjede poštenja nedavno mjesec dana zatvora i naplatu troškova kaznenoga postupka kod gradskoga suda pribavi. Skrajnje je dakle vrieme, da se ovim najnovije njegovo svetogrdje, u našoj okolici već svestrano poznato, jedared javnosti predade, neće-li se tim bar naša višja duhovna vlast na kakvi postupak proti njemu izazvati, da nas kakogodj od toga djavaoskog pomoćnika oprosti ili njegovomu demagogičkomu mahnitanju bar nešto predusretnė, te navlaš bezazleni prosti narod proti dotičnomu zavoditelju osjegura. Dne 14. o. m. posjeti naš razpop u zajednici s novo stečenim drugom bezkonfesionalcem takodjer iz Požege drugoga odmetnika, koji stanuje u Kaptolu blizu Požege. Nedjelja biaše, zaoto prihvativ i ondje priliku za svoju nečistnjačku propagandu, podjoše naš razpop i domaćina mu odmetnik, noseć lule u rukuh za velike sv. mise u tamošnju župsku crkvu, gdje su najprije glasnim govorom nabožni puk smetali; pristupiv pako ka žrtveniku, motrio je navlaš prvi sliku razpetoga Krsta i službu vršećega župnika iz neposredne blizine sasvim prezirno i drzovito kroz naočale, dok ga nije ovaj ukorio i na odstranjenje pozvao. Oni se odaljiše, pošto razpop mašuć šakom gromovitu prietnju proti župniku izusti; nu skorim se povratiše, te kada je župnik evangjeoski odsjek prije propovjedi pročitao, zaviknu gromko isti razpop: To je sve laž, što vam je pop čitao, i naslućujuć osobnu pogibelj od strane pobožnoga naroda izmakne s drugom, izrigav bogumrzku psovku pred crkvom i ponoviv prietnju sada na sám život župnikov. Takav užasan zločin nebi možda za velikoga francezkoga prevrata ili za vlade komunističko-petrolerske neobičan bio, te bi se trpio, podnipošto pako nesmije u katoličkoj državi i u sredini prostoga nepokvarenoga naroda nekažnjen ostati, jer bi tako postojanoga vikača i nadalje samo još osmjeljivao. Čvrsto se nadamo, da će upitni župnik točnu prijavu državnomu odvjetničtvu podnieti, nije-li to već po dužnosti, radi svojih viernika osobito, učinio. Buduć taj vuk u ovčarni Krstovoj češće zalazi i u strane izvan našega polja, upozorujemo osobito sve dušobrižnike na njega, te neka si povjereno stado odvažno proti njemu brane, da jim se šta slična nedogodi. Priobćiv samo ovo jedno nedjelo toga razpopa u interesu ciele naše nadbiskupije, zaključujemo svoj dopis riečmi: Videant consules!

Na slunjskih brdih. Gospodine uredniče, je-li dà biaste u Trstu? Trst je liep varoš; brodovi i dućani izkazuju veliku i prostranu trgovinu; na pijacu vidiš i možeš stignuti sve i svašta, što ti srce zaželi. Želiš ptića kanalca, da ti svojim cvrgutanjem briždji u uha — želiš kosa, da ti fićuka, ili papigu, da ti rieči oponaša: na trgu ih ih imaš za nekoliko novčića. Morda si sladokusan? smokava, naranča, ribe, o che buona limonada! nudi ti se za par novčića. Zelje, šalate, krastavaca, pilića, pataka, mladih golubova do mile volje nadješ tamo, dok kod nas se istom legu, dok se sije i sadi. Ali — zapitati ćete, k čemu to? Uztrpite se, razumjet ćete odmah! Za koga je tolika obilatost? Zar tu neima morda sirotinje kao i kod nas, koja gleda a neuživa. Ima je dosta, i crkva vam spada u tu sirotinju. — Crkava imade u

Trstu više nego u Zagrebu; ali kakav je sv. Marko — nema je, niti sv. kralju nije premca ondje. Stolna crkva sv. Justa, na brdovitom starom Trgestu, vele, da je sagradjena na hramu Jupitra. Uz svaku crkvu jesu dakako svećenici. Katedralni župnik u Trstu neima svoga dvora; grad mu daje na godinu 500 for. za stan; nu to nije dosta: on nadoplaćuje od svoje plaće, koja mu je 600 for. a. vr., 120 for. za stan. Tu su četiri kapelana, koji i u pastvi i u stolnoj crkvi službuju poput naših praebendara. Kod sv. Antona je župnik i devet kapelana; kapelan ima od vjerozakonske zaklade 215 f. a. v. plaće. Neima kod župnika niti hrane, dvorbe niti stana — sam se za sve brini. — Reče mi neki, da ipak dodje do 700—800 fr. na godinu u Trstu, gdje je funta teletine 52 novčića, a govedine 45. — Još je u Trstu velika bolnica, u kojoj se kroz godinu više tisuća bolestnika izmieni. Uzmimo tegotan posao svećenikov danju i noćju oko bolestnikâ uz godišnju plaću od 600 f. a. v. stan i drugo ništa, reći ćemo: malo je! Dobivate valjda na maše, rečem bolničkomu kapelanu Gospodine, u bolnicu se sprema najsiromašnija klasa trsačkoga pučanstva i okolice: težak i fakin, tim bi, kad prebole i izlaze, dati da preživu, dok se oporave i za rad ojačaju. Kod tršćanskoga groblja je poseban svećnik namješćen; taj prima mrtvace, koji se u vječno prebivališće dovažaju; što je liepo — putevi su po njem kao u vrtu. mramorni spomenici, koji ga kite, mnogo su tisuća forinti vriedni — kod nas takove liepote na groblju nigdje neima. No to je groblje obćenito, s toga da nije nikada ondje propoviedi; za katolike se maši i moli, vele, a inovjerci i koje kakovi drugi nemariše živi — a nemare niti sada njihovi živi rodjaci i baštinici za katoličke obrede. Živež je u Trstu u obće skup, a drva, da nemožeš izreći. Legni, legni! viče slovenac sjedeć uz svežčić drva; kakova drva? cjepanice i ogranci, i batinice od lakta, a debele kao salama. Može biti da tršćanske peći netroše drva koliko naše — ali da si ono nešto hrane svari treba i ubogomu drva. Medju Trstom i Miramare jest župnikov dvor; tu se s prijateljem svrnem. Vi ste da-li bogato obskrbljeni, reče župnik? Kako doznaste? Rekoše mi i nahvališe nekoji Vaši ovdje u Trstu. Kako kod vas s drvi? Rečem: svakako; nije nam svim jedan način. — Imate ih; ja sam danas uzeo za 40 novč. 6 cjepaničica. Plaća mu nije punih 300 f. a. v.! Digosmo se i odvezosmo u Trst; ja sam se zamislio razmatrajuć nerazmjer izmedju službe Kristovih službenika i nagrade, koju jim sviet daje od svoga bogatstva.

Iz Senja. Duh Isukrstu Bogu našemu i crkvi njegovoj svetoj protivan širi se žalibože sve to većma, pak i u našoj liepoj domovini reć bi, da je duboko korenje pustio. Bude-li napredak kakov je početak, tada propadosmo. Uvjeren sam, da bi domovina naša skoro bih rekao raju priličila, da mi svećenici svaki svoju dužnost skroz vjerno izpunjavamo, da smo mi za svetu i poštenu stvar svom dušom zauzeti, riečju, da smo mi pravi svećenici t. j. pravi nasljednici našega spasitelja; tada ne dvojim ni malo, da bi katolička stvar u nas liepo cvala, i svakim danom sve to ljepše se razvijala. Zato čovjeka mora veoma ražžalostiti, kad opaža, kako više put baš pod rukovodstvom svećenstva dobra stvar propada. —

Tako se i u Senju opaža sve to veće mrtvilo i nehajnost za sv. vjeru, crkvu, i ostale njezine svetinje. Nije moja namjera opisivati, kakav duh u Senju vlada, već samo jednu zabilježiti i to ob ovdješnjem kr. gimnaziju, iz koje se može naslutiti, čemu se imamo nadati u buduće. Mladež gimnazijalna prisustvovaše do ove školske godine svaki dan, i po najvećoj zimi, sv. službi božjoj; nu počam od prvoga Studenoga ove školske godine nedolazi k sv. misi u svakdanji dan. Dakako da to nije proti kakvoj naredbi sv. crkve, nu svakako nije pojav, koji bi mogao u današnje vrieme pravoga katolika razveseliti. Ali neka je — da bi se bar u blagdan i svetak mladež u crkvu vodila! Neću spominjati prošle sv. božićne blagdane, dosta je napomenuti, da je ovdješnja gimnazijalna mladež na nedjelju petdesetnicu oproštena bila od službe božje i ekshortacije. A koji je tomu uzrok? Koji drugi, van što biahu zadnji dnevi mesopusta?! Mladići, njih preko stotine, nemogoše sv. tomu činu prisustvovati, dočim su se mogle male čedne i pobožne djevojčice u najljepšem redu pol sata u crkvi svomu Bogu moliti. Ako čovjek promisli, da je naš gimnazij podignut trudom i mukom pokojnoga preuzvišenoga g. baruna Mirka Ožegovića, slavne uspomene biskupa senjsko-modruškoga, ako cilj promatra, što je pokojnomu vriednomu osnovatelju pred očima lebdio kod tako zamašnoga djela; ako čovjek nadalje promisli, da se mladež gim. drugdje n. p. na Rieci baš u dneve mesopusta u crkvi presv. oltarskomu sakramentu klanjati mora; napokon ako promisli, da su ravnatelj i profesori većinom svećenici: to velju sve ako dobro promislimo nemoramo-li pomisliti, da već ni svećenici neće, ili se neusudjuju mladež odrešito voditi na vršenje kršćanskih dužnosti? A kamo ćemo onda doći?

Viestnik.

Zagreb. Družtvo sv. Vinka obstojeće u Zagrebu pod pokroviteljstvom preuzv. g. nadbiskupa izdalo je svoje godišnje izvješće za god. 1874. Po tom je izvješću ukupni dohodak družtva izneo 957 fr. 89 nč., a ukupni razhod 628 for. 89. novč., te preostaje za god. 1875. 329 for. O tom nam je družtvu jednu reći.

Što je svrha družtvu? Jest ta, da pomaže uboge svake vjere. No nije ta jedina: družtvo nastoji takodjer, da svoje članove u kršćanskom životu usavršuje. Članovi se diele u poslujuće i podupiruće. Poslujući i sami prinose i od milostivih duša skupljaju novac, staro odielo — sve što bi siromahom moglo biti od koristi. Oni

polaze siromahe te jih nastoje navrnuti na uredan kršćanski život, na rád; pomažu jih materialno i moralno, napose dieleći im družtvene naputnice na živež, odielo, obuću, drva za ogriev itd. Sastaju se svakoga tjedna jedan put na konferenciju, gdje se o podpori odlučuje. Podupirući članovi su oni, koji družtvo sami podupiru bud novcem, bud čim drugim.

Družtvo je vrlo maleno. Predsjednik mu je preč. g. Höpperger, začast. kanonik, pjeneznik g. Hinterhober gradjanin zagr., a tajnik g. Kos, svećenik u samostanu milosrdnih sestara. Ostali su članovi, gotovo svi, sami svećenici, i to s najveće strane mladji svećenici. Oni su sami doprinieli 203 for. i 65 novč., i sabrali kakovih 17 for. Najveći dobrotvor družtva biaše te godine pokojni Albert Bielak kapelan, iz čije je ostavštine pripalo družtvu 350 for. Nadieljeno je pako kruhom, mliekom, brašnom, obućom, drvami 90 osoba.

Družtvo ovo premda već mnogo godina obstoji, ipak se vrlo slabo razvija. Komu je stalo do kršćanske dobrotvornosti, imao bi se za nje zanimati. Osobito ga preporučamo svećenstvu zagrebačkomu, od kojega se i onako pod svakojakim imenom novac traži. Mi mislimo, da će svećenik bolje učiniti, ako ono što namienjuje za milostinju dade družtvu, koje očito nosi kršćanski značaj, nego-li da dade drugomu, za koje neznaš pod kakvim barjakom djeluje. Medju poslujućimi članovi mnijemo, da nebi smjelo faliti župno svećenstvo, koje ponajbolje ima priliku vidjeti i poznati sirotinju. Njegovim bi morda nastojanjem pošlo za rukom. da u poslujuće i podupiruće članove stupi što više čestitih laika, kojim je do toga stalo, da vrše kršćansku ljubav. U Zagrebu se mnogo toga čini za uboge, bolestne; bez dvojbe to je dobro i Bogu ugodno, al bi kamo-li bolje bilo, da se to sve čini pod imenom onoga, koj je svojom krvlju čovječanstvo izkupio, koj je biljegom svoga sljedbeničtva učinio pravu požrtvovnu „ljubav bližnjega“, koj je za svaki i najmanji darak, koj se siromahu udieli pod „njegovim imenom“, obećao obilatu nagradu na nebesih. Mi mislimo, da bi to pred očima svakako morali imati svećenici, i to ne samo da jim njihova vlastita blagotvorna djela dobiju vječnu cienu, već da to isto bude s djeli njim, njihovoj brizi, njihovoj pouci, njihovu primjeru povjerenih kršćanskih duša.

— Dne 2. o. m. interpelirao je grof Bonda u reichsrathu glede dalmatinke Anke Šimunovićeve, koju su turci hercegovački u Dubravi oteli, ima tomu kakvih sedam mjesecih, poturčili i jednomu od otmičara za ženu dali. Interpelantu bi odgovoreno, da se je ministarstvo izvanjskih posala čuvši za slučaj odmah zauzelo za slobodu djevojke, no pošto je ona medjutim prošla na muhamedanizam, i to izjavila pred c. k. dragomanom, da je naime od svoje volje pobjegla iz otčinske kuće, i od svoje volje prešla na muhamedanizam, i da se neželi vratiti k otcu nego ostati kod muža si turčina, i pošto je tako zadovoljeno traktatom, da se nije vlada austrijska mogla dalje pačati.

Mi smo o tom slučaju otmice izvješteni od sasma vjerodostojne ruke, te moramo vrlo žaliti, što je prigodom toga slučaja ugled c. kr. vlade austro-ugarske u Turskoj jako pao. Pao je kod kršćana u obće za to, što su Austriju držali do sada zaštitnicom kršćanstva, ali toga nije po njihovih nazorih vršila ovaj put; nadalje, što su ju smatrali zaštitnicom i same gradjanske slobode kršćana od samovolje i nasilja turskoga, a evo Austrija nebrani po njihovu uvjerenju ni svoje vlastite podložnice, ni prava, koja ima otac nad malodobnom djevojkom. Pao joj je ugled i u turaka, koji su se je prije bojali, a sad joj se rugaju. No joj i postupak biaše sbilja čudnovat. Turci nisu najprije ništa marili za reklamaciju vicekonsula Pavla Relje, za što je ovaj austrijski barjak skinuo i svaki daljnji odnošaj prekinuo. Kašnje videći turci da je stvar ozbiljna poturčiše djevojku, a na to austrijska vlada — uzmaknu! Vicekonzul bude maknut, i austrijski se barjak opet razvi na slavu turskoga bajrama, koj je úpravo nastupio. Nije čudo da su kršćani glavom poniknuli, a turci svoju još oholije digli. To je tim žalostnije, što se čini, da je austrijska vlada mogla i morala svakako tražiti, da se oteta djevojka na reklamaciju otčevu povrati na austrijsko zemljište, i ondje izjavi svoju volju glede muhamedanizma i ženitbe s turčinom.

— U Poitiersu u Francezkoj umro je 23. Veljače p. Clemens Schrader jezuita. Biaše jedan od najprvih bogoslovaca jezuitskoga reda. Uz poznatoga Passagliu najvećma se je odlikovao prigodom proglašenja dogme o neoskvrnutom začeću bl. D. M. g. 1854. Poslie konkordata austrijskoga bude pozvan na bečki bogosl. fakultet za profesora dogmatike, gdje je blagoslovno djelovao, te si liepu uspomenu ostavio u srcih i mnogoga hrvatskoga svećenika, koj imaše priliku slušati njegova zanosita predavanja. Jer se nehtjede zakleti na poznate temeljne državne zakone cislajtanske, morade ostaviti bečku profesuru, te u Poitiersu pomoćju ondješnjega biskupa osnova bogoslovni fakultet. Medju njegovimi djeli odlikuju se: „De unitate Romana“ i „De triplici ordine.“

Knjižtvo. „Prebrani govori otca Bourdaloue;“ hrvatski preodjenuti po Ivanu Fiaminu. Sv. II. ciena 25 novč. Sadržaje govor „o ljubavi istine i strahu od nje. 80 str. Nastojanje ovo g. Fiamina imali smo već lane priliku pohvaliti.

— Za pučke škole izašle su nakladom sveučilištne knjižare ove knjižice: „Kratak sveobći zemljopis“ napisao Vjek. Klaić, gimn. profesor. U 8-u 88 str. ciena 40 nč. — „Geometrijsko oblikoslovje“ napisao Ljudevit Modec. U 8-u 82 str. Ciena 40 novč.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**.

Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 11.] U Četvrtak 18. Ožujka 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. R.)

(Dalje.)

1. Lipnja povratio se je O' Connell iz Londona u Irsku. Premda su njegovi zemljaci znali, da im nedonosi veselih viesti, dočekaše ga ipak oduševljenim slavjem. Već u ono vrieme imaše on tolik ugled u svojem narodu, da su se milijuni pokoravali njegovu migu. Njegovoj samo trieznosti i mudrosti imala se je zahvaliti Englezka, da za ciele te dugotrajne borbe nije u Irskoj buknula buna.

Irci su se pouzdano nadali, da će silni duh njihova „kralja Daniela" naći lieka i za težku ranu, koju su u londonskom parlamentu zadobili. I oni imahu pravo. Niti on, niti njegovi pouzdanici i prijatelji, nisu dvojili ni časak, da se valja pokoriti zakonu. To je nalagala katolička vjera, to je zahtievala mudra politika. Radilo se je sada o tom, da se mjesto zabranjenoga crkveno-političkoga družtva stvori novo družtvo, na koje se nebi mogao protegnuti najnoviji zakon. I O' Connell ustroji novo družtvo, ali tako mudro i oprezno, da se u ničem nije protivilo zakonu. On je tim dokazao englezkim zakonodavcem, da im je podpuno dorasao. U to družtvo imali su se primati kršćani svake vjeroizpoviesti. Njegova prva zadaća bijaše, promicati javni mir i red, kano što domaći sklad i slogu u svih razredih podanika njegova veličanstva u Irskoj. Druga zadaća bijaše, promicati slobodoumni, prosviećeni, religiozni uzgojni sistem na kršćanskoj ljubavi i snosljivosti. Treća zadaća, brojiti pučanstvo, sporedjivati broj članova različitih konfesija, napose iztraživati, koliko se djece ove ili one konfesije obučava. Četvrta: dizati crkve i groblja. Peta: promicati poljodjelstvo, trgovinu, obrt. Šesta: podupirati slobodoumnu prosvietljenu štampu i knjigu; napokon sedma: pobijati prigovore, nabačene u zadnjem parlamentu na katolike. Budući da su po novom zakonu samo četrnaestdnevni sastanci sbog peticija bili dopušteni, s toga predloži O' Connell, da se takovi sastanci drže na svih stranah domovine. Već u Srpnju 1825. započeli su takovi sastanci, a vlada je morala vidjeti, kako mjesto onoga jedinoga družtva u Dublinu sada obstoji dobro organizirana asocijacija u cieloj zemlji, i kako se osim toga svakih četrnaest dana drže sastanci u drugom kojem gradu. Tako je novi zakon promašio svoj cilj posve, te je svatko pametan u Englezkoj morao uvidjeti, da je minulo vrieme desadašnje politike prama Irskoj.

U to vrieme dogodi se u Irskoj slučaj, koj je prvi put dokazao, da su Irci na toliko postali i religiozno i narodno samosviestni, te su počeli trgati onu strahovitu odvisnost zakupnika od svojih gospodara. U grofiji Watterford vladaše od davnih vremena ugledna englezka obitelj Beresfordâ neograničeno; njihovi zakupnici izabirahu članove njihove obitelji u parlamenat; da bi se tko usudio protiviti, to im nije bilo ni na kraj pameti. Kada je godine 1826. opet valjalo birati u sabor, stupi proti lordu Beresfordu kano kandidat katolikom prijazni protestant Stuart. O' Connell se izjavi za nj, i sav narod prista uz njega te izabra Stuarta. Da pravo razumijemo, koliko je trebalo junačtva u puku, koj se je usudio glasovati proti svomu gospodaru, valja znati, da se je glasovalo javno; i da je svaki siromašni zakupnik znao, ako neglasuje po volji svoga gospodara, da će isti čas biti protjeran, da onda od glada možda pogine. Da se nije O' Connell izjavio za Stuarta, neima pitanja, on nebi bio izabran. Pak upravo u tom stoji velika znamenitost toga izbora, što

je irski narod tim posvjedočio i dokazao, da mu je O' Connellova rieč sveta i da neima povjerenja nego u muževe, koje mu on predloži. I to je moglo poučiti vladu, koja nije nikako htjela od svoje tiranije odustati, da irski odnošaji od dana do dana bivaju sve ozbiljniji.

Pak ipak pobjediše protivnici irskih katolika i godine 1827. u parlamentu, ali pobjediše zadnji put. Peticiju Iraca za ravnopravnost zabaci i dolnja kuća, čemu se je svatko čudio, s 276 proti 272 glasa tako, da se u gornjoj kući o tom pitanju nije niti razpravljalo. Sbog toga posta narod još ogorčeniji, broj članova katoličkoga družtva i njegov dohodak silno je narasao, a oduševljenje za O' Connella i stvar, za koju se on boraše, nije znalo mjere. „Unija se mora dokinuti", to bijaše odgovor irskih katolika na poraz, koj su u englezkom parlamentu pretrpili.

Okolnosti bijahu takove te je O' Connell mislio, da je sada vrieme, da se katolik izabere u parlamenat. Tko je taj katolik, koj ima doći prvi u parlamenat, o tom nebijaše ni časak dvojbe. Sljedeće godine 1828. imalo se je i to pitanje riešiti. U to najme vrieme pozvaše Vesey Fitzgeralda, narodnoga zastupnika za grofiju Clare, na javnu službu, te se je sbog toga morao podvrgnuti novu izboru. On bijaše vrl muž, slobodoumnih načela, te se je uvjek zauzimao za prava irskih katolika, ali bijaše protestant. Sam O' Connell da je neko vrieme bio neodlučan, bi-li se upustio u borbu proti tomu upravo protivniku. Ali s jedne strane silile su okolnosti vremena, a s druge bijaše upravo u grofiji Clare najviše izgleda, da će prodrieti. I tako se odluči O' Conneli, a njegova bijaše odluka uvjek činom. On stupi pred izbornike s ovimi puno znamenitimi uvodnimi riečmi: „Sugradjani, vaša grofija potrebuje zastupnika. Ja vas prosim s počitanjem za vaš glas, da me podignete na to častno mjesto. Jesam-li ja sposoban, dužnosti zastupničke vršiti, o tom sudite vi. Redovito vježbanje u javnih govorih, i mnoge, mnoge godine javna djelovanja učiniše me može biti tako sposobna, raditi za irske interese u parlamentu, kako ma koga drugoga. Reći će vam se, da sam ja po pravu nesposoban, biti izabran. Ta tvrdnja, prijatelji, nije istinita. Ja sam po zakonu sposoban, da budem izabran i da vas zastupam. Istina je, ja kano katolik ne mogu položiti prisege, koja je sada za zastupnike propisana, niti je položiti neću. Ali parlamenat, koj je tu prisegu propisao, može ju i ukinuti. I ja se čvrsto nadam, ako me izaberete, da će naši neprijatelji uvidjeti potrebu, odstraniti zaprjeku, koja bi izabrana zastupnika priečila, vršiti svoju dužnost prama kralju i domovini. Prisega, kakovu sadašnji zakon propisuje, izriče: „da je misna žrtva, zazivanje blažene djevice i ostalih svetaca, kano što obstoji u rimskoj crkvi, običaj bezbožan i poganski." Ja neću sigurno nikad svoje duše okaljati takovom prisegom. To ja ostavljam momu poštovanomu protivniku. On je tu strašnu prisegu već nekoliko puti položio, on je pripravan, opet ju položiti, on vas prosi za glasove, da mu date priliku, da ju i taj put položi. Ja bih se dao radje na komade raztrgati. Izbornici grofije Clare, birajte medju menom, koj se od one prisege zgražam, i mojih protivnikom, koj ju je dvadeset puti položio! Pošaljite me u parlamenat, te ima temeljite nade, da će one bogogrdne zakletve za uvjek nestati. Kano vaš zastupnik kušati ću to pitanje riešiti. Neka me bace u tamnicu. Ja sam pripravan ići u tamnicu za stvar katoličku i za slobodu." — Za tjedan dana sabrano je 14.000 funti sterlinga za O' Connellovu najnoviju, u svojih posljedicah toli zamašnu osnovu. Njegovi prijatelji proputovaše odmah izborni kotar, da svimi dozvoljenimi sredstvi za njega rade. Nečuvena bijaše uzrujanost u Englezkoj, kad se je dočulo za O' Connellovu najnoviju tako veliku osnovu. I u istinu bijaše ona vrlo znamenita: podlegne-li O' Connell u izbornoj borbi, propadoše svi plodovi njegova tolikogodišnjega rada; pobjedi-li on, onda je englezkoj vladi konačno odlučiti, hoće-li irske zahtjeve izpuniti, ili ih, ako nepopuste, iz nova u njihovoj krvi pokoriti.

Osvanu dan izbora. 30.000 Iraca sakupi se u gradu Ennisu i oko njega i ni da bi jedan jedini izbornik narodne stranke neokuša onoga zla pića, koje je za Irce tako pogibeljna napast. Još danas pripovieda se u Irskoj, da je na onaj dan samo jedan protestant bio u Ennisu pijan i to — O' Connellov kočijaš. Mir se nije ničim poremetio; irska zelena zastava vijaše se na svih stranah; svigdje bijaše vidjeti O' Connellovu sliku. O' Connell moraše uprieti sve sile, da nadjača svoga protivnika, koj je bio dosti obljubljen u puku te je umio vješto i liepo besjediti. „Došlo je vrieme, govoraše on puku, da prestane sistem, po kojem se je do sada radilo s Irskom. Od sada se nesmije više govoriti: dragi prijatelju, ja ti želim dobro, nego čini imaju pokazati, da nam se dobro želi. Vrieme je došlo, da taj sistem prestane, a ja sam tu, da mu učinim kraj." Izbor započe. Prvi dan stajahu oba kandidata skoro jednako. Drugi dan bijaše O' Connell već daleko pred svojim

protivnikom. Ali protivnici neodustaše od borbe do konca; osobito bijahu ogorčeni proti svećenikom, jer da su oni puk zaveli. Jednoga takova svećenika okriviše, „da je pogledao na izbornike.“ „Ja nerekoh ni rieči, odgovori on, a mislim, da mi je dozvoljeno, pogledati moje župljane.“ „Ali ne takovim pogledom“, viknu na nj razljućeni zastupnik zakona. Što su se posjednici zakupnikom grozili, da će ih protjerati, kruha lišiti, za to nije muž zakona toliko mario, koliko za ozbiljni pogled katoličkoga svećenika.

Napokon se dovrši borba; O' Connell pobiedi znamenitom većinom glasova 2057 prama 982. Oduševljenu klicanju nebijaše kraja, kad se je proglasio rezultat borbe. Na večer toga preznamenitoga dana držahu O' Connell i njegov prijatelj Shiel sakupljenomu svietu govore, kakove je samo plemenito irsko srce moglo diktirati. O' Connell moljaše svoga pobiedjenoga protivnika, neka mu oprosti svaku oštriju rieč, koja je možda u vrućini borbe pala; on dade svjedočanstvo njegovoj osobnoj vrlini te završi kliknuv mu „živio“; Shiel pako zauze se za svećenstvo te moljaše posjednike, zaklinjuć ih Bogom, od koga očekuju milosrdje, neka budu milosrdni, neka se neosvećuju nesrećnoj množini zakupnikâ. I kada su O' Connella u slavju sprovodili iz Ennisa, klicahu mu i englezki vojnici s blizih brežuljaka, mašući kapami. Već 5. Srpnja doznalo se je u Londonu za pobjedu O' Connellovu; protivnici Iraca bijahu strašno zabunjeni, englezka vlada poče ozbiljno razmišljati. Vojvoda Wellington, tada prvi ministar i do sada protivnik emancipacije, mučaše izprva, ali njegova odluka bijaše gotova. Njegov duh bijaše dosti velik, da uvidi, što zahtievaju nove okolnosti.

Irska bijaše sva uzrujana; vlada moraše sve upotrebiti, da nedodje do krvavih sukoba medju katolici i ogorčenimi protestanti na sjeveru, koji su slutili, da se njihovu gospodstvu primiče kraj. U to podiže O' Connell svoj glas, i kano da je govorio silan kralj, slegoše se uzrujane strasti.

Nekoliko nedelja prije izbora u Ennisu prihvati englezka dolnja kuća predlog za emancipaciju irskih katolika većinom od šest glasova. To učini strah pred O' Connellom i pokretom u Irskoj. Ali gornja kuća zabaci ga još taj put većinom od 44 glasa. Vidi se odavle, da se jedino izboru u grofiji Clare ima pripisati, da je emancipacija napokon prodrla u englezkom parlamentu. 5. Veljače 1829. otvoren je na novo parlamenat. Zdvojnost ministarstva i zla volja žalostnoga kralja pokaza se u tom zasiedanju očito. Jezgra priestolnoga govora bijaše ta: mi smo prisiljeni dati irskim katolikom gradjansku ravnopravnost, ali da se naš poraz zasladi, a pobjeda Iraca ogorča, valja razpustiti O' Connellovo „družtvo irskih katolika.“ Priestolni govor živo se je dojmio irskih neprijatelja. Čulo se je govoriti: država i ustav u pogibelji su; katolička je crkva u obće državi pogibeljna; poslje emancipacije biti će papa pravi kralj Irske; protestanti u Irskoj neće biti za svoj život sigurni; vojvoda Wellington da se je spojio s popovi, da je možda tajni jezuita. Kako se vidi, uvjek ista pripoviest. Lord Eldon reče doslovce, premda grohotnim smiehom prekidan: bude-li ikada rimski katolik sjedio u parlamentu, da će onaj čas početi zapadati sunce velike Britanije. 10. Veljače donese ministar Peel pred sabor zakon o razpustu katoličkoga družtva. Ovaj se je zakon razlikovao od onoga godine 1825. u tom, što podieljuje namjestniku u Irskoj pravo, raztjerati svaki sastanak, koj bi mu se činio pogibeljan za javni mir. Bojali su se, da neizcrpivi um O' Connellov nenadje puta, i tomu zakonu izmaknuti. U ostalom imao bi taj zakon samo godinu dana valjati. U to vrieme pokaza O' Connell na najsjajniji način, kako umije sama sebe nadvladati. Njemu bijaše na umu jedino, da neškodi pobjedi, koju je njegova stvar i irski puk u istinu jur stekao. Prije nego je novi zakon proglašen (5. Ožujka), razpusti on sam svoje družtvo.

Na večer petoga Ožujka predloži Robert Peel, koj je kano ministar nutarnjih diela od godine 1822. bio protivnik katolikom, dolnjoj kući zakon o emancipaciji irskih katolika. Ministar prizna očito, da ga je O' Connell podpuno porazio. „Više godina — to su njegove rieči — nastojao sam, zapriečiti katolikom pristup u parlamenat i u državne službe. Ja od te borbe odustajem, jer sam osvjedočen, da se nemože više uspješno voditi. Ja se uklanjam moralnoj nuždi, jer neću da odpor donle tjeram, gdje bi mogli u pogibelj doći instituti, koje želim braniti.“ Taj zakon imao je katolikom otvoriti parlamenat, državne službe, izuzam čast vladarovu, obiju kancelara i podkralja, uz prisegu, da će obstojeći državni ustav braniti a ustava englezke crkve nepodkapati. O plaćanju katoličkoga klera iz državne blagajne negovori se ništa. Poslje dugih i opetovanih debata prihvati dolnja kuća predlog s 320 proti 142 glasa. To bijaše 30. Ožujka 1829. Još je imao zakon proći gornjom kućom. Tu bijaše pogibelj veća, jer su u njoj sjedili nepomirljivi protivnici katolika, naročito oni, koji nisu prestajali kralja na katolike huš-

*

kati. O tih veli Gervin (Geschichte des 19. Jahrhunderts B. VII. S. 472): Oni bijahu osvjedočeni, da nepogrješni papa (već tada!) izvršuje i svjetovnu oblast, da skida kraljeve i dostojanstvenike, da može vjernike riešiti svih obveznosti, osobito prama inovjernikom, da su njegovi privrženici neprijatelji englezkoj državi i crkvi." I pred takovimi fanatici govoraše vojvoda Wellington posve otvoreno, u kakovu je položaju englezka vlada prama Irskoj: „Ja sam veći odsjek svoga života sproveo u ratu, i to osobito u gradjanskom ratu. Moram izpoviediti, da bih rado dao život svoj, da zapriečim mjesec dana gradjanskoga rata. Ništa neupropašćuje blagostanja, ništa neponizuje značaja toliko, koliko gradjanski rat. Pak, gospodo moja, gradjanski rat bio bi sredstvo, za kojim bismo morali grabiti." A nešto niže reče plemeniti vojvoda ove rieči u pohvalu irskim katolikom: „Vam je, plemenita gospodo, poznato, da je u vojskah, koje mi je kraljeva milost povjerila u razno vrieme rata, koj smo vodili za sigurnost i neodvisnost domovine, bila najmanje polovica rimskih katolika. Kad vas na to sjetim, mislim, da je suvišna svaka dalja obrana. Svi moramo priznati, da bez katoličke krvi, bez katoličke hrabrosti pobjede nestekosmo Moja gospodo, da sam ja na večer poslje koje krvave bitke mojim katoličkim vojnikom govorio: vi znate, da naša zemlja ili o vašoj vjernosti prama kralju dvoji, ili o vasoj vjeri tako zlo sudi, te nedrži shodnim, dati vam prava, koja uživaju ostali gradjani. Ako vam se s toga čini nepravedno, da prolievate krv za obranu ove zemlje, ja vam dopušćam, ostaviti službu. Da sam im tako govorio, ja sam siguran, da bi bili uvriedjeni tom ponudom, makar se kako gorke uspomene u njihovu srcu ponovile. Jer čas pogibelji i slave, to je čas u kojem hrabri i plemeniti Irac najbolje pozna svoju dužnost te je i najpripravniji, izpuniti ju."

(Dalje će sliediti.)

Korizmene poslanice njemačkih biskupa.

(Dalje.)

Od pruskih konfesora prelazimo na moguntskoga biskupa u Heskoj, gdje su takodjer po uzoru pruskom stvoreni novi crkveno-politički zakoni. Kô što se pristoji sjediocu na prvoj nekada biskupskoj stolici u Njemačkoj, nije Vilim Emanuel (barun Ketteler) šutio, već je odvažno jasno i glasno dao svjedočanstvo istini. On je prosvjedovao proti namienjenim zakonom, napisao spis „Kulturna borba proti katoličkoj crkvi te nove crkveno-zakonske osnove za Hesku", i pošto su sasvim tim oni zakoni zaključeni, govori o njih sa svom odrešitošću u svojoj korizmenoj okružnici. Kad nebi i onako dosta poznata bila njegova energija, iz same ove okružnice postalo bi jasno, da je Vilima Emanuela moći pribiti na križ, ali odvrnuti ga od one dužnosti, koju mu nalaže apostolska saviest, da ga nije moći.

O odnošaju medju državom i crkvom i u nas mnogi smeteno sude, te načelno neznam da-li u obće neodobravaju onakove zakone, kakovi su u Pruskoj i Heskoj. To znamo i vidimo iz naših novina, da papu mnogo više mrze nego-li poštuju; da crkvi i svećenstvu vole sav upliv na uzgoj mladeži oteti nego-li dati; napokon da bi i svećenstvu htjeli zapoviedati i njim pobacivati više nego-li svojimi činovnici, no za bolje vremenito uzdržavanje neznam je-li bi hotjeli dometnuti jednu paru. Za to mnijemo, da će barem našemu svećenstvu vriediti, ako mu malo razložimo korizmenu okružnicu biskupa moguntskoga.

Crkveno-zakonske, veli, osnove svih se Vas tiču, dragi diecesani. O njih visi bitno, ima-li kod nas crkva i nadalje obstojati, imate-li Vi i Vaši potomci blago kršćanske religije onako uživati, ko što Vaši predji tečajem pol druge tisuće godina. Kod tih pitanja radi se jednakim načinom o najviših i najsvetijih interesih svakoga pojedinoga katolika. Za to Vam je svim i svakomu napose znati, gdje smo uslied ovakovih zakona glede vršenja naše vjere. Komu bi to bilo svejedno, te bi si morda mislio, kad se neradi baš o njegovoj koži i zemaljskoj šteti, da se tu netreba brinuti, pokazao bi, da nemari za vjeru i da je mrtav úd crkve. Za to sudite i promatrajte dobro! Ja ću ovdje navesti glavni razlog, za što crkva onakovih zakona nemože primiti.

Kršćanstvu je prije svega bitno, da nas nauča božanske istine, t. j. takove, koje potiču od nadnaravne božje objave, ne pako od čovječje znanosti. Najbitnija dakle dužnost katoličkoga biskupa jest ovo nebesko blago božanskih istina čuvati čisto, i občuvati ga od primjese čovječjih bludnja. Veličina te dužnosti mjeri se vriednošću istine. U spoznanju ove, ne pako u uživanju drugih dobara sastoji se najviše opredieljenje čovjeka; i to ne morda u spoznanju ravno vriednih ali podredjenih istina, po kojih poznajemo stvorene stvari, nego u spoznanju one skrajnje i najviše istine, koja nam izvor svih stvari, vrelo svake istine kaže, naime samoga Boga. Ova najviša istina jest predmet božanskoj objavi, dočim je spoznanje ostalih istina više ostavljeno ljudskomu iztraživanju. U tom je onda vriednost čovjeka da tu istinu posjeduje i ljubi. Ona mu podaje pravu mudrost. Nije onaj po božjoj rieči mudar, koj mnogo zna, nego onaj, koj sve što zna spoznaje u pravom savezu, u skrajnjem temelju, u Bogu. Na tu nebesku mudrost zvani smo mi svi. Ona dolazi od Boga i vodi k Bogu. Ona spoznaje sve stvari u njem. Njoj je božja ljubav izvor svih stvari, a božja slava i blaženost razumnih stvorova, kad Boga posjeduju, skrajnja svrha svih stvari; njoj je božja mudrost i providnost najviša upravljateljica svega. Ona je

jedan od sedam darova duha sv., koj ima u nas stanovati, da nam ju udieli.

Za postizanje takove svrhe treba nam božje pomoći; jer bi bilo vrlo biedno znati za svoje opredieljenje, a neimati čim ga doseći. Već puke naravne znanosti ištu toliko vremena i truda, te se riedki mogu njimi baviti. Ali ni ovi riedki nenalaze u njih onu podpunu i nedvojbenu sjegurnost, osobito o bitnosti i zadnjem uzroku svih stvari, za kojom duša čezne. Ljudi bi dakle bili pravi jadnici, da jim se Bog nije smilovao. Najveća strana ljudi nebi znala ni naravnih znanosti, no ni druga strana, makar znanstvena, nebi se mogla otresti crva dvojbe glede najviših istina. Gledajmo malo nemir duhova u ovo naše vrieme. Odkud je, van od toga: što znanost bez Boga, puna neistina glede najvišega bića, čovječjemu umu zadovoljiti nemože? Izkustvo nam to posvjedočava. Svaka rieč ovih učenjaka tmine dokazuje, da jim njihovo znanje nenosi duši pravoga mira. Za to nam se je Bog smilovao, postavši nam sám učiteljem istine na zemlji. „Za to sam se rodio, veli Isus Pilatu, i za to na sviet došao, da dadem svjedočanstvo istini" (Ivan 18, 37.). „Ja sam svjetlo svieta, tko mene sliedi nestupa u tmini, nego će imati svjetlo života" (Iv. 8, 12.).

Po tom smo svi „naučnici božji" (Ivan 6, 45.), i u tom je vriednost istinâ naše vjere. Makar bile „židovom sablazan a poganom ludost, zvanikom su božja snaga i božja mudrost" (1. Kor. 1, 23. 24.). O vjeri u nje visi vječna blaženost: „Tko nevjeruje, bit će osudjen" (Mark. 16, 16.). „To je pako sud, da je svjetlo došlo u sviet, a ljudi su više ljubili tminu nego-li svjetlost, jer im djela biahu zla" (Ivan 3, 19.). Što je Isus sam naučao, to imaju apostoli i njihovi nasljednici, biskupi, navieštati. To je njihovo poslanje i njihova najsvetija dužnost.

No ako nam je dužnost, onda nam je i pravo. Tomu pravu odgovara i pravo kršćanskoga puka zahtievati, da mu se na prodikaonici i u školi katolička vjera čista i nepokvarena naviešta. Neima vlasti na zemlji da nam to pravo krnji. To je pravo božanstveno; Krist sin božji preneo ga je na apostole i ovih nasljednike. Kano katolički biskup imam pravo i naprama državi zastupati ovu božansku zapovied. Kad se proti tomu kaže, da država kano takova i one trpi, koji božanstvo Kristovo i po tom božanstvenost njegova naloga nieču, i s toga da se nesmijemo pozivati na tu božanstvenost, onda velimo da je to kriv zaključak. Jer ako država razne konfesije i isto bezvjerstvo trpi, odatle nesliedi da ona smije sve gradjane smatrati kano ljude bez konfesije i religije. Ovo posljednje izvode liberalci, al je u protuslovju sa svakim pravom i samom naravlju stvari. Država ima puk smatrati onakovim kakov jest, s njegovim religioznim osvjedočenjem, s njegovom vjerom. Ona neima prava, da ga samovoljnom abstrakcijom drži za bezvjerce. Što država trpi više konfesija, to nemora biti indiferentizam naprama religioznomu osvjedočenju puka, a još manje neprijateljština proti njemu, nego lih priznanje, da državi kano takovoj nepristoji odlučivati o religioznih razlikostih svojih gradjana, i da to prepušta njihovoj sviesti. Čim pako kod svojih uredaba i zakona ignoruje izpoviest vjere svojih gradjana, onda se tim netrpe vjeroizpoviesti, već se bezvjerstvo i bezkonfesionalnost pravi religijom države. To pako nije tolerancija, već je gospodovanje i tiranstvo nevjere. Na tom smo putu danas u Njemačkoj glede svih crkvenih i školskih stvari. Proti takovoj tobože toleranciji, koja je u bitnosti tiraničko ugnjetavanje kršćanske sviesti, moramo prosvjedovati sasvim odrešito. Država mora dopustiti, da mi katolici ostanemo, i kod svojih zakona i uredaba na to se osvrtati. I za to ja kano biskup i Vi kano katolici imamo pravo pozivati se na nalog Isusa Krsta, da nam se vjera slobodno naviešta i izpovieda, nit nam toga prava smije zakratiti kakov mu drugi novi zakon. Badava se vlada i sabor pozivali na suverenstvo države, neima suverenstva, koje bi imalo pravo činiti krivicu.

Nove zakonske osnove nezabranjuju nam ravno neposredno naučati katoličku vjeru, ali nam oduzimlju potrebita sredstva, da ju naučamo kako smo ju primili od Isusa. Tko nam pako porabu kakova prava čini nemogućom, taj nam uzimlje samo pravo, i tko nam oduzimlje sredstva naučanju vjere, taj prieči da se vjera nauča. Da se katolička vjera uzdrži čista, za to je treba ponajprije, da su svi dielovi crkve spojeni s njezinom glavom. Sve što prieči taj savez stavlja takodjer u pogibelj čistoću vjere. U zakonskoj osnovi kaže se: „da crkvenu disciplinarnu vlast nad službenici crkve mogu izvršavati samo njemačke crkvene oblasti." Nalog, koj je Krist Petru dao, da si braću u vjeri kriepi, dakle od bludnje u vjeri sačuva, tiče se navlastito onih, koje ovdje zakon zove „službenici crkve", dakle učitelja vjere, biskupa i presbytera. Što je dakle Krist glavi crkve za svu crkvu dao, to zakon za Hesku zabranjuje. Oduzimlje dakle glavi crkve auktoritet, što mu ga je Krist dao, da se vjera uzčuva čista. Katolička je crkva za sav sviet i sav ljudski rod, i tim je crkva pravoga Boga, koj je samo jedan i za to oda svih traži jedno te isto štovanje Boga. Ona ima sve ljude sjediniti u jednoj vjeri, jednoj istini i jednoj ljubavi. Taj joj značaj božanstvenosti i istine oduzimlje ona zakonska osnova. Budući da papa nije „njemačka oblast", za to da nesmije na njemačkoj zemlji izvršivati nikakve neposredne vlasti. Mi ćemo još do toga doći, te se nećemo smjeti više ni božjemu sinu klanjati, jer se je u Betlehemu a ne u Njemačkoj čovjekom rodio, i da nećemo u obće vršiti naše religije, jer nije iznadjena u Njemačkoj, nego je iz neba, i da nećemo smjeti istinom držati, van što prodje preko njemačke censure. Religija pako i istina, koja samo postoji u granicah jedne zemlje, nije ni religija ni istina.

K tomu, da se kat. vjera čista uzčuva, spadaju nadalje zavodi, na kojih će svećenici, učitelji kršćan-

skoga puka naučiti istine vjere neizkrivljene (no ovu čest moramo propustiti). Napokon k tomu spada pravo crkve, da svoje službenike slobodno po svojih vlastitih načelih namiešta, i opet odpušta, ako postanu nevriedni. No to pravo one zakonske osnove biskupu bitno stežu ili sasvim oduzimlju. Svećenik je „sluga Kristov“ „dielitelj božjih tajna.“ U dielitelja se pako traži „da bude vjeran pronadjen“ (1. Kor. 4, 1. 2.). Ko što se Isus sam zove „vjernim svjedokom“ i „istinitim“ (Apok. 3, 14.), tako valja da bude i svećenik. Takova samo može namjestiti crkva, a lažljiva ima odstraniti. A kako će to, ako u tom nije slobodna, ako ju morda zakon sili, da trpi i onoga, koj nenauča čistoga nauka Kristova.

Bitni biljeg božanstva naše crkve jest njezino jedinstvo u vjeri. To jedinstvo jest nuždna posljedica njezine vjere u jednu od samoga Boga, od vječne istine primljenu istinu. Gdje je, ko što u katoličkoj crkvi, sve osnovano na uvjerenju, da imamo od Boga objavljenu istinu, ondje se nemože trpjeti van jedna vjera i jedno vjeroizpoviedanje. Za to opominje apostol: Molim Vas, braćo, za ime Gospodina našega Isusa Krsta, da svi jedno govorite i da nebude medju vami razkola, već da budete posve jedne misli (1. Kor. 1, 10.). Ovo jedinstvo, kolikogod čudnovato svietu punu razkola i nesklada, postoji sbilja medju svimi pravimi članovi kat. crkve. No to može samo ondje biti, gdje učitelji kršćanskoga puka „jedno govore.“ Za to se brinuti prva je dužnost kat. biskupa; gdje jih u tom država smeta, tu je jedinstvo vjere u pogibelji.

Iz svega se toga vidi, da se crkva nemože ovakovim zakonom pokoriti, a da sama neprivoli na svoje uništenje, i ostavi zadaću, za koju je od sina božjega na zemlji osnovana. O toj je zadaći poznati nesretni svećenik (Döllinger Christenthum und Kirche. S. 226.) liepo i istinito rekao: Pavao poznaje jednu kuću božju na zemlji, no ta kuća nije više pučanstvo staroga zakona; Israel nije više obćina, u kojoj Bog stanuje, već je to krščanski puk crkva živoga Boga“, i ova je „stup i temelj istine.“ Svigdje izvan ove crkve jest laž i varanje, ili pako nezaštićena, s bludnjom pomiešana, čovječjoj samovolji, izopačenju i izkrivljenju izvrgnuta istina; ona pako, jedna crkva, i medju svimi zemaljskimi uredbami ona jedina jest posuda, u kojoj se istina uviek čuva neizkvarena; jer je Krist njezina neodlučiva glava, i duh sveti, duh istine jest onaj, koj ju oživljuje, prosvietljuje, ravna. Tako teče u crkvi vječni potok istine i milosti. Substancija onoga, što je Krist naučao, što su apostoli navieštali, postala je sveudiljno svjetlo, koje iz crkve nikada neizgine nit se pretvori tminom. Samo izvan crkve, ne pako u njoj, biva ono što Pavao kaže (Efež. 4, 14.), da „ljudmi vije svaki vjetar nauka“ te su izvrgnuti „ljudskoj prevari i lukavu zavadjanju.“ U crkvi je usuprot Krist ustanovio jedno učiteljstvo za gradjenje tiela Kristova, da svi dospiju do jedinstva vjere i spoznanja sina božjega, do muževne zrelosti i do mjere punodobnosti Kristove. (Efež. 4, 13.)

To je bitna zadaća crkve. Iz nje se vidi pravi te najdublji razlog našemu odporu. Nije mu razlog, kako nam se prigovara, duh nepokornosti proti državnim zakonom, niti pohlepa za gospodstvom ili njekim taštim prvenstvom, nego naša vjera, da je Bog osnovao crkvu, da joj je on dao nalog njegovo božansko slovo, njegov nauk čisto i nepokvareno čuvati; jest naše na vjeri osnovano uvjerenje. da od vjerna vršenja onoga naloga visi sreća puka i spas svieta. Toga naloga mi nemožemo vršiti, bez uzka saveza sa glavom crkve, bez slobode u uzgoju svećenstva, bez slobode u namještanju Kristovih sluga. To je razlog našemu odporu.

I u tom odporu moramo po primjeru Kristovu uztrajati do smrti. Kad je Isus izpovjedio, da je sin božji i kralj istine, vikahu židovi i pogani: razpni ga razpni! Neka i danas viču ujedno židovi, pogani i heretici „razpni ga, razpni“! kad kat. svećenik o Kristu, o njegovu božanstvu, o njegovu božanskom nauku svjedoči, to nas nemože priečiti, da vječnih istina nenaviestamo. Radje neka nas razpnu, nego da budemo sluge laži, i da kršćanski puk dovedemo u pogibelj, u kojoj bi izgubio svoju vjeru i pao u bludnje vieka. Naš odpor jest nuždna neposredna posljedica božanstvenosti naše religije. Tko vjeruje da ima od Boga dana religija, od Boga očitovana istina, da ima božja rieč, taj se nemože bezuvjetno neograničeno pokoriti ljudskim zakonom. Tko to od nas kršćana ište, taj hoće da nas prisili, da zaniečemo našega Gospodina Isusa Krsta, i mjesto pred sinom božjim da pred čovječjom voljom prignemo svoje koljeno. No na takov će zahtjev crkva Isusa Krsta i s njom kršćanski puk uviek odgovoriti: „valja više slušati Boga nego ljude.“

(Dalje će sliediti.)

XII. Glavna skupština bratovštine sv. Mihalja.

Prva bratovština družtva sv. Mihalja u Beču držala je 7. o. m. svoju glavnu skupštinu, na koju se je sabralo preko 2000 ljudi svakoga stališa i zanimanja, mlado i staro, mužko i žensko. Svećenstvo tako svjetovno kako regularno biaše zastupano u veliku broju, na čelu mu kardinali Rauscher i Schwarzenberg, isto tako biahu od visokoga plemstva vrlo mnogi članovi. Skupština, koju otvori predsjednik bratovštine grof Pergen trajaše od 7 sati na večer do 11. Govoreni su tude sjajni i zanositi, duhom katoličkim skroz nadahnuti govori. Kako je bratovština značaja ne političkoga već religioznoga nebiaše o politici govora van toliko, koliko je moralo biti, pošto je politika uzela ne samo rediti po svojoj domisli religiozne i crkvene stvari, nego upravo progoniti crkvu katoličku i gušiti kršćansku vjeru.

Ova je skupština svojom znamenitošću mnogo uzgibala liberalne listove bečke, te su o njoj svašta napisali

prama svojoj svrsi. Mora se priznati i danas ono, što je Gospodin rekao, da su filii hujus mundi prudentiores filiis lucis u svojoj struci. Nepropuste oni nigdje, gdje se pojavi išta Kristova duha, raditi i truditi se, da ostane bezuspješan, pače da ljudi njihove stranke upotrebe veću pomnju i veću silu, da se nejavlja dalje ono, što bi oni htjeli da je pokopano i zaboravljeno. Nemoramo-li se tu pred neprijatelji zastiditi gledeći na našu tromost i nehajnost? Pravi katolički duh danas žive i djeluje u Njemačkoj pod pritiskom goleme snage pruske države, i isto tako silnih i velikih napadaja od stranaka antikatoličkih. Čim dalje od Njemačke, tim slabiji duh u austro-ugarskoj carevini. U Cislajtaniji ima ga mnogo više nego-li u Ugarskoj, i u Ugarskoj više nego-li kod nas. Jer se u Ugarskoj barem znade za nekoje odlučne katolike medju laici, dočim kod nas kan da je sve njekim mrtvilom zamoreno. Ni svećenstvo — priznajmo otvoreno — ni svećenstvo neradi ni nerevnuje onoliko, koliko bi trebalo, da možeš reći: svećenstvo podpuno razumije pogibelji današnjega vremena; a kamo-li da bis još smio dometnuti: ono je spremno za sveti boj! Za to ugledajmo se barem u našu katoličku braću u Cislajtaniji. Nisu onoliki junaci, koliki su katolici u Njemačkoj, ali se ipak spremaju, jedan drugoga hrabre i upućuju, pa kad nastane čas borbe, tko zna što će od njihove dobre volje učiniti duh Onoga, koj je rekao: Nebojte se, ja sam nadjačao sviet! Ugledajmo se u nje, jer su nam najbliži, i ono proti čemu se je njim boriti, jest, reći bi, sasvim isto i kod nas!

Grof Antun Pergen otvori skupštinu s častnim pozdravom: Hvaljen budi Isus Kristus! S ovim pozdravom, reče, koj bi trebalo da opet udomaćimo u svih slojevih družtva, počimali smo do sada sve naše skupštine i počimat ćemo, dokle nas bude. Pa sbilja! Više no ikada imamo razloga Gospodina hvaliti i častiti u ovo vrieme obćenitih tjeskoba za crkvu, jer se nikada nekaže jasnije moć Boga osnovatelja crkve, nego kada ju progone i tišću; to je upravo pobjeda crkve, da vjera i požrtvovnost njezine djece u onoj mjeri rastu, u kojoj progonstvo s vana. Ovoj pobjedi svjedoci smo mi u ovih danih, toliko sličnih danom muke Spasiteljeve. Crkva je mystičko tielo Kristovo, i za to se u njezinih patnjah ponavlja muka Gospodnja gledeć na uzroke, na sav tečaj, na posljedice. Ko što je Gospodin za griehe svih ljudi svoj život prineo kano žrtvu pomiriteljnu, tako mora i crkva svojim trpljenjem tišiti pravednu srčbu božju za spasenje povjerene joj djece. Onaj se u tom ravna po uzoru svoga početnika, pa se iz istoga uzora učimo i mi.

Ko što Gospodin, tako i crkva odgovara onim, koji se podstupaju kontrolirati njezin nauk: Ja sam govorio javno, na tajno nisam naučao ništa: što mene pitate? pitajte one, koji su me čuli, oni znaju, što sam naučao. — Ko što Gospodin, tako i crkva odgovara onim, koji joj se priete: Neznaš-li, da imam moć propeti te, ili pustiti? Nebis imao nada mnom nikakve moći, da ti nebude dana od sgora. Ko što spasitelj, tako i crkva odgovara onim, koji dvoje o njezinom božanskom porieklu: Ja sam kralj — i papa kano namjestnik Kristov jest kralj nad kraljevi, i svatko, koj ljubi istinu, sluša njegovu nepogrešivu rieč. — No kao što crkva, tako ćemo se i mi ugledati u primjer Gospodnji. On reče Petru: Zatakni svoj mač, pa ćemo i mi premda krvavim srcem gledati, kako u mnogih zemljah mystičko tielo Kristovo vuku na sud i bjesnomu židovstvu za volju odsudjuju na križ, dočim opraštaju Barnabu: Biaše pako Barnaba razbojnik. Mi moramo gledati, kako se s mystičnoga tiela Kristova skidaju haljine, trnjem ga krune, po obrazu tuku. Ali mi gledamo takodjer sliku Veronike, koja Gospodinu otirač podaje, sliku Marije i Ivana, koji na njegov skrajnji čas pod križem stoje, sliku Josipa Arimatijanina, koj njegovo tielo u grob meće očekujući uskrsnuće. — Nadalje nagovara govornik na vjernost i molitvu, molitvu i za one „koji neznaju što čine“, kô što oni, koji računaju na smrt Papinu. Napokon je, reče riečmi Sixta V. „Bog onaj, koj papu pravi, i nedopušta, da ga prave samo ljudi.“ Izraziv nadu, da će Pio IX. još ugledati zoru pobjede crkvene, završi sa: Živio papa Pio IX., što prihvati obćinstvo burnimi uzklici.

Poslie predsjednika progovori kardinal Rauscher. Iz njegova govora navodim samo ovo: Od srca, reče, milujemo junačke biskupe, kojim je Gospodin u pruskih zemljah povjerio pastirovanje. Ima več 20 mjeseci, što su vješto nagomilanimi uredbami kano željeznom mrežom omotani, a zašto? Da jim iztisnu izjavu: Da su Petar i Ivan krivo radili, kad su rekli velikim svećenikom: Valja više slušati Boga nego-li ljude. Medju onimi uredbami spominje kardinal i najnoviju zakonsku osnovu kojom se obustavljaju svi dohodci kat. crkve. On veli, da neima dvojbe, da će uz klikovanje kulturoborsko i ova osnova steći većinu. No ti dohodci da nisu van malena odšteta usljed dogovora s papinom stolicom dana crkvi za velik njoj otet imetak. Hrabrost, koje nemogoše uzdrmati globe ni zatvori, neće je uzkolebati ni prekršaj ugovora. Mnogim će narasti dakako neprilike, ali neka se tješe tim, što trpe za stvar, o kojoj upravo visi život crkve. Kad bi pobiedilo načelo, da se najvišja vlast države proteže na crkvu državnoga područja, propala bi crkva, i ne samo crkva; čovječanstvo bi izgubilo sve što ima sveta i visoka, kad nebi ništa višega bilo od promjenljivoga državnoga zakona. Premda u Austriji nije onako kako u Pruskoj, ipak je prevrat proti Bogu i njegovu kraljestvu i kod nas daleko zahvatio. Tu nije dosta jadikovati, željeti i moliti, nit se smije mirno gledati, gdje se širi duševni otrov, već treba da odbijamo što možemo. Pa je na to zvan svaki katolik, i svaki može činiti makar nešta. Spasitelj je rekao, tko ga bude pred ljudmi izpoviedao, i on da će ga izpovjediti pred svojim otcem. To je rečeno za sve: odlične i nizke, bogate i siromahe, učene i neuke. Svim je opomena, da svoje vjere bojazljivo nesakrivaju, a još manje da se

tako drže, kan da u nevjeri neima ništa zla. Valja svakom sgodom mirno i čvrsto pokazati, da smo djeca katoličke crkve i u tom nas prisutnost onih, koji su zabludjeli, neka ništa nesmeta. Tim samim moći će mnogi oko sebe mnogo toga obratiti. Ako nemariš, što ti se ludjak ruga, to ohrabruje drugoga, da te nasljeduje, treći četvrti dodju k tomu, napokon udare svi u druge žice ili barem izgube pouzdanje u mudrost nevjere, pa je tim već mnogo dobljeno. U tom je, ko u svem, početak samo mučan. Pa nije dosta samo sborom, već treba i tvorom pokazati svoju vjeru, a to naročito i u javnom životu. Mnogi vide sami, kako je pogubno rovanje proti religiji i crkvi, proti kršćanskoj školi i obitelji, pa sasvim tim kod izbora u političke korporacije na pomoć su rovarom, kad što s kakova osobnoga obzira, ali najčešće za to, da jih nezovu ultramontanci. Što bi mogla stranka, koja hoće da u Austriji izkorjeni kršćanstvo, kad bi svi katolici, kano izbirači i izabranici, u obćinskom vieću i u saboru kod svih pitanjâ, koja se tiču religije i morala, glasovali po svom najdubljem uvjerenju? Na jedanput dakako neće sve biti, ali valja da se najprije skupi poveća odvažna četa, onda će stvar ići dalje. Navale na kršćanstvo nisu ništa nova, ni u Austriji; ali s prva nisu se katolici dali smutiti u svom miru, i opomene činjahu im se pretjerane, zloguke. No u posljednje vrieme toliko su se osmielili nevjernici, da svatko lasno vidi kamo smieraju, i kako ozbiljno smieraju. I za to se neka nitko netješi, da se tobože u Austriji neimamo mnogo bojati. Koliko se imamo ili neimamo bojati, to visi od austrianaca. Budu-li muževi, onda se netreba bojati; no ako puste neprijateljem religije, da rade što se jim svidi, onda ne samo da se treba mnogo bojati, nego će nam se napokon doviknuti: Prekasno je! Za to složno na noge se! Borit nam se za sve što je sveto i veliko. Pred malo tjedana napisa jedan mnogo čitani časopis: „Volimo opačinu, nego-li jezuite!“ Da bude rekao: Volimo opačinu nego-li kršćanstvo, bila bi mu iskrena izpoviest podpuna. Mjesto trojednoga Boga materiju, mjesto ljubavi Boga i bližnjega opačinu: to je zamjena koju nam nudjaju, ali mi ju odbijamo, gadi nam se.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Pruska je vlada proti najnovijoj papinoj okružnici opet skovala jednu osnovu zakona, liberalna većina saborska učinit će ostalo. Ta se nova osnova sastoji od 15 paragrafa, a svrha joj jest: obustaviti jednim mahom svim biskupom i svim svećenikom svaku plaću, kojom država ma na kakovgod način razpolaže, a obustaviti dotle, dok se nezakunu, da će državne, t. j. crkveno-političke, bolje protukršćanske i protucrkvene zakone obdržavati. Tim ona misli prisiliti savjesti, te jih natjerati na nevjeru proti zakonom božjim i crkvenim. U diecezah poznanjskoj i padernbornskoj, gdje su biskupi po državnom sudu skinutimi proglašeni, ima trajati obustava sve dotle, dok bude prama državnim zakonom biskup ili vikar namješćen; isto se tako ima postupati, gdje bi se god biskupska stolica po smislu državnih zakona izpraznila. Čim koj god svećenik pokaže volju, da hoće nove državne zakone obdržavati, odmah mu se ima doznačiti plaća, i to od početka onoga četvrtgodišta, u kojem onu svoju nakanu pokaže; dakle tko bi to izjavio 31. Ožujka, dobio bi plaću od 1. Siečnja. Usuprot čim bi se opazilo, da on onih zakona nevrši, odmah mu se ima na novo obustaviti plaća. Ošim toga da apostate, na koje računaju, tim čvršće zadrže u odpadničtvu, naredjuju, da se onaj, koj bi dao pismenu izjavu da će obdržavati državne zakone, a kašnje to porekao sborom ili tvorom, ima sudbeno sa crkvene službe skinuti. Takov ako bi sasvim tim poduzeo kakov službeni čin, da se ima kazniti prvi put globom od 300 marka, a drugi put od 3000 marka. — Svi dosadanji zakoni, sve strahovanje i mamljenje proizvelo je izvanredno malo — dva tri-li — svećenika odpadnika, dočim je u svih ostalih tako laicih kako svećenicih silno okriepilo vjeru i vjernost: zar će ovaj novi zakon mnogo više djelovati? To je sjegurno, da katolički biskupi i svećenici od glada umrieti neće, koliko jim god država nepravično, okrutno otimala svaki živež.

— Ovogodišnja uzkrsna vježbanja za svećenstvo zagrebačko drži u sakristiji prvostolne crkve preč. g. kanonik dr. Luka Rumpler u prisutnosti preuzvišenoga g. nadbiskupa.

— **Dar.** Obća zagrebačka štedionica i zalagaonica darovala je zaključkom redovite glavne skupštine družtvu svjetojeronimskomu 20 forintih a. vr. — Gospoja Ludmila Veiserova platila je za školu konobsku upisninu za člana III. reda sa pet for. i za pet for. poklonila školskoj mladeži knjižica.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u čl. II. reda. Učione u Krašiću, Pribiću i Verhovcu. U člane III. reda: Kugelmajer Miroslav, predstojnik zemalj. računovodstva u Zagrebu. Omers Josip, sveć. u Trstu. Mrakovčić Mikula, ml. kmet u Puntu na Otoku Krku. Dudjesović Marija u Djakovu. Nemec Konrad, djak u Pregradi. Bukovec Franjo duhovni pomoćnik. Peteh Josip, Peteh Matija, Milanež Ivan, Modrušan Jakov, Benčić Ivan Ivanov, Gašpar Božač Antunov, Zohil Ivan Svetkov i Antun Benić svi kmetovi iz Žminja. Jelušić Robert, kap. u Kastvu. Zavod preparandijalni miles. sest. u Zagrebu. Kopečni Dragutin, učenik III. raz. glav. učione u Zagrebu. Stražimir Izidor, kot. šumar u Sesvetah. Spajć Mijo, posjednik u sv. Nedelji. Müller Janez, župnik u Kranjskoj. Samost. Trapista Marija Zviezda u Bosni.

Petrov novčić. Duh. mladež djakovačkoga sjemeništa doniela 10 for. a. vr.

Urednik Dr. Juraj Posilović. — Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 12.] U Četvrtak, 25. Ožujka 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredništva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. R.)

(Dalje.)

U gornjoj kući opirahu se dugo, opirahu ogorčeno, ali napokon prodre zakon i ovdje sa 213 proti 109 glasova dne 10. Travnja. Da nije bio O' Connell izabran zastupnikom, takovo se čudo sigurno nedogodi. Kralju Georgiju IV. bijaše muka podpisati zakon. On je kleo, psovao, plakao, pitao za savjet i pomoć, napokon je ipak podpisao 13. Travnja 1829. Vele, da je tom prilikom u ljutosti rekao: Vojvoda Wellington je kralj englezki, O' Connell irski, a ja samo dekan u Windsoru. Nego i taj put hotjelo se, za časak barem, irskim katolikom pokvariti pravedno veselje, što je njihovo pravo u parlamentu pobiedilo. Bijaše najme u zakonu izrečeno, da nijedan katolik nesmije zauzeti svoga mjesta u parlamentu, ako nije izabran, pošto je taj zakon proglašen. To bijaše očito napereno proti O' Connellu, kano da se je on imao bojati novoga izbora! Dvaputa dodje on u parlamenat, ni jedanput nehtje položiti prisege, već zahtievaše, da se s njim po novom zakonu radi; naglasi osobito, kako je nedostojno za tako veliki narod, da čin pravednosti spaja s činom nizke osvete proti jednomu čovjeku. Sljedećega dana (19. Svibnja) dodje on treći put u parlamenat, da čuje, što se je odlučilo. Njegov zahtiev bijaše sa 190 proti 116 glasova zabačen. Za to mu je još jednoć predložena prisega, no on je niti taj put nepoloži. O' Connell moraše se dakle podvrći novu izboru. Kako će se on svršiti, nije bilo dvojbe. Njegova domovina, osobito njegov izborni kotar, pozdravi ga kano pobjednika divljim entuziazmom, te ga 30. Srpnja 1829. na novo izabra zastupnikom po novom zakonu. Tako se je svršila ta velika borba irskih katolika za ravnopravnost. Svatko, prijatelj i neprijatelj, morade priznati, da se Irci nisu imali za to zahvaliti niti dobroj volji englezke vlade, niti slobodoumju englezkih liberalaca, nego jedino velikomu duhu i neslomivoj uztrajnosti toga muža.

Ali Irska nebijaše niti poslje emancipacije zadovoljna ni srećna. Jošte su englezki bogataši posjedovali skoro sve irsko zemljište, trošeći drugdje irski novac; jošte su siromašni irski zakupnici plaćali bogate dohodke englezkim bezposlicam u odielu protestantskih svećenika; jošte se nije mogla podići irska trgovina i obrt, uništena kriv̌ičnimi zakoni prvašnjih godina; jošte nisu englezki orangiste propušćali nikakve zgode, da uvriede čustva i vjeru irskoga puka; velik diel puka bijaše od izbornoga prava izključen; svećenstvo, koje si je steklo toliko zasluga u borbi za emancipaciju, bijaše uvriedjeno tim, što se je njihovim biskupom zabranilo nositi naslov svojih biskupija; katoličko družtvo bijaše potlačeno. Imali su se dakle Irci i nadalje boriti za prava, i sada im uzkraćivana, a O' Connell bijaše im i u toj borbi vodjom. Sviet je jur za njega čuo, njegova se je slava orila po cielom civiliziranom svietu. Kada se je skoro poslje emancipacije imao u Belgiji izabrati kralj, neki glasovaše za O' Connella. Muževi napredka i prave slobode bijahu za njega oduševljeni, dapače i stara mržnja na rimsko-katoličku crkvu zamuknu pred silnom slikom velikoga agitatora.

IV.

Od emancipacije katolikâ do velikoga državnoga procesa (1829—1843.)

O' Connell bijaše uvjek u duši uvjeren, da se nemože nadati pobjedi nego dobro organizirana vojska. Njegovo „družtvo katoličkih Iraca"

bijaše razpušćeno, s toga mu je valjalo stvoriti novo. I on stvori družtvo „irskih prijatelja svih konfesija“, te je već tim imenom pokazao, da je tomu družtvu više nacionalni nego vjerski cilj. Pozivljući puk u to družtvo, veli on: Irci, vi ste dugo i mnogo trpili, ali ste djelomice sami tomu krivi. Vrieme je, da već jedanput budete složni kano braća, da se ostavite političkih razdora i vjerskih prepiraka. Zaboravite dakle, zaboravite posve na staru ogorčenost, pustite nove razdore. Došlo je vrieme, gdje se imamo spojiti, da upoznamo svoje sile. Zar nas nevodi sve ista ideja za mir, sreću i slobodu našega naroda? Ali to ćemo samo onda postići, ako bude naše zakonodavstvo neodvisno; a hoćemo-li to dobiti, hoćemo-li raztrgati okove, koje nam je nametnula Englezka, onda nam je zaboraviti na zamjenite uvrjede. Kruna samo i ljubav neka nas spaja s Englezkom, onda ćemo biti u miru njezini najbolji prijatelji, u ratu najvjerniji drugovi. Irci, katolici, protestanti, presbiterijanci i koje god vjere bili, zakon, po kojem irski narod, trećina svega pučanstva velike Britanije, niti šestine zastupnika nešalje u zajednički parlamenat, taj zakon je uvrjeda za sve nas. Ako dopustimo, da plemstvo, iz zemlje odsutno, zastupa Irsku, onda dopušćamo tlačenje svih irskih gradjana, svakoga staleža i svake vjere. Promislite, kolika je to nepravednost i znajte, da vam je samo htjeti, pak će biti bolje.“ To novo družtvo, kojemu je O' Connell stavio tako zamašni cilj, razpusti vlada do skora, a sam O' Connell bude 19. Siečnja 1831. iz svoje kuće odveden u zatvor, ali uz jamčevinu skoro opet na slobodu pušćen; niti su ga taj put dalje progonili.

Godina 1831. bijaše za Irce vrlo žalostna godina. Nerodica baci siromašne irske seljake, kano što obično, na skrajni rub zdvojnosti. Protestantski posjednici zahtievahu bez milosrdja zakupninu, a protestantski svećenici desetinu; seljaci pako gladovahu i u zdvojnosti počinjahu zločine. S težkom mukom dobi O' Connell napokon u parlamentu, da u buduće desetinu za svećenike neplaćaju zakupnici nego posjednici

O' Connellova stranka u parlamentu bijaše već dosti jaka: uz njega sjedjahu njegova tri sina, dva zeta i do 50 istomišljenika. Kolika bijaše njihova moć, vidi se već od tuda, što su učinili, te se je srušilo ministarstvo Greyovo, njim nesklono, dočim je sljedeće, Melbournovo, njimi podržavano, šest godina trajalo.

Godine 1834. usudi se O' Connell predložiti u englezkom saboru, da se ukine unija od 1800. Taj put se je prenaglio, radio je nemudro. Okolnosti nebijahu još takove, da bi on bio mogao imati i malo nade, da će prodrieti; njegov se predlog zabaci velikom većinom 523 prama 38 glasova. Godina 1835. minu u izbornih poslovih, godine 1836. i 1837. u saborskih sjednicah, skupštinah, i pripravah za novu organizaciju. Godine 1837. umre kralj Vilelm IV. Georgija IV. od 1830. nasljednik. Njega nasljedi kraljica Viktorija, i s njom se ponoviše nade O' Connellove, podvostručiše njegovi napori. Iste godine stiže O' Connella težak udarac: umre mu najme ljubljena žena, s kojom je sproveo 35 godina srećnoga bračnoga života. Težka tuga obuze mu srce, a on potraži kano pravi kršćanin utjehu u tišini cistercitske opatije Mount Mellerey. Tada je imao 62 godine te je plačući u samoći smrt svoje žene ozbiljno razmišljao i o svojem blizom koncu, koj se je sve više približavao. Monasi dočekaše ga u svečanom provodu na ulazu u samostan te ga odvedoše u crkvu. Došavši ovamo, zapjeva sva pobožna obitelj Te Deum. Mnogo je već veličajno slavje bio doživio taj veliki ljubimac svoga puka, ali ništa nije toliko djelovalo na njegovo srce, koliko Te Deum u samostanskoj crkvi. Bilo mu je, kano da je to slab početak one slave, kojom će biti primljen u vječnosti poslje duga života težka naporna rada.

Skoro zatim, godine 1838., izda on otvoren list, gdje je zahtjeve Iraca skupio u ove četire točke: 1. reforma obćinske uprave; 2. razširenje izbornoga prava; 3. pravedno udioničtvovanje na zastupstvu; 4. oslobodjenje Iraca od uzdržavanja protestantskoga svećenstva. Ako se ti zahtjevi neizpune, očitova on, da će sav svoj život posvetiti ukinuću unije.

O' Connell nebijaše muž osnova, nego muž diela. Što je rekao, to je odmah i učinio. Već godine 1840. stvori on družtvo za ukinuće unije, repeal-association, zadnje, komu bijaše on početnik i glava. Upravo je divno, kako se je starac od 65 godina usudio odlučiti na taj korak, dočim je dobro znao, da će tu sve stranke u Englezkoj imati proti sebi, jer su one sve isto tako sada kano što godine 1800. bile osvjedočene, da je za budućnost Englezke potrebno što uže sjedinjenje s Irskom. Dok se je borio za ravnopravnost katolika, imao je uza se mnoge naprednjake i slobodnjake u Englezkoj, u borbi proti uniji nije mogao računati na nikoga. Kano što svagda, kada je kakvo družtvo ustrajao, bijaše i sada početak vrlo mučan. O' Connell moraše početi čisto s nova, jer se je svaka organizacija odprije bila razpala. Kod prve skupštine moraše siedi Connell čekati više nego pol

ure preko ustanovljenoga roka, dok se je sabrala šaka ljudi. Ali on nebijaše čovjek, koj bi sbog prvoga neuspjeha zdvojio. Kano da ima pred sobom hiljade, otvori on tu prvu skupštinu „za ukinuće unije“ svečano. Njegova je uztrajnost učinila, da je za nekoliko godina imao oko sebe stotine hiljada. Još iste godine sakupilo se je na meetingu u Corku mnogo tisuća ljudi, da čuju O' Connella. Taj put htjedoše svomu „osloboditelju“ izpreći kola, da ih sami vuku. On im to zabrani najstrože, zagrmiv im: ne, nipošto. Nikad nesmiju ljudi obavljati posao konjâ. Da mi niste taknuli uzdâ! Ja sve radim, da vas podignem, i s mojom voljom nesmijete se nikad poniziti. Malo kašnje našao je u Limeriku 100.000 ljudi, a u meetingu u Kilkenny bilo ih je već do 200.000, barem 20.000 došlo ih je na konjih. Znalo se je dogoditi, da je O' Connell držao u jednom mjesecu deset ili dvanaest takovih ogromnih skupština, pak je zatim odmah bez nikakva odmora otišao u London na sabor, kano da se nije ništa dogodilo. Ako je gdje u zemlji počelo kuhati te se je bilo bojati bune, došao bi O' Connell ili njegov vjerni pomoćnik Tom Steele s bielom zastavom, zeleno zarubljenom, na kojoj bijaše napisano: „tko počini zločin, pomaže neprijatelju.“ Pri pogledu na tu zastavu, umukoše strasti. Da je u to vrieme hotio O' Connell biti kraljem, Englezka bi bila prisiljena pograbiti oružje, da u strašnom gradjanskom ratu s nova predobije Irsku.

Tako se je dakle O' Connellovo „družtvo za ukinuće unije“ u kratko vrieme razgranilo po svoj Irskoj te je brojilo na milijune svojih članova. Bijahu pako tri razreda udova: pravi članovi, pristaše i dobrovoljci. Pristaše plaćahu 30 šilinga, članovi funtu, a dobrovoljci deset funti na godinu. Na cedulji, koju su dobivali dobrovoljci, bijaše napisano: Irska ima 32,201 (englezku) geografičku milju, ona je 4649 milja veća nego Portugalska, 4473 milja veća nego Bavarska i Saska skupa, 409 milja veća nego Napulj sa Sicilijom, 1285 milja veća nego Hanoveranska, papina država i Toskana, 9609 milja veća nego Danska i Heska skupa, 5565 milja veća nego Švicarska i Grčka, 13.065 milja veća nego Holandija i Belgija; ona nadkriljuje prostorom 15, pučanstvom 18 evropskih država, pak ipak neima parlamenta.“ Na drugoj strani bijaše pisano: Irska ima 8,750.000 stanovnika, godišnji dohodak od 5,000.000 funti sterlinga, izvaža na godinu proizvoda u vriednosti od 18,000.000 funti, šalje svake godine, izplativši vladalačke i upravne troškove, 2,500.000 funti u Englezku, plaća svake godine odsutnim posjednikom 5,000.000 funti, za posljednjega velikoga rata dala je englezkoj vojski vrhovnoga vodju (Wellington bijaše rodom Irac) i dvie trećine častnika i momčadi, ima dva milijuna za rat sposobnih muževa, pak ipak neima parlamenta.“

Bilo bi predugo navoditi sve skupštine novoga družtva, i spominjati sve govore, koje je na njih držao O' Connell. Ali to je istina — a ima ih i danas na životu, koji će to potvrditi — da je one godine sva Evropa grozničavom napetošću pratila razvoj stvari na zelenom otoku, i da je O' Connell bio najznamenitiji muž onoga vremena. Medju tim Englezka nije mirno gledala, što u Irskoj biva. U Svibnju 1843. zapitan je u parlamentu sir Robert Peel, misli-li vlada na put stati pokretu za ukinuće unije u Irskoj, i kojimi sredstvi misli ona to učiniti. Peel odgovori, da će mu on svimi sredstvi i u svih okolnostih stati na put. Ali taj odgovor nije zastrašio O' Connella, nego je on tim drzovitije i tim ogorčenije proti uniji radio. Vidi se odavle, da on nije vjerovao, da bi englezka vlada htjela i mogla učiniti, čim se je zaprietila.

(Dalje će sliediti.)

Korizmene poslanice njemačkih biskupa.

(Dalje.)

Korizma je na kraju, i nam valja krasne korizmene poslanice njemačkih biskupa dovesti na kraj. Završit ćemo dakle s poslanicom biskupa speierskoga u Bavarskoj, Daniela Bonifacija Haneberga. Koliko je slavan bogoslovnom učenošću, toliko štovan i ljubljen porad svoje blage miroljubive ćudi. Biaše kroz mnogo godina drug Döllingeru na sveučilištu monakovskom. Danas se dakako strašno razilaze: Haneberg brani onu katoličku crkvu, od koje je odpao Döllinger. U ovoj poslanici Haneberg pobija napose tako zvanu starokatoličku sektu, koje se je, kako no kažu u najnovije vrieme i Döllinger odrekao, premda je upravo on kriv, da se je ta sekta izlegla. Muž, kakov je Haneberg nepretjerava ništa, nit negovori ništa, što nije tvrdo osnovano. On cieni visoko svaku pravu učenost, i vriedan ju je ocieniti, on se raduje svakomu pravomu napredku našega vieka; on je iskren prijatelj svomu narodu, ko što požrtvovan otac svomu stadu: od njega se možemo i mi mnogo naučiti. I on govori u svojoj korizmenoj poslanici o težkoj pogibelji za kršćansku vjeru, na koju kod nas kan da još slabo misle i sami oni, koji su prvi na to zvani, ili barem nečine svega onoga, što bi mogli i morali. Neima istina još kod nas bure, ali zar ju mislimo do-

*

čekati ovakovi, kakovi jesmo? Ostavljajući to na razmišljanje svakomu, jer se nas svih tiče, prelazimo na poslanicu Daniela Bonifacija.

On razpravlja sljedeće: 1. Prieti nam podpuno odpadničtvo od kršćanstva, uz zaniekanje božanstva Kristova, a po tom priete mnogostručne nevolje i kazne. 2. Ponavlja se odpadničtvo od crkve Kristove, koje mora izaći na odpadničtvo od Krista sama. 3. Širi se odpadničtvo od duha kršćanstva, koje goni na odpadničtvo od crkve. 4. Vjernici treba da u sebi ponove duh kršćanstva da Kristu i njegovoj crkvi ostanu vjerni, te okuse blagodati kršćanstva za ovaj sviet i drugi.

1. Njeki duh odpadničtva prolazi kano napastnik i zavoditelj kroz sav sviet. On hoće da se kršćani odreknu svoga boga spasitelja, da se oni, koji su po krstu postali učenici Kristovi, izpovjednici njegove vjere i baštinici njegovih obećanja, nemareći i nevjerujući od njega odkrenu. Od kršćana da postanu pogani. Ovaj viek, koj se ponosi napredkom, da u najvažnijoj stvari života obćenito udari natrag. Narodi, koji su skroz stoljeća bili kršćanski, da padnu opet u poganstvo. Pa na tom rade mnogi od onih, koji se hvale da rade za oplemenjenje i blaženost čovječanstva. Njeki očito odbacuju kršćanstvo; drugi hine štovanje — izdajstvu nefali ni Judin poljubac. Govore za nekakovo čisto kršćanstvo onakovi, koji su zabacili najbitnije i najprve evangjeoske istine. Govore o visoku karakteru Isusovu, a drže ga za sgoljna čovjeka. Neće da znaju za začeće od duha sv., za pomiriteljnu smrt na križu, za iztočni grieh, za sakramente, za pravu nekrvnu žrtvu Kristovu u sv. misi; a valjda ni za čudo uzkrsnuća i za slavni ulaz na nebesa. Može-li tu o kršćanstvu jošte biti govora? Ako je tko zabacio ono, što su apostoli, što su crkve na iztoku i zapadu od nekada držale kano nauk, kano čin kršćanski, k čemu nepriznati, da je od kršćanstva odpao?

No odpasti od kršćanstva znači duboko pasti — izgubiti svaku religiju. Makar pojedinci padajući nastojali se uzdržati na kakovu podu, u cielom će ipak poginuti svaka religija i pasti podloge ljudskoga družtva. Neka nitko nekaže, da ima religije kod židova i muhamedanaca, premda nevjeruju u Isusa Krsta. Drugo je neznati za Krista, a drugo od Krista odpasti. Tko je kršćanin bio, pak se odbio od Krista, taj nemože biti vjerujući židov ni turčin, nego samo poganin. Ali to poganstvo neće imati ni žrtvenika, ni njekoga straha božjega, nego će se klanjati samo užitku, obožavati sama sebe, razuzdati sve strasti. — Netreba da odpredieljujem, kamo bi dospjelo čovječanstvo, kad bi kršćanstva sa svieta nestalo; težka zla i kazne sliedile bi nedvojbeno, makar i ne odmah, jer se Bog neobičaje odmah gromom odazivati na krivine. Nevjera je, kako se je činilo, slavila pobjedu kod svakoga udarca, što ga je Isus pretrpio. No to biaše ura tmine, kako Gospodin reče (Luk. 22, 53.). Pak se je u isti onaj mah nevjera sama živo kaznila. Dočim je nagnala puk, da divljom vikom viče, da voli Barnabu, nego-li Isusa, nije-li se poništila pred očima indiferentnoga Pilata? Kolika muka biaše za nju uzkrsnuće Kristovo i svaki napredak mladjahne njegove crkve! dok nije napokon došla ona velika obćenita nesreća nevjernoga puka: domaći pokolj i razsap Jerusolima. Nešta takova i danas biva: nevjernici psuju i grde i ono što je najplemenitije, ako na njem opaze znak Krista ili njegove crkve, a često hvale prostačinu i gad, gdje onoga znaka nevide. Nije-li to kazan? No što bi tekar imalo biti, kad bi se iz srdaca izčupala svaka vjera u Isusa spasitelja i sudca? Najdivlje strasti bi se razputale, svako pravo ugnjelo, nitko nebi bio sjeguran za imovinu, poštenje, život, raznietila bi se borba svih proti svim. Tko neće da mu to kaže božja objava, tomu neka protumači razum, što je družtvo bez duše i sviesti, što-li savjest bez vjere. Tko bi se oglušio i na glas razuma, neka se obazrije na izkustvo; neka samo pomisli na parižku komunu, ako mu pamet nedotiče za više toga u poviesti.

2. Ako nećemo, da nas snadje toliko zlo, valja obćenito znati zvanje i službu Kristove crkve, jer tko može niekati, da odpadničtvo od crkve Kristove vodi na odpadničtvo od Krista? Sin božji nije htio, da se samo oni spase, koji su gledali i slušali njega sama na ovoj zemlji, nego da se spase svi ljudi. Za to je svoj nauk i svu svoju vlast preneo na apostole, i ne samo na njih nego i na njihove nasljednike do konca svieta. Njegova crkva imala je po njegovoj namjeri biti katolička, to jest za sve narode na zemlji i za sva vremena. Apostoli biahu istina ljudi, ali nalog njim dan biaše božanski; i apostolski nasljednici jesu ljudi, ali je služba, koju obavljaju biskupi i presbyteri, od Krista ustanovljena i moćmi i milostmi od njega providjena.

Krist nije samo obećao, da će ostati kod svojih apostola do konca svieta, nego je i to obećanje podupro dvojakim čudom. Tkogod hoće naći Krista, može ga čuti i dobiti njegove milosti posredovanjem crkve. A da to bude moguće svakomu, za to se je crkva razširila po svoj zemlji. Da pako crkva rieč Kristovu neizkrivljenu, i prave njegove milosti u sakramentih podaje, za to nam medju ostalim jamči jedinstvo, koje u njoj vlada. Središte je tomu jedinstvu apostolska stolica, dobivši svoju punovlast od principa apostolskoga sv. Petrà. Divno uzdržavajuć tu stolicu daje nam Isus dokaz, da će se izpuniti ono: Ja sam s vami sve dana do konca svieta. Uzprkos toj veličanstvenoj uredbi može ljudska mudrolija pomrsiti istinu lažju, i to prodikati kano evangjelje, i mnoge zavesti. Ali to samo onda, kad se ljudi nedrže probe od Krista dane, naime jedinstva, kô što je to rekao već sv. Ciprian. Za to se, veli, upliću u protuslovja ljudskoga iznašašća „jer se nevraćaju na izvor istine, nit netraže vrela, nit nepaze na put nebeskoga učitelja.“ „Vjera je brzo upućena kratkim putom istine. Gospod reče Petru: Ti si Petar, i na toj ću stieni sagraditi svoju crkvu, i vrata je paklena neće nadjačati. . .

I opet reče istomu poslie uzkrsnuća: Pasi moje ovce. I premda je svim apostolom dao jednaku vlast, ipak je da jedinstvo učini vidivo od jednoga počimajući, izvor istoga jedinstva, svojim auktoritetom ustanovio.“ (De unitate eccl. c. 4.)

Usliep ovoga jedinstva, koje je počivalo na punovlasti apostolske stolice, obstojaše katolička crkva u vrieme sv. Cipriana, obilježena biljegom istine, kano naviestnica istine i dieljiteljica milosti svakomu pristupna, od svakoga poznana. I tako stoji i danas pred cielim svietom, navješćujući isti nauk, koj su apostoli naviešćali i posvećujući ljude istimi onimi milostmi, kojimi su upravljali apostoli. Tko nju sluša, Krista sluša, tko nju nasljeduje, Krista nasljeduje. Tkogod od kršćanstva očekuje blagoslov za ljude, mora ju ljubiti; i ako ima u kojoj družbi, koja se kršćanskom zove, još šta od Kristova blagoslova, to je odtuda, što još nije raztepla ono blago, koje je poniela iz katoličke crkve.

Za to bi ju imali svi štovati. Al u mjesto toga diže se na nju mnogovrstan rat, i zajedno odpadaju od nje novi odpadnici. — Ovdje pisac izvrstno pobija novu sektu tako zvane stare katolike. Nedržeći ipak to za naše štioce toliko važnim, navest ćemo samo rieči sv. Cipriana, kojimi se pisac služi. Čujte, veli, što govori sv. Ciprian o onih, koji se od jedinstva crkve odkidaju i neće da slušaju glas zakonitih pastira: „Je-li će si onaj smjeti laskati da će s Kristom biti, koj radi proti svećenikom Kristovim, i neće da je u zajednici s njegovim klerom i pukom? On nosi oružje proti crkvi, i vojuje proti uredbi božjoj; kano neprijatelj oltara i buntovnik proti žrtvi Kristovoj zamienjuje vjeru nevjerom, i pobožnost svetogrdjem, diže se u mjesto da služi, i kano nezahvalan sin, kano brat, koj se neprijateljem pretvorio, prezrev biskupe i svećenike božje, usudjuje se drugi oltar podizati, i nedopuštenim načinom držati odruženu službu božju.“ (De unit. eccl. c. 15.) Nemože se ništa sgodnijega kazati proti ovim apostolom, koji su navalili kroz državu oteti katoličkoj crkvi njezinu imovinu, te ju izagnati iz njezinih hramova, od njezinih žrtvenika. Tako biva u Švajcarskoj i Pruskoj, tako bi htjeli imati i u Cislajtaniji.

(Konac će sliediti.)

XII. Glavna skupština bratovštine sv. Mihalja.

(Konac.)

Osim kardinala Rauschera govorahu jošte kardinal Schwarzenberg o tako zvanoj „praedica apostolica“ u Rimu, Grof Kuefstein o riečih „humanitet i znanost“, kojimi liberalizam znade sviet zavaravati. G. Czerny o „bezdomovinstvu“ što znadu katolikom spočitavati. Najznamenitiji pako biaše govor bivšega ministra grofa Lava Thuna, o kojem ćemo nešta obširnije izviestiti. Grof govori o tom, kako danas ruše kršćansku državu i progone crkvu, nalazi ipak, da sviet ponešto počima uvidjati, kamo to vodi, te tako da je nade, da će se s vremenom s onim rušenjem prestati; medju tim da katolici, svaki u svom stanju i zanimanju, neka čine podpuno svoju dužnost. Bog, reče, nevlada ovim svietom samo po čudesih, već on traži takodjer naše sudjelovanje. Grof Thun dosta je poznat našim štiocem sa svoga katoličkoga duha isto tako, kako sa svoga visokoga uma i državničke mudrosti; mi samo žalimo, da nam nedopušta prostor donieti cieli njegov govor.

„Kulturna borba“, reče, razgranila se je skoro po svih civilisiranih krajevih svieta i to tako, kako bis pred nekoliko godina jedva naslutiti mogao. Makar oficielni četovodje, gdje im se još sgodno čine, nieču da je namjera ugnjesti katoličku crkvu, i nahuditi kršćanstvu, činjenice su ipak svakomu oku, koje hoće da gleda jasne, i svigdje stoje muževi od čina, koji onu namjeru taje, u pouzdanu obćenja i na strani onih muževa od znanosti, koji otvoreno i glasno izjavljaju, da neće da budu više kršćani, te se ponose zadaćom, da kršćansku vjeru izčupaju narodom iz srca. Neću da izrazujem, koliko se sgražamu to gledajući, nego u čem nalazim u tako žalostnih odnošajih njeku utjehu. Najbolja je dakako utjeha rieč božja, koja crkvi zajamčuje pobjedu; ali čini mi se da i tečaj dogadjaja ponešto pokazuje, kako božja providnost pripravlja pobjedu, te nam se pristoji da to tim više promatramo, nebi-li se naučili, što tu nam valja činiti.

Uzvišeni nauci kršćanski osnov su europejskoj civilisaciji. Oni su u kršćanskih državah postali zajedničkim blagom ukupne inteligencije. No skoro u svih stoljećih bilo je muževa jakih na umu i uplivu, koji su se otimali moralnomu auktoritetu crkve i tako pripremali rušenje kršanske države, koje od 15. i 16. stoljeća stiče sve većih pobieda. Ono poče sbilja sa stvaranjem i teoretičkim opravdavanjem one absolutističke vlasti principâ, koja je u 17. i 18. stoljeću svoj antikršćanski značaj na toliko iznosila na vidjelo, te je monarhički auktoritet postao obćenito mrzak. Čim je ovaj absolutizam više gazio prava i slobodu i naroda, tim je jaču reakciju liberalizma dizao, koj je opet, otudjujući se kršćanskomu osvjedočenju uslied rationalistične znanosti, slobodu tražio u stezanju i pobijanju vlasti principske. Tako su se razvile prevratna nastojanja, koja buknuvši najprije divlje u velikoj francezkoj revoluciji, no odposlie razvijajući se opreznije ali i obćenitije, stvorila su nam današnji položaj. Najprije od sgora voda od sdola radilo se je razrušiti kršćanski red države. Principi mnijahu, da će svoju moć uzveličati pokloniv se kumiru svemoguće države, ali padoše na koljena pred suverenstvom puka; podanici usuprot dižući se nad svoje kraljeve postigoše, da kano „državni gradjani“ budu prepokorni sluge strankam i političkim pustolovom, koji se po svojoj volji igraju njihovimi pravi i interesi. Stara poganska svemoguća, t. j. neograničena državna moć uništuje pravu kršćansku slobodu kraljeva i naroda na korist revoluciji.

Ova se neboji više nikoga, van jedino još moralne snage kršćanstva, i za to je svuda sva njezina sila navalila na katoličku crkvu. No čim jače moderna sila gnjete ono, što je iza dana Golgothe najsvetije na zemlji, naime kršćansko osvjedočenje, tim će se prije ljudi opametiti, da je samo u kršćanstvu podloga tako redu dostojnu za ljude, kako slobodi za kojom ljudsko srce uviek čezne.

Uz bezuvjetnu gradjansku i političku slobodu individua neima nikakova družtvena stanja. Sloboda, koja je moguća, nije ta, da bude svakomu prosto činiti, što se njemu svidi, nego ta, da nebude nitko priečen činiti što je pravo i dobro, pa upravo za to uči poviest naroda, da sloboda može obstojati samo onoliko, koliko se svjetovni zakoni neprotive božjim zapoviedim. Od ovoga sklada, dakle od kršćanskoga značaja svjetovnih zakona visi red i sloboda i s njimi sretan napredak čovječanskoga družtva. Od toga je prevratni u svojoj bitnosti liberalizam, što su ne samo nekatolički nego velikom stranom i katolički puci zaboravili viekom istinite socialne nauke kršćanstva. Dok se ove opet nepriznaju, nećemo se spasiti od razspa svjetovnoga reda. Gorko izkustvo dotjerat će do toga, a meni se čini, da se povratak već nešta opažava.

Veliki papa, komu je Bog upravo u ovo vrieme povjerio vladu crkve, i koj će se u poviesti sjati divnim sjajem, uzprotivio se je vladajućim bludnjam najsvečanijimi akti. Ali koliko je bilo i katolika, koji za to nisu ništa marili! Ako ništa gorjega barem su mislili, da naše vrieme nije za onakove izreke pripravljeno. — Nije pripravljeno? — Isto bi se tako moglo reći, da ni sviet nebiaše pripravljen onda kad je spasitelj na križu umro, jer se je još kroz stoljeća opirao primiti njegov nauk. No ko što je sviet bio sbilja pripravan za početak uzvišene borbe za pobjedu vjere nad nevjerstvom, tako će se pokazati i sada pripravan za početak uzvišene borbe za pobjedu vjere nad nevjerstvom, tako će se pokazati i sada pripravan za novu pobjedonosnu borbu proti žalostnomu poduzeću, kršćanski puk skučiti pod jaram još jedanput oživjeloga poganstva. Mi znamo da će takove borbe uviek biti. Ima ravno periodâ, gdje se čini da oružje miruje; i takovih, kad trul mir kršćanske čete uspavljuje, kad se za religiju nemari. To su periode, koje sviet hvali, no u tih najbolje napreduje podkapanje vjere.

Kad je ljudem sve jedno, što tko vjeruje, kad se nezanimaju za religiozne, od svih drugih znamenitije, prepirke, kad nečeznu za nepobitnom, objavljenom istinom, tada se vrieži skepsis, koja raztvara svako uvjerenje, tada se širi duh, koj sve nieče, dok mu pogubne posljedice neosjete i oni, koji nisu pazili na glas crkve. Kad niti principi ni biskupi, ma da su angjeli, nemogu ugreznulih u materializam pokoljenjâ izliečiti od indiferentizma, pod kojim hire i ginu, kad već neće ni da čuju na glas namjestnika Kristova, tada Bog daje vlast zlim duhovom, a ovi u svojoj obiesti neprodiču samo indiferentizam naprama njegovoj crkvi, nego dižu ruku, da ju unište. Očiti neprijatelji crkve došli su skoro svigdje do velike moći, pa od dogmatičkih definicija vatikanskoga koncila sve natrag do prvoga stavka apostolskoga vjeroizpoviedanja neima nikakove dogme, koju nebi napadali ili rado pustili napadati. Nit nije napadaj samo teoretički, oni ga umiju tako praktički udesiti da ljudi od kralja do bogalja opet počimaju razumjeti, da ondje nemože ni svjetovnoga reda biti, gdje se Gospodaru neba i zemlja neizkazuje dužno štovanje, gdje se njegovo ime grdi, njegov zakon prezire, njegova crkva progoni. Polovični, mlitavi, liberalni katolicizam postaje nemoguć, gdje se onakove stvari dogadjaju, kakove u Italiji, Švajcarskoj i Njemačkoj. Tko sám pod onimi dogodjaji pati, ili komu rodjaci i prijatelji stradaju, tomu postaje jasno, da crkva božja nemože biti podvrgnuta državnoj oblasti, da sve ono što se može zaodjeti oblikom državnoga zakona, nemože vezati čovječje sviesti, da svjetovni red mora da bude podvrgnut nadsvjetovnomu. Tako se pobudi opet razumievanje bitnosti crkve, i njezinoga samostalnoga prava i zadaće; razumievanje jedino i nepomično pravoga odnošaja crkve naprama državi, i nadsvjetovnoga reda naprama svjetovnomu.

Nadalje spominje govornik Englezku, u kojoj se za religiozna pitanja javlja silan interes, te u tom nalazi razlog nadi, da se perioda rušenja primiče svomu kraju. U Austriji opaža, da temelji i glavni zidovi kršćanske sgrade još nisu srušeni, ali da smo natrag bačeni u josefinizam. Dah skroz nekršćanskih načela da poteže poput grozničava zraka kakove močvare preko austrijskih krajeva, a neima onoga frižkoga okriepljujućega duha od junačkoga odpora proti brutalnoj sili, kakov je medju katolici Italije, Švajcarske i Njemačke. Čini se, veli, da onakovih kušnja još nismo vriedni, te da se još imamo pripravljati, dajuć druge dokaze naše viernosti naprama crkvi i naše revnosti za svetinju. Ima istina i kod nas posebnih težkoća, ali od težkoća nesmiju nam sile klonuti, već treba da se napnu. Samo je iz toga izrasla kršćanska država, što je svietom zavladala kršćanska misao; ni sada nemože drugačije biti. No to nam uznosi srce, što tu svatko može sudjelovati: otac i majka uzgajajuć djecu odlučno katolički; prosjak, koj na ulici, sluga, koj u krčmi pokazuje, koliko se sgraža čujući, kad se bogogrdno ruži sve ono, što čovjeku ima biti sveto; pobožno obćinstvo, kupeći se tim revnije oko oltara i prodikaonica, čim se više na nje viče; svi, koji nastoje promaknuti djelo kršćanskoga milosrdja i djelo, kojim se kršćanstvo širi.

Ali sve ovo, za čim mi moramo iti, hoće „kulturna borba“ da nam uništi, i stvar već stoji tako, da i mi moramo stati na obranu onoga, što nam sviest kaže braniti. U obrani valja nam učiti, kako ćemo pobiediti. Ali će mi morda tko prigovoriti, da nije moći uzpostaviti kršćanske države bez velikih dielâ od strane onih,

kojim je Bog dao u ruke svjetovni mač. Doista neće toga biti bez onakovih diela, ali isto tako neće biti bez nova, dragovoljna zanosa kršćansko-katoličkoga duha i srca, i mi, mislim, imamo se brinuti, ne što drugi, nego što mi činiti možemo i imamo. Izpunimo mi svoju kršćansku i patriotičku dužnost. Onda tekar imamo pravo očekivati, da i drugi čine što je za dobar uspjeh potrebito. —

S ovimi riečmi zaključujemo naše izvješće. Dopustit će nam ipak naši vriedni štioci, da jim s Thunom još jedanput doviknemo: da se za vrieme trula mira najvećma podkapa vjera: i da nam je gledati, ne što drugi, već što mi — svaki od nas — činiti možemo i moramo!

Viestnik.

Zagreb. Preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović objavio je okružnicom od 15. Veljače obćeniti jubilej godine 1875. Visoki nadpastir priobćuje ne samo bulle Pija IX. i Leona XII. i deklaraciju sv. poenitenciarije glede ovogodišnjega jubileja, nego takodjer glede izvadjanja daje točnu obuku, nagovarajuć svećenstvo na revnost, da jim povjereni puk sbilja postane dionikom obilatih milosti, koje tako darežljivo nudja sv. mati crkva.

— Na veliki četvrtak obavljat će svu službu u prvostolnoj crkvi preuzviš. g. nadbiskup. Na veliku subotu bit će u prvostolnoj crkvi tako zvano podizanje iz groba u pol šest sati na večer. Na uzkrs imat će svečanu pontifikalnu misu i prodiku takodjer sam uzvišeni nadpastir.

— Preuzviš. g. Josip J. Strossmayer, biskup djakovački, vraćajući se iz Rima, probavio je u Zagrebu dva dana, te se na cvjetnicu poslie podne odputio u svoju biskupiju. Koliko smo razumjeli, naumio je biskup već sada izvoditi novo dobročinstvo narodu, koje je već davno zamislio, i koje već davna sprema, mislimo na njegovu dragocjenu galeriju umotvorina.

— Preuzvišeni g. nadbiskup imenovao je župnika u Koprivnici veleč. g. Josipa Berutu, začastnim prisjednikom duh. stola, s pravom pojasa ljubičaste boje.

— G. Vinko Stiglić, župnik u Praprutniku i prisjednik duh. stola umro 10. t. m. u 71 godini.

— Dne 10. o. m. preminuo je Ivan Brkić, podarcidjakon i župnik u Kapeli, a 19. o. m. Ladislav Krugović, župnik u Drnju.

Beč. 17. o. m. primila je zastupnička kuća po drugom čitanju zakonsku osnovu o tako zvanih starokatolicih. Osnova nije potekla od vlade, nit je baš, kako se čini, vladi po ćudi. No to nije bitno; bitno jest, da se slična osnova i u Berlinu razpravlja, a liberalci se žure podupreti Bismarcka u njegovu ratu, a vlada?! —

Rim. Dne 15. Ožujka sakupiše se oko svetoga otca u vatikanu kardinali, da iz njegovih ustiju čuju imena onih slavnih muževa, koje im je sveti otac naumio dati za drugove. Tom prilikom držao je Pio IX. svojim kardinalom govor, liep kako uvjek, oduševljen kako uvjek. „Budući da na našu brigu spada — započe sv. otac — na osobit način u to prežalostno vrieme pomnožati vašu odičnu čast izvrstnimi muževi, koji će nas pomagati u upravi ciele crkve, s toga mislimo, da nam je tu našu zadaću izpuniti.“ Zatim prelazi sveti otac pokazivati, kako je u ovo naše vrieme položaj crkve zbilja prežalostan. Najprije se tuži na „najveće zlo“, na korupciju najme mladeži, kojom se želi današnje zlo protegnuti i na buduća pokolienja. „Svi zavodi za uzgoj mladeži otimaju se u ovom središtu katoličkoga svieta nadzoru crkve te se mladići u najnježnijoj dobi, kada najželjnije primaju sjeme krieposti ili opačine, sile polaziti jedino škole, podčinjene državnoj vlasti, gdje se bez svakoga obzira na vjeru i religiju podučavaju po nazorih našega vieka, što je već počelo nositi najgorih plodova.“ Zatim se tuži, što se i onim, koji se žele posvetiti crkvenoj službi, stavljaju velike težkoće, tako da biva njihov broj svakim danom manji. Nadalje tuži se, što se zaprjeke stavljaju propoviedanju rieči božje i širenju njegovih govora. „Kazne se odredjuju proti onim, koji naše rieči ili akta ove apostolske stolice tiskom ili inače razglasuju, ako se u njih, po mnienju onih koji se groze, nalazi štogod proti gradjanskim zakonom i uredbam.“ Napokon spominje papa najnoviji korak Bismarkov proti slobodnu izboru nasljednika Pija IX. „Nedavno se je pokušalo u jednoj tudjoj zemlji, šireći spise u kojih se dekreti vatikanskoga sabora izkrivljuju, povriediti Vašu slobodu u izboru Našega nasljednika, te velik diel toga posla, koj je posve crkvene naravi, pripisati svjetovnoj vlasti. Ali milosrdni Bog, koj svoju crkvu vodi i svjetuje, učinio je u providnosti svojoj te su najodvažniji i najugledniji biskupi u Njemačkoj izdali preliepu izjavu, u kojoj temeljito pobijaju onom zgodom producirane krive nauke i izkrivljivanja.“ Nacrtavši tako žalostan položaj katoličke crkve u naše vrieme, proglasi muževe, koje uvršćuje u broj kardinala, najme: Petra Gianelli. nadb. u Sardiki i tajnika congr. conc., Miečislava Ledochovskoga, nadb. gnèzdansko-poznanjskoga, Ivana Mac Closkey-a, nadbisk. newyorškoga, Henrika Edvarda Manninga, nadb. vestminsterskoga, Viktora Augusta Dechampsa, nadb. mehlinskoga i Dominika Bartolini, protonotara i tajnika cong. rituum. Na koncu spomenu papa, da je naumio imenovati još pet kardinala, „čija imena s pravednih razloga u prsima čuvamo te ćemo ih u svoje vrieme priobćiti.“

Pruska. Nije moglo biti nikakove dvojbe, da će enciklika papina, koja crkveno-političke pruske zakone proglasuje nevaljanimi — dakako pro foro ecclesiastico et foro conscientiae — ljutu borbu i onaku postojeću medju crkvom i državom, ili bolje bies liberalne države povećati, i tim pospješiti konac. Katolici, to možemo biti sjegurni, neće u ničem popustiti, što jim zabranjuje nji—

hova kršćanska vjera, i sloboda njihove kršćanske savjesti. Pred saborom stoje dvie osnove proti katolikom naperene, za koju misli vlada, i daje kroz svoje organe trubiti, da će slomiti odpor katolički. Jedna osnova oduzimlje crkvenim organom upravu crkvenih dobara, druga pako oduzimlje naprosto katoličkoj crkvi sve dohodke, s kojimi ikako razpolaže vlada. Što se ove posljednje tiče, već je prošla kroz drugo čitanje, i dakako velikom većinom prihvaćena. Sam knez Bismarck držao je za vriedno ili potrebno, da tu osnovu zastupa, i da „on“ tumači one velebne apostolske rieči: „Valja više slušati Boga nego ljude.“ Što se pako tiče osnove o upravi crkvene imovine, premda neće neposredno ništa hasniti, ipak je slavno za biskupe pruske, i krasan znak toli budnosti njihove koliko apostolske odvažnosti, da su proti njoj prosvjedovali na usta prvostolnika svoga, nadbiskupa kölnskoga. On je naime pod danom 10. Veljače poslao u ime svih biskupa predstavku sljedećeg sadržaja. Nadbiskup izjavlja ponajprije. da predložena osnova vriedja pravo i samostalnost katoličke crkve, osnovanu na božanskom pravu, na obćenitih pravnih načelih, na državnih ugovorih i kraljevskoj rieči, napokon na državnom ustavu. Samostalnost se vriedja tim, što na mjesto zakonitih zastupnika crkve dolaze obćinsko zastupstvo i državne oblasti. Osnova izriče njekim načinom sekularizaciju crkvene imovine, dočim tu imovinu dopituje ne crkvam već crkvenim obćinam. U obće na toliko vriedja bitna i neodvrziva prava crkve. te se nemože priznati državnomu zakonarstvu takova kompentencija. Za to nadbiskup prosvjedujući za pravo katol. crkve moli, da se rečena osnova zabaci.

* U Dublinu čine se velike priprave za proslavu stogodišnjice narodjenja O' Connella, osloboditelja Irske (rodio se 6. Kolovoza 1775.). Polag programa biti će velika svečana procesija, banket, crkvena svečanost, na koju će biti pozvani biskupi iz Italije, Njemačke i drugud, glasbena zabava, izleti. Na taj dan imala bi se odkriti i statua O' Connellova, ali se dvoji, hoće-li biti gotova.

* Takodjer plod liberalne kulture. U Marburger Tagblattu čitasmo sljedeći oglas: „Važno za gospodare! Iz iztočne Pruske nabavljujem mladiće i djevojke, koji se ondje putem javne dražbe prodavaju, mladić se cieni 45—50 a djevojka 35—40 talira. Ti ljudi su sposobni za svaki posao, poslušni i željni nešto se naučiti, što može posvjedočiti g. Pope u Belnhaussenu, komu sam već mnogo takovih ljudi poslao. Putni troškovi s provizijom za agenta iznašaju 15 talira. Naruči-li se 50 mladića i djevojaka, onda ih pratim sam, te stoje putni troškovi jedan for. manje za osobu. Putni troškovi imaju mi se unapried poslati. J. C. Gies, agent i trgovac. Neustadt. Kurhessen.“ Taj čovjek goni svoj zanat već više godina, a nitko ga u tom neprieči; on ima drugova, koji su na hiljade takovih ljudi nakupovali i s velikim dobitkom prodali. Krasan zaista plod nove kulture: robstvo najsramotnije!

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u čl. III. reda. Sotiček Juraj, učenik nedeljne obuke u Vrhovcu. Dr. Miho Jerolim Pavlinović, bogoslov u Zadru. Smak Jakov, ključar u Puli. Rosanda Anton, Jakovljev, posjednik u Promonturi. Lorencin Grgo, Petrov, posj. u Medolinu. Cernjul Marin, seljak u Labinjštini. Učiona u Gjurgjicu kod Križevca. Matić Anton, realac u Sluinu. Fabek Franjo, župnik u Cvitoviću. Barili Mile, župnik i duh. stola prisjednik u Sluinu. Krišković Josip, župnik u Blagaju. Ivšić Ignjat, trgovac u Sluinu. Zaviška Anton, kot. sudac u Sluinu. Lovrić Jovo, trgovac u Sluinu. Severova Marija, učiteljica u Petrinji. Stiić Marko, vlastel. činov. u Šidu. Kargotić Franjo, župnik iz Miraca na Braču otoku. Mrazović Lacko, odvjetn. koncipient u Zagrebu. Madžar Tome, protustavnik u Sluinu. Mlinac Dane, trgovac u Sluinu. Cindrić Tome, postolar u Sluinu. Učiona djevojačka u Garčinu. Godišnji članovi: Matina Mato, bogoslov u Pešti. Huth Ljudevit, vojni kurat u Trstu. Staroveški Petar i Ivić Mirko, na Selih. Pažur Gavro, učenik III. razr. u Zagrebu. Stattelov Dimo, Bugarin pripravn. II. tečaja u Zagrebu. Iz Istre pristupilo 30 god. član. Ivić Ivan, duh. pomoć. u Tinjanu. Alačević Nikola, pučki učitelj u Makarskoj 1. g. čl.

Knjižtvo. *Korizmene propoviedi*, što jih je u zagr. prvostolnoj crkvi g. 1871. i 1874. kazao Veber, kanonik Zagrebački. U vel. osmini sbijena tiska 139 str. Ciena 60 novč. — Mi ćemo o ovom djelu još napose progovoriti.

— G. M. Seneković, gimn. prof. u Vinkovcih poziva na predbrojku na djela Mat. Ant. Relkovića, koja se nalaze u tamošnjoj gimn. knjižnici u rukopisu te koja on želi izdati u mjesečnih svezcih. Svaki svežčić imati će po tri tiskana arka te će stajati 40 nč. Cielo djelo iznositi će do 30 tiskanih araka. Prvi svežčić izići će skoro poslje uzkrsa, a zadnji će donieti sliku i život Relkovićev.

Umoljavaju se gg. povjerenici družtva sv. Cirila i Metoda, da izvole od svojih članova prineske sabrati za tekuću godinu i diecezanskomu odboru odaslati ujedno s izkazom dotičnih članova, pridržavši sebi takodjer jedan primjerak izkaza.

Odbor nadb. zagrebačke družtva
sv. Cirila i Metoda.

Nedajte se varati! Njeki Ivan Stiegelmayer obilazi oko župnika, da će stare kazule, zastave itd. popraviti, pofarbati i urediti skoro kano nove. Pokazuje knjigu, u kojoj su svjedočbe njegova tobože izvrstna rada. Kad tamo, vraća onim, koji mu povjeruju, stvari skroz izkvarene i zamazane, i to poštarskim pouzećem, da on povuče svoju čitavu korist, ali crkva tim veću štetu. Barem je tako učinio podpisanomu.

Franjo Banić,
župnik malogorički.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 13.] U Četvrtak, 1. Travnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. R.)

(Dalje.)

Dvie najznamenitije skupštine, koje je vriedno spomenuti, bijahu ona u Tari, mjestu iz stare povjesti znamenito i svakomu irskomu srcu sveto, i ona u Mullaghmastu, mjestu žalostne uspomene iz krvavih borba s Englezkom. Skupština u Tari bijaše držana 15. Kolovoza 1843. Po izvješću londonskih novina, Times, sakupilo se na tu skupštinu do milijun ljudi. Samo iz Dublina došlo je 1400 kočija. Od rana jutra pa do podne čitane su neprekidno svete mise; oko podne držana je kratka propovied o uzdržavanju od opojnoga pića, i O' Connell, okružen hiljadami i hiljadami ljudi, koji su ga štovali kano otca i prijatelja, primi svečano blagoslov. Dva biskupa, tri generalna vikara i trideset svećenika bijaše oko njega, kad je stupio na besjednicu. Početkom Listopada bijaše skupština u Mullaghmastu. I na nju je došlo preko pol milijuna ljudi. I takovih ogromnih skupština držana je te godine množina. Tečajem te jedne godine unišlo je do 500.000 forinti za O' Connellovu osnovu. I sada stajaše O' Connell na vrhuncu svoje slave i moći. Njegovo družtvo bijaše razšireno po cieloj zemlji, brojilo je članova na milijune, i još nije bilo opaziti, da se približava strašna bura. Ali englezka vlada bila je već u potaji sve pripravila, da uguši njegovo družtvo, te se iz svega čini, da je ona i taj put htjela, da dodje do krvava sukoba.

Za nedelju 8. Listopada 1843. bijaše O' Connell razpisao veliku skupštinu u Clontarf. Već su se valjale hiljade i stotine hiljada sa svih strana prama označenu mjestu. Vlada šućaše i čekaše do popodne 7. Listopada. Sada izide na jedanput proklamacija, kojom se najstrože zabranjuje meeting u Clontarfu, jer da ima služiti samo osnovam buntovničkim i poremećenju javnoga mira. Ako bi se u prkos toj zabrani držala skupština, da se ima raztjerati, a svi prisutni da će se po zakonu kazniti. O' Connell bijaše sa svojom odlukom gotov, čim je taj proglas proštio. On izjavi odboru svoga družtva, da je ta naredba nezakonita, da je prekasno proglašena, ali da ipak voli odgoditi skupštinu, nego da može biti dodje do krvavih sukoba. Još nije minula ura, što je O' Connell proštio proklamaciju, i već su letjeli na sve strane njegovi poslanici, da zapovjede narodu, neka bude miran i neka se vrati kući. Još iste večeri začu milijun ljudi zapovjed O' Connellovu i cieli narod okrenu na njegovu rieč kući. I prijatelji i neprijatelji O' Connellovi čudili su se tolikoj njegovoj popustljivosti, kojom se je podvrgao naredbi, i po njegovu osvjedočenju nezakonitoj. Ali O' Connell osta vjeran svomu načelu, a njegovo bijaše načelo: zakonitimi sredstvi raditi za dobro naroda. Zapriečio je istina O' Connell svojom popustljivošću prolievanje krvi, ali od sebe nije odvratio pogibelji. Englezka vlada bijaše odlučila na svaki način učiniti njegovim agitacijam kraj. A to je naumila postignuti kriminalnim procesom. Na jedanput dodju joj na pamet sve neoprezne rieči, koje je u časovitoj uzrujanosti izrekao na raznih sastancih; na jedanput pričini joj se njegovo djelovanje, koje je godine i godine mirno gledala, najveća pogibelj za državu.

V.

Veliki državni proces (1843—1844.)

O' Connell kano da je slutio, kakovi se oblaci nad njegovom glavom skupljaju. Njegovi prijatelji opaziše, da je neobično turoban, nujan. Svomu sinu i vjernomu drugu u boju reče jed-

noga dana: „Ja mislim, da me nebi ubile dvie godine tamnovanja; ali morao bih se mnogo kretati i svaki dan kupati.“ Vidi se, on bijaše pripravan da će ga potjerati pred sud.

U subotu 14. Listopada 1843. prijavljeno je O' Connellu, da će vlada njega i njegove prve pomoćnike staviti pred sud. Vlada ga je obtužila, da je prevratnik i urotnik. Po podne istoga dana dodje O' Connell k sudcu Burtonu, da položiv jamčevinu, nebude zatvoren. Želja mu je izpunjena. O' Connell bijaše blied, snužden, kad je došao pred sudca. Još istoga dana izda proglas na svoj narod, koj bijaše strašno uzrujan, kad je doznao, što se proti njegovu osloboditelju snuje. O' Connell ih opominje, neka budu mirni, neka si nedopuste nikakva nasilja. „Budite mirni — timi riečmi završuje proglas — i mi ćemo pobieditì.“ Puk posluša, posluša bez iznimke.

Zatim se povuče O' Connell na svoje imanje u Darrynane, da udaljen od gradske buke u tišini zabitnoga života nadje snage za skoru veliku borbu i da si popravi narušeno zdravlje. Vjera bijaše mu ovdje najveća utjeha srcu. I u Dublinu gledao je, koliko je samo mogao, prisustvovati svetoj misi, ali silnimi poslovi bijaše ipak kadkada zapriečen; u Darrynane imaše svoga posebnoga kapelana tako, da nije nijednoga dana propustio službe božje. Početkom Siečnja 1844. povrati se u Dublin, oporavljen na duši i tielu.

Parnica je imala započeti 15. Siečnja. Često se je tvrdilo, da organi pravice daleko stoje od svih stranaka, da njih samo zakon i pravica vodi. Tako bi dakako imalo biti, ali izkustvo vjekova uči, da je svakoj stranačkoj vladi, koja se je duže vremena uzdržala te imala nešto vještine, pošlo za rukom, skučiti sudove pod svoje želje. Po pravu, koje joj daje zakon, izbrisala je vlada iz porotničke listine sve katolike, tako da su porotnici bili sve sami vjerski i politički protivnici O' Connellovi. Glasoviti englezki povjestnik Macaulay veli o tom: Dokazano je, da je 27 katolika izbrisano iz porotničkeliste. Ja znam, da je zakon za vladu, ali ja joj spočitujem to, što je ona smatrala pitanje samo s gledišta formalno jurističkoga. Englezko pravo naredjuje, da tudjincu imaju suditi polovicom englezki, polovicom porotnici iz njegove zemlje. Mi smo jako voljni, smatrati Irce tudjinci, ako to služi našim namjeram, ali jedini privilegij tudjinaca, taj im uzkraćujemo.“ Javno mnienje već je izreklo svoj sud, da je parnica puka igra, i da je osuda O' Connellova gotova stvar.

Da je O' Connell bio irski kralj, provod, koj ga je pratio pred sud, nebi bio mogao biti sjajniji. Velik broj najuglednijih dublinskih gradjana čekao je pred njegovom kućom na kolih, da ga prate. Pošto je bio O' Connell na svetoj misi, krenu on i njegova pratnja k sudištu Klicanje svjetine, koja je na svoga osloboditelja sazivala blagoslov božji, pratilo ga je cielim putem. Načelnik grada uze O' Connella u svoju kočiju te ga je, došavši pred sudište, odveo izpod ruke na njegovo mjesto.

Nije nas volja, potanko pripoviedati tečaj ciele parnice. Bivši potanko izpitani svjedoci, govorahu odvjetnici za svoje štićenike. Daniel O' Connell želio se je braniti sam. Za obranu opredieliše mu 5. Veljače Nepregledna množina svieta sakupila se je za rana pred sudnicom; svatko je želio čuti siedoga agitatora, kako odbija od sebe potvoru, da je urotnik i prevratnik. O govoru, koj je držao O' Connell na svoju obranu, sudilo se je različito. Neki mu prigovaraju, da neima u njem one vatre, onoga oduševljenja, kojim su se odlikovali drugi njegovi govori. Ali tko taj govor smatra ozbiljnom izjavom poštena muža i dobra kršćanina, koju daje potomstvu prije svoje smrti, on će ga prozvati majstorskim. Netaji on svoje pogrješke, nego ih očito priznaje, ali on ćuti, on zna da nije zločinac; on ćuti i zna, da je posvetio sav svoj život svomu zapušćenomu ali darovitomu narodu, pak premda vidi pred sobom sudce, od kojih se nenada pravednosti, on se ponosi djelom svojim. On ćuti, da su mu izbrojeni dani i da će djelo ostaviti nedovršeno, ali on se nada, da će njegovi nasljednici dovršiti, što je on započeo. „I sada — timi riečmi završi on svoj govor — stavljam ja svoju stvar u vaše ruke. Ja poričem, da sam išta kažnjiva učinio, s priezirom odbijam od sebe ime urotnika. Ja sam radio očito, u prisutnosti oblasti, ništa nije ostalo tajno ili sakriveno. Ja sam se borio, da izvojujem svojoj domovini parlamenat. Drugi pobjediše prije mene; ali pasti ili pobiediti, to je slavan boj, boj, koj ima najljepšoj zemlji na svietu povratiti dobra i blagodati, koje mu je namienio Bog i priroda.“ Zadnji je govorio predsjednik. Jezgra njegova govora jest, da su i porotnici zločinci, ako bi se usudili, proglasiti O' Connella nevinim. Onda bijaše izreći porotnikom sud. I njihov je sud proglašen 12. Veljače, najme da su i O' Connell i drugi obtuženici krivi. I tako je najveći, najplemenitiji sin Irske proglašen urotnikom. Na temelju ove porotničke izjave proglašena je 30. Svibnja sudačka osuda, kojom se O' Connell odsudjuje na

godinu dana tamnice i na globu od 2000 funti sterlinga; ostali obtuženici na devetmjesečni zatvor i 50 funti sterlinga. Nadalje imao je O' Connell s 5000 funti i s dva svjedoka, koji su imali položiti svaki 2500 funti, jamčiti, da neće sedam godina javnoga mira smetati. O' Connell prosvjedova odmah proti toj osudi, te si pridrža pravo prizvati na gornju kuću. Ali tim prizivom nije se odgodilo izvršenje osude te je tako on sa svojimi drugovi još isti dan odveden u zatvor. S dubokom sućuti sprovadjaše puk u svečanoj tišini svoga osloboditelja u tamnicu; u mnogih gradovih, kad je k njim doprla žalostna viest, zatvoreni su dućani i prekinuti svi poslovi; novine izidoše s crnim rubom, a sva zemlja nosila je žalost u srcu. Još isti dan izda O' Connell na svoj narod proglas, u kojem ih zaklinje domovinom i trojednim Bogom, neka budu mirni, neka baš sada dokažu, da ga ljube i slušaju, da im je njegova rieč sveta. I imao je O' Connell razloga bojati se, da će vruća krv njegovih zemljaka uzkipiti, kad čuju, da je njihov „kralj Daniel" kano urotnik i zločinac bačen u zatvor. Ali njegova rieč bijaše im sveta zapovjed: sve osta mirno, tiho.

Dakako O' Connell bijaše starac 69 godina, a više nego godine pritisnuše ga neizmjerni napori njegova života. Za takova starca tamnovati godinu dana bijaše stvar pogibeljna. Irci nezaboraviše svoga osloboditelja niti u tamnici. Hiljade svećenika služahu za njega svete mise, a sav narod navaljivaše molitvami na nebo, neka oslobodi O' Connella Sa svih strana obasuše zatvorenoga agitatora adresami. Navodimo samo adresu francezkih katolika, koju je sastavio glasoviti grof Montalambert a podpisale mnoge, premnoge hiljade katolika. Adresa glasi: „Već dugo poznato je Vaše ime našemu narodu, onako poznato kano što najdičnija imena naše poviesti. Mi se divimo Vašoj srčanosti i ustrajnosti; mi trepećemo, kad čujemo zvukove Vaše uvjek pobjedonosne rieči; mi Vam zavidimo silu, koju ste si stekao na korist Vaše domovine i naše crkve. Vaša neizcrpiva rječitost i naša katolička vjera, koja je zavela pravu bratsku ljubav medju ljudmi i narodi, učinila je, te mi poznajemo Irsku i ljubimo ju kano sestru, kano žrtvu za njezinu vjernost prama katoličkoj vjeri. U običnih okolnostih nebismo Vam tih misli i čustva bili izjavili, da nedamo mjesta sumnji, kano da se miešamo u borbe, koje na nas nespadaju. Ali ima vremena, koja zahtievaju, da si katolici dozovu u pamet, da u katoličkoj crkvi neima tudjinaca. Danas, gdje Vi za sjaj Vaše popularnosti i za uzvišeno mjesto u narodu, koje Vam je Vaš genij pribavio, u zatvoru trpite; danas, gdje progonstvo Vašoj slavi novu krunu podieljuje: danas nas nuka srce, da Vam očito izjavimo, koliko Vam se divimo i kako za Vas ćutimo. Budite dakle osvjedočen, da je Vaša slika utisnuta u naša srca i da nas prati k našim oltarom. Sjetite se u Vašoj tamnici često, da francezki katolici za Vas mole, da Boga prose, neka bi Vam breme Vaše muke olakšao; da Vas štuju i ljube kano pokorno diete crkve i kano najiskrenijega i najsilnijega borca za slobodu." Lahko si je pomisliti, koliko su takove izjave tješile i veselile nedužnoga utamničenika.

Medju tim bješe započela u gornjoj kući razprava za kasaciju osude. Po davnom običaju englezkom imahu u takovu pitanju samo oni lordi glas, koji bijahu i pravnici. Odstupivši ostali, osta samo pet lordâ, kojim bijaše odlučiti O' Connellovu stvar. Dvojica bijahu za potvrdu osude, nad O' Connellom i drugovi izrečene, trojica proti. I tako je 4 Rujna većinom jednoga glasa izrečeno, da je O' Connell sa svojimi krivično odsudjen, da nedužni već preko četvrt godine u zatvoru sjede. Odmah je poslana zapovjed u Irsku, da se puste na slobodu. Ta vesela s tolikom napetošću očekivana viest stiže u Irsku 5. Rujna 1844.

Tako se je dovršila ta velika parnica.

(Dalje će sliediti.)

Korizmene poslanice njemačkih biskupa.

(Konac.)

3. Ali badava odvraćamo one, da neodpadnu od crkve, koji su odpali od duha kršćanstva, i nenastoje prije svega, da taj duh u sebi oživi. Pravi savez s crkvom mogu imati samo oni kršćani, koji su živahni dionici nutarnjega duhovnoga života crkve. Krist nije ustanovio crkve, da se njeki ljudi njezinim naukom s vana samo zabavljaju, nego da se duhovno pretvore po njegovu uzoru, i tako postanu za vječnost djeca božja i dionici njegove slave. U tom nutarnjem životu pokazuje se duh kršćanstva. Taj duh nije van duh Isusa Krsta sama, koj se izražava u njegovu životu i značaju, te se ima prenieti na život i značaj kršćana. Tu se ponajpače sjaje poniznost, uztrajnost u molitvi, ljubav i strpljivost i uztrajnost u držanju istine. Nije za sebe trebao Krist da se ponizi, nego se je ponizio za to, što je poniznost težka, a potrebna svakomu čovjeku za spasenje. Poniznošću i ljubavlju razbija Krist carstvo sotone, koj je ohološću izgubio nebo i mržnju usadio u ljudski rod. Za to treba, da se u svih dušah izkorjeni oholost a poniznost uciepi. Bez poniznosti nemože čovjek naći svoga pravoga odnošaja prama Bogu. Sve što jest, ima

od Boga, sve čemu se nada, može mu biti samo po dobroti božjoj. Spoznanje te odvisnosti u duši jest poniznost i zajedno istina.

Da se ta poniznost izvije, za to je crkva kano škola za vječni život. Za nju služi odnošaj laika naprama kleru, i klera u hierarkiji, i nužda pokornosti s jedne strane, a ljubezna obzira s druge. Ima poniznost mnogo stepena i vrsti; njoj služe razne vježbe, ko što pokora, post, svetkovanje nedjelje. No k duhu kršćanstva spada takodjer pobožnost, u kojoj se goji ljubav božja. Taj se duh vidi u raznih obćenitih i nuždnih, ko što posebnih i slobodnih pobožnostih, na koje crkva svoju djecu navadja divnom brižnošću. K onomu duhu spada takodjer djelotvorna ljubav bližnjega, za koju ima u unutarnjem životu crkve sveudiljne prilike. Tko je voljan duh kršćanstva, kakov je, spoznati, neka promotri unutarnji život crkve, i kako ona uzgaja one krieposti, kojim je život Isusov vječnim uzorom. Njezina vanjska sgrada, njezino učiteljstvo, svećenstvo i sudstvo neima druge svrhe, nego da ove krieposti sadi, goji, čuva, i duše da se tako spase. Tko to pravo upozna, taj upozna takodjer sa sjegurnošću, da je crkva od Boga. U njoj žive i djeluje Kristov duh.

Budući tomu tako, najjače su s crkvom svezani oni, koji se podavaju njezinu djelovanju, a najslabije oni, koji za one krieposti najmanje mare. Oni će dakle i najlaglje od crkve odpasti, koji su odpali od onih krieposti. Ovdje se neradi o zakonih čovječjih, nego božjih. Uviek će trebati, da nasljedujemo ljubav Kristovu, uviek će se u pravoga Isusova učenika tražiti prava pobožnost, a isto tako poniznost, koju prije svega traži od svojih govoreći: „Učite se od mene, kako sam krotak i ponizan.“ Bez poniznosti nemožeš vjerovati, nemožeš pokoran biti, nemožeš, kad dodje do kušnje, ostati pravi član kat. crkve. To se je kroz 18 stolieća često očitovalo na onih oholih ljudih, koji su se za težkoću kakova nauka ili vanskoga čina prihvatili, da načine razkol. Krivo su se pozivali na dužnost, da se zauzmu za istinu.

Kršćanska poniznost nečini nikoga indiferentnim naprama istini i bludnji, usuprot vodi duše do one nepomične čvrstoće, kojom su se odlikovali svi mučenici i izpovjednici. Imajuć veliko srce za istinu postaše ponizni i ostaše u poniznosti; jer čim su više poznavali same sebe, tim su više uvidjali, koliko nedotiče čovječja snaga, kad valja u najviših pitanjih doći do izvjestnosti. Čim su se dakle uvjerili, da jim govori božja mudrost, podadoše joj se radostno. Neprima ravno nauk vječne mudrosti svaki kršćanin onako neposredno, kako sv. Pavao, ali ipak svaki kršćanin, koj je ovaj nauk primio na svjedočanstvo apostola ili kašnje apostolske crkve, mogaše reći kako i Pavao: „Ja znam, komu sam povjerovao.“ Kroz Pavla povjerovaše prvi kršćani u Efesu itd., kroz apostolsku crkvu čuva se svim kršćanom nauk vjere, ona jim svojim auktoritetom razmrsuje dvojbe, njoj se podavajuć ostaju u posjedu istine. Oholi početnici razkola nemogoše se podati, jer ih je ostavio duh kršćanske poniznosti. Ponosito i samoglavo prihvatiše se kakva god pitanja, da mu svojom vikom dadu važnost, i da ga svojimi prepirkami zamrse i težkim učine. Neimajući želje za mirom i pokojem, čim je duže trajao disput, tim se većma otimahu, da nepriznaju postavljeni od Boga auktoritet za odlučivanje težkih pitanja, i da njegovu sudu nepodvrgnu svoj vlastiti. Ali se pokoriše ponizno i potišteno od njih skovanu, često vrlo klomavu čovječjemu auktoritetu, kako i najnoviji dissidenti (starokatolici). Popustljivi prama najprotuslovnijim — nekatoličkim vjeroizpoviestim, tvrdi su i prkosni proti auktoritetu katol. crkve. Njihovi vodje dižu se nad papu i obćenite koncile, nepazeći ni na apostola Pavla, koj opominje da se čuvamo prepiraka, koje radjaju neslogu: „Opominjem vas, veli, ja sužanj Gospodnji, da se vladate dostojno vašega zvanja sa svom poniznošću i krotkoćom, te nastojite uzdržati jedinstvo duha u vezu mira. Jedno tielo i jedan duh . . . jedan Gospodin, jedna vjera, jedno kršćenje.“ — U poniznosti razvija se nedvojbeno pravi duh kršćanstva, ko što i u ljubavi naprama Kristu i dušam od njega spasenim. Toj se ljubavi protivi svaka vrst razkolničtva.

Čuvajuć jedinstvo izpunjujemo baš odlično onaj novi zakon, što nam ga je Krist dao svojim naukom i primjerom. Obična ljubav nije ništa nova medju ljudmi, ljubav medju rodjaci biaše i u pogana. Ali nešta nova, što je tek Krist medju svojimi učenici stvorio, jest žrtva svojih vlastitih nazora, i osobita pokornost naprama božanskomu auktoritetu u crkvi. Podpunom odanošću naprama tomu auktoritetu radja se čista bratska ljubav medju svimi, koji se istomu auktoritetu podvrgavaju; dočim se pobunom proti ovomu auktoritetu, koj jedinstvo drži, povod daje svadji, strastnoj mržnji i svakojakoj nepravdi. A što je tek rušenje djela Kristova, kojim se najvećma vriedja ljubav, koju smo Kristu dužni. Čujte, što o tom veli sv. Augustin: „Gdje neima ljubavi, neima ni pravice; jer ljubav nepravi onoga, što je za bližnjega pogubno. Da oni (odpadnici) imaju ljubavi, nebi razkidala tiela Kristova, što je crkva.“ (Augustin de sermone Dom. c. 1. §. 13.) „Tko svoga brata mrzi, taj stupa u tmini, i nezna kamo ide.“ Tu pita Augustin: Kad smo sjegurni, da nismo u tmini? i odgovara: Onda kada imamo ljubavi za braću. A čim pokazujemo tu ljubav? Tim, da nekidamo jedinstva. Ako vi (viče odpadnikom) hoćete da budete katolički kršćani, ostanite u jedinstvu one crkve, koja svemu svietu naviešta evangjelje (In ep. Joannis tract. II. §. 2. 3.). Isti sv. otac kaže, da su oni koji razkolom vriedjaju bratsku ljubav, uviek neprijatelji Krista, da nevjeruju ni u njegovo utjelovljenje. „Ljubav ga je, veli, ponukala, da na se uzme tielo. Tko dakle neima ljubavi, nieče utjelovljenje. Sada pitaj sve odpadnike: je-li Krist došao u pùti? Jest, odgovorit će svaki, ja to vjerujem i izpoviedam. No nije tako: ustima samo izpoviedaš, a niečeš činom. Ti se odkidaš od je-

dinstva, koje je obuhvatilo svu zemlju, ti ciepaš crkvu, ti razdiraš tielo Kristovo. On je došao u tielu, da utemelji istinu, ti govoriš čudne govore, da napraviš razkol." (In ep. Joann. tract. 6. §. 13.).

No sve ovakove opomene nisu ništa hasnile glede odmetnika, kojim je Augustin govorio. Oni se odbiše od duha kršćanstva, i za to nemogoše ostati u jedinstvu kat. crkve. Je-li će se vodje današnjega razkolničtva obratiti? Oni, u kojih je izginula poniznost i ljubav, neće se obratiti. Oni će ruku pružiti odlučnim neprijateljem kršćanske vjere. Oni će se ponositi onom zaštitom, koja ih največma poništuje. No ni plemenitiji medju njimi neće se obratiti, ako jim bude više stalo do slave kod nevjernika, nego-li do časti, da vrše volju božju. Tko svom dušom neprione uz unutarnji život kat. crkve, toga neštite ni talenat ni mnogo čitanje od največih zabluda. Pače ni velika znanstvenost, bez poniznosti i ljubavi, nečuva od težke zablude u najvažnijoj stvari; jer što hasni znati svakojakih istina, a nenaći istinu, koja se u ljubavi i poniznosti Kristovoj očituje? Tu će stečeno znanje biti samo oružjem, kojim će se jurišati na božansku istinu.

4. Što će vas dakle čuvati kod tolikih varka, tolikih napadaja na našu vjeru? Ja odgovaram: Nitko, koj u sebi negoji duha kršćanstva, kršćanske poniznosti, ljubavi Boga i bližnjega, nije sjeguran da se neodmetne. Tko nedolazi u crkvu ni u nedjelju, i prama tomu i kod kuće slabo moli — u njegovu hladnom srcu gine čuvstvo za nebeske stvari; zemaljština vlada sama, i za to neima srodstva s bićem religije. Tko će se čuditi, da se takovi mlaki kršćani svaki put, kad se javi kakova novotarija, koja od njih ište manje žrtava nego-li katolička crkva, tako lasno dadu od crkve odvrnuti! U mnogih, osobito takovih, koji se kroz više godina ni oko uzkrsa nepričešćaju, i onako je već poginuo kršćanski duhovni život, ili će brzo poginuti. Jako sam zabrinut pomišljajući na duhovnu pogibelj onih, koji se pobožnim vježbam crkve otudjiše. — Ovdje biskup preporuča vjernikom molitvenu knjižicu, kućnu pobožnost, post, jubilej — kano izraz žive vjere. Po njegovu uvjerenju uzčuvat će jih od heretičkih zavadjanja najsjegurnije pobožnost; ona će jih takodjer potaknuti, da proti napastim potraže vanjsku zaštitu — u pastirskoj službi crkve. Tu govori o auktoritetu obćenitih koncila i rimske stolice, i izražava katoličku vjeru u nepogrešivost papinu riečmi vatikanskoga koncila. —

Haneberg je učenjak, i to pravi učenjak. Pa on veli, da bez poniznosti i ljubavi kršćanske, bez prave pobožnosti ni najveća znanstvenost nečuva od zabluda u vjeri. To bi trebalo, da dobro uzmu na um mnogi naši ne samo laici, nego i svećenici, koji samo lete za raznim svjetovnim znanjem. Ciene znanje, i za to za njim idu, ili idući za znanjem svjetovnim naučili su cieniti ga: usuprot zapuštajući pobožnost zaboravili su cieniti i ljubiti istine vjere, i necieneći jih ni nemare za nje, ili morda tja lahkoumno o njih raisoniraju.

Nadalje počima se i pri nas, i to već dobrahno, javljati neprijateljština proti katoličkoj crkvi. Nije čudo, jer su ljudi od upliva odpali od duha kršćanstva. Gdje izpoviedaju svoju vjeru, gdje primaju sakramente, gdje ma ikakvu kršćansku dužnost vrše za to, jer ih tako uči katolička crkva, i to od njih zahtieva? Tko sve to zanemaruje, taj ili je već odpao od crkve, ili će odpasti što prije. Odpadnici pako nisu prijatelji crkve. Ako bi tomu trebalo kakova dokaza, ima ga izobila svigdje. Što je naprama tomu činiti našim svećenikom? Mi jim to ostavljamo na razmišljanje, samo smo osvjedočeni, da odgovor neće, nemože i nesmije glasiti: ništa.

Dopisi.

Iz Senja. Slavno uredničtvo! U broju 10. „Kat. lista" spočitava senjski dopisnik našemu gimnaziju nehajstvo u vršenju bogoslužnih dužnosti.

Dočim preuzvišeni gosp. biskup svojim odpisom od 24. Kolovoza 1874. br. 1483 pohvalno priznaje vjerski napredak i ćudoredno ponašanje gimn. mladeži, usudjuje se rečeni dopisnik neobičnim načinom crniti ovaj zavod, čim ujedno cienu i valjanost kompetentne duhovne oblasti pobija. Da ovo ni samoj višoj duhovnoj oblasti povoljno nije, to je stvar tako jasna, da o njoj netrieba ni rieči trošiti. Inače nismo niti voljni upuštati se u razlaganje, kako valja braniti vriednost višje ociene. Držeći se toga načela proglašujemo jednostavno savkoliki onaj dopis, u koliko je na ovdašnji gimnazij naperen, kao neistinit i klevetan.

Ne počam od 1. Studenoga ove školske godine, nego već gotovo dvadeset godina, i to dozvolom pokojnoga preuzvišenoga biskupa gosp. baruna Mirka Ožegovića bivšega tada glavnog nadzornika i ravnatelja Senjskoga gimnazija nepolazi mladež ovoga zavoda zimi u djelatne dane zajednički sv. misu, dočim nedjelom i blagdanom kroz cielu godinu i svetoj misi i poslie mise propoviedi prisustvuje, izim školskih praznika, kad je od zajedničke pobožnosti odriešena, te joj je stavljeno na volju vrieme i mjesto, gdje da ju obavi. Nu koji su to praznici, to znade svatko, koji je gimnazij polazio, pa valjda i onaj dopisnik, jer je i on po svoj prilici njegda učenikom ovoga zavoda bio.

Zato žalimo, da slavno uredničtvo već iz ove okolnosti nije proniknulo u neplemenitu namjeru dopisnikovu, da žigoše zavod, na kom su „ravnatelj i učitelji većinom svećenici." Mi Vas i svakoga uvjeravamo, da ćemo i nadalje što više nastojati tako oko naučnoga kao i nabožnoga napredka povjerene si mladeži; a dopisniku tomu svjetujemo, neka se kleveta proti gimnaziju i njegovim učiteljem kani, te da uz hvale vriedno revnovanje za stvar božju neistine u sviet netura. U ostalom,

kad već svećenikom krivnju daje, što na svietu raja neima, prosto mu budi polje za iztraživanje, da-li gdje drugdje pod rukovodstvom svećenstva dobra stvar nepropada.

U Senju 22. Ožujka 1875.

za učiteljski sbor
Matić,
gimn. ravnatelj.

Na slunjskih brdih 25. Ožujka 1875. Gospodine uredniče, volja mi je, da Vam priobćim pisamce, koje mi ove dane od kotara stiže. Čita se ovako: Pošto je c. k. vrhovnomu zapovjedničtvu u Zagrebu do znanja došlo, da osobito, odkad je novi obrambeni zakon oživotvorio se, slučajevi bezzakonitoga suživljenja pobojazno umnožavaju se na uštrb ćudorednosti te u to ime obstojećih zakonitih ustanova, odredjeno je: da kotarska oblast u sporazumljenju sa prečastnimi župnimi i parohialnimi uredi pojedine te slučaje ustanovi, te da pravoshodnim načinom bezodvlačno to nezakonito življenje dokine.

Usljed toga zamoljava se prečastni taj ured, da bi izvolio što skorije, a najdocnije do 10. Ožujka t. g. te slučajeve jednim izkazom, koji će ime i zaime nevienčato a skupa živućih obitelji sadržati imati, amo priobćiti daljnega uredovanja radi. —

Čitatelji novina sjećaju se koliku graju sabori na crkvu radi ono nekoliko ženidbenih zapreka nedigoše. Sudim, da vikači razumješe smjer crkvenih zapreka ženidbe; sudim, da od osvjedočenja ili neznanja na crkvu radi ženidbene naredbe nevikaše; nego vikaše da svojim javnim i tajnim pošiljcem zadovolje. A na ženidbene zapreke od politikaša stavljene nitko niti besjede. A koliko ih neima? Mal' kod svih stališâ i redovâ coelibat neuvedoše!

U krajini prije toga bila naredba: momak dostigni 18. a žensko 16. godinu pak se ženi, udaj, piruj i svadbuj kako moreš i nemoreš, hoćeš i nećeš. Da se tako obvršavalo, po nikoga zlo; ali da, pop dao cedulju o znanju kršć. nauka, i da mladenci propisanu za ženitbu dobu dostigoše, satnija reče: ne! navršena 18 i odnosno 16 god. valja. — Drugom sgodom rekao pop: nemogu vas zapisati, jer propisanu dobu nenavršiste. Ajde pomoć traži kod satnije. Kod satnije rekoše: dali bi za vienčanje dozvolu, al eto glej, neda vam se pop ženiti. Nikla od tuda na popa mržnja. Tako bilo; a sada? Sada niti ženici niti pop pravo nezna, gdje će se ženidbena dozvola dobiti. Je-li kod ministarstva, je-li kod Werbscommande, je-li kod kotara? Koju doba? pišu: kad si se tri put na visit stavio. Al tomu se težko kraj znade. Po tome niknu nezakonsko življenje. U nekoj župi naše gornje krajine, kako se razglasilo, da u smislu obrambenoga zakona neće se dati momkom ženiti, dok neprestoje treći dobni razred, posle svih svetih izprose — po navadi — momčit djevojke; dojdu na zapis — a župnik neupisuje. Kako propisano vrieme napoviedi pasalo i dan vienčanja svanuo, eto svih sa svojimi vjerenicami pred crkvu. U crkvi neima nikoga — ajde pred župni dvor, tu udri u gusle i gajde i ples — pij i kuni zakon i popa. Kad se do volje navikaše i nalomiše sobom, odu kući u pir i svadbu. Posle pira vodi svaki svoju nevjenčanu mladu kući, tu ju dočekaše žene i glavu pokriju joj rubcem ili pečom, te takova ostala u kući kamo ju dovedoše. Vele, da se takove sgode umnožavaju, umnožavaju i nezakonski porodi, koji kod novačenja smetaju svojom nenazočnošću. Da na broju nefali vojnika, namiči zakonsko diete za nezakonsko.

Nepravda, po bogu, nekomu dotužila, javljaj Generalkomandi, da se nećudorednost kroz nezakonitu zajednicu pomnožava. Naopako, popa nemogu za oto okriviti; dobro ga prizvati: daj pope naznači takove; lieči pope, da bude dobro, popravljaj, da bude uredno!

Gospodo! naš narod se rado ženi, dajte mu neka se ženi kad hoće, a on će biti vašim vojnikom, kad vi hoćete. Sa oba kraja lahak posao i bez troška s onoga kraja. Dok se moljaka dozvola za ženidbu, mnogo i premnogo se troši! U inih krajevih, neka je, kakav je ondje običaj i kako žitelji obljubiše i priviknuše: sve po pravu što bogu drago, i vam nesmeta. Nego i ondje nezakonska djeca zadaju posla, što se na cesti ili krčmi stiglo, nekoliko godina u bezzakonju živilo i rodilo djece — razide se od velike brige, djeca se razpasu trbuhom za kruhom; kod novačenja ih neima. I ondje žandari, kotari, obćine, hvatajte ih.

Kod nas na selih naših do sada se nezakonska djeca lahko na prste prebrojiše. U gradovih ima toga više, nu tamo i jesu mnogi u samom družtvenom življenju uzroci, koje nadošavša politička zapreka ženidbe strahovito umnožava. Zagreb brini se kako bi zapušćenoj djeci, većim brojem nezakonitoj, utočišće pokazao, odgojilišće ugotovio. Toliku silu nezakonite djece neproizvedoše crkvene ženidbene zapreke. Sama narav goni ljude u zadružan život; nutarnja sviestna potreba zahtieva, da se taj zadružan život vanjskim obredom posveti. Tko se tomu protivi, ili stavlja zapreke, ili omražuje, tko sviešću i naravju traženi i zahtievani obredni sjaj uzkraćuje, kvari i pogoršava ljudstvo, premda dakako takove namjere neima. Zakon mnogo od svojega veličja i gospodstva gubi, kad se neobazire dovoljno na kršćansku vjeru i ćudorednost. Religija, podobro bi jur u duši i srcu mladeži nastajuću prazninu izpunila; saviest bez Boga, jest sudnica bez sudca. Pokvarenost se u naš krajiški puk uvodi, netko će za naš krajiški narod odgovarati; štetne posljedice stižu obe stranke: čovjeka i državu; pustopašno ljudstvo, pustopašna država uništuju se. Da bi sudac, pitajući krivca za narodnost, pitao: da-li je zakonsko ili nezakonsko diete, neću sgriešiti rečem-li, da od 100 krivaca bilo bo 80% nezakonskih. Tu grdobu nepočiniše niti neuzročiše crkvene ženidbene zapreke. Popovi za to neće odgovarati. Da nebude odgovora i da nebude kasno, nastojte da se s te strane obrambeni

zakon popravi, i štujte narodnu ćut i običaje, te će bez grieha vam vojnika, i svakomu stališu službenika i mira u duši i veselja u svietu biti.

Viestnik.

Zagreb. Njegova preuzvišenost nadbiskup Josip Mihalović obavio je sam svečane obrede kako u subotu na večer, tako i na sam uskrs. Premda vrieme nije bilo povoljno, sgrnulo se svieta toliko, da je crkva bila dubkom puna. Iza dovršene službe božje uzadje nadbiskup na propovjedaonicu te stane kratko i jasno dokazivati, da je Isus Krst uskrsnuo, pobijajuć ujedno prigovore, kojimi se obično napada na taj glavni članak naše svete vjere. Na koncu svoje propoviedi progovori nadbiskup nekoliko rieči o jubileju, nu nehtjede o tom podulje govoriti s razloga, što će duhovni pastiri i onako svojemu stadu pobliže o tom razpravljati.

Beč. Od strane c. kr. državnoga školskoga nadzorničtva stigla je ovih dana naredba na ravnatelje svih pučkih učiona, kojom jim se nalaže, da imaju duhovnim pomoćnikom kano katehetam naknadno odstupiti broj sati, koj je za vjeronauk zakonom opredieljen, u slučaju ako su oni zapriečeni u stanovito vrieme svoja razlaganja držati. Razlog se toj naredbi navodi dvostruk: prvo što je vjeronauk neizmjerno važan za pučku učionu te je za to od potrebe, da mu se stanoviti broj sati sasvim osjegura, a drugo što je za uzgoj školske mladeži od neprocjenjive koristi, da duhovni i svietovni učitelji suglasno djeluju.

Pruska. U Pruskoj još sveudilj svećenike zatvaraju, koji neće da slušaju protucrkvenih zakona vladinih. Kako se iz lista jednoga bjegunca vidi, zatvaraju svećenike skupa sa prostimi zločinci, s kojimi u vlažnom tamnom prostoru na zamazanih slamnjačah noćivaju. Brane jim, knjiga si nabavljati; nedopuštaju jim, da si hranu kupuju, makar tko i nemogao zle uzničke hrane jesti te makar prinužden bio samim se kruhom hraniti. Tako su ti siromasi po više nedjelja i mjeseci u uzkom prostoru zatvoreni s ljudmi, koji nemogu otvoriti usta, a da psovke neizuste

— Sav prusko-njemački službeni sviet šuruje, mudruje i smišlja novo oružje za nastavnu borbu. Tako „Volffov brzojavni ured“ javlja: da se u pruskih ministarstvih, odborih saveznoga vieća i pojedinih njemačkih državah upravo sada razpravlja pitanje, koja bi dalnja sredstva moglo prusko iliti njemačkoga carstva zakonodavstvo upotriebiti u slučaju borbe proti ultramontanizmu. Naročito se radi o tom, kako bi se zakon o jezuitih od god. 1872. protegnuo na srodne kongregacije i kako bi se s nova imao urediti odnošaj katoličkih redova prama državi. Medjutim su sve dosadanje razprave samo kao priprava i gradivo za buduće slučajeve; stalni predlozi za pruski zemaljski ili njemački državni sabor još dosada nisu stvoreni. Sve samo priprava, ali kad će jednom puknuti?

— „Kulturna borba“ ima i svojih svečanih te doista uzvišenih prigoda. Tako čitamo u „Germanii“ da je biskup Paderbornski ovih dana dobio od kakovih 88000 svojih biskupljana adresu, koja glasi: Prečastni biskupe. Premilostivi gospodine! Božjom i apoštolske stolice milošću Vi ste naš biskup, i Vi ostajete biskup naš dotle, dokle Bog ili sveta stolica neprekine toga saveza i odtud proizticućih medjusobnih savjestnih dužnosti. Molimo Vas za blagoslov Vaš i molitvu, da budemo vriedni kao vjerni članovi utemeljene Gospodinom našim Isusom Krstom rimo-katoličke crkve uztrajati.“ Treba-li kraćega i odvažnijega prosvjeda proti drzovitosti i objesti berlinske vlade!

Gnězdno. Tu se jednako trudi državno odvjetničtvo ući u trag nepoznatomu papinomu delegatu, koj ravna naobiskupijom, ali svi napori ostaju jalovi. 23. Ožujka držana je najstroža iztraga kod bivših alumna ovdješnjega sjemeništa Bronikowskoga i Klemta, što su se bili obratili na posvećenoga biskupa i ravnatelja sjemeništa Dr. Cybichowskoga pismi, moleći ga prvi, nebi-li mogao biti dispenziran ob defectum aetatis, a drugi, nebi-li smio nastaviti bogoslovne nauke na sveučilištu vratislavskom. Ta su se pisma našla kod Cybichowskoga, te se je državni odvjetnik veselio, da će mu ona poslužiti, da već jedanput nadje čudnovatoga delegata, koj biskupijom ravna, a da za njega nitko nezna. Ali, kako rekoh, i taj je put državnoga odvjetnika nada prevarila, jer nije mogao ništa izpipati, nego da su se rečeni alumni obratili na Cybichowskoga samo kano na ravnatelja sjemeništa te po tom svoga neposrednoga poglavara.

Italija. Talijanska vlada, kako nas uvjerava berlinski list „Post“, predložit će, da sve evropejske vlade zajedno konstituciju za papinstvo opredieie, konstituciju najme, po kojoj bi se ustupila papi sva prava, koja su mu nuždne kano vrhovnoj glavi svih katolika, ali po kojoj bi se i stanovite potrebite granice stavile gledom na izbor pape, na valjanost papinih ustanova naproti državam, napokon s obzirom na odgovornost pape, imenito ako bi papa prekoračio granice konstitucijom opredieljene. Obistini-li se to, tim bi se sakupile sve vlade na Gospoda i na Krista njegova, nego nas katolike tješe one rieči: Qui habitat in coelis, irridebit eos et Dominus subsannabit eos.

— Talijanski je senat sretno primio i u svoj kazneni zakonik Kanzel-paragraf njemačkoga carstva. Ti paragrafi glase: art. 216. Crkveni službenik, koj zlorabno vršeć svoju službu javnu sviest i mir obiteljski vriedja, kaznit će se zatvorom od četiri mjeseca do dvie godine i globom od 100 lira. Art. 217. §. 1. Crkveni službenik,

koj vršeć službu svoju, ustanove, državne zakone, kraljevske odluke, ili kakov mu drago spis javne oblasti, budi predavanjem, budi čitanjem u javnih skupštinah ili u spisih naumice kritizuje ili pogrdjuje, kaznit će se zatvorom da tri mjeseca i globom od 100 lira. §. 2. Ako se pomenutim načinom riečju, pismom ili činom izazivlje neposlušnost proti državnim zakonom ili spisom javne oblasti, kaznit će se krivac zatvorom od četiri mjeseca do dvie godine i globom od 200 lira. §. 3. Ako je opornost ili nasilje proti javnoj vlasti ili drugi kakov prekršaj bio uzrok izazivu, to će se začetnik njegov, nije-li još s drugimi u ortačtvu, kazniti zatvorom na dulje od dvie godine i globom od 2000 do 3000 lira. Art. 218. Crkveni službenici, koji vanjsko bogoštovje proti naredbi države vrše, kaznit će se zatvorom do tri mjeseca i globom od 3000 lira. Art. 219. Svaki drugi prestupak, što ga bogoštovni službenik vršenjem službe svoje ili javnim tiskom skrivi, kaznit će se običnom kaznom, za jedan stepen povišenom.

— (Mise za sv. otca). Svećenici u Italiji odlučili su sve sv. mise na 12. Tranja prikazati u tu namjenu, da izprose od Boga dulji život sv. otcu papi Piju IX.

— „Germania“ doniela je na uzkrs svojim štiocem znamenite rieči, koji je u nekom razgovoru rekao sveti otac. „Najčudnovatije jest, reče Pio IX., što se misli, da papa očekuje od svjetovne vlade, bila ona ma kako jaka i silna, dozvolu, da smije govoriti biskupom i vjernikom o vjeri i ćudorednosti, da smije dobre pohvaliti, zle ukoriti. Papa nepriznaje nikakva prevrata zakonitim i dopušćenim, on preporuča strpljivost i pokornost, ako se ona neprotivi zapovjedim božjim. Vjera je cjelina, od koje se nemože nešto zabaciti, nešto pridržati. Ja razumijem, da nije lako to onim razumjeti, koji neimaju pravoga pojma o katoličkoj vjeri. Ali za to bi si imali oni, kojim je Bog dao vlast, vladati nad narodi, dati truda, da temeljito prouče razne njihove vjere, da upoznaju granicu, gdje se sliepa pokornost neda združiti s savieśću kršćanina.“

Amerika. U saboru sjeverne Karoline u saveznih državah predloži mjeseca Veljače t. g. zastupnik Granville, crnac, da se Mr. J. V. Thorne, zastupnik Varrenski iz sabora izključi s razloga, što je on javno u brošuri tvrdio, da nema Boga, a tim dosljedno državni ustav sjeverne Karoline podkopao. Tri dana trajala je žestoka prepirka o tom predlogu, koj je konačno primljen sa 46 glasova proti 31. — Sasvim dobro opaža bečki „Vaterland“: „U sjevernoj Ameriki, svjedoku skroz i skroz nesumnjivu, imaju ljudi ob onom, što je državi pogibeljno, što-li ne, sasvim druge nazore, nego-li tako zvana liberalna većina našega reichsratha. U nas čini se, da oni imaju veće pravo na državne službe i na zastupničku kuću, koji više navaljuju i viču na jezuite i druge ljude po njihovu državi pogibeljne.

Iz Ruske. Sve to crniji glasovi stižu o proganjanju katoličkih podanika ruskoga cara. Kako najnoviji glasovi javljaju, nestati će do skora unije. Mučeni i progonjeni narod gubi odvažnost i podpisuje adrese, koje mu predlažu carski komisari s kozaci. Te adrese zvone svakojako. Na primjer: „Vjerujem i izpoviedam, da je glavom crkve sam Isukrst, zato se odričem rimskoga pape te hoću u čistoj pravoslavnoj vjeri živjeti i umrieti.“ Ili: „Svjedočim pred Bogom i ljudmi, da hoću u svem biti poslušan slavno vladajućemu caru i da hoću u njegovoj vjeri živjeti i umrieti.“ Ili: „Time svjedočim, da ću se vladati mirno, i da ću sve naredbe svjetske oblasti i cara gospodara savjestno vršiti.“ Kada se sakupi dovoljan broj podpisa, onda će Popiel ponizno zamoliti cara gospodara, neka oprosti zabludjelim te svu chelmsku biskupiju prime pod svoje pravoslavno okrilje. Da će se tako dogoditi, neima dvojbe, nepomieša-li Gospodin račune progoniteljem katoličke crkve.

* Liberalna kultura u Meksiku. Ne davno brzojavilo se je iz Meksika, da su ondje naredbe izašle proti ženskim samostanom sasvim u smislu Bismarckovu. O tom imademo sada potanje izvješće. Do sada bijaše uzgoj mladih meksikanka skoro izključivo u rukuh milosrdnih sestara sv. Vinka, koje su u Meksiku znatne i cvatuće zavode imale. Katoličko pučanstvo ih je štovalo i ljubilo, nu trn u oku bile su one liberalnoj državi. Do sada nije se vlada ipak usudila proti sestram postupati. Istom početkom ove godine nasta progonstvo. — postupalo se je pako sasvim oprezno. Ponajprije tražilo se je od sestara, da se svjetski nose. Kada one nehtjedoše toga učiniti, jer jim pravila njihova reda toga nedopuštaju, onda jim se zapovjedi, da izadju iz zemlje. Pa buduć da su sve jednoglasno izjavile, da će se one radje iz zemlje izseliti, nego-li proti pravilom svojega reda griešiti, zvala ih je vlada pojedince preda se u nadi, da će ih u strah natjerati, naročito jim je stavljala pitanje, nerade-li one možda proti svojemu osvjedočenju samo na zapovjed svojih glavarica. Videć vlada, da niti jedna sestra od svoje izjave neodustaje, odluči, da se imaju sve iz zemlje izseliti, primjetivši, da se one, koje su u Meksiku rodjene, bez privoljenja svojih rodjaka nesmiju izseliti. Ali sve obitelji privole na to. Medjutim savezne države sjeverne Amerike se ponude, da će sve izagnane sestre primiti. Nu one su volile za sada u glavni samostan u Parizu otići, kamo je već prvi dio prispio, njih 140. Proti takovu fanatičkomu činu liberalne vlade prosvjedovao je katolički puk svečano, naročito gospoje. Po najnovijih viestih iz Meksika nastale su u mnogih mjestih bune, i to od strane svih stališa. Razjareni puk kano da u pravom smislu boj vodi proti slobodnim zidarom i proti oružanoj sili vlade. „Dario Oficial“ pripovieda, da je dne 26. Siečnja t. g. u Akapulku bilo krvava kreševa.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 14.] U Četvrtak 8. Travnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. R.)

(Dalje.)

Tisuće bijahu sakupljene u luci u Kingstownu kod Dublina, kada se je 5. Rujna približavao parobrod „Meduza“, koj je imao donieti Ircem težko izgledanu viest o daljem udesu muža, koj im je tako bio za srce prirasao, da im je bila najveća muka, znati, da je on u zatvoru, pak uz to mirovati. Branitelji obtuženikâ stojahu na boku, zastave se vijahu s napisom: „Pobjeda prava i zakona — odsuda zabačena — O' Connell oslobodjen.“ „Oslobodjen, oslobodjen“ zaori iz hiljada i hiljada grla, burnomu klicanju nebijaše kraja. I vodja parovoza, koj je imao dovesti vlak iz Kingstowna u Dublin nakiti svoga vatrenoga konja zastavami, da naviesti veselu viest i selima na putu. Zvonovi crkve svetoga Pavla zazvoniše Dublin bijaše svečano razsvietljen.

Sljedeći dan predano je O' Connellu pismo, koje je sadržavalo zapovied, da se ima pustiti na slobodu. On ga prošti glasno svojim u tamnici drugovom. Predstojnik tamnice bijaše od radosti tako uzrujan, da je jedva mogao pronieti nekoliko rieči, kojimi je O' Connellu čestitao. „Oslobodjeni osloboditelj“ povrati se skoro zatim kući. O' Connell hotio se je posve tiho povratiti, te nije nikomu priobćio svoju namjeru, već sada ostaviti tamnicu, s toga bijaše samo nekoliko stotina ljudi na ulici, koja je vodila u tamnicu. Ali veselo i glasno klicanje, kad se je dobro poznato poštovano lice opet pokazalo u prostom božjem zraku, sakupi hiljade prije, nego je O' Connell stigao u bližnju ulicu. Pred kućom čekala je nepregledna množina, koja je neopisivim veseljem pozdravila „otca Dana“, kad se je pokazao; sviet skakaše i plesaše od radosti, dočim je bezkrajno klicanje orilo zrakom.

O' Connell se pokaza na balkonu svoje kuće. Nekolikoput pokuša progovoriti svomu narodu, ali uvjek je njegove rieši ugušila burna vika prevesele množine. Napokon se umiriše i on govoraše: „Kako se vidi, vi ste veseli, što sam opet kod kuće. To je moja vlastita kuća, koju po pravu posjedujem, ali ja sam se iz zatvora povratio kući. Drugdje šalju se lopovi u tamnice, a pošteni ljudi ostaju kod kuće, ali mnogi lopov mogao je ostati kod kuće, dočim sam ja zatvoren u zidinah tamnice No Bog je jači nego naši neprijatelji, i hvala tomu Bogu, ja sam noćas u svojoj kući. I lopovi su kod kuće, ali je-li i njim noćas tako pri duši kako meni? Sramotni pokus, uništiti sveto pravo peticijâ, osramotiti porotničku klupu i ustav u mojoj osobi pogaziti — taj sramotni i griešni pokus nije uspio. Irski narod stekao je veliku pobjedu, ali on je tu pobjedu i zaslužio — taj čestiti, umjereni, pobožni narod. Mi ćemo se za to sutra malo proveseliti, ali uz to nećemo nikoga uvriediti, nikomu ništa na žao učiniti. A sada idite mirno kući i recite svakomu, koga sretnete, da ćemo se sutra u miru veseli sastati. Idite na počitak, a ja ću se prije u vaše ime zahvaliti Bogu svemožnomu, što je bacio milostiv pogled na irski narod.“ Dovršivši O' Connell svoj govor i povukavši se u sobu, pokaza se na balkonu poznati Tom Steele, mahnu šeširom i viknu puku: „kući, kući.“ I na tu rieč udalji se sakupljena množina u najljepšem redu od kuće toli štovanoga muža i u kratko vrieme bijaše sve mirno i tiho.

Sljedeći dan — bila je to subota 7. Rujna — imao se je O' Connell sastati sa svojim narodom, da se malo razvesele. Rano u jutro povrati se on u tamnicu, da čuje svetu misu i dovrši devetdnevnu pobožnost, kojom se je sa svimi svojimi u tamnici katoličkimi drugovi pri-

pravljao na blagdan narodjenja Gospina. U svojoj sreći nezaboravi on na nevolju drugih, on izkupi sve utamničenike, koji su radi siromaštva nemogući platiti globe sjedjeli u tamnici, a inače bili na dobru glasu. Tako je izbavio do 40 siromaka, koji su se s vrućom zahvalnošću prama svomu dobročincu povratili k svojim. Oko 12 sati poče se micati provod. On bijaše tolik, da su kola, na kojih je imao O' Connell biti u slavju odvezen, istom u 2 sata mogla doći pred vrata tamnice. Svaki obrt imaše svoju bandu; samo odrasli muževi u svečanom odielu smjeli su se pridružiti provodu; najugledniji i najbogatiji muževi bijahu prisutni. Kada je O' Connell, praćen svojim sinom Johnom i svećenikom Mileyom a vodjen članom parlamenta O' Brienom, stupio u kola, grmjelo je i tutnjelo od klicanja. Bijaše večer, kad je provod došao pred O' Connellovu kuću. Do pol milijuna ljudi bijaše tom zgodom na nogu. S balkona svoje kuće oduševljavaše O' Connell i taj put svoje slušatelje vatrenim govorom, neka nastave započeto djelo za ukinuće unije. Ali razsvjetu je zabranio te niti jedna svieća nije bila zapaljena. Tom Steele zapovjedi i taj put: kući kući, i sav narod se razide srećan i zadovoljan. 8. Rujna na blagdan narodjenja Gospina bijaše svečana služba božja s Te Deum — i s Dublinom klečaše sva Irska pred katoličkimi oltari, da se zahvali Bogu svomu Gospodu za veliku milost i veselje.

VI.

Zadnji dani i smrt († 1847.)

Sljedeći dan posjeti O' Connell opet družtvo za ukinuće unije. U svojem govoru 7. Rujna na večer bijaše on osobitim načinom naglasio, da je, premda dobom star, još uvjek snagom svojom dosti mlad za svakoga protivnika irske stvari; on je to najbolje dokazao stupivši odmah na staro popriště, da djelo svoje nastavi, gdje je bilo prekinuto. Još uvjek uticali su obilni prinesci u blagajnu O' Connellova družtva, mnogi tjedan unišlo je preko 500 funti. Ko što prije slušao je i sada sav irski narod na rieč O' Connellovu. I Englezka i Irska bijaše znatiželjna, što će veliki agitator nova poduzeti. Ali O' Connell bijaše jur star, i godine i napori i muke u tamnici pritisnuše ga vrlo. Njegov položaj bijaše mučan; svoga velikoga djela nije smio ostaviti, a nije ga mogao s prijašnjom energijom nastaviti. Prije svega povukao se je za vrieme na svoj zaselak, da si slabu zdravlju pomogne.

Posljednji dani O' Connellovi bijahu dosti gorki. Budući da je bilo njegovo stalno načelo, koga se je za cieloga života držao, zakonitimi tek sredstvi ići za svojim ciljem, nedopustiti si nikada nikakva nasilja, sbog toga ga ostavi jedan diel njegovih prijašnjih privrženika. Oni bijahu osvjedočeni, da se putem, kojim je O' Connell udario, uz tvrdokornost englezke vlade nikada neće doći do željena cilja. Većih skupština nego što bijahu one od godine 1843. nije si mogla niti najživahnija mašta pomisliti, pak što se je njimi postignulo? Bijaše dakle jasno, da se mirnim putem neće ukinuti unija, a O' Connell nije hotio drugim putem udariti. To mu je otudjilo velik diel privrženika. Kada ga je netko zapitao, kako mu je, odgovori on: „Meni je kako čovjeku, koga polovica prijatelja pobija, dočim ga je druga polovica ostavila."

K tim nevoljam dodju i druge. Mi smo već rekli, da u Irskoj svaka zla godina za sobom vodi neizrecivu nevolju i biedu. U Irskoj je strašno velik broj onih, koji neposjeduju ništa, još veći je broj onih, koji imaju upravo toliko, da mogu, izplativši zakupninu i druge namete, s najvećom štedljivošću jedva sa svojimi obiteljmi preživjeti. Zakupnine su tolike, da nemogu biti veće; za gora vremena neda se ništa prištediti, s toga je najveća zdvojnost posljedica nerodici. Takovu strašnu nevolju morao je O' Connell doživjeti pod kraj života. Zimi 1846. na 1847. zavlada u nesrećnoj zemlji glad u najužasnijoj slici. Krjepki muževi u cvietu svojih godina, majke i djeca umirahu od glada. Množina lješina pokrivaše ulice. Milostinje dobrih ljudi nisu mogle mnogo pomoći. Trebalo je velike državne pomoći, ali vlada je dala iztraživati, izašiljala je komisije, dočim su ljudi od glada umirali. Premda slab i nemoćan, sabrao je O' Connell početkom 1847. sve sile, da u londonskom parlamentu nešto učini za svoj gladujući narod.

Viesti, koje su mu iz Irske dolazile u London, morale su još povećati njegovu bol. S jedne strane harao je glad nemilo medju nesrećnim narodom, s druge strane morao je čuti, da je medju njegovimi prijašnjimi privrženici došlo do očitoga razkola. Ali i u parlamentu imao je dobiti težak udarac. Lord Bentinck bješe učinio predlog, neka se vladi dopusti, dati irskim željezničkim družtvima zajam od 16 milijuna. Da se je taj predlog prihvatio, bio bi gladujući sviet dobio posla i kruha. Ali predlog propade na težku žalost O' Connellovu.

Dva dana poslje toga glasovanja puče u Londonu glas, da je O' Connell umro. On nebijaše još mrtav, ali bolestan bijaše, opasno bolestan. Liečnici mu svjetovahu, neka potraži

blaže podnebje. Taj savjet prihvati O' Connell tim radje, što je bila njegova davna želja, hodočastiti u središte katoličkoga svieta. U Rimu nadao se je dovršiti život, koj je uvjek upotrebio u službi katoličke crkve.

Ali O' Connell bijaše jur tako slab, da se je dvojilo, bi-li smio na put. Jedan njegovih najpouzdanijih prijatelja piše o njem u to vrieme: Vidilo se je, konac mu se primicaše. Glas mu bijaše prekidan, mukao, jedva se je čuo. Sav bijaše porušen, snaga njegove rječitosti ga je ostavila, on bijaše čovjek, koj svoje ginuće sile zadnji put sabire, da izpuni dužnosti svoje prama domovini, prije nego legne u grob.

Mjeseca Ožujka na toliko se je barem oporavio, da je mogao na put. 21. Ožujka nastupi putovanje u pratnji svojih dviju sinova i svoga kapelana Dr. Mileya. I kod odlazka iz Englezke i kod dolazka u Francezku pozdraviše toga velikoga muža svi razredi puka najsrdačnijom sućuti, pak budući da nije mogao primati posieta, izražavahu Englezi i Francezi svoje štovanje tim, što su s velikim počitanjem odkrivali glave, gdje god se je glasoviti bolestnik pokazao.

U Parizu držao mu je grof Montalembert na čelu tamošnjih katolika govor. „Vaša slava, govoraše on, nije samo irska ona je katolička. Gdjegod počimaju katolici vršiti gradjanske krieposti, boriti se za svoja gradjanska prava, to je Vaše djelo. Gdjegod se vjera rješava okova, koje joj nametnuše prošli vjekovi, tamo se ima za Bogom najviše Vam zahvaliti. Neka Vas ova misao kriepi, opet Vas oživi u bolesti, neka Vas tješi u žalosti, koja se je sada zagrizla u Vaše rodoljubno srce. Želje francezkoga puka prate Vas na Vašem putovanju u Rim." — Putovanje iz Pariza u Lyon trajalo je punih 12 dana, jer je svaki napor pogoršao stanje O' Connellovo. O' Connell postajaše sve slabiji. Njegov um osta bistar, ali srce bijaše napunjeno neutješivom tugom. Desna mu je ruka neprestano drhtala, hod mu bijaše polagan, nesiguran, lice osušeno, pogled neizmjerno žalostan; taj nekoć tako krjepki muž bijaše sav slomljen. Sam reče o sebi: „Ja sam samo sjena onoga, što sam bio nekoć te se jedva mogu sam prepoznati." 22. Travnja ostavi Lyon te dodje još istoga dana u Valence, gdje je blago podnebje južne Francezke dobro djelovalo na njegov živčani sistem. Na daljem putu oporavljao se je sve više te je u Marseilli bio živahan i bodar u razgovoru, kako nikad poslje odlazka iz Englezke. 6. Svibnja dodje u Genuu, ali već treći dan pogorša se bolest, a on uz to nije hotio uzimati nikakovih ljekova.

U jutro 15. Svibnja držao je Dr. Miley za nuždno, pobrinuti se, da veliki bolestnik prime svete tajne, kojimi crkva kriepi umiruće. Stari nadbiskup u Genui donese sam po noći sveto tjelo u O' Connellovu sobu. O' Connell bijaše težko bolestan, ali posve pri sebi. Tako je primio svete sakramente. Presveto ime Isusovo, „memorare" sv. Bernarda i neki stihovi iz psalama bijahu mu uvjek na usnah. Njegov duh bavio se je jedino vjerom, zadnjih 40 sati nije usta otvorio na nikakvu rieč nego na molitvu. I u samrtnoj borbi sačuva on svoju strpljivost. Za svega svoga života poznavao je on dobro svoju vjeru, iskreno ju je ljubio, vjerno vršio; sada mu bijaše jaka utjeha u tamnoj dolini smrti. „Priprava na smrt" od sv. Alfonza bijaše zadnja knjiga, koju je čitao.

O' Connell umre još istoga dana, subotu, 15. Svibnja 1847., na večer u ½10 sati. Kano što mu nije bilo dano, dovršiti djelo, koje bješe za svoj narod poduzeo, tako mu nije bilo dano, gledati cilj svoga posljednjega hodočašća na zemlji. Njegova smrt bijaše mirna, on umre, zazivajuć Isusa i Mariju, u mjesecu, blaženoj dievi posvećenu. Milijune svojih zemljaka oslobodio je on sramotnih okova, u koje ih bješe bacio krvavi fanatizam zbog njihove vjere, za to je Bog, tako se nadamo, i njegovoj duši bio milostivan sudac. Dan i noć bdijahu i moljahu vjerni katolici na njegovu odru, jer katolička crkva neostavlja svojih ni u smrti; dan i noć klečahu oko njega pobožni redovnici, moleći za pokoj njegove duše. Za tim je tielo sahranjeno u crkvi S. Maria delle Vigne, gdje su i zadušnice služene.

(Konac će slienditi.)

Progon katoličke crkve u Braziliji.

Mi smo u ovom listu već spomenuli, da je progon katoličke crkve segnuo i u Braziliju, da je i tu katolička crkva postala pogibeljna državi. Dva katolička biskupa: Don Vital Antonio Gonçalves d' Oliviera i Don Antonio de Macedo Costa čame jur u tamnici, na koju su odsudjeni na četiri godine. Nebismo zadovoljili svojoj zadaći, kad bismo propustili zabilježiti, što je dalo povod tomu progonstvu, i kako se je do sada razvilo.

Kano što svigdje, gdje se kler neće svojoj dužnosti da iznevjeri, bijaše i u Braziliji pravim povodom progonstva proti katoličkoj crkvi zao duh, koj je malo po malo zavladao u družtvu. Mnogi postaše indiferentni za vjeru, drugi donesoše iz tudjinstva protucrkven duh, a i mnogi useljenici nastojali su marljivo širiti u novoj domovini nehajstvo dapače mržnju proti vjeri. Bližnji

pako povod bijahu crkvene bratovštine i njihov odnošaj prama slobodnim zidarom.

Bratovštine imaju po sebi zadaću, njegovati pobožnost i kršćansku ljubav prama bližnjemu. Članovi plaćaju prijamninu i godišnje prineske. Neke tih bratovština već su vrlo stare, od države priznane, mogu kano korporacije steći imetka, voditi parnice, neke dapače stoje pod osobitim protektoratom carevim. Tečajem vremena stekoše neke bratovštine velik imetak tako, da su mogle graditi crkve, škole, bolnice, i druge dobrotvorne zavode. Tako na primjer obstoji bratovština presvetoga otajstva u glavnom gradu Brazilije preko 200 godina, posjeduje ondje preko 100 kuća te ima godišnjega dohodka do 100.000 talira. U posjedu tolikoga imetka počeše se bratovštine sve više od crkve dieliti, upravljajući posve neodvisno zavode, koje su ili podignule ili uzdržavale. Te bratovštine bijahu vrlo zamamljive za brazilske slobodne zidare, koji, kako je poznato, na svojoj zastavi nose humanitet i bratinstvo, mnogi pristupiše u nje te se neki i do prvih miesta uzpeše. Tomu savezu slobodne zidarije s crkvenimi bratovštinami pokušao je učiniti kraj biskup u Olindi Don Gonçalves, i tim bijaše učinjen početak progonu, koj još danas traje.

Čim je Gonçalves 24. Svibnja 1872. sasjeo svoju biskupsku stolicu, počeše zidarski listovi strašno ružiti sve, što je katolikom sveto: papu, biskupe, svećenike, sakramente, kršćanski nauk. Već 29. Lipnja iste godine htjeli su zidari dati služiti misu na uspomenu utemeljenja jedne lože, i njihov organ u Olindi „Verdade“ naviesti svečano tu misu i pozva braću, neka u što većem broju na nju dodju. No biskup zabrani u to ime služiti misu, i misa nije služena. Nekoliko dana kašnje, 3. Srpnja, zahtievala je jedna loža, da se drži misa za jednoga pokojnoga brata, no biskup bio je već zabranio sve takove svečanosti i službe božje, koje bi imale služiti za demonstraciju ložam, a kler stajaše vjerno uz svoga biskupa. Silna vika podiže se usljed toga u protucrkvenih listovih, koji su dali mržnji svojoj oduška novimi navalami na nauk katolički, napose na blaženu djevicu. 21. Studenoga izda biskup okružnicu na župnike, u kojoj uz drugo naredjuje, da imaju župnici podučiti puk o onih istinah vjere, koje su protucrkveni listovi napadali, i da imaju opetovano razlagati vjernikom, da je slobodna zidarija crkvom zabranjena, i da nije dozvoljeno katoliku, biti članom toga družtva. Članovi zidarije postajahu medju tim sve to smjeliji, priobćiše dapače imena svojih članova, koji su i u bratovštinah zauzimali najznamenitija mjesta. Dapače bratovština „Solidade“ izabra biskupu u prkos urednika lista „Verdade“ i pisca uvrjedljivih za vjeru i crkvu članaka svojim sudcem. Biskup zapovjedi bratovštini, neka spomenutoga urednika ili iz bratovštine izbaci, ili ga nagovori, da izstupi iz lože. Kada sve to nije koristilo, udari biskup bratovštinu interdiktom. To je bližnji povod današnjega crkvenoga nemira u Braziliji.

Na isti je način zapovjedio biskup svim ostalim bratovštinam, da izključe očite zidare. Tako je on malo po malo izrekao interdikt nad jedanaest bratovština. Posljedica tomu bijaše, da su bratovštine, interdiktom udarene, biskupa obtužile „radi zlorabe službene vlasti.“ Predsjednik provincije Pernambuco primi tužbu, premda nije bila, kako je to zahtievalo brazilsko pravo, preko metropolite podnesena. 18. Veljače 1873. pozva predsjednik, Pereira de Lucena, biskupa, što ima na svoju obranu navesti. Odgovor biskupov bijaše kratak: da je takov rekurs na svjetovnu oblast crkvenimi zakoni osudjen. Predsjednik posla priziv u Rio de Janeiro, gdje je predan državnomu vieću, da izrekne svoj sud. Državno vieće sastavljeno je od doživotnih članova, koje imenuje sam car, i koji moraju, prije nego će nastupiti službu, priseći, da će štititi katoličku-apostolsku-rimsku vjeru. Pak to državno vieće zapovjedi biskupu, neka za mjesec dana digne interdikt, nad bratovštinami izrečen. 22. Lipnja dobi biskup odluku državnoga vieća; isti dan stiže mu breve svetoga otca, u kojem je Pio IX. pohvalio biskupa i odobrio sve njegove korake, proti družtvu poduzete. Bijaše to odgovor na pismo, kojim je biskup priobćio svetomu otcu svoje zapletaje.

Don Vital neosta u toj borbi sam, svi biskupi brazilski pristaše javno i neustrašivo uz njega, njegov ga kler obasu adresami, a vjerni laici počeše se sbijati u katolička družtva. Već 27. Srpnja iste godine imalo je prvo katoličko družtvo u priestolnom gradu svoju prvu skupštinu, na kojoj je predsiedao senator Zacharias de Goes e Vasconcellos. Prezident u Pernambuco držaše za shodno upotrebiti stroža sredstva, da slomi odpor složnoga klera. On pozva polovicom mjeseca Srpnja gradski kler u svoj stan te mu naloži, da nedrži interdikta, jer da će se u protivnom slučaju upotrebiti energična sredstva. Kler se neda nagovoriti na neposlušnost, a predsjednik mu uzkrati dohodke misleći tim njegov odpor skršiti.

Mi smo malo prije spomenuli, da je Don Vital 22. Lipnja dobio nalog, neka opozove za mjesec dana interdikt. Što je na to odgovorio biskup? On odgovori 6. Srpnja u kratko: da čisto duhovni poslovi nespadaju pred svjetovni sud. Budući da je predsjednik u Pernambuco dobio od ministra predsjednika zapovied, neka sa svom strogošću postupa proti biskupu, naloži on državnomu odvjetniku, Francisku Dominguezu, neka kod vrhovnoga suda podigne tužbu proti biskupu u tom smislu, da je odsudivši bratovštine dirnuo u državna prava, i da je priobćivši papin breve povriedio ustav zemlje. Državni odvjetnik, poštenjak i čovjek zakona, izpita točno slučaj te napokon izjavi, da je biskup radio korektno i da se nemože proti njemu podići tužba na temelju nikakva zakona. Budući da su ga u prkos njegovoj izjavi gonili, neka podnese tužbu, zahvali se on radje na svojoj službi 15. Srpnja. Njegov nasljednik bijaše voljno sredstvo u ruku vlade te već 20. Srpnja bijaše tužba pri-

obćena biskupu i on pozvan, neka na svoju obranu navede, što zna i može. On odgovori: savjestno vršenje biskupske službe netreba obrane.

10. Listopada podiže državni odvjetnik kod vrhovnoga suda tužbu proti biskupu. Odluka oblasti je glasila, da je temeljita sumnja, da je biskup hotio jedan članak ustava uništiti. Po brazilskom pravu može se onaj, tko je radi takova zločina obtužen, bezodvlačno baciti u iztražni zatvor. I odveden je biskup 2. Siečnja 1874. u zatvor. Parobrod „Bonifacio“ imao ga je donieti u Rio. Budući da se množini svieta, koj se je bio sakupio, da svoga Atanazija klicanjem poprati, nije dozvolilo, da se na parovozu s njim oproste, najmiše oni tri parobroda, te zaokružiše triput oko broda, na kojem bijaše biskup, oduševljeno mu priklicajuć. I dolazak u Rio Janeiro bijaše priličan slavju. Svečano ga primi biskup priestolnice, Pedro Lacerda, moleći blagoslov za se i za svoje stado. U isto vrieme stigoše s raznih strana čestitke. Biskup Lacerda naredi molitve i mise za skoro oslobodjenje visokoga sužnja. I započme sudačka razprava. Don Vital izjavi unapried, da nepriznaje suda, da s toga neće niti odgovarati niti si branitelja izabrati. Kad mu je priobćena obtužba, napisa na nju rieči: Moj gospodine, Jesus autem tacebat. U mojem zatvoru 10. Veljače 1874. Vital biskup u Olindi. Predlog jednoga sudca, neka mu se imenuje branitelj, nije primljen, nego ako se koj odvjetnik za njega ponudi, da će mu se dati rieč.

18. Veljače pozvaše Vitala pred sud. Biskup de Lacerda dodje u svojih kolih po njega te osta cielo vrieme uz njega. Bivši pročitana obtužba, ustaše dva senatora, Zacharias de Goes e Vasconcellos i Candido Mendes de Almeida, koji se broje medju prve pravnike u Braziliji, na obranu biskupa. Kako se je pravedno sudilo biskupu, pokazuju sljedeća dva fakta. Medju sudci sjedio je neki Figueira de Mello, koj se je negdje prije u jednom govoru, pred senatom držanom, povoljno bio izrazio o biskupu. Državni odvjetnik zahtievaše, da se taj sudac odstrani, i njegov zahtiev bi izpunjen. Branitelji biskupovi zahtievahu, da se jedan sudac odstrani, i njihov zahtiev bi zabačen. Svi sudci, koji su imali biskupu suditi, bijahu njegovi očiti protivnici, koji su ne jedanput pokazali svoje neprijateljstvo proti njemu. U prkos sjajnim govorom, koje su držali biskupovi branitelji, glasila je osuda na četiri godine robije (Zwangsarbeit). 12. Ožujka podpisa car dekret, kojim je četiri godine robije promienio u četiri godine prostoga zatvora.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Iz bakarskoga kotara. Dne 12. Ožujka t. g. pokopasmo jednoga od najzaslužnijih svećenika biskupije senjske i modruške Vinka Štiglića, župnika praputničkoga. Dopustite gospodine uredniče, da mnogim njegovim znancem i prijateljem na radost a svim nam na korist u kratkih crtah narišem djelovanje toga revnoga poslenika Gospodova.

Prvo mjesto njegova pastirskoga djelovanja bijaše župa plešćanska. Tu nadje on crkvu i župni stan u najnevoljnijem stanju. Do nekoliko godina zazida on nov župni stan, uz koj pribavi župniku velik i liep vrtao, kakva neima nijedan župnik u čitavom provincijalu. Sve je sile bio napeo, da podigne i novu crkvu, čemu je već bio pribavio i svu potrebitu gradju. Nu kad dodje do gradjenja, puk se pobuni, te nehtjede niti čuti o novoj crkvi. Župnik Vinko nagovara puk, da prione uz njegovu želju, ali sve badava; piše na sve strane, putuje na Rieku, ali ništa nemože obaviti. Kadgod bi išao na put, uviek bi mu se dogodila kakva nesrieća, jednom je bio i nogu slomio. S toga bi se kašnje običavao tješiti s Davidom: nije bila božja volja, da sagradim crkvu. Tri je godine čekao, da se puk premisli; napokon poče o svom trošku kopati temelj za crkvu, misleć, da će se puk tim načinom najprije sklonuti na gradjenje nove crkve. Ali kad ovaj smrću zaprieti i njemu i težakom, ako se djelo nastavi, morade odustati od gradjenja. Sad se svojski zauzme, da barem popravi staru crkvicu sv. Trojice. Ova je više naličila kolibi nego kući božjoj; bijaše veoma niska, a k tomu jošte i za čitavu nogu izpod zemlje, da je zimi, i kadgod je kišilo, bila pod vodom. Žrtvenici stari i u najkukavnijem stanju. Štiglić povisi za nekoliko hvati crkvu, pod digne i potaraca svu crkvu liepimi kamenitimi škriljami; u crkvi otvori novu kapelu, a do svetišta sagradi novu sakristiju, koja je dosele bila pod turnjem. Podigne četiri nova liepa žrtvenika, koje rese krasne slike naručene iz Beča. Crkvi priskrbi nove klupe, od drva pozlaćenu propovjedaonicu i krstionicu. Iz Beča nabavi liep križni put za 350 for., a iz Ljubljane velike orgulje sa 9. registra. Kupi i veliko zvono preko 10 centi težko. Prvi od svih svećenika u biskupiji obrati se na bratovštinu presv. oltarskoga otajstva u Beču, od koje dobi na poklon puno crkvenoga ruha i svetoga posudja; na prvu njegovu prošnju obdari mu ova bratovština crkvu raznimi stvarmi u vriednosti od preko 200 for. Kućice i dućane okolo crkve pokupi i poruši, tako da se sada može oko crkve i procesija voditi, kako je to običaj u drugih župah. Ako i nije mogao zazidati novu crkvu, staru je ipak tako prenovio, da tko god ju vidi, misli da je nova. U Plešcih osnova on i učionu, te bje izvrstan pedagog i kateheta, tako da je često pitanja ove struke, što bi ih ordinarijat katehetom i učiteljem svake godine za riešavanje šiljao, cum applausu rješavao. Kano župnik plešćanski bje imenovan prisjednikom županije zagrebačke. U Plešcih je punih 27. godina tako revno i blagoslovno djelovao u gospodnjem vinogradu, da će njegovo ime ondje ostati nezaboravno. Urediv tu sve liepo svomu nasljedniku, g. 1864. ode za župnika u svoje rodno mjesto. Tu ga je čekao isti posao, koj i početkom župnikovanja u Plešcih. Znao je on za to, pak se veselio, da će imati priliku

urediti i ovu župu. Župna crkva sv. Josipa bijaše stara kapelica u području župe bakarske, gotova da se poruši. Puk nije bio u stanju crkvice niti popraviti, s toga se je već govorilo o ukinuću te župe. Pučke učione obstojale su već u svih župah, samo ne u Praputniku. Štiglić zauzme se za novu crkvu. O svom trošku pripravi za istu zemljište, koje ga je stojalo preko tisuću pet sto for. Malo po malo počme pribavljati i potrebitu gradju. Uz malu pripomoć patrona i občinara podigne on u Praputniku jednu od najvećih i najljepših seoskih crkava u biskupiji; 20 hvati dugu, 7½ široku, a 7 visoku. Sva je opekami svodana, a popodjena škriljami od domaćega mramora iz Kihićeva i Plasi. Za svoj novac nabavi krasan križni put iz Beča od Roberta Riemana; tako isto i sliku sv. Josipa umirajućega za velik žrtvenik iz Rima od glasovitoga umjetnika Tertullija Giangiacoma, Overvekova učenika. Ova je slika bila odredjena za rimsku izložbu umjetnosti g. 1869. U Hrvatskoj osim u novoj djakovačkoj stolnoj crkvi težko joj imade para. Prekrasne orgulje od 14 registra 70 centi težke, koje crkvi pokloni brat pokojnikov Stjepan Štiglić, djelo su umjetnika Malachowskoga iz Ljubljane. Drvenu krasno pozlaćenu propoviedaonicu i krstionu dade pokojnik napraviti u Cirknici od nekoga Petrovčića, a liepe prostrane hrastove izpoviedaonice, klupe u brodu crkve i svetištu, kao i ormare u sakristiji u Kastvu od Marottia sve po onom obliku, kako to imade crkva sv. Antuna novoga u Trstu. Crkvu obskrbi bogato ruhom i posudjem, kako je riedko koja u gradovih. Za primjer budi to samo rečeno, da ima ništa manje nego 26 kažula, jedna ljepša od druge, skoro sve svilene i nove, i 4 plašta, od kojih su 3 nova od svile.

Pokojnik bio je osobito revan u propoviedanju rieči božje i katehisovanju u crkvi. Držao se je skroz točno naredaba sabora tridentskoga, te je oboje sve do smrti svake nedjelje i blagdana sviestno vršio. Nego budući da homiletička obuka bez temeljite katehetike malo koristi, prva mu bijaše briga, da i u Praputniku otvori školu. Koliko se je za to napisao i naputovao svjedokom je velemožni g. Ivan Vončina, tada riečki podžupan, a sada načelnik grada Zagreba, koj se je toliko puta izrazio, da on zaslužnijega svećenika za učionu od Vinka Štiglića nepozna. Posriedovanjem ovoga velemožnoga gospodina otvorio je Štiglić prve godine svoga župnikovanja u Praputniku učionu u svojoj vlastitoj kući. Za njegove velike zasluge i znatne žrtve za pučku prosvjetu imenova ga biskup barun Mirko Ožegović dne 28. Prosinca 1864. prisjednikom duhovne stolice senjske i modruške. Pobrinuo se je Štiglić i za školsku sgradu, te je od visoke zemaljske vlade izprosio u to ime 2000 fr. Ali kako i gdje graditi učionu? Občinari siromašni, a k tomu i glede mjesta nesložni. Pa i tomu doskoči, obeća u tu svrhu darak od 200 for. Najveća radost bila mu je, što bi si prištedio, obratiti u nabožne svrhe i dieliti siromakom. Tako u Plešcih osnova ubožku zakladu položiv 500 fr. Crkvi sv. Josipa u Praputniku za dotiranje orguljaša ostavi 500 fr. Ožegovićevu konviktu u Senju pokloni 300 fr. God. 1874. za nov zvonik u Praputniku dade ugasiti 100 ct. vapna ne uztraživ za to od puka niti jednoga novčića. Koliko je pako dao za popravak crkve u Plešcih i za gradjenje nove crkve u Praputniku, te ures obiju, toga nikomu nehtjede očitovati. U oporuci svoje ubogo pokućtvo ostavi bližnjoj siromašnoj rodbini; a na umoru naredi, ako bi štogod od novaca, namiriv pogrebne troškove, ostalo, da se ima sve ubogim u Plešcih i Praputniku razdieliti.

Nego pokojnik se je takodjer pobrinuo i za uzgoj i vremenitu sreću svojih ubogih rodjaka i druge siromašne djece. Tako bivši jošte supplentom kapitularskim na Rieci, dade svoga brata Stjepana Štiglića u pomorsku učionu. Ovaj je sada prvi pomorki kapetan u hrvatskom primorju, predsjednik brodarskomu bakarskomu družtvu, čovjek vrlo uman, najimućniji i najugledniji gradjanin u Bakru. On sam veli, da svu svoju sreću imade zahvaliti svomu pokojnomu bratu. Kano župnik plešćanski izškola nećaka Martina Štiglića, koj sada zauzima diènu stolicu pastirskoga bogoslovja na zagrebačkom sveučilištu.

Pokojnik bje uviek vrlo slaba zdravlja, i često je morao trebati liječnikove pomoći. Jedino držeć se velikoga reda u jelu i pilu, doživi starost, koju mu nikad nitko, tko god ga je poznavao, nebi bio dosudio. Sve ovako boležljiv vršio je točno dužnosti duhovnoga pastira sve do zadnjega časa. Bio je velik neprijatelj mirovini, te je običavao govoriti, da neće u stanje mira, dokle god bude mogao prstom micati. Napokon kad vidi, da više nemože pastirovati i sbog veoma kratkoga vida župne matice voditi, a u velikoj oskudici svećenika, da bi mu molba za duhovnoga pomoćnika neuslišana ostala, zaprosi mirovinu od 500 fr. na godinu, koju mu visoka zemaljska vlada dne 11. Rujna 1874. i obeća, nu 15. Veljače t. g. mjesto 500 fr. odmjeri samo 315 fr., koje se ipak niti jednoga dana nenauži.

Tri dana pred smrću primi vrlo pobožno sveta otajstva umirajućih od O. Hiacinta, kapucina iz Rieke, i koliko je mogao ovrši uvjete, uz koje se dieli obilno prošćenje razpisana jurve jubileja. Moleć čislo preseli se u vječnost. Kako je sveto živio, tako je sveto i umro. Dao Bog crkvi i domovini mnogo ovakovih svećenika, duhovnih pastira. Koliko ga štovahu vjernici i ljubljahu svećenici, vidi se odatle, što mu se na sprovod sgrnu silna svjetina s bliza i s daleka, da mu izkaže zadnju čast: svećenika sakupi se 10, medju njimi 3 kanonika; a bilo bi ih došlo i više, da nebudu upravo on dan zapriečeni. Lahka mu zemljica!

Prilišće 3. o. m. Doista se čovjek zgraža, čitajući razne „manevre“, koje danaske sliepa liberalnost pod krinkom naobraženosti proti nepobitnoj istini sv. naše vjere izvadja. No naproti srce čovjeku od milinja igra, videći kolikom ju ljubavju prosti, ali nepokvareni puk grli i njeguje. Za dokaz tomu neka bude riedka i

neopisiva radost, koja ovudaj vlada. No prije nego ju izrečem, navesti ću povod njezin, da se tako laglje razumije. Prilišće, znatno odaljeni filijal župe novogradske, dogotovi bez svake pripomoći, neumornim nastojanjem svoga vriednoga župnika još 1866. god. veleliepu crkvu sv. Magdalene pokornice i zamoli u dotičnih oblasti za samostalnoga župnika, što mu je ne samo obećano, već kako se vidi, doista i izpunjeno. Uvaživ najme visoke vlasti žrtve, koje je dotično pučanstvo, gradeć crkvu, učinilo, primi nad novo ustrojenom župom vjerozakonska zaklada pokroviteljstvo i odluči sagraditi liep župni stan, za što je već zemljište kupila i izplatila. Upravo na veliku subotu t. g. raznese se veseo glas po selu, da se imadu prvoga Travnja svi kuće gospodari u občinskom uredu sastati, da se preslušaju o potrebnih pri gradnji težacih, koje bi puk davati imao. Rieči mi nedotiču, a pero neima moći, da opiše radost, koja je tim glasom u puku zavladala. Dosta budi rečeno, da tu drugoga divana još ni sada nije, nego o budućoj „fari.“ Starci poput Simeona mole Boga, da nežale umrieti, samo da još to vide, a mladji, dapače ista djeca, veselo žubore, što će odsada kod kuće nasladjivati se moći ljepotom kršćanskoga nauka. Opredieljeni dan sretno dodje. — Ranim jutrom odu odabrani na naznačeno mjesto, a ostali, svetkujuć taj dan, ostanu nestrpljivo čekajući na povratak i dokončak njihov. Sakupljenim tuj razloži najprije g. kot. sudac Panian kratkom ali u srce dirajućom riečju blagodat, koja jih je pokroviteljstvom vjerozakonske zaklade zapala, pokazav ujedno sakupljenim naert budućega župničkoga stana, pozove jih na očitovanje, za pripadajuću gradnji podvorbu. Mili Bože, je-li gdje ugodnijega prizora, nego što bijaše tuj, gdje staro i mlado, prosta i nepokvarena srca od radosti proplače, gledajući oblik svoje župe. Neima hvale, koja nije tom prigodom izražena dotičnim oblastim za toli veliku milost. Tuj bude zaključeno, poradi silnih kano občinskih tako i drugih nameta, višegodišnje nerodice, opetovanih požara, što je uzrok, da još ni za gradnju crkve sve namireno nije, u naravi podvorbu davati.

Moleć visoku vladu, da bi što prije djelo započeti i nadalje u milosti jih zadržati izvolila, razidju se kućam, gdje se još i sad drugo nečuje, nego o novoj fari.

Ante Kuzmiak,
učitelj.

Iz Kravarskoga. U ovo žalostno, reć bi pogansko doba, gdje se sveta naša vjera i u prostom puku žalibože sve to manje cieni, prava je radost i velika utjeha kršćanskomu srcu vidjeti nebrojene redove pobožnoga, hvala dobromu Bogu, i vjernoga nam naroda, kako se sakuplja, kad bude gdje — mâ i nebila izvanredna božja svetkovina. Na bielu nedelju bila je ovdje zbilja izvanredna svetkovina, ne zato izvanredna, što su mužari gruvali, zvona zvonila i pjesme se pjevale; već izvanredna zato, što se od pamtivieka nije toliko pobožnih duša na jedan dan k službi božjoj ovdje sakupilo, koliko upravo na onaj dan, a to zato, jer se je svečanim blagoslovom, koj je obavio naš mladi podjašprišt, predavala naša nova župna crkva službi božjoj. Dakle i Kravaršćani doživiše dan radosti i veselja, jer im se je otvorila kuća božja u onom sjaju i veličanstvu, kako nije još stajala na ovom briegu. Ako si pomislite staru kravarsku crkvu, koja bijaše bez tornja kano čovjek bez glave, odrpanu i razpucanu kano staru zapušćenu žitnicu; ako nadalje uzmete, da smo punih šest godina bili prisiljeni u prostoj dašćari božju službu obavljati, gdje je poradi tjesnoće mnogi pobožnik pod vedrim nebom stojeći s prehlade u prerani grob legao; ako pomislite i na ostale mnoge nepogode i neugodnosti, koje su i župljanom i župniku kod gradjenja politički i vjerski protivnici zadavali: onda ćete vjerovati, da nam godi, što smo sve to s božjom pomoći svladali, pak nam valja to da bude ponukom, kako prekrasno reče vrli govornik kod te svečanosti, v. g. župnik pokupski, da uznastojimo u novoj, liepo urešenoj našoj crkvi novi ljudi, urešeni kršćanskimi kriepostmi postati. Što su pako sve težkoće svladane, te željno izčekivana naša crkva u svom podpunom sjaju svoju glavu ponosno na čast Bogu u vis diže, zasluga je velika i nedvojbena v. g. župnika Mije Očića, koj je u kratko vrieme svoga ovdje župnikovanja ne samo, kako rekoh, velikim trudom i mnogim požrtvovanjem vlastitoga zdravja a i troška novu župnu crkvu podigao i svimi potrebštinami obskrbio, već i novi župni stan i školska sgrada njegovom su brigom sagradjene. Ovomu se revnomu župniku po duši može reći ono: brevi vivens tempore (ovdje kao župnik) explevit tempora multa. Dao Bog, te se za dugo uživao ploda svoga truda, a na kraju života čekala ga obilna od Boga plaća.

J. B.

Viestnik.

Zagreb. „Vienac“ donosi u posljednjem broju pismo Njegove Preuzvišenosti biskupa djakovačkoga, J. J. Strossmayera na predsjednika akademije, preč. g. dr. Franju Račkoga, kojim preuzvišeni gospodin javlja, da daruje 40.000 forinti za zgradu, u kojoj bi se imala smjestiti galerija slika, biskupom za hrvatski narod nabavljenih, a i sama akademija, ako je to njoj po volji. Neizcrpiva darežljivost biskupova presenetila je tom pisanicom hrvatski narod, koj neće prestati za svoga najvećega dobročinca slati vruće molitve k otcu nebeskomu.

— Dr. Franjo Kellner, upravitelj župe u Topuskom, postao je ondje župnik.

— 2. o. m. umro je Juraj Karba, župnik kod sv. Ilije u Obrešu.

Berlin. Vrlo je zanimiva odluka vrhovnoga sudišta, koju je ovih dana priobćio ministar nutarnjih diela svim okružnim oblastim. Javlja se tu okružnim oblastim, da se pogrdjenje obiju u Njemačkoj obstojećih pravaca (!)

katoličke crkve može kazniti zatvorom do triju godina. Razkol unutar (?) rimske katoličke crkve, koj se temelji na dogmatičkih diferencijah, da nemože imati upliva na uporabu kaznenoga zakona. Nadalje, da se duhovnik, koj javno pred svietom, ili u crkvi, ili na drugom za religiozne sastanke odredjenom mjestu pred više osoba razpravlja ili priobćuje poslove državne na način, koj u pogibelj stavlja javni mir, može kazniti i onda, ako se javni mir u istinu nije smeo, i ako svećenik nije toga učinio vršeći svoje zvanje.“ Dobro opaža „Germania“: Ta se odluka neda drugče razumjeti, nego da se „starokatolici“ opet moraju štititi proti nasrtajem duhovnikâ. Jer nam se za sada neda vjerovati, da je ministar uvidio, da se napokon ipak ima na put stati pogrdam, koje se neprestano bacaju na katoličku crkvu i njezine uredbe. Ta gdje bi onda liberalne i službene novine uzimale gradiva?

Fulda. 31. pr. mj. započeše pruski biskupi pod predsjedničtvom kolinskoga nadbiskupa svoja viećanja, pošto su na grobu njemačkoga apostola, svetoga Bonifacija, zazvali pomoć duha svetoga te se preporučili zaštiti sv. Bonifacija. Na sastanak dodjoše osim nadbiskupa kolinskoga, knez biskup vratislavski, posvećeni biskup freiburžki Kuebel, zatim biskupi: osnabručki, hildesheimski, mogući, trevirski, limburžki i ermlandski te generalni vikari: monastirski, culmski i padernbornski. Viećanje dovršiše 3. o. mj. Papa je poslao sabranim pastirom svoj blagoslov te ih je pozvao, neka ustraju u svetom boju. Glavni predmet viećanja bijaše, kako se naslućuje, na koj bi se način dalo predusresti novomu zakonu, kojim se biskupom uzkraćuje državna podpora.

Monakov. Pražka „Politik“ donosi odavle dopis: „Uvjerava se, da se već duže vremena iz Berlina ugovara s pouzdanimi prijatelji Döllingerovimi, nebi-li on hotio biti nadbiskupom starokatoličke crkve u Njemačkoj te kano takov sjediti u Berlinu.“ Ima-li u toj viesti što istine, vidjeti će se kašnje.

Vratislava. Šlezki katolici plaču nad svježim još grobom velikoga konvertite i glasovitoga pisca Dr. Davida Augusta Rosenthala. Svoj Evropi poznato je njegovo veliko na više jur jezika prevedeno djelo „Convertitenbilder aus dem 19 Jahrhundert“, koje je izlazilo od 1866—1870. Pokojnik se je rodio u Neisse 16. Travnja 1821. od židovskih roditelja. Učio je medicinu te postao liečnik u Vratislavi. Godine 1851. priedje s ženom i djecom u katoličku crkvu, te osta od onoga časa vrućim katolikom sve do svoje smrti 30. pr. mj. Pred obraćenikom Rosenthalom, koj je poslje težkih borba našao istinu te ju od onoga časa cielim srcem ljubio i životom izpoviedao, mogli bi se posramiti toliki bez značaja katolici, u istini rodjeni, koji si drže za diku, svoju vjeru izsmiehivati, svoju crkvu ružiti.

— Vrlo je lahko, da će pruski crkveni zakoni doskora prouzročiti Austriji neprilikâ. Poznato je najme, da velik diel vratislavske biskupije leži na austrijskom zemljištu. Skorih dana biti će pako vratislavski biskup od pruskoga sudišta za crkvene poslove proglašen skinutim. No takovo skinuće kano što neima za cielu biskupiju nikakvih crkvenih posljedica, tako neima za austrijsku vladu niti nikakva pravnoga znamenovanja: i biskupiji dakle i Austriji ostaje biskup poslje skinuća isto što je i prije bio. Vanjska posljedica pruskoga skinuća jest kraj drugoga uzkraćenje dohodka; no budući da vratislavski biskup vuče svoj glavni dohodak (60 do 80.000 for.) iz Austrije, to će Pruska valjda pokušati i na Austriju djelovati, da njezina kazna neostane bez koristi. Nego svakako biti će tužbâ s pruske strane, bude-li biskup i poslje skinuća iz Johanisberga u Austriji svojom biskupijom dalje upravljao. No austrijska vlada mogla bi onda samo takovim reklamacijam zadovoljiti, ako bi biskup došao s austrijskimi zakoni u protuslovje.

Brazilija. „Bien Public“ javlja, da je brazilski car. Dom Pedro, koj je istom prije četiri godine Europu proputovao, naumio opet isto učiniti. Kako isti list javlja, namjerava Dom Pedro, prije nego će nastupiti put, zahvaliti se na kruni na korist svoje kćeri, udane za grofa Eu-a. „Bien Public“ misli, da će car to učiniti za to, da ostavi parlamentu u razpravi religioznoga pitanja glede biskupâ te raznih drugih socijalnih pitanja podpunu slobodu. No drugi misle, da mu je dosadilo komandiranje u Braziliji svemožnih slobodnih zidara te se ih ovako želi riešiti.

Knjižtvo. Izišla je knjižica: Nikole Tomasea kršćanske molitve. Hrvatski od Ivana Fiamina. U Kraljevici 1874. Pučko izdanje 80 novč., ljepše više sve do 5 for. Na preporuku te molitvene knjižice netreba nam ništa reći; poznato je ime Tomaseovo, poznata je vještina Fiaminova u prevadjanju. Po našem sudu najveća je prednost toga molitvenika, što se u njem duša moli većim dielom riečmi sv. pisma.

— Drugi broj Bršljana (stoji 20 novč.) izišao je skorih dana. Milo nam je opaziti, da su i pjesmice i pripoviedke većinom sadržaja religioznoga.

— „Naša zemlja“ od Ljudevita Tomšića izišla je u 2 izdanju.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Ferdinand Kraljević, kapelan u Novoj Kapeli, postao je ondje upraviteljem. Premješćeni duhovni pomoćnici: Andrija Palmović iz Sv. Ivana Zelina u Šipak, August Loborec iz Začreća u Sv. Ivan, Josip Antolković iz Šišljavića u Miholjec, Josip Peković iz Visoka u Krapinske Toplice, Francisko Peterca iz Dubranca u Visoko, Emerik Krsnik iz Šipka u Bistricu, Georgij Benak u Hum, Antonij Pemec iz Medjurića u Gaj, Jeronim ml. Kollay iz Završja u Čučerje.

Dopisnica urednička.

G. učitelju K-u: Biti će nam drago. G. L. L. u Budim-Pešti: Veberove Korizmene propovjedi i Besjede Zuzerove dobivaju se kod preč. g. Adolfa Vebera, kanonika. Da neimate dva posla, naručismo mi obie knjige za Vas.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**.

Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 15.] U Četvrtak, 15. Travnja 1875. **[Tečaj XXVI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Daniel O' Connell.

(J. B.)

(Konac.)

Bijaše O' Connellova posljednja želja, da mu srce u Rimu a tielo u Irskoj počiva. Ta želja izriče tako liepo i podpuno sve, što se o tom mužu može u kratko reći. Ona izriče takodjer sve, što se može reći o odnošaju katolika prama crkvi i domovini. O' Connell ljubljaše svoju domovinu sigurno svom vatrom svoga irskoga srca; neizmjerne nevolje, koje je njegov nesrećni narod trpio od vjekova, bijahu mu živo pred očima i on si je učinio jedinom zadaćom svoga života, podići taj nesrećni narod iz nezaslužene potištenosti. Pak ipak — moje srce u Rim! Privrženici bezvjerske i absolutne države, premda nežele, da njihova srca u Rimu počivaju, trebati će vrlo puno vremena, dok uzgoje samo jednoga rodoljuba, kakov bijaše O' Connell.

O' Connellovo srce donese njegov sin Daniel u družtvu s Dr. Mileyom u Rim. Monsignore Culen, sadašnji kardinal i nadbiskup dublinski, dovede obojicu pred svetoga otca. Ugledavši Daniela, kliknu Pio IX.: „Kad nisam bio tako srećan, zagrliti velikoga junaka kršćanskoga, da zagrlim barem njegova sina. Čitao sam glasove o njegovih zadnjih časovih i dirnuše me duboko. Njegova smrt bijaše u istinu sveta.“

Zadušnice držane su za O' Connella u Rimu najsvečanije. Umjetnici svih struka bijahu tjedan dana zabavljeni pripravami. Kod same svečanosti, koja se je obavila u crkvi svetoga Andreja, zauzeše prva mjesta pitomci irskoga kolegija Kako je sveta stolica shvaćala život i djelovanje O' Connellovo, izriču stihovi, kojimi bijahu nakićene stiene crkve. Tako: „Vika sinova Izraela doprla je do mene, i ja sam vidio muku, kojom ih muče Egipćani. Idi dakle; ja ću te poslati k Faraonu, da izvedeš iz Egipta narod moj, sinove Izraela.“ (2. Mojs. 3, 9—10.) „I Bog mu je dao mudrosti i razuma u obilnoj mjeri i veliko srce.“ (3. Kralj. 4, 29.). „Navukoh pravednost i ona mene, kano dielo i ures glave bijaše mi pravica. Oko bijah sliepim, hromim noga.“ (Job. 29, 14. 15.) „Bolje nemože nitko dokazati ljubavi, nego ako dâ svoj život za prijatelje.“ (Ivan 15, 13.)

28. i 30. Lipnja molio se je sveti grad svečano za O' Connella. Glasoviti govornik P. Ventura imaše žalobno slovo, koje se smatra majstorskim upravo djelom. Da priobćimo neka mjesta iz njegova govora: „Nikad nije kralj za svoj puk, vodja za svoju vojsku, vladar za svoje podanike, pastir za svoje stado, dapače otac za svoju djecu ćutio dublje, nježnije, veledušnije ljubavi nego O' Connell za svoje ljubljene zemljake. On ljubljaše samo nje, on življaše samo za nje, on disaše samo za nje.“ U daljem govoru riše položaj Irske ovako: „Tkò se ono primiče drhćući i oklevajući nesigurnim korakom na mjesto glasovanja? Ono je nesrećni zakupnik i otac obitelji; on bijaše zatvoren, što nije smogao zakupnine, a njegov vjernik, posjednik, poklonio mu je slobodu, pod uvjetom, da glasuje proti O' Connellu. Ljubav k zdvojnoj, zapušćenoj obitelji nadvladala je čustvo dužnosti prama domovini i njezinu osloboditelju, i taj čovjek je sada gotov, da glasuje, kako se od njega zahtieva. Ali kakov je ono ženski glas, koj mi do ušiju dopire? „Nesrećni mužu, što kaniš učiniti? Misli na dušu tvoju, misli na slobodu tvoju.“ O ženo! Bijaše to glas njegove žene, kojoj je bilo više do pobjede O' Connellove, nego do slobode njezina muža, do spasa njezine djece. Njezine rieči dovedoše opet k sviesti nesrećnoga muža, on zaboravi, da ima ženu i djecu, njemu bijaše pred očima samo to,

da je gradjanin. I on dade glas svoj osloboditelju te se povrati mirno u svoj zatvor. Kano vjetar prohujiše rieči te plemenite žene od jednoga kraja Irske do drugoga. One su urezane u mjedo, napisane na zastave katoličkih družtva. I punim pravom; jer te rieči pripoviedaju u kratko svu poviest toga junačkoga naroda, i izriču čustva pravoga nepokvarenoga irskoga srca, koje je tako dugo žrtvovalo sve za svoga Boga i svoju domovinu, za vjeru i za slobodu. I sada si pomislite, je-li takov narod mogao dopustiti, da njegov osloboditelj, otac domovine, koj je svoju sreću, dohodke svoga zvanja i mir života žrtvovao, da taj muž nenadje podpore u zemlji? Irski je narod najreligiozniji, najćudoredniji, najhrabriji, najplemenitiji na svietu, ali je on i najsiromašniji i najzapušćeniji; ako si s najvećim naporom i neumornim radom može pribaviti toliko krumpira, da preživi, on je više nego zadovoljan, on je srećan. Pak ipak, o narode plemeniti, kako si rado od ustiju si odkidavao zadnji zalogaj, da doprineseš svoj novčić na oltar svoga osloboditelja, tako da je malo po malo razpolagao svotom do 100.000 talira na godinu. Radi tih dobrovoljnih prinesaka, koje je od sirotinje dobivao O' Connell, prozvala ga je protestantska preuzetnost „prosjačkim kraljem." Kukavne, sažaljenja vriedne ludosti, koja ga je mislila obružiti, dočim mu je savila vienac slave. Jer koja je vlast ljepša, nego ona, kojoj se prinosi ne zlovoljno i od straha nego dobrovoljno i iz ljubavi? Koja je vlast slavnija, nego ona, kojoj je mač pero, top jezik, kojoj su dvoranici siromasi, tjelesna straža ljubeća srca puka? Koja je vlast blagoslovnija, nego ona, koja nesili na plač nego utire suze, koja neprolieva krvi nego ju miri, koja nežrtvuje života nego ga spasava, koja neponizuje naroda nego ga podiže iz prašine, koja nekuje okova nego ih kida, koja jednako uzdržava red, mir i slogu, a nedira u ničiju slobodu? Gdje je vladar, koj se nebi scienio srećnim, da ovako vlada? O takovoj vlasti možemo reći u istinu, što se veli o Salamonu, da se ništa nemože prispodobiti njezinoj veličini, njezinu sjaju, njezinoj slavi, njezinoj veličanstvenoj ljepoti. „Rex pacificus magnificatus est super omnes reges terrae." I završi Ventura: „Sa svetimi imeni Isus i Marija izumrše napokon zvuci njegova silnoga glasa, koj je tresao zemlju; i tada prhnu prama nebu njegov veliki sjajni duh, komu se je divio sviet. Nije mu bilo dano doći tielom u Rim. Ali on dodje ovamo duhom, i svojom nježnom ljubavju umro je na neki način ovdje. Jer njegova posljednja želja bijaše: „moje tielo u Irsku, moje srce u Rim, moja duša u nebo." Koli liepe oporuke! Irska je njegova domovina, Rim je njegova crkva, u nebu je njegov Bog. Bog, crkva, domovina, ili drugimi riečmi: slava božja, sloboda crkve, sreća domovine, to bijaše uzvišeni cilj svih njegovih čina, to jedini predmet njegove ljubavi. On ljubi svoju domovinu, i zato joj ostavlja svoje tielo; još više ljubi on svoju crkvu, i zato joj ostavlja srce; još više nego crkvu ljubi on svoga Boga, i zato mu preporuča neumrlu dušu."

Istom u Kolovozu 1847. doneseni su O' Connellovi zemaljski ostanci u Irsku, gdje ih u Dublinu primiše skoro kraljevskimi častmi. Na liesu bijahu sliedeće rieči urezane:

Daniel O' Connell
Hiberniae Liberator,
ad limina Apostolorum pergens
Die XV. Maii, anno MDCCCXLVII.
Genuae obdormiit in Domino:
Vixit annos LXXI., menses IX. dies IX.
R. I. P.

Hiljade izpratiše ga na zadnje počivalište, pet crkvenih dostojanstvenika prisustvovaše zadušnicam. Njegovi spomenici stoje u kamenu i mjedu u irskom kolegiju u Rimu i na grobju u Dublinu; ali njegov najljepši i najtrajniji spomenik žive u srcih puka, za koj je živio i umro, i koj ga ljubi i štuje zahvalnošću, koja neće umrieti nikada.

I u Parizu držao je velik govornik O'Connellu pogrebno slovo, Dominik Lacordaire. Iz njegove umne i zanosite besjede priobćujemo sljedeće, i za naše vrieme vrlo poučno mjesto, gdje razlaže, da su interesi crkve i čovječanstva jedni te isti, da se za čovječanstvo bori tko se za prava i slobodu crkve bori. „Ne samo crkva nego i čovječanstvo progoni se na zemlji. Kano što crkva tako i čovječanstvo na zemlji sada se progoni, sada oslobadja. Crkva se progoni, jer ima prava i nalaže dužnosti, čovječanstvo se progoni, jer ima u svojem područjn prava i dužnosti. Pravednost nas tišti, a mi ju gledamo otresti, ne samo crkvi nego i čovječanstvu na štetu. Mi smo protivnici prava ljudskih, kano što smo protivnici prava božjih, i ljuto se vara, tko misli, da se na zemlji samo jedan boj vodi, i kad bi crkva žrtvovala svoje vječne interese, da bi zamuknula bojna vika. Ne, gospodo moja, nevarajte se, prava božja i čovječja najtjesnije su svezana; dužnosti prama Bogu i prama ljudem isto su tako u evangjelju kano što u zakonu sinajskom spojene. Sve što se čini za Boga

ili proti njemu, čini se i za čovjeka ili proti njemu. Ako se progoni Bog, i mi se progonimo, ako se da sloboda Bogu i mi smo oslobodjeni. Svjetska poviest ima isto tako kano što i crkvena svojih progonitelja i svojih osloboditelja.“ Kad bi se te rieči velikoga francezkoga umnika razumjele!

Šestoga Kolovoza ove godine biti će sto godina, što se je irskomu narodu narodio najveći rodoljub, koj je za domovinu svoju prikazao sve i život svoj. Videći narod svoj u sramotnih okovih, koje mu je nametnula najslobodoumnija država, on je posve zaboravio na se, on nije imao misli nije imao želje nego za narod svoj. I za to se sprema sva Irska, da proslavi taj presrećni dan što svečanije. Svečanost irska nad grobom O' Connellovim biti će pred cielim svietom svečan prosvjed proti potvori, koja se osobito danas na katolike baca, da oni nisu rodoljubi, dapače da su neprijatelji domovine. Jer O' Connell bijaše isto tolik katolik kolik rodoljub. Istina je, i na O' Connella, čije ime milijuni irskoga naroda kano najveću narodnju svetinju izušćuju, bacila se je za života potvora, da je prevratnik i urotnik, i on je zbog toga pod stare dane morao sjedjeti u tamnici. O' Connell počiva u grobu, i njegovi tužitelji i sudci leže pod zemljom, ali kolika razlika? Dočim je uspomena na O' Connella zapisana duboko u svakom irskom srcu, dočim se njegova slava raznosi svietom daleko preko irskih granica, one, koji su mu tako duboko ranili srce, odsudivši ga kano prevratnika, nespominje nitko. I plemeniti irski narod zna i hoće, da njegova svečanost bude takov prosvjed. Za to će on pozvati na nju u prvom redu katoličke biskupe iz onih zemalja, gdje se vjerni katolici hule i progone kano neprijatelji države. Oh, kakova će se čustva križati u srcih tih biskupa na O' Connellovu grobu! Tu će njihovo raztuženo srce naći utjehe, tu će njihova hrabrost dobiti nove hrane. Iz groba će im govoriti duh O' Connellov, da nije sramota, dieliti udes Isusov, koga su njegovi neprijatelji biedili, da zavodi puk; da nije sramota, dieliti udes tolikih hiljada kršćanskih mučenika, koji su se na stratište vukli kano neprijatelji ljudskoga roda. Govoriti će im duh O' Connellov, da je vječni zakon providnosti božje, da u boju napokon ipak pobjedi istina laž, pravica krivicu. Kano što je smrt Isusova bila sramotna, ali njegov grob slavan, tako da će biti slavan grob a poslje groba slavna uspomena njegovih junaka, koj se zbog imena njegova pogrdjuju i progone. I na grobu najvećega irskoga rodoljuba prosvjedovati će oni iz nova proti potvori, da su neprijatelji družtvu, njegovu napriedku, njegovoj sreći. A sviet neka čuje njihov prosvjed, ako hoće, neka mu se smije, ako hoće. Prosto mu bilo, u nebo dizati rodoljubje onih, koji se hvale rodoljubjem, da se mogu toviti krvlju siromašnoga puka, a kano neprijatelje naroda žigosati one, koji sreću naroda na srcu nose. Prosto mu bilo, veličati učenost onih, kojim je sve znanje u pobijanju vječnih istina, a kano neznalice prezirati one, koje je neumorno iztraživanje dovelo do neograničena štovanja istina božanskih. Prosto mu bilo, diviti se moralnoj veličini onih, koji su dotle dotjerali, te preziru svaki ugled, nepriznaju drugoga zakona nego svoj razum ili svoje strasti, a sažaljivati kano moralne patuljke one, koji koliko im njihova slabost dopušća brižno gledaju vršiti zapovjedi višega ugleda: Boga i crkve. Poviest izreći će napokon jednim i drugim pravedan sud.

Progon katoličke crkve u Braziliji.

(Konac.)

Nesmijemo proći preko okolnosti i zanimive i poučne. Kad se je već bila podignula parnica proti biskupu Vitalu, posla brazilska vlada izvanrednoga poslanika, baruna de Penedo, u Rim, neka bi papu na sve načine uvjeravao o njezinoj preiskrenoj odanosti prama katoličkoj crkvi, ali mu se zajedno gorko potužio na brazilske biskupe, koji da mute mir te se dižu proti državnoj vlasti. Zar je brazilska vlada zbilja mislila, prevariti Pija IX.? Zar je mislila, da će Pio IX. hladiti vruću revnost brazilskih biskupa?

Jedva je Penedo stigao u Rim, već su počele protucrkvene novine u Braziliji pisati, da neima sumnje o uspjehu Penedove misije. A da tu viest i zapapre, pisahu: „2000 contos (po prilici 10 milijuna franaka, koje je imao poslanik papi ponuditi), što se nemože za takovu svotu dobiti u Rimu!“ Pak u istinu doleti u Pernambuco telegram od ministra predsjednika, da je Penedo svoj posao u Rimu obavio, da nemože bolje. Na to veselje u gradu: razsvjeta, čestitke, zabave. A protucrkvene novine pisahu s veseljem: „nismo-li rekli, da papa razumije razloge, koji mu se s 2000 contos ponude.“ Bilo je takodjer vidjeti slika, sramotećih papu, na primjer tezulja, u jednoj zdjelici bijaše papinska tiara, u drugoj 2000 contos. No premahne novac. — No sve to bijahu gole laži, prevare, klevete. Jer značaj, kakov je Pio IX, neprodaje svoga osvjedočenja za novac. Čim je Penedo predao svoju spomenicu u Rimu, odgovori mu u ime papino Antonelli notom 18. Prosinca 1873.: „Sveti otac je pripravan, upotrebiti ona sredstva, koja su po njegovoj visokoj mudrosti i očinskoj dobrohotnosti prikladna,

*

da se umiri neugodna razmirica, ali očekuje ujedno, da će i carska vlada maknuti sve zaprjeke, koje bi mogle otežčati pomirenje.“ — Tako je dakle i u tom poslu ostao značaj papin čist, dočim su njegovi neprijatelji, koji su bili tako maloumni, te su mislili toli prokušana starca u svoje mreže zaplesti, ostali osramoćeni.

Osim biskupa Vitala bačen je u tamnicu i biskup u Pari, Don Antonio de Mercedo Costa. Razlozi su isti. Bivši osudjen, objavi prosvjed, iz koga vadimo neka mjesta: „Prije nego otidem. pokoravajući se sili, u tamnicu, podižem proti tomu nasilju svečan prosvjed, jer se tim ne samo povrjedjuje naš ustav, nego se vriedja i sloboda sviesti. Ja očitujem pred mojim stadom, pred mojom domovinom, pred crkvom, a osobito pred Bogom, koj će mogućnike suditi, da nisam naših zakona ni najmanje povriedio, već da samo nastojim, vjeran biti i ostati svetoj katoličkoj rimskoj crkvi, kojoj pripadam i kojoj ću s božjom milošću pripadati do zadnjega daha. Ja opraštam od svega srca svim, ja blagosivam moje ljubezne biskupljane, i vjerni puk u Pari i u pokrajini amazonskoj; ja se molim za njih, da ostanu uvjek vjerni svojoj crkvi, uvjek sjedinjeni i spojeni s svojimi zakonitimi biskupi, makar oni i u tamnicah čamili, osobito pako s našom uzvišenom glavom, namjestnikom Isusovim, Piom IX.“ On je dopraćen 19. Svibnja u Rio de Janeiro, a odsudjen 1. Srpnja. U predvečerje toga dana pisa biskup u pouzdanom pismu na nekoga prijatelja: „Sutra ću stajati pred najvišem sudištem. Svršila se ta nepravedna parnica kakogod, katolička će stvar svakako slaviti slavje. Javno mnienje iztiče se na sjajan način. Molite za Braziliju. Ja neznam za rezignaciju, jer ćutim samo veselje. Nikada u životu nisam imao sladjih i ugodnijih časova.“

Kano dobrovoljni branitelj biskupov stupi opet senator Zacharias s zastupnikom Ferreirom Viannom, tajnikom katoličkoga družtva u Rio de Janeiro. Svieta se je sakupila množina. Kano kiša padalo je cvieće na biskupa i njegove odvažne branitelje, dočim je sviet oduševljeno očitovao svoje simpatije i svoje štovanje prama biskupu. Državni odvjetnik bijaše u svojoj obtužbi kratak, jedno radi silnih, kako reče, posala, a drugo što mu se je činilo suvišno, duže zadržavati sudce u slučaju tako evidentnu i jur odlučenu. Osuda je glasila na četiri godine robije te je promienjena, kano što prije biskupu u Pernambuco, na četiri godine prosta zatvora. Od 3. Kolovoza čami i taj biskup u tamnici.

Što je biskup rekao, da se javno mnienje na sjajan način za katoličku stvar izražava, to je bila živa istina. To se je osobito pokazalo 21. Lipnja prošle godine prigodom jedne svečanosti u Rio de Janeiro. Na toj se je svečanosti imala najprije proslaviti uspomena na krunitbu sv. otca, a s njom zajedno spojiti ovacija za biskupa Vitala. Sila svieta sakupila se je na svečanu službu božju s Te Deum. Još isti dan stupi 200 najuglednijih katolika na parobrod, koj ih je dovezao do tvrdje S. Joao, u kojoj je biskup zatvoren. Tu im je biskup služio misu te ih poslje mise sve pričestio. Pomolivši se za tim glasno za sreću carevine i za nadbiskupa, ostaviše kličući „evviva“ tvrdju, dočim je biskup iz tamnice blagosivao svoju vjernu djecu. Sa svih strana, od svih staleža dobi biskup dokaze osobitoga štovanja i sućuti. Biskupi, svećenici, redovnici, velik broj senatora, poslanika i drugih odličnika izjaviše biskupom, koliko se dive uztrajnosti njihovoj i odvažnosti. Ali ne samo iz Brazilije, nego i iz Njemačke, Italije, Belgije, Portugalske, Sjeverne Amerike poslali su najodličniji katolici brazilskim mučenikom adrese.

Koj će biti svemu tomu konac? Brazilska je vlada gotova po pruskom primjeru tjerati stvari okrutnom dosljednošću do kraja, skidajući biskupe, tjerajući opornike iz zemlje. Medjutim hoće-li joj to biti na korist? U Braziliji, koja je od 1844. bila mirna, počima kuhati, ministarske stolice nestoje čvrsto, samomu caru Dom Pedru da je, kako najnoviji glasovi govore, dodijalo i da se želi povući u mir. Katolička pako crkva izići će iz te vatre čišća i svjetlija.

Pruski biskupi u Fuldi.

Javili smo kako su se odmah poslie velikih uzkrsnih svetaca pruski biskupi sastali u Fuldi na grobu sv. mučenika, njemačkoga apostola Bonifacija. Oni su obiknuli ondje se sastati, kad je god treba što velika zaključiti, ili se ohrabriti za nešta eminentno biskupskoga. Njihovi ti sastanci nisu nikada ostali neplodni, već su usuprot svaki put pokazali, da u njih diše živi, djelotvorni duh Isusov. Tako i ovaj put.

Iz ovoga svoga sastanka podastrli su naime neposredno pruskomu caru i kralju podnesak, u kojem ga mole, da novoj zakonskoj osnovi (sada već u zastupničkoj kući konačno primljenoj), kojom se katoličkoj crkvi u Pruskoj oduzimlju svi dohodci, nepodieli svoje sankcije. Podnesak glasi ovako: Svietli, velemogućni caru, premilostivi caru, kralju i gospodaru! Vašega c. i k. Veličanstva državno ministarstvo donielo je pred sabor zakonsku osnovu, po kojoj je daljnji užitak podataka, što su katoličkim biskupijam i svećenikom iz državnih sredstava zajamčeni, učinjen odvisan od predtečne izjave diecezanskih predstavnika ili svećenika, da će bezuvjetno slušati državne zakone. Takove izjave tako bezuvjetno nemože dati kršćanska saviest. Ta apostoli i nebrojeni kršćanski mučenici voljeli su smrt, nego-li podvrći se onim državnim zakonom ili poglavarskim naredbam, koje su jim zabranjivale navieštati božansku istinu, ili od njih iskale zaniekanje kršćanske vjere. — Nemožemo-li po tom onakove izjave dati, a da neuzradimo proti našoj sviesti, i da se neodreknemo kršćanskih načela, to se neće ono nastojanje, kojim nas kane k tomu prisiliti, uztegnuvši nam materijalna sredstva, s kršćanskoga gledišta nikada moći smatrati dopustivim. Osim

toga dotični su državni podatci dotičnim biskupijam samo posljedica pravne obveze, koju je država zajedno sa sekulariziranimi crkvenimi dobri preuzela po izričnih stipulacijah, i kako kaže poznata rieč jednoga pruskoga ministra, „preuzela založivši poštenje Pruske.“ A što se tiče ostalih podataka duhovnikom iz državnih sredstava, niti ovi nisu potekli od kakve puke liberalnosti države naprama crkvi, već imaju takodjer pravnu podlogu, bilo u sekularizaciji samostana i opatija, bilo u patronatskih pravih i principskih obećanjih, te obustava ovih podataka baš u ovaj par mora osobito u katoličkih srcih pobuditi gorka čuvstva, kad upravo duhovnikom drugih kršćanskih konfesija država dobrohotnom darežljivosti dozvoljuje znamenito povišenje plaće iz obćenitih poreznih iznosa. Najbolnije nas pako vriedja zapriećena obustava podataka iz državnih sredstava za to, što se izrično označuje kano kazna za biskupe i svećenike porad njihova držanja naprama svibanjskim zakonom, premda oni bez povrede najsvetijih dužnosti i Bogom danoga katoličkoj crkvi ustava nemogu pri izvadjanju ovih zakona sudjelovati. Mi bismo se bojali, da ćemo povriediti dužno strahopočitanje naprama Vašemu Veličanstvu, kad bismo htjeli samo mogućom držati predmnievu, da bi moglo odgovarati intencijam Vašega Veličanstva tražiti od postavljenih čuvara crkvenoga reda takovu nevjernost i povredu dužnosti. Za to se neobraćamo na obe kuće sabora, u kojih počimaju sve manje razumievati kršćanske nazore, već se obraćamo na samo Vaše Veličanstvo kano zaštitnika kršćanskih u Pruskoj priznatih crkava; na krunu, uz koju su katolici i pod političkimi burami svedj stojali vjernom loyalnošću, a obraćamo se poniznom molbom, da intendiranomu zakonu, kano povredi pošteno stečenih prava i vrelu neizrečene tuge i mir uzbunjujuće smutnje, zanieče previšnju sankciju.

Koliko dostojanstvo govora! Tako govorahu samo veliki apostoli, veliki mučenici i izpovjedaoci svete naše crkve. Govorahu u vrieme, kad jim se je siloviti sviet smijao, kad je na ljudsku sudeć malo ili ništa bilo izgleda, da će ta rieč koristiti. Pa je ipak koristila, makar ne njihovim osobam, makar ne odmah, ali je koristila crkvi božjoj, i mi se onim velikim muževom danas divimo. Tako će danas sutra biti bez dvojbe s njemačkimi biskupi, premda i danas uživaju kod svih pravih katolika najveće počitanje.

Biskupi govore ovdje proti zakonskoj osnovi, koja im hoće da u jedan mah oduzme sve dohodke iz državnih sredstava, i to ne samo njim, nego porad njih svemu njihovu svećenstvu. Nit je to prvi udarac. Tko bi jih izbrojio, koliko jih je i kako gorkih! Dva od njihovih drugova proglašeni su skinutimi sa časti, trećemu biskupu breslavskomu to predstoji, trojica od biskupa diecezanskih u tamnici čame. No da i neima drugih težkih kušnja, ova jedna, kad ti se oduzimlje svakdašnji hljeb, jest doista vrlo velika. Tu mnogi i premnogi sin ove zemlje dolazi u pogibelj uzraditi makar proti volji božjoj, samo da si zadobije ili uzčuva sladki krušac. Kamo-li sreće, kad bi svi duhovnici čvrsti uztrajali u takovoj kušnji! Ne bi crkva oplakivala toliko odpadnika, nit bi ovce Kristove imale kadšto pastira, koji su samo za to pastiri, da vunu strigu i da se tove debelim mesom, ne pako da dadu, kô što dobri pastir Isus, i život svoj za svoje ovce. Biskupi njemački i njihovo sveukupno svećenstvo u tom su drugi ljudi; oni odgovaraju odvažno sotoni, koj ih svjetuje, da se hrane kruhom, a za volju božju da nepitaju: „Nežive čovjek samo ob kruhu, nego ob svakoj rieči, koja izilazi iz ustiju božjih.“ To jim na novo dokazuje njihov podnesak kralju. Nemožemo, vele, dati onakove izjave, kakova se traži, jer je proti sviesti kršćanskoj, jer je protivna načelom kršćanstva; nije pako s gledišta kršćanskoga nikomu d o p u š t e n o siliti nas na to, oduzimljuć nam svakdanji hljebac. Nevele samo to: neće nas nitko od izpunjivanja rieči božje odbiti poradi kruha, nego vele više: nije vam d o p u š t e n o tako raditi; što morate i sami vidjeti, ako priznajete kršćanska načela. Nije vam nadalje dopušteno tako raditi poradi pravnih obveza, koje ste preuzeli, poradi poštenja Pruske, koje ste založili. Bolno je, da oduzimljete katolikom njihovo vlastito pravo, dočim darežljivo podupirete nekatolike i to iz p o r e z a, koj i katolici plaćaju. No najbolnije jest, što nam katolikom oduzimljete kruh za k a z a n, što nećemo da povriedimo svoje n a j s v e t i j e d u ž n o s t i.

Tako govore oni samomu caru, jer nedrže niti za dostojno pačati se s vladom ili saborom, koji se kršćanskim načelom, kršćanskomu osvjedočenju, kršćanskoj sviesti rugaju. — Pa kakov su dobili odgovor? Car je predao državnomu ministarstvu, da ono odgovori. Nije mučno pogoditi, kakov će biti odgovor ovoga ministarstva; sasvim tim priobćit ćemo ga našim štiocem, da vide, kako premožna pruska vlada odgovara kršćanskim konfesorom. Odgevor je upravljen na nadbiskupa kölnskoga, kano predsjednika fuldske konferencije, te glasi ovako:

Dajemo na znanje Vašoj Presvietlosti, da je Nj. Veličanstvo, cesar i kralj blagoizvolio nalog dati državnomu ministarstvu, da odgovori na immediatni podnesak od 2. Travnja biskupa, što su se bili sakupili u Fuldi. Vršeći ovaj previšnji nalog nemožemo da se nezačudimo i da nepožalimo, da su se duhovnici od visoka položaja biskupskoga mogli učiniti organom tvrdnji, kan da je to u Pruskoj zaniekati kršćansku vjeru, ako se obeća slušati takove zakone, kakove u drugih njemačkih i tudjih državah od vjekova i još danas katoličko svećenstvo i njegovi crkveni poglavari najspremnije slušaju, i katolički duhovnici svetom se zakletvom zavjetuju bezuvjetno slušati. Nit je manje čudna i neistinita tvrdnja, da zakoni, proti kojim je s nova naperena nepokornost biskupa upravo samo u Pruskoj, zabranjuju navieštanje božanskih istina. Ako biskupi nagoviestaju, da se danas duhovnikom drugih konfesija poboljšavaju plaće, koja poboljšica nebi

ujedno u dio pala katoličkim duhovnikom, to bi bilo dovoljno samo oko baciti na predloge i razprave sabora, da se gospoda biskupi sami uvjere o neistini svoje tvrdnje. Isto tako je nemoguće da biskupi neznaju, da osnova predložena saboru, za koju ištu od Nj. Veličanstva da nebude izvedena, dopuštajuć si o njezinu sadržaju uvredljivih rieči, nemogaše doći na sabor van jedino usljed previšnje dozvole. Zahtiev, da joj Nj. Veličanstvo ipak poslie prihvata od strane sabora uzkrati sankciju, tim je čudniji, što valjda ni gospoda biskupi sami nemisle, da bi dotacije, o kojih se obustavi radi, ikada od države dozvoljene bile, kad bi tom prigodom biskupom i duhovnikom imalo biti pridržano pravo, da, kako se kada papi svidi, zakonom države budu pokorni ili ne. Ako podnesak zove zakon o obustavi vrelom neizrečene tuge i smutnjom mir uzbunjujućom, neka oni od gospode biskupa, koji su god. 1870. prije proglašenja vatikanskih zaključaka takovo stanje predvidjali kano posljedicu ovih, te rječito izjavljivali, pitaju sami sebe, nebi-li morda vjernim i tvrdim zastupanjem svoga uvjerenja uzmogli bili našu domovinu občuvati od smutnja i nemira, što su jih sami opominjuć prorekli, i na koje mi danas s njimi skupa žalimo. Vašu Presvietlost molimo, da izvolite ovo pismo priobćiti i drugim, koji su podpisali onaj immediatni podnesak.

Kukavna odgovora! Neodgovara na biskupske rieči, već ih ili izvrće ili jim izmiče. Pak sasvim tim biskupe biedi, da negovore istinu. To je slavljena vještina pruskih politika. No katolikom nezamazaše se očiju. Vide oni sami, gdje je istina, gdje-li laž, i komu valja da je crn obraz pred svietom.

Ponajprije kažu biskupi, da je proti kršćanskim načelom i kršćanskoj sviesti bezuvjetnu pokornost obećavati državnim zakonom i naredbam. Za to navode dokaz bjelodan, nikomu dvojben: apostole i mučenike, koji se nehtjedoše pokoriti državi zahtievajućoj, da ili nenaviešťaju vjere kršćanske, ili da se je pače odreku. Kad bi bila kršćanska dužnost bezuvjetno se pokoravati državi, onda bi apostoli i mučenici bili griešno radili. Ali su apostoli izrekli onu veliku svetu rieč: valja više slušati Boga, nego-li ljude.

Prusko ministarstvo, premda praktički zahtieva od kat. biskupa pokornost svakomu državnomu zakonu, bio kakov mu drago, sasvim tim se teoretički neusudjuje toga zastupati. Njemu se je činilo sgodnije stvar tako izvrnuti, kan da su biskupi rekli, da sada postojeći državni zakoni ištu zaniekanje kršćanske vjere, i brane navještanje božanskih istina. To veli, da nije istina. Osim toga jošte tvrdi, da biskupi pokornost onakovim zakonom zovu zaniekanjem vjere, na kakove se katolici drugdje zaklinju svetom zakletvom. Ovo je grdna neistina. Nigdje se katolici nezaklinju na zakone, kojimi se oduzimlje biskupom svaka disciplinarna vlast, kojimi se oduzimlje papi svaka jurisdikcija, a dopituje laikalnomu nekatoličkimi elementi napunjenu sudu, kojimi katolici nemogu imati ni biskupa, ni vikara, ni duhovnika, makar bio po božanskih uredbah i svetih kanonih najzakonitije poslan, ako im ga neodobri država, kao što se to zahtieva u Pruskoj. Ako ima medju pruskimi zakoni i takovih kakove drugdje katolici od države primaju i priznavaju, to ipak katolici nipošto nemogu ni nesmiju priznati onih načela, na kojih Pruska gradi svoje crkvene zakone, jer bi to značilo naprosto priznati, da crkva neima nikakve svoje od Boga joj dane samostalnosti. Čudno bi pako bilo, da pruski biskupi jedne crkvi nametnute zakone prihvate, a druge ne, premda se osnivaju na istom načelu i polaze od iste zakonarske vlasti.

Premda biskupi nisu u svom podnesku izrično rekli: da postojeći pruski zakoni i naredbe zahtievaju niekanje kršćanske vjere, zabranjuju naviešťanje iste vjere, to su ipak baš mogli. Jer se zna, da pruski kultusminister već i katekizam za katoličku djecu u školah zabranjuje, gdje i kad mu se svidi; da proti volji roditelja katoličkih nagoni djecu, da slušaju katekete, koji nieču dogme katoličke. Zar to neznači priečiti prodikanje kršćanske vjere, jer prava kršćanska vjera katoliku jest upravo ona, koju nauča kat. crkva. Još je jasniji dokaz obćenita priečenja da se nenavješta vjera, kad se katolikom silom oduzimlju i odganjaju njihovi biskupi i svećenici. — Pruska zahtieva re et facto od katolika, da nepriznaju dogmatičkih zaključaka vatikanskoga koncila, i ne samo vatikanskih, nego ni dogme: da je papa sbilja prava glava katol. crkve u Pruskoj, komu su dužni svi katolici pravu pokornost, da katolička ima svoj ustav od Boga, koga nijedna vlast promieniti nemože. Neznači-li to nagoniti katolike, da zanieču svoju kršćansku vjeru?

Biskupi su izjavili, da državni podatci katoličkoj crkvi nisu milost, već upravo pravna dužnost od države preuzeta. Ni toga nemože niekati ministarstvo. Kojim pravom dakle zakraćuje crkvi ono, što je njezino? Neima nikakova, i za to su biskupi pravo rekli: da je zakonska osnova ob obustavi povreda pošteno stečenih prava; na što ministarstvo nezna drugo van reći: da se tim uvredljivo govori o onoj osnovi. Ali nemogući odgovoriti po razlogu i pravu, a niti sasvim mukom premučati onako jasan poziv biskupa na svoje pravo, gle! kako se nedostojnom doskočicom služi prusko ministarstvo. Veli, da toga valjda ni biskupi nemisle, da bi država ikada kakovu dotaciju bila dozvolila, gdje bi se biskupom pridržalo pravo, da prama tomu kako se papi svidi, zakonom državnim pokorni budu ili ne. — Jedno tu se neradi o kakovoj dozvolji državne dotacije, već o pravoj obveznosti, koju su pruski kraljevi na sebe preuzeli i to izričnimi stipulacijami, i morali su preuzeti prišvojivši si, t. j. sekularizovavši crkvenu imovinu, kako to biskupi jasno kažu, nit ministarstvo može niekati. Nadalje su papa i biskupi tako jasno i glasno izjavili toliko puta, da se katolici državi u svem, što je sbilja njezino, pokoravaju bezuvjetno, no u stvarih božjih i onih, koje je Krist ostavio ne vladarom ovoga svieta, već svojim

apostolom, da se jedino pokoravaju zakonu božjem i oblastim od Krista ustanovljenim. No današnjim poganskim državnikom nije to dosta, oni traže bezuvjetnu pokornost zakonom državnim, u svem, o čem se državi svidi krojiti zakone ili naredbe makar da odluči ukinuti samo kršćanstvo. Ružna je dakle i nedostojna kleveta, kad ministarstvo govori, kan da se za biskupe traži pravo, da budu zakonom državnim u obće, dakle i onim, koje država izdaje u pravom svom djelokrugu, pokorni ili nepokorni, kako se papi svidi.

No ovdje valja da još nešta rečemo. Današnji poganski državnici nikako netrpe, da se papa išta pača u njihovo zakonarstvo i politiku. Kad bi se pačao u stvari svjetovne, o kojih mu briga nikako nije povjerena od Krista, pravo bi imali; ali papa se pača samo onda, kad se radi o interesih božjih i crkvenih. No kad je to? Na to si pitanje dakako današnji pogani, koji u obće za Boga i za religiju nemare, nekmo-li da bi priznavali božanstveno pravo crkve i papinstva, ili neznaju odgovoriti, ili tako odgovaraju, da sebi pridržavaju pravo odluke Pravi kršćanin i katolik sudi drugačije. On vjeruje, da je Isus Krst sišao s nebesa, da ljude nauči, što je volja božja, na svoje mjesto da je, opet odilazeć sa zemlje, metnuo svoje apostole i njihove nasljednike, da budu tumači volje božje, dosljedno, kad je pitanje: što je volja božja? da treba njih slušati, navlastito pako nasljednika sv. Petra, rimskoga papu. To katolik vjeruje, pa je tu vjeru dužna država štovati i barem puštati, da katolici po svojoj vjeri živu, ne pako rugati jim se ili ih silovito smetati, osobito gdje se katolička crkva državnim ustavom priznava, ko što u Pruskoj.

Posljednja, premda toliko put opetovana, doskočica pruskoga ministarstva jest ona, da su njeki pruski biskupi sami predvidjeli i prorekli god. 1870., da će biti vatikanskim zaključkom posljedice, kakove se sada vidjaju, i da bi za to imali bili tvrdo ostati kod svoga uvjerenja. Zar se tim opravdava silovitost pruske i njekih drugih vlada, što su biskupi predvidjali, da će neprijatelji kat. crkve od onih dekreta uzimati izliku, da napadaju i ruše kat. crkvu? Ili je morda istina Bogom objavljena morala ostati ne samo neočitovana, nego tja zaniekana za to, što se je bilo bojati, da će sviet nevjernički podivljati? U ekumenskom vatikanskom koncilu svidjelo se je duhu božjemu, da se njeke istine ondje protumače. Kad je to bilo postalo nedvojbeno katol. biskupom, koji su donle s različnih razloga oponirali, zašutiše i vjerno primiše izreke duha svetoga. No tim nisu stekli neprijatelji božji prava, da crkvu božju progone.

Mislimo da nije bilo suvišno ovoliko govoriti o stvari, koja je ravno u Pruskoj, al se tiče svega katoličanstva. Znamo takodjer da ima i kod nas više bismarckianskih političara, i što tajnih što dosta javnih neprijatelja katoličtvu, nego-li si mnogi od naših štioca i misli.

Viestnik.

Zagreb. Nadajući se, da će zanimati naše štioce, objavljamo ovdje dvie naredbe naše vis. zemaljske vlade o strogih izpitih na bogoslovnom fakultetu našega sveučilišta.

Naredba kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 18. Ožujka 1875. broj 1152., kojom se izdaju propisi za kr. sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu, po kojih se može postići doktorat na fakultetih bogoslovnom i pravo- i državoslovnom.

Na temelju povlasti podieljene mi previšnjim riešenjem od 8. Ožujka 1875. izdajem za kr. sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu priključeni red o strogih izpitih za dotična dva jur u sva četiri tečaja otvorena fakulteta, naime bogoslovni i pravo- i državoslovni.

Ivan Mažuranić s. r.

Red strogih izpitah na bogoslovnom fakultetu.

§. 1. Za doktorat bogoslovja ište se, da se podnesu četiri stroga izpita (rigorosa). Na te izpite pušta se samo onaj kandidat, koj se izkaže, da je svršio po propisu bogoslovne nauke kano redoviti slušalac, za što valja da svoj absolutorium položi kod dekana profesorskoga sbora. Oni bogoslovci, koji su svršili bogoslovne nauke na kojem zakonito uredjenom biskupskom učilištu, mogu se po učinjenoj imatrikulaciji pustiti na stroge izpite, ako se izkažu, da su podnieli izpit zrelosti, kao takodjer da su slušali sve nauke za strogi izpit potrebne. Prije strogoga izpita iz biblijskih naukah valja da je kandidat položio izpit iz jezika sirskoga, kaldejskoga i arapskoga (vidi Dodatak).

§. 2. Ona četiri stroga izpita protežu se na sliedeće predmete: 1. Uvodne znanosti u sv. pismo staroga i novoga zavjeta; exegezu iz izvornih teksta sv. pisma, hebrejskoga i grčkoga; gramatiku i analysu hebrejskoga jezika. 2. Bogoslovje fundamentalno (obći dio dogmatike) i dogmatiku (posebni dio). 3. Bogoslovje moralno, homiletiku, liturgiku i katehetiku. 4. Crkvenu povjest i crkveno pravo.

§. 3. Strogi se izpiti mogu podnašati kojim god redom, samo treba, da budu svi podneseni na ovom sveučilištu.

§. 4. Strogi se izpiti drže javno, svaki traje dva sata.

§. 5. Medju jednim i drugim strogim izpitom ima pravilno biti najmanje tri mjeseca razstaje; nu ako je kandidat na predjašnjem rigorozu jednoglasno odobren, može mu dekan za sliedeći rigoroz opredieliti i kraći rok.

§. 6. Izpitno se povjerenstvo kod svakoga strogoga izpita sastoji od dekana (prodekana) profesorskoga sbora, kano predsjednika i (pravilno) od četiri eksaminatora. Ovi jesu: dva delegata nadbiskupske stolice zagrebačke i dva redovita profesora dotičnih izpitnih predmeta. Delegati nadbiskupski imaju biti svakako doktori bogoslovja. Pravilno će se uzimati izmedju redovitih profesora bogoslovja.

§. 7. Neima-li za kakav predmet redovita profesora. ili da je ovaj zapriečen, to se ima k strogomu izpitu pozvati izvanredni profesor rečenoga predmeta, a da neima ni ovoga ili da je zaprečen, tada onaj profesor, koj onaj predmet faktično uči, ili mu je predmet onomu najbližji.

§. 8. Predsjednik je vlastan uvjek, ali dužan je samo onda pitati, kad je nominalni profesor jednoga izpitnoga predmeta. U tom slučaju sastoji se povjerenstvo samo jošte od trojice eksaminatora, te predsjednik dobiva dvostručnu taksu.

§. 9. Svaki član izpitnoga povjerenstva treba da je kod izpita od početka do kraja. Prije glasovanja i konačne izreke dogovara se povjerenstvo o rezultatu izpita. Na temelju cjelokupnoga rezultata izpita glasuje se onda biljež̌kom: „izvrstno“, „dovoljno“, ili „nedovoljno“. Skupna biljež̌ka opredieljuje se po većini glasova; ako su glasovi jednako podieljeni (§. 8.), po glasovih nepogodnijih.

§. 10. Dobije-li kandidat skupni kalkul „nedovoljno“, to se nemože pustiti na drugi strogi izpit, van samo da ponovi isti rigoroz i to tek iza tri mjeseca. Bude-li i drugi put zabačen, to mu se dopušta samo još jedanput ponavljati i to iza godine dana. Ako i treći put padne, neće moći na ovom sveučilištu nikada više dobiti ni doktorata ni nostrifikacije.

§. 11. Za svaki strogi izpit ima kandidat položiti taksu od 30 for. Od tih dobiva predsjednik i svaki član povjerenstva 5 for. Ostalih 5 for. ide u sveučilištnu zakladu. Za svaku ponovu rigoroza ima se položiti 20 for. Od ovih pada na svakoga člana povjerenstva 4. for.

§. 12. Oni samo članovi povjerenstva, koji su kod izpita prisutni, imaju pravo na obrok od taksa. Bude-li koj član ma s koga uzroka zaprečen pribivati, dekanu se je po §. 7. pobrinuti za zamjenika. Nemože-li to više biti, ali se izpit ipak može još držati s ostalimi članovi povjerenstva, to će ovi preostatak od takse medju se podieliti.

§. 13. Kandidat ima prije promocije učiniti izpovjed vjere pred nadbiskupom, ili nadbiskupskim delegatom i o tom donieti pismenu potvrdu.

§. 14. Promociju obavlja pod predsjednikom rektorovim, uz prisutnost dekana profesorskoga sbora, redoviti koj profesor (per turnum) kano promotor u formi, koja će se naknadno ustanoviti.

§. 15. Taksa za promociju iznosi 35 for. Od tih dobiva rektor 15 for., dekan i promotor po 5 for., ostalih 10 for. ide za diplomu i u sveučilištnu zakladu.

§. 16. Ovaj red za stroge izpite stupa u život s danom proglašenja.

Dodatak k redu za stroge izpite na bogoslovnom fakultetu o izpitu iz jezika sirskoga, kaldejskoga i arapskoga.

§. 1. Tko hoće da podnese strogi izpit iz biblijskih nauka, treba da je prije s uspjehom položio javni izpit iz jezika sirskoga, kaldejskoga i arapskoga.

§. 2. Na ovaj izpit pušta se svaki redoviti slušalac bogoslovja, prijaviv se kod dekana bogoslovnoga fakulteta i izkazavši se svjedočbom izpita zrelosti, ili svjedočbom imatrikulacije na bogoslovnom fakultetu, te dokaznicom, da je rečene jezike slušao na kojem sveučilištu, ili biskupskom bogoslovnom učilištu. Ovaj se izpit može podnieti kada god, tečajem bogoslovnoga četverogodišta ili kasnije.

§. 3. Predsjednik izpitu jest bogoslovni dekan (prodekan), a eksaminator docent pomenutih jezika. Docenta može zamjeniti koji drugi bogoslovni profesor ili docent tim jezikom nedvojbeno vješt.

§. 4. Izpit je jedan za sva tri jezika, i traje jedan sat.

§. 5. Uspjeh izpita ima eksaminator u posebni za to zapisnik upisati bilježkom „izvrstno“, ili „dovoljno“, ili „nedovoljno“ a na temelju toga zapisnika izdat će dekan bogoslovnoga fakulteta kandidatu biljegovanu svjedočbu, te mu i u indeks taj izpit zabilježiti.

§. 6. Dobije-li izpitanik bilježku „nedovoljno“, može se poslje tri mjeseca opet podvrći izpitu. Neuspije-li ni sada, dozvoljuje mu se samo jošte jedna ponova poslje tri mjeseca.

§. 7. Taksa za ovaj izpit jest 5 for., od kojih 3 pripadaju eksaminatoru, a 2 predsjedniku, za svaku pako ponovu jest taksa 4 for., od kojih eksaminator i predsjednik dobivaju po 2 for.

Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za bogoštovje i nastavu od 18. Ožujka 1875. br. 1152., kojom se sadanjim slušaocem bogoslovja pod stanovitimi uvjeti osiguravaju njeka pogodovanja u pogledu strogih izpita.

Uzamši u obzir dosadanje stanje hrvatsko-slavonskih biskupskih učilišta, nalazim na temelju povlasti podieljene mi previšnjim riešenjem od 8. Ožujka 1875. odrediti, da hrvatsko-slavonska zemaljska vlada one slušaoce, koji se sada u prvom ili u daljnjih tečajih bogoslovnih nauka nalaze, u sporazumljenju sa profesorskim sborom iznimice i bez izpita zrelosti pripustiti može k strogim izpitom, ako zrielost svoju time dokažu, da su svekolike bogoslovne nauke svršili vrlo dobrim uspjehom.

Ivan **Mažuranić** s. s.

— Pod danom 31. Ožujka izdao je preuzviš. g. nadbiskup J. Mihalović okružnicu na svećenstvo glede obskrbe nemoćnih svećenika, potičući na prinose, koji bi se imali odmjeriti na temelju novih savjestnih fassija (koje bi valjalo do 15. Svibnja o. g. priposlati); najavljujući zajedno za mjesec Rujan o. g. diecezansku konferenciju, sastojeću se od kaptola metrop. i od vicearkidjakona te po jednoga župnika iz svakoga kotara, u kojoj bi se stvar nemoćnička sasma uredila, i osim toga radilo o izvadjanju zakona za pučke škole.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 16.] U Četvrták, 22. Travnja 1875. **[Tečaj XXVI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Reorganizacija zemlje.

Do skora će biti provedeno u našoj domovini ono, što zovu preustrojstvom zemlje. Barem su upravni i sudbeni kotari drugačije razdieljeni, sudstvo odieljeno od uprave, imenovani upravni predstojnici, a bit će do brza imenovani sudci prve molbe. Kad bude to izvedeno, doći će na red preustrojstvo pučkoga školstva prama novom zakonu, te će se dakle preurediti i ta grana, od koje bez dvojbe jedni očekuju samo sladje i obilatije plodove, a drugi se bogme boje, da nebi bilo gorkih.

Preustrojstvu tomu sjegurno jest svrha, da naš narod učini korak napried i to na bolje, da bude, što no vele, naobraženiji, bogatiji i snažniji. Takovo se nastojanje može samo pohvaliti, i mi bi bili hrdjavi rodoljubi, kad nebismo željeli od srca, da se namienjena sreća poluči Al je veliko pitanje, je-li dovoljno ono, što se izvadja. Što je sve potrebno za vremenitu sreću naroda i zemalja, o tom ima različna mnienja. Nemarimo pitati, što je sve o tom mislio ovaj ili onaj stari ili novi poganski ili upravo bezbožački mudrac, nego izražavamo na prosto istinu za nas nedvojbenu, da neima narodom sreće bez B o g a.

Tko vjeruje svetomu pismu, može to naći na nebrojenih mjestih. Svakomu zlu na svietu, svakoj nevolji i istoj smrti uzrok se ondje kaže odpadnuće od Boga. Osobito je u tom poučna historija naroda izraelskoga. U njoj, kao što i u prorocih govori se postojano, kako je onomu narodu bilo dobro, dok je slušao svoga Boga, i kako je padao u svakojake biede, glad, kugu, ratove, robstvo, koliko bi se god puti odmetnuo od svoga Boga. Valja opaziti, tu se govori o narodu, koj je bio gospodar svoje zemlje, neodvisan pod svojimi zakoni i svojimi kraljevi. To kažemo onim politikom, koji bi nam morda htjeli reći, da je religija tobože samo stvar skroz privatna pojedinih ljudi, no u javnosti, u državi da nebi trebalo imati na nju nikakva obzira. Kršćanstvo napokon hoće, da čovjek upravo b o ž j i m d u h o m ž i v e, i tim duhom da Bogu kliče: Otče! (Gal. 4, 6.) — a ne da za Boga ni nepita pri svojih mislih i djelih! Što se pako tiče napose odnošaja državnih, koliko tu treba vjere u Boga, to bi imali naši državnici naučiti iz poslanice sv. Pavla Rimljanom pogl. 13. Budući stvar znamenita, valja nam ju nešta malo razviti.

Sav državni red osniva se s jedne strane na auktoritetu, s druge na pokornosti. Čim je svetiji auktoritet, a pokornost saviestnija, tim sretnija država. Apostol dakle nauča na mjestu naznačenom: da je svaka oblast od Boga, da je oblast službenik božji, na dobro onomu, koj dobro radi, a na osvetu onomu, koj tvori zlo. S toga da se oblasti ima pokoriti svatko, i to kano božjemu naredjenju tako, te je odpor proti oblasti odpor proti božjemu naredjenju, da se treba pokoriti ne samo od straha kazne, nego od savjesti. S istoga uzroka, što je oblast od Boga, da se plaćaju porezi i danci, da joj se ukazuje čast i strahopočitanje.

U medjusobnih gradjanskih odnošajih potrebno je, da svatko daje drugomu njegovo pravo, no osim toga ako hoće svim biti dobro, valja još da bude jedan drugomu na pomoć. Nepravdi medjusobnoj nebi smjelo biti ni traga. Sada čujmo, što o tom govori apostol u ime božje! Nikomu, veli, neostajte ništa dužni, van da jedan drugoga ljubite; tko bo ljubi drugoga, izpunio je zakon. Zapovied bo: „nečini preljuba“ „neubij“ „neukradi“ „nepoželi“ (tudjega) i ako je još koja druga, u ovoj se izreci sadržaje „ljubi bližnjega svoga kano sama sebe.“

Ljubav bližnjemu zla nepravi, ljubav je dakle izpuna zakona.

Napokon svaki gradjanin za sebe valja da je u obće čist, pošten, triezan, umjeren. Bez trieznosti i uzprege gradjana neće biti blagostanja i mira, brzo će se izleći svakojake grdobe, gdje neće ostati netaknuto tudje pravo, nit ostat nepovriedjena svetinja zakona i oblasti. Za to apostol završuje svoj nauk ovako: odvrzimo djela tmine pa obucimo oružje svietlosti. Kano na danu pošteno se vladajmo, ne u gošćariji i pijančevanju, ne u bludu i razkalašenosti, ne u svadji i zavisti, nego obucite Gospodina Isusa Krsta, i nebrinite se za pùt tako, da je za njezine pohote.

Eto tako govori sv. Pavao. Mi smo osvjedočeni, da će svaki sbilja čestit, sbilja mudar i svomu narodu blagohotan politik apostolov nauk odobriti, i reći: kamo-li sreće, da su u životu našega naroda živa ova načela! I kako nebi? Kad bi službenici države nosili u grudih živu sviest, da su službenici božji, i da dosljedno moraju raditi prama puku kano Bog, komu su strog i nikako ukloniv ili pomrsiv račun dužni: koliko bi brižnije, koliko pravičnije i svetije radili! Isto tako podložnici da su pokorni, ne od straha već od saviesti imajuć pred očima: božje je to naredjenje — nebi kršili zakona i zapoviedi, nebi se otimali svojim gradjanskim dužnostim. Poznato je, kako su se u saboru znali tužiti ugarski financministri, da neima prave gradjanske sviesti, i za to da se gradjani otimaju izpunjenju svoje gradjanske dužnosti: plaćanju poreza. Šteta što nisu mislili, da neima ni gradjanske saviesti ondje, gdje moralne neima, a ova, premda ljudem naravna, da neima prava temelja ni prave snage, gdje u srcu neima prave religije. Dižite religiju, pa ste podigli sviest moralnu i — poreznu snagu države!

Može-li se gradjanska i socialna dužnost kraće, jezgrovitije, jasnije i krasnije izraziti, nego kad Pavao veli: Nebudite nikomu ništa dužni, van da jedan drugoga ljubite! Dug ljubavi jedini je trajan, sveudiljan, koliko god dobra učiniš bližnjemu, nikad nesmiješ reći: sve sam namirio, nisam ti ništa više dužan. Kako je danas u svietu protivno: ljudi sveudilj prave dugove, a nemisle jih namiriti, ljubav pako ni nesmatraju dugom. Koliko se čini krivice, koliko-li raste broj onih čina, koji se obćenito nazivlju zločini! Kako se pako misli o ljubavi, to najbolje pokazuju komunističke i socialističke težnje, koje sve više stiču ne samo pristaša, nego i organizacije. Skupljajte sve blago u malo ruku i nedajte siromahu živjeti, osim toga otmite mu iz srca ne samo ljubav Boga, nego i strah od Boga: brzo ste medju ljudmi zaveli stanje, kakovo je medju divljom zvjeradi.

Da čovjek kroti svoje pohote i strasti, i u tom da je kriepost, i to kriepost čovjeka naobražena, plemenita — to se čini danas mal ne nauk smiešan. Uživati, što više uživati, dok samo možeš uživati, samoživo uživati — to je lozinka, to mudrost i kriepost premnogih današnjih naobraženih. Koliko se mladih ljudi hoće da posveti strožemu načinu života? koliko ih hoće da se barem pošteno oženi? Što pokazuju ti pojavi, i kamo će to dovesti?! Ista služinčad u gradovih toliku razvija gizdu i razkalašenost, da dolazi u pogibelj imovina i zdravlje i život gospodara i ovih djece. To valjda sve nije dobro. No pomoći nije druge, van po nauku apostolovu uzprezati svoje pohote.

Napose zabranjuje apostol troje: pijančevanje, blud i razkalašenost, zavist i svadju, a baš ovo troje zlo hara grdo po našem puku i otmenijem, al još više prostom. Pijanstvo i domaća svadja mnogu je kuću već razrušila, no svakojaki griesi bluda i razkalašenosti u čitavih velikih krajevih nište nam obiteljski život, a s tim radjanje i uzgajanje djece. Preljub i izmetanje ploda i priložničtva, a ova gdješta pod njekom vanskom izlikom ženitbe, množe se u njekih krajevih na strahovit način. Što ćemo reći o uzgajanju djece, koje prečesto zanemaruju i sami zakoniti supruzi? Zar će nam odtuda narod procvasti i ojačati? Pasti će, i kako strašno, ako se brzo tomu neprovidi. No bez vjere kršćanske neće biti ništa.

Baš je u našem narodu jasno vidjeti, što djeluje religija za civilizaciju i socialni i politički život. Gdje je god bolje u religiji obučen i gdje marljivije vrši svoje religiozne dužnosti, ondje je pitomiji, radiniji, civilizovaniji, imućniji; usuprot gdje neima prave obuke u religiji, ondje je divljiji, lieniji, goliji, nasilniji, idući za tatbinom i razbojstvom. Za to mnijemo, da bi baš naši politici imali i više, nego-li morda drugi, u životu našega naroda njegovati religiju. Toga je ipak malo opaziti. Duh kršćanstvu, pače Bogu u obće protivan od druguda duva silno i po našoj zemlji, pa se mnogi daju od njega zamamiti, drugi pako zaplašiti, da nebudu proglašeni sredovječnimi mračnjaci, ako samo riečju, nekmo-li javnim činom pokažu, da ciene i zastupaju religiju, i vjeruju u Isusa i njegov nauk. Za čudo je, kako se u javnih govorih izbjegava i rieči „Bog“, no još mnogo više onomu imenu, za koje veli apostol Pavao, da se imenu „Isus“ klanjaju nebesa, zemlja i pakao;

sv. Petar pako kaže, da neima pod nebom ljudem drugoga imena, od imena „Isus“, pod kojim bi se mogli spasiti. Svako drugo ime kakova god mudraca, osobito ako je bio poganin staroga ili novoga vieka, spominjat će se kano kakov auktoritet, samo ne Isus Krst. Tko nije sliep i gluh, to može lasno opaziti. A još mnogo se jasnije vidi, kako ljudi oni, koji se u nas ponose izobraženošću nevrše, barem javno, nikakovih religioznih dužnosti. Za njimi se povodi sva mladež srednjih i višjih učilišta; još samo fali da iz paedagogija izadju takovi učitelji, koji će nemar i morda tja mržnju kršćanske, i jer se katolička crkva najjače danas napada, napose katoličke vjere prenositi u pučku školu, i u obće u puk. Mi bismo pitali, je-li to sbilja žele naši politici, i kakovu se dobru od toga nadaju?

Ima kod nas politika, koji se nepovode na toliko za današnjim liberalizmom, nit nisu osvjedočeni, da je stvar religije barem teoretički već sasvim savladana i u grob metnuta, te se nebi trebalo na nju više ni obzirati, van toliko da je kano prazne tlapnje što prije nestane i u narodu. Oni su pače osvjedočeni, da je religije barem za prosti puk treba, dočim naobraženi nalazi svoje zadovoljstvo u filosofiji. Za to da neka ostane u prostom puku, gdje bi mogla još koje dobro stvoriti, i ondje neka ju svećenici goje. I takovih će politika, barem kako se nadamo, kod nas najviše biti, za to se moramo s njimi malo točnije razgovoriti.

Mi vjerujemo u rieč Isusovu: „istina će vas spasiti“, a naši politici priznat će to barem kano filosofi. Religija kršćanska ili je istina, ili nije. Ako nije istina, onda neima od nje sreće ni spasenja; ako je pako istina, onda valja da ju priznajete sborom i tvorom, ako hoćete, da od nje bude spasenja. Mi katolici nedvojimo o istini naše vjere, vi pako kano filosofi možete se pitati: kako je to, da rod ljudski nije nikada bio bez religije, da je religija postulat njegove naravi, da iz religije toliko dobra izvire za ljude, a napose iz kršćanske religije, da ta religija uči tako uzvišene i tako naravi ljudskoj ugadjajuće istine, ako nije van samo varka ljudskoga uma i srca? Mi nemislimo, da si oni to mogu dovoljno riešiti, a da nepriznaju, da religija ima svoj realni istiniti temelj; ako si pako nemogu onoga pitanja nikako dovoljno riešiti, već to čini nam se, da bi jih moralo potaknuti, da štuju religiju kano blagonosan misterij, pače da vjeruju ono, što je sav sviet vjerovao kroz devetnaest vjekova, i iz čega se je razvila sva civilisacija i kultura današnjih naroda.

Svakako religija neće uspjeti ni kod prostoga puka, ako joj izobraženije klase nebudu pokazivale prava štovanja, ko što bi bez dvojbe najprije uspjela, kad bi izobraženiji sami iskreno vjerovali u kršćanske istine. Nije puk sliep i gluh, da nevidi i nečuje, kako se glede religije vlada župan, sudac, pučki učitelj, djak većih škola itd. Čega gospoda nevjeruju, ono, mislit će si, netreba ni on da vjeruje. Bez prave vjere pako neće korjena uhvatiti ni oni krasni nauci apostola Pavla, za koje mislimo, da nebi naši politici žalili, kad bi jih čvrsto držao naš narod. Bio bi sjegurno u svem bolji red, ljepša sjegurnost, krasnije blagostanje.

Još će manje uspjeti religija, ako civilne oblasti nebudu ništa aktivno podupirale nastojanje svećenstva. Kako će čovjek naučiti istine vjere, ako nebude dolazio u crkvu, na prodike i katekizaciju; ako morda u nedjelju i svetak nebude mirovao od rabote? Englezki narod je naobražen i sjegurno radin i industriozan, pa ondje i država pazi, da se u svetačni dan miruje. I kod nas siluju djecu i roditelje, da djeca dolaze u školu, ali za crkvu, za katekizaciju vele ili rade, kan da nije dopušteno nikakvo siljenje. No kad bi vam stalo bilo sbilja do toga, da puk religiozno živе, brzo biste došli do drugačijega mnienja.

Ovim što smo tu rekli, namislili smo upravo naše politike potaknuti, ako jim je stalo do sreće narodnje, da u svojoj reorganizaciji nezaborave na faktor religiozni. Nemožemo ipak tu sami zaboraviti, da je njegovanje religije povjereno od Boga svećenikom, i da su ju oni dužni držati i onda kad bi joj sav sviet bio protivan. Za to si na koncu dopuštamo izraziti svoje tvrdo uvjerenje, da će i naši nadpastiri sa sveukupnim svećenstvom ozbiljno nastojati sa svoje strane o reorganizaciji zemlje. U tu svrhu trebalo bi morda prije svega dogovora. Već je pokojni kardinal Haulik pripreme činio za provincialnu synodu, ali nije žalibože nikada do nje došlo; no i konferencija naših nadpastira mogla bi biti dovoljna, a laglja je porad svoje forme. Njemački biskupi sastaju se češće, i u Cislajtaniji i u Ugarskoj bilo je u novije vrieme biskupskih sastanaka. I kod nas bi to isto potrebno ili barem najshodnije bilo. Svećenstvo bi tim dobilo jaku ponuku i pouku za svoje djelovanje. Ovo nije samo naše privatno mnienje, nego smo ga čuli iz ustiju mnogih vriednih svećenika, te smo se za to i usudili ovdje ga iznieti.

*

Korizmene propovjedi od Adolfa Vebera.

U ovom se je listu već opetovano govorilo o tom, kako je kod nas crkveno besjedničtvo posve zanemareno; kako je već skrajnje vrieme, da se i to polje počme marljivo obradjivati. Već prije više godina zabolilo je jednoga vriednoga svećenika, kad je vidio, kako se u Zagrebu propovjedi slabo polaze te je učinio predlog, neka bi se imenovao stalan propovjednik, koj bi znao liepom i umnom besjedom privući što više naobraženih slušatelja. Zatim se je u ovom listu ne jedanput spomenulo, da je žalostno, što se u našoj stolnoj crkvi, skoro bi čovjek rekao, zidinam propovieda, i da bi zahtievala i korist vjernika i čast stolne crkve, da dobije ona stalna propovjednika, koj bi bio i dobar govornik i dobar bogoslov. U novije vrieme potaknuo je drugi svećenik misao, da bi bilo ne samo koristno nego i nuždno, da se za naše svećenstvo izdaju propovjedi, kako to svigdje biva. On je predložio i način, kako bi se to po njegovu sudu najlakše dalo izvesti. Ali svi ti predlozi ostaše bez odziva. Ja nedvojim, da neima kod nas svećenika, koj se nebi slagao s menom, da se za propovjednika izobraženijih razreda zahtievaju veće sposobnosti nego za propovjednika prostoga puka. Pobožan župnik na selu lahko će zadovoljiti svojoj propovjedničkoj dužnosti, ako sa znanjem svetoga pisma i poznavanjem svoje občine spoji gorljivu revnost za duhovno dobro svojih vjernika. Od gradskoga propovjednika za izobražene razrede zahtieva se obširnije i dublje bogoslovno znanje, zahtieva se temeljito poznavanje današnjih vjerskih i srodnih pitanja, zahtieva se veća govornička vještina, zahtieva ne samo pravilan i čist govor nego poznavanje bogatstva narodnoga jezika. Tko neima tih svojstva, onaj ne samo da neće privući naobraženih slušatelja, nego će ih, ako ih još ima, odbiti. I za to ja o tom nedvojim, da će nas nužda prisiliti, te ćemo se i za vješta propovjednika pobrinuti i propovjedi izdavati, da se crkveno besjedničtvo podigne. Ali je-li pohvalno čekati, dok se kršćani od rieči božje posve odbiju?

Moje je stalno uvjerenje, da su propovjednici većim dielom sami krivi, ako neimaju slušatelja. Jer u naravi čovječjoj leži, da rado slušamo liepe i umne govore, a s riečmi propovjednikovimi, ako je sa svoje strane učinio sve što je mogao, djeluje i milost božja zaśladjujuć ih slušateljem, otvarajuć im put u njihova srca. Poznato je, da je glavna zapovjed, koju je Gospod dao svojim učenikom, bila „docete.“ A Pavao kaže: „kako će sviet vjerovati, ako nečuje, a kako će čuti, ako mu se nepropovieda.“ Dostojno dakle, potrebam vremena odgovarajuće propoviedanje, prva je dužnost svećenička. Da nezavlačim predugo, reći ću u kratko svoje mnienje: ja mislim, da bi dobro bilo, kad bi se naredilo, da se bogoslovi i privatno u sjemeništu naučaju i vježbaju u besjedjenju. Jer nitko neće tvrditi, da je za tu težku umjetnost dosti ono nekoliko sati u zadnjoj godini bogoslovja koje predaje homiletiku prof. pastorala, obterećen mnogimi i različnimi predmeti kano: pastiricom, liturgikom, konfesarom, kateketikom, metodikom napokon i homiletikom. Zatim bi se imali bogoslovi više nego je sada moguće praktički vježbati u besjedjenju, te se osobita briga uzeti za one, koji pokazuju osobitih za tu umjetnost naravnih darova. I kod namještanja u službu imao bi se na njih uzeti osobit obzir te im se dati takovo mjesto, gdje bi se mogli dalje usavršivati i teoretički i praktički, da se mogu s vremenom upotrebiti za odličnije mjesto. Ja mislim, da nebi bilo odviše, gledeć na svetost crkvene govornice, zahtievati, da se najsposobniji mladići za kratko makar vrieme pošalju slušat i gledat glasovita koga govornika ili glasovitoga učitelja besjedničtva; ako se to čini s pjevači i predstavljači, zar su manje vriedni crkveni govornici? — Takove i slične mi se misli radjaju, kad mislim o crkvenom govorničtvu kod nas.

Nego da priedjemo na Veberove korizmene propovjedi. Tko je slušao Vebera propoviedati, on će, ja mislim, rado pristati uz mene: da bi Veber, kad ga njegovo zvanje nebi bilo odvuklo od bogoslovja i crkvene službe, mogao bio postati velik crkveni govornik. U njem su spojeni svi naravni, za velikoga propovjednika potrebni, darovi kako u malo kom. Njegova vanjština, njegov brzi i pronicavi um, njegova živa i neizcrpiva fantazija, njegova sigurna pamet, njegov ugodni i gibki glas, njegov birani i bujni jezik, njegova naravska akcija· sve to svjedoči, da mu narav nije ništa uzkratila za velikoga govornika. Uz to je on vičan, posao svoj savjestno obaviti: tko čita njegove govore od 1873. te ih prispodablja s Segnerovimi, polag kojih ih je izradio; tko ga je čuo, kako je bez zapinjanja i opetovanja govorio: onaj će priznati, da Veber nije žalio truda, izradjujući i učeći svoje govore, premda ga množina slušateljstva nije mogla oduševiti. Uz to baveći se mnogo godina klasici, on je proučio velike učitelje besjedjenja: Cicerona i Kvintilijana. Nego te vlastitosti nisu za crkvenoga govornika dovoljne, još se za njega zahtieva dvoje: što savršenije znanje sv. pisma i poznavanje svetih otaca, zatim posebna pravila crkvene retorike. Što se prvoga tiče, ide velika hvala Vebera. što se nije odviše pouzdao u svoje sile, već si u pomoć uzeo propovjednike, za koje je s razlogom mislio, da su tomu zahtjevu mogli i znali zadovoljiti. Osobito je bio srećan njegov izbor godine 1873., gdje je svoje govore izradio jedino po govorih Segnerovih. Taj je izbor bio srećan, što Segnerovi govori odgovaraju više nego drugi njegovoj primorskoj ćudi, pak je on bolje nego tko drugi bio sposoban, upoznati hrvatsko svećenstvo s pravim značajem Segnerovih govora. Bio je srećan, što predmet tih govora odgovara zadaći korizmenih propoviedi više nego onih od godine 1871. Onomu drugomu zahtjevu nije mogao Veber podpuno odgovoriti, jer se nije imao prilike crkvenom retorikom dovoljno baviti.

Veber veli u predgovoru svojim propovjedim od godine 1871: „pišuć ih, poslužih se djeli vrstnih svojih prednjaka to njemačkih to taljanskih, uzimajuć od njih

kadšto koju misao, kadšto koje liepo izrečeno mjesto, koje je spadalo u moju nakanu, sve pako probavljajuć i uredjujuć hrvatskim duhom.“ Premda rado priznajem, da taj način nije škodio Veberovim propovjedim, ja ga ipak nebih preporučio. Jer ako se kod sastavljanja propovjedi u isto vrieme uzme na pomoć više propoviedi, sastavljenih od različitih propovjednika, osobito ako nisu iz istoga naroda, vrlo se lahko dogodi, da propovied izgubi jedinstvenost i jednoličnost. Ja podpuno pristajem uz one, koji napućuju mlada besjednika, neka si za početak uzme jednoga samo propovjednika, pazeći dakako kod izbora, odgovara-li on njegovim naravskim sposobnostim, njegovoj ćudi. Tako na primjer i Bourdaloue je velik govornik i Segneri je velik govornik, ali ja sam siguran, da si Veber nebi hotio uzeti uzornikom onoga već ovoga. Učinivši srećan izbor, neka se drži duže vremena samo toga besjednika, dok ga posve prouči, u njegov duh posve pronikne, učeći uz to neprestano sveto pismo i otce, naročito na glasu govornike. Tako će se s vremenom izvježbati, te će moći temeljito razsudjivati duhovne besjede, razlučivati dobre od manje dobrih i nevaljanih, ujedno će si nabaviti zalihu gradiva te će moći i sam sastavljati valjane govore.

O propovjedih, koje je imao držati 1873., ali ih je zbog bolesti držao istom sljedeće godine, veli Veber: „Obtršen silnimi poslovi nemogoh niti pomisliti, da što izvorna sastavim, već odlučih uzeti u pomoć korizmene propovjedi glasovitoga taljanskoga govornika Pavla Segnera, pak ih priljubiti našemu životu.“ I dodaje: „nebudući ovi govori po gradivu sasvim moji, nisam ih bio nakanio izdati tiskom.“ Svatko će biti s menom Veberu zahvalan, da je od te nakane odustao. Dapače ja sam osvjedočen, da je on timi govori više poslužio hrvatskomu svećenstvu nego onimi od godine 1871., jedno radi njihove sadržine, a drugo i najglavnije, što nas je upoznao s govori Segnerovimi. Ja mislim, da se nebi lahko našao medju nami, koj bi tu zadaću bio riešio kako on.

Prelazeći na same propovjedi, odmah velim, da nepišem stroge kritike. Za to bi se zahtievalo mnogo vremena, a niti „Kat. list“ nerazpolaže s toliko mjesta, da bi mogao donositi obširne kritike pojedinih diela. Koliko bi se zahtievalo i vremena i mjesta za takovu kritiku, lahko si je predočiti. Kad bih hotio samo one propovjedi od godine 1873. strogo razsuditi, morao bih najprije točno ocieniti dotične obširne govore Segnerove, morao bih zatim sporedjivati svaki pojedini govor Veberov s izvornikom, te tražiti, kojim je pravom Veber ovo ili ono izpustio, a ovo ili ono umetnuo; nebi-li bolje bilo, da je pridržao, što je izpustio, a radje nešto drugo izbacio i tako dalje; ali kamo bi nas takova kritika odvela! Moja je dakle namjera, štioce Veberovih propoviedi osobito onih po Segneru izradjenih, učiniti pomnjive na neke znamenitije izvrstnosti, a zajedno iztaknuti, što mi se nečini dobro.

Segnera ide velika slava, što se nije poveo za pokvarenim ukusom taljanskih propovjednika u šestnaestom vieku i što se sadržaja i što se forme tiče. Propovjednici 16. vieka, mjesto da naučaju čistu rieč božju, ljubili su pokazivati svoju učenost, razpravljajući pitanja paradoksna, od kojih je, kako veli Roberti, svako četvrto bilo neistinito; ili su razpravljali o predmetih subtilnih, koji su imali više novošću zanimati slušatelje nego ih podučiti. Segneri je uvidio, da taj način nevalja, da propovjednik ima naučati samo istine kršćanske, i to za život kršćanski praktične te ih dokazivati osobito ugledom sv. pisma i sv. otaca. Mjesto da naučaju načinom lahkim i razumljivim, propovjednici 16 vieka htjeli su brilirati pred svietom svojom učenošću, zamatajući istine u nerazumljive alegorije i pretjerane metafore. Tražeći u propovjedih svoju slavu, ljubili su skakati od jedne misli na drugu, trgajući pred očima slušatelja nit logičkoga saveza, da se nemogući ih pratiti dive njihovu oštroumju. Svemu tomu gledao je Segneri izbjeći, koliko je mogao. Njegovi su dokazi lanac, u kojem se jedna karika drži za drugu; a razredjeni su tako umno, da im se napokon slušatelj mora predati. Nadalje njegovi dokazi nisu dosadno raisoniranje, on ih oživljuje liepimi slikami, on ih zasladjuje primjeri i pripoviedkami. Velika je još kriepost Segnerova, što on nenavaljuje na srce, kako to mnogi majušni propovjednici običavaju, nenaravski i nasilno, ludimi eksklamacijami i smiešnimi uzdisaji, nego on vatrom svojih rieči razsvietljuje najprije um, te preko njega baca iskre u srce. *) Ali i Segneri bijaše čovjek; niti on nije mogao izbjeći svim manam svoga vremena. Odavle dolazi, što nije niti u svojih korizmenih propovjedih kamo-li u drugih kritičan u historičkih faktih; što višeput navodi mjesta sv. pisma, koja ništa nedokazuju, tek da budu besjedi ures; odavle mitologičke priče i nepotrebni primjeri iz svjetske poviesti; napokon prevelik višeput ures besieda, koj nedolikuje dostojanstvu namjestnika Kristova u crkvi. Osim toga nije se znao Segneri uvjek uzdržati, da nepretjeruje stvari, samo da bude veći efekt njegovih rieči. **) Što se napokon njegova jezika tiče, potvrdjuje Audisio, da mu se odlikuje vlastitostmi: „purezza, simplicità, armonia, limpidezza“ (str. 681); da mu je stil: „nobile ed elegante, energico e forte“ (str. 342.).

Kano što se mora Veberu priznati, da je sve izvrstnosti Segnerove dosegao, tako mu se nemože zamjeriti, da u svojih okolnostih nije njegovim manam izbjegao. I ja sam baš za to naveo ocjenu glasovitoga Audisia o Segnerovih govorih, da se naše svećenstvo, komu je Veber pokazao Segnera u pravoj slici, nepovede za njegovimi pogrješkami. Što se na primjer tiče nekritičnosti

*) Čitaj o tom: Lezioni di eloquenza sacra per Guglielmo Audisio. Torino 1870. Lezione sesta pag. 341. Nemogu propustiti, da na tom mjestu nepreporučim što toplije ovo prekrasno djelo.

**) O tom ib. prelezione ventesimasesta pag. 888 sq.

Segnerove o faktih historičkih. primjerom je, što po njem pripovieda Veber u IX. propovjedi str. 89. o Konstantinu Velikom; što se tiče navodâ iz svetoga pisma, koji na stvar nespadaju, primjerom su mnogi teksti iz staroga zavjeta; za pretjerivanje može služiti primjerom početak besjede IX. str. 85 sl. o „svietu izdajici"; napokon o preobilnom uresu besjede želim na pose govoriti, jer mi se ta točka čini vrlo znamenitom.

Što se tiče ljepote i kićenosti jezika, Veberu će po mojem sudu biti malo premaca medju našimi pisci. Obilje svakovrstnih tropa i slikovitost karakterizira njegove spise. U njegovih propovjedih, koje je velikom marljivošću radio, izmienjuje jedna retorička slika drugu, jedan trop drugi. Ciceron nazivlje takove slike „verborum sententiarumque flores", te nauča, da imaju riedka tek mjesta u besjedi takovim cviećem biti posuta. (De orat. l. III. c. 25.) Kud i kamo više ima takovo cvieće štediti crkveni govornik nego svjetovni. Crkveni besjednik ima znati, da on u crkvi stupa na besjednicu ne kano učenjak nego kano namjestnik Isusov; uvjek bi mu morale biti pred očima rieči apostola Pavla na Korinćane (1. ep. II, 4. 5.): „sermo meus et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum sed in virtute Dei." To jest duhovni besjednik, koj pred puk stupa kano poslanik Isusov, ima se boriti proti neznanju i griehu ne oružjem svoje mudrosti, već riečju Isusovom, koja je jaka razsvietliti svačij um, koja je oštrija od mača obojutna te dopire do najskrovnijih zakutaka čovječjega srca. Prama tomu onaj se je govornik bliže primakao svomu idejalu, koj govori više riečmi svetoga pisma i njegovih s neba razsvietljenih tumača, svetih otaca, nego svojimi. Prava propovied ima biti rieč božja. Ako se previše izkićuje, dobiva propovied značaj svjetovnoga govora. Osobito one propovjedi, koje govore srcu, koje imaju slušatelje na bolji put dovesti — kano što su korizmene — nesmiju imati mnogo umjetničkoga nakita, jer u srce ulazi što iz srca izlazi, a govor srca, kako znamo, nije umjetan. Neveli se tim, da takovi govori nesmiju imati nikakva nakita govorničkoga — lumina et flores (Cic.) — samo toga nakita nesmije biti odviše te nesmije biti tako sjajan, da svakomu odmah u oči udari. S toga se i Segneru, premda taljanskomu govorniku, prigovara, da je svoje govore gdjegdje odveć uresio govorničkim nakitom. Zato bi g. V. bio dobro uradio, da je mnogi retorički cviet bacio iz Segnerovih propoviedi, tim više što je govorio Hrvatom, kojim je fantazija mirnija nego Taljanom. Tako je na primjer za hrvatsku fantaziju preživahno: „uza to osamdeset paripa, sjevajućih zlatom, da se nebi niti sunce bilo stidilo upregnut ih u svoja kola." (str. 91.) Preživahna je za nas na primjer ona προσωποποιία, gdje govore mudraci: „suncu smo kazali stani, a zemlji kreći se oko njega, pa već više stotina godina sunce stoji a zemlja se kreće." (str. 23.) Ovamo bih ja pribrojio mjesta, kano što: „narod . . . nalići trski, kojom po volji poigravaju vjetrovi tudje volje" (str. 14.), „ako se sa slašću njišete na krilih plesova" (str. 10.) i tako dalje. A pogrješna mi se čine mjesta, kano što: „stoluje nasried mora milosrdja svoga" (str. 41.), „svjetlo je rastući neprestano tečajem vjekova žliebom proroka svietu sinulo." (str. 17.)

Samo još neke opazke, pak ću dovršiti. Audisio piše u veliku hvalu Segneru, što se u propovjedih uvjek razgovara sa slušatelji — un dialogizzar franco e naturale (str. 342.) — čim mu postaje govor živahniji i zanimiviji. Da to čine svi propovjednici, nebi im tako lahko zadriemali slušatelji pod propovjedju. Veber je u tom sliedio Segnera, te njegove propovjedi mogu u tom služiti propovjednikom uzorom. Samo bih ja mislio, da je za hrvatsko slušateljstvo preživahan ovakov na primjer razgovor: „ali ima i ljudi, velite, koji bez nikakve svoje koristi dobro čine. . . Tko kaže, da ih neima? Vidite, kako mi krivo činite, ako tim hoćete, da prigovorite nauku, koj razvijam." (str. 102.) Isto bih ja rekao ob onoj apostrofi na mudrace (str. 25.): „što ste se stisnuli u ograničenosti svojoj? Zašto neodgovarate? zašto mramorom šutite?"

Nadalje i pojedini teksti svetoga pisma nisu posve točno prevedeni. Za primjer navodim prievod Mat. 16, 24: „tko hoće da se izjednači sa mnom, neka uzme križ svoj" (str. 30.); „post me venire" neznači toliko koliko „izjednačiti se sa mnom", dapače s Isusom se nitko ni nemože izjednačiti.

Jošter bih napomenuo, da upotrebljujući tudje propovjedi imamo uvjek držati pred očima okolnosti, u kojih je onaj propovjednik propoviedao, od naših mnogoput posve različnih. Tako bi na primjer bio g. Veber morao izpustiti ono mjesto u krasnom epilogu (str. 84.): „evo svećenika pripravljenih, evo izpovjedaonica otvorenih . ."; jer kad je Segneri držao korizmene svoje propovjedi, sjedjeli su u svih izpovjedalnicah svećenici, čekajući na pokornike, a to nije kod nas običaj.

Napokon što se Veberova jezika tiče, o tom netreba našemu svećenstvu govoriti. Ja bih se usudio samo jednu opazku učiniti. Meni se najme čini, da nije po duhu našega jezika, zaime odnosno koj-a-e u posjedovnom znamenovanju stavljati u genitivu medju priedlog i samostavnik, n. pr. „crkvu, na koje su gradjenje doprinieli novaca" (str. 4.); „svjedočanstva, u kojih dubljine um ljudski prodrieti nemože" (str. 20.); već mislim, da bi bilo bolje, gdje se može, upotrebiti čij-a-e ili izreku inače konstruirati, n. pr. mjesto: „otca, na koga su livadi pasli", reći, „otca, na čijoj su livadi pasli", ili u navedenom gore primjeru, mjesto: „svjedočanstva, u kojih dubljine", reći, „svjedočanstva, kojim u dubljine" i t. d.

Premda se ja već duže vremena nebavim mnogo besjedničtvom, držao sam ipak za koristno, napisati ovo

nekoliko rieči o propovjedih Veberovih. Ja sam siguran, da će hrvatsko svećenstvo željno posegnuti za njimi osobito za to, što im je majstorskom vještinom prikazao Segnera u istinitoj slici. Neka se nasladjuje velikimi izvrstnostmi njegovih besieda i za njimi se povodi, a mane, kojih se nije mogao posve očuvati, neka ostavi. Ja mislim, da ću pogoditi misao svojih štioca, ako na kraju izrazim zahvalnost g. Veberu, što je upravo on velikim svojim trudom izdao kod nas od davna prvo liepo propovjedničko djelo. *J. R.*

Katolička deputacija u Rimu.

Prošlo je 12. Travnja dvadesat i pet godina, što se je Pio IX. slavodobitno iz Gaëte u Rim vratio. Na uspomenu toga dana, koja je kano zalog nadi, da će dragi Bog i opet osloboditi Pia od njegova nova zatočenja (u Vatikanu), te mu dati gledati pobjedu nad njegovimi neprijatelji, sabrala se je u Rimu krasna deputacija od više no 300 muževa, iz Austrije, Francezke, Njemačke, Englezke, Italije, Švajcarske, Belgije, Hollandije, Sjev. Amerike, Mexika i Chili, sbilja katolička deputacija. Vodja deputaciji biaše knez Hugo Windischgrätz; Austrija biaše takodjer najjače zastupana: 66 lica, a medju njimi više njih seljačkoga stališa. Od kneza bo do seljaka biaše zastupnika svih stališa u onoj velikoj deputaciji.

Primljeni su 13. Travnja u konsistorialnoj dvorani. Kad papa stupi u dvoranu brzim korakom i smiešećim pogledom, poklekoše da primu njegov blagoslov. Pošto sjede okružen od 7 kardinala, više biskupa, (medju njimi biskup gradački) i od svoga dvora, pristupi knez Windischgrätz, te pročita sljedeću adresu (koju donosimo čitavu porad njezina krasna sadržaja).

Sveti Otče! Čim progon crkve biva obćenitiji i žešći, tim je pukom, koji sačinjavaju grad božji, veća potreba, da se čim većma približe središtu katoličkoga jedinstva, temelju kršćanske istine, najvišjemu i nepogrešivomu naučitelju njihove sv. vjere. To je, sv. Otče, ono čuvstvo, koje nas ovamo vodi, koliko nam se god puta srce prelije od boli gledajući urotu, koja ravno uzalud, no bogogrdno traži razrušiti kraljestvo Kristovo — koliko god puta našemu srcu, zadivljenu od Tvoje blagosti i čvrstoće, nije dostà sviet puniti dokazi, kako Te štujemo, nego nas živahnije nego-li drugda dužnost nagoni, da ti izraz ovoga štovanja načinom najsvečanijim metnemo pred noge.

Dugo su se vremena, sv. Otče, nadali neprijatelji, koji Te manje poznaju, nego-li su kadri mrzíti Te, da će svoje kraljestvo s Tvojim izmiriti. Danas jih je ta luda nada ostavila, u mjesto da govore o slobodnoj crkvi u slobodnoj državi, da govorkaju, kako će Te tim većim smatrati čim budeš manji, i tim bogatijim čim budeš manje imao — izjavljaju sada bez okolišanja, da je ljudska moć nad božanskim suverenstvom, država nad crkvom, grieh i laž nad kriepošću i istinom. Jer to je onaj duh, koj diše zakoni svih skoro zemalja, i to je svrha onoj sotonskoj uroti, koja danas izjavlja, da pošto Te nije mogla sofizmi i lažnim obećavanjem pokoriti — Tebe, koj si postavljen za najvišjega pastira nad ovcami i janjci — da će Te sada podložiti pravom jačega, potvorom i silom.

Vodje ove urote usudjuju se takodjer govoriti, da si Ti, nepogrešivi čuvar crkve, njezin božanski ustav promienio, u suglasju sa cielim episkopatom a na njegovu štetu. Kano da bi ruka čovječja ikada mogla promieniti djelo božje, kano da bi Onaj, komu je Spasitelj pomoć duha sv. obećao za sva vremena, predavajuć mu sveto i nadnaravno zvanje, da čuva čitavo njegovo djelo, narav ovoga promieniti mogao. Dočim pako na učiteljstvo crkve i nepogrešivu njegovu glavu kleveću, trude se svimi silami da sami ovaj ustav izkvare, nepostižući ipak drugo, van što mu lome vanjsku djelatnost.

Povodom jednoga slučaja, koj se ima dočekati, no koj nijedno plemenito srce nebi htjelo imenovati, nit bismo mi izreći mogli od boli (smrt papinu), Njemačke su biskupi, sv. Otče, svečano se oprli onim teorijam, koje su direktna grdnja jakosti božje. Oni, oplienjenici tobože (koje da je papa oplienio), izriču, da si Ti, sv. Otče, njihovo blago. — Oni kažu jasno i razgovietno — a biskupi svega svieta s njimi se slažu — da dekreti posljednjega koncila nisu ništa mienjali na božanskom ustavu crkve. Na srcu nam je, sv. Otče, uvjeriti Te, da mi onako mislimo kako sav episkopat, komu auktoritet nesmatramo umanjenim. Pokoreći se njegovu (episkopata) s Tvojim sjedinjenomu i Tebi podloženomu auktoritetu Tebi smo pokorni, sv. Otče. Mi svjedočimo, da na ustavu crkve, koj smatramo djelom božjim, nije ništa mienjano, nit se može mienjati.

Još nam je na srcu, da proti onim perfidnim insinuacijam prosvjedujemo, koje hoće da se vjeruje, da su katolici teritorijalnomu suverenstvu manje podložni i svojoj domovini manje prikloni, nego-li bijahu prije vatikanskoga koncila. To je kleveta, nit mogu naši neprijatelji ijedan zakon navesti, koj nebismo strpljivo na sebe pustili. Mi dajemo svoje blago, a morda žrtvujemo i previše od onih prava, koja da se urednije uporabljuju, mogla bi sviet uzčuvati od političkih prebacivanja, koja se svakim danom množe, te priete posvema prevrnuti ga. Mi se protivimo samo onim zakonom, koji nas prieče Bogu dati što je božje. Da bismo samo mogli uviek se opirati onom hrabrošću i onom mudrošću, kojom naši predji, kršćani prijašnjih vremena, i da nas tvoj blagoslov utvrdi u toj jakosti i mudrosti!

U ostalom kad govore, da se je moć papinstva razširila i da se katolici našega vremena zakonom gradjanskim nepokoravaju onako, kako jim otci — jesu-li u tom naši neprijatelji dobre vjere? Znaju-li što govore? Je-li uvjerenje iz njih govori ili samo strah? Oni nedrkću pred najvišjom vlašću, koju je Bog metnuo u

Tvoje ruke — oni neshvaćaju te vlasti i kažu da je nevide, ali oni vide sjaj, kojim je osobu Tvoje Svetosti izvolio odjeti Spasitelj. Što je razlog njihovu strahu, to je, sv. Otče, izvor našim nadam i predmet našoj molitvi. Ti si poslan u strahovito vrieme. Mi se molimo Bogu, da Ti dade vidjeti kraj ovim mukam, koje nemogoše potresti veledušjem Tvojega srca. Mi prosvjedujemo kod Tvojih nogu proti svetogrdnoj okupaciji ovoga sv. grada i crkvene države, proti dvostručno gadnom ratu, što se ovdje vodi proti religiji i stolici Petrovoj. Mi se nadamo, da se po milosti božjoj ovaj rat neće dati duljiti, i oni koji su ga začeli, da će biti nuždno prisiljeni svojimi vlastitimi prehvati sami rušiti ono djelo, koje nastoje podići proti Tebi i proti Bogu. Molimo blagoslov itd. Podpisi.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Imamo žalibože i previše znakova, kako u Zagrebu vjera propada u svih razredih, a najpače medju mladeži, al da će ova i vjeru vriedjati sablažnjivimi, pače zločinskimi djeli, toga još nebismo bili očekivali. Nećemo da pobunimo čuvstva naših štioca; mi se uzdamo, da će sudovi i oblasti učiniti podpuno svoju dužnost, i osvetiti ovakovu povredu svetinje. Našim štiocem samo toliko kažemo, da su njeki mladi ljudi za predmet svojoj bezbožnoj obiesti uzeli kipove Krista i Bogorodice kod Ksaverija, i sv. Ivana Nep. kraj nadbiskupskoga vrta.

— Postali su župnici: Nikola Kovačević upravitelj župe u Orehovici tamo, Sebastian Kovačec duh. pom. magjerovački u Obrešu kod sv. Ilije. Dragutin Matačić župnik u Viduševcu odrekao se je župe radi težke bolesti. Premješteni su: Bjatušić Ivan duh. pomoćnik u Kravarskom za upravitelja župe u Viduševac, Sokolović Franjo duh. pomoćnik iz Viduševca u Vinagoru, Franjo Klarić duh. pom. iz Sopja u Magjerovo.

— 22. Ožujka umro je u roditeljskoj kući Antun Milec, klerik nadb. sjemeništa i učenik VIII. gimn. razr. U svojoj kapelici odpjevaše mu braća klerici 12. o. m requiem.

Pruska. Ovdje se zakoni ukidaju i kroje proti kat. crkvi kano na jagmu, ukida se sloboda sviesti i vjere, ukidaju se temeljni zakoni u samom ustavu izrečeni, a to na vrat, na nos: zastupnička je kuća u tri dana trojim čitanjem primila osnovu zakonsku, kojom se iz ustava ništa manje nego tri članka brišu, i to primila sa 275 glasova proti 90. Isto tako požurila se je gospodska kuća prihvatiti od zastupničke kuće zaključen zakon, kojim se svemu kat. svećenstvu jednim mahom otimlje sva dotacija.

Pariz. 30. pr. mj. sastaše se u Parizu delegati svih katoličkih družtva iz ciele Francezke. Kardinal i nadbiskup parižki, msgr. Guibert sjedio je zbog časti na prvom mjestu, dočim je pravi predsjednik bio Chesnelong. Na sjednicah držano je mnogo liepih, oduševljenih govora o pitanjih, koja miču današnje družtvo. Najprije zaključi skupština na predlog predsjednikov, poslati svetomu otcu pouzdanicu. Zatim su dva govornika govorila o slobodi nauka, a skupština zaključi od toga prava na nikakov način neodustati. Drugi dan govorilo se je o socijalnih pogrješkah: o noćnom radu, o nedjeljnom radu, koj bi se na svaki način imao dokinuti zbog radnika, o radu djece i žena u tvornicah. Na kraju primljena je energična deklaracija proti zloj presi te se svi članovi obvezaše, nepodupirati je niti predplátom niti nikako. Zadnju rieč imaše nadbiskup u Pekingu, koj je skupštini priobćio, da ima u Kini već 26 biskupija sa 300 evropskih a 600 domaćih svećenika; za 30—40 godina, reče biskup, podje-li tako dalje, kršćanstvo će u Kini nadjačati. U trećoj sjednici izvjestili su razni članovi skupštinu o stanju katoličkih družtva u svojih krajevih. Govorilo se je osim toga o hodočastih te o pitanju, koliko je do sada učinjeno za oslobodjenje sv. otca. U četvrtoj sjednici govorilo se je o padanju pučanstva u Francezkoj (u 10 godinah za 500.000 duša), zatim o uniji katolika, o nemaru katolikâ, koji preslabo podupiru svoje branitelje. U petoj i posljednoj sjednici govorilo se je osobito o revnom širenju antireligioznih spisa a o mlakosti i nehajstvu katolikâ za širenje dobrih religioznih knjiga; zatim da bi katolici imali revnije podupirati svetoga otca u njegovu težkom boju proti neprijateljem kršćanstva.

Knjižtvo. Životopis „Daniela O' Connella", tiskan u „Kat. listu", izdao sam ujedno s njegovom slikom u broširi, da može doći u ruke i onim, koji neštiju „Kat. lista." Po mojem sudu takove su broširе vrlo koristne, te se nadam, da će svećenstvo učiniti svoje, da se s O' Connellom mnogi upoznaju. Ciena je spisu 20 novč., samo molim, da se, koliko je moguće, više iztisaka na jedanput naruči, da bude i posla i troška manje.

J. R.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove III. reda: Učiona djevojačka u Garčinu. Gilić Mihovil i o. Gilić Antun, u sv. Martinu na otoku Braču. Breček Joso, župljan iz Osekova. Mihalić Josip iz Podbrežja, Tkalac Janko iz Vrbovca. Saitz Vinko, ljekarnik, Hribar Ivan ml. poštar i Filipović Ivan, obrtnik iz V. Gorice. Petrić Tomo, posjednik u Koprivnici. Godišnji članovi: Turak Ante, župnik i zastupnik u Portulah u Istriji 7 god. čl. Šenk Janko, župnik u Selnici 2. god. čl. Lahonjek Stjepan, župnik u Ljubešćici 2. g. čl. Vlah Josip, učenik pripravnice u Kastvu u Istriji 1. g. čl. Svih dosada god. članovah 62.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 17.] U Četvrtak, 29. Travnja 1875. **[Tečaj XXVI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Kardinal Rauscher o starokatolicih.

Naši štioci poznaju kardinala Rauschera. Temeljite i obsežne učenosti nitko mu nemože zaniekati; u historiji i crkvenom pravu upravo je majstor; današnje odnošaje državne, crkvene, političke i socialne pozna podpuno. Za to je pouka i slast čitati kad što napiše. To mu i neprijatelji priznavaju Malo je drugačije s njegovim biskupskim i političkim djelovanjem. Kako je bio posrednikom kod sklapanja konkordata, tako je i sada svedj njegovo nastojanje, da se uzdrži mir izmedju države i crkve. To mu ipak nastojanje nije uviek urodilo željenim plodom: konkordat je ne samo formalno ukinut, već su takodjer u Cislajtaniji stvoreni zakoni, koji neodvisnost i slobodu katoličke crkve meću u veliku pogibelj. Rauscher je bio prisiljen proti takovim zakonom reklamirati, sasvim tim je ipak tražio da ostane sa svakom vladom u dobru ili barem kakvu takvu sporazumljenju Tim si pako nije stekao prijateljstva konservativne stranke, a revniji katolici mnogo su s njim nezadovoljni; misle bo da on podržava trul mir, koj je kamo-li gorji od očita rata.

On je sada ustao proti tako zvanim starokatolikom, svojim pastirskim listom od 7. o. m. Koliko će biti vlada s tim zadovoljna, težko je pogoditi. Nje sjegurno dirnuo nije, al je ošinuo zastupničku kuću, koja je 17. Ožujka iz njezine vlastite iniciative poteklu zakonsku osnovu primila, kojom bi se starokatolici imali uzporediti katolikom u svih pravih. Ali je osim toga taknuo i pruske odnošaje načinom, koj Bismarcku sjegurno neće biti mio. Neće ravno valjda toga radi tražiti da se zakvači s Austrijom, onako kako se upravo u ovo vrieme trudi oko malene Belgije, al po svoj prilici uzalud; sasvim tim pišu oficiozni glasovi iz Beča, da je Rauscherova okružnica u vladinih krugovih neugodno dirnula, i nastoje da izpričaju vladu i dokažu njezinu nedužnost.

No katolikom je sigurno ugodio ovom okružnicom Rauscher; jedno što je naperena proti starokatolikom, koji svomu odpadnuću uzeše za izliku koncil vatikanski i papinu nepogrešivost, a drugo što govori učeno i odvažno za vjeru proti današnjim poganom, i za crkvu proti njezinom goniteljem, naročito proti onomu, što u Pruskoj biva, gdje je, može se reći, danas glavni tabor i središtna uprava svim neprijateljem papinstva i katoličtva. Pa s ovoga gledišta navlastito želimo promotriti njegovu okružnicu.

Mnogi su kod nas mislili, da su tako zvanim starokatolikom pravi i jedini začetnici njeki profesori u Njemačkoj; povod i razlog, za što su se odmetnuli od rimokatoličke crkve, da jim je jedino dogma o papinoj nepogrešivosti, komu da nenalaze dovoljno traga i dokaza u kršćanskoj starini; u ostalom da vjeruju sve što je svatko vjerovati imao prije koncila vatikanskoga. No tomu nije tako. Imenu i stvari starokatoličkoj stariji su početci; bez onih profesora nebi bilo samo c r k v e n e s e k t e, koja se je organizirala, no oni sada služe drugim majstorom, vještijim i mogućnijim nego-li su oni, kako barem nekoji od njih prije ni sanjali nisu; napokon sav duh i pravac sekte nije ni katolički predvatikanski, ni tridentski ni stari katolički, nego skroz nekatolički, u pravih začetnicih i sadanjih ravnateljih sekte upravo antikršćanski. Kardinal to dokazuje tako bjelodano, da je to imponiralo istim bečkim, katoličkoj crkvi neprijateljskim i za starokatolikom prijaznim listovom.

Početak današnjemu starokatoličtvu nalazi kardinal u njemačkom „Nationalvereinu", komu biaše svrha, da Njemačku ujedini pod vodstvom

pruskim. Ovaj bojeći se prepona uklanjaše se s početka religioznim pitanjem, kašnje ipak pretegnu protivni pravac i bude odlučeno ići za osnovanjem „narodne crkve“, dakako crkve bez kršćanstva. Prvi korak učinjen bi 30. Rujna 1863. u jednoj skupštini u Frankfurtu, gdje je osnovan „Protestantenverein“ proti protestantom, koji su do kršćanstva držali. No već za dva dana, naime 2. Listopada, izadje sva osnova na vidjelo; tada bo pojavi se družtvo za religiozne naprednjake iz raznih konfesija. Ali opazivši, da za stapanje konfesija neima odziva, odlučiše udariti napose na protestante, a napose na katolike. U Badenu, gdje je crkvi neprijateljska partaja bila najradinija, stvori se „starokatoličko družtvo za obranu i oživljenje crkvenopravnoga ustava“ no ne Bogom danoga ustava katol. crkve. Uslied jednoga dopisa u „Augsb. Allg. Zeitg“ iz Heidelberga od 5. Studenoga 1865. biaše u svačijih ustiju naziv „novokatolicizam“ za ultramontance (rimokatolike), a da se je djelatnost ovih rovara već jako opažavala početkom god. 1866., to se vidi iz jedne okružnice nadbiskupa freiburžkoga od 21. Siečnja 1866. „Za težnje, koje upravo idu na razrušenje katoličke crkve, ištu pod imenom „starokatoličkoga gibanja“ predobiti prostodušne vjernike “ Ovi biahu predteče partaji, kojoj su vatikanski dekreti bili povodom da se stvori. Oni prenesoše na ovu svoje ime, i svojim uplivom dadoše novim starokatolikom pravac, da za njih samo put krče.

Tako pripovieda kardinal Po tom je dakle bilo tobožnjih starokatolika prije vatikanskoga koncila; no svrha im nebiaše da uzdrže staru katoličku vjeru i crkvu, već da ju unište, učinivši ju od katoličke obćenite narodnom. A to za to, da se onda laglje uzmogne sve uništiti i isto ime kršćansko Kad to čovjek uzme na um, onda može laglje razumjeti sve ono, što biva navlastito u Pruskoj i Švajcarskoj; kako ćemo kašnje razviti.

Razvitku starokatolicizma dali su izliku dekreti koncila vatikanskoga, a tu biahu najznamenitiji faktor njeki profesori u Njemačkoj. Kako su do toga došli, i to po svom običaju Rauscher tumači iz temelja. On daje krivnju jedno novim sustavom filosofičkim, koji su nikli na protestantizmu, a drugo zavadjajućoj lozinki: slobodna znanost. Veliki, veli, bogoslovi sriednjega vieka prisvojiše se rieč, koju bjehu davna prije njih izrekli već Klemet Alexandrijski i Ivan Damaščenski, te staviše filosofiji zadaću, da bude službenica bogoslovju. Proti tomu digoše dakle živahan odpor tražeći za filosofiju samostalnost, kakovu ona može imati samo u pitanjih, koja nespadaju u čuvani od crkve poklad vjere. — Lozinka pako slobodne znanosti zavela je njeke zastupnike znanosti bogoslovske, te su po zahtjevu liberalizma počeli i u pitanjih religije svoj vlastiti sud stavljati si za najviše pravilo, da što priznaju ili nepriznaju, i nesmatrati se obvezanimi da prihvate onaj nauk za istinit, koj nebi odgovarao posljedku njihova iztraživanja. No katoličko bogoslovje ima za svoju podlogu katoličku vjeru; nuždni osnov su mu dakle nauci božje objave oni i onakovi, kako jih crkva čuva i tumači. Ljudskomu iztraživanju ostaje tu široko polje; ono bi ipak rušilo ne gradilo, kad bi se gdje se pita za smisao božje objave, protivilo od Boga postavljenomu učiteljstvu. Nije profesorom, ma bili koliko mu drago učeni, nego je apostolom i njihovim nasljednikom dao spasitelj obećanje: Evo ja sam s vami do konca svieta.

Ali gdje i nije bilo baš tolika precienjivanja znanosti, ipak je i njeke muževe od velikih zasluga njihova znanstvenost zavela, da su za sebe kano zastupnike bogoslovne znanosti iskali položaj, kakova jim crkvu dopitati nemože. Döllinger reče u jednom sastanku kat. učenjaka u Monakovu (1863. u Rujnu): „Bogoslovje jest ono, što pravomu, zdravomu javnomu mienju u religioznih i crkvenih stvarih daje bitisanje i snagu, mnienju, komu se napokon svi poklanjaju, i glave crkvene i nosioci vlasti. Kako no proročtvo u Hebreja, koje je postojalo uz redovito svećenstvo, tako ima i u crkvi izvanredna vlast pokraj redovite vlasti a to je javno mnienje. Preko njega izvršava bogoslovna znanost moć, koja ju ide i kojoj na dugo ništa neodolje.“ U tom, veli kardinal, izražava se bludnja, bez koje bi bilo nemoguće, da bi ovaj odlični učenjak bio pošao putem toli žalostnim i pogubnim.

No i samo pitanje papine nepogrešivosti sadržavalo je sbilja u sebi težkoća. Većina je onih učenjaka, koji su se odlikovali dubokim znanjem crkvene poviesti i njezinih pomoćnica, držala, da nisu dužni izrečbu papinu o sadržaju objave primiti kano nauk vjere bez suglasja biskupa, ili su jim se težkoće proti onomu nauku činile tako velike, te su držali riešenje za nemoguće. S toga je, veli, 18. Srpnja 1870. bio za mnoge dan velike kušnje, da se prokuša njihova vjera. Najveća je većina učinila istinitom rieč apostola Ivana: To je pobjeda, koja pobjedjuje sviet, naša vjera. Nekoji ipak poslušnuše samo svoju glavu, i u žestini prepirke odoše dalje, nego-li su s prva i sami mislili. To je

tim žalostnije, što je u to gibanje upleteno ne malo muževa, kojim je pošteno stalo do religije i crkve, uzdajuć se u ime i djela onih učenjaka; a kad su već jedan put pali u to kolo, što su se dali uputiti u stvari, koje bi pred malo vremena bili srdito odbacili.

Pošto se je naime Francuzki rat s nečuvenom srećom za Niemce svršio, počeše ljudi, koji u rovanju proti religiji nahode svoju slavu il svoj posao, silno navlačiti dogmu o nepogrešivosti na svoj mlin. Ljudi, koji biahu obćenito poznati kano atheiste, stadoše na jednoć pokazivati vatrenu revnost za stari neizkvareni katolički nauk, te neizcrpivom rečitošću razlagati zločin, koj da je papa učinio svojimi novotarijami, kojim neima izprike. U Kölnu, Monakovu, Beču i Solothurnu učinjeni su za akciju odbori, koji će proti katoličkoj crkvi podizati crkvene obćine. Ime „starokatolik" prenesoše sada na svakoga, koj neće da zna za papinu nepogrešivost, i spojiše s tim velike zahtjeve: sva prava i sva imovina katoličke crkve imala bi preći na ove vjerne katolike, budući da su svi drugi, bio jim broj kolik mu drago, novotarijom nepogrešivosti prestali biti katolici. Stari neprijatelj katolika Augustin Keller gradio se je po Njemačkoj zatočnikom čiste, starokatoličke još od jezuita nepokvarene vjere, a u jednoj starokatoličkoj skupštini, koju je držao u Švajcarskoj, izrekao je naprosto: „Katolička dogmatika i moral i sav kultus ima se pročistiti, i tražiti, da se priklopimo Protestantenvereinu" to će reći: da se kršćanstvu učini kraj. Protestantenverein biaše prvi crkveni stvor bivšega Nationalvereina, komu vodje sada stoje na čelu „kulturkampfa" (kulturne borbe), komu je jedna od najglavnijih zadaća stvoriti takov katolicizam, koj će biti pravi blizanac Protestantenvereina.

Ovi ljudi odlučiše i o duhu i pravcu novih starokatolika. U Rujnu 1871. sasta se u Monakovu tako zvani kongres katolika, da se porazumiju i urede svoje djelovanje. Nazvaše se ravno katolici, no već njihov program, premda su izjavili, da stoje na stanovištu tridentskoga symbola, nije bio nipošto katolički. Ondje se je, da samo jedno što je najvažnije iztaknem, uztvrdilo, da nije dosta za ustanovljenje dogme suglasje biskupa s papom, nego da i katolikom laikom, kleru i znanstvenomu bogoslovju pripada pravo svjedočiti i prigovoriti. Medju članovi kongresa biaše i takovih za koje je svatko znao, da jim je za cielu božju objavu isto tako malo stalo, kako za papinu nepogrešivost Oni, kojim je ipak bilo na srcu da ostanu katolički kršćani, mogoše lasno opaziti u kakovo su kolo dospjeli, no jadnici neimahu srca, da ovakovim zaprieče očito razvijati svoju nekršćansku misao. Tu nije više odlučivala ni rieč Döllingerova, jer se je proti njegovoj želji zaključilo ustrojiti posebne crkvene obćine. Ako smo, reče Döllinger, izrekli, da hoćemo i nadalje ostati članovi katoličke crkve, onda je jasno, da mi tu crkvu onakovu, kakova je sada, priznati imamo. Ako mi hoćemo reći, da su oni, koji proglašuju i priznavaju vatikanske dekrete, tim samim prestali biti zakoniti nosioci crkvenoga auktoriteta, onda nemožemo nipošto govoriti, da smo mi još članovi te iste crkve. Kako će to gledati državna oblast, ako mi budemo govorili da smo članovi kat crkve, a sasvim tim dizali obćinu proti obćini i oltar proti oltaru? Neće sjegurno državna oblast nikada dvie katoličke crkve priznavati, a još će manje onu crkvu, koja na oči cieloga svieta ima pravilnu sukcesiju, i članova i obćina ogromnu većinu, nam za volju lišiti njezinih prava i njezinoga imena. Nemože država van napokon reći: koliko god morda imamo za vas sympathija, vi ste ipak samo s e k t a. — Tako govoraše Döllinger, al nadjača u većine strast, te bude odlučeno proti katoličkoj crkvi podizati obćine, koje će se zvati starokatoličke.

Ustroj tih obćina uzet je po primjeru protestantskom. Navlastito daje se laikalnomu elementu odlučan upliv na crkvene interese. To se osobito hvali i uznosi, al znaju rovari za što. Tim putem naime misle s vremenom p r e o b r a z i t i, kakono vele, religioznu ideju, t. j s r e d o v j e č n o p r a z n o v j e r s t v o iztriebiti bez velike muke. To se je osobito jasno pokazalo u Beču. Tu je naime tobožnjim starokatolikom izabran za pastira čovjek, koj je netom malo prije svoje nevjerovanje dokazao spisom „izkrivljeno kršćanstvo", po kojem prvi kvaritelji kršćanstva biahu već sami apostoli, osobito Ivan i Pavao! U ostalom je on, što je riečju počeo, činom dovršio, proglasiv se bezkonfesionalcem, i tako svoj odpad od kršćanstva bjelodano dokazao.

Premda je tim nedvojbeno, da tako zvani starokatolici nisu članovi katoličke crkve, sasvim tim se je dogodilo u reichsratha zastupničkoj kući dne 17. Ožujka, da su ondje priznani za katolike s punim pravom. To je grdna povreda slobode. Jer ako se poradi koristi njekih stranaka najjasnije i najsjegurnije činjenice smatraju kao da jih neima, onda prestanite barem govoriti o slobodi; tu onda vlada samo sila, makar ne u krvavom liku kakova Tamerlana

ili Robespierrea. Nadalje ono je nepodnosna povreda samostalnosti katoličke crkve. Ako išta, to sjegurno mora spadati na njezine unutarnje stvari, tko je njezin član tko-li nije. Kako može o tom odlučivati državna vlast? Napokon to bi bio najuspješniji i najpreči način razrušiti katoličku crkvu, kad bi od volje države odvisilo, koga će priznati a koga ne članom kat. crkve, i kad bi crkva morala svojim priznati onoga, koga bi joj država priznati zapovjedila, i izbaciti onoga, koga bi se državi svidjelo nepriznati. Mnogi su silnici, veli kardinal, katolike sužnjili i ubijali, ali onakova prava nije si do sada nijedan od njih prisvajao.

Pod sam konac svoje okružnice govori kardinal o starokatolicih u Pruskoj. Vlada je, veli, sama izjavila, da jih za to podupire, što su joj pomoćne čete u ratu proti Rimu. Budući pako da su dobro plaćeni ovi stari i državni katolici „za to izumiru (emoriuntur) u poniznosti pred veličanstvom zakona.“ Bez dvojbe su kršćani dužni dati caru što je carevo; „ali što su caru Dioklecijanu zaniekali, da ga naime priznaju gospodarom svoje religije, toga nesmiju priznati ni današnjim carem, kraljem ili predsjednikom. Pa o tom se upravo radi u Pruskoj, ne morda o kakovih posebnih pravih, koja bi si država željela.“ Vlada ondje traži da se priznaje najvišja vlast države tako u duhovnih kako u svjetovnih stvarih, a saviest (katoličku) smatra kano ništicu. Osim toga je na usta kultusministra javno izrekla, da je crkvenim zakonom svrha ustrojiti narodnu crkvu, jer je crkvi katoličkoj spotakla njezinu katoličnost — obćenitost, te zahtievala za svećenstvo uzgoj, po kom će biti neodvisno od vlasti, koje stoje izvan naroda. To biaše iskreno; no baš toga radi imali bi oni, koji se onim zakonom sa svom spremnošću klanjaju, prestati da se zovu katolici.

Rauscher je svojom okružnicom dao liepo i važno svjedočanstvo pravičnosti i nuždi one borbe, kojom se bore pruski biskupi. Još u zadnjem svom odgovoru na podnesak biskupâ iz Fulde usudila se je vlada reći, da tobože u Pruskoj biskupi neće da slušaju onakovih zakona, kakovim se drugdje biskupi najspremnije pokoravaju. Naročito znala je vlada i njezini ljudi pokazivati na Austriju. Sada pako najugledniji nadbiskup odavle izriče, da čega kršćani nisu mogli priznati Dioklecijanu, toga da nemogu ni današnjim mogućnikom, a o tom da se radi u Pruskoj. To će biti za one pruske konfesore velika utjeha, makar neće naprama silnikom za ovaj par imati dalnjega uspjeha.

Za starokatolike pako one, koji porad debele plaće „izumiru pred veličanstvom zakona“ jest ova okružnica porazna, jer odkriva svu sramotu njihove robske ćudi. Za one ipak, koji sbilja vjeruju kršćanstvu, ali su zapali u starokatoličku mrežu, mogla bi biti poticalom, da se izkopaju. Dokazuje bo jasno kardinal, da uzprkos svemu pomrsivanju i crnjenju neprijateljskom katolička crkva i poslie vatikanskoga koncila stoji sasvim na istom principu vjere, na kojem je stojala od početka, dočim su tobožnji starokatolici od njega odpali. Ona naime svedilj vjeruje suglasnomu svjedočanstvu pape i katoličkih biskupa u stvarih objave božje, dočim oni sada neće da vjeruju tomu svjedočanstvu, premda je dano na najsvečaniji način u ekumenskom koncilu, i premda tomu svjedočanstvu, pošto je izrečeno, nijedan katolički biskup protuslovio nije!

No kardinalova je okružnica ponajpače naperena proti onim državnikom, koji hoće, da izkrive ustav katoličke crkve, da joj uzmu njezinu katoličnost, da njezin nauk i sav njezin vanjski i nutarnji život učine odvisan od ljudske samovolje, jednom riečju, da ju unište. Nemože se to previše izticati nit može u tom biti prevelike opreznosti od strane pravih katolika. Onaj liberalizam, koj je ne samo katoličtvu nego u obće kršćanstvu neprijateljan, vlada danas i gospoduje u vladah, u saborih, u štampi, i premnogih glavah, koje su od katoličke crkve primile sv. krst, al za nju nepitaju van kad joj je škoditi. Od njega valja biti na oprezu i od njegovih ponuda, kakve jesu: narodna crkva, ili laici da imaju u stvarih crkvenih odlučan upliv. Starokatoličtvom pako, koje je sám Döllinger prozvao sektom, a niti svemogućim suverenstvom države i u stvarih crkvenih, neće se jamačno dati zavarati nitko, koj jošte vjeruje u Isusa Krsta i poznaje njegovu crkvu.

Katolička deputacija u Rimu.

(Konac.)

Sv. otac odgovori na adresu ovako: Rieči, koje ste u ime cieloga sbora izustili, tješeći me, dižu mi zajedno srce, da slobodno vršim svoje velike dužnosti naprama Bogu i njegovoj crkvi. Neda se tajiti: mi živemo u u strašno vrieme; ali ostaje uviek istina, da je Isus Krst umirući na križu svojim učenikom ostavio oporuku, a u ovoj se oporuci nahodi izrično dragocjena baština križa. Svakako nije nikada htio, da se njegovoj crkvi otmu sredstva ža život i pravo na posjed, jer je ovo pravo za nju čestoputa skroz nuždno. Sám je Gospodin za

svoga blagonosnoga boravljenja na zemlji imao odakle živjeti, tako za sebe, kako za svoje učenike i za siromahe. Ipse Dominus, cui ministrabant angeli, tamen ad informandam Ecclesiam suam, loculos habuisse legitur, et a fidelibus oblata conservans et suorum necessitatibus aliisque indigentibus tribuens. (Ven. Beda).

Medjutim ostaje istina, da je osobito križ ostavio za baštinu svojoj crkvi. Nemojmo se tomu čuditi, budući da nam Bog, kad je svojoj crkvi dao zadaću naučati istinu, nije zatajio da istina radja mržnju; a ova mržnja mora naravno na njegovu crkvu navaljivati mnogostručan križ. Veliki i maljušni našega vremena neće nipošto da budu zatočnici istine, ne samo da joj nepomažu, oni vojuju proti njoj, dieleći se u dvie klase. Jedni kreću udesom današnjih naroda tako, da zavide crkvi onaj upliv, koj ima na narode, pa bi rado crkvu nakrenuti po svojoj volji, njezin božanski ustav po svom čovječanskom kroju prikrojiti, i instituciju od Boga pošlu te u svojih svetih načelih nepromjenivu učiniti skroz i skroz čovječjom. Drugi, odišući nepomirljivom mržnjom i gonjeni od paklenih četa, htjeli bi vidjet ju što prije sasvim srušenu i uništenu, da neostane ma da bi samo trag katoličkoj vjeri, bogočasti i vršenju religije. Pa makar je izvedenje ovoga barbarskoga poduzeća nemoguće, nebasni ipak tajiti, da tako jedni kako drugi božanskoj vjerenici Isusa Krsta zadavaju ne malenu štetu.

Sada dakle, gdje stojimo proti ovim neprijateljem, jest nam dužnost, Nam i ukupnomu kleru i svim dobrim (kršćanom), da podvostručimo naše molitve. Službenikom božjim prije svega najpreča je dužnost puk obučavati, bludnje oprovrgavati, glas dizati, neka se znade, da će Bog neprestane uvrede svoje crkve znati bez dvojbe osvetiti. Ja sám, da baš sada i ponuku i primjer ujedno dadem, ponavljajući odsudu svih do sada učinjenih svetogrdnih čina, ja upravljam svoju rieč kralju (taljanskomu), onomu kralju, koj u svojoj svietloj obitelji broji više svetaca, upravljam ljubavlju otca a revnošću, koju mi daje moja uzvišena služba, te mu velim: Vaše Veličanstvo, ja Vas molim i zaklinjem imenom Vaših velikih predja, imenom presvete Djevice, koju zazivljem „Consolata“ (Madonna della Consolata u Turinu), imenom Božjim, a valja mi dodati, i Vašim vlastitim interesom: Nemojte privoliti da podpišete i najnoviji dekret na štetu crkve; ovaj dekret, o kojem se tu radi, ticao se kaznenoga zakona ili vojničkoga novačenja, hoće da na svaki način uništi kler, a po tom, kad bi se dalo, i katoličku crkvu. O smilujte se, Veličanstvo, samomu sebi, svojim podanikom, družtvu; nepovećavajte grieha, što ste ga učinili proti Bogu, i neteretite svoje sviesti novimi crkvi namaknutimi mukami. A to što govorim Vašemu Veličanstvu, to kažem i svim regentom zemlje, stanite, neidite za Boga ni korak napried na spustu, koj pada u najdublji ponor!

Pa kako je moguća tolika zasliepljenost! Ja se sjećam da su Tertullian, sv. Justin i drugi apologete katoličke vjere, govoreći poganskim i bolvanskim monarhom i tražeći slobodu za katolike, dokazivali, da su im ovi najvjerniji podanici; kad što su ovi apologete imali utjehu gledajući kako progonstvo henja i krvnička se sjekira zaustavlja. Nisam ni Tertullian ni Justin, ali sam, makar nevriedan namjestnik Božji, i ćutim dužnost, da svim koji zapoviedaju rečem, da moraju prestati; ja ih molim, ja jih zaklinjem ne samo za spasenje crkve, nego i za samo njihovo. Ako ove molbe i ovoga zaklinjanja neće da čuju, neka se sjete, da je izabrani puk staroga zavjeta slika bio crkvi; neka se sjete, kako je ovaj puk pod vladom Faraonovom svaki dan svoj glas dizao do neba, moleći milost i smilovanje, da bude riešen veriga. Tada se je sbilo, da je Bog Mosesu zapovjedio, da ide i izbavi njegov puk. Moses je molio, ali nije saslušan, prietio se, ali su mu prietnje prezirane; navalio je nevolje, vi svi znate glasovite egipatske nevolje, nit je potrebno sve vam, što se sbilo, dozivati u pamet.

Sjegurno je, da je Bog čuo žaobu i viku svoga puka: Clamor filiorum Israel venit ad me (Exod. 3, 9.). Nastavimo i mi tražiti natrag prava crkve i njezinu slobodu; nastavimo Bogu se moliti, da ublažimo njegovu srčbu i obustavimo tečaj njegovih svetih odmazda; pa ćemo morda u čas kad se najmanje nadamo opaziti, gdje njegova svemoguća desnica čini promjene, i čuti glas, koj će i na našu utjehu vikati: Clamor filiorum venit ad me. Dà, Bože moj, čuj molim te svoga namjestnika, premda je nevriedniji nego-li su svi, koji su pred njim bili u prošlih stoljećih. Ti si, Bože, zasadio ovaj katolički vinograd, ti si ga zalio svojom dragocjenom krvlju. Sjeti se dakle ove gorice, quam plantavit dextera tua. Sjeti se ovih naroda, koji tebi viču, koji mole za milosrdje i blagoslovi ove, koji su ovdje i one koji su daleko od Nas, i ulij u srca, koja još nisu otvrdnula i zatupila, čuvstvo vjere, a onim, koji se tvojoj dobroti tako tvrdokorno opiru, ulij barem čuvstvo poštenja, da ostave tvoju crkvu na miru, da si ide za putom, koj si joj ti naznačio: za posvećenjem naroda.

Medjutim neka odjekuju sveti hrami duhovnimi pjesmami, da nam dodje pomoć kojoj se nadamo. Ja želim, da budete svi čvrsti i stalni stupovi, koji se netresu od biesa neprijateljskoga, ili takodjer nepomične stiene, koje prkose buri. Sada dakle poklekši pred Bogom, molite od njega blagoslov, koj će vam uliti i uzčuvati potrebitu hrabrost, dok nam bude dano vidjeti, kako ova tužna noć izčezava pred sjajem nove zore, koja nam donosi pobjedu, mir i pokoj. Taj blagoslov da dodje u vaše obitelji, te im dade napredak, osobito u vršenju krieposti, i mi da postanemo zagovorom kraljice svetaca i zagovorom samih svetaca vriedni Boga slaviti u sve vieke. Benedictio etc.

Željni smo znati, što će neprijatelj prigovoriti ovomu papinu govoru. Papa moli i zaklinje vladaoce, da nemeću na muke božju crkvu, i on se moli samomu Bogu, da svoju crkvu spasi. Valjda je molitva papi dopuštena!

Ni molitvom netraži za crkvu ništa od svieta nego mir, a mir za to da si ide za posvećenjem naroda. Je-li će ga sviet poslušati, il će ga sada kano nejaka bogomoljca prezreti? Volja ga je, kršćanin zna, da mnogo može uztrajna molitva pravednika." (Jak. 5, 16.).

Ali da, neprijatelji nalaze uviek. što će prigovoriti. Talijanski opozicionalni listovi nalaze u papinu govoru prvi korak k pomirenju s kraljem Viktorom Emanuelom, pa dovodeći ovaj govor u nekakov savez sa sastankom principâ u Mletcih, govore već o nekakvoj katoličkoj svezi proti protestantskomu carstvu pruskomu, nad kojim stražu straži silni Bismarck. Doći će do sveze država proti Pruskoj, ako Bismarck neprestane uznemirivati i tražiti svadju, da zatuče onoga, na koga je kivan. Tako u najnovije vrieme neda mira malenoj Belgiji, tražeči da ǀprama njegovoj želji stvara si nove zakone — za sjegurnost susjedne Njemačke. Siromašna ta Njemačka, ona nije dosta sjegurna od Belgije; neizgleda-li to, kan da vuk za svoju sjegurnost traži garancije od pitome ovce? Medjutim zna Bismarck, da dirajući u Belgiju dira u živac nekoga drugoga, na koga je valjda i namjerio, a to će biti Francezka, a morda i Englezka, tko zna? Da što sbilja zamete, i izazove Englezku, tim bi morda ugodio Ruskoj, a po tom osjegurao si ove prijateljstvo za svoje osnove. Ali se odaljismo od našega predmeta. Htjedosmo reći, doći će valjda do sveze proti Pruskoj, al razlog joj neće biti, da se osjegura sloboda katoličke crkve i sv. stolice. Za ovu mogućnici danas nemare, ili baš ni nemogu ništa učiniti, tako da katolikom ostaje jedina nada svemogući kralj na nebesih, naš Gospodin Isus Krst. I za to se je govor sv. Otca sastojao poglavito u usrdnoj molitvi.

Opozicionalni taljanski listovi, govoreći o tobožnjoj katoličkoj svezi proti Pruskoj hoće da proti, crkvi dignu i veću buru. Misle si, da će Taljanska, a i Austrija, samo da odklone Bismarckovu sumnju o kakovoj katoličkoj svezi, morati i gorje vriedjati prava i slobodu katoličke crkve. Papa je nagovorao u svom govoru taljanskoga kralja, da neodobri novih zakona, koji smieraju na uništenje kat. klera. Sad se brinu neprijatelji, da upravo taj govor bude povod, da se tim sjegurnije odobre. Tako zmija otrovnica od svega pravi jed.

Ko što neprijatelji neprestaju davati dokaza svoga neprijateljstva proti papi, tako ni revni katolici nezaboravljaju, da nije dosta samo vjera u srcu, nego da ju valja javno izpoviedati. Katolička deputacija, o kojoj smo govorili, biaše takova izpoviest.

Velika rana.

Kao što je gotova činjenica, koju nitko lasno poricati neće, da je Magjarska financijalno na rubu propasti, sličnim načinom neima razborita čovjeka, koj bi hotio ikomu dokazati, da se pučanstvo u njoj nalazeće brojem znatnim povećava, jer nas statistika okruglimi i jasnimi brojevi baš o protivnom uvjerava, a od nje nam neima daljnjega priziva.

Mi nismo tako sretni, da bismo imali statistički zavod: kako je s našim hrvatskim narodom, da-li brojem raste ili pada, nu debata vodjena u našoj sabornici o razprodaji dobarâ vjerozakonske zaklade, gdjeno nekoji razgališe tajnu, koju prem mnogi zvani nehtjedoše izjaviti: njihove glasne i razgovetne izreke, uzmi mnoge dopisnike Obzora, a i mnoge matice rodjenih i krštenih, ti nam znaci neporučuju ljepše budućnosti, i daju nam jasno svjedočanstvo da nije ni s nami najbolje, i to s razloga što narod u Posavini i Slavoniji i slavonskoj krajini znatno nazaduje, a mjestimice nije ni po hrvatskoj krajini bolje. Da-li je ta kužna bolest od našega susjeda, koj davno na njoj boluje, k nam prešla, nije mi iztraživati, nu svakako valja nastaloj epidemiji, koja nemilice tolike pred sobom obara, tražiti lieka, pogibelji, koja svoj otačbini prieti, valja sa svimi silami se oprieti, ako nećemo da naši potomci u vlastitom domu stradaju, i naš nemar proklinju. U 287 broju Obzora od prošle godine obćinski načelnik J. Č. iz P. prvi je poceo ovo ozbiljno pitanje sa svoga gledišta ventilirati, prvi je potražio Archimedovu točku, da pokrene odlične rodoljube na temeljito razmišljavanje ovoga životnoga pitanja po hrvatski narod. On priznaje, da pučanstvo u Posavini znatno propada, za razlog ovoga regresa navadja više uzroka, nu da mu je ponajglavniji ćudoredne naravi. Gle, dočim spomenu moralnu obuku, kojom se svećenstvo ex professo bavi, i dočim izjavi moralnu obuku za najshodnije sredstvo, da se tomu zlu predusretne, na jednom preporuči policajna sredstvà, a sa svojimi sudruzi uhvati se u kolo, da materijalnim melemom ranu moralnu, na kojoj najviše ovaj bolestnik boluje, izlieči. Drage volje ću dopustiti, da i novac kako i policajna sredstva mogu nješto pripomoći, da se ta rana na tielu našega naroda izlieči, nu za moralnu bolest potreban je osobitim načinom moralni liek. Zar one rieči, koje su iz ustiju ugodnika božjih izticale, a ciele narode u pitome jaganjce preobrazile, danas da nemogu u našoj domovini svoju snažnost zasvjedočiti? Nije-li vrieme da se pozvanici oduže i Bogu i narodu? Kamo sreće da se sjete svojih svetih dužnosti! Tko je rimskomu narodu toli nekoć silnomu nož u srce rinuo, da je iz zajedinstva suplemenikâ izčezao? Tko njegovu velebnu slavu potamnio, tko njegovu premoć skršio? Zar tko od njegovih rivala? Ni pomisliti! Dok je vjera živim plamenom nasried kapitolija srca ponosnih sinova žarila, dok su legije sa strahom i pouzdanjem zborile o svom Marsu, a na bojnih poljanah od njega pomoć izgledavale — ova epoka zlatnimi je slovi u knjizi naroda zabilježena. Čim je pako nevjera mah preotela a korupcija svojim otrovom slojeve naroda počela natapati, srčanosti i odvažnosti, slavi i sili mjesto ustupiše nesloga i nevjera, poraz i sramota. Bistri i uvidjavni um starca Dupanloupa, tomu ima više godina, što je predvidjao silnu nesreću koja će snaći Francezku.

Svakom zgodom u parlamentu kao i izvan njega zaklinjao bi odlučujuće faktore da se demoralizaciji, toj otrovnoj ljutici, na put stane. Od svojih protivnikâ bje porugom počašćen. A mi? Živi smo svjedoci, da su njegove rieči bile istinite. Sedan i komuna u živoj su nam uspomeni.

Naš narod nije doduše pao na ovako nizke grane, ali ipak vlada u svih mjerodavnih kruzih osvjedočenje, da je korupcija znatno mah preotela. A kako da se ova odstrani? Mnogim i zbilja našla bi se pomoć da je prave bračne ljubavi; a činjenica je neoboriva, koju na svoje oči tečajem pet godina motrim, kod našega prostoga puka da ima više sućuti u nevolji za niemo blago, nego-li za dosudjena si druga.

Nu istina je nepobitna: kao što pojedinci, uzmimo putenošću, sebi grob kopaju, u koj mnogo prije vremena na počinak silaze, da istom dosljednosti i velike mase — kano u Ruskoj gdjeno je opojno piće najniže razrede okužilo, s česa devet tisuća na godinu pogibaju — propasti mogu. Mi dakle jasno razabiremo u pomenutih slučajih koj jest izvor ovim tragičnim prizorom. Pomanjkanje vjere, nepoznavanje vječnih istina, dosljedno život bez smiera i cilja bez dvojbe svakomu će u oči pasti, što se lje neda ničim no jedrom, čistom i neokaljanom obukom nadomjestiti.

Kritičaru — ć. ovaj nauk nikako se nedopada, jer u jednom sljedećem broju Obzora ovako g. Č-a pobija. „Opažanja pojedinacâ bez ikakova sustava preduzeta niti su pouzdana, a ono napominjanje nećudoredne naravi jest veliki nedostatak. Razvraćenost u ćudorednosti i koliko može biti zapriekom umnažanju pučanstva ona ipak nebi radjala nazadovanje u tolikoj mjeri, uz nju mora da postoji još i drugih. a tih mi nepoznajemo.“ Po nazorih g-ć, prem je dokazano da kako pojedini tako i same države. njihov sjaj i premoć, mogu pasti žrtvom nemorala, prem nas povjest uči, da s perverzivnih načela jedne osobe, častni i pretežni broj protivnoga uvjerenja mora časovito poniženje i porugu a većput i smrt dragovoljno podnieti. ima eminentno važnijih razloga, s kojih narod propada, jer o moralnoj obuci samo uzgredno besjedi. Vendar mi je drago što za ponajglavnije nezna, a mogu sa sjegurnosti reći da će im težko kada u trag zaći.

Bez okolišanja priznajem. da hygienija svoju tangentu na uzmnoženje pučanstva doprinaša; neću se podati krivoj pomisli da i kapital — to zlatno tele našega vieka — veliku pomoć pruža ustrajnosti života; što više, rado ću dopustiti da i policajne opreznosti mnogu nesreću odkloniti mogu, nu svi navedeni faktori u socijalnom životu ma od koje važnosti bili, imaju se svesti na izvor vode. koju je Isus Samaritanki nudjao, da nežedja do vieka i da joj bude vrielom izvirućim u život viečni.

Da svoj navod razjasnim, mnijem, da netreba udaljene krajeve potražiti. I kod nas ih je naći u obilnoj mjeri. Ta upravo kod onih, koji su proučili zdravoslovje, koji obiluju bogatstvom, moći je naći dostatni broj, koj izčezava iz kola čovječanskoga s razloga reć bi ništetnih. Jedna dvolična rieč, jedna izgubljena nada, jedno tašto nagnuće, prem u moći da svoj dom potomstvom obogate, daje povoda da si život prikrate. Neću potonje slučajeve izvadjati iz najnižega, niti srednjega razreda pučanstva prem primiera imademo dovoljno kod pseudo naobraženih u gradovih. ipak svaki rado će priznati, a meni je izrično konstatirati: da je u ovih osvjedočenja o Bogu, o suvisnosti podredjenih, dosljedno o dužnostih proiztičućih napram ženitbenim drugom, djeci i bližnjemu, ob ovih žalostnih sljučajih zaista nebi bilo spomena. Znam dobro da novovječni matadori bezvjerske klike neće ni da čuju ob ovih uzvišenih idejah, i njihovu uplivu na družtveni život. znam dobro, da bi naprosto vjeru kršćansku zamienili metafizikom, svojom ljubavi, i moralom bez ikojega predmeta, nu sve te zapreke nesmetaju da moć svete vjere unište; jer je stalno: kojom ekspanzivnosti njene istine terain prisvajaju u onoj mjeri da i razvraćenost pada. Sada da vidimo, kako je kod nas! Znade se za izvjestno. da je moral u Slavoniji mjestimice izpod ništice pao. Bio bih svakomu zahvalan. tko bi me o protivnom hotio uvjeriti; nu gdje je javna tajna. da imade osobâ. koje se svoga poroda srame, koje da strastim ugode i abortiranje pripuštaju, dapače ovim se poslom kao gotovim zanatom bave, podajem se pravednoj pomisli da me neće nitko s pretjeranosti ukoriti. Neznaš, bi-li se pravednim gnjevom razpalio, kad čuješ ili čitaš znanstvene govore suvremenih racijonalistâ i panteistâ, ili da gorko zaplačeš nad sudbinom narodâ, videći je spremne doduše za razvoj i odgoj životinja koju žrtvu doprinieti, dočim za ovu flagrantnu potrebu ni briga ih nije.

A tko da ovoj razvraćenosti na put stane i kraj učini? Zar protuvjerska struja, nagomilane baterije paragrafâ ili oružana sila? Kušalo se doduše i drugud, nu uspjeh im se uzjalovi na ovom putu.

Ne ima sumnje, da će i naši usrećitelji naroda ovim putem poći, nu svakomu komu je do istine stalo, biti će jasno, da im je sav napor uzaludan. Victoria quae vincit mundum est fides nostra reče sv. Ivan, a kamo sreće, da oni, kojim je blago naroda povjereno, o njoj razmišljaju. Ali dà od ove daleko se udališe, a počinjeni griesi gromkim glasom vapiju za osvetom. Od svećenika i pravom se iziskuje da što savjestnije svojoj dužnosti odgovori, nu bilo bi odviše naivno pomisliti da on popravi ono, što ih je stotina pokvarilo. Dakako država po modernoj ideji kao štitnica svačijih prava imala bi pod obranu pravo crkve uzeti: koja želi da mladež treba zarana obučavati u vjerozakonu. U ostalom pošto je crkvu finim i liepim taktom iz škole izigrala, da bi ljubavju vratila dobrotu crkovnjaka nije vjerojatno. Što bi dakle preostalo? Daleko od mene da komu savjete dielim, nu ipak neka mi bude slobodno koju reći. Ta ako u francezkom parlamentu našla se je stranka koja je, poznavajuć moć sv. vjere, otvoreno i neustrašivo predlog na zeleni stol podniela; da se Francezka pod okrilje presv. srca Isusova stavi, čemu da nam na sramotu služi zahtievati

da se nedeljno podučavanje mladeži u vjeri državnim zakonom garantira? U ovom bi slučaju mnogoj samovolji gg. načelnikâ i sudaca odzvonilo a njihovim se hiram na put stalo. S vremenom moguće da bi i poštovani „Obzor“, koj spas izčekuje naroda od županâ i podžupana, druge nazore ob uplivu sv. vjere na družtveni život mogao dobiti; jer ako slovo božje ima moć da čovjeku otvara vrata u život vjekoviti, vremeniti lje nikomu oduzeti neće. Videant consules!

U Zrinju 1875. *Ed. Medeotti*, župnik.

Dopis.

Iz Prilišće. Dopustite, g. uredniče, da Vam poslje dopisa o novoustrojenoj župi, o našoj školi pišem. Stanovnici Prilišća, živući uz glasovitu „lujzinsku“ cestu, na kojoj je prije karlovačko-riečke željeznice neopisiv promet vladao, silno oćutiše potrebu škole, te ju po nagovoru vriednoga župnika 1860. g. zbilja i ustrojiše. Neimajući pako u tu svrhu posebnu zgradu, smjeste ju samo za silu u iznajmljenu seljačku kuću, gdje je učitelj pod istim krovom u 3° dugoj $1\frac{1}{2}$° širokoj komorici ne samo stanovati i kuhati, nego se još njom kao i komorom služiti morao, dočim su se djeca u malò većoj sa 5. klupa obskrbljenoj sobici gnjela. Kakov je tuj učitelju život bio i samo se kaže, no strpljen spašen, u nadi, da će se valjda naskoro i škola graditi, trpljaše, što s malom iznimkom i sada trpi. No da mu se ipak malo stanje poboljša, presele ga pred dvie godine u drugu, već po pogoru sagradjenu, opet iznajmljenu, na oko bolju no iz zdravstvenih obzira upravo groznu kuću. Vriedni starina župnik, ujedno i ravnatelj, daj prosi i moli, samo da tu nevolju ukloni, pak zbilja mu i za rukom podje, na prošnju vlastitom rukom pisanu od vis. vlade 2000 f. u tu svrhu izmoliti, koje je za onda nebrižna obćina primila i po nepazki u hladu sjedećemu obć. blagajniku pronevjeriti dala. Uzme-li se sada u obzir, da je Prilišće, koje je kroz deset godina dvaput pogorilo, gradnjom crkve sv. Magdalene do vrata se zadužilo, a otvorenjem karlovačko-riečke željeznice svaki dobitak izgubilo, to je razumjeti, da ni obćinskih i ostalih nameta snašati nemože, a kamo bi još pomažuć gradnji župničkoga stana, na gradnju škole misliti moglo. Ali ovako dalje biti nemože! Što je dakle činiti? — Visoka vlada imala bi se svojski zauzeti, a domaće vlasti neka bi izvolile baciti okom na dogradjujuću se u srednjem Prilišću pok. M. Š. kuću, koja upravo da se zato gradi, prikladnija bila nebi. Sa istom kućom nudi se i do 25. rali zemlje, kano: šume, oranicâ, sjenokošâ, stelnikâ, vinograd, i t. d. ne za gotov, već za jamčeći novac ili u 20. godišnjoj izplati. Svraćam dakle pozornost dotičnika na tu zgradu, koja bi se sa svim za kakovih 5000 for. dobiti mogla. Samo zemljište, koje se s njom nudi, da se na komade razproda, bez onih 2000 fr. izplatilo bi ju. Valja kušati, ta i tako danaske prosvjeta većinom na jeziku raste, koji su joj dakle prijatelji, prilika je tuj, neka odgale činom srce svoje. Ja se nadam da mi taj glas neće ostati vapijući u pustini. Kušajte dakle sve a sadržite što je najbolje, rekao je sv. Pavao.

Ante Kuzmiak učitelj.

Viestnik.

Zagreb. Kr. zem. vladni odjel za bogoštovje i nastavu razpisao je pod danom 12. Travnja natječaj do 25. Svibnja, da se popuni osam miesta županijskih školskih nadzornika. S polovicom od tih miesta skopčana je plaća od 1200 for., a s drugom polovicom plaća od 1000 for., i k tomu stanbina od 200 for. Natjecati se mogu pučki učitelji, koji su najmanje 10 god. proveli u učiteljskoj službi, i drugi, koji nisu ravno učitelji, al mogu dokazati svoju vještinu u struci učiteljskoj. Molbenice, obložene krstnim listom, svjedočbom o učiteljskom usposobljenju ili inimi dokazali vještačtva školskoga, za tim svjedočbom o ćudorednom vladanju i dojakošnjem službovanju, imaju se do naznačenoga roka podnieti.

— Na proljetni župnički izpit došao je ove godine samo jedan jedini kandidat.

— Glede izdavanja diela Relkovićevih, najavljena u 12. br. ovoga lista, dobili smo od izdavatelja sljedeću obaviest: Djela Mat. Ant. Relkovića već se tiskaju, prvi svežčić bit će najkašnje do 12. Svibnja t. g. dotiskan, što p. n. gg. predbrojnikom na spomenuta djela obznanjujem. Kad bude prvi svežčić gotov, odpremit ću ga odmah dotičnoj gospodi: poslje izlazit će redovito svakoga mjeseca po jedan svežčić. U „pozivu na predplatu“ obećani rok („odmah poslje uzkrsa“) s toga nisam moga održati, što nisam još imao bio dostatan broj predbrojnikâ. Ujedno obznanjujem da sam opredielio nakladu od 1500 otisakâ — njekoliko stotina više, nego do sada imam predbrojnikâ, i da još predbrojnike primam.

— Iz Londona 26. Travnja donosi telegram, da je englezki episkopat poslao kollektivno pismo na njemačke biskupe, u kojem ove ljubezno pozdravljaju, što auktoritet crkve hrabro brane, — i radi utamničene braće. U drugom pismu na švajcarske biskupe hvale njihovu postojanost i vjernost. Obadvie poslanice podpisane od 13 englezkih biskupa.

Pariz. 102 zastupnika francezke narodne skupštine sabraše medju sobom 7015 franaka te ih poslaše parižkomu nadbiskupu Guibertu s molbom, neka se u crkvi, koja se ima podignuti na čast presvetomu srcu na montmartru u Parizu, posebna kapelica napravi za zastupnike na trajnu uspomenu znamenitoga zaključka narodne skupštine od 24. Srpnja 1873. i svim budućim zastupnikom na pouku i opomenu.

Nekolicini brojeva dodano je „izvješće o stanju sveučilištne zaklade.“

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 18.] U Četvrtak, 6. Svibnja 1875. **[Tečaj XXVI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XII.

Pantheizam.

Iztraživajući u zadnjih dvijuh člancih posljednje uzroke svietu, i razsudjujući različne nauke i mnienja o njih nismo jošte spomenuli glasovitoga mudroslovnoga sustava, koj se običnim imenom u mudroslovju zove pantheizam, niti o njem svoga suda izrekli. Njega nesmijemo s više razloga ovdje mimoići. Ne samo zato, što i on kuša najkraćim putem riešiti pitanje, koj bi mogao biti skrajni uzrok svietu, nego i zato, što je njegova nauka tako obćenita, da obuhvaća svakolika najvažnija mudroslovna pitanja, te dolazi s njimi u bliži doticaj. Osim toga ima pantheizam od najstarijih vremena pa sve do danas gorljivih zatočnika, koji ga na sve moguće načine zagovaraju, te po njem sve pojave i savkoliki razvoj bića tumače. Najveću težkoću ćutimo, kad pomislimo, kako bi jasno i kratko predočili nauku pantheista i onomu štiocu, kojemu nije do sada možda zgodno bilo, da se s njom svestrano upozna. Prije nego razložimo pantheizam, valja nam spomenuti, tkogod se želi s njim točno upoznati i njegova načela razsuditi, mora strogo lučiti glavne nazore pantheista od ostale nauke, kako tumače razvoj svieta. Jer čitajuć omašna djela, u kojih pantheiste razlažu vrlo obsežnu svoju nauku, lasno se izgubi štioc, te napokon nezna, što je pravo što je krivo rečeno, pače ga može ova ili ona misao tako smutiti, da mu se najveća bludnja kao istina na prvi mah pričini. Ako nije jako izvježban mudroslovac, badava će se mučiti, da sam od početka do kraja svojim vlastitim sudom sliedi ogromnu povorku svestrano prepletenih pojmova; badava će vrieme tratiti, da razumije sve misli i njihovu suvislost: zato onim, koji nisu dosta okretni na mudroslovnom polju, svjetujemo, neka najprije upoznaju glavna načela pantheizma, na kojih se ostali nazori osnivaju, onda će moći laglje suditi, koliko on vriedi u znanosti. Nebi vriedno bilo, da se ovdje mnogo obaziremo na pantheističku nauku, kako ju nalazimo već u najstarije vrieme kod Indijanaca[1]) u njihovu mudroslovju, što se zove Brahmamimansa ili Bedanta, razvijenu, niti bi koristno bilo za našu svrhu, da na široko razlažemo pantheizam, kako ga je u staroj Grčkoj osnovala eleatska mudroslovna škola, kojoj su bili na čelu Xenophanes, Parmenides, Zeno i Melissus[2]), nego ćemo najviše imati pred očima pantheističku nauku, kako su ju u mnogo kasnije doba tumačili i branili njezini zatočnici,

[1]) Cf. Stuhr. Die Religionssysteme der heidnischen Völker des Orients. Berlin 1838. Die chinesische Reichsreligion und die Systeme der indischen Philosophie. Berlin 1835. Burnouf. Introduction a l' histoire du bouddhisme indien. 1844. Othmar Frank. Die Philosophie der Hindu. München. 1855. Lassen. Gymnosophista sive Indicae philosophiae documenta. 1832. Colebrooke. Essays on the religion and philosophy of the Hindus. London. 1858. Schlegel. Ueber die Sprache und Weisheit der Indier. Roth. Zur Literatur und Geschichte der Weda. 1846. Stöckl. Lehrbuch der Geschichte der Philosophie. Mainz. 1870.

[2]) Cf. Karsten. Philosophorum graecorum veterum operum reliquiae. Vol. I. Amsterd. 1853. Gladisch. Die Eleaten und Indier. 1844. Rosenberg. de el. phil. primordiis. 1829. Diogenes Laertius. Lib. IX. De vitis, dogmatibus et apophthegmatibus clarorum philosophorum. Tiedemann's Geist der speculativen Philosophie. Tennemann. Geschichte der Philosophie. Zeller. Die Philosophie der Griechen. Eine Untersuchung über Charakter, Gang und Hauptmomente ihrer Entwickelung. Historia philosophiae Graeco-Romanae, ex fontium locis contenta. Locos collegerunt, disposuerunt, notis auxerant H. Ritter et L. Preller. Goth. 1864. Schwarz. Manuel de l' histoire de la philosophie ancienne. Liège. 1842. Ch. Léveque. Étude de la philosophie grecque et latine. Paris. 1864. ect. ect.

napose Spinoza [1]), Fichte [2]), Schelling [4]), Hegel [3]), a osobito kako ju danas preporuča Hartmann [5]). Jer što su stariji pantheiste zamislili, to nalazimo i u novijih, te se ovi nerazlikuju od onih toliko načeli, koliko načinom, kojim svoje nazore razlažu i brane. Premda nije nikako moći nauku bilo starijih bilo novijih pantheista na jedan te isti mudroslovni sustav stegnuti, već se ona, kao što obično biva u mudroslovju, razpada po različnih nazorih na više različnih sustava, to se ipak svi u glavnom načelu slažu: koj je prvi i najglavniji temelj, na kom se na različne načine pojedini pantheistički sustavi osnivaju. Ovo glavno načelo cieloj pantheističkoj nauci, ako ga želimo koliko moguće jasno i kratko predočiti, zvoni po prilici ovako: samo jedno jedincato samostalno biće obstoji, te sva različna bića, koja se nam prikazuju tako mnogobrojna i raznolika, sačinjavaju jednu te istu jedincatu substanciju. Samo jedna jedincata substancija bitiše, a sva su ostala bića samo pojavi ove iste jedincate substancije. Mi se varamo, vele oni, ako mislimo, da ima u svietu više različnih samostalnih stvari, da koja stvar na pose i za se bitiše, ovo je samo prividno, nego su sve stvari i sav sviet jedno te isto, jedno jedincato samostalno biće, koje se ovako raznoliko prikazuje. Nisu n. pr. kamen, ruža, jelen, Plato, po ovoj nauci četiri na pose za se obstojeće stvari, nego jedno te isto biće, jedna jedincata substancija, koja se prikazuje ujedno kao kamen, kao ruža, kao Plato, i t. d. Ja i ti po ovoj nauci nismo dva posebna za se obstojeća bića, već ja i ti jedna smo te ista samostalna bît, koja se prikazuje kao ja i ti. Tako dakle po ovoj nauci Bog je sve, i sve je Bog, sve se bo, što jest, i što bitiše, stiče napokon u jednu jedincatu obstojeću bît. Ako je ikoje mudroslovno načelo, to je sigurno ovo očita bludnja, uz koju ljudski um nemože pristati, dok se drži neoborivih zakona, na kojih se osnivaju ljudske misli. Dok se ovo načelo u tamne abstraktne i transcendentalne pojmove sakriva, dok ga mjesto jasnih i znanstvenih dokaza samo njegova tamna koprena brani, kojom ga njegovi zatočnici zaodenuše, dotle se nevidi jasno, kolika se bludnja njim izriče; ali ako ga metneš na rešeto triezne i stroge znanosti, ako mu skineš tamnu koprenu, u koju je zamotan, ako tamne transcendentalne pojmove, kojimi svoju golotu prikriva, samo malo razbistriš, odmah se načelo samo po sebi u sama protuslovja razpline. Mnogi se čude, kad pomno čitaju njemačke pantheiste, kako je moguće, da ih nije moći po svema razumjeti, te onda misle, da je njihova nauka tako visoka, tako uzvišena, te nadkriljuje obično ljudsko znanje; dočim u istinu njihova nerazumljivost neleži u visini visokih istina, nego u tom, što su vrlo vješto prepletena protuslovja ljudskomu umu po svojoj naravi nedokučiva. Meni se isto čini, htjeti shvatiti sustav njemačkih pantheista barem kao moguću hypothesu, što htjeti shvatiti četverokuti okrug. Ako je išto ljudskomu umu jasno, to je sigurno ova misao, da nas okružuju mnogovrstna, različna, napose za se obstojeća bića, koja individualno neodvisno za sebe bitišu, te sve oštroumlje pantheista nije dostatno, da ih bez protuslovja stegne na samo jednu jedincatu bît. Tomu se protivi skoro svaka misao, svako izkustvo i svaka znanost, kako će se odmah vidjeti.

Razaberimo najprije, kako nam se bića sveudilj prikazuju. Ona su ograničena i sobstveno opredieljena; ona neodvisno jedno od drugoga po sebi bitišu; ona imaju ne samo različne vlastitosti i svojstva, nego često uprav protivna; ona su tako u prostoru razlučena, da svako posebno jedinstvo sačinjava. A sve ovo dovoljno pokazuje, da ima više samostalnih za sebe obstojećih bîti, niti se može pojmiti, kako bi mogle sve stvari, koje se ovako prikazuju, sačinjavati samo jednu jedincatu bît. Kušaj malo, ako možeš, a da neporemetiš sve zdrave misli, ujediniti onu klisuru, koja se bori u sredini mora proti valovom morskim, i onu nježnu ljubicu, koja skromno cvate u vrtu, u jednu te istu bît!

Ako oko svrnemo na se, mi smo si posve svjestni, da za se, neodvisno od drugih bića bitišemo, da sačinjavamo posebnu samostalnu bît kao za se obstojeću osobu, koja se luči u svem od ostalih stvari. Pače ona se nalazi često u velikoj

[1]) Ethica ordine geometrico demonstrata et in quinque partes distincta, in quibus agitur 1) de Deo, 2) de natura et origine mentis, 3) de origine et natura affectuum, 4) de servitute humana seu de affectuum viribus, 5) de potentia intellectus seu de libertate humana. Cf. Amand Saintes. Histoire de la vie et des ouvrages de B. de Sp. Schlüter. Die Lehre des Spinoza in ihren Hauptmomenten geprüft und dargestellt.

[2]) Grundlage der gesammten Wissenschaftslehre. Jena. 1794. Cf. Löwe. Die Philosophie Fichte's nach dem Gesammtergebniss ihrer Entwicklung und in ihrem Verhältnisse zu Kant und Spinoza. 1862.

[3]) Bruno oder über das göttliche und natürliche Princip der Dinge, ein Gespräch. Berlin. 1802. Darlegung des wahren Verhältnisses der Naturphilosophie zu der verbesserten Fichte'schen Lehre. Tübingen. 1806. Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums. Tübingen. 1803. Philosophie und Religion. 1804.

[4]) Phänomenologie des Geistes. Encyclopädie. Wissenschaft der Logik. Philosophie der Religion. ect. Sämmtlh. Werke. Berlin. 1841. Cf. K. Rosenkranz. Hegels Leben. 1844.

[5]) Philosophie des Unbewussten. Berlin. 1874.

borbi i oprieci s ostalim svietom. Kako bi mogao samo pomisliti, da sam ja i svi drugi ljudi i sve ostalo jedna jedincata za se obstojeća bît! Samosviest je za ljudski um mnogo jače svjedočanstvo, nego svojevoljno izumljene abstraktne misli, kojim manjka svaka positivna podloga. Ako se nemogu osloniti na svoju samosviest, bojeći se sveudilj, da me nevara i onda, kad mi jasno svjedoči, to ja neznam, kako bi se mogao uputiti, da je glavno načelo pantheistâ čista istina, a ne očita bludnja? Nadalje mi smo si podpuno svjestni, koliko se rodi u nas posebnih misli, čuvstva, želja i svakovrstnih psychologičkih djelovanja, koja od nas potiču, da se u nas nalaze kao u sobstvenom subjektu; i ne samo to, nego mi smo si takodjer svjestni, da su mnogi naši sobstveni učinci posve od naše volje odvisni, te su podpuno u našoj vlasti. Mi nikako nedokučujemo, kako bi mogla biti u jednom te istom subjektu u jedno te isto vrieme dva posve protivna učinka ili pojava, osim ako rečeš, da može nešto u isto vrieme biti i nebiti, što ruši prvi temelj ljudskih misli i svih znanostih.[1])

I pantheiste priznaju, da obstoji biće, koje od vieka samo po sebi nuždno i skroz neodvisno bitiše, koje je skrajni razlog svemu ostalomu, što obstoji. Ali dodaju, da sva ostala za se i napose nebitišu, nego se stapljaju i ujedinjuju s onim prvim bićem u jednu jedincatu bît Nam je očevidno, da se ovo neda nikako složiti bez protuslovja. Ono prvo biće nuždno bitiše a ostala bića dolazeć i odlazeć nisu nipošto nuždna; ono prvo biće od vieka obstoji, a sve ostalo u vremenu nastaje i prestaje; ono je jedincato, a sve ostalo bezbrojno; ono jednostavno, a sve ostalo više manje sastavljeno; ono je nepromjenljivo, a sve se ostalo mienja: što je danas, nije sutra. Poznato mi je, da pantheiste nastoje, mogu reći, vrlo oštroumno ove goleme težkoće ukloniti, ali razmatrajuć upravo njihovo oštroumno tumačenje, ono me jošte više osvjedočava, da njihov sustav neima znanstvene podloge, kako će odmah naša kritika pokazati. Sam Hartmann[2]) koj je sigurno pravi pravcati pantheist, očito priznaje, da njegovi predšastnici Spinoza, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer, nisu dovoljno težkoće riešili, kako bi se mogla sva bića, koja se nam individualno prikazuju, stegnuti na jedno jedincato biće, pače o Schellingovu odgovoru na to pitanje naročito veli, da bi on bio onomu zavidan, koj bi mogao u njem istinu naći, ako je nije već prije posjedovao [1]), a o Hegelovu sustavu tvrdi, da je on u tom pitanju največu golotu pokazao.[2]) Je-li je pako Hartmann sretniji bio od svojih predšastnika, pokazat će naša razprava. Fichte, Schelling i Hegel, svaki na svoj način, uče, da sva bića, koja nam se raznoliko i mnogobrojno prikazuju, nisu drugo, nego prazne sjene, te neimaju nikakve realnosti, kao što onaj sviet, koj se nam u snu prikazuje. Ako se neda drugčije pantheizam spasiti nego absolutnim idealizmom, po kojem se napokon sva bića u prazno ništa razplinu, i sav sviet u ništetnu sanjariju pretvori, to uz njega nemože nikada ljudski um pristati. Ako nadalje ovi svoje pantheističke nazore tako brane, da sve prve temeljne pojmove ljudskoga uma ništetnimi proglasuju, te im svaku objektivnu i znanstvenu vriednost odriču; ako Hegel ista načela i zakone, na kojih je logika osnovana, naročito kao nevaljane izključuje; ako njemu napose principium contradictionis, na koj se oslanjaju sve naše misli i znanje, nevriedi čisto ništa; dapače naročito tvrdi, da je „jest“ i „nije“ jedno te isto: što je onda njihov pantheizam? Njihova nauka s jedne strane obara načela, zakone, pojmove, misli i znanje ljudskoga uma, a s druge strane onimi istimi načeli, zakoni, pojmovi, misli i znanjem razlaže i zagovara idealistički transcendentalni pantheizam. Komu se čini, da je to najviša znanost, neka nam oprosti, ako velimo, da je to puki transcendentalni pokus ljudskoga duha, ali bez uspjeha. Hegel ipak po našem sudu ima tu veliku zaslugu, da je pogubno glavno pantheističko načelo, da su sva bića jedno biće, do skrajnosti tjerao, te je pokazao, o kojih još mnogo pogubnijih uvjetih za sve ljudsko znanje ono visi. Spinoza stavio je na čelo nekoliko po svojoj volji uglavljenih oznaka, koje je moći na sve strane natezati: što je samostalna bit (substantia)[3]), što je vlastitost (attribut)[4]), što je način (modus)[5]), što

[1]) Cf. Filosofia Fundamental por Jaime Balmes. Libro noveno. Capitulo XV. XVI. XVII. El panteismo examinado en el òrden de las ideas, de los hechos externos, de los hechos internos. Barcelona. 1848.

[2]) Philosophie des Unbewussten. Absch. C. Capt. XI. S. 612. 6. Aufl. Berlin. 1874.

[1]) Ich gestehe, dass ich denjenigen beneiden würde, der aus dieser Stelle in ihrem Zusammenhange die Wahrheit herauszulesen im Stande ist, wenn er sie nicht schon vorher besitzt. l. c. S. 613.

[2]) Für das Hegel'sche System ist unsere Frage geradezu eine der schlimmsten Blössen. l. c. S. 613.

[3]) Per substantiam intelligo id, quod in se est et per se concipitur, h. e. id, cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debeat.

[4]) Per attributum intelligo id, quod intellectus de substantia percipit tanquam ejus essentiam constituens.

[1]) Per modum intelligo substantiae affectiones sive id, quod in alio est, per quod concipitur.

*

je Bog [1]), što je sloboda [2]), što je vječnost [3]), što je uzrok samom sebi [4]), i što je ograničeno [5]), te na tih samovoljnih oznakah pokušao je osnovati pantheizam, da su sva bića samo jedno te isto biće, koje se na različne načine prikazuje. On po prilici ovako umuje: 1. Najprije samovoljno stavlja oznaku, što je substancija. Substancija, veli on, jest sve ono, što po sebi obstoji, i što se samo po sebi razumije, to jest sve ono, što se tako samo po sebi shvaća, da netreba u pomoć uzeti pojam koje druge stvari, da ono shvatim. Već u toj krivoj oznaci substancije leži velika pogrješka, u koju je pao Spinoza. Istina je, da je substancija samo ono biće, koje za se obstoji, te se može po sebi razumjeti, ako se ove rieči ovako shvaćaju: substancija je sve ono, što nebitiše u kojem subjektu, već što je po sebi odlučeno od ostalih bića, te po sebi tako opredieljeno, da se može o njem pojam stvoriti neobziruć se na koje drugo biće; a po tom ima na svietu sigurno vrlo mnogo bića, koje su substancije. Ja nebitišem u ničijem subjektu, niti sam pojav ili prikaza ovoga ili onoga bića. Ali nije nipošto istina, da je substancija samo ono biće, koje za se obstoji, ako se ove rieči onako razumiju, kao što bi rado Spinoza, da je substancija samo ono biće, koje o sebi tako bitiše, da je njegovo bitisanje posvema nuždno neimajuć uzroka, koj bi ga proizveo, da je posvema neodvisno i to u svakom pogledu i što se uzroka tiče. Ovakova substancija je samo ono prvo biće, koje od vieka samo od sebe nuždno bitiše.

(Dalje će sliediti.)

Novo djelo Hartmannovo.

(J. R.)

Ja sam lani u razpravi „Novi bog" upoznao štioce „Kat. lista" s najnovijom filosofijom u Njemačkoj, kojoj je glava i duša berlinski filosof Eduard Hartmann. Poslje je Hartmann izdao dva druga spisa, najme „Die Selbstzersetzung des Christenthums" i „Wahrheit und Irrthum im Darvinismus", kako već naslov pokazuje, sadržajem puno zanimiva. Ja želim najprije osvrnuti se na prvi spis, jer u njem očituje Hartmann posve jasno svoje nazore o kršćanstvu. I to se djelo mnogo čita, kako se Hartmann u uvodu sam hvali, da se je prva naklada (2000 iztisaka) razgrabila u osam tjedana. Kako će se naši štioci sjećati izrekao je lani 25. Rujna i bečki kardinal Raušer svoj sud o Hartmannovoj filosofiji u govoru, kojim je završio duhovne vježbe svoga klera. Hartmann navodi rieči Raušerove te ih popraćuje opazkami, kako to običavaju naduti moderni filosofi. Evo rieči kardinalovih: „Sada izjavljuje stranka, koja je u novije vrieme uzela ime „kulturkämpferi", da će se kršćanstvo za kratko vrieme razpasti. . . Ali da će se junaci prosvjete, liberalizma, pravoga humaniteta, ili kako bi tu stvar nazvao, očito odreći i toleriranja kršćanstva, toga nismo još čuli ovkraj Rena. Ništa drugo pako neznači novo ime, koje su si nadjeli neprijatelji religije u Njemačkoj, nego otvoren, ogorčen boj proti vjeri u Rieči, koja je postala put; ohrabreni povladjivanjem sile, uzimaju oni krinku s lica te naviešćaju, da moderna kultura nuždno zahtieva uništenje kršćanstva. Dakako pruska vlada počima ćutiti, da je laglje zapaliti kuću nego plamenu postaviti po volji granice. Ona pomaže tobož liberalne protestante, koji božanstvo Isusovo očito zabacuju, no da se puku otvoreno kaže: protestantskoga kršćanstva je nestalo, to joj se ipak čini pogibeljno, jer ona nemože željeti, da se Pruska prestane brojiti medju kršćanske narode, i to ne samo zbog utiska, koj bi takova izjava učinila u Njemačkoj nego i radi svoga položaja u Evropi. Do sada nije u Evropi došlo tako daleko, da bi koja vlada mogla računati, da će joj se odobriti, ako primi vjeroizpoviest parižke viećnice. Drži se dakle toga, da se pridrži barem ime kršćansko, i od tuda se razumije, zašto poznati ministar Falk, premda podupire neprijatelje Isusove, ipak neće na protestantskih školah imati židove za učitelje. Sada se je pako sabralo odlučnih bezbožaca pod zastavom „filosofije τοῦ nesvjestno", koji spočituju liberalnomu protestantizmu s punim pravom sramotno licemjerstvo, kad neće da se odrekne imena kršćanskoga, premda ima na nj manje prava nego mohamedanac, komu je Isus nazarenčanin barem Bogom poslani prorok, i to najveći za Mahomedom. Na čelu toj stranci stoji Vislicenus, nekadašnji vodja iluminatâ, a duša mu je Hartmann, filosof nesvjestnoga." Što odgovara njemački filosof na taj, kako se naši štioci sjećaju iz članka „Novi bog", pravedni sud? „Što se ovdje, tako Hartmann, u sliepom bjesnilu lude potvore bacaju na vladu Pruske, zastavnicu u velikom kulturnom boju proti ultramontanizmu; što se protivnici ultramontanizma i kršćanstva denunciraju kano neprijatelji religije, a protivnici ultramontanskoga pojma o bogu kano odlučni bezbožci, to je stara jezuitska taktika, te se tomu nije čuditi. Što se pako onim, koji kršćanski sistem dogmâ očito pobijaju duševnim oružjem

[1]) Per Deum intelligo ens absolute infinitum, h. e. substantiam constantem infinitis attributis, quorum unumquodque aeternam et infinitam essentiam exprimit.

[2]) Ea res libera dicitur, quae ex sola suae naturae necessitate existit, et a se sola ad agendum determinatur.

[3]) Per aeternitatem intelligo ipsam existentiam, quatenus ex sola rei aeternae definitione necessario sequi concipitur.

[4]) Per causam sui intelligo id, cujus essentia involvit existentiam, sive id, cujus natura non potest concipi nisi existens.

[5]) Ea res dicitur in suo genere finita, quae alia ejusdem naturae terminari potest.

te vjeruju, da će se kršćanstvo skoro razpasti, spočituje, da su se očito odrekli toleriranja kršćanstva, to je jezuitsko izvraćanje, koje se barem novošću odlikuje. Jezuite si najme nemogu niti misliti, da bi tko, imajući moć, drugče činio nego su oni činili, te bi htjeli opet činiti, svoje protivnike najme osobno progoniti te ih mukami i lomačami izkorjeniti. Razlog zašto sam ja to mjesto naveo, jest taj, što pokazuje, da je jedna točka moje razprave ljuto uzdrmala kardinala Raušera. Pio IX. priučio je katolike na misao: da kršćanstvo mora izkorjeniti modernu kulturu. Ali da se je takova sulica morala na jedanput okrenuti, i da je nuždnom konsekvencijom moderna kultura morala jedanput doći do samosviesti, da je njezina nuždna zadaća, izkorjeniti kršćanstvo, to nije, kako se čini, gospodi patrom na pamet palo. A da je onaj, koj tu misao oštro i jasno iztiče, pravi, živi antikrist, to se onda razumije po sebi. I zato premda je gore navedeno mjesto sam nesmisao, proviruje ipak iz njega strah pred prietećom pogibelju. Da se razčinja protestantizam, za to se nije brinuo ultramontanizam; da ovoga država nemože s uspjehom na dugo tlačiti, ako joj nedodje u pomoć jak antikršćanski duh, to je on znao posve dobro; da je materijalizam jedne generacije sredstvo, utjerat drugu u njegovo jedino spasonosno krilo, o tom nije nikad dvojio. Bojao se je uvjek samo jednoga: njemačkoga značaja u savezu s njemačkim duhom, t. j. s njemačkom filosofijom. Samo njemačka metafizika može stvoriti nešto pozitivna, što će ultramontanizam pobiediti; drugo ga nemože ništa pobiediti, jer s njim stoje dvie najjače sile u svietu: religiozno čustvo i — glupost."

Prelazeći na samu razpravu Hartmannovu, spominjemo unapried, da nam je namjera, tek predočiti tečaj njegovih misli, nedodavajuć s naše strane nikakovih opazaka. To bi i posve suvišno bilo, jer „Kat. list" neima štioca, komu bi takovih opazaka trebalo.

U prvoj dakle glavi tvrdi najprije Hartmann, da je religija potrebna za ljudstvo, „jer gola bestijalnost socijalne demokracije, koja je kozmopolitičkim slavjem slavila grozote parižke komune, dokazuje, do koga stupnja surovosti dolazi puk, ako s religijom izgubi svaki idealizam." No budući da vjera, „kakova je došla na nas predajom u raznih konfesijah, nije sposobna biti nosilicom kulture, kojoj je u glavnih načelih protivna", s toga se valja pobrinuti „za religiju, koja je u skladu s modernim duhom vremena i s cilji moderne kulture."

I sada prelazi Hartmann dokazivat, da je kršćanstvo mrtvo truplo, koga danas nitko više neoživi. Nečini mu se vriedno, pobijati temeljne dogme pozitivnoga kršćanstva, jer o njih su pametni ljudi davno već svoj sud izrekli; namjera mu je samo dokazat, da se moderna kultura niti s liberalnim protestantizmom nemože pomiriti. Zanimiva je prispodoba, koju pravi Hartmann odmah na početku druge glave medju katolicizmom i liberalnim protestantizmom. Moderni liberalni protestantizam isto je tako nuždna konsekvencija protestantskoga principa, kano što je papina nepogrješnost dosljedan vršak katoličkoga principa." Evo kako on tu tvrdnju dokazuje: Katolicizam zahtieva jedinstvenost u vjeri u svem što je bitno; što je pako bitno, što nè, to odlučuje on sam kano crkva, a nedopušća svakomu pojedincu, da o tom odlučuje, jer bi se tim otvorio put raznim mnienjem o vjerskih stvarih. Kano što protestantizmu tako su i njemu temelj za vjeru nepogrješne kanoničke knjige; budući pako da bi se mogle poroditi prepirke u tumačenju, to mora za uzdržanje jedinosti u vjeri obstojati organ, od koga neima daljega priziva. Kad bi taj organ tumačio kanoničke knjige tek svjetlom čovječjega razuma, to bi ipak malo previše bilo zahtievati, da mu se svačij um podvrgne, ali katolička crkva drži pravom, da je isto tako u interesu duha svetoga, inspirirati tumače kanoničkih knjiga, od kojih neima priziva, kano što je bilo u njegvu interesu inspirirati same pisce tih knjiga. Mora-li se pako vjerovati da ima instancija za tumačenje, od koje neima priziva, to je ne samo suvišno inkomodirati duha svetoga inspiracijom cieloga koncila mjesto jednoga čovjeka, nego i smeta, što u tom slučaju manjina saborska nedobije milosti inspiracije. . . Ako je papa nasljednik Petrov, to se neda uvidjeti, zašto nebi mogao pisati isto tako nepogrješno inspirirane bule, kako je Petar pisao nepogrješno inspirirane listove — premda je bio samo neuki ribar. S toga je papina nepogrješnost nuždni zahtiev jedinosti u vjeri katoličkoj, te je nesmisao, što proti njoj govore oni, koji priznavaju papu nasljednikom Petrovim a Petra piscem nepogrješno inspiriranih listova. Tako pako poriče nepogrješnost crkve i mogućnost nepogrješne inspiracije u naše vrieme . . . tko jednom riečju protestira proti absolutnomu dogmatičkomu ugledu crkve, te zahtieva za se pravo slobodnoga iztraživanja, onaj neće moći braniti niti vjeru, da su pisci kanoničkih knjiga bili inspirirani. Tko je danas osvjedočen o nemogućnosti čudesa, čudan je čovjek, ako vjeruje, da su bila moguća prije 1800 godina.

(Dalje će sliediti.)

Ruske konversije u chelmskoj diecezi.

Od početka ove godine navlastito, mnogo se piše u novinah o pomenutih konversijah. „Katol. list" o tom je ipak uztrajno šutio, jer je mučno saznati podpunu istinu. U zapadnu bo Europu viesti o tom dolaze najviše preko poljskih listova, koji će barem skloni biti proti Rusom gdješta i pretjerivati; ruski listovi usuprot neimaju podpune slobode, da pripoviedaju o nasilju ruskom, a da i imaju slobode, nebi imali valjda volje. No sada je to nedvojbeno, da je chelmska grčkokatolička dieceza službeno prestala bitisati, dočim je primljena u krilo državne pravoslavne crkve i to od samoga cara. No kako je do toga došlo? Je-li onaj narod sam od svoje

drage volje odpao od katoličke crkve, da traži svoje spasenje u schismi, ili je na to natjeran proti svojoj volji? Ruski dakako listovi govore da je to sve učinjeno slobodnom voljom, dočim poljski neznaju dosta opisivati groznu silu i krvoločtvo rusko uz bezkrajnu himbenost i bezznačajnost onih schismatičkih popova, koji su katoličkomu puku nametnuti za pastire.

Prije svega neima o tom dvojbe, da je puk izganjao iz svojih crkava popove nametnike, nadalje da je vlada u takove župe poslala vojsku, da puk prisili na pokornost prama nametnikom; napokon su ovi popovi, odmetnici od katoličke crkve, izjavili u svoje i puka ime svoje sjedinjenje s pravoslavnom crkvom, i dopeljali nekoliko seljaka za svjedočanstvo: — tko će tu vjerovati u slobodan priestup?!

Jao si ga ovcam bez svojih pravih pastira. O stadu Isusovu to valja i više, nego-li o niemoj životinji. Stadu unitskomu u nekadašnjoj Poljskoj oduzela je vlada silovito zakonite pastire, biskupe i župnike, pozatvorivši jih ili izagnavši. Papu je nastojala zavarati i ušutkati, dočim je činila sve moguće, da njegov zakoniti uticaj u onaj puk zaprieči. I to je sasvim sjegurno. Nebi onda veliko čudo bilo, da puk neimajući svojih pastira postane plienom onakovih učitelja, za koje je rekao Gospodin: Čuvajte se krivih proroka, koji dolaze k vam u ovčijoj koži, a iz nutra su vuci razdiraoci. Sasvim tim to još nije postignuto, uzprkos službenim tvrdnjam, kako ćemo malo kašnje vidjeti.

Ruska je vlada odavna odlučila unite odkinuti od katoličke crkve, a za tu svrhu biahu joj glavno sredstvo popovi iz Galicije, koji su se odmetnuli od crkve. Mi ovdje neizpitujemo što je onim popovom dalo povoda, te su voljeli Ruskoj nego-li katoličkoj crkvi, no to smo već davna znali, da galički Rusini nekako zaziru od Rima. Ovakovih što očitih što potajnih odmetnika prešlo je u Rusku, da za skup novac prodadu sebe i ondješnje unite schismi. Sad su posao s vana izsvršili, s nutra dakako nisu; no ni ono, što su izveli, neima se toliko njihovu prodikanju itd. pripisati, koliko sili vojničkoj, koja im je pritekla u pomoć.

Ako je samo polovina svega onoga istinita, što se pripovieda o nasilju proti siromašnomu unitskomu puku, tak je to toli grozno, te bi svu štampu europejsku moralo pobuniti, kad bi u nje liberalnost značila zastupanje i branjenje prave slobode. Ali se ova štampa veseli, da se katoličkoj crkvi nanosi šteta, makar na kakov način. Kad nemože očito hvaliti brutalnost proti katolikom, ona će ju nastojati izpričati, ili u najboljem slučaju mramorkome šutjeti. Osim toga Ruskoj upravo laskaju organi pruske vlade, bili u samoj Pruskoj ili u Austriji ili drugdje: talijanski liberalni, budué neprijatelji papi, nemogu na nju vikati; a i francezki nebi se htjeli zamjeriti Ruskoj. Tako ova može raditi što hoće proti unitom, Europa ili odobrava ili šuti. Jedini progovara papa, za tim poljaci i njihovi listovi, napokon oni listovi, koji stoje odvažno za katoličku crkvu. Ali je sve to preslabo.

Mi nećemo da opisujemo ruske okrutnosti. Lasno je razumjeti, što to znači, kad se vojska pošalje na eksekuciju proti kukavnim seljanom, koji se braniti nemogu. „Vjeruješ-li ono, što car vjeruje"? tako bude jadnik pitan; ako odgovori „ne" riečju ili činom, tad jao si ga njemu: on neima zaštite nigdje do jedinoga Boga. Otimlju mu blago, zatvaraju ga, biju, a i ubijaju. Što u chelmskoj diecezi trpi ubogi narod, to se vidi iz okružnice biskupa przemyselskoga, koj ovako piše:

„Što biva kod naših susieda, vjernih sjedinjenih grka chelmske dieceze? Cio sviet se sgraža nad onim krvoločtvom. Seljaci prolievaju ondje svoju krv za vjeru; nečovječnimi čini sile nesretni narod na schismu, da zanieču vidivu glavu katoličke crkve, zastupnika Kristova, i primu bludnjom izkvarenu, krivu vjeru, koja mjesto rimskoga pape štuje za glavu svoje crkve svjetovnoga souverena. Oposried ovih kletih i bogogrdnih stvarih diže se glas sv. Otca i episkopata, oposried guste magle sjaju se svietle zviezde. To su utamničeni biskupi i svećenici, sjedinjeni grci i mučenici u chelmskoj diecezi" itd.

Tako vjernici. Kako pako popovi odmetnici? O njih neka govori svjedok i nekatolikom nesumnjiv, naime „Ruske viedomosti" od 15. Travnja, t. j. od onoga vremena, kad su upravo odmetnici od cara primljeni u pravoslavnu crkvu, i počašćeni bili i carskim objedom i sjajnimi darovi; pošto su već prije žepove natrpali zlatom od svakojakih kolekta učinjenih za njihovu korist, a toga radi, što tobože od unita trpe progonstvo, — od onih unita, kojim su mjesto njihovih zakonitih, zasužnjenih ili izagnanih pastira nametnuti! Natrpali su se, velim, zlatom od kolekta, koje je sam car umnožio davši 30.000 rubalja; ali nisu se samo tim obogatili ovi ljudi, već su se omastili i krvavom globom jadnoga naroda. Tako je njeki Filewicz, bivši od puka protjeran, tužio, da mu je tom prigodom naneseno štete 1000 rubalja. I moradoše mu kukavni seljani izplatiti cielu tu svotu, premda nije imao sbilja štete nego kakvih 6 rubalja. Tako je učinio i Wachowicz, Zygowski i drugi, kako piše jedan lavovski list. Ali vratimo se na „Ruske viedomosti"!

„Naš je trud, veli, oko unitskoga svećenstva, koje je već onda, kad je još u Galiciji bilo, za nas predobljeno i dobro pripravljeno, trajao deset godina. Ovi iz Galicije u kraljevinu (poljsku) preselivši se svećenici donesoše već dobro pripravljenu sviest, da služe ruskoj domovini i ruskomu narodu; za to kad je chelmski konsistorij (odmetnički) prvi svoj proglas učinio, staviše se na službu najviše galički svećenici; njih je bila pretežna većina. Deset smo se godina trudili, no trud nam neosta jalov, jer se je izpunilo sve, što se je kroz ovih deset godina pripravljalo. . . Pa ipak živu još sve do dana današnjega u podpunoj snazi sve tradicije poljske propagande u Podlachiji i chelmskom kraju. Svršeno je ono,

što je formalno, ali šta je to? Mi smo još daleko od toga, da bismo sjedinjenje unita mogli smatrati svršenim. Oduševljenje ohladni kako svaki plamen; na brzo nastupi svakdašnji život sa svimi svojimi zahtjevi, a napose je skroz nuždno, da se zadovolji religioznim potrebam puka. To mora smatrati glavnom svojom zadaćom pravoslavno svećenstvo. A je-li će ono doteći, gdje ta zadaća iziskuje orijaških napora? Na to moramo žalibože odgovoriti, da „neće.“ Da je katolička crkva u onakovu položaju, u kakovu je pravoslavna u chelmskom kraju, to bi latinsko duhovničtvo svake regule jamačno po selih i gradovih razvilo bilo najživahniju djelatnost, i obdržavalo prošćenja, procesije i misije, te nebi nijedan otišao bez izpoviedi i pričesti. Pravoslavnoj crkvi manjka glede toga svaka snaga, i za to šapću već sada puku u uši, da nitko, koj se još nije kod pravoslavnoga svećenika izpovjedio, niti iz njegovih ruku primio sakramente, nije obvezan na pravoslavje.“

Pomenutomu članku „Ruskih viedomostih“ namjera je potaknuti pravoslavnu crkvu i one, koji su se k njoj odmetnuli, na onakovu revnost, kakovu hvali na katoličkoj crkvi. No taj članak sadržaje valjda i preko namjere „Ruskih viedomostih“ krasnih istina. Jedna je, da se deset godina Ruska trudi oko unitskoga svećenstva. Al joj taj trud oko domaćega svećenstva bješe skoro jalov; nego su joj služili iz Galicije prebjegli svećenici. Ovi su puk unitski prevukli u pravoslavnu crkvu samo formalno, dočim u istinu u njem živu još u podpunoj snazi katoličke tradicije. Da ove uništi, za to smatraju „Ruske viedomosti“ ne samo one odmetnike svećenike nemoćnimi, nego i samu pravoslavnu rusku crkvu u obće. Šteta da nam nisu „Ruske viedomosti“ kazale još sav onaj trud oko unitskoga svećenstva. Saznali bismo za onaj novac i druga obećanja, kojim su novi Jude kupljeni; i budući ovi sami preslabi, da raztjeraju učenike i prijatelje Isusove, i njegovo mystično tielo — puk katolički svezan predadu na smrt, saznali bismo za svu onu vojničku silu i okrutnost, koja je novim Judam stavljena na disposiciju. Samo dao jošte dragi Bog, da se slutnja „Ruskih viedomosti“ izpuni, da naime onaj katolički puk, koj je svezan i formalno predan u ruke neprijateljske, poslie težkih muka slavno uzkrsne većom snagom na radost katoličkoj crkvi, a na sramotu njezinim odmetnikom i drugim dušmanom!

Dva pisma englezkih biskupa.

U posljednjem broju spomenuto kolektivno pismo englezkoga episkopata na biskupe pruske glasi ovako: Prečastnomu nadbiskupu kolonjskomu, primasu Njemačke kardinal-nadbiskup westminsterski i biskupi Englezke mir i spasenje u Gospodinu! Prečastni, predragi brate, izpovjedniče crkve božje! Mi Vas pozdravljamo srdačnom naklonošću, kao što i druge biskupe, braću Vašu, koja su u tamnici za to, što su branili slobodu i auktoritet crkve. Od svega srca radujemo se s Vami i kroz Vas s drugimi progonjenici. Čitali smo s radošću i s odobravanjem list, koj ste upravili na carsku vladu, da pobijete sofizme, izmišljene proti dostojanstvu koncila i čitavoga episkopata; no čemu smo se najviše divili, to je junački prosvjed, kojim za sv. kardinalski kolegij tražite najpodpuniju slobodu za izbor nasljednika sv. Petra, budući da to pravo kardinala mora biti prosto od svakoga priečenja, bilo ono makar kako maleno. Za to dakle, predragi brate i prečastni gospodiňe, promotrivši, kako je Vaš divni list od velike koristi za crkvu, kô što i za pouku i okrepu vjernika, odlučismo mi biskupi Englezke, da ga saobćimo našemu kleru, neka ga pri svečanoj misi pročitaju puku. Na takov način a po našoj živoj želji bit će očito svim vjernikom, ko što i nevjernikom, tako u Englezkoj kako u drugih zemljah, da mi, Vaša braća, uz Vas prilažemo od svega srca, sborom i tvorom. Napokon, neznajući kako bismo sigurno naš bratski pozdrav poslali ostalim biskupom Njemačke, molimo Vas, prečastni Gospodine, da po svojoj uljudnosti i bratskoj prijaznosti učinite, da ovaj list dodje u ruke i drugim biskupom, Vašoj braći. Podpisano 13 bisupa.

Isti biskupi poslaše i švajcarskim konfesorom list tako krasan, da i njega moramo priobćiti našim štiocem. Katoličkim biskupom u Švajcarskoj, koji se toli slavno bore za vjeru, kardinal-nadbiskup westminsterski i biskupi Englezke mir i spasenje u Gospodinu! Prečastna, predraga braćo!

Nemojte se čuditi strašnoj kušnji, koja je za Vas počela. Ako je Bog Vas pred drugimi odlikovao i izabrao, to je za to, da Vi doprinosite za mir, jakost i slavu crkve. Vi ste nam uzor postojanosti i Vaše je postupanje za našu vjernost primjer, koj nas ohrabruje. Vi se neborite proti zastarjelim heretikom i schismatikom; jer su Vaši neprijatelji u Švajcarskoj odavna jur ostavili svako jedinstvo i svaku objavljenu istinu. Vaši gonitelji sinovi su ovoga svieta i njegova načelnika, pa je naravno, da tvore djela svojega otca (vraga). Izkvareni duh njihov i lažljivo srce napinju se, da izbrišu sa zemlje ime Isusovo i da se uzprotive njegovu kraljestvu. Oni hoće da s priestola sbace kralja vječne slave, pak da si bogom naprave državu i da se poklone bogu cesaru. Dosta nesretni otac heresije u Švajcarskoj, Kalvin, jedva bi svoje ljude upoznao. Nije bez razloga, što nije priznavao slobodne volje za ljudsku slobodu. Svi kalviniste odriču kršćanom svaku slobodu, ili nastoje, da im ju otmu. Budite bez brige, draga braćo! To što tu biva moći će učiniti, da jače sine Vaša vjera, i revnost za duše, kojom su oduševljeni Vaši svećenici. Čudnovato udara u oči opreka izmedju njih i izmedju čete pokvarenih apostata, simonista, koji su po kanonih božje crkve jur davna izgubili pravo vršiti ikakvu pastirsku ili svećeničku službu, ali uslied prijaznosti i samovolje vlade sveta mjesta Švajcarske przne. Njihova gadna perfidija

čini katoličkomu svietu tim očitiju Vašu vjeru i Vašu stalnu vjernost prama Isusu Krstu i njegovu namjestniku. Za to, prečastna gospodo i predraga braćo, spajamo se mi svaki dan u naših molitvah s Vašim slavnim udesom i s Vašim progonom; mi se molimo Gospodu, da Vašoj slavnoj i vrlo dragocjenoj crkvi povrati mir. Ako Vam oposred Vaših muka i jada ljubav Vaše braće, koja se od svega srca s Vami bore, može dati koliko utjehe, sjegurni budite, da nećemo nikada ni malo u toj česti naše dužnosti uzmanjkati. — Isti podpisi koji gore.

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni g. nadbiskup Josip Mihalović ići će, kako doznajemo, 10. o. m. na Rieku, da se pokloni Nj. Veličanstvu kralju.

— 30. Travnja umro je velečastni Tomo Mužar župnik humski.

Pruska. Car je potvrdio zakon, kojim se katoličkomu svećenstvu oduzimlje dotacija. On je takodjer dopustio, da se saboru predloži zakon, kojim se ukidaju u Pruskoj svi redovi i kongregacije katoličke crkve. Govorilo se je, da se je tomu najvećma protivila carica u suglasju s generali, kojim je bilo stalo, da se neukinu redovi za njegovanje bolestnih. I postigli su nešta. Ukinuti su naime svi redovi; postojeći samostani i kuće imaju se za šest mjeseci razići. Iznimka je za one redove, kojim je izključiva zadaća njegovati bolestne, na toliko, da se neukidaju samim ovim zakonom, ali da mogu svaki čas kraljevskom zapoviedju ukinuti biti. Nadalje stoji u vlasti kultusministra, da može do četiri godine odgoditi razrešenje onih samostana i kuća, koje se bave obukom i uzgojem, dok se naime uzmogne drugačije providiti školam. Imovina samostanska nekonfiscira se, ali se predaje skroz državnoj upravi, koja će odanle plaćati članove razrešenih samostana, a za ono što bude preostalo opet će odlučiti zakonom. — Osim toga donosi telegram od 4. o. m. iz Berlina, da je zastupnička kuća uzprkos mnogobrojnim katoličkim prosvjedom, dopitala tako zvanim starokatolikom pravo na crkvenu imovinu. — Pa to su zakoni! Tko bi pako opisao sve one silovitosti i muke, kojim su katolici izvrgnuti od strane izvršujućih organa. Biskup Cybichowski posvetio je na veliki četvrtak u Gnjezdnu sveta ulja. Odmah bude obtužen, da je tajni delegat papin, ili njegov subdelegat, pa makar i to sve nije, da on neima vlasti posvećivati zakonito sv. ulja. I toga radi bude osudjen na 9 mjeseci tamnice! Medjutim prije nego je odsuda postala pravomoćna, prognaše ga preko granice! Dekan Rzežnowski osudjen je na tamnicu od 18 mjeseci, za to što je sasvim po kanoničkih pravilih u ime zakonite uprave crkvene izrekao veliko izobćenje nad jednim nesretnikom — državokatoličkim župnikom!

Ali odvratimo se od tih prizora, koji nam pobunjuju sva bolja čuvstva, te radje gledajmo sjajne prizore vjere i ljubavi progonjenih katolika. 17. Travnja slavio je biskup breslavski Förster petdesetgodišnjicu svoga svećeničtva. Vlada je učinila sve moguće, da nesudjeluju pri tom javni činovnici. Tako je barem ono, što je bilo, izraz pravoga, iskrenoga štovanja. Starcu biskupu poslao je sv. Otac pallium honoris causa, darova svakojakih dragocjenih i umnih dobio je silu. Medju ostalim sve pontifikalno odielo, dva zlatna vienca, jedan na kalež, a drugi na ruku. Vanjsko svećenstvo dalo je kovati zlatnu spomenicu, te je preostatak od 5000 talira, sabranih u onu svrhu, predalo biskupu. da podieli stradajućim svećenikom. Kaptol predao mu je učeno djelo „Meletematum Romanorum mantissa“ od kanonika Lämmera, Dr. Scholz čestitao mu je od strane bogosl. fakulteta breslavskoga i predao jedan spis za svečanost. I drugih takovih spisa i pjesama došlo je mnogo. Jedna deputacija katoličkih djaka predala mu je adresu podpisanu od 200 slušaoca svih fakulteta. Grof Ballestrem predao je adresu breslavskih katolika. Svečanosti crkvene netrebam opisivati, samo ću to kazati, da su jubilarca odpratili u crkvu maltežki vitezovi u svojoj krasnoj crvenoj uniformi, plemstvo i svećenstvo brojem na stotine. — Pa toga biskupa, i na samom carskom dvoru vrlo štovana, hoće vlada da kroz svoj sud za crkvene stvari liši biskupske stolice!!

Belgija. 21. Travnja biaše svečani ulaz kardinala primasa belgijskoga Dechampsa. Ulicami, urešenimi cviećem i barjaci, vrvljaše sila naroda. Kad je prolazio preko trga pred stolnom crkvom učini mu vojničku počast vojska. Pošto je Bogu odpjevana zahvalnica u stolnoj crkvi, biaše svečan objed od 200 osoba. Tu je bio zastupnik kraljev, adjutant generallieutenant Goethals, državni ministri de Anethan i Demortier, generalmajor Colignon, više senatora i saborskih zastupnika itd. Prva je zdravica nazdravljena sv. Otcu, druga kralju, treća novomu kardinalu. — Sretna Belgija nemisli na „kulturkampf“ proti kat. crkvi, ali joj za to Bismarck počima jako kuriti. Ali su rekli naši stari: svaka sila do vremena!

Očitovanje. Krivo upućen po svojem kočijašu, razglasio sam, da je gosp. Juraj Žerjavić, župnik bistrički moju kočiju, koju sam na dražbi iza smrti pok. opata bistričkoga Mirka Tumpića kupio, razrezao. Tečajem vremena uputio sam se, da nije to istina, za to opozivljem tu svoju tvrdnju pred svimi kojim sam to pripoviedao to pismeno to ustmeno.

Marija Bistrica 27. Travnja 1875.

Fr. Tompić s. r. žup. konjšćinski.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 19.] U Četvrtak, 13. Svibnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XII.

Pantheizam.

(Dalje.)

Ovo dvoje nije smjeti u znanosti pomiešati, ako želimo na čisto izaći. I čovjek je substancija i kamen je substancija; zašto? Jer jedno i drugo biće za se i napose odlučeno i opredieljeno obstoji, niti je jedno niti drugo u kojem subjektu, niti je s njim u jedno te isto biće slučeno. Je-li pako ova ili ona substancija takove vrsti, da nuždno bitiše od vieka, neimajući uzroka svomu postanku, to nevisi o samom pojmu substancije, kako misli Spinoza, koj drži, da je samo ono biće substancija, koje neimajuć uzroka o sebi od vieka nuždno obstoji, što se može samo o prvom biću, Bogu, reći. U istu je pogrješku pao i Kartesius [1]), kad je pojam substancije tako stegnuo, da on pripada samo onomu biću, koje skroz neodvisno samo o sebi od vieka bitiše. Već ovom samo opazkom ruši se sav temelj, na kom gradi Spinoza panthestičku nauku.

2. Nadalje tvrdi, da nijedno samostalno biće nemože biti proizvedeno po kojem drugom, nego svaka substancija kao takova nuždno bitiše od vieka. Da ovu drugu svoju bludnju dokaže, navadja dva razloga, koji nevriede čisto ništa. Prvi razlog glasi ovako: ako bi jedno samostalno biće moglo proizvesti kao uzrok drugo, onda bi poznanje ovoga proizvedenoga bića visilo o poznanju prvoga, koje ga je proizvelo, jer poznanje učinka visi o poznanju uzroka; biće pako ono, koje se nemože pojmiti i razumiti po sebi, već visi o poznanju drugoga bića, po gori rečenoj oznaci nije substancija. Dakle nijedna substancija nemože biti proizvedena, nego ona nuždno od vieka sama o sebi bitiše.

I ovdje mieša Spinoza dvie posve različne stvari. Ako ja koje biće nemogu inače shvatiti, nego da bitiše u drugom kao u subjektu, istina je, takvo biće nije substancija, jer visi o drugom biću, u kojem stoji kao u subjektu; ali ono biće koje ja shvaćam za se odlučeno od svakoga subjekta, jest substancija, premda visi o kojem uzroku, koj ju je proizveo. Biće može visiti o drugom biću na dva načina. Ili obstoji u kojem subjektu, te se s njim ujedinjuje i slučuje, onda nije substancija; ili visi o drugom kao uzroku, od kojega je ono zadobilo postanak, a ova odvisnost neprieči, da bude zato ipak substancija. Ovo potonje morao bi Spinoza oprovrgnuti, a o tom neima u cielom dokazu ni rieči. Ako bi nas htio Spinoza uputiti svojim prvim razlogom, on bi morao to dokazati: ako je biće drugomu uzrok, da ono mora onda u njem kao u subjektu bitisati i s njim se posvema ujediniti i slučiti. Ali tad bi ja sada sa svojom majkom živio, koja je već davna umrla, a bila je sigurno uzrokom bar donekle mojoj samostalnoj biti. Očito je, da uzrok nezahtieva, da bude uviek učinak u njem kao accidens inhaerens subjecto. Priznajem, da je velika težkoća protumačiti objektivnu suvislost medju uzrokom i učinkom, i u čem se sastoji uzročnost, nu o tom ću kasnije govoriti. Sada se o tom radi, da-li su Spinozini razlozi valjani. Drugi razlog, kojim se služi Spinoza dokazivajuć, da substancija, nemože biti proizvedena od druge substancije ovako glasi: Dvie substancije, od kojih bi jedna bila drugoj uzrok, ili imaju posve iste vlastitosti ili ne; ako neimaju, onda jedna nemože biti drugoj uzrokom; a dvie substancije opet nemogu imati

---

[1]) Princ. phil. p. II. 51.

iste vlastitosti, jer se nebi više razlikovale, te tako nebi bile dvie već jedna substancija. Dakle nijedna substancija nije proizvedena, već nuždno bitiše. U tom dokazu neima nijedne izreke istinite. Valja znati, da se svako biće, koje stvarno bitiše, upravo tim, što stvarno obstoji, razlikuje od svih ostalih. Ja se razlikujem od svih ostalih ljudi cielim svojim bitisanjem i svim onim, što stvarno sačinjava moje bitisanje. Ako u stvarnom svietu dvie stvari obstoje, one se nerazlikuju samo po različnih svojstvih već upravo tim, što obstoje. U realnom svietu neima ništa što nije skroz konkretno i individualisirano, i to upravo tim, što stvarno obstoji. Ja bi želio naći mudroslovca, koj bi mi mogao dokazati bez protuslovja, da može stvarno obstojeće biće biti obćenito tako, da sačinjava ujedno više bića stvarno bitisajućih. Obćenite predmete stvara samo naš um abstraktnimi pojmovi, ali oni obćeniti predmeti, kako ih naš um shvaća, nemogu u realnosti onako obstojati, kako ih naš um abstraktno predstavlja, već konkretno i individualno. Znam, da je bilo i u najstarije doba i u sriednjem vieku mudroslovaca, koji su mislili, da obćeniti predmeti onako, kako ih naš um shvaća, stvarno obstoje. Pače neki kao Aristotel ovu bludnju istomu Platonu pripisuju, o čem medjutim jako dvojim; nu sigurno Xenokrat a kasnije Scotus Erigena u devetom stoljeću i drugi bili su toga mnienja, koje nije težko dokazati, da je očita bludnja. Zato se vara Spinoza, kad veli, da nemogu bitisati dvie substancije, koje bi imale iste vlastitosti, jer se nebi medjusobno razlikovale. Dvie substancije se upravo tim razlikuju, što stvarno bitišu, njihovo stvarno bitisanje čini takodjer njihovu stvarnu razliku, negledeć na to, kakove one imaju vlastitosti, je-li različne ili iste. Ako imaju različne vlastitosti, tim će dakako biti jošte veća njihova stvarna razlika, kao što je n. pr. medju Platonom i kamenom. Ako imaju iste vlastitosti, kao što n. pr. Plato i Aristotel, njihove vlastitosti nisu jedno te isto biće u realnosti, nego su si samo slične, koju sličnost naš um razabire, te ih abstrahiranjem kao jedno shvaća. Njihovo jedinstvo obstoji dakle samo u našem duhu, što se tiče istih vlastitosti, koje naš um opaža n. pr. u Aristotela i Platona, da su n. pr. obojica razumna bića. Ova dakle Spinozina izreka, dvie substancije nemogu imati iste vlastitosti, može se na dva načina razumjeti: ili dviema substancijama stvarno bitisajućima nemogu pripadati jedne te iste stvarne vlastitosti, to rado dopuštamo, jer bi očito bilo protuslovje; ili dvie substancije nemogu imati vlastitosti, koje stvarno u posebnih substancijah obstoje, ali ih naš um abstrahiranjem kao istovjetne shvaća. Ovo bi morao Spinoza kao nemožno dokazati. Nu toga neće nitko moći učiniti, osim ako s Hegelom stavi na čelo pantheizma absolutni idealizam, koj sve znanje ljudsko i sav stvarni sviet u prazno ništa obara. Najvažnija jest sigurno ona Spinozina misao, kojom nas upućuje, da substancija nemože biti uzrokom drugoj, te zato nemože biti substancija proizvedena, već ona nuždno sama o sebi, neimajuć uzroka postanku, bitiše. Nebi čovjek mislio, kako daleko ova misao zasiže. Već su najstariji grčki pantheiste iz Eleatske mudroslovne škole: Xenophan, Parmenid, Zeno, Melis, ovu misao kao nepobitnu istinu držali, te na nju sav svoj mudroslovni sustav osovili. Njim se vidjelo, da u stvarnom svietu nemože nijedno biće nastati, te neima ništa stvarna, što bi proizvedeno bilo, sve je od vieka po sebi, te nemože ništa realna u vremenu nastati. Oni su ovako umovali: Iz ništa nemože biti ništa. Novo stvarno biće ili je već prije bilo, ili ne; ako je već prije bilo, onda nije nastalo; ako pako nije bilo, onda je iz ništa nastalo, a iz ništa neima ništa. Zato su rekli, svako nastajanje (Werden-fieri) je protuslovje. Videći ipak da u svietu tolike stvari nastaju, da si neprotuslove, tvrdili su, da sva različna bića u svietu nisu stvarna, nego samo prazne sjene, prikaze, kojim manjka svaka realnost. Nemogu se Fichte, Schelling i Hegel pohvaliti, da su oni prvi izumili u glavnih načelih svoj mudroslovni sustav, poznavali i zastupali su ga već davna prije grčki mudraci Eleatske mudroslovne škole. Pače mogu reći, da su grčki mudraci mnogo krače i jasnije branili i tumačili načela nego njemački transcendentaliste. Istini za ljubav rado priznajemo, da je velika težkoća za ljudski um protumačiti, kako nastaje koje novo samostalno biće, ali se ovom težkoćom nemogu pantheiste okoristiti, da se nerekne, da u mutnoj vodi ribe love. Recimo jasno, što mi o toj stvari sudimo; ako je tko mudriji, te može o tom što bolje reći, mi ćemo ga rado čuti. Najprije valja ovo dvoje razlikovati: prvo, sve što biva i nastaje ima neko biće stvarno obstojeće za uzrok, što se obćenito kao načelo veli: svaki učinak ima svoj uzrok; drugo, u čem se sastoji ova uzročnost, kako nastaje uzročnim vezom novo biće. Ako mi napokon nebi mogli ništa sigurna reći o načinu, kako iz uzroka proizlazi novo biće, to smo ipak znanstveno prisiljeni nepomično držati glavno načelo svakoj znanosti, da sve što biva mora imati svoj uzrok. Ovo glavno načelo svake

objektivne znanosti [1]) već smo u prijašnjem članku branili proti Kantu, Lokeju i Humeju dokazivajuć, da mu se neda prigovoriti, samo podpun nihilizam da ga može progoniti, pošto je sve drugo i uz to sama sebe uništio. Isti pantheiste, dok im je bar njihovo znanje i uvjerenje sveto, nemogu pobijati princip, da svaki učinak ima svoj uzrok, te bez uzroka nebiva ništa. O samom dakle načelu nemože biti prepirke, dok se svaka znanost protivi svomu glavnomu neprijatelju, nihilizmu, komu neima nigdje mjesta i to zato, jer taj sustav sama sebe u samoj kolievci uništuje. Posve je drugo pitanje, kako rekosmo, kako nastaje uzročnim vezom novo biće, ili u čem se sastoji uzročnost. Kad bi mogao ljudski um u tu veliku tajnost prodrieti te sve tmine razpršiti, koje ju zastiru, nestalo bi skoro svih zaprieka, kojimi se sve objektivne znanosti bore, nestalo bi onih neoborivih granica, u koje su sve znanosti stegnute, nestalo bi tolikih zagonetaka, koje ljudski duh još dandanas nije razriešio. Ali žalibože nikad neće ljudskomu umu biti posve jasno, u čem se napokon sastoji uzročnost. Zato nemožemo nipošto odobriti postupak onih učenjaka, koji u znanosti, da laglje obrane svoje krive nazore, nje sakrivaju u one tamne zakutke, do kojih svjetlo ljudskoga znanja nedopire.

Duže vremena razmišljavajuć o toj težkoći, u čem se sastoji napokon uzročnost, i čitajuć pomno, što su stariji i noviji mudroslovci o njoj mislili, ovakov smo si sud o tom vrlo važnom pitanju stvorili: Mi smo osvjedočeni, da sviet stvarno bitiše, i da su njegove promjene stvarne. Jer skeptizam, koj o svakom znanju dvoji, i absolutni idealizam, koji sve uništuje, takovi su mudroslovni sustavi, koje ne samo logika iz znanosti izključuje, već uz nje nemože više biti govora ni o znanju ni o znanosti, dosljedno ni o vjerojatnosti, a kamo-li o istinitosti ovih sustava. Ako pako sviet stvarno bitiše, te su njegove promjene stvarne, to nastaje nešto, što je stvarno. Ono dakle, što nastaje stvarno, sadržaje se nekim načinom u uzroku po nepobitnom načelu, svaki učinak ima svoj uzrok. U uzroku se pako nemože sadržavati kao stvarno, jer bi već prije stvarno bilo, a ipak bi nastalo, što je očito protuslovje. Uzrok dakle ima tu vlastitost, da ono, što u njem nije stvarno, što je dakle po sebi jošte ništa, proizvede, da bude. Svako dakle djelovanje vodi nas nuždno na pojam stvaranja. Stvaranje pako može biti dvovrstno, ili nastaje takovo biće, koje neobstoji za sebe, već se nalazi u nekom subjektu, koj je već prije bio, ili pako nastaje biće, koje podpuno za se obstoji kao substancija; što se zove u strogom smislu stvaranje (creatio-Schöpfung). Ja dakle nevidim samo po sebi u tom veće težkoće, kako bi mogla nastati nova substancija, nego je u tom, kako nastaje nešto stvarna u obće. Ovo potonje najstroža znanost zahtieva, zato nije dopušteno po strogoj znanosti zabaciti ono prvo, da može nova substancija nastati, samo s toga razloga, što nije moći prstom pokazati, kako to biva; osobito ako se razlozi navadjaju, za što ova ili ona substancija nemože od vieka o sebi bitisati. Jako nepromišljeno ili bar pristrano govore oni mudroslovci, koji u napred zabacuju pojam stvaranja u strogom smislu, kao pojam, koj se protivi strogoj znanosti, dočim svako stvarno djelovanje nešta bar slična pokazuje, a nije moći ni ovdje prstom pokazati, kako to biva. Meni nije jasnije, kako n. pr. nastaje gibanje stvari, nego kako bi mogla nastati tvar sama, ako mi tko jasne razloge navede, da tvar nemože sama po sebi od vieka bitisati. Neznam, kojimi bi razlozi mogao Spinoza dokazati, da substancija nemože proizvesti drugu, ako neima iste vlastitosti, svakako to sigurno stoji, iz samoga pojma uzročnosti nije moći nemogućnost dokazati. Nije bilo dakle nimalo shodno, kad Spinoza na tako nesigurnih temeljih svoj sustav gradi, on bi morao svoja prva načela, ako ne više, to bar kao vjerojatna dokazati.

3. Sve ono, što Spinoza nadalje prede i snuje dokazujuć, da je substancija vječna, skroz jednostavna, neizmjerna, svemu ostalomu prvo počelo, počiva na onoj misli, o kojoj smo prije govorili, da je samo ono biće substancija, koje samo po sebi od vieka neimajuć uzroka obstoji, ovo je pako skroz kriva oznaka substancije, što smo malo prije jasno pokazali. Pojam substancije ima mnogo širi obseg, te se opire samo onomu biću, koje bitiše u kojem subjektu (accidens inhaerens subjecto).

Svraćamo sada pozornost na pantheističku nauku, kako ju je u najnovije vrieme Hartmann zamislio, te u takvoj slici predstavio, kojom vrlo mudro izbjegava odviš abstraktne i tamne predstave, vrlo vješto pokriva težkoće, a što je najviše, svom silom nastoji složiti resultate naravoslovnih znanosti s pantheističkom naukom, te se vazda na nje obazire kao na glavnu podlogu svomu sustavu. Mi ćemo ovdje redom samo one točke iztaknuti, o kojih najviše visi sud, koliko vriedi pantheistička nauka u strogoj znanosti. Jer ako se uputimo, da ni Hartmannu

[1]) S. 51—53.

nije za rukom pošlo, spasiti pantheizam od propasti, onda mu sigurno neće više nitko života zadahnuti. Scienim bo, da je Hartmann učinio posljednji znanstveni pokus, da ga uvede u život ljudski. Sve one neoborive zaprjeke i težkoće, koje nisu mogli njegovi predšastnici ukloniti, nastoji on oboriti, sve one nerazumljive misli, u koje su ga njegovi predšastnici zavili, želi on razjasniti, sva očita protuslovja, kojimi su njegovi predšastnici stvarajuć pantheizam sve ljudsko znanje na rub propasti doveli, kuša on izjednačiti.

(Dalje će sliediti.)

Novo djelo Hartmannovo.

(J. R.)

(Dalje.)

Pravo kršćanstvo nije dugo trajalo. Kad je kršćanska vjera postala državnom, počela je kvariti se tako, da je bila mrtva prije nego su se digli protestanti, koji su to mrtvo truplo imali položiti u grob. Na temelju načela o slobodnom iztraživanju, protestantizam nije imao druge historičke zadaće, nego mrtvu truplu kršćanstva odrezati udo za udom, javno konstatirati, da je zbilja mrtvo, te ga onda svečano zakopati. Protestantizam nije drugo nego prielaz od mrtva jur pravoga kršćanstva k modernim kulturnim idejam, koje su u diametralnoj oprjeci s kršćanskimi u najvažnijih točkah.

U trećoj glavi dokazuje Hartmann, da danas sviet nije više kršćanski. „Nijedna religija nije sklona znanosti, kršćanstvo pako protivi se ne samo znanosti, nego i svakoj kulturi.“ To nije niti čudo, jer se svaka religija ima razloga bojati historičke kritike, koja može srušiti historičke temelje, na kojih je ona sazidana, kad se zna, da se je kod uvadjanja svih religija radilo vrlo fantastički i neznanstveno; još se više boji filozofije, koja razkriva protuslovja njezinih ideja. I zato se religija upušća u znanost tek prisiljena, na svoju dakako nesreću, jer je znanost u službi religije prisiljena protuslovja kriti sofizmi, koja se za dugo nedaju kriti. S toga je katolička teologija nekako od Tome akvinca mrtav govor, dobro balzamirano truplo kano što i religija, kojoj služi. Protestantska je teologija mnogo napredovala, ali je s njezinim napredkom nestajalo sve to više religioznoga čustva, tako da se danas najglasovitija djela ortodoksnih protestanta naobraženu čovjeku gruste radi zvanične gluposti, koja je dosti drzovita, te hoće pod izlikom znanosti polunaobražene i nenaobražene prevariti, dočim ipak velike magarečje uši proviruju iz lavske kože. Ako je kršćanstvo protivno svakoj znanosti te je tek od nužde zagrlivši se s njom porodilo diete, teologiju, da ga od vanjskih napadaja brani, to je tim protivnije znanosti, koja je od vjere i religije neodvisna. Proti tomu nedokazuje ništa, što je sredovječno kršćanstvo njegovalo stare klasike, jer ono toga nije činilo iz štovanja i ljubavi za kulturu, koja se u njih nalazi, već jedino za posve vanjske hierarkičke ciljeve: ono je smatralo stara poganska djela nuždnim zlom, da uzgoji teologičko-literarno naobražen kler, bilo je ipak uvjereno, da su vražje djelo, koje se smije samo sa strahom za svoj dušni spas u ruke uzeti. I kršćanstvo je imalo pravo, bojati se klasičke kulture, jer poviest uči, da je renesansa klasičkoga poganstva pospješila te su evropski narodi izgubili kršćanski svoj značaj. Ako se je pako kršćanstvo pravom bojalo stare kulture, ono se tim više ima bojati moderne, koja je onu visoko nadmašila. Znanost je u novo vrieme na toliko napredovala, te više nemože biti dvojbe, da se ona nemože pomiriti s kršćanstvom i njegovimi idejami. Što je rečeno o znanosti isto valja o umjetnosti. Kršćanstvo je po sebi protivno svakoj umjetnosti, te su kipoborci u svako vrieme radili za čistu kršćansku ideju. Ako se je pako u religiozni kult upustila umjetnost, to nije bilo nego svjetovno mamilo za svjetinu, koja je imala premalo religioznoga čustva, da bude bez ovakovih nereligioznih mamila pobožna. Toliko je svakako istina, da danas više neima žive kršćanske umjetnosti, koliko je još ima, ona je nekršćanska, i to je drugi dokaz, da naše vrieme nije više kršćansko, jer takov pojav bio bi nemoguć, da je moderna kultura zbilja kršćanska, o čem nas žele bogoslovci uputiti. Razlog pako toj oprjeci medju kršćanstvom i modernom kulturom jest taj, što kršćanstvo ima svoje težište u drugom svietu, moderna pako kultura u ovom, jer za drugi nezna.

Kano što se moderna kultura nemože pomiriti s kršćanstvom, tako se moderna samosviest nemože pomiriti s teizmom, temeljnim naukom kršćanske metafizike. Naobražen čovjek nemože danas priznati nikakva transcendentnoga boga, koj je sviet stvorio te ga ravna, on poznaje tek svietu imanentnoga boga vječnih zakona razuma. I tu je dakle neizlječiva oprjeka, dok se kršćanska ideja s temelja neobori. To valja tim više, što teistički nauk ima i zamašnih praktičnih posljedica. Jer dok ja vjerujem u teističkoga boga, koj je mene i sav sviet stvorio, dotle je pravilo moralnosti zakon, koj mi se nalaže s vana. No danas je kultura došla do osvjedočenja, da pokorno vršenje tudje volje neima nikakve moralne vriednosti, ono je tek ćudoredno, na što se je čovjek sam odlučio.

S koje dakle god strane smatrao glavne ideje kršćanstva i modernu kulturu, svigdje je oprjeka, koja se neda izravnati i koja se nemože svršiti nego ili pobjedom kršćanstva nad modernom kulturom, ili njegovim podpunim porazom.

Znamenite se rieči, kojimi berlinski filozof ovo poglavje završuje. „Tek čvrsta vjera u logičku konsekvenciju razvoja idejâ mogla se je prije Kraljevagradca i Sedana pouzdano nadati pobjedi moderne kulture. Istom

pošto je Pruska stvorila njemačku državu te opet poduzela boj proti Rimu, istom sada ima moderna kultura središte, gdje se imaju kristalizirati sva njezina nastojanja u boju za svoju eksistenciju. Da je sadašnji boj medju državom i crkvom boj na život i smrt, o tom neće dvojiti, tko umije razlikovati nesvjestne ciljeve poviesti od ciljeva, koje suvremenici uvidjaju. Najzadnji i najdublji smisao toga boja jest konačni odgovor na pitanje, ima-li za samosviest današnjega svieta veću vriednost ovaj ili onaj život, nebo ili sviet, kršćanstvo ili kultura. Koliko je još pravo kršćanskoga duha u protestantizmu, vidi se na tom, koliko je spoznao solidarnost kršćanskih interesa s katoličtvom. Pobjeda nad katoličtvom bila bi i pobjeda nad ortodoksnim protestantizmom, pobjedivši država katolicizam, odpuhnula bi kano prašinu ove majušne protivnike. Mnogi govore i pišu o sadašnjem kulturnom boju, ali samo malo ih je, koji razumiju, da je to posljednji zdvojni rat kršćanske ideje prije nego odstupi s pozorišta poviesti, i u tom boju ima moderna kultura na život i smrt svimi silami braniti velike svoje stečevine."

Sljedeća dva poglavja odbiti ćemo na kratko, tako ipak, da jezgru navedemo. Pošto je rekao, da si kanoničke knjige žestoko protuslove, i da su neke najznamenitije dogme u kašnje vrieme silom urinute u novi zavjet, premda si katolicizam i danas još utvara, da se novozavjetni nauk nemienja, prelazi na slobodoumne pokušaje, povratiti kršćanstvo prvobitnoj čistoći, očistivši ga ljaga, koje je tečajem vremena zadobilo. Najprvo spominje Lutera, koj da je prihvatio Pavlov nauk, misleći nebog, da je tim prihvatio bitnost nauka kršćanskoga. Ali nauk Pavlov daleko je drugi nego nauk Isusov; on gradi na mesijanskom poslanstvu Isusovu i njegovoj smrti, kojom da je zadovoljeno Bogu za naše griehe. Ali taj je nauk za nas postao nesnosnim: mi nerazumijemo pravednosti božje, koja više od čovjeka zahtieva, nego-li on može svojimi silami učiniti, mi perhoresciramo Boga, koj sav rod čovječji kazni zbog grieha jednoga individua, mi nerazumijemo sudca, koj mjesto krivca nekriva namjestnika na križ pribija te se još hvali, da je to milost, što je uzeo to namjestničtvo, mi se smijemo protuslovju u misli, da je Bog za nas umro. S toga se je morao u naše vrieme pustiti nauk Pavlov te se je valjalo pobrinuti za drugi nauk kano središte modernoga kršćanstva. I došlo se je na nauk Ivanov. O tom neima dakako pitanja, da je nauk Ivanov najsavršeniji u novom zavjetu, osobito tim, što je on primiešao aleksandrijsku filozofiju i što je ljubav učinio središtem svoga nauka. Ali niti Ivan nemože služiti temeljem naših religioznih nazora. Da nespominjemo drugoga, nam je nemoguće njegov nauk prihvatiti, što nauča, da je Isus Bog i posrednik. Vjera, da nitko nedolazi k Bogu nego preko Isusa, ujedno je anatema svim, koji nevjeruju na potrebu toga posredovanja, a o vjeri, da je logos u Isusu postao tielom u posve drugom smislu nego u Laotseu i Spinozi nemože danas naobražen čovjek niti čuti. Tako je modernomu kršćanstvu ostalo još posljednje utočište, „prvobitni čisti nauk Isusov." Ali niti tim receptom nedobiva se ništa. Bez dvojbe nauk Isusov oslobadja nas mnogih dogma, koje nam nalažu Pavao, Ivan i kašnje kršćanstvo. Isusu nije nikad na um palo pomisliti, da je Bog, ili Bogu jednak, ili makar Bogu sličan, da mu je tko došao s tom tvrdnjom, on bi ju bio s većim još negodovanjem odbio, nego je odbio naslov „dobar" t. j. bez grieha. On nezna ništa o tom, da je eksistirao prije narodjenja, neprisvaja si nikakve buduće veće slave nego Bogom izabrana sudca i kralja vrhu svoga odabranoga naroda a izraz „sin božji" neupotrebljuje nikad drugče nego u smislu odlikovana predmeta obćenite božanske ljubavi. Isus nezna ništa za trojstvo, svoju smrt smatra samo energičkim sredstvom, da uzdrma indiferentne duše, kako bi se na bolje promienile, i tim istom biva njegva smrt sredstvo za spasenje mnogim, koji bez toga krvnoga dokaza za svetu ozbiljnost i istinitost njegova nauka za nj nebi bili marili. Premda se ovako oslobadjamo božanstva i nadčovječne bezgriješnosti Isusove, trojstva i spasavajuće smrti, to ipak nije kršćanstvo Isusovo za nas. Isus bijaše židov od pete do glave, židov i ništa nego židov, bijaše praznovjeran košto i drugi židovi, vjerovaše u obećanja proročka košto i oni. On je svoj nauk crpio iz talmuda te pozitivna zasluga njegova naučanja stoji tek u tom, što je esoterički nauk izneo iz škola na javu, da nauča i sirote i neuke. Osim toga naučao je Isus još, da se je čisto približilo židovsko kraljestvo Jehove, koje su očekivali židovi; da će se stari sviet uništiti vatrom još za iste generacije i onda da će se stvoriti nov zemaljski sviet. Po tom je dosljedno naučao dalje, da se nije vriedno brinuti za kratko vrieme toga života, da se svi časovi imaju upotrebiti samo na pokoru, tko hoće da ga kod skončanja svieta neproždre vatra. Isus nije nikad mislio naviešćati nov kakov nauk, biti početnikom nove kakve relegije. On bi se bio čudno začudio, da mu je tko prorekao, da će njegovo propoviedanje biti povodom postanku nove vjere, koja će svoju majku, židovstvo, najvećom mržnjom progoniti. Kašnje istom pomutile su ga osobito hvale eksaltiranih osoba, te je počeo misliti, da je on zbilja Mesija. Što se morâla tiče, on je najprije gradio ćudorednost na plaći i kazni, što je danas naobraženu čovjeku nećudoredno; kano prielaz k pristojnijemu morâlu služi svršetak propoviedi na brdu, gdje citira odgovor Hillelov, na pitanje, koje su mu stavili bili učenici: činite drugim, što hoćete, da oni vam čine. Ako izuzmeš nećudoredni nauk o plaći i kazni, neostaje u etičkom nauku Isusovu ništa vriedna osim nekoliko citata, kojih nije pravo razumio. Na pitanje, kako je taj židov Isus, koj nije ništa nova naučao, mogao steći toliko privrženika, odgovara Hartmann, da je to učinila neka osobna sila, koja se neda definirati. Ta njegova sila pribavila mu je privrženikâ, a njihova uztrajnost, njihova pripravnost na

muke imponirala je na toliko jednomu njegovih najžešćih protivnika, da je od Šavla učinila Pavla, utemeljitelja nove religije. Da nije Pavao na križnoj muci Isusovoj osnovao svoje nove dogmatičke i religiozne ideje, Isusovih privrženika, koji se nisu od drugih židova u ničem razlikovali, nego da će Mesija skoro doći i to u Isusu, bilo bi po sebi nestalo, pošto bi poviest dokazala, da Mesije neima.

Odavle pako sliedi evidentno, da oni, koji posižu natrag za prvobitnim naukom Isusovim, izbacivši nauk o skorom skončanju svieta i mesijanstvu, čim se je njegov nauk razlikovao od židovstva, posižu za židovstvom, kakovo je bilo za Isusa. Neće-li oni biti sljedbenici Ivana Krstitelja već Isusa, neka se nedaju krstiti nego obrezati, jer Isus nije nijednoga svojih učenika krstio, dočim je obrezanje suponirao, kad je rekao, da se od zakona ni crtica nesmije promieniti. Ako pako toga neće, njihovo je kršćanstvo — ništa. Pod naslovom „kršćanstvo Isusovo" ostaje prazan papir, na kojem je sve izbrisano što je historički dokazano, i na koj pišu liberalni protestanti svoje vlastite ideje pod imenom kršćanstva.

(Dalje će sliediti.)

Crte iz pastorala.

Od Dr. M. Štiglića.

I.

Povlašćeni žrtvenik (altare privilegiatum).

Žrtvenik može biti na više načina povlašćen i to: da se na njem smije uzeti zavjetna misa u dane, kad ova po rubrikah nije dopušćena, tako navlastito u hodočastnih crkvah. Nadalje da svaki, koj takav žrtvenik pohodi i pred njim dostojno se prije izpovjediv i pričestiv moli po nakani sv. otca, dobije naznačeno prošćenje. Takovih je sedam žrtvenika u sv. Petru vatikanskom: Madonna della colonna, madonna Gregoriana, sv. Mihovil arkangjeo, sv. Šimun i Juda, sv. Grgur vel., sv. Proces i Martinijan i sv. Petronilla djevica. Napokon povlašćen žrtvenik zove se i onaj, na kom svećenik služeć sv. misu, dobavlja obilno prošćenje dušam u očistilištu. Obično se povlašćen žrtvenik samo u ovom zadnjem smislu uzimlje. Jest dakle povlašćen žrtvenik onaj oltar, s kojim je po osobitoj povlastici sv. rimske stolice sdruženo obilno prošćenje, koje se samo dušam u očistilištu sv. misom, koja se na njem služi, nabaviti može.

Tko je prvi tako povlastio žrtvenik, ne može se izvjestno kazati. Biel veli, da je Paskal I. god. 817. tu povlast dao žrtveniku rimske crkve sv. Praksede [1]), nego Gasner [2]) to pobija kao nevjerojatno. To sigurno znamo, da je Julij III. 1. Ožujka 1551. jednomu žrtveniku takvu

[1]) Srav. Migne, Encyclopedisches Handbuch d. Liturgie. Gleiwitz 1846. str. 64. Scavini, Theologia moralis universa, editio IX. Mediolani 1862. svez III. br. 203.

[2]) Handbuch der Pastoral, Salzburg 1869. svez. II. str. 541.

povlasticu dao [1]), a Grgur XIII. g. 1597. žrtveniku sv Nikole Toletinskoga u bergamskoj crkvi sv. Augustina. [2]) Od ono doba morao se je jako pomnožati broj ovakvih žrtvenika, osobito u samostanih i bratovštinah, jere čim bje osnovan sbor za prošćenja i sv. moći (1669.) mnoge je u pogledu ovakvih žrtvenika izdao odluke i riešio do onda nastale dvojbe. Benedikt XIII. bullom: „Omnium saluti" 20. Srp. 1724. dao je svim patriarkalnim, metropolitanskim i stolnim crkvam u vječna vremena za svaki dan jedan povlašćeni žrtvenik, koj ima biskup opredieliti; tako isto i Kliment XIII. 19. Svib. 1759. svim župnim, opatskim i sbornim crkvam takodjer jedan takav žrtvenik, u kom se čuva presv. oltarsko otajstvo, nego samo na sedam godina, poslje kojih imade se povlastica obnoviti. Ako je stolna crkva ujedno i župna, ni tada ne ima prava nego na jedan samo povlašten žrtvenik, bilo vječni dopušten Benediktom XIII. svim stolnim crkvam, bilo na sedam godina dozvoljen Klimentom XIII. svim župnim crkvam (S. C. Ind. 18. Ruj. 1776.) Sedam godina se računa a die concessionis, a ne a die publicationis vel perceptionis. [3]) Samo u udaljenih pokrajinah računa se a die praesentationis Ordinarii, i kad se prvi put za župnu crkvu dobije ta povlastica. [4]) Može se i za druge crkve dobiti povlašćen žrtvenik pače i za javne bogomoljnice pak makar bile samo blagoslovljene, nego uviek kako biskup odredi. [5]) Prigodom klečanja su naredbom Pija VII. od 12. Svibnja 1817. svi žrtvenici u dotičnoj crkvi povlašćeni; nu klečanje imalo bi se držati skroz po naputku Klimenta XI. od 21. Siec. 1605. i naredbi Benedikta XIV. od 16. Travnja 1746. [6]) Na dušni pako dan su odredbom Klimenta XIII. od 19. Svib. 1761. sve mrtvačke mise povlašćene.

Povlašćen žrtvenik mora biti stalan (altare fixum)[7]) posvećen, ili neposvećen nu providjen prenosnim žrtvenikom (altare portatile). [8]) Povlastica je skopčana sa žrtvenikom, a ne s posvećenim kamenom, tako ipak da porušen žrtvenik negubi povlastice, ako se nov na istom ili drugom mjestu u istoj crkvi pod istim naslovom podigne [9]); niti ako se sva crkva poruši pak na istom mjestu sazidje [10]); a još manje ako se samo posvećen kamen promieni. [11]) Dočim ako se promieni naslov, [12]) žrtvenik iz jedne crkve prenese u drugu, ili nova crkva na drugom mjestu podigne, povlastica je izgubljena [13]). Kadkada može povlastica biti skopčana s kakvom glasovitom čudotvornom slikom; u kom slučaju ako se odaleči slika, žrtvenik gubi povlasticu. Navadno u javnoj crkvi samo je jedan povlašćen žrtvenik. Tako odredi Benedikt

[1]) Migne, ondje str. 63., [2]) Grundmayr, liturg. Lexikon. 3. Auflage 1822. str. 314. [3]) S. C. Ind. 18. Svib. 1711. [4]) S. C. Ind. 22. Ruj. 1841. [5]) S. C. Ind. 17. Trav. 1752; S. C. C. 21. Lipnja 1794. [6]) Srav. Amberger, Pastoraltheologie, Regensburg 1868. svez. II. str. 914. [7]) S. R. C. 15. Velj. 1843., [8]) S. C. Indulg. 2. Ožuj. 1846. [9]) S. C. Ind. 24. Trav. 1843; [10]) S. C. Ind. 30. Kol. 1847. [11]) S. R. C. Pros. 1841., [12]) S. C. Ind. 27. Ruj. 1843. [13]) S. C. Ind. 9. Kol. 1843.

XIII. za stolne, a Kliment XIII. za župne crkve. Medjutim u crkvah, gdje se dnevice puno sv. misa služi, sv. stolica dozvoljuje više povlašćenih žrtvenika: dva, tri i do četiri; nu za to se mora posebice moliti. Svakako je dobro, a i dopušteno radi vječne uspomene i ravnanje stranih svećenika nad ili tik do povlašćenih žrtvenika objesiti tablu s velikim nadpisom: „Altare privilegiatum", ili „Altare pro defunctis privilegiatum", nikada pako na crkvena vrata. [1])

Netreba zaboraviti, da su žrtvenici mnogih bratovština posebice povlašćeni. Pače umrvšim članovom njekih bratovština, tko god za nje misio, u kakovoj mu drago crkvi, na kojem god žrtveniku, može se nabaviti prošćenje povlašćena žrtvenika. Tako odluči sv. sbor za prošćenja 22. Lipnja 1865. za članove bratovštine b. d. Marije od škapulira; a imadu tu povlasticu i članovi bratovštine b. d. Marije od VII. žalosti.

(Konac će sliediti.)

[1]) S. R. C. 13. Kol. 1667.

Viestnik.

Zagreb. Na duhove u nedjelju dielit će u prvostolnom hramu sv. sakramenat potvrde poslie svečane pontifikalne službe preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović, a u ponedjeljak presviet. g. provikar i biskup Janko Pavlešić.

— Njeg. preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović otišao je 11. o. m. na Rieku, da se pokloni Nj. Veličanstvu kralju.

— Sv. otac je naredio, da se dne 16. Lipnja čitavo kršćanstvo posveti presv. srcu Isusovu. O tom glasi dekret Congregationis SS. rituum od 22. Travnja o. g. ovako: Svakim danom dolaze sv. otcu sa svih strana svieta skoro bez broja molbenice biskupa i vjernika, u kojih se silno traži, da bi On sam izvolio sav sviet posvetiti presvetomu srcu Isusovu, da se tako pobožnost k ovomu presv. srcu više uznjeti i uzveliča. Sv. Otac je stvar promotrivši pred Bogom i hoteći tako zadovoljiti pobožnim željam izvolio sljedeću molitvu odobriti, i svim onim, koji se misle presv. srcu Isusovu posvetiti, preporučio, da ju izmole u kojem god jeziku, dakako vjerno prevedenu. Tako će svi vjerni Isusa Krsta, posvećujući se božanskomu srcu ovom jednoglasnom formulom, jedinstvo sv. crkve jasno zasvjedočiti; oni će u ovom presvetom srcu naći najsjegurnije utočište proti pogibeljim duše; oni će u njem naći si strpljivost u mukah, koje danas Kristova crkva podnosi; oni će naći uzdanje i utjehu u svih neprilikah života. Po tom je htjela Nj. Svetost, da se njegova misao svim ordinarijatom obznani ovim dekretom kongregacije obreda, i da jim se rečena molitvena formula pošalje, a oni će se pobrinuti, ako za dobro pronadju u Gospodinu i za spasonosno ovčicam koje su jim povjerene, da se to obznani i vjernici da se opomenu, neka ovu molitvu, bilo skupno bilo posebice, izmole 16. Lipnja o. g. na dviestotu godišnjicu očitovanja, koje je naš spasitelj sam učinio blaženoj Mariji Alacoque, davši joj nalog da razširi pobožnost k njegovu presvetomu srcu. Svim vjernikom, koji će ovu molitvu na rečeni dan izmoliti, daje sv. Otac u formi običnoj podpuni odpust, koj mogu navrnuti i dušam u purgatoriju, ako se skrušeno izpovjede i vriedno primu sv. pričest, i u kojoj crkvi ili kapeli kroz nekoliko se vremena po namjeni sv. Otca pomole. U Rimu 22. Travnja.

Kardinal **Patrizzi** prefekt
s. kongregacije obreda.
Plac. Ralli, tajnik.

Molitva, o kojoj je ovdje govor prevedena je po nalogu nadbisk. konsistorija, te će se za koj dan razglasiti.

— Gosp. Filić Jakov, izluženi podarhidjakon i župnik u Oriovcu, odrekao se je radi bolesti župe. Mijo Žveglić postao upraviteljem župe u Oriovcu. Kotarski Ivan duhov. pomoćnik u Maruševcu postao upraviteljem župe u Humu.

— Opet jedan član ovdješnjih otaca franciškana manje. Dne naime 7. o. m. preminu naglo od kapi udaren velečast. o. Vilhelm Maršić, predsjednik samostana, u 67. g. svoga života, i 8. o. m. sahranjen na groblju sv. Tome. Zagreb i obližnje kuratno svećenstvo već jako osjeća pomanjkanje valjanih redovnika.

Beč. Ovdje je dne 4. o. m. preminuo presvietli gospodin Dominik Mayer, apostolski vikar za vojsku, biskup cizamski i. p. izsluž. rektor bečkoga sveučilišta, bivši profesor pastoralnoga bogoslovja na bogoslovnom fakultetu. Pokojnika je sproveo na vječni pokoj kardinal nadbiskup Rauscher dne 7. o. m. uz svečane zadušnice.

Pruska. Starac biskup Förster, koj je nedavno obslužio svoju petdesetgodišnjicu, i u isto vrieme napastovan bio od pruskih sudova, otišao je 6. o. mj. iz Breslave u Johannisberg, austrijsku stranu svoje biskupije. Još 5. o. m. biaše zvan na sud, budući okrivljen, da je u njegovo ime izrečena velika ekskomunikacija nad nametnikom svećenikom Kickom, što će reći, da je valjda on tajni onaj papinski delegat za nadbiskupiju poznanjsku i gnjezdansku, za kojim je sveudiljna hajka, no do sada bez svake koristi. — Što je namjera biskupova, toga neznamo; no s vremenom će se doznati. Liberalni listovi dignut će valjda viku, tobože od straha, da nebi Pruska Austriji rat naviestila, ako bi biskup, koga progoni Bismarck, našao utočište u Austriji. Pruska medjutim sáma, t. j. Bismarckovci i liberalci bili bi bez dvojbe veseli, kad bi makar svi katolički biskupi htjeli otići iz Pruske. Mi ni malo nedvojimo, da bi pod tim uvjetom odmah i rado izpustili iz tamnice nadbiskupa Ledochowskoga i biskupa Martina; ali dobar pastir neo-

stavlja svojih ovaca u pogibelji. U ostalom znamo iz prvih vremena mučeničtva, da su biskupi sad se uklanjali progoniteljem, sad jih dočekivali na svojem mjestu, kako jim je kazao duh onoga Isusa, komu su vjerno služeć napokon žrtvovali svoju krv i svoj život. Tako će činiti i prevriedni biskupi Pruske.

— Zakonska osnova, kojom se ukidaju samostani u pruskoj monarhiji, primljena je poslie trećega čitanja u zastupničkoj kući sa 243 glasa proti 80. Dakako da se je tu radilo isto tolikom brzinom kolikom bezobzirnošću. Treba Pruskoj sveudilj jošte oružja proti katoličkoj crkvi. No kako uvjeravaju katolici, ni ovaj joj zakon neće koristiti; svakako neće prisiliti katolike, da se odreknu slobode i neodvisnosti svoje crkve. — Neprijatelji videći neuzspjeh svojih napora bjesne sve jače. Tako da pomognu svomu kukavnomu zakonu, koj je mogao svećenikom katoličkim oduzeti svaku đotaciju, na koju država može kako tako uticati, ali nije mogao uništiti ljubavi i požrtvovnosti kat. puka, koj se sprema sam uzdržavati svoje svećenike, — govori se, da će zabraniti svaku kolektu na njihovu korist. Valjda će se dati koj taj paragraf nategnuti na taj smisao, pak nebude-li se nikako dao, stvorit će se nov zakon!

Zakonska osnova glede samostana još nije postala zakonom, a već ju nastoji Bismarck popuniti tim, da sličan zakon predloži i carevinskomu vieću, da se po svoj Njemačkoj ukinu samostani, ili barem da se redovnikom razrešenih redova i samostana isto onako obitavanje stegne ili zabrani za čitavu Njemačku, kako je to učinjeno s jezuiti.

No i austrijski liberalni listovi žure se, da priskoče Bismarcku. Viču naime opet, kako su prije glede jezuita, da će pruski redovnici poplaviti Austriju. Grozota! veća se dakako nevolja nebi mogla dogoditi i onako nesretnoj Austriji. Kad je nedavna neki poslanik u ugarskoj zastupničkoj kući govorio o poplavi, koja je Ugarsku snašla od židova, kolika nebiaše vika na onoga poslanika, a sada ponajpače židovski listovi, stojeći u službi Bismarckovoj, nebi htjeli, da siromašni redovnici i redovnice, koji nikoga nevaraju, negule i neglobe, nego sami sebe za čovječanstvo žrtvuju, nadju igdje zaklona, samo za to što su katolici, kojim je neprijatelj Bismarck.

Rim. Francezkim hodočastnikom reče ovih dana sv. Otac: Riedko prodje dan, da mi nedodje radostnih viesti iz tudjih, dalekih i sirovim još narodom napučenih zemalja. Broj kršćana množi se sbilja tako da je čudesno. Medju narodi do sada divljimi širi se civilizacija kroz kršćanstvo. Usuprot su viesti iz civiliziranih zemalja tako neradostne, da mi srce jako raztužuju. Zar da je u neuhodivih Gospodnjih odlukah odlučeno, da ove propadnu, a one da se uzdignu? Neima prave civilizacije bez kršćanstva. Pak na čem rade? Na tom, da izkorjene kršćanstvo! Molite sa mnom bez prestanka Gospodina, da toga nedopusti.

* Na čast novomu biskupu dade englezki gouverneur na Malti nedavno objed. Tu nazdravi ovako zdravicu sv. Otcu: Ja pijem na zdravlje velikomu mužu, komu ravna neima, koj premda svega lišen ipak je najmogućniji monarh na zemlji: Piju IX. Rieči njegove čuju se po svoj zemlji. Njegovoj postojanosti i uztrajnosti svi se dive. I meni biaše čast, da budem pušten na audienciju, te moram reći, da me je obuzelo strahopočitanje i začudjenje, stojeć pred suverenom i nadpastirom, koj je najveći muž na zemlji. — To reče protestant!

Knjižtvo. Od pučke knjižnice izdavane družtvom svetojeronimskim izašla je XVII. knjiga: Selske pripoviesti. Napisao Petar Bučar. Štampana u običnom formatu, u srednjoj osmini, ima 91 stranu, do 6 araka. Nalaze se u njoj 4 pripoviesti: Mjesečina će ga odati — Srnjak i Srna — Babje pripoviedanje — Bi-li na pašu, bi-li u školu? Bučar je članovom družtva svetojeronimskoga iz dvie pripoviesti u koledaru Danici priobćene već poznat kao dobar pučki pripoviedalac; ovima četirima doći će još na ljepši glas. Onako istinito, vjerno, posve pučki pripovieda, kao da sjedi u seljačkoj kući u kutu pa stenografiše razgovore njihove, a uz to ipak tako zanimljivo, da će mu pripoviesti i svaki naobražen čovjek rado čitati. Nam se čini, da je on do sada u nas najbolje pogodio žicu, koja će milo odzvanjati u duši i srcu puku našemu. Dvie su pripoviesti — druga i četvrta — baš u oru napisane: liepim i razumljivim načinom pokazuje se korist od škole; sad se mnogo radi, da se što više učionica osnuje, ali znamo, da je to malo gdje puku po volji. Dajte razturite u narod Bučarove pripoviesti, ne bi-li pomalo nestalo protivljenja školam! Knjiga se je natiskala u 6000 komada, komad stoji samo 20 novčića. Nadamo se od prijatelja družtvu našemu i još više pučkoj prosvjeti, da će svojski nastojati knjigu puku u šake utisnuti.

Ovom zgodom ne možemo prešutjeti, kako se ljetos pokazuje malo revnosti u skupljanju godišnjih članova za družtvo sv. Jeronima: do sada ih je skupljeno jedva do 80, dok je lane u to doba bilo njih do 500 već na okupu. Zar da se i kod ovoga družtva izpuni ona žalostna: kod Hrvata za svaku stvar izprva mnogo vatre, a za čas hladnoća, tama, nemar?!

— „De rationibus festorum SS. Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae“ libri IV. auctore Nicolao Nilles S. J. SS. Theolog. dre etc. editio IV. saecularis. Oeniponte 1875. Djelo je u 2 svezka, i više no 900 str. u 8-i. Razlaže svoj predmet historički, dogmatički, asceatički tako temeljito, svestrano i podpuno, da se moro nazvati upravo klasičkim. Kako je sgodno došlo ovo novizdanje, razumjet će štioci, kad samo spomenemo ljetošnji 16. Lipnja. Djelo stoji 4 for. a. v., al se može dobiti i za 10 intencija kod velečast. g. Matije Stepinca spirituala u nadbisk. sjemeništu u Zagrebu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 20.] **U Četvrtak,** 20. Svibnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XII.

Pantheizam.

(Dalje.)

1. Glavna jest težkoća, koja vojuje proti pantheističkoj ili monističkoj nauci, što i sam Hartmann priznaje [1]), kako je moguće, ako samo jedno jedincato samostalno biće obstoji, da se nam toli brojna i raznolika bića posve konkretno i individualno opredieljena i razlučena prikazuju? Kako se može jedno jednovito biće u tolika bića razasuti, da svako pokazuje vlastitu individualnost? Kojim se putem može taj vasioni sviet u tom rasulu individualnih bića stegnuti stvarno samo na jedno jedincato posve jednovito stvarno biće? Hartmann očito veli, da je razlog, zašto nije mogla pantheistička nauka uspjeti, upravo ova težkoća, koja je njoj put zakrčila. Buduć da je nisu njegovi predšastnici dovoljno uvažili, niti riešili, zaostao je Spinoza za Leibnizom, Schelling i Hegel za Herbartom, Schopenhauer za Bahnsenom. Čujmo dakle Hartmanna, je-li možda on našao put, kojim bi se dala ova golema težkoća odstraniti. On scieni, da sva sobstvena bića toga svieta nisu ino nego stvarni pojavi, koje tvori ono prvo jedincato biće; pojedine stvari su po njegovih nazorih samo djelovanja (actio — Thätigkeit) onoga prvoga bića, koje samo za se samostalno obstoji. Ja sam samo u toliko individuum, što se u meni nalazi stanoviti skup djelovanja, koje mene sačinjavaju. [2]) Ovako se sigurno neda individualno bitisanje pojedinih individua tumačiti. Ako ja kao individuum nisam drugo, nego kombinirani skup djelovanjâ, pitam, jeda se nalaze ova djelovanja, koja moju osobu sačinjavaju, izvan onoga subjekta, od kojega ova djelovanja proiztiču (actio transiens), ili pako u istom subjektu ostaju (actio immanens)? Ako su izvan onoga djelujućega subjekta, onda obstojim ja i svaki individuum za se napose kao samostalna bit, a to uništuje u prvom temelju pantheističku nauku, ako se pako nalaze ona djelovanja, koja mene sačinjavaju kao individuum, u djelujućem subjektu, onda prestajem ja i sva ostala bića biti stvarno bitisajući individuum. Jer djelovanja, na koliko se nalaze u djelujućem subjektu, nipošto se stvarno neluče od subjekta, nego se s njim stvarno ujedinjuju i slučuju. Tu nepomaže drugo Hartmannu, nego da se obrati na Hegelov absolutni idealizam, koj ravnim putem vodi u nihilizam. Vidio je jako dobro Hegel, ako jednoć dopusti, da su različna bića, n. pr. ja i ostali pojedini ljudi, stvarni pojavi (objectiv gesetzte Erscheinungen), kao što dopušta Hartmann, onda se neda više braniti, da samo jedno jedincato skroz jednovito samostalno biće obstoji. Jer ako ja ciel od pete do glave, kako jesam, stvarno obstojim, a isto tako sva ostala bića, to neće nikad Hartmann moći stisnuti u jednu i to jednovitu bit, a kamo-li s njom stvarno izjednačiti. On kuša svoje mnienje dokazati

[1]) l. c. Cap. IX. S. 612.

[2]) Allgemein gesprochen lautet die Antwort: Die Individuen sind objectiv gesetzte Erscheinungen, d. h. es sind gewollte Gedanken des Unbewussten oder bestimmte Willensacte desselben; die Einheit des Wesens bleibt unberührt durch die Vielheit der Individuen, welche nur Thätigkeiten (oder Combinationen von gewissen Thätigkeiten) des Einen Wesens sind. Aber gerade damit diese allgemein gehaltene Antwort plausibil wird, muss man in's Einzelne gehen, und sich noch einmal vergegenwärtigen, durch welche Combination welcher Thätigkeiten ein Individuum ensteht, und inwieferne jedes Individuum nothwendig von jedem anderen verschieden, also einzig sein muss. l. c. Cap. XI. S. 616. 6. Aufl.

ovako umujuć: Različna bića, koja se nam stvarno i individualno prikazuju, sastoje se napokon od bićâ, koja zovemo atome. Razliku pako atoma po naravoslovnoj znanosti sačinjavaju samo dvie sile, privlačitost i odrivnost, inače medju njimi razlike neima. Ove se dvie sile samo u toliko razlikuju, u koliko različno djeluju. Njihovo se pako djelovanje samo mjestom ili prostorom razlikuje. Sila, na koliko sila, nezauzimlje nikakova prostora. Prostor dakle ili bolje mjesto, koje atomi zauzimlju, jest skrajni razlog, zašto se atomi dosljedno tvarna bića individualno medju sobom razlikuju, prostor sačinjava dakle njihovo individualnost. K tomu treba jošte u obzir uzeti i vrieme, jer u različnom vremenu može se mjesto promieniti. Principium individuationis nije drugo nego prostor i vrieme. Prostor pako i mjesto nipošto nečini, da ono, što se mjestom razlikuje, za se napose kao samostalna bît obstoji.[1]) Ovaj dokaz po mojem sudu tako malo vriedi, da bi se ja čudio, kad bi mogao onoga osvjedočiti, koj nije već unapred zauzet za pantheističku nauku, kako ju razlaže Hartmann. Rado dopuštamo, da se tvarna bića sastoje napokon od atomâ; priznajemo takodjer, da će s vremenom znanost dokazati, da se atomi po kakvoći samo različnim gibanjem, od kojega potiču sve naravske site, razlikuju, kao što smo u članku X. razložili.[2]) Neimamo dakle ništa proti tomu, ako tko tvrdi, da se sve tvarne sile napokon po posljedcih naravoslovnih znanosti mogu stegnuti na gibanje atomâ, kao silu, koja vlada u svoj kolikoj materiji. Ali atomi se razlikuju po kolikoći tako, da svaki atom ima svoje vlastito bitisanje. Upravo tim, što svaki atom ima po kolikoći svoje vlastito bitisanje, nastaje stvarni prostor. Nije dakle prostor razlog, zašto atomi individualno obstoje, već obratno individualno bitisanje atoma i dosljedno tvarnih bića jest pravi razlog stvarnomu prostoru. Kad nebi atomi po sebi individualno bitisali, nebi ni traga bilo stvarnomu prostoru. Znam, da su Kant a poslie njega drugi njemački transcendentaliste kao Fichte, Schopenhauer, prostoru svaku objektivnost odricali, ali se ovoj očitoj bludnji protivi Hartmann, jer uvidja, da se absolutni idealizam neda nikako obraniti. Premda se Hartmann na sve moguće načine opire absolutnomu Kant-Fichte-Schopenhauerovu idealizmu, ako si želi biti dosljedan, on se nemože toj struji oteti. I po njegovih nazorih obstoji napokon individualnost bića samo u predstavi (Vorstellung), a predstava, na koliko je predstava, nepredstavlja ništa stvarnoga, već nešta idealnoga, što je u stvarnom svietu ništa. Kad ja u snu vidim liepa konja, predstava, koja predstavlja konja, na koliko je učinak (actus) duše, jest objektivan, ali ono, što ovaj učinak predstavlja, najme konj (po Hartmannu individuum) jest u realnom svietu ništa. A sigurno onaj konj, koga ja u snu gledam, i onaj, koj je Aleksandra velikoga nosio, nije jedno te isto. Ako bi tko ovo dvoje pomiešao, svatko zna, koj bi ga udes stigao, sigurno nebi mogao mudroslovnih znanosti naučati. Velika je šteta za napor i ono oštroumlje, koje su poslie Kanta svi njemački transcendentaliste ban badava potrošili, da obrane od smrti svoje najmilije čedo, pantheizam uz absolutni idealizam.

2. Opazio je Hartmann[1]) i onu drugu težkoću, koja se protivi monističkoj nauci: ako svakolika bića toga svieta nisu ino nego objektivni pojavi, stvarni učinci jednoga te istoga bića, puke želje i težnje one prve bezsvjestne volje, koja sve obuhvaća, sve u sebi ujedinjuje, kako je moguće, da medju djelovanji i učinci, koja ima jedno te isto biće, obstoji u isti čas tolika borba, toliko protuslovje, tolika protivnost. Na tom obćenitom borištu opažamo sva bića počamši od čovjeka, koj drugoga progoni i uništuje, pa sve do sićušnoga praška, kojim vjetar pomeće. Mržnje i neprijateljstvo nestanuje samo u ljudskih srcih, nego ono svigdje sije razdor i odpor. Što je život jednomu, ono isto je često smrt drugomu. Što jednoga pomaže, ono isto često drugoga uništuje. Dočim ovo srce u sreći pliva, ono se od žalosti raztače. Ovdje lice sjaje od radosti i zadovoljstva, tamo vene od tuge i nevolje. Prije bi života nestalo, nego bi tko izbrojio sve protivnosti, koje se sveudilj opažaju u svietu. Kako ćeš ove stisnuti i ujediniti u jedan te isti posve jednoviti subjekt ili substanciju, ili samostalno biće, ili jednu volju kao njezine težnje i želje? Hartmann si nezna drugčije za odgovor pomoći, nego veli, u jednoj te istoj ljudskoj duši obstoji borba medju različnimi težnjami, željami, čuvstvi i nagoni, premda je jedna te ista duša, u kojoj se nalaze protivna čuvstva, želje i težnje. Taj odgovor nam nimalo nezadovoljava, pače ako točno razgledamo prispodobu, ona ide više nam u prilog, nego-li se može njom monistička nauka Hartmannova okoristiti. Jer kao što nijedno tielo nemože u isto vrieme biti okruglo i četverokuto,

[1]) l. c. Cap. XI. S. 612—623.

[2]) S. 1—46.

[1]) l. c. Cap. VII. S. 519.

vruće i hladno, isto tako u nas se nikad nepobudjuju u isti čas protivni stvarni psyhologički i physiologički učinci (actus). Nikad nisam u isti čas gladan i sit, snužden i veseo, ljubeć i mrzeć svoj udes. U nas jest borba, ali kakova borba? Predmet, svim našim težnjam, što ga predstavljaju spoznavajuće sile, bila ona viša (um) ili bile one niže (sjetila), jest dobro Kao što razlikujemo dvovrstne spoznavajuće sile, isto tako po tom razlikujemo višu težnju (volju) i niže težnje, koje zovemo nagoni (appetitus sensitivus). Dobra su pako, za kojimi idu ljudske težnje, tako opredieljena i ograničena, da pojedince nemogu zadovoljiti svim težnjam, te su radi svoje individualnosti često medjusobno u takovoj oprjeci, da nemogu biti skupno predmetom našim težnjam. Ako hoćeš jedno, moraš ostaviti drugo. Kad dakle spoznavajuće sile predstavljaju ovakova dobra, koja samo stranom zadovoljavaju našim težnjam, nuždno nastaje u nas i to samo s gledišta na ova skroz ograničena i opredieljena dobra neka vrst borbe, za kojim dobrom da se povedemo. Ali ova protivnost nije medju subjektivnimi stvarnimi učinci naših težnja, već ona potiče samo otuda, što su dobra po sebi ograničena, opredieljena, te nemogu pojedince zadovoljiti svim težnjam ljudske narave, a opet stoje medjusobno u takovoj oprjeci, da ih nije moći zajedno uživati. Mladić stojeć na razkršću, gdje mu se prikazuju dva puta, na kojih bi mogao polučiti srećnu budućnost, ćuti borbu, dok se odluči, kojim putem da udari. Ali si nisu medjusobno protivni physički učinci njegove volje, već protivnost obstoji medju dobri, koja predstavlja spoznavajuća sila, da ih radi njihove individualnosti nemožemo skupno uživati. Kad bi prestala ova protivnost, nestalo bi one duševne borbe u nas. Često jedan te isti predmet takove je naravi u konkretnom slučaju, da je on p h y s i č k o dobro, ali ujedno m o r a l n o zlo, te tako nam predstavlja spoznavajuća sila isti predmet stranom kao dobro, stranom kao zlo. U nas nastane nuždno borba, ako moralna dobra pripoznajemo i bar donekle cienimo. Ali i ovdje nije protivnost medju physičkimi učinci naše volje, već u predmetu, kako nam ga spoznavajuća sila predstavlja u oprjeci kao dobro i zlo. Ako se ova oprjeka neopaža, ili kojimgod drugim načinom izravna, u nas nestane svake borbe, što dovoljno pokazuje ljudski život. I trichotomiste htjeli su iz ove duševne borbe po Platonu obratno dokazati, da se čovjek sastoji iz triju bîti, iz tiela, duše i duha, jer su mislili, da se inače nemože duševna borba u nas razumjeti. Ali ova duševna borba nepomaže ni Hartmannovoj monističkoj ni Platonovoj trichotomističkoj nauci. Nu ako se nebi dala inače ova borba tumačiti, kano što se može, kako smo malo prije vidjeli, to bi ipak volio uz Platona pristati, nego se na Hartmanna osloniti. Hartmannov dokaz samo bi onda valjao, kad bi nam mogao dokazati, da tielo može biti u isto vrieme okruglo i četverokuto i u nas obstojati u isti čas protivni subjektivni stvarni učinci, ali potanje razmatrajuć duševnu borbu, ona pobija monističku nauku; jer se protivnost nenalazi medju subjektivnimi stvarnimi učinci, već medju predmeti, kako ih spoznavajuća sila predstavlja. Čim ova oprjeka prestane, nestane i borba u nas. Neima ni ovdje za Hartmanna druge pomoći, nego da uzpostavi Hegelov transcendentalni nihilizam, kojim dakako svako dalja znanstvena razprava prestaje; jer onda možeš reći, što hoćeš.

(Konac će sliediti.)

Izpovied o jubileju.

Iztiče vrieme uzkrsno. Poslie njega valjda će odmah pri nas početi ozbiljan rad oko toga, da puk kršćanski zbilja postane dionikom obilatoga prošćenja, što mu ga sv. Otac pruža ove jubilarne godine. Jer ja barem nisam do sada ništa doznao, da se je već u kojem kraju zagrebačke nadbiskupije što javno i skupno u tom pogledu činilo. Pače ni toga još neznam, kada i kakvim će se načinom jubilej obslužavati u Zagrebu; mislim dakako na svečano obslužavanje. Istina jest, da jubilej traje čitavu godinu, sasvim tim mnijem da nevalja na dugo odvlačiti.

Od uvieta za jubilarno prošćenje jedan i to ponajznamenitiji jest i z p o v i e d. Prošćenje bo nemože se dati van onomu, komu su sakramentalno griesi oprošteni; ono je sobom upravo odpust zadovoljštine. O proštenju mnogi i mnogi ljudi od svieta imaju sasma kriv pojam, a to za to, jer više paze, što o tom govori sviet Kristovoj crkvi protivan, nego-li što nauča sama crkva. Za to je svećeniku prije svega dužnost točno i jasno razložiti, što je proštenje, i koji su mu uvjeti. Izpovied jest, kako rekoh, jedan takov uvjet, i o njoj ću jednu reći našemu častnomu svećenstvu.

U izpoviedi griešnik, skrušen i spreman zadovoljiti, tuži se svećeniku kano namjestniku božjemu na svoje krivine, moleći odriešenje. Svećenik razvidiv stanje duše njegove i sravniv ga sa zapoviedju božjom, odrešuje ga u ime Isusa Krsta, namećuć pokoru i kazan, opominjuć i moleć. Izpovied je naredio Gospodin poslie svoga uzkrsnuća kad se prikazao apostolom, nadahnuo jih te jim rekao: Primite duha svetoga, ako komu odpustite griehe, odpušćeni su mu, ako-li zadržite, zadržani su. (Ivan 20, 22. 23.) Sv. koncil tridentski jasno izriče, da je timi

riečmi Gospodin apostolom i njihovim zakonitim nasljednikom podielio vlast opraščati griehe onim, koji su poslie krsta težko sagriešili, i da su tako te rieči razumievali svi sv. otci suglasno, i crkva katolička, izobćivši Novatijane. No veli malo niže isti sv. koncil, da svećenici tu vlast izvršuju kano sudci, izričuć ili odpuštenje ili zadržanje, a toga da nemogu van pošto saznadu stanje stvari posebičnim izkazivanjem griehâ od strane griešnika. (Conc. Trid. sess. 14. cap. 1. 5.).

Kad bi svaki izpovjednik češće pročitao ono mjesto u Ivanovu evangjelju, gdje se ustanovljuje ovaj sakramenat, pa onda ono što o njem govori sv. sbor tridentski, koliko bi se bolje i s koliko većim blagoslovom služio ovaj sv. sakramenat! Žalibože ima u nas ne malo izpovjednika, koji tako izpoviedaju, kano da si nisu ni sviestni velike znamenitosti ovoga sakramenta i velike svoje odgovornosti. Po tom biva, da oni koji se izpovjedavaju, neprestaju griešiti, ili baš da se prestaju izpoviedati. i — da ovaj sakramenat, znak i dokaz neizmjerne božje ljubavi i milosrdnosti, ostaje bez ploda, pače da ostaje zanemaren i prezren!

Tko traži izgovora, lasno si ga nadje, barem za sebe, varajući sebe sama. Nije takodjer težko izpričati se pred onim, koj sam nije bolji od nas; ali nas uči sv. Pavao, da smo službenici Gospodnji, i da će nam Gospodin suditi. U Korintu biaše apostol Pavao bez dvojbe visoko cienjen kano pravi vjerni sluga Isusov, pa ipak kaže Korinćanom izrično, da mu to jako malo znači. Sama sviest njegova nije mu takodjer glede službe apostolske ništa predbacivala, — što je dakako u sebi vrlo mnogo, — ali veli apostol, da ni s tim nije izrečen sud, da je on prav i pravedan; Gospodin bo, veli, sám će suditi. i dopitati svakomu hvalu, koja ga ide. (1. Kor. 4.) Ako tako govori za sebe apostol, koj je bez dvojbe vršio svoju službu savjestno, revno i podpuno: kako možemo mi zadovoljni biti s tim, što nas drugi, ili što se morda sami izpričavamo, u djelih, koja očevidno nisu dobra?!

Izpovjednik, koj sjedi u izpovjedaonici samo koja tri četiri sata, pa govori il se morda tja hvali stotinami izpovjedanih, osudjuje sama sebe. Kakovo bo to može biti izpoviedanje? tu se pokornik nemože dovoljno ni saslušati, kamo-li šta više! Koj svjetski sudac tako razpravlja interese stranaka? a ovdje se radi o najvažnijih interesih kršćanske duše i kršćanskoga srca! Takovo izpoviedanje mora pobuditi u naobraženijega laika napokon preziranje i mržnju na sám sakramenat. A da needificira ni prosta čovjeka, vidi se najbolje iz plodova takovih izpoviedi, koji su nikakvi. Pa nije težko ni to opaziti, da se narod radje kupi oko one izpovjedaonice, gdje vidi, da se posao njegove duše makar polaganije, ali za to i obzirnije i sdušnije razpravlja.

Ali, reći će morda tko, da se mora žuriti, kad je velika naloga svieta. Jest, žuriti se valja, al nevalja raditi nevaljano. Što čine u sličnih okolnostih svjetovni činovnici, najpače sudci? Zar smiju porad velike množine partaja i velike gomile akata riešavati stvari kako god, samo da se kažu rešene? da n. pr. mjesto deset predmeta valjano, rieše petdeset nevaljano? Ono dakle što nesmije biti u stvarih materijalnih i vremenitih, da bude u stvarih duhovnih i vječnih! Bolje je bez dvojbe, i neizmjerno bolje, ako se samo četvrtina puka valjano izpovjedi, nego sav puk kojekako.

Dogadja se pače kadgod, da stariji izpovjednici viču na mladje, osobito mladomisnike, da izpovjedavaju prepolagano, i da si nezaslužuju skoro ni onoga ručka, kojim ih podvori domaćin. To mi se čini skroz nepravedno, da nerečem i šta gorjega. Koj novak u kojem mu drago poslu može raditi uzpored s izvježbanim majstorom? Nego pametan majstor toga ni netraži od novaka, nego da najprije valjano radi, a s vremenom će raditi i brzo. Ili, da uzmemo primjer od svjetskih sudaca, zar će auskultant, jedva stupiv u sudnicu, raditi tako brzo, kako sudac referent? Ovaj pako, ako mu je stalo, da ima s vremenom čestita pomoćnika, što će? preporučiti onomu da naglo radi? Ne, nego da radi polagano i obzirno, samo da bude dobro. Tko bo se nije naučio od početka valjano raditi, taj će i kašnje raditi samo da je, t. j. nikako. Izpoviedanje je djelo božanstveno, jer se čini u ime i na mjesto Boga; zar da se za to morda ima činiti brže bolje, kojekako i nikako?!

Kod našega prostoga puka, kud još nije jako pokvaren, čini ta okolnost izpoviedanje brže, što neima obično velikih grieha, a ostalo što je skoro isto, u jednoga ko u drugoga. Ali usuprot zna prosti čovjek biti jako neuk. I jako izvježban sudac težje će poslovati s neukim čovjekom, nego-li s naučnim. Neuk će potrošiti suvišnih rieči, a još nekazati jasno svoju stvar, i nekazati sve ono što je znamenito. Za to svećenici, ako žele da jim izpoviedanje bude laglje i brže, neka u katekezah i prodikah marljivo podučaju. Valja nam priznati, da baš u tom ima u premnogih krajevih zagrebačke nadbiskupije velika nedostatka.

Još je jedna okolnost, koja jako prieči i izpovjednika i onoga, koj se izpovieda, da nebude izpovied zajedno i dobra i brza, a to je, što u velikih konkursih pokornik i izpovjednik nisu dovoljno osamljeni. Krivo je tomu što neima shodnih izpovjedaonica, a još više morda, što izpovjednici, svaki i svigdje, o tom odvažno nenastoje, da se drugi ljudi na pokornika negnjetu, upirući mu se tja na ledja. Tko će tu kazati kakov veći grieh, pače kako će ga tu izpovjednik samo pitati? Javna izpovied nije od crkve propisana nego tajna; za to oni svećenici nečine svoje dužnosti, koji nemare puk na to naučiti, i ako treba nagoniti.

Velika naloga svieta k izpoviedi jest istina velika muka za slaba čovjeka; al ako je taj slabi čovjek ujedno od velike ljubavi prama Isusu Krstu, i prama ovcam, koje je Gospodin tako mučno kupio svojom krvlju i

svojim životom, veselit će se obilatoj žetvi. On mora sobom izraziti živu sliku našega Gospodina, za kojega piše Matej 9, 35—37., da bi mu se znalo sažaliti gledajući silu svjetine, jer biahu izmučeni i zabačeni kano ovce bez pastira, i onda da je rekao učenikom: žetva je velika, ali težaka malo; molite dakle gospodara žetve, da pošalje težake u svoju žetvu. — Koliko su danas izprebijane ovce Isusove od svakovrstnih silovitih napasti, a morda još ovdje i ondje zanemarene od samih onih pastira, koje jim je Isus poslao! Što će biti, ako nenadju dosta smilovanja ni u onih, koji se zovu pastiri Isusova stada? Valja sdušno i požrtvovno raditi, pa uza to moliti Gospodara žetve, da pošalje težaka u svoju žetvu. To se jedino pristoji pravomu slugi Isusovu, a drugo ništa.

Neočekujem ni najmanje, al je ipak moguće da mi tko prigovori: da je to lasno tako pisati, al izpoviedati, u korizmi n. pr., svaki dan kroz više sati, neuk puk, a pri tom izvrgnut biti zimi, zločestoj duhi itd. da je šta drugo; tu da nije čudo, ako čovjeku pomanjka strpljivost. Razumijem brate, podpuno, i ako hoćeš ne čudim se, da te snadje nestrpljivost; no tim negubiva svoju silu i svoju strahoću ona izreka: Proklet bio, tko čini djelo Gospodnje nemarno (Jerem. 48, 10.), tim se neizpričavaju kojekakve i nikakve izpoviedi. Pače da služba Isusova iziskuje od tebe i veće žrtve, nebi jim se smio otimati, već Bogu hvaliti, da ti je ukazao toliku milost. Čitaj pomnjivo i razmišljaj ono, što si dužan razlagati puku, sv. evangjelje, i apostolske poslanice, pak će se uputiti, kako valja da se pravi sluga Isusov trudi, muči, pati i umire za svoga Boga, i za ovce, koje mu je povjerio Bog.

Uviek svećenička služba iziskuje veliko požrtvovanje; no kad teče vrieme milosti, kakovo je godina jubilarna, onda se valja tim više truditi, čim je sjegurniji izgled obilata ploda. Kad se puku valjano razloži, da ove godine može dobiti obilato proštenje; da ga svaki svećenik može odriešiti i od najvećih grieha; da može lasno zadovoljiti za mnoge i mnoge nevaljane ili bezuspješne izpoviedi, ako samo ima mržnju na svoje griehe i tvrdu odluku popraviti svoj život, i izpuni sasvim ostale uvjete proštenja — kad se, velim, sve to puku kako treba razloži, rado će se poslužiti sredstvi milosti. Onda valja samo da još izpovjednici učine podpuno svoju dužnost.

Da tko postane dionikom obilnoga proštenja, potrebno jest, da se svakako zadnje propisano djelo učini u stanju milosti. To treba puku kazati. No zadnje takovo djelo neće uviek biti baš izpovied i pričest, već će se mnogi onda izpovjediti, kad mu se za to pruži sgoda, dakle i prije, nego-li je recimo pohodio ovu ili onu crkvu. Za to će izpoviednici morati pripravni biti na službu vjernikom svaki dan, navlastito na dan svetačni, osim dana obćenitoga konkursa. Pri tom pako morat će pokornike opominjati, da se požure s ostalimi djeli, u koliko od njih odvise, i da se medjutim strogo čuvaju, da nepadnu u težak grieh. Jer samo težki grieh lišava čovjeka posvećujuće milosti, nit se redovito može stanje milosti povratiti drugačije, van novom izpoviedi; dočim drugi griesi, koje lahkimi zovu, neotimlju stanje milosti, nit dosljedno pokornika, ako se samo za sve svoje griehe iskreno kaje, lišavaju obilnoga proštenja.

Ovoliko sam se usudio kazati braći svojoj, svećenikom, nadajući se, da će naći opravdane ove opazke; pa kad jih i nebi našli sasvim opravdanimi, da će barem naći opravdanu namjeru, koja jest: da što više kršćanskih duša sbilja dobije obilno proštenje po dobroj i podpunoj izpoviedi.

Novo djelo Hartmannovo.

(J. R.)

(Dalje.)

Sljedeća dva poglavja posvetio je Hartmann liberalnomu protestantizmu, kojemu dokazuje, da je nekršćanski i nereligiozan. „Liberalni je protestantizam zavrgao svaki ugled, ne samo ugled papâ i saborâ, predaje i crkvenih otaca, novoga zavjetu i njegovih pisaca, nego i ugled samoga Isusa.“ Ako je pako uništen ugled Isusov, onda neima razloga, držati do tesarova sina Isusa više, nego do ribara Petra ili ćilimara Pavla. Onda nevriede navodi iz svetoga pisma više nego na primjer navodi iz klasičkih pjesnika, najme ili za retorički nakit, ili što se koja misao zgodno na onom mjestu izriče. Ako ćemo pravo govoriti, tko je pometnuo ugled svetoga pisma, onaj neima ni razloga služiti se navodi iz njega, kad je i onako njegov um jedini sudac istine. Ako mu se pako već hoće govoru na čelo metnuti kakov navod, može ga jednakim načinom tražiti kod modernih ili klasičkih, profanih ili bogoslovnih, kinezkih, budističkih, židovskih ili kršćanskih pisaca. Nepošteno dakle rade liberalni propovjednici, koji si nakićuju govore navodi iz svetoga pisma, kad mu nepriznavaju nikakova višega ugleda, jer toga oni nemogu činiti s drugoga razloga, nego da zamažu oči neukoj svjetini, kako bi vjerovala, da je njim novi zavjet sveto vrjelo. Nego ako nam je dozvoljeno govoriti iskreno, kakovo imaju liberalni protestanti pravo imenovati se kršćani? Da je Isus bio mudar, kriepostan, Bogu drag muž, to vjeruju i mohamedanci. Da je bio Bog ili mesija, toga nevjeruju liberalni protestanti. U kojem dakle smislu vjeruju oni u Isusa? Da je utemeljitelj kršćanske vjere. Ali najprije, Isus nije utemeljitelj kršćanske vjere, kako smo gore vidjeli, nego Pavao. Nadalje, da je Isus utemeljitelj kršćanske vjere, vjeruju i svi nekršćani, židovi, turci i drugi, koji su čuli o Isusu po kršćanskoj predaji. Liberalni protestantizam neima od kršćanstva ništa nego ime, koje si nepravo prisvaja. S toga i nisu propovjedi liberalnih protestanta nego prazne fraze. Tko neide na takove propovjedi iz mržnje na ortodoksiju ili da se na-

sladjuju vještinom govornika, on voli ići šetat ili si prikratit nedelju radom ili lektirom.

Obširnije dokazuje zatim Hartmann, da je protestantizam ireligiozan. Evo njegovih glavnih misli, kojimi on to dokazuje. „Tko ima takovih metafizičkih predstava, koje njegovo čustvo direktno aficiraju, onaj ima religiju. . . Ali metafizika je znanost. a do znanosti nedolazi svaki čovjek. A ipak treba svaki čovjek metafizičkih predstava, koje se priobćuju i prenose ne strogo znanstvenim putem, i koje služe tomu, da zadovolje neposredno metafizičkoj, posredno religioznoj potrebi onih, koji se nebave znanošću. Ta, da ju tako nazovemo, pučka metafizika, jest religija, samo što religija više sadržava, najme sredstva, kojimi se religiozno čustvo na temelju ove metafizike što jače i trajnije uzbudjuje, a to je kult; zatim nauk, izveden iz te metafizike za praktični život, a to je religiozna etika. . . Puku je nepoznata rieč „metafizika". ali on zna, da mu religija ima dati istinu, ne sve istine, koje su razsijane u posebnih znanostih, jednu, vječnu istinu, koja zadovoljava njegovoj nesvjestnoj metafizičkoj potrebi. Puk neproniče te istine, njegov um nesiže u njezinu dubljinu, zato je ona u bitnosti otajstvo, misterij. I s toga bez otajstva neima religije. . . Puku je u obće pravo, ako mu se za istinu nudja otajstvo, koje je proti razumu, ali moderna kultura nedopušća, da se takovo otajstvo za istinu nudja. . Kršćanstvo nudjalo je puku istinu, to jest sredovječnu metafiziku, osnovanu na židovskoj i grčkoj filozofiji. Kašnje se je podigla slobodna znanost, koja se nije brinula za objavu. Protuslovja te svjetovne istine s kršćanskom maknule su se s puta čudnim naukom o dvojakoj istini. Reformacija učinila je različnih pokusa izmiriti obie istine, objavu s umom, vjeru sa znanošću. Kad se preživi protestantizam, odrekavši se posve objave, onda će odstupiti s pozorišta kršćanska istina, da ju zamieni svjetska istina znanosti."

„Liberalni protestantizam došao je do ove granice, te je nedosljednost, što se boji učiniti posljednji još korak. On nevjeruje u drugu objavu nego koja dolazi u sviet preko velikih umova. Prema tomu nebi mu smjela biti istina drugo nego rezultat, do kojega su došli u znanosti umovi, koji su se do danas njom baviti. Medju timi pako umovi zauzeli bi Isus i njegovi učenici, kako je gore razvijeno, vrlo čedno mjesto; drugimi riečmi on bi morao tražiti istinu u poviesti filozofije. Ali on toga nečini, nego se na oči barem drži objave, podmićući joj posve svojevoljno svoje, iz novije znanosti crpljene ideje. . . Gore je rečeno, da je u religiji bitna stvar metafizika. Kakovu metafiziku imaju liberalni protestanti? Oni na to neće da odgovaraju, jedno, što znaju, da svaki njih ima svoju posebnu metafiziku; drugo, što ćute, da se svoje metafizike moraju sramiti. Oni se najme neće da odreknu teizma, a s njim moraju uzeti i sve njegove konsekvencije, kano heteronomiju morála i drugo. To pako znači, da oni ignoriraju velike filozofe počam od Kanta, ili samo ono od njih uzimaju, što im se ljubi i što im služi. Mi smo pako već dotle došli, da nemožemo čuti o teizmu, o bogu, slobodi, neumrlosti. . . Nego, a to je još gore, liberalni protestantizam nedrži ni sám do svoje metafizike. On nauča neumrlost individualnoga duha, ali dopušća, da nam se nije brinuti za problematički drugi život; on nauča slobodu i providnost božju, ali dopušća, da s modernim naravoslovjem vjerujemo, da u svietu sve biva po nepromjenljivih, nuždnih zakonih."

„A kakova misterija nudja liberalni protestantizam puku? Čim nadomješćuje on kršćanske sakramente, u kojih se je prije, nerazumno dakako, prikazivalo puku otajstvo? Jeda molitvom na Boga? Ali ja nemogu vjerovati, da se on pača u moje poslove, pak bih bio isto tolik ludjak, kad bih ga molio za nutrnju utjehu, kano kad bih ga molio za liepo vrieme. Ako se jedanput prizna, da je molitva lud monolog, onda nehasni preporučati ju ni radi njezinih dobrih psihologičkih učinaka, jer bi se istim pravom mogle preporučiti kletve, koje pomažu težaku, da digne na ledja breme, ako mu je pretežko."

„Niti s etikom liberalnoga protestantizma nestoji bolje. Tko vjeruje u osobnoga Boga, on mora ćudorednost graditi na izvršavanju njegove volje. O takovu pako moralu nemože čuti moderna kultura, do koje drže i liberalni protestanti više, nego da bi htjeli propoviedati heteronomi morâl božje volje. Što dakle? Njihova se etika razplinjuje u ljubav. To jest, liberalni je protestantizam pretvorio svu religiju u etiku, etiku razčinio u ljubav, njemu je dakle religija — ljubavju. No može-li onda biti još govora o kakovoj religioznosti liberalnoga protestantizma?"

Pokazavši ovako, da se je kršćanstvo preživjelo, prelazi Hartmann dokazivat potrebu i mogućnost nove religije. Velim nove religije, jer se s kršćanstvom nemože pomoći moderna znanost i kultura. „Katolički princip autoriteta došao je u mumificiranom kršćanstvu ultramontanizma do skrajnosti netom proglašenom dogmom o nepogrješnosti, koja se protivi razumu i kulturi, isto je tako došao protestantski princip negacije autoriteta do zadnjih konsekvencija razčinivši kršćanstvo posve. . . . Kako je poznato, kršćanska je vjera vjera u Isusa spasitelja i posrednika. No naobražen čovjek zna danas da je Isus zakonit sin tesara Josipa i žene mu Marije, koj me je svojom smrću mogao tako malo osloboditi mojih grieha, kako na primjer Bismark ili Lasker. Što je dakle u kršćanstvu glavno, onoga nemože trebati današnja kultura."

Na pitanje, kakovu dakle religiju zahtieva moderna kultura, neće Hartmann da direktno odgovori, jer, veli, da on ni neće ni nemože biti početnik novoj vjeri. On je najme samo učenjak, „a znanost i njezini zastupnici nisu ni malo sposobni, neposredno raditi za uvedenje novih religija, njihova je samo zadaća što dublje zaro-

niti u znanost i njezine granice što više razmaknuti, da ovako pripravo zalihu dragocjenih ideja, iz kojih će onda moći budućnost crpsti za novu religiju. Na dalje pitanje, je-li blizu vrieme, kada će na grobu kršćanstva uzkrsnuti nova religija, čedo njemačke metafizike i kulture, misli Hartmann, da će još dosti dugo trebati, dok se kršćanstvo do mrtva utuče, a religija budućnosti na njegovo mjesto postavi. Medju tim, nastavlja njemački filozof, moglo bi biti da više ni nedodje do nikakove religije, koja bi mogla svietom zavladati. Razlog je tomu taj, što u naše vrieme umni život sve više na stran potiskuje život čustveni, zašto i religioznih potreba, koje iz srca niču, sve više nestaje. No vjerojatnije je ipak, da će budućnost imati svoju religiju, jedno, što se nije bojati, da će umni život ubiti religiozne potrebe čustva tako dugo, dok svi narodi nepostanu abstraktno i znanstveno naobraženi, a toga se, mislim, nije bojati; a drugo, što će pesimistički nazori o svietu, koji najviše gone na religiju, svakim danom rasti. Što si najme ljudi na sve moguće načine stvaraju što udobnije življenje, tim će oni sve bolje uvidjati, da je uzalud kušati sva sredstva, kako bi se tomu življenju uzeo otrovni žalac. I zato će religiozno pitanje istom onda postati najvažnijim, kada čovječanstvo postigne sve, što na svietu postići može, te onda uvidi, kako je sve to, za čim se je toliko gonilo, toliko mučilo i znojilo — ništa.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. 13. o. m. nastupio je sv. Otac osamdeset i četvrtu godinu. Kako sve, što je spojeno s Pijom IX. pa nas živahnije sjeća na ovaj ili onaj trenutak njegova slavnoga života, čudnovato dira i zanosi svako katoličko srce, tako napose uspomena onoga dana, kad je ugledao svjetlo ovoga svieta, da mu sám bude dičan svjetlonoša. Po drugih je krajevih i taj dan svečanije proslavljen nego-li pri nas, najpače po mučeničkih prusskih katoličkih krajevih. No duh božji diše kuda hoće, pa će u svoje vrieme dahnuti i kod nas ako budemo vriedni. U toj nam je nadi sva utjeha.

— Na duhovske dane potvrdjeno je u Zagrebu u prvostolnoj crkvi preko 1500 duša, prvi naime dan 1150, a drugi 416.

— U sjednici ugarskoga saborà od 10. Svibnja interpelirao je zastupnik Remete ministra Treforta: je-li se ovaj nada, da će do željena uspjeha dovesti razpravu o reinkorporaciji Medjumurja u koju ugarsku diecezu, i tako učiniti kraj panslavističkoj propagandi, koju zagrebački nadbiskup širi po Medjumurju. Je-li se ministar nada, da će već budućemu (novomu) saboru moći o tom utješiteljni predlog staviti. Ministar prosvjete Trefort odgovori odmah: Na tu interpelaciju odgovaram odmah na kratko, da je vladi poznato stanje, koje je g. zastupnik natuknuo, da je imala na nje budno oko i da, joj je vruća želja pomoći spomenutoj nevolji. Razprava, o toj stvari da već odavna teče, te mi je nada, da neće ostati bez uspjeha, tako da će po mojem predvidjanju vlada moći već na početku bližnje saborske sjeditbe predložiti štovanoj kući resultat razprave. — Kuća prihvati taj odgovor s odobravanjem, i interpelant izjavi da je zadovoljan.

Mi nemožemo istu takovu izjavu dati kakovu interpelant Remete. Nam je žao već s političkoga gledišta, da Magjari samo riečmi govore koliko žele s nami uzdržati zajedinstvo i bratinstvo, činom pako gledaju, gdje bi nam što odkinuli i sebi privalili. Medjumurje je i onako politički združeno s Ugarskom, ali što u crkvenom pogledu spada na zagrebačkoga nadbiskupa, ni toga nemogu podnositi Magjari, premda hrvatska vlada neima po tom nikakva upliva na Medjumurje, nego samo ugarska, i premda su na izbor zagrebačkoga nadbiskupa Magjari imali kamo-li veći uticaj, nego-li baron Rauch, kano hrvatski ban. Tko govori o panslavističkoj propagandi, koju da širi zagrebački nadbiskup u Medjumurju, ako pod tim misli na sadašnjega nadbiskupa, taj upravo bunca. Nam je vrlo dobro poznato, da preuzviš. g. nadbiskup Mihalović sve čini, da Magjarom nebude nikakva temeljita razloga tužiti se na zagrebačkoga nadbiskupa radi Medjumurja. Sasvim tim čini se kano da i sama ugarska vlada pristaje uz zahtjeve onakove, kakove je izjavio zastupnik Remete.

S crkvenoga gledišta po gotovo moramo žaliti na onakove zahtjeve. Traži se bo, da crkva služi magjarizaciji. Što bo drugo znači, kad zastupnik Remete govori o panslavističkoj propagandi zagrebačkoga nadbiskupa? U tom je naime tobože panslavistička propaganda, što svećenstvo odvisno u hierarhičkom pogledu od zagrebačkoga nadbiskupa, ondje jošte prodiče puku na hrvatskom jeziku. G. Remete se valjda nada, kad bi mjesto zagrebačkoga nadbiskupa Medjumurjem vladao koj ugarski biskup, da bi ovaj naložio hrvatskomu puku propoviedati magjarski, čega nemože zagrebački nadbiskup, budući u Hrvatskoj. Jest toga nemože učiniti zagrebački nadbiskup tako dugo, dok medjumurski puk govori hrvatski. Kad bi se pako s vremenom ovaj puk pomagjario, zagrebački nadbiskup nebi sjegurno nalagao da mu se prodiče hrvatski. To je jasno. Ako pako to nije dosta ljudem kakov je g. Remete, onda neka znaju, da je zagrebačkoga biskupa kano katoličkoga biskupa zvanje sasvim drugačije, nego-li da na uštrb religioznoj obuci puka širi panslavizam ili panmagjarizam.

Ugarska. Primas Ugarske, nadbiskup Simor poklonio je 40.000 for. da se sagradi u Pešti pjestovalište za malenu djecu, obećavši ujedno, ako bi gradnja više stojala, da će iz svoga namiriti.

— Vesprimski biskup Dr. Ivan Ranolder ustrojiti će skorih dana na svoj trošak u Pečuhu veličajnu višu

djevojačku učionu i pjestovalište za djecu te će upravu tih zavoda povjeriti redovnicam učiteljicam.

Rim. Sveti je otac primio 13. Svibnja do 600 njemačkih hodočastnika, koje je predvodio baron Loë. Oko pape bilo je 14 kardinala, više nadbiskupa, biskupa i drugih prelata. Loë je pročitao adresu, i onda papi predao. Sadržaje više svezaka, noseći 1,200.000 podpisa od njemačkih katolika. Papa odgovori, pokazujući svoju zadovoljnost, i uznoseći sjajne uzore njemačkoga episkopata i klera. On reče, da su za ovaj život potrebne tri stvari: svjetlo vjere, veliki uzori u starini i pokornost naprama duhovnim poglavarom. On pozva hodočastnike, da uztraju vjerno uz svoje pastire i izjavi nadu boljih dana. Iza tame katakomba da je sliedilo podpuno dnevno svjetlo, iza progona mir, koj je papa napose želio hodočastnikom, njihovim obiteljim i njihovoj domovini.

Adresa izjavlja papi vjernost njemačkih katolika, i prosvjeduje proti ukinuću njemačkoga poslaničtva kod pape govoreći: Čim je veća sila, koju nam čine, i čim se većma naprežu neprijatelji, da nas odbiju od obdržavanja crkvenih zapoviedi, tim će nam veća biti briga, da izpunimo sve svoje dužnosti naprama crkvi. Na mjesto njemačkoga poslaničtva, koje nam nije u vlasti da ga uzpostavimo, mećemo mi naše poslanike. Znamo, da nam priete novi, žešći napadaji, pa za to tečemo ovamo k izvorom milosti, koji su otvoreni po jubileju. Mi molimo, da Vi, sveti otče, od Isusa milost i uztrajnost za nas izmolite, i obećajemo, da ćemo svedj ostati i sinovi Njemačke i sinovi pape.

Francezka. Ovdje se obavljaju jubilejske procesije sjajno i veličanstveno, nevidjena je u tom revnost vjernika, koju i inovjerci poštuju. Impozantna bijaše na primjer prva jubilejska procesija u Verzelju, koju je vodio sam biskup, a prisustvovao sav kler, poglavarstva, korporacije, škole, zavodi, do šestdeset zastupnika i nepregledna množina vjernika iz svih staleža. I u samom Parizu, gdje su procesije „s prometnih razloga“ zabranjene, miče se jednako u redu 30—60 kočija pod vodstvom duhovnih pastira, s zastavami i križi, nova vrst procesijâ. U stolnoj crkvi u Parizu nemine ura, da nedodju nove hrpe vjernika iz raznih župa parižkih. — A kod nas?

Pruska. Kulturni boj pruski došao je jur do granica austrijskih. Ovih najme dana odsudjen je olomučki nadbiskup na globu od 3000 maraka zbog prestupka svibanjskih zakona. Vratislavski pako nadbiskup Förster ostavi Prusku, kako smo jur javili, te se nastani u svojem gradu Johannisbergu u Austriji, pošto je izvjestno saznao, da ga pruska vlada hoće metnuti pod ključ.

— Da se uzmogne još jače pobuniti nevjersku i krivovjersku svjetinu, a presveti idol Bismarcka, a sada uz njega i porad njega još i ministra Falka na novo počastiti i pokaditi, nanjuškala je bila pruska policija opet jednu urotu, dakako katoličku, a da bolje djeluje i na ruske goste, što su se u isto vrieme desili u Berlinu, poljski su svećenici toj uroti početnici. Pošto su Rusi otišli, zamuknu opet sve. Čut će se morda s vremenom što je, što-li nije; no pošto sredstvo za svrhu bude uzspješno porabljeno, briga je neprijatelja za nje dalje! No mi vjerujemo, da barem Bog ništa nezaboravlja.

Poznanj. Zasužnjeni nadbiskup Ledochowski dobio je usljed svoga naimenovanja za kardinala kraj drugih adresu, sastavljenu članom krakovske akademije znanosti, grofom Dzieduszycki, a podpisanu mnogimi lajci, ili svojim visokim položajem, ili svojimi zaslugami za znanost i umjetnost odličnimi. „Koga je mogao, veli adresa, vrhovni vodja kršćanske vojske, Pio IX., koj premda sám u okovih tolikom silom svoju apostòlsku službu vrši, da više put samo njegova rieč neprijatelje crkve u strah i zabunu natjera, koga je mogao zgodnije nakititi rimskim grimizom nego Vas, koj već toliko godina svim svietliti duhom i srčanošću, Pijevoj sličnom. Ima-li zanosnijega pogleda, nego kada sužanj vatikanski kruni sužnja ostrovskoga, pokazujuć tako svietu, da nitko nije vriedniji grimiza nego tko za vjeru trpi, i sjećajuć ga zajedno, da su po riečih Ambrozijevih okovi, koje za Isusa nosimo, vriedniji, nego sva slava toga svieta.“

Družtvo sv. Jeronima.

Cvietić Božo, trgovac u Brčkom u Bosni pomakao se iz III. u II. red. U člane III. reda: Loborec Augustin, kapelan u sv. Ivanu na Zelini. Očić Mijo, posjednik u Martinišću. Malliić Mijo, žitelj iz Resnika. Filić Petar, maturant u Požegi. Učiona u Bizovcu. Učiona u Brodjancih. Buljan Franjo, kot. sudac u Valpovu. Vinković Pavao u Tomašancih. Jakši Franjo, posjednik u Otočcu. Venedik Herman, franjevac samostana u Pazinu u Istri. Križaj Bartul, duh. pomoćnik u Žminju. Milotić Antun Ivanov, kmet iz Gračišća u Istri. Pifar Jože, pokojnoga Šimona kmet u Žminju. Perić Frane Matejov, posjednik u Žminju. Sitarić Ivan, učitelj na glavnoj učioni u Karlovcih. Felingštein Antun, ravnatelj na glavnoj učioni u dolj. Osieku. Matirović Juraj, učenik u Tovarniku. Tomlenović Krešimir, učenik u Tovarniku. Školska obćina u Dolj. Miholjcu. Školska obćina u Laciću. Stojanović Andrija bilježnik u Babinojgredi. Liebmann Ivan Nep. u Varaždin. Toplicah. Pulkrabek Marija u Varaž. Toplicah. Debić Marija, učenica u Varaž. Toplicah. Figurac Gruica Stjepan, lončar u Bregih. Godišnji članovi: Stažimir Dragutin župnik na Zelini 10 god. član. Bezuk Dragutin, župnik u Maču 10 g. čl. Matić Ante, prepošt, podarhidj. i župnik u Tovarniku 2 g. čl. Štefanec Matija, kapelan u Varaždinskih Toplicah 12 g. čl. Antolaš Franjo, gospodar u Miholjancu 1 g. čl. Svih do sada god. čl. 97.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 21.] U Četvrtak, 27. Svibnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XII.

Pantheizam.

(Konac.)

3. Vrlo je znamenito pitanje u našoj razpravi, kako je moguće, ako samo jedna jedincata bît obstoji, da ja i svaki drugi pojedini čovjek imamo samosviest o svom individualnom bitisanju? Na tom se grebenu mora svaka pantheistička nauka razbiti. Što nam dakle pojedinim kaže i jamči naša samosviest? Da ja stvarno i individualno obstojim. Mene bi mogao samo na smieh potaknuti, ako bi me htio koj idealista bez šale uputiti uzprkos mojoj samosviesti, da mene neima. Većega jamstva za me nemože ni biti, nego je moja samosviest, te ako nam je išto jasno i očevidno, to je sigurno naše vlastito bitisanje. Samosviest nam nadalje svjedoči, da smo takova bića, od kojih potiče mnogovrstnih psychologičkih i physiologičkih djelovanja, koja su posve od nas odvisna, te često u našoj vlasti. Razne misli, mnogovrstna čuvstva, svestrano prepletene želje u nas kao u posebnom subjektu dolaze, a subjekt ostaje. Osim toga nam samosviest jasno pokazuje granice, dokle dopire naša bit, i gdje se luči od ostalih bitî. Ja neznam, dok triezno mislim, kako bi si ja mogao uputiti, da ja i svi ostali ljudi toga svieta takovo jedinstvo sačinjavamo, da smo svi ukupno jedna jedincata posve jednovita samostalna bit! Mogu reći, pantheiste su si mnogo glavu razbijali, kako da ovu težkoću uklone, ali po višeput čitajuć njihove odgovore, nismo našli drugo, nego veliku povorku tamnih neopredieljenih misli, koje ako ih razjasniš i razvežeš, sve se razpline u prazne ideje, koje ni moći na jasna vjerojatna načela svesti. Što će nam absolutni idealizam i nihilizam u znanosti? Ako istine neima, onda se nemože ni tražiti. Hartmann najnoviji branitelj monističke nauke previja se pod teretom, kako da se ukloni toj težkoći o samosviesti. On mnogo o tom govori [1]), ali dokaza, koj bi bar imao vjerojatnost uza se, nigdje neima. Iztaknimo ovdje samo one misli o samosviesti, u koje se on najviše uzda. Samosviest, veli on, koju posjeduju pojedini ljudi, nije bît duše, već je samo pojav, djelovanje. A više djelovanja, ili više pojava se neprotivi nipošto tomu, da proizlaze iz jedne te iste samostalne bîti. Dakle može biti više samosviesti uz jednu samostalnu bît. Rado dopuštam, premda neki protivno tvrde, da je samosviest kao takova djelovanje, pojav, učinak (actus), dopuštam takodjer, da jedna te ista bît može imati više različnih djelovanja (Thätigkeiten), ali zato ipak jest nemožno, da ima jedan te isti subjekt bezbrojnih individualnih samosviesti. Zašto? Jer je to očito protuslovje. Samosviest je spoznanje nutarnjih, konkretnih, individualnih duševnih učinaka, koji se nalaze u istom subjektu, u kojem se nalazi i samosviest. Ako bi imao jedan te isti subjekt bezbrojnih samosviesti, onda bi mogli u njem biti u isti čas prostuslovni učinci. On bi se spoznao u isti čas, da je stvarno žalostan i veseo, gladan i sit, učen i neuk, poštenjak i zločinac. On bi u sebi ujedinio sva realna protuslovja toga svieta. Osim toga kojim načinom bi moglo jedno te isto biće imati u isti čas više a kamo-li bezbrojnih samosviesti, kad se one po svojoj naravi medjusobno izključuju u jednom te istom biću? Petrova samosviest kaže, da on stvarno obstoji, Pavlova isto tako svjedoči. Ako bi Petar

---

[1]) l. c. Cap. III. S. 389—424. Cap. XI. S. 346—360. Absch. C. Cap. VII. S. 515—534.

i Pavao sačinjavali jednu te istu stvarnu bît, onda bi dosljedno nestalo i više samosviesti. Hartmann veli, da se mi varamo, kad mislimo, da je predmet naše samosviesti djelujući subjekt. Za čudo kako nas često Hartmann u svom djelu opominje, da se varamo, ali nigdje nemože jasnimi dokazi prevaru naše samosviesti odkriti, kao da može pametan čovjek više vjerovati Hartmannovoj nauci, koja nepodaje nikakva jamstva, koja nemože ni sva protuslovja izbjeći, nego neodoljivim činjenicam, koje nam podaje sveudilj naša samosviest. Predmet naše samosviesti su stvarni učinci djelujućega subjekta, to valja i Hartmannu priznati, ako neće pasti u jaz Hegelova nihilizma; a stvarni subjektivni učinci se slučuju i ujedinjuju sa subjektom, nebitiše napose i za se učinak, a napose i za se subjekt. Pantheiste, navlastito Hartmann, svaki čas zamienjuje, jer mu ide u prilog, ove u znanosti različne pojmove: uzrok i subjekt. Ako se učinak nalazi u samom uzroku te u njem i s njim ima svoje bitisanje, onda je uzrok subjekt, a učinak se zove accidens. Ako pako učinak ima svoje bitisanje za se napose izvan uzroka, onda će on biti accidens kojega drugoga subjekta, ili će za se sačinjavati posebni subjekt. Mi stavljamo Hartmannu na volju, neka si on shvaća stvarne učinke, kako ga je volja, dok on nepristaje uz absolutni idealizam i nihilizam, uviek će sliediti, da predmet samosviesti jest djelujući subjekt. Sve ono, što pripovieda Hartmann, kako nastaje u nas samosviest, nemogu drugčije okrstiti, nego da su upravo mudroslovne nepodobštine, te nebi ni kraja ni konca bilo, kad bi sve njegove misli pojedince progonio. Medju ostalim veli, da se varamo, kad mislimo, da imamo samosviest o svojoj volji. Da nebismo imali samosviesti o svojih toli viših koli nižih težnjah i željah, nebi se ni moglo o njih misliti, a kamo-li znanstveno tako obširno razpravljati. Sve što znamo o ljudskih različnih težnjah i željah, osniva se napokon na samosviesti. Ako bi ovim bila vrata samosviesti zatvorena, niti bi mi niti Hartmann išta znao reći o njihovu postanku i bitisanju. I što je najviše, Hartmannovo djelo nebi nikad bilo svjetla ugledalo, da neimamo samosviesti o naših težnjah i željah. Svako toli theoretičko koliko praktično dušoslovje o ovih duševnih pojavih, koji sačinjavaju skoro najodličniji dio ljudske znanosti, bilo bi skroz nemožno. Velik se dio Hartmannovih misli kreće oko tih duševnih pojava na dušoslovnom polju, i on koješta o njih pripovieda, a zaboravlja, da se ovakove činjenice samo iz samosviesti crpiti mogu. On navodi sliedeće razloge, jedan gorji od drugoga, kojimi nas nastoji uputiti, da si nismo sviestni o svojoj volji. Često se dogadja, veli on, da mi mislimo nešto drugo htjeti, a čisto nešto drugo hoćemo, kako nam stvarni čin pokazuje. Dok smo pri zdravoj pameti te promišljeno naše težnje i želje stavljamo, mi svaki put znademo, što hoćemo, premda nije svakiput u našoj vlasti naše težnje i želje izvesti. Ako si tko želi bogatstvo, on zna, da ima želju za bogatstvom, dakako on ostaje siromah Netko ima volju drugoga iz osvete ubiti, on si je sviestan o svojoj volji, ako i nesliedi čin, ili ako ga nemože izvesti. Kad mi nešto hoćemo, a ono se stvarno nepostigne, već se nešto drugo dogodi, nije istina, da mi i ono drugo hoćemo, što se je stvarno dogodilo proti našoj volji. Predmet, za kojim se naša volja povadja, jest dobro, kako ga spoznavajuća sila predstavlja. Da se rodi učinak volje, nije od potrebe, da ono dobro, što volimo, stvarno obstoji, već je dovoljno, da ga spoznavajuća sila idealno predstavi. Kad volja teži za stvarnim dobrom, to mi razlikujemo tri učinka volje s gledišta na ono dobro, koje spoznavajuća sila volji predstavlja. Najprije volja uz ono dobro prione, taj učinak volje zovemo mi ljubav u najširem znamenovanju Onda volja hoće ovo dobro realno postići, taj učinak zovemo želju, napokon ako volja ono dobro stvarno postigne i posjeduje, taj učinak zovemo zadovoljstvo ili blaženstvo. Često se dogodi, da volja nemože stvarno ono dobro, za kojim teži, postignuti, te tako neima u njoj učinka, koj se onda rodi, kad ono dobro stvarno posjeduje, ali zato ima u njoj onaj učinak, koj se zove želja, čeznuće, i mi smo sviestni toga učinka. Nu otuda se nemože zaključiti, da mi često drugo mislimo htjeti, a drugo hoćemo, kako bi nas rado uputiti Hartmann, već često se dogodi, da ono što hoćemo, nemožemo stvarno postignuti, te tako ostaje želja, koju nemože izmieniti zadovoljstvo i blaženstvo, što se ovoga dobra tiče, za kojim teži volja; jer naša volja nije svemoguća već vrlo ograničena. Drugi razlog stavlja Hartmann ovako: mi smo si sviestni različnih čuvstva, koja našu volju prate i sliede, te tako, dok smo si različnih čuvstva sviestni, mislimo, da imamo o samoj volji samosviest. Ja nisam kriv, ako Hartmann neke učinke volje bilo hotimice bilo iz neznanja zove čuvstvi, te ih odkida od volje, kao da o njegovoj samovolji visi, kamo spadaju duševni učinci, i kako ih valja nazvati. Kad mi prionemo uz dobro, kad težimo za njim, kad želimo, da ga posjedujemo, kad se razblažujemo u posjedu, ovo su učinci naše volje, a

neka ih krsti kojim mu drago imenom Hartmann. Sama rieč u znanosti ništa neodlučuje. Potiču-li čuvstva od hoteće sile, koja se opet dieli na višu (volju) i nižu (appetitus sensitivus), ili ne, ovo je pitanje medju dušoslovci prieporno, premda je najvjerojatnije, da ona potiču od hoteće sile, nu bilo kako mu drago, to je sigurno, da težnje, želje, odluke i drugi neki duševni učinci spadaju na volju, te su oni njezina djelovanja, a buduć da smo si o njih sviestni, zato imamo i samosviest o našoj volji Ne samo to, mi smo si takodjer sviestni, da je naša volja slobodna, kako sam jasno dokazao na drugom mjestu [1]), gdje sam razloge protivnika suzbio. Znaju dobro pantheiste, da ljudska slobodna volja neoborivu težkoću čini njihovoj monističkoj nauci, koja se neda nikako izravnati, zato nastoje svom silom, da slobodnu volju, koja skoro najveću i najvažniju ulogu imade u ljudskom životu, iz dušoslovja jednostavno izbrišu, te da ona neobstoji. To je dakako najkraći put, prima regula — nega, kojim se možeš velikoj nevolji ukloniti. Napokon jošte navadja Hartmann ovaj razlog, te dokazuje, da mi neimamo samosviesti o svojoj volji. Kad smo si sviestni o tom — „ja hoću" —, veli on, mi si nismo sviestni o našem stvarnom htienju, već samo o logičkoj misli — „ja hoću" — uz one učinke, koji našu volju prate, kao što su čuvstva, posljedice, predstava ob onom što hoćemo. Sama dakle volja nedolazi u našu samosviest. Ako „ja hoću" nesadržaje drugo nego logičku misao (begriffliche Vorstellung), onda bi valjalo reći to isto o svih sudovih samosviesti, n. pr. ja sam žalostan, da nisu drugo nego logička misao, što sam Hartmann neodobrava. Nadalje prevario se je Hartmann tim, što mnoge učinke od volje odkida, te ih nazivlje čuvstva, kao što smo malo prije pokazali. Ako dopušta, da smo si onih gori spomenutih učinaka, n. pr. težnjâ, željâ, zadovoljstva sviestni, onda smo si i svoje volje sviestni, jer su učinci naše volje. Napokon ako se tko želi osvjedočiti, da se u tom sudu, „ja hoću", sadržaje stvaran učinak naše volje kao predmet, neka kuša ova dva suda izreći: ja hoću, i ja neću, pa će odmah vidjeti, koj od njih sadržaje u sebi stvaran učinak naše volje. Jedan će ostati samo logička misao, drugi pako odkriva učinak naše volje. Hartmann se pozivlje na Spinozu, Herbarta i njegovu školu, donekle i na Hegela proti Schopenhaueru veleć, da su ovi veliki dusi nastojali hoteću silu razvezati u spoznavajuću. Za nas u mudroslovju ugled nevriedi ništa, već samo jasni dokazi odlučuju. Nu rado dopuštamo, da je medju umnom i hotećom silom vrlo tiesan savez, ali zato ipak ogromna je medju njimi razlika. Drugo je spoznanje, a drugo je htienje, drugo je istina, a drugo je dobro, drugo je misliti o ubojstvu, a čisto nešto drugo počiniti ubojstvo.

4. Do sada upoznasmo dovoljno razloge, zašto glavno načelo pantheistâ neima dosta snage, da nas osvjedoči, kako napokon samo jedno jedincato biće stvarno obstoji, koje je sve u svem. Na to skroz krivo načelo nastoji Hartmann sve pojave, sve dogodjaje, o kojih razpravljaju pojedine znanosti, nadovezati, te po njem sav razvoj pojedinih bića i pojava protumačiti. Ali ovdje je pantheistička nauka mnogo pogibeljnija za one, koji za istinom teže. Jer vrlo malo ima ljudi, koji bi mogli vlastitim sudom Hartmanna svikuda sliediti, te sigurnim korakom u hram pojedinih toli mnogovrstnih toli različnih znanosti stupiti, da sami uvide, jeda se pojedine znanosti pantheističkoj nauci pokoravaju i klanjaju. I to tim većma, što Hartmann posve odrešito, vrlo zanimivo i dosta obširno razpravlja pojedine predmete, a u tolikoj povorci misli nije svakomu štiocu lasno razsuditi, što strogo spada na stvar, a što je samo mimogred rečeno, kakovu suvislost imaju pojedine istine, koje svi pripoznajemo, i koje on vrlo zanimivo i dražestno predstavlja, s njegovom pantheističkom naukom. Kad bismo htjeli ne pantheizam već Hartmannovo djelo od 826 strana kritizirati, onda bi izašlo sigurno pet put toliko djelo, kao što je njegovo. Ovdje samo to spominjemo, što je vrlo važno, ako tko čitajuć dosta omašna pantheistička djela, želi istinu naći, neka nikad nezaboravi pri svakom članku, koj čita, ovo pitanje staviti: jeda taj zaključak posve dosljedno i sigurno sliedi iz onih misli, koje nalazi u članku nanizane, da stvarno samo jedno jedincato biće obstoji, a sve ostalo je njegov pojav. Badava će se mučiti, da se o tom osvjedoči, osim ako se je priučio sve vjerovati, što i nerazumije, što se danas žali bože često dogadja. Navedimo primjer. Hartmann je napisao u svom djelu i članak o spolnoj ljubavi [1]), stvar za mnoge štioce vrlo zanimivu, pače neki najprije na veliku štetu istine slučajno ove vrsti članke u djelu nadju i čitaju trujuć si um i srce. Taki na početku nabraja različne načine, kako životinje zadovoljavaju prirodjenomu nagonu razplodjivanja, te na kako razne načine polučuju svrhu, da se rodi novi individuum.

[1]) Knjiga I. čl. VIII. 218—236.

[1]) l. c. Abschn. B. Cap. II. S. 190—209. 6. Aufl.

Ovaj opis može biti nekomu zanimiv, ali što koristi Hartmannu? Zar otuda sliedi, da samo jedno biće obstoji, koje samo obstojeće sve ovo nesviestno radi? Prije bi svoj um zanijekao, nego ovo protuslovje kao čistu istinu zagrlio. Pripovieda nadalje, kako se taj spolni nagon i u čovjeku nalazi, čemu nitko neprotuslovi. Onda dosta živahno predstavlja sliku, kako se spolni nagon i spolna ljubav konkretno u ljudskom životu prikazuje, kolikom si često sljeparijom put krči, kako užasne za sobom često ostavlja tragove, po kojih krivudastih i tajnih putevih ona napokon dolazi do svojega skrajnoga cilja, da se pomnoži ljudski rod. Rado dopuštamo, mnoge crte, kojimi Hartmann spolnu ljubav označuje, nedvojbeno su istinite, jer su na izkustvu osnovane, priznajemo takodjer, da je spolni nagon a donekle i spolna ljubav, koja s veće strane od njega potiče i s njim se staplja, ljudskoj naravi prirodjena, te ima taj glavni cilj, da se pomnoži ljudski rod, nemareć za žrtve, bile velike bile male, samo ako ona svoj cilj postigne. Ali niti iz razvoja spolnoga nagona, niti iz pojedinih episoda spolne ljubavi, ma bile još tako romantičke, nesliedi, da samo jedno jedincato biće stvarno obstoji, kojemu valja sve ludosti, sve nepodobštine prišiti. Nipošto nesliedi, da sav sviet, sva bića, svi pojavi, sve nakaze, sva protuslovja, sve nepodobštine nisu drugo, nego različna djelovanja jednoga te istoga bića, koje samo stvarno bitiše, te se tako raznoliko prikazuje. Ovo bi morao Hartmann dokazati bar kao vjerojatno, ako želi, monističku nauku ili pantheizam kao mudroslovni sustav učvrstiti. Ako tim putem pretreseš sve pojedine članke, u kojih Hartmann nastoji sve naravske pojave i činjenice nadovezati na pantheističko načelo, opazit ćeš svigdje, kako nas sve činjenice, koje on navadja, osvjedočavaju, da bića kao posebne substancije obstoje, te neima ništa, što bi nas uputilo, da samo jedno jedincato biće stvarno bitiše, a da je sve ostalo, što obstoji, samo nutarnje djelovanje toga bića kao sliepe volje uz nesviestnu predstavu. Vrlo dobro i točno je shvatio Dr. Rieger Hartmannovu pantheističku nauku, te na kratko u članku[1]) „Novi Bog“ tako umno i vješto pojedine misli i načela te nauke predočio, da je svakomu dovoljno samo pročitati taj članak, te će se odmah uputiti, što vriedi u mudroslovnoj znanosti pantheizam, kako ga je Hartmann zamislio i osnovao. Odmah će uviditi, da netreba drugo, nego da vješta ruka točno sve ono odluči, što strogo na stvar nespada, da razjasni, što je tamno i neopredieljeno rečeno, pa će Hartmannov mudroslovni sustav sam po sebi svoju golotinju i ništetnost pokazati. Premda nije Hartmannu za rukom pošlo pantheizmu na novo život zadahnuti te ga kroz sve slojeve naravoslovnih znanosti provesti, ipak ima Hartmann tu veliku zaslugu, što je sam uvidio i jasno dokazao, da materijalizam nije u stanju slučajnim djelovanjem naravskih sila protumačiti razvoj svieta. On je jasno pokazao, kako ljudski um nuždno spoznaje, da ima u naravi shodno po osnovi uredjenih diela, koja nije moći protumačiti, ako se u pomoć nepozove razumna sila, koja spoznaje ciljeve i njim shodna sredstva. Čim više napreduju naravoslovne znanosti, tim se većma opaža u naravi shodno uredjenje, koje može samo od razumne sile poteći, što smo u prijašnih dviju člancih jasno razložili.

[1]) Cf. Katol. list. god. 1874. B. 22—24. „Novi Bog.“

Novo djelo Hartmannovo.

(J. R.)

(Konac.)

Kakova će dakle biti religija budućnosti? Hartmann završuje posljednje poglavje, u kojem na to pitanje obširno odgovara, sliedećimi riečmi: „Tako se, kako danas stoji znanost, čini najvjerojatnije, da će vjera budućnosti — ako je u obće moguća — biti panteizam i to panteistički monizam, drugimi riečmi imanentni monoteizam. Toga nam pako nedaje niti pozitivno kršćanstvo, učeći u trojstvu politeizam, niti liberalni protestantizam sa svojim abstraktnim teizmom; što tražimo dobiti ćemo tek sintezom indičke i židovsko-kršćanske religije, kako su se s vremenom razvile, spojivši što je u njih dobra, a izlučivši što je manjkava. Takov panmonoteizam biti će zajedno metafizika, koja će čustvo najjače buditi, najpodpunije zadovoljavati i koje će etiki dati najbolju podlogu.“

Pošto ovako znamo, kako si berlinski filozof predstavlja buduću religiju, osvrnimo se na kratko na njegovu dedukciju, koja ga je do tih rezultata dovela. U početku religije nije si sviest bila svjestna razlike medju teizmom i panteizmom, monoteizmom i politeizmom, već prama svojoj potrebi smatrala je božanstvo imanentnim ili transcendentnim, jedinstvenim ili u množinu se dielećim. Budući da svaka religija počima s štovanjem prirodnih sila, s toga naginju sve primitivne religije k množtvu božanskoga, a budući da djetinski duh sve antropomorfizira i antropopatizira, nije čudo, ako od raznih prirodnih sila stvara osobne bogove. S druge strane religiozno je čustvo ćutilo, da su prirodne sile prirodi imanentne i da obstoji nutrnji jedinstveni savez u svoj prirodi, za što mu je svaka poglavitih prirodnih sila identična s drugimi te ju je smatralo manifestacijom božanstva;

za to štuje primitivna religija prirodnu silu, koja već bila, bogom u tom smislu, što se u njoj očituje univerzalno božanstvo. Nego ta imanencija božanstva, koja se u svih prirodnih silah manifestira, stoji dakako u očitom protuslovju s množinom osobnih bogova, o čem si djetinji duh nije bio svjestan, te se je tako s vremenom izgubila sviest jedinosti imanentnoga božanstva a razvio politeizam. Bijaše dakle zadaća poviesti, izbaciti ono, što je primitivnu religiju bacilo u politeizam, nagon najme antropomorfizirati božanstvo, a spasiti, što je u njoj bilo dobro, jedinost božanstva, imanenciju i množinu njegovih manifestacija. Poviest je za to udarila dvojim putem. Iztok udari boljim, temeljitijim putem. On pridrža množtvo pojava, imanenciju, pridrža i jedinost božanstva. koje jest sve i oživljuje sve. Tako brahmizam, komu su sve stvari na svietu sami pojavi jednoga neosobnoga brahma. Protivnim putem odoše židovi, izabravši si iz množine jednoga boga, s kojim su učinili ugovor. Stari židovi priznavali su i bogove drugih naroda, samo su mislili, da je njihov jači, vjerovali su njegovu obećanju. Kašnje postali su oholi na svoga boga. učinili su ga stvoriteljem neba i zemlje, koj ima sám pravo vladati nad svietom. U daljem razvoju počeo je monoteizam tudje bogove krstiti krivimi bogovi, demoni. Tako se je dakle iz politeizma s vremenom razvio najstroži monoteizam. Taj židovski monoteizam morao je imponirati Rimljanom, kojim bješe dodijao njihov bezduhoviti politeizam. Jedno ih je samo priečilo prigrliti ga, najme strogi zakon Mosijin, koj se pača u najsitnije poslove čovjeka. Bacivši Pavao tu zaprjeku, počeo se je židovski monoteizam širiti prama zemljam sredozemnoga mora. Kad su arički narodi tih zemalja, koji su izprva mislili, da je Isus jedan od množine iz iztoka importiranih bogova, spoznali strogost židovskoga monoteizma, podigoše se proti toj abstraktnoj jedinosti boga te uništiše monoteizam trojstvom. U trojstvu su isto tako kano što u brahmanskom trimurti tri glavna djelovanja božanstva antropomorfizirana. To protuslovje: jedno-tri, a tri-jedno valjalo je riešiti. Brahmani su ga umjeli riešiti, postaviv, da je bît (substanz) triju božanskih osoba neosobni brahm, koj se u svih triju očituje. Kršćani su to protustovje svakojako navlačili, neimajuć srca, riešiti ga po primjeru brahmana. Ni moderni protestanti nisu umjeli to protuslovje pravo riešiti, već su, izbrisavši dvie osobe a pridržavši treću, pali opet na židovsko stanovište. U istinu pako valjalo je to protuslovje tako riešiti, da se uzpostavi pravi monoteizam, najme neosobna božanska substancija, da se izbaci politeistička, antropomorfička personifikacija triju najglavnijih načina djelovanja toga božanstva i da se uzpostavi imanencija jednoga božanstva u cielom vidimom svietu. Ili jasnije: ono što je u trojstvu jedno jest neosobno božanstvo; otac, sin i duh sveti nisu osobe nego tri poglavite manifestacije božanstva, koje je imanentno cielomu sviet, to jest, koje jest sviet, a sviet nije drugo nego njegova manifestacija. Njemačku dakako filozofiju ide ta slava, da se odstranjuju nesavršenosti iz pojma o bogu na iztoku i zapadu. Hegel, prislonivši se na indičku filozofiju, doveo je u sjajan sistem imanenciju božanstva. Schopenhauer prisvaja si nazore o svietu iz vedentafilozofije i restituira njezin pesimizam, od kršćanskoga puno savršeniji. Sada ostaje njemačkoj filozofiji zadaća, dalje razvijati te Hegelom, Schopenhauerom i drugimi usvojene elemente nutarnjoazijskih religioznih ideja, prilagoditi ih modernoj kulturi te pomiešati s onimi elementi kršćanstva, koji se mogu pridržati. Dosadašnja filozofija religije bila je za to na krivu putu, što je jednu religiju smatrala absolutnom, od sada biti će zadaća religiozne filozofije, iz svih religija povaditi, što ima u njih vriedna, te sve to u jedno saliti; tako će se moći stvoriti „svjetska religija.“ Skrajnje jest doista vrieme, da se panteizam ulije u sviest modernim kulturnim narodom, jer ako se to do skora nedogodi, velika je pogibelj, da će materijalizam svuda zavladati. A to će se u Njemačkoj skoro dogoditi, tà već hvala bogu isti židovi naviešćaju neosobnost i imanenciju božanstva te pesimizam, kano što n. pr. Dr. Moritz Venetianer.

Temelj novoj svjetskoj religiji biti će, kako jur znamo, pesimističko shvaćanje svieta. I kršćanstvo gradi na pesimizmu, ali ono kvari taj pesimizam, obećavajuć nekakvu buduću blaženost. Tim se samo laska sebičnosti. Naše vrieme, koje netrpi nikakva egoizma, nemože se složiti s tim kršćanskim naukom, ono odbija svaku nadu na buduću blaženost, priznaje svu nevolju toga življenja, gleda joj bez straha u lice te ima samo jednu želju: osloboditi se težke dužnosti, sudjelovati na tom procesu, utonuti u brahmu kano mjehurčić u oceanu, utrnuti kano svjetlo na vjetru te se nenaroditi više. To je prava čeznja religioznoga čustva, koje neište blaženosti nego podpun mir, sjedinjenje sa sve-jednim. Mjesto zle i pogubne vjere o životu individua poslje smrti daje panteizam individuu utješljiv nauk, da je za uvjek jedno sa svojim bogom, da nije drugo nego pojav boga, osim koga neobstoji ništa. Tako nauča panteizam i pravi misticizam, koj nije u oprjeci s razumom; po njem postaje posve suvišan razgovor s bogom u molitvi, kad je čovjek jedno s bogom, te bi se, moleći se bogu, razgovarao sam s sobom. Osim toga nauča panteizam i pravu etiku, gradeći ju na zdravoj metafizici. Jer on nedira u autonomiju individua, koj je tek vanjski pojav božanstva, ali on staje na put i svojevolji, koja si utvara da je suverena, bacajuć ju u ništa njezine fenomenalnosti. Panteizam nauča pravu etiku, jer uči čovjeka, kako on samu sebi — to jest bîti, koja je i on i bližnji — zlo čini, ako misli drugomu činiti zlo; na suprot, da sebi dobro čini, ako čini bližnjemu. Tako dakle vaditi će buduća svjetska religija i što se etike tiče više iz budizma nego iz kršćanstva.

Napokon da već jednoć završimo, a kakov će kult imati buduća svjetska religija? O tom, veli Hartmann, težko je što izvjestna reći. Toliko ipak jest sigurno, da

će taj kult biti mnogo nutrnjiji nego u današnjih religijah, jer čim religija na nutrnjoj vriednosti više gubi, tim se više utiče vanjskomu kultu, za što i jesu svi reformatori borili se proti vanjskomu kultu naglasujuć potrebu nutrnjega. I Isusu bijaše bitni kult molitva, ne dakako obća, javna molitva, koju je on perhorescirao, već tiha, privatna. Liberalni protestantizam umanjio je vanjski kult, čemu neima prigovora; ali prigovoriti mu se mora, što se nije brinuo za nutrnji kult. Svatko dakle imati će svoj posebni nutrnji kult, koj će biti tim savršeniji, čim će biti dublje njegovo religiozno čustvo, čim njegov mir veći. Za taj kult moći će se dakako po volji — do toga nestoji mnogo — izabrati vanjski simboli.

I tako smo proučili i to novo djelo Hartmannovo. Jedna opazka budi mi na kraju dopušćena. Čitajuć moj referat o toj knjizi, opaziše mi neki prijatelji, da bi može biti bolje bilo, da nepriobćujem Hartmannovih blasfemija. Koliko ja i štujem plemenitu misao ovih prijatelja, ja se s njihovim mnienjem nemogu slagati. Jedno, što mislim, da se nitko neće sablazniti. Jer koliko znam, „Kat. list“ čitaju skoro sami svećenici i nekoliko lajka, vjeri svojoj iz srca odanih; drugo, što znam, da se baš ovo djelo kod nas više štije, nego bi tko i mislio; napokon, što sam uvjeren, da se privrženici vječne istine nesmiju bojati nikakovih neprijatelja, da se nesmiju plašiti, razgledati njihovo makar ubojito oružje. Osim toga, premda Hartmann nije nikada zaronio u smisao svetoga pisma, svatko mu ipak mora s pohvalom priznati, da je čovjek iskren. Iskrena je i za svakoga mislitelja vrlo poučna njegova rieč, da mnogi govore i pišu o modernoj kulturi, ali da si je malo tko svjestan o znamenovanju njezina boja s katoličkom crkvom, da se najme tu radi o propasti ili pobjedi kršćanstva. Hartmann je cienjen borac za modernu kulturu, on ima dosti privrženika, koji se za njega perom bore, njegova dakle iskrena rieč vriedi puno. Nitko nemože Hartmannu uzeti slobode, metnuti, kako on veli, kršćanstvu nož pod vrat, da ga ubije, ali je za prave kršćane vriedno znati, koja je posljednja namjera à la Hartmann boraca za modernu kulturu. Tko si umije stvoriti pravu sliku crkve Isusove u svietu, kako se je zahvatila u koštac sa svojimi protivnici, on će pristati uz Hartmanna, da je to ljut, da je to grozan boj, koj samo onaj može pratiti mirnim okom, tko nezaboravlja rieči Isusa, ne sina tesarova, nego sina božjega, nekoć sudca cielomu svietu: nebojte se, uzdajte se, ja sam s vami do kraja svieta; ni vrata paklena neće moje crkve nadjačati.

Crte iz pastorala.

Od Dr. M. Štiglića.

I.

Povlašćeni žrtvenik (altare privilegiatum).

(Dalje.)

I pojedini svećenici mogu si pribaviti povlasticu povlašćena žrtvenika (indultum personale altaris privilegiati), koja je s osobom njihovom tako skopčana, da imajući tu povlasticu svagdje na svakom žrtveniku, dà i na prenosnom obilno prošćenje dušam u očistilištu navrnuti mogu. [1])

Bitnost svake ovakove povlastice, bilo to realne (privilegium reale) ili osobne (privilegium personale), jest obilno prošćenje za duše u očistilištu, koje kano što je poznato samo sv. stolica daje, i koje se samo onim dušam u očistilištu namieniti može, koje su se iz krila katoličke crkve preselile s ovoga svieta, i za koje se smije misiti. Živući ovo prošćenje dobiti ne mogu. [2]) Dva su ipak žrtvenika na svietu, i to u Rimu, povlašćena za žive i za mrtve: žrtvenik konfessije sv. Petra, na kom sam sv. otac misi i onaj komu on dopusti, i drugi jedan [3]).

Dušam pako u očistilištu sv. crkva, kako to uči dogmatika, nedaje prošćenje per modum absolutionis, jer već ne spadaju pod njezinu pravomoć, nego samo per modum suffragii t. j. moli ona Boga, da bi dio od crkvenoga blaga (thesaurus ecclesiae) primio za one siromašne duše i po tom jim odpustio vremenite kazne [4]). U tom smislu se je i sv. sbor za prošćenja ovako izjavio: „Per indulgentiam altari privilegiato annexam, si spectetur m e n s concedentis et usus clavium potestatis, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis, si vero spectetur applicationis e f f e c t u s, intelligendam esse indulgentiam, cujus mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptationi respondet [5]). Crkva dakle samo prosi Boga, kano njegova zaručnica, da oprosti onim dušam vremenite kazne, plod pako ove molbe ne zavisi samo od namiene i krieposti sv. mise, već i vriednosti pokojnikâ; s toga nismo niti sigurni, da-li oni dobiju uviek to obilno prošćenje, koje se i onako težko dobiva; pa to je i uzrok za što crkva i vječne godišnjice (anniversaria perpetua) dopušta i na povlašćenih žrtvenicih. Da-li pako plod rečene molbe odvisi takodjer i od dostojanstva dotičnoga svećenika, sv. sbor za prošćenja toga nije hotio riešiti, već uputio na vjerodostojne bogoslove. Pitalo se: Pro tollendo dubio episcopus orator supplex recurrit postulans responsum s. Sedis et quaerit insuper: Utrum sacerdos missam dicens p e c c a t o m o r t a l i i n q u i n a t u s, sive ad altare privilegiatum in suffragium fidelium defunctorum sive cum applicatione indulti altaris privilegiati personalis, revera animam, pro qua s. Sacrificium offert, gaudere faciat etiam gratia altaris privilegiati? S. Congregatio Indulgentiarum 22. Februarii 1847. censuit respondere: Consulat probatos auctores. Scavini [6]) pako, Gury [7]), Bou-

---

[1]) Benger Pastoraltheologie. Regensburg 1861. II. 127.
[2]) S. C. Ind. 19. Svibnja 1761.
[3]) Srav. Gassner, ondje II. 550. opazka 3.
[4]) Instructio pastoralis Eystettensis, Eystadii 1854. str. 94.
[5]) S. C. Ind. 28. Srpnja 1840. [6]) Theol. moral. univ. III. br. 319. [7]) Gury — Ballerini, Compendium Theologiae moralis, Romae 1861. svez. II. br. 1050. quaer. 9°.

vier [1]) i mnogi drugi, kojih je zaista velik ugled, uče da se stališ milosti u svećenika ne zahtieva, da može prošćenje povlašćena žrtvenika nabaviti dušam u očistilištu. Pače još puno ih je pred ovimi tako učilo kano: Navarrus, Suarez, Sylvius, Bonacina, Billuart, Voigt i mnogi drugi proti nekolicini [2]). Još manje se zahtieva dostojanstvo onoga, koj samo misu plaća.

Da se ovom povlasticom dušam u očistilištu pribavi prošćenje, mora se uzeti kad god to rubrika dopušta, misa de requiem, inače se ne dobiva [3]); ne dozvoljava-li pako rubrika crne mise, tada jim se može namieniti i redovitom misom (missa de die) [4]). A i svećenik imajući osobnu povlasticu i to n. p. za tri puta na tjedan, ne mora čekati do drugoga tjedna na dane, kad su mrtvačke mise dozvoljene, ako ovoga tjedna toliko puta dopuštene nisu, ili ako ih, inače dozvoljenih, sbog kakve svečanosti n. p. zavjetnika (patronus) ili naslovnika (titulus) crkve, ili za to jerbo je izloženo presv. oltarsko otajstvo, ne bi služiti mogao, nego može već i ovoga tjedna misami de die spomenuto prošćenje pribaviti [5]); dočim, ako u ovom tjednu toliko puta crnu misu bez ikakove zapreke služiti može, dužan je na takve dane čekati. [6])

Pita se, ako se je tko obvezao pribaviti kojemu pokojniku obilno prošćenje putem povlašćenoga žrtvenika, a toga učinio nije, može-li mu ga drugim načinom načinom navrnuti, ili mora-li na novo za nj misiti na povlašćenom žrtveniku? Sv. sbor za prošćenja odgovorio je, ako bona fide služeć na povlašćenom žrtveniku nije dotičniku dobavio obilno prošćenje, tada da mu može ovo i drugim načinom pribaviti, samo ako se dušam u očistilištu namieniti može [7]); ako je pako mala fide to učinio, tada da mora ili na novo na povlašćenom žrtveniku misiti ili primljenu svotu povratiti [8]), osim ako imade osobnu povlasticu, tada bo zadovoljava spomenutoj obvezanosti miseć i na nepovlašćenom žrtveniku samo ako pokojniku prošćenje namieni barem virtualiter [9]) Nu medjutim to sv. Alfonso Liguori [10]), Scavini [11]) Gury [12]), Lucij Ferrarij [13]), Elbel, Sporer, Roncaglia i drugi, koje sv. Alfonso navadja [14]) uče protivno, t. j. da može svećenik, ma s koga uzroka ne nabaviv pokojniku obilno prošćenje, pribavit mu ga i drugim načinom te da nije dužan povratiti misnu plaću (stipendium missae) ili opet misiti na povlašćenom žrtveniku.

[1]) Traité des indulgences III. 563. [2]) Srav. Brixener Kirchenblatt 1873. br. 6. [3]) S. C. Ind. 11. Trav. 1840. [4]) S. C. Ind. 27. Kol. 1836.; 22. Srp. 1848.; S. C. Ind. 30. Kol. 1847. [5]) S. C. Ind. 11. Trav. 1864. [6]) S. C. Ind. 11. Ožuj. 1851.; 29. Velj. 1864.; 20. Kol. 1864. [7]) S. C. Ind. 22. Velj. 1847. [8]) S. C. Ind. 12. Velj. 1852. [9]) S. C. Ind. 15. Ožujka 1852.

[10]) Theologia moralis. Lib. VI. n. 329.

[11]) Ondje br. 203. opazka 2.

[12]) Ondje br. 376. quaer. 16°.

[13]) Bibliotheca, rieč: Altare privilegiatum.

[14]) Ondje.

Da se komu može obilno prošćenje navrnuti ne treba baš, da to namieni nit svećenik, nit tko sv. misu naruči [1]); osim ako tko imade osobnu povlasticu, u njega se bo, kao što gore spomenusmo, zahtieva barem virtualis intentio [2]).

Pita se nadalje, da-li se ovo prošćenje može u jednoj misi više dušam nabaviti? Sv. sbor za prošćenja odgovorio je, da ne može [3]). Nu iz osobnih povlastica, koje dan danas sv. stolica običaje davati, glasećih naime: pro anima seu animabus, pro qua seu quibus, kao i iz onih, koje imadu neke bratovštine, glasećih: pro defunctis fratribus et sororibus confraternitatis, vidi se da se ovo prošćenje može i više dušam namieniti. Navlastito to valja za dušni dan i kad svećenik za više njih misi; niti se obilno prošćenje medju duše dieli, da ne bi tobož pojedina mogla dobit cielo prošćenje. [4])

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Presvietli g. biskup provikar Janko Pavlešić polazi 5. Lipnja na kanonički pohod u kotare daruvarski, gradiški i sisački, te se vraća 1. Srpnja. Prva župa na tom pohodu bit će kutinska a posljednja u Selih kod Siska.

— Patriotičko i katoličko pučko družtvo za dolnju Austriju imalo je na duhovski ponedjeljak na večer svoju skupštinu, koja je veliku pozornost pobudila u javnih listovih. Navlastito je od velika zamašaja sjajni govor princa Alojsija Liechtensteina o socialnom pitanju. Mi preporučamo taj govor svim, koji u nas odlučnije utiču u riešenje toga pitanja, koje i kod nas postaje svakim danom zamašnije, jer i u nas mali zanatnik i seljak pada u proletarijat — no mi sami nemožemo se prama zadaći našega lista s tim dalje baviti. Nego ćemo njeke druge momente izvaditi iz pomenute skupštine, kakove naši štioci više od nas očekuju.

Skupština se je sastojala od više nego 2000 muževa, na galeriji bilo je na stotine odličnih gospoja, a visoko plemstvo biaše baš velikim brojem zastupano. Tu biahu sjajna imena Schwarzenberg, Liechtenstein, Salm, Fürstenberg, Thun itd. Prvi je govornik govorio ministerresident baron Reyer, izvještujući o velikoj medjunarodnoj katoličkoj deputaciji, koja se je 13. Travnja predstavila bila sv. Otcu, i o kojoj smo i mi izviestili u 16. i 17. br. ovoga lista. Sasvim tim navest ćemo

[1]) S. C. Ind. 12. Ožuj. 1855. [2]) Srav. Gassner II. 556 i 557. [3]) „Utrum privilegium altaris sive reale, sive personale applicari possit pluribus defunctorum animabus in cujuscumque diei missa?“ S. Congregatio Indulgentiarum in generalibus comitiis die 29. Febr. 1864. respondendum censuit: „Negative.“ [4]) Srav. Gassner, ondje 557—560.

gdje koju iz govora Reyerova. Valjat će navlastito za to, da vidimo kako u Beču visokorodjeni i visokoučeni laici govore o katoličkoj stvari s oduševljenjem, kakova se u nas nevidi ni u samom svećenstvu, dočim bis rekao, da u nas gotovo ni neima laika, koji bi sborom i tvorom javno pokazivali, da se ponose što su još kršćani katolici.

Vratila su se, reče Reyer, velika vremena prvoga kršćanstva. Kako tada tako i sada vidimo, gdje crkvu Isusa Krsta progone i plienjaju, vidivu njezinu glavu i njezine pastire u sužanjstvo vuku. No kako biaše onda i kako će biti do kraja svieta, tako je i sada. Visoko uznesen, kano sjajno svjetlo stoji oposried razpadaja namjestnik Isusa Krsta, lišen svake zemaljske moći, ali nepobjediv snagom Gospodnjom; svaki dan pritiču vjerna djeca crkve od svih strana u Rim, da iz ustiju pape, ovoga središta katoličkomu jedinstvu, dobiju nemienjav božanski nauk, utjehu, pokrepu i apostolski blagoslov. I kao što bez prestanka dolaze čete vjernika k stolici sv. Petra, tako je 13. Travnja stupila pred Pija IX. svjetska, može se reći, deputacija, jer joj se priključiše vjernici takodjer izvaneuropejskih krajeva. Vodjom izabraše jednodušno plemenita sina jedne slavne kneževske porodice iz Austrije. Knez Hugo Windischgrätz stajaše na čelu vjerničkoj četi, koja pred nasljednikom sv. Petra položi izpoviest: Mi s tobom vjerujemo, s tobom živemo i umiremo u Gospodu Kristu. Pio odgovori. Divno-li je Bog našemu velikomu, zasužnjenomu papi uzčuvao duševne i tjelesne sile. Nešto prignuti stas uzpravi se, žarko oko sjevne nad skupštinom, i zvonki glas zamnje svom golemom dvoranom. Pa kako je govorio! Govoraše punom apostolskom snagom i dostojanstvom, a uza to toli blago, ljubezno, baš kršćanski! Rekao bih, drugi Petar, kad je iz njegovih ustiju tekla neprekidnim tokom krepka besjeda. Nijedno oko neosta bez suza, kad je Pio stotinam klečećih dielio apostolski blagoslov — tu briznuše suze na oči mnogomu mužu, koj je u službi domovine gledao bez predanja smrti u oči. Biaše to trenutak svet — svi mi prisegnusmo u srcu vjernost do smrti crkvi Isusa Krsta i njezinoj glavi.

Tako izviesti Reyer o onoj deputaciji. Osim toga progovori još o izvorih i ciljevih rata, koj po Europi bjesni proti katoličkoj crkvi. Izvor, kaže, da je posvuda jedan te isti: onaj po svoj Europi razšireni, kršćanstvu neprijateljni savez, koj se od više stoliećа trudi podkopati katoličku crkvu (slobodno zidarstvo). Pod odjećom humaniteta nosi crvenu košulju raspa — i na tisuće, iz svih slojeva družtva, idu prevareni ljudi za lažnom gornjom haljinom, nevideći dolnje, crvene. A što mu je cilj? Samo, da sveže i sputa katoličku crkvu? Ne, svrha jest ne samo uništiti vjeru u auktoritet katoličke crkve, nego i izbrisati svjetovni auktoritet od božje milosti, pa na tih ruševinah podići ateističku republiku „saveznih država europejskih." Osnova jest: prije svega oteti narodom vjeru u najvišji auktoritet, i za to ju crniti i grditi. Crkvi valja skinuti universalni značaj, raztepsti ju u državne crkve, i pod vrhovničtvom državne svemoći degradirat ju do svjetovne institucije. Kad to bude gotovo, tako si misle, onda je lasno sa svjetovnim auktoritetom „od božje milosti." S energijom radi zidarstvo, da realizira svoju osnovu. „Sputaj naučnu vlast crkve" i „Nedaj kršćanstvu u novu generaciju", takva je bojna vika. Nepogrešivo učiteljstvo posta na jednoć „državi opasno", u isto vrieme otet je crkvi upliv na odgoju i pučka škola učinjena bezkonfesionalnom. Tim je put utren rodu bezkršćanskomu. Valjaše jošte kler odružiti od biskupa, jedno i drugo polagano ali podpuno odkinuti od središta katoličkoga jedinstva, rimskoga pape — onda bi, kako si misle, uspjela anatomizacija i raztvor europejskoga družtva.

Oko 1830. godine reče badenski državni ministar Altenstein, tada zidarski veliki meštar: Dajte nam školu, ostalo će doći samo sobom. I sada kažu zidari bez sakrivanja, da su si kano sjegurno sredstvo za svoje svrhe izabrali to, da nedadu kršćanstvu u novu generaciju. Pa sbilja svigdje, gdje je odgoja mladeži, gdje je pučka škola postala bezkonfesionalnom, vidjeti je odmah za koju godinu strašan moralni razsap, grozovitu nepokornost mladeži.

Ali se je bezvjerska partaja glede katoličke crkve grdno prevarila. Jakost kat. crkvi kako uviek tako i sada raste po progonstvu. Od prvih vjekova nebiahu papa biskupi i vjernici tako krasno složni, kako u težkoj borbi današnjoj. U svih zemljah sve više i čvršće prianja kat. puk uz Kristova namjestnika i crkvu, kojom on upravlja. U Njemačkoj je držanje junačkih biskupa, klera i vjernika upravo divno. U Francezkoj je katoličko gibanje, pošlo od višjihstališa, vrlo silno. Sám sam se o tom osvjedočio, boraveći ondje predprošlu zimu. Čitava je Francezka od velikoga petka prošle godine do ljetošnjega velikoga petka činila pokoru. Snažna katolička družtva, katolički radnički krugovi, družbe kršćanskih žena, družtva za hodočašće, za petrov novčić, za katoličku odgoju mladeži prepliću poput mreže svu zemlju. Francezki biskupi, najpače parižki, kardinal Guibert i poitierski Pie, pokreću ovim gibanjem kano vatra. Veliko katoličko družtvo u Marseillu skupilo je za 4 tjedna 250.000 franaka, te je upravo za uzor. Veliko katoličko družtvo radnika na Montparnasseu u Parizu ima članova na tisuće — predsjednik mu je jedan oficir, rittmeister grof de Mun, divan govornik. U crkvi, koja se gradi na Montmartreu na čast presv. srcu Isusovu, podižu francezki vojnici jednu kapelu, a drugu katolički radnici parižki. Tisuće procesija prolaze svom Francezkom i dižu posvuda vjeru i pobožnost. U plemstvu, vojski i puku — u svih slojevih budi se vjera. A što ću reći o Englezkoj! gdje se sveudilj umnažaju slučaji povratka ka katoličkoj crkvi, gdje englezki i irski biskupi, puni snage i energije radostno gledaju, kako jim stado od dana do dana raste. Tvrda je sloga pastirâ i stada u Italiji, vjerno stoje jedni uz druge u Belgiji, Švajcarskoj, Nizozemskoj — svuda. I mi spadamo u ovu vojsku, koja se bori za katoličku crkvu i za priestole po božjoj milosti.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 22.] U Četvrtak, 3. Lipnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Jakost katoličke vjere.

Jedan je čovjek danas u Europi, koga se boje mnoge države i njihove vlade, i koga nebi htjela nijedna imati svojim očitim neprijateljem: to je knez Bismarck. On traži ovdje i ondje zadjevica; no oni, na koje nišani, gledaju da mu se, što se može uljudnije, izmaknu, izbjegavajuć sve, što bi moglo tomu vuku dati izlike, da sa slabijim zametne rat. Samo jedno kraljestvo neplaši se njegovih prietnja, nit drkće pred njegovim gnjevom. Pa tomu je on kraljestvu najočitiji neprijatelj; nije samo sborom, već je i tvorom preobilno dokazao, koliko ga mrzi, i kako želi, da ga što prije izbriše s lica zemlje. Pače jednu čest toga kraljestva, i to ponajizabraniju, ima sasvim pod svojom rukom, pa ju bije upravo nemilice i nečovječno; kako mu je ruka težka, bojiš se da će ju sasvim smrviti. A vladari i vodje čitavomu tomu kraljestvu nisu lavi, nego ovce; barem im je najvišji kralj njihov i gospodar rekao: evo ja vas šaljem kano ovce medju vuke. Sasvim tim ipak ove ovce nepredaju od silnoga i silovitoga vuka, pače niti nejaki janjići. Dokazu su tomu najnoviji: adresa njemačkih katolika papi, o kojoj smo u predzadnjem broju u kratko izviestili, odgovor pruskih biskupa na odpis državnoga ministarstva od 9. Travnja 1875., napokon odgovor pape Pija IX. na malo prije spomenutu adresu. Ovo su sjajni dokazi, koliko je jaka katolička vjera, gdje životom žive, a nehiri i od slabosti nespava, kako žalibože u nas

Do šest stotina njemačkih katolika, grofova, zastupnika, gradjana, dodje na 13. Svibnja u Rim, da se poklone kano glavi svoje vjere mužu, koga Bismarck danas oda svih najjače mrzi. Oni donesoše adresu u 18 svezaka sa više od milijun podpisa. Ala to morade biti mio pogled Bismarcku. No kako tekar u adresi govore! „Nedavno je, vele, došlo na javu pismo njemačkoga državnoga kancelara od 14. Svibnja 1872. Suglasno s našimi prečastnimi biskupi svjedočimo mi, da mi katolici ona kriva tumačenja, koja u onom pismu vrve, odbijamo kano mrzka, te nam je prije svega potreba, da svečano i jednodušno pred tobom, sv. Otče, izjavimo, da nas neće nikada nikakvo ljudsko kovarstvo odružiti i odkinuti od zakonitoga rimskoga pape, imajući na pameti onu doista istinitu izreku: Svakomu je ljudskomu stvoru skroz potrebno za spasenje, da je podložan rimskomu papi. Za zakonitoga pako rimskoga papu priznavati ćemo uviek i jedino onoga, koj bude sankcijom crkvenih zakona podignut na Petrovu stolicu. — Ima i drugi razlog, za što smo k tebi došli; oni koji u Njemačkoj vladaju ukinuli su 4. Prosinca p. g. njemačko poslaničtvo pri sv. stolici. Istina, najnoviji su nas dogadjaji dovoljno uputili, da to nije baš velika šteta za prava crkve i za naš položaj. Sasvim tim smatramo ono težkom povredom obzira, koj valja imati na 15 milijuna katolika, stanujućih u njemačkom carstvu, smatramo novom kovarijom, kako bi se izvela razstava, po kojoj bi država imala biti odkinuta od jedinoga čvrstoga osnova toli političkomu, koli moralnomu redu. Mi, t. j. svi njemački katolici, dužni smo i hoćemo, da se nepokolebivo naslonimo na ovaj osnov, i sveti onaj vez ljubavi, koj nas s tobom veže, sv. Otče, ako se dá još jače pritegnemo, i da tim revnije svoje dužnosti, koje nam kaže naša božanskom vjerom razsviećena i nepogrešivim učiteljstvom vodjena saviest, izpunimo, čim su veći napori naših neprijatelja, koji se prodrznuše odkidati nas od središta crkve i odbijati od slušanja njezina nauka. . . . Na mjesto poslaničtva njemačkoga carstva mećemo mi i po-

šiljamo evo ove poslanike čitavoga katoličkoga puka, kano žive svjedoke, da se mi svi uviek držimo tvoje rieči; neka su oni izpoviest naše vjere i naše pokornosti, koja tvoj nauk na vlas sluša i tvojim se zapoviedim s mjesta pokorava. Mi znamo, da nas čekaju nove i žešće navale . . . . ali ti nam izmoli milost, da ostanemo stalni do konca.“

Krasna-li svjedočanstva vjeri! Država ukida poslaničtvo pri svetoj stolici, katolici pako vele: i mi smo tu! mi prosvjedujemo proti takovoj bezobzirnosti na našu vjeru. Država hoće, da katolici neslušaju rieč sv. Otca, a katolici odgovaraju: sv. Otče, mi slušamo na vlas tvoj nauk, i tvojim se zapoviedim s mjesta pokoravamo. Država hoće, da jih skroz odkine od sv. stolice, a oni izjavljaju svečano, da jih nikada nikakvo kovarstvo neće odružiti od rimskoga pape. Država hoće, da jim ona papu nameće, a katolici odgovaraju, da će samo onoga priznati, koj bude sankcijom crkvenih zakona podignut na stolicu sv. Petra. Država napokon da svoje neopravdano miešanje u nutarnje stvari crkve opravda, iztiče nekakvu tobožnju promjenu u odnošajih crkvenih uslied dogme o papinoj nepogrešivosti, a katolici prosvjeduju proti takovu izvrtanju nauka katoličkoga, i što je vrlo znamenito upravo iz bulle Bonifacija VIII., na koju se je toliko psovalo, navode dogmatičku izreku: da je svakomu ljudskomu stvoru potrebno za spasenje, da je podložan rimskomu papi. — Silna je pruska država, ljudi joj na čelu nepoznaju nikakve šale nit štede ikoga, sasvim tim ondješnji katolici, kad se radi o njihovoj vjeri, njihovoj crkvi, njihovoj sviesti nepredaju pred nikim. Oni idu na stotine pred svetoga otca, i donose mu adresu podpisanu od milijuna; oni znaju, da jih za to čekaju i veće nevolje, no oni su jih spremni podnieti i nemole u Boga drugo van nepokolebivu stalnost.

Tako rade katolici laici, a sad da vidimo njihove biskupe. Poznaju te junake dovoljno naši štioci, te jih bez dvojbe visoko ciene i za njih se Bogu mole. Kamo-li sreće, da možemo sve donieti u ovom listu, što sve o njih divna doznajemo; bila bi liepa utjeha i snažna pokrepa i ponuka našoj što malodušnosti što pako mlakosti. Ovaj put donosimo njihov odgovor na ministerijalni reskript od 9. Travnja o. g. U 15. br. našega lista pod naslovom „Pruski biskupi u Fuldi“ donieli smo mi taj ministerijalni reskript i o njem izrekli svoj sud. Negovori u njem razlog već kruta silovitost. Biskupom se svašta podmeće, pa se onda na takovu temelju grade ukori. Na to nisu mogli biskupi šutjeti; nego su poslali čvrst i odrešit odgovor, odbijajući potvore, i vraćajući ministarstvu njegove ukore.

Ministarstvo bješe im predbacilo: da su se učinili organom tvrdnji, kan da u Pruskoj znači zaniekati kršćansku vjeru, ako se obeća pokornost onakovim zakonom, kakovim se drugdje katolici bezuvjetno pokoravaju, i pokornost sve tom prisegom obećavaju. — U našem podnesku, vele biskupi, onakove tvrdnje neima. Mi smo ondje primjerom apostolskim dokazali samo to, da se neslaže sa sviešću kršćanskom obećavati bezuvjetnu pokornost državnim zakonom. Kršćanstvo je uviek i svigdje prodikalo pokornost prama državnoj oblasti, no nikada sliepu i bezuvjetnu pokornost svim zakonom bez iznimke; nego je za slučaj sraza tih zakona sa božjim zakonom uviek uznosilo i branilo apostolsko, slobodu sviesti čuvajuće načelo, da valja više slušati Boga nego ljude. Da ima u ijednoj njemačkoj ili drugoj zemlji takov niz zakona, koji sistematično crkvenu samostalnost uništuju, pa da su jih katolički svećenici i biskupi spremno i pače pod zakletvu prigrlili, to nam je nepoznato; tvrdilo se je, istina, jur mnogo puta, no dokazano nije nit će ikada biti. Ima u onih zakonih odredaba, glede kojih bi moglo biti sporazumka medju državom i crkvom; no dok ima u njih i takovih odredaba, koje vriedjaju biće crkve i ukidaju njezinu Bogom joj danu samostalnost, ma bili crkveni zastupnici popustljivi do skrajnosti, nemože ipak tako dugo biti sporazumka i mira medju državom i crkvom.

Ako nam se nadalje u odpisu kaže, da je čudna i neistinita tvrdnja, da oni zakoni zabranjuju naviešťanje božanskih istina, to nam je opet odvratiti, da onakove tvrdje neima u našem podnesku. U ostalom neda se tajiti, da u modernih zakonih ima odredaba, koje u stanovitih okolnostih barem indirektno zabranjuju naviešťanje božanskih istina. Ta je kr. najvišji sud izrekao 6. Travnja o. g., da je prodika duhovni službeni čin u smislu svibanjskih zakona, koj se ima kazniti globom, tamnicom, interniranjem i izgonom, ako se dotični svećenik nemože izkazati državnom autorizacijom, a ova je odvisna od uvieta, kojih bez povrede sviesti izpuniti nemože. — Jako smo se začudili onomu mjestu u odpisu, gdje nam se podmeće, kan da smo izrekli neistinitu tvrdnju, da su duhovnikom drugih vjeroizpoviesti poboljšane plaće a katoličkim ne. Toga mi nismo rekli, ali smo kazali kako je gorko, dočim se evangeličkim duhovnikom od blagohotnosti daje državna podpora, da se katoličkomu kleru oduzimlju ne

samo dozvoljene podpore, nego ono što ga ide po pravu i pravici, kad mu se daje samo pod uvjetom, koga nemože izpuniti bez povrede sviesti.

Nemožemo nadalje razumjeti, kako nam se spočituje, što smo cara zamolili, da nepotvrdi zakonske osnove, premda smo znali, da nije saboru mogla ni predložena biti bez najviše dozvole. Ali mi smo znali, da je sasma drugo dozvola kakovu zakonsku osnovu saboru predložiti, a sasma drugo konačna sankcija zakona saborom prihvaćena; isto smo tako znali, da je u Pruskoj svakomu, kamo-li crkvenim zastupnikom od osam milijuna državljana slobodno, sa strahopočitanjem i prostodušnošću moliti pred priestolom kraljevsku zaštitu svojih prava. Pa drugo ništa ni nismo činili.

U odpisu se biskupom spočituje, da si pridržavaju pravo pokoriti se ili nepokoriti državnim zakonom prama tomu, kako se papi svidi. Nikada nismo mi, odvraćaju biskupi, pokornost prama državnim zakonom učinili ovisnu od toga „kako se papi svidi.“ Vlada spominje napokon držanje njekih njemačkih biskupa na koncilu vatikanskom, te jih pita: nebi-li morda vjerno i tvrdo zastupajući svoje osvjedočenje domovinu si mogli bili sačuvati od nastalih nemira. Biskupi odvraćaju: da je poslie odluke ekumenskoga koncila istina ondje izrečena postala za sve katolike absolutno sjegurna vjerska istina; reći nam, da joj se nismo imali pokoriti, znači tražiti da odpadnemo od kat. vjere. U ostalom biaše držanje biskupa sasma drugačije nego-li si ga misli ministarstvo, nijednomu pruskomu biskupu nije bilo ni na kraj pameti, proricati ovakovo stanje, kakovo je sada, kano posljedicu vatikanskih zaključaka; napokon da vatikanskimi odlukami nije učinjena nikakva promjena u odnošaju crkve naprama državi. Konačno velimo, da su oni isti biskupi, koji su god. 1870. pokazivali na pogibelj, da će vatikanske odluke neprijatelji uzeti za izliku svojim neprijateljštinam, tri godine kašnje istom svjestnosću i otvorenošću prorekli sadašnje žalostno stanje u Pruskoj kano nuždnu posljedicu crkvenopolitičkih zakona od god. 1873., i sa svimi pruskimi biskupi jako molili, da se od njih odustane. Da se je pazilo na te naše molbe i predstavke, nebi domovina imala toliko patiti od ovoga žalostnoga stanja. Mi se Bogu vruće molimo, da ono čim prije prestane, tvrdo osvjedočeni, da zahtjevom kraljevske vlade, koji bi pravedni bili, sv. Stolica nebi bila nesklona. —

Netrebamo uznositi čvrstoću i mir ove biskupske izjave. Neprijateljski listovi nisu znali ništa drugo reći, nego da biskupi žele, da se ugovara s Rimom, no vlada da se na to nije obazirala, nego da je biskupsko pismo metnula na prosto u pismohranu. — Dobro, ondje će biti dokaznicom za buduća vremena, kako su biskupi snagom istine pobili lažna i drzovita podmetanja u ministarskom odpisu, koj se ministarstvo nije stidilo izdati, niti nepazeć da odgovara „po nalogu carevu.“ Kako odlučno govore biskupi, tako će i raditi. Dovoljno su jur to zasvjedočili. I prije mora željezni i nepopustljivi Bismarck popustiti nego-li oni. Nije ni čudo: Svaka bo sila samo do vremena, božja pako istina (na kojoj se osniva biskupski postupak) ostaje u vieke!

Sada napokon pogledajmo na divnoga starca u Vatikanu, namjestnika Isusa Krsta, koj je tako vjernikom kako biskupom pruskim snažna upora, sbilja tvrda stiena, koja se nemiče ni nekoleba. Čujmo samo, kako je dočekao njemačke hodočastnike i odgovorio na njihovu adresu. Dosta nam je za našu svrhu čuti samo početak onoga govora. „Dočim, reče, Vaša prisutnost, predragi sinci, srce moje tješi, ulieva mi ujedno jednu misao. Kako je to, pitam sama sebe, da stanoviti zavadjajući ravnatelji ljudî i stvarî, koji imaju sredstava, da svoju mržnju proti katoličkoj religiji rigaju — mržnju koju im u srce meće sotona — kako je to, da se uzprkos njekim pobjedam, koje si stekoše nad crkvom, ipak nahode u nekakvoj magli neizvjestnosti i da jih obilazi strah, da će se njihove nepravične kovarije razplinuti kano magla pred suncem. Vi pako na koje smiera ona mržnja, vi usuprot mirno i veselo putujete iz svoje domovine, nebojeći se niti nepravične srčbe niti nezaslužene zlovolje. „Neima mira bezbožnikom“ veli duh sveti, a pogledom na vas uči nas apostol Ivan: „Ljubav izganja strah.“

Bies mora hvatati neprijatelje, kad tako govore ljudi, kojim su oni propast namienili. Ali jim je sve badava, pošto stoji napisano: Ovo je pobjeda, koja pobjedjuje sviet, naša vjera. (1. Ivan 5, 4.)

Jubilej.

Piše Dr. *M. Štiglić.*

Sv. otac papa Pijo IX. razpisao je 24. Prosinca 1874. pečatnicom „Gravibus Ecclesiae“, redoviti jubilej za čitavu god. 1875. kakva crkva ne doživi kroz punih 13. prvih vjekova, a i sad se tek svakih 25. godina povraća, od zadnjega pako minu već 50. godina. Neizrecive su milosti, koje se jubilejem dobiti mogu. Do godine 1475. tko je želio postati dionikom tih milosti,

morao je putovati u Rim, što je puno troškova, vremena i truda stalo, a bilo je to putovanje često i s velikimi pogibeljmi skopčano. Po sebi se dakle razumieva, da nije mogao svatko dobiti jubilarne blagodati, pa ipak, kad bje prvi put god. 1300. razpisan jubilej, više je milijuna vjernika sa svih krajeva svieta hodočastilo u Rim, a kažu povjestničari, da je one godine, pa i za vrieme najveće žege boravilo u Rimu dnevice do 200.000 stranaca. Medju hodočastnici spominje se i Ludvig, kralj ugarski. Dan danas pako tko želi postati dionikom milostî jubileja, netreba da putuje u Rim, može ih i kod kuće lahko dobiti. Koliki i koliki neće ove blagodati doživiti. Pokazao bi dakle veliko nehajstvo za spas duše svoje, tko se ovom riedkom milosti okoristiti ne bi hotio. Ovaj jubilej razpisan je u nadbiskupiji zagrebačkoj pastirskom okružnicom 15. Veljače t. g. br. 616; takodjer i u biskupiji djakovačkoj 4. Veljače br. 140. o. g.; a kako smo čitali u „Radiši" i u senjskoj i modruškoj biskupiji.

Mislio sam, da će o toj važnoj stvari vještija ruka od mene koju napisati, nu kad toga osim: ob izpoviedi o jubileju u predzadnjem br. Katol. Lista ne vidih, evo s moje strane nekoliko rieči braći svećenikom kao naputak glede jubileja. Nadam se, da ovaj moj kratki naputak mnogim neće doći prekasno, jerbo se i onako u smislu odluke sv. Penitencijarije nije moglo godišnjom izpoviedi i uzkrsnom pričesti jubilarno prošćenje dobiti, a uzkrsno je vrieme tek nedavna izteklo. Progovorit ću dakle u kratko najprije o jubileju u obće, pak onda ob ovogodišnjem napose.

Jubilej dolazi od židovske rieči Jobel, kojoj je značenje preporno; šenath hajobel, što vulgata prevodi: annus jubilaeus. rekoše grčki tumači Septuaginta: ετος της αφεσεως = godina odpusta. Biaše svaka petdeseta godina, u kojoj bi se robovi židovi puštali na slobodu, i sve zemlje, koje su kojim god načinom drugim vlastnikom pripale imale se povratiti prvašnjim posjednikom. Po primjeru židova staroga zavjeta slavi i crkva jubilej, nu u mnogo višem smislu, naime crkva svojim jubilejem ne daje tjelesnu slobodu, niti vraća vremenita dobra prvim posjednikom, već pruža prigodu, da se duša obogati neizgovornimi blagodatmi, obilatim prošćenjem. U smislu dakle katoličke crkve jest jubilej: ono sveto vrieme, u koje sv. otac svečano dieli obilato prošćenje svim vjernikom, uz uvjet, da ovrše propisana u to ime dobra djela, izpovjednikom pako daje osobite povlastice, da smiju odriešiti od zadržanih grieha i crkvenih kazna, te promieniti mnoge zavjete.

Jubilej se razlikuje:

a) Veliki, koj budué da se drži u opredieljeno vrieme t. j. sada svake 25. godine. i opredieljenim načinom, zove se redoviti; ili pošto traje cielu godinu, koja je s toga posvećena pobožnim djelom, zove se i sveto ljeto.[1])

[1]) „Annus sanctus merito appelatus, quia sanctis operibus specialius praestitutus devotionis religiosae consuetudine celebratus." Innocenc XII. konstituc. „Regi" 1699. §. 2.

b) Mali, koj papa razpiše izvan opredieljena roka, n. p. kad nastupi papinsku stolicu, ili u drugih izvanrednih sgodah, s česa se i zove ovaj jubilej izvanredni, ili jubilaeum ad instar, ili naprosto obilato prošćenje in forma jubilaei. Ovaj obično traje manje vremena, kadkada samo 2—3 tjedna.[1]) Samo zadnji povodom vatikanskoga sabora trajao je pet godina i to od 1869—1874.

c) Obćeniti, koj se daje za svu crkvu, kakav je svaki veliki jubilej a često i mali. Obično se i jedan i drugi razpisuje prije samo za Rim, a kašnje — per extensionem — za ostalu crkvu.[2]) Tako n. pr. redoviti jubilej navadno prve godine traje samo u Rimu, a sliedeće godine izvan Rima.

d) Posebni, koj se daje samo za jedan dio svieta, kraljestvo, pokrajinu, grad, mjesto ili crkvu, kano što je n. p. jubilej dan crkvi anicienskoj, kad god naviešćenje b. d. Marije pade na veliki petak.

Mi ćemo ovdje govoriti samo o velikom ili redovitom jubileju, kao što je ovogodišnji.

Po obćem mnienju crkvenih pisaca prvi je redoviti jubilej razpisao Bonifacij VIII. god. 1300. Konstitucijom, koja počima „Antiquorum"[3]), koj papa ujedno naredi, da se isti jubilej ima ponoviti svakih sto godina. Nu buduć da bi tako malo vjernika ovu blagodat doživilo, Kliment VI. razpisa već ovoga istoga vieka, 23. Siečnja 1343. konstitucijom: „Unigenitus"[4]), drugi jubilej, i to za god. 1350. te odredi, da se takav jubilej ima slaviti svakih petdeset godina. Urban VI. g. 1389. konstitucijom: „Salvator Noster", razpisa jubilej za sliedeću godinu 1390. te naredi, da se isti ima ponoviti svake trideset i treće godine. Dok napokon Pavao II. 1470. bullom: „Ineffabilis" i njegov nasljednik Siksto IV. 1473. bullom: „Quemadmodum"[5]) ne odrediše, da se redoviti jubilej ima držati svake dvadeset i pete godine, što se još dan danas obdržava. Oba ova pape razpisali su pomenutimi bullami sveto ljeto za god. 1475.

Do tada, kako rekosmo, jubilej se je slavio samo u Rimu, da vjernici izkažu štovanje prama crkvam sv. apostola Petra i Pavla[6]); zasvjedoče svoju pokornost i odanost prama sv. stolici i jedinstvo u vjeri[7]); te se napokon domisle, da su sv. Petar i Pavao u Rimu propoviedali i ondje mučeničkom smrću umrli[8]). Od ono pako doba slavi se jubilej i izvan Rima u čitavoj katoličkoj crkvi; nu obično ciele prve godine samo u Rimu, a sliedeće godine, i to samo nekoliko, navadno šest mjeseci izvan Rima. Kao što prije rekosmo, jubilej dan danas slavi se svakih dvadeset i pet godina, ako samo nije izvanredne zapreke.

[1]) Srav. Theodorus a Spiritu Sancto, de Jubilaeo, Romae 1751. str. 6. [2]) Gury — Ballerini 1866. II. br. 1063. opaz. 1. [3]) Cap. 1. Extrav. commun. de poenitentiis et remissionibus (V. 9.) [4]) Cap. 2. ondje. [5]) Cap. 4. ondje. [6]) Bonifac. VIII. i Kliment VI. ondje. [7]) Kliment VIII. „Annus Domini" 1599. §. 1. i Inocenc XII. ondje. [8]) Kliment VIII. i Inocenc XII. ondje.

God. 1800. nije bilo jubileja, jer Pio VI. biaše 1799. umro u sužanjstvu, a sv. stolica osta prazna do 13. Ožujka 1800. Zadnji takav jubilej bje držan g. 1825. za Lava XII. koj je već bio 24. Svibnja 1824. priobćio kardinalom u konsistoriju svoje mnienje glede jubileja, a po tom ga istoga dana sbilja i razpisao za Rim bullom: „Quod hoc ineunte anno"; a 24. Prosinca i. g. pečatnicom: „Caritate Christi urgente" proglasio za buduću godinu za sve koliko kršćanstvo izvan Rima. Nitko doista ne može ljepše pisati o jubileju i uvjetih, uz koje se jubilarno prošćenje može dobiti, nego je pisao Lav XII. u pomenutoj pečatnici. S toga i zapovjedi Pio IX. ovu pečatnicu u najnovije vrieme iznova tiskati i sa svojom poslati na sve biskupe.

Od svih papa jedini je Pio IX. doživio dvie jubilarne godine: 1850. i evo sada 1875. Istina g. 1850. želio je doduše sv. otac taj jubilej i proglasiti, nu to ne bijaše moguće sbog tadanjih prevratnih te za crkvu i za sv. stolicu nepogodnih vremena. Nisu doduše ni dan danas ni sretnija ni veselija vremena; nu naš sv. otac ne mogav odoljeti ljubavi srca svoga pram stadu kršćanskom, proglasi ove godine za Rim i za vas koliki sviet to veliko prošćenje. Isti sv. otac držao je takodjer i više izvanrednih jubileja, naime: 1846. kad je nastupio papinsku stolicu; 1850. kao zamjenu za redoviti jubilej; 1854. da se sretno proglasi dogma o neoskvrnutom začeću b. d. M.; 1858. i 1865. za mir i blagostanje crkve, te napokon 1869. povodom sabora vatikanskoga.

Kad se ne bi Rim nalazio u onom stanju u kom se nalazi, ovaj bi se jubilej slavio u Rimu čitavu godinu 1875. a izvan Rima g. 1876. Nu budući da sv. otac, kardinali, kler i vjernici neuživaju prave slobode, a i u Rim nije tako lahko moguće putovati, i ondje se pohadjanjem crkava nekoliko dana baviti, s toga se ovaj jubilej u Rimu i izvan njega drži u isto doba. Dosele bi se ovakov jubilej s velikom svečanošću otvarao i zatvarao. Tako već godinu prije na svetkovinu uzašašća Kristova na nebo bje naviešćivan trubljami [1]) pred glavnimi vrati crkve sv. Petra, gdje bi se svečano pročitala bulla jubileja. To naviešćenje ponovilo bi se pred Kvirinalom u četvrtu nedjelju došašća, ili ako bi ova pala u predvečerje Božića, u treću nedjelju. U oči pako Božića, došao bi sv. otac u velikoj pratnji kardinala, biskupa, svećenika i vjernika u Sikstovu kapelu, gdje bi poslje svečane večernje sazvao Duha Svetoga (Veni Creator); odkuda bi se uz pjevanje hvalospjeva uputio u predvorje crkve sv. Petra k tako zvanim svetim vratima (porta sancta), koja se samo u vrieme jubileja otvore, inače su uviek zazidana. Tu bi stupio sv. otac na priestol, i po dovršenom pjevanju išao pred sveta vrata, uzeo bat iz ruku kardinala velikoga penitencijara, i udario tri puta po vratih, pjevajuć svaki put shodan redak. Tada bi se opet vratio na priestol, a medjutim bi se spomenuta vrata otvorila, te niži penitencijariji oprali blagoslovljenom vodom prag i pod. Za tim bi sv. otac s križem u ruci opet išao na vrata, gdje bi pokleknuo i pomolio se; napokon se ustao i zapjevao: „Te Deum laudamus", te prvi išao kroz sveta vrata u crkvu, a za njim sva povorka. Tri papom odredjena kardinala bi isto tako otvorili sv. vrata u sv. Pavlu (izvan grada), sv. Ivanu lateranskom, i sv. Mariji velikoj. Sliedeće godine na isti dan bi se sv. vrata opet ovako svečano zatvorila, papa bi dao puku blagoslov, jubilej za Rim zatvorio, a proglasio ga za buduću godinu za sve koliko kršćanstvo izvan Rima. Sve ove vanjske svečanosti su ovoga puta izostale. Ovo sveto ljeto je ljeto pokore i milosti. Svrha pako mu jest, da se svi skupa poboljšamo, obratimo i laglje spasimo. Tu svrhu potanje označuje sv. Otac Pio IX. u pečatnici svojoj: „Gravibus Ecclesiae", izdanoj 24. Prosinca 1874. gdje veli, da ovogodišnje sv. ljeto za to najvećma proglasuje, što: „promatrajuć zla, koja crkvu božju još posvuda tište; promatrajuć napore protivničke na to smierajuće, da u puku kršćanskom izkorene pravu vjeru i zdrav nauk, zamieniv ga otrovnim i smrtonosnim; razmatrajuć tolike sablazni nudjane odasvuda pravovjernikom, skvarenost duševnu na široko razgranjenu; razmatrajuć grdnu i svestranu nebrigu za zakon božji i ljudski; razmatrajuć sve ovo i mnoga druga slična zla, — misli, da je on po apoštolskoj dužnosti svojoj ponajveće obvezan skrbiti: da zakon, vjera i nabožnost budu oštićene; da se želja za molitvom i svetim življenjem posvuda u stadu kršćanskom uzbudi i razširi; da se zabludjenici i duhovni stradalci iz mrtvila svoga prenu i na kršćanski put obrnu; da griesi, kojimi srčbu božju zavriedismo odkupljeni budu izobiljem dobrih diela." U to ime dakle sv. otac papa oslonjen o milosrdje božje i o svoju oblast, podieljuje obilato prošćenje svim vjernikom, koji živu u obćinstvu sa sv. katoličkom crkvom, ter ovrše uvjete, koje sv. otac u spomenutoj pečatnici naznačuje. Ti pako uvjeti jesu:

a) Skrušena izpovied. Sv. otac veli: „Koji budu činili pravu pokoru te se izpoviedili." Razlog tomu jest naravski, jerbo da tko postane dionikom prošćenja ima biti u milosti božjoj. Prije mu se mora oprostiti grieh i vječna kazna, pak onda vremenite kazne. S toga tko je u smrtnom griehu, neobhodno se zahtieva, da se valjano izpovjedi. Nu budući da je izpovied propisana takodjer kano uvjet, uz koj se dieli jubilarno prošćenje, to se imadu izpovjediti i oni, koji si nisu sviestni smrtnomu griehu.[1]) Izpovied se je uviek zahtievala, niti se može promieniti u drugo kakvo dobro djelo. I budući da se prošćenje tek onda dobiva, kad se svi propisani uvjeti ovrše, po sebi se razumieva, da se barem zadnje propisano djelo ima obaviti u milosti božjoj. Po tom, ako bi

[1]) Levit. 25. 9.

[1]) S. C. Ind. 19. Svib. 1759. „Cum confessio sacramentalis in hoc jubilaeo sit opus injunctum, peragenda eadem erit etiam ab eo, qui solis peccatis venialibus teneatur, si hoc lucrari jubilaeum velit" Benedikt XIV. Konstit. Convocatis br. 46. Konstit. Inter praeteritos §. 78. Srav. pečatnica Pija IX. Gravibus Ecclesiae.

tko poslie izpoviedi, nu prije nego bi sva propisana djela ovršio, pao u smrtni grieh, morao bi se barem pred zadnjim djelom opet izpovjediti.[1]) Dobro dakle, vrlo dobro bi učinili župnici, kad bi sa svojimi vjernici najprije ovršili treći uvjet t. j. pohod crkava, pak onda ih izpovjedili i pričestili, tako bi bo najsigurnije dobili obilato prošćenje. Nu ako bi tko samo mali grieh počinio, koj ga ne lišava posvećujuće milosti, tada je dosta, da se zanj pokaje. Da tko upravo postane dionikom obilatoga prošćenja, valja da utre u sebi koliko je moguće svako nagnuće i na mali grieh i da se odvaži na pravu pokoru.

Dobro bi bilo da duhovni pastiri svoje vjernike pouče i potaknu, da tom prigodom obćenitu izpovied obave, koja će možda mnogim biti potrebna, u drugih pako porodit će tim veće pokajanje za griehe i skrušenost, od koje i onako zavisi veći ili manji plod ovoga oprošćenja. Istina, mučan je posao ovakovo izpoviedanje, navlastito kada se mnogo puka na jedan put sgrne na izpovied; ali valja nam svećenikom znati, da je u obće svećenički stališ spojen s mnogimi tegobami, nu onaj koj se je pozvan Bogom tomu zvanju posvetio, dužan je u sviesti iz ljubavi prama Bogu i prama narodu žrtvovati sve sile tomu zvanju, osobito kada se radi o tako znamenitoj stvari, kao što je sv. izpovied poimence u ovo sv. ljeto. Ne daje Bog često prigode, da se izvanrednimi blagodatmi jubilarnoga prošćenja okoristiti možemo. Uredovan župnik odredit će u razmjerju prema broju svojih župljana više dana za sv. izpovied, tako, da i župljanom se bolja prigoda pruži, kad im vrieme dopusti, da se u odredjeni dan valjano mogu izpovjediti, ta i onako traje sveto ljeto do konca ove godine. Sv. otac pače želi, ako je koliko moguće, da se svećenici duhovnimi vježbami a puk misijami pripravi na jubilarnu izpovied.[2]) Upregnimo dakle braćo svećenici svom snagom pobožnost, revnost i uztrajnost svoju, da i mi i vjernici obavimo dobru izpovied, od koje navlastito zavisi sav plod ovoga svetoga ljeta. Nastojmo svimi silami, da se izkorene oni griesi, koji navlastito u našem narodu vladaju, a ti jesu: psovka, oskvrna blagdana, posta i uzdržanja od mesa, što i sv. otac svim biskupom vruće nalaže.[3])

Po sebi se razumieva, da se pokornici i u ovo doba svetoga ljeta samo pred svećenikom, koj od dotičnoga biskupa jurisdikciju ima valjano izpovjediti mogu. Duvne i njihove pripravnice (novitiae), mogu ovu jubilarnu izpovied obaviti ne samo kod svoga redovitoga, nego i kod drugoga u to ime biskupom za njih potvrdjena izpovjednika. Toga radi baš i imade biskup u ovo vrieme ovlastiti na posebice više izpovjednika njim na izbor.

b) Sv. pričest. Veli bo sv. otac Pio IX. u svojoj pečatnici: „i koji se budu pričestili.“ Sv. Pričest kano uvjet obilatoga prošćenja u sv. ljetu propisao je najprije Benedikt XIV.[1]), a od tada propisuju ju i svi pape.

Po sebi se razumieva, da sv. pričest ima biti dostojna. S toga, ako bi tko prije sv. pričesti smrtno sagriešio, opet bi se morao izpoviediti; inače ne samo da ne bi dobio nikakvoga prošćenja, nego bi pače veliko svetogrdje počinio. Što se tiče djece, koja se jošte ne mogu pustiti k prvoj pričesti, sv. otac ovlašćuje biskupe, da mogu ili sami ili kroz druge mjesto sv. pričesti zadati im koje drugo dobro djelo.[2]) U ovoj nadbiskupiji odredio je sám Preuzv. g. nadbiskup, da ovakva djeca imadu izmoliti lauretanske litanije s antifonom i molitvami od b. d. Marije i sv. Josipa. Za onu pako djecu, koja ne bi mogla ma s kojega uzroka moliti rečene litanije, ovlašćuju se izpovjednici, da im mogu naložiti druge koje molitve.[3]) U djakovačkoj pako biskupiji, ovlašćuju se za to duhovnici, da djeci još nedozreloj za sv. pričest mogu mjesto sv. pričesti i propisanih obhoda zadati koje drugo nabožno njihovoj dobi prikladno djelo.[4]) Kako je u senjskoj biskupiji nismo mogli doznati.

Buduć da je svaki kršćanin već crkvenim zakonom strogo dužan barem jednom na godinu izpovjediti se i ob Uzkrsu pričestiti, to se, košto gore spomenusmo, ne može jednom izpoviedi i pričesti zadovoljiti uzkrsnoj zapoviedi, i ujedno dobiti jubilarno prošćenje.[5])

c) Pohod crkava. Pohod crkava propisuje se prigodom svakoga jubileja. U redovitom jubileju, za koj se ne zahtievaju ina dobra djela kano u izvanrednom, propisuje se veći broj crkvenih pohoda. U ovom svetom ljetu propisuje sv. otac za Rim i za ostali katolički sviet, da se imadu pohoditi četiri crkve. Izvan Rima zapovieda pohoditi stolnu ili drugu znatniju crkvu i još tri druge, bilo u istom mjestu, bilo u blizini, koje imadu opredieliti ili sami biskupi ili njihovim nalogom dotični vicearkidjakoni ili pako sami župnici. U gradu Zagrebu osim metropolitanske, odredjene su crkve sv. Katarine, sv. Marka i franjevaca. U Varašdinu župna crkva sv. Nikole, franjevaca, kapucina i duvna.[6]) U drugih pako mjestih nadbiskupije opunovlašćuju se podjašprišti, da u medjusobnom sporazumku sa župnici i ostalimi duhovnimi pastiri osim župne crkve opredjele za to još tri druge. Opredieljene crkve sve četiri valja pohoditi u jedan te isti dan, i to ima bivati kroz 15 dana, neprekidano ili

---

[1]) Benedikt XIV. Konst. Convocatis br. 47. i Konst. Inter praeteritos §. 79.

[2]) „Ad commune bonum, ubi hoc fieri possit, plurimum conferret, si ipsi (sacerdotes) pietatis et religionis exemplo christiano populo praeeuntes, spiritualium exercitiorum ope suae vocationis spiritum renovent, ut deinde utilius ac salutarius in suis muneribus explendis, et in sacris missionibus apud populum habendis statuto a Vobis (episcopis) ordine et ratione versentur.“ Encycl. Gravibus Ecclesiae. [3]) Ondje.

[1]) Konstit. Peregrinantes §. 6. i Inter praeteritos §. 2.

[2]) Pečatnica Gravibus Ecclesiae. [3]) Vidi Okružnicu nadbisk. zagrebačke, 15. Veljače t. g. [4]) Vidi Okružnicu biskup. djakovačke. 4. Veljače o. g. [5]) „Unica Confessione et Communione non posse satisfieri praecepto paschali et simul acquiri Jubilaeum.“ sv. Penitencijarija 25. Siečnja 1875. [6]) Vidi spomenutu okružnicu nadbisk. zagrebačke.

prekidano, samo da je čitavih 15 dana. Gdje pako ne ima toliko crkava, može biskup opredieliti tri, dvie, pače u nuždi i jednu. Nu u takvom slučaju imaju se ove tri, odnosno dvie ili jedna kroz petnaest dana toliko puta pohoditi, da izadje broj propisanih 60 ukupnih pohoda. Dakle gdje bi bile dvie samo crkve, valjalo bi svaki dan pohoditi obadvie u dva razna puta, gdje bi bila samo jedna, tu jednu četiri puta u jedan dan.[1]) Pod crkvami se ovdje razumievaju i javne bogomoljnice u kojih je običaj misu čitati.[2]) U ovoj nadbiskupiji se samo one područne crkve i kapele za tu svrhu opredieljuju, koje nisu od matere crkve preko ¼ sata udaljene. Medjutim i ovo ustanoviti prepušća se razboritosti dotičnih vicearkidjakona u medjusobnom sporazumku sa župnici i ostalimi duhovnimi pastiri. Gdje je samo jedna crkva, tu se mogu dotične molitve obaviti pred raznimi žrtvenici ili slikami.

Gore naznačeni dani računaju se po gradjanskom ili crkvenom koledaru. Po gradjanskom koledaru traje dan od polnoći do polnoći; po crkvenom pako od prvoga podvečerja (a primis vesperis) jednoga dana pak do sumraka drugoga dana. U Lipnju počima podvečerje u 4 sata poslje podne, a u Rujnu u 3 sata; i tako je kroz ovo vrieme crkven dan dulji od 24 sata; i s toga n. p. zadovoljio bi onaj pohodu jednoga dana, koj bi u Lipnju u 4 sata, a u Rujnu u 3 sata poslje podne pohodio dvie crkve, a druge dvie drugoga dana do mraka.

Nije baš neobhodno potrebito pješke pohadjati crkve, može se i voziti, kao što čitamo, da u Parizu tako biva, gdje su procesije redarstveno zabranjene. Nu samo po sebi se razumieva, da se putem treba uviek čedno i pobožno vladati, veli bo sv. otac Pio IX. u spomenutoj pečatnici „koji budu crkve pobožno pohodili.“ Putem se baš nemora moliti; nu tko bi samo iz znatiželjnosti pohadjao crkve ili da se prošeće, taj ne bi dobio prošćenja.

Što i koliko se ima moliti u crkvi, nije propisano. Sv. otac samo u obće veli: „i koji budu ondje za prospjeh i uzveličanje katoličke crkve i apostolske stolice, za izkop krivih viera, za obrat svih zabludjelih, za mir i jedinstvo svega kršćanskoga puka i po Našoj namjeni pobožno se Bogu pomolili.“ U ovoj nadbiskupiji spomenutom okružnicom naredjuje se, da se svaki put izmoli pet otčenaša, pet zdravo Marija i jedno vjerovanje. Od papom naložene molitve nitko ne može biti oprošten.[1]) Samo za gluhonieme dopustio je bio Pio IX. 15. Ožujka 1852, da jim mogu izpovjednici molitve, koje je imao svaki privatno izmoliti, zamieniti drugimi dobrimi djeli. Crkvu su imali pohoditi i ondje se barem željom i mišlju Bogu pomoliti, a dosta biaše, da se javnim obhodom pridruže pobožnom namjenom.[2])

Putnici bilo na moru ili na kopnu mogu kad se kući povrate ili ma gdje god za vrieme putovanja dobiti jubilarno prošćenje uz naznačene uvjete. Za ove je dakle sveto ljeto produljeno, mogu se njim okoristiti n. p. i buduće godine 1876, ako su tečajem god. 1875. zapriečeni ovršiti propisane uvjete.

Uznikom, bolestnikom, duvnam, pustinjakom i ostalim koji s kakve god zapreke bilo fisične ili moralne ne mogu pohadjati crkve ili crkvu, mogu biskupi ili sami ili kroz izpovjednike pohode crkava odnosno crkve zamieniti drugimi nabožnimi djeli. U zagrebačkoj nadbiskupiji odredio je sam Preuzv. g. Nadpastir, da bolestnici, uznici, vojnici, sluge, služkinje, nadničari (težaci) i ma kako zapriečeni izmole kod kuće kroz 15 dana zasebice ili prekidno pet očenaša i toliko zdravo Marija te jedno vjerovanje, dodavši svaki put litanije svih svetih ili čislo Marijino od 5 otčenaša i 50 zdravo Marija. Ovom se zamjenom mogu poslužiti i oni seljaci, koji su od svake crkve jako udaljeni.[3]) Duvne pako, koje su na zatvor obvezane[4]), njihove pripravnice i gojenice mogu kroz 15 dana zasebice ili prekidno po četiri puta na dan pohoditi svoju vlastitu crkvu i ondje svaki put pred drugim žrtvenikom obaviti propisane molitve, — ili tri različita puta ići obhodom (processionaliter) medju klošterskimi zidovi od jedne slike do druge ili od jednoga žrtvenika do drugoga u tu svrhu čedno urešena.

U djakovačkoj biskupiji „uznici, bolestnici i ostali, koji s kakve god druge zapreke ili slabosti ne mogu onaku ili onoliko crkava obhadjati, vlastni su oprositi svoje izpovjednike, da im te obhode zamiene drugimi djeli pobožnosti ili kršćanskoga milosrdja. Koludrice pako mogu dobiti veliko oprošćenje, ako budu obhodile svoju crkvicu i molnicu petdeset put za petdeset posebnih dana i na pomenutu namjenu Bogu se molile.“

Budué da je navlastito onim osobam, koje u zadruzi živu kraj najbolje volje težko onoliko puta koliko je gore naznačeno pohoditi crkve ili crkvu, sv. otac Pio IX. ovlašćuje biskupe, da mogu kapitulom, skup-

---

[1]) „Ne quis fidelium ob ecclesiarum visitandarum defectum a lucrando Jubilaeo impediatur, Sanctitas Sua locorum Ordinariis facultatem concedit in iis locis in quibus praedictus Ecclesiarum defectus verificetur, designandi minorem ecclesiarum numerum, seu etiam unam, si unica adsit ecclesia, in quibus, seu in qua fideles aliarum ecclesiarum visitationes peragere possint, eas vel eam visitando iteratis ac distinctis vicibus, eodem die naturali vel ecclesiastico, usque ad integrum numerum in Apostolicis literis praescriptum.“ Sv. Penitencijarija 25. Siečnja 1875.

[2]) „An inter ecclesias visitandas recenseri possint oratoria publica?“ S. Poenitentiaria 25. Januarii 1875. respondit: Affirmative, dummodo ipsa oratoria sint publico cultui addicta, et in iis soleat missa celebrari

[1]) Benedikt XIV. Konstit. Inter praeteritos §. 53. [2]) L' Univers 1. Fevrier 1854. L' Ami de la religion 2. Fevrier 1854. [3]) Srav. Odgovor sv. Penitencijarije 25. Siečnja 1875. i Brixener Kirchenblatt 1865. br. 8.

[4]) Pio IX. govori u spomenutoj Pečatnici u obće „ut cum monialibus oblatis aliisque puellis aut mulieribus sive in monasteriorum clausura, sive in aliis religiosis aut piis domibus et communitatibus vitam ducentibus itd.

štinam (congregatio) svjetskim ili redovničkim, **zadrugam, bratovštinam, sveučilištem i zborovom** koje god vrsti, ako će javnim obhodom (processionaliter) pohadjati crkve, po svojoj razboritosti smanjiti broj propisanih pohoda. Pita se ovdje, da-li se ova povlastica ima protezati i na župne obćine, ili na one vjernike, koji bi se htjeli obhodu ovakvih zadruga pridružiti? Na to je sv. Penitencijarija 8. Veljače o. g. odgovorila: da se može protegnuti.[1]) U zagrebačkoj dakle i djakovačkoj biskupiji odredjuju se i za vjerne župljane tri takve procesije. Način i red točno je označen dotičnimi okružnicami. Svaka dakle javna procesija je u zamjenu privatnih pohoda crkava kroz 5 dana. Tko bi dakle samo dvim ovakvim procesijam prisustvovao, taj da dobije prošćenje svetoga godišta imao bi jošte 5 dana pohadjati crkve, odnosno jednu crkvu 20 puta. Medjutim svakomu stoji na volju pohadjati crkve javnim obhodom ili privatno.

Ako se slučajno ne bi moglo ići u ustanovljenu crkvu sbog povodnje ili porušena mosta, tada se ima označiti druga crkva. Je-li se već pako puk u opredieljen dan u velikom broju sakupio na procesiju, a ova sbog nevremena ne može u odredjenu crkvu ili kapelu, tada je dosta da vjernici barem jednom obidju procesijom mater crkvu, i u njoj obave ostale pobožnosti.[2])

U izvanrednih slučajevih opunovlašćuju se izpovjednici, da mogu vjernikom prema duhovnim njihovim potrebam pohode crkava zamieniti drugimi dobrimi djeli, i to ne samo u izpoviedi, nego i izvan ove.[3]) Takodjer smiju izpovjednici u izvanrednom slučaju za koj dan odgoditi sveto godište onomu, koj je n. pr. sva propisana djela ovršio osim jednoga, a ovo zadnji dan obaviti ne može. Da pako tko god, poslje kako već je započeo u ime velikoga oprosta vršiti propisana djela, umre prije nego ih dovrši: biva on dionikom podpunoga prošćenja, ako se doista skrušen izpovjedi i pričesti.[5])

Pita se napokon, da-li dobiva prošćenje sv. ljeta onaj, koj jedan dio propisanih diela ovrši u jednom mjestu ili biskupiji, a drugi dio u drugoj? Na to odgovaramo sa biskupom Zwergerom[4]), da dobiva, samo ako je u obih biskupijah sveto ljeto proglašeno *i dotičnik* pohodi opredieljene crkve.

Osim ovih trih uvieta naime: skrušene izpoviedi, sv. pričesti i pohoda crkava za veliko prošćenje sv. godišta, nikakva se druga djela ne zahtievaju. Post i almuštvo propisuju se samo u izvanrednih jubilejih; u ovogodišnjem sv. otac papa ova djela samo preporučuje. Da propisana djela ima svaki vršiti s tom namjenom, da dobije jubilarni oprost, po sebi se razumieva.

(Konac će sliediti.)

[1]) Fidelibus cum Capitulis, confraternitatibus, collegiis etc. seu etiam cum proprio parocho aut alio sacerdote ab eo delegato ecclesias visitantibus, applicari posse ab Ordinariis indultum in literis Apostolicis iis cum capitulis, confraternitatibus, collegiis etc. concessum."

[2]) Srav. okruž. nadbisk. zagreb. [3]) „An eveniente justa causa commutandi opera injuncta praescripta in Brevi praesentis Jubilaei commutatio fieri possit extra actum sacramentalis confessionis? S. Poenitentiaria ex declaratione facta a SSmo. D. Papa Pio IX. 16. Martii 1865. respondit: Affirmative. Srav. Salzburger Kirchenblatt 1875. br. 19. Ballerini II. str. 918. nota a.

[4]) Pečatnica: Gravibus Ecclesiae. [5]) Ablass und Jubiläum, Gratz 1875. str. 110.

Viestnik.

Zagreb. Sbog nepogodna vremena nije mogla na tjelovo svečana procesija gradom Zagrebom, nego je bila medju zidinami prvostolnoga hrama. Svečanu misu i procesiju obavio je preuzv. gosp. nadbiskup. Svietli ban sliedio je sa članovi zemaljske vlade za baldakinom. — U sljedeću nedjelju obavljeni su svečani obhodi po župah.

— Umro je veleč. Gjuro Elö, iz-luženi župnik lopatinečki u Medjumurju.

— Bečki „Vaterland" piše ovako o tjelovskih procesijah u bečkih predgradjih: Uzprkos draženju sablažnjive štampe pučanstvo ide svakom godinom više na ove procesije. Troškovi se pokrivaju dobrovoljnimi prineski. Na mjesto neotesanih, zlovoljnih učitelja vode djecu članovi katoličkih, družtva kasini i mnogobrojna mužka i ženska družtva sudjeluju tako, da je vriedno svake hvale. U obće pokazuju i ove procesije, da je pravo mnienje puka sasma drugačije nego-li to hoće da prikaže tako zvano „javno mnienje." —

Ugarska. Vodja opozicije ugarske baron Sennyey držao je 22. Svibnja govor, iz kojega vadimo sljedeće: Mnogi su očekivali, da ćemo na religioznom polju stojati izključivo za jednu konfesiju, pa pošto toga nismo učinili, vele nam, da neimamo prava bitisati. Zar su mislili, da ćemo početi religiozni rat? Mi netjeramo konfesionalne politike, ali se ni neprenavljamo, kano da nam nije do religije ništa stalo. Konservativni pravac jednako štuje pojave, prava i posjed svake religije i konfesije. Ali upravo što drži religiju osnovom gradjanskomu redu, disciplini i družtvu, nedrži s onimi, koji tašto mniju, da je u bezvjerstvu naobraženost.

Pruska. Vlada je pozvala biskupa münsterskoga, da se zahvali na biskupskoj časti.

Švajcarska. 23. Svibnja bilo je obćenito glasovanje puka o „civilnom braku." Dotični je zakon, makar s malenom pretegom, prihvaćen. Ako rečemo, da se u tom zakonu zrcale liberalački nazori o ženitbi, dosta smo rekli.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 23.] U Četvrtak, 10. Lipnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Kako ćemo Slavoniji pomoći?

I. Š.

1. U nekojih krajevih Slavonije, mogao bi reći u najvećem dielu, navlastito u Slavonskoj krajini, nepropada narod od ničega toliko, koliko od toga, što žene plod u svojoj utrobi duše. Brojiš parove, brojiš zaručnike u najsnažnijoj čovječanskoj dobi pa misliš, bit će na stotine poroda; a nebude ga nego koja desetica. To je očita propast naroda, koje netreba dokazivati, sama se sobom kaže užasnim načinom. Pa je o tom u javnih listovih već razpravljano, ali neimadoh prilike opaziti, da je što koristilo. Kano da se tu oblasti nemogu odvažiti na nikakov odlučan korak! No već jednom treba da se što odlučna čini, te su tomu namienjeni i ovi moji redci.

Ako ičemu, to sjegurno tomu zlu jedino je radikalno sredstvo sveta vjera. Istina, gledaš-li nabožnu ćud Slavonca krajišnika, nebis rekao, da je ta vjera sva izbrisana. On je pobožan i smatra grieh zlom. Veliki kršćanski godovi su mu mili. Ponosi se liepom crkvom; a u starosti svojoj (osobito ženskinje) čini velike i dosta težke zavjete za pokoru svojih grieha. (Mužkarci to takodjer čine, da dobiju od Boga u zemaljštini blagoslov). Slavonac krajišnik je pokoran crkvenim zapoviedim glede sv. uzkrsne izpoviedi i posta; svojoj se djeci veseli, kada rado mole a sablažnjiva se mnogo puta nad otvorenim kakovim bezvjercem. Ali je to samo polovično, jer mu je vjera bez one liepe misli a i temeljne: da ju vjeruje božanskomu ugledu za volju, koji no je u ugledu sv. crkve. Po svojoj ju volji prikladjuje onim religioznim potrebam, kojih se nijedan narod odreći nemože. Samo jedno za primjer. Zagrebački biskupljan dužan je u oči neoskvrnutoga začeća bl. d. M. postiti; reci to Slavoncu, ali te nesluša. Kad pako dodj kakova svetkovina, koju si je sám napravio za povjednom, nju će dočekati suhim postom. Kako malo vriedi vjersko osvjedočenje u velikoj česti slavonske negda krajine, vidi se po tom, što jim je u krv i mozak prešlo slaviti svoje svetkovine mjestne ni misom sv. ni sv. izpoviedju nego pravimi pravcatimi bakanali. A ipak čuje-li se gdje od kakove babe, da ima koji čudotvoran kip, onamo će zavjetovan poći pa nastojati vršiti čudo od pokore.

Ja bih rekao, da je takovu njegovu vjerskom osvjedočenju mnogo krivo njegovo soldatstvo: čemu ga tjerala vojnička komanda, tomu se je gledè svoje vjere naučio; kad je pako prošao vrieme svoga službovanja, odabirao si je pojedine dužnosti po svojoj volji. Po svom reglamanu morao se je izpoviedati o uzkrsu, ići u crkvu uskrsom i brašančevom; a sve drugo ostajalo mu je na volji. Zato i dan danas kano p r a v u d u ž n o s t samo t o vrši, jer se je tomu kano vojnik naučio. Po tom bih skoro rekao i to, da nije Slavonac, za to u poganluku, što mu je na ognjištu sjedio Turčin; već je onda postao pogan, kakav je sad, kad je na kordunu stražu stražeć zaboravio, zašto mu je babo njegov udarao na Turčina. I danas cvili kršćanin pod turskiem jarmom; ali raja nije pogana, i život joj je svjetliji nego-li Slavončev.

Prijašnji krajiški sustav je doduše prestao, ali su ostali njim zadani jadi. Ako sada želimo narodu pomoći, izpravljajmo ponajprije i utvrdjujmo u Slavoncu pravu čistu vjeru Kristovu, jer će se samo tim moći izliečiti njegove grdne rane, navlastito ona, koju spominjem na čelu.

Savjest je u čovjeku svemu dobru bolji čuvar i proti svemu zlu budniji stražanin, nego-li ikakova sila. U vojnika iztjeruje se vjernost kralju zakletvom, jer je premalo prietiti se sámom

smrću za nevjeru. I gušenje djece može samo čestita savjest u narodu odstraniti. Gdje ćeš ju pako bolju dobiti, nego-li u vjeri, koja nemože da ti rieč kaže a da te ma čime nesjeti na onoga velikoga sudca Boga, komu neostaje ništa skrovna, koj neumoljivo svakomu plaća po njegovih djelih, koj nepromjenivo dopituje pravedniku vječno carstvo svjetla, a bezbožcu, ubojici i zlotvoru vatru vječne osvete. Ova vjera dade se uzpostaviti tek zajedničkim u narodu radom škole, države i crkve; u tom radu leži Slavoncu jamstvo najbrže, i najsigurnije pomoći. Otaj bi se rad tako udesiti morao, da *a*) školom ravna crkva i država, i to crkva u onolikom djelokrugu, kakov dolikuje sv. vjeri, učiteljici i odgojiteljici mladosti i narodâ; *b*) da se civilni činovnici onakovi ponamieste, koji će vjeru svoga naroda i svojom smatrati svetinjom, kano i sam narod što ju smatra izčekujuć od nje i vremenito i vjekovito zadovoljstvo; *c*) da se u svakoj občini uglave posebni odbori, kano stražari nad javnim moralom sa svojimi posebnimi preimućtvi naprama oblastim upravnim; a u tih odborih da stalno svoje mjesto imadu svi župnici občine.

S ovimi predlozi neka bude jedan kamečak više k onoj hrpi gradje, što su patriote hrvatski lani snosili u dva naša lista. Uz veći izbor bit će i bolji izbor. Izim trećega nejma u njih nikakove novosti; svaki katolik, koji svoju vjeru cieni po pravici, morao je ma iole njihove se naravi taknuti, kadgodj je razmišljavao o zapriekah proti javnim griehom Ali jih treba opetovati, jer nam treba izbjeći osudu: da je narod morao propasti ne rad svoje krivnje, nego zato, što mu je ponestalo prijatelja, koji bi mu bili imali priteći.

2. Škola je prva, u koje valja tražiti u prvom redu njegovanje vjeri Slavenskoga krajišnika a onda i njegovomu dalnjemu bitisanju. Izrekneš-li danas ovako rieč škola, nemožeš je izreći, a da nespomeneš, kako je krivi duh obladao školom na štetu vjeri i crkvi. Pa kako je danas posvuda, tako je, nu jedino u inakom izdanju, bilo u granici odprije. Prva je mana tuj bila, što nisu imali pravih učiteljâ. Oni tromjesečni kurzi usposobili su mladića u štopu, da ga strah trga jedino pred vojničkom absolutijom. Dovoljno je ako tu samo spomenem, da su jednomu takvomu učitelju, da ga tobože nagrade za revno službovanje, dali naslov počastnoga kaprala. Je-li je pako budući učitelj u onom kurzu našao dovoljnu naobrazbu, naročito je-li je on tuj slušao i učio, da sve na temelju vjere ima osnovati, ako traži svoju čovječansku plemenšćinu? Tako daleko nije se dovinuti mogao, jer mu se to valjda ni kazalo nije. Tako zvani pako carski učitelji imali su doduše i veću naobrazbu i više možda samosviesti naprama vojničtvu. Ali jer su pozvani bili širit niemštinu, nije jim dakako ni na kraj pameti bilo, da u srcu djece materinskim jezikom, bez dvojbe za to najsposobnijim, uzbude, ukriepe i utvrde čuvstvo prave vjere i pravoga kršćanskoga života. Posljedica biaše, da bi se djače, a kašnje frajt, kapral itd. ponosio znanjem nekoliko njemačkih rieči, ne pako častnim imenom kršćanina i poznavanjem katol. istine. Žalostno današnje stanje vjere i ćudorednosti u našega krajišnika dovoljno pokazuje, da škola u tom nije ništa dobra stvorila.

Gdje je falinga, tuj se mora izpravljati. Dajte nam učiteljâ naobraženih, al i punih pobožnosti k svojoj vjeri te će oni vratiti narodu vjeru. Ali žalibože kako je na zao glas izašlo petrinjsko učiteljište, svatko se može bojati, da se kroza nje nebude vjera u narodu popravila. Narod materijalističan neka dobije učitelje kakav je i sám, kako da mu odatlen bude spasa! Ja bih se usudio zamoliti preuzviš. gospodina barona Mollinaryja, zapoviednika krajine, da bi izvolio svoju poznatu veledušnu revnost za blagostanje krajine razviti i u ovom pravcu. Na škole se mnogo troši u krajini, napose na naobrazbu učiteljstva; ali za Boga, neka se budući učitelj nenaobrazuje tako, da bude apostolom materializmu i bezbožnosti! da se ruga sv. vjeri, i grdi njezine službenike. Momenat religiozni usuprot valja u učiteljištih i u drugih školah budno i energički štititi i urgirati, a crkvi i njezinim službenikom dopustiti oko krajiških škola veću vlast, nego-li dosada. Tim samo mogli bismo se nadati preporodu Slavonije. Pokojni Relković bio je velik patriota; živuć u tudjem svietu trudio se naći lieka poganû životu svojih sunarodnikâ pa po Satiru poručuje braći svojoj:

. . . molite vaše obrstare
I biskupe crkve poglavare,
Neka mole svietlu cesaricu
Vašu majku i vašu kraljicu
Baš Mariju dragu Tereziju
— — — — — —
Milostivo neka zapovjedi,
Svaka župa da s' meštrom providi;
— — — — — —
— — — — — —
Koji bi Vam mladež naučili
— *Da bi bolje Bogu poslužili* —
Štiti, pisat i Boga moliti.

Ali Relkovića nije ni narod niti su ga njegovi poglavari slušali, pa baš u ničem; a tako ni u školi. Nakupilo se je doduše više školâ, ali drugčijih nego-li po Relkovićevoj namisli, jer jim cilj nije: „da bi bolje Bogu poslužili.“ Još su 23 godine do sto godinâ od smrti Relkovićeve. Najljepši spomenik i proslava njegove stogodišnje uspomene bit će mu, ako odmah danas i narod i poglavari podju za liepimi željami toga za svakoga slavonca velikoga patriote. Ako tako nebude, zalud sve, štogodj se učini slavoncu na hasnu Zalud bude i spas šumâ, ako ga nebude, koji će svoj trudak uživati. —

3. Svi prijatelji naroda veoma veliku zadaću pripisuju činovničtvu; dobar je činovnik materijalnoj dobrobiti naroda drugi otac i mati, a za dobro duševno je vrlo koristan i nuždan savjetnik i pomoćnik. I koliko traži od njega zakletva, da nečini uredovne zlorabe, toliko od njega traži njegov naprama narodu odnošaj: da si mora sticati svakojakâ izkustva, po izkustvu da si mora oštriti razbor, i sa tako mudrosti punim razborom priticati narodu kano otac i prijatelj. Nevaljano činovničtvo vodi narod u propast — dobro činovničtvo vodi narod k sreći njegovoj. Tako nas uči život narodâ.

Uz otu je istinu i ova sigurna: da je po absolutiji, koja je vladala u Slavonskoj granici, nevaljao činovnik još potencirao gorke u narodu posljedice svoje osobne zloće. Jer je na mnogih mjestih i mnogo putâ manji činovnik trovao narod pod plaštem absolutije, ali njemu sámu absolutija ni truna nije naškodila. Hvala na plemenitosti mnogomu i mnogomu kapetanu, koj je u srcu revnovao za svoj narod; ali je žalostno spominjati, kako je ili toga kapetana zamienio drugi zločesti, ili kako mu je u satniji manji činovnik radio svim plemenitim simpatijam za narod unatoč. Najkužnije je djelovao u narodu priezor vjere od mnogih nekadanjih oficira; i što je bliže k našemu vremenu, sve je on više na javu izlazio. Mnogomu je svećeniku moralo dozlogrditi prijateljstvo s pojedinim oficirom gledajuć, kako ga oficir drži najamnikom kakovim, koj za volju plaće mastne narodu kod smrti pomaže i sprovadja ga, krsti i izpovieda. Gdje pako nije bilo izrazita priezora, tuj svud vladao je nemar za vjeru, riedkom samo gdjekuda iznimkom.

Razžalit će se jako mnogu od gospode nekadanjih krajiških činovnikâ, kad čuju, kako je njihov stališ kriv takodjer propasti slavonskoga naroda. Ali što bi znali odgovoriti, kad bi jih čovjek zapitao: jeli bi na stotinu oficirâ, koji su zadnje stotine godinâ služili u granici našoj, došao jedan, koji je tako vjeri svetoj išao u prilog, da je pojedine zapoviedi izdane kada na probit vjeri skladao sa primjerom svoga života? Narav onoga sistema, koji je kod nas vladao, nije toga dopuštala. Kako je taj sistem ubijao u vjeri narod, tako je ubijao i vjersko osvjedočenje u svakom pojedinom stražaru i činovniku toga sistema. Zato treba takodjer reći: dajte nam činovničtvo dobro, vjerno vjeri pa domovini, ako hoćemo, da Slavoncu pomognemo. Sigurno se je imao bojati svaki oficir svoje, osobito visoke gospode, što pukovnikâ, što i dalje. Ali je-li marila i veća strana oficirâ u granici svojski za savjete i naredbe generalkomande izdane toliko pnta zaradi morála? Ova je tri puta sve strožije izdavala zabranu noćnih na sokaku svake vrsti sastanakâ; pak jesu-li izveli do slova tu zabranu? Tko danas živi kod nas, svatko će mi svjedočiti, da je nisu izveli. Dogodilo se je i ovo. Carski hofkriegsrath i generalkomanda u tri puta su savjetovali i putili, da se razuzdanim troškovom kod pirova na kraj stane ograničivajuć svatbenu slavu samo na jedan dan. Hajde neka sad tko dodje i kaže, kako se je dugo to spominjalo? — Činovnik valja da sám cieni kršćanski morál kano neprocjenivo blago, i vjeru, na kojoj se taj moral osniva; onda će tek rado prihvatiti svaki onakov zakon i svaku naredbu, i uvodit u život sa svom energijom. Pak će i narod, makar je toliko pokvaren, radje slušati činovnika, u koga opazi, da sbilja štuje vjeru. Barem mene o tom upućuje vlastito moje izkustvo, koje sam imao priliku steći si. I nije mi čudo. Pusti paragraf neće ogrijati nikoga; no osvjedočenje, koje zadahnjiva vjera, djeluje silno na prostoga čovjeka, koj nije skroz pokvaren. To osvjedočenje djeluje još silnije, kad se vidi u onoga, u koga se toliko neočekuje koliko u svećenika, dakle kad se vidi u oficira ili drugoga svjetskoga činovnika.

Zato dajte narodu činovnikâ pravih kršćanâ, da spasite narod. Liberalci ili pače bezvjerci učinit će, da narod podje i dalje kako je počeo, ali onda na liepoj i plemenitoj Slavoniji neće potomci Sekulićâ, Terzićâ, Relkovićâ živjeti, nego će ostati pusto groblje svježe nekada hrvatske krvi! —

4. Obične naredbe i obična sredstva nedotiču, kad je shrvati kakvo vanredno zlo. Za to vidimo, da se n. pr. u vrieme rata ili glada ustrojavaju pomoćna družtva, proti haranju pijanstva družtva trieznosti itd. Tako uz paragrafe i oblasti i crkvene i svjetske preporučam ja proti onomu zlu, koje Slavoniju ubija, mjestne

*

odbore za javni moral. U takovu mjestnom odboru morao bi imati mjesto svaki župnik. Ostali ustroj mislim da nebi bilo mučno stvoriti. Pa kakovu bi zadaću imali takovi odbori? Najprije spominjem, da se i sada još napredna Francezka nije bojala ni stidila u svoje zakone metnuti, da se ima pijanstvo kazniti. Ni kod nas nebi smjelo biti stid griehove, što se javno u našem narodu čine proti ćudorednosti javnoj, proškribirati državnimi zakoni i naredbami i stalne jim kazne dopitati. Mjestnim bi onda odborom bila zadaća paziti na onakove prekršitelje, i kod upravnih organa (ili kad što i sudbenih) urgirati da se kazne. Posebice bi ti odbori i tu imali zadaću, da točnim poznavanjem javnih manâ svjetuju višje vlasti na nuždni postupak proti tim manam, recimo ili strožjimi kaznami ili dizanjem možda kakovih zavodâ u zemlji, koji bi trebovali narodu n. pr. bolnicâ, sirotištâ, preustrojavanje ili dizanje školâ itd.; ili opet i ukidanjem kakovih uredabâ, koje sumnjivo djeluju na moral u narodu itd.

Ja sam ovu misao o mjestnih odborih više natuknuo nego-li razvio, ostavljajuć to izkusnijim i vještijim od mene. Oni će bolje uvidjeti, je-li ovo što predlažem dosta praktično ili ne. Samo to želim postići, da osim zakona i javnih službenika sám narod kroz svoje izabrane članove radi, da se otme svojoj propasti. Ako se dakle nemili način, koj ja predlažem, nadjite bolji i shodniji. Samo dajte što snažniju podporu javnim oblastim. Nemože i najbolji činovnik doći na sve, i boriti se sam proti ovolikomu zlu. A ovomu zlu valja odoljeti čim prije, ako nećemo, da od njega narod brzo i sigurno propadne.

(Konac će sliediti.)

Jubilej.

Piše Dr. *M. Štiglić.*

(Konac.)

Kazasmo gore, da se i u ovom svetom ljetu jubilejska izpovied valjano obaviti može samo pred onim svećenikom, koj imade jurisdikciju u obće izpoviedati. Za duvne pako i njihove novače treba posebne jurisdikcije. Redovnici (regulares) kakva god reda ili sbora (congregatio) kano i svi drugi vjernici smiju se po volji odnosno i bez privole svojih poglavara izpovjediti komu god izpovjedniku bilo svjetovnomu svećeniku, ili redovniku, nu ovaj posliednji treba da imade jurisdikciju od dotičnoga biskupa u čijoj diecezi hoće da izpovieda.[1]) Tantum complicem in peccato turpi, quoadusque hoc peccatum est materia necessaria sacramenti poenitentiae, non potest confessarius neque tempore Jubilaei valide absolvere, nisi in articulo vel periculo mortis. Quodsi secus facere ausus fuerit, imo in ipso periculo mortis, si alius sacerdos licet non approbatus ad confessiones sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem, incurrit excommunicationem latae sententiae speciali modo Pontifici Romano reservatam.[1]) Non autem incurreret hanc poenam, si complex in morte alteri confiteri recusaret.[2]) Absolutio tamen in articulo mortis data, semper est valida. Izpovjednik ne smije odriešiti onih, koji su papom, prelatom, ili crkvenim glavarom ili sudcem imenice izobćeni (excommunicati), obustavljeni (suspensi) i opovjedjeni (interdicti), ili o kojih je sudbeno izrečeno, da su pali pod crkvene kazne, ili proti kojim je ovakva kazna obznanjena, ako za ove svete godine nisu zadovoljili, ili kako treba sa strankami se poravnali.[3]) Nu ako bi komu bilo baš nemoguće za to vrieme zakonitoj dužnosti zadovoljiti, a tvrdo obeća, da će to čim prije učiniti, po nauku Benedikta XIV. mogao bi ga izpovjednik odriešiti.[4])

Potest tamen confessarius absolvere personam sollicitatam ante denunciationem ob lucrandum jubilaeum, si possit credi personae, quod certo sit denunciatura.[5])

Svi izpovjednici vlastni su za svetoga ljeta odriešiti od svih i najvećih grieha, da i od zadržanih (reservatis) bilo papi ili biskupu. Papi su samo dva grieha zadržana bez crkvene kazne (censura) i to: falsa accusatio de crimine sollicitationis[6]), i ako tko god od koludra ili koludrice, koji imadu zavjet podpuna siromaštva, uzme dar u vriednosti od preko 10 rimskih škuda, naših od prilike 24 fr.[7]) Ostali su svi skopčani s kaznom, koje sve potanko nabraja Pio IX. u pečatnici „Apostolicae Sedis“ 12. Lipnja 1869.

Nadalje mogu izpovjednici za ovo vrieme odriešiti od svih crkvenih kazna, ma kako i s kakva god uzroka nametnutih ili po zakonu (de jure) ili po crkvenom poglavaru (ab homine), bile pridržane biskupu ili sv. otcu, makar i na osobiti način (speciali modo). Dapače ovo vrieme mogu odriešiti i od krivovjerstva (haeresis), kao što se izjavi sv. Penitencijarija.[8]) Non possunt autem absolvi confessarii, qui complicem absolvere ausi fuerint.[9])

---

[1]) Pio IX. pečat. „Gravibus Ecclesiae.“

---

[1]) Benedikt XIV. pečatnoca „Sacramentum poenitentiae“ 1. Lipnja 1741. §. 4. i „Apostolici muneris“ 8. Veljače 1745. §§. 3. i 4. Pio IX. pečat. „Apostolicae Sedis“ 12. Lipnja 1869. Sectio I. n. 10. [2]) Gury II. 586. quaeritur 5º. [3]) Pio IX. pečat. „Gravibus Ecclesiae.“

[4]) Konstit. Benedictus Deus 25. Pros. 1758. — [5]) Benedikt XIV. ondje. [6]) Benedikt XIV. Sacramentum poenitentiae. [7]) Klemente VIII. i Urban VIII.

[8]) „Indulget insuper eadem Sanctitas Sua, ut durante Jubilaeo, fideles rite dispositi absolvi possint etiam a crimine haeresis, firma tamen obligatione abjurandi errores seu haeresim, reparandi scandala etc. prout de jure.“ S. Poenitentiaria 25. Januarii 1875. [9]) Ista.

Budué da se za ovoga svetoga ljeta samo jednom može dobiti obilno proštenje, samo jedan put i to u onoj izpoviedi, koju tko ozbiljno odluči obaviti s namjenom. da postane dionikom obilatoga proštenja, može izpovjednik dotičnika odriešiti od zadržanih grieha i kazna[1]). Po tom, ako bi već tko god bio od zadržanih grieha ili kazna odriešen, i u ovakav grieh ili kaznu opet pao, izpovjednik ga ne može više odriešiti, pa makar još ne ovršio svih za proštenje propisanih djela.[2]) Paće niti onda ga ne bi mogao odriešiti, kad bi poslie jubilejske izpoviedi, na kojoj nije imao nikakva zadržana grieha ili kazne, pao u takav grieh.[3]) Dočim, ako bi bio na jubilejskoj izpoviedi odriešen od takvoga grieha ili kazne, a kašnje ne bi hotio ovršiti sva propisana djela, ostao bi za uviek odriešen, jerbo grieh i kazna jednom directe oproštena. nikad se više ne povraća; niti bi za to dotičnik smrtno sagriešio.[4])

Nu ako bi tko na jubilejskoj izpoviedi nehotice zaboravio izpovjediti zadržan grieh ili kaznu, tada bi ga mogao kašnje od ove svaki izpovjednik directe odriešiti.[5]) Ako bi se nevaljano izpovjedio, tada ako bi zamučao uprav oni zadržan grieh ili kaznu, izpovjednik ga po izmaku svetoga ljeta ne bi mogao odriešiti; mogao bi ga pako za vrieme istoga, ako se ozbiljno odvaži domoći se obilnoga proštenja, te je pripravan ovršiti propisane uvjete do kraja. Ako je pako tko god zadržan grieh ili kaznu izpovjedio, nu s drugoga gledišta bi mu izpovied bila nevaljana, tada uče njeki sa salmatinskimi bogoslovi[6]), Lugom[7]), Gurijem) i Ballerinijem[7]) proti sv. Alfonsu da bi ga mogao odriešiti.

Zakon, koj zabranjuje krivcu zadržana grieha ići u tudju biskupiju, gdje takav grieh nije zadržan, navlaš s tom namjenom, da izbjegne zakonu glede zadržana grieha u svojoj biskupiji (si alio tendat praecise in fraudem reservationis), na jubilejsku se izpovied ne proteže, jerbo u ovoj izpoviedi može biti i kod kuće od zadržana grieha odriešen. Tako isto, ako bi tko god na račun svetoga ljeta počinio zadržan grieh ili s kojim je skopčana crkvena kazna, može ga izpovjednik odriešiti, ako se za nj kako treba pokaje.

[1]) Pio IX. u pečatnici „Gravibus Ecclesiae" veli: hac vice; sv. pako Penitencijarija 25. Sieč. t. g. odgovori: „Declarat vero (Sua Sanctitas), vi praesentis Jubilaei una tantum vice absolvi posse a censuris et casibus reservatis."

[2]) „An Confessarii absolvere possint poenitentem, qui jam a reservatis et a censuris absolutus in ea denuo inciderat, antequam opera impleverit ad Jubilaeum adquirendum praescripta? S. Poenitentiaria respondit: Virtute Jubilaei posse una vice tantum absolvi a reservatis et a censuris; seu Negative." Srav. Unita Cattolica 1875. br. 111.

[3]) Benedikt XIV. konstit. „Convocatis" n. 24. [4]) Sv. Alfonso 6. 537. Lugo de poenit. Dist. 20. n. 100. Salmaticenses de poenit. cap. 13. n. 57. [5]) Sv. Alfonso, ondje quaeritur 4[o]. [6]) Ondje n. 41. [7]) Ondje n. 110. i 113. [8]) Compendium Theol. mor. II. n. 1073.

[9]) Ondje str. 478. nota a.

Mogu takodjer izpovjednici za ovoga sv. ljeta zamieniti drugimi pobožnimi djeli sve proste zavjete (vota simplicia), makar i prisegom potvrdjene ili svetoj stolici pridržane, osim: *a*) zavjeta vječne čistoće (perpetuae castitatis), *b*) kakova reda (religionis), *c*) kojim se je pokornik komu zadužio i ovaj to jurve prihvatio (votum obligationis, quod a tertio acceptatum fuerit, seu in quo agatur de praejudicio tertii), i *d*) zavjeta kao za kaznu, čuvajućega od grieha (votum poenale, quod praeservativum a peccato appellatur).[1]) Po tom ne mogu izpovjednici niti za ovo sveto vrieme mienjati svečanih zavjeta (vota solemnia).[2]) Mogu pako zamieniti sve, od kojih mogu oprostiti biskupi redovitom vlašću, i proste pridržane svetomu otcu osim četiri gore naznačena.

1. Što se poimence tiče zavjeta vječne čistoće, ovoga samo onda ne mogu izpovjednici mienjati, kad imade na sebi sve uvjete, sbog kojih je sv. otcu pridržan. Doživotna pako čistoća papi je samo onda pridržana, ako je podpuna (castitas perfecta) t. j. koja izključuje svaki čin, koj se čistoći protivi. Po tom nije zadržan zavjet, ako se je tko god zavjetovao, da se ne će ženiti (udavati), da ne će blud činiti (fornicari), non petendi vel non reddendi debitum conjugale — itd., ili ako se je samo neupravce (indirecte) zavjetovao obdržavati čistoću, kano n. p. da će primiti svete redove. Nadalje da ovaj zavjet bude zadržan, ima biti bezuvjetan (votum absolutum). Tako n. p. nije pridržan, ako se je tko zavjetovao na čistoću uz uvjet: ako ozdravi, ako ga mine pogibelj itd., pa makar se uvjeti izpunili, jerbo kakvi bijahu zavjeti iz prvine, takvi su i sada. Izviše ovaj zavjet je samo onda sv. otcu zadržan, ako je opredieljen. Mogu ga dakle izpovjednici mienjati, kad bi se tko god zavjetovao, da će ili čuvati vječnu čistoću ili pohoditi kakvo sv. mjesto; osim možda, ako su i u ovom sv. godištu oba zavjeta pridržana n. p. vječne čistoće ili redovničtva.[3]) Napokon zavjet ne smije biti učinjen iz straha makar i maljašna (ex levi metu) i izbježljiva.[4]) Tko se je zavjetovao, da će kroz više godina n. p. 5, 10, 20 obdržavati čistoću, pak makar uz sve druge gore naznačene uvjete, može mu izpovjednik za ovoga sv. ljeta taj zavjet promieniti, jerbo je samo zavjet doživotne čistoće papi pridržan.

2. Ne mogu izpovjednici zamieniti zavjet redovničtva. Pod ovim se zavjetom razumievaju ovdje tri bitna zavjeta (vota substantialia), svih onih religiosnih redova, koji imadu svečane zavjete, paće i posebni zavjet pojedinih redova, kano n. p. zatvor duvna sv. Klare, te zavjet, da će tko stupiti u takav red ili ovomu skroz uzporedjen.[5]) Po tom, da se koja osoba zavjetuje postati milosrdnom sestrom, mogao bi joj izpovjednik ovaj zavjet

[1]) Pio IX. pečat. „Gravibus Ecclesiae." [2]) Benedikt XIV. konstit. „Convocatis."

[3]) Brixener Kirchenblatt, 1875. br 6. [4]) Müller, Theologia Moralis. Vindobonae 1869. svez. II. str. 268.

[5]) Brixener K. B. ondje.

promieniti, jerbo sbor milosrdnih sestara nije red u strogom smislu. Nu i u zavjetih redova u strogom smislu može izpovjednik promieniti one okolnosti, koje ne zadiru u sućnost bitnih zavjeta; tako n. p. da se tko zavjetuje odmah stupiti u red, može mu izpovjednik to odgoditi; ili ako se je zavjetovao stupiti u jako strog red, može mu dopustiti, da stupi u manje strog.[1]) Ako je tko prekršio svečani zavjet, da ga izpovjednik od toga grieha smije odriešiti, po sebi se razumieva. Što smo rekli o zavjetu vječne i podpune čistoće, valja takodjer i o zavjetu redovničtva.

3. Ne mogu izpovjednici promieniti onih zavjeta, kojimi se je pokornik komu zadužio, i ovaj to jurve prihvatio; a to zato, jerbo sv. otac ne će, da se time povriede prava treće koje osobe. Tako n. p. da se tko zavjetuje, da će crkvu znatno darovati, i crkveno poglavarstvo to primilo, nitko mu ne može toga zavjeta promieniti, jerbo bi to bilo crkvi na kvar; osim ako se dotično poglavarstvo odreče toga prava, ili obećanje jošte nije primljeno.

4. Napokon ne mogu se promieniti zavjeti kao za kazan čuvajući od grieha. Takav zavjet bio bi kad bi se n. p. bludnik zavjetovao, da ne će u bludionicu, ili pijanac, da ne će u krčmu, jerbo se tamo obično opije; da ovakvih zavjeta nitko ne može i ne smije mienjati, po sebi se razumieva. Svrha bo je svetomu ljetu, da se svatko ostavi grieha i kani grešnih prigoda, nipošto pako, da mu jošte izpovjednik dopusti u ove se na novo upustiti. Nu ipak, ako bi koga ovakva promjena isto tako čuvala od grieha kano i sam zavjet, tada bi mu mogao izpovjednik takav zavjet promieniti.[2]) Svakako pako izpovjednik u mienjanju ovakvih zavjeta ima biti osobito oprezan, da ne prekorači granice povlastice i da prije zrelo prosudi, kojim će djelom dotičniku zavjet promieniti, da ga ovo sbilja isto tako kano i sam zavjet očuva od grieha.

U ovoj sv. godini zavjeti se smiju samo promieniti (commutare), podnipošto pako odpustiti (dispensare).[3]) Promieniti pako zavjet znači, mjesto istoga naložiti drugo koje pobožno djelo veće ili jednako. Ovo djelo ima odgovarati zavjetu. Tako n. p. realni zavjet ima se promieniti u realno dobro djelo, osobni u osobno, doživotni u doživotno, vremeniti u vremenito. Zamienjeno djelo ne smije biti već samo sobom zapoviedano n. p. slušati sv. misu nedjeljom i blagdanom, časoslov (breviar) u onih, koji imadu velike redove ili u koludara i koludrica regulom svoga reda na to vezanih. Izpovjednik neka sa svake strane dobro prije prosudi, što bi moglo dotičniku najbolje pruditi spasu duše. Po našem mnienju držimo, da je u obće najshodnije promieniti zavjete u često primanje sv. otajstva pokore i pričesti.

Zavjeti se mogu promieniti samo u izpoviedi[1]), i to za ovoga svetoga ljeta samo jedan put.[2]) Nu može izpovjednik jednu te istu osobu u jednoj izpoviedi odriešiti od sadržanih grieha i kazna, a u drugoj promieniti zavjete, ako obje izpoviedi obavlja s namjenom, da dobije jubilejsko proštenje; pače to smiju i različiti izpovjednici, t. j. jedan odriešiti od grieha i kazna, a drugi promieniti zavjete.

Napokon mogu izpovjednici za ovoga svetoga godišta oprostiti nepravilnost (irregularitas), u koju je tko upao povriediv crkvenu kaznu. Tako nepravilnimi mogu postati samo duhovnici imajući velike redove, i to kad uzprkos što su n. p. izobćeni, obustavljeni ili opovjedjeni, obavljaju službu svetoga reda. Nu da ovakovim smiju izpovjednici oprostiti nepravilnost, ova ima biti tajna.[3]) Mogu pako tu nepravilnost oprostiti samo u izpoviedi i to jedan put za ovoga svetoga godišta. Biva to poslie odrešbe riečmi naznačenimi u rimskom obredniku.[4])

Ako je n. p. župnik imajući na sebi crkvenu kaznu morao u nuždi misiti, tada kažemo sa pobožnim Zennerom, da nije postao nepravilnim, pače niti sagriešio, samo ako se je savršeno pokajao.[5])

Kao što smo gore rekli, za ovoga svetoga ljeta, samo se jedan put može dobiti obilno proštenje[6]); na koje kano i na povlastice s istim skopčane imade pravo svaki, koji živi u zajedini sa sv. stolicom, samo ako je pripravan zadovoljiti propisanim uvjetom. Po tom, ako ne bi tko god dobio jubilejskoga oprosta, jerbo se

[1]) Srav. Loiseaux, Traité canonique et pratique de Jubilė str. 480 i dalje.

[2]) „Nisi commutatio futura judicetur ejusmodi, ut non minus a peccato committendo refraenet, quam prior voti materia.“ Pio IX. pečat. „Gravibus Ecclesiae.“

[3]) „Aliis in Jubilaeis concedi solet facultas commutandi vota dispensando; in praesenti vero conceditur tantum facultas ea commutandi; intelligine potest etiam in hoc casu concessam fuisse facultatem vota commutandi dispensando? S. Poenitentiaria 25. Januarii 1875. respondit: Negative.

[1]) Benedikt XIV. konstit. Inter praeteritos §. 63. n. 25. i konstit. Convocatis n. 23. „Vota tantum intra confessionem commutari possunt.“ Homo apost. str. 16. n. 64. 10⁰. „Confessarii tantum in foro sacramentali . . . . . . possunt vota commutare.“ Neyraguet, Compendium Theolog. moral. tr. 22. c. 4. a. 2. p. 24.

[2]) Benedikt XIV. konstit. Convocatis n. 24. 52. i konstit. Inter praeteritos §. 84.

[3]) „Super occulta irregularitate . . . ob censurarum violationem contractam dumtaxat.“ Pio IX. pečat. Gravibus Ecclesiae.

[4]) „Et eadem auctoritate dispenso tecum super occulta irregularitate, in quam ob censurarum (censurae) violationem incurristi, et habilem reddo et restituo te executioni ordinum ac officiorum tuorum nec non superiorum ordinum assecutioni. In nomine Patris † et Filii et Spiritus Sancti. Amen.“ Sravni Rituale Romanum, Vindobonae ex officina Mechitaristica 1848. str. 76.

[5]) Zenner, ondje 71.

[6]) „Ut plenissimam anni Jubilaei omnium peccatorum suorum indulgentiam, remissionem et veniam, annuo temporis spatio memorato semel consequantur, misericorditer in Domino concedimus et impertimur.“ Pečatnica Gravibus Ecclesiae.

nije n. p. valjano izpovjedio, može ga dobiti dokle god traje ovo sv. godište: niti je dužan ponoviti sva k tomu propisana djela, dosta je, da ovrši ono, što je prije učinio nevaljano. Tako isto. da bi tko recimo u mladosti zamučao smrtni grieh u izpoviedi, i poslie na to skroz zaboravio, te se u ovom sv. ljetu bona fide izpovjedi i pričesti, takav se ne lišava svetoga proštenja.

Ovo se proštenje može namieniti i pokojnikom u očistilištu, ili kako kaže Pio IX. u spomenutoj pečatnici, dušam, koje su s Bogom po ljubavi spojene s ovoga svieta preminule, pače kako se je isti sv. otac izjavio, mogu ovo proštenje dobiti ujedno i živući za se i namieniti ga pokojnikom.[1])

U svetom ljetu obustavljaju se sva proštenja podpuna i nepodpuna, osim za pokojnike, koja su skopčana s angjeoskim pozdravom, ili se daju onim, koji pohádjaju presv. oltarsko otajstvo prigodom klečanja, prate sv. pričest kad se nosi bolestnikom, te koja drugi daje osim sv. stolice, n. p. biskup kad posvećuje crkvu.[2]) Nu dotična proštenja obustavljaju se samo u redovitom jubileju, ne pako u izvanrednom, i to samo prve godine, kad u Rimu traje jubilej, da se tako vjernici potaknu na hodočašće u Rim. Ove godine, budué da se sv. ljeto slavi u jedno te isto vrieme u Rimu i izvan Rima, sv. otac papa nije nikakvoga proštenja obustavio, osim obilatoga, danoga povodom vatikanskoga sabora u formi jubileja.[3])

To je, braćo svećenici, što sam scienio za koristno napisati povodom ovoga svetoga godišta. Do ovoga sv. vremena stoji možda mnogih nas a i vjernika vječni spas. Bog zna hoćemo-li već kada ovoliku milost doživiti. Morda je ovo zadnja sgoda, da si duši svojoj priskrbimo podpun mir. Sada je osobito vrieme, da i mi svećenici uzkrsnemo i da sijemo s uztrpljenjem i trudbom, kako bismo želi s veseljem i blagoslovom. Nu na nas je po najglavnije i to, da se i vjernici sbilja okoriste ovim velikim oproštenjem. Uputimo ih dakle u svem, što im treba za to znati i činiti. Žrtvujmo se, da tolika milost sv. matere crkve ne prodje bez koristi i ploda. Sveto ljeto je još dugo. Neizmjerno puno blagodati možemo pribaviti i sebi i vjernikom to živim to mrtvim. Plod ovoga proštenja bit će utjeha duši našoj, slava zvanju našem, kruna nagradi našoj pri Bogu. Ne štedimo dakle truda. već učinimo sve moguće u svojoj vlastitoj sobici, na propovjedaonici, u izpovjedaonici, u posjetih bolestnika i u javnoj službi božjoj, da i mi i vjernici postanemo dionici obilatoga proštenja, koje nam sv. crkva za ovoga svetoga ljeta nudja.

[1]) „SS. Dominus Pius PP. IX. in audientia habita ab infrascripto Cardinali Praefecto S. Congregationis Indulgentiis sacrisque Reliquiis praeposito die 25. Aprilis benigne declaravit, Jubilaei Indulgentiam cumulative pro se et pro defunctis lucrari posse. „Datum ex Secretaria ejusdem Congregationis die 25. Aprilis 1875. J. Card. Ferrieri, Praef. [2]) Benedikt XIV. konstit. „Cum nos“ §. 1.
[3]) Srav. pečat. Gravibus Ecclesiae.

Viestnik.

Zagreb. Na 16. Lipnja navršit će sv. Otac dvadeset i devet godina svoga papovanja. Svaki vjeran sin svete crkve katoličke hvalit će velikoj onoj božjoj providnosti, koja nam ga čuva baš u ovo vrieme, gdje se neprijatelji nemogu dočekati njegove smrti, misleći da će onda razbiti središte katoličkomu jedinstvu i jednu Kristovu crkvu raztepsti u stotinu državnih crkava. Na svestrane molbe odredio je sv. Otac, da se baš na 16. Lipnja sav katolički sviet posveti presvetomu srcu Isusovu. Mi smo o tom jur izviestili u našem 19. broju, sada samo dodajemo: da je propisana posvetna molitva prevedena na hrvatski jezik, i da se može dobiti u nadbiskupskoj pisarni, komad po 1 novčić. Preuzviš. gosp. nadbiskup pozvao je okružnicom izdanom ovih dana sav kler, da kršćanski puk upute o smislu rečene posvete, i da ga pozovu, da tu posvetu obavi 16. Lipnja javno u crkvi, ili barem privatno.

— Po naredbi preuzviš. g. nadbiskupa bit će u Zagrebu jubilejske procesije u tri nedjelje, naime 20. 27. Lipnja i 4. Srpnja. Procesija će poći iz prvostolne crkve i obaći crkve sv. Katarine, sv. Marka i franciškansku, te se povratiti u prvostolnu crkvu. Pobožnost počimlje svaki put u 6 sati u jutro s pjevanom misom u prvostolnoj crkvi. 4. Srpnja završit će se prodikom o jubileju; no u nedjelju pred 20. Lipnja, dakle na 13. Lipnja imat će dušobrižnici razložiti puku jubilejsko proštenje, te ga pozvati na procesije.

— Članak o jubileju od dra. M. Štiglića, koj smo donieli u našem listu, pretiskan je za sgodniju porabu i svećenstvu i vjernikom napose u knjižičku od tri arka u malenoj osmini, koja sadržaje takodjer sve propisane molitve. Knjižička je tiskana na trošak preuzviš. g. nadbiskupa, te će se medju svećenstvo porazdieliti bezplatno. No može se i kupiti u knjigarni Albrecht i Fiedler za 5 novč.

— Ovih dana objavljen je okružnicom svećenstvu nadbiskupije zagrebačke račun o dohodcih i troškovih zaklade i zavoda nemoćnih svećenika za godinu 1873., podpisan od prečst. g. kanonika Guglera. Po tom računuiznose zakladne glavnice 147,108 for. i $23^1/_4$ novč. Sav prihod za god. 1873. iznosi: *a)* od zaklada i drugih izvora 18.779 for. $67^3/_4$ for. *b)* od iznajmljene kuće u Novoj Vesi 412 for. 50 novč. *c)* od prinesaka svećenstva 1948 for. 26 novč., ukupno dakle 21.126 for. $27^3/_4$ novč. Razhod pako iznosi ukupno 12.268 for. i $^1/_2$ novč. Ostatak je dakle 8.858 for. $27^1/_2$ novč. Da se te svote bolje razumiju, primjećujemo, da se u prihod nebilježe morda samo kamate od glavnica, jer su ove iznele samo 6.999 for. $16^1/_2$ novč., nit se u razhod nemeće samo ono, što se troši na podporu nemoćnikom i za nemoćnički zavod, jer je taj trošak izneo samo 7412 for. i 50 novč. To smo morali za to reći, da si

tko nepomisli, da nemoćnički zavod ima čista dohodka za uzdržavanje nemoćnika preko 20.000 for. Na nemoćnike neposredno jedva se može trošiti kakvih 7000. Što se glavnica pomalo povećava, to je samo od prinesaka svećenstva, budući da se svake godine od tih prinesaka kupi razteretnica od kakvih tisuću for. No kraj toga još sveudilj stoji dug passivni od kakvih 20.000 for. nadbiskupskomu sjemeništu. Mi smo lane već govorili o ovom dugu, pa nam je baš drago, da je preuzviš. g. nadbiskup za Rujan naviestio diecezansku konferenciju; donle će se barem sav postanak i obstanak toga duga na čisto izvesti.

— Svibanjka pobožnost. U Zagrebu se je ta pobožnost ljetos činila jedino u crkvi milosrdnih sestara. Moramo priznati, da je indifferentizam vjerski kod nas predaleko segnuo, te nema ni izdaleka one žive vjere niti pobožnosti, kakovom se odlikuju katolici drugih zemalja. Istina tomu su uzrok kod nas razne okolnosti, kojim nismo sami krivi, ali mnogo i premnogo krivnje pada i na naša ledja. Dok bura nevjere, koja hara po našem bližnjem i daljnjem susjedstvu, prelazi naše granice, kod nas još nema nikoga, koj bi joj se živo i odvažno uzprotivio. Zato smo se veoma radovali, motreći, kako se barem svako podvečerje prikupljuje sviet u spomenutu crkvicu, da prisustvuje svibanjskoj pobožnosti. Ako se i ne možemo pohvaliti, da smo vidjeli naše uglednike, gdje no bi se u krugu svoje narodnje braće zajedno molili Bogu i tražili zaštitu Marijinu za sebe, svoje obitelji i cielu milu domovinu, o kojoj rado govore i snuju; ako i niesmo vidjeli obilan broj odličnih gospodja, koje bi, kako to čine najodličnije u drugih zemljah i gradovih, privadjale svoju mezimčad u crkvu, te joj dale priliku, da sasluša liep duševni nauk, te se od mladenačke dobe priuči u zgodi i nezgodi prizivati nebesku majku u pomoć: milo nam je ipak, što smo vidjeli ipak ovelik broj majka inih stališa, koje imadu liep i svet zadatak, ali ujedno i vrlo mučan, dapače izmedju svih najmučniji, odgojiti najme naraštaj na čast Bogu i na korist narodu. Ove majke a uz njih dječica okruživale su liepo urešeni žrtvenik Marijin, i u toj ugodnoj crkvici skladnom pjesmom i pobožnom molitvom častile majku božju.

Nego kan da je i to previše bilo neprijatelju ljudskoga spasenja; barem nas je nemilo sjetio, da ima i kod nas razuzdane mladeži, koja se usudjuje kršćanske pobožnosti smetati. Onaj isti naime duh, koj je provocirao sramotne izgrede u Gradcu i do nedavno u Bruselju, koj se ne žapa pogrditi najsvetija mjesta, i koj je ožigosala sva poštena štampa, počeo se je ukazivati i kod naše mladeži, i to one, koja polazi srednja učilišta. Našlo se je naime medju njimi takovih, koji su u crkvi na očigled prisutnih počinjali djela, kakovih bi se stidilo i najzapuštenije čeljade, te je trebalo prijave i zabrane, da se daljnje nedostojnosti preprieče. Mi to spominjemo želeći, da se kod naše mladeži u obće bolje pazi na uzgoj, bez koga ipak ne može biti vriedna makar uz najbolju obuku, zauzeti ona mjesta, za koja se pripravlja. Mi to spominjemo napose radi zavoda što ih polaze, znajući, da će njihovi glavari htjeti i znati, svomu zavodu uzčuvati čestit glas, a najposlje i poradi roditelja, da kod djece upotriebe svoj ugled i na njih djeluju; tim će izvršiti samo svoju dužnost na korist svoju i djece svoje, i pripomoći zavodom, koji bez njihove pripomoći i onako će težko moći uspjeti.

Pokvarenosti mladeži, a napose onakovim izgredom nećeš stati na put van ulievajuć joj kršćanski duh, koj žalibože sve više gubiva. Sad se je već prešlo preko one misli, da bi se u uzgoju moglo kršćanstvo čim drugim zamieniti, te se već čuju sa svih strana uzdisaji i tužbe na neobuzdanost mladeži. Dapače njeki od samih onih, koji su pripomogli u školi umanjiti ugled religiji, izpoviedaju jasno i glasno, da je ona jedina podloga uzgoju. Da takav uzgoj bude moguć, potrebito je, da vjera pronikne u duh i srce svih onih, kojim je zadaća uzgajati. Vjeru treba oživiti u kući i školi. *S. N.*

Njemačka. U ruke vratislavskoga nadbiskupa poslalo je više svećenika litomjeričke biskupije adresu na njemačke biskupe, koja je liberalne piskare strašno razljutila, da se nemogu dosti nagrditi i naružiti dotične svećenike. Veli se uz ostalo u adresi: „Jošte malo i biti će crkva u Njemačkoj slobodna, slobodna ko što u prvih stoljećih, slobodna gospodujući u srcih vjernoga puka, kad joj moćnici toga svieta odriču svako pravo i svaku zaštitu. Usmjeljujući se, izjaviti Vam prečastni biskupi, a napose Tebi, koj si iz ljubavi prama crkvi prezreo prijaznost mogućnika i koga mi s ponosom imenujemo au strijskim takodjer biskupom, naše udivljenje i priznanje, obećajemo sveto, kad i kod nas zagrmi glas: s Bogom u boj za crkvu, da ćemo, imajući pred očima Vaše bojeve i Vaše slavje, uvjek vjerno stajati uz naše pastire kano vodje, da postignemo onu vječnu krunu, koja je obećana uztrajnikom, ne bojazljivcem i kukavcem.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Hercelj Antonij duh. pomoćnik ide u Vel. Goricu. Ivanić Emerik iz Bele u Bistricu. Kutnjak Florijan iz Žabna u Maruševac. Peroković Martin iz Bistrice u Žabno. Benak Georgij za duh. pom. u Osekovo. P. Gregorij Škarić reda sv. Franje za privr. duh. pomoćnika u Sopje.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u čl. I.I. reda: Kompes Mato, seljak u Voloderu. Tušek Petar, bačvar u Štivici. Cikareli Nikola, sveć. biskup. Hvarske. Mladineo Matija, trgovac i Mароević Franjo, učitelj pučkih škola u Pucišću na otoku Braču. Versalović Franjo, posjednik u Novuselu na otoku Braču. Godišnji članovi: Zamlić Vinko, kap. u Opatijiji 15 g. č. Martinčić Ivo, kap. u Križovljanih 12 g. č. Dr. Jakševac Antun, arhidj. i žup. u Otoku 10 g. č. Tumpić Stjepan, žup. u Belcu 3 g. č. Bešvir Mijo, žup. Petrijanečki 3 g. č. Antolas Franjo, gospodar u Miholjancu 1 g. č. Majetić Josip, realac u Zagrebu. Svih dosada godišnjih članova 141.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 24.] U Četvrtak, 17. Lipnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

16. Lipnja 1875.

Veličanstvena, božanstvena prizora u kršćanskom svietu! Hiljade svećenika dižu danas prama nebu posvećene ruke a u ruku nebesko janje za Pija IX., stotine hiljada kršćanskih pobožnika približavaju se danas stolu Gospodovu, da prikažu svetu pričest za njega, iz miljunâ i miljuna kršćanskih srdaca lete danas put nebesa pred priestol Svevišnjega vruće molitve za najvećega muža toga vieka, za muža božje providnosti. Tolike molitve, toliki vapaji, tolike suze ganule bi bezćutan kamen, kako neće ganuti neizmjerne ljubavi, Boga velikoga!

Dugo je vrieme vrieme od devetnajst vjekova. Za to dugo vrieme mnogo se je muževa izmienilo na stolici Petrovoj, ali nijedan njih nije doživio na njoj vieka Petrova. Bog zna, gdje joj je izvor, ali davno već žive tradicija, da nijedan velesvećenik neće nositi tiare dvadeset i pet godina, da je tim odlikovao Bog samo prvoga papu, svetoga Petra. Osvjedočeni su kršćani, koji imaju glavu i srce na svojem mjestu, već davno, da je Pio IX. muž osobite božje providnosti; ali da je Gospodin upravo njega izabrao, da onu staru tradiciju oprovrgne, to su oni vruće želili i od Boga molili, ali nadati se nisu mogli. Što se je više primicao 16. Lipnja 1871., to su žešće kucala njihova srca, to su zažganije molitve prodirale nebesa. I osvanuo je napokon taj u crkvenoj poviesti preznameniti dan i našao Pija IX. živa i zdrava na stolici Petrovoj. Kršćanski je sviet hrlio u hramove, da se na koljenih zahvali Bogu svemožnomu za tu osobitu milost, svetoga otca obasuše adrese i čestitke sa svih strana ne samo iz Evrope nego i iz Amerike, Azije, Afrike, dapače i iz Oceanije. I čudnovato! Četvrti se je već put poslje onoga znamenitoga dogodjaja povratio 16. Lipnja, i Pio IX. sjedi još na apostolskoj stolici, sjed, istina, star i skučen, ali ipak zdrav i bodar i bistar. Čudnovato! Neprijatelji Kristovi navješćuju već dugo, navješćuju neprestano skoru smrt Pijevu; oni od svoje strane čine sve što mogu, da ju pospješe, nudjajući mu neprestance piti kaleže, otrovom njihovih pogrda, njihovih kleveta, njihovih svetogrdja napunjene. Pio ih pije, on se gorko tuži, da mu je srce puno prepuno toga otrova, da mu krvari od boli, ali on ipak neumire. Zbilja čudnovato! Poviest crkve Isusove pripovieda, da su obično oni pape nosili najduže tiaru, koje je ona najviše tištila, za kojih su valovi razbješnjena mora tolikom silom udarali o ladjicu Petrovu te se je činilo da će ju skrhati; ili koji su imali provesti veliku kakovu ideju, pokrenuti velik kakov pokret. Nedrži-li providnost božja Pija IX. od svih dosadašnjih papa najduže na stolici svetoga Petra, da od svih najviše trpi, da od svih najviše učini za slavu božju?

U dugom nizu Petrovih nasljednika malo će ih biti, koji su za crkvu toliko pretrpili, koliko Pio IX. Nije onaj samo mučenik, komu tielo na križ pribijaju, nego je mučenik i onaj, komu dušu na muke meću. A duša je Pijeva na mukah, od kada je na stolici Petrovoj. Pred vjekovi prorečeno je o njem „crux de cruce“, izkustvo neoprovrgava istinitost toga proročanstva. Godine 1846. na današnji dan imao je častni sbor u grimiz odjevenih dostojanstvenika crkvenih obaviti preznamenit čin, dati crkvi vidljivu glavu. Mastai Ferretti, snažan i krjepak muž od 45 godina, neobično liepa i plemenita lica, oko koga je uvjek prhao blag posmiešak, a pogleda, koj je neodoljivom silom predobivao svačije srce, dobi nalog, da čita cedulje. On čita prvu, čita drugu, treću, čita dalje — svigdje

čita Mastai Ferretti. Njegov glas biva slabiji, tiši, počima se tresti; a kad je sedamnajsti put proštio svoje ime, zamre mu glas na usnah, iz očiju mu poteče potok suza — on nemože dalje čitati. Kardinali ga tješe, bodre. Poslje duže stanke nastavi čitati drhćućim glasom, i čitaše, dok je častna družba kliknula: habemus pontificem! Bijaše to Mastai Ferretti — Pio IX. Družba klicaše, Pio plakaše. A kad su s angjeoske tvrdje zatutnjeli topovi i zazvonili zvonovi i zatrubile trublje i Rim zagrmio klicanjem „Evviva Pio Nono“, zastrla je liepo lice Pijevo duboka tuga i on šaptaše svojoj družbi: „oggi comincia la persecuzione.“ I dobro je slutio Pio. Još neminuše ni dvie godine, a strašna neman, revolucija, podiže glavu, da ga raztrga. Preodjeven moraše on s presvetim tielom na srcu pobjeći iz svoje priestolnice u tvrdju Gaetu. Dočim se je u Rimu njegovo ime i njegova uspomena proklinjala, moljaše se on u Gaeti za svoje neprijatelje, za svoj mili, krvlju tolikih papa posvećeni Rim. Drugi dan poslje svoga dolazka u mirnu Gaetu stupi Pio pred žrtvenik, da Bogu svomu prikaže žrtvu zahvalnicu, što ga je iz tolike pogibelji izbavio. Već bijaše digao ruku, da blagoslovi pobožnu množinu, ali ruka kano da mu se je ukočila, a usne mu se bolnim glasom otvoriše na molitvu: „vječni Bože ,ako hoćeš život tvoga nevriednoga sluge primiti kano žrtvu za tolike grjehote, evo mene, ja sam pripravan. Ti si mi život dao, Ti imaš pravo, uzeti mi ga, kad hoćeš. Ali, Bože svemožni, crkvu Tvoju, zaručnicu Tvoju, nju izvedi iz te borbe slavodobitnu. Uzmi u zaštitu dobre, objači slabe, probudi, ah probudi one, koji spavaju u smrtnoj sjeni.“ — Progonstvo nije trajalo dugo, već 12. Travnja 1850. povratio se je Pio u slavju u Rim. Ali neman, od koje je morao pobjeći, nebijaše ugušena, ona se je samo za vrieme pritajila. Nije ona prestala kopati pod Pijem, kopala je tako dugo, dok ga je lišila svega i učinila sužnjem u vatikanu. Pio je znao za njezinu osnovu, odsudjivao njezine čine, vapio za pomoć, a za svoje neprijatelje molio se Bogu, kano nekoć u Gaeti, da im umekša srca, da im razsvietli um. Izgubivši sve, izgubivši i slobodu, sjedi Pio IX. od 20. Rujna 1870. kano sužanj u svojem vatikanu. Pak ipak, lišen svega, Pio je jači od svojih neprijatelja. Dnevice sipaju na njega rieke porugâ i klevetâ, ali drhću pred njegovim glasom, koj im dovikuje srdjbu božje pravednosti. Uspjehom svojih čina zasliepljeni nadimlju se, da se neboje nemoćna starca, komu su ruke svezane, a grozno viču, kad im starac odsudjuje griešne namjere.

Ta budnost i neustrašivost Pijeva, ta sila njegovih rieči dokazuje, da on čvrsto stoji na kamenu ugalniku, Isusu Kristu, koj ga nadahnjuje riečmi mudrosti, koj gâ napunjuje hrabrošću. Na 24. Srpnja 1871. dodjoše poklonit se svetomu otcu predstojnici rimskoga družtva za katoličke interese te mu predaše adresu, podpisanu od više nego 27.000 Rimljana. Tom prilikom izreče Pio IX. ove znamenite rieči: „Vele, da sam slomljen. Jesam slomljen, kad gledam toliku zloću, toliku nepravičnost, tolik nered. Slomljen sam, gledajuć, kako se vjera svednevice ruži i grdi u gradu, koj je prije svietu bio uzorom vjere i ćudorednosti; slomljen sam, kad vidim, kako se nevini progone, službenici crkveni na muke meću, kako se obezsvećuje sve, što mi ljubimo i štujemo. Ali za to ja ipak nemislim položiti oružje, nemislim pomiriti se s nepravičnosti ili odustati od vršenja mojih dužnosti.“ I za to se napokon uputiše neprijatelji katoličke crkve, da je uzalud stavljati mreže Piju IX., da nehasni mamiti ga s njegova puta.

Usried tih boli i nevolja nije Gospodin ostavio vjernoga sluge svoga bez utjehe. Ta utjeha ljubav je vjernika. Zlatne su rieči, koje su na božić 1872. izustili pred Pijem njegovi nekoć činovnici: „mi neznamo, je-li u prošlih vjekovih bio koj papa, koj bi bio veći od Tebe, ali to znamo, da ga nije bilo, koj bi bio ljubljen više nego Ti.“ — Rekoše, da je Pio IX. na vatikanskom saboru uvriedio biskupe, ali mi neznamo epohe u crkvenoj poviesti, u kojoj bi veća i nježnija ljubav spajala katolički episkopat s namjestnikom Isusovim, nego što ga spaja danas A primjer svojih pastira sliedi i vjerno stado. Zasužnjen je Pio IX. u vatikanu, ali oko njega stoje uvjek ciele čete vjernika, da mu očituju svoju sućut, svoju ljubav. Oplienjen je Pio IX, ali njegova djeca odkidavaju sebi, da nestrada ljubljeni otac. I vriedan je te ljubavi Pio IX. Njegovo veliko srce, koje nekuca nego za Boga i crkvu, zaboravlja na vlastite boli, premda velike i gorke. kad drugi trpe. On piše pisma puna ljubavi i sućuti njemačkim konfesorom, on hvali i obodrava brazilske mučenike, on moli za poljske katolike, on ljubezno prizivlje iztočne odcieplјenike Riečju: Pio IX. diše duhom Isusovim, ljubav njegova srca obuhvaća sve stado i svaku pojedinu ovčicu, i za nje on rado prikazuje sve boli i muke svoje.

Velik je Pio IX. kano mučenik, ali je još veći kano učitelj. Kako sám svjedoči u buli, kojom je proglasio nauk o neoskvrnutu začeću

Marijinu, bijaše Pio IX. od mladosti svoje vélik štovalac majke božje. Povećati njezinu čast bijaše mu uvjek najveća želja. Veliki svetci i učitelji crkveni odlikovali su se uvjek i velikom ljubavju k majci Isusovoj. Oni su se natjecali uznoseć njezinu čistoću nad čistoću mjeseca, njezinu ljepotu nád ljepotu sunca, njezinu dražestnu milinu nad dražest zviezda, njezinu svetost nad svetost angjelâ, arkangjelâ, kerubinâ i serafina, uznoseći Mariju nad sva nebesa. I sveta crkva bdila je uvjek nad čašću Marijinom. Kad je Nestorij drznuo se odreći joj čast matere božje, prosvjedova proti toj drzosti sabor efežki i potvrdi za sva vremena, da je Marija θεότοκος, mati božja. Kad su Jovinijan i Helvidij usudili se iztrgnuti iz ruku Marijinih lier djevičanstva, podiže se u ime crkve proti njim sveti Jeronim, navješćujuć, da je Marija bila dieva prije poroda, da je ostala dieva u porodu i poslje poroda. Jedno je samo jošte trebalo, da Marija sine podpunim sjajem nebeske ljepote, trebalo je odstraniti svaku sumnju, da je makar samo za čas nosila na sebi ljagu iztočnoga grieha. Taj najsjajniji biser umetnuo je u krunu Marijinu Pio IX., proglasivši 8. Prosinca 1854. nauk, da je Marija po osobitoj milosti bila već u prvom početku začeća sačuvana od svake ljage iztočnoga grieha. On je proslavio i njezina zaručnika, svetoga Josipa, učinivši ga osobitim zaštitnikom katoličke crkve. — Tko zna, da je crkva Isusova onaj eden, kojim teku potoci milosti; onaj paradiz, u kojem Bog premda sakriven pod drugom spodobom obći s ljudmi, sluša njihove molitve, prima njihove poklone; ona ovčarnica, u kojoj dobri pastir hrani ovce pravim tielom svojim i krvlju; da je mističko tielo Isusovo: tko to zna, kolika mora biti njegova ljubav i njegovo štovanje prama toj crkvi! Pija naučila je još kano diete njegova mati, ljubiti crkvu, njezine obrede, njezine službenike. Ta se je ljubav u njegovu srcu do skora tako učvrstila te je stalno odlučio, služiti crkvi do smrti. I mladi grof Mastai, krasan, da se ga nisu mogle nagledati Rimljanke, ljubezan, živahan, dosjetljiv i bistar, a uz to bogat, da su mu bili otvoreni svi putevi u sjajnu budućnost, baci na se crnu haljinu, da se bori, da trpi, da umire — za crkvu. Raditi na korist, za slavu crkve, ta ideja izpunjuje sav dugi viek Pija IX. Uvjek se je priznavalo, da jakost katoličke crkve leži na stieni Petrovoj; uvjek se je izpoviedalo, da je Rim središte jedinstva, s kojim ima sav katolički sviet biti svezan istom vjerom i ljubavju. Rim je uvjek izricao posljednju rieč u prepirkah vjerskih, Rim je uvjek odrezavao od tiela Isusova ude, koji se nisu htjeli njemu pokoravati, s njim se u vjeri slagati. Tako se je radilo uvjek i svigdje, gdje su se razumievale rieči Gospodinove: Ti si Petar . . . pasi stado moje . . . ja sam s vami. . . Naše vrieme, koje radi uništiti svačij ugled, oglušuje se i namjestniku Isusovu, nemari za njegove rieči, dapače ih prezire i na ruglo stavlja. Pak evo providnost božja izabrala je Pija IX., da na vatikanskom saboru protumači pravi smisao odluke sabora florentinskoga, da je rimski biskup kano namjestnik Isusov i nasljednik svetoga Petra o t a c, p a s t i r i u č i t e l j cjelokupne crkve. Za sve vjekove utvrdio je Pio IX. sa svojim saborom, da nespada u katoličku crkvu, tko toga učitelja nesluša, jer je nevidljiva glava crkve, Isus, uz svoga vidljivoga namjestnika, rimskoga papu, te nedopušća, da laž nauča ili što griešna nalaže svomu stadu, koje je njegovom zapoviedju obvezano, slušati ga, pokoravati mu se. Vikalo se je i viče se sbog toga na Pija IX. i katolički episkopat, ali što hasni sva ta vika; duhu božjemu, koj ravna crkvu, nemože se učiniti sila. Vikalo se je i na „ὁμοούσιος“ nicejskoga sabora, na „filioque“ carigradskoga (I), na „θεότοκος“ efežkoga, na „transsubstantiatio“ (IV.) lateranskoga; no je-li ta vika odstranila te izraze i nauk, koj se njimi izriče? Tako se u ludo viče i na „infallibilis“ vatikanskoga sabora, jer dok bude katoličke crkve, tako dugo morati će katolici pokoravati se ugledu obćenitoga sabora i izpoviedati, da je rimski papa „infallibilis.“ I oni će to ne samo iz svega srca činiti, nego će se i klanjati providnosti božjoj, koja je hotjela, da se proglasi neoboriva čvrstoća stiene, na kojoj je on sagradio svoju crkvu, upravo u ovo naše vrieme, koje podkapa i uništuje svaki ugled. — Napokon zar nije velik, u posljedicah svojih prezamašan čin, koj se je po nalogu Pija IX. upravo danas obavio u katoličkom svietu? Danas se je najme po njegovu nalogu posvetio sav katolički sviet presvetomu srcu Isusovu, vrjelu božanske ljubavi, vrjelu svih milosti. Djelotvorna ljubav to je onaj vez, koj veže ude katoličke crkve medju sobom i s nevidljivom njezinom glavom, Isusom. Tko te ljubavi neima, taj nemože biti diete božje, nemože biti brat i prijatelj Isusov i kano takov dielnik njegovih zasluga. A vrjelo, iz koga ta ljubav teče, jest srce Isusovo, na križu sulicom otvoreno. I prije su pojedini pobožnici i bratovšćine gojile osobitu ljubav prama srcu Isusovu, njemu se posvećivale, da iz toga vrjela obilnije crpu. Pio IX., posvetivši svu crkvu božanskomu srcu, hoće, da se iz toga vrjela izlije

*

na sve katolike more milostî, da budu jaki u velikom boju, koj vodi istina s lažju.

Velike je stvari učinio Gospodin preko svoga službenika Pija IX. Hoće-li mu dozvoliti, da za nagradu za tako vjernu službu, za tako dugotrajnu i žestoku borbu doživi pobjedu svoje stvari prije nego legne u grob, ili je pako providnost božja odlučila, da se taj boj do skrajnosti tjera, do one skrajnosti, koju opisuje Matej u 24. glavi svoga evangjelja, toga nemože naslućivati smrtnik. Kršćaninu je dosti znati, da je njegova dužnost, boriti se za kraljestvo božje proti kraljestvu tmine i da ga za tu borbu neće minuti vječna plaća.

A Pio IX., vrhovni vodja Isusove vojske, živio još dugo! *J. Rieger.*

Kako ćemo Slavoniji pomoći?

I. Š.

(Konac.)

5. Premda je snažna Kristova vjera jedini sjegurni liek proti onomu zlu, od kojega pogiba Slavonija, te je s toga trěba, da se ta vjera njeguje i unapredjuje: da bude ipak željeni uspjeh skoriji, valja još priteći nuždnimi ili sgodnimi zapoviedmi, da strah, makar i vanjski, ljude odbije od njekih navada, koje su u uzku savezu s gušenjem djece. Neda se bo ovo zlo uspješno dokinuti, ako se nepodsieku žile, iz kojih hranu crpi. Ovamo spada ponajprije ono skakanje na ulici, koje zovu k o l o. Ono se pleše svakom nedjeljom i svecem od po dana do nekoga doba noći, a u oči nedjelje i svetaca od večera pa tamo do dva, tri sata s jutra. Odkalen je, nezna se. Možda je, kao što Relković kaže, iz Turske; a možda je ono u Slavoncu kano u svih ljudi iztočni grieh. Po onom, kako ga naši pjesnici i glasbenici shvaćaju našom narodnom ljepotom, morao bi reći, da je ovo potonje. Mimogred budi rečeno, da naše slavonsko kolo nebi nitko slavio kano ljepotu i diku našu, kada bi čovjeku uviek na umu bilo, koliko je u njem i krozanj zla i kako ga Relković slavi. Mali oris kola ostavio je on u ovih stihovih:

Dok u svetac bjeo dan osvane
I iz svoje postelje ustane
Odmah ide u bašće zelene
I natrga ružice rumene;
Pak što može ljepše nakiti se,
Mnogo puta nevidi ni mise;
Neg u kolo onako i ide,
Koje majke čak do kola slide;
Jer nemogu kod kuće sjediti,
Neg bi rade u kolu viditi,
Kako kćerce s drugim poskakuju
I kakve-li pjesmice pjevaju.
Kada kolo igra polagano,
Onda majka ustane lagano
Pak na kćerci namješta marame,
Il djerdane sitno nanizane,
Il ako joj izpade kitica,
Ona čuva, da nezgrabe dica,
Kad se kolo u troje zániše,
I majka se sama u seb niše;
Čini joj se, da će poletjeti,
Što kćer vidi s ašikom igrati.

U kolu može se reći, da je pazar mladih ženskinja. Matere, tetke i strine pazare sa neudatimi kćermi svojimi, sestričnami i sinovkami, a svaka mlada ženskinja udata sama sebe iznosi na pazar. Svejedno kano što se dućanska roba izmeće na ogled za velika stakla, tako se u kolu izmeće mlada ženskinja. Svejedno kano što u rukotvorinskih trgovinah znaju ženski kip obući i nanj svašta nataknuti za ljepotu odiela pa ga izstaviti na ogled prohodnikom kraj dućana, isto tako nameće Slavonka na se svašta pa izadje u kolo. Zato je prvo po kolu zlo: sve veći od dana do dana luksus u odielu. Danas nosi Slavonkinja svilu i prtene cipele; bez toga nemože u kolo. Ako nejma djevojka, ona posudi od druge, ili ni nestupa u kolo. Zato mlada ženskinja nejma do ničega brigu kano do toga, da bude odielom premica onim, koje su se njime i dalje poniele. Zato ni majka nebrini se za drugo na svojoj kćeri, doliš za to, da joj smogne g i z d u; pa to gizda ako nebude bolja nego-li u drugih, mora da bude ravna onoj, koju dosada nose odrasle već djevojke. Kako je konkurencija mode salonske razvalila danas čednu prostotu u srednjem stališu, tako danas i prosta graničarka kupuje i širi modu za se u trgovinu ne toliko oblikom odiela koliko njegovom skupoćom.

Za tom g i z d o m slavonskom razpalilo je pomamu upravo kolo. Slavonka krajiškinja običaje svoju najljepšu gizdu na se metnuti, kad će na polnoćku. Za što? možda radi crkve? Ne, nego radi kola, koje se poslje ponoći mora pred crkvom igrati. Gdje ima crkveni god, ili najmanji ili najveći, onamo grne jatomice iz cieloga okola mladi ženski sviet: žene i djevojke, stranom jur nagizdane, stranom noseć u svežnjićih na glavi gizdu, da se na mjestu nagizdaju. K misi pristupaju pod kraj; te svećenik još nije ni otišao izpred oltara već se kolo hvata sve u četrdeset. Gledaš-li takovo kolo onda, imaš šta i gledati: drugo od kola zlo — razpušteno žensko držanje. Kad bi tko htjeo opisati kolo veliko od svojih 40—50 mladih ženskinjâ, kako upravo djavolskom vještinom i očima i tielom zakrene u pô bielà dana na po puta pred nebrojenim možda svietom došlim na crkveni god, —, kad bi to tko htjeo, to bi najgriešniji čar i dražest zavodljive ženskinje morao znati onako opisati, kako to samo djavao napastnik srcu čovječanskom uliti znade, kada ga hoće da zagnjuri u blato bluda. — Izim gizde i toga držanja vidiš dalje u kolu lica ogadjena svakojakim bjelilom i rumenilom. Sramota je samo i spominjati, kako se je naš prosti sviet tim bojadisanjem lica tako

jako poneo za ženskami onoga naroda, koji žene uzporedjuje životinjam, jer mu samo njegovim najpotištenijim strastim mora služiti. Kad vidiš takovo kolo pa mu pogledaš u lice, došlo bi ti možda — i to sasma lahko — u pamet, kao da je kakovo pogano i bogato Ture izvelo svoj cieli harem svietu na uglede. Oto su sramotne misli. Ali što ćeš? Možda ćeš kojoj dokazati bilo rugobu bilo trovilo? Toga nejma. Ona će ti se zakleti da se nemože malje odreći, jer se i druge maljaju.- Jao, jao! kako je radi kola pameti pomeo djavao! Da nejma kola, svega toga bi nestajalo.

Još gnjusnije i grdobnije je govoriti ob onom, čega kolo neizmeće na javu. Dosta je ovoga dvoga. *a)* Djevojke se posnaše u 16. godini, riedko kasnije; ali bi rado još jedno desetak godinâ u kolo pristajati. Ali ona znade, da bi mnogo puta morala od njega izostati, ako ponese čedo pod srcem ili ga uzmora rodjeno dojiti. Zato neće da radja dotlen, doklen joj dućansko na licu trovilo nezačme zube tjerati iz glave, već bezbrižno igra kolo i veselo popievkuje:

Volim kolo igrat
Nego dicu radjat.

b) Jer treba gizde, mora jê biti. Prćijaša toliko nejma, koliko je za kolo nagizdanih djevojaka i snaša. te bi iz prćijâ se toliko moglo namicati gizde za te plesačice. Što će mati tada kćerci? Ili ukrade iz zadruge ili što drugo sagrieši proti ljubavi bližnjega da smogne gizdu. Snaša pako, koja treba da uzdrži gizdu na sebi na onom stepenu, kako se je gizda uzpela, podje za onakovom zaslužbom, kakovu joj putenjak plaća za njezino tielo. — Kolu treba prišiti još i ovu sablazan. Mjeseca Siečnja ove godine dogodilo se je, te se dvojica po podne potukoše kraj igrajućega kola. Završiše time, da je jedan uboden do smrti pa s mjesta umro; drugi pako smrtno nožem ranjen dovukav se kući, gdje u potoku od krvi dokonča. Možda nije kolo dalo povoda toj svadji, te s te strane je bez krivnje; ali se je smutiti moralo čovjeku videć, gdje ono isto kolo, pošto odvezoše ubijenika dva koraka od stratišta, dalje nastavlja svoje skakanje. U kolu igra mladež od svojih 16 do 17 godinâ. Kakova u ovih cvate nada?

Evo to je kolo. Hoće-li ga tko htjeti braniti, da nije proti moralu? Nebi-li shodno bilo ovlastiti, pače obvezati obćine, da ga odstrane? Kad bi kolo odstranili, mnogo bi bilo učinjeno u prilog moralu i obćemu blagostanju.

6. Druga javna mana u krajiškoj Slavoniji na uštrb javnomu moralu jest nevaljala pjesma. Sliepaca pjevača, naših narodnih prorokâ, ako jih je ikada u Slavoniji bilo, danas jih nejma više. Ako koji gdjekuda i zagudi, nije mio, kako je negda bio. U ljubovnih pako pjesmah Slavončevih nejma one ideje o ljubavi za domovinom opjevanoj u ljubavi k dragoj ili k dragomu, koju su dobrom nakanom nekoji pjesnici uvadjali a mnogi ju izopačivanjem izagnali iz svojih pjesama. Poput ovih udarila je naša narodna pjesma u prostu sramotu. Dragi i dika su u narodnoj pjesmi osobe slične predstavljačem i predstavljačicam u nemoralnu kazalištu. To je tim pogubnije, što i mala djeca uče pjevati ne samo o diki već i o seki i švaleru. Netreba citatâ ovdje tim pjesmam. Kano dječak namjerio sam se na nekakove sriemske malene koledarčiće, u kojih je za pouku onoga, koji toga dosti još nezna, napisano sve zlo pokvarene pjesme. Bila je tu i takova pjesmica, koja je namienjena ženitbenomu životu; možda ženitbenoj vjernosti? ne, nego kako valja ženu tući, kad je čovjek nevjeran a žena mu prigovara. Takvoga duha sve su pjesme, koje ti Slavonka pjeva i za zabavu sebi i za diku pred drugim ma kime.

Tim pjesmam može se u dvih sgodah javnih uztuk učiniti: u dnevnom i noćnom kolu i u svakom ženskom sastanku na sokaku, kakovih je sastanaka najviše ljetnimi noćmi. Više su one otrovne još u noćnom kolu nego-li u dnevnom. Kako tu pjesmu po taktu prostačina pjeva, tako ti tu prostačinu gledaoci kola izvadjaju dopuštajuć si sve nečednosti naprama plesačicam. Na mjestih ima, gdje cieli čopor djevojaka ide ulicom k večernici pjevajuć najrazpuštenije pjesmice. Pjesmu je kultura uvieke njegovala; kršćanstvo ju njeguje kano pomoćnicu liepoj misli, da oplemeni srce. Ali takove svrhe nemože dostići pjesma, koja je nosilica zabludnih strasti a ne visokih i plemenitih kriepostí, koje pozna prava kultura čovjeka dostojna.

7. Još je na jednom mjestu pogubna pjesma, gdje pokraj nje ima i drugih zala. To su svatovske slave u slavonskoga krajišnika. On nesvatbuje jedan dan ili dva, već upravo de praecepto od sriede do nedjelje uključivo. U te dane mora pogostiti kuća, koja ženi momka, kum i stari svat; te se u tom razkošju tako razuzdaju, da nebude zaprieke nikakovoj prostačini. Naš Slavonac neuživa dobra i tečna ma i malena zalogaja dnevice poput drugih naroda; svakdanji mu je život tako oskudan, da se često zadovoljiti mora s malo kukuruzna kruha i sa malo lukova perja skuhana u sjerutki. Ali kada ti dodje do svoga goda, a najpače do svatova, onda se svega nauživa prekomjerno. Svakdanja je rieč: što je preko više, nije ni s kruhom dobro. Zato Slavonac i pravi u svom svatovskom razkošju svakojake ne male izgrede. Prvi dan ide u njega kako tako čedno; ali drugi već dan počima. Čestoputa se dogadja, da neznaš, je-li je oku gadnije ili uhu sramotnije. Pa što može tko i izčekivati od čovjeka koj se prenajeo i prenapio? Ali najveći je priekor za to tom sgodom zaslužio, što neštedi ni one nevine djece, koja se ili oko otca kupe ili su kućanska ili susjedska, koja dodju, da vide, kako stare budale zlo rade. Medju ostalim nauče tu nove vrsti kolo, dosad nespomenuto, — kolo, po pravom imenu, sramotno. U njem gajdaš svira a po dvoje, troje čeljadi svim ostalim za slast skače i skačuć pjeva najrazpuštenije pjesmice.

Svim tim zlom: pijanstvu, nečednim razgovorom, javnoj upravo smutnji i strašnomu uz to razspu oteti će se narod znatno, ako mu se svatovska slava ograniči javnom zabranom samo na jedan dan. Za ovo, kano i za ukinuće noćnoga kola i ostalih noćnih sastanaka radili su jur na inicijativu djakovačkoga konzistorija i Hofkriegsrath i igeneralkomanda, izdavši shodne tomu savjete i naredbe; ali je to na papiru ostalo radi činovnikâ, koji su to imali izvesti.

8. Moral, dakle i vjeru, kvare kod nas i vračare. Dvojiti je, da-li je ikoj kršćanski narod toliko tomo zlu pristupan koliko u obće svaki Slavonac. Oboli-li — vračara mu je više nego svećenik i liečnik; bude-li mu što ukradeno — u vračare traži savjeta kao u kakovu orakulu. Ona mu je u svakoj potrebi i u svakoj većoj želji prvi njegov svećenik i savjetnik. U tom neznaš razlikovati srednjega striliša od prostoga seljačkoga. Tih baba vračara ima vrlo glasovitih; ima jih i manjega glasa u svakom gotovo selu. K ovim spadaju najobičnije one žene, koje kod poroda pomažu.

Pravi uzrok, zašto jih država progoniti mora, jest taj, što tradicionalno čuvaju one tajne otrove, kojimi se djeca truju u utrobi materinjoj. Sudbene su oblasti do danas vrlo malo postupakâ imale proti njim; kao što se slabo znade i za to, da-li je koja mati obtužena bila kada radi takova zločina. Ako obćina na svoj dotični odbor dobije zadaću, da bdije nad takovimi zlikovicami jednimi i drugimi, to će, ako i neuspije posvema jih uništiti, barem učiniti, da će mnoga radi straha pred kaštigom pustiti takov zanat i posao. I malen dobitak u tako velikoj stvari bit će radi okolnosti velik. Kada bi moguće bilo, trebalo bi upravo radi tih vračarâ i toga nedjela, što ga žene same sobom tjeraju, bolje stojećim barem obćinam naložiti, da si uzdržavajù po liečnika i po babicu. —

9. Napokon dok zadruge obstoje, valjalo bi nekako uzeti u zaštitu žene rodilje. Ove su bo često u zadruzi izvrgnute priezoru svih u zadrugi nerodkinja te mnoga pane u zlo samo zato, da izbjegne omrazi i pizmi. —

Ovimi redci namislio je pisac njihov u glavnom riešiti ovo pitanje: što ima civilna vlada učiniti. da se suprotstavi temeljito zlu, što Slavonca tako nemilo hara. Ove je redke napisao svećenik, koj je u narodu: napisao jih je iskreno i posve savjestno. Do pobožnosti naših poglavara stoji, kako će shvatiti oni ove redke: da-li na pomoć narodu, da-li pako na njegovu nesreću. Svećenik pako neleca se one svoje još težje zadaće naprama spominjanom zlu. Mnogi je već uzdahnuo: možda je to samo kušnja od Boga pa se do skora nada obilnoj kiši božje milosti. — Poslje svega onoga, što se je i nam svećenikom stranom predbacivalo, stranom predlagalo, usudio bih se još i ovo predložiti na razpravu: bi-li dobro i uspješno moglo biti, kada bi si korone uzele za zadaću, tako dugo razpravljati o uzrocih i protimbah propadanja našega naroda, dok se nebi jednom već opazilo, da ide na boljè?

Uzgojitelj
na Tatagiovanovu sirotištu.

U slavu 30. godišnjice papovanja sv. otca Pia IX.

na dan 16. Lipnja 1875.

Spjevao **I. T.**

U vječnom gradu medju sirotčadi
Posakupljenom rimskih po pločnicih
Nastanio se mladić svjetla roda,
Priljubio se mladu naraštaju,
Posvetio se uzgoju sirota
Nepitomljenih majke svetom pažnjom,
Posinio ih, pred dušu si vrgo,
Kazivo sbilju, milost predočavo,
Zasladit viko nauku si pričom,
Priučao ih molitvi i djelu
Osvanut maran pri knjizi il peru,
Pri poslu uz njih omrknuti revan.
Vodjaše često u hram koj ih sveti,
Poklečke da se mole Stvoritelju,
Koj dade te ih ogrijalo sunce,
Vodjaše svetcem nedjeljom ih u list;
Da s djecom svojom poigra se otac,
Da vesela im predobije srdca
I milinjem ih uzmogne udobrit.

I revnujući neutrudno, svjestno,
Što živom srdca postalo mu željom,
Zarediše ga nakon svećenikom,
A redjen sinak visokoga roda
Sirotam svojim prvu službu božju
Prikazo srećan domaćem u hramu,
Svednevce ondje misio im tiho,
Sirotam svojim otac pastirovo,
I otčinskom ih blagosivo rukom,
Izhodao im božjeg blagoslova,
I Rim se cieli divio sirotam
Upitomljenim, napredním i dobrim,
Sirotinskomu divio se otcu.

I sedmi put već apeninske gore
Zabieliše se glavicam po vrsieh,
Sirote zeblo Tatagiovanovce,
Al jošte grila otčeva ih ljubav;
I sedmi put već uze listat gora,
Šareniti se iz zeleni cvieće,
Al još im ljubav ne uvenu njegva;
I sedmi put već kosac manu kosom,
I žetelica razigra se srpom:
Dozorješe i njegvi uz to trudi,
Sirotinskomu bilo poći otcu
Zavriedit veću truda zadušbinu,
Zasinut drugdje apostolskim marom,
A razstati se s milom sirotčadi,
Toliko što je staraо se za nju.

I dodje čas i morade im reći,
Što tajio je do zadnjeg trenutka
I zape tužna u grlu mu rieča,
Sirotinski se uzkomeša dvorac,
Iz dvjesta očju prokapaše suze,
I dvjesta ruku segnuše za otcem,
I stadoše se hvatat oko vrata,
I oko ruku, oko pasa, nogu,
A zajecalo iz sto tiesnih grla:
Ne ostavljaj nas, otče dragi, mili!

I što će dobra, plemenita duša?
Jer u oči je polazku mu bilo,
S dobrote svoje ne mogao ino,
Već prebavio svu noć s milim sinci,
Govorio im, tješio ih liepo:
Ne mogu ostat, dužnosti zapustit,
Već s tog, da i vi ne činite ino,
Jer znate eto, koliko vas ljubim,
I koliko sam srećan živuć s vami
I ponoseć se, što sam drag vam toli,
Pa ipak moram težki put zaputit
I povjerit se nevjernomu moru;
Al čuvat će me Višnji na strahoti,
Ne odrekne l' se koji vas dobrote,
Ne uzpregne li koji ljubavlju mi,
Te hćednete l' se za me molit Bogu,
Pa živ i zdrav ću vratiti se onda,
Zaboravit vam pažnje neću nigda!
I kliknu jedan slutilac mu sinak:
„Posvetila se tvoja mila usta,
Posvetio se, otče, žive glave!“

I tako bilo: posinci vrlinom
Ne uzprezali, moleć se za otca,
I zdrav im ćaćko vratio se u Rim,
Te vazda svojski starao se za njih,
Sunčanim žarom svietio je svietu,
Ogrievo svakog poput žarkog sunca,
Posvetio se jošte žive glave,
Jer svetim otcem izabran u Rimu
Već triest lieta papuje nam mudro,
I žive još i živio nam dugo!

Viestnik.

Zagreb. Sabor trojedne kraljevine zaključen je dne 15. Lipnja, pošto mu je iztekla trogodišnja perioda. Zaključio ga svietli ban Ivan Mažuranić kano kr. povjerenik, pročitavši previšnji odpis od 4. o. m., u kom se saboru za njegovo djelovanje izrazuje previšnje priznanje. — Medju ostalimi zakonskimi osnovami prihvatio je sabor u svom posljednjem zasjedanju zakonsku osnovu o izboru rektora sveučilištnoga, po kojoj će se rektor svake godine iz drugoga fakulteta birati, naime jedne godine iz bogoslovnoga, druge iz pravoslovnoga, a treće iz mudroslovnoga.

— Banov odgovor na dvie interpelacije. U saborskoj sjednici od 12. Lipnja odgovorio je svietli ban na Brlićevu interpelaciju o bosanskih klericih u Djakovu. Tu stvar označuje ponešto zamršenijom, i daje ne po spisih već po svom znanju sliku, kako se ima sa tako zvanom zakladom komisarijatičkom, namienjenom podpori bosanskih klerika. Zaklada nosi oko 5000 for., ima dakle glavnice kakovih 100.000. Nastala je prošlog vieka, kako se čini, od prinesaka iz sve monarhije. Upravljana je u Beču, a car Josip odredio je, neka se njezini dohodci rabe na podupiranje svetih miesta u Palestini. Kašnje prestade ta namjena i zaklada priedje u upravu Ugarske. Tad se o njoj odredi, neka služi na podporu bosanskim klerikom, koji su iz nje zaista podupirani, a bilo jih po raznih mjestih u Ugarskoj, a i u Zagrebu. Godine 1852. odredio je sveti otac, da se bosanski klerici odgajaju u Djakovu i ta odredba imala je vriediti 10 godina, nu odgajani su ondje dosąd. Dne 4. i 10. Veljače o. g. dobi svietli ban iz Rima pismo preuzvišenoga biskupa Strossmayera, da se o tom radi, da bosanski klerici odu iz Djakova u Ugarsku, nu tad se nije znalo u koji manastir. Svietli ban poprimio se je odmah shodnih koraka kod ministarstva izvanjskih posala i kod ugarskoga ministarstva za bogoštovlje, neka se klerici zimi nemiču i dok neizteče semestar, jer je preuzv. g. biskup izrazio bio bojazan, da ih misle odmah maknuti. Ako nebi mogli ostati u Djakovu izrazio se je svietli ban, da bi jim bilo najprikladnije mjesto u Zagrebu, gdje je za nje dosta prostora i gdje bi kod častnih otaca Franjevaca pod nadzorom nadbiskupa zagrebačkoga bilo podpuno jamstva za vjersko i ino njihovo naobraženje. Ako se ni to nebi odredilo, onda neka bi se prepustila za nje briga provincijalu bosanskomu, al mu se neka svakako daje podpora zavedena, namienjena i izplaćivana dosad u korist bosanske provincije Franjevaca.

Ministarstvo vanjskih poslova odgovorilo je već dne 1. Ožujka pod br. 52., da je pitanje o premještenju bosanskih klerika u Ostrogon jur definitivno riešeno, nakon što je po dopisu papina nuncija u Beču sveta rimska stolica pristala na premještenje. Dodalo je, da se premještenje neće izvesti do konca školske godine, jer je to tako i rimska stolica izjavila. — Ugarski ministar bogoštovlja izrazio je nazor, da je ona zaklada, zaklada ugarska i da su kasnije odredbe o njezinoj uporabi u protuslovlju sa previšnjim riešenjem od 1784. godine koje se načinom, kojim su kasnije one odredbe izdane, nije moglo ukinuti. Izjavio je nadalje, da nemože primiti predloga svietloga bana, ni dozvoliti, da se dohodci te zaklade troše izvan Ugarske. Da crkva inače odredi, odlučio je podnieti predlog, neka se zakladi opredieli druga svrha. S premještanjem klerika neće se nagliti, te jim neće biti kvara sbog seljenja.

Po tom stvar je već konačno riešena. Zamršena je, jer se pitanje, čija je zaklada, nemože riešiti van s pitanjem o svih vjerozakonskih zakladah, što se u Ugarskoj upravljaju. Prama dotičnomu posljedku razprave o zakladah možda se ponešto razmrsi. U ostalom, da se ono 5000 for., što se je dosad predujmice davalo iz zemaljskoga proračuna za bosanske klerike, i odsad za nje daje, trošak bi sad nesamo definitivno ostao na zemaljskom budgetu, što možda i nebi ponj bilo pretegotno, nu ipak bi još trebalo na to privoljenja svete stolice i ministarstva izvanjskih poslova. Interpelant nije s odgovorom zadovoljan; kuća ga je primila do znanja.

U sjednici pako od 14. odgovorio je ban na Jagićevu interpelaciju sbog odciepljenja Medjumurja od zagrebačke nadbiskupije. O tom predmetu razprava nije dosad bilo, te svietlomu banu nije ništa o njih poznato. Ako je što u stvari, bez vlade neće moći biti, a kad vladi dopre glas, ona će učiniti sve, što bude potrebno, da se obezbiedi pravo. Interpelant je zadovoljan, kuća prima odgovor do znanja.

— Jučer večer dala je duhovna mladež koncert na slavu dvadeset i devet godišnjega vladanja Pija IX. Tom prilikom razveseli duh. mladež svojom prisutnošću više odlične gospode, medju kojom opazismo presv. gg. Ivana viteza Trnskoga i predsjed. akademije Franju Račkoga, više preč. gg. kanonika, velem. g. sveučilištnoga rektora Matiju Mesića i prorekt. dr. Kostu Vojnovića, zatim veleuč. gg. prof. bogoslov. fakulteta, ravnat. grčkoga sjemeništa dr. Gavru Smičiklasa i druge. Program koncerta bijaše: 1. Želje, veliki sbor od A. Jelena. 2. Proslov. 3. Ulomak iz sonata, sedam rieči Isusovih na križu od Haydena. Za dvoje gusle, violu i cello. 4. Crkvica, mali sbor. 5. Uzgojitelj na Tatagiovanovu sirotištu od I. T., deklamacija (koja se je tiskana dielila medju gostove, te ju i mi donosimo). 6. Slava božja od L. Beethovena, srednji sbor 7. Dinorah, gusle — solo uz glasovir od L. Janse. 8. Symphonia od Mozarta. Zaključak bijaše papinska himna „Del momento.“ Možemo reći, da su nam upravo ugodni bili časovi na tom koncertu probavljeni. Neznamo, bismo-li više pohvalili marljivost mlade gospode, kojom su sjajno upravo nakitili dvoranu, ili vještinu, kojom su izvodili i glasbu i pjesme. U uzlazu u dvoranu blistala su se četiri vrlo liepo i umjetno načinjena transparenta sa shodnimi napisi: Pasi janjce moje, pasi ovce moje; zatim: Otcu kršćanstva, slavnomu i velikomu Piju IX., na nikada nečuvenu tridesetu godišnicu na stolici rimskoj, sinovska odanost i vruća želja: da u prvenstvu crkve sva izpuni Petrova ljeta. Treći transparent imaše napis: Opasao vjerom bedro, a ljubav mu štiti grudi, nada resi čelo vedro: time starac vlada, sudi, tim upravlja cio sviet, dvadeset i devet liet. Dvorana, može se reći baš sjajno razsvietljena, bijaše izkićena slikami, papinskimi barjaci i cviećem. Na čelu bijaše usried zastava i cvieća liepa slika Pija IX. U proslovu iztaknu jedan bogoslov vrlo liepo znamenitost papinstva za kulturu u obće a za prosvjetu Hrvatske napose. Nezaboravi naglasiti i ugled rimskoga pape kano najvišega učitelja. Deklamacija stihova našega I. T. ugodno se je dojmila slušatelja, te se je i deklamatoru pljeskalo i pjesniku čestitalo. — Ali više nego sjajna dvorana, liepe pjesme, i točno odigrani komadi, veselilo nas je ono oduševljenje, kojim vidismo da duhovna mladost gori za stvar katoličku, za Pija IX. U naših žalostnih okolnostih to nam je prevelika utjeha, što imamo razloga nadati se, da će naša vriedna duhovna mladost, u duhu što tjesnije spojena sa stienom katoličke istine, u našem narodu širiti, a gdje je zamrla, buditi katoličku vjeru i katoličku sviest. — Može biti je duhovna mladež zagrebačka jedina, koja je u svoj Hrvatskoj proslavila taj znameniti dan? Onda joj je slava tim veća. —

— Koliko se može slutiti iz priprava proslavljen je jučerašnji dan što svečanije u katoličkom svietu. Mi ćemo o tom budući put izviestiti. Rado bismo takodjer znali, kako se je jučerašnji dan, dan posvete svetomu srcu Isusovu u našoj biskupiji proslavio. Za Zagreb barem, metropolu našu, da se nije učinilo ništa — baš ništa. — —

Pešta. Kako javlja požunski dnevnik „Recht“ oženio se je bivši prof. bogoslovja na peštanskom sveučilištu dr. Hattala 4. Lipnja. Vjenčao ga je unitarac svećenik Ferencz u kući brata njegove zaručnice. Kako je našim štiocem poznato, odlikovao se je Hattala jur dugo svojom liberalnošću, pobijajuć osobito celibat i brevir, kako se sada vidi „pro domo sua.“

— Isti list pripovieda žalostan dogodjaj, koj se je sbio 9. t. m. u Temesváru. Tamošnja policija zaustavila je toga dana kola, u kojih je našla četiri mlade i liepe djevojke, koje bješe nečovjek na lukav način namamio, da ih poveze u Rumunjsku, a odavle u Aleksandriju. Zar može biti sramotnijega robstva?

Berlin. Novine pišu, da će knez Bismark uzeti odpust na duže vremena. Je-li mu može biti pobunio živce Gorčakov i Derby, ili pako ima ta viest, ko što obično, naviestiti nov kakov udarac željezne ruke Bismarkove? — U ostalom napreduje prusko barbarstvo svaki dan. Prvim toga mjeseca uzkraćena je plaća ne samo svim profesorom poznanjskoga sjemeništa i izsluženim svećenikom, nego u obće svim svećenikom, koji vuku plaću iz državne blagajne. Za to vjernici marljivo sabiru, da nadoknade svojim pastirom tu štetu. Tajni papin delegat prava je muka za prusku vladu. Traži ga uvjek i svigdje, ali mu nigdje nemože doći u trag; on pako se javlja, gdjegod to zahtieva njegova služba. Tako je prošli mjesec posjetio nekoliko „državnih“ svećenika s dopisom, u kojem ih sjeća, da su pali u veću ekskomunikaciju, podvrgnuvši se svibanjskim zakonom te ih poziva, neka se obrate na bolji put. Podpisan je delegatus sanctae sedis apostolicae.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 25.] U Četvrtak, 24. Lipnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Misli potaknute minulim saborom.

Poslie trogodišnje periode sabor je hrvatski redovito 15. Lipnja zaključen. U previšnjem odpisu izjavilo mu je Njeg. Veličanstvo naš premožni kralj premilostivo svoje zadovoljstvo i priznanje. Nagodba je naročito s Ugarskom, za koju se sabor hvali, jer je tek na njezinu temelju moguće bilo saboru njegovo saborovanje i sve djelovanje; o svoj množini ostalih zakona stvorenih na saboru, koji zasjecaju u sve grane narodnoga života, neizriče se ništa — neka jih pohvale njihovi plodovi sami! Na nas nespada, da o svih tih raznih zakonih svoje mnienje izjavimo. Sabor je brzo radio, jer je imao mnogo učiniti, a kratko mu biaše za saborovanje dopitano vrieme; on se je hoćeš nećeš morao obazirati na zakone susjednih naroda; nebi dakle bilo ni čudo ako u ovom ili onom nebi podpuno shvatio i uvažio potrebu i korist naše domovine i našega naroda.

To mu svakako svatko priznati mora, da je u liepu suglasju s vladom nastojao urediti neuredjene odnošaje, popuniti sve veće luknje u zakonarstvu, i tako pomoći ljepšemu i sjegurnijemu razvitku političkoga, socialnoga i narodnoga života. Hvaliti se mora takodjer trieznost, kojom je u obće pri tom postupao, nezanoseći se naprosto za kakvimi idejali, a niti neprenoseći naprosto sve što je drugdje k nam. Napokon je čineći u kratko vrieme mnogo toga zemlji prištedio dosta novaca. Parlamentarizam je skup aparat; kad vrieme traje bez posla, ili govori bezposlice, neda se podnositi. Na naš sabor nepada takova ljaga.

Mi priznajemo minulomu saboru trieznost naročito i glede odnošaja crkveno-političkih, a to imenito i u pitanju školskom. Ovaj je sabor oživotvorio sveučilište u Zagrebu, i na tom sveučilištu bogoslovni fakultet, premda se je pojavilo protivničkih glasova, i premda je položaj bogoslovnoga fakulteta i u Ugarskoj i u Austriji postao dosta nejasan Ni glede izbora rektora nije se naš sabor poveo za novim cislajtanskim zakonom, komu je dosta jasna namjera, da bogoslovac nebude tako lasno rektor sveučilišta. Glede pučke škole pošao je doduše jako za primjeri u Ugarskoj i Austriji, i dao se jako zanositi od duha protivna crkvi katoličkoj; trieznost je ipak pokazao tim, što se je čuvao vriedjati katoličko svećenstvo, i što je uprav želio i tražio, da se svećenstvo neotudji pučkoj školi, dakako u krugu, koj mu je sabor odmjerio.

Tko je čitao ono što je u ovom listu pisano o pitanju pučke škole, neće pomisliti, da smo mi zadovoljni sa samim zakonom, stvorenim na našem saboru. Mi to nismo sa svih onih razloga, koji su u ovom listu na raznih mjestih izrečeni, a osobito u 40. br. prošle godine. Mi nesmijemo zaboraviti, da se pri stvaranju pomenutoga zakona nije obaziralo na autonomiju crkve, već su ustanove učinjene samo jednostrano; da se pako to uzmogne, da je pučkim školam zanijekan karakter konfesionalni, i to onim istim školam, koje su do sada bile katoličke konfesionalne, te kojimi je kano takovimi dosada upravljala crkvena oblast. Po zakonu stoje katolici glede konfesionalnosti pučke škole kamo-li gorje od grko-iztočnih; ovim je naime autonomija glede škole inartikulirana i u naše zemaljske zakone, dočim katolici poslie dokinuća konkordata neimaju s te strane ništa.

To nam je velika žalost, nebismo se ipak usudili za to žaliti jedino na naš sabor. On je radio po duhu današnjega vremena, i po tudjih primjerih. Crkvena pako prava braniti zvani su ponajprije biskupi. Mi bismo se bili veselili, da

smo jih u tom vidjeli odlučne i složne. Ali onakovih **manifestacija**, kakove smo vidjeli od austrijskih biskupa, kod nas bilo nije. Za što? Toga mi neznamo; ali si mislimo, valjda za to, što su se smatrale bezuspješnimi. No tko zna, je-li bi bile sasvim bezuspješne i kod sabora i kod vlade? — kod pravih katolika imale bi svakako svoju vriednost. No i na samom saboru članovi mu svećenici nisu u onom pitanju bili složni, a od laika nije se baš nijedan pokazao kano branitelj prava katoličke crkve. Je-li onda čudo, da je na saboru stvar onako izpala, kako pravi katolik nemože biti zadovoljan?

Mi za to s prošlim saborom možemo biti dobrahno zadovoljni, pa ako hoćemo, da nam u buduće bude bolje, pače da nam nebude mnogo gorje, valja nam ozbiljno raditi i nastojati. Ako toga nebudemo učinili, onda ćemo se uzalud jaditi i srditi, kad nam bude sviet činio po svojoj volji. I za prošloga sabora mnogi su svećenici nezadovoljni bili s ovim ili s onim zastupnikom, ili s čitavom strankom, kojoj su dopomogli do časti i vlasti. Ti su se svećenici srdili, kad su naši narodni zastupnici zaključili šta, ili barem njekoji njih izjavili šta za crkvu katoličku uvredljiva. Liepo je i svake hvale vriedno, kad se svećenik identificira sa svojim zvanjem, sa zadaćom svoga života, kad dosliedno ćuti kano svoju osobnu štetu ono, što ide na štetu vjeri Kristovoj i katoličkoj crkvi; no to valja da svakom prilikom sbilja i sám kaže, naročito muževom svoga pouzdanja, i da gleda, kako ti muževi o religioznih stvarih misle i govore. Inače ako budemo samo uviek o političkih i svih drugih, samo ne religioznih pitanjih s našimi prijatelji laici razgovarali, ako nebudemo svakom pravom sgodom pokazivali, da je religija Kristova s našim srcem i s našom dušom nerazdruživo srasla: kako će oni znati, da je nam sbilja do naše vjere stalo, i da svatko, koj nju vriedja, naše osobe vriedja? Tako će si pače morda misliti, ili će se tja usuditi izreći javno, da **štuje** rodoljubno hrvatsko svećenstvo onaj, koj zadaću i sve djelovanje svećeničko mrzi i grdi!

Trieznost minuloga sabora nesmije nas učiniti bezbrižne. To nebi smjelo biti ni onda, kad bi joj temelj bio iskreno štovanje katoličke vjere i crkve. No temelj je bio, kako se nam vidi, samo politika. Trebaju nas za svoje svjetovne svrhe, i za to se na nas nešto obziru. Lasno bismo to na tanje razvili, ali nećemo. Nećemo, da tko laik nepomisli, da nam je morda svrha sijati nepouzdanje medju svećenici i laici. Nam je svrha samo svećenstvo potaknuti, da i ono prama narodu izpuni podpuno svoju dužnost, koja mu jest: kriepiti i širiti svetu vjeru Kristovu.

Tko nevidi u kolikoj je pogibelji kod nas ta vjera, taj mora sbilja sliep biti. U saboru samom bilo ih je, koji su govorili stvarî za crkvu katoličku neprijaznih ili baš uvredljivih; no laika nije bilo nijednoga, koj bi otvoreno izpoviedao riečju ili, činom, da je katolik, i da mu je stalo do svega što je katoličko. U tom smo osobito nesretni. Neznamo ima-li još gdje koj sabor, veći ili manji, koj bi u tom bio našemu ravan U privatnih pako razgovorih, tko je nježniji, izbjegavat će svaki spomen o katoličkoj crkvi, tko je pako bezobzirniji, govorit će prezirno ne samo o jezuitih, što se već danas razumieva samo sobom, nego o papi, o nauku katoličke crkve, o njezinih svečanostih itd. Strahota je samo slušati, kako ljudi sude i osudjuju ono, čega ni nerazumiju, i mrze i preziru ono, čega nepoznaju. Pa u tom neznaš razlike medju starijimi i mladjimi, samo što stariji znadu biti u tom ono što se veli — politici.

Šta se ima odatle očekivati? Sve proti katoličkoj crkvi, van što bude morda branila politika. No i samomu svećenstvu past će sve više ciena. To se već sada gdješto opažava. Kano da se sluša ono što zvoni u listovih protivnih narodu hrvatskomu i obće narodom slavenskim, da je tobože barbarstvo, što svećenstvo u nas još ima toliko snage i uticaja, — tako se njeki odstranjuju od svećenstva, ili nastoje da svećenstvu po mogućnosti nedadu na nikakvo mjesto od većega upliva. Ovakovi kano da se srame, da još svećenstva trebaju, da ga nemogu prezrena iztisnuti oda svuda. Za što sve to? Za to jer mrze na vjeru, pa kako će ljubiti njezine službenike?

To bi već jednom imalo uvažiti naše svećenstvo, pa — šta učiniti Povući se u trulu pasivnost? zamrziti na naše laike i od njih se odieliti? spraviti koj groš, da u vrieme progonstva imaš odakle živjeti? To bi bilo ne samo bezuspješno, neg upravo griešno. Što bo bi tim dobila naša sveta vjera, koju moramo zastupati, što-li bismo od toga imali mi, kojim vriednost visi o cieni vjere? — Nego radimo ono, za što smo zvani, naučimo naše ljude štovati sv. vjeru Isusovu, pa ćemo biti štovani i mi, i nećemo od glada umrieti, dogodilo se što mu drago. Jasan je tomu dokaz položaj njemačkoga svećenstva.

Svećenik Kristov ima sjajnih uzora svojoj revnosti i svomu djelovanju, a nada sve Gospodina sama. No mi hrvatski svećenici mogli bismo se ugledati i u svoje laike. Dakako ne drugačije

van kako donosi Gospodnja priča o krivičnom gospodaru (oekonom), gdje se kaže: da su sinovi ovoga svieta u svojoj struci pametniji od sinova svjetla. Tim nemislimo reći da naši laici o vremenitoj sreći naše domovine i našega naroda tako i toliko rade, da se nemože bolje; al neznamo je-li ćemo učiniti krivo, ako rečemo, da u obće ipak rade više, nego-li mnogi mnogi svećenici o religioznosti našega puka.

Sloboda, neodvisnost, napredak narodnji jesu ideje, koje mnogoga zanose. I dobro je dok se ljudi, a napose mladež zanosi za ideje, a nepada u težnju za osobni materijalni užitak. I svećenstvo se je naše u tom odlikovalo, tako da smijemo našim svećenikom pravedno reći: ugledajte se u same sebe, radite onako za istinu Kristovu, kako ste radili za političku slobodu, držeći na umu ono Gospodnje: „istina će vas učiniti slobodne.“ (Ivan 8, 32.) Zar ima ideje ljepše od ove? zar ta ideja izključuje ideju političke slobode i napredka narodnjega? Ona sve to zajamčuje. Pa za što te ideje naši svećenici, naročito oni svećenici, koji imaju prilike više obćiti s našimi uglednijimi laici, dovoljno neuznose? Jer da to čine, onda nebi valjda do toga došlo, da ovi o religioznih istinah gotovo ništa neznaju, da na prave zastupnike božanske istine, napose pako sv. otca papu mrze. Što bo je papa? On je namjestnik Isusa Krsta, prvi učitelj onoga božanskoga nauka, koj je sviet preobrazio. Ideje, institucije, koje on zastupa, tako su uzvišene i velike, da doista nemoraju ustupati nikakovim drugim. Mi smo mu svećenici u tom pomoćnici. Pokažimo da smo to sbilja.

Kako umiju ljudi od svieta agitirati za svoje namjere i svrhe! Nepropuštaju nikakve prilike, pače traže priliku, ili upravo traže ljudi, da jim uliju svoje težnje i svoje nastojanje. Koliko bi se dalo učiniti, kad bi naši svećenici tako radili za svoju vjeru, za koju sami vjeruju, i dužni su druge uputiti, da je po njoj jedinoj spasenje duši, i ne samo sreća života nadzemskoga, nego i ovoga zemaljskoga! Odličniji laici žalibože nedolaze u crkvu, ondje bis ih dakle morda badava čekao Ali ti imaš morda pristup kano prijatelj u njihovu kuću, pače budeš počašćen njihovim posjetom i počastiš ih pri svojem stolu, govoriš s njimi o svačem, o sreći i napredku naroda; kako tu zaboravljaš izreći svoje osvjedočenje, da je za to potrebita vjera? Nemojmo za Boga tako raditi, kan da mislimo, da se o Bogu i njegovih istinah neima govoriti nego samo u crkvi. Naš je Gospodin učio ne samo u hramu i synagogah, nego na kopnu i na vodi, u kući i na brodu, u gradovih i selih, u polju i pustinji; on nije naučao samo na svetačne dane, nego u obće na sve dane, danju i noćju, pri poslu i odmoru, pri jelu i djelu. Naročito spominjem, da je znao biti zvan na objed ili večeru kakovu odličnijemu ili bogatijemu čovjeku, pa je i takovu sgodu umio upotrebiti za naučanje. A naučao je i nizke i odličnije i naučne i neuke, svoje učenike i svoje protivnike. Nije izmicao pred neprijatelji, niti uviek šutio na njihove napadaje, i njihove pogrde, već bi jih često progonio sjajnim mačem božje rieči. Tako nemože svaki učenik Isusov, to je istina, nit ima svatko zvanje sve to učiniti, al neka čini svatko samo ono što može, pa će na brzo bolje biti.

Nego ja sam skoro zaboravio, da mi je ovdje nakana našim svećenikom staviti za primjer naše laike. Za to se vraćam, te velim: ugledajmo se u naše laike i u tom, da neradimo osamljeno, jedan bez drugoga. Pojedinca je snaga uviek malena, no kad se jih više složi, snaga naraste; pojedinac će takodjer brzo malaksati, no pomoć i izmjena bratska učinit će da posao nikada nezapne, i iza napora da nesliedi mrtvilo, nego samo odmor, u kom se sile prikupe i okriepe za nov napor. Velik i silan oganj neće utrnuti samo jedan čovjek, nit će poplavu zamedjiti jedne ruke; ali mnogo ruku odoljeti će svakoj sili. Tako proti bujici nevjerstva treba zajedničkoga rada, a k tomu sbora i dogovora. Nećemo ništa da napose dalje iztaknemo, razumjet će nas dovoljno, tko bude htio. Samo to velimo: laici imaju za svoje svrhe svakojakih sastanaka, ne samo političkih.

Napokon vriedni su naši laici, da jih nasljedujemo u tom, što nastoje u upravi, sudstvu, školstvu itd. stvoriti shodnih uredaba. Glede toga smo napose pohvalili minuli sabor. Usuprot u naših crkvenih stvarih slabo se šta miče, šta na bolje mienja, preobrazuje. Rekao bih na to gledeć, da je valjda „non plus ultra“ — no da samo bliže i dublje pogledaš! Sbilja zar netreba u crkvenom životu nikakovih reforma, a ako treba, što se za to čini? Mi ovu stvar stavljamo na srce osobito našim prečastnim biskupom. Oni nabolje znaju, što sve treba; no ufamo se da će jim biti po volji, ako čuju i glas iz ostaloga svećenstva, koj pokazuje, da to svećenstvo takodjer uvidja naše nedostatke, naše nevolje, naše potrebe, i da je voljno sudjelovati da se izkopamo.

---

*

Jedan prizor iz novije crkvene poviesti.

Mi smo na početku lanjske godine pripovjedili, kako je i kojimi sredstvi Ruska na caroslavje obraćala i obratila unite u poljskih, pod rusku vlast spadajućih, pokrajinah, najprije u Ukraini, Podoliji i Volhyniji, zatim u Litaviji, a u najnovije vrieme i posljednju sjedinjenu biskupiju chelmsku. Upoznali smo naše štioce i s nesrećnim Siemaskom, prije sjedinjenim biskupom, koj se je od pastira promienio vukom, te postao ruskoj vladi sredstvom, da tjera katolike u caroslavje. Kako je taj novi Juda svoje nekoć ovce okrutno razdirao, zabilježeno je krvavimi pismeni u poviesti, nepodmitljivoj vjestnici istine. Neka nam to pripoviedaju redovnice bazilijanke u Minsku. *)

Godine 1838. bijaše predstojnicom tomu samostanu Makrena Miečislavka. Bijaše joj onda 35 godina. Mila i ljubežljiva bila je na toliko, da su ju sve sestre štovale kano rodjenu majku. Nju dakle pozva Siemasko triput pismeno, da se s cielim samostanom odrekne katoličke vjere. Kad nije na nijedan poziv dobio povoljna odgovora, potrudi se Siemasko sam u samostan.

— Zašto niste podpisale pismo, koje sam vam poslao? bijahu njegove prve rieči.

— Jer sam vidjela, odvrnu Makrena, da je pismo puno laži.

— Kako? zakriešti Siemasko. Tko ti je dao pravo, ti zmijski skote, ovako meni govoriti? Znaš-li komu govoriš?

— Odmetniku, bijaše kratak odgovor Makrenin.

— Zar se nesjećaš, poljski skote, da sam bio vaš biskup, vaš pastir, i da sam sada još više nego biskup?

— Jest. odgovori Makrena žalostno, bio si naš pastir, ali sada nisi više, sada si vuk.

Siemasko pobiesni.

— Ni rieči više! Ja sam te prije štovao kano angjela, ljubio kano angjela, ali sada mi se vidiš demonom. Tri mjeseca vam dajem, da si razmislite. Spoznate-li za to vrieme istinu, ostati će vam vaš imetak; ostanete-li pako tvrdoglave, znajte, da ću sve strahote na vas napustiti, da vas spokorim.

— Učinite, što hoćete, ali to znajte, da mi naše vjere nikada izdati nećemo.

Jedva su poslje toga razgovora minula tri dana, eto Siemaska u pet sati rano u samostanu s guvernerom i s četom vojnika.

— Po nalogu carevu bio sam vam dozvolio tri mjeseca na razmišljanje. Ali zlo moglo bi se pogoršati, za to dolazim već treći dan. Razmislite se dakle brzo. Još imate na vrieme, izabrati ili pravu vjeru, koju izpovieda car ili — Sibiriju.

— Stoput radje Sibiriju, nego da zatajimo našega Gospodina, odgovoriše junačke redovnice.

— Radje Sibiriju? — Ali ja ću vas dati prije povaliti i šibati tako dugo, dok bude na vašem tielu zdrava mjesta. Da vidimo, hoću-li vaše tvrde glave umekšati.

Sestre vrisnuše od užasa, a Siemasko zapovjedi vojnikom. da ih iztjeraju iz samostana. Kad su došle do vrata, baci se Makrena pred guvernera te ga moljaše, da im dopusti, još zadnji put posjetiti svoju crkvicu. Guverner čovječniji od odpadnika biskupa izpuni sestram želju. Svih trideset i pet sestara stupiše plačuć i jecajuć za zadnji krat u crkvicu, baciše se pred svetotajstvo, moleć u suzah Gospodina, da ih brani i štiti u toj strašnoj kušnji. Brzo ih prenuše surovi glasovi vojnika, da se dignu. Ali digoše se samo 34, jedna osta mrtva na podu, srce joj je od boli puklo. Oh kako su sestre zavidjele Rozaliji, da je izbavljena iz tolike pogibelji!

Štropot probudi dječicu, povjerenu brizi sestara. Opazivši svoje mile sestre obkoljene vojnici, udariše plakati i vriskati. I ogrnuvši se poletiše za njimi plačuć. Plač i vika djece probudi stanovnike grada te najodvažniji podju s djevojčicami za sestrami do Vigodke, milju udaljenoga mjesta od Minska. Tu metnuše vojnici na iznemogle sestre okove te ih svezaše po dvie. Raztjeravši zatim kundaci djevojčice i druge, koji su ih pratili, potjeraše sestre napried. To putovanje bijaše pravi križni put. Premda je mnogim sestram od prevelika napora tekla krv iz nosa i ustiju, morahu ipak najgorim putem, obterećene željezom, svaki dan putovati 15 sati. Ako je koja od slabosti pala, pomogoše joj vojnici na noge kundaci. Nitko nije smio dati tim sirotam nikakve milostinje, jedina njihova hrana bijaše sve to vrieme komad prosta hljeba. Poslje sedam dana mučnoga putovanja stigoše u Vitebsk. Ovdje ih zatvoriše u jedan samostan, iz koga su prije šest mjeseci bile protjerane katoličke djevice. a sada su u njem stanovale vrst skizmatičkih redovnica. černice. Bijahu to proste žene i udovice ruskih vojnika, koje su sprovodile svoje vrieme, pijuć rakiju, svadjajuć se i bijuć. Te dakle ženskinje dobiše nalog, obratiti poljske bazilijanke. One su se tomu nalogu odazvale velikom pripravnošću. Tvrdoglavim bazilijankam nisu propustile svakim danom dokazivati psovkami. ako je trebalo i šakami. Već pred zoru morale se one biti na nogu, pomesti svu kuću, donieti vodu, naložiti peći, da u šest sati idu na robiju. I onda ih ko životinju upregoše po dvie u kolca. da voze kamen. voze sav dan, a hrana im bijaše bilje i korenje, koje su na putu sabirale ili hljeb, koj su im milosrdni seljaci darovali. A kad je omrknulo, čekale su ih nove muke u kući. Njihove gospodarice znale su navlaš zamazati kuhinju, razliti vodu, pa onda krivnju baciti na uboge sestre, da imaju zašto psovati ih i tući. Pak da su imale barem kamo položiti tolikom mukom umoreno tielo! Ali njihov stan bijaše tamnica, niti u najcićoj zimi neložena, njihova postelja šaka slame na tvrdoj zemlji.

Jednoga dana posjeti ih njihov nekoć kapelan, bazilijanac odpadnik Ignatij Sumnjivo im bijaše, što je pustio dugu bradu, a kad im je počeo govoriti ne u

*) Die Sünden Russlands gegen die kath. Kirche. Nach den Erzählungen eines geistlichen Emigranten. Mainz 1874. (str. 145—158.

liepom poljskom jeziku, u kojem ih je prije zapaljivao za katoličku crkvu, nego u ruskom, te ih nagovarao, da se pocaroslave, nesrećne sestre udariše u gorak plač. „Ah, rekoše mu, vi ste bio naš otac, naš pastir, brinuo ste se za naše duše, a sad hoćete, da ih izgubimo.“ Odgovori im Ignatij: „Kad sam vas nagovarao, da budete vjerne katoličkoj crkvi, bio sam ludjak, sada mi je puklo medju očima, sliedite moj primjer.“ „Odpadniče“, rekoše mu u jedan glas bazilijanke. „Ja ću dati sa vas živih sadirati kožu, ako se nepokorite“, zaprieti im sav gnievan Ignatij.

I držao je odpadnik rieč. Od toga časa bile su sestre šibane svaki tjedan dvaput, dok ih nije oblila krv, dok nije s njih visjela koža. Uboge sirote podnosile su i tu sramotu i muku strpljivo; molitva za okrutnike, to bijaše jedini glas, koj se je od njih čuo. A pošto su sve sestre redom izmrcvarili, nedaše im ni časka, da si počinu, već odmah na robiju. Sestre su od slabosti padale, batine su ih na noge dizale. Jednoga dana izmrcvariše Kolumbinu Grosku, da se je obezsviešćena srušila. Ignatije zapovjedi batinom joj pomoći. Ona se pridiže, dovuče do svojih kolca; tu se s nova sruši, i nepridiže više — bijaše mrtva. Baptistu Downowu zatvoriše černice u veliku peć, gdje se je živa spržila. Nepomucena Grotowska sruši se mrtva od težkoga udarca po glavi. Još nekoliko mladjih i nježnijih sestara podleže mrcvarenju.

(Konac će sliediti.)

Crte iz pastorala.

Od Dr. M. Š t i g l i ć a.

I.

Povlašćeni žrtvenik (altare privilegiatum).

(Konac.)

Napokon se jošte pita, bi-li se moglo misiti za jednoga, a pribaviti prošćenje drugomu? Na ovo odgovara učeni Cavallieri[1]): Ako se u povlastnom pismu veli: q u i p r o d e f u n c t o m i s s a m i n t a l i a l t a r i d i x e r i t, l i b e r a t a n i m a m e j u s itd. misa se od prošćenja razdieliti ne može, nego se oboje mora jednomu namieniti; tako isto ako zakladatelj ili koj misu naruči naročito zahtieva, da se ima misiti na povlašćenom žrtveniku, jer onda je njegova nakana, da se pribavi prošćenje onomu, za koga se služi sv. misa. Nego ako je u povlastnom pismu izpušćeno „p r o d e f u n c t o“ i na prosto dana povlastica povlašćenoga žrtvenika, i ako onaj, koj je misu ostavio ili plaća, prošćenja izrično ne zahtieva, tada može svećenik za jednoga misiti, a drugomu namieniti prošćenje; nu samo po sebi se razumije, da za ovo posebne plaće primiti ne smije, jer bi to bila svetoprodaja (simonia). Ovako odgovori i sv. sbor za prošćenja.[2]) Ovom prigodom takodjer spominjemo, da niti za istu sv. misu spojenu s takovim prošćenjem titulo hujus privilegii veće plaće tražiti ne smije. Nadalje može svećenik miseć na povlašćenom ili ako osobnu povlasticu ima na kojem žrtveniku, osim ovoga prošćenja jošte i drugo koje prošćenje svetom pričešću sebi ili drugomu u istoj sv. misi pribaviti, ako se za ovo i sv. pričest zahtieva[1]).

Povlastica ova, ako je m j e s t n a, g u b i s e, kako gore rekosmo, kada se poruši crkva ili žrtvenik, a ne podigne se više crkva na istom mjestu, ili žrtvenik u istoj crkvi i pod istim naslovom. Nu ako je ovakva povlastica dana kojoj bratovštini, a ova se iz jedne crkve preseli u drugu, tada ne gubi prošćenja, samo ako je

---

[1]) Srav. Scavini I. 1040.

[2]) Proposito dubio „An quando requiritur Sacrificium Missae pro **I n d u l g e n t i a** lucranda, Missa possit offerri pro uno, et Indulgentia applicari pro altero.“ S. C. I. die 31. Januarii 1848. audito quoque uno ex ejusdem S. C. Consultoribus respondendum esse censuit: „Communicetur Oratori Votum Consulatoris.“

V o t u m C o n s u l t o r i s: „Hanc eamdem quaestionem enucleandam sibi proponit doctissimus P. Joannes Cavallieri, scilicet an Indulgentia et Sacrificium dividi queant? Respondet nexum quaestionis pendere ex verbis Indulti. Si Indultum cantet: qui pro defuncto Missam in tali Altari dixerit, liberat animam ejus etc., tunc Sacrificium et Indulgentia non possunt dividi, sed utrumque pro eodem defuncto est applicandum. Pariter si fundator, aut stipem erogans imponat onus celebrandi in Altari privilegiato, divisibilitas locum non habet: per impositionem quippe talis oneris censetur etiam voluisse applicationem Indulgentiae. Si autem in Indulto omissum fuerit „pro defuncto“, sed tantum fuerit ordinario modo pro Altaribus privilegiatis, tunc dividi potest Indulgentia, scilicet offerri Sacrificium pro uno, et Indulgentia applicari pro altero. Sic Sacerdos onus habens sacrificandi, sed non in Altari privilegiato, adhibet siquidem obligationem suam per applicationem Sacrificii, et liber est quoad obligationem Indulgentiae, de qua nequit stipem percipere, quod simoniacum est. Quae solutio et mihi arridet: nam Indulgentia etiam pro defunctis est donum ex Ecclesiae thesauro depromptum, qui constat ax meritis Christi, Beatae Mariae Virginis, et aliorum Sanctorum, opera vero injuncta sunt conditio solum, sine qua effectum non sortitur Indulgentia: ergo aliud est Indulgentia, aliud opus injunctum. Porro si applicatio Indulgentiae pro solis defunctis concessae necessario conjuncta esset cum applicatione Sacrificii, Sacrificium et Indulgentia forent unum et idem, ergo Sacrificium non esset tantum opus injunctum, nec Indulgentia ex Ecclesiae thesauro deprompta; sed ex valore infinito ejusdem Sacrificii, qui certe Ecclesiae potestati non subest, sed voluntati Dei finito modo applicantis; atqui Sacrificium est tantum opus injunctum, et Indulgentia non ex valore, sed fructu Sacrificii, ergo non sunt unum et idem, adeoque Sacrificium et Indulgentia dividi possunt (saltem dum aliud in Indulto non exprimitur), et consequenter in hac hypothesi Sacerdos potest Sacrificium offere pro uno, et Indulgentiam applicare pro altero Auberger III., 1400.

[1]) „An sacerdos, qui missam celebrat e. gr. pro defuncto eidemque applicat indulgentiam plenariam altaris privilegiati, possit eadem die vi s. communionis in Missae sacrificio peractae lucrari aliam indulgentiam vel sibi vel defunctis applicabilem, si ad hanc lucrandam praescribitur s. communio? S. C. Indulgentiarum 10. Maji 1844. respondit: „**A f f i r m a t i v e.**“

to preseljenje učinjeno dozvolom dotične crkvene oblasti.[1]) Osobna povlastica gubi se smrću osobe, kojoj je dana[2]), a ne onoga, koj ju daje[3]). Ako je pako ova povlastica dana juridičkoj kakvoj osobi, kao predstojniku kojega crkvenoga družtva, tada se smatra za vječnu i prelazi na nasljednike, dokle god družtvo obstoji.

Mjestna i osobna povlastica prestaje opozvanicom od strane onoga, koj ju je dao ili njegova nasljednika; za tim kad mine rok, do koga bje dana, računajuć obično od dana, kad je sv. rimskom stolicom podpisana[4]). Po tom su sve one povlastice, koje je Klemente XIII. dao župnim, opatskim i sbornim crkvam na sedam godina, prestale, ako se nisu obnovile; dočim one, koje je Benedikt XIII. podielio patriarkalnim, metropolitanskim i stolnim crkvam in perpetuum, još dan danas obstoje, samo ako je biskup kada žrtvenik opredielio, pak makar se kašnje na to i zaboravilo. Nije-li ga jošte nijedan biskup opredielio, može još uviek učiniti, nu jednom opredieljen više se mienjati ne smije.

Povlastica, o kojoj govorimo, ne prieči druga prošćenja, koja se inače dobivaju uz uvjet: „Si alia indulgentia eidem ecclesiae non sit concessa“; kao što ni druga prošćenja ovu ne prieče; pače ova povlastica ne prestaje niti u svetoj godini, pošto se u ovoj obće obustavljaju samo prošćenja za žive.[5]) Osobna se povlastica obično daje uz uvjet, ako već dotičnik takve povlastice ne ima; niti smije drugu dobiti. Ništa pako ne prieči služiti se n. p. tri dana u tjednu osobnom povlasticom, a četiri dana mjestnom.

Svećenik imajući osobnu povlasticu, budući da redovito samo jednom na dan smije misiti, samo jednom na dan može ovo prošćenje dušam u očistilištu nabaviti, i to ako su mu dani naznačeni, samo u one dane, koji su mu naznačeni n. p. ponedjeljak, sriedu i petak; nisu-li mu pako dani naznačeni, može ih po volji odabrati. Ako je pako ovlašćen, da smije dva puta na dan misiti, tada može oba puta namieniti ili istoj ili drugoj duši obilno prošćenje, a na Božić i tri puta, i to se samo za jedan dan računa. Mjestnu povlasticu usuprot može misnik svaki put kad god ondje misi servatis servandis upotrebiti. Postavimo slučaj, da imade tko oblast dva krat na dan u dvih crkvah misiti, i u obih je povlašćen žrtvenik, obima se može služiti i dobiti prošćenje.

Zakladne mise nije slobodno vezati na povlašćen žrtvenik kao takav, s razloga, jerbo je ova povlastica prosta milost, koju papa može svako doba opozvat; izviše

[1]) S. C. Ind. 8. Svib. 1845. [2]) Reg. jur. 7. in Sexto. [3]) Reg. jur. 16. in Sexto.

[4]) S. C. Ind. 3. Kolovoza 1711. [5]) S. C. Ind. 23. Lip. 1676.; Benedikt XIII. 9. Velj. 1725.

Opazka. Ovogodišnjim redovitim jubilejom ostaju u krieposti sva prošćenja za žive i za mrtve; samo prošćenje dano prigodom Vatikanskoga koncila u formi jubileja, obustavljeno je okružnicom Pija IX. „Gravibus Ecclesiae.“ 24. Pros. 1874. Sravni takodjer odgovor sv. Penitencijarije 25. Sieč. 1875. ad 3.

u župnih, sbornih i opatskih crkvah povlastica ne traje nego sedam godina, poslje kojih moglo bi se ili zaboraviti na obnovu, ili s nemarnosti pustiti; pak eto ti onda zamršaja i neprilike, s toga se i mora, kad se ova povlastica traži u molbenici navesti: „Absque ullo onere missarum“[1].)

Sv. Franjo Žaverij puno se je brinuo, da dobije tu veliku milost povlašćena žrtvenika.[2]) I sbilja neizgovorna je to blagodat, kojom se neizmjerno može pomoći trpećim dušam u očistilištu. Za to dobro bi bilo, da svaki župnik u smislu dozvole Klementa XIII. bar jedan povlašćen žrtvenik svojoj crkvi pribavi; a i drugi svećenici, da se za osobnu povlasticu poskrbe. Župnici usljed jednoga brevea Pija VII. moraju se u tom pogledu s molbom obratiti na svoga biskupa. Tko pako želi dobiti osobnu povlasticu, može se obratiti na koga znanca u Rimu, da mu ju izhodi, ili neposredno sam pisati na tako zvani ured: „Memoriale dei Brevi“, od koga će ju lahko dobiti. U ime pristojbe plaća se samo 30. bajoka, naših od prilike 70. novčića.

Primjerak pisma, kojim župnik moli povlašćen žrtvenik.

(Excellentissime), Illustrissime ac Reverendissime
Domine (Archi) Episcope!

Devotissime subscriptus parochus ecclesiae S. N. in N. hujus (archi) dioecesis pro ecclesia sua parochiali atque in ea sito altari summo dedicato N. N. petit humiliter altare privilegiatum quotidianum ad septennium a Clemente P. P. XIII. ddto. 19. Maji 1759. omnibus ecclesiis parochialibus orbis christiani, absque ullo onere missarum concessum ac indultum, quam gratiam a Sancta Sede pro supra dicta ecclesia parochiali (Excellentia) Illustritas Vestra Reverendissima impetrare dignetur.

(Excellentiae) Illustritatis Vestrae Reverendissimae
N. die . . . mensis . . . anni . . .
humillimus in Christo filius
N. N.

Ako pako samo obnovu ove povlastice moli, tada će pisati:

Devotissime . . . . . . petit humiliter confirmationem altaris privilegiati . . . . . indulti, quia septennium currens expletum sit die . . . mensis . . . anni . . . quam gratiam itd.

Primjerak molbe za osobnu povlasticu:

Beatissime Pater!

N. N. sacerdos in N. (archi) dioececis N. ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus supplex peto indultum personale altaris privilegiati aliquoties in qualibet hebdomada.

Genibus flexis exosculor sacros pedes.
N. die . . . mensis . . . anni . . .
humillimus devotissimus orator
N. N.[3])

[1]) S. C. Ind. 14. Pros. 1711. [2]) Srav. Benger II. 127. opazka 1. [3]) Na ovakovu molbu je pisac ovoga članka

Ova molba, kako rekosmo, upravi se:

All' Eminentissima Prefetura del Memoriale dei Brevi
a
Roma.

Imade-li tko god u Rimu znanca, netreba ni toga slati, to može on sam tamo napisati.

Viestnik.

Zagreb. Prva jubilejska procesija biaše u Zagrebu u nedjelju 20. o. m. Na njoj biaše preuzviš. g. nadbiskup J. Mihalović, skoro svi članovi prečast. kaptola sa svojim velikim predstavnikom biskupom Ivanom Kraljem, profesori bogoslovja, sbor prevendarski, svećenstvo zagreb. župa, redovnici, duhovna mladež, djaci kr. gimnazije i zagr. glavnih škola, i priličan broj puka. Vrieme biaše prekrasno.

— 17. o. mj. na noć provališe lupeži u crkvu sv. Ivana u Novoj vesi, razbiše tabernakul i izvadiše i odnesoše bez traga sve svete hostije. Osim toga odkinuše křižiće na ciboriju i ostensoriju i izvadiše lunulu te odneše. Kutije za milostinju, u kojih nije valjda ništa bilo, strgaše i po crkvi razbacaše. Mučno je znati, kakva biaše zlikovcem nakana; čini se samo ta, da počine svetogrdje. Preuzviš. g. nadbiskup naredio je, da 24. o. m. kano na god crkve, bude ondje svečano klanjanje presv. otajstvu u zadovoljštinu za težku pogrdu.

— Istoga 17. o. m. dogodi se u Senju velika sablazan. Na taj naime dan htjede preuzv. g. biskup Soić, da služi svečanu misu za sv. Otca, ali već od jutra nit zvona zvone, nit se otvara crkva. Dodje biskup, dodjoše civilne i vojničke oblasti i puk, da prisustvuju božjoj službi, no nemogoše u stolnu crkvu, dok jim neotvori bravar. Biskup odpjeva misu bez assistencije, jer nebiaše kaptola, osim jednoga člana, niti mladih klerika. Napokon htjede biskup da dade blagoslov sa sakramentom, al neima ključa. Tomu svemu da je kriv stolni kaptol. Za to na večer učini puk prosti njegovim članovom neugodnu demonstraciju. Vis. zemaljska vlada morade se pobrinuti za mir i imenova, kako čujemo, svojim komisarom, velemož. g. velikoga župana riečkoga. — To su činjenice. Mi neprosudjujemo tko je kriv; jedino izražavamo svoju težku žalost, da je tako. Kad bi u našoj zemlji bilo dosta dokaza velike pobožnosti, tješili bismo se nekako onom Gospodnjom izrekom: Mora da bude sablazni, ali jao si ga onomu čovjeku, po kom bude sablazan — ovako moramo samo proplakati i Bogu se pritužiti, da u nas i samo svećenstvo crkvu božju ruši!

---

sliedeću povlasticu dobio: „Ex audientia SSmi. Die 21. Martii 1868. SSmus benigne annuit pro Indultu personali Altaris privilegiati, Tribus in qualibet hebdomada diebus, dummodo Orator simile indultum pro alia die non obtinuerit."

— Dne 11. o. m. umro je velečastni Tomo Kramarić, župnik u Kamenici.

— U Brnu obavljena je posveta srcu Isusovu najsjajnijim načinom. Tri dana trajala je pobožnost. Svaki dan držane su dvie propovjedi: jedna česki, druga njemački. Crkve biahu uvjek dubkom pune; izpovjedalnice sva tri dana obsjedane od pokornika. Svečanost se je dovršila sriedu u jutro procesijom oko hrama. Biskupska rezidencija, župni stan, svi kanonički dvorovi i samostan rajhradski bijahu krasno izkićeni. (Hlas br. 49.) — U Pragu obavljena je svečanost posvete srcu Isusovu u crkvi sv. Ignacija propoviedju u 9 sati, pontifikalnom misom u 10, poslje koje je čitana posvetna molitva. U carskoj kapeli držana je u to ime propovied poslje podne u 5 sati, zatim svečan blagoslov. (Blahověst. br. 17.) — Ne samo u Ljubljani nego i u svih predgradskih župah proslavljen je 16. Lipanj nečuvenim oduševljenjem. Svigdje su držane svečane službe božje, a svieta bijahu crkve cielo prijepodne pune. (Zgodna Danica. br. 25.) Razne francezke biskupije, poglavari miesta, crkvene bratovštine poslaše na 16. posebna poslaničtva u Paray-le-Monial, da ih ondje zastupaju i posvete srcu Isusovu. — U Briksenu imao je sam biskup najprije propovied u stolnoj crkvi; poslje propovjedi čitana je s propovjedaonice posveta srcu Isusovu, zatim bijaše svečana služba božja, koju je biskup služio. Na večer čim je zamračilo, posta življe. Čulo se s raznih strana pucanje mužara, iz bližnjih miesta grnule su u grad ciele čete s svojimi glasbami. Crkvica posvećena srcu Isusovu planu bengalskom vatrom, isto tako biskupov grad. A brda naokolo kano da su se pretvorila u plamen, iz koga si mogao razabirati imena: „Pio IX.", „srce Isusovo." Riečju: sva biskupija slavila je 16. Lipnja što je mogla najsvečanije. (Vaterl. br. 169.) — A kako je proslavila taj dan mučenica crkva u Njemačkoj? Ah, ona težko osjeća, kako joj treba jakosti i utjehe iz toga božanskoga srca. Onako srdačno, onako gorljivo težko da se je posveta igdje obavila kako u Njemačkoj. Za primjer nam budi Münster. Pošto je biskup odslužio svečanu službu božju u prvostolnoj crkvi pobožnika prepunoj, kleknu pred presveto otajstvo, da odčita posvetu svoje biskupije. Kad je došao do rieči: „na pose posvećujem ti moju biskupiju monastirsku", oblada biskupa tuga, suze mu potekoše i ugušiše glas. Generalni vikar morao je nastaviti čitanje i obrede. Svi prisutni bijahu neizmjerno ganuti i uzrujani. Znali su, da biskup plače, što zna, da će ga skoro oteti njegovoj zaručnici i zatvoriti u tamnicu. Kad se je vraćao iz crkve, dočekaše ga hiljade na koljenih, da ih blagoslovi. Dobivši blagoslov, potrese se zrak od gromovitih klicaja. (Germ. br. 135.) — Dosti budi na tom. Te viesti pokazuju, da još ima hvala Bogu u svietu katoličke vjere i katoličke sviesti. Tko pako neće moliti dragovoljno, neka zna, da će ga Bog već naučiti moliti. Ali će ta molitva biti suzami rošena.

— 16. Lipnja proslavljen je u katoličkom svietu ne samo kano dan posvete srcu Isusovu, nego i kano 30. godišnjica izbora Pija IX. Nemarimo opisivati, kako se je slavila u raznih mjestih godišnjica Pijeva, ali nesmijemo propustiti, da nejavimo, da se niti sveučilištna mladost nije od te svečanosti izključila. Tako su sveučilištni slušatelji u Bonnu imali 16. Lipnja svečan commers, iz koga su poslali sljedeći telegram na sv. otca: „Cardinali Antonelli, Romae. Sanctissimo Patri Pio, duci fortissimo, Universitatis Bonnensis studiosi festo hoc die solemniter congregati quam ferventissime congratulantur.“ Sljedeći dan stiže čestitim mladićem odgovor iz Rima: „Summus Pontifex illius Universitatis studiosis gratias ex corde agit et Apostolicam benedictionem peramanter impertit. Card. Antonelli.“ Tu svečanost djačku opisuje pobliže „Deutsche Reichsztg.“ Po njezinu izvješću prirediše oni svečanu službu božju u crkvi k srcu Isusovu, na koju je došla množina sveučilištnih slušatelja. Na večernjem commersu bilo ih je preko 300 sakupljeno. Razsvietljena i nakićena dvorana imaše u pročelju sliku Pija IX. Tu su se držali govori na slavu Piju IX., napijalo se njemu, episkopatu nje mačkomu, domovini i t. d. Isto je tako i münsterska akademička mladost proslavila taj dan svečano te je 300 slušatelja poslalo papi taj telegram: „Emin. card. Annelli. Romae. Beatissimo Patri Pio filii piissime gratulantur. Nomine trecentorum Academicorum N. N.“ — Takovoj mladosti može se dakako domovina radovati.

— „Wiener Zeitung“ donio je 17. o. m., da je Njeg. c. k. Veličanstvo blagoizvolilo imenovati Jurja Dobrilu biskupa porečkoga, biskupom tršćanskim. — Tko pozna djela toga prevriednoga muža, radovat će se od srca, i slaviti božju providnost, i hvaliti carskoj milosti.

— Gradac (u Štajerskoj) nije jamačno na glasu da je ultramontanski grad, nego baš protivno. Sasvim tim, kad se je 14. o. m. držala prva jubilejska procesija, išlo je obhodom do 15.000 osoba. Svaka je župa imala svoju procesiju, samo su tri župe unutarnjega grada imale skupnu. U Cislajtaniji, gdje je škola ne samo što no vele emancipirana od crkve, nego joj se upravo tudji, nesudjeluje školska mladež kod crkvenih svečanosti i pobožnosti onoliko koliko kod nas, pa su ipak mnogobrojne procesije. Mora dakle duh religiozni biti bolji i jači, neg-li u njekom našem hrvatskom gradu.

Pruska. Konfesoru na tvrdjavi weselskoj, koga država sada zatvara u tvrdjavu, sada internira u grad Wesel, da ga opet pošalje na tvrdjavu, samo da ga nepusti k njegovu stadu, jer ga je skinula s biskupstva, biskupu Lonradu Martinu posla sv. Otac ovih dana veliku zlatnu medalju sa svojom slikom.

Italija. Kod razprave o troškovih ministarstva nutarnjih diela u zastupničkoj komori konstatiralo se je, da u taljanskih tamnicah sjedi preko 85.000 zločinaca. Za njihovo i tamničarâ uzdržavanje zahtievao je ministar 24 miljuna franaka, koji su mu i dozvoljeni. Taljani dakle moraju plaćati 24 milijuna štibre, da ih neuznemiruju zločinci, uz to moraju za organe javne sigurnosti plaćati preko 30 miljuna, a uz sve to — ipak neimaju nikakve sigurnosti. —

Englezka. Nekoliko njemačkih jezuita, koje je Bismark, nedokazavši im nikakva zločina, iz Njemačke protjerao, uteče se u Englezku, da pod zaštitom englezke slobode ovdje mirno živu. No toga netrpe Bismarkovci, oni bi želili, da se jezuite, iz Njemačke prognani, i drugud progone, da im se nigdje nedozvoli utočišće, da poginu na ulicah, neće-li od svoga reda odpasti, svoje zavjete pogaziti. Takov Bismarkovac našao se je i u englezkom parlamentu, te je interpelirao ministarstvo sbog dobjeglih jezuita. No mu odgovori ministar Disraeli: „Ja znam, da se u Englezkoj i Irskoj zadržavaju jezuite i da je to zabranjeno jednim zakonom, koj je izdan istina prije emancipacije katolika, ali ni danas nije ukinut. Taj zakon nije do sada uporavljen, no vlada će ga upotrebiti, kad bude smatrala za potrebno. Sada neuvidja te potrebe.“

Amerika. Imućni stanovnici newjorški pokloniše svomu nadpastiru prigodom njegova imenovanja kardinalom 2 liepa vranca, sjajnu kočiju i još k tomu 6000 dolara. — Povodom ljetošnjega jubileja drži množina svećenika neprestano pučke misije, da narod dostojno priprave za tolike misije. Tà što i hasni jubilej, ako si isti svećenici za nj netaru glave!

Knjižtvo. „Sbor“ duhovne mladeži zagrebačke izdao je ovih dana knjižicu „Niz bisera“, pripoviedke i pjesme za mladež. Sa slikom. Jaka $8^1/_2$ araka, a stoji tvrdo vezana 25, sa zlatorezom 38 nč. Sadržina knjižice: Pripoviedke: Mladić i vuk. Riedka vjernost. Dvadeset i prvi Srpnja. Izbavitelj. Dvoje sirodčadi. Pjesme: Na Kalniku gradu. Mladi djaci, Nainski mladić. Utjeha. Mladost. Poznato je, da se spisi naše duh. mladeži odlikuju liepim i pravilnim jezikom, a sadržinom bogoljubnom i rodoljubnom. Preporučati njihove spise našemu svećenstvu bilo bi suvišno, osobito onomu, koje ima srca za svoju najmladju braću, te nežali dati koj novčić, da ih razveseli i na rad opet potakne. — Tom prilikom javljamo, da ima duh. mladež još nekoliko svojih spisa u zalihi, naročito: Isus, prijatelj malenih. 28 novč., zlatorez 42 nč. Genoveva, nekoliko kom. u zlatorezu 35. Pustinjačka špilja. 23 novč., zlatorez 37. Tudjinka. 23 i 37 novč. Jagodice 23 i 37 nč. Ljubice. 23 i 37 novč.

Izpravak.

U zadnjem broju str. 187. izpala je poslje „filioque“ ciela izreka: „kojim se je usavršila definicija τὸ πνεῦμα . . . τὸ ἐκ τοῦ πατρός etc.“

Iztiče i drugi četvrt. Molimo za što skoriju ponovu predplate.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**.

Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 26.] U Četvrtak, 1. Srpnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Quare fremuerunt gentes?

26. Svibnja minula je godina dana, što je prestalo kucati srce najplemenitijega Niemca, najuztrajnijega i najneustrašivijega borca pod zastavom Isusovom — Hermanna Mallinckrodta. Još nam je živo na pameti, kako je taj glas munjevnom brzinom preletio svu Njemačku, svu Evropu, sav katolički sviet, i nije bilo katoličkoga srca, koje nije u dubokoj žalosti plakalo gubitak tolikoga muža. Ali najviše je potresla ta žalostna viest njemačke katolike, koji su u najžešćem ratu izgubili najboljega vodju Poslje tolikih trudova počiva Mallinckrod zaslužen pokoj u hladnom grobu, ali grob njegov nije zaboravljen; najljepše cvieće zasadjuju na njem njegovi katolički prijatelji, a zalievaju ga svojimi suzami. I dok bude katoličke Njemačke, biti će njegov grob slavan; ovamo će katolički muževi voditi svoje sinove, da ih veliki pokojnik nadahne svojim duhom, da ih uspomena na njegova slavna djela oduševi za sveti boj. I nam je grob Mallinckrodtov svet, i mi se mnogoput u duhu na nj prenosimo i molimo Boga, neka crkvi svojoj uzkrisi mnogo takovih muževa. Kad nismo mogli na njegovu godišnjicu, proslavimo danas njegovu uspomenu, proslavimo ju, posvetiv nekoliko časova onomu boju, u kojem si je on zaslužio neumrlu slavu.

Velik boj, boj na život i smrt razvio se je pred našim očima medju crkvom katoličkom i njezinim neprijateljem, boj tako žestok, te bi katolik morao podvojiti o pobjedi, kad ga nebi držalo obećanje Gospodinovo. „Može se pitati — tako govoraše Mallinckrodt u zastupničkoj kući 7. Veljače 1874. — koja je naša nada? Po čovječju sudeć, naša je nada, slavno pasti — i to je bolje, nego sramotno skučiti vrat pod jaram tiranije. S kršćanskoga pako gledišta velim: mi molimo i čvrsto se uzdamo u svemožnoga Boga." Rieči dostojne najvećega vodje! Ili pao ili pobjedio, meni je sve jedno; ustrajati u svetom boju za istinu i slobodu, to je moja slava. I ustrajao je Mallinckrodt u tom boju, ustrajao je do zadnjega daha. Kada su ga njegovi prijatelji sjećali, neka štedi svoje zdravlje, koje će u vječnoj borbi iztrošiti, neka više žive za svoju obitelj i kuću, koja tim puno štetuje, odgovori im Mallinckrodt: „ja nemogu, ja nesmijem ostaviti svoga mjesta, makar sve propalo" (Dr Mertens. H. v. Mallinckrdt. str. 19). Pak koj je onaj neprijatelj, koj se je uhvatio s katoličkom crkvom na život i smrt, proti komu se je Mallinckrodt borio do zadnjega časa? U svojem zadnjem velikom govoru, koj je držao 25. Travnja 1874. u saboru, označio ga je Mallinckrodt jasno: „Crkva nije započela borbe. Ili naznačite čine bilo od pape, bilo od biskupa, bilo od drugih katolika, koji su dali borbi povod? Posve je drugi uzrok toj borbi, liberalizam u svojem razvitku, koj se je stavio u oprjeku ne samo proti katoličkoj crkvi, nego i proti protestantizmu, koj još nešto vjeruje. Netiče se ta borba pojedinaca, već je to borba načela proti načelu: borba kršćanske vjere proti filozofiji, koja se je od nje odrekla." A Bismark? Zar nije on početnik i duša toj borbi? Bismark je Mallinckrodtu u tom velikom boju samo neznatan pojav. „On je istina silan čovjek, ali slab kano trska naprama svjetotresnomu boju takovih oprieka." I kano pravi patriot doviknu posljednji put svojim protivnikom, neka nesrtaju na pogibeljnom putu dalje: „Ako vi mislite, da ćete taj boj dobiti ovakovimi kukavnimi zakoni, vi računate posve krivo, i neznate, što znamenuje kršćansko osvjedočenje. Kada vidite, da su naši pastiri u tamnicah, u okovih, u progonstvu, mislite-li, da nismo i mi

pripravni dieliti njihov udes? I kad pojdu za njihovim primjerom duhovnici, onda će ići i lajci, a vaši izgoni i progoni neće vam koristiti. Vi ćete se morati pobrinuti za još oštrije oružje. Razmišljajte dakle, kakovo ćete još oružje kovati, a mi medjutim mislimo: per crucem ad lucem."

Pretrpio je Mallinckrodt svoj križ, i njegova je duša odletila k svjetlu, ali crkva ona ima još nositi svoj križ, na kojem stoji napisano ἐν τούτῳ νίκα. Doći će vrieme, kad će opet zasjati taj križ, a njegovi će protivnici ležati povaljeni u vlastitoj sramoti i vikati: nos insensati! Križ, to je baština, koju je Gospodin ostavio svojoj crkvi, ali je taj križ i znak njezine sigurne pobjede. Zar nije Gospodin sam rekao: ja nisam došao, da donesem mir, trul mir, nego mač Zar nije rekao učenikom: u svietu ćete stisku trpiti? Zar im nije rekao: ako su progonili mene, progoniti će i vas, jer nije učenik vriedniji nego učitelj? A drugče nemože, nesmije biti. Crkva je mističko tielo Isusovo, ona je Isus, koj u svietu živе do kraja vjekova, ona diše njegovim duhom, ona žive od hrane njegovih milosti. I kano takova mora crkva biti živa slika Isusa, u njezinu licu moraju sjati crte Isusove. Pak za to kano što je Gospodin bio za života u lice bijen, popljuvan, trnjem krunjen, na križ pribijen, tako mora i njegova crkva biti u lice bijena krivičnimi potvorami, popljuvana klevetami, trnjem svakovrstnih muka krunjena, na posljedku u djeci svojoj i na križ sramotne smrti pribijena. Ali kano što je Isus, viseći na križu, sve pritegao k sebi, te mu je i nebo i zemlja posvjedočila, da je Bog, tako da su mnogi, udarajući se u prsa, govorili, zaisto ovo je sin božji; tako je i njegova crkva onda najljepša i najjača, kad zloba misli, da ju je povalila u prašinu, iz koje se neće nikad više podignuti; krv mučenička viče: crkva je djelo božje; iz tamnica, u kojih sjede konfesori, prodire silan glas: crkva je djelo božje, a mnogi i mnogi čuju taj glas i udarajući se u prsa priznavaju: zaista tu je ruka božja. Dà križ, on je veliko otajstvo muke ali i slavja crkve Isusove.

Naše misli rado borave u onoj prvoj periodi apostolske crkve, kada su kršćani bili „jedno srce i jedna duša." Ali mislimo-li mi isto tako rado i na križ, na kojem je ona crkva sagradjena? Dvanaest ubogih, nepoznanih ljudi navjestiše svemu poganskomu i židovskomu svietu rat, oni su taj rat slavno vodili, ali u njem i svoju krv prolili. „Kano izmet toga svieta, gladni i žedni, progonjeni i proklinjani" znoje se i kine, putujući od jednoga mjesta u drugo, bacani iz jedne nevolje u drugu. Pak kad su poslje tolikih napora i patnja željeli, počinuti u grobu, onda im se je ta želja izpunila mačem, križem, nožem. Srušili su onu veliku zgradu poganstva, ali su kano nekoć Samson u ruševinah te zgrade našli sami grob.

Jesu-li poslje nastala bolja vremena? Jesu bolja jer mučnija. Sav sviet, iztok i zapad, digao se je, da izkorjeni novi nauk, da ubije nasljednike Isusove do zadnjega. Tri sto godina trajao je taj grozni progon; hiljade i miljuni kršćana ovjenčaše glave svoje viencem mučeničtva, neima zemlje, nenakvašene mučeničkom krvlju. Tri sto godina morali su se kršćani sakrivati po špiljah i šumah, po tamnih katakombah, u kojih su ih tjelesa mučenikâ opominjala, da i njih isto čeka. Tri sto godina živjeli su proganjani kano divlja zvjerad, nesigurni med životom i smrću. I kad se je razvedrilo nebo, koje je tako dugo nad njimi treskalo, sastaše se stotine biskupa s raznih strana, mnogi njih noseći znakove pretrpljenih muka, da podpišu nauk, za koj su toliki trpili, za koj su prolivene rieke suza i krvi. Kršćanom je sinuo križ u nebeskom svjetlu, kano znak pobjede, ali koliko je ta pobjeda stajala muka, koliko uzdisaja, koliko životâ! Per crucem ad lucem!

Konstantin car obustavi krvničku ruku, koja je tri vieka ubijala kršćane. Kršćani izlaze iz katakombâ na svjetlo, slobodno pjevaju u hramovih hvalospjeve Bogu. I crkva si odahnu od tako dugotrajnoga boja. Ali samo odahnu. Na nov boj izazvaše ju njezini vlastiti sinovi, na boj toli žalostniji, što je bio proti vlastitoj djeci. Krivi učitelji ustaše u njezinu krilu, da unište s nutra onu zgradu, koje sva poganska sila nije mogla srušiti s vana Na sablazan poganom prepiru se i progone zbog vjere djeca iste crkve medju sobom, a s čistoćom vjere nestaje i čistoće ćudorednosti. I opet bježe hiljade i hiljade pobožnih duša, da daleko od svieta u pustinji nadju srcu mir, zaklon od sablazni. Crkva šalje u boj proti domaćim neprijateljem svoje najvriednije sinove, svete otce, da ih pobijaju mačem istine. Ali težak bijaše njihov boj, teži nego boj svetih mučenika proti svojim krvnikom, jer je poturica uvjek bio gori od sto turaka, i sveti otci uzdišu za vremeni mučenikâ. Uzalud je crkva pozivala na grudi svoje Arije, Nestorije, Evtike, oni su ju silili, da zaboravi na materinsku ljubav, da ih kano nepokornu djecu izbaci iz krila svoga.

I što je bilo na početku kršćanstva, to je bilo i kašnje uvjek. Nikad nije crkva prestala

boriti se ili proti vanjskomu silničtvu, ili proti nutrnjemu odmetničtvu. Crkva razvaljena u hladu svjetovne udobnosti nije crkva Isusova, jer neima sličnosti s njim. Otac spoznaje sina na sličnosti crta njegovih, izranjeni Isus spoznaje crkvu svoju na ranah njezinih. „In mundo pressuram habebitis“, na toj biljezki upoznaje se crkva Isusova. Tko je ikada naviestio rat, zatorni rat englezkoj kraljici, englezke crkve glavarici, tko ruskomu caru skupa i papi? Tko ih izvrgava ruglu i sramoti na pozorištu, na trgu, u novinah? U njih nedira nitko, nitko ih neprieči u vršenju njihove službe, nitko se nesmije njihovoj vjeri. Samo katolička crkva izvrgnuta je na ruglo cielomu svietu, samo u nju zadirkuju, nju izsmiehavaju, na nju se cere, na nju kamenjem nabacuju i državnici na saborih, i novinari u novinah, i učitelji u školah, i prijatelji kod čaše, i djeca na ulicah. Boli to onoga, tko nije prestao biti udom te crkve, ali ga razhrabriti nesmije. Tako jest, jer tako biti mora. Tako jest, jer „muž mukâ“, Isus Gospod, hoće, da zaručnica njegova trpi kano on, bori se kano ona, pobjedjuje kano on — na križu.

Quare fremuerunt gentes? Zašto tolika vika na crkvu, zašto toliko neprijateljstvo, zašto toliki progoni? Jer je crkva u svietu živući Isus, komu su rane ponos, komu je muka i smrt pobjeda. Dok bude svieta biti će, mora biti, i borbe medju istinom i lažju, medju tminom i svjetlom, medju Isusom i Belialom. Istina, svjetlo, Isus izišli su iz svake borbe pobjednici, ali preko križa. Tako će se svršiti i današnja borba, tako se ona svršiti mora, ako je Isus Bog, a njegove rieči istina, ako je poviest vjestnica istine. To neka drži na umu svaki katolik, koga bi mogle smesti današnje borbe. Ako hoće, neka si zapamti i ove rieči umnoga pjesnika:

Nechtěj zoufat, když se proti tobě.
bratře, šklebí závist trkavá,
kdo se, pravdu háje, obává,
ten ji škodí, nejsa věrným sobě

Pravda nezná ustoupiti zlobě,
kdo jí laje, ten jí zastává,
ke cti jsou jí slova rouhavá,
bluď a šalba hlupců ku ozdobě.

Pravda jest co cedry na Libanu,
ti, jenž na ni dují větrové,
jen vic šíří vonnou její manu;

jazyk její meč jest, ňádra hory,
srce mramor, ruky sloupové,
paty rokle k pošlapání vzdory.

Slávy dcera zp. 3. 55.

J. R.

Jedan prizor iz novije crkvene poviesti.

(Konac.)

Kad je Ignatij vidio, da niti nečovječno šibanje nehasni, dao ih je pojedince pozatvarati u vlažne, tiesne špilje. Hrana im bijaše komadić najprostijega kruha, napitak voda. Kad je odmetnik mislio, da je zatvor i glad slomio stalnost djevica, približi se Makreni te joj reče: „vaše su sestre sada proste i piju kavu i uživaju se svieta, podpišite i vi, kćeri moja, to pismo, koje su one već podpisale, pak ćete opet biti predstojnicom svoga samostana.“ „Lažeš, kriknu Makrena, moje sestre nisu izdale Isusa.“ — Za neko vrieme došao je sam Siemasko, da pokuša sreću, nebi-li zaveo kršćanske djevice. Kad ga nehtješe poslušati, zažvidaše opet nad njimi šibe, dok neležahu oblivene krvlju. I kad ih tako izmrcvarene izvedoše pred Siemaska, uze Makrena sjekiru iz ruku jednomu težaku, pruži ju Siemasku i reče: „ti si bio naš pastir, budi sada naš krvnik, poodsiecaj nam glave, da se skotrljaju u tvoj hram, jer žive nećemo ga prekoračiti nikad.“ Siemasko pomahnita. Škrinuv zubi, skupi pjest i udari tolikom žestinom Makrenu u lice, da joj je izbio jedan zub. Mučenica izvadi zub, pruži ga okrutnomu biskupu i reče: „umetni taj zub medju medalje, kojimi ti nakitiše prsi, što si izdao crkvu, biti će ti prsima ures.“ Siemasko samo da nije poludio. Da si raztjera neugodne misli, sjeo je medju černice cielu noć piti. Pio je i opio se on i Ignatij s njime. No Ignatij se nije dugo opijao. Jednoga dana (1840.) pade pijan u baru, pade i ostade.

Minuše dvie godine i sestre, koje su tolike muke preživjele, odvedoše u Polock. Ovdje dobiše za nadzornika nadpopa Vierovkina, koj je uvjek pijan s krbačem u ruci posjećivao sestre. Od strašna zlostavljanja poludiše neke. Što ih je ostalo na životu, morahu posluživati kod gradjenja velike palače za Siemaska. Gladne i žedne morale su sav dan nositi drva i kamenje, priredjivati kreč i tako dalje. 17 ih pogine usljed prevelika napora. Da mu neizginu sve, posjeti ih Siemasko opet. „Zar nevidite, da srdjba božja na vas leži; mnogo vas je jur kukavno propalo. Budite pametne i pokorite se volji carevoj.“ „Naša je najveća želja, odgovori Makrena, što prije poći za našimi pokojnimi sestrami.“ „Zar se tako govori biskupu?“ izdere se na nju Siemasko te ju pljusnu u lice. „Naš Gospodin zapovieda, pružiti i drugo lice, ako nas je tko udario u jedno, evo, krvniče, i drugo lice, udari, ako smiješ.“ Kukavni okrutnik skupi sve sile te udari ubogu žensku tako strašno, da joj je izbio devet zuba. To mu nije bilo dosti, već zapovjedi sve sestre redom šibati tako okrutno, da su neke od boli ostale mrtve. Još je veća, strašnija kušnja čekala te mučenice Isusove. Kad je najme vidio Siemasko, da šibe i pljuske i glad i okovi nekoriste, dodje na paklenu misao te dade sve sestre zatvoriti i zapovjedi družini, da im učine silu, obećavši nagradu onim, koji bi taj nalog iz-

vršili. U zdvojnosti branile su se mučenice nadčovječjom snagom. Neljudi se povratiše osramoćeni, ostavivši mučenice neozledjene ali grozno izmrcvarene. Dvie bijahu mrtve, dvie posve zgažene, jedna umre sljedeće noći, osmim izkočiše oči. Makreni bijahu ruke izgrizene, rebra slomljena, a glava tako grdno ranjena, da se je činilo čudo, što je ostala živa. Drugi dan zakopaše mrtve; koje ostaše na životu, morahu opet na robiju.

Tako je došlo proljeće 1843. Jednoga dana dobiše redovnice nalog, izići na dvorište. Tu ih sapeše željezjem dvie i dvie skupa, te ih potjeraše, nerekav im, kamo. Došavši na obalu Dwine, morahu na ladju. Poslje dvanajstdnevnoga puta dodju u Wiedzioly, malo mjesto u guberniji Minsk. Tu ih opet predaše černicam, koje su stanovale u starom samostanu karmelićankâ. Siemasko posjeti ih i ovdje. „Vi ste izgubile velik broj vaših drugarica, govoraše im blago, vaše obitelji zdvajaju sbog vas, što vam koristi i dalje opirati se zapovjedim našega milostivoga cara i silnoga gospodara?“ „Ah Bože, ciknu jedna sestra, kako možeš tako dugo trpiti toliku zlobu i odpadničtvo.“ Siemasko pomahnita od ljutosti. „Naći ću ja sredstva, da razhladim vašu poljsku krv“, reče on, i zapovjedi, baciti ih u bližnje jezero. Sve sestre, osim sliepih, metnuše u vreće, svezaše im oko vrata uže te ih ovako baciše u jezero. Sestre su se veselile, da će sada biti kraj njihovim mukam; ali njihovi krvnici nisu ih htjeli potopiti nego samo na smrtne muke staviti. Kad se je koja htjela udušiti, odvukoše ju na plitče mjesto, da si odahne. Šest dana ponavljala se je ta strašna muka; neke umrješe, sve obolješe. Tako su u neprestanih mukah i smrtnih stiskah minule dvie godine. Od 35 redovnica, koje su ovamo iz Minska bile dovedene i kojim je kašnje još drugih 30 dodano, ostaše na životu samo 4.

Mjeseca Travnja 1845. slavio je nadpop Skrypin svoj imendan. Sva družinčad veselila se je s njim, veselila i opila. To su opazile preostale sestre: Makrena, Evzebija, Klotilda i Irena. Oko ponoći pobjegoše srećno na prozor, stražom neopažene. Tri puna mjeseca bludila je Makrena po šumah, dok je stigla na prusku granicu. Odavle dodje preko Njemačke i Francezke u Rim, gdje je na papinu zapovied izdala potanko izvješće o svem, što je za vjeru pretrpila. Rusko poslaničtvo tvrdilo je dakako, da je Makrenino izvješće priesna laž, ali njezine krieposti govorile su, da ona nelaže, a njezine mnogobrojne rane svjedočile su tô.

Fraze.

Ako tko misli, da se bez fraza nit pomislit neda moderna naobraženost, ne ćemo mu se niti čuditi ni mnogo zamjeriti. ako svaki čas kojom modernom frazom govor svoj začinja; on radi bar dosljedno. Nu ako tko misli, da samo ljudi od oka, ljudi od rada a ne praznih fraza nešto privrieditи mogu, onda bis rekao, da se je taj sam svake prazne fraze okanio. Nu prevarismo se. U broju 11. „Školsk. prijatelja“ u prvom se članku traže ljudi od rada a ne praznih fraza, a u viestniku istoga broja tiskane su doduše vrlo sitnimi pismeni dvie viesti, al koje su svejedno koli krupne toli šuplje fraze. Prva od tih fraza glasi doslovce ovako: U Francezkoj obučavaju duvne ovaj čas skoro polovicu pučku školu polazeće djece, $^1/_4$ dječaka a $^2/_3$ djevojčica. Posljedak je taj, da 30·77 postotaka pučanstva nezna ni čitati ni pisati. — Drugimi riečmi t. j. jednostavno rečeno glasilo bi to ovako: jer duvne obučavaju skoro polovicu školu polazeće francezke djece, zato $30^3/_4$ postotaka pučanstva nezna čitati ni pisati, obratno: kod duvne nebi podučavale tu djecu, već tko drugi, svi Francezi ili barem njih 99 postotaka znalo bi čitati i pisati. To je vierna nepristrana parafraza spomenute viesti. Posljedak onaj, $30^3/_4$ postotaka pučanstva nezna čitati ni pisati, izvodi se jedino iz ove premise: duvne podučavaju. Jer da se je kazalo: ovake il onake duvne, u tih il onih okolnostih podučavaju, moglo bi se misliti: duhovni striliš tih učiteljica nije sam po sebi kriv, što 30 postotaka nezna ni čitati ni pisati, već to što il nisu sve strukovno usposobljene il su okolnosti u svoj Francezkoj il u nekih predjelih takve, da nit znanje niti trud njihov boljega uspjeha postići nemože. Usljed toga, da se strukovno nesposobne duvne iz škole uklone, dok se neusposobe, ili da se odnošaji školi neprijatni promiene na bolje. Nu jer se veli jednostavno: duvne podučavaju, to znači: bez obzira na sposobnost il nesposobnost, na okolnosti prijatne il neprijatne, duvne su samo zato, jerbo su duvne, krive, sto 30 post. nezna ni čitati ni pisati t. j. duvne učiteljice i neuspjeh u školi u istom su savezu kano uzrok i učin. Iz ovoga pako posebnoga slučaja sliedit bi imalo ovo obćenito načelo: duhovni stališ kano takav nije sposoban u pučkoj školi ni obuku ni uzgoj rukovoditi, treba ga dakle iz škole protjerati. To je načelo lozinka bezvjernih il bolje protuvjerskih pedagoga, mi pako velimo, da je pusta fraza, još pustija u ustima hrvatskoga učitelja te štampana u listu, koj veli da će prema vjeri i crkvi pravedan te savjestan biti. Ili hoće-li tko, da to nije fraza, valja mu dokazati, da su one rieči osnovane na istini. U tu svrhu trebalo bi, da zna školske odnošaje u Francezkoj pa da iz vjerodostojnih službenih podataka dokaže 1. da su sve duvne po obstojećih u Francezkoj propisih strukovno usposobljene t. j. izpitane i odobrene. 2. da sva francezka djeca bez iznimke marljivo polaze školu, jer ih roditelji rado šiljaju il jer ih glavarstvo tjera, jer su sva zdrava i obskrbljena. 3. da su sva djeca umno sposobna. 4. da svi roditelji šiljaju izašle djake u opetovnicu. 5. da su sve škole providjene potrebitimi učevnimi sredstvi te da svaka učiteljica samo toliko djece ima, koliko joj je moguće nadzirati i učiti. 6. da su kod svih učitelja i učiteljica svjetovnih sva djeca do jednoga naučila i čitati i pisati te tako da u onih 60%

neukih svjetsko učiteljstvo nikakav kontingenat nedaje. Ako bi to sve stojalo pa ipak 30% Franceza nebi znalo ni čitat ni pisat, to bi onda duvne jedino zato što su duvne tomu neuspjehu krive bile i onda istom rieči modernih pedagoga nebi bile pusta fraza no očita i jasna istina nesamo za francezke već za sve duvne i duhovnike. Nu ostavimo francezke školske i statističke urede pa razglobimo samu stvar, iztražujmo onu razliku izmed učiteljice svjetske i duhovne, rad koje ona prva jest a ona druga nije vrstna biti učiteljicom. Ženska ćud je u jedne i druge, strukovno usposobit može se jedna i druga — to će nam sigurno svaki dopustiti, mi pako od svoje strane izjavljujemo, da struk. nenaobražene učiteljice makar duhovne bile nebranimo, jer bi morali onda dopustiti, da i svećenikom može tkogod postati strukovno neusposobljen. Jedina dakle razlika med učiteljicom duhovnom i svjetovnom je ta, što ova živi u svietu, motri sviet, a ona živi više zabitno te negleda vlastitima očima sve što na svietu biva; nadalje svjetovna učiteljica ili je udata ili nije to se ona može udati, duhovna nasuprot nit je udata nit joj je slobodno udavat se. Na temelju ove razlike osnovaše pedagogi ove tvrdnje: duvna nemože biti učiteljicom svjetovnim osobito odraslim za sviet odgojivat se imajućim djevojkam, jer kako da duhovna žena djevojku valjano za sviet uzgoji! — duvna je u stališu, koj joj nedopušta, da realno izkusi što je materinsko čuvstvo, nemože dakle u obće osjećati, što joj je tudja nepoznata stvar a bez te ljubavi uzgoj je nemoguć. — Na prvu tvrdnju odgovaramo pitanjem, jeli učiteljici svjetovnih djevojaka znati treba, kakvi su državni i medjunarodni odnošaji, kakva je ciena papirom na burzi ili treba-li joj da proučava ljubavne spletke, da sama pri njih sudjeluje? A sve drugo, što joj treba znati, da odgoji djevojku, koja će živjet u svietu, da ju odgoji realno prema obstojnostim, da ju neopoji utopijami i kimerami, sve to naći će u valjanih spisih, koje joj stališ dopušta čitati. Osim toga promatrajući ćud i običaje djevojaka neima-li duvna pred sobom malenu sliku čitavoga svieta? A jer zna zakone, po kojih valja uzgoj udešavati prema raznim ćudim, ona neće ćud. koju je djevojka iz svieta u školu donela, ignorirati, već će joj ta ćud biti podlogom, ravnalom, sredstvom uzgoja. Vrlo često se dogodilo pa se i sad dogadja, da budu opojene svakojakimi iluzijami te da svietske obstojnosti mnogo manje poznavaju djevojke uzgojene svjetovnimi učiteljicami, neg-li one, kojim su duvne o svietu govorile pa zato dosljedno biva, da djevojke uzgojene na temelju kršćanskih istina i morala mnogo hrabrije stupaju po trnju, kojim je sviet za kazan prvomu griehu zarasao, negli one, kojim uzgoj bijaše sličan čitanju romanâ, u kom se pripovieda, kako je sviet pun šarenih i mirišavih ružica a bez ikojega trna. Niti je treba, niti je moguće, niti je slobodno, da djevojka u školi prouči sviet s dobre i zle strane do najmanjih sitnica; školi je zadatak pripraviti djevojku za sviet tako, da bude dosta umna kod novih pojava, kojimi će ju sviet izenadjivati, razlučiti dobro od zla i da bude dosta jaka dobro prigrliti a zlo odbiti. Što se pako govori, da duvna govori kod svih predmeta više sa svoga gledišta t. j. da duvna svako predavanje onom pristojnošću i ozbiljnošću zaodieva, koju stališ njezin iziskuje, to nije na uštrb ni temeljitosti ni jasnoći, jer se dade i jasnoća i temeljitost spojit s pristojnošću. Dapače u toj stvari treba da se i svjetovne učiteljice povedu za duvnami, neće-li da se sviet pravedno tuži, kako sadašnji djevojački naraštaj malo cieni najveći ženski ures: čednost i stidljivost. Jest i svjetovni ljudi, premda im neide u glavu samostanski život duvna, nisu li posve izopačeni, u tom su obziru vrlo strogi te toliko u djevojke traže čednosti i stidljivosti, koliko je duvna mora imati. Dakako djevojka smije biti živa, razgovorna, zabavna, dosjetljiva, šaljiva, ponosna, slobodno joj ukusno se odievati, po pravilih svjetske etikete ponašat se, ali u svem držanju i kretnji, u pogledu, govoru mora odsjevati ona čednost i stidljivost koja je u duvne. Tu sviet posve pravo ima, jer u ćudorednom zakoniku nemožemo nigdje naći, da u tom obziru imade većih sloboštinâ djevojka u svietu nego duvna u samostanu. Ima-li dakle svjetovna učiteljica odgojiti ovakvu svjetsku ali stidnu djevojku, neće-li se morati ona više povesti za smjernom al razboritom duvnom, koja zna razlikovati položaj svoj i položaj svjetovne si gojenice, neg-li za svjetskom emancipiranom gospodjom, koja o najsvetijih zakonih ćudorednih najslobodoumnije to jest najdrzovitije misli, koja sa svojimi chevalieri koketira, intrigue snuje itd.

Druga zaprjeka, da bude duvna učiteljicom, bila bi ta, što ona nemože iskusiti obiteljskih odnošaja — dakle osjećati ljubavi prema djeci. Jeli zbilja istina, da neizkusnost glede obiteljskih odnošaja sobom donosi nemogućnost ljubavnog čuvstva prema djeci, jeli bračni život jedini pravi izvor i škola materinskoga čuvstva i da mu nikakva druga izvora neima? — Čitali smo o ženah, koje se privatno il javno kano učiteljice bave znanostmi. Većina ih misli, da kano takve moraju biti emancipirane a po prvom paragrafu te emancipacije nesmije se mnogo držati do braka, to je stvar neuzgredna, kojoj se valja samo rad običaja pokoriti, pa zato ih više zanimaju znanstvene hipoteze neg-li vlastita njihova obitelj. One su doduše zanesene, al za sebe i za svoje znanje, a čuvstvo materinsko i svu drugu brigu pram rodjenoj si djeci prenašaju na dojilje i pestinje. Koliko imadu te udate emancipirane doktorice materinskoga čuvstva, što ga valja iz obiteljskog kruga protegnuti i na povjerene si gojenice? Nemože-li pobožna duvna i nepoznavajući obiteljskoga života ali nadahnuta pravom kršćanskom požrtvovnom ljubavju — kako ju predivno sv. Pavao opisa — nemože-li ona imati u sebi više idealno uzvišenoga materinskoga čuvstva prema povjerenim si djevojkam i nemože-li joj se većim pravom priznati

sposobnost za uzgoj, neg-li tim emancipiranim suprugam? — Što je materinsko čuvstvo? Bog je ovim ljubavnim nagonom svezao diete s materom, da ovu za njezin trud nagradi nekim užitkom, djetetu pako da osjegura budućnost. Kad je dakle Bog ustanovljivajuć temelj družtvu ljudskomu hotio i mogao u krv i dušu majčinu zasaditi toli silan nagon, da ga samo nenaravska mati zanemarit može, neće-li il nemože isti Bog materinskomu čuvstvu slično čuvstvo pobuditi u duši duvne, kojoj su njegovom providnošću tolika djeca povjerena te koja je spravna sve svoje sile sreći povjerene si djece žrtvovati? Da, može Bog i hoće Bog od one božanstvene ljubavi, kojom svoje stvorove ljubi, dielak neki i stvoru svomu razumnomu priobćiti, da i on obljubi bezsmrtne na sliku božju stvorene duše i ta ljubav nadnaravski Bogom darovana biti će savršenija od onoga na tjelesnom odnošaju osnovanoga materinskoga ljubavnoga nagona i laglje će jednakim marom prigrlit sve i liepu i neliepu, bogatu i ubogu, odličnu i prostu, manje i više darovitu mladež. Pa kako ljubav roditeljska uči roditelje shodnomu načinu, kako će svoje misli, svoje osjećanje u djecu prelijati, tako će valjda i ona savršenija, božanstvena jer božjim duhom ulivena ljubav znati pokazivati duhovnomu učitelju i učiteljici najshodniju metodu u obučavanju i uzgojivanju. Mi držimo, da sve to može biti, jer smo uvjereni da obstoji duša i da Bog na nju i bez naravskih sredstava milošću svom djelovati može. Oni koji misle o čovjeku potišteno t. j. darvinski, neznadu dakako za nikakav duh dosljedno neznadu ni to, da ljubav može imati koj drugi, osim osjetni tjelesni izvor, pa se boje za djecu duvnam povjerenu jer da će njihov bezćutni uzgoj djeci više škoditi nego koristiti, oni pako, koji dostojno, kršćanski o čovjeku misle, neplaše se nimalo za tu djecu, jer u svake prave duvne nahode preobilno čuvstva za mladež, kojoj je čisti duhovni vrhunaravski izvor: kršćanska ljubav prema bližnjemu. — Budi nam još slobodno pitati, zašto se dopušta tolikim neudatim učiteljicam te mnogim neoženjenim učiteljem da učiteljuju, kad je bračni život uvjet, bez kojega nije moguće osjećati ljubavi naprama djeci? Zašto im se nezapovieda, da stupe u bračni stališ, prije neg im se povjeri mladež školska, da ljubeć najprije vlastitu djecu nauče ljubit i školsku? Ili je možebiti učiteljem i učiteljicam svjetovnim dopušteno i izvan bračnoga stališa zapodjenut odnošaje, koji bi im zgodu dali upoznat se s čuvstvom roditeljskim? Ne, oni izvan braka i po zakonu vjere i po propisih svoga stališa tako čisto i sveto živjeti moraju kako i duvne. Ako se dakle neudatoj kriepostnoj učiteljici priznaje, da može ljubiti povjerenu si djecu, onda se to isto mora dopustiti i duvni. — Pošto dakle duvne sve vlastitosti učiteljevanju potrebite mogu imati naime: strukovno znanje, ljubav prema mladeži, a njihova čednost duhovna ni najmanje nesmeta temeljitomu obučavanju, dapače uzorom biti mora njihovim gojenicam, onda sliedi, da su sposobne učiteljevanju i da imadu pravo na to, zadovolje-li svemu, što je država za učiteljsko usposobljenje propisala

Tko se želi još više uvjerit o njihovoj sposobnosti, neka slobodno iztražuje napredak u onih školah, gdje one učiteljuju, pak se nebojimo, da će nadjeni rezultat pobiti naše tvrdnje. Imali smo zgodu kroz čitavu školsku godinu motriti seosku djevojačku školu pa smo se, premda inače vrlo triezni prijatelji duvnam, uvjerili, da su u istinu vrstne učiteljice. Djevojčice su im se povjeravale uprav djetinjim pouzdanjem, a odkuda to? Jer su duvne prema djevojčicam ljubav ćutile i dokazale, one su tu ljubav osjetile te ljubav za ljubav vraćati stale. A bili mogle one tu iskrenu bezzazlenu ljubav iz djetinjih srdaca izkresati, da su same bezćutne hladne prema njim bile? Da je tim nježnim prizorom kojput prisustvovao neki odlični gosp. narodni zastupnik, on bi jamačno opozvao ono, što je prigodom debate o novom školsk. zakonu izrekao, on bi priznao da i duvne premda nisu matere, mogu povjerenu si mladež ljubiti. Što je našim duvnam moguće, to je i francezkim a valjda i mogućnije. Francezki narod je religiozan a uz to uman duhovit, ljubi vatreno domovinu i narodnost svoju, ponosan, požrtvovan, radin itd. Polovicu djece toga naroda odhranjujuju duvne a i prije su uzgajale, pa zato valjda i njim neki dielak zasluge pripada, što je taj narod toli kriepostan, jer sigurno iz njihovih škola nisu komuniste izašli, nego onaj religiozni triezni dio naroda, na kojem počivaju temelji francezke države. Neka tako i naše duvne u svojih školah stvore kriepostne kršćanske i svjestne Hrvatice pa neka se neboje, da će im Hrvati škole oteti. Ovo dvoje narod traži, zadovolje-li one tim narodnim tražbinam, narod će znati cieniti zasluge njihove, kako cieni zasluge svake svjetovne učiteljice.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Druga jubilejska procesija dne 27. o. m. morade ostati u prvostolnoj crkvi poradi nepogodna vremena. Prisutan biaše preuzv. g. nadbiskup. Crkva biaše dubkom puna. — Na svetkovinu apostola Petra i Pavla obavio je pontifikalnu službu božju sam preuzv. g. nadbiskup.

— Iz Senja nam pišu o sablazni, koju smo spomenuli u prijašnjem broju. Stolna crkva nije bila zatvorena, već otvorena kako svaki dan. Zvonik istina biaše zatvoren, al to je i drugda, samo što ovaj put zvonar nije u sebe imao ključa. U sakristiju se je moglo unići, a i ključ od tabernakula biaše na svojem mjestu. Stvar se sva u tom sastoji, što kaptol neće da obći s biskupom. Za što? To se neda pripoviedati u ovom listu, premda o tom svatko u Senju govori. Dakle jer je kaptol protivan biskupu, a biskup kaptolu, za to nisu složni bili ovaj kobni put ni glede svečanosti za sv. Otca.

Kaptol je za 16. Lipnja naviestio, i ovršio sbilja svečano s klerici posvetu presv. srcu Isusovu i službu za sv. Otca, koj je na taj dan izabran papom. Kaptol je takodjer po dovršenoj službi poslao telegrafičku čestitku sv. Otcu, na koju i dobi sliedeći odgovor: G. Vinskomu prepoštu kaptolskomu. Sv. Otca osobito razveseliše izražena čuvstva, i podieljuje apostolski blagoslov kaptolu i sjemeništu. Kard. Antonelli. — Biskup je usuprot na znanje dao oblastim i školskoj mladeži, da će 17. služiti za sv. Otca svečanu službu. Kaptol mu je na to poručio, da je on 16. obavio, i za to da 17. neće sudjelovati. Ravnatelj sjemeništa nije takodjer pustio mladih klerika. Po tom se razumije ono što se je sbilo u crkvi 17. Lipnja. Poradi razdora medju biskupom i kaptolom stoji i puk, jedni za jednu stranu a drugi za drugu. Tako se mogoše dogoditi one silovitosti proti njekim članovom kaptola. Sablazan je gotova. Nedao Bog da se nadalje ponavlja! Uzdamo se, da će se za to energično pobrinuti višje oblasti i crkvene i civilne.

— Čujemo, da se je jur u više župa obavio jubilej, al nam nitko nekaže kako, s kakvim uspjehom. Mi bismo željeli u tom izvještaja, dakako točnih i podpuno istinskih, da uzmognemo s vremenom našim štiocem predložiti dosta vjernu i dosta podpunu sliku našega religioznoga života. Valja da poznamo sami sebe i okolnosti, u kojih stojimo. — Glede posvete presv. srcu Isusovu dne 16. Lipnja dobili smo samo iz jedne župe kotara ivanićkoga izvješće, i to je vrlo utješno, jer kaže, da se je puka skupilo u crkvu, kano u nedjelju, da je vrlo pobožno izmolio posvetnu molitvu i do tridesetorica da su se tom prigodom izpovjedili i pričestili. Može se, gdje se samo hoće, ako ne sve, a to barem nešta. I više bi se moglo, kad bismo se Bogu iskreno i postojano za blagoslov molili; tako nam kaže naš prijatelj izvjestitelj.

Beč. Na istu nedjelju kako u Zagrebu, biaše u Beču prva jubilejska procesija. Biaše velika, ogromna, jedna za sav Beč. Sjegurno je bilo 20.000 hodočastnika. Gorostasna prvostolna crkva biaše puna puncata. Procesija se ganu u 7 sati. Prije prodje jedan sat, neg-li se crkva izprazni. Za to cielo vrieme stajaše starac kardinal nadbiskup pred velikim žrtvenikom, i poslie hodaše čitava četiri sata na veliko čudo svim, bez odmora i kakve pokrepe. On je na koncu sam odpjevao „Tebe Boga hvalimo“, i još ostao kod svečane službe božje.

Župno svećenstvo privelo je na stotine iz svake pojedine župe pobožnoga puka. Družtvo djetićko i radničko dovedoše do 2000 mladih ljudi. Iz Alservorstadta dodje katoličko „mladenačko družtvo.“ Iz svakoga okružja dodjoše članovi katoličkih kasina. — Tu biaše i marijanska kongregacija (mužka), družtvo sv. Severina, katol. ressource, družtvo sv. Vinka, ukupno do 2000 muževa. No ni žene kršćanke nisu zaostale, te je mučno znati, koji je spol na broju bio jače zastupan. Stupahu po četvorica u jednom redu.

Procesija napredovaše uz pjevanje i moljenje, bez zapinjanja, u najboljem redu. Za red su se skrbili posebni redatelji. Pod tim se neima razumjeti policija, koja se je brinula za red izvan procesije i bila na svečanu obučena, nego to biahu privatni muževi katolici, i to ne morda ponajsiromašniji, n. p. jedan vrlo štovan posjednik kuće i knjigarne, jedan višji računarski savjetnik i t d. Svojom vještinom i svojom energijom učiniše, da je kroz ista vrata procesija bez zapinjanja bez smetnje u isti čas u crkvu ulazila i izlazila, dočim se je desnom stranom vrata ulazilo, a lievom izlazilo. —

U sliedeću nedjelju 27. o. m. bila je druga i posljednja procesija. Na nju dodje skoro još više puka nego-li prvi put. To je znamenito, budući da se je od rana jutra vidjelo, da će biti kiše. Sa svim tim izadje procesija, i premda kašnje udarí baš jaka kiša, hodočastnici ipak obidoše bez smetnje u liepu redu sve četiri crkve, te vrativši se u prvostolnu crkvu, napune ju upravo dubkom. Ni kardinal Rauscher nehtjede s početka služiti se kišobranom, dok ga neprisili silan dažd.

Tako kod prve, kako kod druge procesije, koliko se može razumjeti iz izvještaja u bečkom „Vaterlandu“ nije bilo školske mladeži, osim pitomaca nadbisk. dječačkoga sjemeništa, koji su pobožno i krasno pjevali. Tim više je dakle znamenito, da je procesija bila tako ogromna.

Tako se je u Beču obavila ta pobožnost. Katolici sami uvidješe, da jih još ima u onom svjetovnom gradu dosta, koji se nestide pred cielim svietom pokazati svoju vjeru u Boga, svoj posluh naprama materi crkvi, i duh pokore i skrušenosti u ovo vrieme velike obiesti, bahatosti, porugljivosti.

Mi nezavidimo Bečanom, nego s njimi Boga hvalimo, da je tako, moleći da bude i ljepše i bolje. Ali nemožemo, da opet neopazimo svoje siromaštvo. Gdje su kod nas katolička družtva i mužka i ženska? koliko jih ima, i koliko im je članova? Hrvati bis rekao, da nisu u obće mnogo za družtvovanje. Ali mi ipak vidimo, da ima i kod nas pjevačkih, turnerskih, vatrogasnih, obrtničkih družtava: kako je to da neima i religioznih družtava, ili drugih za svjetovne svrhe no sa značajem katoličkim? Tu dakle mora da je nešta drugo krivo. Vriedno bi bilo, da na to ozbiljno misle svi, kojih se pobliže tiče, i tko nemože učiniti ništa više, neka se barem vruće Bogu moli, da nam dade duha svoga.

Drugo je, što vidimo u Beču, a čega kod nas neima — redatelja kod javnih crkvenih svečanosti, naročito procesija. Kod škola paze učitelji koliko mogu, no za druge neima lasno nikoga, i tako se znade dogoditi, kad je velika procesija da svakčas zapinje. Da imamo katoličkih družtava, odmah bi se tomu pomoglo. Ovako se samo možemo tužiti, i opet Bogu moliti. Kod svjetovnih svečanosti ne samo da se nestide nego si pače

za čast drže odlični gradjani, da paze na red, no kod crkvenih? — te su samo za pope!

Tako stojimo mi. —

Njemačka. Predsjednik moguntskoga družtva katolika Felix baron Loë razpisao je na sve članove družtva i druge katolike pismo, u kojem javlja, da je družtvo prošlo preko velike kušnje, te ju s najveće strane podnelo pobjedonosno. Odpisom naime od 15. Srpnja p. g. zapovjedilo je ministarstvo unutarnjih posala, da se zatvore sve lokalne podružnice moguntskoga družtva, i poslovodje povuku na sud. Sudovi, i sam najviši sud u Berlinu u najviše parnica oprostiše poslovodje i ukinuše zatvor podružnica. Toga radi pozivlje predsjednik na revno dioničtvovanje svuda, gdje parnice neteku. On kaže: Vrieme je sve ozbiljnije. Ali čim teža stiska, tim bliža božja pomoć, tim sjegurnija crkvi pobjeda. Stojmo čvrsto uz nju i njezine zakonite službenike. Mi se ponosimo našimi biskupi, mi s ljubavju i štovanjem i čuvstvom nepokolebive vjernosti gledamo na namjestnika Kristova Pija IX. . . . Ali mi stojimo takodjer hrabro i čvrsto uz družtvo njemačkih katolika, komu je svrha „da brani slobodu i prava kat. crkve, i da oživotvori kršćanska načela na svakom polju javnoga života svimi moralno i zakonito dopuštenimi sredstvi.“

— Vlada kan da se je utrudila mučeć siromašne katolike svakojakih muka. Ili nije se utrudila, nego nezna što bi dalje učinila. Tamnice su pune izpovjednika, sudovi imaju posla pune ruke, globam i zaglobam neima kraja ni konca. Al katolici još nisu slomljeni. Nepopuštaj, viču vladi bezbožni liberalci i bezdušni protestanti, nepopuštaj, jer ti je sramota. Sramota je dakle prestati s nepravdom. U tako dugom i težkom boju nije čudo, da tko katolik smalaksa, ili da se razdraži. Tako se je pred malo dana u mjestu Rheine dogodila gungula. 21. o. m. kano na dan okrunjenja papina htjedoše katolici mjesto nakititi barjaci, al zabrani policija; a onda barem na večer razsvietiti tako zvanu kalvariju. Policija zabrani i to. Puk se sgrnu i uzkomeša, no svećenik ga nekako umiri. Ali kašnje njeki se ipak dokopaše svjetiljaka i razsvietiše. I opet se sgrnu puk. Dodje i načelnik i zapovjedi, da se puk u 5 minuta razidje. U to ga netko bocnu nožićem u kuk. — Iz toga silna vika od katolikoždera. Al nenaprezajte previše strpljivost puka, jer će napokon puknuti, te se može dogoditi ono, čega nijedan katolik nit hvali nit zagovara, al gledajuć na ljudsku slaboću — razumije.

— Iz Berlina došao je najprije glas, da je kralj. sud za crkvene stvari odbio parnicu proti biskupu Förster u, jer da joj neima dovoljna temelja. To se je kašnje u novinah poreklo, no sad se opet piše, da je parnica odgodjena do jeseni. Biskup je sveudilj na austrijskom kraju svoje biskupije.

— Moguntski biskup Vilhelm Emanuel Ketteler navršit će 25. Srpnja 25 godina svoje konsekracije i svoga biskupovanja u moguntskoj diecezi. Na uspomenu tomu jubileju namjeravaju ondješnji katolici sabrati novčanu zakladu za porabu biskupu i njegovim nasljednikom na svrhe diecesanske, i u jednoj kapeli stolne crkve podići jedan nov oltar. Jubilej taj svetkovat će se po svih župah. U pozivu kaže odbor za biskupa: U težko doba zasjednuvši na stolicu sv. Bonifacija radio je neumornom odanošću za slavu božju i spasenje duša. Sve su ga obćine vidjele u svojoj sredini; svim je navieštao rieč božju i dielio otajstva. Sirotinji biaše otac, kleru uzor svećeničkih krieposti. Srčanošću, koja neklone, brani on pravo i slobodu crkve.“

Rim. Sv. Otac odgovorio je na adresu rimskoga plemstva k tridesetgodišnjici znamenitim govorom, iz kojega vadimo sliedeće: Hvali vjernost rimljana, koja bi uzrokom, te se je uzprkos svakojakim savjetom odmah prvih dana mjeseca Rujna 1870. odlučio ostati u Rimu. Pripovieda, kako mu se je bio predstavio jedan piemontezki kapetan s pismom svoga suverena, u kojem izjavlja, da će po želji rimljana njegova vojska doći da uzdrži mir, i da izvodi samo konservativnu akciju. Vojska dodje, pred Rimom se gizda, ulaze i izlaze emisari, medju njimi jedan državni poslanik pravi Ahitofel naših dana, „qui pacem loquebatur cum proximo suo, mala autem in corde suo“ (Grof Arnim pruski poslanik).

No srce i ćud rimljana se nemienja. Unide vojska silom i zarobi i odvede malene papine čete, pa ostavi grad bez posade, nebi-li prevrat nastao, i onda ona unišla, da uzpostavi red. Ali nitko se neraduje piemontezom, nitko nekuša ni najmanje kakov nered. Slava dakle rimljanom!

Napokon unide vojska i započe konservativna akcija. Svjedoče za nju izagnani samostanari, oteta crkvi imovina, škole itd. I još neima kraja toj akciji. Rimljani plaču, u crkve se kupe i Bogu mole.

No naprama ovomu tužnomu prizoru stavlja sv. Otac druge utješljive stvari iz Rima, Italije, Europe i svieta katoličkoga. U mjesto svakojakih bezkoristnih osnova o pomirenju javlja se u Rimu i Italiji pobožnost. Francezi slave jubilej, grade crkvu presv. srcu Isusovu u Parizu, nastoje da si osjeguraju slobodu obuke. U Beču i drugih mjestih austrijske carevine, u Belgiji, Americi i Španjolskoj vide se znaci kat. jedinstva u duhu i molitvi. I sv. se Otac pridružuje javnim molitvam te i ovom sgodom prosvjeduje proti svakoj usurpaciji i proti gadnomu nedržanju obećanja, da će biti konservativna akcija.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Horvat Jakob, iz Kašelanca. Belavić Mato, Korpar Dorica i Hlebec Josipa u Varaždinskih Toplicah. Vincetić Vjekoslav, gimnazij. u Zagrebu. Šepićeva Marija i Tianova Franjka, kapetanice u kostreni kod sv. Barbare. Jakovčić Mate, pomorac u Kraljevici. Hrupec Mijo i Štefanec Augustin u Vel. Bukovcu. Godišnji članovi: Štefanac Matija, kapel. u Varašd. Toplicah 14 god. čl. Fijan Andrija, učitelj u Šestinah 3 god. čl. Svih dosada godišnjih članova 158.

Iztekao i drugi četvrt. Molimo za što skoriju ponovu predplate.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**.

Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 27.] U Četvrtak, 8. Srpnja 1875. **[Tečaj XXVI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod [illegible] a u nadbiskupskom sjemeniš[illegible] [illegible] upi[illegible] prima se kroz [illegible]vu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Dne 29. Lipnja 1875. u 3 sata i 25 minuta poslie podne preminuo je u Pragu

Njegovo apost. Veličanstvo car i kralj

Ferdinand

kano kralj ugarski i hrvatski V., providjen svetotajstvi, u visokoj starosti.

Rodi se 19. Travnja 1793. kano najstariji sin Nj. Veličanstva cara i kralja Franje I. Dne 28. Rujna 1830. bi u Požunu u saboru svečano za kralja ugarskoga i hrvatskoga okrunjen, i nastupi vladu poslie smrti otca si cesara Franje 2. Ožujka 1835. Njegovo blago kraljevanje donese mu ime „Dobroga.“ Godine 1848. položi dne 2. Prosinca u Olomucu krunu na korist svoga sjajnoga nećaka, nadvojvode Franje Josipa. Od poslie nastani se u Pragu na Hradčinu, posvetiv sve svoje vrieme blagotvornosti, koja se je protezala na sve zemlje i puke Njegova nekada carstva, ponajpače na one, koji su mu bliže stojali. Za to plače za njim sirotinja, pa i gdjekoja crkva i kod nas, koja se je Njegovom darežljivošću zaodjela krasno i morda baš sjajno, imala bi razloga da se zavije u crno. No u njoj će se još više, nego-li drugdje, molitve vjernoga puka dizati k Bogu, da preblagoj i velikoj duši Njegova Veličanstva Ferdinanda udieli

Vječni pokoj.

Boj načela proti načelu.

„Bismark je silan čovjek — govoraše u njemačkom saboru 25. Travnja 1874. Hermann Mallinckrodt — ali slab kano trska naprama svjetotresnomu boju, koj se je evo razvio.“ A zašto? „Jer je to borba, ne čovjeka proti čovjeku, nego načela proti načelu. Borba je to kršćanske vjere proti filozofiji, koja se je od nje odružila, dapače postavila u oprjeku proti njoj.“ Vriedno je, da pogledamo toj filozofiji oštrije u lice.

Njemački filozofi, koji danas tako žestoko i odvažno vojuju proti kršćanskoj istini, podieljeni su u dva velika tabora, nesložna medju sobom, ali složna u rušenju nadnaravne objave: na jednoj strani stoje idealiste, na drugoj materijaliste. Bio bi vriedan posao, proučivši tu filozofiju, kako danas stoji, potražiti niti, kojimi su pojedini sistemi svezani s sistemi prijašnjih filozofa onamo do Kanta i dalje. Čudnih bi se stvari čovjek na tom putu naučio! Naučio bi se kraj drugoga, kako današnji filozofi pod svoju robu prodavaju i kano napredak filozofije hvale, što su u bitnosti od starijih povadili; osvjedočio bi se, da je u premnogih čestoput preobsežnih knjigah, koje nose na čelu liepo ime filozofije, malo naći jezgre, koja se može kano konačno dokazana istina prihvatiti; osvjedočio bi se, da filozofija, koja se ima baviti pitanji najuzvišenijimi o prvih uzrocih stvarî, svake godine, kako veli prof. Brentano*), mienja i lice i boju, da si svaki filozof u oprjeci s drugimi gradi filozofiju po svojoj glavi; riečju osvjedočio bi se, da je filozofija od onoga časa, kada je rekla pozitivnoj objavi s bogom, da bez obzira na nju ide svojim putem za istinom, počela lutati po svakojakih krivih putevih, dok je napokon posve zalutala ili u najkrupniji materijalizam na jednoj strani, ili u podpun panteizam na drugoj: velike zablude, medju sobom u diametralnoj oprjeci, za praktičan život jednako pogubne. Taj krat nije moja namjera, voditi štioce tim krivudastim ali zanimivim putem. Biti će za to drugi put prilike.

Okrenuvši pozitivnoj objavi ledja, pošla je filozofija u 17. vieku u Englezkoj, Francezkoj. Njemačkoj svigdsje vojim posebnim putem. Na tom putu došla je u Englezkoj do deizma, u Francezkoj do ateizma, u Njemačkoj do panteizma. Thomas Hobbes († 1679.), John Locke († 1704.), John Toland († 1722.), Anthony Collins († 1729.) i drugi englezki filozofi pridržaše objavu, ali izbaciše iz nje sve nadnaravne istine, jer da čovjek nemože biti siguran nego ob onom, što je umom podpuno shvatio. Na tom stadiju nije mogla filozofija dugo ostati. Izbacivši iz objave sve nadnaravne istine i lišivši ju tako njezina božanskoga značaja, bilo je samo dosljedno, zabaciti svu objavu i proglasiti razum jedinim vrjelom vjerskih takodjer istina. Odavle pako bio je samo jedan korak do zabačenja svake vjere. Taj je korak učinio Toma Morgan (1743.). Napokon podvojivši o svietu nadnaravnom, zašto da se nepodvoji o svietu prirodnom? To je učinio David Hume (1711—1776.). proglasivši podpun skepticizam: da čovjek nemože biti o ničem na svietu siguran, niti o Bogu, niti o svietu, niti o samom sebi. — U Francezkoj bacio se je Voltaire (1694—1778.), Diderot (1713—1784.) i sva četa encyklopedistâ divljom bjesnoćom na katoličku crkvu. Pod geslom: uništuj bezsramnicu, smatrali su oni zadaćom svoga života, kopati za katoličku crkvu velik grob. No osobnoga su Boga priznavali. La Mettrie i Claude Adrien Helvecij (1715—1771.) razviše zastavu savršenoga materijalizma. Samo materija obstoji: neima dakle ni Boga ni duše. Moždjani radjaju misli, razni sokovi proizvode razna čustva. Materiju obožavati, uživajuć ju što više, to je pravilo za život. — U Njemačkoj prevlada racionalizam, koj su do skrajnosti dotjerali Kant (1724—1804.) i Fichte (1762—1814.). S druge strane omili Schellingu (1775—1854.) i Hegelu (1770—1830.) panteizam, kako ga je prije njih konstruirao nizozemac židov Baruch Spinozza (1632—1677.). Oba ta glavna pravca novije filozofije: idejalistički panteizam i krupni materijalizam stoje danas u bojnom redu proti kršćanskoj istini. Panteizam propovieda Hartmann sa svojimi privrženicí, materijalistom ni broja se nezna: Vogt, Büchner, Moleschott, Czolbe, Virchow, Häckel, David Strauss, u najnovije vrieme A. Wiessner. Hartmanna poznamo jur pobliže. Materijaliste se svi u tom slažu, što nepoznaju nego materiju. Oni neznaju za nadzemaljskoga osobnoga Boga, neznaju za nematerijalnu dušu. Budi nam za primjer najnoviji zastupnik te filozofije, Wiessner. On nepozna drugo biće nego s i l u (Kraft). Sve što vidimo sve je samo sila: pisac, pero, crnilo, artija; brzojavac, njegov posao, žica, električka iskra, onaj koj depešu prima, čustva, koja mu se za čitanja radjaju, sve je to jedno te isto — sila. Sila se imenuje i atom, komu je bitnost gibanje. Uzkomešavši se atomi, dodjoše medju sobom u doticaj i stvoriše molekile, tjelesa i tako dalje. Duša mu nije nego praznina; bog prazno

*) Ueber die Gründe der Entmuthigung auf philosophischem Gebiete. Wien 1874.

mjesto. I zaslužuje prazno mjesto, da se imenuje bogom; ono je *milosrdno*, jer dopušća, da sunce grije i pravednika i griešnika; ono je *pravedno*, jer dopušća, da za ludim činom sliedi bol, za dobrim ugodno osjećanje; *zna sve*, jer štogod biva, u njem biva; jest *savršeno*, jer sve u sebi sadržava.

Proti toj materijalističkoj i panteističkoj filozofiji vodi danas katolička crkva boj. To je onaj silni neprijatelj katoličke istine, naprama komu je Bismark samo slaba trska; to je onaj strašni neprijatelj, da bi u borbi proti njemu, po čovječju sudeć, katolički borci imali samo jedan izgled — slavno pasti.

Ako je imao sav katolički sviet razloga, uzrujati se, kad je Arij zabacio božanstvo Isusovo, kad je Nestorij izišao s naukom, da Krist kano čovjek nije Bog, ili kad je Evtik uztvrdio, da su se u Kristu slile obie narave: božja i čovječja, u jednu, ah, onda ima katolička crkva danas razloga plakati kako nikad nad strašnim razsulom, koje se je dogodilo na svetom mjestu. Netaji se danas ovaj ili onaj nauk katoličke objave, nego se sva objava kano zabluda i prevara baca pod noge, dapače zabacuje se isti početnik objave, osobni Bog. U istinu prama današnjoj herezi bile su hereze prošlih vremena djetinje igre! Oba pravca današnje filozofije, kako stoje u boju s katoličkom istinom: panteizam i materijalizam, nepriznavaju osobnoga Boga; onomu je bog sve što jest, ovaj se, sav zadubljen u materiju, smije, kad samo čuje ime „Bog." Danas se u istinu izpunjuju rieči, koje je prije dviesto godina izrekao Leibnitz: „Doći će vrieme — to su njegove rieči — kad će imati crkva ne vjeru nego razum braniti proti napadajem nevjere. Posljednja bludnja biti će ateizam."

Razgledajmo časak, u kakovu je položaju katolička crkva naprama tomu svomu neprijatelju.

Ako neima osobnoga Boga nad svietom, koj je svietu početnik i cilj, onda je religija prazna rieč. Neka govori panteista i materijalista o religiji, koliko ga je volja, njegovim će riečim samo djeca vjerovati. Ako je pako religija samo prazna rieč, onda ju valja pobijati, obarati, gdjegod se nalazi; ondje osobito gdje je najjača. Najjača je pako religija katolička, koja se neda ničim na svietu odkinuti od one stiene, na kojoj ju je sagradio Isus Gospod, koja neda za ništa ne svietu niti najmanje sitnice iz poklada od otaca baštinjena nauka. Odavle ona inače nerazumljiva mržnja na tu religiju, odavle onaj zatorni boj proti njoj. I mora se priznati, neprijatelj je puno uspio. On je toliko uspio, da se slabodušni katolici već počimaju stiditi svoga katoličkoga imena, da se slabo pita za knjige i novine, koje se u tom duhu pišu, dočim je prava jagma za knjige i novine, koje se odlikuju djavolskom mržnjom na katoličku vjeru. Nije-li Renan postao glasovit za to, što je Isusa pokušao lišiti njegove božanske časti? Nije-li Darvin dočekan obćenitim pleskanjem, kad je naviestio svietu, da najnoviji obreti u prirodoslovju zahtievaju, neka ljudi padnu oko vrata majmunom te ih izljube kano svoju u orangutangu braću Nije-li Strauss pod konac života doživio veliko slavje, što je postavio tvrdnju, da danas više neima kršćana? Povratila su se zaisto vremena, kad su kršćani zbog samoga imena bili mrženi i progonjeni. Uzalud se oni pozivaju na slobodu sviesti, koja se danas svigdje propovieda; uzalud se pozivaju na svoje osvjedočenje, proti komu nemogu raditi; uzalud navode za svoju stvar dokaze, te mole, da im se pobiju znanstveno i bez strasti: njim se odgovara, da su gamad, koju treba sgaziti. *) Načelo proti načelu!

Idimo dalje. Ako neima ništa nad svietom, onda je ludorija tražiti što izvan svieta, onda imaju ljudi na tom svietu tražiti svoj raj. Uživaj se dakle svieta koliko možeš, to mora biti maksima ateističkoj filozofiji. No sviet nedaje svojih slasti za badava, valja ih kupiti za zvučeći novac. Odavle ona jagma za novac, odavle ona borba za bitak medju bogatstvom i siromaštvom, odavle sljeparije, odavle prasak lievo i desno, odavle silno bogatstvo nagomilano na jednoj strani a skrajna bieda na drugoj strani, odavle napokon prieteći socijalni prevrat. Crkva stavlja na dušu bogatcem, da nesmatraju siromake svojimi robovi nego braćom, kojoj imaju suviškom doći u pomoć, crkva dovikuje svemu svietu, da se ima više nego za prolazno dobro brinuti za blago, koje neizjeda ni hrdja ni moljac; ali taj

*) Kako se govori o katoličkoj crkvi, neka bude primjerom Häckel, koj (u predgovoru k svomu djelu: Anthropogonie. Leipzig 1874.) ovako piše: Dieses scheinbar demüthige . . . ignorabimus (tu je rieč izrekao na sastanku prirodoslovaca 1872. du Bois Reymond) ist das ignoratis des unfehlbaren Vatikans und der von ihm angeführten schwarzen Internationale, jener unheilbrütender Schaar, mit welcher der moderne Culturstaat jetzt endlich, endlich, den ernsten Culturkampf begonnen hat. In diesen Geisteskampfe . . . stehen auf der einen Seite unter dem lichten Banner der Wissenschaft: Geistesfreiheit und Wahrheit, Vernunft und Cultur, Entwickelung und Fortschritt, auf der andern Seite unter der schwarzen Fahne der Hierarchie: Geistesknechtschaft und Lüge, Unvernunft und Rohheit, Aberglauben und Rückschritt etc."

se nauk nesluša, nego prezire. Načelo proti načelu!

Idimo još dalje. Ako je sviet sve a izvan njega neima ništa, onda neima drugih zakona nego prirodnih, koji nuždno djeluju, onda neima ni slobode, neima razlike medju kriepošću i opačinom. Ako pako neima slobode, onda nije nitko za čine svoje odgovoran, onda neima nitko pravo kazniti drugoga, što je počinio ovaj ili onaj čin, koj se slučajno imenuje zlim. Koj će ludjak kazniti drvo, ako neurodi dobrim plodom? Zar je drvo krivo, što neima dosti dobrih sokova, bez kojih nemože donieti dobra ploda? Ako je pako tako, a da je tako, možete čitati u svakom konsekventnom materijalisti, onda su ne samo odstranjene sve božje i crkvene zapovjedi, već je onda srušen i svaki temelj ćudorednosti. Boj načela proti načelu!

Ako neima Boga ni slobode ni zakona, onda neima niti prava. Kano što vuk nepita janje za pravo, kad će ga raztrgati, tako nepita ni konsekventni materijalista za pravo drugoga, ako mu stoji na putu. Vlastita korist mora stupiti na mjesto prijašnjega prava. Pod tim geslom obara jedna država drugu, ako se ćuti dosti jakom, poraziti ju i njezinim se porazom okoristiti, pod tim geslom ruši stranka stranku, pojedinac pojedinca. Vlastita korist jest onaj cilj, za kojim se ide svimi mogućimi sredstvi. Ako neima drugoga oružja, nikad neće uzmanjkati izmišljotinâ, lažî, klevetâ. Nepita se tu, neće-li trpiti tudje poštenje, tudja sreća, može biti isti život; što je koristno, to je dopušćeno. Tko ima oči za odnošaje, u kojih živimo, onomu netreba dokazivati, da je tako. A kršćanski nauk? Boj načela proti načelu!

Pak kamo se je na tom putu dospjelo? Dospjelo se je do obćenite nesigurnosti. Nesiguran je pojedinac za svoj imetak, za svoj dobar glas, nesigurne su države za svoj obstanak. Ili zar nestoje sve države na golemu nesreću ljudstva naoružane do nokata? Preplovila su se sva mora, preputovale sve pustare, prerovale gore, žicami prevukla mora, sav sviet izprepleo telegrafi, pak gdje je sloga, gdje jedinstvo medju narodi? — Ako je Bog govorio ljudem, on im nije u zalud govorio. Ako je Bog sam naučao ljude, kako im je živjeti i pojedincem i u družtvu, onda se samo na tom nauku može sazidati sreća ne samo vječna nego i vremenita. Zatvorite slobodno evangjelje, koje je promienilo zemlju, mjesto njega morati ćete otvoriti kaznene zakonike; protjerajte slobodno svećenike, kad su vam toliko mrzki, na mjesto svakoga njih morati ćete postaviti deset žandara; zatvorite slobodno hramove, u kojih su djedovi vaši klanjali se Bogu, koga vi neštujete, mjesto hramova morati ćete graditi prostranije još tamnice, u kojih ipak nećete moći smjestiti sve kršitelje zakona; rušite slobodno zgradu civilizacije, koju je crkva gradila toliko vjekova znojnim licem, krvavim rukama, ali znajte, da nećete na njezinu mjestu ništa stalna ništa trajna podignuti. Da protukršćanska filozofija na tom radi, da zatvori evangjelje, protjera svećenike, zatvori kršćanske hramove, to vidi svatko, tko hoće, svojim očima. Koj će pako biti tomu konac, ako se skoro neokrene drugim putem, to će izkustvo naučiti a povjestnica zabilježiti, da pripovieda potomkom strašne zablude njihovih otaca.

Velike je bojeve bila i dobila katolička crkva, to nam pripovieda poviest; ali većega boja, nego ga bije danas, nije bila nikad. To je boj vjere proti podpunomu bezvjerju, dapače — kako je prorekao Leibnitz — proti istomu razumu. Proti njoj stoji znanost, hoteći ju srušiti svojimi protuslovji, proti njoj stoje gomile novina, trujući „javno mnienje“ i huškajući na nju narode, proti njoj stoje — ali čemu nabrajati protivnike, koji se nabrojiti nemogu!

„Po čovječju sudeć imali bi borci za kršćansku istinu samo jedan izgled — slavno pasti; ali mi se molimo Bogu i uzdamo se čvrsto u njegovu pomoć.“ *J. R.*

Fraze.

(Konac.)

Nisu-li duvne same sobom povod tomu, što se sada ide zatim, da im se obuka i uzgoj djece oduzme, to valja toj težnji dalje uzrok tražiti. Sve što je vjersko, crkveno, duhovno valja iz škole ukloniti — to je glavni uzrok toj težnji — jer dok ima sjenka samo toga u školi, škola je sumnjiva, kano da prija tomu, ali to nesmije biti: škola dapače mora agresivno borbu voditi proti vjeri i crkvi, tako barem kaže Bismark. I to je druga fraza tiskana u Viestniku istoga lista te glasi ovako: koli veliku važnost stavlja njemački državni kancelar u školu, vidi se iz govora, što ga reče 16. Travnja u kući pruskoga sabora, gdje medju inim ovako se izjavi „borbu, koju je sada prisiljen voditi agresivno, nastavit će kašnje defenzivno a agresiju prepustit će više školskoj naobrazbi nego-li politici.“ — Kakvu borbu vodi sad kod kuće Bismark agresivno? U prvom redu proti slobodi vjerskoj, jer progoni kat. crkvu. Zatim proti slobodi ustavnoj za centralizaciju i despociju a napokon kano glavi vlade može se pripisati, da vojuje proti narodnosti poljskoj za germanizaciju. Tu bi dakle trostruku borbu imala mjesto Bismarka voditi škola. Prije svega

kazat ćemo, da je u naše doba svak iole naobražen čovjek podpuno uvjeren te da nije nuždno novih dokaza za znamenitost škole navadjati, zato si je mogao uvrstitelj Bismarkove izjave prištediti taj trud tim više, što nije baš najvještiji u sabiranju dokaza za znamenitost škole. Mi bi na primjer radje naveli, kako Turci ruše, zatvaraju kršćanske škole, jer se boje da će školska naobrazba osviestiti narod pa da će onda kraj biti njihovomu tiranstvu. Mi bi naveli kako Magjari zatvaraju slovačke škole, i bezbrojne druge pojave i izjave, koje zbilja dokazuju, da je valjana škola podloga ćudoredju sviesti i slobodi naroda, da je dakle preznamenita. Nu nebismo podnipošto kazali: eto čujte vi, koji se još niste uvjerili o znamenitosti škole, što Bismark reče: da će njemačka škola vojevati proti slobodi vjerskoj, proti narodnostim itd, jer ta izjava dokazuje znamenitost škole sa zle strane te ju sumnjiči, da ona u vlasti podlih sebičnika može biti pogibeljna vjeri, ustavu i narodnostim, tim pako škola gubiva i poštovanje i ljubav. Al tko nebi te izjave iztaknuo, kad je to tako liepa fraza, koja se temelji na još krasnijih modernih frazah a ove su: vjera i znanje izključuju se — gdje počima znanje, tu prestaje vjera t. j. čim više tko neuk, tim više nastoji si to vjerom nadomjestiti a kad bud naobrazba obćenita vjere će nestati, zato i pošilja Bismark školu u rat proti vjeri, neka ona naobrazbom učini ono, čega on državnimi sredstvi učinit nemože. Takove rieči lete dan danas od ustâ do ustâ, nu svaki triezan misaon učitelj i svećenik uvjeren je, da je pusta fraza kazati: gdje je znanje tu netreba vjere; još je pustija fraza, da škola ma koja bila može naobrazbom vjeru iztisnuti, najkrupnija pako al i najšupljija fraza je, da će škola onda istom popeti se na vrhunac znamenitosti, kada će neumorno Bismarkom nametnut joj zadatak vršiti t. j. kada će vjeru, narodnost, slobodu progoniti. — Tu je vriedno spomenuti, što je u obće pravi zadatak škole. Mislimo, da je um istinom prosvietiti, srce pako pravom ljepotom to jest kriepošću ukrasiti i oplemeniti. Škola. hoće-li da usreći čovječanstvo treba da najprije zadovolji njegovoj najplemenitijoj i najjačoj Bogom samim ulivenoj težnji za istinom i ljepotom. Na veliko čudo i nevolju oholih bezvjeraca škola nemože ni u sustavih materijalističke filozofije niti u državničkoj teoriji te praksi Bismarkovoj ništa naći, čim bi toj ljudskoj težnji za istinom i ljepotom zadovoljila. Nepreostaje joj dakle drugo, neg da traži pomoć kod vjere, u kojoj se najjasnije odsieva izraz istine i ljepote te je po tom posve naravna stvar, da škola s vjerom prijateljski živjeti mora, dapače ona mora vjeri služiti kao prvomu izvoru istine i ljepote, što dakako školi nije težko, pošto znade, da je Bog sam početnik vjere. Taj dakle savez izmed škole i vjere osnovan je na tom neoborivom temelju, što se čovjeku hoće istine a škola ju jedino u vjeri naći može. Nu kako su Bismarkove pobjede u svačem mnoge promjene prouzročile, tako se mora i taj vez med crkvom i školom prekinuti. Škola nesmije više biti prijateljica i štovateljica vjere, već službeni organ Bismarkov, t. j. u vjere neima više ni istine ni ljepote već se odsad u činih i načelih svemogućega Bismarka nahodi jedno i drugo. Bismarkovo pako glavno načelo je državna omnipotencija — a država to je Bismark sam — u tu državnu omnipotenciju mora se od sada jedino vjerovati a svaka druga vjera iztriebiti; u to ime škola će agresivno borbu voditi proti vjeri u obće a napose proti pravoj Isusovoj katoličkoj vjeri. Načelu državne omnipotencije nesmije se opirati nikakav ustav nikakva slobodna misao, u tu svrhu mora škola vojevati proti obojemu i stvoriti naraštaj servilni, koj će biti pokoran despotiji kakva ju Bismarkova. Napokon da toj omnipotenciji baš ništa nesmeta niti razlika narodnosti, to škola mora njemačku mladež pangermanskim duhom opajati, nenjemačke pako narode, gdjegod samo može, germanizirati. Bismark doduše neveli: škola mora tu ulogu preuzeti, on samo kaže, da će joj ju prepustiti. Po tih riečih sudeć ili joj milostivo laska, da ju tim laglje predobi ili uvidja, da je škola spremna novu tu zadaću pokorno prihvatiti, jer kad već u Hrvatskoj ima Bismark servilnih obožavatelja, valjda će ih se naći u Njemačkoj i više. Pa ako zbilja Bismark počme izvadjati činom svoju izjavu, kakav će to imati posljedak? Taj pokus Bismarkov biti će samo nov dokaz dokazanoj jur istini, u kojoj se složiše dva inače vrlo ljuta protivnika. Crkva veli: prosvjeta temeljena na bezbožtvu je za čovječanstvo pogubna, a Rousseau na pitanje akademije: prosvjeta da-li škodi il koristi — odgovara: prosvjeta više škodi nego koristi. On je dakako tu mislio prosvjetu onu, kojoj bijaše zastupnik Voltaire, on sam i drugi bezvjerski filozofi, koje prosvjete pogubne posljedice je on i na drugih i na samom sebi izkusio. Bismark će dakle ovu istinu novim dokazom potvrditi a narodi, videći gdje im mladež truje i najveće svetinje gazi, oni će tu školu srušiti, na njezinih razvalinah novu školu sagraditi, koje više neće bezdušnici u svoje pandje dobiti, već će ju pod okriljem crkve ravnati vjerom, i pravim domoljubjem nadahnuti muževi, pod čijim će ravnanjem škola opet stostruki blagoslov ljudskomu družtvu nositi. U istinu čedne francezke duvne, odgojivajuć u svojih školah bogo- i domoljubne Franceze, ovim svojim skromnim djelovanjem više će znamenitosti, ugleda i ljubavi školi pribaviti, neg-li je Bismark svojom bahatom izjavom.

U ostalom Bismark je već tako daleko dotjerao, da se znamenitijim smatra ono, što on grdi i progoni nego-li ono, što hvali. On progoni ono, što njegovim nepravednim silničkim osnovam smeta a hvali sve, što bi moglo pomoći mu izvesti ih. Čast dakle ide onoga, koga on progoni. On progoni crkvu katoličku a osobito njezine službenike; to je dokaz, da ih se boji nit se nada da će te kršćanske junake ikada za svoje bezbožne namjere predobiti, dočim s druge strane školu odlikuje, on se dakle za sad učiteljâ neboji. On smjelu nadu goji, da će lahko moći religiozno indiferentne učitelje, koji se dakle

na nikakav čvrst temelj neupiru, il premamiti il prestrašiti. Kad bi nada Bismarkova temeljita bila, ona bi vrlo neprijatnu sjenu na njemačko učiteljstvo bacila. Nego mi se protivno nadamo, da se njemački učitelji, bili katolici ili ne, u čijoj je savjesti i čuvstva za istinu i pravdu neće dati ni ugledom ni silom Bismarkovom sklonuti, da svoje uvjerenje pogaze a mladež da truju; što više njemački će učitelji, ljube-li više svoj njemački narod nego-li Bismarka nastojati uzgojiti takav naraštaj, koj će Bismarkove zablude izpraviti pa na čvršćem i trajnijem to jest pravednijem temelju svoju slavu i sreću graditi.

Ove dvie fraze čitali smo doduše ne u kojem članku već u viestniku škol. prijatelja, nu ni u viestnik nesmije se štogod strpati. Vjerujemo takodjer, da te fraze nije nikakva zla namjera onamo stavila već samo zanešenost velika za sve što školu uzvisuje i briga za njezin napredak; ali i u zanosu moramo biti triezni, jer nerazborit zanos još ništa trajno valjana stvorio nije. Prema tomu i nam, dok smo to pisali, bijaše namjera posve čista. Mi netrpimo, da se čitateljstvo frazami hrani. One su pogibeljne osobito mladim nesamostalnim i površnim ljudem. Fraze izkrivljuju i pomrsuju pojmove, šire predsude, i darovite glave od ozbiljna rada odvraćaju. Osim toga spomenute fraze, kad bi kod nas zagospodile, mogle bi težke rane zadati našoj školi, koju kano i domovinu ljubimo, njezinu se razvoju iskreno radujemo, ali kano oko u glavi čuvamo, da ju tudjinačka izkvarenost nenatrusi. — A kad gubivaju fraze svoju moć? — Kad im odkriješ šupljinu, kad dokažeš, da nisu ništa van puste rieči bez ikojega temelja, kojim jedini izvor može biti ili zloba ili lahkoumje i neznanje. Pametan čovjek, čim to uvidi, neće ih držati za sv. pismo, neće se timi frazami služiti kano dokazi, niti ih staviti za podlogu svomu djelovanju; on će ih dakako, nadje-li ih gdjegod naštampane, pročitati, nasmijat im se pa zaboraviti.

Takav udes želimo frazam, a istini, bila ona tiskana u listu školskom, pravničkom, crkvenom ili kojem drugom, želimo, da ju svatko veselo prigrli te se š njom rodu i sebi na korist posluži. *Drag. Šm.*

Strossmayerova okružnica izza kanon. pohoda.

Upravo nam se je diviti djelatnosti biskupa Strossmayera. Uviek misli, što bi se za narod dobra i častna učinit moglo, a misli su u njega čini. Svemu, što se je u nas u novije vrieme velika stvorilo na političkom, crkvenom, znanstvenom i umjetničkom polju, svemu je on ili začetnik ili pars maxima. Pa tu neznaš imaš-li se više čuditi visini uma, koj je umio sve to zamisliti, ili energiji volje i neizcrpivoj požrtvovnosti, koja je mogla sve to stvoriti. Što hasne makar dobre i plemenite misli, ako neimaš jake volje da je izvedeš, ma te stojalo koliko mu drago truda, koliko mu drago žrtava tvoje imovine, tvojega zdravlja i života! Strossmayer je muž od čina i velikih čina, kako se pristoji biskupu, koj tolikomu puku stoji na čelu. On je dobro shvatio onu rieč apostola Jakoba: „Šta je koristi, braćo, ako tko reče da ima vjeru, a neima diela; zar će ga moći vjera spasiti? Ako su pako brat ili sestra goli i neimaju svakdanje hrane, pa da im tko od vas reče: podjite s mirom, grijte se i hranite se, a nedade jim šta je tielu treba, kakova korist?“ — šta je hasne vidjeti da treba ovo ili ono narodu, i žaliti ga, a ipak neučiniti ništa?!

Nego za što to spominjemo? Za to što se radujemo, da biskup Strossmayer tu svoju poznatu djelatnost može većom mjerom posvetiti religioznim, crkvenim stvarim. Prije je mnogo radio za slobodu i neodvisnost političku naše domovine, i rekao tko što mu drago, istinita poviest će glasiti: ako se je što stekio, horum Strossmayer pars magna fuit. Sada se je s političkoga polja donekle povukao natrag, te većom brigom i većim naporom radi na crkvenom polju, znajući da će tako i za vremenitu sreću naroda mnogo učiniti. Kamo-li sreće, da ga hrvatsko svećenstvo i u tom sliedi, kako ga je do sada sliedilo u svem njegovom djelovanju. Mi čitamo u javnih listovih izraženo uvjerenje, da nam je naša sloboda i neodvisnost naprama vanjštini za sada dovoljno osjegurana; no ako ju hoćemo tvrdo osnovati, i za buduće sgode i nesgode dobro ustaliti, da treba s nutra mnogo toga popraviti, promieniti, stvoriti. Strossmayer nije na to zaboravio ni usred najzešćih državopravnih borba; dokazom je tomu sve što je stvorio za umni napredak naroda; sada pako videći, da je najpreča pogibelj vjeri Kristovoj, a osvjedočen budući, da se bez nje neda trajno osnovati ni sloboda ni napredak ni sreća našega naroda, njoj najpače posvećuje sve svoje duševne i materijalne sile. Tko je svećenik do sada uvjeren bio, da je Strossmayer muž vriedan narodu prednjačiti u svakom plemenitom djelu: kako ga neće sliediti, kad mu prednjači u njegovom svećeničkom zvanju?!

Ovaj put donosim dakle našemu svećenstvu pred oči okružnicu biskupa Strossmayera, koja je plod njegovoj revnoj i trudnoj visitaciji diecese. Nije mu velika dieceza; sjedeć u Djakovu može dosta lasno saznati, kako mu ta dieceza stoji, te njom upravljati. Ali zna Strossmayer, da biskupska služba nije bureaukratička uprava. Ona je bitno pastirska služba; a pastir ima po primjeru Gospodnjem ići za svojimi ovcami, i voditi je na zdravu pašu. Za to on svake godine marljivo obilazi po svojoj diecezi, dieleć svetotajstva, ali ne samo to, nego takodjer izpitujuć točno, kako mu stado stoji, te moleć, opominjuć i naučajuć. Tako i ljetos. Dokaz je tomu pomenuta okružnica. U njoj biskup kaže svomu kleru ono, što je na svojem pohodu ponajčešće opazio, i daje takove opomene, koje su obćenitije naravi, te se netiču samo jednoga ili drugoga svećenika. Ja sam osvjedočen, da bi se iste opazke mogle učiniti i u drugih diecezah, i dati morale iste opomene. Za to, da se ugledamo u biskupsku djelatnost Strossmayerovu, i od njega da naučimo, što

je Kristo- i rodoljubivu svećeniku raditi na spasenje našemu narodu, povaditi ću nekoje ponajglavnije izreke iz njegove okružnice, izdane u Djakovu dne 9. Lip. 1875.

Biskup hvali najprije na ljubavi i časti, koja mu je prilikom pohoda izobiljem ukazana, pa onda izriče ove biskupa dostojne rieči: „Mogu reći, da su mi časi, koje tom prilikom u sredini Vašoj i dobroga puka našega boravim, najmiliji i najugodniji časovi cieloga života moga, pak ako kadgod uslied svakdanjih nevolja i klonem, u narodu našem osviežim se i okriepim, ter mi se srce i opet na nove, skoro već izgubljene nade osmieli.“ Za tim govori odmah, što je opazio. Za puk kaže: Prima naš sviet skrušeno sveta otajstva; ljubi i štuje svoje svećenstvo, kad vidi da ono svoju dužnost čini i povjerenje njegovo zaslužuje; rieč pako božju, kad se prema dohvatu i potrebi njegovoj udesi, tolikom pomnjom sluša i pamti, da je očevidno, da mu duša naravnim načinom za istinom i pravdom božjom čezne. Za svećenstvo pako veli: „S veseljem izpoviedam, da sam većom stranom sa svećenstvom zadovoljan, jer sam opazio, da zadaću svoju ozbiljno shvaća i vrši, da zna i pojmi, da od dvoga jedno biti mora, to jest: da je svećenstvo, ako se sveto i valjano vrši, izvorom životu i svakoj dobroti, ili pako da je izvorom smrti i svakovrstnomu razsulu, ako se zapusti i zanemari. Negdje te negdje ipak sam opazio nebrigu i nehajstvo, što se na prvi mah opazi ter u oči pada. Duh sv. u poslovicah na pogl. 24, r. 30 veli: *per agrum hominis pigri transivi et ecce totum expleverunt urticae et superficiem ejus operuerunt spinae.* Tako je. Puk neuk, mladež razpuštena, nered i nečistoća u crkvi, zli običaji, smutnje svakovrstne, a kadšto i užasna zločinstva, koja u tugu i žalost bacaju sav narod; nestid, bludnje, brakovi nerodni, nemir i nesloga, to su obično posljedice nehajstva svećeničkoga. Protivnim načinom: gdje je svećenik Isusom samim poslan, da radi i ploduje i da mu plod ostaje, tu je puk u vjeri ubavieščen, tu su svetcem i nedjeljom pune crkve, tu se otajstva sveta često i skrušeno primaju, tuj mladež u strahu božjem živi, i roditelje svoje sluša; tuj starješinstvo liepim primjerom mladjemu naraštaju prednjači, tu ljubav i sloga u kućah i obćinah vlada, tuj se liepi i pobožni običaji goje i čuvaju, tu je mnogobrojna obitelj, tu je poslenost, blagoslov božji, i svakovrstni napredak, tuj se rieč u jednu ovo doslovice izpunjuje, što Isus veli: *Posui vos, ut eatis et fructum afferatis et fructus vester maneat.* Joan. 15, 16. —

Toga radi čitavom svojom okružnicom potiče biskup svoje svećenstvo na revnost i molitvu. U tu svrhu počima ovako: „Otresimo se braćo, mrtvila i driemeža, ter poslujmo dok je dana, jer će brzo i prije možebit, neg se i nadamo, nadoći noć, u kojoj se poslovati neda. Sjetimo se nada sve, da na bitnost svetoga zvanja našega spada gorljivost i da imamo biti oganj živi u poslovanju našem. Pisano je: *„Sic nos existimet homo, uti ministros Christi et dispensatores mysteriorum ejus.“* 1. ad Cor. 4, 1. Čestoputi ima u puku velika zla, tako da se obični čovjek tuži, i čudi i rukama lama, no muž kakov je Strossmayer viče: Šta se čudite, i tužite bez koristi? Hvatajte se posla. Ako se čini, da taj posao ide preko vaših sila, al je skroz potrebit i nesmije se odgoditi: uz posao priložite vruću molitvu, jer Bog može sve! Kaže dakle: „Čestoput se tužimo na zle i pogubne običaje, koji se u puku uvriežiše; tako sam i povodom posliednjega putovanja svoga skoro posvuda čuo žaobu, da sveti brakovi niesu slika i prilika one svete ljubavi, kojom se je Isus sa crkvom svojom spojio, ni one plodovitosti, kojom je zaručnicu svoju nadario; da se božanstveni taj izvor roda čovječjega malo po malo suši i puk na manjak ide. Podpuno pravo imamo, da se na to tužimo, jer bi to užasan znak nehajstva i pravoga mrtvila našega bio, da se na toliko zlo netužimo; ali tužimo se živom željom i gorljivim nastojanjem, da tolikomu zlu do korenja dopremo i da ga u samu izvoru njegovu sataremo; tužimo se probudjujuć u nas onu svetu gorljivost kojom je okrunjeni prorok vapio: *zelus domus tuae comedit me.*“ Ps. 68, 10. *„Tabescere me fecit zelus meus quia obliti sunt verba tua inimici mei. Vidi praevaricantes et tabescebam.“* Psalmi 118, 139, 158. Tužimo se, ali najprvo Bogu svomu moleći i zaklinjajući ga, da se smiluje puku našemu i da čim prije izvida tu grdnu ranu na tielu naroda našega.“

Nježnošću, kakovom može samo otac, koga boli grdna i sramotna rana na djetetu, spominje on ovdje veliku nevolju našega naroda u Slavoniji, o kojoj smo i mi nedavna govorili; al zajedno upravo otčinskom energijom, nemogući gledati gdje mu diete bez pomoći pogiba, zove u pomoć sve svoje svećenstvo, da radi neumorno i da se Bogu moli. Sbilja nehasni se ogledavati, je-li će nam odkuda dobra pomoć doći, nego valja prihvatiti se posla ozbiljno i uztrajno. Bez pravih Kristovih svećenika neće u tom bolje biti; pa da bi i moglo biti bez nas, mi nebismo smjeli dopustiti, da drugi bez nas obave posao, koj je eminentno naš. Ako nas pak drugi i nebi htjeli podupirati, hoće Bog, čiji smo sluge. Kad bismo to imali sveudilj na umu, da iza nas stoji Bog, nebismo gdješto od sdvojnosti ruke spustili, već bi je odvažno upregnuli, makar se običnu čovjeku i činilo bezuspješno.

Strossmayeru se jasno vidi iz okružnice, da nesluša na nikakove tužbe, nit prima ikakve izprike ondje gdje se dužnost nevrši revno i svjestno. Kaže naime: „Mi koji se na zle običaje u narodu našem tužimo, često se spomenimo na onaj *„vae enim mihi, si non evangelizavero“*, pitajmo se, jesmo-li s te strane dužnost svoju svjestno i revno izvršili? Nehasni reći: neimam ja te učenosti ni rječitosti, kojom se je taj divni apoštol odlikovao, jer je izviestno, da gdje je ljubavi prama Isusu i zvanju svom, gdje je prave gorljivosti za spas duša nam povjerenih, tu ima i rječitosti; jer se tu vrši doslovice ono obećanje Isusovo: *nolite cogitare, quid aut quomodo loquamini; dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini?* Ljubav i gorljivost sveta neizcrpivi je izvor rječitosti i svake mudrosti, ter i u najprostijoj rieči, koju ljubav i gorljivost izazivlje i prati, Bog sam djeluje, a bez ljubavi, da govoriš ma i govor angjela, zahman je; jer takva rieč, ma kako učena bila, ostaje *„aes sonans et cimbalum tinniens.“* Nisam vlastan u rieči Strossmayerove ono ume-

tati, čega u njih izrikom nije; al sve mi se čini, kan da se u onih riečih sadržaje opazka: da njeki svećenici nepropoviedaju kako valja. Ili naime govore štogod, što bis se morda pravom bojao prozvati božjom riečju; ili govore doduše rieč božju. al tako hladno i mrtvo, da nije kadra probuditi života — jer neizvire iz ljubavi. No to je moje mnienje; mislim bo, da nije badava Strossmayer jošte podulje govorio o prodikanju, pozivljući se na velikoga apostola naroda, i na velikoga govornika i biskupa, sv. Ivana Zlatoustoga.

Sbilja biskup odmah za tim izrikom nešta iztiče, proti čemu izazivlje revnost svećeničku. „Negdje te negdje opazio sam: da nije u crkvi one čistoće, koja se svetomu mjestu pristoji i koja ima biti vánjskim znamenjem one nutarnje čistoće, kojom se i mi i puk naš pred Bogom odlikovati imamo. Ah braćo moja nescienimo ništa malenim i neznatnim, što se odnaša na uzvišeno zvanje naše i na svetu službu božju. Nemogu dakako crkve naše i groblja naša skupocjena biti; ako-li pako ljubav prama Bogu i svetoj stvari u sebi nosimo, i crkva i groblje i sve što se na službu božju i spas duša odnaša, može i mora čisto biti. Nečistoća i nered u crkvi, znak je nemarnosti i neurednosti naše. Nedopustimo braćo, da stranac u vanjskoj zapuštenosti crkve i groblja našega, nutarnju zapuštenost i surovost našu nazire. Griehota je grdna, da nam kuća, u kojoj mi pribivamo, ljepša, čistija i uresnija bude, nego kuća, u kojoj Isus sàm u svetom otajstvu prebiva i svete darove svoje dieli. — Čista dakle nek je sveta ona trpeza, na kojoj se Isus svaki dan za nas i griehe naše svemogućemu otcu svomu žrtvuje; čist i uresen neka je sv. oltar, komu se mi čisti i neporočni svaki dan približiti moramo, da svoje i stada svoga prošnje, nužde i potreboće u rane spasitelja našega položimo i Bogu prikažemo; čisto i sjajno da je krstilište, u kom djecu preporadjamo, tako da vanjska čistoća njegova svakomu iz srca i ustiju iztisne onu svetu molitvu: daj Bože, da svi, koji se ovdje po vodi i duhu sv. preporadjaju, vazda čisto i neporočno žive, da vriedni i dostojni vazda ostanu one svete i neumrle baštine, na koju svetim krstom pravo zadobiše. — Pred svetim otajstvom nek vazda svjetlo gori u znak, da je Isus, koji u svetom otajstvu nam za ljubav prebiva, svjetlost od vječite svjetlosti; svjetlost, koja prosija svakoga čovjeka, koji na ovaj sviet dolazi; u znak one svete svjetlosti, koja vazda gorjeti ima u duši našoj, da poslie kratkoga života u vječitu svjetlost dospijemo. — Ruho, koje pri svetoj misi oblačimo, knjige koje pri svetom obredu rabimo, sve nek je čitavo i čisto, jer inače vriedja oko čovjeku, ter nepovoljan o nas sud izazivlje.“

Sličnim načinom govori i o groblju. Što je tu rekao biskup, rekao je mnogomu te mnogomu svećeniku i izvan svoje biskupije. Dao Gospodin ploda njegovim zlatim riečim! Sramota je sbilja, kad moraš kadšto gledati u crkvi sve poderano i prašno; i tomu neima izpričanja. Za što se je dogodilo ne jedan put, da je pod jednim župnikom bilo sve gnjusno, a odmah pod njegovim nasljednikom sve cielo, čisto, a kad što uprav sjajno? Za to samo, što jedan nije ništa mario, a što se je drugi ozbiljno brinuo i trudio. „Osobito mladji svećenici, tako nastavlja biskup, imaju se za čistoću crkve i crkvenih stvari brinuti i tiem pokazati, da duh Isusov njimi vlada. — Sv. Grgur Nazianzenski pripovieda o sv. Cyprianu, da je poslie posvećenja svoga uviek u crkvi boravio i najmanje posle crkvene sam obavljao: *Templum Dei everrens et repurgans* veli sv. Grgur orat. 1. — Nepociana uzor mladoga svećenika predstavlja nam sv. naš Jero kano čovjeka, koji bi čitave dane u crkvi sprovadjao, da oltare riesi, da zidove čisti, da crkvu pomiće, da svete posude svjetla; da svetište krasi. U poslanici svojoj 3. na Heliodora veli; *Erat sollicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine; si pavimenta tersa, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, et in omnes ceremonias pia solicitudo.* Nadodaje sv. otac na istom mjestu ako želiš Nepociana sukobiti, u crkvi ga traži: *Ubicunque eum quereres, iu Ecclesia invenires.* Ja molim mladje svećenike, da ovo mjesto svetoga našega Jere osobitom pomnjom čitaju i uvaže. Sav naš život, osobito pako mladjahno naše doba po svetom redu posvetismo Isusu, crkvi i spasu puka našega. Mi stariji svećenici čestoput se tužimo, što smo mladost našu zahman potratili. Ti dakle mladji moj brate svećeniče negubi uzalud što je božje i narodno! Vrieme je skupocjeno a čovjek se u lahkomišljenosti svojoj čestoput onda istom na to sjeti, kad je jur kasno, kad mu starost i slabo zdravlje štetu pretrpljenu povratiti neda.“

Jošte čini biskup dvie opazke, al tako nježno, a i kratko, da bih bez dvojbe povriedio njegovo plemenito srce, kad bih se usudio tu dodavati kakovih svojih glossa. No tim više treba, da njegove apostolske rieči same nadju put u srce svakoga svećenika. Evo jih: „Žalost je neizmierna, kad se čuje iz ustijû griešnika i nevoljnika: nesmijem župniku, jer mu nikad dobro došao nisam; uviek me odurno prima i od sebe odbija. — Pazimo za Boga, da nam se u kućah naših neuvrieži kakovo zlo, koje postane užasnom, smrtonosnom pošašću i pravim otrovom, koji truje i kvari cielo dielovanje naše. Napokon svoju krasnu razpravu o revnosti svećeničkoj završuje hrvatskim i latinskim tekstom rieči sv. Petra: I. Petr. 5. 2. 3. 4.

Ovako neka rade i govore biskupi, i s njimi u liepu skladu neka revnuju svećenici, pa će se laglje osnovati i utvrditi vremenita takodjer sreća našega naroda. Svećenstvo će svoju i ne malu k tomu doprineti, pa će ga narod i više nego do sada štovati, i bit će sbilja častno. — jer bude učinilo podpuno svoju dužnost.

Viestnik.

Zagreb. Mrtvo tielo Nj. Veličanstva cesara i kralja Ferdinanda, odvezeno iz Praga dne 4. o. m. sahranjeno je svečano 6. o. m. u Beču u carskoj grobnici kod oo. kapucina. Da počiva u miru!

— U tajnom konsistoriju 5. o. mj. proglasio je sv. Otac biskupom tršćanskim Jurja Dobrilu, do sada biskupa porečkoga.

— Prošlu nedjelju biaše u Zagrebu treća jubilejska procesija. Preuzvišeni g. nadbiskup završi ju svečanim „Tebe Boga hvalimo.“

— Presviet. g. biskup provikar Janko Pavlešić vratio se je 1. o. m. sv. kanon. pohoda slavonskih krajeva.

— Dne 6. o. m. preminuo je u Varaždinu prečastni g. Ivan Boleslavski, kanonik-pojac kolegiatne crkve začesanske, vitez reda Franje Josipa, jubilarni svećenik u 85. godini svoje dobe.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 28.] U Četvrtak, 15. Srpnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Pred izbori za sabor.

Kad bismo bili namislili kakav odlučniji uticaj zadobiti na te izbore, morali bismo već odavno pisati, i svoje prijatelje ponukavati, da se slože i da nastoje proturati svoje kandidate. Ali da i mi sami to držimo nuždnim, težko da bismo našli dosta jih s nami jedne misli; jer u nas je medju svećenstvom, ako ne osvjedočenje a to barem nada, da vjeri i crkvi kod nas još neprieti ozbiljnija pogibelj. E dobro. Mi nećemo da smo zloguci, i mi želimo ko što i svaki svećenik, da se budući sabor bavi pametnijim i koristnijim poslom, nego-li je onakov „kulturkampf", kakov je u Pruskoj; ali zar da se baš ništa nečini za osjeguranje onoga nebeskoga blaga, koje nam je povjereno? To nam se pitanje silom nameće, te si moramo nanj odgovoriti.

I u Hrvatskoj i Slavoniji prieti Kristovoj crkvi svakako pogibelj. Da to prosudiš, netreba gledati samo na one muževe, koji upravo u ovaj par stoje na čelu civilne i crkvene vlasti, već je treba poglavito gledati na duh, koj danas svietom kreće u obće. Mi nismo od ostaloga svieta odieljeni kinezkim zidom, pa da i jesmo, nebi nam taj zid pomogao Vladajući duh je jači nego-li je pojedini čovjek, i mnogo je laglje odstraniti i najmogućnijega čovjeka, nego-li odpuhnuti duh, koj je jednom svietom zavladao. Ako dakle gledamo na taj duh, valja nam reći da je vjeri i crkvi Kristovoj skroz neprijateljan.

Premda je taj duh više manje jednak po svoj Europi, nigdje ipak nije onako potenciran kako u njemačkoj carevini. Ondje bo služi mu sa svom svojom ogromnom silom država, koja se riva na čelo svim evropejskim državam. Ondje se proti katoličkoj crkvi namiče sve što se samo može: znanost, pučka obuka, uprava, zakonarstvo, sudovi, ista vjera, dočim se potiču protestanti i podižu starokatolici i državokatolici; o štampi netreba ni govoriti. A baš iz Njemačke vuče u nas svoju duhovnu hranu svatko, koj hoće da ga zovu naobraženim čovjekom, koj misli da je vriedan više ili manje odlučivati o svoj sudbini našega naroda. Mnogi su nam takovi došli i još dolaze iz njemačkih škola, a k drugim iz Njemačke dolaze knjige i časopisi, da jih opoje onim duhom koj donose. Za to se možeš pravedno bojati, da će i u nas biti onaj duh, koj u Njemačkoj sada gospoduje, te ako se domogne dosta snage, da će i kod nas stvoriti svakojake biede.

No kakav je taj duh, i kakva mu je svrha? Ako je još treba to razlagati, neka nam razloži Niemac rodom i srcem, vjerom pravi katolik, zvanjem biskup, dobom starac, čovjek, koga hvale radi obsežna znanja i duboke učenosti: biskup Haneberg! On je našao za potrebno, da glede saborskih izbora u Bavarskoj napiše svomu puku pastirsko pismo. U tom pismu kaže: „Nikada se nije nevjera toliko napinjala zadobiti gospodstvo nad svietom, koliko danas. Ona ide za ničim manjim, nego da vršenje i sam obstanak kršćanske religije uguši u obitelji i u školi. Ona nemrzi ništa toliko, koliko katoličku crkvu, jer ona jedina čuva čitavu religiju Isusa Krsta, te ju predstavlja tolikom snagom, te je podobna uticati na život. Sabori ili su orudje, kojim se pobija i ništi crkva i kršćanska religija, ili pako obrana proti pogubnom nastojanju nevjere." Mi volimo s Hanebergom bditi i spremati se na odpor proti navaljujućoj pogibelji, nego-li zatisnuti i oči i uši, pa spavati.

U Pruskoj, Badenskoj i Švajcarskoj vodi se već dugo žestok rat proti kat. crkvi. Ako-li gledaš na bezobzirnu silu i silovitost države, morao bi pomisliti, da crkva nikako nemože ni

neće odoljeti tolikoj sili; kad pako pogledaš čvrstoću i postojanost, a najpače divnu slogu katolika, biskupa, svećenika i laika, onda ti se ukazuje dobra nada. U Boga je pako odluka. Nastojanje jest, da se taj rat uzpiri po svoj ostaloj Njemačkoj, a najpače u Bavarskoj, koja biaše do sada katolička država. Vlada, koja je ondje na kormilu, podupire takovo nastojanje svih prusomana i drugih neprijatelja kat. crkve. Crkvi dakle prieti ondje bieda, ako se katolici hrabro i složno nedignu na noge. Budući sabor bit će joj ili na obranu ili na nevolju.

No rat je taj jur zahvatio i austrijsku državu i ondje već dosta jadâ zadao katoličkoj crkvi. Konkordat sa sv. stolicom je ukinut najprije pojedinimi zakoni, onda formalno sav. Tim je u jedno država uzela sama bez dogovora s crkvenom oblašću rediti odnošaje i stvari zajedničke i crkvi i državi. Do sada je crkvi najtežu i najneizcjeliviju ranu zadala školstvom; ženitbe ipak nije jošte posve profanirala, te je za kršćanski uzgoj djece crkvi jošte njeka nada u kršćanskoj obitelji. U Ugarskoj nije jošte država ni onoliko se zaratila s crkvom katoličkom, koliko u Cislajtaniji, ali se već dugo vremena sprema. Bojat nam se je, da će na jednoć dalje pojuriti nego Cislajtanija. Jer barem po onom, što smo mogli doznati o ondješnjem stanju, rekli bismo, da su protivnici isto tako jaki kako u Cislajtaniji, a katolici da su mnogo mlitaviji. Izbori za sabor, koji baš sada bivaju, izpadaju za konservativce vrlo nepovoljno, dočim liberalci upravo triumfiraju. Taj će dakle sabor s najveće strane biti liberalački, i radit će u duhu njemačkoga, baš pruskoga liberalizma. Odpor konservativaca bit će preslab, a ima-li se vjerovati samim kat. listovom i dopisnikom, ni svi konservativci nisu odlučni za slobodu i neodvisnost crkve.

Na Hrvatsku ima silan uticaj kultura njemačka, a skoro tolik uticaj ima na nju ugarska država. Budući izvrgnuta takovim uticajem, kako nije vjerojatno, da će i u njoj ono biti što drugdje? Mi želimo, i to ne samo poradi katoličke crkve, da se ugarski sabor bavi poglavito financijalnimi, trgovačkimi, obrtničkimi, gospodarstvenimi pitanji, i da mu podje za rukom dići javno blagostanje; no tko zna, je-li će mu to dati duh liberalački? U prošlom saboru, kad si ni vlada ni sabor nisu znali pomoći glede financija državnih, te se viećalo ovamo i onamo, našlo se je ipak vremena, da se barem u odborih pretresuju crkveno-politička pitanja, te se od vlade uztraži osnova zakona o civilnom za sve obveznom braku. Zar će manje činiti novi sabor? Ako mu nebude išlo za rukom ono, što svatko od njega očekuje, veće materijalno blagostanje, on će se lasno baciti na crkvena pitanja. Komu se to čini smiešno, neka pogleda na Prusku. Ondje bjesni „kulturkampf“ proti katoličkoj crkvi, a medju tim je vika, da porezi rastu, a porezna snaga države jako pada, da pada u narodu blagostanje i zadovoljstvo. A Pruska je ipak osim neizmjerna ratnoga materijala, osim dviju bogatih pokrajina, izvukla još pet miliarda iz Francezke. „Kulturkampf“ troši joj sile, koje bi mogla i morala drugamo upotrebiti. Glede financija izdala je znamenit zakon „o zlatnoj vriednoti“ (Goldwährung); no sami pruski listovi dokazuju, da je do sada tim samo izgubila mnogo milijuna. Ali što nam treba ići u Prusku, kad imamo mnogo bliže još jasniji primjer? U Cislajtaniji bavljahu se crkveno-političnim zakonodavstvom, dočim je prietio „krach“, koj je sbilja nahrupio i skrhao premnogo existencija, pa ni još sada dokrhao nije. Reichsrath nije sa svom svojom liberalačkom mudrošću ni znao ni mogao ništa pomoći. Nego dočim je „krach“ kršio materijalno blagostanje, on se požuri srušiti i skršiti uvjete i poluge moralnomu blagu roda čovječanskoga.

Ugarski sabor morda neće baš tako raditi, no providiti nebi škodilo, da uticaj njegova djelovanja, ako bi bilo crkvi neprijateljno, na naše odnošaje nebude baš velik. Ignorirati ga svakako nesmijemo. Kod nas su vanjski uticaji već proizveli u zakonodavstvu znamenit učinak, pa će s vremenom učiniti i više. Jer se neda tajiti, da valja njim poglavito pripisati novi zakon o pučkoj školi. No nisu samo ustanove toga zakona, na koje se ovdje valja obazreti. Nam je pri cielom tom pitanju najviše bilo stalo do načela: da država crkvi prizna njezina prava, te da u stvarih, koje su zajedničke, neodlučuje sama. Škola jest takova zajednička stvar. Tko drži da je školi zadaća uzgoj, a u uzgoju da je religiozni momenat najznamenitiji, prave pako religije da neima bez konfesije, on će nam rado priznati pravo crkve na školu. Za to su protivnici, koji nebi htjeli priznati prava crkvi glede škole prisiljeni, ili religiozni momenat u obće izključiti iz škole ili barem konfesionalnost. Badava im napinjanje, crkva barem neće se nikada odreći svoga prava, koje je zajedno njezina dužnost, nametnuta joj od Gospodina Isusa Krsta. Kod nas je ipak o pučkoj školi odlučeno bez sudjelovanja crkvene oblasti kano takove. Po tom je načelno ignorirano pravo kat. crkve.

Ako je dakle po svem tom nedvojbeno, da i kod nas tako zvani duh vremena nije prijazan

vjeri i crkvi katoličkoj; da je to isti onaj duh, koj u Pruskoj biesan rat vodi proti kat. crkvi; da je taj rat došao do granice naše domovine; da je i u našoj domovini u prošlom saboru put otvoren crkveno-političkomu zakonodavstvu: ako je, velimo, tomu tako, onda bismo se vrlo čudili, kad bi se isti svećenici mogli bez brige za vjerske i crkvene interese uljuljati u sladki san. Ako je pako to nemoguće, onda jim nemože biti svejedno, kakvi će ljudi biti izabrani u naš sabor. Kroz sabore bo upravo izvodi se sada najveća sila proti katoličkoj crkvi, pa i kod nas je sabor već utro put ako ne jednako silovitu ali barem sličnu zakonodavstvu.

Mi dakle mislimo, da kod predstojećih izbora svećenstvo nesmije zaboraviti na osjeguranje vjerskih i crkvenih interesa, i za to da nešta činiti mora. Što će dakle učiniti? Najmanje što se po našem mnienju činiti ima, bilo bi ovo:

1. Da svećenstvo pojedinih izbornih kotara nastoji raditi suglasno, naročito da se gleda sporazumjeti o kandidatu.

2. Da koliko stoji do njega, nikako nedopusti, da bude izabran zastupnikom čovjek, koj je svoje neprijateljstvo proti vjeri i crkvi pokazao. Usuprot da se živo upre proturati kandidata, koj je bez dvojbe prijatelj religiji i njezinim službenikom.

3. Budući pako da tako odrešitih na jednu ili na drugu stranu neće biti mnogo, da onda nastoji. da bude barem izabran triezan čovjek, komu je bez dvojbe stalo do sreće našega naroda. Takov bo neće lasno dopustiti, da se u našu i onako dosta razciepanu i nevoljnu domovinu nevolja razdora i rata uvlači, ni u sjemenu.

Važno je tu pitanje, imaju-li se kandidati uzimati iz svećenstva? Tu nam je najprije izjaviti, da nije ni malo istina, da je želja preuzviš. g. nadbiskupa zagrebačkoga, da svećenici nekandidiraju. Čujemo, da takovu laž njeki pronose, nebi-li laglje sami bili izabrani, kad bi se svećenstvo, morda razdraženo, povuklo od izbora natrag. Preuzviš. g. nadbiskupu, kako je nam dovoljno znano, nije ni na kraj pameti, svećenstvu u tom stavljati kakvih prepona. Pače dobro bi bilo, kad bi više sposobnih i štovanih svećenika došlo u sabor. Tim bi vjerski interesi imali sjegurnih zastupnika. Da će pako takov svećenik podupirati i sve ostalo, o čem po njegovu uvjerenju visi sreća i napredak naroda, o tom mislim, da će biti obćenito osvjedočenje, jer se je svećenstvo do sada odlikovalo ljubavlju i požrtvovnošću za svoj narod, nit nesmije u tom ni u buduće biti drugačije.

Mi nit želimo nit očekujemo, da bude u saboru mnogo svećenika zastupnika. Malen broj svećenstva, a svakojake brige i duhovne i materijalne toga nedopuštaju. No jako se bojimo, da će se baš oni uztezati, da prime kandidaturu, koji su najvredniji. Takove bi trebalo moliti i zaklinjati, da učine tu žrtvu za dobro crkve i svojega naroda. Da jih dodje makar malo, ali svi da su po izbor muževi, tỏ bi bilo bez dvojbe najbolje.

Kamo-li sreće, kad bi svećenstvo moglo mirnom dušom propustiti našim laikom zastupanje i vjerskih interesa u saboru. Da imamo laika katolika, neću reći ravnih, ali barem sličnih Windhorstu itd.! Čovjek se više put upravo čudi, gdje laik religiozna, dogmatična i kanonična pitanja razpravlja takovom jasnoćom i temeljitošću, da bi se onakovom razpravom mogao ponositi svaki svećenik. Pa takova se razprava čini u državnom saboru, i sluša se s interesom od samih protivnika. Ali toga nije žalibože u hrvatskom saboru. Naši laici neznaju često put ni katekizma, i za to neimaju ni interesa na razpravi onakovih pitanja, nekmo-li da su ih vriedni onako razpravljati. Ali u Njemačkoj, naročito u Berlinu, jest u tom sasvim drugčije. Laikom katolikom, kakovi su ondje, mogu ondješnji biskupi i svećenici propustiti borbu parlamentarnu, dočim oni sami marljivo rade u crkvi, školi, obitelji.

Za to, kad bismo imali ovakovih laika, nebi nam trebalo svjetovati, koga valja birati. No i sada, gdje se nadje čestit laik, koj ima sbilja pravu vjeru i ljubi svoju mater crkvu, a jest inače sposoban za saborskoga zastupnika, nastojmo da bude izabran i da prime mandat. Takovom sgodom življe nam se pred oči namiče naša nevolja, gdje izza svećenstva neima laika zauzetih za vjeru svoju te vriednih zastupat ju i sborom i tvorom Tu bismo mogli morda pravo zavapiti s prorokom Jeremijom: Patres nostri peccaverunt et non sunt, et nos iniquitates eorum portavimus. No pusta žaoba ništa nam neće pomoći; nego pazimo, da oni koji dodju izza nas nebudu i više imali razloga na nas se tužiti.

Život kršćanski na ovoj zemlji sami predstavljamo puku božjemu kano borbu. Bez borbe, velimo, da neima pobjede, a bez pobjede da neima vječne slave. Naše vrieme zahtieva borbu više nego-li običnu. Nevjera, poganski život neće prestati od sebe, nego ga treba shrvati. Čim budemo više uzmicali i nevjeri ostavljali mejdan, tim gorje po nas i po vjerni puk. S toga ne-

valja ni pošto, da se njeki svećenici uklanjaju od ovakovih prilika, kakova je izbor za saborskoga zastupnika. U obće nigdje, gdje se radi o interesih, koje smo dužni zastupati mi, nesmijemo, morda samo osobnoga mira radi, povući se na stran. Vojnici smo Kristovi, vodje njegova puka, nedolikuje nam uzmicati, nego na strašnu mjestu postajati. Ugledajmo se u velike Kristove apostole, u apostola Pavla! Što vidimo u njegovu životu? Vječne borbe, a osobnu last nikada nikakvu. Za to on sada uživa vječni mir i veliku slavu, dočim se lieni sluge izbacuju u tmine, gdje je plač i škripanje zubi.

Tielo sv. Luke evangjeliste.

Grad Jajce u Bosni, gospodine uredniče, sasvim je važno mjesto za povjestnicu ne samo bosansku, nego i hrvatsku, dalmatinsku, mletačku, napuljsku, ugarsku i poljsku, motrio se on sa pogleda gradjanskog, oli crkvenog. Svaka sgrada, svako mjesto, sjeća i pokazuje sa svojim imenom prošlost ol slavnu, oli žalostnu. — Kroz više godina bjaše stolica vladara, i glavni grad kraljestva bosanskoga, osobito bi mjesto obljubljeno od bana Kulina, i kralja Stjepana Tomaša Ostojića, i njegova sina Stjepana Tomaševića.

Već početkom — tako da reknem — reda sjeromaka Asiskoga Frane svetog, tu biaše samostan za sinove njegove. U njem biaše „Vicarius Vicariae Bosnae“ i u isto doba „Inquisitor haereticae pravitatis“ kog se je vlast širila po odredbi Eugenija IV. „a mari Adriatico, usque ad confines Tartarie“ oli kako drugo pismo istog Pape glasi, pod njegovu je vlast spadala Bosna, Slavonija, Ugarska, Vlaška, Moldavia, Bugarska, Rusija itd.[1]) — Turci uzevši Jajce, taj samostan srušiše, al mu spomen učuvaše, te i dan danas vrata gradska kod kojih je bio samostan zovu „Papar Kapija-Fratarska vrata.“

Tu je bilo više crkava, a osobitije, i odličnije su sv. Kate pred gradskim vratima, prama kojoj „osobitu pobožnost nosaše kraljica Katarina, kći velikog vojvode bosanskog Stjepana Kosače, a žena kralja Stjepana Tomaša, te joj je Pio II. na molbu iste kraljice oproštenja na vieke podielio[2]), i ona sv. Luke u gradu, koju sagradi kralj Stjepan Tomaš na poštenje sv. Luke Evangeliste, a povod mu dade prenesenje tiela istog svetitelja, koje prije biaše stavljeno u crkvu sv. Katarine; pače ovdje je bilo i godine 1461. te je Pio II. na molbu kralja Tomaševića istoj crkvi na vieke podielio oproštenja, i to na sve svetkovine sv. Luke, sv. Jurja, i sv. Petra.[3]) — Ove veličanstvene sgrade i Turci poštediše, te od crkve sv. Katarine načiniše „Varošku Džamiju“ u kojoj svaki dan svoj zakon obslužuju; a od crkve sv. Luke, učiniše „Carevu Džamiju.“ Ova je sad zapušćena, jer prem su ju Turci više puta popravljali, i minaré gradili, nu jim je uviek gradju grom siloviti spalio, te držeći da sv. Luka neda svoju crkvu u Džamiju pretvoriti, zapustili su ju.

Nego skoro bi pitanje: je-li to crkva sv. Luke Evangeliste? Dotično: ono sveto tielo što je bilo pribavljeno po kralju Tomašu, stavljeno u crkvu sv. Katarine, i na poštenje njegovo sagradjena rečena crkva, je-li bilo tielo sv. Luke Evangeliste, ol kakva drugog Luke? Koji bi htjeli Jajcu zaniekat svaki ponos i slavu, misle da nije; pače da nije bilo ni sveto tielo, nego nekakva šizmatika Luke Kaludjera; al čini mi se da pravo neimadu; evo razloga momu mnienju:

I danas cielo pučanstvo Jajačko drži da je ono crkva sv. Luke Evangeliste, da je sagradjena na poštenje sv. tiela istog Svetitelja koje je ondje doneseno; i da crkvu brani isti Evangelista da nebude Džamija turska. — Koliko je pako pučanstvo to držalo, do skoro vidjelo se je i iz naslova na jednom topu, na kom biaše nadpis. „Tako ti sv. Luka, nedaj nas u Turske ruke!“ Kako je dakle moguće da narod u tako važnoj stvari, tako obćenito, i kroz toliko vjekova bude zaveden, i prevaren?

Sam kralj Tomašević pišuć[1]) papi Piu II. svjedoči „da to sv. tielo neprestano čudesa čini“, da-li zar će Bog pripustiti da mrtvo tielo jednog razkolnika čudesa čini, i tako puk zavesti? Isti kralj, u istom pismu svjedoči: da je obće mnienjo cielog kraljestva, da je ono tielo sv. Luke Evangeliste „Regno suo Bosne, populorum opinione teneri, corpus S. Luce Evangeliste in Ecclesia S. Catarine in Jajce servari.“ Papa davši oproštenja po kralju prošena, jur je to činom posvjedočio; mislim dakle da se o tomu više dvojiti nemože.

Ovo se još bolje dade navesti iz poviesti istog sv. tiela: videći propast kraljestva, fratri Bosanski uzmu to sv. tielo kao stvar najdragocjeniju, i ponesu ga u Ston, ol Dubrovnik, gdje su bili stavili i mnoge druge dragocjene stvari crkvene, od kojih i danas onamo mnoge se nahode. — Vieću dubrovačkom ono bude prikazato; al vojvoda Ivaniš Vlatković koj je bio do Spljeta dopratio mladu kraljicu Maru, uhvati konja vojvode Hlešića na kom je to sv. tielo bilo, prenese ga u Poljica, a posli u Mletke.

Na 13. Srpnja 1463. vieće dubrovačko pisa[2]), vojvodi Ivanišu: da je ono njega uviek držalo za svog brata, i da će ga držati, al da se je on nezahvalnim pokazao, prepriečivši da „slavno tielo sv. Luke“ Dubrovnik nedobije; zato ga moli nek učini da Dubrovnik rečeno

---

[1]) Theiner Monum. Sl. mar. p. 393—4.
[2]) Ib. Monum. Hung. t. II. pag. 318. [3]) Ib. p. 373.

[1]) Ib. pag. cit.
[2]) Rad Jugosl. Ak. knj. I. pag. 159.

sv. tielo dobije, ako nemisli obćinu uvriediti, i na vieke si neprijatelje steći. Istog pako dana i godine pisa[1]) vieće svom poslaniku Nikoli Gunduliću nek na to skloni vojvodu Ivaniša „ch' l ditto corpo glorioso non sia portado altrove che a Ragusi“, ako misli s Dubrovnikom biti u prijateljstvu, drugčije da će i on, i kuća njegova upasti u nemilost Dubrovačku. — Ovo i ovako nastojanje dubrovačko točno naše mnienje potvrdjuje, jer da oni nisu pod istinu znali da to nije pravcato „slavno tielo sv. Luke Evangeliste“ ne bi ga tako strastveno želili i tražili.

Medjuto vlada Mletačka da si isto tielo lakše zadobije, osumnjiči ga, a u isto doba kod sebe ga zadrži. — Matijaš kralj Ugarski to doznavši, odpravi svog poslanika k mladoj i „nesretnoj“ kraljici Mari, da odkupi rečeno sv. tielo, a evo kako ona na 15. Kolov. r. g. pisa[2]) vojvodi Ivanišu: „Po tvom odlazku došao mi je poklisar kralja ugarskog, koj je bio i kod banice, te me poziva sa svima vama da idjemo onamo u Ugarsku, a da će nam se dati pristojno življenje; još je naredio za ljubav sv. Luke, da istog onamo ponesemo, a da će mi za istog dati tri ol četiri grada na vieke. Ja odgovorih da si ga ti odnio u Mletke. . Poslie došao mi je od tuda Gliše Popović, i kazao mi da Mletčani neće da prime tielo sv. Luke, jer vele da to nije, nego na drugom mjestu, a ti dobro znaš vojvodo, da gospoda Despote Juraj i Lazar nisu bili tako ludi, da su tolike novce na ćoravo dali, neznajući podistinu je-li to pravcati sv. Luka, ol kakav drugi svetac. Čuvši Despot da je to sv. tielo došlo u turske ruke, i želeći ga izkupiti, najprije upita patriarku srbskog, znade-li on je-li ono pravcato tielo sv. Luke, ol kakva drugog svetca? a on mu odgovori: da je podistinu sv. Luke; nu ako se želi bolje uvjeriti, nek zapita Protu sv. Gore, i on će mu najtočnije kazati. Despot posla biskupa Smederevačkoga, i reče proti: Igumane sveti otče! bi-li mi znao pravo kazati, i sa starim pismima, i starim kaludjerim posvjedočiti: je-li to istinito tielo sv. Luke? on mu dokaza sa pismim i kaludjerim da jest; gdje je bilo: gdje preneseno, i sakriveno. Veseo Despod, odredi dati za njeg 30.000 dukata; nu kupi ga za toga polovicu. Istina je dakle vojvodo! da je to pravo, i istinito tielo sv. Luke; al ti nekazuj vladi Mletačkoj, nego uzmi isto sv. tielo, i ponesi ga ovamo, da ga dademo u Ugarsku, jer ćemo tako u našoj nevolji više imati. Istina, vlada je Mletačka vrlo bogata, al je i lakoma! . .“

Ako dakle nećemo reći — da se poslužim izrekom kraljice Mare — da su bili ludi i dva Despote i kralj Ugarski, i banica, i patriarka, i iguman, i kaludjeri, i svi na koje je stvar spadala, moramo priznati da je ono tielo sv. Luke Evangjeliste.

Još točnije ovo se razabire iz produženja iztrage. Vieće dubrovačko želeći imati isto tielo sveto, i čuvši kako ga je osumnjičila vlada Mletačka, sa dva pisma naloži knezu Spljetskomu Andriji Veneriju, nek stvar točno razvidi, a ono na 15. Rujna r. g. evo[1]) kako odgovori „. . . Da izpunim nalog, sve sam moguće učinio: per la qual cosa ho dato ogni opera a mi possibile — odkud izmedj ostalih govorio sam sa presvietlom bivšom kraljicom bosanskom. s Nikolom Ćivanovićem, Ivanom Babićem, i Ivanom Cucićem, velmožami iz Smederova, i kazaše mi: da je to sv. tielo istinito gospodina sv. Luke koje je bilo u Carigradu, i preneseno gospodi sv. Maure — nu neznadu kako — u jednu tvrdjavu zvatu Rogoš, koju tvrdjavu, posvojivši Turci, zarobiše i isto sv. tielo; što doznavši despot Juraj njezin djed, posla, i kupi ga . . . i prenese u Smederevo. A bivši kralj bosanski Tomaš, morajuć Smederevo predati Turcim, prenese rečeno slavno tielo u tvrdju „Tebrach“ nu i tu tvrdjavu morajuć predati Turčinu, prinese isto slavno tielo u Jajce, gdje je bilo sve do sada — sad je pako ovamo preneseno po fratrima, i vojvodi Ivanišu. Ako-li se želite bolje obistiniti, pošaljite i razpitajte rečenu gospodu sv. Maure, oni će vam sve točno pokazati. . .“

Da je zbilja istinito tielo sv. Luke bilo u Carigradu, i da je ondje doneseno iz Akaje dvadesete godine carevanja Konstantinova, svjedoči nam i naš sv. Jerko (Lib. de scriptoribus Ecclesiasticis).

Da opisujem što se je poslie zgodilo s ovim svetim tielom, okolnosti mi sad nedopuštaju. Ovo budi rečeno, da je ono i sad u Mletcih, te kad opet Jajcu slava se obnovi — kao što mislimo da će na skoro biti — mislim da će se njegovi štovatelji za njeg znati pobrinuti.

U Bosni 1. Srpnja.

Crtice iz života velikoga propovjednika Bossueta.

Kardinal Bausset, koj je život velikoga Bossueta opisao, pripovieda, koliko je taj govorničkim darom prenadareni muž osobito sveto pismo učio. Poput svih velikih propoviednika bio je Bossuet uvjeren, da propovjedniku glavna ima biti knjiga za nauku sveto pismo. Jur od mladosti govorio bi on s najvećim uzhićenjem o utjehi i koristi, koju nam razmišljanje sv. pisma podaje. Često ponavljao bi on rieči sv. Jeronima na Nepocijana: Numquam de manu tua sacra lectio deponatur. Nije dana bilo, da nebi Bossuet na okrajcih svoje biblije koju tu opazku o dogmi ili moralu pripisao; pak premda je mal ne sav tekst na pamet znao, čitao bi ga on sveudilj na novo i našao bi sveudilj nješto nova za pouku. Osobito novi zavjet bijaše mu običan predmet za razmišljanje, držeć ga vrelom svake mudrosti i pobožnosti. Tu bi on nahodio neizcrpiva gradiva za razmišljanje o osobi i značaju Isusa Krsta, o govorih mu i prilikah, o svih okolnostih života mu i smrti, o osobi i značaju apoštola, njihovoj vjeri,

[1]) Ib [2]) Ib.

[1]) Ib.

revnosti i ugledu njihova svjedoaċnstva. Ništa ga nebi tuj minulo, ma niti najneznatnije okolnosti, a štogod bi on čitajući dubokim i oštrim umom svojim opazio, s mjesta bi s najvećom pomnjom zabilježio. Kada mu je bilo o kojoj istini razpravljati, odmah bi se latio svoga novoga zavjeta i čitao bi dotično mjesto s tolikom napetošću, kao da ga do tada jošte nikada nije čitao. Nego to nije samo čitanje bilo, to je najdublje bilo razmišljanje; Bossuet hotio je u istinu duboko prodrieti, da ju uzmogne temeljito razjasniti i dokazati. Gdje god bi se desio, svagda bi on nosio sa sobom u ruci evangjelje, i vidjelo se je svagda, kako je u razmišljanje zadubljen. To čitanje i učenje sv. pisma bijaše mu ujedno neprekidna molitva, jer uviek dizalo bi ga gore k onomu, koj je sv. pisce nadahnuo. Ljubav k sv. knjigam bijaše mu tolika, te se je samo njekom silom s njimi mogao razstati tada, kada bi ga poslovi ili dužnosti družtvenoga života odazivale. Nikada nebi se on podao na put, ma samo sat, dva, daleko, a da nebi sa sobom u kola svoj novi zavjet i brevijar ponio. Pače i to bijaše Bossuet naredio, da mu u svakom stanu, u dvoru, u gradu, na selu, ma svagdje, na pisaćem stolu stoji biblija s konkordacijom, jer bez toga, rekao bi, nebih mogao živjeti. U posvetbi svojih opazaka k psalmom izreče s najvećim ganućem vruću želju: Uz svete knjige ostarjeti i umrieti. In his consenescere, his immori, summa votorum est. — Tako je Bossuet bi reći bez prestanka sv. pismo učio i tim učenjem najbolje se za propoviedi pripravljao. Kako je poznato, bio je dosta dugo propovjednik na kraljevskom dvoru u Parizu. On je uvjeren bio o riečih sv. Pavla: Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. II. Tim. 3, 16. 17. Takodjer o riečih sv. Augustina: Sapienter dicit tanto magis vel minus, quanto in scripturis sanctis magis minusve profecit. (De doctr. chr. l. 4. c. 5.) Isto tako o riečih sv Jeronima: Si juxta apostolum Paulum Christus Dei virtus est et Dei sapientia: qui nescit scripturas, nescit virtutem Dei ejusque sapientiam Ignorantia scripturarum ignorantia Christi est. (S. Hier. s. Is. 1 pro.) To uvjerenje svakim danom utvrdjivano poticalo je Bossueta, te je toliko sv. pismo milovao. Ali ta njegova tolika ljubav k sv. pismu nebi ga odvraćala od drugih nauka, pače nukalo bi ga silno na svaku. koja bi mu težkoće sv. pisma riešiti, tamnosti razjasniti i rieč božju čim točnije protumačiti mogla. Tako bi se on na najobsežniji način bavio učenjem sv. otaca. Životopisac njegov pripovieda, da nebi čovjek vjerovao, koliko je množtvo miesta iz sv. otaca Bossuet pokupio, samo da uzmogne rieč božju temeljito dokazati i obraniti. Doista njegova ljubav k sv. pismu bijaše bezkrajna. Uz silne poslove, koje mu je kano gojitelju Dauphinovu, kano biskupu, poslije kano državnomu savjetniku i milostinjaru bilo obavljati, bavio bi se on svakom znanosti, koja je u pobližem savezu s riečju božjom bila. Što bismo na to rekli, gdje je Bossuet jur prieko 60 godina star počeo se učiti hebrejskomu jeziku, samo da bude mogao istine vjerske u izvorniku čitati, čim bolje razumjeti, i crkvi božjoj čim veéma koristiti? Nije čudo, što su mu ime šaljivo tumačili ovako: Bos suetus aratro. Istina Bossuet bijaše velik um, ali takodjer marljivost bijaše mu neizmjerno velika, kako no vele, gvozdena. Kada je već biskup u Meauxu postao i odgojiv Dauphina dvor ostavio, jurve 64 godine star, bijaše mu sveudilj pravilo i po noći ustajati i raditi. Prospavav četiri ili pet sati, digao bi se, zimi i ljeti, i u najvećoj studeni, te izmolio najprije breviar onom pobožnom sabranosti, koja se je posve sa svečanom tišinom noćnom sudarala; zatim ako mu je duh bio dosta bodar, bavio bi se književnim radom po sat, dva, i tri; ako mu pako glava nije bila dosta bistra, legao bi opet počivat do jutra. Bossuet ostao je vjeran do smrti savjetu biskupa Cospeaua, koj mu mladiću jednom reče: Nastojte, da vam govornički talenat u nauci i samoći dozori. Bossuet bijaše kroz sav život svoj velik ljubitelj nauke i samoće. Kada god su mu poslovi velikih i težkih služba njegovih dopuštali, bijaše mu sveta knjiga u ruci. Život njegov, veli životopisac, bijaše neprekidno razmišljanje rieči božje, svaku pako lahkoumnu ili zabavnu nauku, kano svetomu staležu nedolikujuću, svom bi on dušom mrzio. Tako postaju veliki propovjednici. Stvara ih. kako sv. Alfonso veli, sv. pismo, sv. otci, duh Isusa Krsta. *I. B.*

Dopisi.

Od Bednje. U jednom broju „Kat. lista“ čitao sam tužbu, da do sada još nitko prijavio nije uspjeh jubilejskog prošćenja, premda je već, kako znadem, u više župa isto obavljeno. Nebih pisao ništa o tom; ali budući sam opazio i izkusio nešto izvanredna i radi okolnosti vremena nevjerojatna prigodom jubilejskog prošćenja u župi Bednjanskoj, koje se je sjajno obavilo u tri dana počamši od 10. Svibnja; to smatram za vriedno, ne da pohvalim dotične dušobrižnike. koji su dužnu revnost u sveto ovo vrieme pokazali, već da uzvisim milosrdje božje, kojim se je Bog smilovao griešnikom, te milošću svojom ganuo srca puka na toliku pokoru i skrušenost, da su najveći griešnici jecajuć griehe svoje zatajene kroz više godina savjestno izpoviedali i sami tražili veću pokoru.

Nije to bila samo koja stotina pokornika, već preko dve hiljade poredalo ih se poslie sv. mise u procesiju, koju su domaća tri svećenika vodila iz župne crkve kroz selo, te s nedostatka bližnjih kapela vratili se u župnu crkvu, gdje su po naputku okružnice obavili pobožnost; a treći dan, pošto su bili svi izpoviedani, pače nekoji

nježnije savjesti po drugi put, zaključena bude ova rukom božjom vodjena pobožnost sa „Te Deum laudamus.“

Svećenici kao izpovjednici, sami tronuti, što od kada izpoviedaju, nisu morda imali takovih pokornika neznadoše, čemu da se više raduju i čude, da-li množini neočekivanoj u ovo tako bezbožno vrieme, ili skrušenosti i pobožnosti puka, koga su do sada ubrajali u zadnji red pobožnosti, čemu se opet čuditi nemoramo poznavajući veličinu ove župe.

Za to moramo reći, da je osobito ovom prilikom ćutio izpovjednik Isusove rieči: „Jugum meum suave est et onus meum leve.“ Ovaj uspjeh milosti božje pokazuje, da i ostali župljani, kojim nije bilo moguće ovom prilikom prisustvovati procesijam s raznih razloga, žele ipak tu pobožnost obaviti, što bude, kako mislim, učinjeno u shodno vrieme. Dao Bog, dolazili sa više miesta ovako veseli za kršćanstvo glasovi, kao što ih evo u ovom dopisu iz ove okolice prijavismo. —

Iz kotara Koprivničkoga. Dokazalo se već od najstarijih vremena kršćanstva, da je časćenje bl. D. Marije uviek bilo mjerilo nabožne gorljivosti. Čitamo u crkvenoj povjestnici, da su najpobožniji i najprosvietljeniji muževi vazda bili najveći štovatelji njezini. Naš hrvatski puk često se prikazuje svietu kao bogoljuban i nabožan. Pa u istinu opaziti je na njem, da sa osobitom pobožnosti vrši blagdane posvećene Mariji, i da rado putuje i u odaljena mjestu, gdje se čudotvorna koja slika ili kip njezin nalazi. Pobožnost ovu valjalo bi što revnije podjarivati i upaljivati u srcih kršćana osobito u ovo po vjeru i svaku kršćansku kriepost pogubno doba. U srca prazna, lišena vjere i svake prave nabožnosti, lasno će uljesti duh laži i himbe, i svake druge opakosti. Nije za to ni čudo, što su u svako vrieme oni, koji bijahu nadahnuti mržnjom proti katoličkoj vjeri, želeć ju srušiti, prve nasrtaje vazda činili na časćenje Marijino kao djelo bogomrzko, i pravoga kršćanina nedostojno. Uzmimo samo na um nastojanja Nestorija i Kalvina, a u najnovije vrieme sve neprijatelje križa.

Sa žaobom spominje češće „Katol. list“ mlakost i netečnost zagrebčana u stvarih tičućih se vjere i crkve. On to navadja kao znak vremena za grad Zagreb. A da mu je preko granice ovoga grada po raznih predielih domovine zagledat se, opazio bi, da se sve to dalje razplodjuje otrov nevjerstva, i vjerozakonskoga nehajstva, pače već medju istim seljačkim pukom, koj je ipak radi svoje tihe nabožnosti do sada svuda dobro poznat bio; tad bi mu se, i to punim pravom, jošte većom tugom srce napunilo, žaleći mnoge, koji s toga otrova propadaju. Čini se pako, kao da mu usried te duševne boli bar poneku utjehu daje pobožnost, što se već od mnogih prijašnjih godina na čast nebeske majke velikom pomnjom priredjuje kod milosrdnih sestara pod imenom „Svibanjske pobožnosti“; te ga kriepi barma i slabim ufanjem misao, da će se stvar vjere možda još tamo pridići, kad se vidi, da dobrani broj častitelja Marijinih kroz cieli Svibanj u svako podvečerje oko liepo nakićena kipa njezina se sakuplja, da ju molitvom i pjesmom dostojno proslavi.

Nije dobar znak dakako, što se izmedju mnogih, i župnih crkava u Zagrebu, jedino u crkvi milosrdnica liepa ta pobožnost obavlja. Da se to po više crkvah po primjeru drugih gradova — dakako ne hrvatskih — ovršuje, dobrahno bi se množio broj pobožnika, i mnoga bi milost božja po zavjetu ove nebeske kraljice kapnula na ljude. Da pako ta liepa pobožnost cielom već Europom zavladala u našega takodjer prostoga puka odziv nalazi, da se i po selih, gdje je iole dobre volje, s dobrim uspjehom vršiti dade, služi mi za dokaz župa bukovačka, gdje ju ondješnji župnik i ovoga kotara podjašprišt veleč. g. Josip Šavor jur od više godina u svojoj župi obslužava. On, kao što iz sve duše želi, da mu puk u svakoj vrlini i kreposti uznapreduje, da se pod možnim okriljem milosti Marijine obezbiedi od pogubnosti nevjerstva, obdržava ju svake subote mjeseca Svibnja. Puk mu se u tom rado odazivlje, te se u liepom broju u naznačeni dan sakuplja u krasno i ukusno ponovljenu crkvu, da ovdje pred slikom Marijinom, cviećem i zelenilom što ljepše urešenom, izjavljuje smierna čuvstva štovanja i zaufanosti naprama ovoj mogućoj pomoćnici kršćana. Rekoh u krasno i ukusno ponovljenu crkvu, koja je sada najljepša u našoj cieloj podravini. (Ova crkva neposjeduje nikakova imetka, već je pomoćju župljana, a najviše trudom i žuljevi sadašnjega njezinoga župnika vlč. g. Šavora ponovljena).

Da pako jošte bolje potakne volju svojih župljana moliti se i preporučivati Mariji za bolji i krepostniji život, uveo je i družtvo srca Marijina, koje sada već, kako mi kaže, preko 800 članova broji. Punim pravom svaki bogoljuban kršćanin željeti može a i mora, da se slične pobožnosti sve to više medju nami množe, nebi-li se možda u tom pronašao liek za težku bolest, s koje danas malne sve čovječanstvo boluje. Ako su svjetovnjaci neutrudivi u izvadjanju svojih ciljeva, koji su više puti od jako dvojbene vriednosti, što da nečinimo i neradimo mi svećenici u poslu toli važnom, koji se na spas i vječni život proteže? Hoćemo-li, da nas se takne prigovor Spasiteljev: da su sinovi svieta mudriji od sinova svjetla. —

—*ć*.

Iz Broda 25. Lipnja 1875. (vojna posada). Puno je zanosa i plemenitosti u zvanju vojničkom. Nije vojnik zvier, koja s divljega nagona sve razdire, što joj ili u volji nije, ili joj treba za uzdržavanje njezino, — već je slavan junak, koji sebe zaboravlja pa brani sve, što mu je vjeri i domovini drago. Hiljade nejake čeljadi izgleda od njega zaštite proti otimačini i proti krvavoj smrti a on sve nje sakrije svojima ledjima pa razgali prsa svoja junačka pred hiljadami kovnih ždrielá, iz kojih sipa težko ubojito olovo. I ona je zemlja uzor-zemlja, u kojoj je sve i svako vojak, ne pod puškom i telećakom, nego srcem i desnicom svaki dan gotov udariti na svoga

vraga. Pa kad bi htjeo tu i dublje zaroniti, vidio bi, kako je vojak slavan za to, što je vječna istina i pravda, za koju se bori, sveta.

S toga je velika grjehota vojnika, koj bi svomu narodu, koga čuva, mogao biti uzor divne plemenšćine: požrtvovnosti i samozataje, napraviti moralnim otrovom tomu istomu narodu. Kako često biva, da iza vojnih posadâ ostaje zala, kojih do njih nije nikada bilo! Kako često pokupe vojnici tudje mane pa jih k nam kući donesu kano milošte. Zvanje je vojničko tako odlično, da je ludo reći, da vojnik mora zločest biti. Drugdje je tu krivnje a ne u zvanju. Krivnja je, što su zarasle trnjem i korovom one staze i putevi, kuda se dolazi do sjajna vojnika. Poznajem dobro vruće srce jednoga kapetana, koji je učeć i puteć svoje dvie satnije ljudi, kano misionar neutrudiv bio, nebi-li jih uljudio — ali sve zalud, jer jim nije spominjao onoga prvoga poslušnika i poniznika, Isusa Krista. Iza odlazkâ njegovih momaka osta trag blatan, kano i za drugih. Ovomu kapetanu nalik proći će i svaki drugi, koji radi njemu nalik. Uz ovako shvaćanje stvari nebi se do toga bilo dolazilo, da se reducira broj vojnoga svećenstva u službi. To je zaslužilo odlučna prigovora. Iz izkustva bo znam, da župni svećenik tamo, gdje su posade, n e m o ž e zadovoljiti svim duhovnim potrebam takovih posadâ. Uz to je vojnik tada upravo u bližnjoj prigodi, da postane još nemarniji u vjeri. On bo kaže, to je tudji svećenik; a u duši svojoj nosi već sviest, da mu njegovo zvanje dopušta više zlâ nego-li drugim stališom. Svaki bi se biskup pako mogao samo veseliti znajući da puno Gospodovih poslanikâ poslu je u vojsci pod božjom zaštitom; jer bi sigurniji bio za svoj narod, kad mu dodje posada u goste.

Nu još će više zla biti, ako sámi častnici dodju do toga, da propuste i svako nastojanje iole bar zamieniti i nadomjestiti odpuštenoga svećenika, pače da r a d e o zatoru njegova morala te da ga i zbilja učine nuždnom kugom svoga roda. Nedao Bog toliko vlast djavlu u vojsci našoj. Ali ovaj me obuzeo strah radi sliedećega dogodjaja. Na Alojzijevo kupala se je brodska posada oko pet sati bielâ dana gola golcata u Savi riedkom jedvice iznimkom. U prostu čovjeku, koj i onako neponja ciene pravu stidu, oslabljiva to još i ono malo stida. A dogodilo se je to na mjestu, kuda dolaze u Brod i odlaze iz njega četiri župe živuće o njem, kuda mnogi brodski šetalac mora često šetati radi maloga izbora šetaliŝtâ.

Mnogo si uzima vojska troška iz našega truda i znoja, pa bi s onim mogli smoći i po gaće za kupanje svakomu momku bez razlike. Ako pako jur imadu gaće i shodnu o njih zapovied a brodska se posada ipak gola kupa, onda je vriedno, da iz javnosti čuju višje vojne oblasti, kako jim za ledji manja gospoda nemare za javne smutnje. — *J. Š.*

Viestnik.

Z a g r e b. Za Njegovo apostolsko Veličanstvo pokojnoga cara i kralja F e r d i n a n d a bit će u subotu 17. o. m. u 9 sati svečane zadušnice u prvostolnoj crkvi.

— Preuzviš. g. nadbiskup J. M i h a l o v i ć razposlao je pod danom 4. Srpnja posebnu okružnicu na svećenstvo, u kojoj naredjuje, da se u prvostolnoj, kolegiatnih, župnih i konventualnih crkvah služi za pokojnoga cara i kralja F e r d i n a n d a svečani „requiem“ i „Libera“ uz mrtvački odar. Župnici imaju dan ugovoriti s političkimi, sudbenimi i vojničkimi oblastmi, te ga u nedjelju prije s prodikaonice puku naviestiti. Dva dana pred zadušnicami, i to svaki dan dva puta po pol sata ima biti žalobna zvonjava, a na sav dan zadušnica u jutro i pod „absolucijom“ — Upravo čitamo u „Narod. novinah“, da je za te zadušnice opredieljen 27. o. m.

— G. Andrija K o š n j a k župnik u Trnovitici postao je župnikom u Kloštru. G. Ignat V i m p o š e k, župnik u Dubovcu kod Križevaca, župnikom u Drnju.

L j u b l j a n a. Odavle pišu bečkomu „Vaterlandu“, da je nedvojbeno, da će knezom-biskupom ljubljanskim postati dr. Ivan P o g a č a r sadašnji kaptolski prepošt, muž vrlo zaslužan za biskupiju, kojoj je revno i odlično služio kano kapelan, kateketa, profesor, kanonik, prodikač, književnik. Premda 64 godine ipak je vrlo krepak. — Prijašnji biskup i dosadašnji administrator Bartol V i d m a r da je iz Ljubljane otišao u Kranj, a diecezu da će medjutim upravljati kapitularni vikar.

L i n z. Žalost je, kako se mladež srednjih škola pod liberalnom aerom kvari. Premda su joj zabranjeni tako zvani „burschenschaften“, oni ipak stvaraju tajna družtva na štetu religiji i ćudorednosti. No dok se je radilo samo o religiji, nije se mnogo marilo, ali dečki dodjoše takodjer u sumnju veleizdaje. Toga radi učini se ovdje stroga iztraga, i u njekih drugih gradovih, s kojimi su ovdješnji gimnazijalci, realci i praeparandi stajali u savezu. Posljedica iztrage bje, da jih je više relegirano, i drugačije disciplinarno kažnjeno. Linački listovi a navlastito službeni, nastoje stvar tako predstaviti, da se tu nije radilo van o pijanih družtvih, što su svoje pijančevanje sprovodila i preko pol noći, uz veliku štetu na nauku i ćudorednosti. Pa da nije bilo ništa više nego-li to, zar nije dosta žalostno? No tvrdi se za izvjestno, da je i mnogo gorje, ali da se nastoji svu stvar prikriti, da se tako pokriju i zaštite od kazne ne samo djaci, nego i njeki drugi stariji liberalci.

Književo. *(Kratak naputak o jubileju za g. 1875. s propisanimi molitvami)* od dra. Štiglića tiskan je po drugi put u 4000 eksemplara. Ovo izdanje namienjeno je navlastito lajikom. Prodaje se samo po 5 nč., a može se kupiti u nadbiskupskoj kancelariji, knjižari Albrechta i Fiedlera, te kod uredničtva „Katoličkoga lista.“

— Umoljavaju se gospoda svećenici, koji su uzeli I. dio Zuzerovih Besiedah, a nisu dosad platili, da svoje pristojbe uredničtvu ovoga lista što skorije pošalju; jer se inače neće moći izvesti nakana izdavateljeva, da se II. dio dade pod tisak.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 29.] U Četvrtak, 22. Srpnja 1875. [Tečaj XXVI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Crte iz duhovnoga besjedničtva.

(J. R.)

VI.

Prvo vrjelo vanjskih dokaza: sveto pismo.

Zadnju crtu završio sam riečmi: „duhovni besjednik ima svoje dokaze crpsti osobito iz vriela božje objave: svetoga pisma i tradicije. To će biti predmet naše sljedeće crte.“ Da učinimo, što smo obećali.

Duhovni besjednik stupa pred kršćanski puk ne kano učenjak nego kano namjestnik Isusov. Njegova je dakle dužnost s besjednice govoriti puku ne rieči čovječje mudrosti nego rieči vječne istine. Da pako to može, zaroniti mu je umom u dubljine svetoga pisma, tražiti ondje biserje nebeskih istina. Um i srce njegovo ima biti tako puno one žive vode, za kojom se više neždja, da mu u potrebi samovoljke iz ustiju poteče. Jasno je dakle, da svatko, tko se želi posvetiti uzvišenomu zvanju duhovnoga besjednika, prije svega ima sveto pismo učiti neumorno, neprestance. Nego kano što u svem tako valja i u učenju svetoga pisma raditi po nekoj osnovi, da bude uspjeh brži i sigurniji. Budi mi s toga dozvoljeno, najprije u kratko pokazati način, kako se ima sveto pismo učiti.

Jer je um čovječji ograničen, potrebno je postupce ga razvijati, preko poznatih istina voditi ga kano preko liestva k nepoznatim, preko lakših k težim. To pravilo valja i za učenje svetoga pisma. Početi valja s knjigami, koje se mogu najlaglje razumjeti, i koje još k tomu razsvietljuju druge. A to su knjige novozavjetne. Providnost božja, koja je hotjela, da se nauk Isusov u što kraće vrieme razširi cielim svietom, učinila je, da su svete knjige novoga zavjeta, pokladnica tih istina, pisane dosti razumljivo i jasno. Osim toga u novom zavjetu postale su istinom sjene staroga zavjeta, pak za to, kano što je svjetlo, koje je na brdu taborskom sinulo iz lica Isusova, odsjevnulo na Mojziji i Eliji, tako svjetlo novoga zavjeta razpršuje tmine staroga.

Započmimo dakle novim zavjetom, ponajprije evangjelji. Učimo ih posebice; proučivši ih ovako, prispodabljajmo ih medju sobom, da si stvorimo savršenu poviest žića i diela Isusovih. Svaku njegovu rieč zasadimo si u srce, da nam u potrebi može biti obosječnim mačem, koj prodire u svačije srce; svaku crtu njegova života imajmo uvjek pred očima, da upravljajući prama njoj svoj život, postanemo svomu božanskomu uzorniku uvjek sličniji. Od evangjeljâ priedjimo na djela apostolska, koja sveti Ivan Krizostom tako liepo imenuje evangjeljem duha svetoga, jer pripoviedaju čudesa, koja je duh sveti tvorio u apoštolih. Ovdje ćemo motriti crkvu u njezinu zametku, diviti ćemo se, kojom je brzinom taj zametak razvio se u veliko stablo, koje je pružilo svoje granje po cielom svietu, diviti ćemo se kriepostim i uljudbi, koja se u hladu toga stabla razvija. Tu ćemo naći uzvišenih primiera kršćanske kriepostí, tu ćemo se naučiti od apoštolâ, osobito od svetoga Pavla, kojom se neustrašivošću i silom ima navieśćati rieč božja. Evangjelja pako i djela utrti će nam put do listova apoštolskih, osobitó listova apoštola Pavla. Veliki bogoslovi uvjek su svetoga Pavla osobito štovali i marljivo učili. Augustin je nad njegovimi listovi trajao dani i noći; Krizostom ga je svake nedelje proštio svega; Jeronim veli, kad štije Pavla, da mu se čini, da čuje ne rieči nego gromove; Bossuet ima njemu zahvaliti svoje duboko znanje i uzvišeni štil. Listovi Pavlovi nisu dakako lahki čitati, kad sam sveti Petar veli, da ima u njih stvarî, težkih razumjeti. Ali toga se nesmijemo plašiti; ako ne-

možemo preko ovoga ili onoga težkoga mjesta, zabilježimo si ga kakovim znakom, pak štijmo dalje; jer što je ovdje rečeno kraće ili tamnije, to se može biti na drugom kojem mjestu izriče na šire i jasnije. Svoj studij novoga zavjeta završimo apokalipsom, ne da prodremo u njezine otajstvene dubljine, što nam nije dopušćeno, nego da si hranimo srce najuzvišenijimi čustvi.

Kad se ovako udomaćimo u novom zavjetu, moći ćemo pouzdano prieći na stari. Tu će biti najbolje započeti moralnimi knjigami radi velike koristi, koju će iz njih vaditi duhovni besjednik. U poslovicah Salomonovih naći ćemo množinu kratkih jezgrovitih izreka, punih mudrosti, za život pratičan prekoristnih. Dobro će raditi duhovnik, ako si svaki dan nekoliko takovih izreka zabilježi, te ih učini predmetom svoga razmišljanja za onaj dan, da mu se tim bolje utisnu u pamet. Gdje ćeš naći mudrijih misli, nego su na primjer sljedeće. Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus et disce sapientiam. (VI, 6.) Noli arguere derisorem, ne oderit te; argue sapientem et diliget te. (IX, 8.) Ubi erit superbia, ibi erit et contumelia; ubi autem est humilitas, ibi et sapientia. (IX, 2.) Alii dividunt propria et ditiores sunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt. (XI, 24.) Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit; amicus stultorum similis efficietur. (XIII, 20.) Qui parcit virgae, odit filium suum; qui autem diligit illum, constanter erudit. (ib. 24.) Ambulans recto itinere et timens Deum, despicitur ab eo, qui infami graditur via. (XIV, 2.) Justitia elevat gentes; miseros autem facit populos peccatum. (ib. 34.) Melior est patiens viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. (XVI, 32.) Desideria occidunt pigrum... tota die concupiscit et desiderat. (XXI, 25.) In auribus insipientium ne loquaris, quia dispicient doctrinam eloquii tui. (XXIII, 9) Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem. (XXIX, 9.) Qui timet hominem, cito corruet, qui sperat in Domino, sublevabitur. (ib. 25.) itd.

Propoviednik (ecclesiastes) propovieda ozbiljnim glasom taštinu toga svieta i svega što je na njem. Najsrećniji kralj i mudar i bogat i slavan, koj je imao sve, što mu je samo zaželilo srce, morao je ipak na koncu izpoviediti, da je sve vanitas vanitatum, tašta taština. Čitajući propovjednika, naučiti ćemo se, nemariti za prolazna i izprazna dobra toga svieta, necieniti mnogo naše izvrstnosti: umne darove i mnogo znanje; već sve naše želje upraviti jedino na nebo. Knjiga propovjednikova (ecclesiasticus), posve slična poslovicam, sadržaje kratke izreke, pobudjuje ljubav za kriepost i mudrost. Logičnošću, uzvišenošću i jasnoćom odlikuje se nad druge knjiga mudrosti. Ona nam predstavlja s jedne strane ludorije, opak život i žalostan konac bezbožnika, nade, plaću i slavu pravednika s druge strane. Preporuča mudrost, kojoj pjeva hvalu, i nauča ljude, kako se imaju za nju moliti Bogu; žalostno riše sljepilo ljudi, koji se udaljiše od prave mudrosti te se od stvorova nehtješe podići do stvoritelja, zašto ih stiže zaslužena strahovita kazna. Sve se to pripovieda tako silno tako očevidno, da nemože nepotresti svačije srce.

Povjestne knjige pružaju duhovnomu besjedniku puno liepa i zanimiva gradiva, da zasladi govor slušateljem, da ih pouči primjeri. Geneza, najstarija povjestna knjiga, koja se je slavno uzdržala proti svim nasrtajem krive znanosti, jedina pripovieda pravi početak toga svieta i roda čovječjega, pripovieda pravi uzrok onomu protuslovju, koje u sebi ćutimo, onoj žalostnoj borbi medju puti i duhom. Koli uzvišen pojam o Bogu dobiti će čovjek, koj čita, kako je od ničesa, jedino silom svoje svemožne rieči, stvorio taj vidljivi sviet i njegova kralja, čovjeka! Koli strašan pojam o pravednosti božjoj i mržnji na grieh dobiti će čovjek, kad čita, da je Bog sbog jednoga samo grieha bacio čovjeka iz raja sreće u dolinu suzâ; da je sbog griehâ potopio i uništio sav sviet osim pravednika Noaha i njegovih! Koli sladak pojam o milosrdnosti božjoj dobiti će, kad čuje, da je Bog odmah poslje grieha obećao čovjeku izbavitelja, i to obećanje tolikoput ponovio! I Eksod pruža mnogo koristna. Faraon, koj se nije dao umekšati tolikimi kaznami, živa je slika griešnika, u griesih otvrdnula, koga Bog kuša na razne načine obratiti prije, nego ga zakopa u vječnoj vatri, kako je Faraona zakopao u valovih morskih. A koliko čudesnih prizora u pustinji pripovieda nam i ta knjiga i sljedeće tri Mojzijine, prizorâ, koji pokazuju, kako je pomoć božja s čovjekom, dok je Bogu poslušan, a kako je gorko i zlo, ostaviti Gospodina Boga svoga! — Jozue, vodja odabranoga puka u svetu zemlju, slika je pravoga duhovnoga vodje stada božjega, koj dovodi stado božje u svetu zemlju, nebeski Jeruzolim, ako je pun onoga pouzdanja u Boga, kojim je Jozue zapovjedio vojnikom, da zatrube trubljami te se srušiše zidovi grada Jerika; kojim je zapovjedio suncu, da stane, i stade; kojim je zapovjedio vodam jordanskim, da krenu natrag, i krenuše.

U knjizi sudacâ, koja ima ime po vodjah puka židovskoga poslje smrti Jozuine, naći će duhovni besjednik mnogo primiera za onu istinu, da se Bog oholu i neposlušnu protivi, a ponizna da uzvisuje; kad god se je židovski narod odvrnuo od Boga, s mjesta ga je stigla kazna, a kad je kajanjem grieh izbrisao, pokazao mu je Bog činom, da mu je oprostio. Iz knjiga kraljevâ služiti će nam Samuil primjerom nepokolebive vjernosti; nadsvećenik Heli primjerom nepametna otca, koj s krive ljubavi k djeci i nju i sebe baca u nesreću; Saul primjerom, kako strast, ako joj se je predao, goni čovjeka kano furija u najveće ludorije; David, Bogu i ljudem mio dok ga je progonio Saul, ružno si ogrieši dušu, kad je kano kralj bez neprilikâ živio i svim obilovao — za primjer kako su vremenita dobra, ako ih imamo u obilju te im predamo srce, za naš spas pogibeljna; no David je i uzvišen primjer pravoga pokornika, koj danju i noćju suzami pere počinjeni grieh; a Salomon, to čudo mudrosti, o kojem se je razneo glas do najdaljih krajeva, dubokim padom svojim napuniti mora strahom i največega mudraca i najvećega pravednika. U knjigah Ezdrinih naći će duhovni besjednik mnogo liepa, da u vjernicih potakne ljubav za kuću božju, za sjaj njezin. Koga neće na primjer dirnuti onaj prizor, gdje je sav narod od veselja i klicao i plakao, kad se je postavio temelj novu hramu, tako da: nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium et vocem fletus populi; commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, et vox audiebatur procul? (I. Esd. III, 13.) Ili onaj prizor, gdje stari židovi plaču, videći, da se novi hram ni s daleka nemože prispodobiti, što se ljepote i sjaja tiče, sa starim? — Napokon knjige Makabejaca pune su divnih primiera oduševljenih borilaca i strpljenih mučenika za vjeru. U malo kojoj knjizi naći će besjednik toliko dokaza proti mlakosti i mlitavosti mnogih kršćana koliko ovdje. Kralj Antiok Epifanes oskvrnjuje hram, sili židove na odmetničtvo. Toga nemože gledati junački Matatija, on prikuplja oko sebe sinove i druge, qui zelum habent, i bježi u goru, da se oružjem opru toliku silničtvu. I kad je bio na umoru, neima na misli drugo, nego da na srce stavi sinovom, neka ostanu vjerni zakonu, i neka život svoj dadu za vjeru otaca. (I. Mach. 2, 50.) Starac Eleazar lahko može izbjeći mučeničkoj smrti, neka samo prividno jede od jela, zakonom zabranjena; ali se njemu i to čini nedostojno i griešno. „Nebi bilo liepo, govori on, da ja, starac devedesetgodišnji, dadem sablazan mladosti, koja bi mogla misliti, da sam zbilja sagriešio proti zakonu. Nebi bilo pametno, da se uklonim mučeničtvu, kad se pravednoj desnici svemožnoga Boga ukloniti nemogu ni živ, ni mrtav. Ne, radje umrieti, da podam primjer mladjim, kako valja za zakon umirati. (II. Mach. 6, 18—31.) Dovedoše majku i njezinih sedam sinova, neka jedu od zabranjena jela. Na oči matere umiru jedan za drugim kano pravi junaci. „Što čekaš i što oklevaš, govori kralju prvi, mi svi pripravni smo umrieti za zakon.“ Pošto ga okrutno ubiše, dodje na red drugi, koj odsieče kralju u kratko: non faciam! I tako dodje red na posljednjega i najmladjega. Junačka mati, koja je mirno gledala, kako joj vriedni sinovi za zakon lievaju krv, neima druge želje, nego da i najmladji sliedi primjer starijih. „Diete moje, govori mu, smiluj se meni, majci tvojoj, koja sam te devet mjeseci nosila pod srcem. Pogledaj, sinko, nebo i zemlju, sve je to kano što i nas od ničesa stvorio Bog.“ I prekinu ju sin i reče krvnikom: „na koga čekate? Ja se nepokoravam kralju nego zakonu, koj nam je dao Bog po Mojziji.“ (ib. 6, 27—39.)

Ostala četiri povjestna djela nepripoviedaju dogodjajâ svega židovskoga naroda nego nekih pojedinih osoba: Rute, Tobije, Judite i Estere. U prvoj opisuje se slikovito i nježno, kako je Rut, uzor djetinje ljubavi, sliedila svekrvu svoju, Noemi, iz Moabitide u Betlehem, nemogući se od nje odkinuti. Tu djetinju ljubav nagradi Bog, učinivši Rut ženom Obeda, djeda Davidova, iz čijega je koljena rodio se Isus. Tobija uzor je svih krieposti, napose milosrdnosti i strpljivosti. Kakova je načela imao taj izvrstni muž, vidi se iz preliepih rieči, koje je govorio svomu sinu, kad je mislio, da mu valja umrieti (c. IV). Nego Bog nije ostavio njegova djela nenagradjena; njegovu sinu Tobiji posla angjela za druga na putovanju, koj je uz drugo naučio ga, kojim će liekom izliečiti sljepoću otčevu. Judita, slavno ime, za uzor služi udovicam, onim udovicam, koje zapovieda Pavao štovati, i koje ovako opisuje (I. Tim. V.): „quae vere vidua est, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die.“ Takova je bila Judita po opisu u osmoj glavi. U svojoj kući imaše, bogata ugledna i liepa, svoju posebnu sobu, gdje je s djevojkami svojimi zatvorena boravila. Molila je uvjek, postila neprestano, živjela tako, da ga nije bilo, qui loqueretur de illa verbum malum. Takova udovica zavriedila je, da postane spasiteljicom svoga naroda. I u knjizi Ester ima puno koristna.

Kraj drugoga služi Aman za živ primjer, da tko pod drugim jamu kopa, sam u nju pada.

Još nam ostaju knjige proročke, nego da nam članak preko mjere nenaraste, prekidavamo ovdje.

Chelmsko razbojstvo.

Tako zove rus J. Martinov tobožnji povratak chelmskih unita u krilo pravoslavne crkve. Mi smo o tom govorili u 18. br. našega lista. Sad ćemo malo točnije kazati sav razvitak toga za katoličku crkvu žalostnoga dogodjaja. Nećemo niti sada da pripoviedamo svakojake grozne okrutnosti, kojimi su silovali i gdješto i sada još siluju siromašni puk; jer nam se to sve neznatno čini naprama bezbožnom postupku njekih svećenika. Nemože bo biti stadu većega jada, nego kad vuke dobije za pastire; a tako se je dogodilo jadnim unitom u chelmskoj diecezi.

Ono što se je sada svršilo, pripravljalo se je odavna. Krivo bi bilo prvi početak metati u god. 1863., odkada je Ruska počela sistematično rusificirati nekadašnje poljske pokrajine. Početak siže mnogo dalje u god. 1839., pače i pred nju; pad ipak chelmske dieceze jest njekim načinom nuždna posljedica katastrofe unitske crkve god. 1839. Da nije onda već pala, ima se ponajprije pripisati tadašnjemu njezinu političkomu odnošaju, pa onda i tvrdoj odluci unita, da će radje preći u latinski obred. Kaže se da jih je do 100.000 tada sbilja izvelo takovu odluku. U ono vrieme biaše chelmski biskup Šumborski (od god. 1830—51.), muž veoma pobožan i vjerno odan sv. stolici. Ruska vlada kušaše ga predobiti za svoje antiunitske osnove. Pozvavši ga u priestolnicu i ondje ga obsipavši svakojakimi milosti malda nezavede starca. On naime vrativ se u diecezu, izda okružnicu, da se glede obreda unite nastoje što bolje približiti vladajućoj (pravoslavnoj) crkvi. Medjutim u brzo uvidi svoju bludnju, te divnom samozatajom prizna javno u drugoj okružnici, da je pogriešio. „Oprostite mi braćo, reče, ja sam zalutao; ja neimadoh prava da ukidam ono, što su ustanovili otci u zamojskoj synodi, ja neću da silujem Vašu sviest.“

Čim umre Šumborski, poče se opet jače raditi za razkol. Novoimenovani biskup Teraškević stavi se na čelo rusinstvu proti poljštini. Jur odprije nastala je borba medju tima dvima narodnostima u Galiciji. Ognjište rusinstvu biaše i jest jošte crkva sv. Gjurgja u Lavovu (t. j. kaptol), odtuda ime toj stranci svetogjurgjevska. Teraškević biaše slavljen od te stranke, jer je u chelmskoj diecezi nastojao iz sjemeništa diecezanskoga i iz crkve izbaciti jezik poljski. Desna mu ruka, pače duša, biaše njeki Josip Vojcieki, ravnatelj sjemeništa. Sjemenište bi preustrojeno u duhu ruskom i razkolničkom, darovitiji bogoslovi bjehu pošiljani za svoje višje naobraženje ne na katoličke, već na ruske razkolničke akademije. Tako se je s ruštinom širilo ujedno razkolničtvo. Sv. stolica bivši o svem tom izvieštena nehtjede dugo praekonisirati Teraškovića, napokon ga doduše praekonisira, al mu zajedno dade koadjutora s pravom da bude nasljednik, svećenika Ivana Kalinskoga.

Ovaj, bivši odan sv. stolici, biaše baš za to mrzak stranci rusinskoj. Položaj se još većma pogorša njegovu biskupovanju, kad je 1863. ustanak poljski shrvan, te uveden sustav rusifikacije. Knez Vadimir Čerkazki dodje na čelo crkvenim poslovom u Varšavi. Jedan od prvih posala biaše mu tobože očistiti obred grčko-sjedinjeni od primiesa latinskih. U tu svrhu zaište 1864. od Kalinskoga, da odgovori na njeka pitanja. Odgovor neizpade po volji kneževoj; za to biskup pade i u veću nemilost, nit mogaše doći do konsekracije za biskupa uzprkos nastojanju sv. stolice. U isto vrieme bi uvadjan u škole mjesto poljskoga ruski jezik, crkve bjehu popravljane i preuredjivane po moskovskom kalupu, samostani basilijevački ukinuti u Chelmu, Zamojsku, Lublinu i Biali, napokon god. 1872. bi ukinut i posljednji samostan u Varšavi. Ali i sam biskup bi poslie tri godine borbe deportiran u Viatku, gdje za nekoliko dana izdahnu.

Na čelo biskupiji bude sada metnuta kreatura kneza Čerkazkoga, gore spomenuti Vojcieki. On sa svojim krasnim konsistorijem izvede ono, što su do sada bez uspjeha izvodili žandari i birokrati. Ministar Milutin medju tim umre, knez Čerkazki bude odstranjen, ali osta sustav. Pa po tom sustavu chelmski konsistorij izda 11/23. Ožujka 1866. okružnicu, kojom zabrani sve vrsti pobožnosti uzete od latinske crkve, kano čislo (brojanice), čin (officium) bl. Djevici, skapulire, za tim porabu jezika poljskoga u crkvi, i orgulje. Ta okružnica stvori veliko ogorčanje u svećenstvu i puku, tako da je na više miesta posredovala vojska. Ogorčanje posta i veće od 11/23. Srpnja iste godine, jer su do toga dana imali okružnica prihvatiti svi svećenici pod prietnjom, da će biti skinut tko je neprihvati. Medjutim valja razlikovati sjevernu stranu dieceze od južne. Na jugu i u samom Chelmu vladaše medju rusini isti onaj duh, koj u susjednoj Galiciji, dočim je sjeverna strana (Podlahija) bila odlučno odana uniji. Za to se sva sila razkolnička baći na ovu stranu. Po svuda bjehu razposlani komisari i višji oficiri sa žandari i s vojskom; sám gouverner Gromeka dodje na razbojište. Pa ipak nebude uzprkos svemu pritisku, pače krvoločtvu, željena uspjeha; već je za to trebalo popa.

Vojcieki naime izda 8/20. Rujna 1867. novu okružnicu, da raztepe tobože nesporazumak. Naredi dakle da se poljske pjesme imaju zamieniti oficijem bl. Djevici, koju grci zovu akathistos; da se uklone orgulje i napokon uputi puk, da neima u tom za njegovu vjeru nikakve pogibelji. Izvedbu pako te okružnice povjeri Popielu, arhipresbyteru chelmskomu, koga ćemo na skoro bolje poznati. Ovaj se zaputi s njekimi popovi po Podlahiji,

da tumači okružnicu i ova da bude po svuda prihvaćena. Policija i vojska pobrinuše se, da se ovim misionarom ništa zla nedogodi. I gle! do konca god. 1867. nemiri se utišaše, nesta orgulja i jezika poljskoga u crkvah podlaških. I vojska ode za jedan časak u svoje obične stanove.

No sv. stolica, saznavši što biva, osudi Vojcieka, da je „intrusus, suspectae fidei, funestissimo schismati favens", te se potuži: „tristis Chelmensi dioecesi impendet ruina." Za to vlada ruska, želeći njeku zakonitost podati svemu onomu, što je jur postigla, pusti Vojcieka, te predloži sv. stolici za biskupa chelmskoga, kanonika lavovskoga Kuziemskoga. Biaše biesan rusin, neprijatelj svemu što je poljsko; organ stranke svetogjurgjevske prozva ga rusinskim orijašem. No glede vjere nebiaše u sumnji, pa ga napokon sv. stolica praekonisira 25. Lipnja 1868. Katolici se zadahnu njekom nadom. Novi biskup govoraše istina u svojoj prvoj okružnici o čistoći obreda grčko-sjedinjenoga i o rusinstvu al umjereno; glede sv. stolice napose reče, da valja moliti za papu, i vlada da mu je svečano obećala, da neće nikakovih zaprieka stavljati njegovoj uniji s crkvom rimo-katoličkom.

No žalibože nada katolika brzo se izjalovi. Već 23. Listopada iste godine ponovi Kuziemski u novoj okružnici sve prijašnje naredbe konsistorija, osim toga zabrani unitom služiti u rimokatoličkih crkvah i katolikom u unitskih, napokon, što je upravo grozno, naredi da vojnici unite, neimajuć svoga svećenika unitskoga, za izpovied i pričest potraže ne rimokatoličkoga svećenika nego razkolničkoga! Medjutim prelažahu u chelmsku diecezu pristaše stranke svetogjurgjevske, tražeći ovdje svoju sreću i radeći za rusinstvo. Mrzeći na poljštinu mržahu na sve, što je kako s njom skopčano, i na katoličtvo, i s istoga uzroka služahu vjerno intencijam ruske vlade. Propast unije u chelmskoj diecezi ima se najviše pripisati ovim galičkim svećenikom i njihovoj pretjeranoj narodnosti. Medju njimi valja dvojicu napose spomenuti: Krivickoga, koj je postao rektorom diecezanskoga sjemeništa i Livčaka, dekana bialskoga. Kuziemski pisa god. 1870. izvještaj u Petrograd u kom nagoni vladu, da proti poljštini a za grčki obred poprimi izdašna i primjerena sredstva. On zapoviedi takodjer, da se iztražuje, koji su prošli na latinski obred i da se takovi opet vrate obredu grčkomu.

Pa ni sve to nebiaše dosta razkolničkoj pohlepi. Kuziemski nadje se prinudjen god. 1871. ostaviti svoju diecezu i vratiti u Galiciju. On ostavi svoje stado, koje onda podpuno spade u vlast biesnih vukova i propade sasvim. Nesretnik je doista, no ipak nije Juda. Ta žalostna i kleta uloga ide drugoga njegova zemljaka, Popiela, koga sam jur gore spomenuo, ali sada treba, da ga upoznamo malo bolje.

(Konac će sliediti.)

Sloboda višje obuke u Francezkoj.

U mjesecu Lipnju i početkom Srpnja bavila se je tom slobodom francezka narodna skupština. Katolici su ju tražili i izvojštili, a glavni borac za nju biaše slavno poznati biskup Dupanloup. Tim je okrunjena više no četrdesetgodišnja borba katolika proti ubitačnomu monopolu države, koja je svu javnu obuku spravila bila pod svoju absolutnu šibiku. Najprije izvojevaše slobodu obuke niže i srednje, a sada ju dobiše i za najvišja učilišta, za fakultete i sveučilišta.

Kano što je država postajala sve više antikršćanskom, tako i državne škole. Neprijatelji Krista i njegove crkve, dohvativši se kormila, da kršćanstvo prije i sjegurnije unište, učiniše državne škole bezbožnimi, pa onda zapovjediše, da svatko mora pošiljati svoju djecu na javnu obuku u državne škole. Kad bi u tom katolici mirovali i šutjeli, griešili bi težko proti Bogu i proti svojoj djeci. Za to jim biaše nastojanje, da od tobožnjih slobodoumnika steku obćenitu slobodu obuke, pripravni budući na svoj trošak svoje škole i učitelje uzdržavati, samo da jim se djeca u državnih školah nekvare. Tako biaše navlastito u Belgiji, gdje katolici imaju ne samo svoje niže škole, nego i svoje sveučilište u Lovanu. A tako je i u Francezkoj, gdje će katolici barem od sada moći imati svoje visoke škole.

Koliko je trebalo katolikom takova prava u Francezkoj, to je bjelodano dokazao biskup Dupanloup po parižkom sveučilištu, napose liečničkom fakultetu. On je naime u francezkoj narodnoj skupštini izjavio: Čitao sam u jednoj knjizi, koja je izložena u svih knjižarah kraj medicinske škole: „Ideja o Bogu je dan danas isto tako anarhička kako natražnjačka." I opet: „Ideja o božanstvu jako je već uzdrmana, dajmo joj zadnje udarce." Kad je na to ljevica stala vikati: tko je to pisao? odgovori biskup: Nitko drugi, nego upravo načelnik, koga ste vi toliko uzdizali i njekom svečanom sgodom proglasili za velik genij, čovjek koj je na sveučilištu viknuo: Ja izjavljam i neću se poreći, da valja svakoga od uprave države ukloniti kano natražnjaka i nemirnjaka, koj god u Boga vjeruje, bio katolik, protestant ili deist. Taj visoko štovani genij zove se Comte, i jest član ove visoke skupštine. — Za tim pročita Dupanloup razne izreke iz knjiga, pisanih od parižkih sveučilištnih profesora, medju ostalimi i ove: Neima slobodne volje. Jezik, stil, dobra djela i zločini nuždne su posljedice te u upravnom razmjeru sa svojimi neuklonivimi uzroci, baš kano revolucije zemlje. Zločin jest upravni, neizbježivi logični posljedak strasti, koja čovjeka oživljuje. Opet nova vika sa strane ljevice, al se Dupanloup nedade smutiti u svom čitanju. „Misao jest gibanje materije, ni saviest nije ništa van jedna vlastitost materije." Takove doktrine, reče biskup, naučaju profesori parižkoga sveučilišta, i jedan je spis, u kom su takove doktrine sabrane, od universite nagradjen počastnom medaljom. Jedan je učenik

medicine uz odobrenje fakulteta zastupao ovakovu thesu: „Tko će jošte da nam o slobodi govori? Kako no kamen po zakonu težine na zemlju pada, tako je odvisan čovjek od zakona koji su u njem. Odgovornost jest za sve jednaka, t. j. nikakova. Iz toga sliedi, da su naši kazneni zakoni i naši sudovi gadna komedija. Ubojice, koje sudci pošilju na galije, nisu odgovorni za svoje zločine, i više su kazne vriedni sudci, nego-li oni, koji budu od njih kažnjeni.“ Na koncu veli ovaj krasni mediciner, da se liečnici neka neučine sukrivci sudaca.

Kad to čovjek čita, onda razumije napore za slobodu obuke onako plemenitih i duhovitih muževa, kakov je biskup Dupanloup. No za katoličku crkvu niti u ime Isusa Krsta nemožeš ništa posebna tražiti od današnjih slobodoumnih bezbožaca. Za to nije ni sam Dupanloup tražio slobodu obuke morda samo za katolike. Isto tako nije tražio, da neima država, premda nestoji na načelih kršćanskih i katoličkih, nikakova uticaja u višju obuku na zavodih makar izključivo katoličkih, samo da neima ona jedina izključiv monopol. On reče: Katolici traže slobodu obuke za sve; oni netraže bezuvjetne, neograničene slobode, nego slobodu pod garancijom i kontrolom države. Crkva hoće samo mir u pravici i slobodi.

Francezka je došla na glas kano zemlja slobode. Kad se dakle što traži u ime obćenite slobode, osobito kad se traži sloboda obuke, tko bi mislio da će se tomu protiviti oni, koji sebe tako slobodnimi sciene, da bi prama njim katolici morali biti robovi duhom? Pak se je ipak slobodnjačka ljevica živo opirala obćenitoj slobodi obuke. Za što? Ti slobodnjaci traže slobodu samo za sebe i za svoje svrhe, te nebi marili one, koji se s njimi u načelih i težnjah neslažu, kovati u okove. Osobito jim je mrzka katolička crkva, koja vjeruje u nepogrešivost svoga nauka, i nepogrešivost svoga najvišjega naučnoga auktoriteta, pape i obćenitih koncilija. Slobodnjaci dakle na ljevici živo su se opirali slobodi obuke, samo da nedodje na korist katolikom. Kad su već u načelu dopustili slobodu obuke, i pristali na to, da osim države i drugi mogu osnivati višje škole i sveučilišta, o tom se bo radi, kad se govori o slobodi višje obuke, kad su pače nekako dopustili da pojedine d i e c e z e mogu osnivati sveučilišta: nemogoše ipak podnieti da sveučilište nosi ime „diecezansko“ sveučilište, premda neimahu ništa proti tomu, da se sveučilišta podignuta od pojedinih departementa ili pače komuna zovu departementalnimi ili komunalnimi. Nadalje dopustivši slobodna sveučilišta u načelu, htjedoše ipak svom silom, da takova sveučilišta neimaju pravo promocije, nego svatko, koj bude htio postati doktor, da mora svoje izpite položiti na državnom sveučilištu. To znači jednom rukom dati, a drugom uzeti. Pa kakova bi bila nada djakom, obučenim po katoličkih načelih, da će jih promovirati examinatori onako razvratnih ideja, kakove njeki državni profesori šire na sveučilištu parižkom?! Na takov zahtjev katolici nisu dakako ni mogli ni htjeli pristati; nego su prihvatili ustanovu, koja dovoljno štiti dostojanstvo slobodnoga sveučilišta i slobodu nauka, kako i uticaj države. Prihvatili su naime, da se za stroge izpite imenuje posebna porota (jury spécial). Ta posebna porota bit će sastavljena od profesora državnih fakulteta i profesora slobodnih fakulteta, koji imaju doktorski diplom. I to ima biti polovica državnih profesora, a polovica profesora od onoga slobodnoga fakulteta, čiji će kandidati biti izpitivani. Tu porotu imenuje ministar za svako izpitivanje; on joj takodjer imenuje predsjednika.

Nemože se reći, da tim nije državi i samim državnim sveučilištem ostavljeno dosta uticaja na slobodna sveučilišta ili fakultete; al bi se lasno moglo dogoditi, da bi tako slobodna kat. sveučilišta bila uznemirivana i mučena od bezbožaca. Sasvim tim su katolici primili onakove uvjete, te jih je zagovarao sam Dupanloup. Za što? Za to, jer se katolici neboje, da nebi istina nadvladala i u znanosti, kad se svojski zastupa; pa onda jer se nadaju, da će onim načinom nastati plemenito takmenje medju sveučilišti, koje će znanosti i napredku znamenito poslužiti, jer takovo takmenje potiče na ozbiljan rád. Laboulaye, državni sveučilištni profesor, izvjestitelj u narodnoj skupštini o slobodnih sveučilištih, zagovaraše ova poglavito s toga, što je nada da će tim nastati natjecanje i veći znanstveni život i na državnih sveučilištih, gdje ima do sada dosta mrtvila. Ako je ovo istina, onda neće valjda ni neposredni doticaj medju profesori državnih i slobodnih fakulteta zlo djelovati.

Katolici se francezki barem mnogo neboje, sjegurno za to jer su uvjereni o istini one izreke: „to je pobjeda, koja sviet pobiedjuje, naša vjera.“ Neboji se istina istine, nit prava vjera prave znanosti.

Dopisi.

Čažma 9. Srpnja. Jučer držalo je svećenstvo kotara ivanićkoga svoju pastoralnu konferenciju u Ivanskoj. Pošto je g. predsjednik sjednicu primjernim govorom otvorio, prešlo se je na viećanje o sliedećih pitanjih:

1. Što bi trebalo činiti, da se vjera u srcih vjernikâ učvrsti, i da se ugled crkve i njezinih službenika podigne?

2. Koja bi se mirovina nemoćnomu svećenstvu imala dati. i kojim bi se načinom podmirivala?

3. Kako se imade vladati svećenstvo napram novomu školskomu zakonu?

Na prvo pitanje odgovara svećenstvo ovog kotara, da najbolje sredstvo za učvrstiti vjeru u srcih vjernih i za podići ugled crkve jest: da svećenstvo svom dušom prione uz marljivo vršenje svojih dužnosti, i da činom ono zasvjedoči, što propovieda i uči. Jer bi pako dobar primjer svetovnjaka k postignuću toga cilja vrlo pripomagao, to bi se svetovnjaci u tom poslu sa svećenstvom bratski složiti imali; žalostno je, ako puk svojega činov-

nika samo u uredu, kod ovrhe, i kod sličnih prilika vidi, a u crkvi riedko ili nikada.

Što se tiče obskrbe nemoćnoga svećenstva, to misli ova konferencija, da bi se kuća u Novoj vesi prodala, a novci ukamatiti imali. Nadalje da se odnošaj izmedju sjemeništa, i š njim spojene nemoćničke kuće strogo izpita i na pravi temelj svede.

Mirovinu imalo bi uživati čitavo svećenstvo jednakim načinom i u jednakoj mjeri, negledeć, da-li je tko kapelan ili što drugo. Mirovini bi se stavilo za basis 400 for. tako, da bi ta svota svake dovršene pete godine službovanja za 50 for. rasla. Što se tiče prinesaka: Ako bi se prinesci davali polag starog popisa dohodaka, i ako se je po njem do sada jedan postotak plaćao, neka bi se od sada plaćala dva postotka; ako-li bi pako nov popis za ključ doprinašanja služiti imao, onda bi svaki kuratni svećenik samo jedan, ili najviše pol drugi postotak od svojeg čistog dohodka u zakladu nemoćničku plaćati imao, pošto se je nadati, da su dohodci obilnije fatirani, nego je prije možebiti bilo.

Budué da su i gg. kanonici članovi svěćenstva ove nadbiskupije, to se čvrsto nada svećenstvo ovog kotara, da će i oni prema poznatoj švojoj velikodušnosti i darežljivosti nemoćnoj svojoj braći tim pripravnije u pomoć priteći, što Bogu i dobroj sreći zahvaliti imadu, da na grane nemoćnikâ spasti nemoraju.

Glede novog školskog zakona mnije ova konferencija, da svećenstvo i ono upliva, što joj isti pruža, na korist puka i crkve savjestno i neutrudivo upotrebiti imade.

Na diecezansku konferenciju šalje se iz ovog kotara veleč. štefanjski župnik, g. Josip Hiter. *c.*

Iz Začesanja. 8. Srpnja sasta se svećenstvo kotara ivanićkoga na koronu kod svoga poštovanoga člana Blaža **Vrbanca**, koj je isti dan i 40 godinu svećeničtva i 25 godinu župnikovanja svoga u Ivanskoj slavio sa svojom braćom kotarani. Uz podvorbu kotarskog podarkidjakona i najbližeg mu brata župnika, negda njegova duhovnoga pomoćnika, zahvali Gospodinu Bogu svečanom misom, što mu je toliku milost ukazao, te mu dopustio tako dugo službovati, i još k tomu dao, da onakove dvie drage uspomene s dragom si braćom kotarani obaviti može. Zaista je vriedno, da se s ovim slugom božjim malo podulje bavimo. Kao vojni svećenik, boraviv dulje vremena u ravnoj Italiji, usisa sve što je krasno i uzvišeno, najpače glede gradje i nakita kuće božje. Postav župnikom, kako rekoh, prije 25 godina, dogradi početu još za njega kao duh. pomoćnika u Ivanskoj župnu crkvu. Glede sloga i veličinę malo joj kod nas ima premica! To Vam je hram veličanstven uprav! A kakva-li je nutrnja naprava? Pet žrtvenikâ sa slikami umjetne ruke, $1\frac{1}{2}$ hv. visokimi; — a na njih sve ukusno, pristalo, i na svom mjestu; propovjednica, kao da u zraku lebdiš, — velim, hram visok, zračan, čist — zaisto uzor mjesta sveta. — Pa to sve izvede naš svečar Blaž. Puk, razkopav brdo, namjesti ju na sadanje sgodno mjesto i sazida ju pomoćju carstva; pet spomenutih velikih slikâ pokloni crkvi carska obitelj netom blaženo preminuvšega cara i kralja Ferdinanda milostivoga. Naš Blaž neumornim nastojanjem pribavi crkvi godišnjih 300 for. dohodka, pa se neimaš čuditi, da isti kotao od umivanja u sakristiji, da krstionica itd. nosi na sebi ukus ravne Italije. A on jest tvorac i svemu na dvoru i toru i na krasnom vinskom brdu. Zapjevat će mu nasljednik; k župničkomu vinogradu pribavi taj vriedni 25 godišnji župnik preko puta i drugi vinograd na 60 vedar vina, a što šljivâ? a oranja na 100 vagani koruna. To poklanja nasljednikom. — „Braćo, reče, čutim se nemoćna; moja bol vazda zimom se vraća; želim si mir; hvalim Vam srdačno, što ste me danas tako izvan reda posjetili.“

Posjećivali te još često, vriedni župniče i božji svećeniče!

Viestnik.

Zagreb. Prošlu subotu u 9 sati odpjevao je preuzvišeni g. nadbiskup J. Mihalović svečane zadušnice u prvostolnoj crkvi za Nj. Veličanstvo pokojnoga cesara i kralja Ferdinanda. Prisustvovaše svietli ban i množina pobožnoga puka.

Ljubljana. 17. o. m. doniela je službena „Wiener Zeitung“ previšnje imenovanje prepošta Ivana **Pogačara** za kneza-biskupa ljubljanskoga. Kaptol je kapitularnim vikarom imenovao kaptolskoga dekana Supana.

Ugarska. Biskupom stolnogradskim imenovan je dr. Ferdinand **Dulanszky**, ostrogonski kanonik, titularni opat i posvećeni biskup, i odsječni ministerijalni predstojnik. On je ujedno s imenovanim biskupom ljubljanskim dne 15. o. m. u Beču pred papinim nuncijem monsig. **Jacobinijem** učinio izpovjest vjere.

Beč. Što si smije dopustiti u Beču jedan prusko-židovski list, tomu evo primjer: „Deutsche Zeitung“ htjede člankom: „Čim ima više svećenika, tim više zločinaca“ dokazati, da u Italiji, gdje je najviše svećenika ima i najviše zločinaca. Za tim primjetivši, da je Austrija u tom daleko zaostala iza Italije, nastavlja ovako: Ali doseljivanje jezuita i drugih, monaha u čitavih jatih podići će brzo Austriju na isti stepen morála izpoviednih cedulja. Da nepomanjka ni za ženski spol zlo uredjenih škola, za to će se pobrinuti pobožne opatice, koje su u g. kultusministru našle toli revna zatočnika. Dole sveučilišta! Van tudji profesori! Jezuite, monahi, opatice i zločinci, dobro nam došli!

Paris. Ovdješnja velika loža slobodnih zidara odluči u svoje krilo svečano primiti akademika **Littré-a**, koga je biskup Dupanloup, razpravljajuć o slobodnih sveučilištih u narodnoj skupštini, dobro izšibao. Braća slobodni zidari učiniše mu veliku počast. Skupilo se jih do

tri tisuće, medju njimi poznata imena: Gambetta, Cremieux, Jules Simon, Arago, Louis Blanc itd. Na pitanje: Što ste Vi Bogu dužni? odgovori Littré govorom od tri četvrta sata, dokazujuć, da muž od znanosti takova pitanja niti nerazumije, jur za to, što si nikada ništa neutvara, već je čisti razum njegovo svjetlo; on nepoznaje nikakve objave, već on promatra i izpituje pojave naravi, analysira i sravnuje činjenice, da dodje do zaključka: Život na zemlji jest sasvim jedinstven; tjelesa ili orudja, kojimi se javlja, jesu različna; ovdje kako svigdje napreduje narav od jednostavna do sastavljena. Ovako je u živih organizmih napredovao život od infusorija do čovjeka, provaliv sve stepene, što stoje po sriedi. Taj je put nepromjeniv. — Drugovi Littréje-vi Ferry i Chavée govorahu, da treba posvuda ukinuti sve religije, jer da su ove najveća zapreka demokratičkomu napredku!

— U južnoj Francezkoj postradaše Toulouse i druga njeka mjesta strahovito od povodnje. Štetu računaju na 300 milijuna franaka, a poginu do 3000 osoba. Sv. Otac čuvši za nesreću najavi odmah telegrafički nadbiskupu toulouskomu, da pošilja 20.000 franaka. K tomu primjećuje „L' Univers“: To neka upamte oni prevratni pisci, koji radi Petrova novčića bjesne i pitaju, u koju svrhu ide ovaj budget dragovoljnih darova: on služi papi Piju IX. da može tvoriti milosrdna djela.

Njemačka. Biskup Förster, predloži vladi (poslie smrti posvećenoga biskupa Vlodarskoga) za posvećenoga biskupa kanonika Gleicha. U tom nadju vladini i liberalni listovi da je biskup u ovom slučaju priznao svibanjske zakone i zaviknu: pobjeda! Ali jim je pusto veselje. Jedno biaše uviek od prije običaj takov izbor prijaviti vladi, osim toga neima u svibanjskih zakona ni govora o posvećenom biskupu (vicarius in pontificalibus).

** Velebna svečanost srca Isusova, koju je katolički sviet obavió na 16. pr. mj. dala je opet povoda protukršćanskim, napose židovskim, novinam, dati oduška svojoj mržnji na crkvu i Isusa. Za primjer nam budi, što piše bečka Neue fr. Presse o polaganju temeljnoga kamena crkve srcu Isusovu posvećene na Montmartru u Parizu: „Svi koji se posvećuju srcu Isusovu vojnici su papini, sluge jezuitske, zakleti neprijatelji njemačke države. Krvareće srce njim je simbol osvetnoga boja, vjerskoga rata, pobjede romanskoga svieta nad germanskim. Dok mole, misle na palež i ubojstva. . . Da je do njih, oni bi sviet krvlju potopili, vatrom uništili, da uzpostave papinu državu, da unište sve, što je Francezka od 1789. učinila za slobodu i napredak. . . Sramota je za Francezku, što je doživila tu svečanost.“ „Tako govori židov — odvraća „Univers“ — koj se je naučio iz talmuda. To je pravi stari židov. Još ima takovih karaktera množina u Njemačkoj i Italiji. Tko je malko zavirio u rabinske knjige, on će to razumjeti, One su uzgojile židove, koji mrze kršćane još više nego — novac. Židovi govore previše, čine previše proti siromašnim kršćanom. Oni odviše iztiču mržnju, koju ih je naučio talmud. Ako su gospodari u Pruskoj, još nisu gospodari cieloga svieta. U Italiji dapače i u Njemačkoj ima još ljudi, koji neće da ih židovi uvjek žderu. Židovi su kraljevi našega vremena, ali naše vrieme proždire svoje kraljeve. Ono će htjeti srušiti s priestola i židove-kraljeve i bogataše. Onda će Izrael, koj danas vlada, trebati zaštitnika. Ako uništi moć crkve, imati će malo prijatelja. . . Mi velimo, da židovi trebaju papinstva, ne da prodavaju čisla i svete slike na crkvenih vratih, nego — da dišu zrak.“

Natječaj. Dne 4. Kolovoza o. g. bit će u ovdješnjem nadbiskupskom sjemeništu primanje u klerikat, i to za 7. i 8. gimnazijalni razred, i za bogoslovje. Mladići koji se žele posvetiti svećeničkomu zvanju, neka svoje molbenice, obložene krstnim listom, i svjedočbami školskom i liečničkom najprije uprave na ravnateljstvo nadbisk. sjemeništa, pa onda na gore pomenuti dan u 8 sati u jutro osobno dodju u zagrebačko nadbisk. sjemenište.

Javna zahvala. Presvietli g. Juraj Križanić, prelat, čuvar i kanonik prvostolne crkve zagreb. poklonio je radi jubileja 800 for. siromakom grada Zagreba, predavši tu svotu četvorici zagrebačkih župnika, da ju razdiele, uz njegovu želju: da se pomole za sv. Otca papu, i za mir i slogu kršćanstva. Čin doista plemenit, religiozan, katolički, kojim se dostojno proslavljuje jubilej — sveta godina! Župnici grada Zagreba izjavljuju tomu dobročincu u ime svojih siromaha duboku zahvalnost.

— Presvietla gospoja Ludmila Inkey, rodjena grofica Deym, brižljiva za slavu božju, darovala je župnoj crkvi sv. Kuzmana i Damjana dragocjeno misno ruho. Za ovaj plemeniti dar zahvaljuje se što toplije Visokoj darovnici i pokroviteljici u ime župljanah i svoje.

U Kuzmincu Aleksa Štibohar, župnik.

Petrov novčić. Presvietli g. prelat Juraj Križanić 200 for. Velemož. g. Konstantin Vojnović svenč. profesor jedan dukat. Veleč. g. Gustav Barabaš podjašprišt 5 for., župnici: Tomo Leuštek i Mato Muslia po 1 for., g. Vugrinčić providnik 1 for. G. Gj. Šimončić, profesor na učiteljištu 1 for. u srebru, g. Ubaldo Košiček, kapelan u Zagrebu 3 pruska talira u srebru, gg. Tomo Fučkan, Josip Wohlmuth i Josip Kovačić, kapelani po 1 for.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Dr. Šljivarić, kapel. u Djakovu. Ugrin Ivan Gjurgjev, iz Bribira selo Kičeri k br. 33. Skarpa Vicko Juraj, sveć. u Vodicah kod Šibenika. Fundak Franjo, organista u Čakovcu. Franjević Franjo, iz Šušnjare. Horvat Josip, klerik u Djakovu. Godišnji članovi: Turković J., žup. u Čučerju 12. g. č. Košiček Ubaldo, kapelan kod sv. Marka u Zag. 8 g. č. Martinčić Ivan, kap. u Križovljanih 4 g. č. Krajačić Ferdo, podarh. i žup. u Kraljevcu 3 g. č. Javand Hinko, trgovac u Zagrebu 1 g. č. Hadrović Stjepan, gradjanin u Čakovcu 1 g. č. Dar. A. Voršak, kan u Rimu darovao družtvu svetojeronimskomu u gotovu 10 for.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 30.] U Četvrtak, 29. Srpnja 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Obitelj i škola.

Piše *Ivan Jakovina.*

„Ne imade ništa božanstvenijega od uzgoja, jer kad je mladež pravo i dobro uzgojena. tad je plovitba morem života sretna.“ Plato.

Mnogim prieporním pitanjem medju crkvom i državom, državom i obitelju pridružio se u novije vrieme predmet pučke nastave. Kroz cieli niz vjekova bio to posao i kod pogana i kod kršćana crkve i obitelji. Državna mu je vlast vrlo malo brige posvećivala. Nu skroz nova se danas nauka iz glave njekih državoslovnih doktrinera izvila. Njihova teorija izlučuje iz škole ne samo crkvu već ni obitelji nikakova ondje mjesta neustupa. U ovom se je listu govorilo o pravu, što ga imade crkva na školu. Ovaj put smo nakani dvie tri pronieti o pravu, što ga imade obitelj na uzgoj svoga poroda. Kod toga ćemo se osvrnuti na auktoritet, koj je čisto vrelo svakomu pravu u gojitbi, na sistem — sklad — koj mora cielom gojitbom ovladati, kako bi djelo uspjelo, krenut ćemo okom u prošlost, osvrnut ćemo se i na sadašnjost. Zagovarajuć pravo obiteljsko, suzbijat ćemo prehvat državni u njezine, zadaćom joj označene, granice. Da se razumije stvar, morat ćemo donekle i pojmove jasniti.

1. Što je obitelj? Obitelj je zajednica osoba, brakom i neposrednim porodom vezanih. Koliko poviest i predaja, a i narav sama povieda, zajednica je to najstarija, družtvo po sebi i po svojoj naravi prvobitno. Zato je obitelj počelo svakomu drugomu družtvu. Iz nje poliežu obćine i države, ona podaje članova, koji se stapaju u viersku zajednicu, crkvu. Kolike-li nije važnosti obzirom na tu misiju obitelji, da je zdrava u svojoj klici. U neustrojnoj se prirodi istina dogadja, da od više počela ,izadje slučak različit od svojih počela; nu ne ima se tako u ustrojnoj prirodi, najmanje u čovječjem družtvu. Tu valja bez iznimke: kakove sastavine takova sadržina, kakove česti, takova cjelina Naopako po državu i crkvu, otruje-li se čovječje družtvo već u svom korienu — obitelji. Taj otrov će se raztočiti križem svieta i ubiti svaki zdrav život. Obitelj je vrh toga božja uredba, ona je izravno božjega poriekla. Tek što stvori gospodin Bog čovjeka i već reče: „Faciamus ei adjutorium simile sibi.“ S toga bila je obitelj u sva vremena i kod svih naroda svetinjom. Bračni se je vez svagda i svigdje uz vierske obrede vezao. A Gospodin Isus, koj je svojim naukom i svojom smrti čovjeka skroz u nov odnošaj spram Boga stavio, dade tomu božjemu zavodu osobitu posvetbu, pridigav ga na čast i dostojanstvo svetotajstva. „Sacramentum hoc magnum est.“

Buduć da je obitelj uredba, zavedena izravno Bogom neovisno od države i crkve, buduć da je ona prvobitno osnovano družtvo, buduć da imade stanovitih samosvojnih Bogom joj označenih dužnosti — „crescite et multiplicamini“, — buduć da se dužnosti vršiti ne mogu bez njekih prava: valja da obitelj imade i niz svojih prava. Medju obiteljskimi pravi imade takovih, koja u nikakav dotik pravâ državnoga okvira nedolaze. Ta prava čine sućtvo obitelji; s toga su nepovrziva. Obitelj ih se odreći ne može, ako neće, da se svoga vlastitoga bitka odreče. Ima i takovih, koja se javnim državnim pravom prepliću. Ovamo spada gojitba mladeži, pučka nastava.

Kad pitaš, čije je to pravo, čija-li je dužnost, odgovaraju ti jedni naprosto i odrešito, da državno. Gojitba je državni monopol! Otac se i mati gube u maglovitom pojmu državne

misije. Praecedens jim je u cieloj historiji svieta jedina stara Šparta. Ima drugih, koji tako strogo ne uzimlju; nu ipak su gotovi obitelj na korist državne vlasti u bitnom prikratiti. Jedva joj još koju slobodu u školi cediraju, do-li prava, školu, koju si država svojata, svojimi krvavimi žuljevi uzdržavati. Mi nebismo s ovimi, još manje s onimi. Time se nekaže, da državi nije nikakova prava okolo pučke nastave. Njoj je i pravâ i dužnosti okolo pučke nastave, ali to pravo je drugotno, ta dužnost pomoćne naravi. Prvobitno, prirodno pravo na uzgoj svoga poroda ide otca i majku.

Gojitba je najuzvišenije djelo, što ga je smrtnik izvoditi vrstan; ona je djelo božje. Jer što drugo znači uzgajati, nego nastavljati stvoriteljni čin samoga Boga? Vrelo pravu i dužnosti kod toga posla je auktoritet. No što je auktoritet? Auktoritet je pravo zapoviedati i posluh iziskivati. Odkuda to pravo auktoritetu? Od auktorstva. Jer auktor je začetnik svomu djelu, od njega mu je bitak, š njim stoji u uzročnom vezu. Za to je auktoritet prirodno pravo začetnika na svoje djelo. Jeste pravo, nije puka činjenica; pravo, ne sila ili sgoljna uglavica, kaprica. To je najprirodnije, zakonito, u najvišem stepenu pravedno i očito pravo onoga, koj je što sazdao, stvorio uredio, na predmet, što ga je sazdao, stvorio, uredio. To je vrelo, to temeljni pojam svakomu inomu auktoritetu. Drugdje mu je uludo korien tražiti. Pravo zapoviedati i posluh tražiti ne može se konačno od nikud drugud izvesti. Svakomu drugomu, koj si kakav auktoritet na djelo prisvaja, a ne imade ga izravnim ili tek neizravnim putem, može djelo doviknuti: „Tko si ti? ja te ne znadem, ja tebi ništa ne dugujem. Obvezano-li sam već komu, a to onomu, komu život dugujem ili onomu, koga je on mjesto sebe poslao.“ Dočim naravnomu svomu početniku djelo odgovara: „Evo me, djelom sam tvojih ruku! Zapo viedaj! Ja ću slušati!“

Auktoritet je dakle prirodno vrelo pravu. Kada pako pitaš, u koga je auktoritet? Odgovaramo: u auktora. A tko je prvim i pravim auktorom čovjeka? Odgovaramo sa svetim pismom: Bog. „Ipse fecit nos, et non ipsi nos.“ *) Kada je Bog početnik čovjeku, to je njemu svakoje pravo na njega. Njegovo je prvo pravo i dužnost, da ga odgaja i do ideje savršena čovjeka doćeruje. Bog je dakle gojitelj čovjeku. Tebi se to na čudo dalo? Ali bez uzroka. To niti je gola fraza, niti pojam tek transcendentalan. Ta tko uzdržava čovjeku život, ako ne onaj, koj mu ga je dao? Tko razvija, jači i vježba sve tjelesne sile i duševne moći, koje sačinjavaju čovječju narav, ako i opeta ne Bog? Tko podaje djetetu rieč, misao, saviest, ta najdublja tajinstva ovoga svieta Bez dvojbe sam Bog. Priznavaju najveći umnici, da si je badava glavu bieliti tražeć, kako se do njih dohodi. A znademo dobro, da se diete u 3 mjeseca, kad se je počelo učiti govoru, više i pravilnije nauči, nego-li ljudi odrasli u 3 godine učeći se stranu jeziku. Uvažiš-li, da se djetetu nije samo rieči učiti, već i smisao njihov, dočim odrasao čovjek, učeć se stranu jeziku, buduć već pojmove odprije imade, samo rieči treba: to ti je priznati, da je tu sam Bog svojom otčinskom rukom posao pokrenuo. Bog jednako pleme čovječje uzgaja. Cieli je sviet veliko gojilište. Najvišim je tu učiteljem Bog sam; učenici mu pako od koljena do koljena obnavljajuće se pleme čovječansko: „Et erunt omnes docibiles Dei.“ [1]) „A Domino Deo tuo institutus es.“ [2]) Bez Boga je i najučeniji pedagog sliepac, koj po mraku tapka. „Tenebrae et palpatio in aeternum.“ [3]) Neka čini, što mu volja, djelo mu je bez Boga pusto i jalovo; ko što bi zemlja smjesta neplodnom nastala, čim bi joj sunce svoje tople zrake uzkratilo. „Infructuosum opus tenebrarum.“ [4]) „Vastitas et sterilitas.“ [5]) Drugotni su uzroci neznatne oline, omjeri-li se djelo njihovo ob ono, što ga Bog izravno, sam kod gojitbe izvodi. Pavao sadi, Apolo zalieva, pedagogi čine, što mogu: nu ni koj sadi, ni koj zalieva vriedi što. — „Neque qui plantat neque qui rigat est aliquid.“ [6]) — Od Boga je rast. — „Incrementum dat Deus.“ [7]) Od Boga je pod konac sve: od njega nam je bitak, život, kret, sbor, tvor. „In eo vivimus, movemur et sumus.“ [8]) Od njega nam je volja, savršenstvo, misao i znanost. „Operatur in nobis velle et perficere.“ [9]) „Omnes cogitationes praeparantur a Domino. Deus scientiarum Dominus est.“ [10]) Bog je dakle prvobitni auktor čovjeku, on mu je prvi auktoritet, njemu je prvotno pravo na njegov uzgoj.

Nu apokrem je Bog jednako tvoran u cieloj svojoj prirodi, to se on ipak poslie prvotnoga stvorenja riedko izravno pača u tiek prirode. Da izvodi djela viečne svoje odluke rabe mu stvorovi kano drugotni uzroci. On ih u djelatnost stavlja i š njimi sudjeluje. U tu svrhu čini ih dionici svojih božjih atributa u toliko, koliko je svaki put od nužde, da se namienjeno djelo izvede. Tako i kod stvaranja

*) Psalm. 99, 3.

[1]) Joh. 6, 45. [2]) Deut. 18. 14. [3]) Isai 32, 14. [4]) Ephes. 5, 11. [5]) Jerem. 48, 3. [6]) I. Corinth. 3, 6. [7]) Ibid. [8]) Act. Apost. 17, 28. [9]) Phil. 2, 13. [10]) 1. Reg. 2, 3.

čovjeka čini roditelje učestnici stvarajuće svoje moći. Roditelji su dakle drugotni stvoritelji svojoj djeci. Poslie Boga su oni prvi njihovi početnici — auctores. — Pa ko što je Bog jednu čest svoje stvoriteljne moći na njih preneo, tako je djelomice i od svoga božjega auktoriteta na njih protegnuo. Bog pako to ne učini samo za to, da djetetu život dadu; već poglavito i prije svega zato, da život, što su mu ga tek u klici dali, razviju, moći i snage, koje plemenštinu čovjeka sačinjavaju, izglade, stanče, upodobe, upriliče.

Te zasade i ta načela su bezprieporna, jer su to u naravi, to u objavi božjoj osnovana i utvrdjena. A što odavle u naravnom tieku samo sobom sliedi? Bez sumnje to, da prvo, i skroz u naravi osnovano pravo na uzgoj djece poslie Boga roditeljem pripada. Jer u njih je auktoritet, a to je jedino prirodno vrelo pravu. Ugled je njihov kod gojitbe ne samo prvobitan i naravan već upravo božanstven, jer ono, što je na božjem ugledu najuzvišenijega — auktorstvo — resi i roditelje. Svaki drugi faktor kod gojitbe imade samo toliko prava, koliko su ga nanj roditelji — ti božji predstavnici — preneli. Prirodnoga, izravnoga prava na uzgoj omladine ne ima po tom ni država ni učitelj ni itko drugi. Kad se već o kakovu njihovu pravu rieč povede, imade se uviek ustupljeno, preneseno, izvedeno, neizravno pravo razumievati. Kada i u koliko roditelji državne pomoći kod gojitbe trebaju, tada i u toliko joj je kod gojitbe sudjelovati; pa kad što čini, ne čini svojim pravom, već na ime obitelji.

2. Prodjimo na pedagogijski sistem i sklad, koj valja da se u njem zrcali.

Po dobi, u koju pada, razlikuje pedagogijski sistem troj uzgoj. Prvi: od poroda onamo do 7. godine, drugi: od 7. godine dok se diete, svršiv pučku školu natrag u krilo svojih roditelja vrati; i zadnji — družtveni uzgoj, — što ga diete po dovršenoj školi u družtvenom životu dobiva. Ta mi se dioba uzgoja svidja; osnovana bo je to u naravi djeteta, to u okolnostih, u kojih se diete razvija. Svako od otih razdobljâ imade svoju važnost i odlučan dojam na cio život čovjeka. Prevario bi se, pače pokvario bi sav posao, koj bi na uštrb jednoga drugo uskorivao. Svako od tih razdoblja ima ko što točno odmjereno vrieme, tako i točno odkrojenu zadaću. Odnemaren prvotni uzgoj lje nitko više u cielosti nenadoknadi. Koli ogromna je razlika izmedju djeteta u školi, nad kojim je od povoja ljubav brižne majke i mudrost saviestna otca bdila, pak onim, koje je mjesto sunca majčine ljubavi, led kakve god dadilje bio! I površan pogled školom, pak si tu žalostnu istinu s mjesta primjetio.

Pa ipak, koliko se i cieni, često i procienjuje važnost drugoga — javnoga — uzgoja, na prvi malo tko i misli, a trećemu se već niti karakter uzgoja ne dosudjuje; premda bi se punim pravom prvi uzgoj temeljem a treći zaglavom smatrati mogao u harmoničnoj sgradi, koja se uzgojem nazivlje. Baš je toga radi onaj dan za supruge najvažniji, kada su promislom božjim otcem i majkom postali. Na taj bo su dan primili veliku s neba misiju, preuzeli su na se neku vrst dušobrižničtva. Tu se pred njimi raztvorilo široko pusto, neuzorano polje. Trebat će trn krčit, korov čupat, mladu nježnu biljku daškom kršćanskoga duha njegovati, lahkom hranom uzor-primjera zadajati, rosom nježne ljubavi natapati. Već prvim danom poroda odpočima ta koli težka toli sveta zadaća. Quis erit puer iste? — Što će biti s toga djeteta? — treba se pitat roditelj, kada ga je Bog djetetom blagoslovio. Nago i nemoćno mi nejače palo na krilo; nu ta nježna koprenica prikriva bezsmrtni duh, — sliku i priliku stvoritelja svoga. — Ne znadem, što će od njega biti; nu jedno je stalno i sigurno, da mu je takova budućnost, kakova bude moja briga, što ću ju njegovu uzgoju posvetiti.

Nauka, što ju diete u kući svojih roditelja dobiva, dok u koju javnu učionicu podje, veoma je važna gledom toli na sadržinu, koli na kakvoću. U roditeljskoj su kući djetetu otac i majka prva imena, što ih izgovara; ota su mu sveta imena, što ih nekom razumljivosti, ljubavlju i odanošću zazivlje. Jer kad otca zovne, čini to, što ima njeku slutnju, njeko ma i tamno poznavanje otčinske moći, koja ga uzgaja. A kad majku zazivlje, kad za njom okom poliće, srcem teži: to čini što ponimlje onu ljubav, kojoj nježnosti nitko tako tanahno ne shvaća, kako upravo djetinje srce. Dà, misliš, kad vidiš, kako ju uprosi i pitanji saliće, da se dovija tajinstvenosti majčine samozataje, koja samu sebe za malo a diete u velike cieni. Pojimlje dakle, ili ako već hoćeš instinktivno osjeća, znanje otca, ljubav majke, mudrost i izkustvo obiju. Ta to ti i je pravi uzrok, što ih tolikimi upiti i uprosi saliće. Ta bezbrojna pitanja i odgovori: to je ona prava, velika i znamenita škola u roditeljskoj kući. Tu se uči diete misliti, govoriti, tu se razvija razum, volja, značaj, srce, čuvstvo, saviest. Tu se svemu, što ima danas sutra postati plemenitim i veličanstvenim klica

postavlja, tu se polaže prvi temelj moralnomu i intelektualnomu životu.

Proniknimo der i malko dublje u tu vrstnu, da rekao bih, božanstvenu sadržinu otoga prvobitnoga uzgoja. Jednostavni i prvi pojmovi, kojih se diete dostaje, učeć se otca i majku poznavati, dovode ga do ponimanja narave božje, njegove mogućnosti, mudrosti i ljubavi, dosljedno razodievaju mu sve i najviše prirodne i vjerske istine. U isti čas, kada osjeća svoju nevolju i slaboću, a roditelji mu u pomoć pritiču, dokučuje Bogom izvedeni spas svieta. Nā roditeljskom ognjišću, kod otca i majke, u slici otčeva i majčina ugleda razvija se u djetetu misao na višju pomoć od ozgora, ćut ugleda, ovislosti, strahopočitanja, zahvalnosti, ljubavi. U kratko: sve vrline, sve dobrinje, sva načela, o koja se čovječje družtvo naslanja, sva prava, sve dužnosti, sve uzvišene ideje i sva plemenita čuvstva imadu tamo svoj zamet. Ajdemo i dalje. Ondje primjećujem prvo zadahnuće, živu priliku, duboku ideju onoga, što će čovjeku sama vjera biti: vez čovjeka s Bogom, božja zajednica. I sbilja sve dužnosti, što ih diete prama svojim roditeljem vrši, vrši ih poglavito zato, što su mu roditelji predstavnici božji. Samo ih pod tim naslovom, makar si nedaje svaki put točna računa, zove, štuje, ljubi, sluša, prosi, dà reko bih obožava; obitelj je na taj način svetište božje na zemlji. Sva čuvstva, kojimi obitelj otca i majku zadaja za diete, a diete obratno za otca i majku, na toliko su religiozna, tako sigurno dolaze od Boga, i tako se naravito opeta u njem susretaju, da roditelji djetetu, kad su mu radi dušu vjerom k Bogu pridići, samo kazati trebaju. „Diete moje, pokloni se Bogu, njega zovni, njega ljubi. Mi smo ti tek njegovi predstavnici, njegova slika i prilika. Što smo ti, po njem smo ti, što imamo, njemu hvalimo. Ti ga jošte ne znadeš, kraljuje na nebu, on je otac i to mnogo bolji nego-li je ovaj, koj ti je tako jako dobar“, kaže majka. „A on te ljubi jošte više nego tvoja dobra majka“, primjeti otac. „Mi mu svi hvalimo za život, on je naš otac ko što i tvoj. Sve dužnosti, što ih vršiš naprama nam, imaš ih vršiti i naprama njemu, samo jošte revnije i točnije. Nas štuješ, njega ti je veličati, veličini bo njegovoj neima kraja, nam hvališ, njega ti je u svemu blagosljivati; jer ljubav je njegova spram tebe bez mjere. U nevolji se k nam utičeš, nu prije svega se imadeš njemu od srca pomoliti, on bo je svemoguć, zovemo ga dobrotivim Bogom. Kada si sagriešilo, u nas pitaš oprost; nu prije svega imadeš to u njega izmoliti; jer on će ti, okaješ-li griešku, još većom dobrotivosti oprostiti nego vlastita majka. Tvoja te majka neće nikada odnemariti. Bi-li se to u kom nesretnom slučaju dogoditi moglo, a to te onaj, koj je na nebu tvoj otac, lje nikad zaboraviti neće.“

(Dalje će sliediti.)

Chelmsko razbojstvo.

(Konac.)

Marcel Popiel rodi se g. 1825. u Meduki, galičkom selu. Bogoslovje izuči na bečkom sveučilištu (kolegiju unitskom), i u Lavovu. God. 1850. zaredjen za svećenika bude profesorom religije na gimnaziji tarnopolskoj, pa onda na lavovskoj. Biaše vrlo aktivan član stranke svetogjurgjevske, kojoj je tada bio na čelu metropolit Jakimović. God. 1866. na poziv kneza Čerkazkoga nastani se u Chelmu. More biti da ga je ovamo povukla i želja za mitrom, budući upravo onda biskup Kalinski deportiran u Viatku. Čim se nastani u Chelmu, naviesti rat orguljam i svim pobožnostim uzetim iz latinskoga obreda. Što gore rekosmo, da je izveo u Podlahiji, to učini i u lublinskom kraju, dakako s mnogo manjim naporom. Za tim se stavi za reformatora liturgije po kalupu moskovskom, i koledara, te izbaci sve svetkovine, kojih neimaju razkolnici. Pri tom se ovaj hinac pozivaše sveudilj na tobož absolutnu nepromjenljivost obreda grčkoga, garantiranu od sv. stolice za vremena unije g. 1596., nespominjuć ni jednom riečcom synode u Zamojskom g. 1720., potvrdjene svečano od Benedikta XIII., od koje upravo potiče onaj obred, što ga htjede Popiel da promieni.

Medjutim tobožnje čišćenje obreda napredovaše vrlo polagano. Puk na mnogo miesta ostavi crkve i svećenike, koji su izvodili nove promjene. No nedodje nigdje do sile sve do konca god. 1873. Konsistorij naime chelmski, komu biaše glava Popiel (postavši g. 1869. prvim arhipresbyterom chemskim, a poslie odlazka Kuziemskoga tobožnjim administratorom) naredi, da se s 1/13. Siečnja 1874. ima definitivno svuda uvesti novi promienjeni obred. Tomu se opre domaće svećenstvo, kano promjeni samovoljnoj, koja neimaše potvrde od sv. stolice. Ali Galičani nastojahu tim jače, da tu promjenu provedu. Od tuda nasta ljuta borba, koja je mnogomu vriednomu domaćemu svećeniku donela lance ili izgon, i na siromašni, svojoj vjeri i crkvi vjerni puk, mnogo crne biede i nevolje.

Ovdje kaže Martinov, koga sveudilj sliedimo u pripoviedanju ove žalostne chelmske katastrofe, „da neće poduzimati, da opisuje propagandu, koja se čini knutom i sabljom, i za koju sveta Rusija ima monopol.“ To kaže doduše jezuita, ali Rus, koj svoju domovinu sjegurno žarko ljubi, te se živo interesira za sve, što se nje tiče. No nemože se proti istini. Krvoločtva ruskoga neće on da opisuje, no nemože se uzdržati, da barem kojom crtom

nenacrta rusko mučeničtvo. U Kornici njeka siromašna žena oplakivaše jedinca sina, koga su joj on čas ubili. Ukoriv ju jedan seoski starješina, što plače umjesto da se veseli što je Bogu darovala mučenika, dozva se odmah sebi te zapjeva: „Slava tebi i čast“ — pučki „Te Deum.“ Jednoga mlada seljanina, izbijena preko mjere donesu u bolnicu. Dodje jedan žandarski oficir, da vidi je-li jošte živ. Onaj opazivši ga prekine svoju pjesmu, koju pjevaše na čast Bogorodici, i misleći da će biti opet zlostavljen, reče oficiru mirnim i milim glasom: „Niste tomu Vi kriv, Vi činite što Vam se zapovieda; samo ako me morate tući, gledajte da me dotučete.“ Jedna žena nehtjede nikako da išta popusti proti svojoj sviesti. „Piši, ili ćeš poći u Siberiju. — Poći ću, al pisati nikada! — A onda ćemo ti diete uzeti. — Evo ga! Bog će se zanj brinuti.“ I mati preda svoje diete pandurom, pošto ga je jošte blagoslovila. Toj junakinji, ime je Krajčika. Stanovnici mjesta Grudi izidoše na hrpe u susret vojski, poslanoj proti njim; na pitanje vodjino, što će oni ondje, odgovoriše: mi smo sve ostavili, te samo za tu milost molimo, da s nami i s našimi učinite što prije kraj. Vodja ganut i zabunjen vrati se natrag. — Drugdje stanovnici ostaviše sela, i odoše u šume. Lasno bi bilo pripoviedati više takovih junačkih primiera.

Krvi mučeničkoj odazva se glas sv. stolice. Nasljednik Petrov pohvali mučenike za istinu, i obrani ovu proti varanju Popiela, koga osudi kano usurpatora crkvene jurisdikcije, kano pseudo-administratora, kano čovjeka, koj se je urinuo, da pod izlikom tobožnjega čišćenja obreda, zasjede čini vjeri rusinskoj, i da u diecezu uvede liturgiju razkolničku; koj se nije sramio prevrtati u svoj smisao apostoličke (papine) sankcije. Nadalje uništi papa sve konsistorijalne zapoviedi te preporuči kleru, da se strogo drži glede obreda kanoničkih sankcija, napose onih, koje su ustanovljene od zamojske synode i potvrdjene od sv. stolice. Ova liepa okružnica razprostrani se ko vatra po svoj diecezi. Puk ju razumi dobro, i po svoju pseudo-administratora prozva psom-administratorom, tako si tumačeći nepoznatu tudju rieč „pseudo.“

Progonstvo popusti za časak, dok su se popielovci od dobivenoga težkoga udarca malo razabrali. Uvidivši, da jim je svako hinjenje badava, spremahu se na odlučni kobni korak. Godina 1874. prodje s timi pripravami; kupljahu se podpisi, držahu sastanci. Početak formalnomu razkolničtvu učini se u Biali. Nikola Livčak, dekan prestupi 12/24. Siečnja o. g. u schismu s više svećenika i do 50.000 laika pred razkolničkim varšavskim arhiepiskopom. Za tim bi dne 18. Veljače (po starom koledaru) držana u Chelmu pod predsjedanjem Popielovim glavna skupština od konsistorijalaca i kanonika. Počeše s čitanjem molbenica od sedam dekanata, gdje mole, da se vrate u krilo pravoslavne crkve. Za tim bi zaključeno: sastaviti i podpisati akt sjedinjenja diecese chelmske s pravoslovnom crkvom; sastaviti i podpisati preponiznu molbu, tražeći carsku privolju k tomu sjedinjenju; i moliti administratora dieceze, da prijavi vladi njihovu odluku i dobije dozvolu za deputaciju, koja će ići pred cara, te mu predati onaj akt i onu molbenicu. Deputacija je imala sastojati od administratora, dviju chelmskih arhipresbitera, i sedam dekana, gore spomenutih, i od nekoliko laika.

Dokumenti, koje je deputacija predala, nisu ostali tajni. Najznamenitije u njih jest, što Popiel izjavlja, da se odriče pokornosti prama papi za to, da nedodje u supor s naredbami vlade, pače samoga svietloga cara. Nadalje je jasno iz ovih pisama, da je pitanje religiozno samo izlika, dočim je glavno narodnost i politika. Napokon prekomjerno izticanje carskih darova i dobročinstva smrdi po lakomosti za blagom, te je pravom javno mnienje nove ove tražioce zlatnoga runa prozvalo „argonauti.“

Car primi deputaciju u zimskoj palači 25. Ožujka, na blagoviest Bogorodici. Popiel progovori nekoliko rieči, na koje car odgovori: da Boga hvali za njihov povratak, da vjeruje, da je taj povratak iskren te se nada, da će jih Bog uzčuvati na putu, kojim su pošli. Dekanu Livčaku, pa onda Posieju, načelniku laičke deputacije bješe takodjer dozvoljeno nešta progovoriti. Trebalo je još, da se izvrše religiozne formalnosti. Ove biahu naredjene za 11/23. Svibnja; no prije toga već proglasio je sveti carski synod jedan dekret od dne 1/13. Svibnja: da je sjedinjenje crkve chelmske s crkvom carstva primljeno; da je dieceza utjelovljena (incorporata) varšavskoj, koja će od sada nositi takodjer ime chelmske; da će nekadašnja chelmska dieceza bit upravljana od posebna administratora, koj će nositi naslov biskupa lublinskoga; napokon da će administratorom biti Popiel, koj će biti posvećen za biskupa odmah čim bude svečano primljen u pravoslavnu crkvu. Ceremonija primanja ovrši se 11/25. Svibnja.

To je kratak nacrt te žalostne drame. Chelmska je dieceza propala; proždrla ju je ruska lukavština i nasilje, a ovoj su kano gadni jude služili njeki rusinski popovi iz Galicije. Zasliepila jih mržnja na Poljake, pretjerana ljubav svoje narodnosti, a najviše pohlepa za novcem i častmi. Svećenik Kristov i nehotice ponikne glavom ovo čitajući. Medjutim podiže nas sjajni primjer domaćega svećenstva. I ovi su rusini, i ovi ljube svoj narod; al ljube i crkvu katoličku, osvjedočeni budući, da je za njihov narod spasenje u njoj. Za to bivaju ubijani, izganjani, sužnjeni, oni i njihove obitelji. Valja bo sjetiti se, da su ovo unitski svećenici, od kojih su mnogi i mnogi oženjeni. Krvoločtvo rusko one, koji su uskočili preko granice, drži još u njihovoj obitelji, nepuštajući ove, neka od gladi i svake biede skapaju. Zar ovakova patnja za vjeru nije pravo mučeničtvo, dostojno da se stavi o bok mučenikom prvih vremena kršćanstva?!

U Lavovu izlazeća „Ojczyzna“, da illustrira tobožnje sjedinjenje od drage volje, i svetkovine, koje su se

toga radi u Ruskoj činile, nabroji do 66 svećenika, koji su stranom u nutar u Rusku deportirani, stranom u Varšavi ili drugdje internirani, velim, navodi svakoga po imenu i prezimenu, gdje je službovao i kamo je pod silu odveden, tako da o istinitosti nije moći ni najmanje dvojiti. Drago mi je, da medju njimi nalazim i dva Galičana — hvala Bogu! nisu dakle doseljenici izdajice svi do jednoga. Tko će dostojno opisati muku deportiranih ili interniranih svećenika? Gdje omrknu, neznaju je-li će osvanuti. Interniranoga svećenika Karpovića otjeraše iz kuće njegova sina, koj je državni profesor u Plocku; svećeniku Šimanskomu zaniekaše putni list u Kaukaz k bratu, koj je ondje ruski general! Nego nije dosta da tielo muče, valja i dušu ubiti! Za to je gouverneur radomski, dogovoriv se s general-gouverneurom varšavskim i s razkolničkim varšavskim nadbiskupom, naložio: da se internirani svećenici i njihove obitelji imaju za svoje duhovne potrebe obratiti na razkolničkoga popa! i da to bude uspješnije, pozvao je latinskoga biskupa sandomirskoga, da svomu svećenstvu zabrani dieliti sakramente interniranim svećenikom! — Naravno, Popiel i njegovi izjavili su sjedinjenje biskupije chelmske s pravoslavnom, i car je prihvatio; tko da se usudi imati sada drugu vjeru, tko-li će se usuditi chelmskoga unitu čim drugim smatrati, nego-li pravoslavnim? Za to je izazvana vjernost i revnost svih carskih sluga, da nikomu nedopuste drugačije vjerovati i živjeti, nego-li hoće car.

Što pako misli i hoće car? To se vidi iz njegova ručnoga pisma, izdana na ministra unutarnjih posala dne 19. Lipnja (1. Srpnja) o g. u Varšavi, u kojem se čita: Aleksandre Jegoroviću! Po velikoj milosti božje providnosti vratilo se je sada pučanstvo nekadašnje chelmske, grčko-sjedinjene eparhije, brojeće preko 200.000 glava, u krilo pravoslavne crkve, od koje bijaše odkinuto skoro kroz tri stoljeća. Pun radosti i strahopočitanja porad ovoga znamenitoga dogadjaja, koj se je sbio uz toli očevidne dokaze duboka osvjedočenja i iskrene naklonosti od strane svećenstva, kô što i podpune jednodušnosti iz sredine pučanstva, neda mi se na ino, nego da pravično ocienim zasluge osoba, čija je razborita providnost i dostojan postupak k tomu doprineo, da se je to veliko djelo sretno izvelo. — Pa tu hvali car ministra i varšavskoga general-gouverneura. — Gdje će sada vjerne sluge careve dopustiti, da ijedan svećenik chelmske dieceze pokaže, da nije „od duboka osvjedočenja prestupio u pravoslavnu crkvu“, ili da se vidi, da neima „u puku podpune jednodušnosti“ za razkol?! Jadni puk! komu su odvukli pastire, a dotjerali vuke! Što on misli, to se kod cara nečuje, al se čuje kod svemogućega i sveznajućega cara na nebesih; njemu na priestolje meće taj puk svoje žaobe, svoje nevolje. Nedavno su rusinski hodočastnici iz chelmske dieceze na jednom proštenju u Galiciji metnuli na oltar pismo u kom izpoviedaju svoju vjernost i svoju odanost za vjeru svojih otaca, i mole od svećenstva uputu, kako će se braniti od ruskoga silovanja i razkolničtva. „Kod nas, vele, gorka je bieda, progonstvo, plač i tiskanje neprijateljsko. Mi bludimo ko marva bez sakramenta, i umiremo bez sakramenta.“

Sravnimo ovaj na božji oltar položeni dokumenat s onim, što je izišao s carskoga priestola. Koliko protuslovje! No onaj je bez dvojbe potekao, iskreno i čisto, iz bolne izmučene duše, ovaj je pako osnovan na temelju izvještaja bezdušnika, koji za cienu neumrlih duša sebi skupljaju časti i blago. Svoju bezdušnost usudjuju se caru predstaviti kano „veliku milost svemoguće providnosti.“ Ali doći će dan, kad će Bog pred čitavim svietom osvetiti svoju providnost od pogrda, koju joj čine bezbožci.

Stanje katoličke crkve u Švajcarskoj.

Riedko kada zavirimo u nekada slobodnu Švajcarsku, jer nas odbija nasilje, koje danas onuda gospoduje, odkad gospoduje radikalni liberalizam. Dva katolička biskupa prisiljena su još sveudilj živjeti daleko od svoga stada; jedan čitav katolički kraj — brnski Jura — lišen je svojih župnika, koji su izagnani silom iz zemlje, dočim se importiraju kojekakvi propalice iz Francezke i Njemačke, da budu državni župnici. Puk jih dakako nepriznaje, nego bježi kano vukove. On za svoje duhovne potreboće prelazi preko granice u Francezku, a odavle opet svećenici dolaze potajno, da diele svetotajstva ovim sirotam. Bernska vlada daje na to oštro paziti i ovakove svećenike progoniti po žandarih, pače njezini žandari prelaze preobučeni i u Francezku, da ondje uhode crkvene sborove jurskih katolika.

Jurski svećenici slobodni su švajcarski gradjani, slobodu jim garantira ustav, pak su ipak iz Švajcarske izagnani. To je tako očita povreda ustava, da je napokon savezno vieće, premda ni najmanje neprija katolikom, prisiljeno bilo pozvati bernsku vladu, da svoj postupak opravda. Ova je krzmala s odgovorom, da steče vremena, a onomu opet nije bilo stalo do toga, da odvažno brani slobodu švajcarskih gradjana, jer su svi ultramontanski svećenici — i tako moraju ovi sveudilj tući se od nemila do nedraga.

Medjutim vrieme kušnje i patnje neteče badava. Katolici se sve više dozivlju svojoj dužnosti, vjera se jača sve više, no i drugi razboritiji švajcari, premda nisu prijatelji ultramontancem, počimlju uvidjati, da se tu radi o zajedničkoj slobodi. Tako se je nadati boljim vremenom. Svećenstvo biaše u mnogih krajevih Švajcarske stranom moralno pokvareno, stranom pseudo-liberalizmom zavedeno, ili barem bezbrižno i tromo; no i ovo se osvješćuje sve više, videći, da i lagodniji život i sloboda, pače sve, što je pravo, čovječno i plemenito, dolazi bez prave i iskrene religije u pogibelj. Mnogi od njihove braće, svećenika, dali su jur takov primjer prave svećeničke samozataje, revnosti i požrtvovnosti, da će bez

dvojbe pavući za sobom sve, što je boljega i plemenitijega.

Tako zvani starokatolici mišljahu, da je za nje sgoda loviti ribu. Sve što mrzi na Krista, na papu i njegovu nepogrešnost, najpače sama državna vlast čitave Švajcarske i mnoge kantonalne idjahu jim na ruku. Al badava, ni prava hereza ili schisma nemože ondje napredovati, gdje neima u obće vjere. Tko pako ima kakvu takvu, ako samo iskrenu vjeru, taj pazi za kim će se povesti. Synoda pako starokatolička, koja je bila pred malo dana, nije bilo sjegurno podobna ugrijati koga za starokatolicizam. Komu je do vjere stalo, taj neće tražiti popova, koji samo govore o svojoj koristi i o uživanju naslada ovoga svieta. A starokatolički popovi govore o tom, kako bi se ženili, državi klanjali samo da dobiju mastnije dohodke, post izpoviedanje itd. pustili. Za to starokatolicizam nenapreduje nimalo, makar ga vlada podupira svimi sredstvi. Bezbožci, poznati, očiti bezbožci, koliko ga god preporučali, neće ga jamačno preporučiti, van bezvjercu.

Ko što katolicizmu prave štete nemogu nanieti starokatolici, tako su mu usuprot u prilog orthodoxni protestanti. Ovi su jedno konservativan elemenat proti sve raztepljućemu liberalizmu, a drugo neprislanjaju se uz vladu onako kako u Pruskoj. Za to se u njihovih organih čita kadšto slobodna rieč na korist katolikom, ko što u baselskoj „Schweizer Zeitg.“ Kantoni Waadt i Neuenburg, pretežno su protestantski, ali u njih katolici uživaju svoje ustavno pravo. U Glarusu ima katolika samo desetina. no u protestanta vlada triezan i pošten švajcarski duh. Poticaju, da se ukine jedini kapucinski samostan u Näfelsu odlučno su se oprli protestanti. U Bündtenu, gdje su dvie trećine protestanta, a jedna trećina katolika, vlada medju gradjani najljepša sloga.

No katolici će se najprije spasiti svojom samosviesti i svojom slogom. A valja s veseljem priznati, da je ta samosviest u čistih katoličkih kantonih osobito jaka, najpače u Uri-ju. Kad je god svoj glas dati, tu nefali, može se reći, ni jedan muž. A tako je po prilici u Luzernu, Freiburgu, Wallisu, Zugu, Schwyzu, Unterwaldenu, Tessinu, Appenzelu. Znaju ti muževi, da se tu radi i o njihovoj gradjanskoj slobodi, i o vjerskoj. I u Solothurnu počeli su se katolici življe micati. U St. Gallenu dvie su trećine katolika, pa ipak je vlada radikalna; medju tim i ondje jača vjera, i nastojat će izvojštiti svoje pravo u životu. U Tessinu biaše svećenstvo dugo vremena pasivno; živući udobno popušćalo je mnogo radikalcem, al se napokon osviestilo, te je taj kanton opet katolički. Kad bi na skoro za rukom pošlo Solothurn i St. Gallen predobiti za katoličku i konservativnu stranu, mogli bi katolici u tako zvanom stališkom vieću imati dva glasa većine.

Znamenito je svakako i to, da su se braća poznatoga genevskoga materijaliste Vogta, jedan profesor u Zürichu a drugi profesor u Bernu zauzeli za slobodu katolika, ne dakako porad vjere, ali porad svojih slobodoumnih načela, jer su tako pravedni te sude, da su i katolici muževi slobodni. Ima dakle dosta dobre nade, da će i u Švajcarskoj stvar katolička s vremenom okrenuti na bolje.

Viestnik.

Zagreb. Dne 22. o. m. zaredio je presvietli g. provikar biskup Pavlešić 17 bogoslovaca za poddjakone, a dne 25. o. m. iste za djakone.

— Preuzvišeni gosp. biskup djakovački J. J. Strossmayer boravio je prošli tjedan kroz nekoliko dana u Zagrebu, da kako svaki put, tako i sada pomakne i promakne kakovu uzvišenu ideju. Ovaj je krat pravoj, napose crkvenoj umjetnosti krčio puteve.

— Presvietli g. Ladislav grof Pejačević Našički pristupio je u družtvo sv. Jeronima kano utemeljitelj položiv svotu od 200 for.

Dalmacija. U Hercegovini ustali su kršćani proti turskom globljenju i nasilju. Ovaj put su to ponajviše katolici. Nadaju se zaštiti i pomoći od Austrije. Krv je već protekla, i Turska kupi sve više vojske u Hercegovini. Turci su ubili franciškana, otca Karaulu, kad je izašao iz crkve, tako je javio jedan telegram iz Sinja.

Ugarska. U izborih za ugarski sabor jako je postradala stranka konservativna, kojoj je na čelu barun Sennyey. Tu stranku smatrahu zajedno katoličkom. Ima onomu više svakojakih uzroka. Nije ipak uzrok morda tako zvani ultramontanizam, premda su jih protivnici tako zvali; nego je jedan od uzroka baš i taj, što su organi te partaje i njeki od kandidata upravo od sebe odbijali sumnju ultramontanizma; sam vodja se je o tom dosta neoprezno izrazio, razlažući svoj program. Pravi dakle katolici neimahu se nadati čemu osobitu od ove stranke. No ni pravi i podpuni konservativci, budući da je ova stranka isto tako kano i liberalna napisala na svoj barjak: ugarski partikularizam naprama Austriji; magjarsku hegemoniju naprama ostalim narodnostim (čega radi nisu mogle ni druge narodnosti zauzimati se za kandidate ove stranke), napokon ugarski parlamentarizam, koj je vrlo skup, a u posljednje vrieme nije državi baš mnogo služio na čast.

Biograd. Na ovogodišnji starokatolički kongres u Bonnu poslat će na poziv profesora Döllingera srbska crkva arhimandrita Savu.

Bavarska. Kod izbora za zemaljski sabor nadjačala je bavarska patriotička i katolička stranka s dva glasa. Pobjeda se nečini na prvi mah ni malo znamenita, no ako se gleda, kako je krivično vlada zaokružila izborne kotare, pa onda na sve, što je i drugačije činila i bavarska i pruska vlada, to se pobjeda ima znamenitom smatrati. Jedan dopisnik demokratičke, ni malo

ultramontanske „Frankfurter Zeitung“ piše o resultatu izbora ovako: „Dakle uzprkos geometriji izbornih okruga (novim umjetnim načinom biahu zaokruženi izborni kotari, dakle novom geometrijom Uredn.) ipak su liberalci poraženi. No pobjeda ultramontanska je još znatnija, ako gledaš na rezultate izbora u njekih kotarih. Tako bješe velikom emfazom oglašena pobjeda liberalaca u Regensburgu, gdje je izabrano 30 liberalnih izbornika, a 28 ultramontanskih. Ali sada se vidi, kako je to bilo. Za ultramontanske izbornike predano je 2704 glasa, dočim su liberalci imali samo 2266, pa su ipak pobiedili oni, koji su za 438 glasova ostali u manjini. To je učinilo krivično zaokruženje izbornih kotara. No nadat se je, pošto su ultramontanci u većini, da će više izborâ biti ukinuto, gdje se bude dokazalo, da je zaokruženje izbornih kotara bilo proti jasnomu slovu zakona. Mnogi častohlepni kotarski predstojnik, koj se je nadao da će umjetno zaokružujuć kotare steći milost vlade, gledat će sada sa strahom na ovjerovljenje izborâ u saboru.“

Pruska. Biskup **Förster** i njeki drugi ordinarijati, predali su vladi, barem kako pišu njezini listovi, izjavu, da se podvrgavaju zakonu o upravi crkvene imovine. Iz toga dakako velika radost. „Norddeutsche Allg. Zeitg.“ (Bismarckov list) pozivlje biskupe, da si neka u kurije izmole, da se i ostalim državnim zakonom podvrgnu. Žuč se čovjeku diže čitajući takov cinizam. Biskupom i svećenstvu oteli su sav dohodak; sad hoće, da sve ostalo, što se zove crkvenom imovinom, dobiju u svoje ruke. Po novom zakonu o upravi crkvene imovine zvani su na upravu laici, no predstojnik dieceze mora sam izjaviti, da se podvrgava tomu zakonu. Ako toga neučini, uzet će vlada upravu u svoje ruke. U Pruskoj su laici vrlo dobri katolici, njim se lahkim srcem može povjeriti uprava crkvene imovine. Pa to vole biskupi učiniti, nego da i obstanak i poraba **crkava** i svega javnoga bogoslužja bude skroz odvisna od državnih službenika. Tim pako nisu biskupi priznali prava državi, nego se naprosto pokorili sili, da se spasi veliko dobro. Oni su tako dopustili vjernikom i civilnu ženitbu porad velikih nevolja, kojim bi drugčije bile podvrgnute katoličke obitelji.

Irska. O svečanosti O' Conellovoj pišu iz Dublina: „Priprave su za svečanost stogodišnjice O' Conellova narodjenja tako već daleko uspjele, da se čitatelji mogu barem sa najglavnijimi njezinimi momenti upoznati. Ona će trajati tri dana, naime 5. 6. i 7. Kolovoza.

U Četvrtak 5. Kolovoza obavit će sám kardinal nadbiskup dublinski svečanu službu božju, da se zahvali Svemogućemu, koj je osobom O' Conellovom dao narodu irskomu vodju i borioca, za sva dobročinstva, koja Irska duguje O' Conellovim trudovom. Kod te će svečanosti propoviedati nedavno imenovani nadbiskup Cashelski Dr. Tome Crolle. Kardinal se nadbiskup nada svim skoro irskim biskupom, a i mnogim strancem. Vjerojatno je, da će ta nabožna svečanost biti tako veličanstvena, kako je Irska već mnogo godina nevidje.

U večer istoga dana daje načelnik dublinski biskupom, stranim gostovom i drugim na svoj vlastiti trošak banket, koj se pravo rekuć ni nebroji u javni program. Ali je on nov dokaz velikodušja, kojim prva glava našega grada prednjači, i dokaz sačuvane privrženosti uspomeni i načelom O' Conella, komu je od mladjih svojih godinah bio obožavalac i saveznik. U vrieme medju službom božjom i banketom izvest će se u predajnoj palači Mendelsohnov oratorium Elijch, a u večer dati koncert najizbornijih komadah irske glasbe.

Petak 6. Kolovoza pravi je rodjeni dan O' Conellov te po tom najglavniji u cieloj svečanosti. Veličanstveni će provod ići najglavnijimi ulicami dublinskimi, na kom će udioničtvovati načelnik i sve korporacije dublinske, načelnici i svećenici svih skoro gradovah Irske. Najzanimivija će u tom provodu biti povorka tako zvanih Guilds of Tardes ne samo dublinskih, nego i sa svih strana zemlje zastupanih po svojih zastupnicih. Taj će se provod svršiti na trgu glavnoga mosta vodećega preko Liffeya, gdje se ima podići veliki narodni spomenik na uspomenu O' Conellovu. Tu će se i slovo govoriti u slavu njegove stogodišnjice. U večer biti će opet u predajnoj palači velik narodni banket. Treći dan 7. Kolovoza posvećen je raznim zabavam, kao izletom u povjestnički zanimiva mjesta okolice dublinske, gombanju itd. te će se zaključiti sa koncertom narodne irske glasbe i veličanstvenim kriesom.

(Život toga velikoga narodnjaka i katolika opisao je profesor dr. **Rieger**, te se može dobiti za 20 nč. Uredn.)

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gg. Franjo **Sajko**, podarh. i žup. u Klenovniku postao je župnikom u Kamenici, Stjepan **Latković**, župnik u Bučju postao je župnikom u Novo-Kapeli, Franjo **Miljan**, duh. pomoć. u Kamenici, postavljen je za privrem. upravljatelja župe u Klenovniku, Franjo **Gjurgjina**, duh. pomoć., premješten je iz Legrada u Odru.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. **reda**. Sajko Franjo, podarhidjakon i župnik u Kamenici pomako se iz III. u II. red. Lepen Alojsio, župnik u Belici. U člane III. reda. Ježek Ivan, žitelj iz Bakića. Dits Franjo, satnik domobranstva u Šestinah. Dominik Hrončić-Šarić Dominikov u Čunskom na otoku Lošinju. Barbalić Mariana Josipova u Baški na otoku Krku. Brašinić Antun, kapelan u Mitrovici. Učiona komunalna u Mitrovici. Benišić Ernest, franjevac provincije kapistranske, kapelan u Hrtkovcih. Miklečić Josip i Mikec Stjepan, učenici II. razreda u Miholjcu. Borovac Adam, župnik u Hrtkovcih. **Godišnji članovi:** Harabaisa Stjepan, podarhidjakon i župnik u Šišincu 5 god. čl. Žagar August, začastni kanonik i župnik u Dragi kraj Rieke 2 god. čl. o Žuvić Tomo, franciškan pri sv. Trojici u Slavenskih-goricah. Svih dosada god. članova 195.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 31.] U Četvrtak, 5. Kolovoza 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Obitelj i škola.

Piše *Ivan Jakovina.*

(Dalje.)

To je od prilike prvi uzgoj i to mu zadaća, to sadržaj. Sadržinom mu je i znamenitost očita. A narav mu je takova, da bi se eminentno roditeljskim zvati morao. Toliko je diete u toj prvovjekoj dobi upućeno na roditelje, da ih tuj nijedan ma kako vrstan institut kompletno nadomjestiti ne može. Nahodišta su gojilišta od nevolje, dadilje i pestinje surogat više od zle volje nego od nevolje. Ko što je providnost božja sâmo s roditelji stvoriteljnu moć podielila: tako je samo njim — bili inače i najneukije nevježe — neki osobiti nagon, moć i znanost — koja ih za gojitelje svojoj djeci u toj dobi usposobljuje, u srce i dušu usadila. To dnevice ma i mûkom izpoviedamo. Milo nam je djeteta, što je nejače priekom kobi osirotilo. Ma ostavili roditelji do njega hrpe zlata, namrli mu Krezovo blago, nitko mu za blago cieloga svieta ne kupi one, koja bi mu majku zamienila. Vidimo ih, takove sirote, drugimi ljudmi, i drugom stazom života hodati, nego-li bi, da jim budu roditelji prvimi učitelji bili. Očito je, da je u toj dobi roditelj učitelj i gojitelj. Državi tu nije posla. Njoj tu nije znanja, sredstva ni vještine. Tu je ona skroz nemoćna. Tu bi ona uz najbolju volju i kraj najobilnijih sredstava tek kano pomoćnica priticati mogla. A na silu se uplitati pogotovo nemože, a da u red prirode poremećujuć ne siže. Ne znadem što bi jošte bilo osobno pravo, kada bi se država usmjelila pravo na prvi uzgoj djece posvojiti. Prvo je pravo svakomu individuumu na svoju eksistenciju, ovomu po bok stoji pravo na svoj porod. Potrese-li se ovo, to se je razklimalo ono. Tako se daleko ići ni može ni smije dok su vremena normalna. Tko pako ma gdje nenormalni položaj izazivlje, pada žrtvom svoga lahkoumlja.

3. Iza roditeljskoga uzgoja ide naravskim tiekom stvari školska gojitba. Mi ćemo ju za čas minuti, da se kasnije na čas k njoj povratiti uzmognemo. Prodjimo na zadnje razdoblje; na tako zvani družtveni uzgoj. Djeca, koja su polazila običnu narodnu ili još k tomu gradjansku školu, vraćaju se obično dvanaestom, ili četrnaestom godinom natrag na roditeljsko krilo u obiteljsku kuću.

Varao bi se ljuto, pače pokazao bi vrlo malo pedagogijskoga dara a još manje znanja, koj bi mislio, da se je sada sve svršilo, kad se je diete iz škole vratilo. Daleko od toga. Sada tek odpočimlje gojitba, koja je donekle i važnija od druge, a pogotovo je mnogo teža. Tek što je diete ostavilo školski prag, prelazi u drugu školu, koja je i trajnija i tegotnija. Sad je upravo stupilo u pravu školu. Škola je to života, koju Tacit zove poznavanje ljudî, stvarî i vremenâ (Notio vel verum vel hominum vel temporum). Tu prestaje mekaničko memoriziranje. Škola je to konkretnih čina. Grieška u činu je mnogo zamašnijih posljedica, nego-li kad se nisi koju pjesmu iz čitanke na izust naučio. Ovo se može naknadno sve popraviti, ono kroz cio život često nikako. Kolike-li ti se težkoće na putu toga uzgoja ne popriečiše! Dosele ti je bilo gojenče uputljivo, sklono na posluh, rado rádu, zanosljivo dobrim izgledom. Odsele sve naopako. Uzvrpolilo se, sprotnom uzvratilo stazom. Uglavilo si, da je sad svoje, vrstno se na svom krilu ponieti, na svoju nogu stupiti, kad je školu svršilo. Zanj više ne ima pravila ni zakona. Ćudljiva uglavica imala bi mu biti ravnalom života. Sada nadošlo ono odavna željkovano doba, gdje bi se valjalo za

onu u školi pretrpljenu stegu odštetiti. Do sada je poznavalo u svojoj duši djelovanje uma, pameti, donekle srca, pak to samo s čiste, plemenite, nepomućene strane. Ali od sad? Koja vreva, koj vrtlog nova života! Začeo mu se u duši otvarati nepoznati, neslućeni sviet. Sjeknula volja, pregnulo srce, namaganje se razvilo u nečuvenih dimenzijah. Mašta podaje nejasne, maglovite slike. Srce vrije, sve ključa, mlaz švignu, plam liznu čas ovamo čas onamo. Sjetilni se je život ustao prvom snagom mladenačke bujnosti razvijati Pritege odnikud, počem je život umni jošte preslabo doživljaji praktičnoga života očeličen. Mlad stvor, ko što nekoć mladić Herkul ljulja se na rukû dviju mićenica božica. Kako je malo Herkula prevoljeti će onoj, koja podaje ma i časovita omamna dražila. Pred maglom strasti nije kad ni pozrieti na ono, što nam druga za plaću vjerne službe obriče. Uzniela se na pegazu bujne mašte strast. Žalostna-li ti neuputnu čovjeku savjetnika! Um, koj je doduše donekle izvježban, nu izkustvom jošte neprokušan, ustaje na obranu svoga prirodnoga prava; ali ostavljen samu sebi, bez izgleda na eventualnu pobjedu. Ima doba u čovječjem životu, koju su stari vatrom prispodobili. Ako se pako i kojoj dobi čovječjega života svojstva vatre pripisati mogu, to se bez dvojbe ovoj, u koju naš mladi pitomac pada. Ko što djeluje vatra, ne poznavajuć mira ni stanke, tako vijori, vitla, plamti i mladost bez stalnoga cilja: misli bez pravila, sudi bez zrelosti, tvori bez promišljanja; kroji uzavrelom maštom, uzrujanim čuvstvom sudbinu budućnosti, kojoj bi se imalo sve sagnuti i pokoriti. Užasan je to bez dvojbe momenat. U srcu se dižu strasti, vijori bura. Kriepost se potresa, u valovje uzvitlane strasti često za uvieke pokapa. Grozan je to momenat, koj najtoplije obiteljske nade u vodu baca, najplemenitije sile domovine raztače, a mladu životu u cvietu korien podgriza. Nije-li velike ljubavi, brige, skrbi, pazke, požrtvovnosti; sve je izgubljeno. Jedan se podaje lukavcem, da se neizkustvom njegovim okoriste, drugi pada u ruke laskavcem; ljudem ogavnim, kojim je sav dar u tom, da mlada srca truju. Ovaj zameće poznanstva, koja prazne žepove, suše mozag, pustoše srce, tupe um. Onaj maže maštu razkalašenom lekturom. Ovaj raztače život sablažnjivom igrom, onaj razuzdanom glumom, i opeta drugi biva prostim zlotvorom. Čovjeku, komu je draga domovina, i komu na srcu leži sreća čovječanstva, nije tuge, što bi mu većom boli srce stezala, nego-li zabluda mladeži. Tko je a da ne plače, kada gleda, kako je strast srce mladu čovjeku zamrežila, zaplienila onu liepu dobu, koja bi imala biti uviek čista, onu vatrenu dobu, koja bi imala biti vazda plemenita, dobu visokieh misli, zanosnih osjećaja, heroičnih zadahnuća? Tko je, a da krvavih neroni suza, kada gledje gdje joj sviet dvojaki vienac s glave kida: vienac nevinosti i sreće? kada gledje, gdje joj ona neopisiva dražest, kojom joj kriepost lice kiti, gine i izčezava; kako cviet vehne, životni plamen oku gasne? Ako dakle igdje, to ovdje treba vodja; ako komu, to tomu mladomu krmilaru na uzburkanom talasju mora treba provodića. Samouku je tu težka muka.

Dà, ali tko da mu bude vodjom, provodićem, učiteljem? Da svaki svoga učitelja imade, kako Rousseauvljev Emil, koj bi ga svuda pratio, nadzirao, rukovodio, upućivao, svjetovao, to je do vieka nemoguće. Državnoj vlasti nije puta ni načina. Ona se tek tada s našim pitomcem sretne, kada je sašao putem krupnih prekršaja. Pa ni tad joj nije nakana toliko udobrit ga, koli ga uništit, pravdu osvetit. Tko ti dakle preostaje, da taj težki posao preuzme do-li otca i majke, obitelji? Otac je i majka tu jedini Bogom pozvani, naravju ovlašteni učitelj. Njihova je to težka dužnost, njihovo je to veliko pravo, njihova mogućnost, njihov na prvom mjestu odtuda plod. „Ja sam“, kaže Plutarch, postupak onih roditelja često korio, koji svoju djecu s početka gojiteljem povjeravaju, a u onoj jih vatrenoj i pomamnoj dobi, gdje bi jim još više pazke i brige trebalo, nego u prvom djetinstvu, samim sebi ostavljaju.“ „Što se nas tiče“, kaže Plato, mi smo odlučili takovoj nesreći predusresti i ne činiti, kako danas roditelji obično čine, koji svojoj djeci, kada su jim ponarasla, puste živjeti po svojih mušicah i kapricah Mi unatoč tomu mislimo, da je to čas, kada se za njihovu zadnju i najvažniju gojitbu budnost i brižljivost podvojačiti imade.“ Ah koli težka je i kako važna zadaća otca i majke u čas ote odlučne krize! Sad je hora, da svoju roditeljsko-gojiteljsku djelatnost na divni način razviju, da jim brižljivost vršak poluči, da se nježnost i umiljatost podvostruči, kako bi u onoj težkoj borbi djetetu pomogli, da um srce nadbije, kriepost pobjedu izvojšti. Ded sada ako ikada opašite se snagom vi, koji ste mu život dali, da mu kriepost, taj najubaviji cviet duševnoga života, spasite! Vam je dano, da onu buru, koja se u srcu diže, utomite, pomamu strasti ublažite, u srcu odvažnost na kriepost pobudite. Ali podjite na to sveto zvanje, uzvišeno zanimanje ljubavju opasani, mudrinjom obklopljeni. Jer tu se hoće to nježno sti,to strpljivosti, postojanosti, blagosti, takta

i finoće, kakovu ćeš do roditelja badava drugdje tražiti. Samo ljubav otca i majke, ona ljubav, koja je od naravi najnježnija, a vjerom najčvršća, vodit će te ovdje sigurnom stazom. Samo otac se može u čas te krize sa svojim djetetom dati na one duge, povjerljive domjenke, u kojih sin skida koprenu, dušu si i srce pred roditeljem razgaljuje. Otčeva se ga kriepost i vrlina, primjer i dostojanstvo, ljubav i ozbiljnost divnim načinom dojimlje, bistri i kriepi ga. Pa glej! Onaj, koj se je bio uzljuljao na rubu propasti, vraća se u sigurno pristanište otčinske ljubavi. Onaj, koj je bio svoj um obsjenio, u kal strastî uglibio srcem, pogružio saviest, dohodi k otcu. Kod njega nahodi um, srce, saviest, mudrinju, dobrinju pre-gnuće, da opačinu nadbije. A majka? Ima-li ona sile, snage, odvažnosti u taj odlučni čas? Njezina je ljubav, njezina nježnost toli tanahne uvidjavnosti, da ona svaki i najtanahniji trepet srčanih žica razabire, da instinktivno već unapried nagoviešta. Ona u čas težke borbe, kad su vrtlogom strasti srce njezinoga djeteta uzvitlale, više plače nego govori. Ona pregara bol, šuti pak čeka. Nu njezin je mûk najkrepčija rieč. Ozbiljno, duboko razcviljeno lice, pokunjenost, ginuća radost i dražest, odavaju toliku bol duše, da mu djeteći pogled odoliti nemože Više je puta dovoljan samo jedan pogled, da mu dušom s temelja potrese, sa bezpuća ga zabluda na put dobrinje navrati. Roditelji su dakle pravi gojitelji u družtvenom životu, u toj velikoj školi praktičnoga života. Odavle, što smo o roditeljskom i družtvenom uzgoju rekli, uputismo se o njegovoj važnosti, vidili smo mu sadržinu, pak spoznali jedine moguće naravne, Bogom i prirodom ovlaštene promicatelje, roditelje — obitelj. —

4. Bilo bi, da se sada svratimo na drugi tako zvani javni, školski uzgoj. O njem nam nije duljiti. Znade svatko, da je učitelj tek zamjenik roditeljev, poznat je svakomu objam i sadržaj nauke, koja se u narodnoj školi predaje. Da je škola surogat obiteljske kuće, to svatko znade, nu svatko priznati neće. Mnogim je škola poglavito državni institut, a učitelj državnim činovnikom. Dakle država je odhranitelj. Tako se naprečac argumentira. Mi ćemo drugčije. Dokazali smo, da ima prvi uzgoj svoju sadržinu, svoju znamenitost i svoje promicatelje — roditelje — obitelj. — To isto smo dokazali u uzgoju družtvenom. S toga pako, što je razloga prvi i treći uzgoj uzgojem zvati i što su tu roditelji jedini gojitelji, izvodimo da su roditelji i kod drugoga — školskoga uzgoja jedini pravi odhranitelji svoje djece, dosljedno u pučkoj školi mora duh i načelo obiteljsko prevladati. Uzmimo najprije s toga gledišta, kako si je škola i obitelj podielila posao. Omjerimo-li posao obitelji s onim škole dobijemo razmjer: prvi i treći, a to je roditeljski uzgoj, imade se naprama drugomu — školskomu — kano dva naprama jedan. Gledeć već na sam obseg posla, što ga obavljaju roditelji u gojitbi, ne uvaživ ni jedan drugi momenat, ne može, a da se obitelj ne smatra pravom načelnom predstavnicom pučke škole. Većina svigdje odlučuje; dakle i onaj, koj više na koj predmet truda ulaže, imade pravo, da o njem odlučuje. Uvaži dalje. Gojitba je sistem Sistem je red, sklad, prirodni i principalni razvoj, jest individualizirana jednota. U cielosti ne imade niti smije biti kakove opreke. Tu sve gladko teče, jedno se iz drugoga razvija, jedno se osniva na drugom, jedno drugo popunjuje. Kad se dielî gojitba, ne dieli se sama stvar, već se jednoj te istoj stvari različita imena nadievaju, da ju sa svake strane shvatimo i označimo. S gledišta, što je gojitba sistem, jednota, cielost, mora ju samo jedan duh zadahnjivati, jedno bitno načelo voditi, jedan je gojitelj, koj joj imade smjer odsjeći, pravac dati, načelo odkrojiti. Jer budu-li dva ili više njih, izgubit će se jednota, ode cielost, razpalo se djelo. Gojitba nije samo ideja, već je konkretna stvar. Sačinjava ju gojenac i gojitelj, a glavnom joj je formom áuktoritet. Gojenac je više pasivan, gojitelj izključivo aktivan. Budući kod gojitbe aktivnost gojiteljeva daleko nadmašuje aktivnost pitomčevu, to će i njegov upliv u samoj bitnosti gojitbe nadmašiti. Neka sada iza prvoga gojitelja dodje drugi sasvim drugih i opriečnih načela, on će morati, hoćeš nećeš, budući načela imadu svoju nepodmitljivu logiku, samom bitnošću prvašnje gojitbe drugačije krenuti, dat će joj drugu formu, dosljedno drugo „esse.“ I tako se je cielost ne samo izgubila, već se je i samo djelo gojitbe razbilo. Dva dakle nemogu načelno uplivati na pučku prosvjetu, kada jim se načela razilaze. Tu treba da je jedan faktor mjerodavan Budući pako obitelj osnovnu i zaglavnu stranu gojitbe tako u svojih ruku drži, da joj je oteti nije moguće, red je da njezin duh i njezina načela u školi prevladaju. Samo tako se je sistem — samo tako gojiteljsko djelo spasilo.

Pedagogijsko-didaktično je čvrsto načelo, u naravi djeteta osnovano, izkustvom prokušano, da se svaki daljnji razvoj duševnih moći u gojenca na prvašnje stečevine kano neobhodno nuždnu podlogu osnovati imade. Jer ne samo prirodjene sposobnosti, već i sadržaj pojmova,

*

što ih se je gojenče kojim mu volja putem dostalo, uvjetuju njegov daljnji razvoj i napredak. Ko što u kulturnom životu narodâ, moralnih osobâ, neimade skokova, ko što se prosvjeta ne može istom gdjegod onako tek, kako bi se komu prohtjelo, uciepiti, već mora, hoćeš-li da uspieva, s korjena početi, narodu u krv proći, sve slojeve i sve redove proniknuti, i narodom se samim stopiti, njegovom pravom svojinom postati, jedan dio njegovoga bitka sačinjavati. Jednako ni u gojitbi ne imade skokova. Tu ima stalan zakon, opredieljen red. Treba da se pojam do pojma niže, misao za misao veže, da jeditu cielost sačine kao karike u lancu. Misao, koja nije osnovana na onih, što ih gojenče već odprije posjeduje kao svoje, jest izgubljena. Gojitelju je indi svoga gojenca prije svega dobro proučiti, s njegovimi se pojmovi i nazori s bliza upoznati. U svaki mu je kuteljak to uma to srca zaviriti, da vidi kolik i kakav je tu poklad pohranjen, kako bi od njega valjanu porabu učiniti mogao. Potanko mu je razvidit, kakovo su tu sjeme usijali roditelji, čeljad, sviet; koje mu je poznavanje ljudi, prirode; koji pojmovi o vjeri, ćudoredbi. „Bila predbježna gojitba kakova mu drago, u svakom slučaju mora učitelj svoje djelo njezinu resultatu nadovezati, to izpravljajuć to dalje obrazujuć. Za nijedan slučaj ne smije si učitelj uglaviti, da će ma koju misao u djeteta izkresati, koja nebi bila u predbježnom mu znanju uvriežena."[1]) „Pedagogi svih pravaca slažu se u tom, da učba i gojitba individualnost učenika na vidu imati mora. Odnemarenje toga zahtjeva rodi tim plodom, da učbom stečena obrazba spolja ostaje, sa individualnosti učenika u oprieku dolazi, moć mu i snagu za uvieke slabi. Faktori su individualnostî okrom prirodjenih darova, predstave, koje diete miestnim dojmom i obćenju s drugimi ljudi zahvaliti imade. Samo ote može učitelj izravno izpitivati: to su mu vrata, kroz koja do tajinstva prirodjenih naroda dohodi.[2]) Buduć su pako roditelji u prvom uzgoju gojitelji, buduć se drugi — školski — uzgoj na prvi mora osvrtati, š njim harmonirati, na njem kano na svom temelju dalje graditi, postulat je zdravoga razuma, da se ona načela, na kojih se prvi osnov temelji, imadu usvojiti i kano crvena nit cielim sistemom konsekventno provoditi. A to su načela, što ih je obitelj usjekla. Roditeljski dakle duh mora školskim uzgojem odisati. Ili što je u načelu isto: obitelj je pravi gojitelj.

[1]) Grundriss der Erziehung u. Unterrichtslehre v. Dr. Fr. Dittes. Leipzig.

[2]) Die Schulfrage v. A. v. Lachemair. Augsburg.

Reći ću; učitelji, zamjenici roditeljski moraju obiteljskim duhom disati, svi školski zakoni imadu smjeru i pravcu obiteljskih nazora odgovarati, po njezinu duhu prikrojeni, iz njezine duše snimljeni biti. U tri: cieli stroj školske gojitbe imade biti tek vjeran odsjev domaćega, obiteljskoga uzgoja. Svi ostali faktori, koji kolikogod okolo pučke škole nastoje, nisu no pomoćnici, mandatari obiteljski, koji moraju u pravcu i duhu mandanta poslovati. Tako razlaže stvar zdrav razum, kada motri sve veze i odnošaje, skojimi se u dodir doći može.

(Dalje će sliediti.)

Prieti-li kod nas vjeri i crkvi pogibelj?

Piše *Marinko Sidrović.*

P r e d g o v o r u r e d n i č t v a. Ovaj članak primismo od jednoga mlada svećenika, a uvrstismo ga toga radi, što govori o duhu novoga zakona za pučke škole. Svećenstvo bo bit će na skoro zvano, da pripomogne izvesti taj zakon, a tu se nemože ni nesmije oteti pitanju, kakov je duh tomu zakonu. I mi smo osvjedočeni, da taj zakon nije postao iz duha vjeri i crkvi Kristovoj prijateljna; za to će kod izvedbe svećenstvo morati jako paziti, u kojem duhu ta izvedba biva, i što će naprama tomu biti njegova dužnost! —

Čitajući nedavno, da imade u nas med svećenstvom, koji su osvjedočenja, da kod nas još neprieti ozbiljna pogibelj vjeri i crkvi, — drugi pako, ako i nisu osvjedočeni, a to da se barem nadaju, da neima pogibelji one, koju gdjekoji zloguci već vide, te se od nje toliko plaše:[1]) počeh razmišljati ozbiljnije: jeli je i u koliko je osnovana tvrdnja, da i kod nas već prieti vjeri i crkvi ozbiljnija pogibelj. Nisam ni ja zloguk, nu ipak se nemogoh otresti bojazni, da je takova tvrdnja osnovana. Nemogoh, velim, se otresti, nit se sada mogu, prem bih sretan bio, da to uzmognem učiniti. Nemogu ni sada još, a to zato, jer nastojao ja koliko me volja dovit se osvjedočenja protivnoga, prinužden sam priznati, da se neda oprovrći rieč. kojom lane Schuselka osudi novi školski zakon, rekši, da je početak neprijateljstva proti vjeri i crkvi. Odakle to moje osvjedočenje, da prieti i kod nas već pogibelj vjeri i crkvi. koja je nastala spomenutim školskim zakonom? ili drugimi riečmi; koj je razlog, da je novi školski zakon p o č e t a k neprijateljstvu proti vjeri i crkvi?

Razloga takova kano da nije lasno nać u samom zakonu jer se sám zako nu tom čini prilično taman i nejasan, te nam neće da sam pokaže, kojim odiše duhom. Da je tako dokazuje upravo ta okolnost, što imade i svećenika,

[1]) „U nas je medju svećenstvom ako ne osvjedočenje, a to barem nadu, da vjeri i crkvi kod nas još neprieti ozbiljnija pogibelj" („Kat, list od 15. Srpnja 1875.)

koji su osvjedočeni, da vjeri i crkvi neprieti pogibelj, jer nevide toga u samom zakonu.[1]) No ja nalazim, da ni sam zakon. ni oni koji su ga stvarali, nepriznaju crkvi njezina Bogom joj danoga prava, pa u tom nalazim pogibelj za vjeru i crkvu.

Kad je Isus utemeljio crkvu svoju, ostavio joj je zadaću, da dovodi ljude do vječnoga spasa, — učinio je crkvu institucijom, koja će ljude odgojiti za nebo. O tom nitko nedvoji i sami protivnici to priznavaju.[2]) Nu ako je crkva takova institucija, treba da imade i svoje uredbe, svoja prava — jer ju je bez uredaba smiešno i pomisliti, a kamo-li osnovati, — a bez svojih prava. mrtva je, te nemože postići svoje svrhe. Dà, reć će tko, ali te uredbe i ta prava mora priznati i potvrditi svjetovna oblast. — Dopuštam, da je to od potrebe kod zavoda, koji su svjetovnoj oblasti podčinjeni, te ovise od volje svjetovne oblasti, te nad kojimi može svjetovna oblast vršiti svoju moć. No može-li isto zahtjevati i od crkve? Nemože, crkva bo nije podčinjena svjetovnoj oblasti, — crkva neovisi od svjetovne oblasti, niti može svjetovna oblast moć svoju vršiti nad crkvom. Tko bo je osnovao crkvu? svjetovna-li oblast? Ne, niti premac svjetovne oblasti, — onaj je osnovao crkvu. koj je i svjetovnoj oblasti dao moć. Crkva dakle nije pod svjetovnom oblasti, već prije bi se moglo dopustiti, da je svjetovnoj oblasti ravna, prem ni toga nedopuštamo. Što je dakle crkva? — Ona je nad svjetovnom oblasti i svrhom, i obsegom, i trajanjem. Svrha joj je život vječni osjegurati svojim vjernim; obsegom svojim obuhvaća cio sviet; trajanjem pako, jer je nenadvladaše niti će je nadvladati vrata paklena, crkva nadkriljuje svaku svjetovnu oblast. Kolik je jaz izmedju vječnosti i vremena, med nevidivim i vidivim, tolik je jaz med crkvom i svjetovnom oblasti, i ko što se onaj neda izpuniti. tako se neda niti ovaj.[3]) Ako bi igdje valjalo od crkve zabačeno načelo: da je pravo u onoga, koj je jači materijalnom silom, ovdje nebi moglo valjati. jer svjetovna oblast nemože pokazati svoje moći nad dusi — dokazom su premnogi mučenici crkve Kristove. — Iz toga se vidi, da crkva nije ovisna od svjetovne oblasti, te zato neima svjetovna oblast prava, da od svoga odobrenja i potvrde čini ovisne uredbe i prava, koje crkva ima od svoga početnika.

[1]) „Ja velim, da toliko pogibelji, kako ju je risao g. zastupnik (Lehpamer) u toj osnovi nevidim, osobito nevidim onda, ako visoki sabor pribvati izpravke, koje kanim donieti u specialnoj debati“ (Iz govora zast. Iv. Jagića prigodom generalne debate o spom. šk. zak.). — Šteta doista, što je g. zastupnik u speciainoj debati propao s izpravci kod §§. 47. 143. 153.!

[2]) „Crkvi je ponajglavitija svrha naučati vjeru te pripravljati mlade naraštaje ne samo za ovaj, nego i navlastito za drugi život.“ (Iz uvodnoga govora izvjestitelja zakonodavnoga odbora).

[3]) Što ovdje rekosmo ob odnošaju crkve i svjetovne oblasti, sravni s misli o tom odnošaju, što ih izreče protestantski biskup djevinski, Draesecke. (Vidi u Period. Blätter von Dr. Scheeben 1872. s. 241.)

Ako toga neima, može-li imati vlast crkvi po svojoj volji dieliti i oduzimati prava i u obće sáma granice ustanovljivati? Nemože, a ipak čini to svjetovna oblast; nu zato nam se ipak nije čuditi, jer nam svjetovna oblast sama veli, da je tomu uzrok vjeri i crkvi neprijateljan duh, koj vlada po čitavom svietu, te koj utiče i na nju, veli bo, da nisu mogli ostati kod nas neuvaženi novi odnošaji, u koje je glede škole stupila svjetovna oblast naprama crkvi[1]): Kakovi su to novi odnošaji? Gledamo je na žive oči u Cislajtaniji, još većma u Švajcarskoj i Pruskoj, gdje su se podpuno razvili. Sjegurno krasni odnošaji. gdje država sa svojom silom radi ili pripomaže u obitelji i školi ugušiti vjeru, — progoni one. koji se nepokoravaju zakonom, koji su vjeri na uštrb, ćudoredju na propast, — zakonom, koji vjerenicu Kristovu snizuju do orudja volje samosilničke. Zar ti odnošaji nisu ostali kod nas neuvaženi?

Neka se neveli: neuvaženi nisu ostali odnošaji, u koje je stupila država napram crkvi u pogledu pučke škole. jer nam to tvrdnje neslabi; — škola bo je, kako to svjetovna oblast tvrdi, zavod zajednički[2]), preustrojstvo dakle toga zajedničkoga zavoda stvar je obiju, ne pako samo svjetovne oblasti. Ako dakle svjetovna oblast uredjuje i preustrojava taj crkvi i državi zajednički zavod, zar je morala uvaživati takodjer vjeri i crkvi neprijateljske odnošaje stranih naroda? Tu se očito pokazuje, da je zavladao i kod nas duh vjeri i crkvi neprijateljski, jer su odnošaji uvaženi s onih istih razloga, s kojih su drugdje nastali. Neznači-li to: vjeri i crkvi neprijateljski duh stvorio nove odnošaje drugdje: — vjeri i crkvi neprijateljki duh nemože dopustiti, da ti odnošaji ostanu neuvaženi kod nas?!

Ti novi odnošaji nazivlju se: „ukriepljeni praktično školskim zakonodavstvom. Što to znači?“ — Ti su odnošaji tim dobili pravnu moć, što su u duhu tih vjeri i crkvi neprijateljnih odnošaja stvoreni zakoni, ali crkva je zabacila načelo: da sve dobiva pravnu moć tim, što je praktično ukriepljeno.[3])

I tu se pokazuje vjeri i crkvi neprijateljski duh svjetovne oblasti. što ona čini crkvu orudjem za postignuće svojih državnih svrha. Veli, istina, svjetovna oblast, da je crkva moćna pripomoćnica u postizanju državnih svrha[4]), žena na pročelju stola[5]), nu to nas

[1]) Novi odnošaji, u koje je u pogledu pučke škole stupila država naprama crkvi, i koji su praktično ukriepljeni školskim zakonodavstvom ne malo svih europejskih država, poimence austrijsko-ugarske monarkije, nisu niti pri preustrojenju pučkih učiona u ovoj zemlji mogli ostati neuvaženi, s onih istih razloga, s kojih su oni i drugdje nastali.“ (Iz obrazl. vl.)

[2]) „Škola dakle spada državi i crkvi“ (Iz govora vlad. zastupn.) „Rezultat je, da crkva i država imaju raditi podpuno zajednički.“ (Iz gov. zast. Dr. Špun-Strižića.)

[3]) Sylllabus 59. [4]) „Nu pridržavši sebi to pravo, (hrv. slav. zem. vlada) nije niti crkvu, kano moćnu pripomoćnicu u postizanju državnih svrha izključila od onoga upliva na pučku učionu, koji joj ne samo po pravu i pravici

nesmeta. Ljudi bez vjere i morala pogibeljni su i svjetovnoj oblastti[1]) zato daje crkvi prava i upliva, da odgoji ljude nabožne i kriepostne, da mladeži ćud oplemeni[2]), jer tim će biti postignuta svrha države: ljudi će biti sretni i zadovoljni, da pako uzmogne to biti, dobiva crkva samo toliko upliva, koliko se čini svjetovnoj oblasti da je crkvi od potrebe.

Vjere dakle nesmatra svjetovna oblast za ono što sbilja jest, dar božji, niti crkve institucijom božjom, koja je neodvisna od države. Da me tko krivo nerazumije u ovom, što rekoh, i što ću još reći, to sjećam na onu činjenicu, da država glede škole sve odredjuje bez dogovora i pozivlje crkvene oblasti. To bi bilo nemoguće, kad bi vjeru i crkvu smatrala onim, čim jest S toga gledišta nezadovoljava me ni ona izreka: „Religiozno i moralno odgajanje mladeži je postulat državnoga reda[3]), jer tko mi jamči, da država Kristovu vjeru, koju crkva naviešta, nesmatra kano onaj g. zastupnik, koj je rekao: da je vjera samo metafizika za prosti puk, za veliku masu naroda[4]), kojom se metafizikom dovija do ideja, koje su mu inače nepristupne? Nu tada je crkva postala zavod državni, komu je dužnost navieštati puku ono, po čem će se doviti do tih na drugi način njemu nepristupnih ideja. Ako je to, koliko još imade koraka do bezvjerstva, — što još prieči, da se reče: Država je bog, njemu se klanjaj!? Ko što naime može svjetovna oblast upotrebiti za svrhe ono sredstvo, koje joj se čini najshodnije, a ukloniti neshodno, tako će moći i tada, kada se snizi vjera do puke metafizike prostoga puka, promieniti ili zabaciti samu tu metafiziku, ako bi joj se činilo, da nevodi prosti puk do onih ideja, do kojih se mora doviti, da svjetovna oblast postigne svoje svrhe; a to nije ništa drugo nego: svjetovna oblast odredjuje vjeru te izdaje svoje zakone i naredbe kako ih je izdavao Domicijan; te će početi riečmi: „Država gospodar i bog zapovieda“

U takovih okolnostih slaba je utjeha, ako se crkvi daje pravo, da po svojih službenicih sazna je-li i u koliko se pokazuje u školi kakav vjeri i crkvi pogibeljan

pripada, nego se i u samom interesu države što življe željeti mora.“ (Iz obr. vl.)

[5]) „Država ima biti jak i kriepak muž, a crkva da je moralno djelujuća žena. — — — — — — — — — — — — G. je zastupnik (Lehpamer) pogriešio, kad veli, da je ta žena iz kuće izbačena — — — — — — — ja ju vidim, da sjedi na pročelju stola. (Iz replike vlad. zastupn.)

[1]) „Treba znati, da je i država moralna moć, koja ide boljemu moralnomu cilju, da i njoj nije svejedno, da-li se ljudi goje bez vjere i morala, jer su oni njoj isto tako pogibeljni kano i crkvi.“ (Iz gov. vlad. zastup.)

[2]) „Nije pučkoj školi jedina zadaća, da skrbi samo za naobrazbu mladeži, nego da i ćud oplemenjuje, da odgojava ne samo razumne ljude, nego i nabožne i kriepostne ljude. Ali ovo posliednje nespada na državu nego crkvu.“ (Iz gov. vl. zast.) [3]) Sr. obrazl. vlad. [4]) Sr. gov. zast. Dr. Šp.-Str.

smjer, pak opazi-li ga, da potraži u svjetovne oblasti liek[1]), jer će svjetovna oblast suditi takove pritužbe s gledišta svoga, — izpitivat će jel' je opaženi smjer štetan ili pogibeljan svrhi države t. j. hoće-li usljed toga smjera postati ljudi bez vjere i morala, te tako državi pogibeljni. Kakovu dakle može crkva gojiti nadu, da će dobiti lieka? Isto tako ni malo me netješi ovaj §. 191. šk. zak. Nemogu dakle crkvene oblasti neposredno ništa odredjivati u školi glede religioznih stvari! svaki put dakle moraju njezine odredbe doći pod državnu cenzuru! Neka nitko nekaže, da je to potrebno radi jedinstva i sklada u rukovodjenju školstva; jer valjda i crkvena oblast znade, koj je njezin djelokrug u školi, a isto tako da u školi ima vladati sklad. Osim toga moglo se je zahtievati, da crkva istodobno i zemaljskoj vladi priobći svoje odredbe. Tim bi se crkvi priznalo njezino samostalno pravo glede religioznoga uzgoja; čim se pako to učinilo nije, nije-li istina, da su povriedjena prava crkve glede škole, i da nam s toga i vjera i moral dolazi u pogibelj?

Mogao bi još gdješta iztaknuti iz novoga školskoga zakona, ali mislim da već ovo dosta karakterizira duh. kojim taj zakon odiše. Neće-li i više učiniti u školi toj vjeri i crkvi neprijateljski duh, koj se je doselio iz tudjine u našu domovinu, i više, velim, nego-li se ovaj čas može i predvidjati? U tudjini je već mnogo učinio, učinit će dakle i ovdje. Nevalja se tješiti tim, što „duh kršćanski iz naroda hrvatskoga nije izčeeznuo“[2]) — izčeznut će, jer djeca vjeri i crkvi neprijateljskoga duha jesu: bezvjerstvo i indiferentizam. Ako se kod nas udomi duh taj vjeri i crkvi neprijateljski i to odmah u školi, eto nam i one njegove djece, a iz naroda hrvatskoga izčeznuo je duh kršćanski. Pa tim mislim, da sam dovoljno odgovorio na pitanje: da-li i kod nas već prieti vjeri i crkvi pogibelj?

Unijati u Galiciji.

Govoreći o „chelmskom razbojstvu“ rekosmo, da mu je najviše kriva stranka svetogjurgjevska, napose galički popovi. Ovi biahu izdajice, dočim su domaći svećenici chelmske dieceze vjerno vršili svoju dužnost, te za nju strahote propatili, oni i njihove obitelji. Čudna sbilja pojava: ljudi istoga naroda, iste vjere i crkve, rusini unijati, jedni trče iz Galicije u Rusku, drugi bježe iz Ruske u Galiciju s istoga bi reći uzroka — porad unijatstva, samo s tom dakako golemom razlikom, da jedni nemare pretrpjeti sve, samo da se neiznevjere sv. rimskoj stolici, a drugi da nemare poduzeti sve, samo da se izvede nevjera proti istoj sv. stolici. Odkuda tolika oprieka? Ključ tomu nalazimo u jednom dopisu iz Krakova, što smo ga nedavno čitali u bečkom „Vaterlandu.“

[1]) „Crkvenim oblastim pripada pravo obavieščivati se putem svojih organa o religioznom i ćudorednom stanju škole, ter prama opaženim nedostatkom tražiti lieka kod zemaljske vlade.“ [2]) Iz gov. zast. Iv. Jagića.

Prvi je i najznamenitiji uzrok velikoj prama Rusiji privrženosti unijatskih galičkih bjegunaca: njihovo vrlo hrdjavo odgojenje. Na gimnazijah predavala im se je vjera ili njemački ili poljski, po čem nit je mogla duboko prodrieti u srce nit ga raztopiti učenikom, koji su već od kuće strahovito zamrzili na sve ono, što je poljsko. U klerikatu nisu imali, vrlo riedkom iznimkom, privrženošću prama Rimu izkušanih profesora, koji bi s temelja pokrenuli načinom njihova mišljenja; dapače, kako su u galičkih sjemeništih svi klerici zajedno u naukovnicah i spavaonicah, mogaše zlim duhom opojeni mladići tim laglje napajati i druge bolje, što se u ovih upravo ni malo nije uvrieživalo ljubavi i oduševljenja napram rimskoj crkvi. Na izišavše onda iz sjemeništa tako mlohave prama crkvi novomisnike kao pomoćnike grčko-unijatskim župnikom, nisu ti preziratelji latinštine, ni mogli djelovati povoljno i uspješno. Namjesto da se usavršivanjem u bogoslovju i crkvenoj poviesti učvrste u ljubavi prama rimskoj stolici, bace se mnogi od unijatskoga svećenstva u vrtlog politike i postanu, nemogavši rad mržnje proti Poljakom s njimi i konservativno-federalističkimi elementi složno raditi, vjerni saveznici i skutonoše bezvjerskih ili bolje nevjerskih centralista, koje su čak u stvarih na škodu crkvi služećih podupirali. Sudeć po tom, kako su neki unijatski svećenici na carevinskom vieću za crkveno-političke zakone glasovali, jasno se vidi, kakova su duha i koliko odani crkvi.

K tomu valja nadalje pribrojiti i tu prevažnu okolnost da su ponajvećim dielom grčko-unijatski svećenici oženjeni imajući veliku obitelj, koje, kraj tako slabo dotiranih svojih župa, nemogu na više obrazivati dati. Prije, dok su crkve i samostani u Galiciji bili bogato podupirani od imućnih poljskih plemićkih obiteljih, brinuli su se religiozni redovi znamenito za odgojivanje sinova siromašnoga unijatskoga svećenstva; ali sad, gdje je josefinizam na samostanska dobra svoje ruke pružio, nemogu toga samostani, koji se sami s nuždom i porezom nametnutim od države g. 1874. bore, a poljsko plemstvo susteže svoju pomoć unijatskomu kleru, koje je samo proti njemu ustalo, što je onda naravnije, nego da takov za udes obitelji svoje zabrinuti otac — unijatski svećenik — onamo nagiblje, odkud mu se tolikim prividnim velikodušjem iz vlastite inicijative pomoć pruža. Unijatski dakle svećenik pošilja, kako nebrojeni primjeri dokazuju, sinove svoje u Rusiju, misli ih i te kako obskrbljene te se nada često njihovu u službi promaknuću, osobito, ako postanu, kao što opet toliki primjeri svjedoče, prelazom na schismu, izdajice crkve, kojoj je sám otac službenik u svojoj domovini. Po tom se i ovdje vidi veliki duh Grgura VII., kojim se je cieloga svoga života borio za celibat klera, kano temelj crkvene slobode i vjernosti. Oženjen grčko-unijatski svećenik može doduše u mirno vrieme biti dosta dobar pastir stada svoga, ali u vrieme progonstva i obće nužde može neprestrašeno vjeran crkvi stojati samo onda, ako je oduševljen pravim junačtvom, ali takovih je junaka medju ljudmi bilo riedko, a sad po gotovo, gdje je tolik mah preotela struja materijalistička.

S toga se i mnogi unijatski svećenik nezadovoljuje samo pošiljanjem djece svoje u Rusiju, nego ostavlja kao najamnik, da oblizuje ruske lonce, i sám stado svoje, na koje ga inače sveta dužnost veže. Kad bi živio u celibatu i uviek tako samozatajno, bio bi i dosta jak, da održi pobjedu nad raznimi ruskimi zamamami. Ali koliko je tim svećeničkim bjeguncem do požrtvovna života i samozataje, pokazuje najbolje primjer onoga, koga je ruska vlada biskupom lublinskim imenovala a car nedavno počastio redom sv. Ane. Zloglasni naime administrator Popiel ima uviek odkad je pobjegao u Chelm kod sebe mnogo kojekakvih „netjakinja“, koje onda za pitomce svoga sjemeništa poudaje, koji naravno za najkraće vrieme za to dekani postaju. Tolika moralna skvarenost svećenika udovca — kakov je Popiel — dovoljno razjašnjuje velike usluge, kojimi je taj čovjek poslužio schismi, pa se onda i ovdje, kao što kod pruskih odmetnika, potvrdjuje kroz sva stoljeća isto načelo, da čovjek, hoće-li vjeru i crkvu svoju izdati, prije sám duboko moralno padne.

Treći je razlog tomu sveudilj uzpirivana od Ruske riečju, pismom i novcem agitacija medju galičkimi rusini, naročito svećenstvom. Poljski listovi javiše neima tomu dugo, da je ruski agent Baranov nedavno u Przemyslu izplatio mirovinu svim podporu uživajućim od Rusije. Ta se viest, koliko znam, nije nigdje s ruske strane oprovrgla, i bilo bi drzovito, sve kad bi se i moglo, imena takovih izčekivati. Isto je tako poznato agitatorstvo onih u Chelm pobjeglih i sada šismatičkih popova, koji sve sile napinju, da takove unijatske svećenike, koji će im biti liepo oružje, na bieg u Rusku sklone. Pa i publicistika dovoljno podupire to rusko-šismatičko nastojanje. Ta nikakova nije tajna, tko podpomaže toli carevoj državi i vjeri odani list „Slovo“, kao što nije tajna, da taj šismatički list unijatsko svećenstvo tim revnije predplaćuje i čita, čim mu se više podpora zabranjuje od unijatskoga nadbiskupa lavovskoga.

Napokon ima tu još četvrti jasni razlog: velika naime razlika izmedju latinskoga i unijatskoga obreda, pa onda isto tako velika sličnost izmedju ovoga posljednjega i grčko-šismatičkoga. Ta je sličnost i ona razlika puno veća, nego si ju inostranac i misliti može. S onako plitkim bogoslovnim naobraženjem i slabim znanjem crkvene poviesti, kakovo se mnogi unijatski svećenici prisvajaju, nevidi mnogi onoga jaza, koj postoji medju schismom i crkvom katoličkom, te osvrćuć se samo na izvanjštinu, živi, zaslieplјen izgledom bolje budućnosti, u toj vjeri, da je unijatstvo tako blizu pravoslavja kao i Petrovoj pećini; ili bar nevidi u njem tolike pogibelji za spas duše svoje, koliku bi nazrievao, kad bi mu bilo znanje dublje, a srce manje pohlepno za materialnim probitkom. Takovo se zavarivanje sama sebe čini u prvi mah čudnovato, ali je ono u navedenih okolnostih psyhologički lahko razumljivo.

Ali reći će tkogod, da su ti isti razlozi i kod domaćega unijatskoga chelmskoga svećenstva, pa je ipak ono pripravno sve radje pretrpjeti, nego se unijatstvu iznevjeriti. Tako se čini, ali samo u prvi mah. Ona 73 unijatska svećenika, koji su, kako smo izvješteni iz chelmske dieceze protjerani, i stranom u Rusku odpravljeni, a stranom u inozemstvo pobjegli, u sasvim su drugih okolnostih odrasli, nego svećenici galički, koji su sad na njihovih župah. Istina, i chelmsko je domaće svećenstvo

većim dielom oženjeno, i tamo je ista sličnost sa šismatičkim obredom, ali s jedne strane poznaje chelmsko svećenstvo schismu vlastitim promatranjem i umije od mlada bolje cieniti ugodnosti gospodstva ruske knute, nego ono u Galiciji, a s druge je strane i posve drugčije odgojeno. Ondje u Chelmu, gdje se je schisma unijatstvu kao vrebajući neprijatelj stavila o čelo, hrabrili se mladi bogoslovi proti prietećim napastim i dokazivalo im se živimi primjeri kako stoji pravoslavje; ovdje u Galiciji, gdje se carizam nije vlastitim motrenjem poznavao, pričinjalo se je sjajem ruskih rubalja sve sjajno. To dovoljno razjašnjuje vjernost jednih, a odmetničtvo drugih.

Viestnik.

Zagreb. Prošlu nedjelju zaredio je preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović 16 djakona za presbytere. Opomenuv mlade presbytere otčinski i ozbiljno na težkoće njihova zvanja reče, da se nepovode za svjetovnim duhom, nego da se molitvom i drugimi duhovnimi sredstvi uzdrže u svom višjem zvanju. Poslie toga počasti ih objedom kod svojega stola.

— Ovih dana razposlana je svećenstvu zagrebačke nadbiskupije „osnova štatutu za deficientski fond“, o kojoj će imati viećati u Rujnu diecezanska konferencija. Osnova sadržaje 31 §§. Iz te osnove se vidi, da će iz fonda podporu primati samo nemoćni, a inače bezporočni svećenici. Samo izvanredno moći će nešta dobivati oni, koji postanu za službu nesposobni s moralnoga gledišta. U zakladu imat će svaki kuratni beneficijat prinositi stoti dio svojih dohodaka. No i svi drugi svećenici diecezanski, koji se nadaju kuratnomu beneficiju, dužni će biti prinositi takodjer stoti dio, kano prebendari, kapelani, katekete itd. Usuprot neće imati prava na podporu onaj, koga štatut neobvezuje na prinos. Bolestnici će moći takodjer dobiti podporu, da se laglje uzmognu oporaviti. Pensija je ovako odmjerena: 500 for. dobit će onaj, koj bude diecezi najmanje kroz 16 godina služio: 400 for., oni koji su služili preko 10—15 godina: 300 for preko 5—10, napokon 200 for., oni koji budu služili od 1—5 godina. U vanrednih okolnostih moći će se dati i vanredna podpora. Administrator fonda bit će jedan kanonik, odredjen od ordinarijata sporazumno s metrop. kaptolom, prinose će kupiti i pošiljati svakoga polugodišta podjašpršti, a pensija će se dizati svakoga četvrta godine. Nad administracijom stoji generalna skupština svećenstva, koja će se prama potrebi svake treće godine sazvati. Predsjednik je ordinarius; članovi: kanonik administrator, dva odaslanika metr. kaptola, svi podjašpršti, jedan odaslanik iz svakoga kotara, pa jedan zastupnik diecezanskoga oficija i sjemeništa, prebendara i kateketa zagrebačkih, svećenika, koji se knjigom ili školstvom bave, napokon bilježnik od skupštine izabrani izmedju zagreb. klera. U ime ove skupštine nadzirat će upravu centralni odbor, komu će biti predsjednik naimenovan od ordinarijata, za tim će biti članovi: kanonik administrator, kanonik odbornik metr. kaptola, 12 članova i bilježnik — izabrani od generalne skupštine. Jedini bilježnik dobiti će za svoj trud nagradu.

— Na konkursu za klerikat dne 4. o. m. primljeni su u ovdješnje nadbiskupsko sjemenište sljedeći mladići, i to: u bogoslovje Živoder Franjo; u 8. gimn. razred: Pogačić Gjuro, Kociper Ivan, u 7. gimn. razred: Crnić Matia, Chocholač Josip, Martinković Ljudevit, Bunić Ljudevit, Cicak Ivan, Janda Vilim, Korenić Stjepan, Vidmar Stjepan, Paulić Gjuro, Bosek Mijo, Hadžija Stjepan, Karabelj Stjepan, Kraljić Valentin, Budanec Dragutin, Tušek Stjepan, Klepač Franjo, Hercezi Dragutin, Kiš Adolf, Kutnjak Pavao, Medvedec Ivan, Kolarić Leonard, Becić Dragutin, Martinović Ivan, Badaj Alexa, Mihaljenović Mirko.

Knjižtvo. Znajući, da je koledar najbolje sredstvo za širenje koristne pouke i dopuštene zabave u puku i tim i za postizanje zadatka, koji ima družtvo sv. Jeronima, odluči glavna skupština toga družtva držana dne 21. Siečnja t. g., da se družtveni koledar Danica izda u što više moguće primjeraka i u cienu što manju. Odbor prama toj odluci dade Danicu tiskati *u 10.000 komada*, a komadu udari cienu *samo 25 novčića*.

Danica je već naštampana i sad se veže; do kraljeva bit će je na prodaji. Ima punih 12 štampanih araka, tri liepe izvorne slike i sadržinu veoma različitu i zanimljivu: pripoviedke od Šenoje i Miškatovića, pučku glumu i pjesama od Trnskoga, glasbotvor od Kuhača, zdravoslovnu razpravu od dr. Frane Henslera, gospodarske crtice od P. Zoričića, tumačenje novih mjera od dra. B. Šuleka itd. Sáma imena pisaca jamče za valjanost članaka.

Odbor je, kako se vidi, učinio sve, što je mogao, da se postigne nakana, koju je imala pred očima glavna skupština stvarajuć onu odluku. Nu tim je učinjeno tek pola: sada treba trgovaca i pretržaca, koji će koledar raznieti po svem narodu. U tu je svrhu odbor na sve strane našega naroda razposlao pozive, neka povjerenici i prijatelji družtvu i u obće narodnoj našoj prosvjeti preuzmu razprodavanje Danice. Družtvo će *sámo platiti poštarinu* i dati *dvadeset postotaka* od iznosa za prodane komade. Molimo dakle sve rodoljubce i one, kojim naš posebni poziv nije dopao rukû, neka izvole naručiti i razprodati što više moguće komadâ Danice, jer će se jedino tim i svrha onoj odluci postići i ukloniti silna šteta, koju će imati družtvo, ako se ne razprodadu svi komadi Danice. Naručbine neka iznose barem 25 komada, inače je družtvu gotov gubitak radi poštarine, osim ako tko naruči i manje komade posebnom prilikom iz Zagreba.

Molimo naročito rodoljubce u Slavoniji, neka nastoje naš koledar udomačiti u ondješnjega puka; jer znamo, da onuda špekulacija širi nevaljale koledare idući samo za dobitkom a nemareć za štetu, koju rdjava roba nanosi umu i srcu puka. Tko se nemože sám pačati razprodavanjem koledara, mogao bi morda naći u svojoj okolini čestita trgovca ili drugoga poštena čovjeka, kojemu bi družtvo moglo povjeriti razprodavanje; od nesolidnih prodavalaca bila bi družtvu gotova šteta.

Ponude neka se pošilju i to čim prije, preč. g. prepoštu i kanoniku Tomi Gajdeku, predsjedniku družtvenomu.

U Zagrebu dne 1. Kolovoza 1865.

Dr. *Franjo Iveković*
urednik družtva svetojeronimskoga.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Ferdinand Relković, žup. u Novoj-Gradiški, imenovan je namjestnim podarhidjakonom kotara gradiškoga. Karlo Kabaković, nadstojnik naukah u požežkom orfanatrofiju, postavljen je za privr. upravljatelja župe u Bučju, a Gavro Golubić, duh. pomoćnik u Vrbovcu, župe u Dubovcu kod Križevacah.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 32.] U Četvrtak, 11. Kolovoza 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6. stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Obitelj i škola.

Piše *Ivan Jakovina.*

(Dalje.)

Što smo uglavili dokazi, crpljenimi iz narave same stvari, koju razpravljamo, to podkriepljujemo ugledom čuvenih muževa, koji su se javnim svojim znanstvenim djelovanjem liepa glasa u učenom svietu dostali. Mi istina ondje, gdje sama narav predmetu glasno i jasno govori, ne gledjemo mnogo, što će tko kazati. Za nas tek toliko navodi vriede, koliko su na istini osnovani, iz sućtva predmeta crpljeni. A da vrelo mora biti bistro i čisto, to se i od sebe razumieva. Sasvim tim mnogo vriedi razviditi, kako ob upitnom predmetu sude muževi naučni, zreli, koji su vikli stvari objektivno razpravljati. Navodimo takove, kojih nije razloga sumnjičiti s pristranosti.

U tom pogledu proneo je nekadašnji franceski ministar nastave, grof Salvandy, ove znamenite rieči: „Pravo obitelji na samu sebe ukazuje se u poviesti posvećenim na svakom listu anala i zakona onoga naroda, koj je stari sviet svojimi zakonici poplavio, a novi njimi obogatio. . . U toj svojoj častnoj kolievci rodjeno, kroz dugi niz vjekova rimskimi načeli i zakoni zadajano, ne vidje nikad kršćansko družtvo, da bi mu se pravo otčinske vlasti na uzgoj pobijalo. Neodgovoran ni ljudem ni zakonom, odgovarati će otac obitelji Bogu; a to je dovoljno, radi bo se o probitku, koj se njega bliže tiče, nego družtva, kad bi pokazalo sklonost, da se umieša. Otčinsko je pravo starijega poriekla nego je karta 1830. Napisano je u zakonu, koj bi vanredne okolnosti ili ljudi jednoć mogli zlo razumjeti, nu od koga miroljubiva uredjena vladavina, zakonito i razborito zakonarstvo ni za vlas odstupiti ne smije. To pravo diete moralno rukovoditi, intelektualno razvijati, kojemu ćemo svoj imutak i svoje ime namrieti, to pravo je istina pogledom na slobodu nastave. Sve ostalo je slučajno, može se pobijati. Sa obitelju je družtvo začelo. Družtvo je njezin razvoj i podoba. Državi su samo ona prava, koja iz toga svoga vrutka izvodi." [1]) Ista je načela potvrdio u jednom svom parlamentarnom govoru Guizot: „Prva prava, koja idu pred svakim drugim pravom, jesu prava obiteljska: to su prvobitna nepovrediva prava." [2]) A Portalis kaza: „Država pomaže obitelji, nu je ne iztiskuje." [3]) Tako Francezi, kod nas manje poznati. Prodjimo na Niemce. Oni su nam bliži. Navodimo nazore dviju muževa, čuvenih celebriteta novijeg doba u državoslovnih naukah. Mohl se je ob upitnom predmetu ovako izrazio: „Pravna država ne može imati drugoga cilja nego taj, da život naroda, koj zajedno obitava tako uredi, da se svaki pojedini član u što moguće slobodnoj i svestranoj vježbi i uporabi svih svojih moći i snaga podupire i promiče. U čem ima ta pomoć, to promicanje stojati lasno je uvidjeti. Sloboda je gradjanâ uz taj životni nazor vrhovno načelo. On sam valja da radi i da se kreće u okviru razuma i prava. Upravo samostalna obrazba je njegovo pravo i dužnost naprama samomu sebi. Država ne zamjenjuje podnipošto, progutav narod, ukupna života njegova, ona je tek veoma možno i neobhodno potrebito sredstvo za obrazbu narodnoga života. Državna podpora može dakle biti samo negativne naravi. Ona uklanja onakove zapreke i prepone, koje pojedinci odstraniti ne mogu." [4]) Profesor Dr. Bluntschli, glasovit državoslovac našega vremena, govori

[1]) Die Erziehung von Dupanloup. 2. Theil. Mainz.
[2]) Ibidem. [3]) Ibidem.
[4]) Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates 2. Auflage. Tübingen. Laupp. S. 7. u. 8.

ovako: „Diete je od naravi roditeljem i obitelji povjereno, njihov bo je to član. Njim dakle, a ne državi nadleži prava briga uzgoja. Pa i kada je država ili obćina prisiljena, kao što je naprama neimućnim sirotam obvezana, — zauzet se za uzgoj malenih, to može i u najpovoljnijem slučaju tek obiteljski uzgoj oponašati, pa će ipak još uviek osjetliva nestašica preostajati, koju će i najbrižljivija i najčovječnija javna gojitba tek ublažiti, a ne skroz ukloniti i popuniti moći. Veza zajedničke krvi, individualnoga i duboko prepletenoga obiteljskoga života, osobne ljubavi i pieteta roditeljâ i djece, državni zakoni do vieka ne nadoknade. Takav prehvat države u svetinju individualne slobode i u pravo obiteljskoga života, što je ona štovati dužna, ne može se na državnom pravu utemeljiti, a bio bi jednako pogibeljan, ko što i protupravan. Samo toliko koliko nužda nadskrbničko posredovanje zahtieva, — buduć u pojedinih slučajevih obitelj svoje dužnosti ne može vršiti ili ju posvema zanemari, — imade oblast povoda i prava, da na prazno ostavljenu mjestu obitelji pomogne.[1]) „Čini mi se, da javni uzgoj skroz izvan okvira leži, u kojem se djelovanje države kretati imade."[2]) Rieči su i jednoga i drugoga i trećega tako jasne i razgovjetne, da jim komentara ne treba. A jesu i tako odrešite, da ne imade mjesta nikakova sumnja, tko da je pravi gospodar u pučkoj školi.

5. Što tu navedosmo, misli su pojedinaca. Razsvietlit ćemo našu stvar praktičnim životom najprosvietljenijih naroda u prošlosti i u sadašnosti. Prošlost je vazda uputno svjetovati, da se kako valja orientiramo. Jer ona je i temelj sadašnjosti a i pouzdana učiteljica u svih okolnjostih. Rado se osvrćemo na stare Grke i Rimljane. Njim koješta dugujemo. Učiteljevahu nam kroz vjekove. Ostavili nam nenadmašivih uzorâ, vrlinâ i dobrinjâ, koji bi mnogoga prosvietljenika naše dobe posramili. Pak jeda-li su se oni na gvozdenih krilih pedagogičko-didaktičkoga monopola u one bajne krajeve kulture vinuli, u kojih ih mi i danas jošte samo stizati možemo, ali stignut tak lahko ne? Ne. To je medju hellenskimi posestrimami kušala samo Sparta. Pak u nje ne bje poleta. Ostala je daleko u svem za premicom Atinom. Solon je bio od najobrazovanijih i najplemenitijih muževa svoje dobe. On uvidi, da je država takova, kakovi su državljani. S toga je u svom zakonodarstvu pozornost i na gojitbu obratio, a da nije roditelja njihovoga prava lišio. On obnarodova, da su roditelji gospodari i pravi odhranitelji svoje djece. Zabranio jim je, da što onda jošte uobičajenu, prodaju kćerî. Obće školske obvezanosti on ne zavede. Zadovoljio se time, što je namako svakomu priliku, da se bezplatno naobrazi. Ako je otac odnemario diete svoje naobraziti, izgubio je pravo, da ga u stare dane pomaže.[1]) Kod Jonjanâ, osobito Atinjana vladaše tanahan nazor ob odnošaju pojedinaca k cjelosti, tako da je bio uzgoj, nebivši od države posvema odcieplјen, u bitnosti ipak posao obitelji.[2]) Najvažnije gojilište u starih Rimljana bilo je obiteljsko plamenište; jer u rimsko doba bio je otac zajedno i učitelj svojoj djeci.[3]) Pravo govoreć škole u Rimu nisu bile državni zavodi nego djelomice skroz osobna poduzeća učitelja, djelomice pako obćinski zavodi. Kasnije je bilo u svih znamenitih državnih gradovih takovih škola. Država je kod obrazovanosti samo toliko izravno uticala, u koliko su u Rimu i sami carevi od Vespasijana ovamo odličnim učenjakom za njihova vrstna predavanja plaćali. Kako je vidjeti, pedagogijsko-didaktička poviest starih Hellenâ i Rimljana nam svjedoči.

Tvrdilo se, da je školsko pitanje već riešeno. O toj tvrdnji ćemo mi niže svoju reći. A sad već poričemo, da se je svigdje školsko pitanje na uštrb obitelji riešilo. Za dokaz ćemo govoriti o najslobodoumnijih i najprosvietljenijih državah, Englezkoj i sjedinjenoj Americi. Ondje smo vikli tražiti uzora, ideala. Triezan će se čovjek i ovdje i ondje mnogo moći naučiti, a da se nepodade obsjeni, kano da bi sve, što je u stanovito vrieme, u stanovitih odnošajih uz stanovite uvjete shodno i sgodno, već samo zato na svakom drugom mjestu, gdje onih uvieta ne imade, pristati moralo. Odmahnimo za čas krilom duha preko kanala La manche medju onaj sretni narod, koj je toliko samim sobom zavladao, da životnih interesa teoretičnoj tančini tako lahko više ne žrtvuje. S čega mu i epitet praktičnoga naroda. Ele da vidimo, čiji duh ondje školom odiše!

Godine 1870. stvori se u Engleskoj novi napredni školski zakon. Taj zakon je u pravom smislu rieči slobodouman. On je konkretan izraz naših nazora. Ne steže ni ne krnji ničije slobode. Obitelji, obćini ostavlja najšire polje slobodnoga kretanja. Gdje pojedinci ne mogu, ondje jim državna oblast u pomoć pritiče. Ciena te po-

[1]) Bluntschli. Allgemeines Staatsrecht. 4. Aufl. 2. Band. München. [2]) Humbold. Idee zu einem Versuch die Gränzen eines Staates zu bestimmen. Breslau.

[1]) Dittes. Geschichte der Erziehung u. Unterricht. S. 52.
[2]) Culturgeschicte in ihrer natürlichen Entwickelung v. Fr. V. Hellewald. Augsburg. 1875.
[3]) Dittes. Gesch. der Erz. S. 65.

moći nije žrtva obiteljskoga prava kod uzgoja. Država diže sirotinji školu svojim troškom, nu se ipak ne gerira u njoj neograničenim gospodarom. Sva skoro prava prodju na samu obćinu. Jer obćina si bira školsko vieće i po novijem zakonu od god. 1873. Ob odluci toga vieća — school board — visi školska obvezanost ili neobvezanost za pojedine obćine, ko što i sva unutarnja i spoljašnja školska uredba. Država ne samo da ne traži u školah, što ih je svojim troškom podigla, obligatorno bezvjerstvo, već naročito zahtieva, da bude svaka s kojom konfesijom spojena, ili barem da se u njoj autoriziranoga izdanja svetoga pisma dnevice po koj odlomak čita. Država plati za siromašno diete školarinu, samo diete godimice stanovitom svotom podupire, a ipak mu slobodnu volju ostavlja, da polazi učionu koju i kakovu hoće. Pod jedinim tim uvjetom dieli država pojedinim školam podporu, da budu državnomu nadzorniku otvorene. Čim je revniji polazak, sposobniji učitelj, uspješniji napredak, veća je godišnja podpora i školam i pojedinim siromašnim učenikom. Škola, koja odbije državni nadzor, ima sva prava i svu slobodu javne učione, jedinom tom razlikom, šta ne može dobiti godišnje državne podpore. Prije no namjesti visoko školsko vieće — Committee of Council on Education — državne školske nadzornike, pita u predstavnikâ onih vjerskih obćina, s kojim nadzirat se imajuće škole u savezu stoje, savjet. Pa i onda, kad nadzire, ne ima se u ništa pačati, već jedino gledati, jesu-li se i u koliko izpunili uslovi za godišnju podporu. A to je, kako rekoh, mar u polazu, uspjetak u obuci, sposobnost učitelja. Jer podpora i nagrada stoji s otimi uvjeti u upravnom razmjeru. Čim je učitelj više predmeta predavao, više sati godinom u školi boravio, više mara pokazao, veću sposobnost na vidik izneo: veću će koncem poljeća dobiti nagradu. U Englezkoj nije obligatorna bezvjerska škola zakonom zavedena. I tu se je princip slobode štovao. Obćini je prosto i zavisi jedino o njezinoj slobodnoj odluci, koće-li konfesionalnu ili bezkonfesionalnu školu imati, a da se oblast državna nesmije išta ovdje miešati. Englezko je zakonarstvo u toj točki koliko slobodu, toliko saviest svojih državljana dostojno poštovalo. Tko bi kod nas želio sjeme slobode sijati, mi bismo ga uputili na te uzore slobode; a da ne oponaša i ne importira u domovinu nakaženo i posvema izobraženo lice njemačkoga liberalizma. Englezki je narod i slobodan i slobodouman: sloboda mu krv i put pronikla. On je vikao od svoje slobode i porabu činiti. Koliko je mila institucija bezkonfesionalizma narodom u obće, vidit se može iz proporcije konfesionalnih i bezkonfesionalnih škola u Englezkoj. U Englezkoj i Valesu imade 22.647 konfesionalnih škola sa 1,549.312 učenika; dočim bezkonfesionalnih ne ima no 359 sa 43.098 učenika. Pak te bezkonfesionalne niti nisu prave narodne škole, već su zavodi većinom takove ruke, da se u njih karakteristika konfesionalizma tako lasno ostvariti niti ne može. Veći je dio tih škola zaveden za nieme, gluhe, sliepe, idiote, obrtnike, gospodare i t. d. Rado sam doživjeti, da vidim koliko će po postojećem školskom zakonu godine $187^5/_6$. u Hrvatskoj konfesionalnih škola biti? Kad nam ih je sve uzelo, tko-li će prvu otvoriti

Iz svega se vidi, da je naš nazor u Britanaca dobro prošao. Zabrodimo der za čas put Amerike, zemlje slobode; svomu životnomu principu nesmiju se sjedinjene države niti u školi iznevjeriti. Bila bi to nespodoba, koja bi skladno lice slobode izobrazila. Kako je znano, u saveznoj sjevernoj Americi imade svaka pojedina saveznica dosta široku autonomiju, gdje se ona svojom voljom kreće. A ovamo ide bezuvjetno i nastava. Tu si svaka pojedina država školske zakone kroji onako, kako njoj se za mjestne okolnosti najsgodnije čini. Nije doduše svigdje onako, kako bi objektivna presuda pravo i zdravo sudila. Nu pravo, upliv, samoodluka obitelji okolo pučke škole je skoro u svih državicah netaknuta ostala. Tamo se je toliko obiteljsko pravo okolo pučke nastave uvažilo, da se je tu i tam i preko ovlaštene granice pošlo. Kao n. p. da obćina može svoga učitelja svaki čas odpustiti. Država si je pridržala samo vrhovni nadzor, što ga vrši svojim vrhovnim školskim nadzornikom. Uz taj nadzor imade obitelj svaku slobodu. Svakomu je prosto školu dizati, obučavati, školi vjerski karakter dati. Bila škola javna državna, bila privatna, za svaki slučaj pripada obćini birati si starešinstvo od tri lica, koji u svem, što se to nutrnje to spoljašnje školske uprave i uredbe tiče, odlučuju. Obće školske obvezanosti neimade. Diete polazi školu gdje hoće i kako dugo hoće. U pojedinih državah dobivaju i privatne škole primjerenu kolikoći polaznikâ iz državne školske zakladnice podporu. Škola je skroz zadahnuta i proniknuta skoro u svih državicah obiteljskim duhom. S toga i je ona pravi odsjev obiteljskomu životu. Kada si upoznao ćudorednu snagu škole, saznao si koje je ćudoredno stanje obćine. Katoličko pučanstvo baca ugodnu svjetlost na svoje škole. Naći ćeš takodjer razkalašenih inovjernika, koji su otrovom svoje moralne pokvarenosti sav uzgoj osakatili.

*

6. Tako je u Americi, onako u Englezkoj s pravom što ga imade obitelj na uzgoj svoga poroda. A kod nas? Sasvim inako. Godinom sedamdeset četvrtom splahnuo nam ga nov školski zakon. Ovisan položaj naše domovine, tudji ovlašten i neovlašten upliv zadahnuo je naš školski zakon austro-magjarskim duhom; a taj je ne samo crkvu u prikrajak potisnuo, već i obiteljsko pravo u mnogom ignorirao. Ono malo prava, što se obitelji dopitalo naprama ogromnomu teretu, što joj ga je na ledja navalilo, izčezava. Pa ni to malo neimade toliko naravi prava, koliko prisilne dužnosti. Rieči, što ih je u generalnoj debati revni otačbenik, narodni zastupnik, g. Lehpamer proneo, posve su opravdane. „Ti si obćina sagradi školu, ti ju i uzdržavaj, a meni je jedino pravo do nje.“ Veoma nas boli, što se u cielom saboru tom prigodom nije čula ni jedna rieč, — do ovih, što ih je izustio g. Lehpamer u svom duhovitom govoru na obranu crkve i vjere, kojom bi se bilo pravo obitelji na školu iztaklo. Govorilo se o pravu državnom, branilo se pravo crkveno: ob obitelji ni slova. Razpredali se govori o predmetu, koj se najbliže obitelji dojimlje, koj je najviše njezin interes; a nebilo ga, tko bi barem ime obitelji pripomenuo. Budući se nije nitko bio digao, da obitelj i njezin upliv u pučkoj školi obrani, nije bilo povoda, da ga tko pobija. Nu kad se je branilo državno stanovište naprama crkvi, navodila se i na razan način razvodila poglavito dva razloga. Reklo se: „Tako se je to pitanje drugdje riešilo.“ „Državi je pravo brinuti se za nastavu naroda.“ Kad bi tko bio obiteljsko pravo malko oštrije iztaknuo, ne znam, kako bi se bili zagovoritelji državnoga monopola ponieli. Nu počem sam slušao, gdje su se ta ista dva tobožnja razloga i naproti obiteljskomu pravu na obranu državne centralizacije iznašala, držim si prigodom ove razprave za dužnost, da u nje dublje pogledam.

Da vidimo, koliko drži prvi razlog: „tako se je to pitanje i drugdje riešilo.“ Tko to tvrdi, taj je u bludnji. Školsko se je pitanje riedko gdje definitivno riešilo. A ondje, gdje se je riešilo, kako naši protivnici žele, tek se je razplelo i u neslućenih dimenzijah razmahalo. Jer nepravda nije konačno riešenje prieporních pitanja. Voda se uztalasana tako dugo ne smiri, dok se na prirodnom zakonu ravnovesja ne slegne. Tako se i politička pitanja, sa svoga prirodnoga stanovišta pokrenuta, tako dugo ne spokoje, dok se poslie razna trzanja i talasanja s nova na naravitu stazu ne navrate. Dok se školsko pitanje natrag ne vrati na onaj stožer, s kojega ga je revolucija četrdeset i osme godine pokrenula, ne imade ni govora o njegovu uspješnu riešenju. Možete ga navraćat i ovamo i onamo, dok ga na njegovu prirodnu kolotečinu ne naputite. A temelj, osnov, stožer, kolotečina mu je upravo obitelj. Obitelj se u svom nepovrzivom pravu krnjiti ne smije. Kad se je obitelj uvredila, uvredjen je u njoj narod. Zakon, komu je takav osnov, nosi u svom zametu klicu razpada. Država ima doduše pravo tražiti od obitelji žrtava; nu samo materijalnih, moralnih nikada. Badava sve trzanje i upiranje modernoga liberalizma. Ima granica, preko koje državnoj vlasti nije poći, a da ne prehvati u prava, koja su više naravi, nego da bi pojedinci smjeli od njih odustati.

Prodje-li se jedared prieko te zasade na dnevni red, tada se nije više gdje ustaviti. Svemoć državna jest posvemašna nemoć pojedinaca, negacija slobode, tiraniziranje savjesti. Tko dakle hoće da pitanje pučke nastave definivno rieši, taj mora s obitelju računati. Jer tu se radi na prvom mjestu o njezinom pravu i najsvetijem joj interesu. Inače ga riešiti znači obitelji rat zakazati.

(Konac će sliediti.)

Slavna obrana crkvenih prava.

Kada se je Napoleon I. koncem prvoga decenija našega vieka dovinuo do vrhunca svoje moći, htjede i crkvu pod svoj jaram skučiti. Katolička crkva u njegovoj državi imala bi biti državnom crkvom. Da to postigne, silio je Napoleon dobroga i blagoga papu Pija VII., da služi francezkoj politici, premda bi se time papa radi neprekidnih francezkih ratova zamjerio bio cielomu svietu. Kada je papa zahtjeve careve, nedostojne otca kršćanstva i viestnika mira, postojano odbijao, bude poslie mnogih muka zasužnjen u Francezku odveden, od svojih savjetnika odružen, pa i države svoje lišen. Ali i sada poslie više godišnjih nevolja i prietnja neprista on uz osnove Napoleonove. Prije svega kratio se je biskupom od Napoleona po francezkom konkordatu imenovanim papinsku potvrdu i instituciju podieliti tako dugo, dok je u zatvoru, i dok slobodan nemože odlučiti, nastojeć uz to, da odstrani svaku mogućnost, da ti kandidati biskupske časti kao generalni vikari od kaptola izabrani nedobe u svoje ruke uprave dieceza.

Bilo je to tužno doba za kršćansku crkvu. Duh „prosvjete“ prodro je i u katoličku crkvu i obuzeo velik dio svećenstva, neke od njih opojio upravo protukršćanskim duhom, a druge barem željom za novotarijami. Ideja državne i narodne crkve obuzela je sve, te se pokazivala u nepouzdanju i neprijateljstvu proti papinskoj stolici, [stavljajuć joj pretjerane zahtieve podupрte samimi

biskupi i svećenici; gdje su pako bili svećenici i laici boljim duhom nadahnuti, nisu imali moći, da se opru, jer su mislili, da će crkvi u svietu njoj toli protivnom najbolje služiti skrajnom popustljivošću; k tomu dodje i to, što je francezkim prevratom raztrgano bilo hierarhično uredjenje crkve, ili barem posve zamršeno; mnoge biskupske stolice bijahu prazne, kaptoli raztjerani, a na mnogih mjestih nije bilo niti provizorne uprave; biskupi pako Napoleonom imenovani po konkordatu od 1801. bijahu vjerni pristaše carevi, ili barem prijatelji „vječnoga mira“, tako nazvani radi bezkrajne svoje popustljivosti; kaptoli napokon bijahu takodjer velikim dielom puni kreatura carevih.

Takovo bijaše stanje crkve. Njoj nasuprot silna moć cara u najsretnijih godinah njegove vlade, pa ta moć u rukuh genialnoga muža, koj se nije žapao latiti ma kakova sredstva. Pričinilo se je kadšto, da je postigao svoj cilj, jednom po narodnom saboru, što ga je u Parizu sazvao, a jedanput dapače pretjeranom popustljivošću papinom. U oba slučaja pokaza se naskoro, da se je prevario. Za sve godine borbe prolazni bijahu carevi triumfi, a i te si je stekao sbog slabosti crkve. Češći bijahu porazi svietske moći. Već pitanje, što ga je Napoleon stavio crkvenomu vieću u jeseni g. 1810., a poslie narodnomu saboru 1811., kako se može biskupom od cara imenovanim pribaviti kanonička institucija, kada ju papa uzkrati, zasjeni ponješto sjajnu periodu njegove vlade. — Neprestano je kušao, da se povoljno rieši njegovo pitanje, jer je uvidio, da u tih borbah, kojim on nije dorasao, gubi i njegova čast i interesi državni. Postigao nije ništa. Kada mu je pako u jeseni 1813. počelo sunce zapadati, popustio je u mnogih točkah; al buduć nije jošte pravedan bio principu crkve, nije postigao opet ništa. Pitanje nije bilo jošte riešeno, kada je 1814. kazneća ruka božja Napoleona s priestolja bacila; nije uspjeo, da crkvu po svojoj volji uredi. Godinu kasnije putovao je na svetu Helenu, a prognanik Pij VII. mogao se je slavno vratiti u Rim, za crkvu pako nasta sretnije doba, preporodom crvenoga duha tako, da se je napadanju liberalnih država mogla crkva oprieti silom nepobjedivom moći.

Spomenuta borba od g. 1808. do 1814. pruža nam mnogo pouke osobito za naše doba. Spomenuti ćemo potanje jednu samo zgodu belgijske onda Francezkoj spadajuće biskupije gentske, jer je vrlo poučna ne samo za nas katolike, već i za naše protivnike.

Kada je u Lipnju g. 1811. otvoren narodni koncil, ili bolje državni koncil biskupa francezke, talijanske i njemačke narodnosti, koji bijahu pod vladom Napoleonovom, pokaza se odmah kod debate o adresi, koja bi bila odgovor caru, da može Napoleon računati na mnoge pokorne pristaše svojih osnova, al takodjer i na energičku oposiciju. Niemac posvećeni biskup u Münsteru Gašpar Max Droste-Vischering predloži prvi kao prvi zahtjev koncila, da se papa pusti na slobodu, jer da nevalja koncil bez potvrde papine. Zahtjev ovaj nadje i mnogobrojne podpore, pa premda se je s druge strane govorilo, da se valja obazrieti na cara, ipak prodre adresa, koju je Napoleon zabacio. Takodjer komisija izabrana u tu svrhu, da prouči, kako bi se mimoišle papinske bule, a biskupi ipak primili kanoničku instituciju, nije obradovala cara, bijaše bo u većini za to, da se ničim nemogu nadomiestiti papinske bule, kojimi potvrdjuje biskupe u njihovoj časti. I sam koncil hotio se je tako izjaviti, neobzirući se na prosvied nekih kreatura carevih, kada ga car razpusti. Vrieme dok se novi koncil sastane, upotrebio je car, da si što grožnjom, što molbom biskupe učini sklonimi, a to je i postigao, jer kada se je koncil sastao, zaključi caru u prilog. Ali cilja svoga, kako jur napomenusmo, nije postigao. Manjina biskupa radila je proti, pa i od pape dane concessije nisu bile caru po volji, s toga je i zabacio papinski breve.

Medju sredstvi, koja je upotrebio car, bijaše i zatvor, kojim je kaznio mnogo sebi protivnih biskupa. Tako je knez Mavro Ivan Broglie kao izseljenik više godina djelovao kao svećenik u Poznanjskoj. 1803. vratio se je u Francezku. 1805. postao je biskupom Acquijskim, a 1807. biskupom u Gentu. Napoleon ga baci u zatvor Vincennes, a do g. 1814. na otok Margaritu, koj je od vremena željezne maske, pa sve do maršala Bazaina u naše doba mnogoga visokoga sužnja primio.

Napoleon nastojao je svakako, da se rieši toga biskupa. Al ta misao, biskupa jednostavno skinuti, misao, koja se znamenitim duhovom, kao što je Falk i družba mu, sitnicom čini, bijaše Napoleonu, prem na vršku njegove sreće i moći, za vrieme najsmjelijih osnovah, presmjela. Za cielo vrieme zavade njegove s papom nastojao je izposlovati, da mimoide papinske bule, kojimi se potvrdjuju biskupi, pa je nastojao i silom i grožnjom prisiliti papu, da na to pristane, da biskupa potvrdjuje nadbiskup, nadbiskupa pako najstariji biskup sufragan, dakle svakako da potvrdjuje zakoniti crkveni dostojanstvenik; nije mu dakle u tom pogledu „katolički biskup“ a la Reinkens, kod čijeg postavljanja absolutno nikakav organ katoličke crkve sudjelovao nije, ni iz daleka na um pao, budući je dobro znao, da takav biskup nije katolički biskup, i da ga katolici neće priznati, isto tako nije skinuo zatvorenoga biskupa Broglia, već je nastojao, da se sam zahvali.

To mu podje za rukom, ali se tim ipak nije Napoleon primaknuo svojemu cilju; vez, koj spaja katoličkoga biskupa s njegovom biskupijom, može samo papa kao vrhovni vladaoc crkve, ili smrt razriešiti. Buduć nije papa potvrdio odstup Brogliev, ostao je on i nadalje zakoniti biskup gentski, namjestnik njegov upravljao je biskupijom, ali biskupska stolica nije bila prazna, nijedan svećenik nije smio drugoga biskupom priznavati. Napoleon nije zato mario, već je imenovao nasljednikom kneza Broglia poslie bisk[illegible] Tempe-u in partibus in-

fidelium: de la Brue-a de st. Bauzille, koga je jedna čest kaptola, komu članovi bijahu od cara imenovani, izabrala vikarom, pa kao takav upravljao je on biskupijom. Slično dogodilo se je u Münsteru, gdje je kasnije nadb. kolinski grof Spiegel, kao Napoleonom imenovan biskup, proti izričnoj zabrani papinoj upravljao biskupijom kao vikar, dočim je kanonik Clement August Droste-Vischering branio prava crkve od nasilja francezkoga osvojitelja istom hrabrošću, kojom je poslie kao nadbiskup kolinski i nasliednik grofa Spiegela zastupao crkvena principija proti pruskoj vladi.

U biskupiji gentskoj nasta veliki metež, kada je taj namjestnik proti svakomu pravu počeo upravljati biskupijom. Kaznio je ekskomunikacijom i interdiktom, al ipak velik dio svećenika i vjernika uzkrati mu poslušnost, a držanje sjemeništnih pitomaca u Gentu i Brügge bijaše upravo uzorno. Sjemeništa dobiše nove upravitelje. Ovi pokušaše sva sredstva nebi-li sklonuli mladiće, da pristanu uz Napoleonova poslanika. Drugi dostojanstvenici kao n. pr. kanonici podupirahu ih u tom, al sve bijaše badava.

Bijaše ih 300. Od pravih seminarista nije odpao niti jedan, a od mladjih jedva šestorica. Napokon im stave ovo: Ili pokornost „biskupu“ ili će se sjemeništa zatvoriti, a pitomci uvrstiti u vojsku. — Težak bijaše to doista položaj tih mladića. Baš je najsjajnija vojska, koju je sviet ikada vidio, izginula na ledenih poljanah ruskih, nove se vojske sakupljahu, da ih u Njemačku u klaonicu odvedu, jer se je njemački narod oduševljen za slobodu digao na oružje. Smrt ili uz život gubitak stališa stojaše im pred očima. Seminariste moleć klečahu u svojoj kapelici. Bolje vojnik nego skizmatik bijaše im lozinka. Još ih jednom pokušaše nagovoriti, al badava, s toga budu iz sjemeništa odmah odvedeni u kasarnu.

Napoleon je biesnio. Nije mu bilo dosta, što je iztrgnuo te mladiće iz stališa njim miloga, već zabaciv svaku i najpravedniju reklamaciju, odredi, da se imade s njimi postupati kao s onimi, koji su se uztegli od vojničke dužnosti, te po tom budu zatvoreni na tvrdji Vesel. Zatvoreni bijahu u vlažnih i tamnih prostorijah u družtvu najsurovijih ljudi, mučeni svakim gadom osobito od štakora, koji su mrtva trupla oglabali, a k tomu nadodju i nevolje obsiedanja. Od 2. Siečnja 1814. bijaše tvrdja Vesel od saveznika obsjednuta. Hrana bijaše zla i slaba, porodiše se kužne bolesti, broj posade smanji se na polovicu, a i sami častnici počeše se tužiti, da poslie dolazka seminarista sve ide po zlu.

Seminariste bijahu u svom uvjerenju čvrsti. Uzprkos svim nevoljam, uzprkos kužnoj bolesti, koja je i medju njimi biesnila i 49, velim 49, žrtava uzela; uzprkos svemu tomu niti da bi se jedan iznevjerio, da se oslobodi svojih nevolja. U koliko im bijaše moguće, nastojahu da pridrže život sjemeništni. Zajednički obavljahu molitve, meditacije i duhovna vježbanja, jedan tješio je drugoga, a svi zajedno bijahu na uslugu bolestnikom, gledajuć mirno smrti u oči.

Cielo gradjanstvo Veselsko, katolici, protestanti i židovi štovalo je ove izpovjednike, natječuć se, da im stanje olahkote. Brinuli su se za bolju hranu i podvorbu, a bolestnike primali u svoje kuće, nemareć da bi se sami mogli okužiti. Mnoge oteše tako smrti, drugim pribaviše, da su umrli providjeni svetotajstvi ili barem dostojno pokopani. Imena tih dobrotvora jošte su i sada poznata u flandrijskih biskupijah. Tako jezuita Van der Moere u svom spisu, gdje opisuje nevolje seminarista — i on ih je kao seminarista pretrpio — spominje svoga dobrotvora iskrenjaka Grossmanna luterana. Pa kad je god. 1853. gentski kaptol poslao adresu nadbiskupu freiburžkomu progonjenomu od badenske vlade sjeti se u njoj stanovnika Veselskih ovimi riečmi: „Dugujemo zahvalnost ranjskim državam. Naši seminariste nadjoše ondje najveću ljubav 1813. i 1814., kada su prognani od svoje domovine i odsudjeni na vojničku službu u Veselu bolovali. Plemeniti Niemci tješili su te naše izpoviednike svete vjere i dielili im milostinju. Vesel zasadjen je u srca naša, i sada jošte živi u nami, koji smo ondje bili, čustvo zahvalnosti za sva ondje primljena dobra.“

Kada je Pariz bio zauzet, a Napoleon se zahvalio, kucnu čas slobode ubogim seminaristom. 1. Svibnja g. 1814. predade se Vesel; u nekoliko dana zatim budu oni odpušteni. Ali odavde težak im bijaše razstanak radi premnogih dobrotvora. Povratak u domovinu bijaše pravo slavje, kao što im je i težak put u Vesel bio osladjen sućuti stanovnika kuda su prolazili, koji štovahu u njih izpoviednike svete vjere, nekrijuć mržnju proti surovomu postupanju s njimi.

Laglje bijaše s početka onim pitomcem, koji su već koj viši red primili, jer ove su ponajprije odpustili, ali poslie ipak pritegli k vojničkoj službi. Nu nekolicinu uhvatiše, al i od ovih slaba im bijaše korist, jer mnogi držeći se crkvenih zakona, nedadoše se niti najtežimi kaznami skloniti, da i kakovu vojničku službu vrše.

Većemu dielu zaredjenika podje za rukom kriti se sve do pada Napoleonova. Na to ih tjerahu i nagovarahu i njihovi roditelji, premda su dobro znali, da ih po tadanjem zakonu težke kazne čekaju. — Tako nam je poznato o jednoj obitelji, koja si je tako sina djakona spasila, da je i otac morao bježati, da nedodje u zatvor. Imetak bijaše joj zaplienjen. Nesretna majka posla dvoje već dosta odrasle djece k rodjakom, misleć tužna, da će se moći s troje još nedorasle djece radnjom ruku svojih prehraniti. Precienila je svoje sile. Sve je već stvari bila založila, al nevolja bijaše jošte gora tako, da je zimi punih 36 sati probavila s djecom bez ogrieva i hrane. To je slomilo, kako je kasnije sama pripoviedala, ponosan njezin značaj: usudi se iz ljubavi prema svojoj djeci odkriti ljudem svoju nevolju.

To su podnosili mladići i njihovi rodjaci u Flandriji, nehtijuć priznati biskupa, kojega se je stolica izjavom države lažno izpraznila. To su trpili u ono doba, kada je duh kršćanstva duboko pao, kada je crkveno uredjenje bilo razrovano, to su trpili, rado opetujemo, kada su vlastitim odstupom biskupovim mogli se smesti, a kanonici i drugi visoki crkveni dostojanstveni nastojali, da tu smetnju što više umnože.

Dopis. *)

Na slunjskih brdih. Gospodine uredniče! Arkidjakonata goričk oga kotar karlovački imao je dne 3. Kolovoza u Skakavcu svoju ovogodišnju pastoralnu konferenciju. Kotarani se svi, osim bolestnoga riečičkoga župnika, u skupu i dogovoru najdoše. Ponajprije čitaše „Projectum statutorum fundi subsidiarii emeritorum & deficientium sacerdotum Archi-Dioecesis Zagrabiensis." Oko toga se dobrano zabaviše; što i kako protresoše, oduzeše ili pridadoše, naumio sam čitateljem cienjenoga Kat. lista, ako i ne pojedine rieči svakoga govornika, a to jezgru i podpuni zaključak saobćiti.

Glavi II. §. 3. rekosmo: Već od nekoliko godina napominje računarsko izviešće o glavnici zaklade nemoć. svećenika kod nas dug od kakove 21. tisuće, koj zaklada duguje sjemeništu. Kako to? Budući da sjemenište uživa više nego itko drugi Vrhovčevu sgradu za nemoćnike, metnuvši u sgradu stanare, koji bi barem nešto plaćati imali, a nikada nije u računih izrečeno, da se dug ma kakovim načinom umaljuje, scienimo: da se odnošaj i naslov duga razvidi, dohodci, koje sgrada Vrhovčeva unaša, sračunaju i na smanjenje duga upotriebe — ili neka sjeminište, koje se zgrade uživa, izplativši premašnu svotu, preuzme u svoj račun Vrhovčevu zgradu, jer je i onako za prebivanje nemoćnika nezgodna.

Kuća s vrtom broj 29 u Novoj vesi neka bi se u priličan stan nemoćnikom uredila, a uprava milosrdnim sestram predala, koje bi podvorbu nemoćnih svećenika preuzele uz primjernu nagradu, koja bi im se od dopitane nemoćniku mirovine naplaćivala. Kakova biaše u Novoj vesi i Vrhovčevoj zgradi podvorba i nadgledanje, opaža se na tom, što se svi nemoćnici u privatne stanove razbjegoše.

§. 5. Ovaj kotar pristaje na jedno postotni godišnji prinesak od nadarbine u zakladu nemoćničku. Bilo se reklo, da, budući su valovnice nadarb. dohodaka nejasne, da se župe razdiele u tri razreda te tako razredjene po visini dohodaka prinašaju — jer pako većina mišljaše, da bi i kod razredjivanja župa u klasse bile valovnice temeljem — te se točno nebi uraditi dalo, odustalo se je od toga, te je jedno postotni prinesak prihvaćen.

Kod nabrajanja svećenika, koji će postotke od svojih dohodaka ili plaće u zakladu prinašati, ovaj kotar nije čuo niti vidio, da se preč. gospoda kanonici kao prinašaoci jednoga postotka od svojih dohodaka imenuju. Istina preč. g. kanonika stališ je srećan — oslabio i ostario do nemoći neće na diecezansku obskrbu nemoćnika spasti — ali to neizpričava, da uživaoc predija kanoničkoga nebi smio i mogao postotnjak u nemoć. zakladu prinašati. Paušal, koj preč. kaptol unaša u rečenu svrhu, priznaje se; ali ima predija, koji su prostraniji od mnogih župa, i koji nešto posjedniku unose, za što nebi od tuda postotak zakladu nemoćnika zapao?

Četiri kanonikata su dotrgnuta, da se župnikom neimajućim 500 fr. a. v. dohodka i kapelanom poboljša. Preostatak od dohodaka dotrgnutih kanonikata valjalo bi pridieliti zakladi nemoćnika kao najpotrebnijim, koji fizično obnemogli nemogu ništa privriediti. — Znamo, da zdrav radin i okretan gospodar na manje unosnoj župi može si dobar žitak privriediti, a obratno može i na najbolje dotiranoj župi oskudievati — to je njegovo — a poboljšica nemoćniku je očevidno prešna.

§. 7. Statut od 3. Svibnja 1803. Od ono doba se je pravni postupak oporukami i ostavštinom svećeničkom jako promienio. Ostavštini umrvših svećenika najde se dosti gospodara; država se za svoje postotke pobrini; tko će ubrati onih 12 for. od ostavštine, koji po smislu statuta pripadaju nemoćnikom: je-li vicearcidjakon ili fiskus diecezanski? Do sada se nebrinuo nijedan. Razprava o ostavštini od godine na više godina oteže se tako, da i baštinici umru. U razvojačenoj krajini ima mnogo takovih nerazpravljenih svećeničkih ostavština: tuj gotove propasti i zadušbine i 12 fr. Po nalogu sačiniti se imajućem, neka bi se fiskuš ili vicearcidjakon kod suda i razprave ostavštine za to brinuo, da zaklada svoje dobije i nekvaruje.

Glavom III. §. 10. tim daje se g. vicearcidjakonom odviše velika vlast. Da su rečena gospoda] sva bez strasti, neka bi ovaj kobni „motu proprio" stojao; ali takovi nisu, s toga misli ovaj kotar, da bi vicearcidjakon tek s dogovorom dviju ili triju župnika kotarčana koga za nemoćnika predstaviti, i u mirovinu odpraviti mogao. Strasti ni alinea 6. c. nestavlja medje, jer je jednom uznemiriv župnika starca ili nestarca spodmaknuo ga, te će opetovano ga nasrćuć svoju ma baš strastvenu, pa bilo pomoćju župljana namjeru postići.

24. §. po mnienju korone mogla bi u stavku „si opus fuerit" izostaviti se, te bi se svake treće godine

*) Mi priobćujemo taj dopis dragovoljno te bi nam slični dopisi i s drugih strana bili mili. Jednoga nevidimo u tom dopisu; nevidimo, da je korona mislila na onaj, i u nadbiskupovu odpisu iztaknuti, znameniti predmet viećanja na zagrebačkoj konferenciji, najme: kako će se svećenstvo vladati naprama novomu školskomu zakonu. Taj je predmet, kako smo mi toliko već puti razložili, preznamenit ali i veoma težak. Dodju-li gg. svećenici u Zagreb nepripravljeni, nesložni, težko će o tom predmetu moći štogod odlučiti. Bilo bi dakle vriedno, dapače potrebno, da se glede toga svećenici stave u dogovor, da se u jednu misao slože, koja će onda proći konferencijom. Ured.

glavna skupština imala sazvati — posla i razprave već bi se našlo.

Na predlog vč. g. kamenskoga župnika jest u Zagreb vaš dopisnik izabran a Ivan Vrbančić za zamjenika.

Još nešto, gospodine uredniče. Znade se, da neima u Hrvatskoj družtva ni zaklade, u kojoj se nebi naših novaca brojilo; na sve prije pomislimo nego-li na se — sabiralo se svakom sgodom kod naših stolova za sve i za svakoga. Dopisnik Vaš zamisli: za što se nebi tako na korist zaklade naših nemoćnika radilo, te svoju misao izreče javno. Braća se odazvaše, te s mjesta sakupiše 18 f. t. j. osamnaest fl. a. v. koje Vam g. uredniče, poštarskom naputnicom šaljem, moleći, da svoticu u koju zagrebačku štedionicu uložite. Zbilja imade naša biskupija koju više nad 350 svećeničkih nadarbina, koje kakovimi naslovi i stolovi. Da se u svakoj župi na godinu samo dva fr. saberu, sakupila bi se istina malena svotica, nu ta bi jednoga našega nemoćnika obskrbila, poduprla. Po vremenu bi se liepo brojevna svota sakupila, a kad bi dodijalo, kako se dobrovoljno sabirati započelo, moglo bi se bez zamiere tim prestati. Nuderte gospodo župnici, i kapelani prosapite — pak radite. Bude-li novaca i za to od potriebe, potražiti ćemo u Zagrebu povjerenika, koj bi novce u štedionicu unašao — dok bi se novcu potrošnik našao. Daruj rode!

Tom prilikom, držimo, biti će s hodno, ako priobćimo izvješće kaptolskih izaslanika, kanonikâ Franje Gašparića, Nikole Horvata, Ivana Mikovića i Dr. Matuncija od 16. Prosinca 1874. o nemoćničkoj kući u Novoj Vesi. Izvješće, koje smo dobili iz pouzdane ruke glasi: Po nalogu prečastnoga prvostolnoga Kaptola od 21. Studenoga o. g. razgledalo je podpisano povjerenstvo kuću nemoćnih svećenika u Novoj Vesi, te se tom prigodom uvjerilo, da je neobhodna potreba, da se ta kuća popravi i uredi tako, da bude u buduće što veću korist nosila zakladi nemoćnih svećenika. Budući da se je povjerenstvo u načelu izjavilo jednodušno proti prodaji kuće, predloži preč. g. Gašparić, da bi se kuća priredila za stanove, a drvarnica za štacun, što bi se troškom od 1000 fr. moglo izvesti, vrt pako, da se ili izmedju stanara uz primjerenu zakupninu podieli ili naposeb izarenduje; ujedno zamoli preč. g. Höppergera, neka bi on mislio o tom predmetu te se i s praliečnikom g. Šlosserom posavjetovao, nebi-li možda vlada ovu kuću za kakav blagotvorni zavod pod stanovitimi uvjeti htjela preuzeti, a zatim da bi svoje mnenje i rezultat svoga dogovora sa praliečnikom ovomu povjerenstvu za nekoliko dana saobćiti izvolio. Na 14. Prosinca bude sazvana sjednica ad hoc, u kojoj je g. Höpperger povjerenstvo izvjestio, da njegov dogovor sa praliečnikom Šlosserom nije imao žudjena uspjeha, te neima izgleda, da bi vlada kuću preuzela, s toga da bi bilo po njegovu mnienju najshodnije, da se na ovoj jakoj i čvrstoj sgradi sagradi jedan, ili ako budu novčana sredstva dostajala, i dva kata, da se kuća valjano uredi, sried dvorišta da se načini zdenac, te tako uredjena da bude i bolnica svećenička i deficiencija za nemoćne svećenike. Uslied toga imala bi se deficiencija posve odieliti od sjemeništa, a isto bi bilo dužno u to ime odmjerenu odštetu platiti zakladi nemoćnih svećenika. On misli, da će bolestni svećenici, koji nisu deficienti, radje dolaziti na liečenje u ovu bolnicu, nego-li u javnu, kamo su sada, neimajući druge, prinukani ići. Od takovih bi se svećenika zahtievala za stan, hranu i liekove primjerena odšteta, kao što u svakoj javnoj bolnici, što bi bilo na korist kući. Osim toga mogli bi se tudjer liečiti i oboljeli klerici, koji se sada velikim troškom lieče u javnoj bolnici, a i drugi odličniji gradjani, koji bi željeli, mogli bi se uz primjerenu odštetu u nju primati. G. Höpperger podupire svoj predlog tim, 1. što bi se na ovaj način najbolje providjelo bolestnim i nemoćnim svećenikom; 2. što bi ciela obskrba jednoga svećenika po njegovu mnienju i računu stojala na godinu, kad bi mu se i štogod novacâ na ruku dalo, najviše 400 f., kojom svotom nemože nijedan svećenik u sadanje doba svomu stališu primjerno živjeti. Onim pako deficientom, koji bi voljeli drugdje stanovati, nego-li doći u ovaj zavod, imala bi se manja godišnja mirovina davati. Napokon na pitanje preč. g. Gašparića, da-li bi milosrdnice htjele i mogle uzeti obskrbu toga zavoda, što bi po zavod gledeć na upravni trošak najmanje stojalo, odgovori g. Höpperger, da bi se i to učiniti moglo. Uz predlog preč. g. Höppergera, da se na kući sagradi još jedan kat i ciela kuća valjano uredi, što bi se troškom po prilici od 16.000 fr. dalo izvesti, pristaje i ovo povjerenstvo ter isti predlog preporuča prečastnomu prvostolnomu kaptolu na dobrohotno uvaženje.

U Zagrebu dne 16. Prosinca 1874.

Franjo Gašparić m. p. J. Miković, k. z.
Nikola Horvat m. p. Dr. Matunci m. p.

Viestnik.

Ugarska. Kako „Jelenkor“ javlja, došao je 4. o. m. papin nuncij u Beču. msgr. Jakobini u pratnji uditora Mocennia i sekretara Rossinia u Gran na posjete primasu. Tu će boraviti do polovice ovoga mjeseca te odavle otići u Gjur i Pannonhalmu (Martinsberg). Za njegova boravljenja biti će Josip Boltizar, imenovani biskup in partibus te vikar u Tirnavi, zaredjen biskupom, da bude na pomoć primasu radi veličine biskupije.

— Isti list spominje, da je primas u prvoj polovici ove godine samo za podporu znanosti i obuke poklonio 66.700 forinti.

Za zakladu nemoćnih svećenika sakupljeno prigodom veselja u Dubovcu 8. Kolovoza 9 for. 50 novč.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 33.] U Četvrtak, 19. Kolovoza 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu. a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Obitelj i škola.

Piše *Ivan Jakovina.*

(Konac.)

Tako se je to pitanje drugdje riešilo. — Nije istina, da je sve ono dobro i spasonosno, što so je već u svietu riešilo i zaključilo. Mnogo se je već toga riešilo, što neima prave dobrote u sebi. Nu nevalja ni to s uma smetnuti, da je mnogo dobro u životu tek relativno takovim. Trivijalna jo ponešto, ali istinita, što ju narod kaže, da ne ide svaka čižma na svaku nogu. Kažu, da je robstvo u kulturnom razvoju čovječanstva imalo i svoju zadaću i svoje opredieljeno vrieme. S toga su ga i najduhovitiji mudraci u Hellenâ zagovarali. Danas su o tom posvema drugi nazori svietom zavladali. Amerikanac će ti se nasmijati, kad mu o grofovstvu ili barunstvu zanovietaš. Po njegovu nazoru to nedolikuje današnjemu vremenu. Kad bi u sultanovu vieću sried biela Stambulgrada koj savjetnik predložio, da bi se žene pripustile javnomu životu sa svimi političkimi pravi, poslali bi ga u ludnicu, dočim u Americi emancipacija žena ima mnogo pristaša. Naš trs, koj kod nas toli bujno uspieva, u Škandinaviji izumire. Svaki presad ne valja. Svaki se import tako lahko ne aklimatizira. Uspjeh visi o raznih uvjetih, kojih više puta nije moći nikako izpuniti. Valja omjeriti sve odnošaje, pa kad opaziš, obračunav sa svimi utičućimi činbenici, da analogija kleca, s mjesta obustavi importaciju. Inače reći, drugdje je to tako riešeno, znači razgaliti veliku svoju slabinu i nemoć, kazati duh mrežom presuda zamrežen; znači bud nehtjeti bud ne umjeti sam misliti; znači na tudje oči gledati, tudjom voljom hotjeti; znači, biti pasivan, duševno mrtav.

Drugi štit, kojim se zatočnici državnoga monopola obklapaju, jest pravo i dužnost države na nastavu naroda. Država ima pravo skrbiti za prosvjetu naroda; državi se je brinuti za dobrobit svojih državljana: dakle joj je pravo i na sva sredstva. Škola je sgodno i nuždno sredstvo: dakle država imade pravo na školu. Taj je silogizam na oko formalno pravilan, pa ipak je sofističan. — „Finis non sanctificat media“, to je stara istina. Čovjek joj se u družtvu iznevjeriti ne smije. Tko ju je izdao, taj je iznevjerio sama sebe; jer je izgubio pravo ne samo na svoj imutak i poštenje, nego i na vlastiti bitak, čim su ta njegova dobra i preimućtva postala sredstvo tudjim ciljevom. Ja imadem istina pravo pregnuti, da sam bogat; nu da se domognem blaga, ne imam prava bogatara ubiti. Mi priznajemo dakle, da se je državi brinuti za prosvjetu državljana, što se u prosvietljenoga naroda ciljevi državni laglje i uspješnije polučuju; nu nikada nećemo dopustiti, da ona zato ima pravo i na sva sredstva, bila kakova mu drago, samo ako se misli, da k cilju vode. Ta bo sredstva moraju najprije doći pred sudište pravde i morala. Tek onda, kada su se tamo pročistila i opravdala, stiču pravo na život. Nadalje forma, kojom država svoje pravo na školu dokazuje, dokazom nam je, da ona neima absolutnoga i izravnoga prava na školu. To bo je pravo po naravi samoga dokaza hipotetično. Država si naime može samo u toliko i toliko prava na školu prisvajati, u koliko i koliko to dobrobit naroda zahtieva. Posve drugačije jest glede toga obiteljsko pravo. Mi smo dokazali naravno, izravno pravo obitelji na uzgoj svoje djece.

Država ima pravo na školu, mi smo to već opetovano iztakli. Nu koliko je to pravo, koja mu je narav, jedva bismo poslie onoga, što su Mohl i Bluntschli u navodu kazali, još štogod dodati imali. Oni su državu suzbili na

njezino zemljište. Jasnimi su riečmi posve točno označili njezinu dužnost i pravo oko pučke nastave, u koliko se to u državnoj zadaći uključuje i pravilnom konsekvencijom iz njezina cilja izvoditi može. Da može država ići uspješnim korakom na putu svojih ciljeva, ide ju obzirom na pučku školu vrhovni nadzor To zato, što ima u ruci sredstva, da zlo, što se je zarodilo, ugušiti i ukloniti može; pak zato, što se tako daje izraz principu državnoga suverenstva. Ima dužnost i pravo gledati, da se dovoljan broj učiona ustroji, kako će se svakomu državljanu prilika nadati, da pučke prosvjete dionikom postane. Na tom joj je pravo zahtievati od obćine, da si školu podigne, a i ujedno dužnost, da gdje obćina ne može, država pomože. Ima pravo i dužnost, skrbiti za vjersku obrazbu, koja je za sve blagotvorna i jedini pravi, čvrsti stup i temelj ćudorednosti. Dosljedno pravo i dužnost nastojati, da se uvede crkvena uredba, gdje je jošte neima; postoji-li, podupirati ju i štititi. Time su i prava i dužnosti države okolo pučke škole izcrpljene. Tko više iz državnoga pojma, cilja i zadaće obzirom na pučku školu izvodi, taj je zatočio kola vratolomnom nizbrdicom, niti je gdje, da ih zaustavi. Jer kada tko tvrdi, da je država zato gospodaricom u pučkoj školi, što ona promiče probitak državni, to bi dosljedno uztvrditi morao, da se sve što državni interes promiče, državnim vlastničtvom smatrati mora. I napredno gospodarstvo i stočarstvo i ratarstvo promiče probitke državne; država ih i podupire svimi sredstvi, često i velikimi žrtvami; pa ipak nije jošte nikomu na pamet došlo uztvrditi, da je naše polje, naša stoka državna svojina. Niti ima tko koj bi htio i smio takav zahtjev državi podpisati. Ako pako nebiste bili voljni ustupiti vaša polja, da državna vlast na svoju ruku njimi razpolaže, vašu slobodnu volju u svem stegne i ograniči, kako možete na to pristati, da vam se s djecom razpolaže, kako nebiste ni sa stokom htjeli?

Jer ako je što vašega, to su jamačno djeca vaša: to bo je pùt od pùti vaše. Ako vam je koja svojina sveta, to bi vam bez dvojbe vaš porod svet imao biti, hram bo je to duha svetoga. Ded obranite si na to najsvetije vlastničtvo bar toliko prava, koliko na koje drugo. U toj dakle karakteristiki državnoga pojma, što ona ima javni probitak naroda promicati, ne uključuje se državni školski monopol; jer u protivnom bi se slučaju u tom pojmu sve razplinulo. Tko je dakle odtale državni monopol izvodio, taj je odviše dokazao, a tko više dokaže, nego je dokazat, taj nije ništa dokazao. Nije slobodno državi posvojiti si individualna prava, osobito kada su tako tiesno sa individuom spojena, da ih se odreći ne smije niti ne može, da se poluči tobož obće dobro. Tim manje, kada je to dobro problematičko, a obitelj bi ga, da država strogo svoju dužnost i svoje pravo vrši, uspješnije polučila Taj dakle monopol nije osnovan, nije pravedan, pak s toga niti ovlašten.

Nu ne samo to, on nije niti praktičan, on je zator prave, zdrave pučke prosvjete. Državu predstavlja u javnom životu oblast. Kad je škola državna, onda se u njoj koči onakav duh, kakovim je zadahnuta oblast. Kako se danas sve brzo mienja i preživljuje, mjena je vrhovnih oblasti vrlo česta. Dogoditi će se, da se promieni u ovoj ili onoj državi, prama tomu, kakove je forme vladavina, i vrhovna glava u državi. Još češće se dogadja, pače vrlo gusto, da se mienjaju prvi doglavnici i savjetnici vladarevi, i po tom da se mienjaju i načela, ako ne i sistemi. Tko je prihvatio nov sistem, ili koje bud sprotno, bud protuslovno načelo prijašnjemu, taj će morati sve u državi tako prikrojiti, da se bude s njegovim načelom dotično sistemom podudaralo. Svaki sistem hoće da i školu za sebe predobije. S državnim će se dakle sistemom mienjati i pedagogijski sistem. A sada dodaj: koliko ljudi, toliko ćudi. Koliko ministara, toliko representanta svakakih u vjeri, u filozofiji sistema. Buduć se pako svaki čovjek nastoji što jače utvrditi i svoj „ego“ sa svimi akcidencijami što dalje razširiti, naravski, da će se svaka takova pruživost, koja nije uviek baš nježna, i škole dojimati. Ovaj će morda sve sile nategnuti, da si školom stvori podlih mutlaka; onaj koj za njim dodje, da koj stanovit sistem zavede ili zavedeni obezbiedi. Dodje ovaj, pak će škola morati indiferentizmu, onaj, pak pietizmu, atheizmu, pantheizmu, spiritizmu, naturalizmu, materializmu i Darvinovu majmunizmu služiti. Badava se je otimati, tomu se dojmu škola oteti neće moći. Pak to i je pravi razlog, zašto se vladavine često i neovlaštenim načinom u svetište pučke nastave uvlače. Ako pako to ne zavraća mozgom, ne truje srca, ako to ne obara zdrave pedagogije, ako to ne podgriza već u klici koren svakoj značajnosti, ako to nije razpad i razsulo zdravoga uzgoja, tada ne znam, ima-li što na svietu, što bi mu moglo pogubnim biti?

Za ovislost pedagogijskoga sistema o državnom imademo primiera. Ona nepokazuje pučke nastave u povoljnom svjetlu. Francezki Jakobinci učitelji učili su svoje učenike praviti križ u ime Marata. Ruski katekizam zapovieda bi

reć caru jednako poklonstvo onomu, koje Boga ide. Ženijalni despota Napoleon pritegao je školu skroz u birokratičke ruke. Dao je sastaviti carski katekizam, podići carsku universu, koja je u svih školskih pitanjih preko crkve i obitelji na dnevni red prolaziti vikla bila. Državna škola, kod koje je obitelj na sgoljnu pasivnost odsudjena bila, a crkva na svoja dva sata u nedjelju dana u školi odpućena, ne služi danas francezkomu narodu na slavu, kulturno-civilizatornomu pokretu Evrope ni malo na uzor. Čitao sam onomadne, kako je francezki narod, domogav se tek donekle sgode, te sramotne negve pokidao, davši slobodnoj nauki dostojan izraz. Država ima uslied toga u pučkoj nastavi tek pomoćnu ulogu igrati, kako Mohl kaza, nu ta ne smije priečiti slobodna kretanja gradjana. Država ima obitelji u pomoć priticati, ali je ne smije u prikrajak potiskati, kako Portales kaže. Nu posvojiti si pod izlikom pripomoći najskupocienije obiteljsko dobro, lišiti obitelj njezina najsvetijega prava, pod izlikom, da obitelj nije gojitbo-učbenoj umieći vješta, ugrabiti joj sina, zarobiti mu dušu, pak ju istom po kakovom god sistemu upriličiti, to bi bio neprispodobivo nasilniji atentat, nego kada bi pravnomu vlastniku kuću ugrabilo, da se poruši, na njegov trošak s nova gradi pod izlikom, što je ona tobože dio javnoga dobra, a vlastnik je ne umije do podpune njezine ciene dići.

Dodje-li ti naš školski zakon ruku, pak ga o sva ta osnovana i utvrdjena načela omjeriš, ti si se s mjesta uvjerio, da je daleko u obiteljsko pravo prehvatio. Samo ću nešta iztaknuti. Ako je što bezprieporna u tom cielom roditeljskom pravu u pučkoj školi, to je bez dvojbe pravo, da si onoga biraju, komu će povjeriti najskupocjeniji dar božji, svoj porod, svoju krv, u kom ima duh njihov i poslje smrti živjeti. To je njihova dužnost, oni je napustiti ne smiju: to je njihovo pravo, koje oni niti od sebe dati mogu, niti ih ga tko ovlašteno bez najgoropadnijega silničtva lišiti smije. Tu jim nije truda štediit, tiče bo se na najozbiljniji način njihove savjesti, poštenja, sreće, života. Tu, i upravo tu se kroji i odlučuje sudba njihova i sudba njihove djece. Radi toga treba, da roditelji onoga, koga učestnikom svoje brige čine, s kojim svoj roditeljski ugled i odgovornost diele, dobro poznavaju. Ko što nekoć Plato, valja da ih i oni pitaju: „Tko ste vi? Odkud ste? Jeste-li vi sbilja gojitelji? Kakovo imate vi pravo na naše povjerenje? Kakav vam je život? Kakova djela Kakovi ste bili u vašoj mladosti? Tko vas je odgojio? Koji su bili vaši učitelji? Kakova ste uma, razbora, mudrosti, nauke? Koja vam je postojanost, značajnost, požrtvovanje? Jeste-li omladini prevoljeli? Kako je s vašom vjerom, ćudoredbom, kriepošću? Jeste-li bolji od nas? To morate biti, jer što nam manjka, to morate vi kod naše djece nadoknaditi. Pazite se, mi vam ne povjeravamo roblje, već naše sinove.“

Otac i majka, sviestni si težke odgovornosti, valja da tu razviju nategnutu revnost i budnost. Treba da stvar sami uče, savjet pitaju i svjetuju. Ako neće, da za onim zaostanu, što je poganski mudrac za taj slučaj u roditelja pitao, treba da sve čine, što činiti mogu, kako bi ne samo dobre već najbolje i najmudrije to u znanosti to u kriepostí izabrali. „Praeceptorem eligere sanctissimum“, kaže Quintilian, „praesertim in hac licentia temporum.“ Tako i Plinij mladoj rimljanki, koja ga je svjetovala: „Povjeri diete svoje pomoćju božjom mužu, koj je prije svega u ćudorednosti, a onda tek u govorničtvu dobro poučen, govorničtvo bo je bez ćudorednosti samo zlom znanosti.“ Tomu svomu neodklonivomu pravu i nenapustivoj dužnosti neće moći hrvatska obitelj po novom školskom zadovoljiti. U paragrafu se bo 114. izrično kaže, da definitivne učitelje na z e m a l j s k i h pučkih učionah na trojni predlog županijskoga školskoga nadzornika — koj je zemaljski činovnik, — imenuje zemaljska vlada. Usljed §. 75. šk. zk. može samo zemlja učitelje uzgajati i usposobljivati. Ona jim daje smjer, pravac, duh, koj bi lahko mogao sa obiteljskim duhom u opreku doći Sada jošte to dodaj, da obitelji na zemaljskih pučkih školah nije ni medju onimi, državom pripravljenimi, slobodan izbor, i viditi ćeš, na kakove se roditelji takovom uredbom muke stavljaju. Da se uvjeriš, koliko je naš školski zakon nelojalan spram obitelji, sravni i uvaži još sljedeće ustanove §. 3. ne samo da se zavadjaju u trojednoj kraljevini bezvjerske škole, već se u isti čas sve vjerske škole trudom i žrtvom crkve i obitelji podignute i uzdržavane jednim potezom pera brišu, pak državi pripravljaju. Kad bi se bilo reklo: školskim je obćinam prosto, onim školam, koje si one dižu i uzdržavaju, dati vjerski ili bezvjerski karakter, zadovoljilo bi se bilo donekle tek duhu prave slobode. Kad bi se bilo reklo: škole, što ih je država podigla, jesu bezvjerske, bilo bi bar nekako opravdano, moglo bi se nekako i pregorjeti, premda bi se po strogom pravu i tu imala sloboda obćine uvažiti, budući da država ništa ne daje, što nije od obitelji u formi poreza primila. — Ali kad se je reklo: škola, koju si je obćina zavela, koju svojimi žuljevi uzdržava, jest moja,

*

ja ju bezvjerskom proglašujem, bilo obćini pravo ili krivo, to je malko više, nego se je u nas Hrvata očekivati smjelo. Tako zaoštren u tom pogledu nije nijedan evropski školski zakon. §. se je 4. istina toj stegnutoj slobodi htjelo donekle oduhe dati, po čem bi bogoštovne obćine svojim troškom vjerske škole zavadjati mogle. Nu §. se 108. ta koncesija skroz iluzornom čini. Rieč bo je i duh toga §. da oni, koji žele konfesionalnu školu imati, moraju dvie škole uzdržavati, državnu bezvjersku, i svoju vjersku. To je od naše sirotinje nemoguće zahtievati. U ostalom povjeri-li se provedba zakona onakovim rukam, koje su rade našu obitelj dražiti i izazivati, ona će morati nategnuti sve sile, pak će i kroz uzka vrata, što su joj otvorena ostavili, na polje, a državni će se nadzornik zabezeknuti, kad se samcat sa svojim učiteljem uz gdjekoje na selu židovče u državnoj bezvjerskoj školi nadje. U Belgiji se je to eklatantnim uspjehom prakticiralo. Dodaj sada, da se §. 43. zavodi školska obvezanost, §. 3 bezkonfesionalnost, a §. se 83. konfesionalnosti zavor stavlja, pak onda sudi, nisu-li to okovi za roditeljsku saviest.

Ima naprednih ideja u našem školskom zakonu; mi ih hvalimo, mi jim se od srca radujemo. Tim više žalimo, što mu se je ono nekoliko klipova pod noge bacilo, o koje će se tu i tam spotaći. Reći će nam se: tarde post festa cantare. A mi odvraćamo: humanum est errare, diabolicum in errore perseverare. Zakoni nisu okamenjene mumije. Nikada nije rano mienjati ono, što se je nepravednim i nesgodnim ukazalo. Naš razvod je načelno pitanje; što smo ga aplicirali na konkretni slučaj, činili smo najplemenitijom nakanom. A zaključujemo čvrstim uvjerenjem, da se to pitanje tako dugo neće ustaliti na čvrstoj bazi, dok se ne prizna da individuum jest nešto, da otac, majka, obitelj jest nešto, da je crkva, da je saviest, da je duša nešto, s čim se računati mora.

—

O' Connellova stogodišnjica.

Nečuvenim slavljem proslavljena je u Dublinu 5. o. m. i sljedećih dana stogodišnjica najvećega Irca, katolika i rodoljuba, neumrloga Daniela O' Connella. Mnogim gostovom nadao se je za taj dan glavni grad Irske, ali je množina posjetnika premašila i najsmjelije očekivanje. Sva Irska kano da se je taj dan sakupila u Dublinu, neima sela, koje nije poslalo u svoje ime poslanika na svečanost. Dapače i iz najudaljenijih krajeva, iz Amerike i Australije pohrlili su Irci u velikom broju u domovinu, da budu dielnici slavja, priredjena svomu najvećemu zemljaku. Samo iz Liverpoola stiglo je 7000 Iraca, članova katoličkoga družtva za umjerenost.

Ali O' Connellova svečanost nije samo irska, ona je katolička svečanost. Sa svih strana svieta doletiše u Dublin ugledni katolici, da se na toj katoličkoj svečanosti okriepe i objače. Iz Švicarske, iz Njemačke; iz Francezke, iz Englezke, iz Škotske, iz Australije, iz cieloga svieta našlo se je na toj svečanosti uglednih zastupnika. Niti sveti otac nije zaboravio na irsko slavje, on je poslao u Dublin msgra Rinaldinia i Vautrija. A ugledni pozvanici, kano što vestminsterski nadbiskup Manning, biskup orleanski Dupanloup, zatim njemački biskupi, koji se nemogoše pozivu odazvati, zapriečeni ili nepovoljnim zdravljem ili drugimi okolnostmi, počastiše slavitelje liepimi pismi, u kojih, žaleći što nemogu tielom toj slavi biti prisutni, obećavaju, da će se duhom pridružiti slaviteljem.

Da se uspomena na tolikoga muža dostojno proslavi, nošen je gradom već dan prije započete svečanosti plakat, komu bijahu na jednoj strani napisane rieči: „Irci! Prijatelji i neprijatelji upiru oči u vas, da vide, kako slavite te dane. Irac, koj bi se tih dana opio, nije domoljub. Budite dakle stalni, i nepijte za vrieme svečanosti. Tko bi vas hotio zavesti na to, znajte, on je vaš neprijatelj. Zaisto, ako je iskrena vaša ljubav za našu milu, staru Irsku, nije odviše, što se od nas prosi!“

Svečanost započe četvrtoga Kolovoza u 8. sati na večer svečanim „rekviem“, koj je držao P. O' Brien u crkvi k svetoj Tereziji za osloboditelja Irske. Za tim je imao kanonik Pope žalobno slovo. Sutradan u 11 sati bijaše svečana služba božja u prvostolnoj crkvi. Na službi božjoj, koju je služio Dr. Buttler, prisustvovalo je do 40 prelata i 500 svećenika. Pobožnoga puka bijaše toliko, da je ne samo ogromna crkva bila posve puna, nego je množina svieta bila prisiljena stajati pred crkvom. Svečano slovo imao je lord i nadbiskup cashelski, Dr. Croke. Crkvena svečanost završi svečanim „Te Deum“, koj je zapjevao dublinski nadbiskup i kardinal Cullen. Kad su prelati i visoki gostovi izlazili iz katedrale, pozdravi ih sakupljeni sviet veselim i burnim klicanjem. Kako je crkvena svečanost trajala do dva sata, pohite izabrani pozvanici, njih preko tri hiljade, u veliku dvoranu za izložbu, da čuju koncert, na kojem je sudjelovalo do tri sto pjevača i svirača, sve sami rodjeni Irci. I pjevači i svirači obavili su svoje uloge tako liepo i točno, da se slušateljstvo nije moglo uzdržati od pleskanja i živahna odobravanja.

Poslje koncerta bijaše sjajan banket, koj je dao ugledni i izvrstni lordmayor Mac-Swiney na čast gostovom. Počam od šest sati primao je lordmayor sám u najsvečanijem odielu svoje gostove. Bilo ih je tri sto. Velika okrugla dvorana bijaše sva nakićena grbovi, zastavami, cviećem. Iz cvieća virile su slike: O' Connellova, P. Mathewa, papina, kraljičina. Pošto su gostovi zauzeli

svoja mjesta, blagoslovi kardinal jela. Prvu zdravicu nazdravi lordmayor svetomu otcu, papi Piju IX. Lordmayor govoraše: Ja se dižem, da pozdravim vriedne gostove, koji su me večeras svojom nazočnošću odlikovali. Dobro došli, hiljaduput dobro došli izvrstni prelati i laici — gospoda, koja su s bliza i daleka velikimi žrtvami ovamo putovali, da se sjedine s narodom, koj se zahvalno sjeća velikoga Irca, čij stogodišnji rodjendan započe danas slaviti u katedrali toga grada sjajnom i impozantnom svečanošću. Kano zgodan nastavak te svečanosti držim da je pravo i pravedno, osobito u nazočnosti tolikih poštovanih prelata i odličnih laika ne samo iz Irske, nego i iz Englezke, Francezke, Njemačke, iz Rima, iz saveznih država, iz Kanade, iz Australije i tako dalje, da napijem slavnomu papi, koj skoro trideset godina sjedi na stolici svetoga Petra na toliku korist čovječanstvu a slavu crkve. Entuziazam, kojim će ta zdravica biti primljena, odjeknuti će ne samo u grudima milijunâ katolika, koji živu na tih otocih, nego u svoj velikoj obitelji katoličkoj, koja broji preko 200 milijuna, i koja, gdjegod stanovala, upire pogled u Rim, to središte jedinstva, taj izvor istine, na svetoga otca, Isusova na zemlji namjestnika. Svi katolici duboko ćute nevolje i kušnje, koje trpi vrhovni pastir. Premda ga još okružuju guste magle i premda neprijatelji obsiedaju vrata vatikana, to ipak nedvoji ni jedan pravi katolik ni čas, kako će se taj rat svršiti. Dapače svi katolici vjeruju, da će pobiediti istina i pravo, da će pobiediti načela, koja je uvjek uztrajno, strpljivo i odvažno zagovarao i branio sveti otac. (Živahno odobravanje) Da, kada njegovih neprijatelja i progonitelja nitko više spominjati neće, živjeti će Pio IX. u pobožnoj uspomeni i njegovo će se ime predavati od koljena na koljeno s neumrlom slavom do konca vjekova. (Veliko odobravanje) Ovo odobravanje odjeknuti će ne samo u zidinah ove stare zgrade, nego će ga prihvatiti sav irski narod i katolici cieloga svieta. Dopustite, da još spomenem telegram, koj sam nedavno dobio od msgra Kirby iz irskoga kolegija u Rimu, gdje mi javlja, da je sveti otac u odgovoru na adresu irskoga kolegija pohvalno spomenuo djela O'Connellova te podielio svoj apostolski blagoslov svim onim, koji će dostojno slaviti njegovu stoljetnicu. Sdružite se dakle s menom, da pijemo na zdravlje papino." Na tu velikim oduševljenjem primljenu zdravicu odgovori msgr. Nardi. Medju ostalim reče: „Ja neznam u novije doba muža, koj bi kano što O'Connell sve svoje talente bio posvema posvetio službi božjoj i za domovinu. . . Spomenuste svetoga otca. Naša srca trepeću, kad čujemo to ime. On je muž providnosti. Ja sam srećan, njemu služiti. Ja se nebojim za Pija IX. Ja mislim, da mu Bog nebi bio u njegovoj osamdeset četvrtoj godini dao toliku krjepčinu tiela i duha, da neće i njemu i nam pripraviti bolja vremena. Bog će izpuniti inspiracije njegova plemenitoga srca. Poslje najvećih kušnja on će napokon slaviti slavje. ." Za tim su sliedile zdravice kraljici, princu valeskomu i kraljevskoj obitelji, napokon podkralju irskomu. Poslje tih službenih zdravica napio je lordmayor uspomeni O'Connellovoj Onda usta O'Connellov unuk te razvijaše u duljem govoru krieposti pokojnikove osobito u privatnom životu: njegovu nesebičnost, požrtvovnu ljubav i tako dalje. — Napijane su i druge zdravice, sve dok se gostovi, bilo je već poslje polnoći, nerazidoše. Glavna svečanost bijaše sutradan. Tudjinaca navrvilo je u Dublin toliko, da su na svakoga stanovnika došla tri stranca. Na veličanstvenoj procesiji bilo je sigurno preko 300.000 ljudi, nebrojeći ovamo bezbroj gledalaca. Procesija napuni 34 ulice i trga, a kud je prolazila, nije bilo vrata, nije bilo okna prazna; dapače i na krovovih sjedili su zvjedljivi gledaoci. Sve bijaše oduševljeno, sve je radostno klicalo, sa svih strana mahalo se je šeširi, rubci, zastavami. Pak premda bijaše sve zaneseno, oduševljeno, vladao je ipak najveći mir i red. Već rano sjutra bijahu nakićene ulice pune nakićenih ljudi. Kašnje dolazile su razne korporacije, razna družtva pod svojimi zastavami sa svojimi glasbami, da se namieste na opredieljeno mjesto. Svakomu se je na prsima sjala medalja O'Connellova. Svećenika bijaše preko 1000, biskupâ 50. Oko 11 sati prsnu praskavica na znak, da se ima procesija ganuti, ali istom u 1 sat mogao se je ganuti lordmayor, koj je išao na kraju procesije. Išlo se je na mjesto, gdje se ima podignuti O'Connellu spomenik. Prvi dodjoše u 4 sata, posljednji u 6 sati. Pošto je ovdje držano više govora, u kojih su se slavile zasluge i vrline slavljenikove, razide se silni sviet, da umirivši želudac opet izide čudit se divnoj razsvjeti. Banket, na koj su se na večer opet sastali pozvanici u dvorani za izložbu, nije se tako liepo svršio, kako onaj prijašnjega dana. Ima najme medju Irci „družtvo za amnestiju", koje je htjelo O'Connellovu svečanost upotrebiti za demonstraciju za zatvorene Fenjane. Članovi toga družtva podigoše za banketa viku, da se dade rieč njihovu najboljemu govorniku, Buttu. Pošto je lordmayor uzalud nastojao utišati viku, udalji se iz dvorane, a s njim i prelati i mnogi drugi gostovi. Ljepše je prošao u isto vrieme drugi veliki banket, na kojem bijaše do 600 raznih obrtnika. Već je počelo svitati, kad se gostovi razidoše.

Toliko za danas o toj veličanstvenoj katoličkoj svečanosti. Neke pojedinosti donieti ćemo kašnje. *)

Dopisi.

Na slunjskih brdih. Gospodine uredniče! Obskrba nemoćnih svećenika i školski zakon naravju i sadržajem i svrhom različite su predmeti. Tako i nakanih

*) U našoj ekspediciji ima još mnogo eksemplara O'Connellova životopisa. Mi smo mislili, da će naći više štilaca. Ako drugi nemare, takove spise širiti, nećemo ih u buduće mi mariti pisati. Ured.

Vam oseb zaključak korone karlovačkoga kotara glede novoga školskoga zakona za Hrvatsku saobćiti, što s nekojimi mojimi primetbami evo činim. Korona svećenika kotara karlovačkoga misli, da se glede novoga školskoga zakona nebi valje sa zemaljskom vladom i upitnim zakonom u opoziciju stavio, nego bi zakonom dopitano i odkrojeno stanovišće u školi i školskom vieću zauzeo i tuj živo radio. — Biti će vrieme opoziciji, kada s one strane budu zadirkivali. Tomu zaključku pristaše i župnici krajiški ovoga kotara, koji već četvrtu godinu uz novi školski zakon živu i uživaju se ga. Ma samo nam ostavili malo mjestance u učioni, i vjerozakonskoj obuci samo 2 sata na tjedan dopustili, držmo i izpunjujmo. S maloga prava na rastlo veće; pasivitet nevalja nego aktivnost; djelatnost će odlučiti, uzdržati i oživljivati svećenički upliv u učioni. U krajini nitko živ tobože se nebrini za vjerouku i crkvene obrede, nitko nekontrolira, a pazi se vendar na kateketu, koliko puti na tjedan bio u učioni, te se zaključuje: ili ti je stalo do vjerouke ili ti nije stalo; ono prvo prieči, a ono drugo osmjeljuje nasrtaj na vjeru. Župnik, kao član skolskoga vieća mnogomu će brbranju o vjerozakonu ondje na put stati, prisutnomu neće kakova god hulja prigovarati, ili čak iz vjerouke sprdačinu sbijati. Mladji učitelji u krajini — takovi su valjda i u civilu — grade se bezvjerci. kateketa dolazi u školu, čuti će, da-li djeca prije i poslje nauka mole ili ne. Bezvjerstvo u školi je nova biljka, valja da ju kateketa svojom nazočnošću u školi zasjeni, da odviše svjetla nezadobije. U preparandiji, da lienčine, neučeće pr opisanu vjerouku, u drugi red strpa, valja mu ondje biti. Župnik, je član mjestnoga školskoga vieća, ovo piše i izpisuje djecu u učionu ili iz nje, tuj prestaje odium na župnika, da je iz pizme čije diete upisao, školsko vieće ga je upisalo. U krajini se je do novoga zakona bez župnika upisivanje obavljalo· Mjestno školsko vieće u krajini kandidira učitelja za koje mjesto, tuj je član župnik, prosto mu je opomenuti članove vieća, kakav je učitelj, kojega kane u svoj kotar primiti. Ima koristnoga u školskomu zakonu, čega se župnik nipošto nesmije u učioni odreći, a bi se zapustilo, da se stavi u opoziciju. Svećenici čiji smo? Hrvatskoga naroda, a hrvatski narod čiji je? Naš; mi smo mu Bogom postavljeni na duhovnom putu vodje i učitelji. Je-li nam prosto ostaviti ovo mjesto? Okolnosti se promieniše, vrieme si radi po ćudi u svem i svigdje novo stanovišće; poznajmo vrieme, pak primimo i držmo čvrsto, što nam u novom obliku daje. Dojti će vrieme. koje će ovu našu dobu i njezin rad rušiti — u što ćemo se uprieti, dademo-li se oda svuda spodmaknuti? Tako radi pruska katolička opozicija, ona se neda s mjesta krenuti, posljedica je. da s onoga uzkoga mjestanca široko polje katoličke sviesti u Njemačkoj obradjuje. budi i budnu uzdržava. Tko zna, nebi-li prekolitavski svećenici bolje prošli, da se toliko — kad god bezobzirno — ondašnjemu školskomu zakonu neopiru, i protivnu stranku tim izazivlju? Bolje bi bilo, mislim, da se čine poput zmija mudrimi, i poput jegulja sklizavimi. Sam škol. zakon nečini, nepromiče, i neubija ništa — oživjeti se mora, a da se oživi svećenikom dano je mjesto, da od onuda u nj duvaju, da ga oživljuju. Ako se udalje svećenici, na njihovo će mjesto tko gorji stati Školski zakon je sankcioniran. koliko onim, toliko nam, držmo ga se. Tako rade katolički svećenici u bezvjerskih i krivovjerskih državah; onoga se maloga dara, što im ga krivovjerac ili bezvjerac daje, živo uhvate — te napreduju. Znam, da gori rečeni zaključak, i ove besjede neće mnogim biti po ćudi, osobito onim ne, koji misle, da se u disciplinarnom liku katoličke crkve ništa nesmije mienjati. One pobija ćud katoličke crkve, koja se svigdje i u svako vrieme znala prilagoditi, pobija ih povjestnica, pripovjedajuć o mnogih svećeničkih poveljah, kojih sada nije, a crkva katolička žive — popovi popuju. Eksperimentiranje prestade kod mnogih, i kod nas će, tko bude stalan na mjestu. njegova će biti doba. *)

O tom predmetu dobili smo još dva dopisa s molbom, da ih priobćimo. Budući da se naši dopisnici u nekih točkah neslažu, priobćujemo njihove dopise, u koliko se zamjenito nadopunjuju.

Iz Skakavca. Dopis sa slunjskih brdâ, koj se nahodi u „Kat. listu“ od 12. t. mj. i u kojem se opisuje skupština svećenstva kotara karlovačkoga, držana 3. t. m. u Skakavcu, čast imadem nadopuniti ovako: 1. Ako bi nužda i okolnosti zahtievale, ovo kotarski zastupnici na budućoj diecezanskoj konferenciji ovlašteni su predložiti 2 postotka kao godišnji prinesak od župnih dohodakâ; 2. I o novom škol. zakonu, koj u gradjanskoj Hrvatskoj budućom škol. godinom stupa u život, poveo se je govor i razprava. ter je zaključeno aktivno sudjelovanje oko istoga zakona; nu odluči-li se većina konferencije na pasivnost, to bi se imalo protegnuti i na razvojničenu i razsabljenu krajinu, gdje sličan onomu obstoji zakon, koj mnogo manje daje upliva na škole svećenstvu. pak ipak ono mora sudjelovati zakonu; 3. Okrom 18 for. a. v. sakupljenih za nemoćničku zakladu, sabrasmo 12 for. za siročad izseljenike braće Hrcegovacâ, koji se bore proti zulumu turskomu za krst častni i slobodu zlatnu, ter istu svotu poslasmo neposredno uredničtvu „Nar. Lista“ u Zadar. 4. Nemoćnička kuća pokraj seminara neka bi se slobodno prodala seminaru, ili za bogoslovski fakultet preustrojila, ili makar za sta-

*) Mi neimamo ništa proti zaključku svećenstva karlovačkoga kotara, da svećenstvo radi podvostručenom marljivošću za školu u granicah novoga školskoga zakona, dapače mi odobravamo taj zaključak. Ali dokaza gospodina dopisnika neprihvaćamo. Neznamo, kako je gospodin dopisnik mogao napisati, da se je crkva svigdje i u svako vrieme znala prilagoditi? Pio IX. na primjer i njemački biskupi neznaju za to. Gdje se radi o pravu, tamo se neprilagodjuje crkva, već govori: non possumus. To valja reći i za propale svećeničke povelje. Povelje i pravo stvari su posve različne. Ured.

nove gg. profesorom; nu novoveška zgrada neka bi se razširila i priudesila za stanove nemoćnikom, ter uprava podielila milosrdnicam, koje bi možda čovječnije postupale s nemoćnici, koji bi si zaželjeli tamo stanovati, nego-li se je postupalo za jednoga stanovitoga rektora seminara. Gojenci i nemoćnici svakako ne spadaju pod jedan krov. Čednost kao kuće domaćine nije mi dopustila isti sastanak opisati; ali „amicus Plato, amicus Aristoteles. sed magis amica veritas." Sada Vam, gospodine uredniče, šapćem u uho! Jedan bližnji župnik ima 800 for. godišnje plaće; jedan drugi 650 for., a imadu više zemalja i više dušâ, pak da samo 5 for. na godinu plate. kao i ja, koj imadem 500 for. kongrue, manje duša i zemljišta. Koliko im više nosi štolarina? Medju svećenstvom. koje ima diecezansku podporu, ima ga preko trećine. s kojim bih se ja hoteo mienjati. Nisam nikomu zavidan; ali koj se vozi u krasnoj kočiji na skupocienih hatovih, je-li pravo, da ima podporu?

Slavnoga uredničtva s odličnim štovanjem bilježiti se čast imam

U Skakavcu, 15. Kolovoza 1875.

Fr. Pupek, župnik.

Iz Dubovca. Gospodine uredniče! Vaš dopisnik na slunjskih brdih glede zaključka pastoralne konferencije karlovačkoga kotara bio je stranom netočan, stranom pako nejasan, usljed toga Vam javljam, da je tom sgodom: *a*) Glede kuće nemoćnih svećenika u Novoj Vesi br. 29. izrečeno, neka se neproda, nego tako uredi. da od nje najmovina zakladi veću korist nosi; samo nuzgredno bi napomenuto, kad budu okolnosti tako zahtievale. da se uprava milosrdnim sestram preda. Što se sgrade pokraj sjemeništa tiče, neka i ona nosi korist zakladi nemoćnih svećenika te da se dug sjemeništu razvidi. obračuna i na čistac izvede. *b*) Glede postotnoga prinosa. budući se pročulo, da valovnice dohodka nisu svuda točno navedene, pa niti podarhidjakoni nemogu ovu točnost prosuditi, bi zaključeno: da se župe razdiele na tri razreda, i neka se svakomu razredu primjerna svota plaćanja opredieli u nadi. da će i preč. gospoda kanonici ugledavši se u plemeniti i otčinski primjer preuzvišenoga nadbiskupa prema svomu dohodku podupirati svoju nemoćnu braću. *c*) Da se osjegura dohodak nemoćnih svećenika, bi zaključeno: da se dohodkom dokinutih četiriju kanonikata, na koliko nebi dosegnula glavnica zaklade i naši prinosi, ponajprije pokriju potreboće nemoćnih svećenika, te što ovim preostane. da se razdieli medju slabije dotirane župnike i kapelane, jerbo zdrav i slabije dotirani župnik može se od svake nevolje laglje obraniti, nego siromašan i nemoćan svećenik. *d*) Budući se štatutom blage uspomene biskupa Vrhovca g. 1803. glavnica nemoćnih svećenika neće nikad umnožiti, bi zaključeno: da svaki svećenik zagrebačke nadbiskupije poslje smrti mjesto dosadanjih 12 for. 60 novč. na korist zavoda nemoćnih svećenika iz svoje zaostavštine doprinese stanoviti postotak, koj će u Rujnu sastati se imajuća diecezanska konferencija za cielu nadbiskupiju jednako odmjeriti; svećenstvo naše nadbiskupije je dosad podupiralo sve zavode, samo je zaboravilo na sebe, vrieme nastaje, da jednom pomislimo i obskrbimo svoj zavod nemoćnih svećenika. *e*) Zato da se zaslužnomu i iznemoglomu svećeniku najmanje 500 for. mirovine opredieli.

Kad bi to dovršeno, prošli smo na pitanje: kako se misli svećenstvo vladati naprama novomu školskomu zakonu? Svećenstvo karlovačkoga kotara je sa sažaljenjem primilo novi školski zakon, kojim se iz škole iztisnuti kani svećenstvo, koje je do sad bilo prvi i najbolji prijatelj škola, dočim je kod nas najviše učiona utemeljeno trudom i naporom svećenstva; nu kad pomislismo, da bi pasivnošću svećenstva djelo naših ruku sahnulo. i obće dobro naroda trpjelo; te pošto je božjom naredbom crkva tako spojena sa školom. da nje nijedna sila zakona nemože razdružiti: svećenstvo karlovačkoga kotara ovim se zakonom nije dalo poplašiti dapače jednodušno je zaključilo, složno sudjelovati i vršenje zakona pozornim okom pratiti, da si tako podvostručenim naporom oko napredka škole novu moralnu pobjedu steče.

Viestnik.

Zagreb. Njegova Preuzvišenost nadbiskup Josip Mihalović, povrativši se u ponedeljak iz Gradca u Zagreb, služio je jučer u 9 sati svečanu službu božju kano na rodjendan Njegova Veličanstva. Službi božjoj prisustvovao je na čelu svih zemaljskih i gradskih oblasti preuzvišeni gospodin ban Ivan Mažuranić, i dosti pobožnoga puka.

— Veleč. gosp. Josip Vitković, župnik u Dragancu, preminuo je 8. o. m. u bolnici sestara milosrdnicâ.

— G. Ferdinand Kraljević, bivši privremeni upravitelj župe Nova-Kapela. ostaje ondje kano kapelan.

— Za mjesto vjeroučitelja na otvoriti se imajućoj zemaljskoj ženskoj preparandiji sa vježbaonicom razpisuje se natječajni izpit za 20. i 21. Rujna o. g. Izpit će se držati iz dogmatike, moralke, pastoralke i kateketike. Plaća s tim mjestom skopčana: 900 for.. 15% plaće u ime stanarine te 10% plaće u ime petgodišnjih doplataka

— Ban kraljevina Hrvatske. Slavonije i Dalmacije imenovao je županijskimi školskimi nadzornici: ravnajućega učitelja glavne učione u Virju, Franju Lugarića, za županiju križevačku; učitelja više djevojačke učione u Zagrebu, Ivana Filipovića, za županiju zagrebačku; pridieljenoga na službovanje c. kralj. glavnomu vojnomu zapovjedničtvu okružnoga školskoga nadzornika, Franju Dürra, za županiju varaždinsku: ravnatelja c. kr. gradjanske škole u Petrovaradinu, Dimitriju Vurdelju, za županiju sriemsku: učitelja glavne učione u Vukovaru, Marijana Vukovića, za županiju belo-

varsku; učitelja glavne učione u Gjurgjevcu, Stjepana Grotića, za županiju virovitičku; učitelja u Novom, Petra Maričića, za županiju riečku; i obrazujućega učitelja kr. preparandije u Djakovu, Gjuru Baloga, (privremeno) za županiju požežku.

Bavarska. Izbori za sabor dovršeni su pobjedom katolika nad liberalci. Premda su katolici pobiedili samo većinom od dva glasa, ta je pobjeda ipak znamenita, ako se na um uzme, kako je vlada na štetu patriotom zaokružila izborna okružja i kojimi je sredstvi pomagala liberalce proti njim. Nego Bavarci su čvrsti katolici, pak su s toga u prkos svim makinacijam pobiedili.

Bonn. Ovih dana obdržavana je u Bonnu pod auspiciji Dr. Döllingera konferencija za uniju, da se sjedine njemački katolici, njemački protestanti, anglikanci i skizmatički Grci. Nego kako javlja brzojav, niti taj put nije bio Döllinger srećan, jer su se jedva dvie trećine sjedinile. Na konferenciji bijahu nadbiskup od Syre i Tenosa, Lykurgos, zatim profesori bogoslovja u Ateni, Damalas i Rhossis. Pošto je Döllinger izviestio, kolika je promjena učinjena vatikanskim saborom u odnošajih drugih crkava prama rimskoj, prešlo se je na diskusiju o procesiji duha svetoga, na kojoj su sudjelovali s njemačke strane „biskup“ Reinkens, sa strane iztočnjaka Damalas, Rhossis, Ossinin i Janičev. Na koncu izviesti Döllinger, da su se dvie trećine složile. Na njegov predlog zaključi se, da se izabere komisija, koja će sastaviti formulu, koja će biti izrazom obćega mnienja konferencije. U komisiju su izabrana dva starokatolika, dva Anglo-Amerikanca, i dva iztočnjaka. Potanje izviestiti ćemo o toj konferenciji u svoje vrieme. To se može unapred reći, da će i komisija uzalud razbijati si glavu. Döllinger zna dobro, koliko si je katolička crkva dala truda, da predobi iztočnjake, pak sve uzalud, a on sad misli, da će onako šarenu smjesu u jedno složiti!

Promjene u prov. sv. Ladislava reda sv. Franje.

Provincijal: Clemens Letlinger. Sekretar i ujedno definitor: Faustin Purgar. U Zagrebu: gvardijan: Pavao Pavlić, definitor, pp. Metod Vajdić, Mihael Kos, Dominik Antolković, Inocent Kovač. — U Varaždinu: gvardijan: Paulin Vutić, exminister, pp. Dragutin Pakor, Lovro Kavor, Lavoslav Lončar, Franjo Rengjeo. — U Krapini: gvardijan: Adrian Horvat, pp. Hinko Hergović, Jukundijan Železinger. — U Ivaniću: gvardijan: Dionizij Bedeković, pp. Serafin Divjak, Petar Pihler. — U Koprivnici: gvardijan: Nikola Kraljek, pp. Xaverij Pemec, Kornelij Kopčić. — U Čakovcu: gvardijan: Ljudevit Horvat, pp. Narcis Novak, Petar Peczek, Vjekoslav Zabavnik, Božidar Totta. — U Virovitici: gvardijan: Hieronim Horvat, pp. Ciril Crnogaj, Kvirin Purgarić, Viktor Vidović. — U Kostajnici: predsj. Tito Trop, p. Makso Zebec.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda: Harcer Emanuel, učenik IV. razreda glav. učione u Virovitici. Marković Josip i Setniski Josip učenici u Bregih. Matković Katica i Škrinjar Janica, učenice u Bregih. Žalac Pavao, akcesista kod c. kr. kot. ureda u Kostanjevcu. Zelinka Hermina, učitel. u Gorah, Martinčić Mate, kapelan u Bakru. Toić Miko, od Ustrin na Kretu u Dalmaciji. Mijo Brtak, obć. sudac oborovački. Lovro Munić, seljak iz Novaka župe oborovačke Ivo Kolar, seljak iz Preseke obor. župe. Josip Šafran stolar, Ivo Kosak i Niko Šolnikovec, seljaci iz Oborova. Pelepeček Vinko, Hajduk Mijo. Rancer Jelisava i Potzeit Antun, svi u Varaždinsk. Toplicah. Kapusta Ivan u Brdovcu. Fra. Ramljak Petar Krstitelj, župnik u Blizni-Bristivici kod Trogira u Dalmaciji. Bujan Ivan, duh. pomoćnik u Bakru. Sokolić Vinko, tajnik preuzv. gosp. biskupa u Senju. Pavao Žalec iz Oštrca. Godišnji članovi: Bošnjak Ivan, podarhidj. i župnik u Bregih, 2 g. čl. Belas Pavao, konzistorijalac i župnik u Brdovcu, 5 g. čl. Štefanac Matija, kap. u Varažd. Toplicah, 5 g. čl. Polić Blaž, žup. u Crniku 1 g. čl. Rumboldova Gašparnia, učiteljica u Bakru 1 g. čl. Svih skupa godišnjih članova dosada 205.

Javna zahvala.

Družtvo za sveudiljno klanjanje presv. oltarskomu otajstvu ovomjestnoj župnoj crkvi nekoč mezimici grofovâ Šubićâ, koja već put po biesnoj Turadi ostade opustošena, pokloni jednu albu, jedan humeral, 3 korporala i jednu prekrasnu štolu. Dao Bog, da se sličnih dobročinitelja i više nadje, a darovatelju od strane siromašnih župljana kao i od svoje najtoplije se zahvaljuje

Zrinj 10. Kolovoza 1875.

Ed. Medeotti, župnik.

Velečastnomu svećenstvu!

Oslanjajuć se na velečastno svećenstvo, uzimam si slobodu preporučiti se kao dobra orguljaša, što ću i svjedočbami dokazati. — S toga molim štovano rimo-kat. svećenstvo, ako bi u kojem mjestu osobito u Djakovačkoj dioecezi trebalo javna orguljaša, da uzme na me obzir.

U Virovitici dne 12. Kolovoza 1875.

Aleksander Abramović.

Slika uljena na platnu, prědstavljajuća Isusa, nošena oblaci, s desnom na blagoslov pruženom, a u lievoj s maslinovom grančicom, 56″ visoka a 42″ široka, prikladna za sliku oltarnu, nudja se na prodaju, te se može viditi u dvoru kanonika Šuškovića.

Petrov novčić. Jedno katoličko družtvance sakupilo za svetoga otca i našemu uredničtvu poslalo 6 fr. 21 novč.

Dópisnica urednička.

G. S. T. u B. Radi pomanjkanja mjesta priobćiti ćemo Vaš dopis sljedeći put. G —ću. Vašega dopisa nemožemo priobćiti, da se iz jednoga zla neizrodi veće. Onomu prijatelju, komu je najljepša zabava, mesti pred tudjim pragom (može biti bi pred svojim našao posla?) dozovite u pamet onu našu: tko vrh sebe pljuje na lice mu pada.

Priložen poziv knjižare Fiedlerove na predbrojku na zemljovid Hrvatske i Slavonije.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 34.] U Četvrtak, 26. Kolovoza 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

David Fridrik Strauss.

(J. R.)

U 9. broju l. g. donio je naš list kratku viest o smrti Davida Straussa, muža, koj je držao za zadaću svoga dugoga žića, bojevati proti Isusu i crkvi njegovoj. On je započeo svoje književno djelovanje 1835. navalom na božanstvo Isusovo, dovršio ga je malo pred smrću 1872., doviknuvši svietu, da nije više kršćanski Takova i žestoga i otvorenoga i uztrajnoga protivnika valja da naobražen katolik napose svećenik bolje pozna. S toga bijaše lani već naša želja, boj Straussov proti kršćanstvu potanje opisati, tim više, što je ime Straussovo i kod nas i preveć poznato. Nego k tomu se je htjelo ili nabaviti si te proučiti sva Straussova djela, ili pričekati dok drugi tko temeljito neprosudi njegovo djelovanje. Premda je prvi put i mučan i skup, mi smo se na nj odvažili, te uzezmo čitat neke nepoznate nam još Straussove spise. Uz dnevne poslove napreduje takovo čitanje dakako polagano te bi naša želja valjda dugo još bila neizpunjena, da nam nedodje do ruku spis *) učenoga bogoslova i dogmatičkoga pisca, na vircburžkom sveučilištu profesora, Dr. Fr. Hettingera. Mi ćemo se tim temeljitim spisom Hettingerovim poslužiti, da predstavimo našim štiocem Straussa u istinitoj slici.

David Fridrik Strauss narodio se je 27. Veljače 1808. u Ludwigsburgu. Iz njegove mladosti spominjemo samo to, da mu je mati bila žena slobodoumna, koja se je, kako Strauss sám svjedoči, često rugala otcu zbog dogmâ, koje on vjeruje, dočim je njezina vjera kratka i jednostavna. To zlo sjeme, koje je mati zasadila svomu sinu u srce, razvijalo se je dalje po školah. Filozofički nauk započe Kantom, priedje zatim na Schellinga, njim nezadovoljan uteče se k Jakovu Böhmu, poslje se baci u naručaj Justinu Kerneru, bijaše zatim učenikom Schleiermacherovim, dok se neprimiri u Hegelu. Njegov panteizam prigrli Strauss i osta panteistom do smrti. To valja najprije naglasiti, jer se odavle mogu izvesti sve ostale Straussove bludnje. Da je on bio panteist, tomu ima u njegovih spisih puno jasnih dokaza. Da navedemo neke. „Bog i priroda jesu jedno te isto: zakoni prirodni volja su božja, kako postaje neprestano činom. Kad bi se dakle moglo u naravi dogoditi nešto, što je u oprjeci s njezinimi obćenitimi zakoni, to bi se protivilo bogu samomu.“ (Glaubenslehre. II., st. 68.) Još jasnije govori Strauss na drugom mjestu istoga djela. „U čovječanstvu u obće sjedinjene su obie narave, božja i čovječja, čovječanstvo je upućeni bog, ono jest neograničeni duh, koj se je snizio do ograničenosti, ograničeni duh, koj se sjeća svoje neograničenosti; čovječanstvo jest dietė vidime majke i nevidima otca, duha u prirodi; ono je čudotvorac, u koliko si tečajem vremena duh sve to savršenije podčinjuje prirodu, čini ju pokornim materijalom svoga djelovanja; ono je bezgrješno, u koliko je tečaj razvitka bezukoran i tako dalje. Vjerom u toga Isusa (čovječanstvo) . . . postaje čovjek pravedan pred bogom, t. j. oživljujući u sebi ideju čovječanstva . . . postane i pojedinac dielnikom bogo-čovječjega života vrsti (čovječanstva).“ (ib. II., str. 734.) I nešto niže: „Budući život jest zadnji neprijatelj, proti komu ima vojevati spekulativna kritika. Schleiermacherova rieč: na tom svietu sjediniti se s neograničenim, s njim postati jedno, vječan biti u svakom trenutku, to je sve, što umije moderna znanost kazati o neumrlosti.“ (ib. st. 739.) Da nedosadjujem u stvari iz spomenutih

*) David Friederich Strauss. Ein Lebens und Litteratur Bild. Freiburg. 1875.

navoda jasnoj, navesti ću samo još jedno mjesto, gdje Strauss posve dosljedno nauča, da je čovjek stvoritelj svieta, sad svjestan sad nesvjestan, za što da može takodjer sve izpitati i znati. „Kako bi se mogao, pita on (ib. I. str. 850 sl.), na današnjem stanovištu filozofije duh odreći prava i suda ob onom, za što zna, da je po njem postalo? I ob onom, što je on kano „bezvjestan duh prirode“ stvorio: kako je razredio zviezde, kakov je dao oblik zemljam i kovom, kako je uredio organički ustroj bilina i životinja, nije duh izgubio uspomenu na toliko, da nebi mogao iztraživanjem i razmišljanjem iz nova je oživiti i zakone upoznati; a što je on sam kano svjestni čovječji duh stvorio, zar bi se to moglo tako zamrsiti, da on nebi mogao opet razmrsiti?“ — Toliko o njegovu panteizmu.

Sada pako prelazimo na glavni predmet naše razprave na nauk Straussov o kršćanstvu. Taj nauk vadimo osobito iz dviju njegov spisa, jedan obširan, drugi kratak; jedan izdan na početku njegova k njiževnoga djelovanja, drugi nešto prije smrti: prvi nosi naslov: „Das Leben Jesu, kritich bearbeitet“ u dva svezka, kojih je prvi izišao 1835., drugi sljedeće godine. Drugi spis izdao je 1872. te ima naslov: „Der alte und neue Glaube.“ Malo zatim umre Strauss, 8. Veljače 1874.

Kako Strauss shvaća život Isusov, to izpovieda sam odmah na početku prve knjige žića Isusova. „Kad sam sjeo pisat ovu knjigu — veli on — bila su mi o evangjelskoj poviesti napose o čudesnih djelovih te poviesti, koji su u vjerskom nauku uvjek bili najglavniji, dva ili tri nazora pred očima. Jedan ih shvaća kano nadnaravne dogodjaje, koji su se u istinu dogodili: toga ja nisam mogao vjerovati. I drugi veli, da je poviest istinita, ali da se je sve naravski dogodilo, samo su pripoviedaoci zašutili neke okolnosti, može biti, što su mislili, da se razumiju sami po sebi: na takova silovito tumačenje biblijske poviesti nisam se mogao odlučiti. Treći proglašuje sad dogodjaje sad pripoviedanje djelom varalica: takova sumnja bijaše mi protivna. Što dakle činiti? Ja sam se razgledao po svetih poviestih starih religija, koje danas nitko više niti s Herodotom nadnaravski neshvaća, niti s Euhemerom naravski netumači, nego se uzimaju kano priče, koje su se iz pobožne fantazije narodâ i njihovih pjesnika same bez svake namjere razvile. Tako dakle smatrao sam evangjeoska čudesa kano plod samovoljke maštajućih prakršćanskih priča.“ (Leben Jesu I. str. III.) Tako je dakle Straussu život Isusov mythus, te je zadaća njegova djela, dokazati to u svih djelovih evangjelske poviesti. Zašto je Strauss proglasio evangjelsku poviest mythom? Za to, što pripovieda čudesa, a čudesâ nemože on priznati. A zašto ih nemože priznati? Zato što je panteist. Ako su najme bog i priroda jedno, ako su zakoni prirodni volja božja, onda govoriti o čudesih, znači uništiti boga. Isus je dakle Straussu historička osoba, ali istoga reda s drugimi ljudmi. Da je on učovječen bog, to je fantazija puka, koj je ono, što valja o vrsti, preneo na pojedinca. Nije Isus učovječeni bog, nego je čovječanstvo bog.

Drugo veće djelo Straussovo jest „Die Glaubenslehre“ u dva svezka. O tom djelu na pose govoriti, bilo bi suvišno. Dosti je opetovati, da je Strauss bio panteist, te da na panteizmu gradi svoju vjeru. Što nam se bude činilo potrebno, spomenuti ćemo niže u savezu.

Duže nam se je baviti djelom, koje je Strauss izdao pod konac svoga života. To djelo, koje nosi naslov „Stara i nova vjera“, imenuje pisac svojim izpovješću. I jest ono izpovjest njegove vjere, jasna i očita, za što je Strauss svake hvale vriedan. Nije svaki rušitelj kršćanstva tako iskren, da se raztvori pred svojimi štioci. Odmah na početku govori on posve iskreno. Pošto je rekao, da je u novije vrieme i na crkvenom polju započeo velik pokret, boj duhova, nastavlja: „Mi — on i njegovi jednomišljenici — mislimo, tko priznaje razliku medju klerom i laici, tko priznaje, da ljudi moraju, što se tiče religije i ćudorednosti, pitati nepogrješnu pouku od oblasti, Isusom postavljene, on nemože nepriznati i nepogrješnoga papu kano postulat one potrebe. Isto tako, tko nepriznaje Isusa sinom božjim, nego čovjekom, makar kako izvrstnim, on neima pravo, njemu se moliti, smatrati ga središtem kulta, godinu na godinu propoviedati o njem, njegovih činih, njegovih naucih, tim manje, ako su najznamenitiji tih čina bajke, ako se velik diel tih nauka neda složiti s današnjimi našimi nazori o svietu i životu.“

(Konac će sliediti.)

Okružnica biskupa djakovačkoga, Josipa Jurja Strossmayera.

Preuzvišeni gospodin biskup djakovački izdao je prigodom dvadesetpetgodišnjice svoga biskupovanja na svoj kler okružnicu toli krasnu, toli punu duha apostolskoga, duha božjega, te se čovjeku čini, da čitajuć nju,

čita spis kojega svetoga otca. Mi ju s toga priobćujemo našemu svećenstvu svu od početka do kraja, neka se divi onomu duhu, u kojem se radjaju takove misli. Što je nas osobito radovalo, jest to, što je veliki biskup djakovački naumio u čin izvesti ono, što smo i mi višeput kano skrajnu potrebu naglasili, najme: **dječačko sjemenište**, bez koga će nam nestati klera, i pravilno obdržavanje **diecezanskih sinoda**, bez kojih neima u kleru discipline i složna djelovanja. A Strossmajer nije muž osnovâ nego činâ, i mi smo sigurni, da će on izvesti, što je naumio. Okružnici samoj nedodajemo s naše strane ništa, jer što bismo dodali, umanjilo bi samo utisak njegovih oduševljenih rieči. Okružnica glasi:

Poljubljena u Isusu braćo! Ove godine na malu gospu 8. Rujna navršujem ja 25 godina svoga posvećenja biskupskoga. Poleg slaboga zdravlja moga nisam se nikad mogao nadati, da ću dvadeset i petu godinu biskupovanja doživjeti. Dar je to osobite milosti božje. Zato mi je tim većma na tom daru i na svih darovih, koji su š njim skopčani, Bogu iz sve duše, iz svega srca i iz sve krieposti zahvaliti ter mi se je na novo svečano zavjeriti, da će svi ostali dani života moga biti posvećeni slavi božjoj i spasu duša meni povjerenih. Medju darovi, koje sam za to vrieme od Boga izobiljem primio, najviše cienim dar ljubavi i privrženosti, koju su mi vazda i pravovjerni puk i cielo svećenstvo svakom prilikom ukazivali. Hvala vam braćo poljubljena na toj ljubavi i privrženosti. Nadam se, da mi ni vi uzkratiti nećete svjedočanstva, da sam vam i ja vazda po mogućnosti ljubav ljubavju i štovanjem odvraćao. Moja mi sviest veli: da sam sa svakim bratski vazda postupao i neima valjda ni jednoga svećenika u biskupiji, komu nebi koju toju ljubav ukazao. Ako su možebit gdjekomu želje neizpunjene ostale, pomisliti je, da nije na svietu čovjeka, koj bi svemu svietu zadovoljio. Promisao je božja neizmierne mudrosti i dobrote; ona stoput bolje zna, što nam prija, štoli neprija nego mi; — pak ipak ih imade, koji s njom zadovoljni nisu. Ima ih, koji se vazda tuže na udes svoj i nepravde, koje trpjeti moraju. To je njekim načinom sa slabošću bića našega spojeno ter smo i za to sa udesom našim na ovom svietu nezadovoljni, jerbo nam je skroz i skroz prirodjeno, da za boljim neumrlim životom težimo i sveudilj čeznemo. Ja ću doklegod medju vami braćo živio budem, sveudilj po mogućnosti onu svetu ljubav sliediti, koju je spasitelj naš, početnik svete vjere i svetoga zvanja našega, prama učenikom i sliedbenikom svojim sliedio, znajuć dobro, da ono samo do duše i do srca dopire, što prava i iskrena ljubav sa sobom nosi. Vas pako braćo molim, da sa mnom i sa mojimi nedostatci i nadalje uztrpljenje imate: molim Vas da Vašom kriepošću i izvrstnošću moje mnogobrojne nedostatke nadomjestite i mene i nadalje vaše bratske ljubavi i povjerenja vriednim i dostojnim držite. Danas se možebit više nego igda na svećenički stališ navaljuje. Toj navali osim svetosti u životu i revnosti u zvanju, ničim drugim odoljeti nemožemo, nego medjusobnom ljubavju i štovanjem. Danas se mi svećenici više nego igda spomenuti imamo na onu presvetu molitvu, koju je Isus približiv se poslednjemu času života svoga, na vječitoga otca svoga upravio, kad je molio, da oni, koji ga sliede, jedno budu srcem i dušom kao što je on jedan bićem i naravju sa vječitim otcem svojim. Molim vas, braćo, da ob ovoj okolnosti, koju spominjem, za vremena ubaviestite puk vaš i da i njemu na ljubavi i povjerenju, kojim je rieč božju iz ustiju mojih slušao i sveta otajstva po ruku mojih primao, u ime moje zahvalite i da me molitvi njegovoj preporučite. Recite mu tom prilikom i u svoje i u moje ime: da svetu vjeru drži najvećim i najskupocjenijim darom božjim; da ju proti svakoj napasti čuva kano zenicu oka svoga, jer je ona svjetlost, koja prosvjetljuje svakoga čovjeka, dolazećega na ovaj sviet; bez nje tumaramo po tminah, izvrgavamo se nestalnim vjetrovom pogubnih nauka, što u užasnih posljedicah svojih sviet jurve manje ili više osjeća; ona je jednim zalogom pravomu i neumrlomu životu, na koj smo naravju našom pozvani i krvju Isusovom posvećeni. U njoj i po njoj smo uciepljeni onomu božanstvenomu trsu, bez kojega sve djelovanje i sav život naš i sve opredieljenje naše tašto, izprazno i ništetno ostaje. U njoj i po njoj dobivaju se jedino uvjeti boljemu i naprednijemu životu zemaljskomu, koj brez nje ostaje izpraznost čemer i pečal svakovrstna a na posljedku sdvojenje, koje u propast vodi. Opomenite ga u svoje i u moje ime, da mu prva i najpreča na ovom svietu briga bude u vjeri i poštenju kršćanskom napredovati i od skvarenosti se svjetske čuvati.

Mnoga su braća željela, da ja tu znamenitu zgodu u životu obavim i ja bih se rado želji toj odazvao, ali obzir na slabo zdravlje moje pak i na to, da nam se jedan dio naroda našega u krvi i muki, u tugi i nevolji nalazi i da nam bratska kršćanska ljubav nalaže, da barem udovice i sirodčad, koja u našoj kraljevini utočište i podporu traže, po mogućnosti podupremo, — sklonuše me, da ću u tihoći i samoći svečanost tu obaviti; tkogod medjutim tiem povodom do mene se uputi siguran biti može, da će u domu mom bratski i prijateljski primljen biti. Iskreno medjutim izpoviedam, da bih najvolio, da sam, svršivši zemaljsku zadaću svoju, mogao ovom prilikom posve se u mir i tihoću povući jerbo mi zdravlje svaki dan slabije biva, a želja u meni raste, da se svieta posve otresem i ostale dneve života svoga u tihoći i siromaštvu samomu sebi i spasenju svomu živim. — Stoput sam ja na to pomislio, što bih i izveo, da me u težkom zvanju mom neveže ljubav k narodu i k stadu momu i nakana, da prije još izvedem njeke već odavna zamišljene i započete stvari. Medju timi stvarmi prvo mjesto zauzimlje stolna crkva naša. Deveta je već godina, što se ona gradi pa je tek okostnica gotova. Nutarnji uresi tek su počeli. Ja sam s početka mislio, da će krupnijih i dugotrajnijih potežkoća nestati kad rād

*

izobraženijih ljudi nastane, ali žali bože protivno je istina. Sad istom prave potežkoće nastaju, pak poleg najuztrajnijega napora jedva će moguće biti prije pet godina crkvu posvetiti, a cielovito urešenje trajat će sigurno deset i više godina. Ja bih rad, ako Bog dopusti, barem posvetio crkvu. To osim ostalih razloga mislim, da i nutarnji sklad i harmonija cieloga djela zahtieva. Molite se dakle Bogu braćo, da mi milost podieli, da barem posvećenje stolne crkve doživim. S tom željom sam već odavno u duši svojoj drugu želju spojio, a ta je, da se sbori biskupijski (synodi dioecesanae) u našoj biskupiji uvedu i uredno svake godine po propisu kanoničkom obdržavaju. Svatko tko iole shvaća zadaću crkvenu u današnjem vremenu, osjećat će prieku nuždu takovih sborova. Tridentski sabor govoreć o tom, kao da se je upravo na potreboće današnjega vremena obazirao. Djelovanje svetoga Cypriana u Africi u starom svietu, a svetoga Karla Boromejskoga u Italiji u novijem vremenu poglavito za to je slavno i blagoslovljeno bilo, jer su se tada mnogobrojne synode obdržavale. Ja bih iz sve duše rado, da se takve synode i u nas uvedu, u kojih bi svećenstvo svetom vezom ljubavi i jednoga te istoga zvanja spojeno, o nuždah i potrebоćah crkvenih bratski viećalo i samo sebi tako rekav zakone stvaralo, po kojih bi se svetost i revnost u životu svećeničkom promicala. u narodu pako zli običaji izkorenjivali, a sveto znanje i kriepost kršćanska širila. Ja sam misleć, da će se nova stolna crkva prije posvetiti, htio prvu takvu synodu obdržavati u novoj crkvi; ali videć, da se posvećenje odgadja, naredio sam, da se sbor sastavi učenih i osbiljnih svećenika, koji će viećati: kako? kada? i o čem? imat će viećati prvi sabor dioecesanski. Molite se dakle Boga, da i ovu namisao blagoslovi Bog, da ju čim prije u život privedenu vidimo.

Drugo vrlo važna stvar, koju smo započeli, a koju čim prije u život privesti valja jest: sjemenište malene djece. —

Njeki je kapital o tome hvala Bogu stvoren. Samo se otom radi, da se taj kapital pomnoža i da se seminarium puerorum čim prije utemelji. Ako je crkva stolna, koju zidamo, hram tjelesni, koj veličanstvu božjemu i njegovoj svetoj službi u središtu dioeceze odgovarati mora; tada je seminarium puerorum hram tako rekav duševni (templum spirituale) u kom i po kom Bog i sveti pomazanik njegov u naucih i medju nauci živjeti i blagodati svoje dieliti ima. Koliko je sjemenište takovo nuždno, osjeća se svake godine više i više. Ove godine su se samo dva i to dost slaba mladića za svećenički stališ javila. Što će biti, ako tako i unapried ostane? Nedostati će nam svećenstva, a ono što ga bude, neće biti prema uzvišenomu svomu cilju. Njegda je Bog od puka svoga prvence za uzdarje zahtievao. Svećenici novoga zakona prvenci božji imaju biti. Ako se od odvjetnika traži, da vješt i mudar bude, kad istinu i pravdu svjetsku brani; ako se od liečnika traži, da bude učen i izkusan, kad bolesti tjelesne lieči; koliko-li mudrosti i vještine nezahtieva Bog i sviet od čovjeka koj ima biti odvjetnikom svetih i neumrlih istina, koje nam je Bog po sinu svom očitovao! Kolika se znanost i koliko izkustvo nezahtieva od onoga, koj duševne rane naše vidati i zdrave nas Bogu i vječitomu životu uzdržati mora. S te strane je prieka upravo i neodvlačiva nužda sjemeništa malenih. Ja ću i u tom obziru imenovati odbor, koj će imati sva važna i težka pitanja, koja se na ovu stvar odnašaju, pretresti i o načinu viećati, kako se ima čim prije i čim uspješnije u život privesti. Buduć pako da se radi o stvari, koja svim nam najviše na srcu ležati mora, to će se sva pitanja, koja taj odbor pretresavao bude, priobćiti i u Glasniku, da svaki svećenik priliku uzima svoj sud slobodno o tom izreći. Molite se braćo Boga, da nam i ova namjera dobrim plodom urodi. —

Na posljedku medju stvarmi, koje se riešiti imaju jest dotacija kaptola našega, komu neizmjernu zahvalnost dugujem s toga, što je tečajem dvadeset i pet godina sa Biskupom svojim vazda u liepoj ljubavi i slozi živio, što mi se zalogom čini, da sa Isusom samim u živom obćenju stojimo, jerbo znak nedvojbeni, da smo pravi učenici Isusovi jest ljubav i sloga medjusobna, u kojoj živimo. Toj se sretnoj okolnosti ponajviše i to pripisati ima, da svećenstvo biskupijsko sa glavom svojom u sporazumljenju živi, jerbo primjer, koj središte daje, nemože ostati bez odlučnoga upliva na cielo svećenstvo. Što se same kaptolske dotacije tiče, u njoj se je pokazalo, kako je lahko stvari važne porušiti, a kako je težko opet ih uzpostaviti i popraviti. Dvadeset i pet godina se sveudilj radi o dotaciji, pak stvar još ni danas nije željenoj svrsi privedena. Ja sam, kao što slavni kaptol zna, nješto u tom obzira učinio, a od današnje narodne vlade, koja ozbiljno pristaje uz sve, što u narodu živjeti mora, nadati se je, da će stvar tako važnu i potrebnu skorim po pravdi i pravici dovršiti. Ja bih, iskreno izpoviedam, rado prije nego što me ili Bog u mir svoj pozove ili se i sam u zabit povučem, doživio, da kaptol konačno utemeljen i providjen vidim. Radi se dakako u svih tih stvarih za sad samo o sjemenu i klici, koja se pod uplivom božje milosti te mudrosti i postojanosti ljudske istom posijati i do savršenosti svoje razvijati ima. Što se crkve tiče, valja ju u čistoći svojoj uzdržavati: valja nutarnje urese njezine, primjereno stroju crkvenomu, nabavljati i umnažati tako: da poput starih crkva svako i najmanje posudje, službi božjoj posvećeno, liepo i umjetno bude; valja se ozbiljno brinuti, da se staro klassično pjevanje i sviranje u svoj svojoj čistoći i opet povrati. Nevalja nigda zaboraviti, da je jedan od bitnih uzroka, što se je sviet od crkve otudjio i što ćut religiozna nije tako živa ni plodna, kao što bi to biti moralo, zapuštenost naših crkva i nespretno skroz i skroz pokvareno pjevanje i sviranje. Žalostno je neizmierno, da sviet u svjetskih zabavah izvrstnije i umjetnije stvari sluša, nego u crkvi, u kojoj se vječitomu

izvoru svake ljepote približujemo i u kojoj se ex professo gojiti ima ono sveto čuvstvo, koje nas viš praha zemaljskoga svieta uznaša i za postignuće najviših ideala sile namiče. — I sjemenište mladića ima se vremenom sve više i više razvijati, jerbo nam je svim dobro pamtiti, da današnje vrieme i današnja naobraženost neizmierno važne i težke zadaće svećenstvu namiče. Nutarnji pojam svećenstva i sveto zvanje njegovo zahtieva, da svećenik i znanjem i kriepošću i ljubavju i požrtvovanjem uvjek prednjači. Blago si ga narodu, koj svećenstvo posjeduje, koje ovu nuždu živo osjeća i prema njoj svoj rad i posao udesi. U zao čas pako narodu, gdje se svećenstvo neuztručava u neznanju i nehaju čamiti tako, da o njem svatko reći može: primi novissimi. — A i kaptol se razvijati ima. Pravi se pojam kaptola samo tada izvršuje, kad se oko Biskupa barem 12. kanonika skupi, što je živa slika i prilika gospodina našega, koj je oko sebe 12. apoštola okupio. Središnji poslovi biskupijski bez toga se točno ovršiti nemogu. Osim toga kod nas su dvie prastare biskupije u jedno spojene; vriedno bi dakle i dostojno bilo, da je 12. kanonika, koji te dvie biskupije predstavljaju. — Ove su brige, koje Bog budućemu naraštaju izručuje. Što se nas samih tiče, mi barem sjeme u plodno i Bogom blagoslovljeno zemljište baciti imamo, da se od pravednoga ukora oslobodimo, koj oni zaslužuju, koji pod izlikom, da sve što se stvara, već u prvom svom početku posve izvrstno biti ima, ništa nestvaraju i u prevelikih a neizvedivih osnovah plašt traže, kojim mlitavost i neodlučnost svoju pred svietom pokrivaju. Ništa u prvom početku svom posve izvrstno biti nemože. Dosta je čovjeku ako je liepu i praktičnu misao potaknuo i zdravo sjeme u zemlju bacio, ostalo se Bogu i dobroj volji budućega pokoljenja pripustiti ima. — Još jedanput se molitvi moga svećenstva i puka pravovjernoga preporučujem i u ljubavi bratskoj ostajem častnomu svećenstvu otac i brat u Isusu.

U Djakovu dne 8. Kolovoza 1875.

Josip Juraj s. r.
biskup.

Dopisi.

Iz Bistre. Gospodine uredniče! Nisam se latio pera, da se laskam mužu, o kojem sam naumio pisati, niti da ga hvalim i uzvisujem pred svietom, jer ga hvale i uzvisuju njegova djela i čini; već sam se latio pera za to, da se za primjerom toga muža povedu drugi, kojim je moguće. Taj pako revni muž je g. Jakob Cerovski vicearcidjakon kot. stubičkoga i župnik u Bistri. Kroz 27 godina svoga župnikovanja u ovoj župi, koju je podosta neuredjenu bio našao, činio je doista mnogo da poveća slavu Božju i njegove crkve, mnogo je učinio za spas sebi povjerenoga stada, a mnogo na korist mile nam domovine. Spomenuti ću ovdje ponajprije njegovu brigu za crkve. Župa ova ima četiri kapele, od kojih jedna i to sv. Josipa spada na grad Bistru, ali je javna kapela; a tri spadaju na župljane naime: Kapela sv. Roka, sv. Ivana kr. i sv. Vendelina. Sve tri nalazile su se u slabom stanju, a nijedna neima nikakva svoga kapitala. Od ovih bila je najslabija kapela sv. Roka, posve malena i od prostih dasakâ složena. Briga mu je velika bila, kako da ju uredi. Odmah prvih godina svoga župnikovanja počeo je sakupljati krajcar po krajcar, te nagovarao si župljane na pomoć. Rieč i trud njegov neosta bez uspjeha; jer evo već prije 12 god. sagradi on vrlo liepu kapelu na čast sv. Roka, i to tako veliku, da bi za istu župnu crkvu u pomanjoj župi služiti mogla. Sagradi povrh glavnoga žrtvenika i dva pobočna vrlo liepa sa slikom sv. Barbare i sv. Florijana. Priskrbi jošte za istu podosta velike orgulje. Dovršiv to sve, nesreća je htjela, te jedina mu pomoć najveća u svoj radnji, jedna kućica sa pravom vinotočja spadajuća na istu kapelu, izgori. No i nju vidimo već prije 5 god. sagradjenu na novo, a danas već posve bez duga. Priskočili u pomoć i u tom na rieč njegovu u vožnji i težacih župljani, u plaćanju g. župnik. Sve to učini dobra volja.

Isto tako uredi i kapelu sv. Ivana, prizidavši sakristiju i priskrbiv dva liepa pobočna žrtvenika sa liepimi slikami, presv. Trojstva i sv. Valentina. Napokon jedno za drugim, stavi u red ove godine i kapelu sv. Vendelina. U toj neprestanoj brizi za poljepšanjem kuća božjih, odluči se napokon prošle godine urediti posve na novo iz nutra župnu crkvu sv. Nikole, sa pet velikih žrtvenikâ, što mu je najviše i brige i neprilike zadalo bilo. Ne toliko sama radnja, koliko to, što se je namjerio bio preporukom drugih na zla poduzetnika, nekoga A. P. koj razmetav sve žrtvenika i započev radnju, nedovrši kroz tri mjeseca ni jednu trećinu. Ali dade Bog te se namjeri doskora na drugoga poduzetnika, g. Bašića u Zagrebu, koj je to djelo sa svojimi ljudmi, može se doista reći, krasno dovršio. Osobito mramorizacija stiena je krasna, kao i pozlata žrtvenikâ. Milota je sada u crkvu doći, a još milije čovjeku u njoj nekrvnu žrtvu Bogu žrtvovati. — Nedospjev prošle godine radi nastale zime, da crkvu uredi i izvana, učinio je to ove godine, dočim je toranj još god. 1859. bakrom pokriti dao. Sve je ovako liepo uredio, mnogo na to potrošio, pak ipak još liepu svoticu farnoj crkvi sačuvao. Uvidjaju to župljani njegovi, te ga za to štuju kao otca i slušaju glas njegov. Jer kao što se brini on za ljepotu kuća božjih, isto tako neumorno radi i za spas sebi povjerenoga stada. Mogu savjestno reći, da veselim srcem ide svećenik ovdje u svetak obavljati službu božju prije i poslje podne, jer vidi pri ranoj i poldašnjoj službi božjoj, kao i pri blagoslovu, punu crkvu ljudstva bilo liepo ili ružno vrieme. Neće se naći ovdje župljanin, koj nebi bio dobro podučen u molitvah i nauku kršćanskom. Koliko narod ovaj ljubi nabožnost uslied nauka i liepoga primjera svoga pastira pokazalo se je to najbolje sada prigodom jubilejskih obhodâ. Malo ima župa u našoj nadbiskupiji, kojim bi bilo

sgodno četiri crkve obići u svojoj župi, košto je ovdje obhadjano u trih nedeljah. Započela se svečanost svaki put u 5 sati u jutro službom božjom u farnoj crkvi, a po službi božjoj krenuo obhod trim gori spomenutim kapelam. Svršiv pri svakoj propisane molitve, vratio se natrag u farnu crkvu, gdje se je dovršio sa propisanimi molitvami, pjesmom „Tebe Boga hvalimo“ i blagoslovom. Cieli obhod trajao je svakiput tri i pol sata. Nu gledati taj obhod, to je bilo istom milinje. Savjestno kažem, da je svaki put prisustvovalo do preko dvie tisuće ljudstva. Ovo neka bi bili vidjeli naši bezbožci i mislim da bi mnogoga bilo u srcu zapeklo, gledajuć toliki narod, staro i mlado, mužko i žensko, kako stupa, pobožno moleći ili u knjigu ili u krunicu, ili pjevajući litanije sa svojimi pastiri. Uvjeravam Vas g. uredniče, da su me i samoga bile suze oblile, gledajuć na ravnoj cesti četvrt ure daljine glavu do glave, čovjeka do čovjeka. Blago puku, koj ima dobra pastira. Dobar je on još i nepokvaren, pa što ima pokvarenosti u njem, dade se to još izkorjeniti, kad je samo pastir dobar.

Kako smo god dosada vidili g. Cerovskoga raditi mnogo za slavu Božju; isto tako vidimo ga i za korist mile nam domovine medju prvimi njezinimi sinovi. Neće se naći ni jedno jedincato družtvo, što jih god ima za boljak narodnji, komu on nebi bio članom. Kao vicearcidjakon i nadziratelj pučkih učiona neumorno se je brinuo za napredak, radin i točan u svem, od svih ljubljen i štovan u kotaru i izvan kotara, koji ga poznadu. I ovo mu je jedina plaća i nagrada za njegove trude na ovom svietu, gdje niti netraži nikakove. Jer gori, vrhu nas kraljuje, koj naplaćuje vjerne sluge svoje. U njega se ufa nagradu i plaću zadobiti.

—*n*.

Iz Varaždina. Gospodine uredniče! Novi školski zakon od 14. Listopada 1874. uznemirio je ne malo hrvatsko svećenstvo. Imade doduše svećenika, koji su taj zakon s veseljem pozdravili; ali ovakovih je malo, njihov broj izčezava napram broju onih, koji su taj zakon sa negodovanjem pozdravili. Ja neću izpitivati: da-li imadu oni prvi pravo veseliti se, ili imadu drugi pravo, kad se na taj zakon ljute. Ja mislim, da se taj zakon ima uzeti kao faktum, koj se više neda obustaviti. Sada više nehasni niti veselje niti srdjba: nego valja s resignacijom pokoriti se ovomu daru devetnajstoga vieka. Nekoji svećenici misle, da bi najbolje bilo, kad svećenstvo kod izvadjanja spomenutoga zakona nebi ništa sudjelovalo, kad bi se skroz passivno držalo; a drugi misle, da svećenstvo mora positivno sudjelovati. Svećenstvo, koje se ima u Rujnu sastati u Zagrebu, imat će i to pitanje riešiti, pa bi dobro bilo, kad bi se postiglo sporazumljenje i zaključilo po svuda jednako držanje napram školskomu zakonu. Ali se je bojati, da neće doći do pravoga sporazumljenja i jedinstvenoga postupanja: a to bi oslabilo snagu crkve. Zato sam odlučio napisati o toj stvari nekoliko rieči, da sa svoje strane, ako je moguće, nešto doprinesem k sporazumljenju, koje mi vrlo na srcu leži. —

Po mom mnenju imalo bi se pitanje o držanju svećenstva napram školskomu zakonu razdvojiti. Najprije imalo bi se riešiti pitanje, hoće-li svećenici izpunjivati one ure, koje su opredieljene za vjeronauk? Na ovo pitanje mislim, da će biti odgovor najlaglji i sporazumljenje najsigurnije. Svećenikova je zadaća vjeru Isusovu navieštati, gdjegod mu se pruži prilika; on bi se iznevjerio toj zadaći, kad bi iz prkosa sam sebe izključio, kad nebi nauke Isusove navieštao onim, koji ju najradje slušaju, kojih se najlaglje dojimlje: a to su djeca, kojoj je srce još čisto, istini i krieposti pristupno. U tom pogledu bilo bi pasivno držanje upravo griešno.

Sada nastaje drugo pitanje: hoće-li župnici, kojim po zakonu pripada mjesto u školskih odborih, poslužiti se tim pravom ili ne? Ovdje će sporazumljenje biti već teže, ali opet neće biti nemoguće. Ja mislim, da bi trebalo najprije odgovoriti na drugo pitanje: hoće-li svećenstvo u tih odborih moći učiniti štogod na korist crkve ili ne? Može-li svećenstvo štogod na korist vjere i crkve uraditi, bilo bi griešno, kad bi ono takovu prigodu zanemarilo. Pročitajmo najprije §. 154. toga školskoga zakona. Slovo *a*) veli da obćinski školski odbor predlaže učitelje. Svećeniku nemože biti svejednako, tko je u njegovoj župi učitelj, da-li je taj čovjek prijatelj vjeri ili neprijatelj. On će svakako nastojati, da se neuvuče u školu čovjek, koj bi vjeru podkapao i kršćanstvu protivna načela širio. Zato mora biti u odboru. Drugih točaka u rečenom paragrafu nemogu razglabati u svom kratkom dopisu; ali preporučam župnikom, da jih marljivo prouče, pak ako se osvjedoče, da jim te točke pružaju priliku, gdje bi mogli nešto koristna za vjeru učiniti, onda se neka okane prkosa; jer ako je školskim zakonom i sbilja povriedjen ugled i ponos svećenstva, ipak nam ima više još na duši ležati korist vjere i crkve.

Sada nastaje zadnje i najteže pitanje: imadu-li svećenici primati čast mjestnih školskih nadzornika, ako bi županijska oblast takovu čast kojemu svećeniku ponudila? Školski zakon daje (ali samo prividno) mjestnomu nadzorniku velik upliv na školu. Slovo *f*) §. 154. veli, da mjestni nadzornik upliva i na didaktičko-pedagogičku zadaću škole, jer on može u tom pravcu „svoje opazke priobćivati učitelju i po okolnostih županijskomu školskomu nadzorniku.“ Nu to pravo biti će svakako odiozne naravi, ter bi župniku, koj bi se njim služio pribavilo više neprilike i neprijateljstva, nego povoljnih posljedica. Ako je učitelj tvrdokoran, on se na župnikove opazke neće nimalo obazirati. Ako bude učitelj čestit, a nadzornik na svom mjestu, onda takovih opazaka neće ni trebati. Zato mislim, da nebi bilo zlo, kad bi svećenstvo u tom pogledu učinilo malu demonstraciju; pače možda bi to bilo posve u redu. Ovih dana čitali smo u novinah imena županijskih školskih nadzornika. To su sami bivši pučki učitelji: svećenika neima medju njimi

nijednoga. Primorac piše o jednom novo imenovanom nadzorniku, da je skroz nesposoban za ovu službu. Mjestni školski nadzornici biti će županijskim podredjeni. Možda bi ipak bila anomalija, kad bi župnici bili podredjeni ovakovim ljudem. Ali ako mi tko dokaže, da mjestni nadzornici mogu puno dobra učiniti za korist crkve, onda ću i ja biti zato, da župnik osobnu ambiciju podredi višjoj svrsi, za koju imade raditi sa podpunim zatajenjem samoga sebe. Za sad sam protivnoga mnenja: a imadem i dosta jednomišljenika. Nu jer više očiju više vidi, pozivljem naše svećenstvo, da ob ovoj stvari marljivo razmišlja, ter ako je potrebno, neka putem „Katoličkoga lista" rezultat svoga razmišljanja priobćuje: možda će ipak doći do sporazumka: a ako budemo složni i sporazumni, onda ćemo više moći postići.

U Varaždinu 22. Kolovoza 1875.

Jedan svećenik.

Viestnik.

Zagreb. Njegova Preuzvišenost nadbiskup Josip Mihalović odputovao je danas u Budim-Peštu.

— Diecezansku konferenciju urekao je naš nadpastir na 14. Rujna.

— Gosp. Makso Kolarić, duhovni pomoćnik u Gorah, imenovan je privremenim upraviteljem župe u Dragancu.

— Hrvatski sabor započeo je prošloga ponedeljka svoje zasiedanje.

— Plamen hercegovačkoga ustanka, za koj su izprva mnogi misliti, da će ga turska vlada bez velikoga napora brzo ugušiti, širi se sve dalje; zahvatio je jur Bosnu, kano da će skoro zahvatiti i Albaniju, a i u Crnojgori i Srbiji vrije tako žestoko te je sva prilika, da će i ondje provaliti. Velika je nevolja siromašnih kršćana, kojim je nesnosni jaram turski utisnuo oružje u ruke, te zahtieva ljubav kršćanska, milostinjom doći u pomoć sirotinji, koja gola i gladna u nas pomoć išće.

Prag. Kardinal nadbiskup pražki, Švarcenberg, proslavio je dvadesetpet godišnjicu svoje intronizacije u Pragu uz veliko saučešće svih staleža. Tom prilikom počastilo je Njegovo Veličanstvo kardinala vrlo laskavim ručnim pismom, u kojem hvaleći njegovo revno pastirsko djelovanje, pohvalno naglasuje i njegovu vjernost i odanost prama prejasnoj vladajućoj kući.

Rim. Prije mjesec dana podpisao je kralj dekret, komu prvi članak glasi: „U Rimu, i to u nekadašnjem rimskom kolegiju, otvara se knjižnica, koja će nositi ime: knjižnica Viktora Emanuela." U govoru, kojim je ministar nastave, Bonghi, svoj predlog obrazlagao, veli se: „Ima se otvoriti knjižnica prvoga reda (di primissimo ordine), a kako ime Njegova Veličanstva znači napredak i dobrobit Italije, mislio je ministar, da nemože učiniti bolje, nego zamoliti Nj. Veličanstvo, da dade knjižnici svoje ime." A odkud su toj knjižnici „prvoga reda" knjige? Stupi-li čovjek u nju i uzme u ruku koju knjigu, čitati će pokraj naslova: „iz knjižnice Franciskana u Ara coeli"; na drugoj: iz „knjižnice Benediktina"; na trećoj: „iz knjižnice Dominikana" i tako dalje. Tako dakle može se svatko osvjedočiti, gdje su te knjige bile prije i odkuda su uzete; a budući da se na ulazu štije: knjižnica Viktora Emanuela, može svatko odmah znati, tko je te knjige anektirao i ovamo dao prenieti. Ministar Bonghi skuplja dakle iz samostanskih knjižnica otete knjige, da ih smjesti u knjižnici Viktora Emanuela u rimskom kolegiju. Za sada prenosi on ovamo knjige, koje su bile u knjižnici jezuitskoj, na broju 63.000 svezaka i 2000 rukopisa, te iz drugih samostana otete knjige. Prošle godine izgubili su na taj način samostani 11 knjižnica s preko 80.000 svezaka i 2000 rukopisa. Ljetos pobrao je Bonghi preko 220.000 knjiga iz 35 knjižnica. Ministar završuje riečmi: „To nije još ni s daleka sve, što ćemo sakupiti, jer još nisu sve samostanske knjižnice u ruku ministarstva, a u nekih naći će se mnogo i skupocjena materijala." Na takov način nije dakako mučno stvarati knjižnice „prvoga reda." Nadješ-li drugdje dobrih diela, samo ih uzmi, prenesi u svoju, pak ćeš skoro imati „knjižnicu prvoga reda." A siromašni redovnici, koji su štedili i od ustiju si odkidavali, da si nabave u dobrih djelih dobre duševne hrane, neka se tješe, da je ministar Bonghi knjižnicom prvoga reda njim podignuo spomenik.

Englezka. 10. o. mj. položio je kardinal Manning u Londonu temeljni kamen crkvi sv. Bonifacija, koja se ima sagraditi za tamošnje njemačke katolike. U spomenici, stavljenoj u temeljni kamen, spominje se, da se je gradnja crkve započela u težko vrieme, dočim su njemački biskupi u tamnicah bili, a poznanjski nadbiskup u tamnici dobio kardinalski klobuk, na uspomenu nepokolebive vjernosti njemačke crkve.

— Skupština englezkih katolika, držana u Londonu, bijaše ljetos osobito sjajna. Što je uglednijih katolika u Englezkoj malo je koj izostao od skupštine. Kako svjedoči izvješće, bijaše ljetos broj skupštinara dvojinom veći. Vojvoda od Nortfolka, predsjednik skupštine. pripisuje tu okolnost ružnim napadajem Gladstonovim na kat. crkvu.

Chelm. Odbor u Lavovu za podupiranje iz Chelma prognanih sjedinjenih svećenika, kojemu je na čelu grof Dzieduszycki i komu je ministarstvo samo do konca ove godine dozvolilo djelovati, objavio je ovih dana izvješće o primljenih darovih. Sabrano je 9277 for.; ta je svota toj zemlji u to vrieme na veliku čast. Medju darovi za nesretne žrtve ruskih progona spominje se dar narodnih zastupnika 1593 for., galičke banke 300 for., latinskoga biskupa u Przemysl-u 50 for. Proti zaključku sabora, da se dozvoli nevoljnikom podpora, podigoše pravu kriku rutenski zastupnici, premda bi se upravo oni bili mo-

vali zauzeti za nesretnu braću. Nespominju se u izvješću dostojanstvenici grčke sjedinjene crkve, no mi mislimo, da su i oni pomogli svojoj braći, ali tako, da nezna desnica, što jo učinila ljevica. Primljeni darovi stranom su razdieljeni medju uboge svećenike, koji su ovamo iz Ruske pribjegli, stranom dani za uzgoj djece, kojoj su otci svećenici ili u Ruskoj zatvoreni ili u Sibiriju odpravljeni.

Ruska. U Ruskoj pojavljuje se sve više jakost i obsežnost socijalistične stranke, te je vlada prisiljena, bez prestanka dati po redarstvu propitivati za potajnimi družtvi i pristašami socijalistâ, sveudilj se kuće pretražuju, krivci zatvaraju, čim se po velikih gradovih sad ovdje sad ondje stanovnici uznemiruju. Poglavito tiču se ove iztrage djaka, za koje se mnije, da najviše promiču socijalističku propagandu. S toga redarstvo sva viša učilišta strogo nadzire, te se u njih drže sad ovdje sad ondje dugotrajne iztrage. Vlada, koja obično ni slovca neda čuti o nutarnjih stvarih zemlje, čini se ipak da je vrlo zabrinuta radi toga, što se je ta socijalistična propaganda na toliko već potajno ojačila, te se svidjelo ministru nastave, grofu Tolstoju, shodno, javno razposlati okružnicu, u kojoj izjavlja, da su po 37 gubernijah razprostranjene socijalistične, odnosno nihilistične ideje, zašto pozivlje škole, da pripomažu pobijati ih i iztriebljivati, jer da tu ništa nekoristi upliv roditelja, koji s veće strane i sami uz iste ideje pristaju. Ujedno se u tu svrhu uvadja po školah klasični študij. Jeda-li će pomoći?

Galicija. Kakova-li sudbina čeka katokizam u Galiciji, tužnimi bojami opisuje „Przeglad lwowski:“ Isti udes, koj je stigao uniju u Chelmu, čeka i uniju u Galici, s tom razlikom, što ovdje neće vojnici podupirati djelo odmetnikâ. Nevarajmo se; većina svećenstva izgubila je tu skoro sav katolički duh. Uniju zastupaju u Galiciji dva biskupa i njihovi svećenici, jer prosti puk poći će onim putem, kojim ga budu njegovi vodje vodili. Tà već danas dolazi sjedinjeni puk po nagovoru svojih svećenika u skizmatičku crkvu u Pajaczovo. Svećenici odbacuju jur bielu albu te ju zamienjuju šarenom, skizmatičkom; u Lembergu čitaju isti kanonici zabranjeni list „Slowo“; nadzornici i učitelji duhovne mladeži očito prijateljuju s urednikom „Slowa“; skizmatički agenti iz Chelma prijateljski se primaju kod sjedinjenih svećenika. O zaisto, završuje Prz. lw., nikada nije crkvena poviest vidjela u krilu svećenstva, koje je bilo istinski katoličko, takovih pojava! Inostranac nemože si niti predstaviti, da se na oči ugledpih štovanja vriednih biskupa mogu takovi odnošaji razvijati.

* Dobar odgovor. Nedavno vozio se je iz Kolina željeznicom neki njemački svećenik. Da mu bude kraće vrieme, zapali si ko i drugi ljudi cigaru, te gledaše posve zadovoljno oknom, kano da neima nikakva „kulturkampfa.“ Da mu pokvare dobru volju, započmu tri gospodina, koja su se skupa s njim vozila, razgovarat o „kulturkampfu“, pri čem nisu zaboravili spominjati stare katolike, državne katolike i ultramontance. No svećenik se nije dao smesti, već je pušio svoju cigaru mirno dalje. To je jednomu gospodinu na toliko dodijalo, te ga usreći pitanjem: a što ste vi? Svećenik ga mirno pogleda, odbije dim i odgovori: Ja, ja sam na željeznici putnik. Na taj odgovor udariše drugi putnici u smieh. a kulturoborac se pokunji. — Za takove junake su slični odgovori najbolji.

** Čim se je posljednjih godina na učiteljskih skupštinah sjeverne i južne Njemačke manje pokazalo duha nabožnoga, a u Beču i Soligradu upravo neprijateljskoga, tim je veću pozornost probudila ljetošnja sveobća skupština galičkih pedagoga obdržavana u Stanislavovu. Tu se nisu čule kojekakove rodomontadé proti svećenstvu i njegovu zaziru od svjetla, niti ponosite pohvale u slavu učiteljem kao jedinim prosvjetiteljem puka. Nego su za to mnogobrojno tu sakupljeni pedagogi, medju kojimi bijaše više gimnazijalnih i drugih učitelja, započeli devetu svoju sveobću skupštinu svečanom službom božjom u župnoj crkvi, pa su svoja trodnevna viećanja isto tako zaključili pristavši uz predlog svoga predsjednika, da i nadalje „u ime Gospodnje“ odvažno i hrabro djelo svoje nastavljaju.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Kocijan Ivan i Zagoda Gjuro, učenici; Svarić Mihela i Roić Paulina učenice u Samoboru. Cvitanović Grga Matin i Cvitanović Ante Matin iz Podače kod Makarske u Dalmaciji. Akačić Antun iz Brista u Dalmaciji. Zorić Joso, župnik u Prozorju. Učiona u Palanjku, kotaru Sisačkom. Godišnji članovi. Barabaš Gustav, podarhidjakon i župnik u Moravču, 20 god. čl. Občina Vinička 12 god. čl. Jambrović Nikola, trgovac u Kraljevcu u Medjumurju 1 g. čl. Svih do sada god. čl *236*.

Dópisnica urednička.

G. M. P. Dok nedobijemo svega rukopisa, nemožemo tiskati, jer neznamo unapried, hoće-li sav članak biti za nas. Izvolite dakle prije dovršiti članak.

Petrov novčić. Za svetoga otca darovaše: Preč. gosp. Toma Gajdek 5 for.; g. Dragutin Fogl, novomisnik, carski dukat; dr. J. R. 3 for., g. Lj. Ivančan, poddjakon, 2 for.; g. Gorenec, gradjanin, 1 for.; g. N. N., činovnik, 1 for. gđna Olga Pauljćeva, učiteljka, 1 for., nekoliko učenika 1 for. 20 novč.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 35.] U Četvrtak, 2. Rujna 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

David Fridrik Strauss.

(J. R.)

(Konac.)

Četiri pitanja stavio si je Strauss, na koja odgovara u tom djelu, najme: Jesmo-li još kršćani? Imamo-li još kakvu religiju? Kako shvaćamo sviet? Kako uredjujemo svoj život? Ostavivši treće pitanje kano manje znamenito za nas, baviti ćemo se samo odgovori Straussovimi na ostala tri pitanja.

Na prvo pitanje odgovara odlučno, da nismo više kršćani. Nismo kršćani, jer nemožemo vjerovati, da je Isus iz Nazareta bog; nemožemo ga dapače niti priznati tako odličnim mužem, na koga bi morao rod ljudski, da uredi i usavrši svoj nutrnji život, više gledati nego na koga drugoga, jer nam je premalo izvjestna o njem poznano. Hoćemo-li dakle iskreno govoriti, to moramo reći, da nismo više kršćani. Jednako odgovara Strauss i na drugo pitanje. Nova filozofija i astronomija maknula je „staroga osobnoga boga“ s njegova priestola. S njim je propala i neumrlost duše, jer kano što nestane središta, kad izbrišeš okrug, tako nestane i duše, kad se razpadne tielo. Ako se dakle pita, imamo-li religiju, to odgovara Strauss, da ju imamo i neimamo, kako tko uzme. „Mi zahtievamo za svemir onaj isti pietet, koj zahtieva pobožnik po starom kalupu za svoga boga.“ U tom dakle smislu može se reći, da imamo religiju, u drugom ne. Na četvrto pitanje: kako uredjujemo svoj život, neodgovara Strauss onako dosljedno kako Darvin, uz koga on inače cielom dušom pristaje. Dočim najme tvrdi, da se „iz skupo i krvavo plaćena izkustva, što je štetno a što koristno, medju raznimi narodi radjaju najprije običaji, zatim zakoni, napokon nauk o moralnih dužnostih,“ stavlja on nedosljedno posve temeljnim zakonom moràla: „urediti svoje djelovanje, svoj život prama ideji vrsti.“ Velim posve nedosljedno; jer ako su se običaji, zakoni, napokon i moralna pravila razvila iz izkustva, što je koristno što-li štetno, onda bi dosljedno ono imalo biti moralno, što je koristno, ono nemoralno, što je štetno; drugimi riečmi, onda bi Darvinov „boj za bitak“ imao biti jedino pravilo za čovječje djelovanje. Može biti je ovdje Strauss žrtvovao dosljednost za volju mnogim svojim prijateljem punih žepova, koji, kako se samo razumije, nerado čuju o boju za bitak, jer taj boj cilja u prvom redu na njihove žepove

Vrlo je zanimivo, kako Strauss opisuje rajski život svoj i svojih prijatelja — dakako na zemlji, tà neba neima, te je budući život najveći neprijatelj, proti komu se ima boriti današnja filozofija. Kršćanstvo, proti komu se je on toliko godina borio, obećaje čovjeku blažen život barem poslje smrti, te se tom nadom tješi čovjek i u najvećoj nesreći. Kad nebi dakle Strauss mogao svojim naukom čovjeka učiniti srećnim škodilo bi mu to u njegovu boju proti kršćanstvu Ali on to može Evo kako se srećno žive pod sjenom njegova nauka. „Još ćemo spomenuti, kako mi (on i njegovi) živimo, kako smo već mnogo godina živjeli — jer nas ima svakojakih, ima nas ne samo učenjaka i umjetnika, nego i činovnika i vojnika, posjednika i obrtnika, a ima nas mnogo, na hiljade, te nespadamo medju najgore — mi dakle uz svoje zvanje imamo otvorene oči za sve više interese čovječanstva; mi smo zadnjih godina živo učestvovali u velikom narodnom ratu, koj je stvorio njemačku državu (tko bi o tom i dvojio?), i ta isto tako nenadana kano što sjajna promjena stvari u našoj mnogo izkušanoj domovini zanosi naša srca. Da te stvari bolje razumijemo,

študiramo poviest, a to može, kako imamo dosti liepo i popularno pisanih poviesti, bez muke i neučenjak; uz to trsimo se razširiti svoje znanje o prirodi, za što nam takodjer nemanjka lako razumivih diela, napokon štijemo djela naših velikih pjesnika, rado slušamo kompozicije naših velikih glasbenika. Tako mi živimo i ništa nam nemanjka.“ Eh, dakako takov život nebi bio baš neugodan, ali što će na to reći one hiljade i hiljade siromaka, koji mjesto da „študiraju poviest“ od zore pak do noći u znoju lica svoga rade za koru hljeba; koji po dovršenom radu mjesto da se nasladjuju pjesničkimi djeli, mjesto da idu na koncerte — odkud bi ih i onako izbacili — te se naslušaju zanosne glasbe, jedva čekaju, da si na tvrdu ležištu pruže utrudjena uda? Te mase nespadaju medju one, koje Strauss imenuje „mi“, tim masam može on uzeti kršćansko nebo, ali im svoga dati nemože, neće. Pak ipak imaju i oni jednako pravo kano što i Straussovi „mi“ na zemaljsko nebo, i oni zahtievaju to nebo; ako im ga nedadu milom, oni će si ga uzeti silom.

Nego niti u onom nebu, koga se uživaju Straussovi „mi“, nije baš preliepo. Tako bi barem čovjek mogao suditi po Straussovu opisu svieta. Sviet mu je najme velika makina. U toj makini okreću se sveudilj zujeć i lomatajuć velika kolesa, puna željeznih zubaca, čuju se jednako udarci velikih kladiva; a čovjek stoji tu stisnut, pun straha, da ga nezahvati koj zubac i neraztrga, da ga neudari koje kladivo i neubije. A čim tješi Strauss u toj makini od straha drkćuća čovjeka? Tim, „da drugčije nije, da tako mora biti“ Liepe utjehe! Liepe nagrade za izgubljeni raj! — Tko da neproplače nad sljepilom tolikih ljudi, koji pleskaju Straussu, koji se priznavaju k njegovu nauku! Oni imaju pred sobom nauk Isusov i nauk Straussov, od onoga se odvraćaju, ovaj odobravaju. Isus nauča, da nad svietom, nad svakim pojedinim čovjekom bdije ljubezniva providnost božja; Strauss nauča da je čovjek bačen u veliku makinu, koja se imenuje sviet, gdje drhće, da ga nezahvati i nerazdere koj zubac, da ga nesmrvi kladivo: ovo se ljubi, ono prezire. Isus nauča, da su svi ljudi medju sobom braća, koja se imaju pomagati, da im bude što snosnije breme toga života, što lakši prelaz u vječnost, on nalaže srećnikom, da neljube blaga nego da milostinjom odkupljuju svoje griehe, a siromakom, da nezavide bogatnikom na prolaznom blagu; Strauss nezna pomoći za sirotu, jer njegovi „mi“ trebaju blaga, da u užitku zaborave na zvižd okrećućih se kolesa svjetske makine, na lupu njezinih kladiva: tomu se pleska, ono izsmiehava Isus nauča, da je čovjek stvoren, da nekoć uživa podpunu sreću u nebu; Strauss nezna za nebo, jer poslje smrti neima ništa više: ovo se povladjuje, ono medju bajke baca. Oh, zaista se danas izpunjuju rieči svetoga pisma: čovjek, kad je bio u časti, nije razumio, postao je sličan niemoj životinji; ostaviše vrielo žive vode, te si kopahu bare, koje nemogu držati vode.

Završujemo umnimi riečmi dr. Hettingera: „Bacimo još jedan pogled na razvitak Straussova nauka. Najznamenitiji životopis iz pera Straussova jest onaj Ulrika Huttena. Njega smatra većim nego je sam. Koja bijaše ideja njegova života, koj cilj svih njegovih bojeva? Propast Rima. Hutten naznačuje prvi stadij u boju proti crkvi i kršćanstvu, bogu i religiji, udarac Rimu namienjen, bijaše udarac na autoritet, jer kad veliš autoritet — rieči su Rousseauove — rekao si papa. Deset godina kašnje pisa Strauss život Voltairov. To je drugi stadij. Voltaire nebojuje više proti crkvi u ime „čistoga nauka“, na korist „reformacije.“ Njegova lozinka jest: écrasez l'infame! Ni Strauss nije porekao, da se pod „infame“ razumieva kršćanska crkva bez razlike konfesije kano nosilica praznovjerja i fanatizma. Ali i sam Voltaire hotio je blagosoviti Franklinovu djecu riečmi: God and liberty. Zadnji korak nije on učinio: nije porekao boga, ubio duha i savjest Strauss ga je učinio. I to je treći stadij. Hutten — Voltaire — Strauss; ta tri imena jesu personifikacije trovrstnoga boja proti Rimu i pozitivnomu kršćanstvu, proti bogu, duhu i savjesti. Na ta tri imena privezan je razvoj negativnoga principa u Evropi, koj podkapajuć temelje nadnaravskoga reda, podkapa i temelje čisto ljudskih odnošaja u pravu, ćudorednosti i družtvu. Nego ta tri imena neizriču samo stalan pravac duhova, izvjestan nazor o bogu i svietu, ona označuju i patologički proces. tri krize bolestna razvoja duhova, koje su tiesno spojene tako, da prva u drugu, druga u treću nuždno vodi. I to je čisto naravski. Kad se je jedanput postavilo krivo načelo, onda goni logika neodoljivom silom napried, razvijajuć bludnju do skrajnih konsekvencija. Hiljade htjeli bi sada stati, jer vide propast, u koju srću, ali uzalud. Zakoni, simboličke knjige, filozofički sistemi uzalud se trude podignuti nov nasip proti struji, koja prieti sve poplaviti, ali uzalud, u ponor, u ponor goni strašna, nadčovječna neka sila, kojoj se nemože oprieti nitko — ta sila je logička konsekvencija. Ta konsekvencija nevidi se dakako

odmah. Dapače moguće je, da krivo načelo, kad se počima razvijati, obećaje donieti mnogo dobra, ali svršetak odlučuje." I onda završuje Hettinger: „Strauss govori o novoj vjeri, koja je u oprjeci sa starom. On ima pravo, njegovi nazori o svietu samo su „vjera" ne znanje. Ali koja je razlika medju starom i novom vjerom! Ona vjeruje vječnoj, neprevarljivoj rieči božjoj, ova nedokazanim hipotezam prevarljivih ljudi, koji si jedan drugomu protuslove, tvrdeći jedan što pobija drugi; k onoj se priznavaju najbolji i najplemenitiji, koji su ikada na zemlji živjeli, ovu izpoviedaju oni „mi", kojim je dobro u bogatstvu; ona je hiljadam otrla suze, izliečila rane, smrtan znoj s čela sbrisala, ova — koga je utješila, komu smrtnu uru olakšala?

Sada znamo, što nam se daje mjesto kršćanske vjere, za to nam je ona još svetija, još milija; mjesto kruha nudjaju nam kamen, koj nam težko pritišće dušu, mjesto ribe zmiju dvojbe, koja nam grize srce; mjesto ufanja očajanje, mjesto života smrt, mjesto ljubeće ruke božje, koja nas vodi, neumoljan udes, koj nas nemilosrdno svojim željeznim nogama gazi i satire."

Zagrebačke preparandije na koncu školske godine 1875.

Koncem srpnja završena je tekuća školska godina, a s njom dosadanji sustav pučkih škola. Držim, da bi narod želio znati, dokle je on razvio naše umne sile; pa toj će želji moći zadovoljiti visoka k. zemaljska vlada na temelju glavnih godišnjih izviešća. Nu toj želji hoću i ja da zadovoljim. barem čestimice, opisom radnje naših zagrebačkih preparandija, i mužke i ženske, koju sam pozorno pratio. Kretalo se školstvo u kojih mu drago okolnostih, jedno je istinito, da će škola valjana učitelja nosit na čelu biljeg valjanosti. To nam potvrdjuje i izkustvo stečeno u dosadanjem sustavu, dočim imademo škola. koje su uza sav nadzor i suradnju svih dotičnih faktora, uza sve obilje učila bile loše, što jim učitelj nije mnogo vriedio; a opet imade škola, koje su uza silu zaprieka pod valjanim učiteljem liepo napredovale. Da primjeri nisu mrzki, mogao bih jih dosta navesti za potvrdu ove izkustvene istine. Naravski, gdje sve skladno sudjeljuje, ondje je i napredak bolji; ali bez vriedna učitelja neima povoljna uspjeha. Zato svaka vlada najviše pozornosti posvećuje preparandijam, po kojih se stanju može više manje prosuditi cielo školstvo.

Po dosadanjem sustavu trajao je preparandijski tečaj samo dvie godine, a primali su se u mužku preparandiju učenici, koji su navršili ili malu gimnaziju, ili malu realku Budući da je materijalno stanje pučkih učitelja bilo dosta nepovoljno, dolazili bi na preparandiju ponajviše takovi mladići, koji se nisu nadali dobro svršiti onih nauka, pa su s jedva dovoljnom biljegom ostavili one zavode. Da je predbježno znanje takovih učenika moralo biti manjkavo, lahko se uvidja. Porad toga nisu se na preparandiji mogli držati primateljni izpiti: jer da se drže strogo, morala bi opustjeti preparandija, a da se obavljaju na lahku ruku, zadovoljilo bi se samo formi. Nije dakle preostajalo drugo, nego uzimati, što se daje, pak postizati, što se može. Zato budući da su pučke škole po domovini trebale sve to više učitelja, nije se po dovršenom dvogodišnjem preparandijskom tečaju na izpitih uporavljivala onakova strogost, kakovu je tražio i zakon, i osobito sve to veći razvoj nauka i vani i kod kuće. Zato si još prije nekoliko godina mogao na izpitih čuti u obće samo nesigurne odgovore o početcih onih nauka, koji su bili zakonom propisani. S tim stanjem nije mogao biti zadovoljan narod, te viči na nepripravnost mladih učitelja, osobito u orguljanju, koje se laglje prosudjuje, nego-li znanstveni napredak. Sad odluči učiteljski sbor napinjati svoje sile i upotrebljavati veću strogost, da se steče ako i manje, a ono vještijih učitelja. Posljedci toga plemenitoga rada počeli su se opažati jur prije dvie godine, a ljetos su okrunjeni uspjehom, koji mužkoj preparandiji udara biljeg dobra zavoda. Nauci su se predavali dosta obsežno, a učenici su jih i dobro razumievali i okretno kazivali, ter ne samo da nije trebalo nijednoga preparanda baciti, pače izmedju 27 izpitanika odobreno jih je 13 za glavne, a 14 za trivialne učione. Samo glede orgulja pokazao se je, ako i ne prijašnji, a ono njeki nedostatak, koji se medjutim ima pripisati ponajviše kratkoći vremena: jer za dvie se godine, uz druge nauke, nemože mladić naučiti vješto orguljati. To zahtieva silu vremena i mnogo godina. — Ali da se upustim malko i u potankosti.

Na čelu svih nauka bio je kršćanski nauk. koji se je na temelju bibličke poviesti staroga i novoga zakona kateketički razvijao. uz tumačenje glavnih crkvenih obreda, i opisivanje crkvenoga života od postanka njezina. pa sve do današnjega dana. Sve se je to tumačilo jasno, razumievalo točno, a kazivalo okretno i precizno. Veoma je godilo hrvatskomu srcu slušati na izpitu poviest crkvenoga života u našoj domovini, koju si je mladež vjerno zapamtila. — Uz kršćanski nauk razvijala se je jednakim načinom i gojitba, predočujući divni život tiela i duše čovječje, uz pravila, kako se čovjek shodno odgajati ima. Učenici su i teže pojmove dobro shvaćali i lahko kazivali. Napokon je pristupila učba sa svojimi pravili, kako ima učitelj obavljati svoju službu i u školi i izvan škole. —

Iz hrvatskoga se je jezika sigurno sklanjalo i sprezalo, uz tumačenje nepravilnih i redjih oblika na temelju glasoslovja. Sigurno se je znala i liepo kazivala skladnja ne samo u glavnih potezih, nego glede njekih točaka i u potankostih. Sve je pako to začinio nauk o tropih i figurah, koji su učenici sigurno i krasno razvijali. Na-

stojalo se je takodjer neumorno, da si učenici prisvoje pravi štokavski naglasak, što je većim dielom i za rukom pošlo. Ali poraba pravopisa bila je nesigurna, dočim se dva pravca: školski i vanjski u učenikovoj sviesti pobijaju i taru, ter se od visoke vlade očekuje, da taj nedostatak u buduće shodnimi naredbami izpravi. U njemačkom se je jeziku postiglo, što se je u kratko vrieme moglo.

Iz poviesti imala se je više pred očima Ugarska i Hrvatska, nego-li ostali sviet, ter nebi bilo škodilo, osobito za obću prosvjetu učitelja, kad bi se bili mogli uhvatiti glavni potezi obće poviesti. Ali što se je uzelo, bilo je jasno predočeno i gladko kazivano. I u zemljopisu osobito domaćem, liepo su se uvježbali učenici, popunjujući ga matematičkim.

Opisivala jim se i narav životinjska, pak u tom se je više pazilo, da se spoznadu vrsti, nego-li potanko opisuju pojedinci. Bilo je govora i o bilju i rudstvu, osobito ob onom, što se spominje u čitankah za pučke škole. — Svojstva tjelesa tumačila su se obširno sa silu prirodnih pojava, koje su učenici sigurno i vješto subsumirali pod pojedina svojstva. A i daljnji razvoj fizičkih sila, kako se pokazuju putem pojedinih strojeva, tumačio se je učenikom u glavnih crtah.

Računstvo i mjerničtvo temeljito se je predavalo na mužkoj preparandiji. Četiri vrsti računa s cielimi brojevi i slomci prostimi i desetičnimi, omjeri i razmjeri u svoj svojoj granatosti, metričke mjere nauk o kutovih, trokutih i ostalih likovih kano i nauk o tjelesih s praktičkom uporabom bijahu predmetom računarskih tumačenja i vježbâ. — Nastojalo se je, da učenici taj težki nauk temeljito shvate, pa to se je i postiglo i pomoćju računanja na pamet, i putem marljiva vježbanja u školi, i povodom mnogih zadaća u teki, kojih sam iz računstva vidio veliko obilje. Prijašnjih se je godina premnogo vremena trošilo na shvaćanje, ulazeći i u neobičnije računarske kombinacije, pa se nije dospievalo do sigurne tehnike, ter je malo koji učenik bez neprestane pomoći učiteljeve mogao sam razviti i dovršiti koji račun; ali zadnjih se je godina, osobito netom minule, i u tom postigao liep uspjeh. Isto tako mogu pohvalno spomenuti i vještinu učenika u računstvenoj metodici, oko koje se je marljivo nastojalo.

Ni u gospodarstvu, jasno i točno tumačenu, nisu zaostali učenici, premda su ga običavali uzimati na laglju ruku.

U glasbi se je dotle dotjeralo, da su učenici koncem dvogodišta umjeli skladno pjevati u sboru, a sposobniji i po koji lašnji solo. U orguljanju su se pojedinci liepo izvježbali, ali većina se je morala zadovoljiti pokojim mučno izvedenim preludijem, i nešto nesigurnijim pjevanjem običnih crkvenih pjesama uz pratnju orgulja. Svake se je godine odsudio pokoji, kadšto i umniji mladić, da za dva ili više mieseci ponovi izpit iz orguljanja. Ali tomu je, kano što sam jur spomenuo, kriv ponajviše nedostatak vremena.

Kaligrafičkih pisanaka nisam vidio na izpitu izloženih, premda su učenici čitljivo pisali.

U risanju su se premalo izvježbavali učenici, jer osim nekih, koji su iz realke dolazili, ter se svojimi radnjami odlikovali, ostali su se morali boriti s prvimi početci te umieće, koja je pučkomu učitelju, osobito u ovo vrieme zornoga obučavanja, veoma potrebna. —

Težih ćudorednih prestupaka, osobito posljednjih godina, nije se mnogo dogadjalo, a koji bi se sbili, te bi sviestni učiteljski sbor namah i uklanjao izgonom učenika iz zavoda, ter mu je ćudoredno vladanje bilo pohvalno. —

U žensku su se preparandiju kod milosrdnica primale učenice iz četvrtoga razreda glavne učione, a pošto su se u Zagrebu ustrojile više djevojačke učione, primale su se neke i iz V. i VI. njezina razreda. Sgrnula se je u nju namah s početka sila nauka željnih djevojčica, premda je u pomanjkanju ženskih pučkih učiona bilo malo nade namještaju. Dakle ponajviše želja daljnjega umnoga razvoja vukla je te plemenite djevojke u preparandijski zavod. Premda su s početka za sve propisane predmete bile namještene samo tri učiteljske sile: kateketa i dvie učiteljice duvne: neumornom ipak marljivošću učitelja, i nutarnjim samostanskim redom, po kojem su učenice bile sasvim odciepljene od svjetovnih misli i usredotočene samo okolo nauka, dotle se je dotjerivalo, da su učenice, premda umne, al ipak slabo pripravljene, u kratko vrieme od dvie godine, ne samo svladjivale sve propisane predmete, nego jih u nekih točkah i premašivale. Na izpitu si mogao čuti sigurnih i liepih odgovora, a viditi prekrasnih pisanaka, čistih i izpravnih teka, liepih risarija, ukusnih biljnika i finih ručnih diela. Svuda je vladao red, čistoća, čednost, napredak. Riečju zavod je bio d o b a r. Da se još više usavrši, ravnateljstvo je samostansko kašnje namaknulo više učiteljskih sila, i svakoj opredielilo posebnu struku, tako da je kateketi zapao nauk vjere, gojitba i učba, jednoj duvni učiteljici jezikoslovna, drugoj prirodoslovna, trećoj poviestna struka, dočim je posebna učiteljica učila risati, posebna ručna djela. Glede risanja okrenulo se je u tom na bolje, da se je dosadanjemu pukomu snimanju dodalo i geometrično risanje uz dotičnu teoriju. To je ustrojstvo s malenimi iznimkami ostalo i sliedećih godina sve do dana današnjega, pak se je zavod toli liepo razvijao, da ga je svatko, koji je sbliza motrio njegovu radnju, s pohvalom spominjao. Na tu se hvalu skloni visoko c. k. vojno zapovjedničtvo, ter jur prije tri godine povjeri svoje krajiške preparandice samostanu. Sad se je bilo bojati, da će preparandija, ako ne nazadovati, a ono niti napredovati, pošto su krajiške preparandice, svršivši prije više godina glavnu učionu, bile slabo pripravljene, osobito iz hrvatskoga jezika. Nu vještini i revnosti učiteljica, neumornoj marljivosti učenica, i nutarnjemu samostanskomu redu ide za rukom, ter se zavod

drži na prijašnjoj visini, veoma dobro riešavajući svoj zadatak. Ali udjimo u potankosti.

Nauk vjere, gojitbu i učbu predaje u jednakom obsegu isti kateketa, koji i na mužkoj preparandiji s još boljim uspjehom, pošto su učenice još marljivije.

Iz hrvatskoga se jezika uzima cielo oblikoslovlje s tvorenjem rieči i glavna pravila skladnje. Nauk se taj završuje poviešću književnosti hrvatske. Učenice umiju svaku rieč aplicirati na dotična pravila, naznačujući joj promjene, značenja i saveze u izreci, po čem jim znanje jezika postaje temeljito. Pišu izpravno i ugladjeno, a izgovaraju štokavskim naglaskom, u čem jih pomažu mnoge krajiške saučenice. — U njemačkom jeziku postižu iste rezultate: dobro razumiju njemački i dosta okretno prevadjaju na hrvatski.

Iz poviesti znadu učenice ne samo glavne sgode hrvatskoga naroda, nego i glavna djela u obću poviest zasiecajuća. Pa te sgode i ta djela umiju ne samo sigurno i ugodno kazivati, već jih sa srodnimi dogadjaji vješto spajati, ter si tako podpune slike stvarati. Rekao bih, da je iz obće poviesti za ovo kratko vrieme od dvie godine i odviše uzeto, pa bi dosta bilo, da se nauk stegne na djela svietske znamenitosti. — Tlovid cieloga svieta osobito pako Evrope poznadu podpuno i u potankostih, ter ćeš imenovati malo koje jezero, rieku, zaliev, goru, rat, da ga nebi namah na zemljovidu našle; da šutim o znatnijih gradovih, s kojimi umiju spajati i dotična povjestnička djela, i trgovinu i promet. Riečju znanje jim je iz ovih predmeta obsežno, sigurno, izvrstno.

Opisuju potanko sva tri prirodna carstva, ne samo po vrstih, nego i po pojedincih, naznačujući sigurno životinje u atlasih, rude i bilje u naravi, a razabiru sigurno i tajne niti života i bilju i životinji. Za bilje imadu čisto i ukusno sastavljene biljnike, u kojih su osušene biline, koje su si same ubrale, poredane po vrstih, i označene svaka svojim imenom. Mnogi biljnici iznose po dvadeset listova, a na svakom po 15—20 bilina, savršeno osušenih i pripetih: dokaz neobične marljivosti. — Iz fizike, koju točno razumiju i ugodno kazuju, uzimaju ne samo sva svojstva tjelesa s dotičnimi primjeri iz praktičkoga života, već su vješte i glavnim strojevom, kano što su cievi sisaljke, vage, toplomier, ronilo, parovoz, telegraf, munjila itd. koje umiju vješto na tabli risati i tumačiti. I optika jim je dobro poznata i kemija u glavnih potezih. Milina je slušati toliko znanje iz ženskih ustiju!

Iz računstva uzimaju četiri vrsti s cielimi brojevi, i sa slomci i prostimi i desetičnimi, omjere i razmjere, kojim teoriju i tekniku točno znadu. Prijašnjih se je godina računstvo više znalo, nego-li razumievalo, ali ljetos se je i ovaj nedostatak liepo naknadio. Posve temeljito znadu i nove metričke mjere, pretvarajući jih sigurno u dosadašnje i uzvratice, i na njihovu temelju razvijajući razne račune. Željeti bi bilo, da se računanje na pamet, koje je za obični život veoma potrebno, malko više goji.

O kućanstvu neću da obširno govorim, dosta budi rečeno, da ga točno i razumiju i znadu.

Neobična marljivost zavoda pokazuje se u zadatnicih, jednakih i čistih, u kojih ima obilje zadaća iz jezikâ i računstva; zatim u krasopisu, u kojem se postigava tolika vrstnoća, da se i krajišnici, vikli kod kuće liepomu pismu, čude. Nezna se koja od koje piše čitljivije, ljepše, okretnije: po sigurnih i vještih potezih težko slutiš žensku ruku; napokon u risanju, snimajući vješto i tanko i iz modela i iz slika olovkom, krejonom, tušom, bojami.

Glasoviru se neuče sve učenice, već kojoj je s voljom, pak i u tom se za dvie godine dotle dotjera, da učenica umije dosta skladno igrati lašnje komade; ali pjevanju se sve uče, pak pjevaju skladno u sboru.

Ručnoga djela nemogu sam ocieniti: toliko vidim, da se nebave samo finijimi i neobičnijimi djeli, kukmanjem i vezenjem, već i pletilom i šivanjem. Vješte tim poslovom gospodje kažu, da su liepo izradjeni, što se lahko vjeruje pošto su samostani od davna na glasu glede ručnih diela.

Izmedju 45 izpitanih učenica, odobreno jih je 30 za glavne, a 15 za trivijalne učione.

Koja učenica hoće, može se u samostanu učiti i francezki i talijanski.

Da su učenice u samostanu glede nabožnosti i ćudorednosti u veoma dobrih rukuh, to najbolje uvidjaju toliki roditelji, koji svoje kćerke veoma rado nastanjuju u samostanskom internatu.

Kakov pako duh crpe učenice u samostanu glede rodoljubja, najbolje pokazuje ova pjesma, koju je kod dieljenja svjedočba vješto i ćutljivo blagoriečila preparandica II. tečaja:

Oproštaj:

Kô što Višnji pticu za let stvori,
Tak čovječji ustroj za rad sbori.
Radin čovjek pomno sluša glase
I svog srdca i roda ponase;
Pa gdjegodir sgodi mu se sgoda,
I tielo mu i srdašce poda.
Pokraj volje i darova inih
Svak koristit može domovini.
Zrno jedno kraj drugoga meći,
I pogaču od brašna ćeš speći
Kamen jedan slaži kraj drugoga,
Eto, rode, dvora velikoga!
Nij' dost reći: ljubim domovinu:
S pustih rieči slava joj nesinu!
Ruke za to treba zasukati,
Domovina tada će nam sjati.
Tako seke, drugarice mile
Uložit nam valja svoje sile.
U tom znanju, što si za tih lieta
Sabirasmo — uspomenu sveta! —
U tom, velju, znanju, napred iti
Viek nastojmo, u njem vrstne biti.
U svakom se dobru nadtjecati,
Nijedna se od nas neuzkrati!
Probujajmo kô jele u gori

Kano viti. snažni zelen-bori,
Kano dublje šuma domaćije:
Grud bo jaka jaku ljubav krije!
Primjer slavnih žena i muževa
Pred očima nek nam uviek sieva:
Katarina, bosanska kraljica,
Jarnevićka i Prašničkovica,
Zrinovići — hrabri — Jelačići,
Štrossmayeri . . . . .
I još mnogi i premnogi ini
Domovine plemeniti sini!
To su prava, narode, ti čeda,
Kim mirovat žarka ljubav neda.
Oni, da te biede liše tvoje,
Na sve žrtve spremni vazda stoje,
Nje motreći nek nam duh se bavi
U snu ob noć, i ob dan na javi.
U nje, rode, da se ogledamo,
Što dom traži od nas, da mu damo.
Plemenite da bit ćemo kćeri,
Svaka od nas neka se zavjeri:
Domovino, majko naša sveta,
Neprezri nam našega zavjeta:
Tvoju slavu množit, veličati,
Svagdje prednost tebi ćemo dati;
Tvoja sreća našu sreću stvara,
Bieda tvoja i nam srdca para!
Od nas, seke, majka domovina
Puno traži. Zar nije istina?
Zvanje naše plamen je gorući,
Svud prosvjete svieću užižući,
U umovih mile i nevine
Domorodne naše omladine.
Nastojat nam, u našoj mladeži
Žarka ljubav nježno da s' uvrieži
Prama vjeri, prama domovini
U srdašcih malih i nevini'.
Ljubav da će jaki temelj biti,
Na kom hram je lahko sagraditi,
Hram prosvjete prave i jedine,
Iz ke vrije sreća domovine.
U ljubavi k rodu budmo jake,
Na sve žrtve pripravne i lake.
Pred nesrećom nepredajmo svakom,
Oprimo se vazda dušom jakom;
Stojmo čvrsto kakono klisura,
Kad navali na nju kakva bura,
Žarkovite kad se munje krese,
Kad temelji zemaljski se trese;
Prava sreća na strmoj je stazi,
Dušom jaki tom stazicom lazi!
Porod dragi obiknimo s rana
Na kriepostih djela ovjenčana.
Samo srdce, koje vruće bije,
Neumrle rodu vience vije.
Ljubav k rodu plam je čist i sveti,
Plam, što uviek na ovome svieti
Put *razsvieti* k uzvišenoj cieli
Kam moć zemna man se popet želi;
Plam, što sieva i na tavnoj raki
Plemeneći napor svakojaki;
Plam, po smrti što još lješe gori,
Vierna slika mladećoj se zori.
Sada, pjesmo napni žice svoje,
Jer se hvale svim onizim poje,
Koji truda viek neštede svojih,
Da se mladež valjano odgoji.
Ti u jezik, pjesmo, svoj najdraži
Najsmjerniju njima hvalu kaži:
Hvala Vama, čije rieči bjahu
Čvrsti štiti, koji nas branjahu
Prot olujam života ovoga,
Proti varkam svieta himbenoga.
Hvala, što *preniestc* slabe dosti
Prek strništa ljudskijeh slabosti,
Preko grmlja, trnja, joj onamo,
Kam da i mi mladež pripravljamo,
Gdje najljepši sklad se ljubko smije,
Od zemnoga ljepše cvieće klije;
Gdje se vienci pletu viečne slave,
Na mudre Vam glave da stave.
Čujte, seke; il zar nečujete
Domovine majke glase svete,
Gdje nas zove, gdje nas traži mila,
Da pod svoja zakloni nas krila?
Ali prije neg se razstanemo,
Na grud mladu svekolike sjemo,
Da se, seke, sladko zagrlimo,
I posliednjim ljubcem poljubimo!
Sad ćeš, pjesmo, smirit svoje glase,
Jer trenutak grki pripravlja se,
Tren razstanka. — Al gdje su te grudi,
Kojim tuga da se neprobudi!
Ah gorka-li, Bože toga časa,
Izreći ga neimamo glasa;
Srdce klanja, tuži, vene, oči suze rone,
Spominjući sladke čase one,
U ljubavi koje smo sprovele,
Jedna drugoj ugadjajuć vele.
Sad se tekar stvaraju ti časi
Pred očima, koje suza kvasi;
Govoriti nemožemo više,
Samo srdce tugujuć uzdiše:
S Bogom sestre, što ste naše sile
Do svog vrška razvijati htile;
S Bogom ostaj sgrado naša školna,
Drag spomene srdca nam sad bolna;
S Bogom ostaj, bašćo naša liepa,
Naša crkvo, tiha poput raja,
Primi pozdrav tužnih uzdisaja;
S Bogom, s Bogom, vi časovi sveti,
Prostodušna srdca čisti svjeti,
Časi vjere, ljubavi, i nade
S Bogom za viek, s Bogom, sestre mlade!

Takove zavode, i mužki i ženski, predaje dospievajući sustav školski nastajućemu, do koga će stajati, da jih na široj podlozi prama većemu razvoju znanja i umienja još na veći stupanj podigne.

(Konac će sliediti.)

Grof Goluchowski kano katolik.

Nedavna je umro galički namjestnik, nekadašnji ministar grof Agenor Goluchowski, državnik na glasu, svomu narodu i svomu caru mio. Novinari ali i drugi njetko se muči, da tomu mužu nadju dostojna nasljednika. Nas nemuči takova briga, al nam srcu godi čitajuć u „Przeglądu Lwowskom“, kakav je kršćanin i

katolik bio taj veliki muž. Odkad je pošlo njekim za rukom državu učiniti otvorenom načelnom neprijateljicom crkvi, čudo je skoro čuti, da još ima državnika, koji ne samo drugčije misle, nego i rade, a takov biaše pokojni Goluchowski.

Goluchowski biaše nekada gojenac jezuitskoga kolegija u Tarnopolu. Naučivši štovati i ljubiti svoju vjeru i crkvu, ljubljaše ju do svoga konca. Kano ljudi, koji se mnogo bave svjetovnimi stvarmi i odnošaji, ko što morade on kano politik i državnik, imaše istina i on svojih nazora glede ovoga ili onoga čina sv. stolice, koji nazori nebiahu najizpravniji, te jih je i češće otvoreno izricao; no to nije čudno. I dobri katolici, svećenici i isti biskupi mogu se glede ovoga ili onoga pitanja varati; kamo-li više muževi vični stvari ovoga svieta prosudjivati i upravljati ne toliko po nepomičnih moralnih i religioznih načelih, koliko po časovitoj potrebi i koristi. Sasvim tim nije Goluchowski nikada za to bio, da crkva postane prostom služkinjom države, premda je izašao iz škole Metternichove, i služio pod svakojakimi sustavi, kojim je svim, više manje, bila težnja da crkvu učine vjernom služkinjom države. Za dokaz tomu neka je samo ovo. Kadno se je radilo u Cislajtaniji o tom, da se u gospodskoj kući proturaju zakoni, kojimi je konkordat razkinut, pozvan od ministra dodje u Beč, al neode glasovat kako biaše pozvan, već ode k caru da mu izjavi: Veličanstvo! ja kano zvaničnik nemogu da radim proti mojim predpostavljenikom, a kano katolik opet nemogu da glasujem za ove zakone; neka mi Vaše Veličanstvo dozvoli, da mene pri glasovanju nebude. Ni nije došao premda se je tako zamjerio liberalnoj štampi i ministarstvu, no ne sigurno Nj. Veličanstvu. Koliko bo biaše mio Nj. Veličanstvu Goluchowski, to se je pokazalo osobito u njegovoj zadnjoj bolesti i pri njegovu pogrebu.

Goluchowski je jezuite vrlo štovao, navlastito pako starinu otca Baworowskoga, koj mu biaše takodjer u rodu. Siromašni prognani redovnici (iz Ruske i Pruske) nadjoše u njem zaštitnika, isto tako prognane redovnice, uzprkos biesu novinskomu i uzprkos njekim biesnim rusinom. Unitske svećenike, koji su porad svoje vjere morali pobjeći iz ruskih zemalja, ako porad rusinskih spletaka nisu mogli u Galiciji naći crkvene službe, nastojao je nadieliti kakovom državnom službom, ili ih je učinio učitelji u pučkih školah. Isto tako znao bi povjeriti škole prognanim redovnicam.

Rusinsko „Slowo“, novine ruske i bečke „Presse“ napadale su toga radi na namjestnika Goluchowskoga. Naročito bi rusinci znali vikati, da jim je neprijatelj. I jest bio strani tako zvanoj svetogjurgjevskoj neprijatelj, ali za to, što je ta stranka schismatičko-ruska; no rusinom kano narodnosti nije bio neprijatelj. Progonio bi ruske emisare, koji su dolazili u Galiciju, da za schismu rade, i da vabe unitske svećenike, da predju u Rusku; ali usuprot štitio bi one, koji su vjerni rimskoj crkvi morali bježati iz svoje domovine, premda to biahu rusini.

Pravoga katolika možeš danas najbolje razpoznati po čuvstvu, koje goji za sv. stolicu rimsku. Već po tradiciji svoje kuće biaše Goluchowski sinovski odan sv. Otcu. Kad ga je lane Gospod težko pohodio, pozvavši iz ovoga svieta ljubeznoga mu sina, mučno se je mogao utješiti otac. Najveća utjeha reče, da mu biaše blagoslov sv. Otca. Dobivši naime taj blagoslov s vlastitim podpisom sv. Otca, reče svećeniku, koj mu biaše tu milost bez njegova znanja izmolio: Današnji je dan jedan od najljepših moga života; ovaj će dokumenat biti najdražom uspomenom u mojoj kući, ostavit ću ga mojoj djeci kano najljepšu baštinu.

Bezkonfesionalnosti današnjega doba biaše odrešit protivnik. Kudio bi, gdje bi šta takova opazio kod svojih podložnika, i odstranjivao bi ireligiozne profesore; na svom službenom putovanju posjetio bi najprije crkvu i primio najprije svećenstvo, a u školi pitao bi prije svega za napredak u katekizmu. On je otvoreno osudjivao pruski „kulturkampf“, a usuprot govorio bi s oduševljenjem o progonjenih biskupih i svećenicih, napose o kardinalu Ledochowskom. Znao bi reći, da bi galički biskupi i svećenici, da ovdje nastane onakov progon, jedva pokazali onoliko čvrstoće, jer da nisu kova mučeničkoga. Za to mu biaše velika utjeha čuti, kako su galički biskupi poslali Ledochowskomu adresu, te je svoju radost jasno pokazivao.

Kad je težko oblegao bio, primio je po više puti sveta otajstva, 16. lipnja ujedno s čitavom svojom obitelju. Smrt mu biaše dostojna, kano i život.

Takov biaše grof Goluchowski kano katolik. Dao Bog i našemu narodu takovih državnika! Žalibože neimamo jih. Barem neznamo za njih.

Dopisi.

Dubica 26. kolovoza. Nuz poznatu otčinsku skrb i plemenitu nakanu našega nadpastira, kao i važnost predmeta, takodjer svećenstvo pokazuje sve više zanimanja za rujansku konferenciju. Čitasmo već više liepih konferencialnih zaključaka, pak neka se čuje i mnienje svećenstva kotara petrinjskoga. Naša je konferencija obdržavana 24. o. m.; i to u Hrastovici, te poslie običajnih formalnosti prodjosmo na poznati „projectum.“ Mi se u nekih točkah složismo sa svećenstvom kotara ivaničkoga i karlovačkoga, i to ponajprije glede kuće u Novoj Vesi, — pak koliko želimo, da se uredi, toliko mislimo, da nije najprobitačnije biti zajedno bolestnikom i nemoćnim zaslužnim svećenikom; jer ako i neutekosmo smrti, ipak bi se potreslo čuvstvo mnogomu starini, kad bi češće vidio mrtve si sudruge. Za uzdržavanje nemoćnika, neka se daje kako stoji u Cap. II. §. 5., — ali svakako neka se ponajprije župe razrede po škali, jer mi tako i drugdje opažamo razne škale, pak zašto onaj naš graničarski „minimum“ nebi prešao u „majus“?! Dok župe

nebudu razredjene po škali, neće biti prinos točan ni pravedan, — a kako sad stoji vidi se iz onoga mnienja, koje Vam je nedavno župnik skakavački Franjo Pupek prišaptnuo. Napose glede preč. gg. kanonika mislimo, da bi ih centralni odbor svake godine pozvao, da štogodj za obskrbu doprinesu; a mi se nadamo, da zaostati neće.

Nepojmimo pako kako je mogao toliki dug sjemeništu narasti, — u obće zašto se nije gledalo na tu ranu, dok manja bijaše!

Za onaj „proprio motu“ rekosmo, neka se k izpravku dopisnika na Slunjskih brdih „s dogovorom dviju župnika kotarčana“ itd.; pridodade: „cum cointelligentia duorum parochorum, nempe pro pensione propositi, vicinorum, quia his circumstantiae et adjuncta magis esse nota praesupponuntur, quam quibuscumque caeteris districtualibus.“ Ovo rekosmo zato, jer ako se već govori o strasti, — mogao bi si podjašprišt izabrati dvojicu, koji su od njega previše odvisni, pak bi siromah župnik i prije reda u mir odpremljen bio!

U glavi IV., §. 14.; — neka bude „minimum“ 300, — „maximum“ pako 600 st. a. v., jer ako tko i nije dugo služio, vendar je naš brat, a kako će napokon sa 200 st. živjeti?!

Bilo je tu još više razgovora o našoj i kapelanskoj plaći u krajini, nu budući nestoji u savezu sa gornjim predmetom, s toga kao i o zakonu školskom razgovoriti ćemo se drugi put. Uz preč. g. Josipa Lehpamera, prepozita i vicearcidjakona ovoga kotara, izabran je u rujansku konferenciju g. Josip Kolarić, župnik dubički, a ovomu zamjenik g. Ivan Lisac, župnik hrastovički.

Iz kotara ivanićkoga o svećeničkom pensionatu. Ja se neslužim riečju „deficientia“, jerbo je ovaj izraz „neugodne uspomene.“ U staro doba zvali su deficienta, 1. qui deficiebat viribus, 2. qui deficiebat mente, koj je poludio, te spada u ludnicu, 3. za vrieme bio je obsudjen u deficienciju, koj je šta sakrivio, dakle bila je pod jednim krovom: nemoćnica, ludnica i zatvor, pravi quodlibet; u istom zavodu nemirnjaku bila je vreća nametnuta, i on možebit hladnom vodom polievan; s toga je mnoštvo starijih svećenika u ljetošnjoj konferenciji uzkliknulo: — deficijencija novoveška neka se proda! — da joj se trag zametne. A za nemoćnicu uz sjemenište neki vele, da ju sjemeništu prodati! — Jošte se dodaje, da bogoslovac sa nemoćnim svećenikom neka u doticaj nedolazi, da se nebi mladi od staroga morda pokvario!

To je bilo, i spominja se, al u buduće može se ta stvar shodnije narediti. Qui bene distinguit, bene docet. Penzionat, i bolnica mogli bi doduše skupa biti, al i svako posebice. Barem da su tako razdieljeni, da mirovnik možebit zdrav, — al star i slab — nemora uviek bolestnika i mrtvaca gledati. Valjda mi neće tu tkogod reći: cum infirmis infirmus eris; ili da češće mrtvace gledaš, da bi to bilo po trapistički: memento mori! Jošte bi gore bilo, da kadkad mora slušati, gdje ludjak viče. S tih razloga mnogomu žuhko zaudara, samo kad čuje rieč deficiencija. Za to ja velim ovako: za zdrave al slabe — neka je penzionat; za bolestnike — bolnica; za ludjake — ludnica. Ako je ikako moguće, svako posebice. Sudeći, da o potrebi bolnice nitko nedvoji, progovorit ću koju o pensionatu, o kojega potrebi mnogi dvoje. U ljetošnjoj konferenciji moga kotara većina braće izreče: neka se novoveška deficiencija proda; koj bude umirovljen, neka stanuje, gdje ga je volja, da nebude pod čijom komandom. Ja učinih mali prigovor. Braćo, nekoji od mirovnika zbilja u takovih okolovštinah stoje, da će moći prilično stanovati il u svojoj kućici, il u tudjoj, pa si izabrati mjesto obitavališta. Al u svakoga nije tako. Netko radi starosti, slabosti il bolesti hoće da stupi u mir. Prigodom njegova umirovljenja odpusti, il ostavi ga kuharica i sluga: kuda taj makar sa 500 f. da ide, u stan kakova krojača, postolara, stolara, tkalca, il možebit seljaka? Napokon sa 500 fr. neda se mnogo prebirati. — Da me pod starost tudja vrata biju, il da gospodarevu djecu zibljem, il da slušam plač i krič sisajuće nejačadi?! — Čuo sam, da njeki još sada živući umirovljeni župnik kod tkalca stanuje, i s njim većinom žgance i grah sa zeljem jede. Hoćete više, — poznavao sam umirovljenog župnika, koj si je sám sobu izmetao, a u bolesti dan dva nitko ga nije ni posjetio. Dok imadeš šta u žepu, naći ćeš prijatelja, i dvoritelja, — tempora, si fuerint nubila, solus eris. Exempla sunt odiosa. Mogao bi jih više navesti. Pod stara ljeta, komu da se u ruke predadeš? Zato kažem: brat s bratom, rod s rodom. Tko nam je bolji brat, tko vjerniji rod, nego poštena braća u vinogradu Gospodnjem — koji kroz mnogo godina u Isusovoj službi zajedno pondus diei et aestum portabant. Sviet prodje i njegova slava, al ljubav božja nikada. Zaključujem riečmi: Svakomu njegovu mirovinu na ruku, neka stanuje, gdje tko za bolje nalazi, il u gradu, il u selu, il u pensionatu. Svaki da plaća iz svoga žepa, i da se pogodi, kako se može, a ne da mu dieli tudja ruka kao malenu djetetu, il pod tutorstvom stojećem pupilu. Toliko za sada — u oči — diecezanske konferencije, kojoj Višnji dao sretan početak, i dobar uspjeh!

Ivan Stepić, župnik.

Viestnik.

Ljubljana. Svečana inthronisacija kneza-biskupa ljubljanskoga dra. Pogačara biti će dne 5. Rujna. Nadbiskup gorički Gollmayer stići će dan prije. K svečanosti pozvao je okružnicom cjelokupno svećenstvo biskupije ljubljanske, te će jih sjegurno doći do 200.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni su duhovni pomoćnici: Petar Vindiš iz Pakraca u Sopje, Valent Radočaj iz Mrežnice u Bosiljevo, Franjo Hržić iz Obreša u Gjelekovec, Vilim Špigelski iz Bosiljeva u Kostajnicu, Matija Drenik iz Kraljevca u Kravarsko, Martin Kovačić iz Bednje u Sunju, Andrija Palmović iz Šipka u Završje, Eduardo Sorko iz Lasinje u Voloder, o Grgur Škarić iz Sopja u Turnašicu, Josip Kanjuh iz Čazme u Marija-Goricu, Fabijan Grgesina iz Turnašice u Sesvete kod Požege. Antun Vidović, kateheta u samost. sestara milos. u Zagr., ide za duh. pomoć. u Šipak. Andrija Jagatić, novom., imenovan je nadstojnikom nauka u nadbisk. sirotištu požežkom, Gjuro Leskovar, novomis., ide za katehetu u samostan milosrd. u Zagrebu. *Novomisnici* namješteni su za duh. pomoćnike: Adam Blažević u Glinu, Mijo Bogadek k bl. dj. Mariji pod Okićem, Karlo Fogl u Kraljevec, Mijo Gašparlin u Krapje, Miroslav Gjuričić u Lipnik, Oto Kumpf u Vrbovec, Ivan Matijević u Rieku, Ivan Mlakar u Plešivicu, Mirko Ožegović pod Belu, Josip Platnar u Čazmu, Antun Rieger u Bednju, Gjuro Šporčić u Mrežnicu, Aleksandso Šmid u Varaždin, Ivan, Varga u Pakrac.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 36.] U Četvrtak, 9. Rujna 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Na dvadeset i petu godišnjicu posvećenja Preuzviš. Gospodina Josipa J. Strossmayera za biskupa bosanskoga djakovačkoga, i sremskoga.

Bez bučne svetkovine, koliko se dalo, obavio je 8. o. m. preuzviš. g. Josip J. Strossmayer dvadeset i petu godišnjicu svoga posvećenja za djakovačkoga biskupa. Kako nam sam kaza u svojoj okružnici, na to ga natjeraše suze jadnih mučenika i prognanika, koje tare pogana turska sila. Uviek si dosljedan, i sada zaboravlja na sebe, jer je narodu dobro činiti!

Strossmayer je mlad došao na biskupstvo — biaše mu, kad je bio naimenovan, 35 godina. Nije ga na to uzneo visok rod, nego ga je podigao visok um i plemenito, za svim što je uzvišeno vazda čeznuće srce. Pošto se je biskup djakovački Josip Kuković biskupstva odrekao, bude 18. Studenoga 1849. imenovan djakovačkim biskupom i 8. Rujna 1850. u Beču za biskupa posvećen. Čim biskupom posta, odmah se poče oko njega kano oko sunca kretati sve, što je težilo za slobodom, napredkom i uzveličanjem hrvatskoga naroda. Sve on prosvietljivaše svojim sjajnim umom, i ogrievaše žarkim rodoljubjem i divnom darežljivošću.

Potisnuti u kut i skoro pogaženi hrvatski jezik unj polagaše svu svoju nadu, da će se podignuti i procvasti. Književnici, najpače pjesnici, njemu posvećivahu svoja djela, a talentirani mladići našega naroda, težeći za višjom naobraženošću, od njega dobivahu podporu. Akademija znanosti i sveučilište zagrebačko sjajna su kruna Strossmayerovu nastojanju i njegovoj požrtvovnosti na tom polju.

Što je hrvatska kraljevina bila prije god. 1848? Do imena neznamo koliko joj ostade autonomije. Danas ima svoj sabor i svoju vladu i autonomiju, kakove pod Bachovim sustavom nebis sjegurno naslutio. Ovo najposljednje vrieme neiztiče se. istina Strossmayer na političkom polju, al ćuti njegovo bitisanje i prijaznik i neprijaznik. Europa znade, koliko je Strossmayer radio svojim oštrim umom, sjajnom rječitošću, bezkrajnom darežljivošću, revnim poticanjem, da se mi danas smijemo ponositi kano slobodni hrvati.

No i crkva hrvatska ponosi se ovim svojim otcem. Nismo-li mi hrvatski svećenici uviek nastojali, da se odlikujemo rodoljubjem? Dok je čuvati našu narodnost i našu političku autonomiju, stojimo sveudilj na mejdanu, nebojeći se nikakovih žrtava. Ako je to za nas častno. te nam i naš narod priznaje: nemožemo da to nepohvalimo i u biskupa Strossmayera, koj tu sjaje upravo kano sunce medju zviezdami. Istina dok smo se borili proti vanjskim napastim. mnogo se toga s nutra zanemarilo; dok smo većom pomnjom štitili ona dobra, koja su bila u pogibelji, došlo je sve po malo u pogibelj i samo ono dobro. za koje smo sveudilj mislili, da je u našem narodu za vjekove osjegurano, i komu smo za čuvare zvani upravo mi svećenici. Je-li to naša krivnja, ili su mnogo više krive okolnosti od nas neodvisne? To neka sudi Bog! Ali Strossmayera ide svakako ta slava, da nije nikad zanemario svojih biskupskih dužnosti; da odkad za vjeru postaje i kod nas sve veća pogibelj, njegov se glas češće, ljubeznije, silnije javlja, i njegova se biskupska djela uzornije vidjaju. Ta za što biskup Strossmayer u malenom Djakovu gradi onolik gorostasan hram? Za to, jer ima veliku vjeru. Uzprkos naime današnjemu nevjerstvu on je tvrdo osvjedočen, da će ljudi i opet uvidjeti, da je njihovo najveće blago vjera u Boga i njegova Pomazanika. i za to da će puniti i opet hramove božje, i za broj pobožnih hodočastnika da neće biti prevelik ni djakovački hram.

Strossmayer si je za naš narod jur stekao neprocjenivih zasluga, no njegova će najveća slava biti, kad se bude o njem govorilo: „I upravio je k Gospodinu srce naroda i u vrieme bezzakonja utvrdio je pobožnost.“ Ecclci 49, 4. Mi mu na dvadeset i petu godišnjicu biskupovanja neznamo željeti ljepše želje.

Crte iz duhovnoga besjedničtva.

(J. R.)

VII.

Prvo vrjelo vanjskih dokaza: sveto pismo.

U posljednjoj crti razmatrasmo sveto pismo staroga i novoga zavjeta kano prvo vrjelo, iz koga je duhovnomu besjedniku crpsti vanjske dokaze. Druge razmotrismo, ostaše nam samo još proročke knjige. Knjigam, koje se κατ' ἐξοχήν imenuju „proročke", može se i psalterij pribrojiti. Kako je poznato, psalmi se diele u tri reda: jedni su historički, drugi proročki, a treće imenuju „moralnimi." Historički pripoviedaju ili zgode iz života Davidova ili zgode puka izraelskoga. Nije to obično pripoviedanje, razvučeno i potanko, kakova nalazimo u drugih historičkih knjigah, već se tu u kratko spominje ovaj ili onaj čin, ova ili ona zgoda s namjerom, da se srce gane na pobožne ćute. Moralni psalmi odlikuju se ljepotom stila, žestinom ćuta, dubljinom misli. Kano munje razsvietljuju i pale izreke, kakove su ove: poput sjene prolazi čovjek, ali neima, zašto da se smuti; skuplja blago, a nezna, komu će ga ostaviti; tko se u Boga uzda kano brdo Sion; oči božje počivaju na pravednicih; bolje je pravedniku malo, nego silno bogatstvo griešnikâ. Takove izreke pretvaraju srce u plamen, iz koga se put nebesa dižu ćuti najplemenitiji. Proročki napokon psalmi rišu Isusa, njegovu na zemlji vojujuću i u nebu kraljujuću crkvu.

Bacimo sada jedan pogled u psalme. Sveti Augustin imenuje ih (in ps. 91.) uzvišenom pjesni, kojom nas nauča Bog, kako ga imamo častiti vjerom, ufanjem i ljubavju. — Kano što su psalmi dokaz žive vjere Davidove u Boga, tako oni učvršćuju vjeru i u kršćaninu, koj zna i vidi, kako se je na dlaku izpunilo, što je u njih bilo prorečeno. David, iz čijega se je koljena imao naroditi spasitelj naroda, bijaše vriedan unapried ga slaviti neopisivim zanosom. Kano da ga ima pred očima, opisuje njegovo vječno radjanje u krilu očevu i njegovo vremenito narodjenje medju ljudmi, njegovo poniženje i njegovu slavu, njegov križ i grob, njegovo uzkrsnuće i uzašašće, napokon njegovo konačno slavje na kraju vjekova, kad sakupi sve narode, sjedinjene jednom vjerom, pod svoju zastavu. Isto su tako jasna njegova proročanstva o crkvi; on uznosi nju i njezine plodove, opisuje njezine bojeve i pobjede. Nego psalmi neukrjepljuju samo našu vjeru, oni nam razvrućuju i srce, budeći u njem pobožna čustva; vjera bo je ona nebeska vatra, koja svjetlom svojim razsvietljuje, a toplinom razvrućuje. Kako je naše srce po naravi hladno, razgrijava ga najpače misao na primljene blagodati. S toga opisuje kralj David, koj je izpjevao većinu psalama, Boga kano stvoritelja svemožnoga, neizcrpiva dobročinitelja, koj nas u nevolji pomaže, u žalosti tješi, koj nam veledušno oprašća, kad smo ga uvriedili, koj je uvjek milosrdan, uvjek otac, riečju: uvjek Bog. Kad spominje, kako je Bog učinio ugovor s Abraamom i svim narodom; kako je raztrgao okove egipatskoga robstva; kako je narod vodio pustinjom; sve neprijatelje njegove pod noge mu bacio; poklonio mu zemlju obećanu; kako je njega sama podignuo na priestol, i oprostio mu tako težki grieh; kako je tvrdoglavu i neposlušnu narodu tolikoput oprostio: raztapa se njegova duša pred Bogom, i sili nas, da se bacimo pred veličanstvo božje, te mu se iz dubljine duše zahvalimo na svem, što smo iz njegove ruke primili. Kako su nježni njegovi uzklicaji: Ti si Bog srca moga, nada moja do vieka; blaženi, koji stanuju u domu tvome o Gospode, hvalu ćę ti pjevati do vieka. Ako je u nevolji, njemu se preporuča; ako vidi oko sebe razastrte mreže zasieda, u njega prosi jakost. Bog je jedino uzdanje njegovo. S toga se zaklinje Bogu svomu, da će zakon njegov vršiti sve dane života svoga; da se neće tužiti na kušnje, koje mu pošalje providnost; da će tielo svoje vrći u verige, da mu bude duh slobodan. Svaki kršćanin naći će u psalmih u svih okolnostih života hrane za dušu svoju. Tu će zaboraviti na nevolje svoje, tu će naći lieka za svaku bol duše. Kano što psalmi hrane našu vjeru i ufanje u Boga, tako raznjećuju u srcu i oganj ljubavi k Bogu. Svom vatrom svoga pjesničkoga duha opisuje David Boga, kako sjedi na uzvišenom priestolu u nebu, odjeven slavom kano odielom, zapoviedajući moru i vjetrovom, otvarajući ponore i prenoseći brda, potresajući jednom riečju svu zemlju. I taj veliki Bog ljubi nas ljubavju neizmjernom: on prati pravednika na svakom koraku, griešnika strpljivo čeka, da se obrati, spreman zaboraviti sve njegove griehe, makar bili brojni ko zviezde na nebu, ko pjesak na obali morskoj. Zar nebi moralo biti od živca kamena tvrdje srce, koje nebi planulo ljubavju prama tolikomu i takovu Bogu? Zanesen tom ljubavju poziva David i nebo i zemlju: angjele, sunce, zviezde i sve stvorove, sve puke i narode, da pjevaju hvalu Bogu, stvoritelju svomu. Ali prava ljubav nije mrtva već živa, nije neplodna već nosi liepe plodove plemenitih diela. Takova bijaše i ljubav Davidova. Ta ljubav goni ga, da najsavjestnije

vrši zakon božji. On mu je vriedniji od zlata i srebra, o njem razmišlja i obdan i obnoć, piše ga u svoju dušu, reže u svoje srce; on mu je svjetlo očiju, temelj nade, ures i sjaj njegove slave; on je radost njegova, sreća njegova, život njegov. Takova bijaše ljubav Davida, još nevina. Ali kad je sagriešio Bogu svomu, oh kako uzdiše, kako plače, kako nariče! Nejadikuje tako golubica, kad je izgubila druga svoga, nezavija tako lav, kad ga je ranila strielica. Njegove oči postaše dva vrela, iz kojih teku gorke suze i danju i noćju, od samoga plača zamagliše se oči njegove, od tuge upadoše lica njegova i protrnuši udi njegovi. Tolika je bol srca njegova, što je uvriedio Boga svoga, da se nemože utješiti niti onda, kad mu je javljeno, da mu je oprošćen grieh.

Evo kolika je korist duhovnomu besjedniku od psalama. Ali se hoće mnogo uztrajnosti, mnogo strpljivosti, mnogo molitve, da umom proniknemo, koliko se dade, u njihov smisao. I kratčina pripoviedanja, i forma pjesnička, a osobito proročka narav psalama čini, da im nije lahko do jezgre doći. Proročki duh Davidov, opisujuć ovaj ili onaj dogodjaj iz svoga života ili iz života svoga naroda, skače preko tiesnih granica svoga predmeta, zalieće se u kraljestvo Isusovo, crkvu njegovu; ali niti tu neobustavlja svoga poleta, nego preskočivši granice vremenitosti, motri u uzhićenom zanosu slavlje odkupljenika Isusovih u nebu. Gdje je oko sokolovo, koje će pratiti taj polet?

Od neizmjerne koristi jest duhovnomu besjedniku čitanje i razmišljanje diela proročkih. Iz njih će si usvojiti onu jedrinu, onu silu govora, koja pobjedjuje, obara, uništuje. Takova bijaše rječitost proroka. Nije ni čudo. Ako su prietnje Filipove, ako je pogibelj jednoga grada oduševila Demostena na toliko, da su njegova usta sipala ne rieči nego striele; ako je jedan neprijatelj slobode tako razpalio blaga inače Tulija te se je činilo da grmi kad je govorio, kakova onda mora biti sila rieči proročkih? Oni gledaju na svoje oči težke grjehote odabranoga puka, komu je Bog potrgao lance robstva, koga je svemožnom rukom vodio preko morâ i pustinjâ, komu je dao svoj zakon, komu je poklonio zemlju, tekuću mliekom i medom, komu je povjerio svoju vjeru, svoje svetište, svoj oltar. I taj izabrani puk božji odvrgao se je od Boga svoga, za što se je i Bog odvrnuo od njega, te napustio na nj nevjerne narode. Proroci gledaju ili na svoje oči ili u proročkom zanosu te neprijatelje, kako obaraju u prašinu izabrani narod, kako mu nameću robske lance, kako razaraju sveti grad i oskvrnjuju hram. Gdje je duh, koga takov predmet nebi zapalio, nebi učinio rječitim? Osim toga proroci bijahu poslanici božji, poslani da navrate puk židovski, koj bješe strašno zastranio, na pravi put; da zaprieče, ako je moguće, strahovitu oluju, koja se je imala nad tim narodom radi njegovih grjehota stresti. Velika i težka bijaše njihova zadaća, vatrene i silne morahu biti i rieči, koje im je nadahnuo Bog, da zadaći svojoj odgovore. Izaja, u čijih je žilah tekla kraljevska krv, tanka uma i nježne duše, gleda grjehote svoga naroda, vidi proročkim okom kazne, koje će ga snaći. Njegova duša sva je uzrujana, sva gori, i divnom rječitošću, kojoj nije nikada bilo ravne, kori, nauča, pripovieda, proriče; u isto vrieme i povjestnik i učitelj i prorok. Kada opisuje grdobu grieha, goni strah u kosti; kad opisuje blagodati božje, posramljuje nezahvalnike. Kori prosti puk, opominje mogućnike: kralje, svećenike, poglavare, sudce. Vješt poznavalac srca ljudskoga, traži uzroke tolikoj pokvarenosti: nemilosrdnosti prama siromakom vidi uzrok u razkošju bogatnika; nepravednosti i nevaljanosti sudaca u čestih i obilnih gostbah, koje uzimaju vrieme za proučanje parnica, koje otupljuju um i uzimaju sudcu slobodu; nezasitnu taštinu žena navodi za razlog lihvi, prevaram, otimačinam njihovih muževa. Ali najjače grmi proti kumirstvu: doziva puku u pamet čudesa, kojimi ga je izveo Bog iz Egipta; sjeća ga na ugovor, koj je učinio s njim podno brda Sinaja; spočitava mu, kako se njegovi krivi bogovi radjaju u šumah i šiba ludost onih, koji polovicu drveta pale, a od druge polovice prave si boga. Kano prorok naviešća ne jedanput sužanjstvo babilonsko, u koje će pasti narod židovski i opisuje potanko okolnosti toga sužanjstva. On zna, koliko će vojske dovesti Nabukodonozor, da osvoji Jeruzolim; vidi sav grad u ruševinah; vidi kako preko njega ide plug; gleda u razvalinah hrama zvieri; čuje po šikarju cičati zmije. Zna, koliko će židova pasti od mača, koliko od glada, koliko od kuge. Gleda preostale, kako idu u sužanjstvo i plaće težku nevolju njihovu. Nego tu se neustavlja njegov proročki polet. On gleda preko granica Judeje i proriče propast naroda, koji su sagriešili na židovih. I Babilonu naviešća propast. Uzalud se je opasao visokimi zidinami, uzalud načinio od željeza vrata; Isaja ga vidi razvaljena. I on zna narode, koji će se na Babilon dići; zna osnovu, po kojoj će mu vrha doći; zna da će pasti u noći, i to u svečanoj noći, kad nitko ni slutio nebude.

*

Istinitost proročanstva Izajinih posvjedočuje prorok Jeremija. I on bijaše pun duha božjega ko što Izaja, ali srca ćutljivijega i nježnijega nego on. I on bi rada zapriečiti strašnu nesreću, koja se je imala skoro srušiti na griešni židovski narod, ali videći, da se neda ganuti na pokoru, i da ga je s toga predao Bog njegovim neprijateljem, napunjuje grad plačem i naricanjem. I izpunilo se je napokon, što su tako dugo proricali proroci: i grad i hram leže u ruševinah Nego Bog niti sada neostavlja svoga naroda, po Jeremiji tješi i bodri nesrećne ostanke, poručuje im, da će sužanjstvo samo sedamdeset godina trajati. I u sužanjstvu probudi Bog proroke Ezekiela i Daniela, da obćuvaju narod od očajanja, naviešćajući skoru propast kraljeva babilonskih i povrat naroda u domovinu. I kad je izteklo vrieme, Jeremijom prorečeno, dodje Cir, kako bješe prije dviesta godina prorekao Izaja, na čelu Medâ i Persâ, da sruši ponosni Babilon. Mjesto da slušaju opomene prorokâ i čine pokoru, Babilonci se uzdaju u svoje bogatstvo, svoju snagu, svoje čvrste zidine, smiju se neprijatelju, te nemisle nego na gostbe i plesove. Kralj Baldasar sprema obilnu gostbu, na kojoj se je imalo piti iz svetih posuda, uzetih iz hrama jeruzolimskoga. To svetogrdje napuni do vrha mjeru srdjbe božje, i nevidiva ruka piše strahovite rieči na zidu dvorane, gdje bijahu sakupljeni na gostbi. Baldasar zove Daniela, neka mu protumači smisao tih rieči: mane, thekel, phares, i Daniel mu ih protumači proročkom prostodušnošću, da znače propast njegovu i njegova kraljestva. (Dan V, 24. sl.) I tako pade Babilon, padoše njegovi kumiri, u prašinu su pretvoreni Bel i Nabo, kako bješe prorekao Izaja. (XLVI, 1.) Cir predobivši Babilon, izdaje već prve godine naredbu, da se opet sagradi hram i židovski narod pusti na slobodu. Narod židovski vraća se u svoju domovinu; nukan i nagovaran proroci Agejem i Zakarijom, gradi i dogradjuje novi hram, o kojem je prorekao Agej (II, 2 sl.), da će biti slava toga, veličinom i ljepotom prvomu neravna, hrama veća, jer će u nj doći onaj, za kojim čeznu svi narodi. Hram stoji gotov, žrtve se opet prikazuju, ali je prijašnje ljubavi nestalo. I otvara usta zadnji prorokâ, Malakija, da naviesti skori konac staroga zavjeta i početak novoga, katoličkoga. „Neljubite mi se, govori Gospod četâ, i dara neću primati iz ruku vaših. Od izhoda do zapada slavno je moje ime medju narodi, govori Gospod četâ.“ (I, 10. 11.)

Pošto smo ovako bacili pogled, makar samo površan, na proročke knjige staroga zavjeta, odgovoriti nam je još na pitanje, eda-li je duhovnim besjednikom tumačiti vjernikom proročanstva. I odgovaramo riečmi Audisija, koga smo u toj razpravi sliedili: „ako ciene roditelji vriednim, upoznati djecu s dokaznicami, na kojih se osniva zakonit posjed njihove djedovine, da ju mogu proti svakomu braniti, od prevelike biti će sigurno koristi za one, koji su tako srećni te posjeduju vjeru Isusovu, da se po proročanstvih uvjere, da su ju zakonito baštinili od Gospoda Isusa, i da ju s toga imaju brižno čuvati i braniti.“ — Mogao bi tko reći, da su mnoga proročanstva tako tamna, da će ih težko razumjeti i učen bogoslovac, kamo-li neuk kršćanin. Istina je, ima tako tamnih proročanstva, niti mi nesvjetujemo o njih pripoviedati. Ali ih ima, o kojih se može s velikom korišću besjediti i neukomu slušateljstvu. Ovamo spadaju proročanstva, u kojih se rišu čini i žiće Isusovo; koja govore o umrstvu Gospoda, rad koga je Bog strašno kaznio i jošte kazni narod, koj je na se i na djecu svoju sazvao krv Boga-čovjeka; koja govore o bojevih i pobjedah crkve Isusove i tako dalje. Sam Gospod pozivao se je na ta čudesa, tumačio ih svojim učenikom, dok su još bili „spora uma“ u razumievanju vječnih istina, i tim je dao primjer duhovnim besjednikom, što imaju činiti i oni. (Štij o tom: Audisio. Lezioni di eloquenza. Lez. 10, 11, 12. str. 101—124.)

Zagrebačke preparandije na koncu školske godine 1875.

(Konac.)

Ovim sam opisom prilično svršio svoju službu kr. diecezanskoga nadzornika. Nu ostavljajuć to važno mjesto, nemogu propustiti, da nedodam nekoliko opazaka o načinu predavanja na pučkih školah, za koje držim da neće biti suvišne. Pravim jih, da promaknem školski napredak, ako su temeljite, a da pokažem barem dobru volju, ako su neosnovane. Učiteljem stoji na volju, bud jih prigrliti, bud zabaciti.

Krivo bih učinio predožujskomu školskomu sustavu, tvrdeć, da nije mario za zornu obuku; protivno bo dokazuju zemljovidi i prirodopisne table, koje su visjele u školah, neznam je-li i u pučkih, ali doista u gimnazijah. Nu svakako je istina, da su tadanji školski ljudi, imenito pako učitelji, mnogo držali do memoriranja, pak i doslovnoga. U tom su neki učitelji dotle tjerali, da su puštali učenika i po pol sata neprestano recitirati, sami driemljući, a za shvaćenje učenikovo slabo mareći. Pače i zemljopis se je učio bez tlovida, i prirodopis bez životinja, bilja i ruda. — Isto bih tako krivo učinio sadanjemu školskomu sustavu tvrdeći, da nemari za memo-

riranje, protivno bo dokazuju propisi o deklamiranju pjesama itd. Ali svakako je istina, da sadanji sustav naginje na zorno i sokratičko predavanje. Odatle sila učila u školi, odatle poslie kratke obuke izpitivanje učenika. Ali tu vrlinu sustava tamane neki učitelji pretjeranošću, kano što to kod ljudi rado biva. Takovi učitelji nastoje sve zorno tumačiti, pak i takove predmete, koji se bolje razumiju, kad jih djeci samo pokažeš, ili imenuješ. Ovamo na primjer spada pitanje, što je l i p a? na koje učenik odgovara opisom, da je bilje, koje ima korien, duboko sižući u zemlju, zatim deblo, koje se u nekoj visini razgranjuje u velike grane, pune lišća i cvieća; koje bi se pitanje bolje razpravilo, kad bi se djetetu pokazala u slici lipa, pak mu se iztaknuli samo njezini bitni znaci, na koliko lahko u oči udaraju. Stvari, koja je sama sobom jasna, netreba tumačiti, ako nećeš da ju potamniš. Ovamo spada na primjer i ovo: Kad učitelj hoće da djeci protumači, što je predlog, dobro radi, kad uzme knjigu i olovku, pak jih medjusobno premiešća, sileći djecu, da sama izreknu položaj tih stvari predlozi p o d, n a d, n a, z a, p o k r a j. Nu pogrešno je, kad učitelj, hoteći to još bolje protumačiti, napravi na tabli kolobar, pak u z, n a d, p o d itd. njim zabilježi točke; ovakovim bo tamnijim tumačenjem potamnjuje prijašnju jasnoću. Takovih primiera suvišna tumačenja, koje sam vidio i čuo, mogao bih više navesti, ali to bi me predaleko zavelo. —

Jasan je i koristan sokratički način tumačenja putem kratkih pitanja i odgovora; ali to valja samo, kad tumačiš. Pak i tu se treba čuvati onih pretjerano zornih načina, koji su budi netočni budi, smiešni. Ovamo spada pitanje, koje sam na žive uši čuo: što znaš reći ob onoj šunki na Jadranskom moru? Učitelj je očevidno mislio, da pitanje: što znaš reći o Istriji? nije dosta zorno, pak je ujedno valjda hotio predočiti učeniku sliku zemlje, da laglje na pitanje odgovori. Promašio je cilj, pošto bi se na istom moru moglo naći i drugih zemalja sličnih šunki, a postao je smiešnim. Nu kad izpituješ, osobito na izpitu, onda se valja nešto udaljiti od toga načina. Kod izpitivanja sam opazio više pogrešaka. Neki učitelji nisu zadovoljni, da postave jedno, kratko i jasno pitanje, već ga idu namah dalje tumačiti više puta sa dva i tri druga pitanja. Kažite mi, pita takov učitelj, što je podmet? Razaberite se malko, promislite dobro, pak mi onda kažite liepo, razgovietno, kako Vi to znate, što je ona najvažnija rieč u izreci? — Koliko se mora napinjati učenik, dok iz zrna toga pitanja iztriebi slamu, pak dok shvati, što ga učitelj pita. Kad učenik počima odgovarati, onda takov učitelj nečeka, dok mu učenik kaže cieli odgovor, da se vidi, što on misli i znade o stvari, pak ako nije što točno rekao, da ga popravi. Već namah poslie prvih rieči učenikovih, bilo dobro ili krivo rečenih, umieša se učitelj, po prilici ovako. Učenik: Podmet je ono. . . Učitelj: Što ono? Klobuk, ili batina, što je to ono? — Učenik: Podmet je onaj samostavnik. . . Učitelj: Što samostavnik? Zar se drugom riečju nemože izreći podmet? Pazite dobro, što kažete. No što je podmet? no, no? Ta vi to znate, kako nebiste znali? Učenik: Podmet je ona rieč. . . Učitelj: No vidite, podmet je ona rieč, o ko, ko, ko . . . joj . . Učenik: Podmet je ona rieč, o kojoj, o kojoj. . . Učitelj: No što o kojoj? No valjda, o kojoj, no o kojoj se nešto kaže, pogovara. Učenik: Da, o kojoj se nešto kaže, ili pogovara. Učitelj: No vidite: Podmet je dakle ona rieč, o kojoj se nešto kaže, ili pogovara.

Ovakovim se načinom mnogo vremena uzalud troši; ako dobro nezna učenik, odviše ga pomaže učitelj, ako-li znade, prekida ga i ozlovoljuje, pak na prebrz govor sili, a napokon se nemože razabrati, što učenik znade, dočim od neprestanoga učiteljevoga govora nije učenika ni čuti. Samo kad se učitelj umori, može učenik pokazati svoje znanje. Znam, da je mladu i vatrenu učitelju težko držati se uviek u didaktičkih granicah; ali zato smo učitelji, da naučimo uzprezati sami sebe, ako hoćemo da isto naučimo druge. Ako pako učitelj misli, da će po duhu sadanjega sustava pokazati svoju učiteljsku vrlinu, onda nerazumije toga duha, koji traži i da učenik stvar razumije i gladko kazuje bar svojimi riečmi; ter se ja nikako neslažem s mnienjem onih školskih ljudi, koji neciene onoga učitelja, koji sam malo govoreći dopušta da učenici izriču svoje znanje. Najgore rade takovi učitelji onda, ako misle tim iztaknuti svoje znanje pak brilirati pred obćinstvom, jer uprav tim pokazuju, kako su maleni. Vrlinu učitelja najbolje naviešćuju usta učenikâ. — Ja sam svigdje, gdje sam god imao prilike, svraćao pozornost učitelja na ove nedostatke, ali sam slabo uspio. Zato govorim sada javno, nebi-li jih se jači način jače dojmio.

I onda, ako učenik ništa nezna, sile ga neki učitelji na govor. Sramota je, misle, za učitelja, a sramota i šteta za učenika, ako ovaj šuti, pa navijaj ga te amo te tamo, da govori, makar samo za učiteljem, nepromišljajuć, da svatko razabire, da učenik u tom slučaju i govoreć šuti. Gdje je Eugen potukao Turke? pita učitelj. Učenik šuti. No kod koga mjesta? No ondje dolje kod Dunava. Učenik: Dà kod Dunava. Učitelj: Pa gdje kod Dunava? Sjetite se na kamen. Učenik bliedo gleda. Učitelj: No kakovâ imamo sve kamena? Učenik: Imamo mramora, vapnenjaka, živca. Učitelj: Dà, dà, ali sjetiti se na kuhinju, kakov služi ondje kamen? Učenik: sol. Učitelj: No sad spojite. Učenik šuti. Učitelj: No sol je slana; da je mužkoga spola bilo bi slan, no sad spojite: slan i kamen. Učenik veseo: Slan-kamen. Učitelj: No vidite da znate, samo se treba malko sjetiti, vidite Slankamen. Dakle kod Slankamena potukao je Eugen Turke. — Čemu je ovo?

Svake je hvale vriedno načelo sadanjega školskoga sustava, da se učitelj razgovara s učenici, da jim popularno putem zorova i slika tumači predmete, da ne-

sjedi uviek na katedri, već da se okolo njih kreće; jer se tim živahnijim načinom budi i uzdržava pozornost učenika. Ali govoriti se ima samo toliko, koliko je potrebno, da se protumači dotični nauk ili preporuči dotična kriepost; slike imadu biti estetične, a kretanje učitelja uviek s ugladjenošću i važnošću sdruženo. Proti tomu grieše njeki učitelji, govoreći što na strar i nespada, i zalazeći u privatni život budi svoj, budi učenika, budi drugih ljudi, i to trivijalnimi slikami i kretanjem smiešnim. Tim gubi učitelj ugled, a s ugledom upropašćuje napredak.

Ovo su po prilici nedostatci današnjega predavanja, kojih nebi trebalo spominjati, kad bi se pokazivali slučajno samo kod pojedinih učitelja; ali koliko sam mogao razabrati, dolaze oni odatle, što se krivo shvaća duh zorne obuke, pak se zato kod mnogih učitelja sad ovi sad oni, pojavljuju. Zato sam držao za potrebno spomenuti jih ovdje javno, da se laglje uklone. U tom me nevodi ništa drugo, nego želja, doprinieti što više k napredku našega školstva, osobito pako pučkoga, koje mi je uz srce priraslo. Učinio sam to posve objektivno, nespomenuv ni zavoda ni osoba, pak budući da sam bio i u dječačkih i u djevojačkih učionah i po gradovih i po selih, nemože mi se prigovoriti, da sam ikoga tako označio, da ga obćinstvo razpoznade; a dokaze sam uzeo samo iz javnih izpita, kojim može svatko prisustvovati, pa mi se nemože reći, da sam ičim izdao službenu tajnu. Zato se nadam, da mi za ove opazke neće od nijedne strane biti zamjere, barem ne od razborite, koja je zauzeta za svoje vlastito dobro.

Napokon želim, da se u nastajućem sustavu veća pozornost posvećuje pučkim školam, jer dosada su se često i javni izpiti obavljali samo pred učiteljstvom.

Adolfo Veber, k. z.
i kr. diecezanski nadzornik.

Župnik kano mjestni nadzornik škole.

Od jednoga prijatelja iz Zagorja, komu je jednako na srcu i buduće stanje pučke škole i budući položaj župnika naprama njoj, dobismo sljedeći, kako mislimo, vrlo važni članak:

U nadbiskupiji zagrebačkoj, a morda i u biskupijah djakovačkoj i senjskoj razpravlja se sada pitanje, kako da se katoličko svećenstvo vlada prama novom zakonu za pučke škole. Pače kod nas je u tu svrhu na 14. Rujna urečena i diecezanska konferencija. Dosada se je to pitanje ograničilo ili na aktivnost ili na pasivnost. Pod onom se razumieva, da svećenstvo prihvati svaku priliku, koju mu zakon daje, da oko škole razvije što veću radnju; pod ovom pako, da mirno gleda što svietovnjaci oko škole rade. Meni se nečini shodno ni jedno ni drugo. Župnik, jer okolo njega se ponajviše vrti to pitanje, najprije je svećenik, pa kano takov mora ne samo prihvatiti nego i pomno tražiti svaku priliku, da i u školi što revnije vrši svoju svećeničku dužnost. Pak u tom mu školski zakon otvara dosta široko polje. Svu obuku nauka vjere samostalno rukovode i nadziru dotične crkvene oblasti, samo što se njihove naredbe o obuci i o vršenju nabožnih dužnosti imaju prije proglasa priobćivati zemaljskoj vladi, koja jih medjutim mora propustiti, ako se neprotive postojećim zemaljskim zakonom. Istina da bi bilo dosljedno i shodno, kad je zakon zemlju posve osigurao glede njezine kompetencije, da je isto učinio i za crkvu, koju je priznao samostalnom suradnicom na školskom polju. Zato bi zemlja barem one školske knjige, u koje bi se po naravi njihovoj moglo uvući nešto protivna katoličkoj vjeri i moralu, imala prije nego-li jih izda, priobćiti crkvenoj oblasti, da jih s te strane razsudi. Nu kad se nije moglo prodrieti s tim doista umjerenim i pravednim zahtjevom, svećenstvo će tražiti lieka proti zloporabi u §. 191. zakona, po kojem pripada crkvenim oblastim pravo, ubavješćivati se putem svojih organa o religioznom i ćudorednom stanju škole, ter prama opaženim nedostatkom tražiti lieka kod zemaljske vlade. Ako-li ova nebi hotjela biti pravedna, može se učiniti priziv na sabor, a napokon se može i trpjeti, dok se neizbjesni oluja poput svih ostalih sličnih bura. Drugo župnik je i rodoljub, ter mora sve učiniti, što promiče materijalni napredak pučke škole. Za to mu dovoljnu priliku daje mjestni školski odbor, komu mora po zakonu biti članom. — Ali župnik je ujedno i čovjek, ter se mora čuvati svega onoga, što bi mu moglo podkopati čast i ugled, osobito ako za tu žrtvu, koje nesmije nikako činiti, nemože koristiti napredku škole. To je tim više dužan izbjegavati, što mu i svećenički i gradjanski položaj isto nalaže. A to je po mojem čvrstom uvjerenju čast odborova predsjednika, dotično mjestnoga školskoga nadzornika. Evo dokazâ:

S tom je čašću spojeno i pravo i dužnost nadzirati školu i u didaktičko-pedagogičkom pravcu, pa te časti nemože uspješno vršiti nikakov mjestni školski nadzornik, kamo-li će svećenik. Zakon već unapried drži za tu čast nesposobnim svakoga mjestnoga nadzornika, koj nije pučkim učiteljem, ter ga smatra kano malum necesarium; pučkoga pako učitelja drži već eo ipso za tu čast sposobnim. Zato daje zakon mjestnomu nadzorniku didaktičko-pedagogičku vlast nad učiteljem samo u školi s jednim učiteljem; ali čim ima u kojoj školi dva učitelja, onda ona nadzornikova moć prestaje, ter prelazi na ravnajućega učitelja, koj u didaktičko-pedagogičkih poslovih neima mjestnoga poglavara. Jer §. 115. zakona kaže, da je za znanstveni i moralni napredak škole odgovoran dotični učitelj, ili ako jih ima više u kojoj školi, ravnajući učitelj. Tko je odgovoran za što, njemu mora biti prosto raditi, doduše u granicah zakona, ali po svojem osvjedočenju; ako je dakle ravnajući učitelj odgovoran za cielu školu, onda mora imati pravo i didaktičko-pedagogički nadzirati i upravljati radnju drugoga učitelja, pa tako postaje mjestni nadzornik suvišan u tom pravcu.

Da se uprav ovako ima razumievati rečeni paragraf nedvojbeno pokazuje vis. vlada, koja u 43. §. svoga Naputka kaže, da ravnajući učitelj „nadzire i upravlja nutarnje poslove škole, zato ima obuci svojih sudrugova u pojedinih razredih prisustvovati, te mane i nedostatke prijateljskim upućivanjem i po potrebi ozbiljnimi opomenami odstranjivati, a u tom pogledu dužni su ga učitelji bez svakoga prigovora slušati." Gdje dakle ima samo dva učitelja, ondje je didaktičko-pedagogička radnja mjestnoga nadzornika suvišna, pače nemoguća. Ova je naredba za mjestne nadzornike uvriedna i barem čestimice neosnovana. Prvo svatko lahko uvidja, a drugo nije osnovano barem glede svećenika. Pučki učitelj svršuje po novom zakonu svega skupa 11 razreda, a svećenik 16, od kojih 12 razreda odpada na iste predmete, koje i učitelj uči, a povrh toga ima još 4 razreda duboka nauka iz bogoslovja. u zagrebačkoj nadbiskupiji na sveučilištu. Tko će kazati da se svećenik nemože više, ili barem jednako osposobiti za rukovodstvo pučke škole kano i učitelj? Jedino, što učitelj specifično za pučku školu više uči, jest gospodarstvo, obrtoslovje i posebna metodika pojedinih predmeta. Od ovih predmeta odpada gospodarstvo, koje svaki župnik i teoretički i praktički znade, a posebna se metodika nadoknadjuje čestimice obćom metodikom i posebnom o nauku vjere, koje svećenik takodjer uči. Nepreostaje mu dakle za podpunu sposobnost drugo. nego privatno proučiti ono malo obrtoslovja i čestimice posebnu metodiku, što nije napokon nikakva coprija; da mimoidjem tu okolnost, da medju predmeti pučke škole po selih niti nedolazi obrtoslovje. Drugo svećenik se bavi neprestano podučavanjem to u crkvi to u školi kano kateketa. Neznam dakle odakle dolazi i saboru i vladi to osvjedočenje o nesposobnosti barem svećenika za mjestnoga nadzornika u didaktičko-pedagogičkom pravcu, a nasuprot o tolikoj vještini pučkoga učitelja, da ravnajućemu učitelju niti netreba u istom pravcu mjestnoga nadzornika. Ako-li bi se išlo napinjat da po izkustvu ipak ima župnika, koji nisu za to sposobni, može se odgovoriti da po izkustvu imade i učitelja, koji su razmjerno još nesposobniji u svojoj učiteljskoj službi.

Ali predjimo iz tih viših pučkih škola s više učitelja na najniže s jednim učiteljem. Kakovo pravo daje zakon mjestnomu nadzorniku? Najprije proglasuje zakon (§. 115.) učitelja odgovornim za znanstveni i moralni napredak svoje učione, dočim se mjestni nadzornik nedrži odgovornim. Što je zakon mislio pod tom apoteozom učitelja neznam, ali samo znadem da su na gimnazijah i realkah i učitelji i ravnatelj zajedno odgovorni za napredak svojih zavoda. Jesu-li možda učitelji srednjih učilišta nesposobniji za svoju službu, pa su dužni slušati svoga ravnatelja, dočim su pučki učitelji sami odgovorni, pak mogu na tom temelju lahko odklanjati od sebe opomene i naloge mjestnih nadzornika? Lahko velim, jer nadzornik može u materialnom pravcu i o p o m i n j a t i učitelja (§. 118.), ali u didaktičko-pedagogi čkom (§. 154.) može samo p r i o b ć i v a t i svoje opazke učitelju; a učitelj, koj je odgovoran, može tih opazaka punim pravom i n e u v a ž i t i. — Jest, ali u tom slučaju, kazat će morda tko, isti §. dopušta, da mjestni nadzornik može taj neposluh priobćiti županijskomu školskomu nadzorniku. Dobro, pak što će on na to učiniti? S v j e t o v a t će samo i u p u ć i v a t i učitelja, kano što mu to §. 161. dopušta i nalaže. Dakle i mjestni i županijski nadzornik mogu samo p r i o b ć i v a t i, s v j e t o v a t i i n a p u ć i v a t i, a samo ravnajući učitelj smije z a p o v i e d a t i tako, da ga je učitelj dužan bez prigovora slušati. Dakle učitelj na pučkoj školi s jednim učiteljem niti neima pravoga gospodara do jedine zemaljske vlade. Nitko nekaži da je to samo tako netočna stilizacija zakona i vladine naredbe, a da se samo sobom razumije da će barem županijski nadzornik smjeti zapoviedati takovu učitelju. Dopuštam i to, premda je čudno kako su se prava ravnajućega učitelja tako oštro, a mjestnoga i županijskoga nadzornika tako mlitavo izrekla. Nu predjimo na praksu, kakov će se u tom slučaju moći liek donieti? Županijski nadzornik, koj je dužan barem jedanput pohoditi svaku školu (a više puta neće ni moći) bio je u Listopadu u školi *A*, pak je našao sve u redu. Mjeseca Studenoga dobije od mjestnoga nadzornika, recimo župnika, prijavu, da učitelj uči djecu više zemljopis ostalih dielova svieta, nego-li Europe ili trojedne kraljevine, da razglaba potanko sve vrsti majmuna, a o kravi, ovci, kozi da šuti, da uči računati na bilijune, a o vedru i poliću vina da ostavlja samoj djeci vježbu itd. Županijski će se nadzornik čuditi da učitelj, koj je proučio preparandiju, tako naopako predaje, pa će pomisliti, nije-li ta župnikova prijava potekla iz kakve vladajuće medju svećenstvom i učiteljstvom mržnje, ter je barem pretjerana. U tom će slučaju morat čekati, dok se negdje na godinu u Listopadu sam osvjedoči o stanju stvari, a škola će medjutim nazadovati. — Nu postavimo, da na las vjeruje mjestnomu nadzorniku. Onda će samo moći naložiti učitelju, da se navedenih pogrešaka čuva. Ali hoće-li se tim preprіečiti i buduće učiteljeve pogreške iste godine? A zar da se svaka stvar tako prijavljuje i izpravlja? Za to neće imati vremena, kad bi i bilo volje, barem županijski nadzornik. Što onda! Hoće-li naložiti učitelju da u svem bez prigovora sluša mjestnoga nadzornika? Tim bi radio proti zakonu, da i nespominjem uvjerenja učiteljâ, pa valjda i mnogih županijskih nadzornika o nesposobnosti župnikâ u tom pravcu, na koje jih i zakon i vlada ovlašćuje. Što dakle? Opet će se sve ostaviti do budućega dolazka županijskoga nadzornika, a škola će opet nazadovati. A tko će biti kriv tomu nazadku? Da objektivnost vlada u svietu, župnik nebi smio biti; jer tko nesmije zapoviedati, nemože niti kriv biti. Ali kako već stvari idu u svietu okrivit će se župnik, osobito ako bi se za županijske nadzornike postavljali ljudi, kod kojih bi više odlučivao nepotizam,

nego-li osposobljenje, i privrženost katoličkoj crkvi. Riečju župnik će biti krivac, premda se uz najbolju volju nemože niti čuvati krivnje, niti pomoći školi. U tom stanju, dok se zakon u tom smjeru nepopravi, neće niti najviša crkvena oblast niti zemaljska vlada moći pravedno zamjeriti župnikom, ako budu od sebe odklanjali čast mjestnoga školskoga nadzornika, koja veoma lahko može uroditi sramotom po nje i po njihov stališ. Qui habet aures audiendi audiat!

Viestnik.

Zagreb. Ban kraljevine hrv. slav. dalm., sporazumiv se s nadbiskupskim ordinarijatom, imenovao je na predlog bogoslov. fakulteta redovitoga profesora dra. Franju Ivekovića docentom jezikâ sirskoga i kaldejskoga na bogosl. fakultetu sveučilišta Franje Josipa I.

— Na župnički konkurs, obdržavan 31. Kolovoza 1. 2. Rujna, došlo je 10 kandidata.

— Dobismo dva dopisa s kojimi više nemožemo u list, a opet ih sasvim prešutjeti nevalja. Dopisnik iz zagrebačkoga kotara javlja nam, da je kotarska konferencija glede prinosa za deficienciju izjavila se za ovaj ključ: od dohodka do 300 for. da se plaća $^1/_2$ %, od 400 $^8/_4$ %, od 500 1%, od 600—1500 da bi na svaku stotinu prirasao postotak za $^1/_{25}$%, =4 kr. od 1600—2000 za $^1/_{50}$ %, =2 kr. napokon od 2000 dalje za $^1/_{100}$ % =1 kr. na svaku petu stotinu. Na diecezansku konferenciju izabran je osim proarhidjakona župnik Turković. — Dopisnik pako iz Skakavca nebi rado, da ista kuća bude i nemoćnica i bolnica porad mogućnosti kužne bolesti; nebi rado da nemoćnici budu prisiljeni kroz cielu godinu stanovati u nemoćničkoj kući, i hoće, da jim se novac daje na ruku; napokon nebi rado kakovu parnu, nego pravu, zdravu hrvatsku kuhinju. Najvažnije pako jest, što preporuča dopisnik iz zagreb. kotara: da se izaslanici kotarâ požure u Zagreb, te se nastoje već predbježno sporazumjeti.

Iz Djakova 8. Rujna (telegram): Jučer predalo mnogobrojno svećenstvo pastirski štap od slonove kosti, izradjen po nacrtu Kršnjavoga, na večer bješe Djakovo razsvietljeno, obćinstvo pozdravilo biskupa bakljadom, pjevačko družtvo pjevanjem i „Živio." Danas zorom pucnjava topova, svečanu službu i propovied obavi sam svečar, iza toga primanje raznih deputacija, na večer vatromet predstavljajući novu crkvu.

Njemačka. Glavna skupština katolikâ Njemačke obdržavala se ljetos od 1. do 4. Rujna u Freiburgu. Ovakova skupština bješe prekinuta god. 1873., pa je sada sazvana upravo u Freiburg, gdje već od mnogo godina neima redovitoga pastira, nadbiskupa, i gdje je poznato, kako je crkvi katoličkoj neprijazna badenska vlada. Ali katolici Njemačke nepovlače se po kutovih, već otvoreno izpoviedaju svoju vjeru na očigled, pače bih skoro rekao, na prkos dušmanom. Oni se ondje najradje sastaju, gdje je po najbolje treba da se razžari vjera na odvažna i junačka djela.

— Katolici iz Njemačke odlučiše hodočašće k blaženoj djevici u Lourdes u Francezkoj sada oko 8. Rujna. Iz toga su nastale za vladu francezku odmah velike neprilike, i francezko novinstvo nagovara njemačke katolike, da se toga kane. Za što za Boga? ta kakva je od toga velika nevolja? Bismarcku takovo hodočašće nije po ćudi, pa bi on mogao toga radi francezkoj vladi stvoriti svakojakih zadjevica. I onako sveudilj preža, gdje bi ju pograbio. Za to se veli, da vlada francezka neće dopustiti, da njemački katolici Francezkom prolaze u skupovih. U formi svečane procesije neće i onako prolaziti; pače u Francezkoj u velikih gradovih, ko što je Paris, niti jubilejske procesije nisu za same franceze obdržavane u formi procesije, već su polaznici crkava u skupovih, ali pod kapom, tiho ili razgovarajući se išli od jedne crkve do druge. Vidjet ćemo, je-li će se hodočašće i u ovakovoj formi Niemcem sbilja zabraniti. — Liberalci i nevjernici u tom dakako uživaju; al da se radi o kakovih pjevačkih ili drugačijih svjetovnih sborovih, osobito sborovih antireligioznih, pa da francezka vlada to hoće da zaprieči: kolika vika na barbarstvo?! Takove sborove slobodno bi bilo, pače tražilo bi se, svečano dočekati, dočim su francezki katolici spremni njemačkim nepokazivati s vana nikakva sučešća. Nevlada-li svietom antikrst?!

— Jur je u ovom listu izvješteno o Döllingerovoj konferenciji u Bonnu glede unije s iztočnimi razkolnici anglikanci. Kad se takovu nastojanju katolici smiju, moglo bi se zlobno činiti; no kad mu se smiju i oni, koji su inače veliki prijatelji starokatolikom za to, jer su bezuvjetni neprijatelji katolikom, onda bi se i sam Döllinger mogao uputiti, koliko je ludo proti čvrstoći stiene Petrove nastojati o onakovoj uniji. „N. Stettiner Zeitung" list doista „kulturni", pisa o tom ovako: Bonnska konferencija starokatolička razišla se je u piesku. Starokatoličko gibanje ustavit će se sasvim, ako-li ikada šta takova jošte pokuša. Starokatolici su obećavali regeneraciju katolicizma, i osim toga čudo svačesa, a sad se bave ružno dugočasnimi distinkcijami o načinu, kako izhadja duh sveti. Napokon će ljudi, srditi na takove anabronisme, doći do toga te reći: „da čitavo to starokatoličko gibanje nije vriedno, da se je njim tko zanimao." Priznajmo kano pošteni ljudi: bonnska iztraživanja nisu za ništa, valja jih kano sasvim irelevantna baciti na stranu, i ako bi se i opet ponovila, bojimo se, da će jih čitavo javno mnienje ignorirati. — I rusko je novinstvo prigodom onih konferencija pisalo o starokatoličtvu, kako? neka se vidi iz „Moskauer Zeitung", koja ovako piše: Čini se i to jako, da se pruska vlada nada, te će od starokatoličtva s vremenom postati katolička crkva bez pape. Ali što će biti ta crkva bez pape, ako nepostane pravoslavnom? Vrlo je dvojbeno, da će se starokatolicizam tako uzdržati, da od Rima odpadne, a da u orient neutone. — Jadni Döllingeru, u što tvoji trudi?!

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 37.] U Četvrtak, 16. Rujna 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte. a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svú godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Konrad Martin, padernbornski biskup.

Naši štioci poznaju toga mučenika za slobodu katoličke crkve. Znano im je, da ga je kr. sud za crkveni stvari proglasio 5 Siečnja o. g. skinutim s biskupstva, da su ga kašnje zatvarali u tvrdjavu weselsku i onda internirali u gradu Weselu. Sada su ga lišili pruskoga državljanstva. Za što?

Ministerijalni „Prov. Corresp.“ pisa 1. o. m. da je biskup, premda skinut, mnogostručno poduzimao čine, iz kojih se vidjelo, da on hoće da i nadalje vrši oduzetu mu čast i službu, pa da je to nastavio i onda, pošto mu je kr. vlada naznačila boravak u gradu Weselu. Proti vladinoj odredbi da je 4. Kolovoza bez dopusta ostavio naznačeno mu za boravljenje mjesto, i uslied toga da je po carevinskom zakonu od 4. Svibnja 1874. a po odredbi kompetentnih ministara lišen pruskoga državljanstva. Tim pako da je izgubio državljanstvo ujedno u svih saveznih njemačkih zemljah, nit nemože bez dozvolje saveznoga vieća u nijednoj njih opet steći državljanstva.

Tako je Konrad Martin lišen ne samo svoje biskupije, nego i svoje domovine: kud siže njemačka carevina, neima mu nigdje obstanka. Ali ni drugdje, kud siže upliv Bismarckov, kud padaju u prah pred njim, il se plaše njegova gnjeva, neće biti biskupu mira. Zaklonio se u Hollandiju, da si narušeno zdravlje kriepi morskom kupelji, al se odmah počelo na njega vikati. Ako nigdje drugdje, naći će zaklonište barem u Englezkoj.

Liberalne novine ne samo pruske, nego i austrijske, požurišе se, da za odilazećim bace kamen. Težko je skoro vjerovati, al je ciela istina, da su se židovska i bezvjerska usta usudila biskupa zvati „najamnikom, koji ostavlja svoje stado.“ Pogana usta hoće da vjerna slugu Isusova kore riečmi Gospodina Isusa! Netreba da doslovice navodimo pogane klevete; dosta je konstatirati bezobraznost premnogih današnjih novinskih piskara.

Pa ipak taj toliko mraženi, toliko progonjeni biskup gospoduje u padernbornskoj diecezi nad srci vjernikâ više nego-li Bismarck i Falk, i kako se još ti pruski mogućnici zovu. Što god sudili pruski sudovi i odlučivalo prusko ministarstvo: nijedan katolik u svoj padernbornskoj diecezi ni nemisli ni negovori drugačije, nego da je Konrad Martin njegov biskup, koga on u svih vjerskih stvarih podpuno sluša. Pa to ne samo morda skrovno, med četiri zida, ili privatno pred svojimi, nego javno, u javnih glasilih, na očigled policiji i državnomu odvjetničtvu. Moramo kazati, da se čudimo slobodi katoličkih listova u Pruskoj. Tu se govori otvoreno, odrešito, nepitajuć, je-li će novi antikatolički zakoni pružiti kakove negve pod imenom paragrafa. Tu se jasno i otvoreno govori, da je Konrad Martin još sveudilj pravi biskup padernbornski, premda ga je kr. sud proglasio skinntim, da kamo god on upravi svoje stope, ondje da je njihov biskup, i odanle da će oni primati zapoviedi, kojim obećaju podpunu pokornost. „Germania“ u Berlinu izlazeći dnevnik, pošto je pripoviedala, da je biskup lišen pruskoga državljanstva, ovako nastavlja: „Sviet — vrteći se neprestaje; što bi gore, eto je doli, a što doli, gore ustaje. Tako će — a za to govore ne samo svi unutarnji, nego već i mnogi vanjski znaci — doći vrieme, kad će biskup Martin, ili ako bi se Bogu svidjelo, pozvat ga k sebi prije vremena, njegov rimo-katolički nasljednik u slavju ulezti u padernbornsku diecezu, dočim će se službovanje gospodina Falka naći „nepotrebnim“ ili morda štetnim, te će

on tražiti si mirno mjestance, da javno mnienje na njega zaboravi.“

Katolici znaju, za što se je Martin iz Wesela udaljio. Jedno da se na svoju ruku pobrine za svoje zdravlje, pošto liberalnu prusku vladu nije za to ni brige bilo. Biskup je naime čovjek od 63 godine, koji je vazda, a najpače u posljednje vrieme napinjao sve svoje sile i tjelesne i duševne, da sahrani svoje stado od vukova, koji su sa svih strana navaljivali. Povrh toga bješe bačen u zatvor, onda interniran na jedno mjesto. Na temelju liječničkih svjedočba zaiska sada od vlade, da ga pusti za oporavu njegova zdravlja u kakove kupelji, al mu čovjekoljubiva pruska vlada za čitavih šest tjedana niti neodgovori. Napokon pomože si biskup sám i ode iz Wesela, gdje je bio interniran. Katolici se živo uzradovaše čuvši, da si je biskup sam pribavio slobodu, kad mu je nisu htjeli, ni za oporavu zdravlja, vratiti oni, koji su mu ju i onako krivično oteli. No katolici imahu još jedan razlog veseliti se, a taj jest, što će biskup na slobodi lašnje moći upravljati svojom diecezom. On bo upravljaše diecezom i iz Wesela, kako svjedoči sama ministerijalna „Prov. Corresp.“ Dakako da je i to učinio ne samo bez dozvolje nego i bez pitanja one vlade, koja ga je upravo za to zatvorila i internirala, da mu nebude moguće upravljati diecezom.

Biskup će dakle svoju pastirsku dužnost i nadalje vršiti, tim laglje čim bude slobodniji. Pa je to on sam otvoreno kazao samoj pruskoj vladi. Odilazeći bo iz Wesela, napisa na oberpraesidenta provincije pismo, u kojem mu javlja svoj odlazak. Medju ostalim veli ovo: „Kraj Vašega znanja kanoničkoga prava neće Vam biti nepoznato, da ja premda državno „skinut“ pred Bogom i pred svetom crkvom i po sudu svega katoličkoga svieta ostajem obterećen nadpastirskom skrblju za moju predragu diecezu, i da ja pred onim strašnim sudcem, pred kojega nam je svima doći, račun dati imam za povjerene mi bezmrtne duše. Kano čovjek dakle i kako kršćanin naći ćete za pravo i pravedno, da ja ostavim prisilno mi naznačeni boravak, gdje su mi glede moje dieceze ruke previše svezane, te si izaberem drugo mjesto, odakle ću mojim svetim, neizbrisivim nadpastirskim dužnostim laglje moći zadovoljiti.“

Biskup Martin raditi će, kako je rekao, o tom možemo biti sjegurni, no ni pruska vlada neće stojati prekrštenih ruku: ona će namicati svoje uhode i policiste, i mučiti diplomate i svoje i tudje; al nemislimo da će joj poći za rukom apostolski duh katoličkoga biskupa strpati u gajbu, ili zapriečiti, da nedopre onamo, kamo smjera — u uši i u srca vjernika padernbornskih. Medjutim dok saznamo opet šta znamenitijega o njem, vratit ćemo se na prijašnje njegovo djelovanje, dok je još u podpunoj slobodi upravljao svoje stado, stičući si ljubav za svoju požrtvovnu ljubav. Mi smo i onako obećali bili, da ćemo obširnije izviestiti o procesu, kojim je onda s biskupstva skinut. Sad je već vrieme, da se odužimo. Ufamo se pako, da ćemo tim ugoditi našim štiocem. Obtužba bo državnoga nadodvjetnika sama tako sjajno dokumentira prave biskupske krieposti u Konrada Martina, da mu je na očitu slavu u današnjem vremenu, nekmo-li neće biti u budućem.

Državnoga nadodvjetnika su hvalili, da je čovjek vrlo uman, te da je još svoju obtužbu osobito umno i osobito temeljito sastavio. Tim bolje, jer je i bolji dokaz za odličnost biskupa Martina, kako će svaki katolik štioc lasno razabrati iz ove naše razprave. Državni nadodvjetnik kazavši najprije: da se je biskup Martin rodio u Geismaru, pokrajini saksonskoj 18. Svibnja 1812, da je svećenikom zaredjen 27. Veljače 1836., da je 29. Siečnja 1856. izabran za biskupa, 19 Lipnja prekonisiran i 17. Kolovoza posvećen, i dan prije da je homogijalnu zakletvu položio — tuži ga, da je proti svibanjskim zakonom g. 1873. tvrd odpor 1. već prije izdanja rečenih zakona naviestio i u čitavoj biskupiji pripravio; 2. poslie proglasa zakonâ činom utvrdio, i 3. na svoje diecezane preneo.

1. Prvi tobožnji grieh biskupov jest prva njegova kriepost. Biskupi se zovu čuvari Siona, Gospodin ih je učinio pastiri svoga stada, i duh sv. predstojnici, da vladaju crkvom božjom. Takovim je dakle dužnost prije svega oštro bditi, i znati i paziti, odakle bi mogao navaliti neprijatelj. Nadalje im je dužnost spremati obranu unapried, i da ta laglje uspije, opominjati vjernike da bdiju, i da se na borbu spremaju. Biskup Martin je učinio sa svoje strane podpuno sve, al i ovce su čule i razumjele podpuno rieč svoga pastira. To nam dokazuje državni nadodvjetnik, kad veli:

a) da je dr. Martin od svih pruskih biskupa prvi predao državnomu ministarstvu izjavu, da se onakovim zakonom, kakovi se tada predlagahu, neće nikada pokoriti. U njih bo, reče, nije tumačenje ili modifikacija paragrafâ ustava, koji se tiču crkve, već nastojanje uništiti sama načela, na kojih se oni §§. osnivaju; nadalje se u onih zakonarskih osnovah zakida u najbitnija prava kršćanske crkve, smjerajuć uništiti čitav organizam crkve; za njega

sama napokon reče, da će se iz njih roditi nerazrešiv spor sa svečanom prisegom, kojom se je sa znanjem državne oblasti na oltaru božjem zavjerio — pa s toga, došlo što mu drago, da on neće nikada svoje ruke pružiti k izvedenju onakovih zakona.

b) Biskup je progovorio i svojemu stadu u pastirskoj korizmenoj poslanici, prispodabljajući sadanje stanje crkve s gorkom mukom Gospodnjom. Tu on reče medju ostalim, da se crkva, premda nesjedi na ovoj zemlji nikada ružah, ipak nije od vjekova nahodila u tako pritisnutu stanju kako je današnje. Božanstvena prava i sloboštine, kojimi je božanski začetnik svoju crkvu providio, koje su stoljeća priznavala, i državni ustavi utvrdili: koje od ovih prava i sloboština neće krivi liberalizam bezbožnom rukom napasti, koje neće htjeti bezobzirnim tiranstvom baciti pod noge? Za posjed i slobodnu porabu vremenitoga imetka crkvi je naravno pravo; nam pruskim katolikom još je povrh toga to svečano zajamčeno u ustavu jasnimi riečmi. No zar pred nesramno kriváčnim liberalizmom valja ijedno pravo, do samovolje i sile? Ista mržnja istine, koja je nekoć kralja istine ubila, ubila bi, kad bi moguće bilo, i katoličku crkvu, jer se upravo smiera, po svih znacih vremena, na ubojstvo, na uništenje crkve. No naša je crkva već prevalila toli strašnu periodu oluje i stiske, da već odavna nebi od nje nijedan komad stajao, kad bi ju u obće moći razrušiti. Za to udarajte okrutnimi udarci i rigajte otrov svoj; vi ćete ipak napokon, umoreni od sveudiljnoga mučenja, s jednim vaših predšastnika morati izpovjediti: Badava nam posao, savladao si Nazarenče! Nisu vremena vanjskoga mira — koji je često samo kriv i gnjio mir, ona, u kojih po svjedočanstvu poviesti crkva raste i predobiva. Ne, već se je dosada obistinjivala ona poznata rieč: da je krv mučenikâ sjeme kršćanâ.

c) Glas svoga nadpastira čuo je ponajprije, kô što se je pristojalo, stolni kaptol, predavši mu adresu, u kojoj izjavljaju, da ako bi nastali sbilja sporovi, da će oni skupljeni oko svoga nadpastira odvažno podnositi posljedice i žrtve nepokolebive vjernosti. Za kaptolom sliedio je kler svih dekanata i veliko množtvo laika, te je broj podpisa narasao napokon na 100.000. Biskup dakako da nije mogao šutjeti na tako spremni, tako mnogobrojni odziv, već je hvalio i zahvaljivao. Napokon je izrazio svoju hvalu i zahvalu u jednom pismu od 19. Ožujka 1873., pročitanu sa svih prodikaonica: Pošto smo, reče, mi pruski biskupi jednodušno izjavili svoje nazore o poznatih crkveno-političkih zakonskih osnovah, digo se i u mojoj diecezi složno kler i puk, da silnim množtvom pisama na mene dokažu svoje radostno suglasje. Ovi dopisi, izražujući isti duh u razumievanju važnosti ovih pitanja, i nadahnuti istom ljubavi i oduševljenjem za našu sv. katoličku crkvu, ugodiše mi u dnu moje duše. Od svega srca hvaljah Bogu i hvalim mu za takovu utjehu u ovo toli žalostno doba: hvalim mu za takov kler, toli srčan u vjeri i vjeran u zvanju svojem, koji hodeć putem dužnosti nit se ugiba niti klone; hvalim za takov kršćanski puk, tako jezgrovito vjerujući, tako tielom i dušom stojeći za našu sv. crkvu; napose pako mu hvalim za ovu krasnu jednodušnost i slogu svih medju sobom, medju pastirom i pukom. Ta baš ova sveta jedinost i sloga najdraža je želja božanskoga srca našega spasitelja, ta ona je onaj dragocjeni dar, za koji je odilazeći s ove zemlje svoga nebeskoga otca toli jako molio! Dokle bude u nas ove jedinosti i sloge, dokle neprijateljem i goniteljem crkve nepodje za rukom — a nadam se da jim neće nikada poći za rukom, razkinuti ovaj vez jedinstva, i kršćanski puk od njegova pastira, puk i pastire od najvišjega pastira i Petrove stiene odkinuti — dotle neće ništa uspjeti, izmislili proti nam i poduzeli što jim drago. Ovom smo mi jedinošću i slogom jaki, i ovom ćemo jedinošću i slogom biti nepobjedivi, kako nam je nedavna i naš mnogo kušani sv. otac rekao: Nadajmo se reče, da će ova jedinost, ovaj uzki savez vjernikâ s klerom i klera s biskupi i biskupa s vrhovnim svećenikom biti ona tvrdo sklopljena vojska, koja se neima ničesa bojati uzprkos svemu biesu njezinih protivnika, i koja će pobiediti sve svoje neprijatelje i gonitelje. Napokon zahvaljuje biskup svim i svakomu za ljubav, te obećaje: da će dužnosti dobra pastira, snašlo ga što mu drago, s božjom milošću vjerno i stalno vršiti.

d) Biskup Martin podpisao je poslanicu njemačkih biskupa, sabranih u Fuldi i proglasio u svojoj biskupiji, on je takodjer podpisao kolektivnu izjavu pruskih biskupa na državno ministarstvo. Ona poslanica objavljena je skoro neposredno prije nego-li su svibanjski zakoni proglašeni; ova pako kolektivna izjava predana odmah, pošto su oni zakoni proglašeni. Jedna i druga natisnuta je u „Katolič. listu“ 1873. br. 20. 23.

To su činjenice, koje navodi državni nadodvjetnik proti biskupu, te mu jih piše u grieh, jer da je tim odpor proti predstojećim državnim zakonom pripravio. Jest, biskup Martin ima

veliku zaslugu, da se je crkva njemačka za vremena spremila na predstojeći rat medju crkvom i državom. Nego samu ratu nije kriv onaj, koji je prisiljen braniti svoje dobro, nego onaj, koji mu ga napada. Ciela katolička crkva u Njemačkoj, biskupi, kler i puk skočiše složno na noge, čim zaprieti pogibelj božanskim pravom i slobodi njihove crkve. Država već iz samoga toga morade uvidjeti, da se tu sbilja radi o veliku dobru katoličkom, kojega si katolici nedadu oteti. Ona morade nadalje uvidjeti, da je njezina dužnost kano „pravne države" štititi ono, što njezini gradjani smatraju svojim svetim pravom i svojim velikim dobrom, ne pako prezirati i ništiti. Biskupi su pruski radili loyalno naprama njoj, odvraćajući ju još za vremena od pogubna zakonodavstva, te bi, da pravica vlada, državni nadodvjetnik imao ne tužiti, nego braniti biskupa Martina, što je prvi podigao svoj glas na korist ne samo svoje crkve, nego i države.

(Dalje će sliediti.)

Svetkovina dvadesetpetgodišnjice Strossmayerove.

Gospodine uredniče! Želite, da Vam opišem izvanrednu svečanost, koja se je ovih dana u Djakovu slavila, svečanost važnu ne samo za djakovačku biskupiju, nego važnu i znamenitu po cio narod hrvatski, pače i po sav slovinski jug. Uspomena jučerašnjega dana hrvatskomu je narodu nekim načinom uspomena njegova preporoda i duševnoga uskrsnuća; jer je na taj dan posvećen za biskupa muž, koji je hrvatski narod svojim uzvišenim umom, svojim plemenitim srcem, svojom velikom požrtvovnošću priveo u kolo naobraženih naroda. Šteta, što su razne okolnosti prepriečile, te se ova izvanredna svečanost neobavi onim načinom, kao što je to naumljeno bilo, jer bi tada bez dvojbe sjajnim načinom pred Europom dokazao bio hrvatski narod, što je njemu Strossmayer, koliko on ljubi i štuje onoga muža, koji neprestano misli i radi o dobru naroda svoga, čija je blagotvorna ruka tolikih stvari u narodu proizvela — da bi mu u poviesti narodâ razmjerno — jedva premca naći mogao. Nu ako i nije bila svečanost obavljena onim načinom, kao što ju je u to ime sastavljeni odbor prirediti htio, i premda nebijaše nitko na ovu svečanost pozvan: to se ipak reći mora, da je ta svečanost gledom na množinu iskrenih prisutnih štovatelja biskupovih, a takodjer i u vanjskoj svojoj formi izvanredno krasna bila, te će ostati u vječitoj uspomeni ne samo Djakovčana nego i svih drugih stranih prisutnika.

Početak svečanosti bio je nekim načinom već 5. ovoga mjeseca. Na taj dan je naime učeća se mladež djakovačka priredila u slavu 25 godišnjice svoga biskupa a na korist stradajućih kršćana kazalištnu predstavu, kojoj je i Nj. Preuzvišenost uz pratnju ovdašnjih odličnika prisustvovala. Predstava bijaše dobro izvedena, te služi na čast mladeži, koja je znala tu prigodu upotriebiti, da s jedne strane izrazi svoje štovanje prama svomu uzvišenomu dobrotvoru a s druge strane da prinese svoj darak na oltar domovine, koja nas u ovaj čas pozivlje, da se sjetimo naše stradajuće kršćanske braće.

U oči samoga svečanoga dana čestitao je preuzvišenomu gospodinu biskupu preč. stolni kaptol. A takodjer i vanjsko biskupijsko svećenstvo, komu nebijaše moguće radi službe božje u svojih župah na sam svečani dan prisustvovati u Djakovu, — sakupilo se u velikom broju, te je predvodjeno arhidjakonom brodskim preč. gospodinom Ivanom Matijevcem čestitalo preuzvišenomu gospodinu, svomu pastiru duhovnomu, predav mu ujedno tom sgodom na vječitu uspomenu krasan pastoral od slonovske kosti, što ga je po nacrtu Dr. Kršnjavoga izradio Ratzersdorfer u Beču. Na pastoralu i to gore u kuki s nutarnje strane izradjen je veoma vješto sv. Juraj na konju, a svana na pročelju sv. Josip s malim Isusom na lievoj ruci, a u desnoj držeći liljan. Izpod kuke viditi je pako sliedeći napis: „Jurju Strossmayeru svećenstvo biskupije u spomen 25. godišnjice 8. Rujna 1875." Prikladniji dar nije moglo svećenstvo odabrati nego što je pastoral, koj je symbol one uzvišene duhovne moći, koju je Isus biskupom u osobi sv. Petra dao riečmi: „Pasi jaganjce moje, pasi ovce moje. (Ivan. 21, 15—17.)

Preuzvišeni gospodin na pozdrav i čestitku svećenstva tronutim srcem odgovorio je po prilici sliedeće: „Hvala Vam braćo na ljubavi! Budite uvjereni, da poslie Boga ljubim svoje svećenstvo i narod svoj. Molite se za mene Bogu, da me kriepi svojom sv. milošću, da nadoknadim svojom revnošću ono, što sam možda zanemario. Preporučujem se ljubavi Vašoj, jer medjusobna ljubav najveća je naša jakost. Primam veselim srcem ovaj dar kao dokaz Vaše prama meni ljubavi. Bog Vas blagoslovio!

Taj dan objedovalo je svećenstvo zajednički sa svojim biskupom, a iza toga vratilo se kući, da i ondje skupa sa pukom svojim proslavi sutrašnji dan.

Na večer istoga dana očitovalo je djakovačko občinstvo svoju odanost i ljubav prama preuzvišenomu svečaru, razsvietiv svoje trobojnicami nakićene kuće i prirediv uz pucnjavu topova sjajnu bakljadu. Tu si mogao vidjeti, kako najodličniji gradjani veselim srcem s bakljami u ruci uz pratnju ovdašnje glasbe i predvodjeni domaćim pjevačkim družtvom prama biskupovu gradu stupaju. Tu je zastupstvo občine sa svojim načelnikom pozdravilo biskupa na ime Djakovčana, a zatim odpjevalo je pjevačko družtvo „Sklad" dvie pjesme a mnogobrojno sakupljeno občinstvo izrazilo svoju radost trokratnim urnebesnim „Živio." Glavne ulice i Strossmayerov trg bijahu tako živahne, da se neki odlični stranac začudio riečmi: ta tuj je 15 tisuć duša prisutno!

Sutra dan zorom probudila je Djakovčane iz sladkoga zna pucnjava topova — naviestiv jim osvanuće toli željno izčekivanoga dana! Svjetina se sgrnula u rano jutro iz ciele okolice djakovačke i to ponajviše naš dobri narod, koga biskup osobito ljubi, u staru crkvu, da si osjegura mjesto u kući božjoj. Tom prigodom mnogi nas uzdahnu: Bože milostivi! kako bi to krasno bilo, da je moguće ovu svečanost slaviti u novoj, za sada takodjer velikimi trobojnicami nakićenoj crkvi! To bijaše i želja Nj. Preuzvišenosti, nu težkoće razne pri zidanju nedadoše, da se ta žudjena želja već sada izpuni. Oko 9. ure bijaše crkva dubkom puna. U dvorištu biskupovu, gdje se je sakupio ostali narod, koji nije dobio mjesta u crkvi — mogao si viditi poredano ovdašnje netom ustrojeno vatrogasno družtvo sa svojim zapovjednikom na čelu. Točno u 9. uri dopratio je preč. kaptol s ostalim svećenstvom u crkvu biskupa, koji je uz mnogobrojnu assistenciju i to samoga biskupijskoga svećenstva, a na čelu manuduktora vriednoga starine presvietloga naslovnoga biskupa Matića sám obavio službu božju. Tom sgodom rabio je prvi put preuzvišenomu pastiru darovani mu biskupijskim svećenstvom pastoral. Pod misom pjevalo je osoblje kora stolne crkve uz sudjelovanje više diletanta misu Es dur od A. Horaka. Na graduale i offertorium pjevala je rodjakinja preuzvišenoga svečara gospodična Albertina baronessa Uunkićeva uz pratnju violončella i harmonija vrlo vješto, odvažno i umiljato dva sopran-sola i to: „Tu es Petrus“ od Ivana Nep. Hummela i „Ave Maria“ od Cherubinia. Poslie evangjelja propoviedao je sam preuzvišeni g. biskup sakupljenomu narodu rieč božju. Predmet govora bijaše: sličnost ovih dvaju svetkovina naime narodjenja Gospinoga i 25. godišnjice posvećenja biskupova. Kao što je dan narodjenja Marijinoga, koja je rodila a pod križem i žrtvovala Isusa čovječanstvu na spas, velik i važan po cielo kršćanstvo, tako je isto znamenit i važan dan posvećenja katoličkoga biskupa i u obće zaredjenje svećenika, koji takodjer nekim načinom i radja i žrtvuje Isusa narodu kršćanskomu na spas i utjehu. Pri koncu bacio je uzvišeni govornik čedan pogled na svoju prošlost i budućnost označiv kao predmet svoga bližnjega i brižnoga rada: s j e m e n i š t e d j e č a č k o i dogotovljenje stolne crkve. Ova propovied, koju je samo Strossmayer onako vješto i ljubezno reći mogao, ostat će duboko u srcu prisutnih sahranjena, pače ne samo sahranjena, nego će ona, uzdajmo se u milost božju, pokrenuti srcem prisutnih, te će svaki pojedini nastojati, da po opomeni biskupovoj bude svećenik u svojoj kući. Spomenuti nam je jošter ovdje kazulu, koju je preuzvišeni pri službi božjoj na sebi imao, kao i križ, što se je pred njim nosio, kada je biskupa svećenstvo dopratilo u crkvu. Taj križ i kazula stvari su veoma znamenite, prekrasno izradjene, u zlato i svilu vezene iz 14. stoljeća iz Giottove dobe, te pokazuju, kolika je kultura u Bosni prije Turstva bila. Ove stvari dao je preuzvišeni na svoj trošak u Rimu popraviti, te će se one kao i sve druge, koje je iz Bosne dobio, u muzeju našem čuvati, a bude-li danas sutra Bosna tako sretna, što joj od srca želimo, te se oslobodi jarma Turskoga i ustroji si vlastiti muzej, vratit će se te stvari muzeju bosanskomu. Na koncu mise odpjevao je preuzvišeni „Tebe Boga hvalimo“ i dao je prisutnomu puku papinski blagosov spojen s obilatim oproštenjem za sve one, koji su propisane uvjete izpunili, a iza toga odpratilo je opet svećenstvo svoga biskupa u grad, i tim je crkvena svetčanost dovršena bila. —

Po dovršenoj službi božjoj iza kratka odmora primao je preuzvišeni gospodin razne deputacije kao: cjelokupno činovničtvo podžupanije djakovačke, kr. ovomjestnoga suda, poreznoga ureda, zastupnike svih obćina iste podžupanije, zastupnike grada Broda, koji su tom sgodom predali preuzvišenomu g. diplomu počastnoga gradjanina, isto tako zastupnike pjevačkoga i vatrogasnoga družtva brodskoga, svećenstvo kotara tovarničkoga, koje je predalo kano dar uzvišenomu svečaru krasno izradjeni album, u kojem bi imale biti smještene fotografije suvremenih slavnih muževa Slavjanskoga svieta. Mlogi su pitali, kako je to, da se svećenstvo toga kotara nije složilo s ostalom svojom braćom u pogledu dara? Akoprem je dar njimi prikazan vrlo liep, to nam je izpovjediti, da bi još ljepše i prikladnije bilo, da je ukupno svećenstvo i glede toga dara svoju slogu pred svietom i biskupom očitovalo. Sine ira et studio spomenusmo ovo. Zatim primila je Nj. Preuzvišenost vel. o. provinciala franjevaca Kapistranaca, o. Solana Krkvarića, koj je prikazao svečaru krasno izradjene brojanice (čislo), veleč. exprovinciala i vanjskoga namjestnika biskupa bosanskoga o. Martina Nedića sa šestoricom braće iz Bosne, g. Dra. Petra Tomića kao zastupnika realke Rakovačke, trojicu gg. profesora gimnazije Osječke, g. ravnatelja glavne učione dolnjega Osieka, gg. umjetnike, koji rade oko nove crkve, cjelokupno svoje činovničtvo i druge mnoge privatne osobe. Stiglo je pako Nj. Preuzvišenosti mnogo brzojavnih čestitaka, napose od svietloga bana, preuzv. g. nadbiskupa, grada Zagreba, Osieka, drugih raznih korporacija i privatnih osoba do dvie stotine, iz naše domovine, iz Češke, Moravske i skoro sa svih strana Europe. Adrese primio je biskup od jugoslavjanske akademije, hrvatskoga sveučilišta Franje Josipa I., od bogoslovnoga fakulteta na istom sveučilištu, i od drugih, kojih ovaj par izbrojiti nemožemo.

Svi ovi razni zastupnici bijahu pozvani na svečani objed, pri kojem je najprije nazdravio preuzvišeni svečar N j. S v e t o s t i p a p i P i u IX., N j. V e l i č a n s t v u c a r u i k r a l j u F r a n j i J o s i p u I., blagoj uspomeni pokojnika Jelačića bana i svoga predšastnika biskupa Kukovića, i svomu svećenstvu. Zatim sliedile su zdravice namienjene preuzvišenomu svečaru i to: preč. g. kanonik Mihaljević na ime kaptola i biskupijskoga svećenstva, presvietli g. kanonik dr. Rački na ime akademije

velepoštovani o. Nedić na ime Bosanskih franjevaca, Dr. Koharić na ime sveučilišta, Dr. kanonik Voršak na ime kaptola sv. Jeronimskoga u Rimu, velepoštovani o. provincial Krkvarić na ime franjevaca kapistranskih, g. ravnatelj Gršković na ime gimnazije Osiečke, g. Odžić na ime sabora hrvatskoga, g. prof. Dr. Tomić na ime realke Rakovačke, g. Felingštein na ime glavne učione Osiečke, preč. g. Mlinarić na ime svećenstva kotara sv. Ivanskoga biskupije Zagrebačke. U svih ovih navedenih zdravicah očitovala se ljubav, štovanje i zahvalnost prama uzvišenomu svečaru, kano svomu a i cieloga naroda dobrotvoru.

Svečanost toga dana dovršila se je krasnim vatrometom, prirediejnim u biskupovu vrtu. Tuj se medju ostalimi stvarmi obćinstvu predstavila u velikom sjaju stolna nova crkva u visini od 6 hvati. Tako se je proslavila ovaj dan 25. godišnjica našega biskupa.

O trećem danu naime 9. Rujna neimam Vam mlogo javiti osim, da je taj dan preuzvišeni gospodin biskup na objed pozvao domaće, mislim djakovačko svećenstvo, svekoliko bih rekao ovdašnje činovničtvo a takodjer i slikare i druge umjetnike, koji oko nove stolne crkve rade i pomažu. da se čim prije ovaj monumentalni hram božji dovrši i službi božjoj predade. Tuj je takodjer preuzvišeni gospodin milostivo svoje goste nazdravio želeći svim božji blagoslov u svom zvanju i djelovanju. Njemu je pako prvu zdravicu napio ovdašnji podžupan g. Kovačević. drugu pako, i to veoma krasnu g. slikar Seitz mladji, koju Vam evo u svoj cielosti u prievodu šaljem.

„Milosti Preuzvišenosti Vaše zahvaliti se imamo, što je nam strancem dano, da smo i mi, u družtvu tako odličnih gosti. dionici onoga sveobćega veselja, kojim cio narod hrvatski slavi 25 godišnjicu svoga otca i svoga biskupa. — Zaisto ovo častno mjesto, koje moj otac i ja kao umjetnici zauzimljemo, pripalo bi bilo Slavjanom. da ovi nisu bili prinuždeni oružjem i junačkim srcem Europu proti divjim čoporom braniti. — Umjetnost. znanost i što više vjera, sve ovo obstoji i cvate u mnogih zemljah jedino uslied krvnih napora, kojimi je Slavjanski narod čast cieloga kršćanstva obranio. Ono dakle blago, i onaj plod, što ga kod nas u miru sakupiti mogosmo, vlastničtvo je takodjer onih divnih borilaca, koji su se žrtvovali, da protjeraju iz Europe sveobćega neprijatelja. —

Vaša Preuzvišenost, kano dobar pastir a i u duhu crkve nastojala je tečajem 25 godina svako pravo na rečena dobra narodu svomu opet priskrbiti i osvojiti. te sve vlastitosti i sposobnosti njegove opet na novo oživiti. — Ovdje u Djakovu stvorila je Vaša Preuzvišenost velik spomenik umjetnosti, koji će bez dvojbe mnoge obodriti. da se umjetnosti posvete, ter domovini svojoj tim načinom na korist i na slavu budu. — Jest, umjetnost je cviet mira; ona uzdiže čovjeka nad drugimi stvorovi; ona ga uči, liepu narav kao tako rekuć maloga stvoritelja nasljedovati. —

Zahvaljujemo Vašoj Preuzvišenosti, što smo uslied Vašega milostivoga poziva priliku dobili, da i mi prinesemo koje zrno k uresu ovoga narodnoga spomenika, i da nas evo ovdje kao domaće smatraju. — Iskreno želimo, da odgovorimo svom ljubavju i svimi našimi silami milosti Vaše Preuzvišenosti, i da Svemogući Gospodin svim prisutnim doživiti dade posvetu nove stolne crkve. — Vašu Preuzvišenost pako, koja je poput zviezde danice kroz 25 godina toli divno u ovoj zemlji sjala i svomu narodu svietila, neka milostivi Bog još krjepku poživi, dok se sve ono neizpuni, što je otčinsko srce Vaše Preuzvišenosti na korist slavjanskoga naroda zasnovalo — Živio!

Tako se je, gospodine uredniče slavila 25. godišnjica našega preuzvišenoga gospodina biskupa. Bog bi dao, da dočekamo i drugu njegovu 25 godišnjicu — a prije toga i to već za koju godinu, da proslavimo, što i sam naš uzvišeni biskup iz sveg srca želi, da proslavimo posvetu nove stolne crkve. U to ime Bog pomozi!

Dr. *Koharić.*

Viestnik.

Zagreb. Konferencija svećenstva nadbiskupije bila je 14. o. m. u Zagrebu. Svrha joj bila poglavito, da vieća kako bi se obilnijom podporom pomoglo iznemoglim ili izsluženim svećenikom (deficientom), zatim kako da se svećenstvo vlada pri izvadjanju novoga zakona za pučke škole. Na konferenciju bjehu zvani članovi prečastnih kaptola zagrebačkoga i čažmanskoga, profesori bogosl. fakulteta i po dva člana iz svakoga kotara nadbiskupije. I dodjoše u podpunu broju.

Preuzviš. g. nadbiskup sám je upravljao konferencijom. Dan prije t. j. 13. o. m. po podne bio je predbježni dogovor pod upravom preč. g. opata i župnika Josipa Lehpamera, u kom je došlo do njekih zaključaka, koji su u svojoj bitnosti prihvaćeni i na samoj konferenciji. Ova bje držana u ovdješnjem nadbiskupskom sjemeništu, i započe u 8. sati u jutro tihom misom, koju je u sjemeništnoj kapelici odslužio sam uzvišeni nadpastir, za tim sazivom duha svetoga u dvorani priredjenoj za konferenciju.

Preuzvišeni g. nadbiskup pozdravi svećenstvo kratkim govorom, izraziv svoju radost, što su na njegov poziv tako spremno došli. Poglaviti predmet razpravi da je, kako bi pomoći braći svećenikom deficientom. On sa svoje strane da će prama mogućnosti vrlo rado sam pomagati. Razprava da je podpuno slobodna, da je to dogovor otčinski i bratski, samo valja da vlada razbor i klerikalna čednost. — Od strane svećenstva odazva se župnik g. Mačečević, zahvaliv Nj. Preuzvišenosti za otčinsku skrb, kojom se brine za bolju subsistenciju svoga klera, najprije onoga, koj službuje, a sada i deficienta. Svećenstvo, reče medju ostalim, da je svoga nadbiskupa, kad je u diecezu dolazio, dočekalo s njekim neponzda-

njem, a sada da ga veselo pozdravlja kano svoga providnoga i milostivoga otca.

Pošto bijahu pozvani za bilježnike: profesor dr. Iveković i konsistorij. savjetnik župnik Lehpamer započe razprava o prvom pitanju naime o deficientskoj zakladi, na temelju nacrta jur prije svećenstvu razposlana. Prvo se je radilo o tom, tko je sve dužan doprinositi u zakladu, napose zahtjevahu mnogi, da budu na to obvezani i kanonici kaptola metropolitanskoga i čazmanskoga, pa i profesori bogosl. fakulteta. Preuzviš. g. nadbiskup izjavi tom prilikom zasluge metropolitanskoga kaptola oko administracije zaklade deficientske, i svoju nadu, da će i kanonici od ljubavi bratske šta doprinieti, no obvezati strogo po pravu da jih nije moći; obvezan da može samo onaj biti, koj eventualno očekuje podporu iz deficientske zaklade, što nije kod kanonika, ni kod sveučilištnih profesora. — Prisutni profesori bogosl. fakulteta Posilović, Iveković i Stadler izjaviše, da kano profesori nemogu uzeti na sebe nikakove obveznosti, kô što kano takovi ni neočekuju nikakove podpore iz upitne zaklade; no kano svećenici ove nadbiskupije da su voljni doprinositi kako i drugi doprinose na korist naše braće nemoćnika, pridržavajuć si dakako u tom slučaju i pravo na eventualnu podporu iz ove zaklade, premda se nadaju, da neće doći u tu potrebu.

Za tim se prošlo na pojedine paragrafe nacrta, koji su skoro sasvim onako primljeni, kako su ondje napisani. O b v e z a n i na prinos jesu oni svećenici, koji imaju kuratni beneficij ili ga očekuju. svota p r i n o s a jest jedan postotak dohodka, dohodci se odmjeruju po uztraženoj i rektificiranoj novoj f a s s i j i. — Predloga biaše svakojakih. Da se namakne više izvora fondu, jedni predlagahu, da se suspendiraju i opet 4 druga stalla na metropolitanskom kaptolu, drugi da se od ostavština svećeničkih pobiraju postotci 5 ili tja 10, treći da i od dohodaka bogatijih crkava padne ovamo koj postotak. No svi su ovakovi predlozi odbijeni već s toga, što tu nije dovoljna volja i zaključak svećenstva. Kad se je potaklo o kanonikatih, progovori preč. kanonik Veber, pobijajući predsude njekih, kano da zagrebački kanonici neimaju nikakva posla, a neznaju kamo s novcem. Valja nam priznati, da je tu kanonik Veber kazao istinitu rieč, naročito kad je rekao: da jih je malo za službovanje, i da se tim uprava dieceze j a k o o t e g o ć u j e. — Glede svote prinosa htjedoše njeki, da joj se za podlogu uzme sav kapital, koj je representiran dohodkom svećenika na prinos obvezanih; no budući da to biaše nemoguće, čim iz njekih župa, pače čitavih kotara nisu stigle valovnice, ostalo se pri 1%; no dano je pravo centralnomu odboru, da može prama potrebi namet razpisati do ½%. Glede valovnica samih biaše predlagano: da se uzmu one od g. 1803., ali da se prinose 2% dohodaka; ili pako da se za podlogu uzme štibra: no ipak svidi se većini za najshodnije i najpravednije, da se dadu nove valovnice. Govorilo se takodjer, da se župe razdiele u razrede, i prinos da se doprinosi po njekoj škali; no prihvaćeni način činjaše se najbolji za obilniju korist deficientske zaklade.

Pravo na podporu ima svaki svećenik, koj u zakladu doprinosi. Najveća podpora iznosi 500 for., a najmanja 200. Tko duže služi, ima pravo na veću podporu, koja prama okolnostim može premašiti i svotu od 500 for.. ako to nadje za pravedno centralni odbor uz privolju biskupa. I oni, koji su moralni deficienti, ili su redjeni ad titulum dioecesis, makar nedoprinose u zakladu. mogu dobiti podporu, al u najmanjem iznosu, iz ove zaklade, kojoj se prvobitni karakter i zadaća novimi prinesci promieniti nemože. — Svatko vidi, da 200 for. nije dovoljno nikomu za uzdržavanje, no ni 500 for. da nije nimalo sjajno; ali moralo se uzeti u obzir, da sav dohodak mnogih župnika aktivno službujućih nije veći od 500 for.; a i opet da nije pravedno, da onaj, koji nije morda ni jedan dan diecezi služio, imade p r a v o na isto onoliku pensiju, koliko drugi, koji je mnogo služio. Podpora se daje za sada onolika, kolika se m o ž e.

Administracija zaklade povjerena je i nadalje preč. prvostolnomu kaptolu, dotično administratoru kanoniku za to izabranu. Najviša uprava i odluka stoji u diecezanske konferencije, u njezino ime povjereni si stanoviti poslovi centralnoj komisiji. Medju članove diecezanske konferencije spadaju i dva profesora bogoslov. fakulteta, kao što i zastupnik čazmanskoga kaptola. Za članove centralne komisije izbrala je konferencija gg. Cerovskoga, Lehpamera (gjurgjevačkog), Smetiška, Berutu, Pavčeca, Tadića, Kolaja Jeronima, Barabaša Gustava, Bučara, Šveca, Posilovića, Rihtarića, Belasa Pavla i Mašeka. Nadbiskup će još predsjednika imenovati, i metropolitanski kaptol dva svoja člana.

Glede novoveške kuće pristade konferencija za sada, da se pridrži, priredi za stanove, iznajmi, no ako bi se nudila za nju skroz prijatna ciena, da ju centralni odbor ima pravo i prodati. Glede kuće pako kraj sjemeništa. da ju odbor može predati u vlastničtvo sjemeništu za odplatu duga, što ga deficiencija duguje sjemeništu. Glede samoga toga duga nije stvar sasvim na čistu. U računih bo odobrenih od drž. računovodstva vodi se deficiencija kano dužnik sjemeništu u 52 542 for. 93 nč., no nije u računih provedena korist koju je od deficientske sgrade imalo sjemenište; nadalje nije jasno, nije-li se manjak deficientski imao odkuda pokrivati na onaj način, kako je do god. 1848. biskup dužan bio pokrivati manjak tako deficiencije kako sjemeništa. Za to je konferencija tu čitavu stvar povjerila svomu centralnomu odboru, ovlastivši ga, da osim kuće uz sjemenište smije i gdjekoju, ne jako veliku, svotu sjemeništu izplatiti, ako se tako nadje za pravedno.

Konačno odluči konferencija, da se prinesci po novom ključu imaju davati počamši od 1. Siečnja 1876; podpora pako da se nemoćnikom po novom iznosu plaća od 1. Srpnja o v e godine. I tim bi prvo pitanje riešeno.

Drugo biaše pitanje: je-li će se svećenstvo pri izvadjanju novoga školskoga zakona vladati aktivno ili pasivno. Za posvemašnju pasivnost nije bio nitko, no glede aktivnosti kolika ima biti, nisu svi bili jednoga mnienja. Preuzviš. g. nadpastir preporučivao je vrlo vatreno, pozivajuć se na zasvjedočenu revnost i rodoljubje svećenstva, da isto neuzkrati nigdje svoje ruke, gdje bude pozvano sudjelovati, dakle da preuzme i predsjedničtvo u školskom odboru te mjestno nadzorničtvo. Uz želju nadpastirovu pristala je svakako velika većina, ako ne morda svi. No o tom pitanju morat ćemo jošte koju reći.

Za sada završujemo ovaj izvještaj. Razprava je tekla na latinskom i hrvatskom jeziku, kako se je upravo govorniku sgodnije činilo. Biaše sbilja razgovor otčinski i bratski. Preuzv. nadbiskup izpunio je stranu otca podpuno; nebiaše bo samo predsjednik, već je mnogo i često uticao u razpravu: temeljito, jasno i liepo, mirno i vatreno, popustljivo i odrešito, kako je gdje trebalo, latinski i hrvatski, kako se je upravo sgodilo, razpravljajuć predložena pitanja. Preuzv. nadpastir počastio je takodjer baš biskupski sve članove konferencije kod svoga stola, i sveudilj baš otčinski obćio sa svojim klerom. Za to ovaj odilazi kući srcem punim sinovskoga štovanja i zahvalnosti, držeć u pameti sva dobročinstva, a najpače onu rieč, koju je rekao nadbiskup na razstanku: da je dolazeć u nadbiskupiju obećao, da će se otčinski brinuti za svoj kler, pa da se nada, da će mu njegov kler, kada umre, dati svjedočanstvo, da se svomu obećanju nije iznevjerio. Netrebamo kazati, da je u mnogo sgoda kler svomu nadpastiru „živio" klicao.

— G. Ljudevit Detoni župnik u Jamah postao je župnikom u Viduševcu. Umrli su Franjo Pokas, župnik u Rači 14. o. m. Gjuro Tušak nemoćni svećenik 24. Kolovoza.

— Za kateketičko mjesto na višjoj djevojačkoj školi u Varašdinu razpisan je od prečast. duh. stola konkursualni izpit, koj će biti obdržavan 20. i 21. Rujna u Zagrebu.

Ljubljana. 8. Rujna. Posvetba novoga kneza-biskupa Dr. Ivana Hrisostoma Pogačara obavljena je prošle nedjelje u mnogobrojnoj prisutnosti klera i drugih ljudi veoma svečano. Posvetio je novoga biskupa knez biskup Golmajer iz Gorice, asistirali su mu pako biskup iz Trsta sa biskupom lavantskim i gurkskim. Bilo je svećenika i redovnika sa bogoslovci zajedno 164. Poslie posvetbe pokloni se kler u najljepšem redu svomu biskupu, a kaptolski dekan Josip Supan pozdravi kratkim ali jezgrovitim latinskim slovom ovako novoga nadpastira:

„Vaša biskupska milost sjeda na stolicu ljubljanske biskupije u težko i gorko doba po katoličku crkvu, po sada slavno vladajuću glavu joj sv. otca Pija IX., po biskupe, svećenike i sve vjernike. Nemar, nevjera i priezor svega što se katoličkim imenom krsti, tako je zahvatio prevagu dan danas, da je nadpastiru tri puta mučniji posao polagati Bogu račun djelovanja svoga, nego-li to drugda bijaše. U takovo doba i takovih okolnostih liepo sokoli i kriepi primjer i osvrt na najvećega od nadpastira, kojimi se je kroz četir sto godina ponosila ljubljanska biskupska stolica, a taj odvažni biskup bio je Tomo Hren, koj je umio u najburnije i najpogibeljnije doba vješto i mudro upravljati biskupskim štapom, te koj je apoštolskim svojim pregnućem i neumornim marom, poprimiv geslo: „Si terret labor, aspice praemium" uzčuvao katoličku vjeru mile naše domovine, pak si je zato i zavriedio častno ime „veselje i ljubav" Slovenije. Sav kler ove dieceze želi u taj znameniti i odlučni čas, da ova najjasnija zviezda na nebu ljubljanske biskupije, taj divni uzor i njegovo geslo, pak sjajni primjer velikoga biskupa lavatnskoga Antuna Martina Slomšeka, pravoga apostola Slovenaca, i njegovo moguće geslo, koje je vriedno da ga svaki poprime: „Negotium, de quo contendimus, aeternitas est" Vašu Priestvietlost prati i kriepi. — Prečastni nadpastir odvrati, da osjeća težinu bremena, što mu ga je Bog već pod starost natovario, ter da će se truditi svoju zadaću uz pomoć božju i sudjelovanje cieloga svećenstva što točnije obaviti. — Svečani objed bio je priredjen u biskupskoj palači. Prvu zdravicu nazdravi knez nadbiskup u zdravlje sv. otca Pija IX.; drugu reče knez biskup Pogačar u zdravlje Njegovog Veličanstva, a treću zemaljski namjestnik u zdravlje novoga nadpastira. Nižje svećenstvo objedovalo je u sjemeništu, a novi ih biskup u pol dva sata iznenadi svojim posjetom. Kanonik Dr. Čebaček upotriebi tu sgodu, da rekne zdravicu nadpastiru, u kojoj izjavi, da je dosadanja djelatnost novoga biskupa dovoljno jamstvo, da će on i u novom svom zvanju apoštolskom revnošću, otčinskom ljubavju i neustrašivom odvažnošću djelovati uzprkos svih neprijatelja za slavu božju, za prava katoličke crkve, za dobro svećenstva i za spas svih vjernika, da će se hrabro boriti za najdragocjenije biserje: za vjeru i znanost, za kriepost i pravo. Zdravicu tu prihvatiše oduševljeno, a veselje poveća još mnogo većma, kad je nadpastir odgovorio, te odgovorom zajamčio, da će sve učiniti, što je bio kao kanonik rekao. —

Družtvo sv. Jeronima.

Člani III. r. Štiglić Stj., brodov., Mikulčić Gjuro, trg., Bakarčić Josip, trg., Femenić Tito, kr. pristav, Korić Romano, učenik II. gimnaz. raz., Šepić Dragutin, učen. IV. raz. gl. uč., Vlašićeva Marija, gćna, Kolićeva Marija učenica III. razreda. Godinova Ema, učen., Juca Andrijanićeva, gćna, — svi iz Bakra. Glavna učiona u Bakru. Pop Sigorić Ivan Krstitelj, župnik, Markov Spiro, seoski glavar, Skračić Andrija, predsjednik štionice, Šikić Josip, tajnik štionice, svi u Murteru u Dalmaciji. Pemec Antun, kapelan u Gaju u Slavoniji. Godišnji članovi. Žuvičić Pasqual, kanonik u Bakru 5 god. čl. Mikuličić Franjo, bogoslov u Senju, Gašpar Jerko umirovljeni župnik u Senju, Materljanova Marija, gospodična u Bakru, Krtica Jermana, učenica II. razreda u Bakru 1 god. čl. Svih dosada godišnjih članova 245.

Urednik Dr **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 38.] U Četvrtak, 23. Rujna 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Konrad Martin, padernbornski biskup.

(Dalje.)

2. Pošto su crkveno-politički zakoni, uz prkos molbam i predstavkam biskupa katoličkih, i na prkos svim adresam i enuncijacijam puka katoličkoga sankcionirani, nepreosta biskupom ništa drugo, nego trpjeti. Jer onoga, što je očito za vjeru i crkvu štetno, upravo pogubno, nemogu ni nesmiju priznati ni onda, kad je postalo zakonom. Kršćanin se pokorava zakonu, van da nastupi slučaj, gdje valja: da se pokori više Bogu nego-li ljudem. U takovu bo slučaju pokoriti se, t. j. činiti što zakon zapovieda, ili ostaviti što prepovieda, nije kriepost nego grieh pred Bogom. Po sudu kompetentnih sudaca — apostolskih nasljednika, biskupa — takov je slučaj u pruskih crkveno-političkih zakonih. Neima da bi samo jednoga katoličkoga biskupa u Njemačkoj, koji bi drugačije sudio. Za to je za biskupa Martina slavno sve ono, čim ga državni nadodvjetnik nastoji obiediti kano krivca nepokornosti zakonom.

a) On se je uzprotivio državnomu reguliranju duhovnih obrazovališta Na poziv kr. oberpraesidenta, da naznači one seminare, glede kojih želi postići priznanje državno, i za jedno da predloži štatute, nacrt nauka, i specifikaciju profesora i drugih poglavara — odgovori biskup 5. Lipnja 1873: da nebi mogao prežaliti, kad bi padernbornskomu filosofijsko-bogoslovnomu liceju uzkraćeno bilo dosadašnje državno priznanje, te nastupila sva ona šteta, koje nije moći ni proračunati: sasvim tim da mu se čini još veće zlo, kad se principielno krnji sloboda i samostalnost crkve u odgoju svoga klera. Da u tom i najmanje sudjeluje smatrao bi se izdajicom svoje pastirske časti i vjerolomcem, koji gazi vjeru, kojom se je, primajuć svoju službu, pred Bogom i svietom i pred državnimi vlastmi zavjerio.

Uslied ove izjave oduze ministar nastave liceju Theodorianumu državno priznanje. U isto doba naredi revisiju liceja, te bi državni komisari imali prisustvovati i ondješnjim predavanjem. Biskup izjavi, da su ta predavanja internum ecclesiae, te nepodpadaju pod državnu revisiju, i zabrani profesorom ikakova predavanja držati pred komisari. Ministar na to obustavi svako plaćanje iz državnih sredstava za onaj zavod. Napokon naredi, da se potegnu natrag (premda državne nebiahu!) sve prostorije zavoda i vrtovi, i profesorom odkažu stanovi, koje uživahu. Kad je to biskupu notificirano, dakako u tu svrhu, da on tu sudjeluje, odgovori: Negledeć na to, što po mom uvjerenju profesori imaju osnovano pravo na one stanove, nemogu ja k tomu sudjelovati, da oni, kojim je oduzet kruh, sad ostanu i bez krova. Ja sam im dužan za njihovo mnogoljetno revno djelovanje podpuno zasluženo priznanje, te ću se sretnim cieniti, ako to uzmognem posvjedočiti čini čovjekoljubja i zahvalnosti. U drugo ja nemogu sudjelovati. — Kad je došao rok ustanovljen za izpražnjenje rečenih prostorija, prosvjedova biskupov punomoćnik kanonik Klein proti svemu, čim bi se pravo biskupa ili biskupije na one prostorije povriedilo; zanijeka zaiskane ključeve i izjavi da će samo sili popustiti. Kad je i sila učinjena, onda se biskup prituži kod suda radi smetanja u posjedu, no neuspije — jer da ta stvar nespada u sudbenu kompetenciju!

Isto je tako postupao biskup, kad je ministar nebudući zadovoljan da se vanjski samo odnošaji svećeničkoga seminara pregledaju, htio, da državni komisari revidiraju i cielo

nutarnje uredjenje i sav nutarnji život sjemeništa. Ministar na to obustavi čitavu dotaciju sjemeništa. Napokon raztepe ministar i dječački seminar. Od biskupa bje zaiskano, da taj seminar pretvori u gimnazijski alumnat, koji nebude više imao toga karaktera, da služi kano priprava za klerikat. Biskup odgovori onim, što o dječačkih sjemeništih propisuje koncil tridentski, te doda: ja nemogu sudjelovati k tomu, da dječačko sjemenište izgubi svoj temeljni značaj. K tomu dakako ni nije mogao sudjelovati ne samo porad tridentskih kanona, nego ni za to, što nije vlastan raditi proti namjeni pobožnih zakladatelja zavoda. Dječačko sjemenište bude tako razpušteno. Primećujemo za naše štioce, da po novih pruskih zakonih ni nesmije bitisati nikakvo pravo dječačko sjemenište.

b) Po novih pruskih zakonih nesmije nitko u nikakvu crkvenu službu namješten biti, pače niti jedan službeni čin poduzeti, ako neima za to odobrenja od strane države. Biskup Martin nije se pokorio takovu zakonu u nijednom slučaju. Za to ga tuži drž. nadodvjetnik. Prvi slučaj biaše sa župom Alme. Ta biaše izpražnjena još god. 1869., no praesentiranomu od patrona kandidatu nije je odmah biskup dao, već za to što još nebiaše učinio župničkoga izpita, nego ga je ostavio kano administratora. Kandidat je ipak stekao jus ad rem. Pošto stupiše u život novi zakoni, prijavi biskup oberpraesidentu, da je tu župu sada kanonički konferovao. Na to odgovori oberpraesident, da kolacija nije valjana, čim kandidat njemu nebiaše prije prijavljen. Kad biskup nije za to mario, bude prijavljen sudu i osudjen na 200 talira globe ili 6 mjeseci zatvora. On na to odvrati: Kolacija župe jest čisto duhovni jurisdikcionalni akt, za koji nisam nikomu računa dužan van glavi crkve. Neka mi ljudski zakoni nameću kazan za čine, koje ja smatram da su po dužnosti: nesmiju ipak ni neće me nikakve vremenite štete i neprilike do toga ikad dotjerati, da budem izdajicom svoje crkve. — Za ovaj prvi čin nepokornosti požuri se odmah ministar obustaviti biskupu sve njegove dohodke; čemu bude i ta posljedica, da mu se iz dohodaka nisu mogle odbijati globe na koje biaše osudjivan, te je tako sve dopitivane kazni morao platiti zatvorom. No ovoga nam nekaže u svojoj tužbi drž. nadodvjetnik.

Netrebamo izbrajati svih slučajeva namještaja u župe, za koje je biskup Martin na sud bio potegnut i osudjen. Al će zanimati, ako pripovjedimo, da je osudjen bio i za to, što je jednomu novomisniku dopustio, da jednomu oboljelu kapelanu bude na pomoć! Novomisnici dobivahu od vajkada generalnu misiju, da smiju u čitavoj diecezi s dozvolom onih na koje spada, propoviedati, sakramente dieliti i druge župničke funkcije obavljati. Odkad su nastupili novi zakoni, biskup da izbjegne neprilici i da se nekaže kan da draži državne oblasti, nije kapelana sam namieštao, već su jih župnici sami prama potrebi uzimali. Sasvim tim bio je po sudovih gonjen i za takove slučaje.

c) Još je ljepše, ili da pravo rečemo ružnije ovo. U brillonskom kotaru ima šest župa tako siromašnih, da jih nitko od svećenika prosio nije, nego je biskup onamo pošiljao sub obedientia duhovnike, da ondješnji puk neostane bez duhovne okrjepe. Pruska providna vlada, koja se je novim svojim zakonodavstvom pobrinula, da župe neostanu dugo bez svojih stalno namještenih kurata, pozva biskupa pod globom od 200 talira za svaku od spomenutih župa, da jih definitivno konferuje, dotično kandidate vladi za odobrenje predloži. Biskup odgovori: da oberpraesidentu nepriznaje toga prava, da ga pita za razloge njegovih službenih čina, sasvim tim da ga briga za crkvene institute i nada, da će vlada saznavši za razlog pomoći onim župam, ponukava kazati razlog. Razlog je dakle taj, da onih župa nitko netraži, jer su položene u najneplodnijem kraju te zlo dotirane. — Vlada nebi-li biskupa kako ponukala na obdržavanje njezinih zakona obeća, da će dohodak onih župa odmah podići na 400 talira, čim budu definitivno popunjene, te pod prietnjom globe pozva na novo biskupa, da one župe konferuje. Biskup se zahvali vladi za to njezino obećanje, no primjeti, da nije dosta 400 talira, već da treba najmanje 550 talira da se koji svećenik sklone zatražiti jednu od onih župa. U ostalom da niti kanoni dopuštaju, a niti sami novi svibanjski zakoni toga netraže, da biskup koga sili definitivno preuzeti kakvu župu; te za to da ni sa gledišta svibanjskih zakona pravedna nije prietnja globom, koje i onako, budući mu obustavljena temporalia, nebi platiti mogao. — Razlog da župa za to nije popunjena, jer je nitko netraži, a biskup da nemože nikoga siliti da župu definitivno primi, jest tako jasan i silan, da je istoj pruskoj vladi imponirao. Ali ona da svojim zakonom ipak pribavi pokornost, jer ju je za duhovno dobro kat. puka vrlo malo briga — pozove biskupa pod prijašnjom prietnjom, kad nemože župa konferovati, a to neka zaište produljenje roka za kolaciju. Biskup odgovori, da mu toga nedopušta ni dužnost ni poštenje. Sada nasta smiešna komedija. Biskup

bude odsudjen platiti za svaku župu globe 200 talira, i ujedno mu zaprietilo globom od 400 talira, ako za četiri tjedna onih župa trajno nepopuni. Biskup prosvjedova proti tomu postupku, ali badava: on bude po redu odsudjen na globu od 400, onda 600, 800 i 1000 talira za svaku od onih šest župa. Sva ta globa iznesla je napokon ukupno 18.000 talira, a od nje nije utjerano ništa! Kako to, kazat ćemo kašnje.

Dok su tako biskupa mučili porad onih siromašnih župa, da je barem bilo mira samim župam i njihovim siromašnim kuratom! Ali dà, vlada odmah zabrani onim kuratom svaku službenu funkciju, dakako pod prietnjom. No više je valjala obedientia nalogu biskupovu, nego-li prepovied vladina: oni ostadoše službujući sve dotle, dok ih nije vlada odanle silom uklonila. Pri tom je vrlo čovjekoljubno postupala. Ono malo što su si ti siromasi pridjelali na vrtu i polju, bude prije vremena po što po to prodano, novac odtuda dobljen oduzet i oni skoro bosi i goli odagnani! A jadnomu puku oduze državna sila pastire, koje mu dade kanonička pokornost!

d) Kako su novi svibanjski zakoni samo za to stvoreni, da svaku biskupsku vlast ukinu ili pače smiešnom učine, to pokazuje slučaj sa vicekapelanom Mönnikesom. No Konrad Martin nije biskup, koji bi se dao izsmijavati. Mönnikes biaše još g. 1869. zakonitim kanoničkim putem suspendiran ab ordine et officio. Čim je u Pruskoj izdan zakon o crkvenoj disciplinarnoj vlasti i ustanovljen kr. sud za crkvene poslove, appellova proti onoj osudi Mönnikes na ovaj kr. sud. Razumieva se po sebi, da je sud izrekao proti biskupu — ta za što bi inače osnovan bio, i za što bi se Mönnikes poslie 4 godine suspensije radje nanj pozvao nego da potraži pravicu kanoničkim putem? Sud dakle izreče: da se odluka biskupa, dotično njegova general-vikariata, u koliko nameće appellantu suspensiju ab ordine et officio, ukida. I to bje biskupu insinuirano. Od njega se sada očekivalo. da on sám daljnji učinak svojim odlukam oduzme — tako se izražava pruski zakon, koji sám nezna što bi rado. No što to znači? Ako ima pravo kr. sud suspensije kanoničke ukidati, onda je Mönnikes riešen suspensije, te ga netreba tek biskup riešavati; ako pako nije odrešen, onda je smiešna vlast onoga kr. suda. I sbilja jest tako. Odkuda je potestas ordinis et officii sacri? zar od države?! Ako od nje nije, kako može kr. sud ukinuti suspensiju, koje neima vlasti nametnuti?! To i djeca vide. To znaju i pruski zakonodavci i oblastnici, ali jim je došla volja siliti biskupe, da svoju duhovnu vlast vrše ad nutum et imperium civilis potestatis Toga pako nijedan biskup nemože ni nesmije činiti. Najmanje je pako voljan tako izdati apostolsku vlast biskup padernbornski, Konrad Martin.

Mönnikes sam, premda je proti svomu biskupu appellovao na svjetovni sud, (te tim još exkomunikaciju na sebe navukao), nije se ipak prodrznuo bez dozvole svoga biskupa vršiti kakov actus ordinis Nego kad mu od biskupa ništa nedodje, prituži se oberpraesidentu, na koga po novom pruskom zakonu spada vršiti kontrolu nad izvedbom osudâ kr. suda i goniti eksekutivnimi sredstvi na izvedbu. Oberpraesident dakle pozva biskupa, da u roku od 4 tjedna ukine učinak sudbeno uništenih svojih odlukâ, pod prietnjom globe od 500 talira. Biskup odgovori: da on nemože priznati kompetencije kr. suda za crkvene poslove u parnici suspendiranoga i exkomuniciranoga Mönnikesa, nit može nit hoće ikada sudjelovati da se izvede ona odluka. Pošto izteče ustanovljeni rok bude na biskupa udarena globa od 500 talira i za jedno mu naloženo pod prietnjom nove globe od 800 talira, da izvede odluku kr. suda I sada jošte odgovori biskup mirno: Vašoj Preuzvišenosti, kano katoliku nemože biti nepoznato, da bih ja izvršujuć onu odluku prekršio svetu prisegu, kojom sam se Bogu i sv. crkvi zavjerio. Ja dakle na Vaš poziv odgovaram molbom: držte za cielo, da ja svoje svete biskupske prisege neću nikada prekršiti. Kad i ovo nije bilo dosta, nego je oberpraesident, udarivši na biskupa globu od 800 talira, zaprietio mu jošte globom od 1000 talira (to je maximum, što ga zakon dopušta), puče biskupu strpljivost, te on ovako odvrati onomu gospodinu: Ja sam Vašoj Preuzvišenosti otvoreno izjavio, da ja onomu pozivu bez vjerolomstva zadovoljiti nemogu. Vi se žalibože neobazirete na ovaj moj prosvjed, na koji me je natjerala dužnost i sviest, nego mi novimi globami prietite. Na taj postupak neznam što kazati, a da nepovriedim dužnih naprama Vašoj Preuzvišenosti obzira, te sam na moju žalost prinudjen svako daljnje dopisivanje u ovoj stvari s Vami ovim prekinuti!

e) Dakako da je sve to drž. nadodvjetniku materijal, da dokaže, kako biskup ni zakona ni sudačke osude ni državnih administrativnih oblasti neslušа, i da se takova nepokornost nemože trpjeti u uredjenoj državi. Napokon mu piše u prekršaj i to, što se nije dao globiti. Sudovi su naime do onda osudili bili biskupa svega skupa na 800 talira globe, oberpraesident

je pako svojom globom dotjerao bio napokon na 19.500 talira, dakle ukupno 20.300 talira, ili po našem novcu 30.450 for. No od sve te globe nije plaćena ni krajcara! Biskup naime prevideći što će biti, učini još dok su oni zakoni ležali pred zakonodavnim tielom ugovor s jednim svojim bližnjim rodjakom, po kojem sve svoje pokretnosti predade ovomu u vlastničtvo, pridržav sebi samo doživotnu porabu istih. Kad bi dakle došlo do globljenja, intervenirao bi rečeni rodjak biskupov kano vlastnik, i sud mu morade pravo dopitati. Biskupu su tu predbacili, da je tim hotio učiniti svaku eksekuciju nemogućom. Jest, pa on toga ni nije tajio. Barem je odvjetnik rečenoga biskupova rodjaka pismeno očitovao: da je biskup prevideći nove zakone substanciju svoje imovine predao jednomu rodjaku, jer ju je hotio radje ovomu dati, nego da mu ju silom otmu. Ugovorom da si je barem porabu svojih pokretnosti za svoga života spasio. — Čitajući ovo moramo se i nehotice sjetiti onoga Gospodnjega: „Budite pametni kakono zmije.“ Biskup je tim sebi koristio, a nije učinio nikomu krivicu, jer nije krivica braniti se što mudrije proti kriváčnomu zakonu i sudu. Kako tu stvar biskup shvaća vidi se osobito iz toga, što nije nipošto dopustio, da tko mjesto njega plaća globu, jer reče, ja držim da je krivična i kazna i nje plaća. Njeki naime katolik, da si spasi slobodu svoga biskupa plati bez njegova znanja mjesto njega globu. Biskup odmah uztraži kod suda da se ta plaća mjesto njega bez njegove dozvole učinjena neprimi, i zamoli javno vjernike, neka uzalud (jer napokon kad bi sve globe htjeli platiti, koliko nebi dati morali?) nebacaju svoj novac u državni fisk, koji je već i onako toliko progutao crkvene imovine.

Kad dakle nije bilo moći biskupa globiti, pošla je država, da ga kazni zatvorom. 4. Kolovoza 1874. bude odveden u padernbornsku kaznionu pod silu, jer se svojevoljno nehtjede staviti u zatvor. Tom je prilikom i kler i puk izveo krasnu demonstraciju. Kler sabravši se u 7 sati u jutro u njegovoj palači, izreče na usta svoga govornika, posvećenoga biskupa, svečano: da će uviek, bila kakva mu drago borba i stiska, stojati uz svoga biskupa. Puk pako čekajući vani, kad su ga peljali, klicaše mu neprestano „živio“; pod večer sabravši se velikom množinom na onoj strani kaznione, s koje biaše biskupov zatvor, pomoli se za sužnja biskupa. Nije čudo, da je svjetina srdita bila na sudbene organe, koji su biskupa pod silu odveli u zatvor. Drž. nadodvjetnik kaže: da jih je svjetina psovala, jednomu njih da su njeki i šakami prietili; tako jednomu, kako drugomu (biahu dvojica) da su katolici kuće-gospodari odkazali stanove, za jednim od njih, koji je na biskupa bio ruku položio, da su prstom kazivali, vičući: to je taj — i pljuvali, pače djevojčicu jednoga njih kad je u školu išla, da su druga djeca grdila i na nju se kamenjem bacala.

No tomu nije kriv biskup, premda da ga i tu hoće da krivcem učini drž. nadodvjetnik, već je kriva država, izdajući takove zakone, kojimi se smućuje ne samo sviest katolička, nego i svako čustvo pravice i čovječnosti.

(Konac će sliediti.)

Diecezanska konferencija naprama školi.

Svećenstvo zagrebačke nadbiskupije izjavilo se je 14. o. m. na diecezanskoj konferenciji, da će aktivno sudjelovati u mjestnom školskom odboru. To će bez dvojbe ugoditi svakomu rodoljubu. To su s veseljem prihvatila i naša javna glasila, samo što su njeka njih od tuda uzela povod glorificirati sav novi školski zakon i tu glorifikaciju njekom stranom pripisivati našemu svećenstvu. Nije bilo ni govora o čitavom zakonu, već je precisno ovako ležalo pitanje: ima-li se kuratno svećenstvo u mjestnom školskom odboru vladati passivno ili aktivno; ako-li aktivno: ima-li svećenik takodjer primiti ponudjeno mu predsjedničtvo u odboru te nadzorničtvo škole, ili pako samo ostati prostim ali aktivnim odbornikom? Svećenstvo se je izjavilo za podpunu aktivnost. Kakovi su ga na to razlozi sklonuli?

Najprije nije se morda sprijateljilo sa samim duhom i smjerom novoga zakona. Taj biaše pače težkom glavoboljom za njeke baš vrle svećenike. Bojahu se naime, da će izvadjajuć taj zakon uvadjati bezkonfesionalne škole, da će kad se samo jednom put prokrči, i kod nas poći kršćanska religija i moral onom nizbrdicom, na koju se u Cislajtaniji već sada netuži jedino svećenstvo. Nemože se bo nijekati, da je sam zakon dosadanje katoličke konfesionalne škole pretvorio u bezkonfesionalne, da je crkvenim organom upliv na duh i smjer škole jako zakrčio, i da se takodjer medju učiteljstvom našim počima širiti duh protucrkveni i protureligiozni. Komu je religija ništa, taj toga nevidi ni nerazumije, te bi morda najvolio popa sasvim izbaciti iz škole. Nego gle! u tom je baš razlog za svećenika, da se odluči za što veću aktivnost. Ne da izvodiš bezvjerje, nego da mu svom snagom na put staneš, za to ti valja poslužiti se pravom, koje ti ovaj zakon ostavlja. Pa u tom leži i razlog onomu pojavu, da su si svećenici iz Krajine željeli ovakov zakon, te ostaloj braći preporučali, da si osvoje mjesto, koje im ovaj zakon pušta; zakon bo u Krajini i u obće čitavo stanje školsko jest mnogo nepo-

voljnije nego-li kod nas. Držte za to, rekoše nam, povoljniji položaj svoj sa svom aktivnosti, da nepostane gorje! Tim se dakako još neizriče izvrstnost i preizvrstnost našega školskoga zakona s gledišta religije i crkve.

Još je manje moglo svećenstvo potaknuto biti na izvadjanje ovoga zakona sjećajući se da ga izvodi na njeki način proti sebi. Prijašnjemu bo sustavu biaše glavni nosilac svećenstvo. No svećenstvo razumije svoju zadaću, te zna, da mu Isus nije nametnuo dužnosti državi bezplatno oko škole služiti. Ono je taj teret nosilo u najmučnije doba na korist ne samo crkve nego i naše zemlje; ako mu sada vele, neka taj teret preda drugim, koji će ga nositi za plaću — neka si ga nose! Ali to je moralo boljeti svećenstvo, da mu se je predbacivalo, da traži školu kano monopol da njom gospodari; ili da svećenstvo od paedagogike i didaktike ništa nerazumije, nego da su u tom jedini majstori i strukovnjaci pučki učitelji. Netreba da bude čovjek jako ćutljiv, niti da bude osobito ponosit; dosta je da sama sebe cieni, a to može i mora takodjer svećenik, pa će reći: neka ga vaše predsjedničtvo i nadzorničtvo — ja ga netrebam! A pazite, to će reći, a ima i najviše pravo reći baš onaj, koji je ponajizvrstniji. Ako ipak toga nije rekao, valja da je gledao na višje svrhe i razloge, nego-li je pusta koječija vika i kleveta.

Niti naimenovanja novih županijskih nadzornika nisu mogla svećenstva ni najmanje oduševiti za izvadjanje novoga zakona. Što je to, da nije baš nijedan svećenik imenovan županijskim nadzornikom? pitahu mnogi. Zar i vlada vjeruje, da se mi u školske stvari ništa nerazumijemo, kako joj dovikuju njeki „strukovnjaci"? E dobro, onda neka nevaljamo ni za mjestne nadzornike! Ili pače vlada hoće da nam jasno pokaže, da je njoj do bezkonfesionalnosti škola odlučno stalo, te neće da popovi dobiju išta više upliva, nego-li jim se po novom zakonu ustupiti mora?! Čudno, u samoj Cislajtaniji, odakle je sav ovaj školski duh i zakon potekao, i gdje je veća opreka medju saborom i vladom s jedne i crkvom s druge strane, znala je vlada naći i htjela namjestiti za okružnoga nadzornika koga toga svećenika; a evo kod nas baš nijednoga! zar je to morda za to, što se hrvatski svećenici nazivlju veći rodoljubi?! Moramo kazati, da mnoge ovakova paralela jako smućuje. Mi pako rado vjerujemo, da su vis. vladu pri rečenom naimenovanju vodili bolji obziri, nego-li se ovdje predmnievaju; no mi jih nismo zvani ni znati ni zastupati.

Ni način, kako se imenuju predsjednici školskoga odbora nije nipošto prijatan. Da me moji ljudi imenuju, smatrao bih to velikim povjerenjem, pa bih se nadao da će me radje i slušati; ovako će me imenovati županijski odbor, ako bude htio, i na predlog valjda županijskoga nadzornika, ako mu budem s voljom, pa ću i onda biti mjestnomu školskomu odboru nametnut! Mi netrebamo ovoga dalje razvadjati, nego samo dodajemo, da je ovo mnogomu sviestnomu svećeniku jedna od najvećih spačaka.

Napokon ni posao predsjednika u školskom odboru nije ni najmanje zamamljiv. Premnogi župnici neimaju kapelana, te imaju svoga posla preobilno bez predsjedničtva u školskom odboru; pa je s odborom kad što teže, nego-li bez odbora. Kako se težko kod nas i u gradovih odbori sastaju. kamo-li na selu, kad neimaš prava upravo zapoviedati! Pa u odboru kad se komu globa dopita, reći će se: župnik vas vaš globi — kô što su znali i do sada govoriti gdjekoji bezdušni bilježnici, a i neoprezni sudci. Tko će se tekar usuditi opominjati učitelje u didaktičko-paedagogičkom pravcu? Neznaš bo, nije-li učitelj napunio si glavu monopolom strukovnjačtva. Zar ćeš se onda uticati županijskomu nadzorniku, pak ako bis i to činio, zar je danas nemoguće, da bude i nadzornik preokupiran strukovnjačtvom?! Tu onda miran čovjek i nehotice sama sebe pita: zar je meni svega toga treba?

Gledeći na sve to — a čuli smo još i njekih drugih razioga, kojih nespominjemo, jer se tiču osobnostî — činjaše se mnogomu svećeniku najdosljednije, najdostojnije i najpametnije: da župnik djeluje aktivno samo kano odbornik nipošto kano predsjednik i nadzornik. To da je za crkvene svrhe dovoljno, a ni zemlja od nas više neočekuje stvorivši ovakov zakon. Zakon bo traži i u mjestnom odboru župnika lih kano zastupnika crkve, kô što se vidi iz paragrafa govorećih o mjestnom odboru, osobito kad se sravne s paragrafi o županijskom i zemaljskom odboru. Za što je svećenstvo ipak i dalje pošlo?

Ovdje nam valja izrikom kazati, da se pitanje školsko na konferenciji svestrano i lagodno razpravljalo nije. Prvi bo predmet biaše konferenciji deficiencija, predmet znamenit, obsežan a i dosta zamršen, koji se tako brzo nije dao riešiti. Za to je i na predbježnoj konferenciji dne 13. pitanje školsko došlo na razpravu, kad su članovi već utrudjeni bili i počeli se razilaziti i silili da se razidju, pošto se je jur i mrak hvatao; a isto je tako bilo na samoj konferenciji 14. o. m. Preuzviš. g. nadbiskup bio je sklon to pitanje odgoditi na sliedeći dan, no mnogi su članovi, navlastito oni iz Slavonije, željeli, da se stvar neodgadja; nego odmah rieši. Skupština posta još nemirnija, kad se je s jedne strane predlagalo, da se izabere odbor, koji će o tom pitanju viećati, te onda svoj resultat pred konferenciju iznieti; činjaše se naime, da se tim sámo riešenje toga pitanja i na duže zavlači. Videći to preuzviš. predsjednik, predloži konferenciji pitanje: ima-li se župnik vladati u mjestnom odboru aktivno, i napose ima-li preuzeti i službu predsjednika i nadzornika? — te ga odmah vatreno i odrešito sám preporuči u jestnom smislu. Namah ih usta više govoriti u istom smislu, i konferencija živahno izraživati svoje povladjivanje, tako da oni, koji nisu bili sasvim istoga mnienja, nisu mogli pravo ni do rieči doći. Preuzvišeni předsjednik zapita napokon konferenciju,

da-li je za aktivnost, i podpunu aktivnost, a odgovor bje sa svih strana: jest — tako da se kod predsjedničtva drugoga glasa ni čulo nije.

Sasvim tim izričemo ovdje svoje duboko uvjerenje, da i kraj najdulje razprave posljedak nebi drugačiji bio, nego-li sada jest. Nije to pitanje palo svećenstvu iznenada, nego se je o tom već prije mislilo i razpravljalo. Na predbježnoj konferenciji istina činjaše se, kan da se većina naklanja mnienju, da župnik nebude predsjednik nego samo odbornik; no ondje se je dogodilo nešto što i drugi dan, samo u protivnom smislu: zagovaraoci podpune aktivnosti nisu mogli pravo do rieči doći, jer skupština razilazeći se nije htjela ni da šta više čuje ni šta zaključuje. Ako naime ne svatko, a to je ipak većina bila sa svojim odgovorom jur na čistu. Biaše bo toga uvjerenja: da se ovdje neradi o nikakovu načelnom pitanju, već o obstanku pučke škole na selih; nit da je svećenstvo ovdje pozvano išta drugo izvadjat do onoga, što stoji u zakonu napisano o mjestnom školskom odboru. Izvodeć pako ono da neradi proti crkvenim interesom, nego za njih. ko što radi za korist naše zemlje i puka. Kad je u Ugarskoj uveden novi školski zakon, seljani su na mnogo miesta svoje škole zatvorili, jer da jih netrebaju. I naš je puk na mnogo strana isto tako indolentan, pa da vidi da župnik povlači svoju ruku natrag, i da mu se još reče. da ju župnik za to natrag povlači što školu smatra nevjerskom: što bi se moglo dogoditi?! To je lebdilo pred očima većini svećenstva; te je za to, kad se je preuzvišeni g. nadbiskup pozvao ne samo na pastirsku revnost nego i na toliko dokazano rodoljubje hrvatskoga svećenstva, udarilo glasno izražavat, da uz želju svoga nadpastira pristaje.

Svećenstvo se je tako odazvalo i želji naše vis. zemaljske vlade i želji naše narodne inteligencije. Ono se nije obaziralo na mnoge neugodnosti, koje je moralo podnositi kod stvaranja, a i sada podnosi i podnosit će vjerojatno kod izvadjanja novoga školskoga zakona. No to se svećenstvo nada, da će svatko razumjeti, da ono sreću i blagostanje našega naroda spaja najužim uzročnim vezom sa svetom vjerom Isusovom, i da neponja onakova rodoljubja, nekmo-li da se sámo koči onakovim rodoljubjem, kojemu nije sveta ona svetinja.

Svećenik i školski zakon. *)

O zakonu školkom hrvatskoga sabora razpravljalo se mnogo ustmeno i pismeno, a kad toga i nebi bilo, sviestan duhovnik po sadržini samoga zakona nije mogao biti dugo u dvojbi, što mu valja o njem suditi. Nakon onih razprava pomno čitanih i mozganih po gotovu je i manje samostalnu mišljaču lahko odkrojiti sud.

Sad medjutim nije više pitanje, kakav je sam zakon, nego kakvo da bude naše vladanje prama njemu? Ja ću s toga samo uzgredice osvrnuti se još jednom nanj, a više se baviti razglabanjem pitanja, kakovo nam se nameće u oči nastupajuće nove školske godine i priprema, koje se čine za izvadjanje škol. zakona. Takova razprava izgleda se možda tim željnije, što i diecezanska konferencija, držana 14. o. m. u Zagrebu uz drugi svoj posao niti je s pomanjkanja vremena stvar sa svake strane razgledala, a niti na sva podredjena pitanja, u koja se glavno razpada, precizno odgovorila. Osim toga je zadaća ovoga crkvenoga lista katoličku sviest i preko granica naše nadbiskupije širiti.

Prije nego što na samu stvar predjem, dvoje mi je izrikom spomenuti: prvo da ovoj znanstvenoj razpravi, kano resultatu subjektivnoga razmišljanja nemože biti namjerom komu narivavati moje mnienje i uvjerenje, drugo da ova u svih, kojim je namienjena, predpolaže točno poznavanje škol. zakona, jer se drugčije o njoj suditi pravom nebi moglo.

I.

a) Šk. zakon je osnovan, uredjen i od svih mjerodavnih faktora prihvaćen bez svakoga sudjelovanja, pitanja i porazumka crkve, a ipak je crkva priznata vlast, ipak se zakonom rešavaju predmeti duboko sižući u područje ne samo državno, nego i crkveno, njim se ima u školi pripraviti i normirati život naraštaja ne samo gradjanski, nego i crkveni.

b) Zakon se je očito izjavio za bezkonfesionalnost škole i po tom školske obuke, pa ako on i govori o religioznom i ćudorednom odgojivanju mladeži, nereligiozni značaj njegove škole čini ovakovo odgojivanje iluzornim. Neglede da se tim vjerskomu indiferentismu širom vrata otvaraju, nemože crkva nikad odobriti uredbe, kojom državna vlast kano takova izjavljuje indiferentnim, nepotrebnim vjerski karakter u individuu, od koga ipak prima ne samo individuum unutarnji život, saviest i snagu, nego i država najmoćniju podlogu moralnoga reda, bez koga dapače vjerskoga karaktera i sama država mjesto zaštitnice reda, slobode i prava, lasno postaje nasilnicom, kako žalibože tužno izkustvo na veliko svjedoči.

Bezkonfesionalnost kano nuždna posljedica ovoga zakona tim je očitija, što on nikakovih zahtieva nestavlja ni za duh učitelja ni školskih knjiga, ter je i u tom pogledu izključio nadzor i upliv crkve, dapače i one odredbe koje bi ona u vlastitom, tobož samostalnom djelokrugu izdala, podvrći će vlada svomu razsudu prije, nego-li ih na izvršenje školam preda.

c) Golema je krivica učinjena školskim zakonom ne samo crkvi, nego i autonomnoj obćini i obitelji, budući njihova prava povriedjena tim, što je zakon bezvjerskimi školami izjavio ne samo one, koje će se u

*) Ovaj članak dobismo od cienjene ruke, te ga za to ovamo mećemo, premda se neslažemo s resultatom. Razpravlja s načelnoga gledišta pitanje, kako se ima svećenstvo vladati pri izvadjanju školskoga zakona. U ostalom zaključak mu je mnogo blaži, nego-li bi se s početka činilo. Toliko za sada. Ured.

buduće od polit. obćina graditi, nego i koje su jur dosele kano vjerske sagradjene, dotirane i uzdržavane. On protupravno sili obitelj, da svoje čedo povjeri školi, koja je njezinu duhu, srcu i povjesti skroz tudja i njoj zazorna. Ugarski školski zakon je u tom mnogo pravedniji, dočim on i za buduće prepušta volji obćina, kakove će si škole odabrati, a naš i one vjerske, jur dosele obstojale, bezobzirno dokida.

d) Ja sam osvjedočen, da školskomu zakonu bar zasad nije trebalo stvarati plaćenu školsku upravu, i u obće tu upravu posaditi na skroz nove temelje. Ali ako se je to jur htjelo, svjetovao je razbor i rodoljubje, novo uredjenje škole omjeriti o materijalnu i duševnu snagu istoga naroda. Ja znam, da duševno siromaštvo jest najjače vrelo i materijalnoga ubožtva, pak zato mi je razumljiva skrb pomnoga zakonodavstva, da i skupim širenjem pučke prosvjete nastoji narod materijalno pridići. Ali tko pravi razmjer tuj prekorači, ter napne previše snagu jednu, da pridigne drugu, posve lahko obori obadvie. Ja se toga i ovdje bojim. Oni, koji s pukom posla imaju, ter sried njega motre njegovo živovanje, znadu nedvojbeno, da on i u dosadanje jeftinije svoje škole nije dosta put slao svoje djece, ne možda od zle volje ili prkosa, nego jer od krajnoga siromaštva nije mogao golu i gladnu djecu zaodjeti, hranom ju i potrebitimi knjigami obskrbiti. Ali poput strašila pomalja se nad nami pitanje, u najnovije vrieme i u javnosti jur dosta vjetreno — pitanje, kako da se doskoči brojnomu padanju naroda, koje padanje u najnovije vrieme ukaza se u groznih dimenzijah. Šk. zakon nije žalibože vrstan, da i u kasnoj budućnosti ovomu zlu doskoči; on se nanj ni neobzire. On u skladu s onim drugim zakonom, koji naprasito razvrgava kućne zadruge, tovari narodu još veće terete, pripravlja mu nesnosnije siromaštvo, a tim uzimlje i volju i mogućnost za radjanje i odgojivanje djece. U tih okolnostih dobiva pitanje drugi oblik, ne, hoće-li velika stran naroda moći djecu odpravljati u školu, nego hoće-li doskora imati djece za školu. Dvojim takodjer jako, da-li je probitačno bilo prema duševnoj zrelosti većine naroda povjeriti preko obć. odbora sudbinu škole njemu u onoj mjeri, kako zakon naredjuje. Šk. zakon kako je u obće svojim porieklom tudj, tako nije ni u ovom pogledu priudešen domaćim odnošajem.

Još s jednoga stanovišta imao bih razsvietliti školski zakon, a to s osobnoga. To bi bilo dopušteno tim više, što i zakon dosta vidljivo kreće se na tom stanovištu, i što svećenik, gdje se pita za strukovnu vještinu školom upravljati, i za usluge školi učinjene, nemože svega mirno prigrliti, što mu sadanji viek kano istinito silom nameće. Ali jer naši protivnici spočitavaju nam pristranost i čeznuće za osobnimi privilegijami i onda, kad to osobno pitanje sasvim objektivno i prema koristi naroda razsudjujemo, to mukom prelazim ovu točku.

Dopuštam si ipak iztaknuti jedan razlog, s koga bi mogli, dapače kušali su neki umiriti svoju saviest u pogledu šk. zakona, jer on tobože nenapada nijednu dogmu katol. crkve.

To je istina. No hrvatskomu saboru nemože biti ni zadaća, viećati o vjerskih pitanjih kano takovih. On ne samo da nije imao vlasti, nego ni povoda, zametati pitanja, kamo-li napadati istine, ležeće nad njegovim djelokrugom. Kad bi on to ipak učinio, tad bi prestala svaka zajednica medju njim i nami, kano službenici crkve, tad bi u obće svakó pretresanje šk. zakona bilo nemoguće, ter kakova bi naša zadaća bila prama njemu, posve je jasno. Ali je dosta očevidno, ne manje žalostno, da se šk. zakon neobzire na duh, i neotudjiva prava katoličke crkve, da on usuprot kulturnoj poviesti čovječanstva nepriznaje dovoljno vriednost i veliki zamašaj vjere, kano faktora uljudbenoga i gojitbenoga, da on odklanja želje i realne potrebe hrvatskoga naroda.

Katol. svećenik može dakle imati samo jedan izbor: ili nemariti za onu svetu istinu: da s a v ž i v o t kršćanina katolika ima biti osnovan na v j e r i; ili u više točaka poreći dobrotu i shodnost upitnoga zakona. Pravo stanovište jest tim laglje označiti, pošto znamo, da su slične zakone oštro osudili biskupi drugih zemalja, a i glava katoličke crkve u Hrvatskoj i Slavoniji izjavila se nepritajeno u saboru i kasnije proti njekim načelnim i bitnim ustanovam ovoga zakona, nemogav uz sav veliki svoj trud izposlovati bolje udešenje njegovo.

Zakon je medjutim tuj sa svimi atributi pravovaljanosti, on je predan najvišjoj i podredjenim oblastim upravnim na izvršenje, i sad nije dosta poznati mu duh i smjer, nego valja obzirno ugovoriti naše vladanje prama njemu. To je zadaća ne samo nuždna, nego i mučna. Predmet sam naravi je koli ozbiljne, toli delikatne; razpravu o njem pored najbolje volje nije moći provesti neutralnim zemljištem, već treba na više miesta dotaći se i crkvenoga i državnoga područja, a ipak nijednoga nepovriediti.

II.

Koja je želja visoke hrvatske vlade, kad se pita, kako da se ponese svećenstvo prama šk. zakonu, izjavi ona možda i prejasno. Ova želja stoji ipak čudnovatim načinom u opreci s nazori i motivi, s kojih je osnova šk. zakona potekla. Kuratno svećenstvo po tih nazorih neima stranom strukovne sposobnosti, stranom volje, a stranom uslied drugih mnogobrojnih zanimanja svoga zvanja ni vremena, da bude glavni faktor u pučkoj školi. S toga se je šk. zakon pobrinuo za druge, bolje skrbnike i njegovatelje pučkoj školi, a svećenstvu dosudio vrlo čedan položaj. Ako sad svećenstvo budi dobre volje, budi s nevolje stupa prema pučkoj školi u nazadak, ter se kani ograničiti jedino na svoju crkvenu zadaću, to nebi smjelo nikoga iznenaditi. I vlada, koja je zakon predložila, i oni, koji su ga prihvatili, imali bi reći: To smo htjeli, drugo niti netražimo. Ako se sad drugo želi, dapače traži, to je smjeti podvojiti u iskrenost motivacije škol. zakona.

Preuzv. g. nadbiskup, kako je čovjek dobre ćudi, prijatelj sloge i mira, to on, premda je opetovano šk. zakon kano vjeri neprijazan osudio, ipak želi sa svojim svećenstvom u susret poći nakanam vlade. Rekoh želi, no kano biskup niti može, niti hoće saviesti svećenstva silu nanieti, ter i ono od njih tražiti, što im zakon sam na volju pušta. Uprav zato nuždno je izpitati, što saviest govori, razlozi vodjena i upućena; želje budi čije, ako drugčije i vrlo cienjene, mogu biti samo tad odlučne, ako se neprotive višjim obzirom božje vjere i dobrobiti domovine. Svatko će takodjer uvidjeti, da drugim načinom, nego-li uvjerenjem saviesti, htjeti pitanje riešiti bilo bi opasno.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. U susjednoj Bosnoj i Hercegovini teče kršćanska krv. Digoše se na oružje, jer im više ni živjeti nedadu. Velika jih množina bježe na našu stranu, da barem život iznesu. Njihov jadni udes izazivlje naše kršćansko i bratsko čuvstvo, te se za pribjegle ustrojavaju pomoćna družtva. Naše milokrvno svećenstvo čini i činit će i tu svoju dužnost, o tom nedvojimo. Molit bi nam pako valjalo svesrdno Boga, u čijoj je ruci udes narodâ, da se smiluje našoj braći u Turskoj, jer kako sada stvari stoje vrlo se je bojati, da će sva ona krv i ovaj put proteći — uzalud!

Istra. Presvietli g. Juraj Dobrila, ostaviv dosadanju svoju stolicu porečku zaputio se je 20. o. m. u Trst, svoju novu biskupiju. 26. o. m. zasjest će svečano stolicu biskupije tršćansko-koparske. Odilazećemu iz Poreča biskupu predao je 19. o. m. kaptol u svoje i svega svećenstva ime krasnu adresu, iz koje vadimo sliedeće: Izraziv svoju veliku žalost, što gubivaju svoga biskupa, kažu, da je sedamnaest godina njegova uglednoga svećeničkoga života i pastirske skrbi, dočim je nepromjenivom stalnošću tražio slavu božju i svako blagostanje puka — najdragocjeniji predmet njegovih namiera i diku njegova srca — svećenstvo i puk s njim spojilo nerazrešivim i najugodnijim vezom ljubavi. Ta mi smo, vele, s Vami dielili ono nešto veselja, što Vam je srce tješilo, mi smo dielili one tuge i žalosti, kojimi je Bog dopustio da rani Vaše srce zajednička biesna pakost malovriednika, koja je neprestano izkrivljavala i ozloglašivala Vaše svete namjere. . . Nego Vam, koji ste neustrašiv branitelj istine i pravice bilo je odredjeno prostranije polje i odličnije mjesto. . . Rodom iz slavne tršćansko-koparske biskupije, gdje ste jurve sjali kano izgled župnika, Vi se sada tamo povraćate kano njezin nadpastir, da ju uresite svojim imenom i svojimi liepimi kriepostmi, dika i slava u isto doba sve Istre, koja u Vas vidi za prvi put ponizna sina svoga naroda uzvišena na susljedno vladanje svojih najstarijih crkava. Vi hoćete sada da nas ostavite . . . ali tim neće prestati naša ljubav prama Vam. Vaša će uspomena do vieka ostati med nami, te se ufamo, da ćete se i Vi u svojoj velikoj ljubavi domisliti sinova Vašega prvoga apostolstva.

Ugarska. Biskup vesprimski dr. Ivan Ranolder umro je 12. o. m. u 70 godini života. Svečani sprovod biaše 15. gd e su fungirali biskupi Kovács i Szabó.

Izpravak. Gospodine uredniče! Vaše kratko izvješće o diecezanskoj konferenciji neizražava vjerno smisla mojih ondje progovorenih rieči. Ja sam na predlog, da se za bolju dotaciju nemoćnika obustave četiri kanonička mjesta, rekao, da i ovaj broj kanonika nedotiče za silne poslove kaptola, koji daje biskupiji 8 referenta, ravnatelja sjemeništa, ravnatelja konvikta, pobočnika nadbiskupova, župnika sv. Marije, nadzornika školskoga, a sebi prefekta pobožnih zaklada, bilježnika, dva cenzora, dekana, ravnatelja kaptolskih dobara, lektora, čuvara itd. uza svakdanji kor svih kanonika, s prodikami, od kojih svaki posao zahtieva mnogo vremena; a napokon i starost dodje, pak se od osamdesetgodišnjega starca nemože tražiti naporan posao, ter se tako često pojedini kanonici odviše obterećuju, tim više, što se njeki upotrebljavaju i kod gradskoga zastupstva i drugdje, a i svaki mora svoje gospodarstvo voditi. Svakomu svoje, a meni smisao mojih rieči.

Adolfo Veber, k. z.

Vaše: „i ovaj broj kanonika nedotiče za silne poslove“ i naše: „da jih je malo za službovanje“ nerazlikuje se, čini nam se, po smislu ništa, van što ste Vi svoju izreku ovdje podpunije razvili, čega nam kratkoća našega izvještaja ondje nije dopustila. — Uredn.

Javna zahvala.

Zgraža se svaki čovjek, kad čuje da je tko morao pretrpjeti strašnu nesreću požara. Takav udes postigao je moje župljane u selu Oslavcu župe Dubovačke, kraj Križevca. Taj se je nesreća žalostno dojmila nj. Preuzvišenosti nadbiskupa našega; te je nj. Preuzviš. umah istim nesretnikom pritekla na pomoć sa svotom od 40 st. a. v., na kojem plemenitom daru osiromašeni požarom župljani Oslavčani, ujedno sa svojim novim pastirom najsmjernije se zahvaljuju Nj. Preuzv. nadbiskupu svojemu, moleć Svevišnjega, da mu sto i stostruko naplati sve ono što je uslied svoga blagog srca učinio narodu svomu.

Gavro Golubić,
upravitelj župe dubovačke.

Za nemoćnike prinesci. G. Gjuro Magjar sakupio u Nartu 15. Kolovoza 5 for. 40 novč. G. Stjepan Harabajsa u svom kotaru 9 for.

Petrov novčić. G. Miroslav Goleš, administrator u Novomsadu 5 for. G. Gjuro Šimončić, profesor 1 for. u srebru.

Iztiče i treći četvrt. Molimo gospodu, koja nam predplatu duguju, da ju čim prije poslati izvole.

Urednik Dr. Juraj Posilović.

Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 39.] U Četvrtak, 30. Rujna 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Konrad Martin, paderbornski biskup.

(Konac.)

3. Crkva je živo tielo Kristovo, a na tom tielu, kako nas uči veliki apostol naroda „ako jedno udo trpi, s njim trpe i sva ostala uda." To se je uzorno pokazalo u paderbornskoj diecezi: čim je veća pogibelj prietila biskupu, tim se je jasnije i veličanstvenije pokazivalo i izrazivalo sučustvo njegova stada. No udarci, koji su imali stići biskupa, nebiahu namienjeni samo njegovoj osobi, nego čitavomu tielu — crkvi; svim se je članovom crkve radilo i radi o glavi. Za to su ne samo od sučustva nego i porad vlastitoga uzdržavanja, riedkim natjecanjem i divnom hrabrošću priticali svi razredi, može se kazati, svi katolici, muži i žene, svomu biskupu u pomoć. To mu piše u grieh državni odvjetnik, da jih je tobože on pobunio.

a) Sve što je vlada od biskupa proti slobodi i samostalnosti kat crkve tražila došlo je na javu u katoličkih novinah. Tu se je javljalo, što bi vlada govorila i što bi odgovarao biskup. To je biskupov veliki grieh: po nazorih drž. odvjetničtva on bi bio morao paziti, da od svega toga katol. puk ništa nedozna. No onda bi to tim više triumfirajuć iznosili vladini i drugi neprijateljski listovi! K čemu je kat. štampa, ako nesmije znati ni onoga, što se tiče svih, u čem leži pogibelj za sve? Biskup paderbornski i katolici u tom razumiju bolje svoju dužnost: nikad nije bio tolik broj katol. listova, nit su tako valjano i zanimivo uredjivani, i tako revno čitani bili, kako upravo uslied progonstva kat. crkve. Vojska koliko mu drago hrabra, koja nezna što biva nit je providjena shodnim oružjem, neće steći pobjedu, nego — poraz!

b) No biskup je osim toga sám, javno i neposredno govorio svomu puku. Ako je to činio, kad se je pogibelj približavala, zar bi bio imao zamuknuti onda, pošto je pogibelj nastupila?! Zakoni su istina, i to zakoni potvrdjeni od kralja, koji su crkvi nanosili ružno sužanjstvo pače sramotnu smrt u Pruskoj; biskup se je ipak izvadjanju takovih zakona odvažno opro, jer krivica ostaje krivica, pače bude pogubnija i strahovitija krivica, ako se prikrije svetinjom zakona i veličanstva. Biskup je dakle sve radio, što je bio dužan po katoličkih načelih. Pastirskim listom od 18. Kolovoza 1873. naredio je da se javne molitve čine za pritisnutu crkvu. U tom listu veli, da stiska crkve raste od dana do dana. Od Dioklecianovih dana nevidjesmo tako žestoka progonstva imena Isusa Krsta. Jedini Bog jest, koji je kadar izbaviti nas iz ove stiske, koji će nas i izbaviti, ako neprestanemo živimi i jednodušnimi molitvami na njeki način siliti ga.

U korizmenoj poslanici god. 1874. ovako slobodjaše biskup svoj puk: Liepa je rieč, kojom su naši najstariji kršćanski predji odgovarali svojim tužiocem, kad su jih biedili neprijateljstvom države i carevine: „Mi vas netjeramo u strah, ali vas se niti nebojimo." U današnjem našem položaju, toli sličnu kršćanom prvih vjekova, često se sjećamo one rieči. Protivnici kršćanstva, napadajući ga, sliede uviek istu taktiku. Osobito oružje, kojim se u ovom nesretnom ratu služe proti kršćanskoj istini i nje nosilici katol. crkvi, jeste i ostaje izkrivljivanje, klevetanje. U jednom se samo mienjaju prama promjenivom duhu vremena, naime u tom gdje će napasti kršćansku istinu, izkrivljujući ju sad ovdje sad ondje prama interesom, s kojimi žele da u sraz metnu nagrdjenu kršćansku istinu, da ju učine što ogavnijom. U vremena, kad se pred bolvanom absolutne svemoći državne prigibaju koljena, najradje ju ruže kano tobože

neprijateljicu države ili carevine. Tako biaše jur u vremena prvih kršćanskih vjekova, gdje su kršćane za to potvarali neprijateljstvom proti državi i carevini, što budući vjerni svojoj vjeri nisu htjeli da žrtvuju bolvanom države, nego su svoja koljena prigibali samo pred jednim pravim Bogom. I naš je udes takov. Duhom naših prvih kršćanskih otaca recimo i mi našim današnjim neprijateljem i tužiocem: Mi vas se nebojimo. — Ovo je drž. odvjetničtvu buntovan govor! No to je još ljepše, da se drž. nadodvjetnik, pretresujući ovu korizmenu poslanicu, proti biskupu iztiče kano bolji exegeta sv. pisma. Veli naime, da je biskup rieči apostola Pavla Rimlj. 13, 5. „Za to je potreba pokoriti se ne samo porad kazne nego i porad saviesti" krivo tumačio, te svoje diecezane u njihovoj podaničkoj dužnosti naprama državi smutio, kad je rekao: da one rieči dužnost pokornosti naprama državnim oblastnikom sužuju i ograničuju, budući da onaj dodatak „porad saviesti" tu dužnost ograničuje na one stvari, koji nisu proti saviesti; dočim je, veli novi državni exegeta, ne samo po suvislosti nego i po samom slovu jasno, da one rieči znače upravo protivno, tražeći od kršćana u sviesti veću, bezuvjetnu pokornost naprama državi. — Krasne logike, da bude netko obvezan u sviesti glede onoga, što je proti sviesti; i da to tako nauča i bezuvjetnu pokornost da traži drug onih apostola, koji su svečano izjavili: da valja više slušati Boga nego ljude!

Biskup je podpisao onu krasnu zajedničku poslanicu pruskih biskupa, koju smo čitavu priobćili u 10. br. 1874. I ona je dakako buntovna, jer biskupi nisu rekli, da se valja državi i njezinim zakonom bezuvjetno pokoravati. Opet je biskup 14. Ožujka 1874. izdao jednu poslanicu naperenu navlastito proti tako zvanim starokatolikom. Državna je vlast bila zapovjedila, da katolički župnici imaju tako zvane starokatolike tako dugo smatrati i traktirati u svem kano katolike, dok nebude za njih namješten poseban svećenik. Medjutim su pod zaštitom državnih oblasti okolo putovali odpadnici, starokatolički popovi, nastojeći zavesti puk; pa dočim je vlada izganjala iz župa kat. svećenike i drugim kat. svećenikom branila svaki službeni akt, nastojahu se oni odmetnici ugnjezditi medju katol. puk. Državno je ministarstvo osim toga javno izreklo: da se starokatolicizmom hoće da posluži kano oružjem proti Rimu. Pastir tako budan, revan i neustrašiv, kô što je biskup Martin, nije k tomu šutio. Odtuda ona poslanica. Ta je poslanica od tolike važnosti, da je poradi nje množina župnika, što su ju javno puku pročitali, osudjena. — Krasni, skroz apostolski list biskupa paderbornskoga na razstanku priobćismo takodjer lane čitav u 23. br. Čovjek se samo nemože načuditi, kad vidi da je drž. nadodvjetnik iz onoga lista notirao kano kažnjiva ona mjesta, gdje biskup nagovara vjernike, da ostanu u savezu sa sv. stolicom, da se čuvaju najamnika i lupeža, da niti u smrtnoj pogibelji nestupe u zajednicu sa schismatičnimi ili heretičnimi svećenici, da dokle traje sadašnja stiska, svaki tjedan bar jedanput budu javne molitve za pritisnutu crkvu! Ali dakako sad je upravo najveći grieh u Pruskoj slušati zakonite pastire.

Takove biskupove izjave doniele su svoj plod. Tako veli drž. nadodvjetnik i pravo veli. No kako krasan plod! Mi bismo ga zavidili, ili da ljepše kršćanski rečemo, mi bismo ga željeli svakomu našemu biskupu, te zanj vruće Bogu hvalili. Slušajmo, drž. nadodvjetnik govori: Svećenici čitave dieceze nisu se u nijednom slučaju pokorili zakonu, kad se je radilo o namještaju, o naobraživanju klera ili o pitanju, da-li se namještaj ima trajnim smatrati; nego su svaki put javno i hotomice proti zakonu radili, za što ih je velika množina osudjena, ili takodjer izagnana. Mladi misnici izjaviše na dan svojega redjenja 3. Kolovoza biskupu: Obećajemo Vam, i prisižemo, da nećemo klonuti u ovoj žestokoj borbi. Jer Vaš primjer napunjuje nas hrabrošću i snagom. Mi nećemo da samo Vaša Presvietlost nosi žrtvu za slobodu i prava crkve. Mi smo spremni i veseli s Vami raditi i truditi se, patiti i vojevati. Veliki mučenik sv. Stjepan, neka nam bude uzorom! Kakovi su to nazori, kakovo-li je to odgojivanje mladih svećenika, viče drž nadodvjetnik. Mi pako tiho odgovaramo: Bog bi dao dragi, da u potrebi biskupi našega naroda, kano vriedni takmaci biskupa paderbornskoga, nadju u svećeničkoj omladini onakov duh i onakovo srce, kakovo je u mladih Paderbornjana!

c) Ali ni puk nije zaostao sa svoje strane. Prije nego su oni zakoni izdani, podpisivao je adrese; sada pošto su zakoni izdani, nije se morda ustrašio, nego je dolazio sam osobno u ogromnih deputacijah. „Prva veća takva deputacija, pripovieda drž. nadodvjetnik, došla je 25. Ožujka iz okružja arnsbržkoga, 4000 osoba sa adresom od 40.000 podpisa. Sliedjahu mal ne svaki dan nove deputacije, n. pr. iz okružja höxterskoga 2000, iz bürenskoga, warburžkoga itd., od vitezova različnih okružja, od plemenitih gospoja, od 3000 gospoja i gospodjica

paderbornskih; 6. Travnja na uzkrsni ponedjeljak došlo je 12.000 osoba. Nije sjegurno nijedno mjesto u čitavoj biskupiji izostalo pri ovih deputacijah i adresah.“ Može-li biti za biskupa Martina ljepšega svjedočanstva, nego-li je ovo drž. odvjetnika? može-li za kršćanina biti veličanstvenijega prizora, nego-li je ovaj ovako složan i oduševljen puk pred svojim biskupom, pravim apostolskim nasljednikom!

Te tolike deputacije biahu dakako strašan trn u oku državne vlade, te bi joj bilo ugodilo, da ih je mogla kako zapriečiti poradi kakovih izgreda. Al je sviestan taj paderbornski puk; znao je po što dolazi, i kakovim duhom valja doći i otići. Drž. nadodvjetnik sam priznaje, da nije bilo nikakovih javnih excesa, samo nalazi, da je sám postanak tih ogromnih deputacija nečuvena i pogibeljna demonstracija proti državi. Jest katolici su htjeli pokazati državi ne samo pismom, nego upravo svojimi osobami, da se slažu sa svojim biskupom, da tko u njega dira njih svih vriedja, da oni otvoreno muževno uz njega stoje. Krasna puka!

Biskup dočekivao bi tolike deputacije obično u svojoj bašći, i govorio bi množini s prozora svoje palače. Narod bi mu izjavljivao i prisizao vjernost i odanost; on bi pako rekao koju od onih živih i životvornih rieči, koje kao što dolaze iz dna srca, tako dopiru upravo do dna. Mnogo se je izmienilo deputacija i mnogo govora govorilo i sa strane deputacije i sa strane biskupa, pa ipak drž. nadodvjetnik nije mogao u tih govorih ništa buntovna naći, uz prkos svakojakim novim zakonom, kojim je namjera slobodu katolika stegnuti. Drž. nadodvjetnik navodi samo ulomke iz govorâ i odgovorâ dvaju deputacija, no ni u njih sjegurno nije ništa kažnjiva; mi ćemo uzeti jednu samo, da se vidi, kakovi to biahu govori i odgovori. Vodja höxterske velike deputacije, odličan član westfalskoga plemstva reče: Bojimo se, da će Vas na skoro odvesti, da svjedočite vječnoj istini. Za to hoćemo pred Bogom i pred Vami obećati, da ćemo ostati vjerni sinovi rimo-katoličke crkve, ma da od nas traže našu krv. Jest za slavu božju mi dajemo svoju krv i svoj život. Mi hoćemo vojevati za našu religiju, i u to molimo Vas za blagoslov. — Biskup na to odvrati: Vaš današnji dolazak preda me velik je dokaz Vaše katoličke vjernosti naprama vjeri, koja mojemu srcu izvanredno godi. Izjava takova čustva mora biti osobito ugodna srcu biskupa u ovo tmasto i tužno vrieme, gdje pastire i nadpastire u njemačkoj carevini tako pritištu, da jim neima utjehe van u ljubavi, vjernosti i stalnosti kat. puka. Mislilo se je u onom kolu, gdje je najprije izmišljena osnova progoniti katolike, da će nadpastire katolički puk ostaviti. Bilo bi žalostno, da jim je taj pokus pošao za rukom. (Silna vika prisutnih: Nikada! Nikada!) Vaš dolazak uništuje onu nadu itd.

Državni je nadodvjetnik samo spomenuo deputaciju plemenitih gospoja, i deputaciju 3000 gospodja i gospodjica grada Paderborna, no što se je tom prilikom reklo, ništa neiztiče. Mi pako držimo si naprama našim štiocem za dužnost, da o tako znamenitih i tako vanrednih deputacijah koju više rečemo. 13. Travnja 1874. dakle predstavi se biskupu deputacija od 20 plemenitih gospodja s adresom podpisanom od 72 plemenite gospodje i gospodjice paderbornske dieceze (grofice, barunice itd.). U adresi kažu: Vaša je Presvietlost jamačno osvjedočena, da su Vam gospodje i gospodjice katoličkoga plemstva Vaše dieceze odane djetinjom ljubavi i nepokolebivom vjernosti. Gledeć ipak na mučni položaj, u kojem se nahodite i težku budućnost, koja Vas čeka, srce nas goni da Vam zajednički izrazimo svoju duboku sućut za našega dragoga otca i biskupa, koji se za našu stvar žrtvuje. Primite dakle izraz itd. i blagoslovite naše ozbiljno obećanje, da ćemo u čas nužde spremne biti ne samo moliti i ljubiti, nego takodjer žrtvovati i patiti. — 26. Travnja pako dodju pred biskupa ništa manje nego 3000 gospoja i gospodjica g r a d a Paderborna, da mu izjave svoju tvrdu vjernost katoličkoj vjeri. Biskup duboko tronut reče: Odkad stoji Paderborn, da nije bilo tako krasne izjave. Ali reče, nije nikada bilo ni takovih okolnosti. Ja razumijem, da su pod tiskom tako vanrednih okolnosti i tako nečuvena gnjetenja katol. crkve čestite gospoje i gospodjice ćutile se potaknute, da nasljeduju vjeri vjerne muževe, što su na tisuće k meni dolazili, da pokažu svoju katoličku ljubav i svoju nepomičnu katoličku vjernost. To ja razumijem tim više, što je u pitanjih vjere kršćanska žena i djevojka ne manje interesirana nego-li muž. Jer komu drugomu, van kršćanstvu, i sv. crkvi nosilici kršćanstva, ima kršćanka žena i djevojka zahvaliti svoju pravu čast, svoje pravo štovanje i dostojanstvo. Kad bi neprijateljem sv. vjere za rukom pošlo kršćanstvo i katoličku crkvu u našoj njemačkoj domovini srušiti, to bi za naše njemačke žene i djevojke naskoro nadošlo vrieme sramote, nedostojnosti, robstva, kako no biaše tužan udes poganskih žena, i kakono je i sada posvuda, gdje neznaju imena Isusa Krsta, ili gdje to presveto ime grde i zanijekuju. Doista vrlo je naravan i

ujedno vrlo plemenit nagon srca, iz koga je potekla, drage moje gospodje i gospodjice paderbornske, ova Vaša današnja izjava. Ja Vam od srca čestitam na ovom krasnom i plemenitom činu otvorena javna izpoviedanja sv. vjere. Bog je taj liepi čin vidio, i Bog će Vam ga naplatiti. . . I ko što Vam, tako će i meni biti ovaj dan nezaboravan. Nikada neću zaboraviti na ovaj dokaz plemenita sučustva i ljubavi, što su mi ga dobre gospodje i gospodjice u težak čas danas dale itd.

Što je za nas katolike divno, zanosito, toga dakako pruski današnji gonitelji nemogu ni čuti ni vidjeti. Za to je drž. nadodvjetnik morao biskupa tužiti, i za to ga je kr. sud osudio, izrekavši, da je s biskupije skinut. On je ipak biskup, i to biskup čašćen po svoj katoličkoj crkvi. U aktih njegova procesa upisali su sami njegovi protivnici slavu, koja mu nikada izginuti neće, dok bude medju kršćani spomena današnjemu pruskomu progonstvu. Povrh toga veli nam sv. Pavao: Dobar sam bojak bio, tečaj doteko, vjeru uzčuvao. U ostalom čeka me kruna pravde, koju će mi dati na onaj dan Gospodin, pravedni sudac; no ne samo meni, nego i svim, koji ljube njegov dolazak (drugi na sud).

Svećenik i školski zakon.

(Konac.)

Mislim prije svega, da smo u tom svi jedne misli, da i naše dostojanstvo, i interesi, koje zastupati moramo, jednako iziskuju od nas takovo vladanje, da i sinovsko štovanje naše prama crkvi, i iskrena ljubav prama narodu, i dužna lojalnost prama državi ostaju neokaljane.

Budući da je upitni zakon s crkvenoga gledišta više negativne, nego-li positivne naravi, budući da on nesadržaje ustanova, koje bi izravno napadale ili podkapale vjeru i ćudorednost, to bi posve neumjestno, pače krivično bilo, da se aktivni odpor od strani crkve proti njemu zapodieva. Tim bismo i sebe i pučanstvo zaveli u sukobe ne samo nekoristne već i pogibeljne, koji osim što bi potresli ugled jedne i druge vlasti, mogli bi zamahnuti pravcem neslućenim, i roditi gorkimi posljedicami. Ovakov odpor bio bi bezprimjeran ter osudjen vladanjem crkvinih službenika svih zemalja, gdje je vjerski indiferentizam pače očita neprijateljština proti kat. crkvi stvorila sličnih zakona.

Ali s druge strane imajući mi u rukuh za kušnju judskih uredaba zakon božji, upućeni ovim zakonom ono samo odobriti i prisvojiti možemo, što se sa svake strane dobrim ukazuje, uživajući napokon i toliko gradjanske slobode, da možemo ne samo otvoreno svoj sud izjaviti, nego i sudjelovanje uzkratiti onomu, što po svojem tvrdom uvjerenju smatramo štetnim, držimo se u sviesti obvezanimi, neprimati na sebe dužnosti, kojih nam šk. zakon nenalaže, nego nas samo na vršenje istih poziva, ili bar to vršenje od nas očekuje. „Nije u drugom kom spasa, niti je dano pod nebom drugo ime ljudem, u kojem bismo se mogli spasiti, do imena Isusova.“ (Act. 4. 12.) „Temelja drugoga da nitko nepolaže osim onoga, koji je položen, koji je Isukrst.“ (I. Cor. 3. 11.) Ove rieči i po svom božanskom izvoru i po stoljetnom izkustvu jesu nam nada sve istinite i drage. Šk. zakon traži drugdje spas, on za napredak, kriepost, blagostanje i čast naroda hrvatskoga polaže druge temelje. Mi smo s toga ne samo vlastni, nego i dužni, svoju pripomoć mu uztegnuti. On nas sam na to ovlašćuje i nuka, budući dosta jasnim načinom zaniekao nam i strukovnu sposobnost za aktivni rad oko pučke škole.

I dobro shvaćeni patriotizam i nježni obziri, koji nas s narodom našim vežu, nalažu nam takovo vladanje. Narod ovaj grezne u sve veće siromaštvo uprav uslied uredaba, koje moderni viek obsipava velikimi hvalami; u njega nastojanjem ovoga vieka dosta je jur potresena i vjera, za koju je on vjekovi krv lievao, te ju kano najdraže blago od svojih otaca baštinio. Novi šk. zakon traži od njega veće materijalne žrtve, a obećaje mu probitke vjerskoga indiferentizma, koj će mu praviti u njegovih kućnih odnošajih krući razdor, ljuće zadjevice, mnogobrojnija zločinstva, veću prazninu duše i srdca. On ga doduše namjerava podići do višje prosvjete, ali je spustio s vida da prosvjeta ima i svojih stranputica, ter ako nije prava i svojim izvorom, i ponukom i svrhom, da je mnogo pogubnija od neukosti. Narod treba dobru upravu i sudstvo, u obće sdušno poglavarstvo; no zakon svojim ustrojstvom škola, svojim odgojivanjem čovjeka polaže tomu loš temelj. On za valjanu preobrazbu unutarnjega čovjeka, za gradjenje saviesti i moralnih vrlina u njem daje vrlo krhkih garancija. Ja sam osvjedočen, da kad bi puk poznavao sav duh i smjer toga zakona, da bi i manje imao volje škole graditi, i svoju im djecu povjeravati. Ja sam jur kazao, da ga mi na takovu protivštinu sklanjati neimamo. Ali bi i posve griešno bilo, da mu novo ustrojstvo škola kano dobro hvalimo i preporučamo. A to bismo učinili, da se u aktivno sudjelovanje oko školah upuštamo. Mi mu bar pasivnim ponašanjem moramo pokazati svoje negodovanje, moramo mu dati pravu uputu. On tu uputu očekuje, i pravo ima očekivati od nas, koji smo najviše iz njegovih koliba potekli, s njime najviše dielimo sgode i nesgode, te koje on zove svojimi duhovnimi otci. Mi sjećajući se evangjeoske opomene, da budemo sol zemlji, nesmijemo nikad spasti do takove nesviesti, da budi s kakovih obzira zatajimo svoje uvjerenje, da cienu damo onomu, što ciene neima, da i našemu vodstvu povjereni narod zavedemo u obsjenu i bludnju. Sada osobito nakon svojega i narodnjega izkustva, kakovim gorkim plodom u obiteljskom, društve-

nom i državnom životu radja pokret zlo shvaćenoga liberalizma, bila bi neoprostiva slaboća, da mi budemo stupovi, sluge i promicatelji toga pokreta.

Liberalizam jest pojam pust, neopredieljen i zato na mnogo strana pruživ, kojim se uprav zato sviestni rado služe na polučenje svojih svrha, dosta put jako neplemenitih, a nesviestni ih jezikom sliepo oponašaju. Pravi liberalizam, kojemu katol. crkva nebijaše nikad protivnica, jest prava ljubav prama bližnjemu i onomu, koji s nami nije jednake misli, jednoga stališa i roda, ili jednake sreće — s tom samo razlikom, što pojam ovim imenom označen jest mnogo jasniji, obsežniji, moćniji, prevrtljivosti ljudskoj manje prilagodljiv, izopačenosti i zlorabi manje pristupan. Ovako shvaćenomu pojmu najljubeznija mati i zaštitnica jest vjera kršćanska, izpoviedajuća glavnim i stožernim načelom svega ljudskoga mišljenja i nastojanja uprav onu ljubav. Pak dočim smo mi službenici te vjere, dočim sviet sve više nju zapušta, i uprav zato grezne u toli opasne bludnje te služi se i najsvetijimi stvarmi u opake svrhe i na zavedenje neukih, to je naša sveta dužnost, ne samo teorijom, nego i praksom i životom navlaš zamrsene pojmove bistriti, bludnju progoniti, zloporabu nemogućom činiti — sve to najviše u pučkoj školi, gdje se počima graditi ljudska sviest, razvijati čovjek, polagati temelj njegovoj naravi i budućoj sreći. Naprama narodu, s kojim nas je krv i naš stališ toli uzko spojio, koji je toli potreban i ovlašćen od nas tražiti nehinjene ljubavi, bilo bi posve neljubezno, prilagoditi se bludnji, makar da se ona naviešća i širi i sa strane, odkle bi ju najmanje smjeti očekivati, mislim od vlastnika državnih.

„Bit će vrieme, kad zdrava nauka neće podnositi, nego će si prama svojim željam obrati učitelje, i od istine će odvratiti sluh, a bajkam će ga prikloniti.“ (II. Tim. 4. 3—4.) Vrieme, kad se je to činilo, bilo je mnogo puta; ali kad se čini u veliko i obćenito, uzgredice i sustavno, na javi i po učilištih, govorom a osobito štampom, jest ovo naše vrieme. Medjutim onaj isti uglednik, koji naviesti ovakovo odpadničtvo od istine, ostavi nam i opomenu: „Nemojte se prilagoditi svietu, nego se obnovite duhom, da zasvjedočite, koja je volja božja dobra, blagohotna i savršena.“ (Rom. 12. 2.)

Ja bih rekao, da uz ovakove jasne okolnosti, uz ovako pregnantne opomene božjega slova, gube vriednost drugojaki promišljaji i izgovori. Osobito mi je ovdje na umu onaj pomišljaj: neće-li iz pasivnoga držanja našega po vjeru i crkvu nastati još osjetljiviji gubitci, nije-li postojeći šk. zakon u razvojačenoj krajini još gorji, neće-li se moći posumnjati u naše rodoljubje?

Ja se nebojim, da bi iz pasivna držanja poteklo više zla; nego sam po gornjem nepristranom razvitku odnošaja nepokolebivo uvjeren, da zlo, koje je već zakon stvorio, mi bismo aktivnim sudjelovanjem utvrdili, trajnost mu osjegurali. Ono pojedino, slučajno dobro, što bi ovaj ili onaj u školi polučio revnim podupiranjem zakona i dizanjem njegova ugleda, gubi se nevidom prama zlu, koje nastaje griešenjem proti načelu, proti dužnosti dobra primjera. Priznata je takodjer kano vrlo pogubna praksa, izdavati načela za volju malene časovite koristi. Mi svoje sudjelovanje budi kod kakova dobra nismo nikad uzkraćivali, dapače ga bezplatno i uz znatne žrtve nudjali, nudjamo ga na korist domovine i sad, ali bez povrede istine, autonomne slobode i obiteljskoga prava. Za cienu ovakovih povreda nemožemo ga dati; pak dadne-li se ovo naše kraćenje komu na žao, nije naša krivnja, nego onih, koji nas na to prisiliše, našu dobru volju odbiše.

Dopuštam, da je šk. zakon, izdan za razvojačenu krajinu, znamenito gorji od ovoga saborskoga. Ali jedno zlo neda se nikako izpričati drugim, kamo-li obraniti ili u dobro pretvoriti.

Posve priznato praktično pravilo doduše jest, da od dva zla valja uviek odabrati manje; ali samo tad, kad se nijedno izbjeći neda. To u našem slučaju nepostoji. Mi netrebamo ni jednomu zakonu vrstnoće priznati, već uprav zato, što nijedan podpuno neodgovara istini i pravdi, netreba nam ni jednoga ni drugoga dalje izvoditi, nego što je dobar, i nego-li što izrikom od nas zahtieva. Što uslied toga za ovaj saborski, valja tim više za onaj krajiški, komu pogledom na njegov postanak ni sva atributa zakona u ustavnoj zemlji nepripadaju. Svećenstvo razvojačene krajine ima tim više razloga, svojim reserviranim vladanjem pobijati mu cienu, manjiti ugled, život skratiti.

Što se tiče našega rodoljubja, o kojem bi mogao tkogod posumnjati, osim što svaki duhovnik zna, u čem ono sastoji, ja sam jur gori razvio, što ono od nas traži. Ali tko pravo pozna hrvatsko svećenstvo, tko je motrio njegovo vladanje u svih naopasnijih fazah razvitka narodnjega, te osim toga neda si pomutiti vida ni predsudom ni strašću, taj će rado priznati, da u ovom obziru, bi-li se svećenstvu mogao kakav grieh predbaciti, taj bi više od suviška, nego-li s nedostatka poticao. Ja bih se pače usudio tvrditi, da i ov šk. zakon i druge zakonarske uredbe, kojimi se vjera i njezini službenici ponizuju, kovane su na račun našega rodoljubja, na račun one intimne zajednice, koja nas je s narodnom strankom u svih pravo narodnih i koristnih podhvatih nadahnjivala. Mi kao što smo u takovih nastojanjih spremno uviek žrtvovali i svoje sile i imetak, tako moramo uzkratiti jedno i drugo težnjam, kojim se protivi naša sviest, interes vjere i naroda. Bi-li tko i opet rekao, da je to govor povriedjene osobne taštine i staliških povlastica, toga uvjeravamo, da bismo onaj čas prigrlili zakon, čim bi on vratio kršćanski značaj školi, tvrdo zajamčio religiozno odgojivanje djece i prava crkve obezbiedio. Ravnateljstva i nadzorničtva jesu nam podredjena stvar.

III.

Krivo bi me shvatio, tko bi mislio, da kad govorim za pasivno vladanje prama novomu škol. zakonu, razu-

mievam tim podpun nemar, nebrigu i nerad naprama školi. Pasivnost, koju sam dosele preporučao, proteže se samo na agende, koje se zanimaju sa svjetovnom zadaćom škole, paze na materijalno stanje njezino, podpora su i provodiči zakonu. Naniži faktori, kojim je to povjereno, jesu obćinski šk. odbori, njihovi predsjednici odnosno mjestni šk. nadzornici. Od svećenika šk. zakon nezahtieva, da bude odborskim predsjednikom, dotično mjest. nadzornikom, koji bi imao u svom djelokrugu zakon izvadjati i za njegovo izvadjanje brinuti se. Župnik s toga ima tim manje primiti na sebe zvanje mjest. šk. nadzornika, što glasom §. 118. i 154. šk. zakona označena su prava šk. nadzornika tako, da bi svećenik mogao svoju čast i ugled pogibelji izvrći, neprilika se dobaviti, puk si otudjiti, ali duha i života školi dati — ne. U didaktično - pedagogičkom pravcu vlastan je nadzornik učitelju samo svoje opazke priobćivati. Učitelj će se držati ne samo vlastnim, nego duhom zakona u najviše slučaja napućen, ovih opazaka neuvažiti. Dieljenje takovih opomena i opazaka možemo mi drugim prepustiti, koje zakon uz učitelja smatra i onako vrstnijimi za promicanje šk. svrha. Župnik primiv zvanje škol. nadzornika postao bi obćinskim službenikom u izvadjanju zakona, proti vjeri i crkvi zaoštrena, bez izgleda na kakove znamenite koristi, još u pravcu odioznom.

Druga je glede onoga, što zakon izrikom od župnika traži; to ima sdušno ovršiti. Zakon ište, da župnik u obćinski odbor kano član njegov stupi, i tomu se oglušiti nesmije. Osim zakona nalažu mu to obziri vjerski, kojim će u obć. odboru moći mnogovrstno poslužiti. Najveću porabu od šk. zakona ima svećenik učiniti kano službenik crkve po §. 188. Tuj od njega, najpače od župnika tražim podvostručeni rad, toplo zanimanje i budnju pomnju za školu. Čim manje mari škol. zakon za božji strah, koji je početak mudrosti, tim više imat će ga svećenik u djeci buditi i njegovati; čim manje napućen je šk. zakonom učitelj, da bude svećeniku naukom i životom u školi pomoćnik, tim brižnije ima sam svećenik pusto polje ljudske duše obradjivati; čim očitije škol. zakon izjavlja vjerski značaj u čovjeku suvišnim, tim gorljivije imat će svećenik graditi u mladom naraštaju uvjerenje, da samo vjera diže čovjeka nad životinju, čini ga dobrim i sdušnim, daje mu sviest i snagu za sve sgode i nesgode života, utište mu uzvišenu sliku božju.

U tom smjeru imat će župnik ne samo brinuti se, da djeca budu napredovala u znanju vjerskom, kreposti i pobožnosti, nego i da se ukloni sve iz škole, o što bi ovaj napredak zapinjao. Gdje su samostalni katekete župnik će paziti, da oni svoju dužnost ne samo izpunjivanjem propisanih naukovnih ura vrše, nego i da vjera pronikne duh, srce i život mladeži.

Da se ta religiozno-moralna svrha u školi poluči, visit će mnogo od biskupijskih oblasti. Mi želimo i očekujemo od njih u tom pravcu budniju skrb, nego-li su ju dosad pokazivale. Strah me je razsudjivati, kako je većina naših učilišta i odgojilišta s te strane bila obskrbljena. Novi šk. zakon traži od crkvenih oblasti, da izdadu šk. osnove za predavanje vjeronauka i propišu učevne knjige. Neznam, koliko se u Zagrebu u tom radi. Čuo sam tužbe od nekih kateketa, da još neznaju, odkle i kako će vjeronauk predavati na gradjanskih školah. Za crkvu izgledamo već toliko godina badava diecezanski katekizam, a nebudu-li se ni za škol. obuku potrebite i različitim stupnjevom škola primjerene knjige i naukovne osnove izdavale, mogao bi se taj nemar jednoć ljuto osvetiti.

Po §. 191. šk. zakona pripada crkvenim oblastim pravo, putem svojih organa obavješćivati se o religioznom i ćudorednom stanju škole. Crkvene oblasti imaju to pravo čim izdašnije upotriebiti, te organe i način toga obavješćivanja označiti. Ovdje valja na umu imati škole višje i nižje, sa samostalnim kateketom i bez njega. Samostalni katekete nesmiju se prepustiti sami sebi, jer oblast svjetovna neće nadgledati njihova rada. Ovaj ima dati nadzirati crkvena oblast na redovitih izpitih, ali i drugda čim gušće preko dotičnoga podarhidjakona i župnika. Gdje posebnih kateketa nema, tuj pošto zakon učitelja samo u izvanrednih slučajih veže!, da vjeronauk predaje, ima crkvena vlast narediti, da budi duhovni pomoćnik, budi župnik redovito školu polazi i djecu u vjeri u propisanih urah podučava. Ob uspjehu toga podučanja, u obće o svem religiozno-ćudorednom napredku mladeži valja da se crkvena oblast uvjeri, marljive katekete pohvali i obodri, nemarne opominje i kazni.

Ovako opisav svećenikovo vladanje prama škol. zakonu mislim, da sam išao srednjim putem, ugnuv se skrajnosti desno i lievo. Više dati nemožemo, manje nesmijemo. Ovako je i vjera spašena i poštenje gradjansko sačuvano *)

List biskupa Jurja Dobrile.

Na razstanku napisao je taj prevriedni biskup „častnim svećenikom i milim vjernim katolikom porečke i puljske biskupije“ krasan list, za koji samo žalimo, da nam je prekasno stigao, te ga nemožemo više ciela priobćiti. No nastojat ćemo ovamo skupiti što budemo više mogli.

„Pastirskim listom 16. maja 1858. (tako počima biskup) oglasih vam draga braćo u Isukrstu, da postadoh po božjoj milosti vaš duhovni pastir, vaš biskup. Već od sedamnaest godin sam bio ja vaš, i vi ste bili moji, i što je mene, pravo sam želio ostati s vami do smrti i počivati medju vami u hladnom grobu. Biskupska služba bijaše vavjek težko breme, a u sadanje vrieme je ono puno težje, pa mi se je zato dogodilo kao i bolestniku, koji se obrne na drugi bok, pošto je dugo vremena ležao na jednom boku, ako i zna siromah, da mu ni tako neće

*) U sliedećem broju kazat ćemo i mi svoju. Ured.

biti bolje. Oni isti premilostivi poglavari, koji me poslaše prije u Porečku biskupiju, šalju me sada u Tršćansku i Koparsku, pa idem u ime božje, odkud dojdoh k vam, u svoju rodnu biskupiju.

Kad je sv. apostol Paval putovao zadnji put iz Grčke u Jerusolim, dade pozvati crkvene starešine i vjernike iz grada Efeza u grad Milet, pa im reče: „Vi znate, od prvoga dana, kad dojdoh k vam, kako sam s vami jednako bio i služio Gospodinu sa svakom poniznostju, i mnogimi suzami, i u mnogih napastih, koje mi se dogodiše od mojih protivnika, koji su me gledali pogubiti; kako nisam ništa koristna propustio, da vam nekažem, i da vas naučim pred pukom i po kućah, i kako sam vas nagovarao, da se pokajete i obratite k Bogu. I sad evo ja idem u Jerusolim, neznajući, šta će mi se u njem dogoditi, osim da mi Duh sveti govori, da me čekaju okovi i nevolje. Ali se ničega nebojim, niti marim za svoj život, nego da s radošću svršim svoje dane i službu, koju primih od Gospodina Isusa; da posvjedočim za evangjelje o milosti božjoj. I evo sad znam, da nećete već vidjeti mojega lica vi svi, s kojimi sam propoviedao kraljestvo božje“ (Djela apost. 20, 17—25.). Ovako je veliki apostol dao račun o svojoj apostolskoj službi crkvenim starešinam i vjernim na koncu svoga poslanstva u onih krajih. A kako bih ja mogao dati vam račun o svojem uzvišenom duhovnom poslanstvu, račun prav i čist bez pogrješke? Bolje mi je, da ga ostavim Bogu sveznajućemu, pravednomu i vazda milostivomu, i vašoj ljubavi, braćo draga! Doista, sviest mi svjedoči, da sam mislio i želio učiniti, što je pravo i dobro, Bogu prijatno i bližnjemu koristno. Ali čovjek je slab i prava nevolja: koji put zamrači mu se um, te nevidi svakda, što je pravo, a koji put uzmuti mu se u srdcu, te lahko zajde s pravoga puta, kad toga on morda ni neopazi. Zato je i sám sv. Paval rekao: „Ja neznam da sam što kriv, ali zato nisam opravdan, nego onaj, koji mene sudi, je Gospodin Bog“ (1. Kor. 4, 4.). Ovo samo ja znam pouzdano, ako sam učinio što dobra za svoga dugoga biskupovanja, da je to dar božji, i plod njegove milosti i pomoći, bez koje čovjek neopravi ništa dobra; zato budi Bogu hvala srdačna i nekončiva. A hvala i vam, častni svećenici svikoliki, koji ste mi drage volje i revno pomagali svojim trudom u mojoj težkoj skrbi i službi! Iskreno sam vas štovao i ljubio, ako se morda kojemu izmed vas i nije svakad to tako činilo, i dokle god budem živ, ljubit ću vas kao svoju dragu braću, i zahvalan vam biti kao svojim vjernim pomagačem u vinogradu Gospodinovu. Ako sam učinio komu koju nepravdu, oprostite mi; vjerujte, nije to bilo s moje zle volje nego sa slaboće i neizvrstnosti, koja se duhovnomu poglavaru onda najlaglje podkrade u njegovih naredbah, kad mu je želja najvruća, da odredi i opravi što Bogu na slavu i puku na duhovnu korist. Hvala i vam svim kolikim, vjernici biskupije Porečke i Puljske, bili vi kojega god stališa, koji ste ljubezniyo podnosili i trpili slabosti i neizvrstnosti moje, i mnogo put me obradovali, utješili i okriepili svojom kriepkom vjerom, koju imamo zajedno u Spasitelja svoga Isukrsta, svojom pobožnostju i bogoljubnostju, i ljubavju svojom prama meni, koju ste mi pokazivali navlastito onda, kad sam putovao po plovanijah. Želio sam od svega srdca učiniti vam samo što je pravo i dobro; ako sam ipak učinio komu što na žao ili što krivo, oprostite mi, kako si želimo da nam Bog oprosti! Znam, nekim nisam bio ni malo po volji, i to me je vrlo žalostilo, ne samo radi mene nego i radi njih samih, a najveć pak zato, što je bilo biskupsko i u obće svećeničko dostojanstvo pogrdjeno. Živiti u miru i slogi sa svimi i sa svakim pojedinim, toga svećenik nemore ni uz najveću svoju želju, navlastito u sadanje vrieme, kad toliki hule na vjeru i crkvu Isukrstovu, te gledaju, kako bi sve već omrazili vjernomu puku svetu vjeru i svećenički stališ. Što je tih, nema mi druge utjehe, van onih rieči sv. Pavla: „Kad bih gledao ugoditi ljudem, nebih bio sluga Krstov“ (Gal. 1, 10.). Bio Bog milostiv i njim i meni!

Ganutim srdcem govori otac svojoj djetci, učitelj učenikom, prijatelj prijatelju, kad im se je razstati, reku im svoje vruće želje, svoje žarke prošnje i najsrdačnije preporuke svoje. A što bih ja vam, moji dragi, na svojem razstanku s vami mogao želiti boljega, i za što vas većma prositi nego: da stojite tvrdo i hrabro u vjeri u Boga Otca, i Sina njegova jedinorodjenoga i Spasitelja našega Isukrsta, i u sv. katoličku i apostolsku crkvu! Sveta vjera je luč nebeska, koju nam je sam Bog prižgao u duši, da vidimo u mraku ovoga svieta, od koga smo postali, odkud smo došli, i kamo putujemo u ovoj suznoj dolini. Vjera je onaj dragocjeni biser evangjelski, onaj poklad nebeski, za koji smo dužni dati sve i svašto, i radje umrieti nego-li ga izgubiti. Vjera je onaj štit ono slavodobitno oružje, kojim su izabranici božji: „nadjačali kraljestva, činili pravdu, dobili obećanja, zatvorili lavom usta, ugasili ognjenu silu, utekli od oštrih mača, za koju su drugi podnosili ruganje i boj, okove i tamnice, kamenjem pobijeni bili, potrti i mačem pogubljeni, živili su u siromaštvu, nevolji i sramoti, kojih nije bio dostojan sviet“ (Ebr. 11.). — Kad reče hudoba paklena Evi: „Nevjerujte Bogu, da ćete umrieti, nego zna on, da će vam se otvoriti oči u onaj dan, kad okusite od zabranjenoga voća, pa da ćete postati kao bogovi, i znati ćete, što je dobro što-li zlo“ (1. Mojz. 3, 4. 5.); i kad Eva nehtjede vjerovati Bogu, nego posumnja o božjoj istinitosti i dobroti, a uzvjerova djavlu, onda ugnjezdi se sumnja i nevjerje u čovjećjem srdcu, pa iz one otrovne klice poteklo je i potiče još uvjek sumnjanje o istinah nebeskih i nevjerstvo, kojega je bilo u svako vrieme na svietu. Za to je sv. Paval u samom početku kršćanske vjere opominjao vjernike: „Gledajte braćo, da nebude kad u komu od vas zlo srdce nevjerstva, da odstupi od Boga živoga“ (Ebr. 3, 12.). Kad je bilo nevjerstva u ono slavno vrieme bujne mladosti kršćanske crkve, kad se činjahu u njoj

mnoga i velika čudesa, kad se je sv. evangjelje ognjenimi jezici Duha svetoga propoviedalo po svietu: nemojmo se čuditi, što je sad i gore, što se toliko zla govori, čuje i štije proti Bogu, Sinu njegovu Isukrstu, njegovoj crkvi, i proti najsvetijim istinam naše vjere, kojimi su se naši častni stariji dičili, tješili i kriepili". . . . Da si vjeru očuvaju preporuča biskup vjernikom: da se opru poganskim novotarijam, i drže nauka sv. vjere; da pobožnoj molitvi pridruže bogoljuban i svet život; da se ugiblju ljudem, kojim se je ugasilo u duši vidjelo vjere kršćanske, a zavladala im u srdcu mržnja na Boga i Krsta njegova; da paze, da jim neprispjedu u kuće kradomice i potajno knjige ni novine, po kojih bi jim sini i kćeri mogle izgubiti vjeru, strah božji i poštenje; da jim se sinovi i domaći u nedjelju i blagdan bez prave potrebe neraztrkuju po gradovih i po krčmah; da se nestide svoga pridjevka „kršćanin, katolik"; napokon odvraća od njeke posebne vrsti licumjeraca, o kojih ovako govori: Sad ima takovih licumjeraca, kakovih nije sviet prvo vidio; ima to jest ljudi, koji u srdcu vjeruju, potajno mole se još Bogu, boje se Boga, a kad se sastanu s nevjernimi i bezbožnimi ljudi, pričinjaju se, da su i oni bezbožni, ili barem da nehaju za vjeru i crkvu božju. O čudnih-li licemjera i jadnih-li kukavica, baš vriednih sadanjega podloga i pokvarenoga vieka! Pustite, moji dragi, neka se drugi diče i ponose svojom sramotom ako ih je volja: neugledajte se u njih. . . .

Za tim upotrebiv tekst sv. Pavla: „Vjera biva po propovjedanju, a propovjedanje biva riečju božjom" (Rim. 10, 17.) kaže, da ima sve manje svećenika u Porečkoj biskupiji i do koje godine u mnogih plovanijah da neće biti ni plovana ni kapelana.... Za to ih opominje: Molite se Bogu često i žarko, da vas pomiluje, i: „da pošalje revnih težaka, dobrih svećenika na svoju žetvu" (Mat. 9, 37.), da nebude porečka biskupija kao njiva ili vinograd bez čuvara i težaka, neobzidan ni ogradjen, porašćen trnjem i dračom, poharan od lupeži i divljega zvierja. Uz to poštujte si duhovne pastire, davajte im, što ste im dužni dati. podnosite njihove neizvrstnosti, živite s njimi u miru, budite im poslušni, dajte se od njih svjetovati i ravnati. . . Napokon opomenuv, da jim budu drage i mile zapoviedi božje, ovako se oprašta sa svojim prijašnjim stadom: A sada Bog s vami, drage duše! Preporučam vas Bogu i milosti njegovoj. Bože očuvaj i obrani oda svakoga zla dragu djetcu! . . . Bog i s tobom, mila mladeži! . . . . Da Bog očuva i blagoslovi i vas dragi roditelji, ... Bože čuvaj, štiti i blagoslovi svekolike, koji su dobru radi, i ukriepi i uzdrži ih u svakom dobru! . . . . Za one, koji nemare za tebe, o Bože moj, nego hule na tebe i Sina tvojega Isukrsta, i na svetu crkvu tvoju, za njih ti se molim: izlieči ih od njihove duhovne sljepoće, iznimi nevjerstvo i svaku opačinu iz srdca njihova, i daj milostivo, da se opamete, i od svoga pogubnoga puta da se povrate na spasivi put tvoje istine, pravde i milosti, o Bože sveti i premilosrdni! — Vam, koji žalujete, što se razstajemo, vam govorim po pravoj istini, da je to i meni kruto žao; nu tješimo se sladkim ufanjem, da se neostavljamo za vavjek, nego da ćemo se poslje nekoliko vremena opet viditi u blaženom raju. U to ime preporučat ću vas u svojih molitvah milomu Bogu. . . . Molite se i vi za svoga nekadanjega biskupa, da mu Bog dá u svem i svačem činiti njegovu svetu volju i blaženo umrieti. „A najzad braćo, budite savršeni, tješite se, jednako mislite, mír imajte, i Bog ljubavi i mira bit će s vami. Milost Gospodina našega Isukrsta, i ljubav Boga Otca, i zajednica svetoga Duha budi sa svimi vami! Amen" (2. Kor. 13, 11. 13.).

Viestnik.

Zagreb. „Obzor" doneo je iz Beča viest, da se je presv. g. Venceslav Soić na senjskoj biskupiji zahvalio. Povodom toga donosi članak u br. 220., u kojem izjavlja, da su sve prijašnje viesti o raznih kandidatih za senjsku biskupsku stolicu puka bajka; da je kod naimenovanja novoga biskupa prije svega gledati „na duševno dobro senjskoga puka", i „da je senjska biskupija odhranila više sinova, koji su predostojni, da zauzmu pastirsku stolicu." Mi se s „Obzorom" slažemo podpunoma u želji, da se „na kršovitom Senju nadje drug biskupu Dobrili, koji se sjaje svojimi kriepostmi na tršćanskoj stolici."

— Presvietli g. biskup Juraj Dobrila došao je 20. o. m. u Trst i ondje dočekan od kaptola i svećenstva. Svečani pako uvod obavljen je 26. o. m. u nedjelju. U $8\frac{1}{2}$ sati naime dočekaše biskupa kod stare crkve sv. Antonija svećenstvo, civilne oblasti i puk, te ga odvedoše u procesiji kroz glavne ulice grada u stolnu crkvu sv. Justa. Nova gradska viećnica i mnoge privatne kuće biahu urešene. Na procesiji biaše kr. namjestnik sa svimi civilnimi oblastmi, načelnik grada Trsta s gradskim viećem i velika množina puka. Vojničko častničtvo dočeka procesiju u crkvi. Biskup je na to služio pontifikalnu misu. Njegovu prvu pastirsku poslanicu na svoje novo stado priobćit ćemo u sliedećem broju.

— Svećenstvo lavantinske biskupije drži ove godine duhovne vježbe na kiseloj vodi kod Rogatca od 27. Rujna do 1. Listopada. U mnogih biskupijah cislajtanskih drže se takove vježbe redovito svake godine, na koje dolazi onda samo jedna čest svećenstva. Tako su iz nadbiskupije bečke ovogodišnjim vježbam, koje su držane od 20. do 24. o mj. pod upravom redemptorističkoga provincijala p. Kassewaldera, pribivala 43 svećenika (osim superiora sjemeništnih). Vježbam je pribivao sveudilj i kard. nadbiskup Rauscher, te na koncu prisutnim rekao govor, u kojem je svećenstvu na srce metnuo, da nezapuste škole i odgoja mladeži.

— Umro je 27. o. m. Nikola Krizmanić podjašpišt i župnik u Prelošćici.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 40.] U Četvrtak, 7. Listopada 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Naša o izvadjanju školskoga zakona.

Poslie onoga, što je u br. 38. izvješteno o diecezanskoj konferenciji nebi trebali odgovarati na članak „Svećenik i školski zakon“ u 38. i 39 br., da nam se s njeke strane nepredbacuje, kano da smo u pitanju glede škole, predloženom diecezanskoj konferenciji, ostavili sami svoje dosadanje stanovište. To bi se moglo činiti potvrdjeno upravo člankom „Svećenik i školski zakon“, budući da se u ovom članku iznosi kano razlog pasivnosti kod izvadjanja školskoga zakona od strane svećenstva ono isto, što se je u ovom listu prigovaralo novomu školskomu zakonu još onda, kad je ležao u saboru na razpravi. Istina uredničtvo se o onom pitanju nije sámo izrikom izjavilo u ovom listu; no iz samoga izvještaja o diecezanskoj konferenciji dovoljno prosieva, da se uredničtvo slaže sa zaključkom konferencije. Čini se dakle da je grdna nedosljednost načelno pobijati školski zakon, pa ipak odobravati što veću aktivnost u mjestnom školskom odboru; jer se na tu aktivnost ima svesti sva aktivnost u izvadjanju novoga školskoga zakona, o kojoj je bilo pitanje na rečenoj konferenciji. Odgovor neće nam biti jako mučan.

Najprije posvjedočit će nam naši štioci, da mi nismo razpravljali onoga pitanja, koje se je imalo predložiti konferenciji, prije konferencije. Kad bismo bili osvjedočeni, da svećenstvo nesmije ništa sudjelovati kod izvadjanja rečenoga zakona, jer da bi to bilo proti kršćanskoj i katoličkoj sviesti — onda nebismo smjeli šutjeti. No mi smo šutjeli, a šutjeli smo za to, jer mišljasmo, da će sámo svećenstvo dolazeći iz sredine puka, i poznajući dublje i svestranije sve odnošaje laglje moći suditi nego-li mi, što je *probitačnije*: aktivnost ili pasivnost, ovolika ili onolika aktivnost; jer da se bez povrede sviesti nemože *ništa* sudjelovati, toga nije nitko rekao, a neveli niti pisac članka „Svećenik i školski zakon.“

Nadalje posvjedočit će nam svi, koji su bili članovi konferencije, da se ondje nije nipošto pitalo o sudjelovanju svećenstva u izvadjanju *čitavoga* školskoga zakona. Na izvadjanje bo čitavoga zakona zvana je vlada; crkvene oblasti pozivlju se da pripomognu izvoditi one ustanove, koje se njih pobliže tiču. No ni glede svih ovih ustanova nije bilo govora na konferenciji, jer se nije govorilo n. p. ni o zastupanju crkve u županijskom školskom odboru, nekmo-li o drugih prevažnih agendah diecezanskih oblasti.

Nego se je govorilo, što će nam napokon svi posvjedočiti, o tom: ima-li župnik biti samo odbornik u mjestnom odboru, ili bi bolje bilo, da preuzme i predsjedničtvo te nadzorničtvo, gdje mu se bude ponudilo. Visoka je naime vlada željela, da župnici preuzmu i predsjedničtvo te nadzorničtvo. Mi netrebamo ovdje izpitivati, za što je to ona činila; ali znamo, da u samoj Pruskoj, gdje se i prostaci mnogo više interesuju za školu nego-li kod nas, i gdje ima kamo-li više inteligencije, ipak za mjestne nadzornike najradje izabiru župnike. Pače su *prisiljeni*, jer se laici svakčas na toj službi *zahvaljuju*, kako se vidi iz raznih službenih novina. Govorimo pako o *katoličkih* župnicih, kojim nije ni malo sklona ona vlada, koja je baš glede nadzorničtva škole dosadašnji zakon promienila, samo da svećenički upliv smanji.

Naše je svećenstvo bilo uvjereno, da bi kod nas sam *obstanak* škola mogao doći u pogibelj, kad bi se župnici povukli natrag, a još gorje, kad bi pokazali da su protivnici sadašnje škole. Za to su svi bili za to, da župnik

stupi u odbor, na što ga zakon ovlašćuje, pa je za to i pisac članka „Svećenik i šk. zakon.“ Ali ni s tim nije bilo dosta. Odbori su kod nas do sada u obće stekli malu hvalu, a kakvi će biti na selih? Jasno jest, da ako ni predsjednik nebude revan i vješt, da od odbora neće biti ništa. No taj se odbor ima brinuti za stvari, od kojih ovisi samo bitisanje škole; kakvo će joj biti bez valjana odbora?! Budi dakle pripravan preuzeti i predsjedničtvo, samo da škola uzmogne prilično bitisati!

Ali pisac onoga članka nalazi, da se to protivi saviesti; tim da je župnik postao občinskim službenikom u izvadjanju zakona proti vjeri i crkvi zaoštrena; da je postao stupom, slugom i promicateljem liberalizma, i vjerskoga indiferentizma. I za to on preporučuje pasivnost. No što je ta pasivnost? Je-li morda pasivni odpor, kakov katolici čine proti novim crkveno-političkim zakonom u Pruskoj, pozivljući se na zakon božji i katoličku sviest, koja jim zabranjuje onakovim se zakonom pokoravati? Pisac je sám izrikom proti tomu; on pače izrikom zahtieva: da župnik ono sdušno vrši, što zakon izrikom od župnika zahtieva. E dobro, onda nas on sam rešava dužnosti, da dokažemo, da nije proti sviesti svako sudjelovanje kod izvadjanja našega školskoga zakona.

On je dakle onoliko govorio o duhu i smjeru novoga školskoga zakona samo za to, da dokaže, da je proti sviesti biti predsjednikom školskoga odbora i nadzornikom mjestnim, jer da to znači izvadjati zakon proti vjeri i crkvi zaoštren. Da taj nazor uzmognemo prosuditi, valja nam najprije vidjeti, što zakon zahtieva od predsjednika škol. odbora? Više sjegurno ne, nego-li od mjestnoga odbora, dakle: da predlaže učitelja, da se brine za materijalno stanje škole, za upravu školske blagajne, za polazak škole, i da učitelj svoje dužnosti izpunjuje. Što pako zahtieva od mjestnoga nadzornika? Da nadzire propisanu obuku i u obće uzgoj mladeži. Što ima u tom takova, te nebi bez povrede sviesti župnik preuzeti smio? Doista ništa, nit je pisac onoga članka išta takova uztvrditi znao. Nego moramo mu ovdje spotaknuti, da si je nedosljedan, kad na jednom mjestu veli, da župnik ima biti pasivan glede agenda, koje se tiču materijalnoga stanja škole, a odmah malo niže izriče, da je župnik dužan sdušno vršiti što zakon od njega traži, dakle da je dužan stupiti u školski odbor. No tko u školski odbor stupa, dužan je vršiti dužnosti odbora: kako nije onda dužan brinuti se i za materijalno stanje škole? Pak od brige za materijalno stanje visi i sám obstanak škole: kako se dakle može tomu otimati ijedan odbornik? No mi idemo i dalje te velimo: da si je pisac nedosljedan, kad veli da župnik ima biti odbornik, a da nesmije biti predsjednik. Odbor bo jest upravo organ upravljajući školom, a ne jedini predsjednik; predsjednik je član odbora, te se iz odbora izabire, nit je za čine odbora odgovoran on sam, nego sav odbor, dosljedno i župnik član odbora. Nevidimo dakle za što nebi smio biti predsjednikom onaj, koji svakako ima biti član; tim manje, što neima nijedne od agenda odbora, u koju se nebi pristojalo župniku uticati.

No po našem školskom zakonu mjestni je nadzornik predsjednik. Kano mjestni nadzornik ima njeko pravo i dužnost, koje neima odbor kano takov. Morda je u tom šta, što se nebi slagalo sa svećeničkom svieśću? Zakon ište, da nadzornik vidi, što učitelj predaje i kako predaje. No što je u tom zla? Dok nedodje do toga, da bude dužan župnik nadzirati, da učitelj djecu nauča ireligiozne i nemoralne, antikršćanske i antikatoličke stvari, dotle neima razloga odklanjati nadzorničtvo. A do toga neće tako brzo doći, dok bude hrvatsko svećenstvo išta valjalo i marilo za svoje sveto zvanje.

Ali ono, što spada na mjestni odbor, dotično na predsjednika i nadzornika, jest jedna čest čitavoga zakona; a taj zakon ima duh i tendenciju neprijaznu, pače pogubnu kršćanskomu i katoličkomu uzgoju; on je donesen bez svakoga sudjelovanja crkvene oblasti, kano takovei; zvoditi takov zakon ma u čem, što nije i onako strogo svećenička dužnost, znači odgovarati za sve njegove pogubne učinke. To je, ako se nevaramo, mnienje našega pisca. Mi odgovaramo, da je ovaj list u svoje vrieme dovoljno vikao na povredu crkvenih prava, koju nanosi novi zakon, i na pogubne učinke ovoga zakona na kršćanski život katol. omladine. Mi od onoga nemienjamo ništa ni danas; sasvim tim nijećemo zaključak našega pisca.

Radi se o pučkoj školi. Država sama priznaje, da je školi zadaćom i to prvom zadaćom: „da djecu religiozno i ćudoredno odgaja“. To isto jest dakako i osvjedočenje crkve, pa s toga nikako nesmije odvrći škole, pače mora nastojati, da ima na nju što veći upliv. No država odmjerila je njoj, ni nepitajući je, njezin djelokrug Osim toga crkva nalazi, da joj je djelokrug preuzko odmjeren; usuprot vidi, da je po zakonu sam konfesionalni karakter škole promienjen, te nastala velika pogibelj za onakov religiozno-moralni uzgoj, kakov crkva jedino pravim i spasonosnim drži, naime uzgoj za

život kršćanski i katolički. Što će ona sada Sám pisac neželi ni pasivnoga odpora, jer zakon priznaje, premda ga nalazi krivičnim i pogubnim glede katoličke crkve. Dobro dakle, stavimo se na temelj zakona: što sada? Pisac sám odgovara na jednom mjestu: da „netreba zakona dalje izvoditi nego što je dobar.“ E dobro, ako zakon u onom, što se tiče mjestnoga odbora nije zločest, onda ga je smjeti izvoditi. Pa jest u istinu u onoj ustanovi dobar (ovdje se nepita o shodnosti naprama našim okolnostim, već što valja ustanova sama sobom); jer uzmimo, da zakon diše skroz kršćanskim duhom, ako bi usvojio mjestne školske odbore: zar bi jim odmjerio drugačija prava i dužnosti, nego-li je po našem školskom zakonu? Od mjestnoga školskoga odbora mnogo odvisi sám obstanak škole, za koji je crkvi tako stalo kako državi. Školu valja svakako uzdržati, al od nje odbijati vjeri i crkvi poguban duh i upliv. Kako će se to postići? Je-li tako, da svećenik odbacuje priliku, gdje bi mogao uspješnije djelovati, ili da se njom objeručke posluži? Nam se čini, da tu odgovor nemože biti dvojben.

Neznači to nipošto odgovarati za sam duh i smjer čitavoga zakona, ako izvršuješ pojedine ustanove, koje su sobom dobre, i koje se moraju izvesti, da nepropadne koje neodvrzivo ili jako znamenito dobro. Zar će se u mjestnom odboru opredieljivati onaj duh, kojim ima disati čitavo školstvo? Doista ne, već će to odvisiti od vlade i od zemaljskoga odbora. No kad bi odanle disao poguban duh, mjestni bi odbor ipak gdješta zapriečiti mogao. A gdje se radi o tako dragocjenoj stvari, ondje je i malo — mnogo. Zar bi i sám pisac onoga članka mogao uztvrditi, da je onakov odbor, koji bi školu branio od bezvjerskoga duha, organ, stup i promicatelj bezvjerstva u pučkoj školi?

Budi nam dozvoljeno nešta navesti iz pruskih odnošaja; neće morda biti suvišno Ondje kako je poznato stavljaju katolici proti novim crkveno-političkim zakonom pasivni odpor. Sasvim tim dopustili su biskupi katolikom onaj akt, što ga zakon zove „civilnom ženitbom“, i katolički župnici nevienčavaju nikoga prije, nego-li je onaj akt obavio; premda svatko zna, da crkva osudjuje civilnu ženitbu To su protivnički listovi odmah i razvikali kano pobjedu države, al su brzo umuknuli. Opet je država izdala zakon, koji obćini pravo daje, dotično nalaže contra canones birati župnika. Katolici se neslužе tim zakonom, jer je proti sviesti; no kad bi se ipak našao propisani zakonom broj izbirača, koji bi tražili izbor, katolici su obvezani u sviesti doći na izbor, te svojom prisutnošću ili potvrditi onoga, koji je i onako po kanonih župnik, ili pako zapriečiti svaki izbor. To znači vršiti zakon, dakako, al i protivnici dobro vide, da to nije po duhu i smjeru njihova zakona. Napokon izdala je vlada zakon o upravi crkvenih dobara. Crkve nije pitala, premda se je radilo o onom što je crkveno; nit nije imala za to ni prividna prava, jer je katolici, ni laici, za to nisu prosili, već su prosvjedovali. Po tom zakonu, ako predstojnik dieceze neizjavi da se podvrgava ovomu zakonu, preuzet će upravu sve crkvene imovine administratori državom naimenovani. Biskupi su se podvrgli; pače čitali smo nedavna u „Germaniji“ naredbu trierskoga vikarijata o izborih upraviteljnih odbora. To znači sjegurno izvršivati zakon; i opet biaše veliko slavje u antikatoličkih listovih, al je i opet umuknulo. Svatko ćuti, da je crkva tim svoju imovinu spasila, ali svojih načela i prava da nije izdala, niti povredila svoje dužnosti. Osvjedočeni smo, da bi isto tako radila, kad bi joj nametnuli ovakov školski zakon, kakov je naš. U ostalom, neće morda škoditi da i ovo dodamo, premda strogo nespada na pitanje, koje sada razpravljamo: ondje se nije mnogo bojati, da se konfesionalne škole zakonom u jedan put pretvore u bezkonfesionalne, kako je učinjeno kod nas. Za što? Za to, što su proti tomu ne samo katolički svećenici i protestantski pastori, nego i puk tako katolički kako protestantski (ovaj barem po manjih mjestih). „Kölner Ztg“ donela je početkom Srpnja iz Berlina viest: „da vlada nipošto nenamjerava ustanoviti načelo bezkonfesionalne pučke škole, no da mu u stanovitih okolnostih neće biti bezuvjetno protivna.“ Kod nas je dakako bila veća sila nego u Pruskoj zakonom ustanoviti bezkonfesionalne pučke škole! nego radimo barem mi svećenici odrešito i neumorno, da pučke škole u istinu ostanu konfesionalne po svom duhu.

Za tu svrhu što je bolje, da župnik bude samo odbornik, ili da bude predsjednik te nadzornik? Ako bude mudar i aktivan kano predsjednik, čini nam se nedvojbeno, da će imati na školu i na njezin život mnogo veći upliv, nego-li bi imao kano puki odbornik. A kano nadzornik ima pravo češće dolaziti u školu, ondje gledati što i kako učitelj nauča, dati djecu izpitivati ob onom, što bude sám želio, i kod polugodišnjih izpita predsiedati. On ima pravo, ali obvezan nije, i učitelju na samo kazati svoje opazke. Kano prost odbornik na sve ovo neima prava. Mislimo, da je tu jasno, i da

netrebamo na tanko razvijati što je bolje za religiozne svrhe.

U ostalom nemora se zakon sasvim u onakovu duhu izvoditi, iz kakova je potekao. Naš je sabor mislio da mora o pučkom školstvu izdati po prilici onakov zakon, kakov je u Cislajtaniji, da mu se nereče da je natražnjački. No uvjeravala je vlada onda i uvjeravali su važniji članovi sabora, da katolički uzgoj katoličke djece tim neima trpjeti nikakove štete. Neka se zakon izvodi u tom duhu, pa neima razloga protiviti mu se. Da visoka vlada sada misli drugačije, nebismo se usudili tvrditi. Ako bi ipak, čemu se nenadamo, u izvadjanju disao duh katoličkomu uzgoju djece protivan, to će morati najprije opaziti diecezanske oblasti, te će po svojoj svetoj dužnosti morati oprezno učiniti sve svećenstvo, dati mu potrebne upute. Nedvojimo, da će se onda naći cjelokupno hrvatsko svećenstvo složno, da obrani katolički uzgoj kat. djece. Znamo, pa za što nebismo i javno ovdje izrekli, da su od diecezanske konferencije njeki očekivali javnu izjavu proti duhu i smjeru novoga škol. zakona. Takova nije učinjena, nit je nitko nije predložio, za to, što u oči izvadjanja zakona, gdje sama vlada pozivlje svećenstvo na jače sudjelovanje, nije smjelo svećenstvo predmnievati, da vlada misli zakon izvoditi na štetu kat. uzgoju djece. Kad bi ipak to bilo, morat će sliediti prosvjed svećenstva djelom, koji je jači od prosvjeda riečju. Ali, kako rekosmo, toga se za sada nije bojati, nego je dosta razloga pouzdati se u mudrost vis. vlade, kao takodjer u budnost i odrešitost naših diecezanskih oblasti, i napokon u dobar sklad, koji hvala Bogu, liepo obstoji kod nas izmedju crkvenih i zemaljskih oblasti.

Za to mislimo da će svaki župnik najbolje učiniti, ako se bude držao zaključka zagrebačke diecezanske konferencije, i tim pokazao da mu je više do svećeničke sloge, nego-li do vlastitih nazora. Moći će biti osvjedočen, da je tako najljepše zadovoljio ne samo patriotičkim nego i svećeničkim dužnostim.

Tim će se istina župniku nametnuti mnogo više posla, i to kadšto baš odiozna onsla. Osim toga prisiljen će biti poradi škole dolaziti u uži doticaj i odnošaj s osobami, koje su mu morda jako nesimpatične, a morda porad svojih načela baš odurne. To znači nositi žrtve, kadšto baš neugodne žrtve, a za to nije svatko, makar je i svećenik. S toga ćemo razumjeti, ako bude gdjekoji župnik od sebe odbijao takov teret. Ali od straha, da će uvoditi bezkonfesionalnu školu, ako bi preuzeo predsjedničtvo, mislimo da se neće morati tomu teretu otimati nitko. Izuzam pako pitanje o predsjedničtvu mi se glede ostaloga slažemo s misli i riečmi pisca članka „Svećenik i šk. zakon.“ Pobijamo samo onu pasivnost, koju on preporuča, ali usuprot hvalimo onu aktivnost, koju on očekuje od župnika, i od diecezanskih oblasti — aktivnost kamo-li veću, nego biaše dosadanja. Priznajmo, dosada biasmo pasivni i previše pasivni glede pučke škole, pa je za to mogao biti lasno donesen onakov zakon; ako ostanemo i nadalje takovi, bit će taj zakon i izveden u onom duhu, u kojem je zasnovan. Nehasni vikati na duh vremena, srditi se na ovoga i onoga, jer se čini pogibeljan vjeri i vjerskomu odgoju mladeži, pa onda — povući se u kut, da ostaneš na miru. Apostol Pavao veli: Radi, trpi, vojuj kako čestit vojnik Isusa Krsta (2. Tim. 2, 3.). Nerazumije svoje zadaće u nijedno vrieme, a najmanje u današnje vrieme, koji misli da je najbolje uklanjati se svakoj borbi. Gdje neima borbe, neima ni pobjede. Po tom istinitom pravilu biva da vjera u našem narodu pada, a nevjerstvo sve drzovitije i ponosnije glavu diže. To se mora okrenuti, ako mi svećenici sbilja razumijemo svoju zadaću, te smo muževi da ju nepokolebivo vršimo.

Opet jedan list biskupa Dobrile.

Donosimo prvu poslanicu, kojom je taj prevriedni biskup pozdravio svoje novo stado. No da nežale s nami naši štioci, kô što prijašnji put, donosimo ju čitavu i na jedan put. Svakomu bo mili se jako ona podpuna odanost Bogu i požrtvovnost za svoje stado: ona čista, jednostavna upravo Kristova ljubav, koja se u njegovih listovih javlja liepom hrvaštinom, te se tim nekako još sladje dojimlje srca. I ovdje govori biskup ob onom, čega danas u svietu jako ponestaje, premda je za blaženost najviše potrebito, naime o vjeri u jednoga pravoga Boga i Gospodina Isusa Krista.

Od Jurja po milosti božjoj i svete apostolske stolice biskupa Tršćanskoga i Koparskoga častnim svećenikom i viernim katolikom sjedinjenih biskupija mir, pozdrav i blagoslov!

Sve se mienja na ovom svietu. Na to spominju vas, moji dragi, ove moje rieči, kojimi vas prvi put pozdravljam u Gospodinu. Pred nešto već od pol godine sjedio je drugi biskup na stolici, na koju po božjoj milosti sad ja zasjedam. Nezaboravni Bartolomej Legat biaše vam puno godin' mudar učitelj, predobar pastir i preljubežljiv otac. Kao angjel nebeskoga mira hodjaše medju vami. Kad se ga spomenem, pridu mi na pamet ove liepe rieči svetoga pisma: „Istiniti zakon biaše u ustih njegovih, i bezakonje ne nadje se na ustnah njegovih. Mirno i pra-

drije uredjenoga zavoda na svietu, i što se nekoji pridružuju još i neprijateljem vjere i crkve katoličke. Zato treba nam puno nauka, i nauka zdrava i krjepka. A da se obranimo tih tolikih opasnosti i pogibelji, budimo složni svi jedan uz drugoga, i stojmo tvrdo. Držimo se reda, što ga je Bog ustanovio u svojoj crkvi za sve vieke. Sveti otac, nasljednik sv. Petra na apostolskoj stolici u Rimu je vidiva glava Bogom postavljena svojkolikoj crkvi na svietu. Slavni učitelj crkveni sv. Ambrož veli: „Kdje je Petar, onde je i crkva." A kdje je katolička crkva, onde smo i mi, moji dragi! Mi smo udi veličanstvene i slavne skupštine pod vidivom glavom, koja je od samoga Isukrsta. Od udarca po glavi boli svekolike ude, koji su ikoliko živi. Po božjoj naredbi imaju vjernici u svakoj biskupiji stati pod svojim zakonitim biskupom, a zakonit je onaj, koji je u obćini sa svetim Otcem. Doista nije to svećenička preuzetnost ni nedositna pohlepa za tim, da gospodare puku, kad crkveni poglavari traže prema svojoj duhovnoj časti i službi posluh i štovanje od vjernika sebi podloženih. „Duh sveti je postavio vas, o starešine, da vladate crkvom Gospodina i Boga, koju si je on stekao krvlju svojom." (Djela apost. 20, 28.) Iz ovih rieči sv. pisma razabiremo, da je stroga dužnost duhovnim poglavarom, učiti, opominjati i ravnati vjernike, i kad nebi to činili, da bi poremetili i satrli red Bogom ustanovoljen u crkvi vjernim na duševnu korist. I sami vjernici imaju pravo iskati od duhovnih poglavara, da se taj red zdrav i krjepak očuva u crkvi, da nezavlada u njoj nered i bezakonje. S toga niti se srami niti haje za to pravi katolik, kad mu prigovaraju i zanovietaju, da je ultramontanac, zagorac, klerikalac itd. Onamo za gorami u gradu Rimu je središte našoj vjeri, stolica sv. Petra, stiena, na kojoj Isukrst sagradi svoju crkvu; onde je pastir nad pastiri, od kojega niti hoće niti se može razdvojiti pravi vjernik, jer drugače nebi bio već pravi i vjerni katolik. Za to, što katolik podaje Bogu, što je božje, neprestaje on podavati cesaru, što je cesarovo (Mat. 22. 21.) Svaki božji zna i vjeruje, da svećenici onom vlastju, koju imaju od Boga, pripoviedaju evandjelje, podjeljuju milosti nebeske u svetih sakramentih, i nastoje da bude potrebitoga reda u duhovnih stvarih medju vjernimi. Nemože dakle biti ikoje sramote, nego je prava čast svakomu vjerniku, kad stoji složno i tvrdo sa svojimi svećenici. Nitko neka se ne da pregovoriti ni prevariti od lažislobodinâ ili liberalaca, da treba slobode u crkvi. Gdje nema reda, ondje čini svatko po svojoj volji, i smeta i dosadjuje svim drugim. Neprotivi se red slobodi, dapače nemore ni biti prave i zdrave slobode van kdje ima stanovita i uztrajna reda po božjoj volji. Prava istina su one rieči sv. Augustina: „Bogu služiti je vladati." Gledajte za to moji dragi, da budete složni sa svojimi duhovnimi pastiri, koje vam daje biskup kao svoje pomagače, da vas valjano ravnaju i pasu. Nedajte, da bude medju vami i njimi nikakove nesloge, ni mira, ni prepira. Kad se trunak ili trn zabije čovjeku u meso, ako sa domalo neizvadi, skupi se oko njega sukrvica, krv i meso gnjiju, pa od toga lahko postrada zdravlje svega tiela. Tako se dogodi brzo i u gdjekojoj plovaniji navlastito u sadanje vrieme, gdje je tako lahko priprost puk pomutiti, razdražiti i na svaku obrnuti. Koji put dosta je samo trunak nesloge, malena razpra, jedna krivo razumljena rieč, da se poruši mir i ljubav medju duhovnimi pastiri i vjernimi, njihovoj skrbi izručenimi, pa bude žalostan uzrok velikim smućnam, ljutomu progonstvu i golemu zlu. Potrpimo se dakle radi, oprašćajmo jedan drugomu drage volje, kako i Bog oprašća nam naše griehe. Prizivljite si na pamet i ove rieči sv. Pavla: „Svećenikom, koji se dobro skrbe i trude, da se daje dvostruka čast, a osobito onim, koji se trude riečju i naukom, jer pismo govori: „Težak je dostojan svoje plaće" (1. Tim. 5, 18.). Podavajte dakle svojim duhovnim pastirom, što ste im dužni, da se uzmognu truditi s veseljem za vas. Već je blizu vrieme, kad biste radi i već još plaćali svećenikom, ali nećete imati komu. —

Mila naša majka sv. crkva kruto je sad tužna. Britki mač težke muke para joj ljubežljivo srdce s ljutoga progonstva, od kojega trpe sad naša katolička braća u nekih krajih svieta. Dajmo, razveselimo i utješimo si dragu majku liepim i pristojnim ponašanjem, pohvalnimi kriepostmi prave kršćanske bogoljubnosti, podpunim ovršivanjem svih svojih dužnosti; pravednost i poštenost u svakom djelu i poslu, vjernost u svem i svačem, vjera, od koje potiču ljubavna djela, i ljubav iz prave i čiste vjere: te liepe krieposti neka nam budu obljubljeni nakit i ures dragocjeni. „To je božja volja", veli sv. Petar, „da posramite neznanje neumnih ljudi, kao slobodni a ne kako da biste imali slobodu za pokrivalo opačine, nego kao sluge božji. Poštujte svakoga, ljubite braću, Boga se bojte, cesara poštujte. Jer je ovo ugodno Bogu, ako njemu za volju podnosi tko žalost, i strada za pravdu. Jer kakva bi to hvala bila, da bi trpili muke za krivinu? Nego ako činite, što je dobro, i strpljivo podnosite: ovo je milo Bogu, jer ste na to pozvani, jer je i Krst trpio za nas, i ostavio nam je izgled, da idete po njegovih stopah" (1. Petr. 2.).

A i vi, dobri učitelji, morete biti i jeste tješitelji i pomagači sv. crkvi, kojoj ste ljubljeni sini, na koje se ona radostno pouzda. Molim vas, stojte tvrdo u katoličkoj vjeri i bogoljubnom ponašanju, pak će vam biti obilna ploda od mučnoga truda vašega. Škola je kći sv. crkve; ona ju je rodila i na svojih ljubežljivih prsih dojila mliekom Isukrstova nauka. Nije ona kod nas od crkve posvema razdvojena, i mnogo dobro može se u njoj činiti. Gledajte dakle, da taj vez med vjerom i školskim naukom urodi što obilatijim i boljim plodom na sve veću korist otačbini, mladeži i roditeljem, koje zamienjujete, i koji mučnim trudom hrane vas i sebe. U vašem trudnom zvanju i poslovanju nema vam zasluge Bogu draže ni utjehe sladje nad ovu, da se zajedno s crkvom božjom trudite: „eda vjera i poznanje Sina božjega doraste u

djetci do savršena čovjeka, do prave zrelosti, do mjere pravog rasta Krstova“ (Efes. 4, 13.). Liepo, koristno i plemenito je doista znanje čovječje, i mnoge i prave naslade uživa, tko si ga pribavlja. Ali uza sve to je ono ipak nepodpuno i dosta put varavo. Pravo je rekao neki mudrac: Da je vjera miris ili miloduh, bez kojega se pokvari svako znanje, pa bude čovjeku i pogubno. Treba u istinu djetci školski nauk, i puno je njoj koristan, nu šta bi pomogla djetci škola i ono nešto znanja u njoj pribavljena, ako bi oslabila vjera ili posve se ugasila u duši mladeži: vjera velim, koja je čovjeku jedina zviezda predhodnica u tom tolikom metežu i mutežu u čovječjem životu, jedina uztrajna utjeha u tih tolikih mukah i nevoljah, pak je još i milo svjetlo, koje razsvjetljuje i samu grobnu tminu, i na ovom mučnom putovanju u sadanjem životu razjašnjuje i kaže nam neprestance posljedni cilj i konac naš u željnom kraju blažene neumrlosti.

Reći mi je nekoliko rieči i vam, dragi moji suradnici i pomagači u vinogradu Gospodnjem, častni duhovnici sjedinjene biskupije Tršćanske i Koparske! Pozdravljajuć vas prvi put kao vaš načelnik s bratskom ljubavju, nije me stid po istini pripoznati i izpoviedati strah i slaboću svoju; nu kažem vam ujedno i svoje radostno pouzdanje u vas, u vaše pobožne molitve, u veselu pripravnost i revnu pomoć vašu, da složno ovršujemo zajedničke dužnosti svećeničke. S tvrdom nádom u božju milost obavljajmo svoje uzvišeno poslanstvo, vršimo ga veselo, nežaleći ni muke ni truda. Nestavimo nikad s uma, da je zvanje i poslanstvo naše ono isto, koje i Sina božjega, koji dodje na sviet, da poišće i spasi one, koji se izgubiše, jer je on rekao: „Mir vam budi! kako je Otac poslao mene, tako šaljem i ja vas“ (Iv. 20, 21.). Neprizivljem na pamet ove uzvišene vlasti ni sebi ni vam s oholosti ni sa želje za tašćom slavom, već ju pripominjem da se napunimo zajedno svetoga straha i spasiteljne groze od uzvišenoga dostojanstva, koje nam je dáno, ne na našu nego na božju čast i slavu, i o kojem ćemo morat težak račun dati, ako nebudemo po dužnosti vjerno upravljali izručenom nam cienom presvete krvi neoskvrnjenoga Jaganjca (1. Petr. 1, 19.), jer ako i jesmo: „sluge Isukrstovi i pristavi tajna božjih, ali od sluge i pristava išće se, da se najde vjeran“ (1. Kor. 4, 2.). A da se nitko od nas neuzoholi, Bog kuša nas, dopuštajuć osobito u sadanje vrieme, da budemo svakojako žalostjeni i poniženi. Dan danas nema trališa ni ruke ljudi u družtvu čovječanskom, na koje bi se toliko ruga i zla govorilo i pisalo, koliko uprav na naš svećenički stališ. Istina je, nečine to razumni, dobri i pošteni ljudi, bili oni koje god vjere: ali mi imamo još veće i krjeplje utjehe u ovih riečih svoga Odkupitelja: „Ako sviet uzmrzi na vas, znajte, da je on na mene prvo mrzio nego li na vas. Da biste bili od svieta, na svjetsku se vladali, onda bi sviet ljubio svoje: a kad niste od svieta, nego sam vas ja od svieta izabrao, zato sviet mrzi na vas. Opominjite se rieči, koju vam ja velim: „Nije sluga veći od gospodara: Ako su mene progonili, i vas će progoniti, ako su moju rieč održali, i vašu će održati“ (Iv. 15, 18—20.). Još većma nego li sami sebe žalimo mnogu braću, ne dosta razboritu ni krjepku u vjeri, koji se neprestance smućuju i u vjeri oslabljuju s toga zlobnoga napadanja na svećenički stališ; tugujemo i radi druge velike škode, koju čini to mrzko psovanje. Sve to već propada štovanje crkvenoga poglavarstva, mnogim oslabljuje vjera, gasi se plamen svete ljubavi, i nestaje náde u vječni život: ali uprav tako propada zajedno i ugled i vlast obiteljska, štovanje i ljubav prama roditeljem, posluh prama svakomu poglavarstvu, sigurnost imetka i tolike druge liepe krieposti, bez kojih nema pravoga napredka na bolje ni dobre i uztrajne sreće družtvu čovječanskomu. U koje drugo vrieme se je čulo ili vidilo medju kršćani, što se sad i preveć puta čuje i vidi osobito po gradih, da se nekim ni živjeti neće, pa da si i sama nedorasla mladež bezumno i nemilo samoubojstvom život končava, ni Boga se bojeć, ni hajuć za sramotu i žalost roda i naroda? Odkad se je podigla ta búka i vika na duhovnički stališ, tako se je on omrazio mladićem u latinskih školah, da se sad neljubi gotovo nijednomu postati svećenikom. Da se zadovolji potrebi naše Tršćanske biskupije trebalo bi nam svako ljeto petnaest mladomisnika, a odsad u napredak biti će po jedan ili dva na godinu. Od petdeset miesta za naše žakne u Goričkom semeništu, ostati će prihodne školske godine već od četrdeset praznih. Istinita je stvar, i neda se sumnjati: do nekoliko godina, jedva svaka druga ili treća plovanija imat će svoga vlastitoga pastira, a po ostalih plovanijah i po kapelanijah prestati će propoviedanje rieči božje, podjeljivanje nebeskih darova i milosti po svetih sakramentih, poučavanje djetce u strahu božjem, i svake druge sladke utjehe, kojoj je izvor vjera Isukrstova. Neki misle, da će se dati zamieniti i nadomjestiti crkve školami a svećenici učitelji; je li će biti od toga sreće do vrh vreće?! Za one, koji još vjeruju u Isukrsta Sina božjega i u crkvu njegovu svetu, — a ima ih, hvala Bogu, velik, vrlo velik broj: za njih i za nas svećenike je to kruta žalost, i koliko nas god ima, svjetovnjaci i duhovnici, listom svi morali bismo se složiti i gledati, kako da obranimo biskupiju od tolike nevolje i nesreće. A kad mi svećenici sami nemoremo izliečiti te ljute i pogubne rane, od koje boluje naša biskupija, gledajmo, da ju mi barem ničim neozledimo ni otrujemo. Pomnjivim propoviedanjem, neutrudljivim poučavanjem djetce i mladeži u crkvi i školi, radostnim i podpunim ovršivanjem svih svećeničkih dužnosti, bogoljubnim i krjepostnim životom, uljudnim i čestitim ponašanjem, odjećom, koja se pristoji našemu stališu, neukorljivim drugovanjem s ljudi: u kratko, svim i svačim, što je Bogu i dobrim ljudem milo, gledajmo i nastojmo pribavit si, povećati i očuvati dobar glas i štovanje svih dobrih i poštenih ljudi. A što je onih, kojim smo za to krivi, što smo živi, što nas ima još na svietu, tješimo se riečmi sv. Petra: „Ako

budete ukoreni i porugani za ime Krstovo, blaženi ste! Jer slava, i čast, i kriepost, i Duh božji počiva na vami. Samo da nepostrada tko izmed vas kao zločinac, ili kao onaj, koji se mieša u tudje poslove. Ako tko postrada za to, što je kršćanin, neka se nestidi, već neka slavi Boga za to" (1. Petr. 4, 16—16.). Ako i imamo trpiti od nekolicine nepogodnih, neprimirljivih i opakih ljudi rug i progonstvo za duhovno naše poslanstvo, ta mi znamo dobro, a još propoviedamo to i vjernim, da se nesmiemo slaviti čim drugim nego: „križem, naukom i ljubavju Gospodina našega Isukrsta, po kojem nam je sviet propet i mrtav, i mi svietu" (Galat. 6, 14.). Što je već sviet pokvaren i izopačen, sve to već je nam svećenikom nastojati i truditi, vas naš život da bude sve podobniji uzoru i životu Isukrstovu. Nikakva strast ni zloba ljudska neka nas nesmuti ni predobije. Grdilo nas koliko mu drago mrzko nevjerstvo: prezirala nas još i već naduta oholost; netrpnja i mržnja progonile nas još i kruće: sve to veća nam je dužnost, stavljati svietu pred oči izgled pravih sluga božjih, koji čine dobro, preprieču ju zlo, prašćaju uvrjede, poučavaju neuke, tješe žalostne, pridobivaju Bogu griešnike, za svih mole se Bogu, ni na koga nemrze, a ljube sve i svakoga.

Sveti Paval je učio i napućivao svoga dragoga učenika, sv. biskupa Timoteja, kako mu se je ponašati, i što mu je činiti, da bude svojim vjernim pravi biskup, i izvrstan sluga Isukrstov, pak mu je uz druge liepe nauke i mudre naputke i ovo pisao: „Kad se sastaju vjernici na službi božjoj, preporučam ti najprvo, da se čine molitve i zahvaljenja za sve ljude, za kralje i za sve, koji su postavljeni na uzvišenu mjestu, da poživimo tih i miran život u svakoj pobožnosti i poštenju, jer je ovo dobro i prijatno Spasitelju Bogu našemu" (1. Tim. 2, 1—3.). Za to preporučam na koncu svoga pastirskoga lista i ja vam, ljubezni moji, da se i vi molite Bogu za sve ljude, a osobito za sva poglavarstva, i duhovna i svjetovna. Molimo dakle za sv. otca Pija devetoga, da ga Bog poživi, ukriepi i utješi, i da mu da doživiti željni konac sadanjega ljutoga neprijateljstva i progonstva zaručnice Isukrstove, svete katoličke crkve. Molimo za premilostivoga cesara i gospodara svoga Franja Josipa I. i svietlu obitelj Njegovu; dao mu Bog dugo i srećno živiti, i s mudrostju i pomoću nebeskom vladati i od svake nesgode i nesreće očuvati izručeno mu cesarstvo i sve narode, kojim je skrbni i ljubežljivi otac. Molimo i za sva druga poglavarstva, da ih Bog napuni svoga svetoga Duha, eda se mudro i pomnjivo, bogoljubno i po pravici staraju i trude za pravu korist i sreću svih i svakoga svojih podložnika. Preporučajmo Bogu sve pobožnike i pravednike, da bi napredovali sve do konca u bogoljubnosti i svetosti; a molimo se Bogu i za sve griešnike i za sve progonitelje svete vjere i katoličke crkve, da bi se jedan put opametili i povratili na put istine, pravice i spasenja. Prosimo Boga, da pošalje dovoljan broj mudrih i kriepostnih težaka u svoj vinograd, da dade vriednih svećenika našoj biskupiji, da ona procvate živom vjerom, kriepkim ufanjem i žarkom ljubavju božjom, pa da obilato urodi svakim rodom bogoljubnosti i straha božjega. Molite se Bogu, moji dragi, što već put i za mene, svoga biskupa, da zajedno i stado i pastir srećno pridu, kamo doći žele: u blaženi raj nebeski. „Bog svake milosti, koji nas je pozvao na vječnu slavu u Isukrstu: on da nas savrši, utvrdi, ukriepi i utemelji! Njemu budi slava i vlast va vjeke viekâ. Amen" (1. Petr. 5, 10, 11.).

U Trstu dne 26. Septembra 1875.

† **JURAJ,**
Biskup.

Viestnik.

Zagreb. Na imendan Njegova apostolskoga veličanstva cesara i kralja našega Franje Josipa I. služio je u prvostolnoj crkvi svečanu pontifikalnu misu biskup-provikar Janko Pavlešić. a prisustvovao je na čelu civilnim oblastim preuzvišeni g. ban. svećenstvo i drugi pobožni puk. Preuzvišeni g. nadbiskup, budući jako nahladjen, mogaše samo na svojem koru pribivati tomu svečanomu činu.

— Ovih dana razposlane su od strane nadbisk. duh. stola dvie okružnice na svećenstvo, koje se tiču pučkoga školstva. U jednoj se svećenstvu najavlja, da s 1. Listopada stupa u život novi školski zakon, koj na upravu zove druge organe nego-li biahu do sada; s toga „nadbiskupski duh. stol ugodnu dužnost vrši, što svemu područnomu svećenstvu kano bivšim svojim organom pučko-školske uprave izraziti može u ime Njegova Veličanstva zemaljske vlade iskreno osjećanu zahvalnost na požrtvovnom trudu, kojim je vršena do sada rečena uprava pučkih škola." Medjutim ipak, dok budu ponamješteni mjestni školski odbori i nadzornici, „pozivaju se gg. župnici prema zamolbi vis. kr. zem. vlade od 25. Rujna br. 4446, da do ustrojenja obćinskih školskih odbora službu svoju kod područnih škola i nadalje obavljaju s djelokrugom, koj je u didaktičko-pedagogičkom pravcu budućim mjestnim škol. nadzornikom namienjen naredbom vis. kr. zemalj. vlade od 8. Rujna br. 4069, za koju je već odredjeno, da se svakoj pučkoj školi dostavi."

U drugoj izdaje se „s pozivom na izjavu velike većine članova diecez. konferencije od 14. Rujna" naputak glede novoga škol. zakona. Župnici će obučavati djecu u nauku vjere, te se samo u najvećoj potrebi služiti pomoćju svietskih učitelja; a obučavati će, koliko više bude moguće, u opredieljenih za to urah, i po knjigah propisanih, nipošto po drugih. Osnova predavanja priobćit će se naknadno. Obuku tu nadzirat će redovito dosadanji podarkidjakoni u svojih kotarih. Župnici će paziti i na moralno stanje škole i o njem redovito preko podarkidjakona izvješćivati duh. stol koncem svakoga polulјeća; u izvanrednih slučajih odmah, da se kod vis.

zem. vlade uzmogne zlu liek potražiti. Propisi o polazku mise i prodike, izpoviedi i crkvenih obredih ostaju predbježno isti. Istom revnošću kako do sada „nastojat će župnici, kano rodjeni članovi obćinskih škol. odbora oko materijalnoga stanja škole, jer do toga stoji velikim dielom napredak škole, a tim i dobro ne samo crkve nego i ciele zemlje, kojoj su svećenici ove nadbiskupije i dušom i tielom pravedno privrženi." „Napokon se ovaj duh. stol od zasvjedočenoga rodoljubja svećenstva ove nadbiskupije pouzdano nada, da će župnici čast mjestnih škol. nadzornika, kad im ju god županijska oblast podieli, primati, ter svoju dužnost i u didaktičko-pedagogičkom pravcu u granicah zakona saviestno izpunjavati." „Opažene nedostatke moći će župnik učitelju na uvaženje priobćivati. i po potrebi lieka kod županijskih školskih nadzornika tražiti" nedvojbenim samo nedostatkom. „Medjutim ova će djelotvorna radnja znatno uzmaknuti na školah s dva ili više učitelja, jer ona onda prolazi na ravnajućega učitelja."

— Čitateljem ovoga lista poznato je, dokle je pitanje o premještaju iz Djakova bosanskoga redovničkoga sjemeništa dospjelo, kada je preuzvišeni g. ban na interpelaciju zastupnika dra. J. Brlića u saborskoj sjednici u Lipnju o. g. odgovorio. Činilo se, da će bosanski redovnici prinuždeni biti u Ostrogon preći, kano što je ugarska vlada, podupirana ministarstvom vanjskih dielâ, željela. Ali nakana ova razbi se o odporu preuzv. g. biskupa bosanskodjakovačkoga i bosanskih Franjevaca, koji nisu nikako mogli uvidjeti, za što se redovnička mladež goni tako daleko od Bosne. Redovnička naime država bosanska očitova pismeno u Rimu i u Beču, da nije voljna poslati svoje omladine na odgoj u Ugarsku; te da ju voli pridržati u Bosni, ako nemože ostati u Djakovu ili u obće u Hrvatskoj i Slavoniji. Na to je iz Rima nedavno stigla rešitba, da se sa strane sv. stolice neima ništa proti tomu, da se bosanska redovnička omladina i nadalje u Djakovu odgaja. Uslied toga prijavljeno je, kako iz pouzdana izvora čujemo, prije nekoliko dana preuzviš. g. biskupu u Djakovo. da se omladina onamo iz praznika opet vraća. S druge strane skrbljeno je u hrvatskom zemaljskom proračunu, da podpora od 5.000 for. nepresahne. I tako se vraća bosanska omladina u krilo, koje ju iz prvoga početka toli nježno i otčinski njegova. Tiem je uklonjen udarac, koji bi i preuzvišenoga g. biskupa i bosanske starješine bio razcvilio.

— Dne 2. o m. služio je jubilarnu misu prečast. g. Stjepan Pogledić, predstavnik glogovnički i župnik sv. Marka u Zagrebu, i tom prilikom svojoj župnoj crkvi poklonio 1000 for.

— (Imenovanje.) Nj. preuzviš. ban imenovao je bivše učitelje vjere na kr. preparandiji u Zagrebu Jurja Šimončića i učitelja vjere na gradskoj višoj djevojačkoj učioni u Zagrebu Ambroza Grdića učitelji vjere i to prvoga na preustrojenoj kr. mužkoj preparandiji i s njom spojenoj vježbaonici, drugoga pako na novoj kr. ženskoj preparandiji i s njom spojenoj vježbaonici u Zagrebu.

Česka. U Budjejovicah obdržavana je 22. i 23. diecezanska synoda, na koju se je pod predsjedničtvom biskupa Ivana Valerijana Jiřsika sastalo do 80 svećenika. Koliko se doznaje, izdala je preko 20 konstitucija, koje se tiču crkvenoga života, svećeničkoga službovanja i života, dielâ kršćanske ljubavi, njegovanja bogoslovnih znanosti i crkvene umjetnosti. Medju ostalim preporučena je svećenstvu pražka „krsćanska akademija" za crkvenu umjetnost, „sbor kršćanskih matera", koji je po Francezkoj i Njemačkoj mnogo razširen i spasonosno djeluje: da matere svoju veliku zadaću odgoja u duhu kršćanskom prosvietljeno i revno vrše. Odmah se dogovori nekoliko svećenika, da će od nove godine izdavati list, unapredujući svrhe pomenutoga sbora. Listu će biti ime „Ludmila." Govor biaše i o materijalnom stanju svećenstva, komu je posljedicom memorandum na mini starstvo, da je ustanovljena 4. Travnja o. g. ministerijalnim dekretom kompetencija od 600 for. za župnika i 300 for. za kapelana (izvan gradova i većih miesta) premalena. i da se izjednači s kompetencijom ustanovljenom u dolnjoj Austriji od 1000, dotično 500 for. — Biskup vodjaše razpravu obzirno, dopuštajući podpunu slobodu govora. Obeća da će Deo favente poslie tri godine opet sinodu držati.

Pruska. Kako piše „Posener Ztg." kraljevski je administrator biskupije naložio predstojničtvu crkve, da prepoštu Szuszczynskomu, koj je prešao k starokatolikom i nadalje izplaćuje dohodke njegove prebende. — Iz „Schles. Ztg." doznajemo, kojoj vrsti ljudi spada Szuszczynski. Čitamo najme, da je g. ekskanonik Joseph Sylvester Szuszczynski starokatolički prakršćanin! pošto se je sretno oviенčao civilnom ženitbom, dne 19. o. m. bez svake neprilike i crkvenu posvetbu dobio od starokatoličkog župnika dra Watteriсha u Baselu. Pak takove vrsti ljudi nagradjuje „kraljevski" administrator biskupije katoličkimi prebendami!

Družtvo sv. Jeronima.

U člane I. I. reda. Milošević Tomo, trg. u Vukovaru. Bogović Tomo Tomin, gim., Linardić Anton, seljak i Redeova Jermana, gosčna u Dobašnici na otoku Krku. Bunjik Kolom., šumar I. kot. brodske imovne obćine iz Trnjana. Kurjaković Fr., zast. imovne obć. brodske u Privlaci. Ivković Glišo c. k. kot. kanc. u Vrginmostu. Ferkić Žiga, uprav. župe u Belovaru. Bartolović Gjuro, škol. mjestni nadzor. u Goli. Komes Josip, duh. pom. u Goli. Grla Marko u Makarskoj. Obćina Bedenica. Učiona Moravečka. Učiona Vugrovačka. Ivanić Mirko, duh. pom. u Marija Bistrici. Marko iz Petruševca župe Resnike.

Iztekao je i treći četvrt. Molimo p. n. gospodu, koja nam još predplatu duguju, da ju čim prije namiriti izvole.

Urednik Dr. Juraj Posilović.

Tiskom Dragutina Albrechta.

nenavidnosti, ubijstva, svadje, lakomstva, zloćudnosti; da budu šaptači, bogomrzki opadači, oholonje, hvališe, zlikovci, nepokorni roditeljem, nerazumni, neuredni, neljubavni, neprimirljivi, nemilostivi. Premda su poznali božju pravdu, ipak nisu razumjeli, da zaslužuju smrt, koji to čine, ali ne samo oni, koji to čine, nego i oni, koji i pristaju uz one, koji to čine", (Rimlj. 1.). Iz ovoga razabiremo, koli otrovnim rodom radja nevjerstvo i bezbožtvo, i da bi sad sploh ljudi zavrgli vjeru svetu i strah božji, za stalno bi postali, kakovi su bili Rimljani u vrieme sv. Pavla. Luduju i varaju samih sebe i drugih, koji misle i govore jedan drugomu: Nam, ljudem naučenim, izobraženim i čestito odgojenim dosta je naše znanje, značajnost i poštenost naša, da se držimo družtvenog reda, gradjanskih zakona i poštena ponašanja, a neuki i sirovi puk valja držati na uzdi vjerom u Boga i strahom od pakla, da neustane na nas i naš imetak, i da nam bude pod posluh. Ti mudriaši neznadu valjda ovih rieči mudroga Solomuna: „Kakvi su poglavari, takvi su i podložnici, i kakov je ravnatelj kojega grada, takvi su i gradjani" (Crkv. 10. 2.). I u prostom puku se je sad mnogim nekako počelo vrtiti u glavi; i oni bi radi napredovati po gospodski, pogospodit se, da upiru oči u visinu, na osobe bogate, odlične i uzvišenije od sebe, po priliki kako gledaju na uru na zvoniku, da si po njoj svoju uru naravnaju: i napokon vladaju se po izgledu onih, za koje misle, da su mudriji i razboritiji. Nebi-li ovi propovjedalci nevjerstva sebi i drugim bolje učinili, kad bi dobro proučili ove rieči Solomunove: „Tko sije bezakonje i bezbožtvo, žeti će muku" (Prič. 22, 8.). U istinu, tko podkapa i ruši vjeru, tko govori, da je čovjek potekao od živine, pa da on nije drugo nego pusta živina, samo razumnija od druge živine, i da zanj sve konča, kad umre: tko te i takve krive i bezbožne nauke sije med ljudmi, bilo riečju ili pismom, on podkopava i ruši jedini stanoviti temelj družtva čovječanskoga i sreće njegove, te je najgori neprijatelj rodu čovječanskomu. Ali čujem, da mi neki prigovaraju: kad se to i tako govori ili piše o stvarih, koje spadaju na vjeru i bogoštovje, nemisli se svakda tako zlo i opako. Govori se za šalu, da se što reče, za zabavu, a piše se, jer što takva mnogi čitaju radi, i plaćaju dobro; a gdjekoji veli, da bi mi već platili oni, kojim se to daje na žao, pisao bih po njihovoj želji, pa bih i vjeru zagovarao i branio. Recimo, da je u tom nešto istine, i da se mnogo toga govori već s lahkoumnosti nego-li s opačine i zlobe, a da se piše samo radi dobitka: ipak nebi to nikad bilo bez težkoga grieha i velike škode za bližnjega, jer stoji pisano: „Neuzmi natašće ime Gospodina Boga svoga, jer neće pred Bogom biti prav, koji uzme ime njegovo uzalud" (2. Moj. 20, 7.). „Nevarajte se; Bog se ne da ružiti; jer šta čovjek posije, ono će i požeti" (Galat. 6, 7.). I još stoji pisano: „Težko svietu od sablazni i smućne! Jao si ga čovjeku, kroz kojega dolazi sablazan! (Mat. 18, 7.). Juda Iškariot je izdao Sina božjega samo za pogani dobitak, i da bi mu bio tko ponudio samo jedan srebrnjak više, valjda nebi ga bio izdao; ali je Isukrst rekao zanj: „Težko onomu čovjeku, koji izda Sina čovječjega! bolje bi mu bilo, da se nije rodio onaj čovjek" (Mat. 26, 24.). — Znam, da će mi neki za ove opomene učiniti, što je već mudri Solomun rekao: „Ako učiš podsmjehača, osramotit će te, i ako pokaraš bezbožnika, rugat će ti se" (Prič. 9, 7.). Ali ja učim i opominjem one, koji vjeruju Boga; govorim navlastito svojim vjernim katolikom, pa se ufam, da će se izpuniti i ove rieči Solomunove: „Karaj mudra čovjeka, i ljubit će te; kaži mudromu, i bit će još mudriji; pouči pravednoga, i znat će više" (Prič. 9. 8, 9.). Budite dakla mudri, moji dragi, i dajte se opomenuti! Slobodno bilo drugim, izmišljati si drugoga, boljega Boga prema želji njihova pokvarenog srdca i uma, a mi stojmo hrabro uz slugu božjega Jozua, i zajedno s njim odlučimo tvrdo, i recimo često put: Ja i moj dom služit ćemo Bogu svojemu!

Duhovni naš život osnovan je i utvrdjen na temelju vjere, po kojoj držimo i vjerujemo stanovito i bez ikoje sumnje, što je Bog po svetih ljudih, i navlastito po svojem Sinu Isukrstu rodu čovječanskomu javio i odkrio, i našoj svetoj crkvi izručio, da ona te svete istine čuva i uči sve do konca svieta. Taj dar nebeski prispodablja Isukrst mnogocienu biseru; „kad ga nadje trgovac, prodade sve svoje imanje, da si ga kupi" (Mat. 13, 45.) Doista moramo radje izgubiti sve svoje nego li svetu vjeru, jer je ona naše najdragocjenije dobro na svietu. Vjera je svjetlo nebesko, koje nam svieti u mraku ovoga svieta. Bez vjere mi nebismo znali, ni odkuda ni od koga smo došli, ni za što smo na ovom svietu, ni što će biti od nas po smrti. Po vjeri samo poznamo pravo Boga i otca svoga, ovaj sviet i same sebe, početak i glavni cilj ili namjeru svoju, za koju smo na svietu. Vjera prosvietljuje nam razum, posvećuje nam život, i tješi i kriepi nas u svakoj tuzi i nevolji, i u sám skrajni čas našega života. Pravo i vrlo liepo veli sv. Lovro Justinian: „Vjera sveta nada svako je bogatstvo i dostojanstvo na ovom svietu. Vjera privodi griešnike k spasenju, sliepim na umu prinosi vid, nemoćnim na duši zdravlje, kršćenjem očišća od ljage iztočne, podiže vjerne, kad posrnu, podaje pokornikom stalnost, pomaga pravednikom u svetosti, ovjenčava mučenike, djevicam, udovam i sploh vjernikom čuva čistoću od srdca, oruža duhovnike svetom vlasti, i privodi sve k bašćini vjekovitoj, u družtvo blaženih izabranika božjih na nebesih" Vi, moji dragi, primiste od Boga ovaj neocjenivi dar nebeski bez ikoje svoje zasluge; rodiste se od vjernih roditelja; na ovu vjeru biste kršćeni i pridruženi crkvi božjoj; u njoj poučavahu vas za vaše mladosti posvećeni sluge božji, neprestano uče vas oni u dan nedjeljni i svetačni; vi ste sini svete majke, katoličke i apostolske crkve. O da bi svi listom pravo poznali i cienili ovaj veliki dar božji, nad koji nema ni većega ni dragocjenijega, i da bi zanj svakda Bogu dostojnu hvalu uzdavali! Dičite se i slavite svojom svetom vjerom;

doista imate i čim. Nego, moji dragi, dobro pamtite, da se imamo pravo služiti svakim darom i svakom milostju nebeskom. Od vjere postaju za nas mnoge i svete dužnosti. Koliko tko ovršuje ove svete dužnosti, toliko i ne već je on dostojan ovoga dara nebeskoga, i toliko će si ga unapredak obraniti i očuvati. Mlakost u izpunjivanju dužnosti. koje nam vjera zapovieda; nehajstvo i nemar, kad se te dužnosti prekrše i propuste: ta mlakost i ta nemarnost su očit i žalostan znamen vjere slabe i propadajuće. Takvi nevoljni mlitavci i neharnici budu sve to mrzliji, nepomnjiviji, nezahvalniji, grješniji i nedostojniji vidjela nebeskoga, dokle se ono najzad posvema neugasi u duši, pa mlakonja i nehajljivac nepropadu u strašni jaz nevjerstva i bezbožtva, od kojega poteče napokon ona ljuta i gadna mržnja na vjeru i crkvu Iskrstovu, koje su puni neki odpadnici i izdajnici, bjesni neprijatelji vjere svojih otaca i roda svojega. Drugi ljudi štuju svoju vlastitu vjeru, pa i oni isti izmed njih, koji ju izgubiše, i nevjeruju više, što vjerovahu njihovi praroditelji, nepsuju na vjeru svojih starijih, jer ih je stid ružiti svoje praotce, i žalostiti one, s kojimi su svoji po krvi i po imenu vjere. Da bi se barem u njih ugledali oni lažni katolici, kojih nije volja ni odreći se očito pred svietom katoličke vjere i crkve, niti prestaju huliti na nju. Koji putuju po svietu, poviedaju, da se šta takva niti vidi niti čuje od ljudi kojegod vjere. Bog zna, za što to dopušta; morda za to, da izkuša svoje odabranike. Čini se, da se je Gospodin latio lopate, pa da čisti svoje gumno; pšenicu da skuplja u svoju žitnicu, a pljevu da ostavlja, neka je raznosi oluja sadanje ljudske vrtoglavice, poplavica sadanje pokvarenosti i nevjerstva. Nebeski vinogradar triebi i plievi vinograd svoje crkve; bez pomilovanja odrezuje suhe loze, i zabacuje ih, a zdrave obrezuje i čisti; one plaču od reza, ali će uroditi obilatim plodom bogoljubnosti i svake krieposti kršćanske. Sadanje pogibelji, suprotive i progonstva probudiše i razbodriše već u mnozih katolicih oslabljelu vjeru i razžariše ohladjelu ljubav prama Bogu i svetoj crkvi, i sve to krjeplje spajaju i vezivaju jednoga s drugim, i sve skupa sa svetim otcem, namjestnikom Isukrstovim u Rimu. Sad je vrieme razdvojenja i lučenja vjernih od mlakih i nevjernih. Kao u početku, tako je i sada: „Gospodin postavljen, da mnoge obori, i mnoge da podigne u Izraelju, u stadu svojem, i on je znak za to postavljen, da se odkriju misli u mnogih srdcih.“ (Luk. 2, 34.) Za to. moji dragi, branite od nevjerstva sebe i svoje domaće. Gledajte, da vam neoslabi ljubav za božanstvenoga Spasitelja, za nauk i crkvu njegovu. Nitko da nemisli, da će obraniti ni sebe ni svojih dragih, ako gleda prekriženih ruku sadanju ljutu borbu na vjeru i crkvu Isukrstovu, ili ako se samo malo i slabo opire nevjerstvu. Tko se stidi svoje vjere, tko prepušća s oholosti ili da ljudem ugodi, što mu vjera zapovieda; koga je strah: „dati odgovor svakomu, koji ga zapita za vjeru i nadanje“ (1. Petr. 3, 15.), i posvjedočiti za istinu nebesku, kad je tomu sgodno vrieme: toga će za cielo podkopati i potopiti valovi sadanjega nevjerstva. Tko misli, da smie biti nepristran, da mu netreba biti ni za vjeru ni za nevjerstvo, tomu će nevjerstvo do malo ugasiti u srdcu luč vjere Isukrstove. Od derućih potoka i poplavice brane se ljudi, podižući i gradeći tvrde nasipe od zemlje i kamenja. I vi, moji dragi, činite tako. Poplavom otrovnih knjiga i novina navaljuju na vas neprijatelji vjere i vašega spasenja, i gledaju uljezti u vaše kuće, okužiti srdce i um sinom i kćerim vašim; otrov njihov dopire već do malenih miesta, siromašnih sela, i samotnih kućarica. Branite se! za svoj dobar i mučno stečeni novac nekupujte si ubitačnoga otrova. I kad bi vam ih na dar davali, neuzmite ih; platili biste ih preskupo cienom svoje vjere. Ima dosta knjiga dobrih i punih liepa i koristna nauka; za što biste iskali duši hrane otrovom pomiešane? Navlastito vi, štovani roditelji, pazite dobro na svoju djetcu; odgajajte ih skrbno i u strahu božjem, i gledajte da im nitko vjeri nenahudi. Vam ih je Bog izručio; već su oni njegovi nego li vaši; za njih ćete morat njemu odgovoriti na božjem sudu. Upravljajte ih pravim putem pobožnosti i krieposti k Bogu u raj, da budu vam sini ljubežljivi, otačbini valjani gradjani, crkvi vjerni udi i hrabri izpoviedalci. Je li se itko od vas, dragi moji, zato kad kajao, što je bio pobožan i bogoljuban? O pouzdano nije nijedan, jer su istina ove rieči sv. Pavla: „Pobožnost je koristna za svašto, i ima obećanje za život sadanji i vjekoviti“ (1. Tim. 4, 8.) Za to gledajte, da ne nestane iz vaših kuća jedne bogoljubne navade za drugom. Vaš stan neka se posvećuje zajedničkom pobožnom molitvom, bogoljubnim ponašanjem i mudro upravljenim trudom i poslovanjem. Vjera kršćanska je najprvo mudro i pravo osnovala i uredila domaći obiteljski život, i da bi propala vjera kršćanska, nestalo bi i prave sreće u obitelji. Skupljajte se, kako je to bila nekda liepa navada, barem u večer sa svojom djetcom i družinom, na pobožnu molitvu u svojih kućah, svetkujte blagdane, čistite se svetotajstvom pokore, kriepite se najmanje o vazmu nebeskim kruhom Tiela Isukrstova, i svojim vlastitim izgledom učite svoje domaće, kako imaju hoditi putem pobožnosti, krieposti i poštenja, da nebudu poslje zavedeni na put sramote, opačine i grieha, nego pored svih pogibelji na ovom pokvarenom svietu da se očuvaju stalni u vjeri i bogoljubnom ponašanju, i s vami skupa da dostignu napokon željenu plaću za vjeru i vjernost svoju u raju nebeskom.

O moji dragi! ukorenite se tvrdo u spasiteljnom temelju Isukrsta i svete crkve njegove. Za to nastojte sve bolje i bistrije poznati Boga, spasenje roda čovječanskoga po Isukrstu, njegovu svetu crkvu, uzvišeni nauk njegov, i sve svoje dužnosti svaki po svojem stališu. Ah mnogi katolici znadu slabo ili baš ni malo nauk vjere katoličke, pak to i je najveći uzrok, što mnogi vrlo krivo misle i govore o duhovnih ili crkvenih stvarih, što su slabi i nestalni kao trska, koju svaki vjetar savija, što se srame svete katoličke crkve, najuzvišenijega i najmu-

vedno hodjaše pred menom, Bogom svojim, i mnoge odvrati od grieha“ (Malah. 2, 6. 7.). Bog pozva ga k sebi, da ga ovienča neuvehlim viencem slave nebeske za mnogoljetne i težke skrbi i trude, i za izvrstne kršćanske i pastirske krieposti njegove. Blagoslovljena i vječna mu pamet! Sve na svietu se mienja, ali Bog i istina njegova ostaju va vieke.

Sveti Grgur papa veli: „Biskupska služba bila bi i za angjelska pleća pretežka“. To je bilo svakda tako, a u sadanje vrieme je to breme za to još težje nego drugda, što je neki čudan duh zavladao sad po svietu, koji se protivi duhu božjemu i vječnim istinam. Znam, da si nisam olakčao breme, što sam prešao iz jedne biskupije u drugu. Prava istina su ove rieči poznatoga pobožnika: „Križ nam je svudar pripravljen, i svakdjer nas čeka, pošli mi, kamo nam drago, i dokle god budemo živi, s križem nećemo se nikda razprtiti. Neostaje tad druga nego da svaki nas nosi strpljivo svoj križ do volje božje“ (Stope Krst. II. knj. 12. gl.). Komu Bog uprti križ, onomu daje i jakosti, da ga uzmogne strpljivo nositi. I uprav to mi je sladka utjeha. Bog zna, da nisam ja nikad poželio biskupske časti, i da sam ju pred osamnaest godin' primio samo s posluha prama svojim zakonitim poglavarom, jer sam mislio, pokoreć se njihovoj volji da se podlágam božjoj volji i odredbi. Oni isti preuzvišeni poglavari, koji me poslaše onda u Poreč, šalju me sad k vam, mila braćo, i za to se smiem zajedno s vami nadati, da je to božja volja. Ovršila se dakle na meni ta sveta volja božja, bilo to u časti ili u sramoti od ljudi, u pokoju ili u borbi, u dobroj sreći ili progonstvu! Pouzdajuć se samo u sveto ime Gospodina Boga i u obećanja njegova zasjedam na biskupsku stolicu Tršćansku i Koparsku, na kojoj su sedjeli toliki muži mudri, pobožni i sveti, a nepouzdam se ni u mudrost ni u jakost svoju: „Nego podižem oči svoje gori, odkud se pomoći nadam“ (Psalam 120). Ja znam, uzvišeno biskupsko dostojanstvo da je od samoga Gospodina našega Isukrsta: za to pored sve slaboće i neizvrstnosti moje nadvladala u našoj biskupiji milost i moć božja! A uzdam se i u vas, moji dragi, u vašu ljubav i strpljivost, u vaše molitve, i u preporuke i prošnje preblažene Djevice i Bogorodice Marije, svetih odvjetnika sjedinjenih biskupija, i svih izabranika božjih. Uz to milo pouzdanje tješi i kriepi me još i misal, što ja prihodim k vam, ljubezni moji, ne kao tudjinac k tudjim, ni posve nepoznat k nepoznatim, jer sam ja u Tršćanskoj biskupiji ugledao vidjelo ovoga svieta, svoj vraćam se k svojim. Zato se tim većma nadam vašoj ljubežljivoj strpljivosti. U ostalom, ugoditi svim i svakomu, to nemore, a većput ni nesmije sluga božji, jer se je i njemu pokoriti zapoviedim božjim i crkvenim, kojih nesmie ni po svojoj vlastitoj volji ni po želji budi koga izvraćati i prekrojivati na svjetsku, nego ih ima cjelovito i potanko ovršivati. Za to je i rekao sv. Paval apostol: „Da bih ja ljudem ugadjao, nebih bio sluga božji“ (Galat. 1, 10.).

Kad je sluga božji Jozue već star bio, te mu se približi vrieme da umre, sabra sva plemena Izraelska u Sihemu, starešine i glavare, sudce i upravitelje, pripomenu svemu narodu svakolika dobra, koja je Bog učinio njim i otcem njihovim od starine, pa dovrši svoj liepi govor veleć: „Za to sada bojte se Boga, povrzite bogove, kojim ste služili u Egiptu, pa služite Gospodinu. Ako vam nije drago služiti Gospodinu, izberite sebi danas, komu hoćete služiti, *a ja i moj dom služit ćemo Gospodinu.* A narod odgovori i reče: nedaj Bože, da ostavimo Gospodina, pa da služimo drugim bogom; jer Gospodin Bog naš, on je izbavio nas i otce naše iz Egipta, iz doma robskoga, i on je učinio na naše oči velika čudesa, i čuvao nas putem, kojim smo hodili, i učinio nam je dobra nebrojena, i mi ćemo služiti Gospodinu, jer je on Bog naš. Tako učini Jozue zavjet s narodom u onaj dan, i upisa sve ove rieči u knjigu zakona božjega, i uze velik kamen, i podiže ga onde pod hrastom kod svetinje Gospodinove, i reče svemu narodu: Evo ovaj kamen neka nam bude svjedočanstvo, da nebiste slagali Bogu svojemu“ (Joz. 24.). — Tvrdje još i uztrajnije nego-li su bile ove rieči uklesane u onom kamenu, napisao je sam Bog svojom mudrošću i ljubavju u živom srdcu i u duši čovječjoj: *da On je*, i svako dobro da nam je od njega. To nam dokazuju one rieči, koje je Bog rekao puku Izraelskomu: „Zapovied, koju ti ja danas dajem, niti je visoko ni daleko od tebe. Nije ona na nebu, da rečeš: Tko će nam se popeti na nebo, da nam ju skine, i kaže nam, da bismo ju tvorili? Niti je ona preko mora, da rečeš: Tko će nam otići preko mora, da nam ju donese, i kaže nam ju, da bismo ju ovršivali? Nego ti je vrlo blizu ova rieč i zapovied: *u srdcu tvojem je*, da bi ju tvorio i vršio. Jer ja ti zapoviedam danas, da ljubiš Gospodina Boga svoga, i hodiš po putovih njegovih, i držiš zapoviedi njegove“ (5. Mojs. 30, 11—16.). O da, Bog je u istinu; to srdačno osvjedočenje je od samoga početka svojstvo ili vlastitost čovječje, duše (Tert. proti Marc.). Svi narodi, koliko ih je god bilo na svietu, i koji su sada na njem: svi su vjerovali i vjeruju u Boga, gospodara svemu svietu, ako si ga i nisu svi jednako mislili, te svjedoče svi jednim glasom za vjeru u Boga, stvorca svemu svietu. — Još je i druga knjiga, koju je napisala božja desnica, i u njoj čitamo ono isto, što i u srdcu i duši svojoj o Bogu. Sveti Paval apostol je pokarao sliedećimi riečmi neznabožce u Rimu: „Gnjev božji s neba odkriva se na svaku bezbožnost i nepravdu ljudi, koji zaustavljaju istinu nepravednimi djeli. Jer što se na Bogu nemore viditi, od postanja svieta može se to poznati i viditi na stvorovih božjih, to jest: njegova vječna moć i božanstvo, radi čega nemaju izgovora“, da nisu krivi, što su bezbožni (Rimlj. 1, 18—20.). Bog je čisti duh, za to nemore ga viditi tjelesno oko čovječje, ali svemogućstvo, mudrost, dobrotu i druge preuzvišene vlastitosti božje vidi i pozna razum čovječji u svih stvorovih, u uzdržavanju i premudrom vladanju svega svieta.

Liepo je rekao sv. Ciprian biskup i mučenik: „Oda svih grieha najveći je taj, kad ti čovječe nećeš da poznaš i vjeruješ Boga, kojega nemoreš nepoznati.“ — U ovih dvih knjigah: u nutrinji svoga srdca i u knjizi božjih stvorova čitali su i radovali se, i Bogu pristojnu čast i hvalu podavali jur u najdavnije vrieme mudri i sveti muži. Pobožni Job govori liepo: „Zapitaj živinu, razmišljaj, kako je mudro stvorena, i ona će ti odgovoriti, ili ptice nebeske, pa će ti kazati, ili razgovaraj se sa zemljom, i naučit će te, i ribe morske će ti povjedati: tko nezna, da je sve to učinila ruka Gospodinova“ (Job. 12, 7—9). Pun čuda i vas uzhićen pjeva Bogom nadahnuti kralj David: „Nebesa pripoviedaju božju slavu, i djela ruku njegovih razglašuje svod nebeski. Dan javlja danu i noć oznanjuje noći. Neima jezika ni govora, gdje se nebi čuo glas njihov“ (Ps. 18, 1—3.). I drugdje: „Gospodine, Gospodine naš! veličanstveno-li je ime tvoje po svoj zemlji! Podigao si sebi slavu više nebesa. U ustih male djetce i koja sisaju činiš sebi hvalu nasuprot neprijateljem svojim, da zamukne neprijatelj i zlobnik“ (Ps. 8. 1. 2.). O da bi zamukli jedan put neprijatelji božji, i dali Bogu čast i slavu, koja ga ide! — A pošto se je pak po prvom griehu uzmutilo i pokvarilo srdce čovječje, i oslabio i zamračio se razum čovječji, te nije već poznao pravo i čisto vječne istine božje, napisa milosrdni Bog po Duhu svetom još jednu knjigu, sveto pismo, koje nas uči evo ovako: „Bog, koji je nekda mnogo puta i različnim načinom govorio našim otcem po prorocih, on je govorio i nam u posljednje vrieme po Sinu svojem, kojega je postavio nasljednika svemu, kroz kojega je i sviet stvorio. On je sjajnost slave i obličje božjega bitja, i uzdržava sve svojom mogućom riečju, i on nas je očistio od naših grieha, sjede s desne strane priestola veličanstvenoga na visini, pošto je Bog posvjedočio zanj darovi nebeskimi i različnimi čudesi, i razdjeljivanjem Duha svetoga po svojoj volji“ (Ebr. 1. 2.). I sam Sin božji je rekao: „Ja se za to rodih, i za to dodjoh na sviet, da posvjedočim za istinu, i svaki, koji ljubi istinu, sluša moj glas“ (Iv. 18, 17.). Ali pored svega božjega odkrivenja punog nekonačnoga milosrdja i neizmjerne ljubavi nisu ipak još umukli neprijatelji božji, dapače uprav u sadanje vrieme podižu bogomrzki svoj glas većma nego ikad prije: „Ustaju i skupljaju se na Gospodina Boga i na Pomazanika njegova“ (Ps. 2.), i gledaju razkinuti veze vjere i straha božjega, koji spajaju s Bogom rod čovječanski. Dokazivati, da je to istina, da sad mnogi ustaju na Boga, i gledaju zatrti vjeru u njega i u Sina njegova Isukrsta: to dokazivati, bilo bi svejedno kao sipati sol u more, da se osoli. Treba reći istinu, ako i je ona žalostna i sramotna; nam svećenikom je to sveta dužnost, pa rekli nepobožnici i nevjernici, što im drago. Ima sad svudar ljudi pokvarenà i izopačena srdca i uma, koji su propali u skrajno bezbožtvo, te podkapaju temelj vjeri i bogoštovju kršćanskomu. Stari Grci su pričali o nekih velikanih, ljudih velikih kao gore, te su poviedali, da se oni gorostasi podigoše na samoga Boga, da ga prorenu iz raja nebeskoga; a neki sadanji velikani, gorostasni oholonje, ljudi, koji misle, da znadu sve i još nešto već: ti mudriaši uvrtali su si u glavu, da moraju i doista da hoće prognati iz čovječjega srdca svemogućega, vječnoga Boga, i s korenom izčupati iz duše čovječje vjeru u Boga i strah božji. Kako može čovjek propasti u strahoviti jaz tolike opačine, to nam kaže sv. pismo, koje veli: „Uzrok, s kojega se čovjek odriče i odmeće Boga, je oholost, s koje mu srdce ostavlja onoga, koji ga je stvorio, i koji je zanesen oholostju, bit će pun prokletstva, i oholija će ga pogubiti“ (Crkv. 10, 14. 15.). Ti sveznalice i oholice buncaju i luduju govoreći, da nema ni Boga, ni raja, ni pakla. Da si čovjek pribavlja novaca i dobara zemaljskih, pa da ih uživa, da si ugadja i da se veseli: za to samo, buncaju oni, da je čovjek na ovom svietu. Za te pakostnike je rekao već kraljevski pjesnik David: „Bezumnik veli u svôm srdcu: nema Boga. Nevaljali su, gadna su jm djela: nema nikoga izmed njih, da čini, što je dobro.“ (Ps. 13, 1. 2.). A sv. Paval veli, da je tim izrodom čovječanskoga pokoljenja: „Trbuh njihov Bog, i slava u sramoti“ (Filiplj. 3, 19.). — Ako svako drvo radja rod prema svojoj vrsti i naravi, neće-li morda biti roda i od ovih bogopsovnih nauka i hula, kojimi se u sadanje vrieme toliko put Bog uvrjedjuje, i priprosti ljudi, a kadkad i mala djeca smućuju? Tko je rekao: „Vjeruj u jednoga Boga“, on isti je rekao i ovo drugo: „Poštuj otca i majku, neubij ni sebe ni bližnjega svoga, neučini preljubodinstva, nereci kriva svjedočanstva“, i sve drugo, čim se brani život, imetak i poštenje naše. Prva zapovied božja, vjera u Boga sveznajućega i svetoga, ona je osnova i temelj svim drugim zapovjedim; zavrže-li tko prvu zapovied, vjeru u Boga: na čem će mu stati, o što će on osloniti sve druge zapoviedi to božje to čovječje? Koji narod je bio velik, mogućan i čestit, a da nebi bio vjerovao u Boga, stvoritelja svemu, i nadao se od njega plaći za dobra djela, a bojao se kazni za zla u vječnosti? Kad je rimljansko cesarstvo, najmogućnije od svih, kolikogod ih je bilo do sad na svietu, kad je ono najveć propadalo? To biaše onda, kad nestade u Rimu svake vjere u stvorca i vladatelja svieta i svake ćudorednosti. Kako su onda Rimljani svi sploh živili, to nam povieda sv. Paval evo ovako: „Kad su poznali Boga, nisu ga proslavili kao Boga, ni zahvalili mu, nego su poludili u svojih mislih, i potamnilo je nerazumno srdce njihovo. Kad su se ponosili i oholili, da su mudri, poludili su, i pretvorili vječnoga Boga u stvorove. Za to ih je Bog ostavio željam njihova srdca, nečistoćam, da se oskvrnjuju njihova tjelesa medju njimi samimi, koji su pretvorili istinu božju u laž, i poštovali i posluživali stvar mjesto stvorca, koji je blagoslovljen na vjeke. Amen. Za to ih je ostavio Bog nerazumnim slastim. I pošto nisu marili poznati Boga, zato ih je Bog predao njihovu pokvarenomu umu, da čine, što nevalja, da se napune svake nepravde: bluda, zloće, lakomstva, opačine; da budu puni

Broj 41.] U Četvrtak, 14. Listopada 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

[illegible] spiritizmu.

(J. R.)

Medju pitanja, koja danas vuku na se pažnju mislećih kršćana, spada bez dvojbe i pitanje spiritističko. O tom je pitanju imao prije deset godina razloga pisati u ovom listu pokojni Šimun Balenović, koj je bistrim okom previdio, koliko je pogibeljan spiritizam pravomu kršćanstvu, kad je napisao znamenite rieči: „vidi se, da taj nauk prieti sviet dovesti u najružniju smutnju i tminu. Vidi se i to, da crkva i država taj pokret nesmiedu prezirati kao ništetan. Zadati će on i jednoj i drugoj posla.“ Od onoga časa taj se je pokret silno razmahao, spiritizam je pod svoj barjak sakupio množinu sljedbenika i to ne samo od slaba spola, nego i od muževa priznane učenosti. Dosti budi spomenuti, da se je poslje mnogogodišnjega traženja tomu nauku priznao čuveni Alfred Vallace, koj si je stekao veliko ime kano zagovornik Darvinove nauke. Njegovo prije osam godina izdano djelo The scientific aspect of the supernatural, koje je prošle godine izišlo i u njemačkom prevodu, pobudilo je ne malu pozornost. Osim toga poznato je, da ruski državni savjetnik Aleksander Aksákow izdaje „biblioteku spiritizma za Njemačku“, i da je on prošle godine započeo izdavati u Lipskom mjesečnik „Psychische Studien“, kojemu je zadaća naći spiritizmu što više privrženika. Da se i u našem glavnom gradu u posljednje vrieme više govori o spiritizmu, nego se je govorilo prije, to znamo mi, koji u Zagrebu živemo. Ima dakako ljudi, koji se smiju, kad im govoriš, kolika pogibelj prieti družtvu na primjer od internacionale ili slobodne zidarije; oni će i spiritističko pitanje smatrati može biti lakrdijom. Ali ti ljudi boluju na duhovnoj lienosti ili duševnoj šljepoći, a ja se nesmatram zvanim, liečiti ih od tih bolesti.

Bližnji povod tomu članku dao je lanjske godine izišli spis „Studien über die Geisterwelt“ od Adelme barunice Vay, rodjene grofice Wurmbrand u Gonobitzu u Štajerskoj. Kako se taj spis marljivo štije, najboljim je dokazom to, što je za četiri mjeseca razgrabljeno prvo izdanje i izišlo drugo.

Moja namjera nije, s bogoslovnoga stanovišta razmatrati spiritističko pitanje; učinili su to temeljito mnogi bogoslovi. Ovdje spominjem učeno djelo starca Perrona: Praelectiones theologicae de virtute religionis deque vitiis oppositis, nominatim vero de mesmerismi, somnambulismi ac spiritismi recentiori superstitione. 1866, a i spomenutim člankom Balenovićevim moći će se znalični štilac dosti okoristiti. Moja je namjera, pratiti barunicu Vay na njezinu putu, i konstatirati: j e d n o, mnoge nezgrapnosti u njezinu pripoviedanju, a d r u g o, da spiritizam zbilja ide na zator kršćanstva.

U predgovoru k drugomu izdanju tuži se barunica Vay na priesude, koje je izkusilo njezino djelo. Jedni, veli, rekoše, da je to djelo „maslo jezuitsko.“ Što se toga prigovora tiče, neka se tješi čestita barunica, da neima ludosti niti zločina, koga nisu neznalice ili zlobnici naprtili tomu redu, te se jezuite moraju sladko smijati, kad vide, kakov se je od njih napravio vau-vau, koga se plaše ne samo mala nego i velika djeca. Drugi, veli, smatrali su taj spis nekršćanskim ili plodom uzrujane mašte i razmnive. Da su ti drugi pogodili bliže cilju, o tom će se osvjedočiti štilac tečajem razprave.

U prvom dielu svoje knjige (str. 1—48) razvija Vay teoriju spiritizma. Mi ćemo tu teoriju u kratko nacrtati na kraju razprave, a sada prelazimo odmah na drugi diel, gdje se pripoviedaju različni spiritistički pojavi. Najprije pripovieda Vay, koja je „milošću božjom stupila

u tako živahno obćenje s višimi duhovi", neke crte iz svoje mlade dobe. Veli, da je za rana ljubila Boga, i vjerovala u nj, da se je uzdala u pomoć svoga angjela stražnika, da je na osobit način štovala Mariju, majku Isusovu, i da je vrelo ljubila nevoljne duše pokojnika. U jeseni 1865., veli, spoznala se je s nekim magnetizerom, Dr. G., koj joj je na čelu čitao, da je sposobna obćiti s duhovi. Nego kako je bila dobra katolikinja, nije se dala na ništa nagovoriti. Na jedanput popaše ju nekakvi grčevi, te reče mužu „od šale", da će pokušati „magnetički pisati", nebi-li našla bolesti svojoj lieka. Što reče učini. Ona uze u ruku olovku, i odmah oćuti, da joj ruku nešto kano električki potok miče. I vuklo joj je ruku simo tamo te napisa velikimi pismeni: ja sam T o m a, tvoj duh zaštitnik — piši magnetički, hasniti će ti, biti ćeš zdrava. — Henrik — lies — 1867. za vas tužna godina. — Napoleonov pad 1870." Sve se je na vlas dogodilo; 1867. umre Henrik, brat njezina muža, poslje duge i težke bolesti, a 1870. pade, kako je poznato, Napoleon. *) Taj Toma, koj je od toga časa ostao u obćenju s barunicom, bijaše, kako sama pripovieda, njezin znanac iz mladih lieta, koga je ona nekoć vruće ljubila, i koj je u devetnaestoj godini umro. Jednoga dana izpjeva joj Toma magnetičku pjesmu, u kojoj spomenu „Zrinni Gildu", zaštitnicu njezina muža Ödöna. Barunica se odmah upusti u razgovor s duhom Gilde, koj joj je svjetovao, neka dade svomu mužu piti čašu magnetizirane vode, da će onda pomoćju Tominom naslikati sliku njezina muža Zrini Miklosa, koj je živio 1552, i sliku Ivana Amadé. Dok je Ödön slikao, pripovjedi **) Gilda barunici, da je Ivan Amadé bio vitez, koj je ubio nekoga Brunelescia. Budući da je toga čovjeka ljubila njegova kći Valerija te ga htjela i proti njegovoj volji uzeti, otrova ona svoga otca. Znamenito je sada pitanje, koje je upravila barunica na Gildu: „Nije-li Valerija za uvjek prokleta, kad je ubila svoga otca?" Gilda odgovori: „N i j e, j e r d u š a, k o j u j e B o g s t v o r i o, n e m o ž e z a u v j e k p r o p a s t i. ***) Ali trpila je strašno. Tristo godina morala je praviti pokoru. U licu ti bijaše vrlo slična, drugče ne. Ödön će ju naslikati u njezinu pokorničkom odielu *), kako je u ognju čistilištnom trpila."

Budući da su Toma i Gilda počeli barunici dosadjivati tricami, opomenula ih je, neka joj pišu samo ozbiljne i poučne stvari, na što joj odgovori Toma, neka se moli Bogu, da joj pošalje njezina otca, koj mnogo više zna, nego on. Još joj tom prilikom prišaptnu, da će duhovi **), koji su 1859. u ratu umrli, godine 1910. opet na sviet doći. Na 11. Veljače 1865. javi Toma barunici, da je njezin pokojni otac zbilja kod nje. I on čas joj se javi otac te prvo što je rekao, bijaše: „nedvoj nikad o tom, da čisto magnetičko obćenje duhovom godi, da ih oslobadja, i d a j e o d B o g a d o z v o l j e n o." Iste večeri naslikala je Gilda Ödönovom rukom sliku cara Karla I. Toma se je požurio pripisati: „Na licu mu vidite, da po svojoj smrti nije bio tako svet, k a k o j e c r k v a m i s l i l a. ***) On se je vrlo čudio, da nije više ni car ni svetac. Morao je činiti težku pokoru zbog okrutnosti, kojom si je na zemlji ogriešio dušu." — Sljedeći dan bijaše za barunicu vrlo znamenit. Taj najme dan naslika njezin muž Ödön pomoćju pokojnoga joj otca Ernesta čistoga duha. Barunica bijaše tako dobra, te je u svojoj knjizi dala otisnuti facsimile te slike. Predstavlja ona malu čovječju rudastu glavu, iz koje teče magnetički fluid te zaokružuje duha poput oblaka. Protumačivši tu sliku, priobći joj duh još neke znamenite stvari. „Isukrst učaše magnetizam (gdje). Magnetizam se na zemlji progoni, jer je istina. Vrag †) radi proti toj božanstvenoj znanosti, ali gdje je istina jaka, tamo je vrag slab. Proročanstvo biblije jest božanstveni magnetizam. Ti bi rada mnogo toga doznala o zviezdah, o mjesecu, ja ti mogu samo malo o tom priobćiti. . . Po mojoj smrti došao sam u bolji sviet, gdje sam se učio i oporavljao, to je planet Saturn. Sunce je stan sjaja i slave, koga ja još nisam postigao. Planeti su očišćujuća vatra (Fegfeuer), mjesec pako i Merkur

*) Samo šteta, što je Vay to priobćila istom 1874.

**) Čini se, da je Gildu mučio dug čas, kad je išla nepitana pripoviedati o nekom, koga nije poznavala barunica niti se za nj zanimala.

***) Ili je može biti ta izreka uzrok, za što je Gilda zametnula razgovor s barunicom?

*) Šteta, što je Gilda zaboravila reći, od kakove je tvari to pokorničko odielo bilo napravljeno. Vatrogascem bi takovo odielo dobro došlo.

**) Tu se je duhu malo zareklo, jer u ratu 1859. nisu umrli duhovi nego ljudi, a duhovi su valjda ostali živi.

***) To bi sve bilo liepo, kad bi imalo smisla. Jer kako se može vidjeti Karlu I. na licu, da nije bio tako svet, kako je mislila crkva? Ne valjda iz crta, koje pokazuju nutrnju bol, tà Karlo je jur bio učinio pokoru za svoja okrutničtva.

†) Što je taj vrag? Mi mu nenalazimo mjesta u spiritističkoj teoriji.

pravi su pakao. U mjesecu trpe mnoge nevoljne duše velike muke. *) itd."

12. Svibnja iste godine bijaše Adelma Vay tako srećna, obćiti s čistim duhom Alojzijem Gonzaga, koga je, kako veli, od djetinstva osobito ljubila. On opomenu nju i njezina muža, da je njihova zadaća, liečiti ljude, buditi i obraćati duhove. Od toga časa dolazili su mnogi k njim, što pitat savjete, što prosit ljekove; one je podučavao Alojzij, ovim pripisivao ljekove Hahnemann i Mesmer. Osim toga priveo je Alojzij barunici Buddhu, njezina osobita zaštitnika i vodja. „Buddha je, poduči ju Alojzij, utemeljitelj velike, ali u mnogom krivo razumljene vjere. Kašnje bijaše on jedan učenika Isusovih (najme Petar, još kašnje došao je i treći put na zemlju i to kano jezuita Franjo Ksaverij).

Buddhi se pridruži Marija i mučenik Laurencij, te su od sada ta tri duha bila uvjek barunici Vay na službu.

U sljedećem odsjeku pripoviedaju se neke objave, učinjene barunici od 1865—69. Mi spominjemo objavu Marije majke Isusove. Na 14. Listopada 1865. javila se je prvi put Marija; te je naviestila barunici, da ona nije mati božja, i da joj nije po volji, što ju ljudi svojimi prošnjami odveć uznemiruju. „Neimenujte me majkom božjom, jer to je grjehota te me ljuto boli. Bog, koj neima ni početka ni dočetka, nemože imati matere. . . Ah, kako bih rado pomogla svim nevoljnikom! Ali oni bi više imali zazivati Boga Gospodina, jer što mogu ja, ubogi duh, bez njega? Rado bih razdielila medju siromake toga svieta sve blago i bogatstvo, koje je u moje ime nagomilano na prošteništih. Ah, kako me boli, gledati, gdje ljudi tako naopako rade! Dočim hiljade ljudi trpe glad i zimu, leži za me mrtvo blago nagomilano. Oh, ne, ja neću toga blaga. Dati ću ga vam, nevoljnici, siromasi. . ." **) Na kraju daje Ivan Krstitelj svjedočanstvo tim trim duhovom, Mariji, Buddhi i Laurenciju. O Mariji pripovieda uz drugo, da nije bila pokršćena vodom, pak je ipak kano kršćanska sliedila svoga sina do križa; zatim da je na sviet došla običnim putem (dakle da njezino začeće nije bilo neoskvrnuto); nadalje da je začela Isusa na način neobičan, tako najme, da je Isus dao fluidom u Mariji i oko nje životnu snagu. O buddhi, „utemeljitelju najrazširenije religije na zemlji", veli, da je svoju misiju samo nejasno izvršio, zašto je morao doći na sviet po drugi put kano učenik Isusov, Petar, dapače i po treći put kano Franjo Ksaverij. Obavivši to, drži Ivan Krstitelj bogoslovnu prelekciju. Naglasuje, da je sviet i prije Isusa imao pojam o Bogu, te da mu je Isus donio jedino pojam o spasitelju. „Ostale pojmove razvili su istom kašnje iz tih kršćanskih istina ljudi. Papa s svojom svjetovnom vlašću, i svi, koji se diče sjajem, naslovi, častmi crkvenih služba, djelo su čovječje oholosti, koje mora tečajem vremena propasti. . . Forme i dogme nezdrava su biljka na stablu pravoga kršćanstva, te se imaju izčupati, da neprieče stablu rasta. Ako crkve zabranjuju obćenje s duhovi, to će izkusiti, kako su nemoćne njihove zabrane i kletve *). Napokon nabraja tri glavne istine, koje priznaje i dokazuje svaki u istinu prosvietljeni duh, najme *a)* upućenje, uskrsnuće i uzašašće Isusovo; *b)* saobćivanje duha svetoga i zamjenito saobćivanje duhova; napokon *c)* Isusovu fluidički — duhovnu nazočnost u evkaristiji.

U četvrtom dielu zanimive su viesti Aleksandra Humboldta. On je objavio barunici, „da se desi na planetu Merkuru, gdje se mnogo bavi znanstvenimi studiji. Da i sviet o tom nešto sazna, odlučio je neke mu stvari priobćiti." Naslikao je dakle preko svoga medija neke životinje iz Merkura, i to: mačku, hienu, mopsa, letećega zmaja i zeca. Svakoj je slici dodao kratko tumačenje. K slici od mačke: Radi tvrda i krševita tla na tom planetu ima veći diel živinâ još treće oko na ticalu **) (Fühlhorn). Sve što je na svietu zla, svega toga ima puno više na Merkuru. Tako ima strašnih parcova i miševa ***), koje te zle mačke žderu. K slici od hiene: Ona je preko mjere zla i žedna krvi, straga ima dvie mošnice za otrov, koj štrca u oči svomu plienu, da ga osliepi i obmami. K slici od mopsa (koj je izplazio pedalj dug jezik): tim debelim i dugim jezikom smrvljuje on surovo meso. K slici od zeca: On je mnogo spretniji i brži nego zec na zemlji; više je izvrgnut pogibeljim, zašto ima još treće oko na ticalu,

---

*) Čudne su to revelacije! Dakle sunce, ta ognjena masa, jest stan sjaja i slave, a mjesec pakao! Težko je i to razumjeti, kako se je mogao duh njezina otca oporaviti u planetu Saturnu, toj očišćujućoj vatri.

**) Čini se, kano da se je Marija taj govor naučila iz kakovih liberalnih novina. Ili zar nezna ta Marija ništa o današnjih Rotšildih, o burzah, o krahovih, i svakojakih sljeparijah? Zar nezna, da su na prošteništih nagomilala blago (u koliko može o blagu biti govor), prijašnja srećna vremena, a da se danas nagomilava blago drugdje?

*) Kako se vidi, i taj si duh prikraćuje duge časove čitanjem današnjih liberalnih novina.

**) U kakvu je savezu to treće oko sa svojstvi Merkura?

***) Štakori i miševi nisu baš najveće zlo na zemlji.

da može bolje motriti svoje neprijatelje. *) — Sljedećih dana odšeta Humboldt u mjesec, te javi barunici kako je ondje. I u mjesecu ima ljudi, javi Humboldt, samo im je ustroj malo drugči nego ljudem na zemlji. Stroj za disanje imaju ti ljudi u glavi, koja je vrlo velika i u nikakvu razmjerju s malim inače tielom. Tomu je uzrok kemički uzduh u mjesecu, koj ima mnogo više dušika, ugljika i fosforskoga plina. Vrlo je zanimivo, što o sebi pripovieda „glasovita“ Pompadour, koju je takodjer naslikao duh Toma. Ona pripovieda, da je živjela na dvoru kralja Ludovika, da je bila njegova maitresse i da je i ona dopriniela k strašnoj revoluciji. Kad je umrla, ukočiše joj se uda: činilo joj se, da je postala Venerom od mramora. I postala je zbilja mramornom statuom. Bijaše u vrtu u Verselju, jedan duh ju je nosio amo tamo po vrtu. S vremenomoćuti, da je spala i ostarjela. Nitko je nije gledao **), a to ju je mnogo bolilo. Strašno joj je bilo, što je morala doživjeti prevrat. Kad je pala mila joj kraljevska kuća, kano da joj je tko hiljaput rinuo nož u (kameno!) srce. Pak ipak, o nevolje, nije mogla ni ruke dići, da se zagrozi; ni usta otvoriti, da psuje, nije mogla nogama lupati, ni plakati. . . Na suncu, na ljubavi božjoj, tali se njezin mramor sve više, te prosi, neka se za nju mole, da se kano čist duh iz kamena oslobodi.“

(Dalje će sliediti.)

*) Za taj posao bile bi mu dosti dvie zdrave oči.

**) Zar niti onda, kad ju je duh nosio amo tamo po vrtu? Čudnovato zbilja, da za tu Veneru od mramora, koja se je po vrtu šetala, nije znao nitko, da nije nitko u toli znaličnom Parizu zabilježio toga zbilja neobičnoga pojava!

Plodovi moderne škole kod naših susieda.

Još se nije izmienilo ni desetak godina, kako se je školstvo navrnulo novim pravcem, izvikanim i opisanim kao jedino spasonosnim, na kom da će se škola na brzo domaći vrhuncu svoga dostojanstva, odkuda će onda munjevnom silom sipati svjetlo širom svieta i ovako prosvietljenę narode voditi u stanove podpune sreće. Staroj sistemi jedva se još tragovi opažaju, dočim je nova provedena krpami svakovrstnih zakona, koji bi već množinom svojom morali imponirati, a kolika će se tekar bujica blagodati iz njih prelijati! Medjutim liepe nade, koje su se osnovale na tom krasnom zakonotvornom tkalu, već su počele pucati; počele su tonuti u moru nezadovoljstva, niti imade sjegurnosti, da se bude moglo započetim načinom željeno postići; i što više, već probijaju glasovi, da moderna škola nije kadra nadomjestiti svoje, nadri liberalnomu svietu toli omražene, predšastnice. Dok se je školom upored države mogla zanimati crkva i ovoj se pustilo, da razvije blagotvorno djelovanje svoje; dok je s njom rukom u ruku radila država: nepristrani sudac, poviest, suditi će, da je škola radjala valjane duhove, koji su se junačkim korakom popinjali u znanosti i u njoj čudesna djela stvarali; da je uzgajala plemenita srca, kojih se je uviek dojimala sreća i nesreća bližnjega. Ali odkada se je razvrglo to jedinstvo, komu duguju hvalu mnogi kršćanski viekovi za ono, što imadu liepa, plemenita i zanosita; odkad se je crkvi odkazalo mjesto u školi, i ovu izključivo osvojila država, te zamamljena modernim liberalizmom i zabacivši princip vjere, na kom su gradili gojitbu isti poganski narodi, zamienila ga nevjerom: škola u mjesto da se je digla pada sve dublje, te na tom prije blagoslovnom stablu dozrieva prije vremena gorki, otrovni plod.

To je žalostna ali istinita činjenica, koju svjedoče ne samo osobe i glasila, koja su se svom snagom opirala sadanjemu stanju škole, već isti oni, koji su ju k tomu priveli, koji su pripomogli bud passivno, šuteć, bud aktivno, osloboditi tobož školu vlasti crkvene, da ju tim laglje i poganije skuče pod liberalni jaram.

Kadno je nedavna u doljnjo-austrijskoj sabornici ustao profesor Suess, te podigao glas proti modernoj školi i sa malo ali oštrih rieči pokazao žalostnu njezinu sliku, glas njegov pobudio je začudjenje ne samo u sabornici, već daleko izvan nje. Suessa opisuju kao čovjeka vrlo intelligentna, a uz to vrlo liberalna, koj je u svoje vrieme živo zagovarao novi školski zakon cislajtanski, te po tom pripomagao emancipirati školu od crkve. Sud ovakova sudca nemože se tako lahko mimoići, već će on dalje zahvatiti, nego bi se tomu mnogi nadali. Suess sam izjavljuje, da on govori ne kao učitelj, već kao roditelj, kao otac, koj je zabrinut za napredak svoga djeteta i komu se dobro naraštaja za srce veže. Osim toga valja mi odmah dodati, da Suess nemisli jamačno govoriti u prilog kat. crkve i svećenstva, jer mu nije ni malo prijatelj. Tim upravo postaje njegova osuda nad modernom školom još zamašnijom.

Mnogo jasniji od Suessa, ali ujedno mnogo oštriji sud o modernoj školi izrekao je onomadne u znamenitoj katoličkoj bečkoj skupštini Krönes, ravnatelj gradjanskih i pučkih škola u Neutischenu u Moravskoj. Krönes je učitelj, koj dugi viek probavlja u školi, te uprt na obsežno izkustvo, što si ga je stekao, pozna dobro vrtlog modernih ideja. Već tada, kada se je bila podigla oluja proti vladajućoj školskoj sistemi, bio je u redu onih, koji su se odlučno borili proti onakovoj promjeni, kakova se je kasnije provela; jer je bio obsvjedočen, da ne može odgovarati niti svrsi čovječjega bivstva, niti razvoju njegovih sila. Izkusnu mu oku nije moglo umaći, što se misli tom novotarijom postići, lišiti najme školu religiozno-moralnoga biljega.

Ako se je govorilo, da je predjašnja obuka manjkava i da joj se novim načinom misli pomoći, to je bila

samo krinka, pod kojom se je krila sada već ostvarena namjera. Da vidimo, koliko se je predjašnjemu manjku pomoglo novimi zakoni? Krönes registrira njihove učinke. On veli, da se istina nije prije toliko učilo u pučkoj školi koliko sada, ali da se je ono, što se je učilo, moglo bolje probaviti nego sada, i po tom su iz prijašnje škole izlazili praktičniji ljudi nego danas. U prolaznih ustanovah k novomu zakonu, veli se, da se u školu uvadja prirodoznanstvo, geografija i poviest kao novi predmeti, ali se do sada još nije u tom pokazalo ništa izvanredna. Istina u mnogih su školah brzojavi i voda se stavlja u prvobitna počela, ali o bitnosti svakdanjih naravnih pojava, o buri, kiši, magli, pari nema pojma učitelj ni učenik. Tako je u prirodopisu, geografiji i poviesti, gdje se uči mnogo toga, ali vrlo malo od onoga, što je najpotrebitije. „Tako imade“ — zaključuje Krönes — „u modernoj pučkoj školi mnogo znanja, ali žalibog upravo ondje ne, gdje bi ga najviše trebalo i to u glavnih uvjetih zdrave školske obuke, u čitanju, pisanju i računanju.“

Po ovom svjedočanstvu nije se za nove dobe popela obuka baš onako visoko, kako se je u zoru njezina osvitka nagoviestalo i lahkovjerni sviet zavaravalo. A kako je s gojitbom, tim poglavitijim zadatkom pučke škole? Može-li se ova ponieti, da je u novije vrieme bar u tom sretnija te pohvaliti, da je u sviet opremila mladež, ako i ne duha zanosita, a ono barma srca plemenita? Sreća ju je i tu iznevjerila. Ona je omjerila svoje sile, pokazala što zna i može, prokušala svoju vještinu, ali je kratkodobno dokazala, da joj već životne snage nestaje.

Što je kroz vjekove bilo podlogom dobru uzgoju, te se historičko prokušalo kao jedino uspješno sredstvo, oboriti se razumnim načinom nemože ni nesmije. A ako bi se ipak tko usudio milom ili nemilom prelomiti onaj vez, koj je u prošlosti spajao vjeru sa školom, htio bi na nepripravljenom zemljištu usijati sjeme, da mu rodi plemenitim plodom. Kakav će mu plod izaći, svakomu je jasno.

Liberalni školski zakon odkazao je crkvi upliv na školu; tim je zabranio upliv vjere, jer se ovo razstaviti neda, niti si možemo pomisliti jednu bez druge, i podkopao temelj, na kom je sva prošlost osnivala gojitbu, te otvorio prolom, koj se nemože ničim izpuniti. Bez temelja zgrada se ruši, uzgoja u školi nestaje, a na njegovo mjesto nastupa strahovita opreka: neuzgoj, koj je istovjetan sa religiozno-moralnom razvraćenosti. Ovu nemože prepriečiti ni onaj paragraf, koj stoji na pročelju školskoga zakona, a glasi: da je „pučkoj školi svrha i zadatak religiozno-moralni uzgoj djeteta.“ (Austrijski zakon od 14. Svibnja 1869. A. I. §. 1.) Tomu budi jedan dokaz iz „Allgem. Öster. Schulzeitung“, koja u br. 13. ovako riše plod moderne škole.

„Nepovoljno stanje pučkih škola prosudjuje se ne samo u dnevnicih, nego i u javnih sastancih, jer se je obsvjedočilo, da se je u izčekivanju veoma prevarilo; najpotrebitije bo discipline većim se dielom zanemaruju na račun realističnih predmeta. Mi upućujemo ne samo na sud srednjih i gradjanskih škola (koje su veoma nezadovoljne sa napredkom pučkih škola), već takodjer na mnienje mnogih otaca, koji punim pravom kažu: „„Moje diete polazi već godine školu, a neumije čitati, nije kadro nekoliko redaka ortografično napisati, ili riešiti najjednostavniji računski primjer.““ Tko poznaje pučku školu, taj će znati uzroke tomu zlu navesti ne samo prenapunjene razrede, nego teže stvari. Ako već nema kod mladeži napredka u naucih, još je veći manjak u ćudoredju, koj se prikazuje zaista opasnim. Tko motri našu nadobudnu mladež, sjegurno će pristati uz nas. Nam se neće nabrajati uzroke tomu žalostnomu pojavu. Dosta je, ako već ista škola nastoji potlačiti religioznu ćut. Na jednoj djevojačkoj školi opirale su se u sjednici neke učiteljice velikom jezičnom okretnosti nadziranju djece za školske mise, te ove obrazovateljice mladeži niti je mogao sklonuti nadučitelj niti kateketa, da nadziru mladež za polaza crkve. Samo mjestnomu školskomu nadzorniku pošlo je za rukom, pošto je izrazio najdublje sažaljenje, što mora vidjeti učiteljice, koje pobijaju religiozne obrede, te su naposljedku ove neprijateljice crkve izjavile, da će polazu crkve prisustvovati; jer crkveni obredi nisu doduše religija, ali su bez dvojbe neobhodno potrebiti, da se vjera unapriedi i učvrsti. U ostalom, trebalo je takodjer ove amazonke naputiti na poglavarstvene naredbe, kojimi se učiteljskomu osoblju nalaže, da nadzire mladež kod religioznih obreda. Djecu treba voditi k dobru. Ne shvaćaju-li toga te junakinje, neka pogledju druge suvjernike, pak će se sjegurno na svoju sramotu u boljem uputiti. U školskom se zakonu izrično kaže: „Mladež se ima religiozno-ćudoredno odgojiti“, nu ovaj se paragraf prečesto ignorira, te se unatoč nastoji na drugi način mladež podići.“ Da nijedan drugi način ne pomaže očevidno je.

Daleko-li se je dospjelo pod okriljem novih zakona i školom, u kojoj je duh vjere zamienio duh rationalizma i materializma, koj odvraća čovjeka od Boga, te ga pripinje k realnosti, u kojoj zaboravlja svoje dostojanstvo i uvršćuje se u redove nerazumnih bića! Povjestnička je istina, da narodi štogod postaju, postaju jedino uzgojem. Bude-li ovaj odisao duhom kršćanskim, plod mu je onaj isti, kojim je sviet obdarilo kršćanstvo, kad ga je izvelo iz gliba poganske razvraćenasti i uzneslo ga do današnje prosvjetne visine. Nasuprot pako, ako započme upravljati gojitbom duh protukršćanski, plod mu je označio apostol naroda: „Quae enim seminaverit homo, haec et metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.“ (Gal. VI, 8.)

Kad se je navaljivalo na onu školsku sistemu, po kojoj je crkva nadzirala uzgoj, u kojoj je nadriliberalizam nalazio veliku zapreku svojim tendencijam, te ju nastojao

srušiti, što mu je i za rukom poslo, njegovu se je nastojanju opiralo mnogo znanjem, značajem i položajem odličnih lica. Ovi su neoborivimi dokazi pokazivali na pogubnost namišljene promjene po samu školu, kojoj je zadatak uzgajati i državu, koja prima uzgojenu mladež. U žestokoj borbi morali su pretrpiti mnoge rane i pregorjeti mnoge osvade: da su neprijatelji napredku, sebičnjaci, pohlepni za vlašću. Izkustvo utvrdjuje, da oni koji su zahtievali za vjeru dostojno mjesto u školi i za crkvu pristojan upliv, da oni nisu bili neprijatelji škole, već najveći i najiskreniji njezini prijatelji. Nisu ju oni priečili u napredku, već su se borili samo za to, da joj se nepodruje temelj, na kojem bi mogla napredovati. Dakako, da su oni drugčije pojmili napredak, nego-li njihovi protivnici. Ovi su pod napredkom razumievali: „sveudiljni odpad čovjeka i čovječjega družtva od kršćanstva i od ćudorednog reda“ (Stöckl, Pädagogik); dočim je kod onih pravi napredak: „podvrgnuće čovječjega elementa, koj slobodu truje, elementu božanskomu, koj ju čisti“ (Donoso Cortes). Oni označuju vjeru i to vjeru objavljenu suvišnom, nepotrebnom, dapače i štetnom; dočim ju ovi smatraju temeljem ćudoredju, polugom dobru vremenitom i vječnom, vrelom svake sreće, utjehe i radosti. Veliki državnik Washington zove vjeru i ćudoredje nenadoknadivom podporom obćenite dobrobiti: „Tko podkapa te možne stupove ljudske sreće, taj nije prijatelj domovine. Njihovi su odnošaji naprama kućnoj i političkoj sreći nedokučivi. — Um i izkustvo dokazuje, da ćudoredje bez vjere nemože obstojati u narodu.“ Država dakle i kuća trebaju vjere, a samo škola da netreba? Bez čega ne samo da ne može napredovati država i kuća, nego nemože niti obstojati, bez toga dakle može napredovati škola, te ovaj za ona dva po narode važna faktora najnuždniji uvjet, da je školi zaprekom? Jedva je moguće vjerovati, da ima ljudi, koji ovako umuju, pak ti ljudi da vode narode do prosvjete? Eto što vriede one floskule o prosvjeti, napredku, blagostanju, kakovim će uroditi škola, koja mladoj generaciji oduzimlje vjeru, koja pobija istine vjerske, prezire crkvu, njezine obrede i službenike.

Ne! — vjera ne samo da ne prieči napredka u gojitbi i obuci, nego ga nenadoknadivo podupire. Na vjerskom principu mora se osnivati školstvo i pedagogika, jer bez vjere nema morala, bez morala gojitbe, a bez gojitbe obuka, ako se ikakova pomisliti može, od svih je zala najgore. Tko uvadja bezvjersku gojitbu, stvara bezvjerski narod, bezvjersko družtvo, koje se strahovitom rukom grozi svakomu redu i poredku, a neće poštediti ni onoga, koj mu je život udielio.

K tomu svemu dovodi ona školska šistema, koja oduzimlje crkvi svaki upliv u školu i tim mogućnost, da nauča vjeru i ćudoredje. I dok bude ta sistema obstojala; dok bude nad školom podporom državnih vlasti lebdio duh modernoga liberalizma, komu je prilika božja samo „p o b u d n a i z a n o s i t a i d e a“, (Aufmunternde und erhebende Idee, Dittes, Geschichte der Erziehung und des Unterrichts) boljemu se nadati nemožemo. Kardinal Rauscher izrekao svoj sud o novom austrijskom školskom zakonu ovako:

„Krivi liberalizam nepripisuje poradi toga tako veliku vriednost školskomu zakonu, što misli, da budu sada djeca bolje učila čitati, pisati i računati, ili štood ukupnoga budućega naraštaja želi napraviti učenjake; granice bo, što ih je obćemu školskomu obrazovanju povukla narav stvari, poznate su svakomu, koj nije sanjar. Ne cieni on školskoga zakona tako visoko, što misli, da će po njem biti škole bolje posjećivane i mladež se bolje uobraziti u ćudoredju, urednosti i marljivosti. Jer svaki znade, da škole nisu nikad bile tako slabo posjećivane, kako poslje provedena školskoga zakona i da školski zapt veoma žalostno nazaduje. Školski je zakon neprijateljem vjere dragocjenost, u koju se nesmije dirnuti, jer se žele njom poslužiti kao sredstvom, da pomoćju svjetovnih učitelja slome djelovanje vjerske obuke te odgoje naraštaj, koj će u majmunu motriti svoga praotca. Imade već pučkih škola, gdje se bezazlena mladež hrani tom sramotnom bulazni; srce u koje dopire nauk o nebiti duha nepoznaje ništa višjega nego zemaljska dobra, i na to se upravo smiera.“

Onaj koj znade od jednakih uzroka zaključivati na jednake posljedice, znade, da duh Francezkih encyklopedista, koj se je prenio u njemačko školstvo i nadahnuo njegove zakone, nemože uroditi plemenitijim plodom, nego što je urodio u pradomovini svojoj: sveobćom revolucijom. I za to preostaje i sada narodom samo ovo dvoje, od čega je mogao birati narod francezki, kad ga je bila zaplavila nauka encyklopedista: ili uztrajati na nastupljenoj stazi, te i na dalje uzgajati mladež u nevjeri, preziranju svakoga višjega vladajućega auktoriteta, u obožavanju puke materije, po čem se dolazi u položaj ravan onomu, na koj se je već pred viekovi tužio dubokoumni Seneka: „Omnia sceleribus ac vitiis plena sunt; plus committitur, quam quod possit coercitione sanari. Certatur ingenti quodam nequitiae certamine; major quotidie peccandi cupiditas, minor verecundia est. Expulso melioris acquinrisque respectu, quocumque visum est, libido se impingit;“ ili uvidjeti zabludu još za dobe, te se povratiti sa stranputice, i pasti pred lice vječnoga Boga: „Pater peccavi.“

Štogod se od ovoga dvojega odabralo, za nas će biti zbiljnom naukom, da se nedamo zasliepiti nikakvimi zamamnimi frazami, već da odaberemo sredstvo vjere, kojim se najsjegurnije promiču ciljevi škole i njezin religiozno-moralni značaj.

S. N i e m č i ć.

Viestnik.

Z a g r e b. Preuzviš. g. nadbiskup Josip M i h a l o v i ć imenovao je predsjednikom centralnomu odboru za poslove tičuće se zavoda nemoćničkoga svoga provikara, presvietl. g. biskupa Janka P a v l e š i ć a. Ustanove ob

onom zavodu odobrene od diecezanske konferencije proglasit će se na brzo u jedno sa zapisnikom konferencije. Onda će početi radnja centralnoga odbora.

— „Narodne Novine" javljaju, da će hrvatski sabor koji će 17. o. mj. nastaviti svoje sjednice, viećati, kako one čuju, do 5. Studenoga. U ovom zasjedanju razpravit će sabor zemaljski proračun za god. 1876. i zakonsku osnovu o razriešenju urbarskih odnošaja, o kojoj je medju kr. zemaljskom vladom i ugarskim ministarstvom financija postignuto podpuno sporazumljenje. U drugom zasjedanju oko božića imao bi sabor uzeti u razpravu zakonsku osnovu o odkupu regalnih prava.

— U noći od 11. na 12. o. m. porobio je nepoznat zlikovac oltar majke božje pod kamenitimi vrati u Zagrebu. Koliko je štete naneseno nije nam poznato. Lupež progonjen gradskim stražarom nekoliko je stvari bježeć bacio.

Senj. Preuzviš. g. biskup Soić razpisao je na svećenstvo biskupije senjsko-modruške sliedeću okružnicu: Venerabiles Fratres, ac dilectissimi Filii! Tot apostolicos viros in historia Ecclesiae Catholicae notatos imitantes Episcopatui Segniensi ac Modrussiensi ddo 21. Septembris 1875. propria sponte resignavimus, quem resignationis Nostrae actum Sanctissimus Pater Papa Pius IX. sensu obtentarum hodie ab Apostolico Nuntio Vindobonensi Ludovico litterarum acceptare, Nosque a vinculo Dioecesium Segniensis ac Modrussiensis solvere dignabatur. Summas Sanctissimo Patri agimus gratias pro tali beneficio Nobis collato. Ne uno quidem momento moramur, id ipsum ad Vestri, Venerabiles Fratres ac dilectissimi Filii, notitiam perferre, gratias Vobis omnibus agentes pro succolamine Nobis decursu sedecim annorum praestito. Scitote, Nos perquam dilectam natalem Nostram Civitatem Buccaranam pro habitatione delegisse, ubi et cineres quoque Nostros penes peramabilem genitricem Nostram Paschalinam in Ecclesia Capitulari, quam summis cum impendiis Ipsi e ruderibus ereximus, sepeliri volumus. Reverentiam ac obedientiam, quam nunquam non Nobis exhibuistis, Successori quoque Nostro in Episcopatu exhibere conemini. Nos Vestri semper memores erimus, Vos quoque Nostri in orationibus piis, sed praesertim in oblatione Sacrosancti Missae Sacrificii memores estote. Deus pacis sit Vobiscum.

Segniae 3. Octobris 1875.

Venceslaus Soić
Episcopus.

— Prečast. kaptol senjski izabrao je vikarom kanonika dra. kajetana Bedinija, a modruški prepošta Vinka pl. Mrzljaka, budući biskupije senjska i modruška samo u osobi biskupa ujedinjene.

Rim. Medju talijanskim pukom, koji je ogromnom većinom upravo katolički i medju ministarstvom velik je jaz. To se pokazuje osobito u ponašanju sprem biskupâ. Kamogod nadodje biskup, koga je papa imenovao, to ga svi sa svakim mogućim štovanjem susreću; dočim su prije biskupi posve tiho dolazili u svoje biskupije. Nu sad vlada neće da priznaje ikojega papom imenovana biskupa, jer on neće da predloži papinsku bulu, da dobije „exsequatur." Biskupi dakle moraju — jer se tako svidja vladi u najnovije vrieme — ostaviti svoje biskupske stanove, jer će ih inače žandari tjerati — tako puše vjetar iz Berlina. Takovo postupanje vlade sa biskupi — pastiri i otcevi — duboko vriedja čuvstvo katoličko, pak s toga se tuže na vladu; nu neostaje samo kod tužba i jadikovka, već najugledniji laici nudjaju biskupom svoje palače, a u Palermu stvorilo se družtvo, koje kani nadbiskupu liepu palaču kupiti i pokloniti. Nu i u drugih sgodah očituje se katolički duh sve to većma. U Palermu n. pr. bio je običaj da su trg pred crkvami, u kojih se je četerdesetna molitva presv. sakramentu vršila, svietiljkami razsvietili, te noćju izmjenice svirku izvodili. Nu premudri načelnik grada — slobodni zidar — zabranio je to sada činiti pod izlikom da se time smeta sloboda obćenja. Na to su Palermićani svoje kuće pred crkvom noćju najveličanstvenije razsvietili sviećami, a glasba je svirala na balkonih. Načelnik grada osta duga nosa.

Ruska. Carskim ukazom od 13. Rujna dozvoljava se rimokatoličkomu biskupu Popielu iz Plocka, (netreba ga zamieniti s istoimenim skizmatičkim biskupom u Lublinu) koji je dosele u Novgorodu živio u progonstvu, da se može vratiti u svoju biskupiju, koja je kroz više godina bila bez svoga pastira. Novine vele, da je to posljedica sadanjega dobra sporazumka izmedju kurije i ruske vlade.

London. Narodna synoda irskih biskupa, što no je 3 nedjelje u velikom sjemeništu u Maynothu sabrana bila, svršila je nedavno svoja zasjedanja. Koliko se može doznati iz vjerodostojna izvora, to se je ona ponajviše bavila s pitanjem o „višjoj obuci." Jur prije 35 godina izjavila se je synoda u Thurlesu, koja je bila prva, što se je obdržavala u Irskoj poslie vierozakonskih bojeva, proti materialističkomu nauku. Sad su se stvorili zaključci, koji bi imali pripraviti put k tomu, kako da se podigne katoličko-kršćanski universitet. — U Londonu bila je skupština katoličkih radnika koji spadaju k družtvu umjerenosti. Mjesto sastanka izabraše si zemljište, na kom se ima podignuti katolička westminsterska katedrala. Katedrala ova biti će sgrada ogromna, te se računa, da će se potrošiti 100 godina, dok se posvema dogradi. Do 8000 ljudi sakupi se tu, a pozdravi ih zanosnim govorom uzoriti kard. Manning. U svom govoru naglasi on koli je već blagonosno djelovalo družtvo umjerenosti; jer, dočim se je prije sva zasluga trošila samo na opojna pića, a žene i djeca morala oderana prosjačiti, to se sada opaža u radničkih izbah, ako ne bogatstvo, a to ipak dobrostanje tako, da su članovi družtva bez svakoga tereta mogli položiti prvi temelj sabiranju prinesaka za ogromnu sgradu, za katedralu u Englezkoj.

U ostalom, malo prije toga posvetio je drugu crkvu kard. Manning, prekrasnu crkvu u Fulhamu. Na povratku držao je kardinal govor svjetini, što no se je na putu u Vauxhall sabrala, te jih je u tom govoru silno bodrio, da stupe u družtvo umjerenosti. I tako je u tom poslu kardinal neprestano radin. Njegovo kršno zdravlje čini, te mu je možno podizati kršćanstvo svuda — to u crkvi to u sastancih, to u zatvoru, to na slobodi.

— Katolička Englezka slavila je pred malo dana veliku svečanost. Bilo je 30. Rujna 1850., kad no je apoštolski vikar Wiseman imenovan westminsterskim nadbiskupom i kardinalom katol. crkve. Da se proslavi 25. godišnjica uzpostavljenja katoličke hierarkije na englezkom zemljištu, poslali su katol. biskupi Njeg. svetosti papi Piju IX. srdačnu čestitku, te su joj priklopili ujedno statističke podatke, kako no raste broj katol. pučanstva i samostana, škola i drugih zavoda. —

Francezka. (Skupna pastirska poslanica Francezkih biskupa). Mila braćo! Poziv, što no ga razaslasmo na vjernike naših dieceza, razaslasmo ga po našoj pastirskoj dužnosti. Kano biskupom dužnost nam je, da se u zajednici sa roditelji brinemo za uzgoj djece.

Naravlju daje se čovjeku samo početak, a odgojem dolazi on do savršenosti. Tko uzgaja koji narod trese njegovom sudbinom.

Nu žalibože veliko ovo djelo uzgoja, kako se ono u naše vrieme vrši i koji mu je plod? Sa svih strana dižu se na nj tužbe. Ljudi nisu istinabog izgubili svojih duševnih sposobnosti; nu ipak popuštaju one i malaksu. Škola je skoro bez broja, i na nje se silan novac troši. I učiteljem nemanjka niti znanja niti zasluga; nu uzza sveto nastojanje oko uzgoja ostaje bez uspjeha.

Pogreška valja da je u sistemu, a nije se dosele opazila.

Zastupnici Francezke uvidjeli su to sada. Već predji njihovi nastojali su o tom, kako da poprave pučke škole; a današnji uzeli su na oko višju obuku. Ovi su tražili lieka u slobode. Sjećajuć se usluga, što no ih je prije crkva obuci podavala, bili su dosta uvidjavni i patriotični, te se nisu plašili nezavisnoga sudjelovanja crkve. Državni monopol nepodaje nikakvih sredstava napredku. U pojedinih točkah usredotočuje on svoja nastojanja; u drugih pako sapinje duh inicijative, i ugušuje svako natjecanje K tomu oduzimlje roditeljem pravo, da si djeci odabiru methodu, po kojoj bi se moralno i prema svojoj vjeri uzgajala. Naša višja učilišta neimaju mjesta za religiju, koja je ipak vršak svim znanostim.

Nemože se dakle nitko čuditi, ako se biskupi za svoje vjernike zauzimlju takodjer u krugu najviše znanosti. Ovo poslanstvo primili su oni od Krsta: ne da umu nametnu jaram, nego da ga brane od bludnja. Za Vas, roditelji, radili su biskupi, kad no su tražili slobodu obuke; pa će za Vas i opet raditi, kad no će zakon slobode oživotvarati. Valja da se ustroji u Parizu nezavisno sveučilište. Fakulteti obćenitih znanostih i prava neka se ponajprije otvore a kašnje se može otvoriti medicinski fakultet. Nadzorničtvo nad sveučilištem neka se povjeri najvišjem u vieću, koje bi se sastojalo od nadbiskupa i biskupa. Mi smo se požurili izmoliti blagoslov od namjestnika Isusova za naše poduzeće te umoljavamo i Vas, da Vašu molitvu k našoj pridružite, da tako izmolimo iz neba milost, kojom jedino naše djelo može postati plodonosnim.

Materijalni izdatci su dvojaki: troškovi za najnuždnije uredjenje i troškovi za godišnje uzdržavanje. poimence plaće profesorom. Za ove posljednje izdatke sabirat će se godišnji prinesci, kako no se to s liepim uspjehom u Belgiji čini; za nuždno uredjenje ponudi parižki nadbiskup sgradu karmelićana. Nu u toj sgradi valja koješta popravit i koješta za nju nova naručit. Za ovo nuždno uredjenje opredieljen je iznos ove subskripcije.

Nadamo se, da će se naći dovoljan broj blagodarnih ljudi, da se tako osigura obstanak našemu podhvatu. Ta u najnovije vrieme utemeljeno je više dobrotvornih zavoda u Parizu, kojim je samo jedna obitelj više milijuna poklonila.

Ništa se neće propustiti samo da se neizkustvo mladih ljudi savjetom, pomoćju i bodrenjem odstrani; da jim se sačuva čistoća srca, ponos značaja i nepokolebivost u vjeri.

Što nas i nadalje bodri u našem poduzeću je osvjedočenje, da će naš trud i žrtve biti domovini na korist. Ako je istina, da je zapuštenost u ćudoredju mlitavost u vjeri bila glavnim uzrokom naše nesreće, to leži nada za poniženu Francezku u plemenitom nastojanju potomstva ako se ovo bude naobrazivalo i muževno vježbalo u krieposti, radinosti i poštenju.

Ova poslanica ima se u svih crkvah naših dieceza u nedjelju, kako je prispjela, pročitati. Sliedi 23 podpisa.

Književna ubaviest. Izašao je drugi svezak djela: „De rationibus Festorum sacratissimi Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae e fontibus Juris canonici erutis doctore Nicolao Nilles etc.“ Podpisani je i taj svezak odpravio svoj p. n. gospodi, koja su ga preko njega naručila; a zajedno moli, da se blagohotno oprosti, što se je s ovim svezkom tako dugo zategnulo. Uzrok je tomu, što su i Innsbrucki slagari činili strik. Ovom zgodom iztičem za umirenje nekih, da velecienjeni pisac podnipošto neradi, razpačajući za intencije svoje djelo, proti Dekretu s. Congregacije Con. Trid. Dekret imade pred očima „turpe lucrum“, s toga nišani najviše na knjižare; dapače odgovara izrično na ovo pitanje: „an illicite agant il, qui pro Missis celebratis recipiunt stipendii loco libros vel alias merces, seclusa gravis negotiationis, vel turpis lucri specie?“ odgovara, velim: „Negative.“ Neće dakle s. Kongregacija da stegne dobru stvar te dopušta da si svećenik za služenje sv. misà može uzeti i da mu pisac u to ime zadržavši sebi od stipendijà pravednu svotu, svoju knjigu može dati. Napokon još samo ovo: Isto djelo, koje sav predmet ove liepe i po svem kat. svietu razširenje pobožnosti i historički i dogmatički i ascetički svestrano i učeno razpravlja, moći će se i u buduće za 10 int. dobiti. Moram reći, da mi je malko težko ovaj posao preuzeti: nu želje vele vriednoga pisca, koji me je zato molio, nisam mogao odbiti. U buduće moći će svatko, koji djelo uzme za stipendije, uz djelo dobiti u novcu po koji stipendij. Dao Bog, da se i naša hrvatska srca oduševe za ljubav onoga srca, koje nas je ljubilo do smrti na križu!

M. Stepinac,
spiritual u nadbisk. sjem.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 42.] U Četvrtak, 21. Listopada 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

K spiritizmu.

(J. R.)

(Dalje.)

U jeseni 1867. rekoše duhovi gospoji Vay, neka napuni čašu vodom i u nju gleda, da će svačesa vidjeti. Ona se nije dala dugo nagovarati. U petom dakle dielu priobćuje neke slike, koje je na taj način vidjela u čaši. Vidjela je slika svakojakih, gdjekad tužnih, da je proplakala, gdjekad smiešnih, da se je sladko nasmijala. Za primjer neka budu ove interesantnije. 9. Rujna 1868. vidjela je uz drugo: ružnu, odurnu žensku, koje je brzo nestalo. Zatim je vidjela mladu žensku, odjevenu u crno vuneno odielo; nad njezinom glavom sjala se je zlatna zviezda; ruke joj bijahu s traga svezane; držaše kotač. Dva mrka muža idu pred njom, dva za njom; ogrnuti su u velike mantije te imaju šešire širokih krila. Do nje stoji čovjek s šiljastim orudjem u ruci, još jedan s bičem. Muževi s širokimi klobuci imaju krabulje. Ubogo djevojče svezano je, kano da je pokornica; dva duga crna prama vise joj preko prsiju. Gospoji je bilo čudno pri duši, kad je to djevojče gledala; činilo joj se, da je to ona sama. Zatim vidi djevojku pruženu na crnoj željeznoj postelji, na koju je užeti privezana. U to sine iz zviezde nad njezinom glavom tračak upravo u srce. Muževi s širokimi šeširi pokazuju na nju; ona postaje sve to sjajnija. Vidi, kako joj izlazi iz tiela duša, sva je zlatna. . Muževi padoše na lica i drkću. Evo kako je tu sliku protumačio duh Toma ili Laurencij. Ta djevojka nebijaše nitko drugi nego Vay sama, kad je bila prvi put na zemlji. Odavle ono njezino čustvo, kano da je ona ta djevojka. Oko godine 1394. bijaše ona djevica u Kolinu, obdarena darom proricanja. To saznaše p o p o v i, te ju htjedoše upotrebiti za svoje namjere. Ali ona se nije dala. Za to ju razvikaše c o p r n i c o m. Kano takovu metnuše ju na muke. No dobri duhovi magnetiziraše ju te nije mukâ osjećala. Ona proreče popovom njihov pad, njihovu smrt i — reformaciju. Kad joj je duh izlazio iz ubijena tiela, potrese se tamnica; oni čuše, kako nešto ciči i šušti, i njezin duh stajaše sjajan i svjetal pred njimi tako, da su drkćući pali na lice. — 26. Studenoga 1869. vidje rabbi-a s dugom bielom bradom, u ruci imaše nož te idjaše na proti svjetloj slici, koja je stajala na zemaljskoj kruglji, držeći ruke razkriljene. Nekakov puzeći stvor moli se tomu angjelu svjetla. D e b e o k a r d i n a l, *) kako se čini vrlo ohol, ima pred sobom veliku knjigu i pokazuje na onu svjetlu sliku. Naproti kardinalu stoji crn muž, koj je vrlo mršav te postaje svakim časom još mršaviji. I on pokazuje na svjetlu sliku, koja svoje ruke sve više razširuje. Svjetlo, koje joj iz lica sieva, obsjalo je kano prekrasan fluid svu zemaljsku kruglju. S lieva i desna tiskaju se svakojaki ljudi k angjelu. Do kardinala, koj sve to više nabreca, stoji ohola gospoja iz srednjega vieka, **) duge rudaste kose i zapovjedajućega držanja. Onoj mršavoj slici narasla je medju tim druga glava, koja je bila pokrivena kapom, kakova bijaše Luterova. ***) — Tumačenje: Ta slika vrlo je znamenita za budućnost kršćanstva. Ona svjetla slika na zemaljskoj kruglji jest mesija i spasitelj Isus. Pun ljubavi razširuje on ruke i viče: „ljudi, ljubite se, izmirite se.“ Ortodoksno židovstvo gleda u sliepom fa-

*) Da se je bolje gledalo, može biti bi se taj debeli kardinal bio promienio u živoga ježuvitu.

**) Odkud je znala Vay, da je ta ženska bila iz srednjega vieka?

**) U kojem je Bog zna muzeju vidjela g. V. kapu Luterovu?

natizmu svigdje uništiti rieči i djela mesijina. **Onaj kardinal jest ultramontani katolicizam** *), koj je nadut i ohol, te misli, da je komadić božanstva. On je raztvorio pred sobom nauk o trojstvu, te drži, da je on njegovo vlastničtvo. **Sredovječne dogme** stoje personificirane u onoj oholoj ženi do kardinala; one nalažu ljudem na prosto sliepu pokornost. Taj ultramontanizam nabrecati će tako dugo, dok prasne. Njemu na proti stoji mršav, oplienjen nauk, protestantizam **), koj ima više glava i više smisla; on je siromašan te ima malo sredstva, ali mnogo glavâ i nesložan je. Pak ipak svi bi rado na Krista se uprieti, a nijedan se neupire na nj u istinu. Ubogo ljudstvo skuplja se u svojoj stiski oko Isusa, čija ljubav sve više radi i djeluje. — Na 3. Prosinca vidjela je Vay u čaši ove slike: Najprije truplo, postavljeno na odar, uz njega duh, koj mu puše na vrat. Zatim vidje vrlo uzrujano more; silni talasi igraju se ladjom. Nad morem lebdi silan angjeo, i razkriljuje nad njim ruke. Tumačenje: Ono truplo bijaše čovjek, koj je prividno umro. Njegov duh čuvar muči se, da ga probudi; ali budući da ljudi posve ništa nečine, nego puštaju truplo ukočeno ležati u mrzloj komori, nemože duh cilja doseći. ***) Liečnici hoće ga secirati; kolikoput nečine oni toga na tjelesih, koja smatraju lješinami, pak kad prviput zarežu, istom onda opaze, kako su se prevarili, i koli malo znaju, kako se duh od tiela dieli. †) Da je to istina, čitati ćete skoro. Tomu tumačenju dodaje Vay opazku, da su zbilja već drugi dan doniele novine viest, de načelnik mjesta D. nije dao nekoga čovjeka H, koga je držalo mrtvim, pet dana zakopati, jer nije bilo na njem nikakva znaka, da se raztvara. Liečnici htjeli su ga secirati, ali nije dao puk. — Zatim sliedi tumačenje druge prikaze: U toj ladji na burnom moru sjedi car Franjo Josip I.; u Trstu ima izići na kopno; arkangjeo Mikail štiti putnike. Gospoja Vay dodaje, da su istinitost te prikaze dokazale već sutradan novine. — Budi nam dosti na tih prikazah.

Preskočivši šesti odsjek, prelazimo na sedmi, u kojem pripovieda gospoja Vay, kako je ona pomoćju duhova izliečila neke bolestnike, kojim bijahu zli dusi bolestim krivi. Za nas će biti dosti jedan primjer.

Na prvom mjestu pripovieda, kako je izliečila dvogodišnje diete M., koje je bolovalo na epilepsiji. Na molbu matere, da joj djetetu pomogne, pozva Vay svoje duhove Oni joj rekoše, da je bolesti kriv zao duh; njega valja obratiti, pak će diete biti zdravo. I ponudiše se duhovi, da će sami poći po onoga opakoga duha, te ga donieti barunici. Kad ga donesoše, razvi se medju njim i gospojom Vay ovaj mudri razgovor. Rajmund (to bijaše ime duhu): ‚Ja sam tu. Ja živem već dugo.‘ — Vay: „Zašto si kod M., neznaš-li, da joj tvoja blizina škodi “ — R. ‚Ja tražim svoje tielo, ja nemučim nikoga. Ja nemučim nikakvo diete; ona negovori, i to me ljuti.‘ — V. „Moli s nami.“ — R. ‚Što ti je na um palo! Tà ja nemogu moliti, ja sam ubojica, prokletnik. Ja sam ubio diete M. Meni je sve tamno; kako je to, da je ono diete? Kad ju ovako mučim, onda govorim s njom. Ja sam već davno mrtav, i neznam ništa dobra. Meni se čini, da sam pas na lancu. Zar me se nebojite? Ja sam biesan!‘ — U to se stvori ovdje i duh djeteta M., koje je na svojoj postelji spavalo. M. reče Rajmundu, da mu sve prašća, samo neka ju pusti na miru. R. ‚Neću.‘ — M. „Zašto ne, zar me se još nisi dosti namučio?“ R. ‚Nisam. Ja te hoću imati pri sebi.‘ — M. „Reci za menom: Bog je moj spas.“ — R. ‚Bog je moja nesreća.‘ — M. „O Rajmunde, kako me to boli. Znaš-li moliti?“ — R. ‚Ja znam kleti.‘ — Kad nije mogla M. sama ništa opraviti, obrati se na gosp. Vay, da joj ona pomogne. I zahtievaše Vay od duha, neka pusti M. na miru. On odgovori: ‚Već sam vam rekao, da tražim tielo na zemlji; ja želim postati brat M-in.‘ — V. „Na silu nemožeš uzeti na se tielo. Obrati se najprije i onda moli Boga za tu milost.“ — R. ‚Neću! Meni pomaže vrag.‘ Poslje toga napisaše duhovi molitvu za Rajmunda. R. ‚Meni se vrti u glavi. Ta molitva mi je dobro činila. Ako mi obećate, da ćete češće tako s menom govoriti, pustiti ću M. na miru. Bože, ja sam griešnik. Bože, prosti mi.‘ Na tih riečih spoznaše duhovi, da se R. iskreno kaje, te napisaše kratku molitvu, neka ju mati ušije u svilu i djetetu objesi o vrat, da se R., kad bi se M. približio, sjeti na svoje obećanje. Poslje dugoga još pogovaranja izpovjedi R. svoj grieh, radi koga sada trpi, najme da je ljubio M., kad je bila prvi put na svietu te ju iz ljubomornosti nevinu otrovao. To ga je peklo, za to je otišao u rat i pao. Kano duh bijaše biesan, što se je M., da se njega oslobodi, po drugiput upùtila.

---

*) Kako se vidi i taj se duh razumije u moderne „kraftausdrücke.“

**) Kad dakle nevalja ni katolicizam ni protestantizam, neima druge nego u spiritizmu tražiti spas.

***) Čemu se onda taj duh muči, kad je tako slab, te nemože ništa bez čovječje pomoći?

†) To si neka zabilježe liečnici.

Sva se je stvar napokon tim svršila, da se je R. iskreno pokajao te dobio dozvolu, da može postati brat M-in. To je sve potvrdila mati djeteta u pismu na V., gdje joj je javila, da je M. posve ozdravila, i da je ona zanosila — dakako Rajmunda. *)

Poslje ové pripoviesti rado će mi štioci dozvoliti, da preskočim sve druge slučaje liečenja, koje navodi Vay (str. 120—326). U osmom dielu spominju se neke čudnovate**) manifestacije živućih i umrlih duhova. Uz drugo pripoviedaju se manifestacije dviju, u ratu 1866. palih, oficira. U tom je najme ratu bio i rodjak baruničin, grof W., takodjer spiritist, koj se je srećno vratio kući. Njega dakle na jedanput posjeti pali kapetan A., te ga pozdravi: A., Ja živem još, tvoj prijatelj žive, dragi W. Ja sam kapetan A., i živo želim s tobom brbljati (valja najme znati, da je kapetan A. za života rado jeo i brbljao, zašto je i imao tako čudnovatih neprilika na drugom svietu); tako dugo već nisam razgovarao s nijednim prijateljem!' — W. „Milo mi je s tobom razgovarati, ali mi najprije kaži, kako si došao ovamo i čim se baviš?" — A., Došao sam željeznicom (duh!). ***) Hotio sam posjetiti staru gospoju, da ju umirim. Srknuo sam i čaja †) malo; grofica će jur prostiti.' — W. „O kakvoj to gospoji govoriš? Kako si mogao srkati čaja, kad te nismo vidjeli?" — A., Posjetio sam staru svoju gospodaricu u Mikolczu. Čaj sam pio u potaji, kod sluge. U obće biti ću valjda nevidim, višeput je to tako čudno. Reci mi moj W., ti stari spiritist, kako može čovjek postati nevidim?, — W. „Na to pitanje odmah ćemo ti odgovoriti, ali nam reci prije spominješ-li se 27. Lipnja?" — A., Ja sam često na taj dan mislio, on mi je prava zagonetka. Najprije sam bio ranjen. Dugo bijah onesviešćen. Zatim sam se probudio i kano biesan poletio za vami. Sad dolazi opet velika zagonetka; ja sam nasrnuo na one vražje Pruse i pošteno sam ih mlatio; mene nije pri tom nijedno tane pogodilo. Onda bijaše opet duga stanka. Tà ja sam s vami marširao i znam sve, pa ipak je bilo drugče nego obično. Brate, daj reci mi, nisam-li napokon još i umro? Je-li to smrt?' ††) — W. „Jest, ti si mrtav — ostavio si svoje tielo." — A., Bog ti platio, dragi W., sad sam srećan, kad sam i od tebe čuo, da sam duh. Do sada sam mislio, da sam mjesečnjak, — W. „Nisi-li vidio našega dobroga prijatelja K., koj je 3. Srpnja pao kod Kraljevgraca?" — A., Jesam, ali kano u snu. On mi reče: dragi A., već u životu bili smo dobri prijatelji, budimo i sad. Oba smo oslobodjeni od zemlje, da — mi smo umrli, mi smo duhovi. Na to sam si protro oči, činilo mi se, da sanjam. Još jedan iz naše kumpanije bijaše tu. Ja sam često raztresen, jer ovdje je velik metež u svem. Vidim više momaka, koji su mrtvi, ali u istinu mrtvi, pak ipak iz običaja stoje u bojnom redu. . .' Zatim je dokazivao W. prijatelju A., da je zbilja pao. Tečajem govora reče A., da puši cigaru i sjedi medju njimi. — Ja prekidavam ovdje, štioci imati će dosti na tih primjerih spiritističke mudrosti.

*) Kako vam se vidi ta historija?

**) Sva je ta knjiga čudnovata, vrlo čudnovata!

***) Valjda je i platio za kartu!

†) Dakle je taj duh bio gladan! Da mu se nije nàdala tako liepa prilika, mukte se napiti čaja, gdje bi si ga bio skuhao?!

††) Dobro, da je taj duh, premda je čaj bio i cigare pušio, bio nevidim, inače bi ga po svoj prilici bili u ludnicu zatvorili.

Ima u knjizi gospoje V. još svačesa puno, svakojakih mudrih razgovora medju duhovi, svakojakih dopisa iz drugoga svieta. Ja sve to ostavljam, te ću se osvrnuti samo još na „konačno razmatranje triju duhova, Vayinih učitelja, Marije, Buddhe i Laurencija o kršćanskom nauku i spiritizmu."

(Konac će sliediti.)

Još jednom svećenik i školski zakon.

Ja neobičajem pisati dugačkih polemika. Istina je sama jasna, te u najviše slučaja ljudi ju svojim tobožnjim bistrenjem zamrse. U istih zakučastih pitanjih, što se dulje govori — natezanjem ili tja izvraćanjem pojedinih rieči, nesluži se istini, no osobnim strastim. U svakom znanstvenom pogovoru ide osim toga u račun ne samo znanje, razum i dokaz, nego i volja. Gdje je ova dobra, porazumak je brzo gotov i plod polučen, a kad nje nema, izvrgava se i najoštroumnije pisanje u nedostojno rečmanje. Voljom pako kreću motivi, dostaput crpljeni ne jedino iz razpravnoga predmeta. Meni je osim toga priznati, da nemam ni vrstnoće za tančenje i zaplitanje svojih i tudjih misli, pri čem se bitni predmet zasjenjuje, te napokon čitalac nezna, što ima biti glavni zaključak. Ja bih uslied toga tim manje nastavljao svoju razpravu, što sam naročito kazao, da njom nisam nakan stezati ičiju volju ili narinuti svoga suda. Ali kad mi štovani moj drug — urednik ovoga lista po više puta u svom odgovoru spotiče „nedosljedost", dužan sam još jednom osvrnuti se na naš pogovor.

Za šk. zakon, koji, kako se veli, preko noći obrati sve naše kršćanske pučke škole, dugim tečajem vremena, velikimi žrtvami i voljom naroda sagradjene, u bezkon-

fesionalne, koji čudnovato i različito od drugih zakona djeluje retrograde, rekao sam, da je po crkvu i vjeru nepravedan, za samu obuku štetan, u sebi protuslovan, iztičuć religiozno-moralno odgojivanje mladeži bez religiozno-moralnoga značaja škole, po narod kriv̄ičan, stvoren proti njegovoj želji i čuvstvu, nalažuć mu mnogo veće terete, nepazeć na njegove potrebe, sileć ga na odgojivanje djece, koje je podobno njegove jade ne umanjiti, nego pomnožati, družtvene nevolje, od kojih naš viek toliko strada, ne izvidati, nego razjaziti. Na toj naravi šk. zakona osnovao sam svoj sud, da svećenik ima i vladanjem svojim pobijati cienu zakona i to najblažijim načinom, neprimajuć šk. nadzorničtva odnosno predsjedničtva u mjestnom škol. odboru. Da i toga neučinimo, čim pokazasmo, da zakon u mnogih točkah nije valjan?

Moj štovani drug s istih razloga osudjuje zakon; on od onoga, što je u svoje vrieme, „vikao na povredu crkvenih prava, koju nanosi novi zakon, i na pogubne učinke ovoga zakona na kršćanski život katol. omladine, nemienja ništa ni danas"; ali ipak hoće, da mu svećenik bude sluga i promicatelj, da i ono vrši, što zakon od njega netraži. Gdje je tuj nedosljednost?

Moj drug govori bojazljivo ob samom „obstanku" škola, koji bi kano u pogibelj došao, da se sliedi pravilo, menom preporučeno. Njegova bojazan je skroz suvišna, te se je može tim laglje riešiti, što sami stvaratelji zakona, koji su na se preuzeli svu odgovornost za škole, nepoznaju one bojazni. Oni i drugčije sigurni za obstanak škola netraže zakonom, da svećenik bude im duša, pače ove škole, u kojih je to bio svećenik, oni dokinuše. Ja sam zato uztvrdio, da svećenik po duhu i jasnoj volji zakona ima stupiti prama školi u nazadak, čim se ipak nipošto nepotresa obstanak škola. Ako se s liberalne strane želi činiti pritisak na volju svećenstva proti smjeru zakona; ako se ta želja nadalje podupire, tad je to neliberalno kao i nedosljedno, ali s čije strane? Još dalje — po nadbiskupiji kola neka okružnica od 28. Rujna br. 458., koju i Kat. list razglasuje. U njoj se „svećenstvu kano bivšim organom pučko-školske uprave" izrazuje u ime visoke zemaljske vlade iskreno osjećana „zahvalnost na požrtvovnom trudu, kojim je vršena dosada rečena uprava pučkih škola." Zakon šk. i ova zahvalnost može se po raznih ljudih različito suditi, ali da svećenstvo jedno i drugo primi, kako mu se nudja, pokazalo bi naivnost, od koje do licemjerstva nije daleko.

Medjutim velika je razlika raditi proti obstanku škola, i sadanjemu šk. zakonu biti u izvadjanju glavni faktor. Ja sam tu razliku dosta jasno iztaknuo u svojoj razpravi. Hrvatsko svećenstvo, kojega nastojanjem jesu pučke škole većinom ustrojene, vladalo se ono ma kako pasivno prama šk. zakonu, nemože biti proti obstanku škola. No ono može, pa ako je svjestno i rodoljubivo, mora svojim vladanjem nastojati, da nemogućimi učini bezvjerske škole, kakove je zakon stvorio, i kakove će one biti, makar kod svake škole bude svećenik mjestnim šk. nadzornikom. Uspjeh ovoga nastojanja bio bi nedvojben, da se nije našlo učenjaka i mogućnika, koji zakon osudjuju, ali za njegovo izvedenje revnuju.

Moj častni drug hoteći me uputiti o neshodnosti one pasivnosti, koju ja preporučam, doglasuje mi: „uvjeravala je vlada, uvjeravali su članovi sabora, da katolički uzgoj katoličke djece neće trpljeti nikakove štete" po novom šk. zakonu, kojemu da je bila svrha, odvratiti od našega sabora sumnju natražnjačtva. Kakav će duh i smjer ovladat novom školom, sudi moj drug iz onih uvjeravanja, ja pako iz pisanoga zakona. Kršćanstvo da-li je nepravedno ili natražno, imao bi svećenik učiti iz ljudskih uvjeravanja, ne iz kršćanstva. Što je tudier pravo, što muževno i shodno, bit će lahko prosuditi.

Spotičuć mi nedosljednost, što velim, da župnik ima stupiti u mjestni šk. odbor, ali neprimiti predsjedničtva dotično nadzorničtva, zagovara moj drug, da župnik primi jedno i drugo, jer da nemože biti dvojbe, da će župnik samo tad moći uspješno od škole „odbijati vjeri i crkvi poguban duh i upliv." Odkud bi imao proizticati onaj vjeri i crkvi pogubni duh i upliv? Zar ne iz zakona i značaja škole, njim uredjene? Ali izvadjati zakon, a odbijati mu duh, nebi-li to bilo nedosljedno?

Moj učeni drug ugiblje se, ali uzalud dohvatu ove logike sliedećim pripomenkom: „Neznači to nipošto odgovarati za sam duh i smjer čitavoga zakona, ako izvršuješ pojedine ustanove, koje su sobom dobre i koje se moraju izvesti. . . . Zar će se u mjestnom odboru opredieljivati onaj duh, kojim ima disati čitavo školstvo? Doista ne, već će to odvisiti od vlade i zemaljskoga odbora. No kad bi odanle disao poguban duh, mjestni bi odbor ipak gdješta zapriečiti mogao. A gdje se radi o tako dragocjenoj stvari, ondje je i malo — mnogo." —

Onoj „dragocjenoj stvari", koju ima njegovati škola, zadat je već ljuti udarac samim zakonom. Ovaj zakon izvadjati dalje, nego on od svećenika traži, znači dizati svemu zakonu cienu i ugled, znači sipati narodu prašinu u oči, znači odgovarati za sam duh i smjer zakona. Što se vlade i zemaljskoga odbora tiče, ona je već odahnula svojim duhom u zakonu, a tim jasno nagoviestila, kako i dalje kani ona i odbor njezin disati. Dokazano je takodjer s više strana podrobno, da svećenik, ma bio i šk. nadzornik, može koješta izgubiti, ali školi duha i života ulijati ne. Najveću stran agenda mjestnih škol. nadzornika obavljali su i dosele većinom neuki seljani. Ako se u ovom pravcu i moraju izvesti pojedine ustanove zakona, crkvi i vjeri neprijateljskoga, zar ih mora župnik izvadjati? Za to, što nas zakon smatra malo vrstnimi i vriednimi, zar da i mi sami pričinjavamo se još nemoćnijimi i kukavnijimi, nego što jesmo? Ono, što bi se još dobra imalo školi sačuvati, i zla od nje ukloniti, moći će župnik i nebudući škol. nadzornik učiniti. Za to će biti prilike u odboru, u koji sam rekao, da ima župnik stupiti. Kakovu djelatnost imat će u ostalom župnik razviti u ovom odboru, na što svoju

glavnu pomnju obraćati, da-li gdjekad „brinuti se i za materijalno stanje škole“, neka moj zabrinuti drug propusti razboritosti istih župnika. A pita-li me on, zar neće ipak župnik jur tim izvadjati omraženi zakon, to mu odvraćam, da će doduše izvadjati zakon, ali ne po zakonu. Župnik napram svomu puku ima i bez škol. zakona vlast dobro činiti, pravu prosvjetu širiti, poguban duh uklanjati. Župnik kano takav crpi iz mnogo uzvišenijega vrela vlast nad svojim pukom, dakle i djecom njegovom. On ima pravo i dužnost znati, kako se ona ma gdje odgojivaju. On kano sluga crkve moći će onu „dragocjenu stvar“ i u školi nadzirati, čuvati i njegovati, i tad će raditi dostojanstveno, a kao organ škol. zakona radio bi, sudim ja, potišteno.

Najslabije oružje u moga prijana čini mi se jest onaj njegov poziv na „pruske odnošaje.“ Sravnjivanje naših i pruskih odnošaja, ako je već umjestno, govori proti njemu. On u svakom skoro broju Kat. lista dostojno hvali borbu kat. klera osobito biskupa njemačkih proti državnim zakonom, a ovdje uz poziv na to vladanje brani drugu taktiku.

Da kat. crkva kod nas ima na čelu onakovih muževa, kakovih ima Njemačka, kod nas šk. zakon nebi se bio ni rodio. Moj štovani drug poučava me, kako u Pruskoj „za mjestne nadzornike najradje izabiru župnike. Pače su prisiljeni, jer se laici svaki čas na toj službi zahvaljuju.“ Ali mi on zajedno doglasuje, da ondje „vlada nipošto nenamjerava ustanoviti načelo bezkonfesionalne pučke škole.“ Ako u Pruskoj nisu bezkonfesionalne škole, niti ih vlada nenamjerava uvadjati; pa ako ondje najradje biraju za nadzornike župnike: kako se tim može preporučiti, da mi preuzmemo nadzorničtvo bezkonfesionalnih škola za volju zakonu, koji nam je pravo nadzorničtvo i ravnateljstvo glede unutarnje zadaće škola oduzeo, te nam nudja skrbničtvo za materijalne potrebštine škole? U Pruskoj pače — nastavlja moj drug — nije se ni „bojati, da se konfesionalne škole zakonom u jedan put pretvore u bezkonfesionalne, kako je učinjeno kod nas. Za što? Zato, što su proti tomu ne samo kat. svećenici i protestantski pastori, nego i puk tako katolički kako protestantski“ — sigurno i svi urednici kat. listova, koji bi jamačno, da zakon podoban našemu izadje, svom snagom kat. sviesti ga pobijali i svećenstvo od njegova provadjanja odvraćali.

Paralela, koju nadalje poteže moj častni prijan medju našimi i pruskimi odnošaji, podobna je samo potvrditi moje nazore o pasivnosti prama šk. zakonu. Ondješnji kler neprihvaća u cielosti nijednoga zakona crkvi neprijazna i štetna. Dočim je neke posve zabacio i posluh im uzkratio, podlaže se drugim samo u toliko, u koliko se njegovoj časti i pravom crkve neprotivi. Ako to ima biti pravilom našemu vladanju, onda je bar onolika pasivnost opravdana, kakovu sam ja preporučio.

Još se moj drug stavlja za ledja diecezanskoj konferenciji u prilog šk. zakonu. Priznajem, da mi tim najvećma otegoćuje odgovor, — ne kao da je konferencija podala vrstan dokaz za valjanost škol. zakona ili bar za shodnost njegova izvadjanja, nego jer kad bi se htjelo otvoreno govoriti, moglo bi se koješta povriediti, što ja i moj prijan mnogo cienimo. Ovu konferenciju najvolio bih nespominjati, a moj drug bit će valjda od druguda jur čuo, kakovu uslugu učini njoj i Katol. listu svojimi izvještaji ob istoj. Konferencija bavila se izcrpivo drugim glavnim predmetom, a šk. zakon nije meritorno ni razpravljala. Kako su njezini članovi po vlastitom nagonu, osvjedočenju i izkustvu mislili o šk. zakonu, moglo se je od druguda jasnije razabrati, nego u samoj konferenciji, kojoj niti je bilo priušteno za dostojnu razpravu dovoljno vremena, niti se može reći, koliko je njezinih članova bilo se izreklo za pasivnost, koliko za onakovu aktivnost, kakovu Kat. list brani.

Pišući ovo. dopade mi ruku „Obzor“ od 9. o. m., koji u uvodnom svom članku glede vladanja prama šk. zakonu izvješćuje o mnienju članova diec. konferencije, ali drugačije, nego-li to učini „Kat. list.“ Svjetski list pozna bolje od crkvenoga duh svećenstva, ili ga je iskrenije svietu odao.

Ja priznajem, da bi samo jedan prigovor proti mojoj razpravi mogao biti donekle opravdan, kako su mi i neki prijatelji javili, i to onaj, što istinito opisanoj i priznatoj pogubnosti škol. zakona neodgovara podpuno zaključak moje razprave. Pasivnost naime, koju sam za shodno našao preporučiti, jest premalena. Uvidjah to i sam jur kod pisanja razprave; ali onaj zaključak omjerih ne toliko o sam zakon, koliko o druge okolnosti naše domovine, kojih nemogoh s vida pustiti.

Još jednom iskrenom prije razstanka s mojim štovanim prijateljem, da si izlahkotim grudi. „Katol. list“ vičan je braniti crkvene interese hrabro, dok nedodje do konkretnih pitanja u našem domu. U najodlučnijih momentih običaje se tad pogibati. To je da što stvar njegove saviesti, ali ga to nerešava stanovitih obzira prama čitateljem. Kano takav pripomenuo bih mu bratski: najljepše načelne razprave, najživlje povladjivanje kat. borba u tudjini, ako se s njimi neuskladi naša praksa, jesu aes sonans, aut cymbalum tinniens.

Odgovor urednikov.

Kako se vidi, pisac baš si je „izlahkotio grudi!“ Neka mu je, vratit ću se još na to, a sada prelazim odmah na sámo pitanje medju nami preporno. Radi se o tom, ima-li neima-li župnik biti predsjednikom mjestnoga školskoga odbora. Pisac je tvrdio, da upravo nesmije biti, jer da to znači uvoditi bezvjersku školu, što je proti svećeničkoj sviesti. Ja sam to zanijekao, i osim toga uztvrdio, da je za vjeru probitačnije, ako župnik bude predsjednikom. Što na to sada veli moj protivnik?

Negovori doduše izrikom ništa više o sviesti, al ostaje kod svojih tvrdnja: da je predsjednik sluga i pro-

micatelj i glavni faktor zakonu i da svećenik, preuzam predsjedničtvo, diže ugled zakonu i odgovara za sve njegove pogubne posljedice. Ja sam dovoljno dokazao u br. 40., da nije tako; župnik će naime kano predsjednik izvršivati zakon samo toliko, koliko je zakon „dobar"; bit će sluga, promicatelj i glavni faktor mjestne škole; i odbijati tim jače, čim bude imao veći ugled i širji djelokrug, pogubni upliv, ako bi se zakon sbilja izvodio u duhu protivnu vjeri i životu katoličkomu. Nisam ni sada u protivnikovu odgovoru uzprkos oštroj njegovoj dialektiki našao ništa, čim bi se ovo moje mnienje uzdrmalo ili one njegove tvrdnje bolje utvrdile. Dva ipak mjesta nesmijem mukom mimoići: jedno jest, gdje kaže: da valja pobijati cienu zakonu, a čim ćemo, ako budemo još i predsjedničtvo primali? a drugo je gdje veli: da će škola biti bezvjerska, makar i župnik bio predsjednikom, dočim bi po njegovu bezvjerske škole bile nemoguće.

Što se prvoga tiče, vriedno je svakako ozbiljna razmišljanja. Ja ću si pače dopustiti misao piščevu, kako ju ja shvaćam, izraziti jasnije, nego-li je on sám do sada učinio. Po tom će on barem to uviditi, da je i meni više do same stvari, nego-li do mojega privatnoga mnienja. Ja ga dakle ovako razumijem: do sada su škole bile konfesionalne i prama tomu predstojnik škole bio je župnik; ako sada, pošto su postale bezkonfesionalnimi, župnik — službenik crkve — ostane ipak na čelu: neznači-li to s jedne strane puk varati glede značaja njegove škole, a s druge biti na ruglo protivnikom crkve?! Na to odgovaram, da će puk svakako opaziti, da je glede uprave škole učinjena promjena. Župnik će tako imati dosta prilike kazati ljudem, a naročito odbornikom, da jim je dužnost sada oštrije bditi oko kršćanskoga uzgoja njihove djece u školi; a on sám, naime župnik, da je za to preuzeo predsjedničtvo i nadzorničtvo, da svojoj pastirskoj dužnosti uzmogne i bolje zadovoljiti. Neka tako govori, a još više neka prama tomu radi, onda nas može malo glava boljeti od ruganja neprijateljskoga. Mogli bismo se pače nadati, da protivnici reku: k čemu smo zakonom škole proglasili bezkonfesionalnimi, kad one u istinu ostaju konfesionalne te su im jošte na čelu popovi?! Sve odvisi od toga u kakovu se duhu što čini. Mi bismo neprijateljem samo onda naseli na liepak, kad bismo nesviestno svoje mjesto zauzimali.

Pisac tvrdi sasvim tim da će škola biti bezvjerska, makar i župnik bio nadzornikom. Ako kaže bezvjersku po slovu zakona — dopuštam, ako-li bezvjersku u istinu, onda niječem. Koji bi župnik smio ili samo htio biti predsjednikom školi u istinu bezvjerskoj. Nego dok još župnik može biti školi na čelu, dotle sam ja sjeguran, da nije bezvjerska. Ali pisac misli, da bi bezvjerska škola bila nemoguća, i uspjeh svećeničkoga djelovanja nedvojben, kad bi se sliedio njegov savjet, i „da se nije našlo učenjaka i mogućnika, koji zakon osudjuju, ali za njegovo izvedenje revnuju"; no on žalibože nije razložio toga svoga mnienja, a ja nemogu uvidjeti, za što bi župnik mogao mnogo više učiniti kano prosti odbornik. nego-li kano predsjednik i u jedno nadzornik.

U ostalom ja i on se nikada složiti nećemo, dok on drži ne samo da će se zakon izvesti podpuno u onakovu duhu, iz kakova je potekao, nego i da će u tom izvadjanju glavni faktor biti predsjednik mjestnoga odbora. Ja usuprot razlikujem medju zakonom i životom, te držim da se zakon nemora izvesti u duhu, koji je poguban katoličkomu uzgoju djece, i da se neće lasno ni moći, ako budu svećenici podpuno činili svoju dužnost. Ali da se i dogodi, da odozgo dahne duh poguban, jošte se nebi pravo moglo reći, da će župnik biti kriv bezvjerstvu škole za to, što školu u obće uzdržava, što joj je glavni stup, dakle što je predsjednik, van da ništa nečini, da taj pogubni upliv odbije. No moje je mnienje to, da župnik ima biti predsjednik ne samo za to, da se obstanak škole čim bolje osjegura, nego i da se od škole uspješnije odbije svaki pogubni uticaj.

Tu bi mi moj protivnik mogao primjetiti, da on ima mnogo veće pravo bojati se, da će zakon biti izveden u onom duhu u kojem je zasnovan, nego-li ja nadati se da neće. Za to da je najpametnije držati se glede izvadjanja što više pasivno. Jer oni faktori, koji su zakon ovakov stvorili, i oni, koji su sada pozvani da ga izvadjaju, nastojat će, da ga u istom duhu izvedu. Osim toga nevjerstvo posvuda raste i izvan domovine i u njoj samoj, i pod takovim uplivom izvodit će se ovaj zakon: zar je tu mučno pogoditi, kakov će mu biti duh, i koliko će se tu moći opirati župnik?

Na takovu bih primjetbu najprije odvratio, da s tim naša razprava prelazi na polje probitačnosti. Tu možemo biti razna mnienja, a da načelno nebude medju nami nikakve razlike. Na onu pako primjetbu odgovaram, da bi mi bila jako strašna, kad nebih našao utjehe u onoj apostolskoj: ovo je pako pobjeda, koja pobiedjuje sviet, naša vjera, i kad se nebih nadao, da će cjelokupno naše svećenstvo uvidjeti, da neima pobjede bez truda i borbe. Takov je zakon evangjelja, no kaže nam poviest i izkustvo, da je taj isti zakon i svjetovnih odnošaja. Koliko nebiahu zakoni protivni nevjerstvu, pa je ipak nevjerstvo zavladalo u životu, te stalo i zakone za sebe praviti. Što je tomu krivo? Ako ne sve, a to je svakako mnogo krivo ono, kako se čita u evangjelju: da je neprijatelj posijao kukolj, dok smo mi spali. Neprijatelj je bdio i radio, i za to ima i uspjeha. Sramota je da neprijatelji kraljestva božjega obilaze, kakono veli Gospodin za fariseje, „morem i kopnom, da si učine ma jednoga samo pristašu", a viestnici kraljestva božjega da se uklanjaju naporu i žrtvam. Upregnimo ozbiljno sve svoje sile, pouzdajući se u obećanje Kristovo, ako želimo da bude bolje, nam jošte ili barem našim potomkom. — To razmislivši preporučio sam, da župnik bude i nadzornikom pučke škole, jer mislim da mu je tako širji djelokrug za vjerski uzgoj kat. omladine.

Da takov postupak takodjer bolje odgovara hvaljenomu rodoljubju hrvatskoga svećenstva i lojalnosti naprama narodnoj vladi, i o tom je već dosta rečeno. Znam da moj protivnik neće dopustiti, da itko podvoji o njegovom iskrenom rodoljubju, nit ja nisam o njem nikada dvojio, ali to će mi dopustiti, da će naši laici i sama vlada naći više rodoljubja u postupku većine konferencije, nego-li u njegovu. Pa i to će nam nešta vriediti, barem pred svakim pravednim čovjekom, ako bi kašnje porad važnih pitanja došlo do odpora; jer smo jur zasvjedočili, da nepravimo odpora morda od kakova prkosa, pače ni ondje gdje bismo imali pametnih razloga, ako nije upravo nužda; usuprot da smo pripravni, gdje ikako možemo, ići državi na ruku, pravedno očekujući, da će i država isto tako podupriti naše nastojanje oko crkvenih i vjerskih interesa.

Napokon sloga čitavoga svećenstva u akciji sama je sobom od velike znamenitosti, za to sam si ja držao za dužnost preporučati ono mnienje, za koje sam vidio da je preuzviš. g. nadbiskup i većina članova konferencije. Tu će mi moj protivnik morda opet viknuti „da se stavljam za ledja diecezanskoj konferenciji“, ali neka se malko uztrpi! Ja sam želio i želim jedinstvenu akciju nadbiskupa s čitavim klerom. Da će ta jedinstvena akcija biti samo nesviestno, potišteno robovanje državi i njezinim antikatoličkim tendencijam, osvjedočen sam da neće ni moj protivnik reći. Ako se pako svećenstvo s g l e d i š t a r e l i g i o z n o g a složi u akciji, tak je ta sloga sama po sebi stvar od odlučne važnosti, te kad bi poprimljena taktika (da se poslužim riečju moga protivnika) i pogrešna bila, lasno će se popraviti. Sloga i jedinstvena akcija moći će mnogo stvoriti; usuprot ako bude radio nadbiskup sa svojim viećem drugačije, a drugačije svećenstvo, i ovo jedni ovako, drugi protivno, a treći nikako, onda ćemo bez dvojbe biti na ruglo našim neprijateljem.

Tim sam ja rekao u ovom pitanju svoju zadnju. A sada molim moje štovane štioce, da me još za časak sliede; imam sa svojim prijanom razpraviti još njeke, skoro bih rekao trice, pa onda staviti jedno za mene kano urednika važno pitanje. Moj protivnik kaže, da mi za to odgovora, što sam mu predbacio njeke nedosljednosti; a odgovara, mi tako, da se trudi meni dokazati moje nedosljednosti. No čini mi se, da se je badava trudio.

Ja sam mu bio rekao, da je nedosljedno zahtievati: da župnik po zakonu bude odbornikom, pa mu ipak glede materijalnoga stanja škole preporučivati pasivnost. Nedosljednost je tu očita. Nemogući je zanijekati veli on meni: „neka propustim brigu oko materijalnoga stanja razboritosti župnika.“ E prijane, za što ti sam nisi tako učinio, te ja o tom nebih bio ni trebao govoriti?! Nadalje bio sam mu rekao, da je o d b o r organ izvršujući, te da je nedosljedno porad izvadjajanja zakona osudjivati predsjedničtvo a prihvaćati odborničtvo. On mi na to samo toliko odgovara, da će župnik kano odbornik istina izvadjati zakon, ali ne p o z a k o n u, jer da župnik i b e z š k o l s k o g a z a k o n a ima vlast dobro činiti. No što to znači? zar župnik može biti odbornik i u odboru djelovati b e z školskoga zakona?!

Nedosljednost pako, koju on meni spotiče, nije moja; već ju stvara on sám, kad predsjednika školskoga odbora gradi izvoditeljem svega onoga vjerskomu životu neprijaznoga duha, koji leži u slovu zakona. Ja tako neshvaćam zadaće predsjednikove, kako se jasno vidi iz svega, što sam dosele o tom pisao. — Jako mi se pako čudno čini, da je pisac ono, što biah rekao o nadzorničtvu pruskih konfesionalnih škola, hotio upotrebiti proti meni. Nedvojim da je dosta oštrouman te razumije, za što ono ondje stoji; pa ipak hoće da tako navrne kano da sam ja rekao: budući da je u Pruskoj župnik nadzornik konfesionalnih škola, za to neka je kod nas bezkonfesionalnih! A dalo mi se je upravo na žao, gdje m e n i predbacuje našu o b ć e n i t u nevolju, koju sam ja natuknuo rekavši: da su u Pruskoj i svećenstvo i puk proti bezkonfesionalnoj školi. Dodaje naime k tomu ovo: „sigurno i svi urednici kat. listova, koji bi jamačno, da zakon podoban našemu izadje, svom snagom kat. sviesti ga pobijali i svećenstvo od njegova provadjanja odvraćali.“

Na to mu odvraćam: „Kat. list“, ako nije onda kad je za to vrieme bilo, dovoljno pobijao ovaj školski zakon, nije tomu krivo jedino uredničtvo, nego i gdjekoji svećenici, koji bi ga bili mogli svojimi članci vješto i krepko podupirati, ali nisu marili. U ostalom ako se smije obazreti na ono, što su i koliko su drugi crkveni faktori u istom smjeru radili, nemora se uredničtvo previše stidjeti. Ako mi pako pisac predbacuje moje vladanje u „Kat. listu“ naprama provadjanju istoga zakona, onda ga upućujem na Cislajtaniju. On zna bez dvojbe, da su ondje ne samo b i s k u p i s k u p n o prosvjedovali proti školskomu zakonu nego i njeki u m n i i o d v a ž n i l a i c i krepko ga na saboru pobijali, čega kod nas žalibože bilo nije; sasvim tim kod provadjanja dopustiše biskupi svećenikom, a nekoji upravo nagovarahu, da svećenici stupe u odbore i budu ne samo mjestni, nego pače okružni i zemaljski nadzornici. Neznam, morda će i njih za to ukoriti moj protivnik; no tko zna, kako se neprijatelji vjere trude, da svećenika i njegov katekizam s a s v i m i z š k o l e izbace, taj će drugačije govoriti. Držeći sasma isto načelo, prama okolnostim može i mora biti različan postupak. Nadbiskup bečki nemože u pitanju pučke škole posve onako raditi kako biskup briksenski jur za to, što je malo drugačijega duha sabor tirolski nego-li dolnjo-austrijski. U Belgiji katolici moraju plaćati državne škole, pa ipak u nje nepošilju svoje djece, već uzdržavaju svoje privatne konfesionalne: bi-li se moj protivnik usudio taj postupak kod nas preporučiti? Neide svaka čizma na svaku nogu.

Konačno moram još govoriti kano urednik in propria causa. Pisac mi u svom članku d v a puta predbacuje moj izvještaj o diecezanskoj konferenciji. Jedan put mi

veli: „da sam valjda od druguda jur čuo, kakovu sam uslugu učinio konferenciji i Kat. listu svojimi izvještaji o njoj"; a malo niže, ističući mi jedan članak „Obzora" veli: „Svjetski list pozna bolje od crkvenoga duh svećenstva, ili ga je iskrenije svietu odao." To će reći, da sam ja krivo izviestio o konferenciji; a budući da sam sám na njoj bio i sudjelovao, te se nemogu izpričavati neznanjem, da sam radio neiskreno. Nebudući mu ni to dosta, on u obće djelovanje „Katol. lista" karakterizuje, da se nemože gorje. Po njegovu „Katol. list" sliedi savjet onoga junaka, koji reče: Dok nedodju Turci, branimo se hrabro; ako dodju, bježmo! Pa to on veli tako, da se nemože misliti jedino na pitanje o predsjedničtvu u školskom odboru. Dok „Katol. list" izlazi pod mojim imenom, dotle ja moram onakove čestitke uzeti kano meni namienjene; nit me netreba moj protivnik tekar sjećati, ja znam sám, da mi nije dosta moja sviest, ako bi štioci nalazili, da ja u najodlučnijih momentih izdajem crkvene interese.

Za to me evo pred mojim štovanimi štioci, neka mi sude! Ako nalaze, da moj protivnik pravo ima napadajuć me onako kako je učinio, neka me samo ništa neštede! Ja pače neću niti da me tu brani moja vlastita saviest. Osoba je ništa, gdje se radi o interesih tolika zamašaja. Ako jih ja lošo zastupam, naći će se sjegurno koji će to činiti bolje. Samo neka štovani štioci u tom pogledu izvole svoje izjave učiniti čim prije!

Viestnik.

Zagreb. Preuzviš. g. djakovački biskup Josip J. Strossmayer imenovao je dra. Josipa Kuhnera profesorom za crkveno pravo i crkvenu poviest na svom biskupskom liceju.

— G. Ivan Kotarski, dosadanji upravitelj župe humske, postao ondje župnikom. Umro je g. Ivan Turk, izsluženi župnik crnački.

Celovec u Koruškoj. Dne 3. o. m. držala se je kod krasna vremena prva jubilejska procesija u Celovcu. Puk je učestvovao kod procesije u neobično velikom broju. Izmedju 4—6000 ljudi bilo je na obhodu. Celovec još nevidje takove procesije. Vodio ju je sam knez-biskup a pribivao joj je cio kaptol s gradskim i samostanskim svećenstvom. Kad se samo pomisli, da su kroz cielo vrieme milosti sve četiri crkve, koje su opredieljene za polazak, u svako doba do 9 sati na večer imale dosta posjetnika, tad se može uztvrditi, da je većina pučanstva iz grada i okolice zadobila jubilarno oprošćenje.

Rim. Pišu „Vaterlandu" odavle sliedeće: „Pisina, ovdješnji glavar internationalaca, držao je nedavno u jednoj skupštini sliedeći govor: „Premda gradjanin Marx nije više glava, nego samo agitator internacionalaca od velika upliva u Ruskoj, to je on ipak u bližnjem odnošaju s knezom Bismarckom na korist internacionalne propagande u ruskom carstvu, i to pomoćju lukavih Prusa i Poljaka, koji pripadaju k agitatornoj stranci te su se već od dulje vremena nastanili u raznih gradovih ruskih, da tako manje sumnje na njih padne sa strane vlade. Marx se nada, da će se doskora kraju privesti ta toli mučna, tegotna i škakljiva zadaća; a tada se knez Bismarck neće više trebati bojati od Ruske ništa; jer će ova internacionalom podrovana biti. Tada će biti Bismarck onaj, koji će svim narodom Evrope napredak, civilizaciju i slobodu donieti. Nam dakle preostaje da oprezno i umjereno napred stupamo te mu svako pouzdanje pribavimo." —

— Pišu istomu listu: 7. ovog mj. primila je u svečanoj audienciji Njeg. svetost poslanika Njeg. Veličanstva persijskoga šaha, generala Agar pašu. Poslanik uruči papi vlastoručno šahovo pismo i javi, da je šah rado kao uzdarje primio darove, što mu jih je papa poslao te da je naložio svojim oblastim, da dadu katolikom u Persiji podpunu slobodu izpoviedanja vjere. Drugoga dana u $^1/_28$ prisustvovali su sv. misi, koju je sam papa u domaćoj kapelici služio, Nj. preuzvišenost, poslanik persijski i još jedan član njegove pratnje — oba katolici. Papa podieli obojici Persijanaca sv. pričest.

Pruska. „Köln. Volksztg." donosi sliedeću zanimivu viest: Malo zatim, što je car prispio na centralni kolodvor, dogodi se ovdje užasan prizor. Najstarija duvna uršulinskoga samostana, što no je tako iznenada zatvoren, mati Uršula, iz stare kolinske obitelji Vill-a, kojoj stotine mladih kölnskih gospodja zahvaljuju za svoj uzgoj, donesena bi tamo, da se odveze vlakom, koji ju je imao u novu postojbinu Marche-les-Dames kod Namura preseliti. Duvna, preko 90 godina stara, koja je jur 70 godina proživila u samostanu, pet pako godina već nemože iz kreveta, ležaše vedra lica u nosilih čekajuć na čas, kad će ju u vagon staviti. Naokolo stajale su u okrugu duvne, gospodje i gradjani grada. Nije bilo oka koje nije prosuzilo, kad no je došao čas razstanka. Uršula odveze se u pratnji triju duvna, jedne ovdašnje gospodje, svoga nećaka i jednoga gospodina, koji umije jezik one wallonske okolice. Njoj se je valjalo lučiti od družtva, u kom je proživila dva ljudska vieka. Sutra dan su ostale duvne ostavile samostan. Dozvoljeno jim je ponieti sobom samo odielo, platno i posteljinu. Danju i noćju straži policija u samostanu, da neponesu sobom štogod drugoga. Iste relikvije su im izprvice branili uzeti sobom. Kovčezi duvna i gospodja, što no su se nastanile u samostanu, tovare se samo pod policajnom pazkom.

— „Germania" piše u svom 234. broju: Kako doznajemo iz pouzdana izvora, knez-biskup breslavski razrešio je dekretom od 12. Listop. iz Johanisberga sve biskupijske oblasti pruskoga diela svoje biskupije, te je naredio, da rečenim danom imadu s njimi prestati sve uredovne razprave i dopisivanja.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 43.] U Četvrtak 28. Listopada 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

K spiritizmu.

(J. R.)

(Konac.)

„Konačno razmatranje triju duhova“, Vayinih učitelja, Marije, Buddhe i Laurencija, kruna je ciele knjige. Duhovi morali su barunci poslužiti, da drži bogoslovnu prelekciju, u kojoj dokazuje, kako kršćanstvo nevalja. Ali predjimo na „razmatranje.“

„Kršćanska crkva stavlja na prvo mjesto izpovied: ljubi Boga nad sve, a bližnjega kano sama sebe. I spiritizmu je to prva zapovied. — Kršćanska crkva nauča zatim: ljudi se radjaju s iztočnim griehom. Spiritizam uči: Istina je, ljudi dolaze na sviet griešni, ali za to, što su oni pali duhovi, koji imaju činiti pokoru. Po tom je iztočni grieh, pâd duhova. — Treće nauča kršćanska crkva: Sve duše stvorene su, prije nego se narode u čovječjem tielu, jednake, jer je Bog pravedan; narodjenjem istom vuku one na se iztočni grieh bez svoje volje i krivnje, te su izgubljeni, prokleti duhovi, ako u iztočnom griehu prije kršćenja umru (duhovi umru!). Materijalno kršćenje (barunica je htjela reći: kršćenje vodom) oslobadja od iztočnoga grieha. *) Spiritizam veli: Bog je pravedan; on je stvorio sve duhove jednake; jednak napredak, isti put bijaše svim naznačen. Ali oni padoše, pošto su bili stvoreni. Zemlja je mjesto pokore za te duhove. Kršćenje vodom nemože izprati pogrjěške, koje imaju ti duhovi; duhovno kršćenje, to jest vršenje zapoviedi božjih, obnavlja pale duhove.“ I sada sliedi učeno polemiziranje naše bogoslovke: „Po crkvenom nauku, da kršćenje vodom očišćuje dušu od svih ljaga **), morala bi sva malena djeca biti jednaka, morala bi imati iste dispozicije, imati iste pobude i to samo dobre. Odkuda ona velika razlika značaja i u posve male djece? Jer se to neda *) protumačiti po spomenutih kršćanskih načelih, za to su ljudi nuždno zagrezli u materijalizam, tumačeći n. pr. različne dispozicije u djece i značaje po cirkulaciji krvi, po moždjanih i ustroju tiela, tako bo znamenitoj stvari morao se je naći nekakov logičan razlog. Jer je kršćanska crkva zabranila iztraživanje na duševnom polju **) te neće odustati od svojih pred stoljeći postavljenih načela, za to je preuzela materijalistična znanost, protumačiti zagonetke čovječjega življenja i značaja; ali i ta si znanost protuslovi prečesto, prečesto su i njezine tvrdnje tek hipoteze, koje ništa nevriede. — Četvrto uči kršćanska crkva, da duhovi jedanput samo kano ljudi na zemlji živu, jer kad jedanput umru, onda se odluči njihov udes za uviek, ili dobar ili zao ili srednje ruke. ***) Tu se spiritizam odlučno razlikuje od nauke kršćanske crkve, ali nipošto od nauka Isusova. Spiritizam najme veli: duhovi moraju mnogo puti ulaziti u tjelesa, neprestano iz nova se radjati, čistiti i pokoru činiti, da postanu savršeni. A to je nauk Isusov; on govori ne jedanput: vi se morate opet naroditi †) (Ivan III, 3, 7.).

*) Kako se vidi, pobožna se barunica slabo sjeća katekizma.

**) Vay bi bila bolje učinila, da se je držala one Pavlove: mulier taceat in ecclesia, nego što se je upustila u tako neslano i plitkoumno polemiziranje. Tko je ikad rekao, da kršćenje vodom očišćuje od svih ljaga dušu? Pa kad bi to i bilo istina, kano što nije, kojom dosljednošću izvodi ona iz te izreke svoj zakjučak?

*) Dâ se dâ, samo treba znati a ne fantazirati.

**) Gdje i kada? Može biti je i to revelacija kakova mudrà duha.

***) Nova revelacija! Kršćani vjeruju, da će se tek na sudnjem danu odlučiti udes duša za uvjek, a taj će biti ili srećan ili nesrećan, srednjega udesa neće biti.

†) Sad istom razumijemo taj tekst. Nek se posrame svi crkveni naučitelji, koji su to mjesto tumačili o duševnom prieporodu a ne o metempsychosi.

Nije dakle za vječnost dosti, jedanput samo ući u tielo; a to bi bilo i nepravedno, kad je način i trajanje življenja tako neizmjerno različno. Ljudi su Isusov nauk izvrnuli, što mu nisu mogli dosegnuti smisla. No sada je došlo vrieme objave — sada govorite, pišite, razlikujte, ljudi, Krista od Antikrista, istinu od laži.

Mi smo naveli četiri točke. U prvoj samo slaže se spiritizam s kršćanskom crkvom. Te četiri točke jesu: 1) ljubi Boga nad sve, bližnjega kano sama sebe. To je jedina izreka u evangjelju, koja se nije mogla izvrnuti ni izkvariti, preveć bo je jasna i izvjestna. 2) Ljudi dolaze na sviet s iztočnim griehom. To razumieva kršćanstvo krivo, spiritizam pravo. 3) Duše su sve jednake stvorene. Crkva uči, da se duše stvaraju malo prije nego se čovjek narodi; spiritizam, da su od vieka stvorene. 4) Crkva veli: duša čovječja žive samo jedanput u tielu, onda se odluči njezin udes za uviek; sagnjilo pako tielo čeka na uzkrsnuće. Spiritizam uči: život čovječji jest kratka tek epizoda vašega cieloga vječnoga življenja; časak samo u vječnosti. Napredak i razvitak vaših duhova, to je velik cilj vašega življenja, do njega se dolazi postepenom radnjom u raznih svjetovih svemira.*) Forme, u koje se oblači duh, sredstva su za razvitak duhova." I opet sliedi učena polemika proti crkvi. „Izvrnuvši rieči Isusove, propoviedaju svećenici ljudem: Prije narodjenja bili ste svi čiste, jednake duše; narodjenjem dobiste, bez vaše krivnje, iztočni grieh. Premda ste po sebi jednaki dusi, različan je ipak vaš udes na zemlji; jednomu je liepo, drugomu zlo; jedan je zdrav, drugi bolestan; jedan kralj drugi prosjak. Odkud ta nejednakost udesa, kad su duše po sebi jednako dobre, a Bog pravedan? Zašto navlačiti iztočni grieh na sve nedužne sbog grieha jednoga čovjeka? Kršćenje, velite, čisti od iztočnoga grieha, što će onda biti od nekršćenih? Nije-li logičnije reći: ljudi, vi ste svi pali duhovi. Radi vašega pada dolazite na taj sviet, da u njegovih oprjekah i protuslovjih odložite protuslovje i oprjeke, koje su u vas. Ima razloga, za što je ovaj bolestan onaj zdrav, ovaj prosjak onaj kralj: sve se pokorava zakonom božjim, pravednim i istinitim. Širenjem spiritizma, jasnim shvaćanjem vaše duhovne prošlosti, vašega cilja na zemlji i vaše duhovne budućnosti nastaniti će se u vaših srcih velik mir i zadovoljnost. Ovako pako govorite: siromaštvo me goni na kradju, nezadovoljnost na samokrv, bogatstvo na uživanje, ljepota na taštinu, čast na oholost. Mi vam velimo: ti si prosjak, moraš gladovati i oskudievati *) zbog prijašnje razsipnosti i nemilosrdja (o čem ja ništa neznam)... Ti koj se bojiš smrti, neboj se, već si višeput umro (ali neznam za to!) — Najveća pogibelj u crkvenom tumačenju rieči božje leži — vele Vayini duhovi — u tom, što nauča pakao, vraga i jednu samo smrt. I nastavljaju: „Znanost se smije crkvenomu nauku, i pravo čini, jer je crkva izvrnula rieči Isusove.**) A sada neka reče znanost štogod proti rieči najnovije spiritističke objave, koja uči, da se oprjeke zamjenitim odbijanjem potenciraju i da se one kano jednaki fluidi mogu asimilirati, u sklad doći i sjediniti; ili da zlo nije drugo nego oprjeka u neprekidnom zamjenitom odbijanju, čim se malo po malo popravlja, dok napokon svi fluidi skladno i jetnako poteku k svomu jedinstvu. Tih zakona neće moći uništiti znanost, jer se oni nalaze u rieči Isusovoj, u evangjelju." I za malo dovršuju duhovi: „Mi neodsudjujemo nikoga, niti onih, koji su u prijašnje vrieme božanski nauk krivo tumačili po svom shvaćanju, svom načinu mišljenja, svojoj politici — oni nisu bolje znali. Nego vrieme i razvitak napreduje. Ljudi, napredujte s napredkom, razvijajte se s razvitkom, da nadjete istinu ***)"... Podpisani: Marija, Buddha, Laurencij, učitelji Adelme (Vay).

A sada da se vratimo na prvi diel njezine knjige (str. 1—48), u kojem razvija teoriju spiritizma. Da nisam štiocem toga obećao, težko bih se hotio još jedanput vratiti u labirint nesmisla i protuslovja, iz koga sam s težkom mukom prviput izišao. Nije lahka stvar u tako nerazumljivoj smjesi fantazijâ i nesmislâ razabrati se, te naći kakvu takvu nit, kojom bi mogao sve svezati. Koliko se može, ja ću to učiniti, a štioci će se sigurno s menom čuditi:

*) Pobijati pojedine izreke spiritističkoga bogoslovja bilo bi suvišno. Nego na jedno pitanje morali bi se spiritiste svakako pobrinuti da dadu odgovor, najme: ako duše dolaze po višeput na sviet, sad u ovoj formi sad u onoj, kako je to, da se nitko od danas živućih ljudi nespominje upravo ničesa iz koga prvašnjega života? Vay opominje ljude, neka „jasno shvate" svoju duhovnu prošlost, ali kako će ju za Boga jasno shvatiti, kad o njoj ništa, baš ništa neznaju? Je-li to logično?!

*) Krasna nauka! Dakle svi, koji su na zemlji nesrećni, nesrećni su, što su prijašnjim življenjem nesreću svoju zaslužili!

**) Strašne drzovitosti! Dakle Augustini, Ambroziji, Jeronimi, Gregoriji, Origeni, Baziliji, Krisostomi, koji su tumačili evangjelje, kako ga tumači crkva, izvraćali su rieči Isusove, dočim jim se je smislu dovinula ženska Vay! Pravo veli naš narod: duga kosa . . . .

***) Neka bude uvjerena Vay, da će ljudi svigdje prije tražiti istinu nego u spiritizmu, koj se sam odsudjuje svojom smiešnošću.

kako je moguće, da takove ludorije nalaze po svietu na hiljade pristaša, kako je moguće, da toliki ljudi ostavljaju božanski nauk, koj su tumačili umni gorostasi, kakovi se riedko radjaju, te idu za fantazijami, kojimi ih hrane najvećma eksaltirane ženske! Što historija o svakom vieku potvrdjuje, to se izpunjuje evo pred našim očima. Jedno je samo vrjelo čiste, zdrave vode, nauk Isusov; tko neće iz toga vrjela da pije, nije druge, nego da si kopa bare smrdljive, u kojih neima nego nezdrave vode.

Dakle početi valja s najvišim principom, a to je Bog. Iz Boga emanirali su najprvo „prvienci duha božjega." No neki tih prvienaca neobastaše u kušnji, već padoše ohološću. Taj pad bijaše povod drugomu ciklusu nižih duhova. Kad su i ti niži duhovi pali, onda je postao čovjek. Pali najme dusi počeše komešati se i kretati s gora dole, postajući sve to gušći i teži. Ta rotacijatraje tako dugo, dok postanu potrebni tiela. Onda jedni uzmu na se mužko tielo, drugi žensko. A kako to? Prije pada bijahu dva duha — mužki i ženski — najtiesnije sjedinjeni u jednom fluidičkom tielu (Hülle). Kad je pako duh pao — pao je tim, što je ženski duh hotio previše znati — onda nasta u onom dualu — mužkom i ženskom duhu u jednom tielu — nemir i nesloga, savez medju njimi se prekinu, postaše dva posebna duha, muž i žena. Velika je nevolja, ako mužki duh zabludi u žensko tielo ili obratno. Takove nakaze, mužkarci s ženskim duhom, ženske s mužkim duhom, jesu tašti bojazljivi mužkarci, drzovite bezsramne ženske.

Da je ženski duh sakrivio pad, to se vidi i odanle, što ženska, spojivši se s mužkarcem, više trpi nego on. I sada dokazuje Vay na široko, kako je u braku mužu lahko a ženi težko. Tom prigodom drži ona dobru prelekciju onim ženskam, koje idu za emancipacijom. „O žene — dovikuje im barunica — tiesno i na oko neznatno područje vašega djelovanja znamenitije je zamašnije i odlučnije za čovječanstvo nego djelovanje mužkaraca... Što se ženske više tiskaju medju mužkarce, to im postaje ciena manja. Ako pako žena, liljanu slična, dobra i prostodušna uz muža stoji, ipak glave nešto poniknute, onda će ju ovaj više štovati, jače ljubiti. . . I vi želite polaziti sveučilišta, javno se izticati, mužkarcem biti ravne, pak mislite, da ćete tim postati Bog zna kako veće? Zar ćete same područje vašega u nutarnji socijalni i civilizatorni život hvatajućega djelovanja da uništite? To bi bila najveća pogrješka." — A zašto uzimaju pali dusi tjelesa na se? Da se povrate onamo, odkud su pali. Padom najme poremećen je liepi onaj odnošaj medju mužkim i ženskim duhom u jednom tielu; u njihovu volju, ljubav i fluide dodje oprjeka. Čineći u tielu pokoru, imaju dusi tu oprjeku izgladiti, da se opet sjedine u jednoj volji, u jednoj ljubavi, u jednom tielu. — Da nedosadjujemo dugo štiocem, još ćemo samo odgovoriti na pitanje, za mnogoga zanimivo, kojim najme načinom obće spiritiste s duhovi? Evo kako na to odgovara Vay. Uslied grieha počeše se duhovi kotrljati s gora dole. Koji su bili čišći ostaše u viših, čišćih svjetovih, teži dodjoše u zemaljski uzduh. Timi palimi duhovi odasvud smo okruženi. Oni se jednako po nekom zakonu vrte te čekaju, da se odjenu tielom. Na zemlji im je tako dugo boraviti, dok popravivši se postanu lakši te se uznesu u koj viši sviet, zviezdu kakovu. Ti dakle dusi, koji nas okružuju, dolaze u doticaj s našimi duhovi i korespondiraju s njimi; a to nije tako mučno, kad je duhovom „materija šupljikasta tvar, kojom oni svojimi fluidi i silom svojom prodiru" (str. 13.). Kad se ovako koj vanjski duh neposredno približi kojemu čovječjemu duhu, onda se pomiešaju njihovi fluidi, oba se duha asimiliraju, a čovjek dobije fotografiju te asimilacije u svojih moždjanih. Na taj način postaje i ono, što mi napašću imenujemo; na taj način „pada" nam, kako se po njemačku veli, ovo ili ono na um. Nego dusi, koji se kreću u zemaljskom uzduhu, vrlo su nesavršeni, oni neznaju puno, višeput znaju manje nego mnogi, s viših planeta na zemlju pali ljudi, oni su oholi, sebični, prosti, bedasti. Budući da mnogi spiritiste niže vrsti s takovimi tek duhovi korespondiraju, nije se čuditi, ako iz takove korespondencije malo pametna izide. Za to se savršeniji spiritiste obraćaju na više duhove, kano što je gospoja Vay posegnula čak za Marijom. Nego da se i takovi viši spiritiste dadu od svojih tobož viših duhova nasamariti, to najbolje dokazuju svakomu pametnu čovjeku — revelacije gospoje Vay.

Dva procesa u Pruskoj.

Opet je kraljevski sud za crkvene poslove proglasio skinutim s biskupstva jednoga kat. biskupa, starca Förstera, breslavskoga biskupa, a u isto je vrieme, 6. o. mj., u Poznanju „tajni papin delegat", kanonik Kurowski od poznanjskoga okružnoga suda osudjen na dvie godine tamnice. U svakom tih procesa ima po koji momenat, koji će interesovati i naše čitateljstvo, za to podajemo ovdje malen izvještaj.

Svi pruski biskupi jednako su krivi novim crkveno-političkim zakonom. Za to bi vlada, da se ufa, mogla u

*

jedan mah svim učiniti proces, svih skinuti i ako bi joj se svidilo zatvoriti. Kardinal Ledochowski biaše prvi zatvoren, onda skinut, no i sada je još u zatvoru; biskup Martin biaše takodjer zatvoren, za tim skinut, i poslan u Wesel; ondje bi ga sad internirali u grad, sad opet, kad bi mu pukla koja od mnogih parnica, zatvarali u tvrdju; no on se je oslobodio sam, ostaviv mjesto, u koje biaše interniran. Starac Förster zaklonio se na zahtjev svojih vjernika u austrijski dio svoje biskupije, te tako utekao zatvoru; sad je skinut i on s biskupstva, ali je ipak na slobodi, te će znati i na dalje upravljati i pruskom česti svoga stada.

Tko je pomnjivo čitao članak „Konrad Martin, paderbornski biskup", njemu nećemo mnogo nova kazati iz procesa Försterova. No naći će se ipak gdješta. Ovdje fale onake krasne i veličanstvene izjave puka, za koje je Martina tužio drž. odvjetnik. Förster se je takodjer pokazao prama državi nešta malo popustljiviji, izbjegavajući, gdje se ikako dalo, srazu s državnimi zakoni i sudovi. Ali je sve to malo hasnilo: uz sadašnje crkvenopolitičke zakone u Pruskoj nemože obstojati nijedan katolički biskup.

Förster nije došao na sud, kano ni njegovi u takovoj stvari predšastnici, ali je ipak poslao pismo. U tom pismu prosvjeduje proti kompetenciji kr. suda, da sudi o njegovu biskupovanju, ali ujedno i odgovora na sve točke tužbe. Martin je u takovoj sgodi drugačije radio. On da pokaže, koliko nepriznaje ovaj posebni, baš na uništenje crkvene jurisdikcije ustanovljeni sud, nehtjede ni tužbe u ruke primiti, ni podpisati da mu je uručena, nekmo-li na nju odgovarati. On isto tako nehtjede podnipošto uzeti sentencije onoga suda, te ju moradoše čavli pribiti na vrata njegove sobe, u kojoj biaše zatvoren. No Förster odgovara, premda tomu odgovaranju po njegovu nazoru nemože biti većega znamenovanja, nego-li da ga je učinio gdje u javnih novinah. Svrha naime toj njegovoj izjavi nemože biti druga, van da državi pokaže, da je od svoje strane sve učinio, da nedodje do sraza. To se vidi jasno iz rieči njegove obrane.

Biaše tužen, da je u trideset slučaja namjestio duhovnike, neučiniv oberpresidentu dužne po zakonu prijave, i toga radi da je dvama sudbenim osudama odsudjen bio na 12.400 talira globe. Biskup odgovara, da je on tu radio po svojoj sviesti; no od poslie samo da nepravi državnoj vladi opozicije, da nije činio nikakova namještaja. Dakako da ni s tim nebiaše dosta. Biskup mora po pruskih zakonih beneficija popuniti; ako neučini, oberpresident udara nanj globe, makar nitko beneficij neprosio! Nadalje ga tužiše, da nije dopustio revidirati komisarom države klerikalni seminar u Breslavi. Biskup odvraća, da protestante komisare nije smatrao sposobnimi, da pregledavaju katolički institut. Predbacivalo mu se je takodjer, da se je u jednoj korizmenoj okružnici poslužio izkrivljivanjem i pretjeravanjem. On odgovara: da se je još pred deset godina služio mnogo jačimi izrazi; no sada da je pače nastojao izpustiti sve, što bi državnu vladu moglo ljutiti, što se vidi i iz njegove ljetošnje okružnice, u kojoj je poprimio molitvu za cara i carevinu. Što mu se spotiče, da nije zapriečio izgrede svećenstva, koji su doveli do 93 sudbene osude i 6 policajnih izgona (t. j. svećenstvo se nije ko ni biskup držalo crkveno-političkih zakona, čega radi su sliedile pomenute kazne) — na to biskup izravno ništa neodgovara, več kaže obćenito: da se je pokorio onim zakonom, gdjegod bi mu to sviest dopustila, tako da je najavio vladi izbor kanonika Gleicha za posvećenoga biskupa za to, što ta služba nespada medju one, o kojih zakoni svibanjski nalažu činiti prijavu; da se nije protivio zakonu o nadzorničtvu škole; da je svećenike i laike svoje biskupije naputio na obdržavanja zakona o civilnom braku; pa i u najnovije vrieme da je obećao, da će sudjelovati kod izvedbe zakona o upravi crkvene imovine u katoličkih obćinah. Najveći tobože zločin, koji mu se spoticao, jest, da je u njegovoj diecezi publicirana u diecezanskom listu okružnica papina od 5. Veljače o. g. (priobćena u 8. br. našega lista), i da je on tu encikliku uporabio izobćujući župnika Kicka u Kaehmu. — Biskup kaže, da on nije naložio proglasiti onu okružnicu: pobija ipak ono tumačenje, koje je državni odvjetnik dao rečenoj okružnici. Što se tiče exkomunikacije Kicka, da ga on nije izobćio, nego ga samo po svojoj dužnosti oprezna učinio, kako njegov postupak sam sobom na njega navaljuje exkomunikaciju, što je izrečeno još i u najnovijoj papinoj okružnici. — Valja za pomenutoga Kicka da kažemo, da je bio kapelan u Trnovici breslavske biskupije. No pohtjelo mu se je župe u nadbiskupiji poznanjskoj u Kaehmu, koju mu je državna oblast nudila proti kanonom bez svakoga sudjelovanja zakonite crkvene oblasti. Kick s toga zamoli u svojega biskupa odpustnicu. Ovaj mu odgovori, da mu je nemože dati, jedno za to, da u današnjih težkih vremenih neostane njegova kapelanija prazna, a drugo, što u poznanjskoj diecezi neima biskupa od države priznavana. Kad je Kick sasvim tim prošao u Kaehme, pozva ga biskup pod prietnjom exkomunikacije da se vrati u svoju kapelaniju; kad to nije učinio, onda ga još oprezna učini na exkomunikaciju izrečenu u papinoj enciklici. Sličan slučaj biaše još s vikarom Langom.

Kralj. sud pronašao je biskupa krivcem, osobito za to, što je papinu encikliku proglasio i u dva slučaja uporabio, te izreče: da je toliko sgriešio proti državnim zakonom, te se nemože nadalje pustiti u svojoj časti i vlasti. —

Drugi je proces, naime kanonika Kurowskoga, s njeke ruke mnogo interesantniji. Kurowski biaše naime onaj „tajni papin delegat", koji je upravljao nadbiskupijom poznanjskom, pošto je nadbiskup Ledochowski skinut i zatvoren, a njegov namjestnik biskup Janiszewski izagnan. Na toga delegata biaše velika i dugotrajna hajka,

mnogo je svećenika, osobito podjašprišta, bilo za to zatvoreno, što nisu htjeli izpovjediti, tko je taj papin delegat. U ostalom da-li je taj delegat sbilja Kurowski ili ne. mi neznamo kazati; to je sjegurno, da su državni odvjetnik i poznanjski sud osvjedočeni, da su delegata pronašli u osobi kanonika Kurowskoga.

Kurowski dakle, pošto je više mjeseci odsjedio u iztražnom zatvoru, te mu se to i na licu poznalo, bude 6. o. m. stavljen pred sud. Biaše tužen, da je poslie Janiszewskoga izvršivao biskupsku vlast bez znanja države, i da je jednomu župniku zaprietio velikom exkomunikacijom. Kurowski odgovaraše samo na obćenita pitanja, o svem pako što se tiče tajnoga papina delegata neodgovori niti jednom, izjavivši, da on kompetencije svjetskoga suda u stvarih čisto duhovnih nepriznaje. Kad ga predsjednik oprezna učini, da tim škodi samu sebi, ako-li morda on sam nije taj delegat, odvrati Kurowski, da on sam razumije domašaj svomu ovakovu vladanju. Prodje se dakle na saslušavanje svakojakih svjedoka. Na izjave ovih neodvrati takodjer ništa Kurowski.

Čim je manje govorio okrivljenik, tim je jače razvalio usta državni odvjetnik, tjerajuć na sudu politiku da je sramota. Evo čim je svoj govor završio. „Rimokatoličkomu svećenstvu, reče, biaše pridržano, da svietu dade primjer tvrdokorna odpora proti državnim zakonom, i uztrajne nepokornosti naprama državnomu auktoritetu, kakove nebiaše nikada prije, nit će valja biti. Pa dočim se odkrećem od stvari, koje spadaju na prošlost, dopuštam si pogledati u budućnost. Netreba biti proroku a da se uzmogne odlučno uztvrditi, da je ura od Sedana udarila u Pruskoj rimokatoličkoj hierarkiji (t. j. da će Prusi od te hierarkije jamačno ono učiniti, što su kod Sedana učinili od Napoleona i francezke vojske)! Ono što smo sada doživjeli i što ćemo još doživjeti, doniet će doduše još dosta smetnje zemlji i pojedincem dosta brige i nevolje, ali kraj svega toga konačna pobjeda države stoji izvan svake dvojbe. Najkašnje za trideset godina — dugo razdoblje u životu jednoga čovjeka, al u životu jednoga puka tek pedalj vremena — za trideset godina bit će katoličke župe bez svećenika i njihove crkve bit će zatvorene; jer mladih svećenika, koji se zakonom nebi pokoravali, nećemo pustiti, a stari bit će do toga ili poumrli ili pako iz okolice, gdje su djelovali, izagnani. No neka se za to nitko neboji za stada, koja će ostati bez pastirâ. Puk dobrih svojstava — a takov je pruski u svih svojih elementih — znati će i u onakovih okolnostih uzčuvati svoj religiozni duh; i kad nebude više mogao pod vodstvom duhovnika polaziti u dugih procesijah sveta mjesta i oltare, sagradit će si oltar u svom srcu i ondje će obavljati svoju pobožnost. Ako bi pako poslie trideset godina još preostala kakva malena četica svećenika vojujuće katoličke crkve, koji bi kao što okrivljenik svoj „caeterum censeo“ vikali, to će jim se, ako ne ovdje, a to jamačno u novoj sudnici uzprotiviti krepka mlada sila (drugi državni odvjetnik), i s istim zakonom u ruci, kako ja danas, predložiti: krivi su.“

Kurowski je osudjen na dvie godine tamnice, premda mu se izravno ničim dokazalo nije, da je on sbilja tajni papin delegat. Niti jedna bo osoba nije svjedočila o tom niti svjedočiti htjela. Nego našao se u kući Kurowskoga staklen pečatnik, komu je po vještačkom mnienju skroz odgovarao pečat na jednom pismu, poslanu od tajnoga delegata. Isto tako izrekoše vještaci, da je Kurowskoga vlastoručno pismo, kojim su pisane poslanice tajnoga delegata. — Tako u Pruskoj pate biskupi i kanonici, i daju se radje osudjivati i tamničiti, nego izdavši slobodu svoje crkve lagodno uživati svoje dohodke. —

Bavarska vlada naprama kat. biskupom.

Kako Prusi vode boj s katoličkom crkvom, nije čudo, da jim sekunduje vlada bavarska, budući skroz prusomanska. U Bavarskoj su dvie političke stranke: jedna patriotička i konservativna, kojoj pripadaju i biskupi, a druga liberalna i prusomanska, uz koju stoji vlada. Upravo pred malo dana udarila je žestoko jedna stranka na drugu: patriotička, dobivši većinu u saboru, navalila je na vladu, baš je nimalo neštedeći; no ni vlada nije sa svoje strane liena bila, oslanjajući se na Prusku i na liberalce, a i na sáma kralja, kako se je u brzo pokazalo. Kralj naime nije prihvatio adrese saborske, nego je izdao pohvalnicu svomu ministarstvu, i odgodio sabor na neizvjestno vrieme.

Nije dakle čudo, da je bavarska vlada tražila našla sgodu, da ošine katoličke biskupe. Sgoda joj biaše njeki jubilej u Oggersheimu, gdje je po dozvoli biskupa speyerskoga prodikao poznati na borbi junak biskup moguntski Ketteler, što po nazorih ministarstva nebi smjelo biti bez naročite dozvole kraljeve. Druga sgoda biaše sama saborska debata, gdje je patriotička stranka predbacivala vladi svakojake zloporabe prigodom izborâ za sabor. Ministar bogoštovja i nastave zapovrnu tu, da su se pojedini biskupi, naročito regensburžki, služili sasvim nedopuštenimi sredstvi agitacije. Ali nije ministarstvo s tim nimalo pogodilo; udarci biskupom namienjeni pali su velikom snagom na samo ministarstvo natrag. Pripoviedit ćemo u kratko jedan i drugi slučaj.

U Oggersheimu imala se 4. o. m. slaviti stogodišnjica sazidanja ondješnje župne crkve. Kako je Oggersheim na granici moguntske biskupije, bude moguntski biskup Ketteler zamoljen, da tom prigodom drži svečanu propovied, kad-li vlada, dan pred rokom ustanovljenim za onu propovied, izjavi, da biskup moguntski nemože propoviedati bez dozvole kraljeve, pozivajući se na nekakovu instrukciju od g. 1851., koja zabranjuje inostrancem kod izvanrednih crkvenih svečanosti propoviedati. Došavši u Oggersheim biskup moguntski nadje takovu vladinu poruku. Budući da nebiaše vremena za ikakvu

razpravu o tom pitanju, zaište Ketteler sam telegrafički u ministra Lutza dozvolu, ako takove treba. Ministar odgovori, da tu treba dozvole od kralja, ali da on neima više vremena, da mu dozvolu izhodi. Biskup se dakle obrati telegrafički na sama kralja, ali mu nestigne nikakov odgovor. Vrieme za prodiku biaše jur tu, sila puka čekaše na tu propovied, a i znalo se je obćenito, da će propoviedati Ketteler. I diecezanski biskup (speyerski Bonifacij Haneberg) biaše onamo došao. Uzamši stvar u pretres oba biskupa složiše se u mnienju, da se ona instrukcija nemože protezati na ovaj slučaj, i da smiju smatrati u tom smislu, što od kralja nije došao na zamolbu nikakov odgovor. Pa je onda Ketteler sbilja rekao svoju prodiku. Al eto ti s vedra neba grom! Kralj bavarski dade preko svoga ministerija izjaviti biskupu speyerskomu svoje negodovanje veleći, da u biskupovu postupku nalazi držanje, koje je u priekom protuslovju s njegovom zaprisežеnom dužnošću pokornosti; a biskupu moguntskomu dade reći: da u prodici onoj nalazi povredu obzirâ, koje je biskupu nametnuo boravak u zemljah bavarskih, te da se s toga nalazi u čudu, kojemu se nebi bio nadao, i to da mu izriče sa svom ozbiljnošću.

Dakako da je pri svem tom imalo svoje prste ministarstvo. S toga oba biskupa poslaše na ministarstvo svoje opravdanje; no biskup speyerski (podložnik kralja bavarskoga) s tolikom za ministarstvo nimalo laskavom otvorenošću, da joj se od krotkoga starca Haneberga skoro nebismo ni nadali. Očito je, da ga ljuto boli, što je biskup moguntski, ni kriv ni dužan, koji je na poziv njegovih diecezana i uz njegovu dozvolu, pače ponuku propovied preuzeo, dostao se po ministarskoj krivnji kraljevskoga ukora; dočim je Reinkens (biskup tako zvanih starokatolika) smio bez svake dozvole ili kašnjega ukora potvrdu dieliti po teritoriju kat. biskupa, uz prkos konkordatu, i dočim u svjetovnih sastancih smije bez ikakve posebne dozvole govoriti svaki inostranac, ma bio iz kraja svieta.

Biskup naime kaže, da ga je jako raztužilo, što je jedan sasvim nedužan slučaj toli nagrdjeno predstavljen od drž. ministarstva Nj. Veličanstvu. On da je radio sasma zakonito i svojim postupkom od kr. vlade odvratio, da joj se nereče da je radila mrzko. Za bavarca, kojemu je do časti njegove vlade, moralo bi bolno biti, da prizna, da ovdje obstoje preventivne naredbe, kakovih ni u Turskoj neima. Ja sam, veli, prodikao u Carigradu i Jerusolimu, ali predstojnikom crkve nebiaše ni na kraj pameti za to prijavu činiti paši ili velikomu veziru. Za tim će dokazivati, da onoj instrukciji, na koju se ministarstvo poziva, neima u onom slučaju mjesta, te izriče odmah na početku, da je ono, što se njemu i biskupu moguntskomu predbacuje, neosnovano, i s toga da bi bio nepropustan akt pravice ono predbacivanje uzeti natrag.

Biskup moguntski nemože, veli, biti u Bavarskoj inostranac, pošto ustav carevine izriče, da za svu Njemačku obstoji zajednički indigenat. Kakova zastarjela ministarska instrukcija nemože takodjer braniti onoga, što zakon dopušta. Po zakonu su dozvoljeni sastanci i sborovi, i u njih može svatko pošten govoriti, ma bio iz Amerike; ja zahtievam uporabu istoga zakona za sbor u Oggersheimu. U ostalom ona instrukcija nikad neimaše toga smisla, da bi susjednim biskupom bilo zabranjeno propoviedati bez posebne kraljevske dozvole, jer bi to bilo monstrozno. Po svem kat. svietu obstoji običaj, a napose i medju diecezami speyerskom i moguntskom, da se svećenici na medji medjusobno pomažu; ni biskupi nisu ni nemogu biti od toga prava izključeni. Pače je god. 1868. isti moguntski biskup Ketteler na poziv diecezanskoga biskupa jednu crkvu u speyerskoj diecezi posvetio i tom prigodom propoviedao; no nitko nije pomislio, da bi tu trebalo kakove posebne dozvole.

Za to zahtieva biskup od ministarstva tu pravicu, da mu vrati nepravično izgubljenu kraljevsku milost, i ovo njegovo opravdanje da kralju za ubaviest predloži.

Da nam ovaj članak predug neizadje, moramo propustiti pismo biskupa Kettelera, te proći na drugi gore pomenuti slučaj, koji se tiče biskupa regensburžkoga. Ministar Lutz izrekao je u saboru, „da su u pojedinih diecezah izdani posebni naputci u ovom smislu: kler će svoj crkveni duh tim pokazati, da služeći se nezadovoljstvom pučanstva, koje je postalo uslied nevolje, potičuće od novih pojava na socijalnom i političnom polju, uznastoji ljude uputiti, da izaberu onakove zastupnike, kojih crkveni duh podaje dosta garancije.“ Naročito da je biskup regensburžki izdao takov naputak. — Biskup saznavši to telegramom, izjavi odmah telegrafički: da on osim svoga pastirskoga lista nije izdao na nikoga nikakova naputka, i za to da prosvjeduje proti onoj ministrevoj tvrdnji. Kad se taj telegram drugi dan u sjednici ministru pročita, on izjavi, da on svoju viest ima izravno i osobno iz jednoga jako štovana vrela, te s toga da ostaje kod svoje tvrdnje; biskupov pako telegram da zanj toliko vriedi, koliko biskupovo nijekanje, da je držao nekakov govor u Schwandorfu. Biskup na to u otvorenom pismu na ministra ponavlja svoj prosvjed, te izjavlja na novo, da on prigodom najnovijih izbora, osim svoga pomenutoga pastirskoga lista, nije nikakova naputka pače ni privatnoga lista pisao na niti jednoga svećenika, nekmo-li na sve, i to niti po slovu niti po smislu ništa onakova, kakova je ministrova tvrdnja, i veli, da će tako dugo izjavljati sasvim neistinitom ministrovu tvrdnju, dok god ministar porekavši ju neda zadovoljštinu njegovoj časti i njegovu poštenju, ili dok neimenuje vrelo, iz kojega je ona tvrdnja potekla. — Što se tiče govora u Schwandorfu, kaže biskup, da nije nikada zanijekao, da je govor držao, samo je odbijao ono, što se je njegovu govoru podmetalo. Pozivlje za tim ministra i opet, da uzme natrag svoju tvrdnju, ili da ju javno posvjedoči, naznačiv vrelo. „Vi ste, veli, takovo svjedočanstvo dužan saboru, gdje ste onu tvrdnju

izrekli, i mojoj časti, mojemu kleru, samu sebi i svoj zemlji. Za to porecite ili dokažite! Jer po mom osvjedočenju stoje i državni ministri pod zakonom poštenja, morala i pravice.“

Do sada nije gospodin ministar izvolio odgovoriti ništa. Ljudi od poštenja i pravice medjutim znadu, što jim valja o gospodinu Lutzu suditi.

Viestnik.

Zagreb. Gg. Pavao Friš, začast. prisjednik duhovnoga stola i župnik u Štivici, postao župnikom u Oriovcu; Stjepan Jakševac, župnik u Samarici, župnikom u Trnovitici; Antun Kovačić, duh. pomoćnik Ludbrežki, župnikom u Rasinji, i Aleksandro Kogaušek, duh. pomoć. u Bregih, župnikom u Prelošćici. G. Milan Stanisavljević, nadstojnik nauka u kr. konviktu i suplent na vel. gimnaziji zagreb., postao je katehetom višje djevojačke učione u Varaždinu. Vinko Lepen, duh. pomoćnik u Ivanskoj, postavljen je za privr upravljatelja župe Samaričke, a Ferdinando Kraljević, duh. pomoćnik Novo-Kapelački, za takova u Štivici.

Krakov. Unijatski svećenici, što no su iz Galicije prebjegli u chelmsku diecezu, dobili su, pošto su svoju rolu odigrali, od ruske vlade i schizmatičke hierarhije zasluženu plaću. Obećavalo jim se, da će jim se plaća povisiti od 300 na 500 srebrnih rubalja, predju-li u schizmu. Pošto su dulje vremena uzalud čekali, pošalju prebjeglice deputaciju s pismom k gouverneru podlaškomu, poznatomu dušmaninu unita, Gromeki, u kom ga sjećaju na zadano obećanje. Nu ovaj nepropusti izdajicam doviknuti onako, kako se doviknulo Judi: Gledaj si sám — sjetivši jih iz njihove peticije upravljene na cara, da su oni samo iz religioznih obzira željeli prestupiti k orthodoxnoj crkvi. Nu ovi neuslišani prosioci imadu u blizini sažaljenja vriedna druga — socium dolorum — u osobi svoga predstojnika. Ovaj — zloglasni Popiel — namjeravao je izdajstvom svojim kupiti si naslov chelmskoga biskupa i — što je glavna stvar ljudem njegove svojte, zlatne brdine; nu na mjesto toga dobi samo naslov suffragana, slabu plaću i osim toga za nadzornika, schizmatičkoga waršavskoga nadbiskupa, o čijoj samovolji zavisi i u najneznatnijih stvarih. Tko bi mogao jadniku zamjeriti, što se je izprva smjerno obratio za poboljšicu na svoga nadbiskupa, čije je apostolske krieposti sám s propovjedaonice prigodom svečanosti „obraćenja“ u Viali u zviezde kovao, no kašnje, kad njegova ponizna molba nebje uslišana, da je ovoga i nješto jače sjetio na dano obećanje i na svoje zasluge za obraćenje chelmske dieceze. Nu waršavski vladika, postignuvši, što je htio, odgovori posve lakonički: Ne dopada-li se tebi i tvojim drugovom kod nas, ja imadem iz kiewske dieceze dosta svećenika na razpolaganje, koji su još jedanput tako učeni, tako moralni, nu ujedno i mnogo manje koristoljubivi, nego vi. — Već godine i godine misli Ruska o tom, kako bi pomoćju ruskoga jezika, koj je i u bogoslužje uvela, utrla isto tako put schizmi u Poljskoj, kako no joj je to pošlo za rukom medju uniti u iztočnih provincijah, te je u Rimu na dnevni red došlo pitanje glede jezika. Uslied toga je sv. otac tu stvar ruskim jezuitom Martinowu i Gagarinu na pretres podastro, i ovi su se izjavili, poznavajući iz vlastitoga izkustva himbene tajne puteve schizmatika, da bi ta stvar za crkvu bila jako pogubna. —

Rim. „Osserv. Rom.“ donosi o ubojstvu Garzie Morena (bivšega predsjednika republike Ecuadorske u Americi) podulji članak, u kom se tuži, da su konservativna kršćanska načela posvuda toli izčeznula, te smrt predsjednika Morena, koji je iz potaje ubijen, nije u istih vladarskih krugovih našla sućuti. Samo Pijo IX. štovao je njegovu uspomenu te je za dušu revnoga katolika i velikoga državnika dao služiti svečane zadušnice. Moreno vidio je svoju zemlju u anarkičnom i podivljalom stanju; on je mir i poredak povratio, u upravi, sudstvu i u svih granah javnoga života uveo spasonosnih reforma, četiri je biskupije utemeljio, u samostanih pobudio nov život; podigao velik broj škola i višjih naukovnih zavoda itd. Osobitom zaslugom cieni mu se to, što je sklopio konkordat sa sv. stolicom, što je ustrojio družtvo za podupiranje siromaka, komu je sam bio izvršujućim članom. — U tom članku glavni je sadržaj taj, da je predsjednik Moreno poslie zadnjega izbora upravio na sv. otca posve pouzdano, živom vjerom i gorljivosti za slavu božju odišuće pismo, u kom je posve jasno izrekao, da ga kane ubiti. „Lože susjednih zemalja, piše on, potaknute Njemačkom, rigaju na me nepravde svake vrsti, kleveću i crne me načinom najružnijim i najstrašnijim (njeki list u S. Francesco nazvao ga je ubojicom i čovjekožderom) te u potaji traže način da me ubiju.“ Sadanji podpredsjednik rekao je skupštini, da je bila već gotova osnova ne samo ubiti predsjednika nego prevratiti cieli red stvari, nu ova osnova razbila se je o vjernosti četa, jednodušnom dobrom duhu skupštine i vladinih činovnika. Puk oplakuje Morena kao ljubezna otca, kao mučenika za vjeru i pravicu.

— (Govor sv. otca). Nedavno primivši sv. otac 600 hodočastnika iz besansonske dieceze, odgovori na njihovu adresu sliedećimi riečmi: Velik i začudjenja vriedan je katolički pokret, što no se u ovo vrieme u Francezkoj pojavljuje, dragi sinci, jer je najveći dio pučanstva oduševljen duhom vjere, te se neustrašivo pokazuje kršćanskim. Što se Vas tiče, i vi udioničtvujete kod katol. pokreta načinom otvorenim i energičkim. Vaše je nastojanje pokazati se sve više sdruženimi sa središtem vjere, sa sv. rimskom stolicom. Neprijatelji vjere gledju sa strahom na tu slogu i jedinstvo; jer oni striepe zajedno sa sotonom i njegovom družbom, kad samo pomisle, da narodi postaju katoličkimi, apostolskimi i rim-

skimi. Ja se divim takovoj promjeni u Francezkoj i radujem joj se. Čudim se spasonosnomu hodočašćenju, revnosti, kojom se polaze sakramenti, djelom ljubavi spram iskrnjega, koja se sve to više množe; divim se jednom rieči svemu velikomu, što se sbiva na korist vjere. Nu još većma čudim se milosrdju i dobroti božjoj. Bog je htio odmah naplatiti vašu pobožnost tim, što je smeo kukavne svoje neprijatelje. — Tko je, koji nebi znao, da je Francezka u najnovije doba ljutu kušnju obastati morala? Bog je vidio njene boli, te joj je i prije nego-li su se svršili njeni jadi, htio dati vidljivi zalog svoje otčinske ljubavi.

Nevelim, dragi sinci, da je Bog samo uslišao vapaje Vaše; da je otčinskom ljubavi razkrilio ruke da Vas pritisne na svoje srce, i da Vaše grudi napuni pravom utjehom, pravom moći i nepokolebivom stalnošću. Ne, to mu nebiaše dosta; on je htio svojimi dobročinstvi dokazati, da su Vaša djela pravednosti i svetosti poput miomirisne žrtve paljenice uzdigla se do njegova priestolja. Nije-li sada evo trgovina u Francezkoj u najljepšem cvietu; nije-li žetva obilna u svih skoro provincijah; ne promeće-li se u obilju gotov novac u Vašoj zemlji, dočim ga je drugdje, navlastito pako u Italiji nestalo, te je papiru ustupio mjesto. Ja velim, da javni čini vjere i ljubavi, izpoviedanje vjere, ne samo da nezaslužuju sarkazme zločestih i neodobravanje slabih, — već oni srce božje za naše dobro diraju, da nas utješi svojim sv. mirom, dapače i preobiljem zemaljskih dobara. Jest, čini poniznosti, pod nipošto neponizuju, oni uzvisuju: „Qui se humiliat, exaltabitur.“ Usuprot pak ponavlja Isus Krst osudu prokletstva nad smutljivci javnoga reda i nad onimi, koji hoće novotarije uvesti u stvarih vjere, nad onimi, koji hoće imati rieč u religioznih stvarih a neimaju za to auctoriteta, i koji hoće da po svojoj volji odlučuju o disciplini, pače i o samih dogmah njegove crkve: „Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Projecit eum in tenebras exteriores. . .“ Dan danas je impietet svagdje prevladao. Nije jim dosta željeti, da službenika svetišta bude malo i da mûkom umuknu; ne, zahtieva se, da jih nestane sa lica zemlje s njimi svega što spominje na religiju. Tašte-li i lude želje! Crkva će sa svojimi službenici obastati do svršetka svieta i vieka. Kako no je nepokolebivo stojala u prošlosti, tako stoji danas, tako će stojati u buduće. Nu naša je dužnost, da sudjelujemo za njezin obstanak našimi molitvami. Nevjernika nestaje, a crkva ostaje, na sreću čovječanstva, na slavu Boga. Ona ostaje nerazdruživa vjerenica svomu nebeskomu vjereniku: „Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.“

— „Osserv. Rom. donosi pismo, koje je persijski šah poslao sv. otcu sa više darova po svojem poslaniku u Parizu generalu Nazare-agi. Evo sadržaj toga interesantnoga pisma: Njegovoj visoko cienjenoj i vrlo uzvišenoj Svetosti, papi, koj je odlikovan karakterom Mesije, a sličan stanovnikom neba. Bila milost božja s Njim. Prispjelo je Nam, koji smo oduševljeni čuvstvi najčišćega prijateljstva, ljubezno i štovano pismo od Vaše, angjeoskimi darovi urešene svetosti, pismo pravoga prijateljstva, kojim pretiče srce Vaše svetosti. Ovo pismo bijaše povjereno Njegovoj Preuzvišenosti Augustinu, heraklejskomu nadbiskupu, da Nam ga preda zajedno sa darovi, vriednimi i skupocjenimi zalozi i sjajnimi uspomenami, koje će biti uviek uzrokom i pobudom, da naša sklonost raste. Da osobitim načinom pokažemo, koliko cienimo i uvažavamo pismo i darove Vaše svetosti i nadbiskupa Augustina, primili smo jih Mi svojom carskom osobom, te smo govorili u prisutnosti svih, kako se pristoji, o prijateljstvu i blagonaklonosti Vaše svetosti prama Nam. Osim toga smatrali smo nuždnim, dočim ovo, prijateljstvom odišuće pismo na Vas upravljamo, da naše srdačno veselje i duboku zadovoljnost dokažemo za izkazano Nam po Vašoj svetosti prijateljstvo i iskrenu blagonaklonost, i da Vašu svetost osjeguramo, da su, po želji i prijateljskom zahtjevu Vaše svetosti, delegati katoličkoga pučanstva kao što i svi privatnici i osobe ovoga pučanstva, kako i dosada uviek predmetom blagohotnosti, i tako reći izabranici poslje ministara naše visoke države, i da će tako i u buduće biti, te će na osobit način biti predmetom naše prijazni i zaštite.

Da obzire ove umnožamo, pošto su se učvrstili odnošaji, koje smo toli željili, to smo proglasili formalne zapoviedi i poslali ih gouvernerom provincija, što se naime tiče prava katolikâ na svoju vjeroizpoviest. Pak u istinu smatramo Mi osobe spomenutoga katoličkoga pučanstva, koje je podložno našemu persijskomu kraljestvu, depositom, od Vaše svetosti povjerenim našoj zaštiti, te ćemo vjerno čuvati, što Nam je Vaša svetost povjerila. Jer Mi smatramo Vas najvećim učenikom Mesije (slava mu), a kano takova vriednim svakoga počitanja. Mi želimo, da na Nas u svojih molitvah nezaboravite, i da naši odnošaji prama Vašoj svetosti neprekidno se održe. Pisano u našem kraljevskom dvoru u Teheranu mjeseca Ribi-vub-Sami-a 1292. (svibanj 1875.) — Sliedi pečat i podpis šahov.

Družtvo sv. Jeronima.

U čl. III. **reda** stupiše: Akurti Velimir, učit. u Novom. Vagner Edo, šumar, Varga Josip, posjed., Matica Ivo, Babić Mirko, Brcković Jandre, Gregčević Gjuro i Klak Jakob, seljaci, Šubek Katica, Kumić Katica i Kumić Jagica seljakinje, svi u Dubravčaku. **Godišnji članovi.** Čukli Josip, Muha Ivan i Rovešnjak Stj. naprav. I. tečaja, Puclin Josip i Sačer Gjuro, pripav. II. tečaja u Zagrebu, Rukavina Martin, učitelj u Blagorodovcu, župa Gajska u Slavoniji. Svih dosada godišnjih člano vâ 254.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 44.] U Četvrtak, 4. Studenoga 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredniětva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XIII.

Razprava o prvih izvorih ethičkih pojmova i načela.

Mudroslovcu ili naravoslovcu nije težko nabrajati pojedine pojave i čine, kako ih opaža u naravi, niti je velika těžkoća razabirati pojedine činjenice, koje se medju sobom vežu; ali je vrlo težko pojave i čine točno svesti na bitne uzroke, od kojih potiču, a jošte mnogo teže, strogo označiti njihove skrajne izvore i njihova prva počela. Čim dalje umom posižemo, tim sve veću težkoću ćutimo; jer se na putu, kojim istinu tražimo, tražećemu duhu sve veći jazi otvaraju, a svjetlo sve više izčezava, dok posve neizgine. Zato se vidi, kako najvrstniji učenjaci, čim se malo dalje otisnu u kojoj znanosti, da joj potraže prva vrela, vrlo različna mnienja za podlogu stavljaju, te njihove misli ne samo da nisu suglasne, već se često tako križaju, da mogu lasno istini svaki trag zamesti.

Neće nitko dvojiti, sliedio on ma koje mudroslovne nazore, da se čovjek osobito i tim odlikuje, što mu dvie visoke i plemenite ideje dužnost i pravo život zadahnjuju, što on po ćudorednih načelih vrši djela, koja ga oplemenjuju, usavršuju i usrećuju. Sam Darwin[1]) naročito veli, da se on podpuno slaže s onimi pisci[1]), koji ovo nježno čuvstvo za pravicu i dužnost kao najplemenitije svojstvo ljudske narave iztiču.

Zato on na sve načine kuša[2]), da ovu golemu razliku, koja luči čovjeka od životinje bar nekako izravna, te naznači uzročni vez, kojim se je ovo plemenito čuvstvo ćudorednosti u čovjeku razvilo, kako se je probudio onaj božanstveni glas saviesti, koj nas u prkos svim zaprjekam na kriepost potiče, a od zloće odvraća, odakle dolazi, da sveta rieč dužnosti toliku silu ima na ljudsko srce.[3]) Neznam, jeda se je o ikojoj drugoj stvari više razmišljalo i pisalo, nego o ćudorednom životu i o njegovih prvih načelih. Darwin navadja Mr. Baina (Mental and Moral Science 1868), koj nabraja 26 glasovitih englezkih pisaca, koji o tom predmetu razpravljaju; a tko bi izbrojio sve starije i novije glasovite pisce kod različnih naroda, koji su se u toj znanosti odlikovali, i neumrlo ime stekli, mimoišavši one, čija djela nevriede više, nego da ih prašina u kojoj knjižnici pokriva. I nam je ovdje o prvih izvorih ethičkih pojmova i načela razpravljati, imajuć osobito pred očima, što o tom Darwin i drugi materijaliste misle i sude. Ako želimo biti jasni i štioca o

---

[1]) Ich unterschreibe vollständig das Urtheil derjenigen Schriftsteller, welche behaupten, dass von allen Unterschieden zwischen dem Menschen und den niederen Thieren das moralische Gefühl oder das Gewissen weitaus der bedeutungsvollste ist. Dieses Gefühl hat, wie Mackintosh bemerkt, eine rechtmässige Obergewalt über jedes andere Princip menschlicher Thätigkeit. Diese Gewalt wird in jenem kurzen, aber gebieterischen und so äusserst bezeichnenden Worte „soll" zusammengefasst. Es ist das edelste aller Attribute des Menschen, welches ihn, ohne dass er sich einen Augenblick zu besinnen braucht, dazu führt, sein Leben für das eines Mitgeschöpfes zu wagen, oder ihn nach sorgfältiger Ueberlegung einfach durch das tiefe Gefühl des Rechts oder der Pflicht dazu treibt, sein Leben irgend einer grossen Sache zu opfern. I. B. III. Cap. S. 59.

[1]) Cf. Quatrefages. Unité de l' espèce humaine. S. 21.

[2]) l. c. I. B. III. Cap. S. 66—92. V. Cap. P. 140—160.

[3]) Pflicht. wunderbarer Gedanke, der du weder durch sanfte Ueberredung, Schmeichelei, noch durch irgendwelche Drohung, sondern nur dadurch wirkst, dass du dein bloses Gesetz der Seele vorhältst und dir damit stets Ehrerbietung, wenn auch nicht immer Gehorsam erzwingst, vor dem alle Bestrebungen stumm sind, so verborgen sie sich auch auflehnen; woher stammst du? Kant. Metaphysik der Sitten.

naših nazorih uputiti, to nije slobodno, o ćudorednom životu površno i popreko govoriti, nije ni shodno namah u početku svoj sustav nacrtati te ga štiocu rek bi silom narinuti; već nam valja svaku pojedinu biljegu, koja sačinjava visoku i plemenitu ideju ćudorednoga života, napose i pojedince iztaknuti i obraniti. Tako će se vidjeti, u čem stoji napokon ćudoredni život, i koji su mu prvobitni izvori, ima bo više bitnih činbenika, od kojih se on radja, dosljedno ima više pojmova, koji sastavljaju i sačinjavaju svestrano prepletenu ideju ćudorednosti. Mislim, da neću pogriešiti, ako reknem, da je i to jedan razlog, zašto se misli i nazori učenjaka o prvih temeljih ćudorednoga života križaju, te neki očite bludnje kao istinu nudjaju, a drugo ih prihvaćaju, što se najme negleda na sve pojedine činbenike, koji bilo posredno bilo neposredno uplivaju na ćudoredni život.

1. Samo površno razmatrajuć ljudsku narav, odmah se na prvi pogled vidi, kako je ona od raznih činbenika sastavljena i njimi prepletena, koliko ima različnih bitnih česti, koje ju sastavljaju, koliko mnogobrojnih i raznolikih sila, od kojih potiču njezina djelovanja i njezin život; koliko ima sveza, koje nju spajaju s ostalim svietom; koliko svakovrstnih odnošaja, po kojih ona dolazi nuždno u bliži ili dalji doticaj s ostalimi bići, koja su opet tako raznolika po naravi i savršenstvu. Obstanak, savršenstvo i blaženstvo ovako svestrano sastavljene i prepletene ljudske narave neda se ni pojmiti, ako nevlada u svem toli medju pojedinimi djelovi i čestmi koli u cjelokupnosti r e d i s k l a d. Pomisli samo, što bi bio čovjek, što bi bio ljudski život, da se poremete nuždni odnošaji, da se donekle ili posve razkinu sveze, da sile slučajno i sliepo rade? Što je ura, kad se poremete kotači, što je parostroj, kad pukne kotao? Predstavi si, kakovo bi bilo lice ljudskoj naravi, da se zaprieči n. p. razvoj umne sile, ili da se obustavi duševni i tjelesni uzgoj djeteta, ili da žestoki nagon razplodjivanja radi sliepo, kako ga je volja? Pregledaj samo površno sve tajne niti i cielu mrežu, kojom je prepleten ljudski život, pa ćeš se dovoljno osvjedočiti, da obstanak, savršenstvo i blaženstvo ljudske narave sačinjava: *a)* sklad i red medju bitnimi čestmi, od kojih je sastavljena; *b)* sklad i red medju mnogobrojnimi i raznolikimi silami, od kojih potiču njezina djelovanja i njezin život; *c)* sklad i red medju svimi odnošaji i vezi, koji spajaju čovjeka s ostalimi bići. Shodno dakle i skladno uredjena ljudska narav pojedince i u svem jest prvi temelj, na kom se osniva njezin obstanak, savršenstvo i blaženstvo. Poruši taj temelj, pa mi kaži, što ostaje od čovjeka?

Nu buduć da ljudski um, kao što smo na drugom mjestu jasno dokazali[1]), nemože shodno i skladno uredjenoga bića pojedince i u svem uzročnim vezom pojmiti, ako neima umne sile, koja ga je najprije idealno zamislila i osnovala, zato se skrajni razlog obstanku, savršenstvu i blaženstvu ljudske naravi i ljudskoga života nalazi u onoj vječnoj osnovi kao ideal, koj je zamislila prva umna sila, bez koje nije moći uzročnim vezom tumačiti obstanak shodno i skadno uredjene svekolike narave. Ako i nebi tko ovo potonje priznavao, on svakako nemože ono prijašnje tajiti, da se na skladno i shodno uredjenoj ljudskoj naravi temelji njezin obstanak savršenstvo i blaženstvo, što je meni za sada dovoljno, da mogu svoje misli dalje razvijati te pojedine istine o ćudorednom životu nepristrano odkriti.

2. Samosviest nas sveudilj jasno osvjedočava, da imamo dvie glavne plemenite i uzvišene duševne sile, razum i slobodnu volju. One čovjeku zajamčuju prvo mjesto medju svimi stvorovi na zemlji; one mu krče put k svemu, što je istinito liepo i dobro; one kraljuju nad inimi mnogovrstnimi silami, kojimi je urešena ljudska narav; one uplivaju više manje na sav život ljudski, te od njih visi donekle red i sklad u ljudskoj naravi. Na drugom sam mjestu[2]) kao na dlanu pokazao, da čovjek posjeduje slobodnu volju, te sam uklonio sve prigovore s dušoslovnoga gledišta, koje stavljaju protivnici, da ovu silu kao utvoru ljudskoga duha iz broja duševnih sila iztisnu. Materijalistom i panteistom zadaje ona velike jade, zato su napregli sve svoje oštroumlje, kako da ju jednostavno iztisnu iz ljudskoga života. Neće biti suvišno, ako i ovdje nešto reknem na njezinu obranu. Samosviest ljudskomu rodu tako čvrsto njezin obstanak zajamčuje, da je nemogu ni isti njezini protivnici u praktičnom i družtvenom životu ni za čas zatajiti. Psychologička sloboda leži u tom, što je volja ljudska kao hoteća sila tako neodvisna u svojih djelovanjih, da je nijedan vanjski uzrok, bio physički bio moralni, nemože prisiliti, da ona odlučno djeluje; što nadalje volja ljudska nije, kao što su druge naravske sile, ni po svojoj nutarnjoj naravi tako opredieljena, da bi nuždno sliedio taj i nikoj drugi učinak; nego što ona sama ima u svojoj vlasti u svakom slučaju i u svih okolnostih, kad joj um predstavi različna ograničena dobra, nešto

[1]) Knjiga II. Čl. XI.
[2]) Knjiga I. St. 218—236.

htjeti ili nehtjeti ili što drugo htjeti. Kao što znanost neima boljega dokaza, kad se radi o dušoslovnih pojavih, nego što ga podaje naša samosviest, isto tako samo ona nas može podpuno osvjedočiti o našoj slobodnoj volji. Tko bi se usudio poreći jasno sjedočanstvo samosviesti, taj bi otvorio vrata podpunomu skepticizmu, mudroslovnomu sustavu, koj ne samo obara svaku istinu i svaku znanost, već sama sebe vlastitimi protuslovji uništuje. Ja sam si podpuno sviestan, kad mi se po umnoj sili predstavi koje mu drago ograničeno dobro, da ga mogu htjeti ili nehtjeti ili protivno htjeti; da samo o mojoj volji visi staviti ovaj ili onaj učinak. Isto sam si tako sviestan, da je čisto u mojoj vlasti u isto se vrieme odlučiti za ovo ili ono, i ako sam se za nešto odlučio, da bi se bio mogao isto tako za što drugo odlučiti. Ja sam si nadalje sviestan, ako spoznajem veće i manje dobro, da mogu posegnuti za manjim, ili ako se čine jednaka, da mogu prihvatiti jedno ili drugo Takodjer sam si sviestan, kolika je razlika izmedju onih čina, koji potiču bilo posredno bilo neposredno od slobodne volje, i onih, do kojih ona nedopire. Kojimi će te dokazi tko uputiti, da je n. p. čin, kad si išao u lov na šljuke, isto tako nuždno po nutarnjih uzrocih bio opredieljen te je nuždno od njih potekao, kao što n. p. čin, kad te je zub zabolio, ili kad si u lovu ogladnio? Samosviest ti jasno kaže, kad o lovu razmišljaš, bi-li išao u lov ili bi-li išao posjetit prijatelja, ili bi-li kod kuće ostao, da volja ostaje neopredieljena i neodvisna, da može birati, te može sliediti ovaj ili onaj njezin čin; ona te nadalje uvjerava, ako se odlučiš poći u lov, da se možeš isto tako odlučiti, da ostaneš kod kuće. A ob onih činih, koji su uzročnim vezom opredieljeni, opet ti samosviest jamči, da su tako nuždni, da nemogu nesliediti, te izboru neima mjesta. Napokon nam samosviest jasno kaže, da sloboda ima svoj skrajni razlog u razumu, te svako razumno biće po svojoj naravi mora biti slobodno, što se tiče ograničenih dobara, koja razum spoznaje. Jer nijedno ograničeno dobro nemože naše volje na silu za sobom povući, što možeš odmah pokusom potvrditi; ako pako naša volja uz koje dobro pristane, to nije nikad za nj tako privezena, da nebi mogla isto tako koje drugo dobro prihvatiti, o čem se možeš odmah uputiti, ako pokus učiniš. Dakle naša volja ostaje s obzira na ograničena dobra neopredieljena (indifferens). Glavne prigovore, kojimi vojuju protivnici proti slobodnoj volji, napose materijaliste[1]) i pantheiste[1]), ocjenili smo na onom mjestu, gdje smo posebice razpravljali o slobodnoj volji[2]) i o nauci pantheista, te mislimo, da neima u dušoslovju istine, koja bi tako jasna bila, kao što je sloboda ljudske volje; koliko pako vriedi slobodna volja u ćudorednom i družtvenom životu pokazat će ova razprava, jer o pravoj ćudorednosti neima ni govora, gdje neima slobodne volje. Mogu se nedužne rieči, ćudorednost, kriepost, zloća, dužnost, pravo, sviest, i t. d. svojevoljno amo tamo oštroumno natezati, te se može podmetnuti znamenovanje, koje se komu bolje svidi, ali gole rieči i njim svojevoljno privezane predstave neodlučuju, kad se iztražuje, što je ćudoredan život, i koji su mu prvobitni izvori. Svi oni čini, koji su skroz po nutarnjih i vanjskih uzrocih opredieljeni te absolutno physičkom nuždom sliede, nisu ćudoredni, ma bili još tako dobri, plemeniti i uzvišeni. Zašto? Jer bi inače nestalo razlike medju čini, koji potiču od slobodne volje, te su u vlasti čovjeka kao razumnoga bića, da ih potakne ili zaprieči, i čini, koji physičkom nuždom sliede, te ih čovjek nemože niti pobuditi nit obustaviti. Ako bi htjeli protivnici ovu razliku ukinuti, morali bi jasno dokazati, da se sav ljudski rod vara, kad misli, da ima slobodnu volju, nu do sada jošte se nije mogla ta prevara odkriti, jer nas sveudilj naše vlastito izkustvo o tom osvjedočava. Kad ljudi promišljaju, izabiru, odlučuju, kad prave osnove, kad razlikuju kriepost i zloću, dužnost i pravo, kad stvaraju zakone i naredbe, kad opredieljuju nagrade i kazne, kad pripoznaju krivnje i zasluge, kad se pozivlju na saviest. kad drugoga nagovaraju, opominju i zaklinju, uviek pred očima imaju čine, kojim je glavni uzrok slobodna volja. Ako žele protivnici ove pojave drugčije tumačiti, neobziruć se na slobodnu volju, onda bi valjalo najprije ljudski rod uputiti, da slobodne volje u čovjeka neima, te da ćudoredni život, kako ga ljudski rod shvaća, na krivom osvjedočenju počiva. Najprije bi se moralo ovo krivo osvjedočenje u ljudskom srcu uništiti, tek onda bi se mogao uvesti ćudoredni život, kako ga protivnici slobodne volje shvaćaju. Onda bi naravno sliedilo, da nebi više ubojice tako saviest pekl'von bi imao samo žaliti, što ima tako nesretnu narav; onda se nebi imali krivci toliko stiditi i svoje nevriedne čine sakrivati, nego samo pred svietom prirodjene žestoke nagone dokazati; onda se nebi smjeli zločinci strogo koriti, osudjivati, prezirati po

[1]) Système de la nature. P. I. Ch. 2.

[1]) Spinoza. Ethica. P. I. prop. 36. Hartmann. Philosophie des Unbewussten. Cap. III. S. 409.

[2]) I. Knj. S. 218. II. Knj. S. 125.

krivnji kazniti, već najviše kao nesretnici sažaljivati i kao bolestnici njegovati; onda se nebi imale najveće krieposti toliko hvaliti i štovati, već kao posve naravski darovi ocieniti, a zlobe i nepravde kao physičke duševne bolesti liečiti. Pravnici i moraliste obično usvajaju slobodnu volju onako, kako se ona u životu prikazuje, ostavljajuć metaphysičko pitanje, što je slobodna volja, po svojoj skrajnoj analisi, zato nije smieti odmah reći, da netko poriče slobodnu volju, ako ju kao metaphysik onako tumači, da se komu na prvi mah pričini, da se njegovo metaphysičko tumačenje nemože složiti s slobodnom voljom, kako se ona kao pojav u životu ljudskom prikazuje. Ja poznajem mudroslovâ n. p. Leibnitza, i bogoslovâ n. p. thomističku školu, koji tumače slobodnu volju, da po mojem sudu njihovo tumačenje uništuje slobodu, a ipak se nesmije reći, da oni poriču slobodu kao pojav ljudskoga života.

(Dalje će sliediti.)

Barun Schorlemer-Ast o nastavnom pitanju.

Dne 19. Listopada držao je katolički narod njemački veliku skupštinu u Monastiru. Tom prigodom govoraše odlični branilac katoličkih interesa u njemačkom saboru, barun Schorlemer-Ast o nastavnom pitanju znamenite rieči, koje mi tim radje priobćujemo našim štiocem, što im žali bože nemožemo ništa slična priobćiti od naših katoličkih laika. Predmet sam, o kojem je govorio spomenuti govornik, tako je u naše vrieme znamenit, da zanima duhove i prijatelja i protivnika.

Zahvalivši se skupštini za prijateljski doček, koj mu je ugodan znak, da katolički puk odobrava držanje njegovo i drugova njegovih u saboru, nastavi plemeniti govornik: Već se je reklo, da se skupština nije mogla držati u liepoj viećnici katoličkoga Monastira; takove su već danas okolnosti. Ja nemislim, da bi viećnici bilo škodilo, da je o njezine zidine odjeknula dobra katolička rieč. U ostalom neka bude. I ovdje diše katolički duh. Dopustite, da prije nego započmu razprave, upotrebim o našoj skupštini rieči neumrloga O' C o n n e l l a: „Mi smo prvi, koji podajemo primjer, da branimo i reklamiramo svoje pravo, stojeći svigdje na zakonitom polju.“ Ako su na tu skupštinu pozvani svi katolički muževi iz ciele provincije, mora da se radi o znamenitom pitanju. Ali neočekujte, da ću vam govoriti o svibanjskih zakonih; oni su dovoljno razsvietljeni i prokušani, i ako se mnogi čude, da neimaju željenoga uspjeha, oni se nebi trebali čuditi, da su vjerovali nam; mi smo to prorekli. Pitanje, o kojem ću ja govoriti, jest pitanje sadašnjosti i budućnosti, jest n a s t a v n o p i t a n j e. Prije nego na to pitanje priedjem, dopustite mi, da bacim pogled na naš položaj u obće; on je s mnoge strane vrlo žalostan. Ako pogledamo u Rim, tamo vidimo glavu naše crkve, svetoga otca, još uvjek lišena priestola i svjetovnoga posjeda. On je tako reći sužanj u vlastitoj kući. Ako pogledamo na naše biskupe, vidimo, da su neki njih odieljeni od svojih biskupija, ili u tamnicah zatvoreni ili iz domovine prognani, njihov im je dohodak obustavljen. Ako pogledamo na naš častni kler, mnogi pastiri odruženi su od svoga stada, u tamnici ili progonstvu, i njihov je dohodak obustavljen. Mnoge obćine neimaju duhovnih pastira, bolestnici svojih tješitelja. Naši religiozni redovi, ti cvieti katoličke crkve, dielom su ukinuti, dielom izagnani. I oni, koje je ostavila u životu tudja francezka vlada, i oni su ukinuti. Nedavno ostavile su nas pobožne redovnice, koje pred svetim sakramentom dan i noć mole. Za njimi će poći skorih dana one, koje su zauzimale se za siročad, hranile ju, uzgajale i podučavale. Može biti će skoro ostaviti domovinu i milosrdne sestre, ti angjeli milosrdja. To nas sve jako boli. Naše srce krvari, da je toliko dobra i liepa, što je katolička ljubav stvorila, u svojem djelovanju zapriečeno, uništeno. Ali, gospodo, koliko nas i boli sve to, naš položaj ima još više, što nas tješi i uznosi. Pogledajmo opet u Rim; u prkos svim stiskam papa Pio IX. ravna crkvu božju krjepkom rukom. Sav katolički sviet sdružen je sa svetom rimskom stolicom u stalnoj vjeri, čvrstoj nadi i iskrenoj ljubavi. Pogledajmo na biskupe i kler naš, oni su nam uzvišen uzor stalnosti u vjeri, požrtvovnosti, mukotrpnosti. Katolički puk drži se upravo uzorno. Još ovih dana posta izvadjanje zakona o upravi s crkvenimi dobri plebiscitom, u kojem se katolički puk skoro jednoglasno priznaje u l t r a m o n t a n i m. Ono malo odbjeglica, koje sažaljujemo, izčezava posve. Velim, sažaljujemo, jer su sažaljenja vriedni oni, koji se diele od crkve; ali mi nežalimo, što crkvom duha vjetar, koj očišćuje. Neima dakle razloga, gubiti srce. Pećina Petrova stoji nepomična, makar kako o nju udarali talasi. Ladjicu crkve bacaju valovi simo i tamo, ali njom upravlja čvrsta ruka. J e d a n p u t samo izrečena je rieč: „malodušniče, zašto zdvajaš.“ O d o n d a znamo mi i vjerujemo, d a G o s p o d i n u p r a v o v r i e m e u s t a j e, i b u r a m z a p o v i e d a, d a u t i š a j u; o d o n d a z n a m o i v j e r u j e m o, k a k o j e c r k v a o d h i l j a d u o s a m s t o g o d i n a i z s v i h n e v o l j a i b o r b a i z l a z i l a u v j e k p o b j e d n i c a, d a ć e t a k o i z i ć i i i z d a n a š n j e n e v o l j e i b o r b e. Uz vojujuću crkvu stoji kraljujuća crkva; a na čelu joj nepobjedivi vodja, sveti Mikail, na čijoj se zastavi sjaju rieči: q u i s u t D e u s. t k o ć e s e s B o g o m. Budimo osvjedočeni: b e z b o r b e n e i m a p o b j e d e, b e z p o b j e d e n e i m a k r u n e. Dakle razhrabrimo se. Nedavno je bilo u novinah, kako je neki amerikanac plivao preko kanala iz Englezke u Francezku. Već bijaše blizu obali, kad se na jedanput digne silna bura, valovi su ga tako bacali, te se je bilo bojati, da će se taj pokus žalostno svršiti. Ali plivač držaše glavu jednako nad vodom, i izide na obalu. Radimo tako i mi. Makar se u buri

visoko dizali talasi, nespuštajmo glave, držimo ju nad vodom; ja mislim, mi smo bliži obali. nego-li mnogi misle. — Sada se obraćam na nastavno pitanje. Nemože se dvojiti o istinitosti izreke: čovjek je stvoren za nebo. Odavle ja izvodim, da sve čovječje uredbe u obitelji, družtvu, državi, imaju tomu uzvišenomu cilju služiti. U svih okolnostih mora nam biti možno spasiti se. To valja na osobit način o školi; njezina je zadaća, ne samo podučavati djecu nego i za nebo ju uzgajati. Iz toga pako izviru dva zahtjeva: jedan, da religioznom obukom upravljaju religiozna družtva; a drugi, da imamo konfesionalne škole. Samo konfesionalna škola mora opravdati silovanje u školu, jer ona samo jamči roditeljem, da će im se djeca uzgajati i podučavati polag njihove vjere. Fridrik II. reče nekoć: „u mojoj zemlji može se svatko po svojem façonu spasiti.“ Dakle dobro, naš façon je rimsko-katolički, mi se hoćemo po njem spasiti. Bezkonfesionalna škola nemože dati toga jamstva. Bezkonfesionalna škola postati će prije ili poslje škola jedne političke stranke, ili jednoga političkoga sistema. Prije ili poslje nastaniti će se u njoj moderni bog, ili kako Hegel veli prezentni bog, država. Bude-li se dao za zadaću tema: zašto se valja pokoravati državnim zakonom — takov će tema dakako biti malo visok za početne škole — i navede-li se kano glavni razlog to, što su o zakonih viećale komore, i da ih one nebi bile odobrile, da nisu dobri i valjani: evo vam nepogrješnosti komorâ.

Ali, gospodo, ako mi zahtievamo konfesionalne škole, još više zahtievamo, da religioznom obukom u školi upravljaju vjerske obćine. Ta uprava nije se do sada drugče razumievala, niti se nije mogla drugče razumievati, nego da vjerske obćine, dakle za nas crkva, u školi vjeru naučaju po župnom svećenstvu i po učiteljih, crkvom odobrenih i za to izpitanih; drugo, da se vjera nauča u stalno, u školskoj osnovi naznačeno, vrieme. i u školskih prostorijah. Ako bi se katoličkoj crkvi uzkratilo, naučati vjeru po svećenstvu i učiteljih, crkvom ovlašćenih; ako vjeru naučaju učitelji od države samo ovlašćeni; ako se svećenstvu još zabrani i izvan školnih prostorijah vjeru naučati, onda neimaju katolički roditelji više jamstva, da će im se djeca naučati i uzgajati po njihovoj konfesiji. Toga jamstva nemože preuzeti država, kad bi i hotjela. Jer u tom slučaju morala bi država biti konfesionalna, i to tako, da bi više konfesija jednako štovala i ljubila, njihov nauk i dogme jednako priznavala i u školi promicala. A to je nemoguće. Osobno vjersko stanovište, pritisak političkih stranaka, politički obziri, dovesti će k posve drugim rezultatom. Daje-li država učiteljem vlast, naučati vjeru, ona će i opredieljivati knjige, po kojih valja predavati. Uzmimo primjer. Kako je poznato, država smatra još uvjek tako nazvane „starokatolike“ udi rimsko-katoličke crkve. Dosljedno mora država i starokatoličkomu učitelju povjeriti nauk vjere u rimsko-katoličkoj školi. No starokatolici nezabacuju samo dogmu o neprevarljivosti nego i svu hierarkiju, imaju svoje osobite nazore o izpovjedi, zabacuju i celibat. Dakle starokatolički učitelj predavao bi vjeru rimsko-katoličkoj djeci. Ja bih se okladio, da će takov učitelj, ako se nestidi svojih vjerskih nazora, uplesti u predavanje svoje nazore na primjer o neprevarljivosti i celibatu. Evo vam onda sraza medju vjerskom poukom u školi i u obitelji; a meni se nečini ništa tako pogibeljno kako takov sraz. Dodje-li se pako zbilja do toga, te će se crkvi uzkratiti uprava religiozne obuke, onda bi bilo bolje, da se u školah niti nepredaje vjera, i da se vjerska pouka prepusti vjerskim obćinam, opredielivši im za to i vrieme i prostorije. Ali nevjerujte, da će nam moderni liberalizam ostaviti taj minimum slobode. On tvrdi, da je u njega sve svjetlo i sva prosvjeta, dočim je kod nas najcrnija tmina. Moderni liberalizam ima silnu štampu, koja dnevice napada u riečih i slikah nam častne osobe, uredbe, dapače i nauke. U posjedu toga oružja neće on duševne borbe, nego nas hoće silom uništiti. Svjedočba zaisto velikoga siromaštva! . . . Ali s minimom, vjerskom poukom izvan škole, nećemo se niti mi zadovoljiti. nego ćemo zahtievati naša ustavna prava: 1) crkvenu upravu vjerske obuke, i 2) konfesionalnu školu. Ali zbog našega dosadašnjega izkustva moramo se još jasnije izraziti, mi moramo najme zahtievati slobodu nastave. Za tu slobodu borimo se svimi zakonitimi sredstvi, borimo se za pravo, da si sami ustrajamo konfesionalne škole, i da budemo oslobodjeni od prisilnoga polaza državnih škola. Pokojni Malinckrodt rekao je pravo, da se sraz medju državom i crkvom nemože riešiti nego na polju slobode, i za to je zahtievao, da se odiele država i crkva. I mi moramo zahtievati, da se naše nastavno pitanje rieši na polju slobode, slobodnom obukom. Ja znam, da će naši protivnici viknuti, što ih grlo nosi, kako se mi, u prašinu povaljeni, usudjujemo toliko zahtievati; no što se onoga „povaljeni u prašinu“ tiče, neka ih za to neboli glava, u ostalom naši zahtjevi neidu predaleko. Oni se dapače upiru na sam ustav. Čl. 21. veli, roditelji i skrbnici neka neostave djece svoje bez obuke u pučkoj školi; čl. 22. pako veli, da svatko, tko dokaže, da je za to sposoban, smije ustrajati škole i naučati. Netreba nego te članke dosljedno izvoditi, da se našim zahtjevom zadovolji. Mi znamo, da će nas ti zahtjevi zaplesti u dugotrajnu borbu, kojoj ćemo mi težko dočekati konac. Ali zbog toga nesmijemo duhom malaksati. I opet vas sjećam na O' Connella. Kada si je preduzeo emancipirati Irsku, bilo mu je istom 20 godina. Na koncu svoga dugoga žića, koje je tim osobito veliko i zamierno, što se nije dao nikad prestrašiti, što se je, potučen, uvjek iznova na boj digao, postigao je mnogo, ali ne sve. Napišimo dakle odvažno na zastavu: sloboda obuke. Makar mi u borbi i umrli, drugi će iz naše umiruće ruke uzeti zastavu, a na koncu biti će pobjeda ipak

naša. Nezaboravimo niti na to, da nam moderni liberalizam sam put krči. Ako ste pratili razvoj modernoga liberalizma, opazili ste jamačno, da se u njegovoj ruci okuži svaka sloboda, i one, koje on sam naviešća. To je naravski, jer sloboda, koja ima valjati samo za jednu stranku, najveća je nesloboda. Proti takovoj slobodi podići će se napokon sve stranke, te će zahtievati pravu slobodu. Tim će se pako pripraviti tlo i za slobodu nastave. Nezaboravimo niti na to, da će moderni liberalizam i svojimi gospodarstvenimi načeli skoro doigrati; prasak se čuje za praskom, a još nije prestalo praskati. Medju tim pako uz grmljavinu „kulturkampfa“ razvija se sve to više na socijalnom polju tamna sila, koju sve stranke sa strahom motre, kako raste, pak se ipak neupotrebljuju proti njoj prava religiozno ćudoredna sredstva. Ako se valovi toga socijalnoga pokreta nad našimi glavami sklope, onda će svi, a liberalci neće biti posljedni, proseć pružiti ruke prama katoličkoj crkvi i vikati: spasi nas ti, jer propadosmo. A onda, moja gospodo, i tim ću ja dovršiti, biti će do toga, da naša stranka stoji čvrsta i odlučna sa svojimi jasnimi načeli na temelju religije, da naše prsi, čiste i neokaljane, štiti oklop, u koj su zlatnimi pismeni upisane rieči: za istinu, slobodu i pravo.

Paradoksa.

Sa slunjkih brda.

Karlovčani uvedoše sedmi razred djevojačke više učione — dječake ostaviše u četvrtom razredu male gimnazije.

Puna domovina male i velike realke, a tehnike više ni za liek — kamo će siromašni realci svršivši realke?

Kod žrtvenika i na prodikaonici sam svećenik, a vani kakov sam, da sam!

Popovom oduzeše učione — a rado bi ih kod učione pridržali.

Bezvjerski pedagozi u krajini hoće, da u crkvi i katekizaciji u učionah popove strahuju!

Da pop nije bogat — i da nezna tuču djelati, neuputi našega čovu nikakov prorok.

Hoće ljudi, da poprave crkvu i da poduče njezine zakonodavce. Sa svojimi zločinci neznaju kamo.

Svjetovni zakonari rado bi nadmudrili deset zapovjedi božjih i novi zakon.

Brinu se za robove poganskih država, a svoje kršćane krutimi zakoni sapinju.

U gradovih uvadjaju mješovit brak — s faćuki i zapušćenom djecom neznaju kamo.

Dotrgaše zakon lihvarski, da se boljari novca na štetu gradjana obogate — svedoše novce u ruke bogataša.

Godišnji sastanci pedagoga u krajini mnogo novaca potroše, a nevriede novčića, van ako je privrieda, što si velike plaće odkroje, da kako iz plitka žepa štibraša.

Bez oružja popovi jači od miliuna vojnika i sijaset topovâ!

Zatvaraj popove, da si umiriš grižnju saviesti.

Biskupa revnujućega za svoj posao zatvaraju — švindlera nagradjuju i odlikuju.

Židova i Turčina odlikuju redom znakom sv. križa.

Bezvjercem se gradi — na samom se Boga boji!

Nieče neumrlost duše, najveću utjehu čovječanstva, da može raditi, što ga volja.

Nieče mjesto vječne kazni, a živi, da ga ovdje uapse.

Školani proletarac dobro im došao, školani pop pogibeljan je državi.

Zanatlija se tuži na zla vremena, dadeš-li mu komad robe izdjelati, nemožeš se ga za gotov novac izčekati.

Tužba na zla vremena — u nedjelju nemožeš sluge i služkinje od milostivnih gospodara razlučiti.

Kruh mal, vaga malena, trošac sve to suši i mršaviji — pekari i mesari viču na zla vremena.

Crkve prazne, krčme pune — zla vremena, nije novaca.

Bolnice pune sramežljivih bolestnika, na ulici ob dan i ob noć neima srama.

Vjera i vjeresija stara nevaljana roba, švindlarija se svikuda kao nova roba bani i širi,

Niti šapćuć se već nemoli — laže, kune i vara se glasno i javno.

Pedagozi psuju na provedbene naredbe u školskom zakonu — težko čekaše, da se popova otresu.

Nije katolicizam pogibeljan, nego je *pogibeljno*, kako ga svećenici uče i rukovode!

Talmudski židov procienjuje katolicizam.

Hrvatska svojim sinovom siromašna, židovu i tudjini plodonosni kanaan.

Pope živi sa svim svietom u miru — ma sviet hulio na gospodara, čij si sluga, i na sv. crkvu lagao.

Pop ušutio i pokunjio se — eto popa niti za svoje nemari.

U ljetošnjem nekom krajiškom sboru pedagoga reče neka učiteljka: Gospodo, učiteljica po smrti svojega muža učitelja dobiva mirovinu, ja predlažem, da mužem učiteljkâ neučiteljem po smrti učiteljke dade se zaslužena mirovina. Je-li to paradoksum!

Dopisi.

Tuhelj. Prem nisam naumio bio jubilejsku svečanost župe tuheljske javnosti predati, da me tko s taštine neukori, ali pročitavši u br. 42. „Katol. lista“ opis svečanost jubilejske u Celovcu držane, nemogu propustiti, da na čast našega hrvatskoga naroda nezasvjedočim, da i u našem puku, pored tendencijozno zasnovane, i u antireligioznom smjeru gojene razvraćenosti, ipak jošte ima dovoljno snage za ono što je uzvišeno i božanstveno, i da ima jezgrovito nabožne ćudi, koja, dao Bog, da u njem neizčezne, već sve dublje da se ukoreni. Pohodi crkava bijahu dne 3. 10. i 17. o. m., kojim je

vazda 4—5000 duša prisustvovalo. Tolikih procesija nevidje ovdje nitko živ. Milina bijaše gledati, kako puk na hiljade sakupljen, čas litanije pjevajući, čas opet krunicu moleći u najuzornijem redu k svojim kapelicam stupa. Putem nebijaše niti jednoga čovjeka budi kod kuće, budi ma gdje vidjeti, već bijahu sve seljačke kuće pozatvorene, kano da su jim se stanovnici izselili. Dosljedno tomu neprisustvovahu dječica tim pohodom, jer su ona morala za toga kuću i blago čuvati, dočim su odrasli svi listom se digli, da svečanosti prisustvuju. Medj drugim i trećim pohodom t. j. 13. o. m. imasmo u to ime u Tuhlju jubilejsku izpovied, koju mi pomogoše desetorica braće svećenika obdržati; te izpoviedasmo sve do $^{1}/_{2}3$ ure poslie podne; bijaše bo uzprkos najružnijemu vremenu i neprekidnoj od rana jutra pa sve do podne silnoj kiši neobično mnogo pokornika nadošlo, a žao nam bijaše odpustiti jih neizbavljenih. Što se pako izpoviedi tiče, opažalo se sveobće, da je velika strana pokornika generalnu izpovied položila. — I tim je do današnjega dana 1900 duša izpoviedano, a dolaziti će, kô što se vidi, svaki dan, dok se svi neizpoviede. — Tako prigodom pohoda, kako i prigodom izpoviedi vidjeti bijaše i stranih ljudi iz obližnjih župa, te i iz susjedne nam Štajerske. I danas još puk crkve, osobito župnu, polazi, kao bojeći se, da bi može biti s kakove osobne nedostatnosti jubilejske blagodati lišen bio, prem je sva tri uvjeta savjestno izpunio. Na svemu tomu budi Bogu hvala, a bilo i nepokvarenomu i nabožnomu stadu na spas duše. V. Sorg,

župnik tuheljski.

Senj. Vas katolički sviet okoristio se je obilnimi blagodatmi sv. ljeta, te neima možda ni sela u cielom svietu, kamo luč katoličke vjere dopire, gdje se nije ta pobožnost obdržavala, gdje se nije molilo za dobro potištene svete matere crkve. I mi ovdje u našem gradu, akoprem možda medju zadnjimi, ipak dospjesmo naužívati se blagodati pružene nam po sv. otcu. Župnik senjski odredi naime u to ime procesije u tri nedelje, kojih zadnju obavismo prošle nedelje uz svečani „Te Deum.“ Učestnika bilo je u prkos kišovitu vremenu zadnje nedelje vrlo mnogo, da je srce raslo čovjeku, koj zna težke okolnosti ovomjestne, gdje je bila neka apatija zavladala za sve što je katoličko, što je nabožno, da nerečemo, pošteno. Ali još je jedan liep pojav u našem gradu, koga nesmijem zamučati, s kojim su ujedno velike nade skopčane. Na prošnju naime mnogih ovdješnjih svećenika a i uz odlučnu volju vikara senjskoga odredjene su svete vježbe za duhovnu mladež uz uljudni poziv ne sve bez iznimke svećenstvo mjestno, da po mogućnosti svojevoljno učestvuje. Pričeti će se 2. Studenoga a trajati će do 14. u kapelici sjemeništnoj pod upravom u tu svrhu po preč. vikarijatu pozvanoga P. Josipa Roncaglia družbe Isusove koj je već amo stigao, te se u sjemeništu nastanio. — Kako je viditi, biti će mnogo učestnika, med kojimi će se vidjati i gospoda kanonici, da kako se i pristoji primjerom pokažu ostaloj braći, koli su svakomu svećeniku potrebne za spas duše takve svete vježbe. — Glavna pako svrha, kako veli i okružnica, ovim vježbam je ta, da se pruži prilika svećenstvu skupno se pomoliti Bogu, da nam pošalje novoga žudjenoga pastira i to čim skorije. Bog dao dobar uspjeh. *C.*

Viestnik.

Zagreb. Njegovo c. kr. apost. Veličanstvo blagoizvoljelo je kanonika prvostolnoga kaptola zagrebačkoga Adolfa Vebera premilostivo imenovati regensom kr. kanonika u Zagrebu.

— Preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović, kano pokrovitelj družtva sv. Jeronima, izvolio je kô što svake godine tako i ove, pokloniti istomu družtvu 300 fr. a. v.

— Preuzviš. g. ban imenovao je nadzornikom gradskih škola zagrebačkih, prebendara kod sv. Marka te gradskoga zastupnika, g. Eduarda Suhina.

— Preuzviš. g. nadbiskup J. Mihalović, odputovao je 2. o. m. u Budimpeštu, gdje će se po prilici do božića baviti. A preuzviš. g. biskup djakovački odputovao je preko Zagreba u Rim.

— Za Hercegove će se ipak nešta učiniti: ili će doći na podpunu slobodu, ili će svakako prestati dosadanje tursko tlačenje. Ruska izjavlja pred Europom svoje simpatije za ono pučanstvo, i veli, da ono jadno stanje mora svakako prestati. Slavenski narodi austro-ugarski, navlastito naš, pokazuju jim i sborom i tvorom takodjer svoje najživahnije bratske simpatije, a nedvojimo, da to isto čini i austro-ugarska vlada; no Ruska nastoji da ovu preteče, te najveći i najbolji dio simpatija ovoga nesretnoga pučanstva predobije za sebe. Evo što piše petrogradski vladin moniteur od 29. Listopada: Važni dogodjaji na balkanskom poluotoku zatekli su Rusku, ne samu, nego u savezu sa dvama drugima državama, spremnu, da se uzdrži evropski mir, bez svake politične egoistične namjere i primisalja. Svim vlastim, koje iskreno misle o tom, da se uzdrži mir, prosto je pristupiti k tomu savezu. No Ruska nije ipak savezu žrtvovala simpatija, koje goji prema slavjanskim kršćanom. Žrtve što jih je ruski narod doprineo potlačenomu slavjanskomu pučanstvu u Turskoj, tako su velike, da Ruska smije stupiti pred svu Evropu sa svojimi simpatijami. Uvidjajuć veliku pogibelj, koja bi sliedila, kad bi se Srbija i Crnagora umješale u rat, ne samo za ove nego i za Tursku, podignu Ruska prva svoj glas na obranu nesretnih Hercegovaca, koji su prekomjernimi tereti i tlačenjem u skrajnosti nagnani. U sporazumku sa Njemačkom i Austro-Ugarskom, da se predusretne svakoj intervenciji u Turskoj, pozvala je Ruska Tursku, da se izmiri s ustašami. Francezka, Italija i Englezka poduproše tu namisao. Turska obeća, da će

poboljšati stanje slavjanskih kršćana. Sultan je izdao iradu, kojom se daju neke polakšice i ravnopravnost kršćana s muhamedanci ustanovljuje. Nu buduć da su slične odluke sultanove, koje je u prilog kršćanstvu a na zahtjev garantnih vlasti dosada izdavao, pokazale se kratkotrajnimi i bezuspješnimi, te im se zbog toga više nevjeruje, to moraju kabineti o tom nastojati, da se učvrsti povjerenje, bez kojega nemože Turska provesti reforma, koje bi ozbiljno htjela. Na svaki način mora već jednom prestati jadno stanje kršćanskoga pučanstva u Turskoj.

Zadar. Zadarsko katoličko družtvo liepo napreduje i obećaje liepih plodova. Znajući, koliko je u naše vrieme nuždno udruživanje katolikâ, da im zajednički i složni rád bude uspješniji. namjerava družtvo sazvati u Zadar katolički kongres. „Dalmazia catt." donosi u broju od 24. p. m. članak, u kojem se predlaže, neka bi se ta skupština držala već sljedeće godine; a prije neka bi „katoličko družtvo" pozvalo odličnije dalmatinske katolike na konferenciju, koja bi izabrala stalan odbor, neka čini potrebne priprave za kongres. Kano što smo s veseljem pozdravili „katoličko družtvo", kad je stupilo u život, tako mu od srca želimo što ljepši napredak, tim više, što se u Boga uzdamo, da ćemo i mi okusiti plodovâ njegova nastojanja.

Pešta. Po jednoj viesti požunjskoga lista „Recht" sudeći, misli se i u Ugarskoj duhovnikom više dići „krušnu košaru." Ima tomu već duže vremena, što je peštanski magistrat razposlao na sve katoličke župe u Budimpešti dopis, kojim im milostivo javlja, da su župne zgrade i realiteti njegova svojina i da za to imenuje inspektore nad timi zgradami i posjedi. K župniku u starom Budimu došao je slučajno (?) nekakov židov, te mu se predstavio kano nadzornik njegova stana itd., za što da je odmah doveo i graditelja Vargu, da će sve pregledati. Župnik se zahvali nepozvanu gostu, što se je do njega potrudio, no da mu nije treba dalje se truditi, jedno što se je on kano župnik prisegom obvezao, da će sam gledati, župnički posjed podpun sačuvati; drugo da on neima ništa posla s magistratom, koj je po svoj prilici proigrao svoje patronatsko pravo, pokušav anektirati si crkveno dobro; napokon da je svu tu stvar preuzeo primas, koj mu je svečano obećao, da će sam stvar dalje potjerati. Na to se nepozvani gosti udaljiše, a odpravljeni židov, nadzornik župničkih dobara, podnese tužbu proti župniku. Konačna odluka peštanskoga magistrata glasila je, da se imaju starobudimskomu župniku uzkratiti svi dohodci iz gradske blagajne dotle, dok se bezuvjetno i podpuno nepodvrgne naredbi magistrata.

Beč. 26. Listopada. Današnji „Wien. Zeitungu." donosi sliedeće previšnje ručno pismo: Dragi kardinale kneže nadbiskupe Tarnoczy! Primite Moju najsrdačniju čestitku k radostnomu spomendanu, koj nakon 25. godišnjega blagoslovnoga djelovanja kao nadpastir evo slavite. S najtoplijom sućuti izrazujem ove želje te se tom prigodom sjećam s osobitim zadovoljstvom i zahvalnim priznanjem vjerne i izvanredne usluge, koju ste Vi tečajem tih godina Meni, crkvi i državi pružili.

Ljubilo se Svevišnjemu uzdržati Vas još mnogo godina u tom blagoslovnom djelovanju na boljak zemlje i na ures crkvi te Meni još češće pružiti sgodu da Vas počastim Mojimi najtoplijimi čestitkami te Vas uzmognem uvjeriti o mojoj najblagohotnijoj sklonosti napram Vam.

Budim-Pešta dne 21. Listopada 1875.

Franjo Josip s. r.

Innsbruck. Ovdješnji theologički fakultet i veći dio pučanstva grada zaodjenu u crno viest, da je preminuo dr. Ivan Wenig, svećenik družbe Isusove, koj je na ovdješnjem theol. fakultetu kao profesor jur od g. 1857. naučao uvod u sv. pismo i iztočne jezike. On je bio god. 1863. 1866. i 1869. rector magnificus a često je obnašao čast dekana na theol. fakultetu. Veleštovanomu Isusovcu, koj je slovio sa svoje učenosti i fine naobraženosti, bilo je istom 49 godina; rodio se je u Novom selu blizu Kuttenplana u Českoj; god. 1844. stupi u družbu Isusovaca. Težka bolest trgnu ga u najljepših muževnih godinah iz kruga njegove družbe, ote ga ovdješnjemu fakultetu i učenjakom njegove struke. Sve, što ga je znalo, hvali njegovo blagohotno srce i ljubkost, kojom je svakoga susretao; a njegovi mnogobrojni slušaoci znadu, kako je umio jasnoću sa klasičnom elegantnošću spojiti u svojih latinskih predavanjih. To mu posvjedočuje i „schola syriaca", jer je kao njezin spisatelj imenovan članom orientalskoga družtva u Lipskom. —

Rim. O. Secchi u Cosenzi. Kako javlja „Osserv. Rom" to je o. Secchi na duljem svom boravku u Cosenzi predmetom izvanrednoga štovanja. Već u Coriglanu pozdravi ga svečano barun Campagni i deputacija iz Cosenze, a kad je dolazio, izvezu mu se susret — izvan grada — sve oblasti i odličnije gradjanstvo Cosenze: magistrat, zapovjednik u gradu sa svimi garnizonskimi častnici, profesori kolegija itd., da ga uz klicanje puka uvedu u grad. Gdje se god pokaže tu ga jednodušno sa svim počitanjem pozdravljaju. U cielom gradu govori se samo o njem, o njegovoj velikoj učenosti, o njegovoj prekomjernoj ljubežljivosti, o njegovoj čednosti itd. Njemu u slavu dao se je sjajan objed za 100 osoba. Nadbiskup i provincijalni prefekt došli su navlaš, da ga posjete. Ne utrudivo posluje o. Secchi, te obavlja svoja opažanja i na putovanju, u kolih, pomoćju malena, navlastito u tu svrhu priugotovljena instrumenta. On radi sada osobito na tom, da dovrši „pravi meridian." Tako se slavi Isusovac; jer on tvori — čovjek bi rekao čudesa u sferi znanosti, koja sada praedominira.

Urednik Dr. **Juraj Posilović**. Tiskom **Dragutina Albrechta**.

Broj 45.] U Četvrtak, 11. Studenoga 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte. a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XIII.

Razprava o prvih izvorih ethičkih pojmova i načela.

(Dalje.)

3. Kao što je nedvojbeno, da ljudska slobodna volja više manje bilo posredno bilo neposredno upliva na sav ljudski život; isto tako je očevidno, da i od nje donekle visi, da bude život ljudski skladno i shodno uredjen, na čem se osniva, kao što rekosmo, obstanak, savršenstvo i blaženstvo ljudske narave. Ali od ljudske slobodne volje mogu poteći i takovi čini, koji se protive, te su na uštrb shodno i skladno uredjenoj ljudskoj naravi, dosljedno na uštrb obstanku, savršenstvu i blaženstvu. Oni čini ljudske volje, koji doprinose skladu i redu ljudskoga života, te ga bilo positivno bilo negativno uzdržaju, podpomažu i kriepe, bez dvojbe su ćudoredno dobri, a oni, koji se mu protive, te ga podjedaju, ćudoredno zli. Ako želimo opredieliti i ustanoviti, koje čine slobodne volje zahtieva skladno i shodno uredjena ljudska narav, to valja pred očima imati u obće i pojedince sve ono, što sačinjava skladno uredjenu ljudsku narav i njezin život. Razum poznaje i razabire više manje točno i jasno pojedine činbenike, veze i odnošaje, od kojih visi, da bude ljudski život shodno i skladno uredjen, on dakle spoznaje u obće i pojedince ono, što je ljudskoj naravi shodno te predlaže slobodnoj volji, da se za ovim dobrom povede. Ove dakle razumne ustanove, koje predlažu slobodnoj volji ono dobro, što je shodno ljudskoj naravi, jesu neposredno pravilo i ravnilo (norma directiva), koje ima sliediti ljudska volja. Ako ih sliedi, njezini su čini ćudoredno dobri, ako ih nesliedi, ćudoredno zli. Za ćudoredan život nije dovoljno da su ćudoredne ustanove samo ravnilom, koje ima slobodna volja sliediti, već se takodjer zahtieva, da posjeduju obvezujuću silu, kojom mogu u svakom slučaju razumno biće moralnom nuždom skloniti, da se ono onako slobodnom voljom odluči i učini, kako oni zahtievaju i nalažu (norma obligans). Nu nije tako lasno reći, u čem napokon leži ova tajna moć ćudorednih zakona, da vežu razumno biće. I tude vladaju različni nazori medju učenjaci. Svaki tumači onako, kako ide bolje u prilog sustavu, koj si je o ćudorednom životu zamislio, kako će se malo kasnije jasno vidjeti. Za sada budi dovoljno ovdje spomenuti, da je slobodna ljudska volja takove narave, da se ona samo za dobrom, bilo ono pravo, ili samo prividno dobro, povadja. Čim je dakle koje dobro intensivno i extensivno veće, tim mu je veća sila, da slobodnu volju za sobom povuče Odavle sliedi, čim veće dobro i intensivno i extensivno uvidja razumno biće s ćudorednim zakonom skopčano, tim je njemu veća moć, da slobodna volja uz njega pristane, te se za onim dobrom povede. Zato bez dvojbe onaj mudroslovni sustav daje ćudorednomu zakonu najveću obvezujuću moć, koj spaja s ćudorednim zakonom najveće dobro, koje sačinjava u svakom smislu podpuno savršenstvo i blaženstvo razumnoga bića; a svaki drugi mudroslovni sustav, koj nemože za svaki pojedini slučaj pokazati razumnomu biću, da od ćudorednoga zakona visi dobro, koje bi nadjačalo ono dobro, za kojim bi se mogla ljudska volja povesti uz prkos ćudorednomu zakonu, neće mu osjegurati dovoljne moralne sile, nego će on imati tim manju obvezujuću silu, čim manje dobro u pojedinom slučaju razumno biće u njem vidi, ako se uzporedi s onim dobrom, što bi se postiglo, kad bi individualna volja u

tom slučaju proti ćudorednomu zakonu radila. I za svakoga dakle čovjeka i za svaki slučaj imati će ćudoredni zakon podpunu obvezujuću moć, ako je on osvjedočen: *a)* da obstoji najviše razumno biće, koje je svemu, što je shodno i skladno uredjeno, prvim uzrokom, i od koga visi shodno i skladno uredjena ljudska narav; *b)* da ovo najviše biće spaja s ćudorednim zakonom podpuno blaženstvo, koje dolikuje razumnomu biću, te da u tom leži njegova podpuna sankcija. Tko pako toga nepripoznaje, za njega će imati ćudoredni zakon samo toliko obvezujuće moći, koliko je dobro, koje njemu kao pojedincu u pojedinom slučaju u dio pada. Dosljedno će biti kad kada ćudorednomu zakonu obveznost vrlo slaba, nu o tom ćemo kasnije obširnije razpravljati.

4. Ako se sada ogledamo na mnogobrojne i različne mudroslovne sustave, što ih je od najstarijih vremena pa sve do danas ljudska mudrost zamislila i osnovala o ćudorednom životu, vidjeti ćemo, da su neki na posve drugom temelju sagradjeni, neki se pako s našimi nazori, ako ne u svem, to bar u glavnih načelih više manje slažu. Ove potonje nećemo ovdje ni pobijati ni izpravljati. Tako je n. p. već Heraklit ephežki[1]) oslonio ćudoredni zakon na onu prvu sveobću razumnu silu, koja svietom vlada i ravna, premda je inače njegov mudroslovni sustav pun svakojakih bludnja. Pythagorejska mudroslovna škola[2]) držala je izvorom ćudorednomu životu shodno i skladno uredjenu ljudsku narav, te se upravo tim odlikovala, što je nosila plemenite misli o krieposti. Premda ona nije sustavno i znanstveno provela svoje misli i nazore o ćudorednom ljudskom životu, to ipak njezina obća theoretička pravila[3]) dovoljno pokazuju, kojim je duhom disao njezin ćudoredni život, i na kojem ga je temelju nastojala osnovati. Kao što obstanak i savršenstvo cieloga svieta počiva na redu i skladu, isto tako obstanak savršenstvo i blaženstvo čovjeka sačinjava red i sklad, u kojem se ima kretati ljudski život. Tako i prvaci stare grčke mudrosti Sokrat[1]) a za njim Plato[2]) i Aristotel[3]) navezaše svoje misli o ćudorednom životu na prve stožere, koji drže ljudsku narav na onoj visini savršenstva, koja dolikuje razumnomu biću, te ju čuvaju od propasti i razsula. I Sokratu bijaše jasna ona temeljna istina, da sviet nije slučajem nastao, niti da nevisi o sliepom udesu, nego da ga je osnovala i uredila po nedohitnoj mudrosti i moći najviša razumna sila, te ga i sada ravnajući u redu i skladu drži. U toj osnovi božjoj nalazi se i ljudska narav i njezin život. Po tom načelu prvi temelj ćudorednosti nemože biti drugi, nego po osnovi uredjena ljudska narav, koju čovjek svojim razumom spoznaje, te tako može udesiti svoja djela, kako je shodno ljudskoj naravi, da se popne do savršenstva i blagostanja, koje joj dolikuje. Što je Sokrat zamislio, to je Plato potanje i sustavno razvio. I njemu je prvi izvor ćudorednosti ono prvo neizmjerno savršeno biće, od koga potiče sve, što je istinito, liepo i dobro. Svaka savršenost i dobrota, koju imaju stvorovi, jest odsjev njegove neizmjerne dobrote i savršenosti. On, koj je tako mudro sviet uredio te ga sveudilj uzdržaje i ravna, jest prvim početnikom i čuvarom ćudorednosti, da se po njoj čovjek čim više njemu primakne, te bude dionikom njegove neograničene dobrote i savršenosti.[4]) Ove su misli svakako plemenite i uzvišene i za onoga, koj ih objektivno nepriznaje, ili u dvojbu stavlja. Posve naravno i po Platonu ćudoredje u čovjeku nemože biti drugo, nego red i sklad medju duševnimi silami, od kojih potiče njegov život, da svaka po svojoj naravi u slozi i jedinstvu s drugimi onako djeluje, kao što zahtieva shodno uredjena ljudska narav. Po tom se broje četiri glavne krieposti, koje sačinjavaju ćudoredni život. Najprije m u d r o s t, koja pripada razumnoj sili. Ona stoji svim ostalim na čelu, ona spoznaje sve, što je istinito, liepo i dobro, te ravna i vodi ostale duševne sile. Zatim h r a b r o s t, koja odlučno i odvažno za dobrom teži, te ga postizava u prkos težkoćam i zaprekam; nadalje u m j e r e n o s t, koja nagone i strasti kroti i u stegi drži; napokon p r a v e d n o s t, kao posljedak iz triju prijašnjih, koja obuhvaća i

[1]) Stobaeus, Sermones. Sermo IV. P. 48. Sextus Empiricus, adv. Mathematicos. VII. 133.

[2]) Aristoteles, Ethica. Heyder, Ethices Pythagoreae vindiciae. 1854. Ritter, Geschichte der pythagoräischen Philosophie. Hamburg. 1826. Gladisch, die Pythagoräer und die Schinesen. 1841. Wendt, de rerum principiis secundum Pythagoraeos. 1827. Ernst Reinhold, Beitrag zur Erläuterung der pythagoräischen Methaphysik. 1827.

[3]) Stobaeus, Eclogae physicae et ethicae. II. P. 64. sq. Porphyr. V. Pyth. 41. Jambl. V. Pyth. 101.

[1]) Xenophon, Memorabilia. Niggers, Socrates als Mensch, Bürger und Philosoph. 1807. Delbrück. Sokrates. 1819.

[2]) De republica. De legibus. Cf. Ritter, Brandis. Zeller.

[3]) Ethica Nic. Politica Cf. Franz Biese, Die Philosophie des Aristoteles. Nieländer, Erläuterung des v. Arist. in der. Nik. Ethik gegebenen Begriffs der Tugend. 1861. Die Lehre von der praktischen Vernunft in der griechischen Philosophie von Dr. Julius Walter. Jena. 1874.

[4]) De leg. IV. P. 715. VI. P. 757. X. P. 904. Gorg. P. 524. Theaet. P. 176.

spaja sve duševne sile, da se neporemeti nutarnji sklad, da svaka čini, što joj narav zahtieva, da neprekorači granica, u koje ima biti stegnuta s gledišta na druge duševne sile[1]). Ovdje hotimice propuštamo krive nazore, kako je svhaćao Plato dušu ljudsku i njezina psychologička djelovanja, jer sada samo govorimo o ethičkih načelih. Plato nije tako lučio dužnost od prava, ethiku od pravoslovja, da bi pravo počivalo posve na drugom temelju, a na posve drugom dužnost ili kriepost, već, što je hvale vriedno, osovio je pravoslovje na iste stožere, na kojih se osniva i ćudoredje. O naravnom pravu nemože biti ni govora, ako mu uzgredno neodgovara dužnost; naravski zakoni prava neimaju mjesta, ako ujedno nevladaju zakoni ćudorednosti. Iz istoga vrela, iz kojega potiče dužnost, potiče i pravo. Nu nitko se neće zato s njim složiti, da si onako u svem državu predstavi, kako ju je on zamislio i osnovao. Da samo jedan primjer navedem: on je branio najstroži državni absolutizam, u kojem pogiblju sva individualna prava, izčezavaju privatni interesi, a pojedinci su robovi državne svemoći. Tim nazorom, koji su u staro doba obično vladali, nije mogao ni Plato odoljeti. Aristotel razvijajuć ethičke pojmove i načela, nije se poveo za svojim učiteljem Platonom, te zato opažamo medju njima znatnije razlike, nu ipak se nije tako daleko od njega udaljio, da bi, što se glavnih ideja o ćudorednosti tiče, u svem protivno učio; pače premda različnim putem dolaze obojica, što se jezgre tiče, na ista glavna pravila, koja imaju biti ravnilom čovjeku kao razumnomu biću. Za nas je najvažnije, što se njihovi ethički sustavi u tom slažu, da je temelj ćudorednosti shodno i skladno uredjena ljudska narav. Aristotel je u svojoj ethiki s toga razloga daleko zaostao za Platonom, što po njem ćudoredni zakoni neimaju druge obvezujuće moći, osim na koliko je s njimi spojeno ono blaženstvo, koje može čovjek kao razumno biće kriepostnim i pravednim životom na zemlji postići; dočim Plato spaja s ćudorednim zakonom podpuno blaženstvo kao sankciju, kojom najviše biće, početnik i čuvar ćudorednosti, veže razumna bića, da u svakom slučaju vrše dužnosti, koje ćudoredni zakon nalaže. Aristotel po prilici ovako shvaća ćudoredni život: Čovjek po svojoj naravi nuždno teži za svojim skrajnim ciljem, koj je njegovo najveće dobro, komu su podredjena sva ostala dobra kao sredstva k svrsi. Valja dakle najprije opredieliti, koje je ovo najveće dobro, za kojim čovjek nuždno kao za svojim skrajnim ciljem teži. Ovo dobro nemože biti ono absolutno najveće dobro, kao što je Plato mislio, već relativno najveće dobro, koje može čovjek za života na zemlji postići; a ovo je blaženstvo (εὐδαιμονια); jer nas izkustvo uči, da uviek u svih djelih i činih nuždno tražimo blaženstvo, te ga se nemožemo odreći. Pita se dakle u čem stoji ovo blaženstvo? U tom pitanju nesliedi Aristotel onu pogubnu nauku, koju drže neki sensiste i materijaliste, o kojih ćemo kasnije govoriti, da samo onda može čovjek biti blaženim, ako se naprosto uživa i nasladjuje na ovom svietu, već on ćudoredni život tako ujedinjuje s blaženim, da onaj samo može biti blaženim, koj žive kriepostno i ćudoredno. Različne pako krieposti, koje sačinjavaju ujedno savršenstvo i blaženstvo čovjeka na zemlji, temelji Aristotel vrlo oštroumno na tom, što zahtieva ljudska narav, da bude skladno i shodno onako uredjena, kao što dolikuje razumnomu biću. Ako pogledamo na nutarnji bitni ustroj ljudske narave, odmah opažamo, da se ona s gledišta na djelovanje (ἐνεργεια) dieli kao na dvie česti: jedna razumna (διανοια), druga bezrazložna (ὀρεξις), koja je ipak donekle dielnicom prve, jer ona na nju upliva, ravna ju i rukovodi. Prva je najplemenitija, najodličnija, i najsavršenija čest ljudske narave, po njoj zauzimlje čovjek prvo i najodličnije mjesto medju svimi bići na zemlji, ona ga diže na najviši stepen savršenstva i blaženstva. Kao što dakle vidimo ljudsku narav kao na dvie česti podieljenu, na razložnu i bezrazložnu, isto se tako diele krieposti na dva glavna razreda, dianoetičke, koje pripadaju razložnoj česti, i ethičke krieposti, koje pripadaju bezrazložnoj česti ljudske narave. Dianoetičke krieposti, koje neposredno pripadaju razumnoj sili, te iz nje izviru, diele se opet na dvie vrsti, na koliko razlikujemo spekulativnu i praktičnu razumnu silu Na spekulativnu razumnu silu spadaju tri krieposti, spoznanje načelâ (νους), dokazivanje (ἐπιστημη), iztraživanje skrajnih razloga o svem, što bitiše (σοφια); na praktičnu pako razumnu silu spadaju dvie glavne kriepostі, umjetnost (τεχνη), kojom izvadjamo svrsi shodna djela, i razboritost (φρονησις), kojom uredjujemo naša djela, da polučimo svoj skrajni cilj, najme savršen i blažen život, kako dolikuje razumnomu biću. Drugi glavni razred kriepostî, kao što rekosmo, spada na bezrazložnu čest ljudske narave, te se zovu ethičke krieposti. Razumna sila valja, koliko joj je možno, da ravna i rukovodi ostale sile, koje su po svojoj naravi sliepe, njoj nadleži vladati i zapoviedati, a ovim

[1]) De Rep. IV. P. 441. VII. P. 517. VI. P. 509. Phaed. P. 74.

valja se pokoravati. Kod ovih dakle razumu podredjenih sila valja najviše na to gledati, da su njihova djelovanja i čini tako u granice stegnuti i opredieljeni, da se oni drže stalne mjere kao sredine, in medio virtus, kako razum uvidja i nalaže. Ako se nedrži ona mjera, koju razum uvidjajuć propisuje, to je svaki višak ili manjak ćudoredno zlo[1]). Sve što je odviše ili premalo s gledišta na mjeru, koju razum u stanovitom slučaju opredieljuje, opire se kriepošti. Sada možemo lasno razumjeti, kako Aristotel označuje u obće, što je kriepost[2]). Kriepost je najme vještina ili sposobnost (ἕξις-habitus Fertigkeit), kojom sliedimo sredinu, što se nas tiče, medju dvimi zli, viškom i manjkom, kako promišljena razboritost opredieljuje i nalaže. Nadalje lasno razumijemo, zašto veli Aristotel, da se razumne (dianoetičke) kriepošti naukom postizavaju i usavršuju, dočim si ethičke kriepošti običajem i sveudiljnim vježbanjem prisvajamo[3]). Ethičke se kriepošti diele na više vrsti, amo spada n. p. hrabrost (ἀνδρεια), umjerenost (σωφροσυνη), darežljivost i velikodušnost (ἐλευθεριστης καὶ μεγαλοπρεπεια). pravednost (δικαιοσυνη), i t. d.

(Dalje će sliediti.)

Bezkonfesionalne škole?

Naši štioci lahko će se domisliti, zašto smo u zadnjem broju priobćili govor odličnoga njemačkoga katolika i znamenitoga saborskoga govornika, Schorlemer Alsta o nastavnom pitanju. Mi smo najme htjeli navesti ugledniji sud, nego bi bio naš, o bezkonfesionalnih školah, koje je, nije tomu dugo, preporučao jedan naših političkih listova. Schorlemer-Alst razpravljao je to pitanje načelno, te je s toga stanovišta odsudio bezkonfesionalne škole. Nego on je mogao takove škole odsuditi i na temelju izkustva, rad gorkih plodova najme, koje one radjaju. Nam je drago, što možemo zaključak Schorlemer Alstov potvrditi opisom bezkonfesionalnih škola, koj smo posljednjih dana čitali u jednom članku „Rechta.“ Eda bi nas tudje izkustvo poučilo. Spomenuti dakle požunski list piše pod naslovom: „Moderna obrazba mladosti.“ .. Moderni napredak zuji i leti svietom, ali je tako nespretan, da obara sad ovdje sad ondje, što je valjano i dobro, ili na glavu stavlja, što bi imalo stajati na nogu. Pak ipak misle njegove obožavaoci, da imaju poslužiti tomu modernomu moloku, te mu ono što, je ljudem najdraže. mladost najme žrtvuju. Mladost se uzgaja „napredno“, a jer napredak pravilno zabacuje ono, što je bilo prije, pri čem se s kukoljem zabacuje i pšenica, s toga se u najnovije vrieme naobrazba mladosti navraća na vrlo čudnovate staze. Preživjela se je metoda: religioznim uzgojem oplemenjivati duh i srce djeteta, nadahnuti diete ljubavju k stvoritelju, da njemu za volju bude pobožno, pravedno, pošteno, i savjestno u vršenju dužnostî. Svećenik, koj bi imao diete k Bogu voditi, na pobožnost ga opominjati, u molitvi podučavati, u obće s religijom ga upoznati, i on se je preživio, neka se s svojom religijom nosi, ako ga je volja, u srednji viek; moderni napredak netreba ga. Još se nekako trpi duhovnik u školi, ali samo za to, da se onomu dielu pučanstva, koj još nije dosti shvatio modernoga napredka, zamažu oči, da je i za religiozni uzgoj djece skrbljeno. Uz to se pako duhovniku stavljaju tolike zapreke, da može slabo tek djelovati, pak i ovo malo gleda se na razne načine uništiti. Na najperfidniji način otudjuju se u mnogih obćinskih školah djeca od učitelja vjere i na njega huškaju dotle, dok počmu izsmiehavati i njega i njegov nauk. Ja sam doživio sam, da je neki učitelj rekao djeci: „ako i dobijete zločest red iz vjeronauka, to vam neće škoditi.“ Djeca su si to zapamtila, pak kad se je kateketa nemarnim učenikom zagrozio drugim redom, požuriše se djeca utješiti ga odgovorom, da im je učitelj rekao, da im drugi red iz vjere neće ništa škoditi Možete si misliti, kako su onda učili mnogi nemarni učenici, koje jedino strah pred drugim redom tjera k knjigi. Učitelj ima najviše prilike preliti svoje misli i čuvstva u djecu. Ja poznam čestitih staraca, koji blagosivlju uspomenu svojih dobrih i pobožnih učitelja, jer učitelji prijašnjih vremena umjeli su svojim učenikom ne samo um obogatiti znanjem, nego i srce oplemeniti kriepošću. Mnogi vriedni gradjanin, koj je u poštenju osiedio, mnogi učenjak, koj je znanjem svojim svietu puno koristio, mnoga čestita domaćica i majka spominje se častnoga lica davno već zakopanoga učitelja svoje mladosti, te mu u srcu čuvaju svjedočanstvo, kojim bi se moderni pedagozi isto tako mogli ponositi, kako ga nisu vriedni. Tako je prijašnji pedagog umio svojim duhom zadahnuti svoje učenike.

I velika masa modernih pedagoga nastoji, to se mora priznati, prenieti na djecu svoj duh. Tomu ima dokaza. Zar nije velike hvale vriedan učitelj, koj kazni djecu za to, što su bila na javnoj službi božjoj, na koju su do nedavna katolička djeca po propisu morala dolaziti? Zar nije pohvale vriedan učitelj, koj tuče katoličko diete po ruci. što je zaboravilo na najnoviju naredbu, te se je prije molitve prekrižilo? Zar nije hvale vriedna ona marljivost i točnost, kojom se iz škola odstranjuju propela i sve religiozne slike, dočim se po zidovih vješaju slike obskurnih školnika? Zar nije svake hvale prevriedno, kada su u školi, gdje su slučajno sama katolička djeca, katolički učitelj s djecom neprekriživši se

---

[1]) Ethika Nic. lib. II. Cap. 2. Ethika Eud. lib. II. Cap. 3.

[2]) Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὡρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειεν μεσότης δέ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν ἑτῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν. Nic. lib. II. Cap. 6.

[3]) Eth. Nic. lib. II. Cap. I. Eth. Eud. lib. Cap. 2. Cf. Polit. lib. VII. 13.

moli nekakovu za občinske škole od svjetske školske oblasti propisanu molitvu, u kojoj je ne samo izpušćen svršetak: „Po Isusu Kristu, Gospodinu našem, amen", nego je sva molitva sglob nekakovih, na smieh više nego na pobožnost pobudjujućih izreka? Nije-li hvale vriedan učitelj, koj neda prije škole ništa moliti, a djetetu, koje ga na molitvu sjeti, na prosto zapoviedi, neka šuti? Učitelj koj pred svojimi djaci deklamira proti redovom, o njihovoj lienosti, o jezuitskoj lukavosti, dočim neposredno poslje takova predavanja stupi u školu redovnik, koj je slučajno učitelj vjere? Ima učitelja, koji su paklene upravo mržnje puni na katoličku crkvu te im je najveća muka, vidjeti kateketu u školi. Takovi učitelji — a ima ih dosti — upotrebljuju svaku i najnedužniju priliku, da uguše religiozno osvjedočenje koje se u djeci počima istom buditi. Tako na primjer, kad uči, da su jedan i dva tri, umije tako mudro naglasiti razliku medju jedan i tri i da jedan nemože nikako biti tri, da djeca nehotice dodju na trojstvo. U občinskih su školah knjige za čitanje i onako takove, da bi bile prije za židovsku i protestantsku nego za katoličku djecu. U srednjih školah služi osobito obća poviest za junačke navale na katoličku crkvu; najvećom obširnošću pripoviedaju se i djakom u glavu zabijaju kano svete istine svakojake skandalozne pripoviesti, koje je izmislila fanatička mržnja na crkvene dostojanstvenike, na katoličke redove i svećenike. Da je plod takova predavanja priezor crkve i svećenika to je jasno. Što se pako tiče primjera, koj daju moderni učitelji svojim učenikom, ni tu nestoji presjajno; tko prezire vjeru, jedino to vrjelo pravoga morala, da on nije u životu uzorom, tomu se nije čuditi. Riedka su iznimka učitelji, koji vrše svoje religiozne dužnosti, pak i ovi to obično tek tajno čine, jer se boje, da bi ih njihovi liberalni drugovi prozvali popovskimi slugami. Većina njih nevide godine i godine crkve iz nutra. O primanju kakovih sakramenata neima dakako ni govora.

U školi se dakle za religiozni uzgoj radi malo ili ništa Da se barem nadomjesti kod kuće, u obitelji, što se u školi zanemaruje. Ali malo je kuća, u kojih bi se to činilo. Djeca obično pripoviedaju sama, da kod kuće nikad nemole, da ih nitko na molitvu nesjeća. Žalostna je nadalje istina, da izčezava broj one djece, koja nedeljom i blagdanom polaze crkvu. Dapače mnoga djeca izbjegavaju i propis, da dvaput na ljeto prime svete sakramente. No zato se djeca vuku na zabave, koje njihovoj mladoj dobi ni s daleka nedolikuju. Dečke od 9—12 godina možeš vidjeti na plesnih zabavah, gdje se umiju vrlo vješto kretati. U kazalištih vidjeti je množinu nezrjele djece, dapače čini se da je postalo modom, i u domaćih diletantskih predstavah i javno slati djecu na pozorište, te im doznačivati uloge, koje ni s daleka nisu za njihovu dobu. Ali to godi, to se hvali, kada diete onako vragoljasto deklamuje ili pjeva kakov ljubovni predmet, kano što se mnogi otac gizda s svojim sinčićem, ako s njim uztraje u krčmi do kasno doba noći, te divnom vieštinom umije na dušak izprazniti čašu. Tako dakle pružaju škola i obitelj u riedkih samo slučajih djeci religiozno-čudoredan uzgoj. A kolika je pogibelj za djetinje srce izvan tih dviju miesta u gradu, gdje je korupcija prešla jur svaku granicu? (Dopisnik misli Peštu.) Da negovorim o mjestih, u kojih mladi ljudi iz lahkoumja ili prirodjene sklonosti na zlo na kocku meću i vrieme i novac i zdravlje, to imaju i onakova mjesta, u koja učenici u interesu svoga studija dolaze, mnogo toga, što je za čudorednost opasno. Kakove se slike mnogoput nevidjaju izložene u knjižarah! Uredan čovjek nemože pred takovimi knjižarami niti postati, da si razgleda književne novitete, kojim je neriedko i sadržina i vanjština takova, da negodi kriepostí. Ja znam za dućan, u kojem se prodaju pera, papir, crnilo i što je za školu potrebno, ali i bezsramne slike. Takove slike dolaze u ruke djeci, koja ih u školu nose i za predavanja gledaju i jedno drugomu za gledanje podavaju. U ostalom kamo dolaze mnogi naši, tolikimi zlimi prigodami okruženi, mladići, to nam pokazuju mnogi skeleti maloljetnih staraca, koji se mogu u velikom broju naći u stanovih grieha, od policije tako marljivo ignoriranih. — Toliko se brinu za zdravstvenost pučanstva, dogovaraju se i smišljaju svakovrstna sredstva. I grobja žele dokinuti, a lješine paliti, jer misle, da su grobja škodljiva zdravju. Pak ipak trpi se toliko toga, što kvari i okužuje i ubija tielo i dušu mladosti."

Tako dopisnik Rechtov. A mi dodajemo: isti uzroci radjaju iste učinke.

Novi pedagogi proti ženskoj preparandiji kod sest. milosrdnica u Zagrebu.

Pročitavši u „Napredku br. 31." članak pod naslovom „Rieč o provedbi školskoga zakona" zavapismo nehotice: Toliko-li su jur narasli rogovi našim novim pedagogom! Čovjek bi bio mislio, da će se barem s početka porad vlastite svoje koristi gdješta pritajivati, ali da, oni se osoviše kan da kane zapoviedati samoj zemaljskoj vladi. Oni nalaze, da vlada nezahtieva da se vrši zakon, ili da zahtieva bez uspjeha na toliko „da se mora svatko nehotice pitati, da-li još u civilnoj Hrvatskoj vlada kr. zemaljska vlada ili koja druga;" i s toga vele: „mi očekivamo od vis. zemaljske vlade, da će svemu tomu doskočiti i zahtievati strogo, da se školskomu zakonu svatko pokori upravo onako, kao što se mora pokoravati drugim zakonom. Vederemo!" Takovim tonom dovikuju vis. zemaljskoj vladi ljudi, koje je upravo sadašnja vlada podigla na podnožje, s kojega sada već s njom ovako razgovaraju.

Pa za što se toliko nakostriešiše ta gospoda? Bode jih u oči ženska preparandija kod milosrdnih sestara. Nemogu je gledati, pa misleći da su svi ljudi kako i oni, viču „da se je sve čudom začudilo, kad se razniela

viest, da će ženska preparandija u samostanu milosrdnih sestara i nadalje obstojati, premda zakon naročito kaže: Zemlja uzdržava o svom trošku potrebiti broj mužkih i ženskih preparandija." Po njihovu dakle jest obstanak one preparandije proti zakonu, te bi ju vlada imala dokinuti; a za što? Za to, jer je zemlja neplaća! Krasno-li razumievaju zakon ta gospoda, i krasne-li stvari zahtievaju od našega naroda i njegove vlade!

Ženska preparandija obstoji u samostanu milosrdnih sestara još od god. 1848. Zvaše se kraljevska preparandija i sastojaše sve do god. 1856. od tri tečaja. Tada bude preuredjena u 2 tečaja, te izrikom izjavljena i priznana javnim učiteljištem. Tako obstojaše sve do najnovijega školskoga zakona, gdje je opet preustrojena u tri tečaja. Visokoj vladi nije ni na kraj pameti bilo zaniekati zavodu pravo javnosti, nekmo-li ga dokinuti, te bi mučno bilo nategnuti koji paragraf u taj smisao. Pa s kakvim bi to srcem i učiniti smjela? Sto ima učiteljaka u našoj zemlji, sve su skoro do jedne na ovom zavodu izučile: 370 ih je do sada izpitanih i odobrenih. Kolik je to blagoslov za zemlju, a ta zemlja nije ni jedan novčić jošte na taj zavod potrošila! No to i jest njegova golema krivica, na koju se novi pedagogi upiru, i zapoviedaju da se zavod dokine, što — zemlju ništa nekošta! No lasno bi pregorio tu krivicu naš siromašni, tolikimi tereti i onako već iztrošeni narod, i nebi jamačno žalio, da se i drugi ljudi prihvate, te mu onako ljubezno i spasonosno uzmu njegove nevolje i terete skidati, kako to čine milosrdne sestre svojimi školami i bolnicami. A vlada kako bi mogla odgovarati pred narodom, da je ovaj stari, prokušani zavod, iz kojega su jedinoga još ove civilne godine izašle narodu nove učiteljke, kojemu je vrstnoća obćenito priznana, dočim se je novi zemaljski zavod tek rodio, te nije mogao do sada baš nikakova ploda pokazati, pa će trebati i godina, dok se vidi, koliko je vriedan, — da je velim, taj zavod na jedanput zatvorila za to — što zemlju ništa nekošta!

Liepo gospodarstvo naučaju ta gospoda, za koje će jim se narod osobito zahvaliti, a još su ljepša čuvstva, kojimi će zadahnuti hrvatsku mužku i žensku omladinu. Kad sam bio malen, učili su me u njemačkoj školi: da sviet nezahvalnošću plaća, — al mi nisu rekli, da je to kriepost; kašnje sam u latinskoj školi opet naučio: reci, da je tko nezahvalan, sve si rekao. Maksima novih pedagoga je protivna, oni vele: plati, narode i vlado, milosrdnicam sve njihove zasluge, koje su si za tebe, a bez tvoga troška, stekle, tim, da jim zatvoriš zavode i prekineš djelovanje!

Vlada bi bila dužna i onda obzirno i nježno postupati naprama ovakovom zavodu, kad milosrdnice nebi mogle odmah podpuno zadovoljiti svim zahtjevom novoga zakona, te jim upravo ići što više na ruku, da ono uzmognu čim prije; no srećom niti toga nije trebala vis. zemaljska vlada: milosrdnice su odmah zadovoljile svim zahtjevom. Naši novi Katoni dvoje jim samo predbacuju, u čem da nezadovoljavaju zakonu: jedno, da primaju u preparandiju „čak iz pučke škole;" a za tim, da ima u drugom tečaju do 50 učenica, ili pače preko. Zakon ište istina, da su takove svršile gradjansku ili višju djevojačku školu, ali dodaje providno takodjer: ili da su si na drugi način pribavile toliko znanja, koliko se u tih zavodih zahtieva. Koliko ima do sada u civilnoj Hrvatskoj gradjanskih škola za djevojke, koliko-li tako zvanih viših djevojačkih škola?! ali ženske djece ima dosta, kojoj treba učiteljaka. Za to se nemože uzkratiti pristup u preparandiju ni takovim djevojkam, koje makar nisu javno izučile one višje škole, ako samo na primateljnom izpitu (što ga zakon bez razloga nepropisuje) dokažu dovoljno znanja i zrelosti, te je nada da će s uspjehom polaziti preparandiju. U ostalom visoka je vlada poslala svoga komisara na primateljni izpit; taj je komisar ne samo predsjedao, nego i sve sam izpitivao; taj napokon komisar (žalibože da to moramo reći) nije nipošto prijazan milosrdničkomu učiteljištu, pa je na temelju njegova izvještaja učinjeno primanje. Ako ima koja pripravnica, koja je javno svršila samo pučku školu, valja da je dokazala pred vladinim komisarom dovoljno svoju sposobnost, kad je na temelju njegova izvještaja od vis. vlade izrikom puštena u preparandiju. Tu dakle neima milosrdnicam nikakova prigovora.

Još im se manje može prigovoriti, pače im na osobitu čast služi, što je k njim i sada tolika naloga, premda je uredjena nova preparandija na zemaljske troške. U njihovom drugom razredu, veli „Napredak", ima i preko 50 učenica, dočim zakon veli, da nesmije biti preko 40. Na to najprije: je-li bi „Napredak" tako govorio, da je slučajno na novoj preparandiji zemaljskoj u 2. razredu toliko učenica? Jamačno bi samo hvalio i uzvisivao novi zavod, da je tako. No ni visoka vlada nebi po svoj prilici nalazila, da je absolutno nuždno porad slova zakona odbiti sve ono, što je preko 40. Mi barem znamo, da i za gimnazije obstoji takov zakon, pa ipak na prvoj gimnaziji hrvatskoj u Zagrebu trpi ista vlada, da bude u jednom razredu daleko preko 40, pače do 80! A kako jest i kako će biti još dugo i dugo glede toga u pučkih školah! Zakon propisuje ono, što se smatra najboljim i najshodnijim, ali su često puti okolnosti jače od želje i volje zakonodavčeve i vladine. Pak sasvim tim možemo umiriti „Napredak", te mu reći: da su po nalogu vladinom milosrdnice na svoj trošak ustrojile paralelni razred, čega neznamo, je-li bi vlada u sasvim jednakom slučaju na novoj preparandiji naredila bila — porad troška!

Nego mi znamo vrlo dobro, za što naši pedagogi viču na milosrdničku preparandiju. Žao im je, da je na ovoj i ove godine preko 80 pripravnica, dočim na novoj, koju oni drže za svoje mezimče, nije morda ni 20. Da svoju napuče, za to bi onu dokinuli. Plemenita doista nastojanja, netrpjeti kraj sebe ništa dobra, za to što se čini da je bolje od njihovoga, ili da barem uživa veće

pouzdanje! Nemislimo, da takovo nastojanje dolikuje pedagogom! No oni se morda boje, da će. ako tako uztraje, narod reći: za što da plaćamo novu preparandiju?! Mi neznamo, što će narod reći, no mislimo, da jih glede toga možemo lasno utješiti sada, pošto je nova preparandija jur u život stupila.

Ali prije moramo, da dostojno ocienimo jednu njihovu nečuvenu nepodobštinu. Oni hoće ne samo da propisuju visokoj Generalkomandi, u koju će preparandiju pošiljati svoje stipendistice, nego hoće upravo da porad nove preparandije zarate naše dvie visoke upravne oblasti; jer vele, da Generalkomanda, pošiljući svoje stipendistice u milosrdničku preparandiju, nanosi rug zemaljskomu netom otvorenomu zavodu, a to da naša civilna vlada dopušta, pače da se svatko mora pitati, da-li ova još vlada u civilnoj Hrvatskoj, ili koja druga!! Što ćemo reći na toliku drzovitost? Zar nije milosrdnička preparandija javna, od zemaljske vlade odobrena preparandija? Zar neima Generalkomanda glede svojih stipendistica nikakova izbora, te mora baš u novu preparandiju pošiljati je; i ako nepošalje, zar tim rug nanosi novomu zavodu? — Ona se služi naprosto svojim pravom, u koje se evo usudjuju novi pedagogi uticati, pače na to drzko nagoniti i samu našu vladu!

Visoka Generalkomanda ima od god. 1871. svoje stipendistice u milosrdničkoj preparandiji. Dosada ih je 65 izpitanih i odobrenih. Ona se je za svoje te stipendistice otčinski brinula, te je naročito na izpite brižno pošiljala svoga komisara. Osvjedočivši se o dobrom uspjehu, često je izricala milosrdnicam svoju pohvalu i zahvalu. Sad bi po zahtjevu novih pedagoga imala naprasito povući svoje stipendistice natrag, od kojih su k tomu mnoge u drugom ili tja trećem razredu (svih skupa ih naime ljetos ima 43)! Ako takov zahtjev dolikuje novim pedagogom, al sjegurno nedolikuje vis. Generalkomandi, da se nanj obazire; a najmanje je kadar obazreti se sveobće štovani, sbilja vitežki i plemeniti njezin chef: barun Mollinary.

Barun Mollinary hoće prije svega, da njegove stipendistice budu dobro odgojene, da uzčuvaju svoju djevojačku čestitost, i u liepom miru, zaštićene od napastî pokvarena grada u najpogibeljnijoj za njih dobi, i od brige za svoje uzdržavanje, uče se i pripravljaju za svoje liepo zvanje. On toga radi hoće internat, čemu su, kako je poznato, novi pedagogi jako neskloni. Nekoje riedke samo smiju pod neposrednom pazkom i odgovornošću svojih roditelja ili najbližih rodjaka po krvi, stanovati izvan milosrdničkoga internata. Čuo sam krasnu i mudru izreku, koja sasvim dolikuje njegovu visokomu umu i plemenitomu srcu, da ju je rekao barun Mollinary: Ja volim, reče, da mi po krajini djevojke neuke trče, nego-li da mi se u gradu bez dovoljne zaštite, uz moj trošak i moju odgovornost izkvare. — Takovih muževa trebamo, daj nam ih Bože više!

No barun Mollinary hoće takodjer da i one njegove stipendistice, koje stanuju izvan internata, dolaze u milosrdničku preparandiju. On naime hoće, da je svim njegovim stipendisticam jednak odgoj i jednaka obuka, a osvjedočen je, da je to jedno i drugo kod milosrdnica sasvim dobro. Pod zaštitom religije najbolje uspieva odgoj navlastito ženskinja. Za to je od neizmjerne ciene religiozna, bogoljubna majka. No koliko je djevojaka tako sretnih, te ih može neposredno nadzirati i rukovoditi onakova majka?! S toga valja tražiti što sličniju i podpuniju zamjenu; a barun Mollinary nalazi, da su takova zamjena sestre milosrdnice.

Bez dobro uredjena i religiozno vodjena internata neće se nova ženska preparandija nikada moći takmiti sa starom. Jer sačuvaj Bog omladinu našega naroda od učiteljaka, koje bi se prpošile nekakvim višjim znanjem, a nosile zapušteno srce. Takovih bi doista mogla nova preparandija sama pripraviti. No mi za to nevelimo nipošto, da hoće, pače se nadamo da neće. Mi se naime uzdamo, da će novi pedagogi sami uvidjeti što je, što-li vriedi religija, ali, gospodo, religija Isusa Krsta, konfesionalna vjera, i da će na tom temelju, što budu najbolje znali i mogli, uzgajati i naobrazivati one djevojke, koje im budu povjeravali roditelji i vlade. Tako će si s vremenom steći dosta povjerenja, te se neće trebati bojati za novi zavod, nit im neće na pamet padati, da onako za njih nedostojnim, za milosrdnice kriviČnim, i za najvišje oblasti u našoj zemlji uvredljivim načinom prave propagandu za novu zemaljsku preparandiju.

Viestnik.

Zagreb. Prošli tjedan razposlana je svećenstvu nadbiskupije zagrebačke okružnica, kojom mu se saobćuje protokol rujanske diecezanske konferencije, ujedno sa štatutom za nemoćnički zavod. Tom prigodom oglašuje se svećenstvu, da je za predsjednika centralnoj komisiji imenovan provikar biskup Pavlešić, a za podpredsjednika, delegat metropolitskoga kaptola, praeposit i kanonik Andrija Jandrić. Nadalje kaže preuzviš g. nadbiskup, da za takov slučaj, kad bi se tko imao obskrbiti pensijom, u koga se nebi morda nahodili oni uvjeti, što su u štatutu za pensiju izrečeni, da si za takov, ali samo za takov slučaj pravo pridržava, doznačiti pensiju ili podporu iz onih tisuću forinti, što će jih on sám (nadbiskup) svake godine fondu pružati. Napokon se objavlja, da je doduše u konferenciji zaključeno bilo, dati nemoćnikom pensije u svotah po novom štatutu opredieljenih već od 1. Srpnja o. g.; no budući da se je kašnjim pregledavanjem pronašlo, da za to neima dostatna novca: to da će se po novoj odmjeri pensija davati tek od 1. Siečnja 1876., od kojega će roka i prilozi po novoj odmjeri bit doprinašani. — Dodajemo ovdje, da je direktorom deficientskoga fonda imenovan praeposit i kanonik Toma Gajdek.

— Preč. g. Juraj Kvaternik, svećenik biskupije modruške, začastni kanonik stolnoga kaptola modruškoga, izsluženi vicearcidjakon kotara čabarskoga i župnik u miru, umre 8 ovog mj. u bolnici milosrdne braće u Zagrebu. Pokojnik je brat bivšemu profesoru na ovdješnjoj akademiji Romualdu Kvaterniku. Tielo pokojnikovo sahranilo se 10. Studenoga u 4 sata poslie podne na groblju sv. Roka.

— U 43. broju izviestismo o razpri izmedju biskupa regensburžkoga i ministra bavarskoga Lutza. Na javno pismo biskupovo odgovori ministar javno: da svoje tvrdnje neopozivlje, no ni da neće da biskupovoj vlasti preda svoga denuncianta; nego da se biskup laglje sjeti svoje naredbe, o kojoj je prepirka, kaže mu: da ono biaše rešitba ordinarijata na uskrsne izvještaje, i ako biskup traži, da će mu naznačiti jednu dekanatsku konferenciju, u kojoj je onakova rešitba čitana, i njeke župnike, pred kojimi je čitana. — Biskup mu na to odmah odvrati: da on doduše već godinu dana, porad svojih drugih posala, a naročito visita kanoničkih, nepredsjeda ordinarijatskomu vieću niti podpisuje njegovih rešidaba: sasvim tim da uzimlje svu odgovornost na sebe, i pregledav točno sve rešitbe ordinarijatske od čitave godine da izjavlja: da u nijednoj neima niti rieči o saborskih izborih. I s toga zahtieva na novo, da ministar njemu i njegovu svećenstvu dade javnu zadovoljštinu. Što će sada ministar!

— Veleč. g. Pavao Friš postao je podarkidjakonom kotara kapelskoga. Umro je dne 10. o. mj. g. Gjuro Lehpamer, izsluženi podarkidjakon, i župnik u Križu (belov. žup.).

Senj. Što je zamišljeno, to je i učinjeno, kako Vam već javih. Sv. vježbe trajaše samo do 7. o. mj. ne kako bi u prvi mah javljeno do 14. Učestvovalo je s mladeži sjemeništnom do 16 mjestnih svećenika: sva preč. gg. kanonici sa svojim vikarom na čelu, (izuzam preč. g. vel. predstavnika, koga slučajno bolest kod kuće zadrža), i s množinom mjestnog svećenstva. Dne 7. u jutro odsluži sam P. Josip svetu misu, kod koje pričesti mladež, zatim drža zaključno slovo, gdje je sve prisutne iznenadio, pročitav brzojav sv Otca, u kojem na prošnju presv. g. vikara udieljuje svim učestnikom od svega srca („con tutto il cuore“) svoj blagoslov, što sve učestnike veoma obradova; poslie toga zapjeva sam svojim staračkim nu snažnim glasom „Te Deum“, na što sbor skladno ostalo odpjeva, kao zahvalnicu Bogu, koji nam tu zgodu pruži, da mu mi bar svećenici nadoknadimo za mnoge uvrede, kako i sam sveti Otac zaželi u svojoj jubilarnoj okružnici. — Još Vam javljam, da preuzviš. g. biskup Soić posjete pravi, jer kako čujemo, kani ovih dana svoje sielo iz Senja u Bakar prenieti.

Beč. Prečast. g. August Landt ravnatelj vojnoga konsistorija imenovan je apostolskim vojnim vikarom za c. kr. vojsku.

Milan. Prije nego-li je odputovao car Vilim iz Milana, primio je u privatnoj audienciji i deputaciju slobodno-zidarske lože iz Rima, te je od nje primio adresu skupnih loža italskih, koja je bila sastavljena na talijanskom i njemačkom jeziku. Car odgovori: Vrlo sam zahvalan za istinska slobodno-zidarska čuvstva, koja no se izrazuju u ovoj adresi, pak me veseli, da mogu konstatovati, da su slobodni zidari italski takovimi čuvstvi oduševljeni. Ja sam već star te nemogu mnogo činiti; nu moj će sin, koga sam dao upisati za člana te velike institucije, dovršiti menom započeto djelo. Na razstanku reče car: Izrazite hvalu svoj mojoj italskoj braći i neka budu uvjerena, da ću ja učiniti sve, što će mi biti možno za dobro naše i njihovo!

* (Čudna oporuka.) Prije nekoliko vremena umrvši ravnatelj Bohumskoga družtva za rudstvo i fabrikaciju livene oceli, Jakov Meyer, namro je, kako Westfalske novine pišu, sav svoj imetak, od prilike pol miljuna talira crkvi. Njegova žena ima samo za života užitak toga imetka. Karakteristično je u oporuci pokojnikovoj to, što se vidi, da jako mrzi državnu upravu crkvene imovine. S toga je on razloga ustanovio, da njegova imovina imade samo onda pripasti raznim od njega označenim biskupijam, ako bude u njih „rimo-kat. crkvena“ uprava. Najbližim baštinikom je biskupija paderbornska (oporuka napravljena je po prilici prije tri godine); kako je poznato, njom upravlja sada država. Zatim dolazi na red biskupija münsterska, a onda nadbiskupija kölnska. Ako bi i u tih dvih biskupijah prestala crkvena uprava, tada prelazi imovina u Mecheln u Belgiji, odatle, dospije-li i imovina belgijskih biskupija pod državnu upravu, prelazi u Lyon, a konačno, stigne-li i onamo što slična, prieko kanala u palaču nadbiskupa westmünsterskoga. Nu niti se ovdje nije zaustavila opreznost oporučiteljeva. Ako bi naime i u istoj Englezkoj prestala crkvena uprava imovine, to bi se baština opet vratila u Paderborn, te bi postala osobnim vlastničtvom ondašnjeg biskupa i njegovih nasljednika, koji bi ipak u tom slučaju bili dužni kamate imovine upotrebljivati za svrhe družtva Bonifacija i Servacija. —

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane I. reda: Kostrenčić Ivan, sveučilištni knjižničar u Zagrebu, u člane III. reda. Šušković Mihiček Ivan, Talan Mijo, Janković Pavao i Novosel Stj. učenici u Čučerju. Živić Marija, učenica u Gundincih, Hohnjec Josip, gradj. i stolar u Zagrebu. Učiona u Novom Čiću, učiona u Starom Čiću i učiona u Šćitarjevu.

Premda smo jur u polovini posljednjega četvrta, to nam ipak mnogi još duguju polugodišnju predplatu, gdjekoji i više. Da se nemieša dug s novom predplatom, prinudjeni smo silno zamoliti onu gospodu, kojih se tiče, da nam čim prije ovogodišnju predplatu namire.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 46.] U Četvrtak, 18. Studenoga 1875. [**Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XIII.

Razprava o prvih izvorih ethičkih pojmova i načela.

(Dalje.)

Netreba ni spominjati, da je Aristotel branio slobodnu volju, tako da su ćudoredni čini i djela u našoj vlasti[1]) Dva su uzroka, koja se protive slobodnomu činu: neznanje i sila. Zato on zabacuje i pobija onu krivu nauku, da nitko nije hotimice po slobodnoj volji ćudoredno zloban. Prispodabljajuć sve krieposti medju sobom, on ih tako reda, da prvo mjesto u ljudskom životu zauzimlju krieposti, koje se protežu na spekulativni, zatim koje spadaju na praktički razum, napokon dolaze ethičke krieposti. Koj si je prisvojio prve, on se je popeo na najviši vršak savršenstva i blaženstva, koje može čovjek kao razumno biće na zemlji postići[2]). Krieposti spekulativnoga razuma tako su plemenite i uzvišene i s tolikim blaženstvom spojene, da one najviše primiču čovjeka k božanskomu životu. Glasovitu stoičku školu, kojoj bješe na čelu Zeno, Kleanth i Chrysipp, a kasnije Panaetij, Posidonij, Seneca, Epiktet i t. d., takodjer samo s toga razloga ovdje spominjemo, što je i ona pogodila, gdje valja tražiti pravi temelj i prvi izvor ćudorednomu životu; nu zato nepristajemo uz sve one bludnje i pretjeranosti, koje nalazimo u njezinu ethičkom sustavu[3]). Iz onoga glavnoga načela, da je neka najviša razumna sila sav sviet shodno uredila, te ga sveudilj u skladu i redu svojom providnošću (προνοια) uzdržaje, izvodi ona glavno ethičko načelo, da valja život onako urediti, kako zahtieva vječni božji zakon, koj se očituje u shodno i skladno uredjenoj ljudskoj naravi, ona je dakle glavno ravnilo i pravilo našim činom. Ako prilagodimo naša djela sveobćemu zakonu, koj i u svietu, i napose u ljudskoj naravi vlada, ona će biti ćudoredno dobra, kriepostna, ako pako njemu protuslove, ćudoredno zla. Premda su Stoici s ovom naukom pomiešali pantheističku i fatalističku bludnju, to su ipak pogodili, gdje je prvo vrelo ćudorednomu životu, najme sklad i red, koj ima vladati u ljudskoj naravi. Ćudoredje bijaše im najveće dobro, skrajna svrha, pravo blaženstvo, koje može čovjek postići. Po tom bi imala kriepost sama po sebi za svaki slučaj posve dovoljnu obvezujuću moć, da ju prigrlimo. Ovo mnienje brane takodjer mnogi noviji mudroslovci, nu kako će se kasnije vidjeti, nemogu za to mnienje navesti valjanih dokaza; ono je najviše liepa misao, kojoj manjka u realnosti svaka podloga. Nije naš posao izbrajati ovdje sve mudroslovne nepodobštine, kojimi je prepleteno stoičko ćudoredje. Navedimo samo nekoliko primiera. Oni su sve niže težnje i čuvstva na toliko progonili, da im u ćudorednom srcu neima nigdje mjesta, dočim su mogli vidjeti, da im se svakdanje izkustvo protivi. Oni su ćudorednu hladnokrvnost u cielom ljudskom životu tako uzvisili, da stoički svetac ostaje bez srca. Njega ni bol ni radost neuzdrma, njega ni najveća sreća ni najveća nevolja negane, njega bolest nevriedja, strah neuznemiruje, zla kob netare, on je ἀπαθης. Ovakova ćudoredna apathija nije sigurno uzvišena ljudska kriepost, već stoička griešna nadutost. Oni su držali sve krieposti i

[1]) Eth. Nic. lib. III. Cap. 7. Eth. Eud. lib. II. Cap. 6.

[2]) Eth. Nic. X. 7. Pol. VII. 14.

[3]) Cicero, de Fin. III. Stobaeus, Ecl. II. Gellius, Noct. Att. XII. Diogenes Laertius, VII. Guil. Gidionsen, De eo quod Stoici naturae convenienter vivendum esse principium ponunt. Tiedeman, System der stoischen Philosophie. B. 3. 1776. Winter, Stoicorum pantheismus et principia doctrinae ethicae, quomodo inter se sint apta et connexa. 1863.

sve zloće za jednake, omnia peccata paria. Neznam, tko bi mogao ovu magičku mjeru stvoriti, koja može sve izjednačiti, a da neporuši prve temelje ćudorednosti, jer je tolika razlika i subjektivno i objektivno medju ćudorednimi čini, da ju i nehotice vidiš. Oni su takodjer mislili, da su kriepostí tako uzko medjusobom spojene, da tko ima jednu, ima sve; a komu manjka jedna, da neima nijedne. To isto valja o zloći. Što je najgore, oni su nadalje tvrdili, da kriepostan (σπουδαῖος) nemože ništa zla učiniti, a opak (φαυλος) ništa dobra; zato što god ovaj čini, sve je griešno i opako, a štogod onaj izvede, sve je kriepostno i hvale vriedno. Po tom se djela, koja su objektivno velike opačine, stoičkomu svetcu mogu dozvoliti Njemu nisu griešna djela, koja su počinili n. p. Oedipus i Jokasta. Za njega je komunizam žena kriepostan, a samokrv heroički čin. Dakako ovim načinom stoička ćudorednost ima tako duge noge, da njezin pravednik i u najvećoj visini po zemlji i po blatu hoda.

Nam se najviše protivi ethički sustav, koj je već u staro doba branila cyrenaička[1]) i epikurejska škola[2]), a našao je i kasnije sve do danas medju materijalisti gorljivih zatočnika, kao što je n p. Thomas Hobbes[3]), Julien Offroy de Mettrie[4]), Systéme de la nature, Claude Adrien Helvetius[5]), Romagnosi[6]), Genovesi[7]), i mnogi drugi, koji na različne načine ćudorednosti takov izvor označuju, da nemože nitko, komu je iole do istine i do ćudorednoga života stalo, njihove nazore sliediti, jer oni ćudoredan život u prvom zametu uništuju. Tomu empiričko-materijalističkomu sustavu na čelu stoji bezobzirna sebičnost, koja je prvi temelj i glavno pravilo ćudorednosti, da svaki po svojoj volji, kako mu se probitačno čini, svoj život i svoja djela udesi. Otuda nastaje Epikurov ethički zakon, proračunaj, koliko možeš imati više slasti u životu, a čim manje boli. Krivo bi činili Epikuru, kad bismo si ga predstavili, kao što neki kritici čine, koji nepoznaju podpuno njegove nauke, da je on samo najnižim strastim i pohotnostim hotio ugoditi. Pomno motreć njegovo ćudoredje, nalazimo u njem i takovih misli, koje nisu na štetu kriepostí, te su hvale vriedne, nu mi ovdje prigovaramo prvim načelom, na kojih on osniva ćudoredan život. Njemu je slast najveće dobro, a bol najveće zlo, ali s ovimi riečmi spaja on širji pojam, koj nije stegnut samo na tjelesne slasti i boli, već se proteže ukupno na sav duševni i tjelesni život. Po tom dakle on izriče ono za ćudorednost pogubno načelo: svatko neka gleda, da ima u životu čim više slastî, a čim manje bolî Rečeni sustav nepripoznaje druge razlike medju ćudorednim dobrom i zlom, nego kolika je individualna korist ili šteta u stanovitom slučaju. Tude neima druge obveznosti, nego je ono dobro, koje želimo postići, ili zlo, koje hoćemo od nas odvratiti. Ako radimo na korist i dobro našemu bližnjemu, to imamo samo zato činiti, na koliko nam naša vlastita korist nalaže. Po tom socijalna kriepost nije drugo nego više manje prevejana umjetnost, da čineći drugim dobro sami sebe usrećimo. Glavni razlog, zašto se nemože ljudski život osloniti na ovaka stožerna načela, jest taj, što bi se poremetio red i sklad ljudske narave, a od njega visi njezin obstanak i savršenstvo, koje joj dolikuje. Najveći izgredi i opačine bile bi često hvale vriedne kriepostí, najviše bi odlučivao sliepi slučaj i materijalna sila. Vladala bi vječna borba i metež u ljudskom rodu, koj napokon vodi k razsulu. Što je jednomu koristno, drugim je često na štetu; koliko jedan dobiva, toliko višeput drugi gubi. Nezasitne i razuzdane želje i težnje gospodovale bi bez svakoga zakona, bez svake obvezne stege. Rado dopuštamo, da i on, koj sliedi, što mu je povoljno i ugodno, kad što čini, što se slaže s ljudskom naravju, ali zato se nemože staviti kao prvo načelo ćudoredja: čini, što ti je ugodno i povoljno; već: čini, što je ljudskoj naravi shodno; jer ljudska narav stavlja tako svoje zahtjeve, da negleda na to, jesu-li oni ugodni i povoljni ili ne; oni mogu pojedincu biti kad što vrlo neugodni i nepovoljni, a ipak nuždni, da se uzdrži red i sklad u svem. Djevici je povoljno udati se, ali je nepovoljno kao siromašnoj majci hraniti i obskrbiti množinu djece, a ipak je nuždno, da se uzdrži, kako valja, obiteljski život, koj toliko upliva na razvitak, savršenstvo i sreću pojedinca. Mnogim su ideje komunista vrlo povoljne i ugodne, ali one nuždno radjaju petrolere, koji sigurno neizlievaju sreću i blagoslov na ljudski rod.

---

[1]) Wendt, pe phil. Cyrenaica. 1841. Stein, de phil Cyrenaica. 1855. Wieland, Aristipp und einige seiner Zeitgenossen. Leipzig. 1800.

[2]) Diogenes Laertius, lib. X. Cicero de finibus, lib. I.

[3]) Elementorum philosophiae sectio prima: de corpore; sectio secunda: de homine; sectio tertia: de cive. lat. Amsterdam. 1668.
De corpore politico or the elements of low moral and political. 1650. Leviathan. London. 1651.

[4]) L' art de jouir. 1750. Histoire naturelle de l' âme. 1745. L' homme machine. 1748.

[5]) De l' homme, de ses facultes et de son éducation. 1772. Le progrés de la raison dans la recherche du vrai. 1775.

[6]) Introdusione al dritto publico universale.

[7]) Del dritto et del dovere.

Ako se stavi kao prvo i glavno pravilo života, da svaki sliedi samo ono, što mu je ugodno i povoljno, da proračuna, gdje i kako može bolje svojoj sebičnosti ugoditi, onda bi morao svatko biti prije osvjedočen: *a)* da neima najvišega bića, komu je svaki kao razumno biće obvezan; *b)* da neima drugoga života, gdje bi ga čekala nagrada ili kazna; *c)* da je svatko svoj gospodar bez svake dužnosti i odgovornosti. Nu ove žalostne misli nesamo si nisu jošte do sada u ljudskom rodu put prokrčile, već tko zna, na kojih stožerih počiva ideja o svemogućem i sveznajućem stvoritelju i ravnatelju svieta, on lasno shvaća, da će u ljudskom rodu uviek ideja o Bogu živjeti sdružena s ćudorednim životom, te ako bi ona izčeznula, što je nemožno, ćudoredje nebi drugo bilo nego umjetnost, koja uči, kako si može tko kojimi drago sredstvi udobniji i povoljniji život steći. Ubojstvo, čedomorstvo, kradja, palež, laž, prevara, i t. d. bile bi najsjajnije krieposti za onoga, komu su pribavile bez velike štete udoban i povoljan život. Ako se protivnici pozivlju na državne zakone, koji ravnaju vanjske ljudske čine, te nalažu dužnosti i štite prava pojedinaca, tim nije njihovu sustavu pomoženo, da si mi ćudoredan život predstavimo onako, kako si oni žele. Jer državni zakoni za pojedinca nebi imali druge vriednosti ni obveznosti nego svako drugo materijalno sredstvo, kojim se može polučiti udobniji život. Ako pako oni svakoga za svaki slučaj moralno vežu, ako njihova pravednost ili nepravednost, moralna dobrota ili zloća, nevisi o slučaju, kako se komu svidi, već su oni u svojoj bitnosti nuždno dobri ili zli, onda nije više istinit ćudoredan sustav protivnika, da se ćudorednost temelji na onom načelu, što je komu ugodno i povoljno, to je moralno dobro, a obratno, moralno zlo.

Darwinove misli o prvom izvoru ćudorednosti možemo ovdje u taj sustav, o kojem sada govorimo, uvrstiti. Mi ćemo ih točnije pretresti, da svatko vidi, koliko vriede, i na koliko se može njegov sustav o postanku čovjeka na nj osloniti. Najprije Darwin priznaje, da se je ćudoredje tek onda moglo razviti, kad su već u čovjeku umne sile bile donekle razvijene[1]). Ovo priznanje za nas mnogo vriedi Doista neda se ni pojmiti ethički život u biću, u kojem nebi umne sile dovoljno bile razvijene. Jer samo obćenitimi pojmovi, sudovi i zaključki dokučujemo različne ćudoredne zakone i dužnosti, koje imamo vršiti, a ova djelovanja potiču od umne sile. Nu životinje nemogu tvoriti obćenitih pojmova, dosljedno ni suditi ni umovati, zato su posve nesposobne, da se dovinu do ethičkoga života. Dok Darwin nepokaže, da su i životinje bar sposobne stvarati obćenite pojmove, dotle je po njegovu sustavu u njih razvoj ethičkoga života nemožan. Kako su različiti vezi i odnošaji, od kojih visi obstanak i savršenstvo ljudske narave, tako su različite dužnosti, koje služe kao ravnilo ljudskoj volji. Nu bez obćenitih pojmova, sudova i zaključaka nije moći spoznati, što je ljudskoj naravi shodno, a što joj se protivi. Htjeli bi neki mudroslovci, da se nalazi u ljudskoj naravi neko posebno sjetilo, kojim osjećamo i razlikujemo ćudoredno dobro i zlo. Ali ovo mnienje nikako nestoji, niti neima valjanoga razloga, kojim bi se moglo podkriepiti. Jer ako raztvorimo koj mu drago ćudoredan čin, vidjeti ćemo samo djelovanja, koja se protežu na spoznavajuću i hoteću silu, i ništa više[1]). Razum spoznaje ćudoredno dobro, pravo ili krivo, te ga predlaže volji, da se za njim povede. Mogu se poroditi povoljna čuvstva, ali ona su samo posljedice, koje pobudjuje moralno dobro, a ne da njimi spoznajemo i razlikujemo moralno dobro. Kad se veli u znanosti ćudoredno osjećanje (sensus moralis) ili ćudoredno čuvstvo (sittliches Gefühl), kruto bi se prevario, tko bi mislio, da obstoji neko posebno sjetilo, kojim razabiremo ćudoredno dobro i zlo, kao vidom boje. Ova rieč nemože drugo značiti nego duševna djelovanja, koja sačinjavaju ćudoredan čin, a to su djelovanja, koja potiču od razuma i volje, ili znači takodjer ujedno duševna djelovanja, koja ili kao uzroci ili kao posljedice prate ćudoredan čin. Jer svatko se može sam osvjedočiti, koja mu duševna djelovanja odkriva samosviest u ćudorednom činu, te će uviditi, da kakovu posebnu sjetilu neima ni traga. Razlog pako, koj protivnici navode, zašto ljudi često tako lahko i brzo sude o ćudorednih činih, nije taj, što je možda u nas posebno sjetilo, nego *a)* što prva i glavna načela ćudorednosti nisu baš težka, te ih može i prost i neuk čovjek odmah uvidjeti, dočim dalje i potanje ćudoredne ustanove, koje se razvijaju iz glavnih načela, nisu svakomu tako lasno pristupne, te zahtievaju veće znanje i oštroumlje, kad što se ni nemože sigurno odlučiti, što je u ovih ili onih okolnostih ćudoredno valjano ili nevaljano. *b)* Velik upliv imaju na ljudsku volju pretežni nagoni, strasti, čuvstva, navada, običaji, ljudski ugled, a ovi upli-

---

[1]) l. c. I. B. I. Th. Cap. 3. S. 60.

[1]) Cf. Saggio teoretico di Dritto naturale del Tapparelli Vol. I. Cap. 4. P. 67. Gerdil. Dissertazione sull' origine del senso morale.

*

vajući uzroci mogu kad što pospješiti a kad što zapriečiti pravi sud o ćudorednosti.

(Dalje će sliediti.)

Katoličko gibanje u Bugarskoj.

Mi smo lani na temelju autentičnih viesti izviestili, kako je u Bugarskoj godine 1865. započelo i zatim napredovalo katoličko gibanje, spomenuli smo takodjer, kako je nasilje turske vlade i progonstvo grčkoga svećenstva zapriečilo, te nije to gibanje imalo većega uspjeha. Nego posve ugušiti pokreta nije mogla niti vlada niti grčko svećenstvo, dapače taj se je pokret u novije vrieme razširio po svoj staroj Macedoniji. Tomu je dokazom jedno pismo katoličkoga bugarskoga biskupa Rafaela Popova od 21. Svibnja 1875., koje zbog njegove velike znamenitosti ovdje priobćujemo.

Mnogi privatni listovi — piše biskup Popov —, koji su nam stigli s raznih strana, osvjedočiše nas, da se je obraćenje skizmatičkogâ biskupa Nilosa Isvorova ugodno dojmilo u svoj Bugarskoj. Da tomu na put stanu, neprijatelji katoličke crkve nisu znali ništa drugo učiniti, nego prognaše Isvorova iz Macedonije. A kad smo mi sami, pošto smo za to šest mjeseci opetovano molili, dobili dozvolu, da posjetimo dva, dugo već vremena sjedinjena sela, Džumdžilar i Janicu, nedaše nam košto prije bujurdhu (otvoren putni list), nego samo zapečaćeno pismo na solunskoga valia. Da me nije gonio Isvorov, nebih bio upotrebio takove dozvole, jer poznavajuć solunskoga valia kano neprijatelja našega, bio sam unapried uvjeren, da moje putovanje ne samo neće biti uniji na korist, nego da će joj još i škoditi. Došao sam dakle prvih dana Studenoga (1874.) u Solun. Predavši namjestniku list, dobio sam za odgovor, da mi se samo dozvoljava posjetiti katolike u Džumdžilaru i Janici, no drugamo da nesmijem ići bez osobite dozvole, dà morao sam nekoliko nedelja čekati, dok mi se je dopustilo odputovati u spomenuta sela. Da mogu lakše obćiti s Bugari, odbio sam prijateljski poziv superiora lazaristâ te sam se nastanio u hanu. Ovamo donesoše mi Bugari iz Kilkiča pismo od 2/14. Studenoga s 40 podpisa. U pismu izraziše najprije svoje veselje, što sam napokon srećno došao te me pozvaše, neka bih što prije posjetio ih. Ja im odgovorih, da nemogu doći bez dozvole valiove, a te da neće dobiti, nego ako oni službeno izjave, da su katolici te mi pošalju adresu, koju su već u Svibnju bili pripravili. Medjutim posjetio sam katolike u Džumdžilaru i Janici. U Džumdžilar došao sam 2/14. Studenoga te sam ostao do 11/23. To selo udaljeno je po prilici četiri sata od Soluna te ima do 100 obitelji, kojih je polovica katolička. Crkvu, koju su pomoćju lionskoga družtva sazidali, bio sam već prigodom svoga prvoga posjeta 1866. posvetio. Pastirske poslove obavlja s velikom revnošću u rimskom kolegiju sv. Atanazija izučeni Epifan Genčov. Vrativši se u Solun, sproveo sam nekoliko dana kod lazarista te se odputih 20. Studenoga/10. Prosinca u Janicu. To je malen gradić, od Soluna po prilici 9 sati udaljen, blizu razvalina nekadašnjega glavnoga grada Macedonije, Pelle. Tu je i sjedište kajmakama. Broj katolika nije velik; samo 30 obitelji obratilo se je 1865.; dva svećenika upravljaju obćinom, starac Dino, koj je u prkos nebrojenim neprilikam ostao vjeran uniji i njegov zet Stojan Mokrev, koj je svoje nauke svršio što kod lazarista u Solunu, što u Drinopolju, i koga sam ja 1868. zaredio. Više godina uzdržavali smo u Janici i katoličkoga učitelja, ali on nije zadovoljavao svojim dužnostim te ga morasmo odpustiti, a sada prinudjena su katolička djeca polaziti skizmatičke škole 10/22. Prosinca vratih se u Solun te se opet nastanih u hanu. Ovamo mi donesoše Kilkičani gore spomenutu adresu, zapečaćenu pečati grada i četrnaest obližnjih sela. Preko 160 otaca obitelji bijaše podpisano, iz grada Kilkiča bijaše 104 podpisa, iz sela Bogdanci 18, podpisano bijaše i pet svećenika onih obćina. Da se valjano prosudi, što ti podpisi znače, nevalja zaboraviti, da nije velik broj Bugara, koji umiju svoje ime podpisati. U toj adresi tuže se najprije na duboko neznanje, u kojem ih pušćaju čamiti grčki svećenici, i na težko tiranstvo, kojim ih muče; zatim očituju, da su odlučili podvrći se duhovnomu ugledu apostolske stolice Pija IX., za to da mene prose, neka bih primio ih u krilo bugarske sjedinjene crkve, oni da su po primjeru Nilosa Isvorova već prije godinu dana prestali priznavati ugled grčkoga patrijara ili bugarskoga eksarka; napokon zaklinju me, neka bih im od turske vlade izhodio, da prizna msgra Nilosa njihovim biskupom, te me pozivaju, neka ih obidjem, dok stigne priznanje Nilosovo. Tu adresu dao sam on čas prevesti na turski jezik, te sam ju predao valiu solunskomu. Ona je koristila. Vali nije mogao više tajiti, da u Kilkiču ima katolika, i ja sam za osam dana dobio dozvolu, otići u Kilkič. Bilo je to 23. Prosinca/4. Siečnja; drugi dan, na naš badnjak, odputovao sam u Kilkič, kamo stigoh još isti dan na večer. Stanovnici izidoše mi u susret, te me s velikim veseljem odvedoše u kuću, koja su za me bili pripravili. Da se neprenaglim, nisam htio na božić posjetiti njihove crkve, premda su me vruće prosili. Ali i na božić i sljedećih dana primio sam posjete svih stanovnika, izuzam 10—12 glavâ obitelji i tri svećenika, koji su držali što s grčkim skizmatičkim nadbiskupom, što s bugarskim skizmatičkim eksarkom. Ostala dva svećenika pristupila su k većini. Stanovnici predaše mi adresu na velikoga vezira, podpisanu od 136 otaca obitelji, u kojoj izjavljuju, da su me u grad pozvali, jer se žele mojemu duhovnomu ugledu podvrći. Nemogući silnim i opetovanim molbam moga novoga stada odoljeti, privolio sam napokon, da ću na 1/13. Siečnja, na koj dan iztočna crkva slavi i obrezavanje Gospodovo i uspomenu na svetoga Vasilija cezarejskoga, u jednoj njihovih crkava služiti svečanu svetu misu. Već u jutro rano sku-

pila se množina ljudi pred mojom kućom; sjednuvši na pripravljenoga za me konja, odvedoše me k glavnoj crkvi. Skizmatici, pomnoženi zaptijami (žandari), koje im je kajmakam stavio na dispoziciju, hjedoše me zapriečiti, da neprikažem žrtve. S toga se razvi dosti žestok priegovor, ali skizmatici moraše ipak natrag se povući, jer su katolički Bugari, napunivši crkvu, glasno vikali: mi nepriznajemo niti patrijara niti eksarka, mi neimamo biskupa nego Rafaela, crkva je naša te će u buduće biti katolička. Kada se je sve umirilo, služio sam misu. Nahuškan od skizmatika, pisa mi kajmakam, da me pozove na red, što sam silom navalio na crkvu, koja pripada grčkomu patrijaru; ja mu odgovorih pismeno, da nisam silom uvalio u ničiju crkvu, nego me je puk uveo u crkvu, koja pripada njemu. No nezadovoljan ovim mojim odgovorom, pisa mi kajmakam, da će svu stvar javiti solunskomu valiu, i da čini mene za sve odgovornim, što bi se iz toga moglo izleći. Ja sam medju tim ostao posve miran u Kilkiču te sam još triput služio svečanu službu božju, i to na blagdan epifanije u crkvi sv. Georgija, na blagdan sv. Antonija u crkvi uzašašća Isusova, i na blagdan sv. Atanazija u njegovoj crkvi. Kilkič je gradić od kakovih 1500 obitelji, medju kojimi ih je 200 turskih; to je i glavno mjesto kajmakamluka, k kojemu spada 80 sela. Ima u Kilkiču dječačka škola s dva učitelja i preko 300 učenika, ima i djevojačka škola s kakovih 30 učenica. U crkvenom obziru bilo je mjesto ovisno o biskupu poljaninskom, sufraganu nadbiskupije solunske. Iz Kilkiča odputovao sam 25. Siečnja/8. Veljače. Za moga boravljenja u tom gradu, dobio sam četiri peticije. Jedna bijaše od sela Bugarëva s 54 podpisa. Druga bijaše privatan list iz Strumnice, u kojem mi se javlja, da su stanovnici, kojim je već postala nesnosna nesmiljenost njihova nadbiskupa Jeroteja, radi mojega dolazka vrlo se obradovali; da su mi htjeli poslati adresu s 50—60 podpisa, ali da su od te odluke odustali, da nedaju povoda svadjam, no većina Bugara da je uvjek pripravna pred mene izići, ako ih usrećim posjetom; da imaju već gotovu jednu adresu, pečati od 12 sela zapečaćenu; sada da podpisuju drugu, koju su naumili poslati vladi. Treća adresa bijaše iz okružja Malečeva. Podpisani očituju, da nemogu već preko godinu dana podnositi tiraniju strumničkoga nadbiskupa Jeroteja; da više nepriznavaju ni njega, ni patrijara, ni eksarka; da su se podvrgli ugledu namjestnika Isusova Pija IX., i da mene mole, neka ih čas prije posjetim. List imaše 66 podpisa, medju njimi četiri od svećenikâ, te pečat od dviju sela. Malečevo nije ime grada, nego obćenito ime za 15 sela, koja imaju skupa do 15.000 stanovnika, medju njimi 2—3000 Turaka. Podpisi sabrani su samo u pet sela, no i ostala sela sklona su uniji, samo se neusudjuju javno za nju izraziti se, od straha pred biskupom, koj takove hire lieči batinami i tamnicom. Četvrta peticija došla je iz grada Petroviča, biskupije melničke. Veli se u njoj, da stanovnici grada već četiri godine nepriznavaju jurisdikcije grčkoga patrijara i od njega poslanih biskupa; oni da očekuju biskupa iz svoga naroda, ali da su uzalud takova molili od sultana i eksarka. Viest o mojem dolazku da ih je puno razveselila te me snažno mole, neka bih obišao njihov grad i tim izpunio najvruću želju njihova srca. — Kad je Anthimos, skizmatički nadbiskup u Solunu, doznao, što se je u Kilkiču dogodilo, planu srdjbom na me te me obtuži kod vlade, da sam silovito uvalio u njegovu crkvu, dočim je poznato, da skoro sve stanov-ničtvo, ako se izuzme nekoliko samo obitelji, njega priznaje zakonitim biskupom. Njegovim nastojanjem povedena je iztraga, koja je dokazala, da je on govorio neistinu. Nebudući pri mojem dolazku u Solun u gradu prisutan vali, nemogoh mu priobćiti kilkičku adresu, zašto sam bio prisiljen, dopustiti medju tim onoj dvojici sjedinjenim svećenikom u Kilkiču, da u privatnoj kući prikazuju žrtve i obavljaju druge bogoslužne čine. 18/30. Ožujka povrati se vali, a ja se požurih, posjetiti ga, da mu predam pismen nacrt svega, što se je na mojem putovanju dogodilo. No Anthimos bješe me pretekao, a paša dade mi razumjeti, da se od njega neimam ničemu nadati, već neka idem u Carigrad, ako ondje uspijem. Još mi je dao na znanje, neka samo odputujem što prije, jer da će me drugče on odpremiti. Odputovao sam dakle iz Soluna 25. Ožujka/6. Travnja. U Carigradu razgovarao sam se najprije s našim novim apostolskim delegatom msgrom Grassellom te se onda obratih neposredno na ministra vanjskih diela. Predao sam mu i opis znamenitih zgoda na mojem putovanju i adresu stanovnika kilkičkih s 5—600 podpisa, u kojoj se zahvaljuju vladi, što mi je dozvolila posjetit Kilkič te ju mole, neka bi ih službeno priznala sjedinjenimi Bugari i neka bi ih ostavila u mirnu posjedu njihovih crkava. Ja sam pako zahtievao, neka bi se katolikom barem za uzkrsno vrieme dozvolila jedna crkva, ako se donle stvar nerieši. Ministar primi me prijazno te mi obeća skoro odgovoriti. Ali do danas nisam dobio nikakva odgovora. Na uzkrs bijahu crkve kilkičke otvorene, te su katolici mogli ondje obaviti službu božju, ali su morali dopustiti, da za njimi crkvu upotrebe skizmatici.

Tako stoje stvari ovčas, završuje biskup. Da su nam razvezane ruke, unija bi silno napredovala i za kratko vrieme priznali bi Bugari, koji o Solunu ovise, ugled rimske stolice, ali turska vlada netrpi ni nas kako ni katoličkih Jermena. *R.*

Milosrdne sestre u Bosni

Pripomenak uredničtva. Ovaj nam je člančić dugo zaležao u prahu, i nebi ga valjda odanle izvukli, da neima ljudi, koji školsko djelovanje sestara milosrdnica hoće da omraze pred narodom i njegovom vladom. Žalibože da ima jošte predsuda proti milosrdnicam gdješta i ondje, gdje bis to najmanje očekivao, a tim se lukavost

njekih nastoji poslužiti na štetu narodu i religiji. Koliko su one učinile, odkada u Hrvatskoj obstoje, za odgoj i obuku ženske omladine?! Ako jih sada revno i vriedno u tom pomažu ili zamienjuju njihove bivše učenice, čestite učiteljke svjetovnoga stališa, kojimi dao Bog da se naš narod uzmogne pravo i trajno ponositi —, ali za to nesmije nemilo u kut rivati svoje prve dobročiniteljice, kako ga njeki drzko svjetuju. Početak je u svem mučan, [1] u školstvu, i tim mučniji, čim je puk više zapušten. Mi smo hvala Bogu sada u školstvu prilično napred došli, ali nesmijemo zaboraviti, kako smo u tom stojali god. 1848. Da laglje razumijemo, koliko su nam u tom privredile sestre milosrdnice, pogledajmo u Bosnu i Hercegovinu! Ondje je pučko školstvo golemo, pusto, neuzorano polje. Milosrdnice, naše milosrdnice počele su na njem prve raditi, a s kakvim već dosada uspjehom, pokazat će člančić, što će odmah sliediti. Nemislite, da neima ondje predsuda proti školi. I te kakovih! kojim valjda nebi nitko drugi ni odoljeti mogao, van ženske, religiozne ženske, naše hrvatske milosrdnice. One su vriedne bile, te jim se ta mučna zadaća povjerila; one su ju prihvatile religioznom požrtvovnošću; njim dolazi u susret kano svojim angjelom onaj naš ugnjeteni narod, te jim pouzdano povjerava svoju dječicu; isti razboritiji i čovjekoljubniji turci na nje gledaju dobrim okom! Nego neka jur govori naš dopisnik iz Banjaluke. —

Jamačno je cieloj Europi a dielomice i drugim krajevom svieta vrlo dobro poznato prehasnovito i upravo spasonosno djelovanje zavoda „milosrdnih sestara sv. Vinka Pavlova“ na polju kršćansko-katoličkog naobraženja i odgoja mladeži obojeg, a napose ženskoga spola; niti se, uvjeren sam, može naći osoba, koja se iole darom zdravog razuma služi, i kojoj promicanje svega, što je dobro, čovječanstvu hasnovito i zadnjemu našem cilju vodeće na srcu leži, koja nebi iz dna srca Svevišnjemu zahvaljivala na neopisivih blagodatih, koje čovječanstvu sredstvom spomenutog zavoda izkazuje i podieljuje.

Ovakav sud o spomenutom zavodu za izvjestno svaki izmedju poštovanih čitatelja skupa smenom izriče, i to još po onih krajevih i mjestih, gdje se je već od duže vremena uspješna obuka uvriežila i tako rekuć u kosti mladeži uvukla, gdje se osoba sposobnih za oplemenjenje srdaca mladeži u obilnosti može naći i gdje su već sami roditelji u odgoju djetinjem na toliko podučeni i uvježbani, da bi mogli po drugih gdjekojih mjestih kao n. p. u Bosni, stolicu samih učiteljica zauzeti i zasjesti.

Ako se ovakov sud izrica kod vas, gospodine uredniče, o zavodu mil. sestara, što istom da reknem o sudu biednih Bošnjaka, kod kojih sve gori spomenuto manjka?! Budite uvjereni, gosp. uredniče! da se mi Bošnjaci upravo divimo preobilnomu napredku naše mladeži, odkako je božja providnost usrećila nas milosrdnimi sestrami. Mladež naša već sada sasvim drugi oblik ima, nego što ga je prije 4 godine imala tako, da će za kakovih desetak godina, ako bog da, nesretna Bosna sasvim drugčije — glede mladenačke naobraženosti — izgledati, nego što sad izgleda.

Za primjer tomu neka nam posluži učiona katolička u Banjaluki. Tko je imao prigodu promotriti učionu banjalučku prije došašća milosrdnih sestara, ter napredak mladeži tadanji prispodobi sa sadanjim, taj će bez ikakove pristranosti morati priznati ogromnu razliku, i to tako velu, da se s podpunim pravom može reći, da je prije tu samo selska prosta učiona bila, sad pako da je tu naprama prijašnjoj, preparandija. Osobiti napredak na mladeži banjalučkoj opažava se od onog vremena — od lani — od kako je ovamo za predstojnicu i učiteljku svih trih razreda došla prerevna sestra Pulherija. Imao sam sreću već višeput prisustvovati izpitom mladeži učeće se kod pohvaljenih milosrdnih sestara istina, da sam se svakiput vraćao s podpunim zadovoljstvom i s prepokornom zahvalom Svevišnjemu, što nas je takovimi dobročiniteljicami obdario; ali kad sam na izpit u Banjaluki — 28. Srpnja tek. g. — došao, ter napredak djece vidio i pomno razmotrio koli ustmeni nauk djece toli takodjer i ručni posao ženskih, kad sam nadalje promotrio skroz savezno i dječinjem dohvatu za čudo prilagodjeno izpitivanje premarljive učiteljke sest. Pulherije, budite uvjereni, da sam se snebivao i iz dna srca zavapio: Sretna utroba koja te je porodila, a još sretnija banjalučka mladež, koja ima *sreću* za učiteljku te imati!

Ovo nije, gosp. uredniče, samo moj sud o milosrdnih sestrah, nego je obćeniti sud ciele masse ovokrajnog naroda katoličkog, kojeg sam više put čuo reći: „mi nismo vriedni da imamo ovako dobre učiteljke.“ Čuo sam i našeg presvietlog gosp. konzula Depoloa govoriti: „Ovdje mladež i bolje napreduje, nego-li u Mostaru“, — tamo bo je do 9 godina u svojstvu konzula bio —, a da u Mostaru mladež, poklem za učiteljke ima takodjer milosrdne sestre, jako napreduje, po sebi se već razumieva.

Da nebi tkogod prispodabljajuć sadanji napredak bosanske, napose banjalučke mladeži kod milosrdnih sestara s prijašnjim uspjehom kod otaca franjevaca, ove zadnje radi nemarnosti obiedio i osudio, vriedno je istini za volju koju reći njim u obranu.

Nek se sjete poštovani čitatelji, da su franjevci pastirskom službom obterećeni, da indi već radi tog nije bilo niti možno otcem franjevcem strogo se za školu privezati. Za uspješno djelovanje oko podučavanja mladeži, medju inimi glavnimi uvjeti bez dvojbe jest i taj, da naime dotični učitelj ili učiteljka neima drugog zvaničnog posla, doliš jedino djecu podučavati, inače poduka mladeži mora zapinjati. Posebne pako učiteljske stolice zauzimati, franjevcem nije niti bilo možno radi slabih dohodaka župskih. Osim toga čini se, da otcem franjevcem i nisu bile spomenute zaprieke, da oni ipak nebi bili u stanju sa podukom i odgojem mladeži uspievati

tako, kao što uspievaju „milosrdne sestre“, poklem jim uvjeti za učiteljsko usposobljenje mladeži, naime preparandije manjkaju.

Sad se opet vraćam k „milosrdnim sestram“, ter jim iz srca kličem: Živile mnogo lieta sretne i zadovoljne preharne naše dobročiniteljice! Živio predobri naš pastir presvietli gospodin Fr. Paškal Vuičić, komu ponajviše imamo presretno došašće naših dobročiniteljica zahvaliti.

Jedan Banjalučanin.

Viestnik.

Zagreb. Hercegovačko pitanje nedaje mira diplomatom. „Pol. Corr.“ donosi, da će ustaše poslanstvo odpraviti na sdružene velevlasti: Austro-Ugarsku, Rusku i Njemačku, koje će izjaviti, kako im se više pod turskom vlasti živjeti neda, i tražiti vojničku intervenciju velevlasti, i napokon da se od Bosne i Hercegovine napravi vazalna država s jednim kršćanskim princem na čelu. — Vlasti će svakako nešta učiniti, a skoro je nedvojbeno u javnosti, da će, ako ne prije, a to jamačno na pramaljeće u Tursku unići vojska. Zanimat će morda naše štioce, ako jim kažemo, šta o Hercegovini piše jedan pravi, pravcati jezuitski list. O jezuitih i njihovoj politici koliko neima u svietu predsuda! Mnogi bi se glavom okladio, da će jezuita govoriti za zakonitu tursku vladu proti njezinim rebellom, da će odobravati politiku velevlasti, koja jim neobećaje nikakove podpore, u obće da neće za njih pokazati nikakove simpatije već za to, što su schismatici. Pa ipak govori protivno jezuita u veleznamenitom jezuitskom mjesečniku „Etudes religieuses etc.“ u Parizu (mjeseca Listopada)! On piše pod utiskom viesti, da je Ruska izjavila: „da je mir Europe vriedniji, nego-li izbavljenje kršćana u Turskoj.“ Neće da se mieša u političke račune, nego će da predstavi „žalostno stanje, u kojem se više no 400 godina. a sada gorje nego-li ikada, nahodi jedna od najinteresantnijih kršćanskih populacija.“ Ta populacija, kaže, da je slavska, grane srbske, kojoj pripada srbska kneževina, Crnagora i austrijski Dalmatinci. Mogu se, veli, dodati i Hrvati, koji se sami zovu Srbo-Hrvati. Svi ovi puci (u Turskoj?) žele uzpostaviti nekadanje slavno „srbsko carstvo“, te je emancipacija kneževine Srbske pobudila takove nade. Rečena kneževina kano da će postati „Piemontom južnih Slavena.“ A za to da daje izgleda, jedno razpad Turske, a za tim „nesretna politika Austrije naprama njezinim slavskim pukom, koji su brojem a morda i zaslugom za carstvo najveći, no uzprkos tomu svigdje žrtvovani, u Ugarskoj Magjarom, a u Cislajtaniji Niemcem.“ Ustaše hercegovački, kaže nadalje, da su gotovi sami „tako zvani pravoslavni ili schismatici;“ jer ako je vjerovati stanovitim viestim, to katolici s njimi u ovom ustanku malo simpatiziraju: jedno što se moraju na pravoslavne skoro toliko tužiti, koliko i na turke, za tim što ovakovo hvatanje za silovitimi sredstvi neodgovara duhu katolicizma. No da je i položaj katolika nešta nesgodniji toli tim, što u njihovu kraju neima onakovih brdina i klanaca kako gdje stanuju pravoslavni, za tim što su siromašniji od ovih. Govoreć za tim o uzrocih hercegovačkoga ustanka veli, da on nije onakovo revolucionarno gibanje, kakovo biva po ostaloj Europi, jer da bi ga onda osudio, makar je i proti turčinu napereno; već da ima ustanak svoj koren u takovu stanju stvarī, koje je već dugo vremena na porugu čovječnosti i civilizaciji. Jedno jih gnjete, a u ničem nepomaže, vlada, a druga još veća nevolja jesu srbske poturice: begovi i age, koji su gospodari zemlje, a raja je gotov njihov rob. Od silovitosti ovih gospodara, koji ištu i trećinu i polovinu svega priroda, i otimlju što jim se svidi, da jih vlada zaštititi ni nemože ni neće. Spominje napokon memorandum ustaški od 19 točaka, i iradu sultanovu, u kojoj se priznavaju pravednimi njihove tužbe i obećavaju reforme. No što jim hasne reforme, kojih neće nikad u praksi izvesti — Turska! Valjalo bi, veli na koncu, još pitati, kako će „Europa doći u pomoć ovoj svojoj nesretnoj braći. No o tom neide da ovdje govorim“ (list bo nije politički).

Erdelj. Piše „Ung. Lloyd“ da je biskup erdeljski Mihalj Fogarasy na 28. p. m. sazvao bio diecezansku konferenciju, u kojoj se razpravljalo o naumu držati diecezansku synodu, o potrebi, da se statistički popiše imovina crkvena i napokon da se sastavi knjiga za ceremonije na ugarskom jeziku. Konferencija da je našla, da su sve tri točke važne i prama vremenu. te je odmah i imenovano povjerenstvo, da pripravi što treba.

Njemačka. Sv. otac odgovorio je sliedećim pismom na adresu treće generalne skupštine katoličkoga družtva u Mainzu: Ljubljenim sinovom: visoko rodjenomu gosp. barunu Feliksu pl. Loë, predsjedniku i svemu katoličkomu sboru u Mainzu. Pio P. P. IX. Ljubezni sinovi, pozdrav i apostolski blagoslov!

Borba, koja se je nekoč u nebu riešila, buknula je iznovice u naše vrieme na zemlji, i to ne više u potaji i pojedince, kao prije, već na javi i udruženimi silami. Očito imaju obadvie stranke iste bojne zastave kao što i tada. Jer na zastavi onih, koji se hrabro bore za svoju vjeru, svoju crkvu i njezina sveta prava, nemareć za stvari ovoga svieta, bliešti staro, poštovanja vriedno geslo: „Tko je kao Bog“ (Michael); na zastavi pako, koju su zakleti dušmani našoj vjeri podigli, utisnula je mahnita nadutost ove rieči: „Stavit ću priestol svoj povrh zviezda nebeskih, Svevišnjemu biti ću premcem“ (Lucifer). Nu jednaku borbu čeka i jednaki svršetak; pa kao što se tada nadutost buntovnika skotrljala u jaz pakleni, tako će se skotrljati i oni, koji sada nastoje, da se stave na mjesto Boga, i koji nastoje, da kraljestvo njegovo na zemlji unište. S toga čestitamo Vam, koji stojeći na temelju čvrste stiene koju je postavio Isus, i osvjedočeni,

da je Bog s Vami i da vrata paklena neće nadvladati one stvari, za koju Vi stojite, — hrabro i nepokolebivo uztrajete u žestokoj borbi. Pak da tu Vašu postojanost u vjeri podupire dosta jasan uspjeh, to Nas zaista napunjuje veseljem; — jer, očevidna korist Vaših sastanaka, savjetovanja i nastojanja u borbi proti prietećemu zlu, frižki, religiozni duh, koj se pobudjuje u vjernicih, i jača, napokon obćenito priznanje svih dobrih, za Vas su obilni zalozi božanske milosti. Sabirajte si dakle novih sila i velika oduševljenja za borbu, te mislite, da su na Vas upravljene rieči, štono jih nekoč na umoru Mathathias upravi na Izraelce, kad su bezbožni Antiochovi zakoni silili na odmetničtvo od vjere njihovih otaca: „Silna je sada obiest, i vrieme kazne, pustošenja i biesne srditosti. S toga sinci, revnujte za zakon i dajte život svoj za zavjet naših otaca. Sjetite se diela vaših otaca, koja su učinili u svoje vrieme, pak ćete postići veliku slavu i vječno ime.“ To je u istinu učinio on i njegovi sinovi, pak su to i postigli. To želimo Mi s velikim pouzdanjem i Vam od svega srca ujedno sa punoćom djelotvorne milosti božje. Zalogom tomu budi Vam apostolski blagoslov, koj podieljujemo kao znak Naše otčinske blagohotnosti Vašemu cjelokupnomu sboru i svim pojedinim članovom. Dano u Rimu kod sv. Petra dne 11. Listopada 1875. u tridesetoj godini našega papovanja.

Pio P. P. IX.

— Pruska je vlada pozvala vratislavski stolni kaptol, da na mjesto skinutoga biskupa Förstera bira kapitularnoga vikara. Dakako da je kaptol odbio takov poziv. Starac Förster je na austrijskom zemljištu, te će odavle upravljati svojom biskupijom; nego je žalibože pogibeljno obolio.

— Kako se „Essner Volkszeitung-u“ iz pouzdana izvora javlja, razposlano je ovih dana učiteljem ondješnjega kotara od kotarsk. nadzornika škola Plagge-a pismo, komu je po prilici sliedeći sadržaj: Svećenik mjesta N. (bilo je naznačeno ime mjesta), koj je poučavao djecu o pričesti, upotriebio je tu sgodu, da djecu predobi za „pobožnost srca Isusova.“ Uslied toga pronašla je oblast za nuždno, da se tomu svećeniku zabrani ulaz u školsku sgradu. Ovaj slučaj stavlja se ovim učiteljem toga kotara do znanja s tim nalogom, da strogo paze, da se takova zloraba neuvuče u ovdješnje škole. Sgodi-li se u buduće gdje što slična, to moraju učitelji s mjesta prijaviti podpisanomu kotarsk. školsk. nadzorniku. U obće valja nastojati, da samo takovi svećenici polaze školske sgrade, koji su svojim ponašanjem dokazali, da nisu nikada bili u propagandi za takove stvari! — U što sve se država i njezini ljudi nemiešaju?!

Pariz. Rektorom slobodne visoke škole u Parizu imenovan je bivši generalni vikar u Aixu; profesori pravoslovnoga fakulteta: jesu gg. Cornelly, savjetnik kod ukidnoga sudišta; Hallays-Dabot, nekadanji odvjetnik kod državnoga vieća; Alix i Delamarre, odvjetnici kod prizivnoga sudišta; Romain de Seze, odvjetnik kod prizivnoga suda u Bordeauxu; Chabert, nekadanji profesor na pravoslovnom fakultetu u Nanciju; Janet, odvjetnik kod prizivn. suda u Caenu. — U Cambrai-u predalo je svećenstvo dieceze prigodom 25 godišnjega jubileja svoga nadbiskupa, kardinala Regniera, za slobodnu visoku školu u Lillu 570.000 franaka. Medju ostalimi darovi spominje se i svota od 500.000 franaka, koju je bogati njeki tvorničar dao. Biskupija Cambrai, koja je najnapučeniji departement francezki, ima bogato i za crkvene stvari zauzeto pučanstvo, koje samo svake godine nekoliko stotina tisuća franaka za Petrov novčić sabire.

* Arnim je napao na Bismarcka brošurom: „Pro nihilo.“ U njoj ga zove parvenüjem (homo novus), koj hoće u svom nemiru da sve sám i na jedanput stvori. Tako nemogu, veli, raditi okrunjene glave, ni papa. „Papa, ćuteći se viek na novo rastućim članom vječne crkve, jest pravilno miran čovjek, koj izčekuje sgodan trenutak. Pravi papa nikada nenagli, dočim bi papa, koj bi samo na sebe gledao, bio nemiran, silovit smutljivac. Takovu papi sličan je Napoleon (prvi) i Bismarck. Bismarck neima mira u razpravljanju unutarnjih pitanja, koje biva sve strastvenije. U svom ratu proti njemačkim katolikom traži sve više, da ga tudje vlade podupru, ali one će ga ostaviti. Svoj recept proti crkvi pošilje svim u kuću, i onim koji se nećute bolestnimi. Njegove novine hvale taj recept uz revalentu arabiku. Keudell preporuča ga g. Minghettiju, a grof Münster prodiče ga zapanjenoj Englezkoj“ — Zar nije to interesantno?!

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Emil Cekuš bivši upravitelj župe u Rasinji, ide za kapelana u Mali Tabor. Premješteni su duh. pomoćnici: Josip Komes iz Gole u Dubravu (Medjumurje), Franjo Hržić iz Gjelekovca u Ludbreg, Franjo Petrović iz Prelošćice u Golu, Josip Štubec iz Malog Tabora u Kašinu, Josip Wolmuth iz Kašine na Brege (pri Ivaniću).

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Gače Marko, iz Petruševca župe Resnik. Forempohrova Marija, gospodična u Bakru. Bakarčić Franjo, trgov. u Bakru. Polić Blaž, župnik u Cerniku. Kraljić Ivan duh. pomoć. u Mošćenicah. Vice Martin, začastni kan. i župnik u Rumi. Jurković Felice, pomorski kapetan u Voloskom. Sobar Mihovil duh. pomoć. u Voloskom. Komlanac Ivan, gimn. profesor u Požegi. Krkan Vinko, učit. u Staroj Plošćici. Wimmer Julijana, učit. u Belovaru. Šverljuga Koloman, učenik IV. raz. glavne učione u Zagrebu. Sentmartoni Josip, sin učit. u Goli. Godišnji članovi. Canjuga Ignjat, kapelan u Gradcu za 2 g. čl.

Premda smo jur u polovini posljednjega četvrta, to nam ipak mnogi još duguju polugodišnju predplatu, gdjekoji i više. Da se nemieša dug s novom predplatom, prinudjeni smo silno zamoliti onu gospodu, kojih se tiče, da nam čim prije ovogodišnju predplatu namire.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 47.] U Četvrtak, 25. Studenoga 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XIII.

Razprava o prvih izvorih ethičkih pojmova i načela.

(Dalje.)

Darwin, govoreć o prvih izvorih ćudorednosti, hotimice izbjegava slobodnu ljudsku volju, te bi rado ćudoredje nekako i bez nje tumačiti, jer mu je ona kao i svim materijalistom trn u oku; ali što ću mu ja, kad je nije moći perom izbrisati, niti osvjedočenje o njoj u ljudskom rodu uništiti. Za nas neima ćudorednoga čina u pravom smislu ove rieči, ako neima slobodne volje, a da se u tom nevaramo, dokazali smo na drugom mjestu. Čujmo, kako Darwin tumači saviest i dužnost[1]). Ja ću Darwinovo tumačenje čim jasnije predstaviti, da može svatko razumjeti. Kad bih njegove misli rieč po rieč naveo, bilo bi može biti komu mučno razumjeti ih, jer on o toj stvari dosti zapleteno razpravlja, te upotrebljuje rieči, koje bi mogle štiocu ostati tamne, osobito u tako velikoj povorci svestrano prepletenih misli nebi svatko lasno uvidio, kolika se u njih bludnja sakriva. U čovjeku ima mnogo različnih nagona, n. pr. nagon za jelom, za drugim spolom, nagon za družtvom, nagon za osvjetom, i t. d. Dušoslovje dieli nagone, na više razreda, a svaki razred na više vrsti, tako n. pr. na egoističke i na sympathičke nagone; egoističke dieli opet na nagon za obstankom, blaženstvom, za savršenstvom. Neki su nagoni za čas žestoki, ali nisu trajni, niti neostavljaju u pameti živahnih utisaka, ako im se zadovolji, ili nezadovolji, tako je n. p. nagon za hranom za čas vrlo žestok nagon, ali si nije lasno živahno predstaviti u pameti nepovoljno čuvstvo glada, kad mu se nije zadovoljilo; dočim su neki nagoni trajni, te njihovi utisci ostaju živahno u pameti, ako im se je zadovoljilo ili ne, tako n. pr. nagon, da nesretniku u pomoć pritečemo. Ako se slučajno ovakovi nagoni sukobe, da u borbi jedan ili drugi podlegne, to će ponajviše svladati nagon, koj je bio za čas najžešći, ali pošto mu se je zadovoljilo, ostavlja u pameti slab utisak o sebi i o čuvstvu zadovoljstva; dočim onaj drugi jošte trajući nagon, ostaje živahno u pameti, te probudjuje čuvstvo nezadovoljstva, ako se sravni s onim nagonom, komu je on podlegao. Ovo čuvstvo nezadovoljstva, koje nastaje, kad je trajan nagon podlegao za čas žestokomu ali netrajnomu nagonu, potiče čovjeka da odluči u buduće inače raditi. Ovo dakle čuvstvo nezadovoljstva u čovjeku spojeno s odlukom, da će u buduće drugčije raditi, jest po Darwinu ćudoredna saviest. Darwin razjasnuje ovu čudnovatu nauku o ćudorednoj saviesti nekimi primjeri. Ako se tko kaje, što je svojim sebičnim nagonom na štetu bližnjega zadovoljio, n. p. što je ukrao, kad ga je glad morio, što je iz osvete bližnjega upropastio, što nije radi vlastite pogibelji bližnjemu u pomoć pritekao U lastavici se probudi žestok nagon, da se seli; za ovo vrieme, čini se, da je to njezina jedina težnja. Dok sjedi na gniezdu i svoje mlade hrani, tad je materinski nagon najjači; ali ako se ona za vrieme selitbe, kad traje taj nagon, da se seli, udalji od svojih mladih, te ih tako s očiju izgubi, odletjeti će ona u jatu s drugimi, jer je svladao nagon za selitbom. Nu pošto je prestao nagon za selitbom, ako bi si ona mogla živahno u pameti predstaviti, kako njezini mladi na sjeveru od gladi i zime pogiblju, kako bi se ona u duši grizla, što ih je ostavila?! Sveudiljnim izkustvom i navadom doći će čovjek do toga čuvstva, da

[1]) l. c. I. B. I. Th. Cap. 3. S. 60. 76.

se valja trajnim nagonom pokoriti, a ovo je pojam dužnosti, na koju donekle upliva te ju opredieljuje i obće mnienje. Sila pako obćega mnienja potiče iz sympathičkoga nagona, koj svaki čovjek posjeduje. Ako obće mnienje neima na čovjeka nikakva više upliva, i ljudski priekor na nj ništa nedjeluje, da svoje sebične želje sustegne i podvrgne družtvenim nagonom, takav je čovjek ćudoredno skroz pokvaren. Kad bi mi sve ovo Darwinu dopustili, česa ipak nijedan pravedan dušoslovac učiniti nemože, jošte nebi sliedilo, da se možemo u njegov sustav pouzdati. Neću ovdje ponoviti pitanje, kako su se mogli slučajno iz same materije razviti tolikovrstni nagoni, koji potiču toli čovjeka koli životinje, da rade ono, što je njihovoj naravi shodno[1]? Već smo po višeput dokazali, da se živ organizam i njegove sile nisu mogle pukim slučajem razviti. I Darwinova ćudoredna saviest i dužnost predpostavlja razum, koj tvori obćenite pojmove, sudove i zaključke, ali ni lastavica ni nikoja druga životinja neima sposobnosti, da se dovine do ovih umnih djelovanja, zato je ona nesposobna, da se u njoj porodi ma i Darwinova ćudoredna saviest i dužnost. Zato Darwin, da se nezaplete, upotrebljuje u svojoj razpravi tako neopredieljene i metaphoričke rieči, kojimi se nebi smio služiti dušoslovac u znanosti. On zove pojmove i misli slike, samosviest o prošlih činih utiske, umni sud i zaključak čuvstvo, odluke slobodne volje razmišljanje, itd. Ćudoredna saviest nije nipošto ono, čim ju Darwin označuje. Ona je učinak praktičkoga razuma, kojim sudimo, što je dobro ili zlo, te zato što imamo činiti ili propustiti, a ne čuvstvo, kako bi Darwin rado. Ako se ona proteže na budući čin, to nam kaže i nalaže, što imamo činiti ili propustiti; ako se pako proteže na prošli čin, to ga ona odobrava ili osudjuje. Dakako da se odtuda radjaju povoljna ili nepovoljna čuvstva, ali ova nesačinjavaju saviesti, već su njezina posljedica. Po tom se lasno razumije, da može saviest biti prava i kriva, kako najme praktički razum sudi pravo ili krivo. Razumije se takodjer, da saviest može biti sigurna, dvojbena, više manje vjerojatna, jer sud može biti siguran, dvojben ili vjerojatan. Premda žestoki nagoni, strasti i požude, navada i običaji, obćenito mnienje utiču na ćudoredni život, na razum i slobodnu volju, saviest ipak stavlja svoje zahtjeve slobodnoj volji, te od nje potiču ćudoredni čini. Svi ostali čini, bili oni physički dobri ili zli, nisu ćudoredni. Kad koga zub boli, jauče; kad je diete majci umrlo, ona plače; kad je sin velik imetak baštinio, veseli se: ali ovi čini i čuvstva nespadaju u obseg ćudorednoga života. Kad bi si Darwinova lastavica bila samosvjestna te uvidila, da je o njoj visilo, te dosljedno da je ona kriva, što njezini maleni pogiblju od gladi i zime, njezin čin i njezina žalost bila bi ćudoredna, ali ovako lastavičin se život nigdje nesastaje s ćudorednim životom. Uzalud nabraja Darwin neke savršenosti životinja, n. pr. kako je pas vjeran i poslušan; kako majmuni svoje družtvo brane, kad jim pogibelj prieti; kako indijanske vrane svoje sliepe drugarice hrane i njeguju: jer ove physičke savršenosti ostaju izvan obsega ćudorednosti, dok nemogu biti predmetom razuma i slobodne volje. Kad bi nam mogao Darwin ma kojim primjerom dokazati, da životinja ovako radi, ta životinja imala bi sigurno bar sposobnost, da se tako usavrši kao čovjek, što se dosada nije moglo postići. Dužnost nemože biti drugo nego ćudoredan zakon, koj spoznajemo i koj nam slobodnu volju veže, da ga sliedi, nipošto pako, kao što bi htio Darwin, čuvstvo, da se valja trajnomu nagonu pokoriti. Razum sudi, za kojim dobrom da se povede slobodna volja, a ovo dobro zadovoljava kadkada žestokomu, kadkada trajnomu, kadkada višemu, kadkada nižemu nagonu. Može razum krivo suditi, može se volja protiviti, može nagon pritisak činiti na volju, ali sliepi nagon sam po sebi nije pravilo, koje bi slobodna volja nuždno sliedila.

Samo razum uvidja, što je ljudskoj naravi shodno, da se red i sklad medju raznimi nagoni i medju vezi i odnošaji, koji spajaju čovjeka s ostalimi bići, uzdrži. Kojoj težnji valja u stanovitih okolnostih zadovoljiti i pod kojimi uvjeti i u kojoj mjeri, koje pako težnje valja ukrotiti, ograničiti ili obustaviti, o tom može razum suditi, a ne sliepi nagon odlučiti. Nemožemo nadalje Darwinu dopustiti, da obvezujuća sila, koju ima ćudoredni zakon, nije ništa drugo, nego ono povoljno čuvstvo, kad se trajnomu sympathičkomu nagonu, koj djeluje u prilog i na dobro našega bližnjega, zadovolji. ili nepovoljno čuvstvo, ako mu se nezadovolji; Zar nezna Darwin, da egoistički nagoni po svojoj naravi obćenito nadkriljuju sympathičke nagone? Po mojem sudu bio bi ludjak, tko bi volio od gladi umrieti nego bližnjemu uzeti hrane zbog nepovoljna čuvstva, koje bi oćutio, da je od drugoga uzeo; ili tko bi samo zato svoj život žrtvovao, da spasi bližnjega, što bi inače neu-

[1]) Sam Darwin veli: Im Bezug auf den Ursprung der elterlichen und kindlichen Zuneigungen, welche wie es scheint den socialen Neigungen zu Grunde liegt, zu speculiren, ist hoffnunglos. l. c. I. B. I. Th. Cap. 3. S. 68.

godno u srcu osjećao, zašto nije pomogao bližnjemu. A što bi rekao Darwin, kad bi tko obratno ovako mislio: Mnogo je bolje i koristnije za me, ako zadovoljim svojim sebičnim nagonom, jer ovako imam više slasti i manje boli, te ako uzporedim ono nepovoljno čuvstvo, što bi možda sliedilo, kad nebi trajnomu sympathičkomu nagonu zadovoljio, s onim dobrom i ugodnošću, koju ćutim, kad sebičnomu nagonu po volji radim, i s onom bolju, koju bi imao podnašati, kad nebi sebičnomu nagonu zadovoljio, to je ono nepovoljno čuvstvo manje zlo, zato ću si kao pravilo staviti, da ću sebičnomu nagonu služiti na štetu bližnjega. Ako se Darwin poziva na obće mnienje, koje naše čine ukorava ili odobrava, to mu malo ili ništa nepomaže. Jer mnogi ćudoredni čini takove su narave, da nemogu doći na sudište obćega mnienja; a zatim ukor ili hvala drugih ljudi djeluje doduše na ljudsko srce, ali neima dovoljne sile u slučaju, gdje se jasno vidi, da je ukor manje dobro, nego ono zlo koje želimo ukloniti, ili dobro, koje želimo postići uz prkos ukoru ili hvali. Napokon mi nikako neuvidjamo, kako bi mogao imati ćudoredni zakon podpuno obvezujuću silu za slobodnu volju, ako se ne spoji u ljudskom srcu s osvjedočenjem, da obstoji neko najviše, najsvetije i najmudrije biće, koje dobre čine nagradjaje, a zle kazni i to postignućem ili gubitkom največega dobra, koje nadkriljuje svako drugo ograničeno dobro. Jer inače ima ćudoredni zakon samo toliku obveznost, koliko je ono dobro, koje on pojedincu podaje, ljudska se bo volja po svojoj naravi neda ničem vezati nego dobrom, za kojim teži. Ako je dobro maleno, obveznost bit će malena; ako je veće, obveznost bit će veća. Dobro mi je poznato, da su neki mudroslovci nastojali obvezujuću moć ćudorednoga zakona drugačije tumačiti, ali mene je njihova nauka jošte više uputila, da pravo sudim. Niti pomaže Adamu Smithu[1]) sympathičko čuvstvo, da svoje čine onako udesimo, da ih drugi, ako se stave u naše okolnosti, odobre; niti Williamu Wollastonu[2]) težnja za istinom, da budu naši čini uviek istiniti; niti Huthesonu prvobitno neko ćudoredno čuvstvo, iz kojega izviru nesebične krieposti; niti pomaže Kantu[3]) njegov subjektivni kategorički imperativ, koj proiztiče neposredno a priori iz praktičkoga razuma, kojim on nalaže volji, da iz sama čista štovanja ćudoredni zakon vrši; niti pomaže Herbartu[1]) esthetičko čuvstvo dopadnosti, kojim postaje ćudoredni život dio esthetike. Svi ovi sustavi nisu drugo nego pokusi, kako bi mogao ćudoredni život i neobziruć se na Boga obstojati, i kriepost sama po sebi vlastitom silom ljudsko srce vezati, ali neka svatko samo bez predsude razmisli, kako bi on, kano razumno biće na zemlji živuć, svoj život uredio i udesio, da neima osvjedočenja, da Bog obstoji, da ga čeka u budućem životu nagrada ili kazna? Mislim, ako pametno sudi, uprav onako, kako uči najkrupniji materijalizam, da svestrano proračuna, kako bi mogao imati čim više slasti i udobnosti, bile one duševne ili tjelesne, a čim manje boli: to bi se rugajuć podsmjehivao Kantovu kategoričkomu imperativu i Herbertovu esthetičkomu čuvstvu i po empiričkoj englezkoj školi izmišljenomu ćudorednomu sjetilu. U tom slučaju stopio bi se ćudoredni život posve s physičkim, te bi ostale samo prazne ideje i prazne rieči, koje bi mogle jedva na živcih bolujuće ganuti i kukavice uplašiti. Rado dopuštam, da je kriepost i sama po sebi toliko dobro, da ga može ljudska volja, obziruć se samo na ovo dobro i na ništa drugo prigrliti; ali nije nikako istina, što tvrdi Kant i drugi, da prestaje biti kriepost ili ćudoredno dobro, ako ga volja nesvoji jedino s toga razloga, što je kriepost. Ja bi rado vidjeti, koje bi dokaze mogao Kant navesti, te me uputiti, da je ova njegova izmišljotina objektivna istina. Ako ćudoredni zakon neima nikakve druge podloge osim sebe, da samo ono dobro, koje je u njem, moralnom nuždom priteže i veže slobodnu ljudsku volju, to u onom slučaju gdje čovjek jasno vidi, da je za njega kao pojedinca veće dobro, ako mu se protivi, gubi ćudoredni zakon obvezujuću moć, a tim prestaje biti ćudorednim zakonom, te dosljedno u tom slučaju nestaje i krieposti.

Ako ćudoredni zakon i kriepost visi o pukom slučaju, kad moralnom nuždom veže ili neveže ljudsku slobodnu volju, onda se sav ćudoredni život mora stegnuti na materijalističko načelo: proračunaj svestrano, da imaš u životu čim više za se dobra, a čim manje zla. Ovo pako pravilo staplja ćudoredni život posvema s physičkim životom, te medju njimi formalne razlike više neima. Zato tko u svoj život neprima Boga, on će posve dosljedno, ako triezno

[1]) Theory of moral sentiment. London. 1759. Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. London. 1776.
[2]) The religion of nature delineated. London. 1724.
[3]) Philosophiae moralis institutio compendiaria. 1745. Inquiry into the original of our ideal of beauty and virtue. London. 1720.

[1]) Kritik der praktischen Vernunft. Grundlage zur Metaphysik der Sitten.
[2]) Allgemeine praktische Philosophie.

*

i logički sudi tako si život urediti kako propisuju strogo materijalistička načela; ja barem nikakove sredine nevidim.

5. U Darwinovoj razpravi o prvih izvorih ćudorednoga života ima jošte koješta, što se nimalo neslaže s istinom. On po prilici ovako umuje: Jasno se vidi, kako mnoge životinje u družtvu živu, vidi se takodjer, koji nagoni tjeraju i vežu životinju, da u zadruzi žive. Osobito iztiče sympathičko čuvstvo. Zatim liepo i živahno opisuje, kako se životinje medjusobno pomažu, kako neke rek bi socijalne krieposti vrše. Onda dokazuje, kako je i čovjek po svojoj naravi družtven, te iz onih sličnosti, koje nalazi u družtvenom životu čovjeka i životinje, zaključuje, da se je tiekom vremena, dakako slučajno naravskim uzgojem iz družtvenoga životinjskoga života razvio ljudski družtveni život. A u družtvenom životu razvile su se nuždno najprije socijalne krieposti, a od ovih ćudoredni život, kako se sada opaža u ljudskom rodu.

U tom umovanju opažam strašne jaze, a nevidim mostova, koji prieko vode. Svakomu je jasno, da čovjek nuždno u zadruzi živi. Toli physički nagoni, koli duševne i tjelesne potrebe gone ga u družtvo. A što je ljudsko družtvo? Družtvo jest množtvo ljudi, koji sjedinjenimi silami sredstva si nabavljaju, da postignu stanovit i zajednički cilj. Ako dakle pojam družtva mudroslovno raztvorimo, lasno vidimo, da njegova oznaka izriče: 1) množtvo ljudi; 2) moralni vez; 3) zajednički cilj; 4) shodna sredstva za cilj. Ako samo jednu od ovih biljega izpustiš, družtva više neima; gdje pako imaš ovo četvero, imaš i družtvo; dakle ovo su njegove bitne biljege. To će se još bolje razumjeti, kada malo dublje stvar razmotrimo Dvie bitne sile opažamo u čovjeku, koje ga dižu na stepen razumnih bića: razum i iz njega proiztičuću slobodnu volju. Ove dvie sile čine viši život ljudski, kojim se razlikuje od ostalih na zemlji živućih bića, sile, koje ga čine kraljem naravi, gospodarom svim zemaljskim stvorovom. Umom teži čovjek za istinom, a voljom za dobrom. Istina i dobro dva su stožera. Oko njih se kreće vas viši život ljudski, na njih se osniva svaki viši pojav ljudskoga života. Srce nadalje teži za onim dobrom, koje spoznavajuća sila predlaže, bilo pravo bilo prividno dobro. Buduć pako da svaki čovjek po sebi sačinjava vlastitu osobu, nemože se s drugim čovjekom sjediniti physički, već moralno umom i srcem; a ove dvie sile mogu samo onda stupiti u nekakvo jedinstvo, kada imaju isti predmet, oko kojega borave. Ako dakle dva ili više umova poznaju isto dobro, i ako dvie ili više volja teže za istim dobrom, onda će medju njimi moći biti moralni vez i moralno jedinstvo. Dakle medju više ljudi može samo onda obstojati družtvo, ako spoznaju isto dobro, i za njim teže, da ga sjedinjenimi silami postignu. Ono pako dobro, što ga um spoznaje, i za kim volja konačno teži, zove se svrha. Dakle bitna biljega družtva jest zajednička svrha, koju žele postići pojedini članovi družtva. Nu svrhe nije moći postići, ako se neupotrebe shodna sredstva, zato tko hoće svrhu, mora hotiti i sredstva. Dakle za pojam družtva hoće se takodjer kao bitna biljega shodna sredstva k zajedničkoj svrsi. Eto ovo su prvi temelji ljudske zadruge,na njih se osniva svaka država, svako gradjansko pravo i svaka gradjanska dužnost. Svaki pravnik, koj bi pokušao prava i dužnosti gradjanske izvoditi iz drugoga vrela, porušio bi prva počela, na kojih počiva čovječansko družtvo

(Konac će sliediti.)

Biskup Strossmayer naprama škol. zakonu.

„Glasnik biskupije djakovačko-sriemske“ donosi u svom 21. br. od 15. Studenoga okružnicu biskupovu datiranu još 1. Listopada! Valja nam kazati, da smo tu biskupovu izjavu dugo i željno očekivali, a mislimo, da će tako biti i s mnogimi naših čitalaca. Za to ćemo odmah o njoj ovdje progovoriti.

Kad bismo u dvie rieči imali izreći svu misao i sav smjer okružnice, rekli bismo: ljubav za odgoj mladeži i školu, a nikakov odpor proti zakonu! Za to čitava okružnica negovori gotovo o ničem drugom, van o onoj ljubavi. Biskup naime stavlja svećenstvu pred oči „onu svetu i djelotvornu ljubav, koju je Isus mladeži ukazivao.“

Kaže dakle najprije, da si svećenici Isusovom ljubavlju nastoje steći povjerenje r o d i t e l j a: „Kad čovjek, veli, uzčita one utješljive rieči u sv. pismu: oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret et oraret . . . . adferebant ad eum parvulos et infantes Marci 10, 13. Lucae 18. 15. Et amplexus orabat super illos. Marci 10, 16. čini se, da gledaš majke izraëlske: kako jedne na krilu, druge pri ruci djecu svoju k Isusu nose i vode, i kako ju Isus pun ljubavi i dobrote grli i miluje, kako ruke svoje vrhu nje postavlja, kako se Bogu za nju moli, kako ju njeguje i podučava te kako ju ljubi i blagoslivlje, eda-li bi taj cviet čovječanstva do uzoritoga ploda dozrio i vriedan postao one svete baštine, koju je on čovjeku i na ovom i na onom svietu svetom krvju svojom zaslužio. Dopustite braćo, da ovdje bratsku opomenu nadovežem. Mi u stadu našem imamo djelovanjem našim Isusa sliediti; mi imamo u koliko je samo moguće, u župah naših biti živa slika i prilika vječitoga pastira duša naših; mi imamo čistoćom života našega, ljubavju

i ljubežljivošću našom, požrtvovanjem našim ono isto povjerenje u puku našem steći, koje je Isus kod majka izraelskih stekao. I mi imamo se tako vladati, da nam roditelji rado djecu u crkvu i na blagoslov šalju, da opomene naše o važnosti uzgoja djetinskoga rado sliede." Nadalje veli: „Ah braćo i prijatelji! ljubimo mladež onom ljubavju, kojom ju je Isus ljubio i uvjereni budimo, da ćemo ljubljeni biti (od djece). Nitko se srdačnije našoj ljubavi i otčinskoj skrbi odazvati neće, nego mladež koja tanku ćut ima, pa odmah ljubav osjeti i rado nježno i nevino srce svoje ljubećemu svećeniku daruje. Ima vjerujte mi u svećeničkom značaju njeka tajinstvena moć, kojoj se svatko, osobito pako mladež rado klanja, kad se ona u duhu Isusovu vrši. Sjećam se da sam u životu sv. Franje Saleskoga, koga je otac de la Rivière opisao, štio: kolikom je neizrecivom nježnošću i ljubavju sv. Franjo tajnu božje istine djeci tumačio i kolikom su ljubavju i uzhitom djeca sv. Franju slušala. Otac de la Revière bivši svjedokom toga svetoga prizora veli, da mu se je, kolikogod bi puta sv. Franju slušao i djecu njegovu gledao, učinilo, da se njekim načinom u sv. Franji Saleskom Isus oživio, a u djeci njegovoj ona djeca evangjeoska, koja su gladna i žedna njegda Isusa i sveti glas njegov sliedila. Ah blago puku i narodu koji takovih svećenika posjeduje. Tuj Bog sam u srcu mladeži sprema za sva buduća vremena plodno zemljište, u koje ljubeća ruka sjeme obilno baca, da stostruki plod na slavu božju i korist narodnu donaša."

Napokon izriče, da se ljubavlju dadu savladati i sve ostale težkoće, dočim bez nje sve drugo nehasni ništa. „Imajmo duha i ljubavi Isusove prama mladeži i školi i vjerujte mi, sve ostale potežkoće, ma odkale one nadošle, lahko će se svladati, kao što i najprijaznije na svietu okolnosti ništa neprude, ako je srce naše hladno i prazno, i pravi duh svećenički u njem nevlada. Mi svećenici, i mnogi ostali prijatelji narodni, tužimo se, da neima u obiteljih naših one ljubavi, sloge, viernosti, ozbiljnosti, urednosti i radinosti, bez kojih neima prave sreće ni pravoga napredka u familijah; tužimo se: da je u družtvu danas zavladala púka sebičnost i taština, da neima one čvrste značajnosti ni one žive požrtvovnosti, bez koje se nijedno zlo svladati, nijedna višja svrha postići nedade. — Ja neznam, koliko je u tih tužbah, koje se od dana do dana uzmnažaju, istine; ali to znadem za cielo, da se tomu i svakomu drugomu zlu najuspješnije doskočiti može samo boljim i sviestnijim odhranjivanjem mladeži. U mladeži ciela budućnost naroda našega leži. Djeca su baštinici onih svetih namiera i želja, koje mi u grudih naših gojimo. Djeca, koja danas pred nami stoje, poslje nekoga vremena otci su i matere u obiteljih naših; državnici su, zakonodavci, odvjetnici, svećenici i činovnici u narodu našem. Kakvo sjeme u zemlju bacamo, takvo ćemo žeti; kako mladež odhranjivamo, takvu ćemo si budućnost zajamčiti. Svi dakle, koji se tužimo na pokoljenje današnje, trsimo se iz svih sila, da nam djeca i mladež bude bolja i izvrstnija, inače izprazno tužakanje ništa drugo nije nego ukor i sramota naša, tašto i izprazno priznanje nemoći i propasti naše. To se nas svećenika, koji se možda najviše tužimo, ponajviše i tiče; mi najviše narod ljubimo i najozbiljnije o njegovoj budućnosti mislimo, učinimo dakle, što možemo više, da djeca i mladež bolja budu. Pisano je o Spasitelju, vječitomu primjeru našem: Omnibus omnia factus. I mi svećenici imamo svakomu sve biti; pak ako danas djeca u kućah domaćih neimaju pravih roditelja, mi smo dužni djeci biti otac i majka, da djecu od svake skvarenosti sačuvamo i proti svakoj napasti okriepimo. Naša je sveta dužnost u tih okolnostih o tom nastojati, da djeca u svojoj nevinosti i izvrstnosti postanu samim roditeljem i kućanom božanstveni kvas, koj cielu ostalu obitelj prodire i svetomu svomu opredieljenju povraća. Svećenik ima se iz svih sila trsiti, da se danas u obiteljih naših nekim načinom ponavlja onaj sveti prizor Isusov, kad je djetešce poljubio, uzdigao i zavapio: Ako nebudete se učinili srcem i dušom slični ovomu djetetu, nećete uljezti u kraljestvo nebesko."

To je i naše tvrdo uvjerenje, izrečeno ovdje ne jedanput: ako nebude u nas svećenika ljubavi i revnosti Isusove, nikakov zakon, ma koliko prijazan, neće uzčuvati vjeru od nevjerstva i kršćanski život od svjetovnoga. Osim toga gubivamo pravo tužit se na ikoga do-li na sebe. Napose nećemo se smjeti tužiti na državu; jer kako ćemo joj reći, da je njezina dužnost braniti ono, čega mi, koji se zovemo „vojnici Kristovi", nećemo da branimo?! Ako-li pako budemo činili svoju dužnost sa svom požrtvovnosti, moći ćemo svakomu, a i državi, koja bi htjela školu i odgoj mladeži odkinuti od crkve, zaviknuti Gospodnjim glasom: „Puštajte da djeca k meni dodju, i nepriečite jih, jer je njihovo kraljestvo božje." (Mat. 19, 14.) I taj glas neće jamačno onda ostati pust.

Kakove nam je medjutim neprilike i težkoće u tom pogledu stvorio novi zakon školski, mi smo već dovoljno razložili, a kazali smo takodjer svoje mnienje, kako će se barem u izvadjanju gdješta zapriečiti moći i morati od onoga, što zakon, rekao bi, nedvojbeno nosi po svom duhu, iz kojega je postao. Ali šta o tom govori muž od tolika ugleda u narodu, kô što je biskup Strossmayer? Evo njegovih rieči glede samoga zakona: „Tomu se je zakonu od strane svećenstva mnogo toga prigovaralo, a istina je jasna, da zakon nerazlučuje dovoljno one dvie velike moći, koje svietom vladaju, i koje je prvi utemeljitelj i početnik svete vjere naše točno razlučio i svetim ugledom svojim i svetom krvju svojom posvetio i na to namienio, da u svietu s jedne strane red, zakonitost i mir, s druge pako strane sloboda vjere i sviesti, na koju se svaka ostala sloboda oslanja, vlada. Neima u zakonu dovoljno crkvi zajamčena prava, da se nebi glede škole makar i nehotice u čisto sjeme pšenice kukolj uvukao. Stvar dakako vrlo je važna; jer na čistoći svete vjere i evangjeoskoga morala mora se osnivati svako odhranjenje,

koje misli svojoj svrsi odgovoriti. Valja tu doslovce divna ona Isusova prispodoba o kući, koja proti buri i vjetru čvrsto stoji, kad je na stieni sagradjena, a ruši se i propada prvom bujicom, kad je sagradjena na piesku. Veća strana današnjih te vrsti zakona tu manu na sebi nosi. To je žalibože duh današnjega vremena, pak se meni bar, kad cio naš zakon pročitam, čini, da je zakon glede te točke crpljen ne toliko iz srca i uvjerenja zakonodavca, koliko iz obće vladajućega mnienja; inače nebi se moglo dokučiti, da se zakon sam toliko brine, da odgojivanje mladeži bude religiozno i moralno. Elementarna je pako istina, da država vjeru i zakon učiti neima. Samo se dakle po sebi razumije, da to u područje crkve spada, koja se svoga prava nikad odreći nemože već s toga, jerbo pravo njezino u sebi sadržaje svetu dužnost, koju ona tim revnije na sreću i spas naroda vrši, čim su okolnosti vremena nepovoljnije."

Biskup se glede zakona izražava, kako je vidjeti, vrlo blago. Razumije se. Nemogaše mu biti svrha, da sada diže proti zakonu odpor; nije dakle trebao oštro izticati, u čem zakon vriedja crkvena prava. Osim toga za svećenstvo glavna stvar jest i ostaje ta: da strogo vrše svoju svećeničku dužnost naprama školi; dočim je poglavito dužnost biskupska, da bdiju te se prava crkve nepovriede, ili se odbije namienjena povreda. Sasvim tim, makar u najblažjoj formi, izriče ipak za svakoga razumna dosta, kad veli: „da su dvie velike moći, koje svietom vladaju, i koje je prvi utemeljitelj i početnik sv. vjere naše točno razlučio." Bog je naime razlučio jednu od druge, i za to nemože ni nesmije jedna drugu ignorovati ili progutati: „zakon pako, kaže, da nerazlučuje dovoljno one dvie velike moći"! Nadalje veli „da neima u zakonu dovoljno crkvi zajamčena prava, da se nebi glede škole makar i nehotice u čisto sjeme pšenice kukolj uvukao." Neiztiče opet, za što neima dovoljno zajamčena prava; ali to svakako izriče: „da se na čistoći sv. vjere i evangjeoskoga morala mora osnivati svako odhranjenje, koje misli svojoj svrsi odgovoriti." Za to mi katolici imamo razloga nedvojiti: da će biskup Strossmayer sa svoje strane sve učiniti, da božanstveno pravo crkve na kršćanski i katolički odgoj njezine omladine nepostrada sbilja, makar joj zakonom nije dovoljno zajamčeno.

Iz rečenoga bi moći vec sa sjegurnošću zaključiti, kako bi se, po sudu biskupovu, svećenstvo imalo vladati pri izvadjanju novoga zakona. No biskup se je sam o tom dosta jasno izjavio, makar i ne onako jasno, kako bi gdjetko želio. Veli naime neposredno za onim, što je gore rekao o zakonu, ovo: „Zakon je svaki manje više mrtvo slovo, a biva istom po ruku i djelovanju ljudskom prava živa istina. Kakve danas okolnosti u nas vladaju, škole bez živoga sudjelovanja svećenstva nikako uspjeti nemogu. Budemo-li dakle mi svećenici onim duhom nadahnjeni, koga sam gore označio, neima dvojbe, da će škole naše cvasti, i to cvasti u duhu kršćanskom, jer nemože biti dvojbe, da danas još od naše revnosti odvisi, kojim će duhom škole naše nadahnjene biti. Najbolji i najprijatniji zakon neprudi ništa, ako smo mi svećenici hladni i mlitavi, a ljubav i revnost svećenička kadra je, ako tako reći smijem, iz samoga kamena vrutak iztisnuti vode žive na okriepu i korist narodnu. U čijih je pako ruku sadašnjost, u tih je, ako se položajem svojim posluži, i budućnost."

Nam se čini, da je to ono isto, što je zaključila zagrebačka diecezanska konferencija, i što smo mi iza toga u ovom glasilu zastupali. Veli bo „kakve danas okolnosti u nas vladaju, škole bez živoga sudjelovanja svećenstva nikako uspjeti nemogu." To se nemože protezati samo na katehizaciju. On od onakova živoga sudjelovanja, ako samo bude u duhu Isusovu, očekuje, da će „škole cvasti u duhu kršćanskom"; i naše je bilo takovo mnienje. Napokon on odmah za tim izriče nadu, da se pravomu duhu kršćanskomu nitko ozbiljno opreti neće, ni narod, ni učiteljstvo, ni visoka vlada; ako bi pako sbilja nastalo „ma s koje strane zaprekâ, te (da) će duh mudrosti i umjerenosti s jedne, a postojanosti i odvažnosti s druge strane sigurno nadvladati." I mi smo tako mislili, te nam neostaje ništa drugo nego željeti, da se na našoj, naime svećeničkoj strani, nadju uviek sve one četiri kriepost: mudrost i umjerenost, postojanost i odvažnost!

No nije dosta samo u obće naznačiti duh i smjer djelovanja svećeničkoga za školu, već je treba to djelovanje i rediti posebnimi pravili, da bude uredjenije i uspješnije. Za to biskup nalaže duhovnikom revno katehizovanje, pa onda veli: „Molim župnike i starije svećenike, da nijedne prilike nepropuste, gdje bi se išta dobra školi i mladeži učiniti moglo; molim, da često pohadjaju školu, da na sve što u njoj biva, paze i starešinstvo svoje o tom ubavieste, a dužnost će vicearhidjakona ko i dosada biti, da i oni često škole pohadjaju, izpitom prisustvuju, na nove knjige, koje se uvadjaju, paze, i da osim osobitih sgoda i prilika dvaput na godinu crkvenu diecezansku oblast o moralnom i pedagogičkom stanju i napredku škole ubavieste. Ovdje će se pako ustrojiti školsko vieće, koje će ordinariat na sve ono opaznim učiniti, što bi se u ime moralnoga i religioznoga napredka školskoga učiniti imalo.

Valja nam reći, da smo ovo najvećma izgledali u okružnici, i da nam se u njoj ovo i najviše dopada. Treba pokazati i izvesti podpunu ozbiljnost u upravi religiozne obuke i odgoja u pučkoj školi. Ako je do sada bio za svaku diecezu jedan vrhovni nadzornik, od sada nemože barem biti ništa manje. Biskup djakovački namjerava stvoriti čitavo školsko vieće. Posla će doista biti. Konsistorije imati će svoje zastupnike ne samo u zemaljskom, nego i u podžupanijskih školskih viećih; a što se sve tu neće razpravljati?! Župnik će svigdje biti ako ne državni, a to jamačno crkveni mjestni nadzornik škole. Ti nadzornici valja da savjestno i točno pošilju svoje

izvještaje, a te izvještaje valjati će ne samo kako god na brzu ruku rešavati, ili ad akta bacati. Isti duh ima oduševljivati i ista načela imaju vladati, te čvrsto i postojano vladati, svom religioznom upravom škole. U tu svrhu valja takodjer, da svi ordinarijati naše crkvene provincije stoje u sveudiljnom doticaju, sporazumku i slozi. To bi sve bilo potrebito i onda, kad se s nijedne strane nebi bilo bojati nikakove neprijateljštine proti djelovanju crkve u pučkoj školi; jer tako velik i mučan posao, kô što je religiozni odgoj omladine, nemože svestrano uspievati bez dobre organizacije: no kakvu imamo sjegurnost, da neće biti takodjer neprijateljštine?! Tim više dakle očekujemo pouzdano od naših ordinarijata: da će sporazumno uvesti, i voditi što najshodniju i najčvršću religioznu upravu u pučkoj školi.

Prodaja biskupija u Grčkoj.

Grčka kraljevina već od nekoliko godina obraća na se obću pozornost Europe. Ondje prije nekoliko godina biaše takova nesjegurnost osobe zavladala, da su se u blizini priestolnoga grada dogoditi mogla takova razbojničtva i to na inostranih ljudih, da jim sličnih jedino bis još u europejskoj Turskoj naći mogao; ondje su političko-državni odnošaji tako konsolidirani, da na svaki dan pripravan biti moraš, da ćeš opet čitati u novinah, kako je ovo ili ono ministarstvo palo, te drugomu mjesto ustupilo. Pače u najnovije doba glasalo se već i to, da će mladi kralj poput bivšega španjolskoga kralja Amadeja položiti krunu te se vratiti u domovinu, što se medjutim do sada nije dogodilo. Odlučio je naime kralj Gjuro pokušati još s radikalnim kabinetom Trikupisovim, komu u brzo sliedio je sadašnji kabinet Komondurosov, koji kabinet čini se da ima volje i energije progoniti obću korupciju, koja je i u Grčkoj tako zavladala, da je tja do najviših krugova doprla. Javlja se naime žicom iz Atene, da je komora odlučila staviti pod obtužbu radi simonije dva člana prvašnjega kabineta Bulgarisova, Valassopolusa ministra bogoštovja i nastave, i Nikolopulosa ministra pravde. Odbor, što ga je komora u tu svrhu odabrala bila, već je izradio obtužbu, o kojoj će sada komora viećati.

Obtuženi ministri bavili su se solidarno prodajom praznih biskupskih stolica (iztočnih nekatoličkih.) Na tu misao došao je najprije ministar bogoštovja Valassopulos nudeći putem pouzdanih ljudi izpražnjenu nadbiskupijsku stolicu Argos na prodaju. Javila se dva kompetenta, od kojih je jedan davao 8 tisuća drachma (drachma=36 novč. a. v.) i raznih drugih dragocjenosti, drugi pako 10 tisuća drachma u gotovu novcu. Dok je ministar razmišljao, koji su uvjeti povoljniji, dosljedno, koji kompetent je vriedniji spomenute nadbiskupske stolice, prijavi se medjutim ministru pravde Nikolopulusu treći kandidat, koji dokaza praktično svoju sposobnost tim, da je odmah na stolu pred ministrom izbrojio 10 tisuć franaka (franc. =40 n. a. v.) u gotovu. Naravno da je ministar pravde svojim dubokim al i praktičnim umom odmah uvidio, da je to najvriedniji i najsposobniji, da zauzme nadbiskupsku stolicu, nu njemu na čudo — nehtjede o tom ministar bogoštovja ništa da čuje, dok nije kandidat i pred njim sposobnost svoju dokazao, poklonivši u najvećoj poniznosti i njemu drugih 10 tisuća franaka. I tako postade taj kandidat nadbiskupom u Argosu. Nadalje kad se je izpraznila bila nadbiskupija Messinska — poslaše oni dogovorno svoga čovjeka kandidatom, da jim reče, koji se prilozi molbenici za ovu nadbiskupsku stolicu priklopiti imaju. Ali zahtjevi ministara bijahu veliki, da jim nijedan konkurent zadovoljiti bez zajma mogao nije. Što se dakle dogodi? U potaji potrudi se jedan od kandidata do bogata židova, da pozajmi od njega 10 tisuća drachma. Sutra dan evo drugoga kandidata, da zaprosi od istoga židova u zajam 11 tisuća pet sto drachma, a za dva dana približi se k istomu židovu i treći kandidat, tražeći od njega uz obične postotke zajam od petnaest tisuća drachma. Ovaj potonji buduć najvriedniji postade nadbiskupom Messinskim. Nezna se za cielo, da-li su ministri samo od njega ili možda i od druga dva kandidata novac primili. Tako se isto dogodi pri naimenovanju nadbiskupa Elijskoga, Patraškoga i Kefaloničkoga. — S najvećom prostotom i prevejanošću postupalo se je pri imenovanju ovoga potonjega. Pouzdani agent, naišav na kandidata s najboljom ponudom, dovede ga do sgrade ministarstva bogoštovja, nu prije uputi se sam do ministra Valassopulosa zaprosivši kandidata, da medjutim u kolih malo počeka, što dugo trajalo nije, jer na skoro bi pozvan k ministru, kod kojega odmah položi na mjesto izpita dvanaest tisuć drachma. Vrativ se s veseljem i s najboljom nadom kući — dobi iza nekoliko dana viest, da ima političkih protivnika, od upliva ljudi, koji njegovo naimenovanje zapriečiti nastoje. Da umiri te svoje protivnike, morade drugih osam tisuć drachma platiti, a na koncu evo agenta s dekretom ali ujedno i sa uljudnom malenom tražbinom od tri tisuće drachma za uloženi svoj trud pri posredovanju. Platio i tu malenkost — evo njega nadbiskupom Kefalonije! Tako glasi po prilici izvještaj, što ga je odbor za pravosudje grčkoj komori podastro. U tom izvještaju spominje se i to, da kada je neki član ministerija Bulgarisova, začuvši valjda za tu nepoštenu trgovinu svojih drugova, nekom prigodom poveo rieč u ministarstvu o naimenovanju biskupa — da ga je ministar predsjednik Bulgaris prekinuo rječmi, da je to stvar ministara bogoštovja i pravde. Ova okolnost baca neku sumnju i na Bulgarisa, da je možda i on kakav dio od svojih drugova primio! Nije-li to dokaz najveće demoralizacije, najveće korupcije u Grčkoj? Valassopulos i Nikolopulos tjerahu svoju nepoštenu trgovinu dulje vremena, a da se nije nitko našao, koji bi stvar sudu prijavio bio. Duboko je pala država, gdje se takovi zločini u svetih stvarih višeput dogadjati mogu! Ista bečka

„Neue Presse", iz koje ove podatke crpimo, koja biaše u dosta tjesnom savezu sa bečkim švindelom, osobito prije nekoliko godina, kada su se izbori u Českoj obavljali, zgraža se nad moralom, koji evo u Grčkoj vlada. — Kada pomislimo, da se simonija na više načina u pogledu crkvenih beneficija počiniti može, i kada pred očima imamo žalostno stanje javnoga morala, koje je opaziti ne samo u Grčkoj nego i u drugih zemljah — groza i strah mi obuzima srce, da se možda slični zločini simonije dogadjaju ne samo u Grčkoj nego i u drugih zemljah — i ne samo u iztočnoj nego možda i u zapadnoj crkvi. Neću nipošto reći, da takove zločine čine morda ministri — ali moguće je da se slična stvar u nižih krugovih finim i vještim načinom tako kadkad prepliće, da ostane tajnom tako rekuć vjekovječnom. Jedino što me tješi, jest strogost crkve katoličke u kažnjenju takovih zločina, zatim velika opreznost, koju treba da imaju poglavari crkveni, qui Spiritu S. positi sunt regere ecclesiam Dei. Bog bi dao, da se nikada takova šta nedogodi! A dobar je takodjer znak još i za Grčku, da se je narod podigao proti zločincem, da uzpostavi barem u toj struci duboko padši javni moral. dr. K.

Viestnik.

Zagreb. Na previšnji imendan Njezinoga Veličanstva carice i kraljice Jelisave bila je 19. o. m. u prvostolnom hramu svečana pontifikalna misa, koju je služio presviet. g. biskup provikar Janko Pavlešić, a prisustvovao joj svietli ban na čelu civilnih oblasti i dosti pobožnoga puka.

— U Rimu je na 19. o. m. preminuo kardinal Silvestri protektor kongregacije sv. Jeronima. — Kardinal nadbiskup bečki Josip vitez Rauscher, obolivši naglo i težko sa zapale pluća, jedva će preboljeti. Solnogradski takodjer nadbiskup i kardinal Tarnoczy, jedva je proslavio svoju dvaestpetgodišnjicu, kad mu pade kap, i uze jednu čitavu stranu i porabu jezika, no on se oporavlja polagano, te će morda ozdraviti.

— Jedva što se je zaključak diecezanske konferencije od 14. Rujna o. g. glede poboljšanja obskrbe obnemoglih svećenika naše nadbiskupije u život uvadjati stao, imamo glede toga čitateljstvu našemu radostnu viest javiti. Veleč. g. Ignjat Švec, župnik u Novojvesi u Zagrebu, slaveć dne 22. o. m. godišnjicu svoga imenovanja za župnika, sjetio se je braće svoje obnemoglih u dušobrižju svećenika, ter je u ime prinosa, što no bi ga on u zakladu nemoćnih svećenika imao godimice doprinašati, istoj zakladi darovao tisuću for. sr., u erdeljskoj razteretnici pod br. 15.640. sa kuponom od 1. Srpnja 1876., uručiv ju odmah bilježniku centralnoga odbora za poslove rečene zaklade, Ivanu Pliveriću. Ovo je doista čin svake hvale vriedan, i tim više priznanja dostojan, jer se je g. župnik Švec poslie preuzvišenoga gosp. nadbiskupa prvi obilnijim darom sjetio obnemogle braće svoje svećenika; a konferencija se diecezanska nije prevarila, izabravši njega za člana centralnomu odboru, koji će se imati brinuti za poslove zaklade nemoćnih svećenika. Dao Bog, da se i drugi svećenici, kojim je moguće, u g. Šveca ugledaju!

Rim. Dne 14. o. m. primio je sv. otac svečanim načinom hodočastnike francezke iz pokrajina Provence i Vendée, na audienciju. U 11. satih podju hodočastnici u Vatikan, gdje je bila spremljena „Sala Ducale" u kojoj jih je imao primiti sv. otac. Došli su pako hodočastnici iz Provence pod vodstvom svojih pastira, nadbiskupa aixskoga i biskupa gapskoga i digneskoga; one pako iz pokrajine Vendée predvodio je luçonski biskup. Bilo jih je na broju do 400. Vodje pročitali su adresse i uručili Nj. svetosti znatne svote Petrovog novčića. Hodočastnici iz Provence počastiše papu još jednom malom, iz dragocjena kova krasno izradjenom ladjicom, koja je sadržavala u sebi ostanke (moći) sv. Lazara, njegovih obiju sestara Marte i Marije i drugih svetaca, koji se osobitim načinom u Provenci štuju. Sv. otac razveseli hodočastnike vrlo ljubeznim govorom, opomenuvši jih, da uzprkos svim progonstvom, postojano uztraju u vjeri i podieli jim svoj blagoslov. Pjevajuć i noseć pred sobom zastavu, što no ju posveti papa, odu francezki hodočastnici iz Vatikana.

Javna zahvala.

Podpisani u ime svoje i čitavoga svoga roda pretužnim i razcviljenim srcem zahvaljujem se što najtoplije svoj onoj p. n. gospodi, koji su dne 10. t. mj. u Zagrebu kod sprovoda moga nezaboravnoga i miloga ujaka Jurja Kvaternika učestvovali; naročito: preč. gg. kanonikom, sveučilištnim bogoslovnim profesorom i drugim svećenikom, napose pako preč. g. rektoru sjemeništa Martinu Matunciju, koji je duh. sjem. mladež na sprovod blagohotno pustio. Bog svima platio za tu ljubav! U Ravnojgori 15. Studenoga 1875.

Ferdo Babić
zač. kanonik i župnik
netjak pokojnika.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda: Ces. kralj. pomor. akademija na Rieci. Žgurić Dragutin učit. u Kaptolu pomako se iz III. u II. red. U člane III. reda. Vardijan Ivan, veliki župan u Požegi. Balog Gjuro, škol. nadzor. u Požegi. Dražić Gjuro, obć. bilјež. u gor. Miholjcu. Budisavljević, pristav pomorskoga povjer. na Rieci. Veljačić Antun iz Bribira u Vinodolu. Lončarić Ivan Papićev, u Selcih. Jokuš Otton, tesarski majstor u Zagrebu. Debić Stjep. učenik u Mitrovici. Simoković Matija, kap. u Mitrovici. Božić Klemens, suradnik kod Obzora u Zagrebu. Dadić Simeon, župnik u Lukovu Šugarju.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 48.] U Četvrtak, 2. Prosinca 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XIII.

Razprava o prvih izvorih ethičkih pojmova i načela.

(Konac.)

Kao što se tumačeći privatni i ethički život čovjeka, nemože razum i slobodna volja mimoići, isto tako tumačeći socijalni i pravni život ljudi, lasno opažamo, da i on visi o razumu i volji. Izbriši u državi sve one činjenice, koje se protežu na razum i dosljedno na volju, pa ćeš odmah vidjeti, što jošte od države ostaje. Da bude dakle Darwinov dokaz valjan, on bi morao dokazati, ili da ima bar koje ljudsko družtvo, koje nije ni sposobno, da bude tako ustrojeno i uredjeno, kako zahtievaju dvie glavne duševne sile ljudskoga života razum i slobodna volja; ili da ima životinjsko družtvo, koje ima bar sposobnost, da bi se tiekom vremena moglo dići, usavršiti, te dovinuti do ustrojstva, koje visi o razumu i slobodnoj volji. Ali što ćeš, kad neima životinje, koja bi pokazala ma samo sposobnost, da vodi razuman život, a neima čovjeka, koj nebi imao bar te sposobnosti. Čim bi koja životinja pokazala sposobnost, da može tvoriti obćenite pojmove, suditi i umovati, mogla bi sjediti bar na školskih klupih gluhoniemih.

Neće se nitko, mislim, odviše Darwinu opirati, kad dokazuje, da se mogu ljudske sile, bile one tjelesne ili duševne, donekle promieniti, usavršiti i učvrstiti, da će se dosljedno i ethički i družtven život sve više razviti i korak po korak napred koracati. Jer u borbi za obstanak opažamo sijaset povoljnih uzroka, koji bilo posredno bilo neposredno nedvojbeno uplivaju na život ljudski. Najnovija znanost, statistika, marljivo pobire činjenice, iz kojih se mogu sigurni ili vjerojatni zaključci stvoriti, koji uzroci pospješuju napredak ljudski, a koji ga prieče i obustavljaju. Tako n. p. ženitbe medju rodbinom ubitačno djeluju na potomke, dočim ima križanje povoljan uspjeh. Zdravi i savršeni roditelji obično radjaju zdravu i krjepku djecu, a slabi i kržljavi ostavljaju za sobom slabo potomstvo. Umjereno podnebje bit će sigurno povoljnije za razvitak nego odviše toplo, isto tako razlika okolice i tla neće ostati bez upliva na ljudski život. A što ćemo reći o raznih običajih, o gojitbi i nauci, o načinu, kako se kojemu nagonu zadovoljava, o raznih sredstvih, kojimi se tako raznolika čuvstva pobudjuju, i svendiljnom vježbanju i izkustvu i o sto inih uzrocih, koji mogu više manje uplivati i na tjelesni i na duševni razvoj čovjeka. Nu valjanost Darwinova dokaza nevisi samo o tom, kako se mogu donekle duševne sile usavršiti uplivom mnogovrstnih vanjskih i nutarnjih uzroka, već se osim toga zahtieva, da bude dokaz valjan, neka on bar kao vjerojatno dokaže, kako su sve duševne sile i svi nagoni i sva čuvstva uplivom naravskoga uzgoja, koj uključuje slučajno djelujuće vanjske i nutarnje uzroke, tako rekuć iz ništa potekla, kako je mrtva materija postupice slučajnim djelovanjem došla do sile, koju opažamo u savršenijih životinjah a napose u čovjeku. Ovdje samo govorimo o ethičkom i pravnom životu čovjeka, a ovaj se oslanja na razum i dosljedno na slobodnu volju. Darwinovu sustavu ništa nepomaže, dok se bar nekako neuvidi, kako su u prvom početku nikle ove dvie glavne sile ljudskoga života i to naravskim uzgojem. Odviše je jasno, da u životinjskom kraljevstvu razumne sile nigdje neima, a Darwin nemože za nju baš nijednoga shodnoga primjera navesti, dočim mi na stotinu, da je neima, što opet pokazuje ethički i družtveni život čovjeka, koj sadržaje sijaset

činjenica u tu svrhu, kao što smo diljem u ovoj razpravi razložili.

Mi se ni malo nečudimo, kad vidimo, da se pravnici jošte uviek prepiru o tom, što je pravo, koj mu je prvi izvor, je-li i kako se veže s ćudoredjem i s dužnošću. Jer ovo je takav predmet, o kojem se može svatko kao o politici do konca svieta prepirati, ako je iole vješt sophista. Nigdje nije laglje neopravdane oznake pojmovom podmetnuti, neosnovane misli za načela proglasiti te po njih druga mnienja pobijati, kao u ovih pitanjih. Svakako savjetujemo početniku, koj uči razne sustave naravnoga prava, neka nedrži oznake pojmova i rieči dokazom, već neka sustegne svoj sud dotle, dok pisac neopravda valjanimi razlozi prve stožere, koji služe podlogom pravnim pojmovom, kako ih on shvaća i označuje. Pravni bo pojmovi nisu tako jednostavni, da bi se moglo odmah uviditi, odgovaraju-li objektivnoj istini ili ne, nego oni se rode od mnogovrstnih odnošaja, kojimi je prepleten, kao mreža nitmi, ljudski život i ljudsko družtvo. Ako upitaš poznatije i glasovitije mudroslovce pravnike[1]), što je pravo i koj mu je prvi izvor, opazit ćeš, kako više manje različno pojmove označuju i preporna pitanja riešavaju. Bilo bi suvišno, da ogromno čislo više manje različnih oznaka pravà ovdje navedem, te ih medju sobom uzporedim. Ja ću samo onu zastupati i braniti, koja se meni čini, da je shodna i istinita, te se slaže s onimi prvimi načeli, koje nepristrano sudeć držim, da su prvi stožeri ethičkoga i pravnoga života. Nepitamo ovdje, što može sve ova rieč „pravo" u običnom govoru značiti, o tom rječnici i jezikoslovci razpravljaju, nego iztražujemo, što je pravo, o kojem govori i razpravlja posebna mudroslovna znanost, koja se zove naravno pravo (jus naturae).

Čovjek kako jur rekosmo po naravi nuždno u družtvu živi, te ista Rousseauva i Hobbesova nauka nemože tajiti, da čovjek, kako je sada razvijen, nuždno u zadruzi živi. A obstanak, savršenstvo i sreća ljudskoga družtva nuždno visi o družtvenom redu i skladu medju razumnimi bići. Valja dakle sve odstraniti, koliko je možno, što bi moglo družtveni red i sklad poremetiti ili upropastiti, a opet sva ona shodna sredstva upotrebiti, koja sačinjavaju i uzdržaju red i sklad u ljudskom družtvu. Sredstva pako, kojimi se postigava družtveni red i sklad te dosljedno obstanak, savršenstvo i sreća družtva, mnogovrstna su i raznolika. Koja su sredstva shodna i nuždna odlučuje i opredieljuje uviek svrha. Obstanak, savršenstvo i sreća dakle ljudskoga družtva ima odlučiti, koja su sredstva shodna, da se ova svrha polući. Razum ljudski, poznavajuć svrhu i sve činbenike, koji uplivaju na ljudski život, spoznaje takodjer više manje jasno i točno, koja su ta shodna sredstva. Svaki član družtva bez dvojbe svojimi silami, napose razumom i slobodnom voljom, kao što znatno upliva na svoj razvoj, isto tako znatno upliva na obstanak, savršenstvo i sreću družtva, družtvo bo je sastavljeno od pojedinih članova. Svaki dakle član ima po bitnosti svoje naravi vlast, da svojimi silami i svojim životom, ponajviše razumom i slobodnom voljom, utiče na obstanak i razvoj družtva. Nu ova vlast pojedinca, koj u zajednici s drugimi živi, mora nuždno takova biti, da ju drugi nepovriede i nezaprieče. Zato ovoj vlasti pojedinca ima odgovarati u drugih članovih moralna obveznost ili dužnost, da je nepovriede. Ja nemogu ni pojmiti moralne vlasti u družtvu, ako druge dužnost neveže. Ta vlast pojedinca u družtvu nije abstraktna već konkretna, zato joj ima biti predmet opredieljen i ograničen, na koj se proteže. Po tom mi pravo ovako označujemo: **pravo jest nepovrediva vlast pojedinca u zadruzi živućega na nešto napram drugim članovom.**

---

[1]) Hobbes, Leviathan. Element. phil. sectio tertia: de cive. Rousseau, Du contract social. Système de la nature. Helvetius, De l' homme, de ses facultes et de sou éducation. Kant, Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre. Fichte, Grundlage des Naturrechtes nach Principien der Wissenschaftslehre. Das System der Rechtslehre. Die Staatslehre, oder über das Verhältniss des Urstaates zum Vernunftreiche. Schelling, Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums. Hegel, Grundlinien der Philosophie des Rechtes oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse. Hugo, Lehrbuch des Naturrechtes als einer Philosophie des positiven Rechtes. Savigny, System des heutigen römischen Rechtes. Stahl, Philosophie des Rechtes. Warnkönig, Rechtsphilosophie oder das Naturrecht. Röder, Grundzüge des Naturrechtes oder der Rechtsphilosophie. Chalibäus, System der Ethik. Lauer, die Philosophie des Rechtes in ihrem Grundzügen. Trendelenburg Naturrecht auf dem Grunde der Ethik. Haller, Restauration der Staatswissenschaften. De Maistre, Essai sur le principe générateur des constitutions politiques. De Bonald, Theorie du pouvoir politique et religieux. Ulrici, Grundzüge der praktischen Philosophie. Taparelli, Saggio teoretico di dritto naturale. Walter, Naturrecht und Politik im Lichte der Gegenwart. Meyer, die Grundsätze der Sittlichkeit und des Rechtes. Mohl, Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften. Herbart, Allgemeine praktische Philosophie. Mogu se jošte spomenuti: Hugo Grotius, Puffendorf, Gerstäcker, Maass, Rotteck, Gross, Krug, Nibler, Thanner, Wagner, Troxler, Bitzer, Riess, Schleiermacher, Held, i t. d. Ovdje nismo hotimice napomenuli starije pravnike, kojih ima veliko čislo, jer mnogi goje velike predsude proti starijoj znanosti, što je bez dvojbe na veliku štetu napredku znanosti.

Znam, da neće biti ova oznaka prava svakomu pravniku po volji, nu mislim, da ju mogu od svih prigovora obraniti. Netreba mnogo umovati, da se uvidi, kolika je razlika i opreka medju pravom i physičkom silom, neima bo većega neprijatelja savršenoj zadruzi medju razumnimi i slobodnimi bići, nego je nasilje, kojemu se samo pravo opire. Ako bi physička sila odlučivala o udesu ljudske zadruge, najveći neredi i izgredi nasiljem počinjeni, koji vode k razsulu družtva, bili bi opravdani, što se protivi nutarnjoj bitnosti družtva. Premda se ethika i pravoslovje, dužnost i pravo, medju sobom razlikuju, to ipak imaju isti izvor, te ih nije moći tako lučiti, da se medju njimi dokinu vezi, koji ih spajaju. Sklad i red ljudske naravi, od česa visi njezin obstanak i savršenstvo, jest prvi izvor ćudoredja i dužnosti, kao što smo s početka razprave razložili, ali isto tako sklad i red ljudske naravi, jest prvo vrelo prava, jer bez dužnosti i prava nemože se ni pojmiti shodno i skladno uredjena ljudska narav, kako dolikuje razumnomu biću, koje i za se i u zadruzi s drugimi nuždno živi. Pravoga objektivnoga sukoba medju dužnošću i pravom biti nemože, jer u slučaju, kad se na prvi pogled pričini, da se je sukobila dužnost s pravom, u tom slučaju u istinu ili neima protivne dužnosti ili neima protivna prava. N. pr. ja imam pravo svoj život braniti, imam i dužnost život bližnjega neozlediti, ali u slučaju, ako moj život napadne nepravedni napadnik, prestaje u meni dužnost njegov život nepovrediti, a on gubi pravo, da mu se u tih okolnostih život nepovriedi. Dakako ima kadkada tako zapletenih i zamršenih slučajeva, da je težko izravnati pravo i dužnost, nu to biva i onda, kad se dva različna prava ili dvie različne dužnosti sastanu. Pravnici i moraliste imaju neka glavna načela pri ruci, kojimi riešavaju ćudoredne ili pravne čvorove. U novije si vrieme u Europi sve više put krči pravni sustav, koj stavlja, da je država prvo i jedino vrelo svakomu pravu, te tako u pravom smislu rieči naravnoga prava ni neima, već samo obstoji positivno pravo. Rado dopuštamo, da je državna vlast bitna čest ljudskoga družtva. Ona stvara opredieljuje i ograničuje positivnimi zakoni pojedina positivna družtvena prava, njoj pripada sila, da pojedini članovi družtva zakone vrše, ona štiti vanjskimi sredstvi prava ma koje vrsti pojedinih članova. Nu nije zato istina, da prvi izvor prava leži u državnoj vlasti. Jer državna vlast jest uviek, bilo pod ovom ili onom formom, individualizirana, te abstraktne državne vlasti neima. Pita se dakle, na kojem se pravu osniva ova ili ona individualna državna vlast? Pravo, što ga ima državna vlast, nemože poteći od državne vlasti, jer nitko sama sebe nerodi. Prvi dakle izvor prava mora biti onaj isti, koj je i izvor državnoj vlasti, a to je svrha i bitnost ljudskoga družtva, koje nemože ni bez prava ni bez državne vlasti obstojati. Državna vlast jest neka vrst prava, a ovo pravo kao svako drugo pravo ima takodjer svoj prvi izvor. Nadalje konkretna državna vlast jest uviek brojem i prostorom ograničena na stanovito ljudsko družtvo, koje sačinjava posebnu državu, te zato koliko ima državâ, toliko ima i najviših državnih vlasti, nu medju državami nuždno obstoje medjunarodna prava (jura gentium). Ovim medjunarodnim pravom nemože biti prvim izvorom državna vlast osim ako tvrdiš, da physička sila može biti izvorom prava, što je za družtvo vrlo pogibeljno načelo, te zato ono nemože biti samo po sebi vrelom prava. Žali bože povjestnica jasno govori, kolika zla odtuda potiču i za ljudsko družtvo i za pojedinca, ako bi pravo i physička sila bila jedno te isto. Ako pravo nebi imalo jošte višega izvora osim državne vlasti, to nijedno pravo po svojoj naravi nebi moglo biti nepromjenljivo, nepovredivo i neizgubivo, a to se protivi bitnosti družtva, te podjeda u prvom temelju istu državnu vlast, bez koje nemože ljudsko društvo obstojati. Rado dopuštamo, da gradjansko pravo dobiva vanjsku obvezujuću moć od državne vlasti, te ga ona štiti, koliko joj je možno, da ga drugi nepovriedi, nu nemože nitko tajiti, ako nepristrano sudi, da pravo isto tako kao i dužnost ima samo onda podpuno obvezujuću moć za svaki slučaj i u svih okolnostih, ako se spoji s ćudorednim zakonom, kojemu podaje najvišu sankciju osvjedočenje o najvišem biću, koje je osnovalo red i sklad cieloga svieta a napose ljudske naravе. Ako bi ovo osvjedočenje izčeznulo, dužnost i pravo imalo bi samo onoliko obvezne sile, koliko može vremenito ograničeno dobro ili zlo, koje se spaja bilo s ćudorednim bilo s pravnim zakonom, na ljudsku volju djelovati. Svakako u mnogom slučaju imala bi dužnost i pravo vrlo slabu obvezujuću silu, a kadkada i nikakovu; a kad pravo ili dužnost neima obvezujuće sile, prestaje biti dužnost ili pravo, jer obveznost jest bitna biljega toli dužnosti koli prava. Neki su mudroslovci osobito u novije doba kušali ćudoredje i pravoslovje na vlastite noge osoviti, te nekim srednjim putem udariti, ugibajuć se s jedne strane materijalizmu, kojemu jest materija i slučaj sve, a s druge strane onomu spiritualizmu, komu jest središte najviše razumno biće, od koga

potiče podpuna sankcija ćudorednomu i pravnomu redu. Iskreno izpoviedam, da po logičkom sudu medju ovimi sustavi sredine neima. Ako se u ethici i pravoslovju izpusti ideja o najvišem razumnom biću, onda su Epikurova načela logičkim sudom posve istinita i valjana: proračunaj svestrano, kako možeš imati u životu čim više udobnosti, a čim manje boli, a tko ovo načelo u životu prihvati, njemu neima dužnost i pravo druge ciene, nego kao ostala physička dobra te prestaje svaka razlika medju ćudorednim pravnim i physičkim životom.

Već smo prije pretresli, kako si Darwin predstavlja ćudoredni i dosljedno pravni život čovjeka, a najbolje označuje njegove nazore čudnovati primjer, što ga on navadja. Ako bi čovjek, veli on, pod istimi okolnostmi uzgojen bio kao pčele, to se može jedva dvojiti, da si nebi naše neudate ženske isto tako kao pčele radnice za svetu dužnost držale te sve mužkarce braću svoju poubijale, a majke bi tražile svoje plodne kćeri uništiti, a ipak bi u tom slučaju imale neko čuvstvo prava i nepravde i saviesti, te nebi nitko na to mislio, da ih zaprieči![1])

Ako je tko pomno pročitao samu našu razpravu o prvom izvoru ethičkih i pravnih pojmova, na prvi pogled vidi, koliko se mudroslovnih bludnja u tom primjeru nalazi. Zar u istinu misli Darwin, da bi neudate pčele radnice, kad bi imale razum i slobodnu volju, kao što imaju naše žene, onako samo na instinkt stegnut život vodile; ili da bi ikada naše žene, imajuć razum i slobodnu volju i koje šta drugo, što pčele nikako imati nemogu, poput pčela radnica svoj život i sile razvile? Dok ethički i pravni život bezuvjetno zahtieva razumnu silu i slobodnu volju kao što smo jasno dokazali, dotle je svaka prispodoba neumjestna medju zadrugom, koju sačinjavaju pčele i zadrugom, koju sačinjavaju razumna bića, što se tiče ćudorednoga i pravnoga života.

Kardinal Josip Otmar Rauscher.

Već se je na sve strane raznesla viest, da je bečki nadbiskup umro. Dubokom boli odjeknu ta viest ne samo u Beču, ne samo u Evropi, i onkraj mora i svigdje gdje biju katolička srca. Smrt Rauscherova jest udarac, koj će se težko preboljeti. Rauscheru je priznala i crkva i država činom, da je vriedan največih časti; glava katoličke crkve zaodjela ga je u grimiz, a car mu je plemenite grudi naresio najvišimi redovi. Bijaše Rauscher velik bogoslov, velik filozof, velik povjestnik. Neznaš, bi-li se više divio dubljini ili obsežnosti njegova znanja. Ali više nego sve časti i sve znanje resile su pokojnika prave kršćanske kreposti. On bijaše luč, koja je znanjem razsvietljivala a kriepošću ogrievala. I onakova usta, koja nisu imala za živa Rauschera liepe rieči, mrtvu pjevaju hvalu ili barem muče. I na njegovu grobu obistinila se je rieč poganskoga mislitelja: „kriepost, dok je medju nami, mrzimo, kad smo ju izgubili s očiju, divimo joj se.“ Rauscher, taj veliki muž, čije se je ime još prije nekoliko dana na daleko s največim poštovanjem spominjalo, sad leži u grobu. Kako bi se na tom grobu dalo razmišljati o taštini svega, čim nas nudja sviet! Da nije Rauscher imao neumrlu dušu, krvlju Isusovom za vječni život odkupljenu, koja će nekoć opet sjediniti se s svojim tielom, da i ono ima diela na njezinoj slavi, kano što je za života imalo diela na njezinih zaslugah, što bi njegovoj prašini sada koristile sve prijašnje časti, sve znanje, sav ugled, sve bogatstvo? Neka materijalista lahkoumno prezire njegov grob, kršćaninu je on svet, jer krije ostanke tiela, koje će, kad bude vremenu kraj, opet sjediniti se s njegovom velikom dušom.

Ime Rauscherovo dugo će se na zemlji spominjati. Dok bude i jedne samo sirote, kojoj je on očinskom rukom otro suzu, ona će pripoviedati o velikoj dobroti njegova srca; dok bude jednoga samo svećenika, komu je on bio i poglavarom i ocem, on će biti svjedok njegovih i svećeničkih i pastirskih kriеposti. A kad otidu za njim svi, koji su bili sretni, s blizu ga poznavati, onda će Rauscherovo ime navieščati velebne crkve u Beču, kojih nebi bilo, da nije njega bilo. Kada pako vrieme, koje sve proždire, i te crkve, Rauscherove spomenike, izjede, onda će još njegovu uspomenu čuvati i hvalu navieščati spisi njegovi. Dok bude sviet mario za znanost, dotle će se spominjati i Rauscherovo ime. I tko bude čitao njegova djela, svjedočit će mu, da je bio prije svega pun žive vjere u Isusa i njegovu crkvu, za što je toj vjeri, toj crkvi posvetio sav svoj viek; svjedočit će mu zatim, da je bio neobično bistra i poletna duha tako, da ga nemože svatko u njegovu letu mišlju stizati, da je uz to i neizmjerno mnogo proštio i proučio, protegnuvši svoje učenje na razne struke čovječjega znanja. Već prije pol vieka došao je Rauscher na glas kano učen muž, kano oštar mislitelj. Taj glas steklo mu je njegovo djelo „Geschichte der christlichen Kirche“. 2 svezka. Rauscher je postao profesorom crkovne poviesti 1824 a već 1829. izišla je njegova poviest. A učen sviet dade tomu djelu svjedočanstvo, da je izvrstno. Od onda je minulo skoro petdeset godina, pak i danas još je Rauscherova poviest izvrstna. Da je Rauscher ostao još koju godinu na profesorskoj stolici, i da je svoju poviest, kako ju je započeo, i kraju dotjerao ili barem preko srednjega vieka preveo, to bi bila za bogoslovnu znanost velika dobit. Tko je proštio Rauscherovu poviest, posvjedočit će mu, da je solidan, precizan, jasan, ni preširok ni prekratak. On je svoju poviest crpao iz neposrednih vriela,

[1]) l. c. I. B. I. Th. Cap. 3. S. 62.

dočenje svake pojedine svoje pitomice.« »Mi imamo konfesionalnih preparandija . . . pravoslavnoga značaja; da li bi u smislu našega zakona mogle obstojati ili ne, nećemo za ovaj put razpravljati.«

Ta se gospoda igraju lahkoumno ne samo najnježnijimi interesi, nego se igraju vatrom. Sjećaju nas naime, nas katolike, nemilo, da neimamo po zakonu konfesionalnih pučkih škola, i dosljedno ni konfesionalnih preparandija, dočim pravoslavni imadu. Vele našim kandidaticam katolikinjam: Vi se odgajate u preparandiji, koja nosi karakter konfesionalno-katolički; za to nebiste smjele biti namještene na nijednoj javnoj pučkoj školi; konfesionalno-katoličkih pako neimate. Bojimo se, i jako se bojimo, da ćemo uz nove pedagoge tu oskudicu gorko oćutiti. Radili bismo sjegurno proti intenciji zakona i vlade, a valjda i proti mnienju razboritih i katoličkih rodoljuba, kad bismo išli povodom ovakova članka u »Napredku« dizat sve što je još vjerno katoličkoj vjeri, da odvažno i krepko traže strogo konfesionalno-katoličke škole: ali zar nemoramo barem pokazati na pogibelj, koja nam od ovakova duha novih pedagoga prieti? Našim štiocem nemoramo tumačiti, tko su »novi pedagogi.« Katolički je list imao proti učiteljem njihova duha jur dosta borbe. Oni, da se laglje sahrane od udaraca njim namienjenih, znali su vikati: da mi udaramo na čitavo učiteljstvo. Nismo udarali na naše učiteljstvo u obće, al se ljuto bojimo, da ćemo s vremenom imati neugodna posla s učiteljstvom, koje izadje izpod ruku novih pedagoga, ili bude pod njihovom rukom kano direktora, inspektora! Nedavno je vodja katolika njemačkih, Windhorst, u jednoj katoličkoj, školâ radi sazvanoj, skupštini rekao ovo: »Naši učitelji još nisu antiparohi i učitelji atheizma. Velikom većinom stoje još uz crkvu, te jim možemo još sada povjeriti obuku omladine. Ali kad ovi vriedni stari učitelji izumru, kad stare garde više nebude, tko nam jamči, da će budući biti onakovi, kakovi su sadašnji? Je li crkvi na seminare (učiteljske) ostavljen upliv, kakov je imala do sada? Je li nevidimo, da na seminarih podržavaju učitelje, koji vele da su starokatolici? Ima li crkva upliv na knjige, po kojih se na seminarih nauča?« — Neimamo li mi razloga isto tako govoriti, gledajući naše nove pedagoge? Doista valja nam biti na oprezu i oštro motriti, što biva! Napose ovaj list nebi ni malo razumio svoje zadaće, kad bi šutio gledajući i slušajući, kakovu bunu prave novi pedagogi ne samo u »Napredku,« nego i drugčije, da raztepu ovaj zavod, koji nam garantira religiozni odgoj učiteljaka.

Ali se oni pozivlju sveudilj na zakon, kano da po zakonu neima mjesta milosrdničkoj preparandiji. Vele, da u zakonu neima govora o privatnih preparandijah. Bilo, nebilo, to nam je svejedno glede milosrdničke preparandije, jerbo je ova javna, t. j. uživa pravo javnosti. Neuzdržava je doduše zemlja, no nigdje nestoji, da samo i jedino zemlja može i mora uzdržavati preparandiju. Kralj. zemaljska vlada stavila je pitanje milosrdnicam: je su li pripravne preparandiju uzdržati, prilagodivši se novim propisom? Odgovor bio je jestan, te je vladi zadovoljio, pa je usljed toga ona izjavila: da neima zaprieke »da preparandija nastavi svoje djelovanje na temelju novoga škol. zakona.« Po tom ta preparandija nosi javni karakter, kano i do sada; i zato može primati i prima kandidatice svih u zemlji priznanih vjeroizpoviedanja, i dakako izdavati jim javne svjedočbe.

Što buncaju protivnici, da se privatni zavodi u obće nemogu konformirati javnim propisom, to je upravo smiešno, čim takove zavode dopuštaju sva zakonodavstva, te im stavljaju propise, sjegurno ne s osvjedočenjem, da se tim propisom nemože zadovoljiti. Vele, da se takovi zavodi nastoje izticati »nekom posebnošću, i upravo s toga da nigdje neima toliko obsjene i sljeparije, koliko u privatnih zavodih.« Za taj komplimenat moći će jim se zahvaliti svi vlastnici i učitelji privatnih zavoda, i samo zakonodavstvo, koje tobože takovu sljepariju podupire.

No što se tiče zavodâ, koji su kod zagrebačkih milosrdnica, oni kako smo rekli, uživaju pravo javnosti. Njim za to napose prigovaraju novi pedagogi, jedno: da predstojnica nezna hrvatski, i da zakon nepozna nikakovih vrhovnih ravnatelja ni ravnateljica. — Na to jim odgovaramo: kad pojedinci, još više kad čitave zadruge stvaraju zavode na svoj trošak, da unutarnja uprava ni netreba ni nemože biti na vlas onako uredjena, kako je učevnih zavoda zemaljskih. U svem ipak što je bitno, ima se zadovoljiti javnim propisom, a da li je tako zbilja, to ima vidjeti vlada. Propisi u tom pogledu biahu gotovo isti i prije, koji su i sada, pak im je sa strane milosrdnica uviek zadovoljeno. Makar da prva predstojnica milosrdnicâ negovori hrvatski, ali nefali pod njom drugih predstojnica, koje neposredno rukovode pojedine zavode, i koje imaju svu kvalifikaciju za takove zakonom zahtievanu, ko što ima prva za ono, što od nje kano takove zakon ište. A to velimo napose glede preparandije, o kojoj je prepirka. Isto je tako neosnovan, no kamo li više griešan njihov drugi prigovor proti javnosti zavoda milosrdničkih: da nije ondje dosta zaštićena vjera inovjerkinja. Koliko su u tom nježne baš milosrdnice, to bismo mogli posvjedočiti svjedočanstvom jedne gospoje izraelićanke (da imademo zgode moliti ju za dozvolu,) koja je više svojih kćeri dala u odgoj milosrdnicam, te rekla da nije nikad ništa opazila nenježna za vjeru, nego usuprot jednakost u traktiranju pitomica, te su njezine kćeri bile u školi sveudilj odlikovane. Dok nije bila uredjena posebna škola za izraelićanke, kako je to, da su najradje upravo milosrdnicam pošiljali svoju djecu, da i sada ima u odgojilištu ne samo pravoslavnih i protestantkinja, nego i izraelićanka?! U preparandiji napose odgojene su do tri izraelićanke, jedna protestantkinja, i barem šestnaest pravoslavnih. Nikad nije bilo tužbe od roditelja, ni prigovora od oblasti; no to

nesmeta ništa ljude, koji da uzmognu klevetati, zatištu si oči pred bjelodanimi činjenicami.

Pošto su tako oklevetali milosrdnice, vele jim napokon: »ako opatice nemogu svojih škola urediti prema zahtjevom zakona, a one ih se neka odreknu, te svoje djelovanje pojačaju u bolnici — gdje su na svom mjestu.« Ovaj passus željeli bismo, da si pročita slav. poglavarstvo grada Zagreba, jer se tu negovori samo o preparandiji. Mi pako vidimo tu još nešta, naime onaj isti duh, koji je u Pruskoj izagnao sve redovnike i redovnice; samo je nekakov nenaravan obstanak ostavio milosrdnicam, no i tim samo u bolnici, izagnav jih iz škola i gojitbenih zavoda. Pa da mi hvalimo »nove pedagoge,« i da se nepotužimo, kad njihovi ljudi budu izašiljani za vladine komisare k milosrdnicam; kako bo će nepristrani i pravedni biti oni, koji po svom duhu netrpe milosrdnica u školi, pače koji jih izrikom van gone u svojem organu »Napredku«?!

3. Još nije kraja klevetam novih pedagoga, a našim štiocem sjegurno jurve nestaje strpljivosti, i nam takodjer. Zato još nešta sasvim na kratko. Vele milosrdnicam: »da iz drugoga zavoda otimlju pitomčad, da rade neplemenito i nekolegialno, da čine, čega nebi jamačno nijedno ravnateljstvo javnoga zavoda u nijednom slučaju i za nikakovu cienu učinilo, te da se što takova može samo od privatnih poduzetnika doživjeti.« A što je to za Boga? Odmah ćemo čuti, i još više se čuditi, videći kako pri tom novi pedagogi traktiraju visoku generalkomandu. Vele naime: »Mi neimamo ništa proti tomu, što si je krajiška vlada odabrala upravo opatičku preparandiju. De gustibus non est disputandum (! Zar sa svojimi vrstnici govorite o kruškah i jabukah?). Samo nam je žao, što je upravo demonstrativno postupala napram javnoj preparandiji, te pomagala kršiti obstojeće zakone i naredbe . . .« Je li moguće! javna, vrhovna zemaljska oblast da tako radi?! Jest, nastavljaju novi pedagogi: »naloživ, da učenica, koja se jur upisala bila u javnu preparandiju, i nekoliko dana u njoj probavila, mora preći u opatičku preparandiju proti §. 13. ustrojnoga štatuta za kr. preparandije, koji veli »da tečajem godine nije slobodno primati učenike u preparandiju. Školska godina počima 1. listopada« To je dakle ta strahota, za koju ne samo milosrdnice nego i visoka generalkomanda moraju slušati onolike uvrede!

Stvar se sbilja ima ovako. Već prije početka nove školske godine izdala je vis. generalkomanda zapovied, da njezine stipendistice ostanu i nadalje na onoj preparandiji, na kojoj su se do tada naobražavale, naime kod milosrdnica. Jednoj ipak stipendistici svidi se uzprkos onoj zapoviedi upisati se u novu zemaljsku preparandiju. Saznavši za to ona vis. oblast dade joj kazati, da gubiva stipendij, ako se onoj zapoviedi nepokori. Na što ona ode u milosrdničku preparandiju 9. listopada, no nebude upisana dok nije doniela odpustnicu od nove preparandije. Možemo još k tomu dodati, da je, kako nam se kaže, otac rečene djevojke činovnik kod generalkomande, i da su se novi pedagogi više nego je trebalo u tu stvar uplitali, pa sada da srditi rad neuspjeha bjesne.

Naši bi se štioci doista čudili, kad bi vis. generalkomanda dopustila, da se njezine stipendistice neobaziru na njezine naredbe. Ona mora svojim naredbam tražiti posluh. Pa to se nebi smjelo na žao dati nikomu, nekmo li pedagogom; a gle baš novi pedagogi bacaju za to na vis. generalkomandu nečuvenu pogrdu »da je pomagala kršiti obstojeće zakone i naredbe.« No ni milosrdnice nisu ni pošto imale odbiti stipendisticu visoke generalkomande: porad vis. generalkomande, koja je njihovoj preparandiji uviek ukazivala veliku naklonost i povjerenje; porad djevojke, da neizgubi stipendij; napokon je školska godina jedva bila počela, jer se djevojka jur 9. listopada kod njih prijavila. Pitali bismo nove pedagoge, šta bi oni i govorili i činili, da se bude onaj slučaj obratno dogodio: da je vis. generalkomanda svoje stipendistice dirigirala u novu preparandiju, a jednu njih da su milosrdnice pritegnule k sebi? — ali neka im je! Mi možemo uvjeriti naše štioce, da je visoka naša zemaljska vlada u jednom analognom slučaju s jednim svojim stipendistom sasvim onako radila, kako visoka generalkomanda, premda je bio dotični stipendista mnogo manje kriv, i dotični učevni zavod da je sasvim onako postupao kako milosrdnice, pače da je i mnogo dalje išao. Nitko mudar i pravedan neće u tom nalaziti nikakve povrede, nekmo li dizati buku i halabuku.

To su samo mogli novi pedagogi. Neka samo i nadalje tako nastave svoje »pedagogičko« djelovanje, pa se neka čude, za što skromne i čedne milosrdnice uživaju veće povjerenje glede ženskoga odgoja, nego li njihova ovakova »izmedju 1000 učitelja Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i vojne Krajine« izabrana veleučenost!

Novi pedagogi nemiruju.

Mi smo u br. 45. odbili jedovitu ali i jadnu navalu zagrebačkih novih pedagoga na žensku preparandiju kod milosrdnih sestara u Zagrebu, iztakli jim i njihove nespretnosti, da šta gorjega nerečemo, ali krivice jim nismo učinili nikakove. Sa svim tim oni nemiruju, već nam odgovaraju dugim članko pod neslanim i praznim naslovom: »Novi teologi proti novim pedagogom i dvie ženske preparandije u Zagrebu,« u kom opet neznamo, čemu bismo se više čudili, da li zlobi njihovoj ili nespretnosti. Na takove stvari nije skoro vriedno dalje se obazirati; učinit ćemo ipak još ovaj put, poglavito porad zavoda kojega neće da puste na miru.

Za onaj naš članak meću nas ta gospoda u »opoziciju« proti zakonu i vladi i narodu. Pri tom su toliko milostivi te kažu: »Mi nismo absolutni protivnici opozicije . . . ali opozicija treba da bude dostojna i muževna, bez strâsti i razdraženosti, da se vodi radi stvari, a ne radi osoba, da je namienjena obćoj koristi a ne vlastitom probitku, — i napokon da brani zajedničke interese, a ne monopol pojedinih ljudi i zavoda.« Reći ću jim najprije ne fino ali pravo: primite se za nos! jer baš Vi proti svemu tomu griešite; ili zar morda ta Vaša pravila imaju valjati samo za »opoziciju« a ne i za Vas »revnitelje zakonske«?! Tko traži monopol: Vi, koji hoćete da se milosrdnička preparandija dokine ili mi, koji Vas svjetujemo, kako ćete se bolje s ovom natjecati?! Ali da, ova gospoda, ili barem njihov pisac, kano da neimaju sviesti, da s protivnikom valja postupati takodjer pošteno. Jer evo što se usudjuju napisati, da smo mi u 45. br. udarili »ne samo po zakonu i preustrojstvu, već i po novo utemeljenoj zemaljskoj ženskoj preparandiji, navlastito po njezinu učiteljstvu, koje da ironično nazivljemo novimi pedagogi«!

Gdje se u onom našem članku i jednom makar riečju udara na zakon, ili na preustrojstvo? Tomu ondje neima ni sjene! Niti nove preparandije nismo nipošto napadali, kad smo rekli, da bi mogla pripraviti učiteljaka prpošna znanja, ali zapuštena srca »no za to da nevelimo nipošto da hoće, paće se nadamo da neće.« Mi takodjer odbijamo od sebe, da bismo napali na učiteljstvo, kano takovo; jer mi jim nismo kritizovali njihova učiteljevanja, nit smo glede njihova duha i smjera dokazivali, ili makar samo kazali da su morda nevjerci, kad smo rekli, da se uzdamo: da će na temelju religije Isusa Krsta naobraživati djevojke, te si tako s vremenom steći dosta povjerenja. Napokon i ovo smo rekli samo onim učiteljem, koje nazivljemo »novimi pedagogi«. Da li su to svi učitelji, toga neznamo, nit bismo se usudili tvrditi, ko što nebismo nipošto htjeli svih učitelja preparandijalnih odgovornimi učiniti za nedostojne spletke i još nedostojnije klevete, kojimi se »novi pedagogi« služe proti milosrdničkoj preparandiji. A upravo ove ružne kovarije, koje nisu u nikakovu savezu s učiteljskim zvanjem, nit trebaju bit u savezu s učiteljskimi osobami, držimo se zvanimi ukoriti. Ili zar će svi preparandijalni učitelji podpisati onakovo ruglo od pisanja i vriedjanja viših oblasti, kako se nahodi u članku »Rieč o provedbi školskoga zakona«?! Mi bismo jim, to tvrdeć uvredu nanieli, kamo li veću nego da jim n. pr. rečemo, da su svi odgovorni za ovu izreku novih pedagoga: da mi udaramo »ne samo na zakon, nego i — na preparandiju i učiteljstvo«! Uzorne doista stilistike,' — van da nevi pedagogi sebe dižu nad zakon po prilici ovakovom logikom: Zakon je porad nas, nismo mi porad zakona!

Na te ljude mi dakako udaramo, jer su to i previše zaslužili. Oni nam pako to, kako se vidi, vraćaju skroz neosnovanim potvaranjem. Netrebamo izticati svega, što su u tom pogledu smogli, ali barem još jedno nesmijemo propustiti. Vele nam: »prije nekoga vremena tko je više napadao krajišku vladu od »Kat. lista«, tko je pisao proti krajiškomu školstvu, proti petrinjskoj preparandiji i proti bezvjerskim molitvam itd.?« — Jest, korili smo više pojava u krajiškom školstvu, ali to još neznači »napadati krajišku vladu«, van ako će gospoda novi pedagogi reći, da mi ovo sada proti njim pišući, napadamo na kralj. zemaljsku vladu! Kako ćemo pako taksirati ovo, gdje nam vele: »samo je ta razlika izmedju nas i »Kat. lista,« da ga (baruna Mollinaryja) mi neprestajemo štovati ni onda, kad nam, po svoj prilici nehotice, krivo čini, — dočim ga on hvali samo onda, kad u prilog radi njemu i njegovoj strvari«? Gospodo! Je li Vi sada hvalite baruna Mollinaryja, kad velite, da Vam krivo čini? Vi velite samo: da ga neprestajete štovati. Što Vam onda daje pravo uztvrditi, da je »Kat. list,« kad bi mu se od onoga preuzv. gospodina zbilja šta i bilo učinilo na žao, za to prestao štovati ga, jer ga nije hvalio?! No mi nismo nikada jošte rekli: da »nam barun Mollinary krivo čini,« »nam ili našoj stvari,« kako no Vi sada velite za sebe: odkud Vam dakle i sjenka samo povoda govoriti, da smo ga mi ikad prestali štovati, makar da si nismo uzimali povoda hvaliti ga? Jer to vi govorite, stavljajuć onu svoju zlobnu »razliku.«

Ljudi, koji se usudiše toli očevidno klevetati na ovaj naš list, gdje moraju očekivati, da jim uredničtvo neće ostati dužno, zar je čudo, da su i drzovitiji naprama skromnim redovnicam? Mi, koji si držasmo za dužnost, bez svake njihove zamolbe, uzeti ih jedanput u obranu, valja da to činimo i ovaj put. Ženska preparandija kod milosrdnica jest poriekla crkvenoga. Uredio ju je ondje blagopokojni kardinal-nadbiskup Haulik. Ministarstvo Thunovo proglasilo ju je javnim učite-

ljištem još g. 1851. (ne kako je u br. 45. pogriešno naštampano 1856). Tako obstoji i danas služeći jednako i crkvi i državi (škola bo spadaše i sad spada pod jednu i drugu vlast). Što god govorili novi pedagogi, odgoj djevojaka za učiteljkę najnaravnije je i najbolje povjeriti ženskam religioznim i vještim. Takovo je osvjedočenje i našega pučanstva, koje se najbolje pokazuje tim, što i sada ne samo brižne majke nego i mudri otci, najradje povjeravaju svoje kćerke našim redovnicam. Pa to čine ne samo kršćani, nego takodjer izraelićani. To takovo povjerenje vriedja naše pedagoge; bilo bi nam za čudo, da nisu novi pedagogi.

Nesmijući dakako reći da napadaju od zavisti ili tja načelne mržnje, nastoje se kriti krinkom zakona, i viču, što jih grlo nosi, da je milosrdničkom preparandijom tobože povriedjen zakon. Nadaju se da će tim pobuniti, ako ne morda koga kod vis. zemaljske vlade, a to morda koga od narodnih zastupnika, pa ako i to ne, al svakako gdjekoga nevješta roditelja ili plahu djevojku. Viču naime, da toj preparandiji po zakonu neima obstanka, te će ju morati dokinuti; a kad bi joj i bilo obstanka, to da bi bilo samo kano preparandiji konfesionalnoj katoličkoj; ali u takovu da nemogu dolaziti djevojke drugih konfesija; pače i same katolikinje da neće imati od polazka nikakve koristi — jer neće moći biti namještene na nijednoj javnoj pučkoj školi, nego samo na privatnoj konfesije katoličke; t. j.: u Hrvatskoj nigdje! Tako se oni prodrznuše buniti najveće i najnježnije interese ne samo pojedinih roditelja i djevojaka, nego i katoličke crkve! A na kakovu temelju?

1. Vele: Toj preparandiji neima u zakonu temelja, jer zakon kaže (§. 75): »Zemlja podiže i uzdržava o svom trošku potrebiti broj mužkih i ženskih preparandija.« Pošto je pako vlada u ime zemlje podigla onoliko preparandija, koliko je prama našim okolnostim »potrebito,« to je sve što je preko toga suvišno, te neima razloga svomu obstanku ni po zakonu ni po naravi same stvari. Jer ako je jedna preparandija dovoljna za učitelje, to je sigurno dovoljna i za učiteljice, kojih ima i suviše.

Doista vele umna tumačenja! Ima jih i onako, koji bi od pučke škole hotjeli napraviti nekakvo pučko sveučilište; što neće sve biti tek preparandija?! Tu neima ni dvojbe da bi se imalo predavati medju svim ostalim takodjer državno pravo, narodna ekonomija itd. Pisac »Napredkova« članka usposobljuje se, kako je vidjeti, da predaje zakonoslovje i tumači zakone. No daleko će doći svojom umnom methodom. Jer ako ima učiteljica i suviše(!) to je u obće ženska preparandija »prama okolnostim« suvišna, te neima »razloga svomu obstanku ni po zakonu ni po naravi same stvari.« Pa da i uzmeš, da ima ovaj par učiteljaka doduše previše, ali da bi s vremenom ipak nastala oskudica, kad jih se nebi barem nekoliko svake godine pripravljalo: to ipak neima razloga podizanju i uzdržavanju nove zemaljske preparandije. Jer već obstoji odavna preparandija kod milosrdnica; ta je preparandija kadra i voljna zadovoljiti zakonskim propisom, (jer je to izjavila, a vlada prihvatila); učiteljaka ima zemlja i onako »suviše,« zadovoljava dakle obilno i preobilno potrebi: dosljedno novoj preparandiji kano nepotrebitoj »neima razloga obstanku ni po zakonu i po naravi same stvari.« Napokon ako je kakova stvar malo potrebna, pače bi reć nepotrebna, »ta učiteljaka ima i onako suviše«! onda je svakako za zemlju bolje, da može imati žensku preparandiju bez svoga troška nego da ju sama uzdržava: no takovu ima sbilja kod milosrdnica: dakle — novoj preparandiji na zemaljske troškove »neima razloga obstanku ni po zakonu ni po naravi same stvari.« Iztičem naročito »ni po zakonu«; jer zakon, koji u obće neće obstanka onomu što je suvišno, kako će htjeti zemlji jošte za to nametati troškove?! — To je sasvim pravilan izvod iz §. 75. po methodi novih tumača, te se oni vrlo umno kolju sami svojim nožem.

No što izriče onaj §. u istinu? Izriče: tko ima pravo i jest dužan uzdržavati preparandije, i koliko njih. Nisu dužne morda obćine, nego samo zemlja; a dužna je uzdržavati: jednu, dvie li? — Koliko je potrebito. Rieč »potrebit« svezana je sa subjektom »zemlja« i predikatom: »uzdržava o svom trošku,« našto nisu gledali naši novi tumači — što onda veli §. za ono, što je suvišno? Veli: da toga zemlja neuzdržava o svom trošku. A zar neveli §., da se ima to i dokinuti? — Veli, i neveli. Veli, ako se uzdržava zemaljskim troškom; neveli, ako se tako neuzdržava. Uzmimo dakle da je milosrdnička preparandija onako suvišna, kako joj hoće protivnici, ima li se na temelju §. 75. dokinuti? Ne — jer je zemlja neuzdržava.

Novi pedagogi nalaze takodjer, da neima milosrdničkoj preparandiji obstanka »po naravi same stvari,« jer da je suvišna »prema našim odnošajem i okolnostim.« To je ipak prekrupno! Suvišna je dakle ona preparandija, koja ima kamo li više učenica, nego li druga; ona, koja uživa podpuno povjerenje ne same katolika, nego i inovjeraca! Čudne sljepoće ili drzovitosti! Preparandija milosrdnička, ako »po odnošajih i okolnostih« postane sbilja suvišna, odmah će prestati; no dok su okolnosti i odnošaji, kakovi jesu: štujte barem roditelje i oblasti, koje milosrdnicam povjeravaju svoje kćerke i pitomice, kad već nećete da štujete milosrdnice!

2. Nadalje kažu protivnici: da »u zakonu neima ni govora o privatnih preparandijah;« ako se pako »i dopusti obstanak opatičke preparandije s pravom javnosti, da bi mogla imati jedino konfesionalni karakter, dakle katolički, a njezine kandidatice nebi se u buduće smjele namjestiti na nijednoj obćoj pučkoj školi, koja nenosi karaktera strogo konfesionalno-katoličkoga.« »Mi znamo posve pouzdano da u opatičkoj preparandiji ima i židovka i pravoslavnih . . . veoma se bojimo, da su opatice već po svom položaju kano redovnice u stanju bez svake pristranosti i predsude štititi vjersko osve-

a umio je, što je u različnih vrelih našao, liepo navrnuti u svoje korito, da mu pripoviedanje potokom teče. Da ga štilac može kontrolirati, svigdje imenuje vrelo, iz koga vadi. Danas je običaj mnogih, koji se imenuju učenjaci, barem trećinu svake strane napuniti navodi pisaca, neka se ljudi čude, koliko je taj učeni div knjiga progutao. Razumni ljudi znaju, što takovi navodi vriede, da se često navode djela, kojih pisac nije nikad u ruku imao, može biti ni vidio. Tim se znanosti nepomaže, nego se radja nepovjerenje u pisce i njihovo znanje. Takovih suvišnih navoda neima u poviesti Rauscherovoj. On navodi samo ono, za što je osvjedočen, da je štiocu potrebno znati, da se može osvjedočiti o istinitosti njegova pripoviedanja; inače pako nedrži nuždnim cielomu svietu govoriti, koliko je knjiga proštio ili vidio.

Nego Rauscheru nije bilo dano, sav viek provesti medju mladeži, kod knjige. Njega je valjalo više postaviti, da na dalje svietle njegove sjajne vlastitosti. Već 1832. pozvaše ga u Beč za ravnatelja orientalske akademije. 1849. posta biskupom u Gracu, a 1853. u Beču. Kako je on cielo to dugo vrieme nosio težko breme biskupskih dužnosti; kojim je sjajem okružio biskupske stolice, na kojih je sjedio, to će zabilježiti nepristrana poviest. Rauscher bijaše svigdje na svom mjestu, jedino mu se može spočitnuti njegovo političko držanje, ali to razsudjivati nije naša stvar.

S Rauscherom legao je u grob velik crkveni učitelj. Po svojoj dužnosti on je uvjek podizao svoj pastirski glas, kad je crkvi s koje god strane zaprietila pogibelj. Ako se je pojavila nova bludnja, on ju je odkrio i njezinu golotinju pokazao; ako se je htjelo silom pokoriti crkvu, on je u pamet dozivao kršćansku strpljivost, koja je tolikoput pobiedila nasilje; ako se je zalazilo s pravoga puta, a Isus je rekao, da je on „put istina i život," on je iz poviesti dokazivao, da taj put vodi u strašnu propast. U naše vrieme, gdje ustaje toliko krivih učitelja, tim su znamenitije rieči pravih učitelja. A Rauscher bijaše takov učitelj. Mnogim razmišljanjem, neprestanim učenjem, dugovjekim izkustvom, on si je pribavio znanja kako malo tko, a na svojem mjestu je bio dužan netajiti svojih misli, svoga znanja. On se je mlad posvetio istini, i istini je svega vieka služio. Sin uglednih i imućnih roditelja, imaše on, na bečkom sveučilištu izučeni pravnik, što ono vele, „liepu budućnost" pred sobom. I on se je zamislio u tu budućnost, za kojom sliedi druga prava vječna budućnost i pitao se je, da-li je vriedno iztrošiti sve svoje sile, dati sav svoj život, da na koncu života čemernim srcem prizna, da je sve bilo vanitas vanitatum et afflictio spiritus, da su sve njegove nade bili sapunski mjehurići, koji su se razpukli, istom što su svojom raznobojnom ljepotom sinuli? I on si je odgovorio, da je za njega mudrije sliediti onoga, koj je na kraju života radostno i pouzdano govorio: bonum certamen certavi . . . ideo reposita est mihi corona justitiae. Mjesto dakle da postane službenikom umrla čovjeka, posveti se službi onoga, koj će nekoć suditi sve, kano što je stvorio sve. U školi Isusovoj našavši ono, što mu je srce posve zadovoljilo, tražio je, miran i spokojan, sav svoj život istinu. Koji su uz Rauschera živjeli, svjedoče, da je sve do svoje zadnje bolesti imao svaki dan opredieljeno vrieme, kada se je zavukao u svoju knjižnicu i u knjige se zakopao. Skrajna samo lahkoumnost mogla bi prezirati rieči muža, koj je s izvanrednim umom sav svoj viek spajao izvanrednu marljivost, te nedajući mjesta strasti, mirno i hladno kako je mislio, onako i govorio. Na mrtačkom odru pokojnoga Rauschera vriedno je sjetiti se nekih njegovih u ovo naše vrieme znamenitih rieči *), neka nam one budu liepa baština po njem.

U naše vrieme poduzeše opet giganti umom ili ohološću boj proti nebu. Skinuti valja Boga, onoga staroga Boga, koj je svietu govorio preko Isusa, a njegovo mjesto neka ili ostane prazno, ili ga neka zauzme tko drugi. I požuriše se naravoslovci, da na njegovo mjesto postave atome ili prostor; požuriše se pravdoznanci, da božanskimi častmi izkite svoga kumira, državu; a bogovom od prosvietljenih filozofa obretenim ni broja se nezna. Pod plaštom slobode ruši pojedinac sve ograde, koje su na putu njegovoj razpušćenosti, te mahnit viče „neima Boga", nebi-li uglušio glas savjesti, koja mu gromovito kriči: „ludjak veli, da neima Boga." Pod istim plaštom proglasuju države, da se nedaju nikim u nikakve granice stezati, da su si same vrjelo i istine i pravice i sreće, da im netreba Boga. Sbog toga držao je vrhovni pastir stada Isusova svojom dužnošću odsuditi ovu tvrdnju: „korist države i napredak družtva zahtieva bezuvjetno, da se čovječje družtvo uredi i ravna bez nikakva obzira na religiju." Ovu odsudu razsvietljuje i opravdava kardinal Rauscher u glasovitoj svojoj okružnici od 28. Siečnja 1868. „Der Staat ohne Gott." **) Divnom oštroumnošću razmatra Rauscher s raznih strana modernu tvrdnju, da se država neima ozirati na religiju te ju imenuje ne samo b e z b o ž n o m nego i b e z u m n o m. Tko bi hotio urediti državu bez Boga, on bi gradio na piesku, njegova će se gradja prije ili poslje srušiti. Jer što je temelj zgradi, koja se imenuje država? Odgovara se, pravo, a „pravna država" jest obljubljeno geslo današnjega napredka. Neka nam se dopusti pitati dalje, a što je pravo? Nitko neće biti tako nezgrapan i tvrditi, da je sve ono pravo, na što se može drugi prisiliti, jer onda bi pravo i sila bili isti pojmovi, a razbojnik, dosti jak oplieniti putnika, imao bi pravo od njega zahtievati novce. Pravo, odgovara se dalje, mora biti uvjek spojeno s dužnošću, te se neda ni pomisliti pravo bez dužnosti. Ali pitajmo dalje, što je dužnost? Komuniste na primjer uče, da svi ljudi imaju jednako p r a v o na zemaljska dobra, dosljedno, da su bogatnici

*) Hirtenbriefe, Reden, Zuschriften von Joseph Othmar Kardinal Rauscher. Wien 1875. Neu Folge. Do sada izišla dva svezka.

**) Hirtenbriefe itd. sv. I. st. 438—486.

dužni, što posjeduju, razdieliti. Po tom nije više onaj tat, koj otima, nego onaj, koj posjeduje, dočim je otimač borac za pravo, za čovječanstvo. U Italiji moraše na korist jedinstva kriepost i grieh zamieniti svoja mjesta. Državni činovnik sročuje se s urotnici, izdaje tajne svoga gospodara, upotrebljuje povjerenu si vlast, da zakriljuje bunu. On je plemenit prijatelj domovine, jak prosvietljen duh, koj se je vinuo nad proste predsude. Ali ima i činovnika, koji ostaju vjerni svomu vladaru i zakonu, ima sudaca, koji dokazan zločin odsudjuju, ima vojnika, koji se nedaju na nevjeru zavesti: oni su kukavice, izdajice, ubojice svoga puka, vriedni da ih stigne osvetni mač. — Kano što neima prava bez dužnosti, tako neima dužnosti bez savjesti. Savjest je svjedok i sudac naših čina. Ako smo izpunili svoju dužnost, ona nam povladjuje; ako smo protivno učinili, ona nas kori. Sud savjesti jeka je suda božjega. Ona je metnuta u čovječje grudi, da svietli čovjeku na putu k njegovu cilju. Taj cilj je upriličiti se što više Bogu, stvorcu i uzorniku. Istina je, savjest se može pokvariti krivim naukom i zločestim žićem, ali tko izkvaruje savjest, izkvaruje ju na svoju i obćenitu nesreću. Ako dakle neima države bez prava, prava ne bez dužnosti, dužnosti bez savjesti, a savjesti ne bez Boga, nije-li bezumno, htjeli državu bez Boga uredjivati?

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Iz Zagreba (Crkve u gornjem gradu). Dopustite g. uredniče, da Vam i čitateljem „Katol. lista“ nešto pripoviedim o naših crkvah u gornjem gradu. Znadem, da će mnogi čitajući ovo i čuditi se i žalostiti; a bit će ih jamačno, koji će se i ljutiti, pa budući da neće moći ovoga oprovrći, korit će me sjegurno, da sam pišuć u novine pogriešio „in modo.“ Neka bude — ja ću taj priekor pregorjeti i zanj odgovarati; — a sada predjimo na stvar. — Crkvu sv. Katarine priznavaju svi za jednu od najljepših u Zagrebu. Crkva sagradjena u t. z. ježuitskom stilu i prostrana je i prijazna i akustična, a u njoj u obće nadješ liepa reda i čistoće. Kad se je ove godine akademička (i gimnazijalna) zgrada pregradjivala za sveučilište vidjesmo, da se je i oko akademičke crkve radilo, rušilo i popravljalo. Da vidimo što se je tuj učinilo. Porušili su ponajprije stari k crkvi dogradjeni ulaz na kor. Tomu neima prigovora; time bo je i crkva dobila nov prozor i više svjetla a pročelju se njezinu povratila prvobitna simetrija. Drago nam je takodjer, što su se sa kora odstranile one nespretne i u istinu suvišne klupe. — Porušila se je nadalje kapelica majke božje lauretanske. I tomu nemožemo prigovoriti, jerbo je s estetičkoga gledišta sbilja velik bio nesmisao onakovu kapelicu uz crkvu sagraditi. Ali se nemogu dosta načuditi mudrosti, koja je oltar iz kapelice premjestila u crkvu i to s lieve strane uz glavna vrata pod kor na tako tamno i za žrtvenik upravo nedostojno mjesto. Ostanci, koji su se našli u raki pod kapelicom, mogli su se prenesti u koju drugu raku — tá ima ih u crkvi dosta; a za mise zakladne, koje su se u kapelici služile, i koje će se sada i onako u crkvi odslužiti, mogao se je doista i drugi koj oltar u crkvi označiti, jer na onom iz kapelice mora sada svećenik, naročito u zimi, zdravlje svoje na kocku stavljati. — Treća je promjena u crkvi, što se je u njoj t. j. nad sakristijom priredio stan za poslužnika (sakristana). U čijoj se glavi ova sbilja ženijalna misao izlegla neznam. Nu kako je mogao naš kr zemaljski gradjevni ured ovu misao osvojiti, — kako je moglo upraviteljstvo akademičke crkve na to pristati, — kako su mogli i visoka zem. vlada i prečastni konzistorij sve to odobriti. — nemogu nikako dokučiti. Nad sakristijom bijaše prije liep, prostran kor (oratorium), u koji se je ulazilo iz general-komande, i kojim su se dosele služile gospodje i obitelji zapovjedajućih gjenerala. Sada su prozore u crkvu zazidali, a oratorij pretvorili u sobe, u koje sada vode izvana stube i to proste i gole stube, više od 3 hvata visoke, postavljene s one strane koja gleda prama sveučilištu i stranom takodjer prama trgu sv. Katarine. Nu sakristan hoće, da i jede; zato mu treba kuhinje; — pa eto pod crkvenim se krovom našlo mjesto i za kuhinju. Ali u ljudskom je stanu iza kuhinje drugo neko mjesto najvažnije; — pa gle! pod crkveni se je krov smjestio takodjer zahod. — U prilogu k br. 36. Katol. lista od god. 1874. „Nekoliko rieči o stolnoj crkvi zagrebačkoj“ čitam sliedeće (str. 4.): „Još jedna prikrpina imade na toj strani u iztočnom pravcu, o kojoj se nemože pisati, a da čovjeku krv u obraz nebrizne. Evo kako o tom svjetovnjak Heiss na str. 14. govori . . . . „An diesen (Raum) schliesst sich . . . . ein . . . in neuerer Zeit aufgeführter Bau, der eine Verlängerung der Sakristei bildet; ebenso ist der Raum zwischen den Strebepfeilern der nördlichen Seite des Chorabschlusses zugebaut, um zu — Aborten benützt zu werden. Es ist uns geradezu unbegreiflich wie noch in unseren Tagen solch eine Entwürdigung des Gotteshauses geduldet werden kann.“ Tako svjetovnjak, a što na to da svećenik rekne . . . . Ti su zahodi dakle u najbližjoj blizini onoga svetoga mjesta, na kom se sveta i neumrla žrtva golgotska . . . . prikazuje. Dakle ne samo u ime estetike nego i u ime presvetoga otajstva . . . . imamo moliti, da se toj nepristojnosti, koju bi skoro bogogrdjem nazvati mogli, čim prije kraj učini. Toga neima nigdje na svietu, a potrebi se naravnoj i inače doskočiti može.“ — Rad bih znao, što bi pisac ovoga članka i g. Drag. Heiss kazali, da im je vidjeti, što se je evo u akademičkoj crkvi učinilo. Doista divan-li je ukus naših gradjevnih i crkvenih organa! Ja mislim da se je za sakristana mogao ili pridržati dosadanji stan ili nov stan u blizini naći, ako u zgradi general-komande sbilja neima mjesta. Sada stanuje sakristan i sva njegova obitelj

tik presbiterija i velikoga žrtvenika; sva sreća, da sadanji sakristan neima malene djece, jer bi se drečanje (krasan „intermezzo“ za propovjedi) i u crkvu čulo. Staneš-li na ugao sveučilištne zgrade ili unidješ-li kroz nova vrata u dvorište, koje se sada u vrtić pretvara, liepo ti je gledati crkvu sv. Kate. Drvene i gole te stube sjećaju na kakav idiličan sjenik; a eno u kutu, u kom se stiče zid sakristije i zid crkveni (uz koji u crkvi stoji prvi pobočni oltar) visoka ciev nalik stupu a malo više malen prozorčić, koji ti kaže, čemu je ova ciev. A sada pomisli, da se je za tu pogrdu estetičnoga i religioznoga čuvstva potrošilo — kako čujem — dvie hiljade for. narodnoga novca. A što ako zahod nahudi zidu? Neće-li vremenom onaj kut izgledati po prilici onako, kao što iztočno-južna kula nadbiskupskoga dvora? —

Tako u filialu; — a sada pogledajmo malo i drugu crkvu u gornjem gradu, župnu crkvu sv. Marka. Župa je sv. Marka prva župa prvoga i glavnoga grada Hrvatske i Slavonije; ovoj župi jamačno dolikuje, da imade uzor-crkvu; ali kakova je ova crkva sada, to će svaki, koji u nju stupi kazati, da je ruglo od crkve, sramota našemu gradu a najpače onim, koji su pozvani i dužni za ovu se crkvu brinuti. Mnogo se je već govorilo i pisalo o restauraciji župne crkve sv. Marka, nu sve to zapinje, jerbo faktično neima novaca za restauraciju, kakova bi imala biti prama slogu crkve i kakovu svi želimo. Nu bilo glede restauracije kako mu drago, u župi a naročito u župnoj crkvi ima toliko nevaljana i ružna, što bi se malenim trudom i troškom odstraniti moglo i moralo, samo da je u dotičnika više smisla za to i volje. Spomenut ću samo nekoliko više ili manje skoro sablažnjivih nepodobština. Znademo, da crkva sv. Marka nije siromašna; zašto onda sve, štogod čovjek u ovoj crkvi vidi ili u ruke primi, pokazuje takovo siromaštvo, takovu golotinju, kakove jedva u najprostijoj seoskoj sbilja siromašnoj crkvici nadješ? Znademo da svaka crkva nemože biti sjajna, nu svaka može i mora da bude čista: a crkva je sv. Marka sva prašna, blatna, da upravo gnjusna. Kakova su razpela po žrtvenicih! Barem to nije stvar skupa, pa kad se jedno potare lasno ga je u Zagrebu zamieniti drugim. Svieća voštenica crkva sv. Marka malo troši, jerbo ih skoro nikada nevidiš; a oni komadići „Milli-kerzen“ svi nahero stojeći na prašnih već godine i godine neočišćenih svienćnjacih kano da te mole za milostinju. Kakovo je ruho crkveno! Poderano i zamazano. Na štolah, koje služe za sv. izpovied nepoznaješ više ni boje ni križa, a štole nemožeš poljubiti, toliko je na njoj masti i blata! Korporalia sva crna i zamazana. Purifikatorija i manutergija već sva od vina pocrnila i otrcana tako, da si gdjekoji misnik mora ruke brisati svojim žepnim rubcem! Na ciboriju je rubčić takav, kakova neima u žepu ni šostarski šegrt, jamačno nije već pet godina promienjen. Na sprovodih, koje naša družtva „za sjajne pogrebe“ tako liepo priredjuju, gledamo i župni kler sv. Marka, ali na njem crkveno odielo da nemože biti gorje; pa ipak su stranke plaćajuće štolu sigurno već davna ovo ruho izplatile. Kakove su misne knjige! Podrapane, zakrpane, nepodpune, gadne, da je Bogu plakati. Mise „de communi sanctorum“ „os justi“ „dilexisti“ itd. i mise „pro defunctis“ moraš, da znadeš na pamet, jerbo iz knjiga ih čitati nemožeš. Čilimi pred žrtvenici takovi su, da od njih dronjci vise, u koje se misniku noge zapliću. Paučina puni su kutovi; hostije su crne, kao da su od jačmenova brašna. Kakovo je vino! Kadšto kalno, ciknuto, izkvareno, pravi ocat. Pa kako se mjeri! na kapljice, kao kakav skupi ekstrakt iz apoteke. Kakovo je pjevanje! (Izuzimljem školsku misu, naručene requieme, i nedjeljnu misu u $10^1/_2$ s., kod koje pjevaju koraliste.) Dok je pokojni Banek bio orguljašem župne crkve sv. Marka, čuo si u njoj pjevanje prostije i gorje nego na selu. Sada neznam kako se pjeva. Na dušni dan o. g. došao sam u crkvu na svečanu misu. Neću da strogo sudim. „Requiem“ što ga je pjevao jedan mužki glas uz orgulje, ako i nije bio, kakova bi čovjek na taj dan u prvoj gradskoj župi glavnoga grada punim pravom očekivati mogao, bio je ipak pristojan. Nu onaj „libera“ poslje mise morade probuditi obći smieh. — Pa kraj takovih nepodobština da govorimo, da propoviedamo o uzvišenosti i krasoti katoličke liturgije! A ovaj „šlendrijan“ nije od danas, nego vlada već godine i godine, te se svatko svakim danom jošte sada o njem osvjedočiti može. Tko je tomu kriv? G. je župnik svojom štedljivošću župnoj crkvi liep novac privriedio, dohodci su crkveni dovoljni, da se u župnoj crkvi služba božja obavlja (netreba sjajno, ali) pristojno i kao što zahtievaju rubrike. A to mogu i župljani pravom tražiti. Novac (ne župnikov, jer za taj nas nije briga, njegova je svojina, već) crkveni ima se razborito trošiti na onu svrhu, kojoj je po naravi svojoj namienjen, a ta svrha jest pristojno barem uzdržavanje službe božje. Nu ako g. župnik nezna ili neće da znade što je (ne velimo sjaj, nego) pristojnost u službi božjoj — zar neimamo kanoničkih vizita, koje imadu upravo nadzirati te nastojati oko toga takodjer, da se božja služba obavlja kako valja? Sudeć po tom, o čem sam se u župnoj crkvi sv. Marka glavom uvjerio, kazati mi je, da se u ovoj crkvi kanonička vizita ili nikako ili veoma slabo vrši. Kad je već župna crkva posried grada takova, kakove su tek kapele sv. Roka i sv. Jurja i sv. Franje Žavera! Da te Bog sačuva u nje unići ili u njih misu čitati. Sve su zamazane, ruho od miševa izjedeno te na pol već prognilo.

Bože moj! čemu se damo preticati u tom od inovjeraca (Sr. crkvu pravoslavnih ili hram, židovski). A što ona: „Zelus domus Dei comedit me.“ Dixi.

Dr. Feliks Suk.

Pripomenak uredničtva. Mi hvalimo g. profesoru Suku za ovu njegovu iskrenu i otvorenu rieč, i želimo da bude s tim sretniji, nego-li ovo uredničtvo, kad je moralo iztaknuti ovaj ili onaj nedostatak koj udara svakomu u oči. Hvale bo i zahvale nismo dobili, a još smo

manje vidjeli uspjeha. Govorili smo vrlo riedko, i kako mislimo dosta nježno, neželeći za Boga vriedjati (jer bismo tako sami radili proti svojoj svrsi) nego samo oprezne učiniti one, kojih se tiče; ali koliko smo mogli do sada opaziti, badava. No vidi sviet, što je: vide dobri katolici i žale, vide i neprijatelji te se raduju, vide indiferentni te se ili čude ili smiju. Moguće je, da se pomoć s daleka i polagano sprema, ali mi za nju još neznamo; a težko je čekati ljudem i znanu pomoć, kad već krov nad glavom gori!

Izpod Kalnika. 19. o. mj. dospije mi u ruke od 10. o. „Napredak“ donoseći dopis: „pod Kalnikom svašta nova“, iz kojega se jasno opaža borba proti onim, kojim do borbe takove, kakovu taj člančić pobudjuje, nije stalo. Najprije bezimeni dopisnik spominje kako su jim mnogi prijatelji, a mnogi neprijatelji t. j. jalni; pak veli da nezna, s kojega su jim uzroka jalni. Da vidimo koliko se istini približuje rieč ova jal? U sjednici kod razporedjenja učiteljske plaće bivšoj 15. o. m. u sv. Petru na upros nazočne gg. prvi rieč podigne veleč. g. Vjekoslav Cverger predloživ Kalničku školu metnut u drugi plaćevni razred; istoga mnienja bijaše i veleč. g. župnik u Miholjcu za svoju školu. Veleč. g. Jalžić župnik u sv. Petru zagovaraše predlog presviet. g. barona Ljudevita Ožegovića i g. Dragana Fröhlicha, da se najme učitelju dade plaće 400 for. kao učiteljska plaća, a za orguljanje 200 for. Pitam ja sad: tko je od ove gg. župnika — proti kojim je isti dopis naperen — u onom smislu, u kojem je dopisnikov člančić pisan, pokazao svoj jal? ja ga nevidim. Da su gg. župnici htjeli svoj jal izkazati i jêdu si udovoljiti: mislim, da jim se je 15. o. u sv. Petru najzgodnija u tu svrhu pružila prilika. Dopisnik dalje veli: „Prvim Listopadom nastalo je doba za mnoge starovjerce čudnovato; okružnice preč. duhovnog stola neuvažavaju se, jer nukaju prvašnje ravnatelje, da budu mjestni školski nadzornici. Mnogi pače izkazuju svoj gnjev, gdje samo mogu.“ Koliko je meni poznato, okružnice se preč. duhovnoga stola uvažuju, jer su gg. župnici obćine ove primili na se breme mjestnoga školskoga nadzorničtva; a ne kako dopisnik absolutno nieče. Gdje se tuj izkazuje gnjev? Dopisnik za svoju stvar navadja primjer. Čujmo 'ga! „Kod školske zgrade u Miholjcu bilo je silna popravka, nu g. župnik nehtjede prodati ni jedne opeke, prem da ih je imao u zalihi.“ Kako to on zna, da jih ima u zalihi i da je neće trebati? Da je to od koga drugoga uztraženo bilo, a ne od popa: dopisnik sudim nebi ni rieči spomenuo. Ali čujte griešku strašnu i veliku! pop veli, da neda. Pak zašto je pop, ako neda?! — To mi se isto tako čini, kao da tko traži od mene moj kaput, da mu ga dadem, a ja bi mu rekao, da ga i sam potrebujem i zato ga imam, pak stoga da od toga neće išta biti; a ovaj na to da počme vikati: neda mi kaput svoj, a pop je! Tako se je jur i meni dogodilo tomu spodobno od jedne osobe — koju, mislim niesam dužan odkrit veleću: liep ste mi pop! je-li to za popa? je-li to po kršćanski? što joj najme niesam hotio dati — recimo kaput svoj.

Nadalje dopisnik pripovieda, kako se njeki jade što se nesmije u školsko vrieme orguljati. Neznam odkuda to on zna; dočim je meni vrlo dobro poznato, da od gg. župnika sjegurno dvojica — ako ne sva trojica — o tom niesu baš ništa spomenula, što bi ipak, kad bi i što bilo, barem pred menom bila kazala. Ja toga još niesam čuo; a od kuda zna g. dopisnik da je tako? neznam. — U Kalniku barem nije nitko što takova zahtievao. Tiem putem, mislim da nećemo nikamo doći napried: visokim držanjem glave i takovimi frazami neumjestnimi nepostigava se cilj, za kojim nam je u zajednici iti.

Josip Vurović, kapelan.

Viestnik.

Beč. Nadbiskup bečki kardinal Jos. Ot. Rauscher umro je prošle sriede 24. Studenoga u tri sata poslje podne, primivši prije s najvećom pobožnošću svete sakramente za umiruće. Narodjen je u Beču 6. Listopada 1797, te je proživio preko 78 godina. O njegovu biskupskom djelovanju govorimo na drugom mjestu. Sprovod visokoga pokojnika obavljen je na najsvečaniji način 27. Studenoga. I Njegovo Veličanstvo, car i kralj, počastio je uspomenu na svoga nekoć učitelja svojom na sprovodu prisutnošću. Sprovod je vodio nuncij papin, msgr. Jacobini praćen bečkim posvećenim biskupom Dr. Kutscherom, nadbiskupom mehitaristâ, biskupi Zwergerom, Rudigierom, Binderom i Haisom. Sprovodu su prisustvovali ministri, predsjednik i podpredsjednici gospodske kuće, predsjednik i podpredsjednik zastupničke kuće, gradski načelnik s viećnici i mnogi drugi odličnici. Pred crkvom čekali su nj. visosti nadvojvode: Karlo, Salvator, Friderik, Vilim, Leopold, Sigmund, Henrik, Rainer, zatim zbor generalâ i množina viših vojničkih častnika. A sav grad zaodjenuo se je u tugu, u mukloj žalosti tugujuć nad smrću tolikoga muža. — Oporuka kardinala Rauschera vriedan je zaključak njegova života. Ona glasi:

Kolikogod molim svemogućega Gospodara života, da mi dade vremena i snage, da zvanju svome na zemlji podpuno zadovoljim, to ipak iz svega srca prosim, da u ono vrieme, na onom mjestu i onako umrem, kako bi to bilo na njegovu slavu; samo mi daj Gospodin milost, da svoje griehe podpuno spoznam, savršeno pokajem i sasvim ih po njegovoj volji izpoviedim. Glede imetka, koj ću ostaviti, ako medjutim nenastanu druge nepredvidjene okolnosti, odredjujem ovako:

Glavnim baštinikom imenuje dječačko sjemenište, od njega utemeljeno, želeći da se u njem ustroji i gimnazij. Nadbiskupiji bečkoj ostavlja svoju knjižnicu, sve slike, pokućtvo, kola i konje, svu stolnu spremu i sve dragocienosti. Samo što tri prsna križa ostavlja Kutschkeru, Angereru i Kornheislu, jedan zlatni kalež kan. Columbusu, jedan dragocjeni prsten Ransaueru, i 3000 for. obredniku Kaindlu. Bratu svomu ostavlja doživotno uživanje od 40 akcija, i svojoj nevjesti od 20.000 for. založnica narodne banke; svojemu poslužničtvu doživotnu pensiju.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 49.] U Četvrtak, 9. Prosinca 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Crte iz pastorala.

Od Dr. Martina Stiglića.

II.

Duhovni pastiri dužni su misiti za puk.

Duhovni pastiri dužni su po božjem zakonu[1]) plod sv. mise namieniti svomu vjernomu puku[2]), pak bili još siromašniji ili imali još manju plaću, jerbo to ne moraju sbog plaće, već radi službe (ratione officii)[3]). Nego se pita:

1. Tko je sve dužan misiti za puk? Benedikt XIV.[4]) i Pio IX.[5]) kažu, da su to dužni svi oni, koji upravo (actu) vrše duhovno pastirstvo. Takovi su (jure divino) redoviti biskupi[6]) i (jure ecclesiastico) župnici te svi oni, koji su župnikom jednaki, kano izloženi kurati, vikari, upravitelji župa doživotni (perpetui) ili vremeniti (ad tempus constituti)[7]), bili oni svećenici svjetski (sacerdotes saeculares) ili redovnici (regulares), pastirovali za vrieme izpražnjene župe ili zastupali bolestna ili kako god zapriečena župnika (kurata), ili obavljali duhovnu pastvu u ime samostana, kapitula, družbe itd., kojim nadleži tako zvana cura habitualis[8]), ili pod kakvim god imenom samostalno upravljali župom iliti občinom, kojoj su prvi i neposredno dužni podieljivati sv. sakramente, koji mogu vjenčati bez ikakva odredjaja (delegatio), i kojoj ni jedan drugi ne namienjuje sv. misu[1]), pak makar i ne imali nadarbine (beneficium) u strogom smislu[2]). Vojnički svećenici su to samo onda dužni, ako su pravi vojnički župnici[3]), inače ne.

Po tom nisu dužni misiti za puk: *a*) duhovni pomoćnici, jerbo ne imaju svoga puka, niti neodvisno bez župnika vrše duhovno pastirstvo[4]), osim ako su skroz jednaki župnikom te jedan za drugoga u strogom smislu i jednakimi pravi vrše duhovnu pastvu (curam animarum habituariam in solidum aeque ac parochi gerentes)[5]). U tom su slučaju dužni per turnum sa župnikom namienjivati sv. misu puku[6]).

b) Tako zvani parochi habituales, kano n. p. predstojnici samostanâ, kojim nadleži duhovna pastva crkve, nu imadu ondje svoga zamjenika[7]), osim ako je navada, da i oni namienjuju; nego u ovom slučaju nije to dužan njihov zamjenik[8]).

c) Kaptolski vikar[9]), apostolski vikar i njegovi pomoćnici[10]), generalni vikar, misionari dok su u misijskih postajah i župe nisu kanonički utemeljene[11]), duhov-

[1]) „Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre etc." Conc. Trid. sess. 23. cap. 1. de ref. Tarquini Act. ap. Sedis Vol. I. pag. 392. —

[2]) Urban VIII. Const. „Universa per orbem" 22. Pros. 1642.

[3]) Benedikt XIV. Const. „Cum semper" §. 5. 19. Kolov. 1744. S. C. C. 30. Kolov. 1698; 14. Velj. 1699; 8. Velj. 1726.; 20. Ožuj. 1790. — [4]) Ondje. —

[5]) Const. „Amantissimi Redemptoris" 3. Svib. 1858. —

[6]) Biskupi čim nastupe biskupsku stolicu, dužni su misiti za svoje biskupljane S. C. C. 12. Stud. 1831. —

[7]) Bened. XIV. ondje.

[8]) Bened. XIV. ondje §. 4, 8, 9, 10. —

[1]) S. C. C. 1779. —

[2]) S. C. C. 19. Trav. 1834. —

[3]) Moy, Archiv für das Katholische Kirchenrecht. V. 285.

[4]) S. C. C. 17. Pros. 1803.; 9. Pros. 1865.; S. R. C. 14. Lip. 1845. —

[5]) S. C. C. 27. Ruj. 1847. —

[6]) S. C. C. 30. Stud. 1762.; 14. Trav. 1804.

[7]) S. C. C. 12. Sieč. 1774.; 7. Svib. 1808. —

[8]) S. C. C. 16. Pros 1820. —

[9]) S. R. C. 12. Stud. 1831.

[10]) S. C. de propag. fide 5. Velj. 1803. —

[11]) S. C. de propag. fide 28. Sieč. 1780.; 23. Ožuj. 1863.

nici duvnâ[1]), bolnica, kazniona i drugih ovakvih kuća[2]).

Pitanje, da-li su glavari redova kano: generali, državnici, čuvari, priori dužni podčinjenim si namienjivati plod sv. mise, bilo je dva puta predloženo sv. sboru sabora tridentskoga, nu oba puta ostalo je neriešeno[3]).

Broji-li župa puno ili malo vjernika, jednaka je dužnost za ove misiti. Ne stane-li skroz vjernika, tada prestane i dužnost misiti za puk, koga ne ima[4])

Imade-li župnik dvie župe aeque principaliter ili subjective sdružene, tada, ako je ovlašćen, da smije dva puta na dan misiti, za svaku župu dužan je sam misiti[5]) i pod nikakovom izlikom (sub nullo praetextu) plaću za drugu misu uzeti[6]). Nego mu može biskup dopustiti, da uzme primjerenu nagradu za trud[7]). Ne ima-li župnik oblasti dva puta misiti, tada mora platiti svećeniku, koji u drugoj župi misi, da puku ove namieni sv. misu[8]), osim ako je ovlašćen, da za ovu drugu župu smije i sam u tjednu misiti. To isto valja i za biskupa, ako osim biskupije upravlja župom, kako to biva u misijah[9]). Je-li župnik ujedno i kanonik, te kano takav dužan služiti konventualnu misu, tada ima naći svećenika, koj će mu uz dotičnu pristojbu misiti za puk[10]), osim ako je u kaptolu ustanova ili običaj, da kanonici per turnum namienjuju sv. misu puku, što valja poimence ondje, gdje je kaptolska crkva ujedno i župna, a tim više, gdje je tako zvani capitulum curatum

Jesu-li dvie župe sdružene unione plenaria et exstinctiva, tada, jer je samo jedna župa, nije župnik dužan više nego samo jednu misu za puk služiti. Tako isto, ako se u kojoj župi u jedan isti dan u dvih crkvah (župnoj i područnoj) vrši svečana služba božja, dosta je, da se puku namieni plod jedne sv. mise i to u župnoj crkvi[11]). Je-li pako župa razdieljena u dvie ili tri župe, tako da župnici neodvisno jedan od drugoga vrše duhovnu pastvu, svaki je dužan za svoje vjernike misiti.

[1]) S. R. C. 7. Pros. 1844. —
[2]) S. C. C. 2. Lip. 1860.
[3]) Tarquini, Act. ap. Sedis. I. 399. —
[4]) S. C. C. 17. Svib. 1806.
[5]) S. R. C. 7. Ruj. 1850. —
[6]) S. C. C. 25 Ruj. 1858. —
[7]) S. C. C. in Trevir. 23. Ožuj. 1861. —
[8]) S. S. C. C. in Camer. 25. Ruj. 1858.; in Salamantin. 22. Velj. 1862. —
[9]) S. C. de propag. fide 23. Ožuj. 1863. —
[10]) S. C. C. 31. Ožuj. 1708.; 19. Kolov. 1713.: 39. Sieč. 1718. Bened. XIV. Const. „Cum semper“ §. 17.
[11]) S. R. C. 14. Lip. 1845. —

U stolnih i sbornih crkvah, ako su ujedno i župne, moraju se dvie sv. mise ovako namieniti: jedna za puk, a druga za dobročinitelje[1]).

Na Božić dosta je jednu sv. misu namieniti puku.

2. Kad je dužnost misiti za puk? Nekad se je učilo, da su župnici dužni misiti za puk, kad god služe sv. misu, ili ako su bogati svaki dan[2]). Urban VIII. u konstituciji „Universa per orbem“ kaže, da su dužni sve nedjelje i zapovjedane blagdane. To isto ponove Inocencij XII.[3]) i Benedikt XIV.[4]) Nego s vremenom je mnogo blagdana ukinuto, što Benediktom XIII., što Benediktom XIV. a što Pijem VII. Počelo se dakle dvojiti, da-li je dužnost i u one ukinute blagdane misiti za puk. Poslje kako je sv. sbor sabora tridentskoga[5]) i sv. penitenciarija to više puta izrekla, Pio IX. jednom za uviek svim takovim dvojbam učini kraj, naloživ svim župnikom i ostalim, koji actu vrše duhovno pastirstvo, da mise za puk sve nedjelje i zapovjedane blagdane neukinute i ukinute; i ako su preneseni na nedjelju, na sam onaj dan s koga su prenešeni radi blagdana, a u nedjelju radi

[1]) Bened. XIV. de sacrif. Missae. Sect. II. 57—60 inclus. Kanonici stolnih i sbornih crkava dužni su pod smrtni grieh svaki dan pjevati konventualnu misu i namieniti dobročiniteljem u obće. Bened. XIV. Const. „Cum semper.“ Tako odgovori i Leon XII. kaptolu Cenomaneaskomu; srav. Bouvier, de quarto decalogi praecepto; sv. Alf. 6. 314. Razlog tomu navadja sv. sbor sabora tridentskoga: „Canonici Cathedralium et Collegiatarum accipiunt fructus suorum Canonicatuum sub onere inserviendi ecclesiae in celebratione divinorum officiorum; quae celebratio non importat solum horas canonicas, sed etiam missam conventualem. tamquam praecipuam partem et proinde ad applicationem ejusdem missae conventualis tenentur, pro illis, ex quorum dispositionibus distributiones et emolumenta percipiunt.“ S. C. C. 17. Ožuj. i 19. Lip. 1714. One pako dane, u koje su obvezani služiti dvie ili tri konventualne mise, drugu i odnosno treću dužni su samo onda namieniti dobročiniteljem, ako je u njih takva navada. Bened. XIV ondje §. 20. i 22. Samo sbor sv. sabora može kanonike toga tereta riešiti, da naime ne moraju svaki dan služiti konventualnu misu, ili da ju amo nedjeljom i blagdanom namiene dobročiniteljem, ako su tako siromašni, da trebaju misnih stipendija, da mogu živiti. Bened. XIV. u spomenutoj konstituciji „Cum semper.“ Redovnici (regulares) nisu nikakvim obćenitim zakonom obvezani na konventualnu misu. Po tom su ju samo oni dužni služiti (pjevanu ili tihu) i namieniti dobročiniteljem, koji su na to obvezani posebnim pravilom svoga reda, ili je u njih takva navada. Cavalieri Opp. omn. liturg. tom. 3. dec. 30. .
[2]) Srav. Montazo, de causis piis lib. 2. cap. 4. —
[3]) Breve „Nuper“ 24. Trav. 1697. —
[4]) Cons. „Cum semper. —
[5]) 28. Ožuj. 1801; 10. Ruj. 1818; 18. Svib. i 27. Kol. 1824; 24. Lip. 1841; 9. Lip. 1848. i 7. Pros. 1849.

nedjelje[1]), osim ako je sva svečanost in choro et foro prenešena[2]). Je-li pako blagdan samo pro choro prenešen n. p. blagoviest b. d. M. kad pada u veliki četvrtak, tada se ima namieniti plod sv. mise puku na sam blagdan, a ne kad se svečanost drži u koru. Dužan je dakle duhovni pastir misiti za puk sve nedjelje i zapovjedane blagdane, kamo spadaju blagdani zavjetnika kraljestva i mjesta; izviše sve ukinute blagdane, prem u ove puk nije dužan slušati sv. misu, a to za to, jerbo dužnost misiti za puk je različita od dužnosti poslušati sv. misu. Ona je bo naložena Bogom, a ova crkvom, i ako kada crkva od ove svoje vjernike rieši, ne sliedi, da su time riešeni i župnici tereta namienjivati plod sv mise puku, prem može crkva ovoga i njih riešiti nekoje dane, jerbo Isus nije odredio, kad imadu duhovni pastiri misiti za puk, već je ostavio to crkvi da odredi[3]). Nadalje, ako su župnici dužni plod sv. mise namienjivat vjernikom sbog njihovih duševnih i tjelesnih potreboća, to su ovih uviek iste potreboće, niti su dan danas manje, nego bijahu prije ukinutih blagdana. Jesu pako u nas ukinuti ovi blagdani: sv. Matije apost., sv. Josipa zaručnika b. d. M., uzkrsni i duhovski utorak, sv. Filipa i Jakova apost., našašća sv. križa, narodjenja sv. Ivana krstit., sv. Jakova apost., sv. Ane matere b. d. M., sv. Lavrencija muč., sv. Bartolomeja apost., sv. Mateja apost. i evang., sv. Mihaela arhangjela, sv. Simeona i Jude Tadeja apost., sv. Andrije apost., sv. Tome apost., sv. Ivana apost. i evangj., nevine dječice i sv. Silvestra pape. Padne-li slučajno koj blagdan na nedjelju, po sebi se razumije, da se jednom misom zadovoljava oboj dužnosti.

Sve dakle nedjelje i blagdane (neukinute i ukinute) dužan je župnik misiti za puk, i to samo na ove dane, pak makar još veće dohodke imao[4]), a tako isto i biskup[5]), prem nekoji hoće, da on to mora češće. A dužan je župnik na ove dane misiti za puk, pak makar i biskup ujedno misio u njegovoj crkvi[1]). Dužan je to pako u p r a v n a o v e d a n e, a ne na druge n. p. u tjednu bez papinske dozvole[2]) Sv. sbor sabora tridentskoga odbacio je svaku protivnu navadu[3]). Tako ne smije n. p. župnik u nedjelju ili blagdan misiti pogrebnu misu, a u tjednu za puk[4]) Je-li gdje utemeljena mrtvačka godišnjica (anniversarium de requiem) n. p. na dan sv. Matije ap. ili sv. Mihaela arhan. (dup. II. cl.) ovu župnik ne smije služiti s dvostrukog gledišta: 1. jerbo su takove godišnjice u ove dane zabranjene[5]), a 2. jerbo je dužan misiti za puk. Je-li je pako godišnjica utemeljena n. p. na dan sv. Ane, matere b. d. M. (dupl. maj.), ni tada je župnik ne smije služiti, prem je inače na taj dan dopuštena, jerbo je obvezan misiti za puk, ova pako zapovied strožije veže od prve. Nu u prvom i drugom slučaju može godišnjicu služiti na bližnji slobodni dan prije ili kašnje. U župah, gdje je samo jedan svećenik, ne smiju se utemeljivati godišnjice de requiem na ukinute blagdane, pak makar to bilo inače dopušteno n. p. na dan sv. Ane, i župnik bio riešen tereta ove blagdane misiti za puk, jerbo crkva hoće, da se misa, koja se namienjuje puku ili bi se imala namieniti, služi obredom, kano da ovi blagdani ne bi bili ukinuti[6]). Nego može biskup dopustiti s i r o m a š n i m ž u p n i k o m, koji tako reći skoro od same misne plaće živit moraju, da u blagdan mise za plaću a u tjednu za puk[7]). Gdje pako osobite okolnosti zahtievaju, da se ovaj zakon još blaže uzme, tu nitko ništa ne može preinačit, nego sam sv. otac papa[8]), koj sve u tom pogledu uprose predaje sv. sboru sabora, osim onih, koji dolaze iz zemalja, stojećih pod upravom sbora za razplodjenje vjere. Nije-li tko bona ili mala fide misio za puk kad je morao, dužan je nadomjestiti toliko sv. misa koliko ih je propustio; nu ako takav imade dovoljnih razloga, može moliti oprost od sv. rimske stolice. Želi li tko, da u buduće bude toga tereta na ukinute blagdane riešen, može se kroz ordinarijat, navedši razloge,

[1]) „Amantissimi Redemptoris . . . Hisce litteris decernimus, parochos aliosque omnes animarum curam actu gerentes s. Missae sacrificium pro populo sibi commisso celebrare et applicare debere tum omnibus dominicis aliisque diebus, qui ex praecepto adhuc observantur, tum *illis etiam, qui ex hujus ap. Sedis indulgentia ex dierum de praecepto festorum numero sublati ac translati sunt*, quemadmodum ipsi animarum curatores debebant, dum memorata Urbani VIII. constitutio in pleno suo robore vigebat, antequam festivi de praecepto dies imminuerentur et transferrentur.“ Pio IX. 3. Svib. 1858.

[2]) Gassner I. 899. — [3]) Srav. Scavini I. 689.

[4]) S. C. C. 8. Veljače 1716. Bened. XIV. Const. „Cum semper.“ Lucius Ferrarius, Bibliotheca canonica. Verb. Missae Sacrificium, art. 3. — [5]) Sv. Alf. 6. 326. —

[1]) S. C. C. 24. Kol. 1867. — [2]) S. C. C. 26. Sieč. 1771. i 30. Ožuj. 1867. — [3]) In Mechlinien. 25. Ruj. 1847. — [4]) „An parochi in dominicis, aliisque festis diebus praesente cadavere possint celebrare missam pro defuncto et in alium diem transferre missam pro populo applicandam in casu? et quatenus negative: An saltem applicationi missae pro populo supplere possint per alium sacerdotem in casu? S. C. C. 26. Jan. 1771. respondit: Ad primum et secundum n e g a t i v e.“ — [5]) S. R C. 13. Ruj. 1704. — [6]) Gassner I. 901. [7]) Bened. XIV. Const. „Cum semper“ §. 8.; Pio IX. Const. „Amantissimi Redemptoris.“; Instr. pastor. Eystettensis 16. — [8]) Pio IX. ondje §. Dum autem.

*

poimence pako naznačiv slabe dohodke, obratiti s molbom na sv. sbor sabora odnosno na sbor za razplodjenje vjere[1]). Nekoji biskupi dobili su vlast od sv. rimske stolice, da smiju dopustiti župnikom na ukinute blagdane misiti pogrebnu misu, kad za ovu ne mogu naći drugoga svećenika, uz uvjet ipak, da na prvi sliedeći dan mise za puk, koj dan imadu prije naviestit puku[2]).

3. Mora-li župnik glavom misiti za puk, ili može-li tu dužnost prenesti na drugoga? Dužnost misiti za puk nadleži župniku kano takovu, tako da joj ne može po drugom zadovoljiti, ako nije zakonito zapriečen. To je njegov osobni teret (onus personale). Izrekao je tako više puta i sbor za sv. obrede[3]) i sbor sabora tridentskoga, koj je protivnu navadu zabacio[4]). A uči tako i sv. Alfonso Liguori[5]).

Nego što onda, ako duhovni pomoćnik služi veliku župničku misu, a župnik malu? Usljed odluke sv. sbora sabora, i tada je župnik dužan sam misiti za puk[6]). Što pako ako je župnik zakonito zapriečen n. p. bolešću ili odsutnošću, da ne može misiti, ili barem ne u svojoj crkvi Ako ne može misiti, tada ima najmiti drugoga svećenika, koj će mu misiti za puk, a to za to, jerbo je dužnost misiti za puk skopčana s nadarbinom (onus reale[1]). Je-li pako župnik odsutan, tada može il sam za puk misiti gdje se nalazi, il naložiti to uz dotičnu plaću svećeniku, koga je i onako dužan najmiti, da župljanom nedjeljom i blagdanom misi, rieč božju propovieda i župničke poslove obavlja. Nije-li toga učinio, tada mora sam, čim mu prije bude moguće toliko sv. misa za puk odčitati, koliko ih je zanemario[2]). Nu po našem mnienju u navedenom slučaju bolje je, da se ona misa namieni puku, koju ovaj sluša.

Zakonite zapreke, sbog kojih može, dotično mora, župnik odrediti drugoga svećenika, da mjesto njega za puk misi jesu: 1. težka bolest; 2. dopuštena odsutnost[3]); 3. ljubav kršćanska, prieka nužda, posluh napram biskupu, očevista korist crkve ili države[4]); 4. dužnost služiti konventualnu misu[5]); 5. ako upravlja dvjema župama, a ne ima oblasti da smije dva puta na dan misiti.

4. Gdje i kako se ima miti za puk? Župnik, ako nije odsutan, dužan je misiti za puk u svojoj župnoj crkvi, ili u onoj svoje župe,

---

[1]) Pio IX. Const. „Amantissimi Redemptoris“ i S. C. C. 20. Lip. 1859. Tako je sv. sbor sabora 27. Siečnja 1868. župnike biskupije senjske i modruške sbog slabe obskrbe za sedam godina (per septennium proximum tantum) oprostio dužnosti misiti za puk na ukinute blagdane, ako im medjutim ne bude povećana plaća. Za ono pako, što tko nije do onda na ovakove blagdane misio, bijaše svakomu jedna sv. misa naložena. Po tom su župnici senjske biskupije dužni opet na ukinute blagdane misiti za puk, i to počam od 1. Siečnja 1872, jerbo od tada im je previšnjim riešenjem od 8. Lipnja 1871. povećana plaća na godišnjih 500 fr.; to isto dužni su i župnici modruške biskupije, počam od Veljača 1875, ako im nije oprost obnovljen, jerbo je prvi iztekao 27. Sieč. t. g. [2]) Srav. Amberger II. 299. — [3]) „In casu verae necessitatis et dummodo fuerit ex causa canonica.“ S. R. C. 11. Ož. 1843; 27. Velj. 1847. — [4]) „Accedente juxta et legitima causa.“ S. C. C. 22. Srp. 1848. „Quid censeri debeat de consuetudine, vi cujus parochus diebus dominicis et festis missam privatam pro pio aliquo benefactore applicat, et nullo legitimo impedimento detentus onus celebrandi missam pro populo in alium sacerdotem transfert? S. C. C. in causa Mechlinien. 15. Sep. 1847. respondit: Consuetudinem, de qua agitur non esse attendendam.“ [5]) „Si potest celebrare per se ipsum, nequit celebrare per alium.“ Theol. moral. l. 6. n. 326.

[6]) „In dioecesibus Sabaudiae opportunum visum est, ut illa missa diebus dominicis et festivis applicetur pro populo, cui populus ipse adstare consuevit et idcirco haec applicatio fit a Vicario, quando is alternative missam parochialem celebrat. Hinc quaeritur: 1. An ejusmodi usus servari et retineri possit? 2. Utrum applicatio fieri semper debeat a parocho etiam privatim celebrante? S. C. C. 20. Decembris 1864. respondit ad 1. Negative, ad 2. Affirmative juxta alias decreta. Srav. Act. ap. Sedis Vol. IV. pag. 44. —

[1]) S. C. C. 11. Svib. 1770; 26. Sieč. 1771; 18. Srp. 1789; 11. Ožuj 1843; 25. Ruj. 1847. „An parochi missam pro populo offere debeant si legitima causa non impendiantur; an vero per alium huic muneri satisfacere possint? S. C. C. 30. Martii respondit: Affirmative ad partem primam; Negative ad secundam. excepto casu verae necessitatis et concurrente causa canonica. Srav. takodjer Gury II. 363.

[2]) Dub. I. „An parrochus die festo a sua paroecia absens satisfaciat suae obligationi missam celebrando pro populo in loco uni degit, seu potius teneatur substituere alium, qui missam pro populo dicat in propria ecclesia? Et quatenus negative ad secundam partem. II. An teneatur missam applicare pro populo in loco ubi degit, seu potius ad parochiam rediens teneatur applicare in propria ecclesia? III An parochus morbi causa legitime impeditus ne missam celebret. teneatur post recuperatam sanitatem tot missas applicare pro populo, quot durante morbo omisit, sive in casu, quo nec per se nec per alium celebrare poterat sine gravi incommodo, sive in casu, quo poterat per alium, sed ex aliquo vano timore vel negligentia non curavit vel non obtinuit, ut alius pro se celebraret? S. C. C 14. Decembris 1872. causa cognita censuit respondere ad dubia: Parochum die festo a sua parochia legitime absentem satisfacere suae obligationi missam applicando pro populo suo in loco, ubi degit, dummodo ad necessariam populi commoditatem alius sacerdos in ecclesia parochiali celebret et verbum Dei explicet. Parochum vero utcumque legitime impeditum ne missam celebret, teneri eam die festo per alium celebrari et applicari facere pro populo in ecclesia parochiali, quodsi ita factum non fuerit, quamprimum poterit, missam pro populo applicare debet.“ Srav. Act. ap. Sedis Vol. VII. pag. 191. — [3]) S. C. C. 11. Svib. 1770. — [5]) Inst. past. Eystet 16. — [4]) Bened. XIV. Const. „Cum semper“ §. 17. S. C. C. 11. Svib. 1770. 14. Kol. 1877.

gdje je puk sabran, a ne u drugoj, kakva god bila protivna navada[1]). Župnik, koji u tudjoj crkvi pred tudjimi župljani misi, ne zadovoljava svojoj dužnosti[2]). Može pako u tudjoj crkvi misiti za svoj puk, ako je s ovim tamo processionaliter došao, jerbo tada sbilja svomu puku misi. Nego, kako rekosmo, nije baš od potrebe, da župnik služi veliku župničku misu za puk, prem i to može biskup župnikom naložiti[3]); dosta je da služi malu, ono ipak doba, kad ju mogu i župljani poslušati[4]).

Ovu misu ima župnik tako služiti, da tako zvani posebni ili srednji plod sv. mise (specialis sive medius fructus missae) samo svojim vjernikom namieni[5]) bez svake i najmanje plaće[6]); pak makar mu ju tko i ne davao uprav za to, da ga obveže, da za nj namieni posebni plod sv. mise i bila ma kako stara ta navada[7]). Po tom ne može župnik onom istom misom, koju namienjuje puku, zadovoljiti ujedno i dužnosti, na koju se je obvezao misnom plaćom, ili drugoj kakvoj sličnoj dužnosti.

Kardinal Josip Otmar Rauscher.

(Dalje.)

Ali zakonodavac će može biti reći, da nevjeruje u Boga. Taj mu odgovor nepomaže, jer on nestvara zakone za se i drugove svoje, nego za kršćanski puk. Moderni zakonodavci znaju si i tu pomoći; oni vele, da je njihova dužnost prosvietliti puk, raztjerati tlapnju o nekakvu Bogu, i razumu do njegovih prava pomoći. Tako govoriti, znači ludo i griešno riečmi se igrati; jer prije nego će se u trećini puka uništiti ideja o Bogu, biti će svaki pravni red nemožan. I onda posiže Rauscher umom u prošlost, da nadje početak ludoj tvrdnji, da razum nezahtieva Boga. Taj početak vidi on u filozofiji onamo od Kanta. Ciceron je istina jur davno rekao, da mu se čini ludo tvrditi, da je taj liepi skladni sviet slučajno postao, tako ludo, kano kad bi tko tvrdio, da se mogu pismena na zemlju bačena sama sastaviti u anale Ennijeve. Ali Kantu se je svidjelo, uzeti vriednost svim dokazom, koji su se u starini sve do Wolfa navodili za obstanak Boga. Pak ipak Kant nije hotio poreći Boga, na suprot on si je utvarao, da je nepobitno dokazao obstanak Boga ovim dokazom: Bog obstoji, jer ga ja trebam. Ali skoro se je našao, koj nije uvidjao te potrebe, a to je bio filozof Fichte. Za njim je Schelling pošao putem Spinozinim, učeći panteizam. I sad je došlo vrieme Hegelu, koj je učio, da neima ništa nego misao, neosobna, neograničena, bezuvjetna misao. On je, to je istina, veledušno dopustio, da se ta neosobna misao, ako je koga volja, imenuje Bogom, ali taj Bog bio bi prazna samo rieč kano što je i neosobna Hegelova misao prazna rieč. I tko bi to vjerovao, Hegelova škola razvila je njegov spiritizam u podpun materijalizam, koj je izrekao Feuerbach riečmi: samo ono jest u istinu, što pada u okružje sjetilâ. Ako pako neobstoji ništa, česa nedosižu sjetila, onda je jedina praktička filozofija, ugadjati sjetilom, onda je Epikur jedini bio pravi filozof. Ta pako filozofija radja državi komuniste, koji bi jednim udarcem htjeli srušiti i žrtvenik i priestol.

Izključivši Boga, rekoše, obće dobro to je zadaća i cilj države. Ako se ova rieč razumije u nekih granicah, onda je ona istinita, kršćanska. Ali „obće dobro“ to je neopredieljen pojam, koj se može svakako navlačiti. Kakova se je u francezkom prevratu tiranija pod tim geslom vršila, valjda još nije izišlo iz ničije pameti. Nije-li bezumno, htjeti iz države iztisnuti kršćanstvo, koje čini onakove pojave nemožnimi? Temelj pravnoj državi, vele nadalje, ima biti sloboda. I sloboda je širok pojam, a pravoj slobodi nemože biti protivno kršćanstvo. Nego moderna sloboda može se ovako opisati: što čovjek hoće, to mu je slobodno. A razlog se navodi taj: volja puka to je najviši zakon, izvor svake prave vlasti. Kako svigdje tako se i ovdje nova znanost igra riečmi i pojmovi. Što znamenuje rieč „puk“? Kad je u Parizu nekoliko stotina poderanih ljudi i pijanih žena zahtievalo smrt svećenstva i plemstva, reklo se je: puk je govorio. Kad se veli, volja puka je najviši zakon, misle se oni, koji drže u ruku vlast i njihovi privrženici; koji uz njih nepristaju, oni nespadaju k puku. A čemu se proglasuje i toliko naglasuje to načelo? Da se može vlast pravne države protegnuti na cieloga čovjeka, na njegovu sviest, na sve njegove čine. Neznači-li to maknuti Boga, a na žrtvenik postaviti državu?

Od davnine do Rousseaua držalo se je, da je religija za državu potrebna. Atinci smatrali su bezbožca neprijateljem državi. Isto je učio Rousseau, kad je dao državi pravo, opredieliti za svoje podložnike religiju, koja bi imala obuhvaćati istine: da ima Bog, da ima providnost, neumrlost i plaća na drugom svietu. Tko nebi hotio te religije izpoviedati, da bi se imao kano neprijatelj iz države prognati. Idući na tom putu dalje, došlo se je poslje Rousseaua do tvrdnje: neka ljudi vjeruju,

[1]) S. C. C. 15. i 17. Stud. 1629. Bouix, tract. de parocho p. 591. Gury ondje. [2]) Benger, Compendium der Pastoraltheologie Regensburg 1872. str. 708. [3]) Bouix, ondje p. 591 i 592. — [4]) „Coram populi sui non exigua parte in propria ecclesia.“ S. C. C. 22. Srp. 1848.

[5]) Bened. XIV. Const. „Cum semper“ §. 2. S. C C. in causa Trevir. 23. Ožuj. 1861. — [6]) S. C. C. in causa Forosempronien. 25. Sieč. i 8. Velj. 1716; in neocaesarien. 26. Sieč. 1771; in Cessan. 22. Stud. 1704. —

[7]) „Utrum haec praxis, ubi abi mmemorabili consuetudine firmata invenitur, tolerari possit saltem pro diebus festis, quibus offertur eleemosyna absque obligatione determinatae obligationis? S. C. C. in causa Brixin. 3. Martii 1853. respondit: Consuetudinem juxta exposita esse reprobandam et servandam esse Constitutionem Benedicti XIV. „Cum semper oblatas.“

što ih je volja, samo neka plaćaju porez i idu u vojnike. Pri tom se dakako nije mislilo, da poslušnost nije biljka bez korjena, da čustvo dužnosti, koje zajamčuje poslušnost, neima jakosti, ako nepočiva na Bogu. Nego ako je religija stvar za državu posve suvišna, čemu ju onda trpiti? Odavle boj države proti religiji, i to najprije proti katoličkoj, jer najčvršćoj i najžilavijoj. Kad bi za rukom pošlo, nju pod noge baciti, onda bi došao red na protestante i tako redom. A konačni cilj toj borbi? Zakon bez Boga i takova škola ima slabiti kršćanstvo, tiho podkapati njegove temelje. Onda će doći vrieme, što se je tiho započelo, silom nastaviti i dokončati. Nije tomu tako dugo, što je Edgar Quinet izrekao, da će se u svoje vrieme morati sila upotrebiti, a belgijski neprijatelji kršćanstva dokazuju, da to nije mnienje pojedinca čovjeka. Njihove su rieči jasne, jer to im se mora dati, da govore otvoreno; ali kad bi i govorili opreznije, nego što to čine, svatko razuman mogao bi se lahko domisliti, što bi se moralo dogoditi, kad bi ljudi onako puni mržnje na kršćanstvo kano što su solidarci i njihovi drugovi gdje god došli do podpune vlasti. A nebi bilo ni potrebno, odmah proglasiti progonstvo, tà mogla bi se naručiti rulja, koja bi raztjerivala procesije, uvaljivala u crkve, zlostavljala duhovnike i svim, koji im nebi pleskali, isto činila. A gdje u svoj Europi nebi se mogla za dobru plaću naći takova rulja? Ta rulja počastila bi se onda imenom „puka“, a tim bi već bilo sve opravdano. Da se pokaže stroga zakonitost, pozvalo bi se može biti nekoliko krivaca pred porotu, koja bi ih proglasila nedužnimi. Nekoliko porotnika pristaje uz izgrednike, drugi se boje. Izgredi se opetuju i postaju uvjek gori. Onda govori vlada: dokazano je, da se ostarjelo praznovjerje, koje izpovieda još jedan diel pučanstva, neslaže s javnim mirom, volja „puka“ i dobro države zahtieva, da se proti njemu poduzmu koraci. — Prekinimo ovdje razmatranje Rauscherovo i završimo njegovimi riečmi: „Pravo razumievana sloboda najveće je blago čovjeka Jer se možemo za Boga odlučiti i ništa nas nemože priečiti, biti s Bogom, nego naš vlastiti izbor, s toga stojimo visoko nad cielim svietom te imamo mjesto na priestolu božjem. Ta sloboda nam daje pravo i nalaže dužnost, svomu osvjedočenju svigdje dati svjedočanstvo, da tim častimo i Boga i razum. Bludnje, koje se izrazuju zahtjevom države bez Boga, pogubne su ali su i kukavne, jer je njihov pečat bezumje, jer se grade na tvrdnjah, koje su ili rieči bez smisla ili kojim protivno rade oni, koji ih slave kano mudrost. Dakle odvažno, odvažno! Prezire se vojnik, koj okreće ledja, kad neprijateljski topovi priete smrću i propašću. Zar smije zvuk obljubljenih fraza, koje se razpadaju u ništa, kad im se s bliza na dno pogleda, prestrašiti čovjeka, kršćanina, da svoje osvjedočenje javno nezasvjedoči, činom ga potvrdi? Što boluje na protuslovju, trulo je u srcu. U savezu s strašću i požudom može se pričiniti jako, ali ako mu se oprieči odvažnost osvjedočenja, uzmaknuti će. Dà mili subaštinici sina božjega od danas stojmo odvažno za Boga i razum. Tim ćemo raditi za domovinu i čovječanstvo, a uz to biti ćemo vriedni, imati čast kod onoga, koj će pred angjeli samo one priznati, koji su njega priznavali pred svietom.“

Mnogo je i za nas znamenita okružnica, u kojoj Rauscher razpravlja 25. Svibnja 1868. izdani zakon o ženidbi i školi. Da započmemo s školom. *) Pošto je označio uzgoj kano „skup svih vanjskih djelovanja na mlada čovjeka s namjerom, da si usvoji neko znanje i vještinu i da se njegovo shvaćanje o dobru i zlu, istini i laži razvije stalnim nekim pravcem“, veli nadbiskup, da su roditelji i po prirodi i po volji božjoj prvi uzgojitelji djece. Crkva, koja je tu dužnost roditeljem uvjek za dušu vezala, pomagala je njihov trud, podučavajuć djecu u vjeri i ćudorednosti. Na taj način stvori crkva već rano župne škole, a jur u srednjem vieku učilo se je u tih školah uz vjeru i čitanje i pisanje. Država počela se je vrlo kasno brinuti za obuku i uzgoj mladosti. Najprije učinila je to u protestantskoj Njemačkoj, gdje je vlada usvojila i savjet Luterov, da je „oblast dužna siliti podanike na slanje djece u školu.“ U drugoj polovici prošloga vieka povela se je za tim primjerom Austrija, te je u jedno propisala, da mora svaka župa imati svoju pučku školu. Uredjujuć škole, sliedila je Austrija načelo, u kojem su se slagali i katolici i protestanti, i koje je izrekao cienjeni učitelj državnoga prava protestant Möser ovimi riečmi: „tko ima javan kult, ima i pravo ustrajati škole kano sjemeništa za crkvu.“ Isti pravnik daje državi pravo, popravljati škole samo uz uvjet, da se tim niti neposredno niti posredno neškodi religiji. Austrija je dakle predala upravu župnih škola župniku. Josip II. predao je nadzor nad školami okružnim oblastim, ali već 1804. povratio se je duhovnikom. Kano što svigdje, gdje se radi o religiji i crkvi, tako i u školskom pitanju, morala je laž u prvom redu služiti rovarom. Nebrojeno puti opetovala se je tvrdnja i začinjala najprostijimi psovkami, da škola stoji pod tiranskom vlasti crkve, koja svoju vlast upotrebljuje, da otupljuje i zaludjuje puk; ali te tvrdnje mogu samo onoga zavesti, komu su austrijski odnošaji posve nepoznani. Već pod caricom Marijom Terezijom podvrgla si je država školu u svem, što nije očito bilo izvan njezina područja. Zakoni i naredbe opredieljivale su predmete, školske i pomoćne knjige, metodiku, broj ura; crkvenoj oblasti ne samo da se nije predalo gospodstvo nad školom, nego je njezino samostalno djelovanje bilo tako ograničeno, da se više nije moglo, ako se je katolička mladost imala katolički uzgajati; niti jedanput glede knjiga za vjeronauk propisanih nije mogla učiniti nikakve promjene, ako se nije prije s vladom sporazumjela. O pitanju, sadržaje-li koja školska knjiga štogod proti vjeri ili ćudorednosti, imao je istina biskup odlučan glas, isto je tako bio dužan učitelj, nepriečiti

*) Hirtenbriefe etc. Sv. I. str. 548—574.

nego riečju i činom podupirati napredak mladosti u pobožnosti i religioznosti, ali zar se može manje činiti, ako se nemisli za obuku u čitanju, pisanju i računanju uzeti djetetu vjeru? Ako se dakle komu vidi, da se čitanje, pisanje i računanje nenauča pravo, ili da je pretiesan okrug predmeta, koji se u početnoj školi predavaju, neka se slobodno obrati na državu, niti si u tom crkva neprisvaja nikakove vlasti. Da je država slušala takove savjete i izdavala u tom shodne naredbe, to dokazuje sbirka zakona i naredaba ob obuci. Ali ta vika na nevaljanost austrijske pučke škole posve je neosnovana; nju dižu ljudi, kojim nevalja nikakva škola, ako se u njoj puk neliša va vjere, dižu ju tudjinci ili ljudi, koji su iz tudjine posudili rieči i misli. Komu su austrijske pučke škole poznane, zna, koliko ta vika vriedi; ali se malo tko usudjuje zasvjedočiti svoje mnienje, jer se boje, da ih neprozovu mračnjaci. — Pošto je zatim naveo Bluntschlia za svjedoka, da u Njemačkoj i Švicarskoj boluju pučke škole na hipertrofiji, prelazi na sam predmet i veli, da se crkva neće boriti za pravo, koje je po vladinom nalogu donle izvršavala preko svojih službenika, najme da nadzire učitelja, predaje-li svjetske predmete marljivo i po propisu; to joj se je pravo moglo uzeti, premda se može dvojiti, eda na korist školstvu; ali ona si nemože ni nesmije dati uzeti pravo nadzirati svu obuku, da nepriječi nego pomaže napredovanje mladosti u vjeri i kriepósti. Toga prava crkva se nemože i nesmije odreći, jer ga nije dobila od čovjeka nego od Boga. Ali, govori se sad vrlo nepristojno sad nešto pristojnije, crkva nemože nikakova valjana razloga navesti za svoje pravo na školu. Da vidimo. (Konac sliedi.)

Svećenički celibat.

Celibat je velika samozataja za ljude u obće; no ti isti ljudi od Kristovih svećenika traže više nego-li samo obične stvari. Za to neopraštaju, nego upravo smatraju zločinom, ili barem nepoštenim činom, kad se katolički svećenik oženi. Takovu se uklanjaju, pače ga iz svoga kruga odbijaju, gdjegod nije moral postao stvarju indiferentnom. Za to podavaju jasne i očite primjere oni preriedki svećenici u Njemačkoj, kojim se neće da trpe sa svojom braćom, Isusovimi svećenici, nego se hoće da uživaju svjetovnih naslada; koji se valjda vesele, što je zavladao duh toliko neprijateljan životu katoličke crkve, pače što se je sama država učinila progoniteljicom iste crkve: — misle bo da će tako uteći jakoj ruci prave crkvene discipline. Pa ih sbilja gdješto država uzimlje pod svoju zaštitu no slaba jim od toga korist, čim se nemogu ukloniti javnomu preziranju. Evo tomu jasna dokaza.

Župnik u Mogilnu Suszczynski oženi se na svoju ruku, sasvim-tim htjede, da ga njegova župa plaća. Župljani su takova župnika, a još više teret, da za takova župnika plaćaju odbili. Vlada ih za čudo htjede da prisili na plaćanje; župljani rekuriraše — daljnjega resultata još neznamo. No vlada se ga valjda neće usuditi dalje podržavati, jer joj se nameće pitanje: kakav je župnik taj Suszczynski? Crkva ga katolička izbacuje, protestanti se proti takovu drugu ogradjuju, isti se starokatolici brane priznati ga svojim. No i sam Suszczynski nije se do sada nikamo zakloniti nastojao; morda će se proglasiti bezkonfesionalcem upravo onako, kako bivši u Beču tobož starokatolički župnik Alois Anton, jer je i on porad žene postao više nego starokatolikom — postao je bezkonfesionalcem. Interesantno je čitati, kako ga gore pomenute sljedbe od sebe odbijaju.

„Deutscher Merkur“, glavni organ njemačkih starokatolika izriče o tom slučaju ovako: Pitanje, mogu-li oženjeni svećenici u starokatoličkih občinah službovati kano kurati, ima se tako dugo, dok se sadašnje okolnosti bitno nepromiene — zaniekati. Ako takav pristupi kojoj starokatoličkoj občini, te bude htio more laicorum sakramente primati, dotičnoga svećenika biti će dužnost obratiti se za pouku na biskupa (starokatoličkoga Reinkensa). Je-li se pako on može pozivati na §. 3. zakona od 4. Srpnja 1875, koji veli, „ako koji nadarbenik stupi u starokatoličku občinu, da ostaje u posjedu i uživanju prebende“ — pošto je oženiv se učinio svoje službovanje, kano svećenika, nemogućim; o tom pristoji odluka ne starokatolikom, nego državnoj oblasti.

No to je više kano njeko službeno očitovanje, koje se osniva na zakonskih paragrafih i starokatoličkih zaključcih. Zdrav pako razum i srce, i moralno osvjedočenje govori mnogo odlučnije. Tomu je bolji izraz dao njeki, inače starokatolički župnik: Hofman u Essenu, koji u ortodoxno-protestantskom dnevniku „Kreuzzeitung“ ovako govori: Beneficium datur propter officium, Suszczynski oženiv se učinio se je nesposobnim za officium, i po tom izgubio pravo na beneficium. Nevalja kazati, ako se njegovi župljani njemu samo za to uklanjaju, što se je uzprkos svomu zavjetu oženio, da imaju samo sebi, svomu fanatizmu i ludoj samovolji zahvaliti, ako u buduće ostanu bez kurata: jer se samo po sebi razumije, da katolici u Mogilnu imaju pravo, da na ethičkom polju sliede svoje specifično-katoličke nazore. Jest pako vjera u svetost Bogu zavjetovana zavjeta bez dvojbe jedan dio katoličke moralno-religiozne sviesti, koju je vlada u čitavom njezinu obsegu dužna trpjeti i štediti, van da se pokaže za državu pogibeljna. — — Jedva će trebati izjave, da se mi starokatolički svećenici za subratstvo g. Suszczynskoga odrešito zahvaljujemo. Katolički svećenik, kojemu tekar u petdesetoj godini čudnim načinom čuvstvo za krasotu prakršćanstva dolazi samo u savezu s razumievanjem izvrstnosti bračnoga života, nije nam ni najmanje sympatična osoba. —

Drugi njeki starokatolički list nebi imao ništa proti ženitbi svećenika, ali zahtieva jedno, da ti svećenici i nadalje službovati hoće, drugo, da proti njihovoj ženitbi neima ništa njihova občina, napokon da imaju dozvolu

od starokatoličke synode; no jedino uživati beneficij i oženit se da je vrlo lahko, čim se ipak dobroj stvari ni malo nesluži. — — Ako pako njeka gospoda, kako se vrlo bojati, cilj svojih želja za reformami postizavaju jedinom ženitbom, i na starokatoličkih kuratijah misle živjeti u lasti i slasti, onda će ultramontanci imati pravo kad vele, da je onim stalo samo do ženitbe."

Napokon čujmo još protestantski „Kreuzzeitung"! Kreizzeitung je list inače solidan, ali katoličkoj crkvi vrlo neprijateljan, i s toga prijateljan svim njezinim neprijateljem. Naročito prija tako zvanim starokatolikom, te mu je vrlo žao, da ovi bolje neuspievaju. Njemu bi s njegova gledišta sasvim pravo moglo biti, da se starokatolički popovi žene, sasvim tim veli ovo: „Mi vrlo dobro razumijemo da starokatolici živahno odbijaju od sebe kidanje celibata na ovakov' način. No kao što se starokatolički svećenici odrešito zahvaljuju na subratstvu g. Suszczynskoga, tako i mi sa svoje strane odbijamo isto tako odrešito svako subratstvo mogilskoga župnika s Lutherom, jer je — ovaj stajao na reformatorskoj podlozi, koja onomu fali.

Kad tako pišu prijatelji ovoga svieta, a neprijatelji kraljestva božjega na zemlji — crkve katoličke: onda svećenik ove katoličke crkve neima ništa dalje reći, van zadubiti se u smisao onih Gospodnjih rieči: sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum coelorum" (Mat. 19, 12.), i slušati apostola gdje veli: Unusquisque in quo vocatus est, fratres. in hoc permaneat apud Deum." (1. Cor. 7, 24.).

Viestnik.

Zagreb. „Pesti Napló" od 1. o. mj. javlja: Nj. Veličanstvo dozvolilo je u načelu, da se Medjumurje u crkvenom pogledu izluči iz nadbiskupije zagrebačke i utjelovi natrag materi zemlji. Ministru bogoštovlja i nastave naloženo je, da radi provedbenih naredaba porazumno s višimi crkvenimi oblastmi preko zajedničkoga ministarstva vanjskih poslova učini kod sv. stolice u Rimu, što je potrebito." Naši štioci tomu će se čuditi i neće se čuditi. Neće se čuditi, ako se sjete, koliko su njeki vikali za tim izlučenjem; no čudit će se ugarskoj vladi, da hrvatske osjetljivosti ništa neštedi. Magjarom, kako gledaju samo na sebe, činit će se morda neopravdano, ali je ciela istina: da ovakovi čini naprama Hrvatskoj u hrvatskih ušiju zvone kano viest o ukinuću slovačke matice Mi to nemožemo smatrati znakom pouzdanja nekmo-li bratinstva. Jer nam se čini nedvojbeno, da takova izlučenja nezahtievaju ni politički, nekmo-li crkveni interesi. — Od nas očekuje „Obzor", a očekuju i naši štioci, da jim kažemo, što o tom misli naš preuzvišeni nadpastir. Mi jim neznamo ništa kazati van to, da je, kako nam se pripovieda. isti preuzviš gospodin još pred svojim odlazkom u Budimpeštu ministru bogoštovja i nastave pisao proti izlučenju vrlo oštro i odrešito pismo.

— „Narodne Novine" pišu 2. Prosinca: Karlovački vladika, presv. gosp. Teofan Živković, pošavši u ugarski sabor, došao je prekjučer ovamo. Vratit će se ipak ovoga tjedna u Karlovac, da na poziv karlovačke pravoslavne občine prisustvuje otvorenju pravoslavne preparandije, koje će se u nedjelju u Karlovcu obaviti. — Što će na to reći naši „Napredkovci", koji toliko revnuju za školski zakon te, kako se iz svega vidi, dvoje, da-li takova preparandija ima obstanka po zakonu. Ali se pravoslavni sjegurno neće na njih obazirati, pače mi bismo rekli, da se oni glede karaktera pučke škole neće mnogo obazirati ni na sam zakon; već će školu proglasiti i držati svigdje konfesionalnom, gdje jih god bude u občini večina. Za to nam se čini vrlo smjelo očekivanje njekih koji misle: da će naš preuzvišeni g. nadbiskup mirno gledati, gdje se zatvara preparandija, podignuta od njegova predšastnika u ovdješnjem samostanu milosrdnih sestara, dočim se konfesionalne pravoslavne preparandije svečano otvaraju u prisutnosti pravoslavnoga episkopa!

Njemačka. Piše berlinska „Germania:" Nedavno donieli smo dopis „Pos. Ztgu" iz poznanjske pokrajine gdje nam se kazuje za njeku reakciju pučkih učitelja. a sad nješta slična pišu „Köln. Vlksztgu" od Maina. Reakcija osobite vrsti opaža se kod pučkih učitelja ne samo u gradovih nego i u selih. Za posliednjih decenija. vikaše ne malen broj elementarnih učitelja, da se odstrane od nadzorničtva škola svećenici. te su oduševljeno — rekao bi biesno — tražili, da škola bude pukim državnim zavodom. Sve više i više opaža se sada opet protivna vika, koja neizlazi na vidjelo samo iz pouzdanih kolegijalnih krugova već i iz učiteljskih konferencija i pedagogijskih listova. To mienjanje nazora u učiteljskih krugovih ima svoj razlog u raznih motivih. Ne malen broj učitelja došao je do uvidjenja, da nadzorničtvo škola, dok je bilo u ruku svećenstva. nije bilo tako loše, kako je izvikano. Pak izbilja nastoje svećenici u mjestih, gdje jim još nije oduzeto nadzorničtvo, svimi silami još i danas oko toga, da se stanje učitelja, u koliko samo okolnosti dopuštaju, što snosljivijim učini. Nu još većma je ponašanje pojedinih svietskih kotarskih školskih nadzornika k tomu doprinielo. da je novo nadzorničtvo škola omrznulo i učiteljstvu i občinam. Svestrano rigorozno ponašanje prama učiteljem kao što i naprasito provedena promjena nutarnjih i vanjskih školskih odnošaja moradoše uputiti ove ljude, da su se prevarili svojom vikom; te je dalo povoda, da su učitelji stali prispodabljati „nekoć i sada" a plod iztraživanja je taj. da se je mnogih učitelja prihvatila zlovolja, koja bi mogla biti od velika upliva za buduće školske reforme. Već se množe glasovi iz krugova učiteljskih i u konferencijah i u listovih i njihovih skupštinah koji se javno izriču proti državnoj školi i proti tomu. da bude nadzorničtvo pučkih škola samo državno; usuprot pako zagovaraju staro stanje i stare školske odnošaje. Pak izbilja neima razborita čovjeka koj nebi priznao, da je svećeničko nadzorničtvo škola bilo na veliku probit i učiteljem i občinam; dočim jim takove probiti nemogu pružiti oni, koji danas školami tresu. Što se tiče reda u školstvu. to prije svega nemože s uma smetnuti, da narav svega kolikoga obučavanja, koje je toli njež no kao što i mladež, koja se obučava, netrpi nikakova nasilja i da se nesmije sloboda kretanja na tom polju stezati posredovanjem policije, otresitim nadziranjemi i kaznam, već se mora samo braniti, da nesadje s pravoga puta. i da se neizrodi.

Urednik Dr Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 50.] U Četvrtak, 16. Prosinca 1875. [Tečaj XXVI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Naša jadna golotinja.

Nedavno sam čitao u jednom katoličkom dnevniku, da je u Kölnu upravno vieće katoličke kuće za dekle zamolilo ministra Falka, da bi još za njeko vrieme dopustio sestram sv. Franciska upravljati rečenim zavodom. Ministar je tu molbu odbio i naložio, da one sestre imaju svakako svoje djelovanje u pomenutom zavodu do 3. Prosinca o. g. svršiti. Tim je zavodu zadan pretežak udarac. Koliko biaše spasonosno djelovanje tih sestara, već se iz toga jasno razabire, što je za devet godina obstanka onoga zavoda više nego-li 12 000 služkinja za vrieme našlo u njem utočište. Upravno će vieće nastojati, nebi-li se dalo zavod uzdržati svjetovnimi silami. — To pročitav zamislim se, koli se je liepo na sve strane razgranio bio i razcvao i razplodio pravi kršćanski i katolički život u Pruskoj; a kako je usuprot kod nas sve ledeno i pusto, te se jedva gdje i gdje pomalja kakova zelena biljka, ali i njoj prieti mraz da ju opuri, ako je nezakrili kako bi valjalo, njegovanje barem onih, koje je kod nas Gospodin Isus-Krst postavio za svoje sluge i ekonome.

Od kada bije ljuta nepogoda onu krasnu prusku crkvu! Kakono silan vihar polomi i golemo stabalje, i jaka bujica sve kud prodje sruši, odvuče, ubije ili barem težko ošteti i ozledi: tako sada država pruska svojom željeznom silom sve katoličko hoće da zatamani, što može zateći, do jedine božanstvene vjere, koje neće ni paklena moć nikada nadjačati. I sbilja raste vjera, raste oduševljenje i požrtvovnost, razcvalo se mučeničtvo načinom, kako u današnjem nevjerskom, materijalističnom, bezbožnom vieku nebis nikada bio očekivao; ali kraj toga pada, nemilo pada sve, čim se je crkva pruska ponosila kano svojim najljepšim cviećem, i najzdravijim i najsladjim plodom. Neznam odkuda bih počeo opisivati neopisivu biedu; pače nit nemogu znati, što je sve bilo a sada ga neima; samo se čudim, što još sveudilj ima institucija, koje nisu uništene. — Bože moj, a kod nas da bura dodje, nebi imala gotovo ništa ni uzeti. Samo se sobom ruši, gdje još šta ima; stabalje se suši u korjenu, jer mu nestaje životne snage, vjere.

U Pruskoj biaše u ministarstvu za bogoštovje i nastavu posebni katolički odsjek — ukinut je. Katolici su sastavili u pruskom, i poslie u carevinskom saboru posebnu, i po razmjeru katoličkih gradjana, jaku stranku. Ovu je nastojao Bismarck da svakako raztepe. U ovom su listu češće spominjani njegovi preżestoki napadaji na tu stranku. Govoraše, da je lih konfesionalna a ne politička stranka, da nije slobodna, već da stoji pod zapoviedju papinom, da je neprijateljna, izdajnička za interese njemačke države. A koliko su mu sekundirale druge političke, konfesionalne, socijalne, bezbožačke stranke, i silan broj njihovih listova! No jim zlobno nastojanje nije pošlo za rukom: stranka središnja — katolička — stoji složna, krepka i oduševljena, jer ima svoj jaki temelj u puku, a puku vjernom, katoličkom. Na čelu stranci stoji bivši hanoverski ministar Windhorst, muž obsežna znanja i vještine i silan govornik; a do njega stoji četa drugih, junak do junaka, bolji od boljega, sve sami laici, malo koji svećenik. No ovi su laici kamo-li bolji, i u crkvenih stvarih vještiji, nego-li drugdje svećenici; a u državnih, političkih, socijalnih, nastavnih, obrtničkih — Bog bi dao, da imamo dosta laika, koji bi jim smjeli stati uz bok!

Kod nas tko će reći da neimaju, da sve do najnovijega vremena nisu katolički svećenici imali odlučna upliva na narodni, politički,

kulturni život našega naroda! Kamo-li sreće, da jim bude isto tolik upliv bio i na kršćanski život toga istoga naroda! Morda i jest još u prostom puku; ali sve što je naobraženije neće skoro ni da čuje o kršćanskih dužnostih. U saboru ima muževa, koji se bore za interese pravoslavnih, ali za katoličke neće lasno ustati ni jedan katolik laik; isti svećenici kan da se neusudjuju! Sbilja groznije si oskudice u tom pogledu nije moći skoro ni misliti. Što se pako tiče javnih službaba, mi navlaš nećemo da govorimo o dotičnih osobah; no to slobodno smijemo reći, da barem svećenika, kano svećenika, u one krugove nepuste; premda bi ga glede same stvari n. p. u odjelu za bogoštovje i nastavu sjegurno trebali.

Obćine, makar i čisto katoličke, pokazuju malo gdje života katoličkoga. Crkvene i religiozne potrebe su obično najposljednje na koje se misli; a troši se na nje još mnogo manje. To se ostavlja popovom, i popovi da imaju dosta novaca — kan da je Krist došao samo porad popova. Koliko je mučno izraditi, da se ovdje ili ondje namjesti kateketa, ili izpovjednik, a kamo-li mučnije da se pristojno plati! Pa u tom su obćine, sabor i vlada jednako tvrdi. Ali neka se radi o nečem, što današnji, doista ne samo napredni, nego dokazano i sljeparski viek izviče kano napredak: na to se mora potrošiti novac, makar su pjeneznice prazne, i puk stenje pod tereti. — U Pruskoj je u tom mnogo bolje, premda su katolici prama ostalim vjeram u velikoj manjini; jer barem u novije vrieme ko što u zemaljsko zastupstvo, tako i u obćinsko biraju, koliko to o njih visi, odlučne katolike, koji se neogluše, kad se radi o religioznih katoličkih interesih.

Socijalnih bieda ima danas posvuda dosta, i u Pruskoj, koja je povukla silne miliarde francezkoga novca. Te biede počimlju zadavati svim vladam ozbiljne brige. Ni katolička crkva, ondje gdje je životom živa, neprekrsti ruke; samo joj je djelovati jako mučno, jer neprijatelj radi ogromnom silom, da nevoljnici na njezinu rieč neslušaju; da jim nebude utješljiva nego mrzka ona rieč Gospodnja: blaženi siromasi, jer je vaše kraljestvo božje, blaženi, koji sada gladujete, jer ćete se nasititi, blaženi, koji sada plačete, jer ćete se smijati; — da jih neizmiri s njihovim udesom, već da jih morda još napuni divljim biesom ona protivna Gospodnja: jao si ga vam bogataši, jer si imate svoju utjehu, vam koji ste siti, jer ćete gladovati, koji se smijete, jer ćete plakati i jadikovati! (Luk. 6.) Neizmjerno su mnogo u tom smjeru, naime da ublaže ljudsku nevolju, radili mnogi redovi, ali su izagnani. No katolici za to sklapaju svakojaka druga pomoćna družtva; naročito sklapaju i katoličke radničke zajednice, jer se upravo medju radnici pokazuje najviše socijalističnih i komunističnih težnja.

Kod nas se kućne zadruge razteplju, te jim je uz današnje toli neprijatne okolnosti, neposredna posljedica strašno siromašenje puka. Odtuda se je bojati strahota ne samo za državne i zemaljske i obćinske financije i budgete, nego i za privatnu imovinu i sam ljudski život, osobito, jer u isti mah i vjera i njezina utjeha silno pada. Što se čini, da se zlu predusretne! Mi nevidimo skoro ništa, ali to vidimo i čujemo, da njeka svjetovna gospoda, umjesto da svećenika, kojemu posao strašno raste, podupru, nastoje njega i njegovu vjeru i crkvu pred pukom omraziti. U gradovih gdješta, kano u Zagrebu, stvori se koje blagotvorno družtvo, ali je za čudo, koliko se izbjegava svemu, što bi mu dalo kakov kršćanski karakter. A zar ima ideja, zar ima ikoje ime, koje bi se dostojnije moglo nadjenuti kojemu čovječnomu, blagotvornomu poduzeću nego-li je Isus-Krst?! Ali se kod nas kršćani katolici ugiblju tomu najsvetijemu imenu, i svemu što nanj sjeća. Bilo je u Zagrebu družtvo za pogrebe siromakâ pod imenom sv. Josipa Arimatijskoga, životarilo je nekako dok nije izginulo. Obstoji još kojekako družtvo sv. Vinka za podporu istina živih, ali gladnih, bosih, nevoljnih siromakâ. Imalo bi se sastojati poglavito od laika, ali jih neima; svećenici ga njeki podržavaju, ali nisu sretni da ga kako valja podignu i razšire. Je-li ćemo pustiti, da i ono izgine?! — U Zagrebu se istina ustrojilo i radničko družtvo, ali nismo ništa čuli, da bi stojalo na temelju kršćanskom. Družtvo za djetiće ili kalfe biaše uredjeno na kršćansku; no o njem sada više ništa nečujemo — bit će poginulo i ono. Zagreb je u obće mjesto za kršćanske zadruge, za religiju, za kršćanski moral — pogibeljno, užasno. To mora biti za svakoga svećenika, koji u Zagrebu stanuje, (a bilo ih je uviek i sad jih ima dostatan broj), vrlo neugodno i žalostno.

Život zadružni u Njemaca je vrlo razvijen. Za političné, socijalne, obrtničke, religiozne itd. svrhe ima svakojakih družtava. Pruski su katolici na tom vrlo jaki. Svaki čas čitaš, da je ovdje ili ondje obdržavana kakova katolička generalna skupština; a koliko ima partikularnih! Tu se njeti i hrani i razpaljuje duh katolički prama raznim smjerovom čovječanskoga života. Pruska jih vlada što samo može vexira

i zatvara; znadu naši štioci, kako si je za to priliku bila stvorila affairom kissingenskom. — Uz zadruge vrlo djeluju na život u obće, naročito crkveni i politički: novine, brošure, knjige. Katoličko se je novinstvo u Pruskoj razvilo uprav usljed progona kako nikad prije, toli množinom listova, toli valjanošću njihova sadržaja. Tko bi tekar tu opisao ono vexiranje, globljenje, tamničenje, koje se namiče proti tim listovom i njihovim urednikom?! Glavni urednik znamenitoga lista „Germania" odsjedio je jednu godinu dana u državnoj tamnici, a barem tri četiri-li druga urednika istoga lista stoje pod sudbenom osudom ili sjede u zatvoru. No katolici neuzmiču.

Kod nas ono malo što ima zadružnoga života neće da bude kršćansko i katoličko. A novina, koliko imamo katoličkih novina?! Želja da se podigne ovdje u Zagrebu političnі list za katoličke interese, ostade nam pusta. Ovaj naš „Zagreb. katol. list", premda se nebavi recimo lih liturgičnimi ili tomu sličnimi pitanji, nego dosta i pitanji crkveno-političnimi, socijalnimi, školskimi, te nebi, mislimo, suvišno bilo da dodje barem kadšto u ruke i ljudem od sabora i vlade: neima ipak mjesta u nikakvom kasinu, u nikakovoj kafani zagrebačkoj. Ali što ćemo, kad ima u Zagrebu i svećenika, koji takova mjesta marljivo polaze, i ondje svakojake novine čitaju; samo jih nije briga, da ni ondje ni drugdje ni nigdje pitaju, što piše ovaj jedini katolički zagrebački organ za onakova pitanja! Neće se morda činiti nikomu nečedna ovakova rieč; ta to neznači „Zag. kat. list" preko mjere uzdizati, već znači samo željeti da se neprezire mnienje katoličko.

Govoreć o zadružnom životu hoću da napose spomenem zadruge djačke na visokih školah. Tu ima svakojakih družtava i zajednica, poglavito za naučne i zabavne svrhe. Mladež na sveučilištih znade biti vesela, i recimo slobodno: dosta lahkoumna; nepritištu je još mnogo svakdanje brige, a niti u obće nepozna jošte sve ozbiljnosti praktičkoga života. Rado se povadja za ideali, a za ništa nije tako zauzeta kako za slobodu; nije čudo, jer je do malo prije sveudilj ćutila nad sobom dosta oštru stegu pedagoga. Gdje ima ljepših ideala nego u kršćanstvu; tko-li je ikada uzvišenije i istinitije govorio za slobodu, nego-li apostol Pavao govoreći o slobodi sinova božjih?! Pa ipak žaliboże mnogi i premnogi od današnje mladeži mrze na kršćanstvo, a napose mrze na apostolske nasljednike: sv. Otca papu i biskupe. Za što? Za to, jer je neprijatelju pošlo za rukom baciti jim u srce lažnu rieč: da je katolička crkva, da su pape i biskupi tirani, koji hoće da ubiju duh i da u lance zakuju svaku pravu ljudsku slobodu! — Pruska katolička mladež nesluša mnogo onih lažnih proroka, pak smo za to već i u ovom listu čitali, kako sveučilištni djaci po djački proslavljuju ovu ili onu svetkovinu sv. Otcu, ili biskupa, recimo n. p. vratislavskoga. Upravo čitam u jednih njemačkih novinah, da se je na bonnskom sveučilištu medju katoličkom mladeži liepo podigao katolički zadružni život, da ima ondje sada pet zajednica, dočim su prije bile samo tri. Dopisnik tomu dodaje ovakovu rieč: Da nam cvate i napreduje ovo pet stabala katoličkoga studentskoga života; da se nadju u slozi, gdje god bude trebalo zastupati najsvetija prava njihove religije; da iz njih izadju slobodni njemački muževi, koji stoje uz „istinu, slobodu i pravo", koji su vriedni imena „katoličkoga"!

Koliko bismo željeli, da takovu rieč čuje i mladež našega mladoga sveučilišta! I bila joj je, baš njoj, rečena takova rieč od velikoga prijatelja njezinoga, biskupa Strossmayera! U ovom je listu bila naštampana, no u ovom je listu bila takodjer žaoba, da oni, koji su onu rieč mogli bliže donieti mladeži, nisu toga učinili. — Na našem sveučilištu ima do sada za pravo-i mudroslovce družtvo „Hrvatski dom." Jedva se je sastalo bilo, već je jedan član, čitajući u sboru svoju razpravu, mislio da će ju najbolje začiniti, ako počme udarati ne samo po jezuitih, nego i po sv. Otcu. No dojam nije bio baš ugodan za slušaoce. Bog bi dao, da se šta ovakova nikad više nedogodi!

(Konac će sliediti.)

Kardinal Josip Otmar Rauscher.

(Konac.)

Veli se: crkva nemože za svoje pravo na školu ništa drugo navesti, nego da je to pravo do sada posjedovala. Premnogi, koji tako govore, neznaju, što govore; a koji znaju, moraju poći korak dalje i tvrditi, da je religija postala ne samo suvišnom nego i škodljivom za uzgoj, dakle za čovjeka. Ali tko to tvrdi, mora zajedno tvrditi, da ono samo u istinu postoji, što sjetili dohvaćamo, nad sjetilnim svietom da neima ničesa. To je pako najbezumnija i za čovječji rod najpogibeljnija tvrdnja.

Boj proti kršćanskoj školi plod je najnovije zablude čovječjega uma. Neka nam svjedoči nepodmitljiva poviest. S poganskom državom nije crkva, što se uzgoja tiče, došla u nikakov doticaj. Rimska država plaćala je od vremena Hadrijanovih javne učitelje, ali je svakomu bilo na volji, polaziti njihovo predavanje ili ne; niti pri na-

miešćivanju državnih službenika nije se pitalo za školske svjedočbe. U početni uzgoj nije se država miešala ni malo. U državah, koje su poslje utemeljili pobjedonosni Germani, njegovala je znanosti kroz vjekove samo crkva. To su donieli sa sobom družtveni odnošaji; svjetovnjakom nije nikada bilo zabranjeno naučati i znanošću se baviti. Kad je u Bolonji procvalo rimsko pravo, a u Salernu lječničtvo i prirodoslovje, svjetovni učitelji postaše poseban stalež u družtvu. Nikad nije crkva tvrdila, da je ona posjednica svega, što može čovjek znati, niti je ona ikada priečila ili samo bezbrižno gledala napredovanje znanosti. Ali znanosti je cilj istina, a što se istini protivi, zabluda je tašta. A crkva zna, da ona posjeduje istinu o Bogu, u koliko nam svjetlo objave dopušća gledati u tajnu dubljinu njegove naravi, zatim o čovjeku i njegovu konačnom cilju, dosljedno i o dužnostih, koje odavle potiču; što se dakle u ovih za čovjeka preznamenitih pitanjih neslaže s naukom, njoj povjerenim, toga nemože ona, toga nemože nitko, tko nju sluša, priznati istinom. Ono pako, što se protivi istini, nemože spadati k znanosti, nego je kukolj, koj niče medju pšenicom, i koj ju prama okolnostim može i ugušiti. Crkva žali takove zablude, te nastoji popraviti ih, ali usadjivanje bludnja o Bogu i njegovoj volji u mladost prigodom obuke to ona mora smatrati činom neprijateljskim proti kršćanskoj občini i griehom na učenicih počinjenim. To je kršćanska država priznavala, te je prama tomu i radila. U Francezkoj se je najprije kršćanstvo iz javnoga života izagnalo; poricanje Boga to je imala biti nova izpovjest vjere; za to su se župni stanovi predali učiteljem. Ali već Napoleon I. postavi nauk katoličke religije na prvo mjesto u obuci. Ima istina u Francezkoj stranka, koja bi, da do vlade dodje, sve promienila; ali ona bi ne samo kršćanstvo izgnala, nego bi i socijalizam na noge podigla. (Kako znamo, to se je tri godine kašnje pokušalo). Njemački demokrati, 1849. u Ženevi sakupljeni, izdaše manifest, u kojem se veli: religija se ima iz družtva izagnati, iz srdaca izčupati. Mi nećemo slobodu vjere nego nevjeru pod moraš. Takove rieči razumiju se u ustiju zdvojnih rovara, ali mučnije je razumjeti, kako se može koja vlada odlučiti, da im krči put. Pak ipak je to učinjeno u malenoj državi, u Badenskoj. Badenska vlada uredila je škole tako, da djeca moraju vjeru posve izgubiti. Ali to je povrjeda najsvetijih prava obitelji, mladosti i crkve; to je progonstvo, koje može crkvi više naškoditi nego sva progonstva, na koja je pogane gonila mržnja na kršćanstvo. Badenska škola vodi upravce k cilju, koj si postaviše njemački demokrati godine 1849, ali k istomu cilju vode putevi, koje predlažu muževi, koji žele sloviti učenimi. Mnogo se je od Basedova do Pestalozzia činilo pokusa s uzgojem, ali nijedan nešto znamenitiji pisac, ako se izuzme Diesterveg, nije dvojio, da ima religija biti svakomu uzgoju temeljem. Nego što se razumieva pod religijom? Neko vrieme preporučala se je prirodna religija. Ali to nije kršćanska religija, kojoj je temelj osvjedočenje, da se je Bog objavio i da je sin božji spasio sviet: ta religija, dobra u ratu proti kršćanstvu, razplinjuje se u ništa, čim se zabaci objava. Od nekoga vremena govori se o religiji humaniteta. Ta religija propovieda ljubav k bližnjemu, a briše ljubav k Bogu, kano da može biti ona bez ove, kano da može biti religija bez ljubavi k Bogu! Tkogod dakle govori o religiji i ćudorednosti, a vojuje proti kršćanskoj vjeri i ljubavi, on utire put rovarom, koji žele uništiti religiju. Proti školam, koje imaju služiti takovu cilju, dužna je crkva podignuti svoj glas. — 26. Svibnja donesao nam je zakon o odnošaju škole k crkvi, koj mora svakoga prijatelja religije i ćudorednosti, svakoga prijatelja Austrije najdublje razžalostiti. Školski zakon stavlja Austriju uz Badensku. Crkvam i religioznim družtvima dalo se je pravo, samostalno uredjivati svoje nutrnje poslove. Za svako religiozno družtvo životno je pitanje, da se njegovi udi uzgajaju u načelih njegove vjere, jer ako se protivno čini, prieti mu propast. A sada se evo za katoličku djecu ustrajaju škole, gdje je učitelju prosto, petnaest ura na tjedan djelovati na mladost u duhu, katoličkoj vjeri protivnom! Što se dozvoljava duhovniku, dvie ure na tjedan naučati, to nemože krivice popraviti niti nas utješiti. Proti takovoj intoleranciji nevjere imaju katolici odlučno prosvjedovati.

Iztaknuvši glavne Rauscherove misli o novom austrijskom školskom zakonu, da vidimo, kako misli o zakonu o civilnoj ženitbi *), kojom se je austrijski narod na isti dan usrećio. Najstariji savez, počima kardinal, medju čovjekom i čovjekom jest brak. Nad bračnu nesmije biti na zemlji ljubavi, jer Gospod govori: ostaviti će čovjek i otca i majku a ostati uz ženu. Jedino ljubav k Bogu ima biti nad bračnu, da ju učvršćuje i posvećuje. I za to što je na zemlji više nestajalo ljubavi k Bogu, to je dublje padala ženitba. Isus ju je podigao na dostojanstvo sakramenta, učinivši svoju ljubav k crkvi uzorom ljubavi, koja ima spajati ženitbene drugove. To je učinio Gospod ne samo zbog bračnih drugova, nego i zbog kršćanske obitelji. Vez ženitbeni mora biti orošen milošću s gora, da može iz njega nicati cvieće za raj. Odgovara-li koj savez medju mužem i ženom svim ćudorednim zahtjevom i je-li vriedan dobiti milost Isusovu, o tom se ima suditi jedino po zakonu božjem i crkvenom. Država si tu nesmije prisvajati nikakva prava. Jer ako može državni zakon riešiti kršćanina dužnosti, u ženitbenih stvarih držati se propisa Gospodovih, onda ona to može učiniti u svih drugih stvarih, a to vodi u poganstvo, mnogo gore nego je ono staro bilo. Nasuprot ima država bez dvojbe vlast, sdruženju medju mužem i ženom priznati gradjanska prava braka. To sliedi iz pojma gradjanskoga prava. Istina je na dalje i to, da je brak za državu preznamenito družtvo; ali čim svjestnije ovršuju ženitbeni druzi dužnosti, koje im kršćanstvo

*) Hirtenbriefe etc. I. str. 527—548.

propisuje, tim će oni savršenije izpunjivati, što je država vlastna od njih zahtievati. Ako dakle država uzkraćuje onakovu savezu medju katolici, koj po katoličkoj nauci nije brak, gradjanska prava ženitba, ona tim ne samo izkazuje čast višemu osvjedočenju svojih podanika, nego i za svoje dobro radi. — Pošto je zatim Rauscher historički razmatrao, kako se je u prošlosti diralo u pravo crkve glede ženitbe medju katolici, prelazi na zakon izdan 26. Svibnja. Tim zakonom dala se je svjetovnoj oblasti vlast onakove osobe bračno sdružiti, kojim crkva nemože dozvoliti ženitbe. Taj zakon priznaje načelo, na kojem počiva ženitba, koju prozvaše civilnom. Francezka je na sviet izniela tu ženitbu, ali onda, kad je mržnja na kršćanstvo i priestol bez zaprjeke vladala. Do danas nije francezka vlada bila dosti jaka zakonom priznati odnošaj ženitbe k religiji; ipak je civilnoj ženitbi izbila najoštriji žalac, proglasivši ženitbu nerazdruživom medju protestanti i židovi isto tako kako medju katolici. Na Francezku može se dakle štovatelj ženitbe bez Boga samo onda pozivati, ako je pripravan priznati ju nerazdruživom. Na to se obično zaboravlja, inače bi se francezka civilna ženitba redje spominjala. Talijanska civilna ženitba ima se smatrati plaćom, kojom je piemontezka vlada platila sjedinjenje Italije. Civilnu ženitbu morao je turinski dvor obećati rovarom, koji su četrdeset godina kopali pod priestoli poluotoka, da ih predobije. Budućnost će dokazati, da neima trajne sreće, što se za cienu najsvetije stvari kupuje. Budućnost će takodjer dokazati, da nemisle dobro po Austriju, koji zahtievaju državu i ženitbu bez Boga. Premda se je novim ženitbenim zakonom učinila promjena u državnom zakonu, dužnosti, koje katolikom nalaže zakon božji i crkveni, nemogu se njim promieniti. O valjanosti ženitbe pred Bogom i sviešću pripada sud jedino crkvi, od Boga za to ovlašćenoj. Isto tako stoji jedino do crkve odlučiti, je-li katolik riešen dužnosti, nastaviti bračni život. Mnogi su žalili, barem u većih gradovih, što crkva nedozvoljava, da se ženitbeni druzi sdogovorno razdruže; to je jedino što se je spočitavalo crkvenomu zakonu o ženitbi. Ali nerazdruživost bračne sveze nalaže zakon božji i zahtieva cilj ženitbenoga saveza, koga nemože razriešiti nikakov dogovor niti za ženitbe niti prije nje. Prvi članak novoga zakona veli istina, da prestaje naredba o duhovnih ženitbenih sudovih, ali to nemože značiti drugo, nego da pred svjetovnim sudom neće imati valjanosti zakona. Neima na zemlji sile, koja bi mogla učiniti, da zakoni božji i crkveni izgube svoju moć na sviesti. Valja-li pako crkveni ženitbeni zakon za sviesti, onda su biskupi dužni kano što i prije upravljati ga na pojedine slučaje. Prama tomu načelu napućuje zatim Rauscher svoje župnike na široko, kako se imaju vladati naprama novomu crkvenomu zakonu, da nepovriede prava, koje je crkva na ženitbe dobila od samoga Isusa. Zatim produžuje: Oni, koji živu u civilnoj ženitbi javni su grješnici, jer oni očito dokazuju, da živu u odnošaju, koj je samo u braku dozvoljen bez težkoga grieha. Crkva ih je od početka takovimi smatrala i smatrati će ih takovimi, dok se konačno nesvrši boj medju istinom i lažju; jer njezin nauk se nemienja, kako se nemienja onaj, koj nas je stvorio i odkupio. Tko joj nedopušća ni o griehu suditi, on joj podpisuje smrtnu odsudu. I s toga nije župnikom dozvoljeno, uvadjati u crkvu majke, koje su rodile u civilnoj ženitbe. Tom prilikom podučiti će duhovnik majku, da žive u griešnom odnošaju, koj mora prekinuti, ako želi živjeti u miru s nebom i savješću. Pri upisu djece, u civilnoj ženitbi narodjene, ostaviti će rubrike „zakonit“ i „nezakonit“ neizpunjene, ali će u rubriki „opazke“ zabilježiti, da roditelji živu u civilnom braku. Netreba napose spominjati, da se onim, koji živu u civilnoj ženitbi, samo onda može dati odriešenje, ako su pripravni svoj griešni odnošaj prekinuti, ili ga u zakonitu ženitbu pretvoriti. Iznimke nemože tu biti nikakove, niti na samrtnoj postelji. Na kraju govori Rauscher još o mješovitih ženitbah medju katolici i nekatolici, za koje veli, da su u obće zabranjene, ako ih pako crkva kad i kad dozvoljuje zbog važnih okolnosti, da tu dozvolu uvjek veže za uvjet, da se sva djeca imaju uzgajati u katoličkoj vjeri. — Tako učeni kardinal o civilnoj ženitbi.

Više okružnica svjedoči, da je Rauscher bio pravi katolik, da je cielom dušom bio zauzet za stolicu Petrovu. Bez granica bijaše njegova ljubav i štovanje prama Piju IX., od neprijatelja Isusovih toliko progonjenomu. Kadgod su očiti ili tajni prevratnici razpinjali oko stolice Petrove svoje mreže, kadgod su se snovale osnove, da se glavi crkvenoj lukavo i nasilno otme najpravednije stečeni posjed, uvjek bi podizao i Rauscher glas, da žigoše bezsramne i griešne makinacije. I na posljednjem koncilu gonila je Rauschera ljubav, da svimi silami radi za ono, što se je njemu činilo po crkvu koristnije. Čim se je pako „duhu svetomu i otcem svidjelo“ odlučiti proti njegovu mnienju, on nije časio um svoj podložiti umu višemu. Žao nam je, što nas tiesan prostor sili, prekinuti ovdje razmatranje umnih spomenika Rauscherovih. O njegovih se spisih zaista može reći, što je Vincencij lerinski rekao o spisih Tertulijanovih (com. c. 24.): cujus quot pene verba tot sententiae, quot sensus tot victoriae. I ono malo što smo iz diela Rauscherovih kano osobito znamenito za naše vrieme i okolnosti naveli, svjedoči našim riečim.

J. R.

Dopis.

Na slunjskih brdih. Gospodine uredniče, priobćujem ulomak prijateljskoga lista, da čitatelji Katol. lista vide, da vatra koja proti katolicismu širom svieta plamti, i kod nas se širi i iskrami vrca. — — „Bože moj, što je to? da uprav ja moram na takove ljude nagrajsati! Neki dan sam imao izpovied u selu, i tu mi

se dogodi, što nigda nikomu. Ja sam izpovjedio i pričestio nekoga starca, pa niesam mogao ni to mirno obaviti; i tu sam imao špiona, koji me je zasjedao, u sobi se pritajio i slušao kako ja izpoviedam. Taj špion bio je poznati Vam (nepišem imena van ako bi od potrebe bilo). Pritajio se u kutu uz postelj. Kad sam ga zapitao što tu radi? reče mi: da je na piru. Pa takav čovjek biti će jošte imenovan mjestnim školskim nadzornikom.“

— — Je-li je taj gospodin tako iz zlobe, ili da pir prospava učinio? Da je taj gospodin za napastovanje svećenika što nova izumio, od mene bi mi prosto bilo; neka bi se i od nas hrvata u tom pogledu što izvorna svietom raznosilo — al onako prosaički sakriti se za postelj! — to je gospodin činio bivši dječarcem, kad se je s braćom skrivača igrao. Mnogo umnije obiedilo bosonoga fratra Gabriela, za njim je ženska u spovjedalnici izopačena, poludila — tu je jur moguć casus, ali na umoru starac — što će š njim? rado bi da mi gospodin kaže. — Čitao sam iz novina, i more biti onaj gospodin takodjer, da tamo negdje kapucine obiediše, da su gotovo svoje goste prosjake hranom otrovali; iztraga iznašla, da je nek svietovnjak u juhu iz papira nešto iztresao, a za tim da je jelce u trbuhu klalo. Bedasto izmišljeno — al šalno, dobro po jelce izvedeno, i da se nekoliko dana mršavo njemačko novinstvo vikom na pope i fratre zabavilo. I taj izum nije izvoran. Da mi je lazno novinarske viesti razmišljavati, još bih vam gospodine koju za nauk i praksu kazao, tako želim, gospodine, ako vas poslalo kakovo družtvo „čovječnosti“, da navrebate kako svećenik katolički vjernikom srce para i razum mekša dok neovodeni: neposudjujte tudjih dosjetaka, nastojte da budete izvoran. Dotle sahranjivaj se za peć i pod peć, za postelj i pod postelj i na tavan, i provrtaj na stropu škulju, zatakni u uho ciev, da budeš glasnije i jasnije čuo, gospodine — kako katol. svećenik vjernim mekša mozag, dok neovodeni, i praši srce dok nepukne — od pijanstva, ne, ne, od vjerozakonskoga ludjačtva.

Što vi tu radite? odgovara gospodin, da je na piru; na piru se pije — a ja poznam toga gospodina kao solidnoga pilca. Da ga izpričam velim, da je bio pijan, i jer pijanca rado delirium tremens uhvati, morda je onaj čas u stupnju opojenja bio takovom, te se za postelj šćućio neznajući što radi — i gdje je.

Pa takov čovjek biti će jošte mjestnim školskim nadzornikom imenovan. Nigdar bolje — škodit neće ništa, hasniti će, djeca će mu se došavšemu u učionu rozgotom smijati — a vjeroučitelj će zornu priliku, tumačeći grdobu pijanstva, moć pokazati djeci.

Bilo tomu kako mu drago, nam je veoma milo da nas kod svećeničkoga poslovanja napazuju — viditi će se naš žrtvovni i neprikorni postupak; već je bilo, da pošao zlom namjerom svećeniku nahuditi, vratio se preobražen. Dakle marljivo, pozorno i napeto pazite i kontrolirajte i izvješćujte, nu molim, da budu viesti izvorne — posnimane iz švabskih novina nebi nam doličile, te bi se izvjestitelj svoje nagrade, a čitatelji ugodne zabave mentovali. Svećenici, takove zasjede nezatrpavajte múkom!

Viestnik.

Zagreb. Nemožemo šutjeti o medjumurskom pitanju, a opet nemožemo o njem ni pisati. Nemožemo šutjeti, jer se o tom vrlo živahno i ozbiljno razgovara i u Hrvatskoj i u Ugarskoj; ali što ćemo pisati, kad neznamo, na kojih se razlozih ište, da se Medjumurje odciepi od zagrebačke nadbiskupije? Ta previše je absurdno ono, što biaše zastupnik Remete bacio u ugarskom saboru mjeseca Svibnja o. g.: da naime zagrebački nadbiskup širi po Medjumurju panslavizam! Bog je sám, u čijoj su ruci udesi narodâ i narodnostî, razširio po Medjumurju hrvatsku narodnost, slavizam ako hoće g. Remete; ali po želji i volji toga gospodina, morao bi ga odanle izagnati panmagjarizam. Ako takov razlog dolikuje g. Remete-u, i drugim, koji su mu slični, ali nam se neda vjerovati, da bi on mogao biti motivom ugarskoj vladi. Za to ćemo morati čekati točnije ubaviesti. — Kaže nam se takodjer sa strane, gdje bi se to moglo dobro znati, da pitanje nije u onom stadiju, kako su razkričali ugarske novine. Što dakle, je-li Nj. Veličanstvo naš premožni kralj pristao na odciepljenje u načelu, i dao nalog ministrom, da se o tom zametne meritorna razprava? Na to nismo bili sretni dobiti jasan i opredieljen odgovor, i za to nam se neda ni za njeko vreme sasvim šutjeti.

Premda bo neznamo s kojih ponuka i razloga, toliko ipak držimo za sjegurno, da ugarska vlada nastoji o onom odciepljenju. Odgovor, koj je dao ministar Trefort na interpelaciju Remetejevu, dosta nam to jasno nagovješta, pa je onaj, kako je onda bio obećao, sbilja i zametnuo razpravu s preuzviš. gospodinom zagrebačkim nadbiskupom. Mi znamo za izvjestno, da se je ta stvar vrlo neugodno kosnula srca Nj. preuzvišenosti. Jer se radi o jednoj dragoj česti njegova stada, za koju je prisegao; jer neima crkvenih razloga, koji bi onakovo izlučenje nuždno zahtievali, te ga ovlastili da pred Bogom, crkvom i svojom sviešću na to izlučenje pristane; jer napokon politički razlozi sami sobom, bez crkvenih, ili pače još proti crkvenim, kako je sjegurno u medjumurskom pitanju, nebi imali biti dovoljni. A k tomu su politički razlozi sami medju sobom u zavadi; jer što se morda čini sgodno s gledišta cjelovitosti i uprave ugarske zemlje, to je vrlo nesgodno, skoro bih rekao pogibeljno za savez Ugarske s Hrvatskom, i dosljedno za cjelovitost krune sv. Stjepana. Jer je mučno uzdržati i samu zajednicu ondje, gdje je medjusobno pouzdanje jako uzdrmano; a još je mnogo teže, da iz takove zajednice procvate blagostanje svih naroda i pukova, koje veže kruna sv. Stjepana.

Za savez, slogu i prijateljstvo izmedju Ugarske i Hrvatske vrlo je znamenita osoba Nj. preuzvišenosti,

sadašnjega nadbiskupa, Josipa Mihalovića. To je glasno priznano i od Magjara i od Hrvata, i od Njegova c. k. apostol. Veličanstva. Oni, koji nešta ištu, čim bi se medjusobno prijateljstvo Magjara i Hrvata moglo narušiti, stvaraju Nj. preuzvišenosti mučan položaj; no tomu se moramo pouzdano nadati, da će Nj. preuzvišenost svoje djelo muževno, i odrešito zastupati i braniti.

Izmedju Pruske i Austrije davno je obstojao antagonizam, koji je napokon doveo do ljuta rata. Sada je Austrija iztisnuta iz Njemačke te je ovoj došla na čelo Pruska. Zakoni su jedne i druge države jako različni, napose hoće jedna morda više, druga morda šta manje, al svakako obadvie, da crkvu sasvim podmetnu državnoj vlasti. No kao što su različne ove države, tako su jim i različni interesi, a valjda gdješta i sasvim protivni: s toga gledišta nije ugodno Pruskoj, da austrijski biskup (pražki, olomučki) vlada pruskimi podanici, a valjda ni Austriji, da vratislavski biskup (pruski) vlada podanici austrijskimi. K tomu je pruska upravo sada skinuti dala s biskupstva vratislavskoga biskupa, a ovaj se zaklonio u Johanisberg, austrijsku čest svoje dieceze. Toga radi je već bilo i interpelacija, i govorkalo se i pisalo, da će se izmedju Austrije i Pruske preduzeti druga limitacija dieceza. No do sada neima od toga ništa. — A gle! izmedju Ugarske i Hrvatske to bi se imalo dogoditi, premda su uzke saveznice: pod istom krunom, istim kraljem, i glede mnogih, baš za državu najvažnijih stvari, pod istim zakonom! Pak se još usudjuju uz takove odnošaje i okolnosti njeki očekivati, da će u takovom poslu i za takovo lučenje prijazno sudjelovati miritelj Magjara i Hrvata, sadašnji zagrebački nadbiskup!

— Doznasmo iz prijateljskoga pisma, da je preuzviš. g. biskup djakovački Josip J. Strossmayer, boraveći u Rimu, dne 11. o. m. bio na poklonu kod sv. Otca.

— Danas 16. podvrgao se strogomu izpitu iz crkvene poviesti i crkvenoga prava na bogoslovnom fakultetu g. Aleksander Šmidt, kapelan u Varašdinu. To je prvi strogi izpit, koji se drži na našem hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I.

Ugarska. Javlja Magyar-Ujság, da je kardinal primas ugarski pozvao k sebi ugarski episkopat na konferenciju. Kod te konferencije da bi imao biti i ugarski kultusministar Trefort.

— Na svetak neoskvrnutoga začeća B. D. M. posvetio je kardinal-primas u Ostrogonu, biskupa stolnobiogradskoga, Dulanszkoga.

Njemačka. Car Vilim, primivši u audienciju predstojničtvo izvanredne protestantske synode, koja sada vieća u Berlinu, reče govoreć o protestantskoj uniji: „One koji toga neće, neću ja nikako progoniti. Nije svigdje dobro nešta činiti, što nedolazi iz osvjedočenja i sviesti, a najmanje u duhovnih i religioznih stvarih. — Pa ipak za čudo trpi taj isti car, da njegova vlada progoni katoličku crkvu, napose biskupe, premda su se ne jedanput svečano izjavili: da nemogu raditi proti svojoj sviesti, proti svojem vjerskom osvjedočenju, proti dogmam svoje vjere. Uprav je ovih dana „Kölner Zeitg." doniela viest, da je vlada pozvala kölnskoga nadbiskupa, da se na biskupiji zahvali — proti svojoj sviesti, a zato, što neće da izda najsvetijih pravâ svoje crkve.

— Paderbornski biskup posla dne 2. Prosinca „Germaniji" u Berlin sliedeće redke: Čestitke i telegrami, koje sam u obilnom broju primio sa svih strana: od svećenstva i od laika; od pojedinaca i cielih korporacija, osobito pako iz vjerne moje dioecese, k svomu imendanu, silno potresoše mojom dušom; i jer nemogu pojedince odgovarati, izričem ovim javno uzdrmanoga si srca hvalu svim za te znakove vjerne, nepokolebive ljubavi i sućustva. — Kako je vidjeti ljubav kršćansku ništa neprieči exil.

Knjižtvo. Čitanja i evangjelja za sve nedjelje i praznike Gospodnje i za neke dane svetačke. Odobrile duhovne oblasti: nadbiskupska u Zagrebu i biskupske u Djakovu i Senju. Preveo Dr. Franjo Iveković. U Zagrebu 1875. Brzotiskom dioničke tiskare. U manjoj 8ni, strana XVI i 208. Ciena knjizi broširanoj 1 for., tvrdo vezanoj 1 for. 20 nč.

Već se je podavno u crkvenoj pokrajini hrvatsko-slavonskoj osjećala potreba, da se sastavi nov evangjelistar za službenu porabu duhovnih pastira. Stariji evangjelistari, upotrebljavani u zagrebačkoj nadbiskupiji, bili su naročito od doba Miklouščeva pisani skroz nevaljanom kajkavštinom, u kojoj su samo rieči bile hrvatske, i to kojekakve, a slog posve latinski; jer su se prevodioci držali latinskoga teksta rieč po rieč, neobziruć se nimalo na duh jezika hrvatskoga. Odatle se pomalo stvori nekakva crkvena kajkavština, dosta nerazumljiva i samomu kajkavskomu puku, a strahotna za štokavce i sve ljude, koji su se već ponešto priučili književnomu jeziku. Zato su se mladji svećenici mašali za druge evangjelistare: u Goffiné-u, od Kneževića, Lanosovića, Adžića itd., pa bi se vrlo često dogodilo, da bi u jednoj te istoj crkvi župnik čitao iz kajkavskoga evangjelistara a kapelan iz Goffiné-a, na nemalu smetnju vjernomu puku. K tomu je nestajalo već i samih tih evangjelistara.

Zato pozva preč. nadbiskupski duhovni stol iz sjednice svoje držane jošte 30. Travnja 1869. profesora dra. F. Ivekovića, neka nanovo sastavi knjigu Čitanja i Evangjelja za porabu duhovnih pastira. Častnomu se pozivu profesor odmah odazva, sastavi evangjelistar i preda na censuru. Preč. duhovni stol odobri s pohvalom prievod, i evo ga sada gotova izpod tiska.

Nego dr. Iveković znajuć, da se i u drugih biskupijah hrvatsko-slavonskih jednako osjeća nužda nova evangjelistara, i misleć, da bi dobro bilo, kad bi se jedan evangjelistar uveo barem u svoj Hrvatskoj i Slavoniji,

dade svoj prievod na censuru takodjer preč. duhovnim stolovom u Djakovu i Senju; a ovi ga s velikom pohvalom odobriše i izjaviše, da će ga uvesti u svoje biskupije. Tim ćemo zbilja imati jedan evangjelistar u svoj hrvatsko-slavonskoj crkvenoj pokrajini na nemalu duhovnu korist naroda našega.

Budući knjiga s pohvalom odobrena od tri duhovne oblasti, nam nije govoriti o valjanosti prievoda; samo spominjemo, da mu je jezik čist štokavski, na visini današnjega književnoga jezika, te smo osvjedočeni, koliko god se naš jezik razvijao i dotjerivao, da u tom evangjelistaru neće ništa trebati mienjati dosta mnogo godina. Neka nebude nikoga strah, kako će naši kajkavci razumjeti evangjelja pisana čistom štokavštinom. Kajkavac vazda lakše razumije štokavca nego-li štokavac kajkavca; kajkavci su se već prilično priučili štokavštini u crkvi, školi i uredih; kako su evangjelja prosto i jednostavno pisana i puku već poznata, neće doista štokavština smetati, da ih puk razumije; pa duhovnik, ako misli, da je koja rieč puku njegovu nerazumljiva, može ju kod čitanja zamieniti riečju u onoj okolini poznatom — tà svećenik valja da uviek prije što će se popeti na propoviedaonicu, pročita nasamo čitanje i evangjelje, te mu je onda lahko gdjekoju rieč promieniti; pače već je i sàm prevodilac gdješto uz rieč u nekih predjelih manje poznatu metnuo u zaporci rieč poznatiju n. p. čokot (trs).

U knjizi imade najprije skrižaljka pomičnih svetkovina i vječni koledar (XVI strana); po tom: I. čitanja i evangjelja za nedjelje i praznike Gospodnje; II. čitanja i evangjelja za neke dane svetačke; III. obćenita čitanja i evangjelja za dane svetačke, koji nemaju svojih čitanja i evangjelja; napokon ima kazalo (208 strana). Odatle se vidi, da se ovaj evangjelistar može upotriebiti ne samo u biskupijah hrvatsko-slavonskih, za koje je naročito priredjen, nego i u drugih biskupijah, u kojih ima našega naroda.

U starijih zagrebačkih evangjelistarih nisu bila samo evangjelja nego i čitanja (lectiones); nu od 50 po prilici godina izpuštala su se čitanja, pa se tako u našoj nadbiskupiji nisu puku ni čitala. Tko zna, kako naš puk iz sv. pisma nikad ništa ne čuje van ono malo, što mu se s propoviedaonice čita; tko zna, koliko pastoraliste preporučaju, da budu propoviedi, koje duhovnik puku govori tečajem crkvene godine, u nekoj suvislosti, da se drži neki cyklus, pa za jedan cyklus da se mogu uzimati tekstovi iz perikopa evangjelskih, a za drugi iz perikopa epistolarnih: on će lahko razumjeti, kolika je šteta, što su se čitanja iz evangjelistara izpuštala i što se gotovo nikad puku nečitaju, i kako je mudro naš duhovni stol odredio, da se ima nanovo izdati liber Epistolarum et Evangeliorum. Istina mnoge su perikope iz poslanica sv. Pavla dosta nerazumljive; ali ima takodjer čitanjâ, koja su posve razgovietna a sadržavaju prekrasan nauk, osobito moralni. Nu i one tamnije poslanice prevodilac je, služeći se slobodom, koju dopušta katolička hermeneutika, i ugledavajući se u tom na Alliolijev, apostolskom stolicom odobreni prievod, tako prenesao na naš jezik, da sâm jezik i slog neće smetati razumievanju, pa će ih jamačno u ovakovoj štokavštini lakše razumjeti nego-li u onakovoj kajkavštini, kakvom su od neko doba bile pisane crkvene knjige u našoj nadbiskupiji. Ne bi s toga, mislimo, s gorega bilo, kad bi crkvene oblasti naložile svećenstvu, da pred evangjelji svagda opet čita poslanice ili u obće čitanja propisana.

Tom zgodom izjaviti nam je takodjer želju, neka bude i katehizam diecesanski, oko kojega se upravo sada radi, tako sastavljen, da ga budu mogle prihvatiti i druge biskupije u našoj domovini, te se i u tom postigne jedinstvo toliko koristno i nuždno za duševni napredak narodni. Molitve takodjer i litanije, koje se u crkvi i u procesijah zajednički mole i koje će se katehismu dodati, valjalo bi s latinskoga vjerno a dobro hrvatski prevesti ter onda kao stereotypno izdavati, da se ne budu u svakoj molitvenici i u svakom njenom izdavanju razlikovale, po čem je glasno zajedničko moljenje nemoguće. A nije-li već vrieme, da se misli i na diecesanski kancional?!

Kuratno svećenstvo u biskupijah zagrebačkoj i djakovačkoj dobit će naviešteni novi evangjelistar preko svojih duhovnih stolova; drugi mogu si ga nabaviti kod samoga prevodioca za cienu gore naznačenu.

Knjiga je tiskana na vrlo liepu, čvrstu, debelu papiru, čitljivimi pismeni, u formatu pristojnu; tisak je liep.

Poziv na predplatu na „Zagrebački katolički list tečaj XXVII.“

S božjom će pomoćju ovaj list od nove godine nastupiti svoj dvadeset i sedmi tečaj. Ostat će mu isti oblik i uvjeti predplate, no glede uredničtva valjda, a glede administracije svakako dogodit će se promjena, za koju ima pravedne nade da će biti listu na prospjeh. Pomladit će se naime novimi silami, veleučena gospoda profesori bogoslovja na našem sveučilištu obećali su mu obiliatiju pomoć, a neima dvojbe da će mu i ostalo svećenstvo naše domovine revnije pritieati i predplatom i perom. Ta nedolaze-li interesi naše sv. vjere i crkve sve većma u pogibelj, a koliko imamo, i koliki su listovi, koji one interese zastupaju?! Kad je već ovo što imamo maleno, neka je barem vriedno i dragocjeno, kano zrnce bisera i zlata! a to će biti samo onda, ako ga nezanemare muževi od bistra uma i topla, plemenita srca.

Budući da će biti, kako rekosmo, promjene u administraciji, s toga je skroz nuždno: 1. da se predplata pošalje čim prije, i to najbolje poštarskom naputnicom; 2. da bude točno zabilježen naslov, obitavalište i zadnja pošta; 3. da bude izrikom naznačeno, da-li je predplata za g. 1876., ili morda samo dug za g. 1875; 4. da nitko neočekuje, da će mu se list pošiljati, ako nepošalje predplate, ili ako barem sám i čim prije nenajavi, da je list voljan i nadalje držati, te predplatu do mala poslati.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.**

Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Broj 51.] U Četvrtak, 23. Prosinca 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu. a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački

KATOLIČKI LIST.

Naša jadna golotinja.

(Konac.)

Kakov je obiteljski život u pruskih katolika neznamo positivno pripoviedati; ali ako uzmemo u obzir, kako se točno i sveto obdržavaju zapoviedi crkvene glede sklapanja ženitbe, nećemo lasno pogriešiti, ako rečemo da je vrlo dobar. U Pruskoj je uvedena civilna ženitba. Ondje može biti, da se supruzi razidju takodjer s razloga, kakova sv. pismo nepriznaje, te da sklapaju svaki na svoju stranu nove brakove. Pruska protestantska vrhovna crkvena oblast — oberkirchenrath — nalaže pastorom, da i takovu ženitbu blagosivlju. To je u orthodoxnih krugovih probudilo veliku žalost; no u istih krugovih čuje se takodjer mnogobrojno jadikovanje, da protestanti, ženeći se civilno, niti mnogo netraže pastorova blagoslova. U katolika je sve protivno: u njih neima tužbe, da vjernici svoju ženitbu nesklapaju pred crkvom, ili da ju sklapaju uzprkos crkvenim zaprekam. Civilna je ženitba za njih istina teret, no nije na štetu ženitbi, koju veže po njihovoj vjeri i po istini sam Bog: „Što je Bog sastavio, čovjek da nerazstavlja!“ Tko si je sviestan, da je njegov brak svezao Bog, taj neće tražiti načinâ, kako bi ga razmetnuo, no ni šta drugoga činiti, što bi bilo proti svetosti ženitbe.

Kako je glede toga pri nas? Neima još civilne ženitbe, ali jih ima dosta, koji za njom uzdišu. Proti vjernosti pako ženitbenoj, pače proti nerazrešivosti čine se grozni atentati. Ima velikih krajeva u našoj domovini, gdje oženjeni muži s neudatimi djevojkami podržavaju nesraman savez, ubijajući tako u jedan mah i djevojačku i supružku čistoću i svetost. U drugih je opet njeka grozna communio uxorum. Medju naobraženimi klasami, osobito u većih gradovih, gdje je živež skuplji, gizda veća, zamame i zavodljivosti više, nije mnogo bolje. Posljedica je tomu, da se mlad čovjek težko i odvaži na ženitbu. — No rekoh, da se čine grozni atentati i proti nerazrešivosti ženitbe. Ima u njekom gradu slučaja prije nečuvenih, da se muž i žena bez svakoga kanoničkoga razloga i bez svakoga suda, o svojoj volji i domisli, razidju, pa onda drugačije ožene. Pa se to zna i govori po svuda, ali niti samo družtvo takovih neizključuje, a niti jih oblast energično neprogoni. A ipak kod nas obstoje glede ženitbe još isti zakoni, koji i pod konkordatom, koji i prije god. 1848.! I u prostom puku pojavio se je u njekom kraju užasan pojav, da se djevojka udade za čovjeka, a onda neće nipošto da s njim žive, te samo muči duhovne oblasti, tražeći opravdanja svomu bezzakonju; civilne pako oblasti ili nemogu tu sbilja ništa učiniti, il se pričinjaju da nemogu. U ovom je listu i to spominjano, kako su njeki pokušali ženit se civilnom ženitbom, premda takova ženitba kod nas neima nikakve zakonite valjanosti; isto tako da su u njekih krajevih seljani počeli bili djevojke voditi u kuću kano svoje žene, bez zakonite forme, jer jih svećenik porad zabrane civilne (vojne dužnosti) nije smio vjenčati. Zar su to kršćanski nazori o ženitbi? Napokon priložničtvo! ta nagrda i parodia i velika zapreka zakonite ženitbe: što ću o njoj reći? Ima je i po gradovih i po selih; ali neima proti njoj energije, koju su i sama civilna pravila zahtievala.

Poslie svega toga što ću napose opisivati religiozni život? To je jasno, da religija Isusa Krsta kod pruskih katolika nosi divnih plodova, dočim su naši vrlo mršavi, da nereknem skoro nikakvi. Valja pako da je zdrav i sočan korjen ondje, gdje se na stablu vidi obilat plod; gdje se pako ne samo pojedine grane suše, nego i sam

vrh se nekako tužno drži, ondje ni s korjenom nestoji dobro. Sbilja kolikogod čitam katoličke pruske novine, našao sam da puk na mnogih mjestih neima svećenika — jer su mu ga progonitelji otjerali; — ali da svećeniku neima puka u crkvu, na prodiku. na izpovied i pričest, toga lje nisam mogao naći. Ondje katolici ne samo što vrše sdušno ono, česa nesmije nitko propustiti pod smrtni grieh, nego ondje cvatu takodjer mnoge pobožnosti, kao što k srcu Isusovu, k srcu Marijinu itd. Kao što biskupi i svećenici izpoviedaju javno pred svietom, pred angjeli i ljudmi svoju vjeru i svoju vjernost naprama crkvi božjoj: tako se i vjernici s njimi natječu, da je upravo divota.

A pri nas dnevice raste tužba na nevjeru, na ireligioznost, koja se sve strašnije širi. Dosta je o tom već ovdje govoreno; ali neka se reče još jedanput, nebi-li se čijega srca ozbiljnije kosnulo! Kamo mislimo doći za još malo vremena? Od godine do godine silno pada broj onih, koji se barem oko uzkrsa izpoviedaju: očito je, da ljudi neće da račun prave sa svojim Bogom i svojom svieśću, a još manje hoće pri tom poslu sudca, koga je postavio Isus Krst. Od samozataje, koju Gospodin zahtieva, kad veli: Tko hoće da mi bude učenikom, neka zataji sama sebe, i ponese svoj krst — neće današnji tobož kršćani i katolici ni da čuju. Može-li biti šta manjega, nego da barem nedjeljom i svetkom dodješ u bližnju crkvu k tihoj misi? Ali za to neima vremena, van ako je u crkvi vidjeti koju osobu ili čuti kakovu muzikalnu ili pjevačku produkciju. Tako je barem u Zagrebu. Isti ženski spol, koji od prvih vremena crkve nosi častni pridjevak „pobožnoga, Bogu odanoga spola“, u našoj domovini kan da će početi takova se pridjevka stiditi. — Tako čine mnogi ljudi od ugleda, mnoge majke i mnogi otci: zar je onda čudo, da se ni školskoj mladeži crkva i djela vjere i pobožnosti nemile; da jih odmah povrgne, čim prestane pritisak školske discipline? Jao si ga svietu od sablazni, reče Gospodin; ali i više jao si ga čovjeku, po kojem sablazan dolazi! Za pokojnoga smo Mallinckrodta čitali u ovom listu, da je svaki put, kad je imao u saboru reći koji znamenitiji govor, ranim se jutrom pokriepio, primiv presv. tielo Isusovo. Kod nas bi si djak visoke škole što takova morda za sramotu držao, a za gospodu od sabora neću ni da govorim. Valjda je Mallinckrodt bio čovjek slaba uma i nemuževna karaktera?! Pitajte, ako neznate, što su o njem poslie njegove smrti pisali isti njegovi neprijatelji, pak barem u kutu šutite, ako niste vriedni razumjeti velikih muževa, nekmo-li jih nasljedovati!

No morda ima barem privatne pobožnosti kod naših prosvjetljenjaka, koja se krije medju stiene mirna stana, te ju vidi Bog, ako je i nevide ljudi? — Tim se nebi doduše zadovoljilo ustanovi Isusovoj, ali bi ipak nešta bilo; bio bi morda temelj, na kojem bi uz milost božju s vremenom niklo i ono: tko me bude i z p o v j e d i o pred ljudmi, i ja ću ga izpovjediti pred svojim otcem na nebesih! Ali unidider samo u kuću: nigdje propetoga spasitelja, nigdje pobožne slike; budi zadovoljan, ako ti oko nezapne o kakovu sablazan. Nikad pobožna razgovora; budi veseo, ako nečuješ hulenja na svetinje. Nikad ni pozdrava: hvaljen Isus, a kamo-li molitva. Diete će poslie jela morda doći poljubiti ruku otcu i materi, ali se Bogu zahvaliti neće Dà niti se kod kuće nenauči prekrstiti, a gdje bi tekar znalo izmoliti Gospodnju molitvu! To je doista kućna ne — pobožnost, nego bezbožnost!

A ta se žalibože širi već i po selih. A širit će se i jače, ako se ni u pučkoj školi nebude gojila pobožnost; ako gospodin učitelj nebude dolazio u crkvu kano kršćanin katolik, nego jedino morda kano nadzornik djece kod posla za njega inače skroz indiferentna, ili pače dosadna. Na mnogih mjestih puk još marljivo dolazi u crkvu; al na premnogih drugih nedolazi skoro nikako Odkuda će se takav zadahnuti religioznim duhom?! Gdje se je od prije valjano djelovalo od strane svećenstva, i gdje još i sada revno i neumorno i neustrašivo djeluje čestit svećenik: ondje još ima nešta; ondje zna biti još i posebnih pobožnosti k srcu Isusovu ili Marijinu, ili kakovih drugih — ali takovih miesta ima u velikoj zagrebačkoj nadbiskupiji (da nju za primjer uzmemo) premalo. — Na kršćanski nauk (g d j e se još redovito i valjano drži!) mučno je skupljati mladež, kad svećenika nepodupire ni svjetovna oblast, ni otčinska vlast; i za to se nahodi kadšto upravo grozno neznanje temeljnih istina kršćanskih tja u ljudih, koji hoće da se žene. Svećenik je s a s v i m u s v o m p r a v u, ako takovim odgodi ženitbu, još bolje, ako je ni nenaviesti; no odtale mu kadšto strahovita omraza, a kadšto mjesto zaštite još i ukor od iste zlo izvieštene crkvene oblasti!

Kamo ćemo doći na tom putu Nemojmo se varati, bez religije neima moralnoga života. To će nam glasno priznati glede prosta i nenaobražena čovjeka i oni naši učenjaci, koji sve spasenje polažu u znanost. Mi pako ono ka-

žemo obćenito glede svih ljudi. Zar moral gine danas samo u prostom puku? On gine obćenito, kô što obćenito gine vjera. I za to se množe svakojaki zločini i opačine: prevare, tatbine, ubojstva, preljubi, kriva svjedočanstva i prisege itd. Gdje su katolici izmiešani s tako zvanimi pravoslavnimi, znalo se je kazati za one da su pitomiji, čovječniji i ljubežljiviji, a za ove da su divlji, nemili i nemilosrdni. A za što? Za to, jer su ovi bili gorje a oni bolje naučani spasonosne, božanske istine kršćanstva. Bojati se je da će naskoro prestati svaka razlika: toliko preotima mah moralno skvarenje i medju katolici. Spomenuo sam zločin: ubojstvo. Može-li se čovjeku za ovaj sviet učiniti veća strahota, nego kad mu se uzme život?! Pa ipak te strahote ima u njekih krajevih našega naroda više, nego-li bis na prvi mah i pomislio. Koji je uzrok, da u njekih krajevih narod gine kan da ga zemlja jede; da žene nedohrane, pače da ni nerode djeteta, da ga ni nezanose?! Koliko se tu uništi životâ?! Neka nam kažu, kako će se bez žive vjere Isusa Krista tomu zlu doskočiti, oni mnogi naši ljudi, koji se grade rodoljubi, a nimalo nepodupiru svećenika, da se u svetačne dane, pače pred samom crkvom, nečine orgije! — Nebi bilo lasno proračunati, koliko tjelesne i duševne jakosti, koliko materijalnoga i moralnoga blagostanja uništi pijanstvo. Svaki zanat i obrt udara kod nas na selih natrag, samo krčmari dobro uspievaju! pa onda oni štacunari, koji mjesto rakije žestom narod truju. Proti tomu kan da neima nikakve protimbe! Napokon dnevice rastu i šire se po narodu najstrahovitije psovke i huljenja na Boga i sve što je gdje sveta. Nije si moći skoro ni pomisliti grozovitije divljosti. Zar se morda tko nada, da će odatle niknuti pietet prama roditeljem i štovanje poglavara, pokornost zakonu, odanost vladaru; da će nam narod biti zauzetiji za sve, što je plemenito i uzvišeno?! Pak za što svjetovno poglavarstvo nečini upravo ništa, da se onolikoj divljosti na put stane? Svećenik stoji tu goloruk.

Gdje je religiozni život kukavan, ondje su mu i kukavni plodovi; usuprot gdje je bujan i obilat, ondje ima po izbor cvieta i ploda. Crkva katolička svojim najkrasnijim plodom smatra redovničke zadruge. U Pruskoj biahu se prekrasno razcvale, ali jih uništi najprije zakon od god. 1872., koji izganja jezuite i sve njim srodne redove, a još više zakon od ove godine, koji nije prostio nijednomu redu ni kongregaciji ni mužkoj ni ženskoj, samo je donekle poštedio sestre milosrdnice i to samo za njegovanje i dvorbu bolestničku. Ja neznam ovaj put ni izbrojiti ona svakojaka imena religioznih zadruga: tolika jih je razlika i množina, ali mogu kazati, da je u pruskoj državi, još poslie izagnanja jezuita i njim sličnih zadruga, bilo redovnika 1032 u 78 samostana ili kuća, a redovnica 7763 u 836 kuća. A kako je postupno rasao taj broj! Samo u starih pruskih pokrajinah (t. j. onih, koje imaše Pruska prije 1866. god.) biaše ovakov napredak: god. 1855. bilo je 334 redovnika i 579 redovnica; god. 1867. redovnika 1074 i redovnica 4803; god. 1872/73. redovnika 906 a redovnica 7086. Pa od ovih svih biaše samo kakvih 170 osoba, koje su se posvetile kontemplativnomu životu; svi ostali služahu praktičkoj potrebi čovječanskoga družtva: pomažući u dušobrižju, dvoreći bolestne, naučajući i odgajajući kršćansku omladinu. Djelatnost jim biaše velika i za čovječansko družtvo vrlo spasonosna. Kao što plod izraste iz sjemena, no opet plod prosipava obilato sjeme, iz koga će opet niknuti mnogostručan plod: tako i ove redovničke zadruge, krasni plod iz zdrava sjemena religioznoga života, sipahu oko sebe obilato sjeme religioznoga života u kršćanskom puku. Nije mogao vrag mirno gledati toliko bogatstvo i tolik sjaj pravoga kršćanskoga života, pa je i dobio kako se čini vlast od Gospodina, da kuša ove pravednike, kako je kušao nekada pobožnoga Joba — eda Bog dade, i s jednakim uspjehom i jednakim božjim blagoslovom!

Kod nas nije bilo baš nikakve kušnje, pa ipak je sve skoro golo! Osim redovnika sv. Franciska neima kod nas nikakvih drugih. No i ovi stoje vrlo slabo, bi reći med životom i smrću. Ovo govorimo napose glede provincije sv Ladislava. Starci izumiru, a omladine skoro nikakve! Budući da je broj strahovito spao, otci nemogu dovoljno ni da pomažu in cura animarum, a još manje mogu u kući si urediti podpunu disciplinu. Bez ove pako kako će se provincija samo uzdržati, jer o procvjetanju nemože tu biti ni govora! U Zagrebu je krvava upravo potreba dobro disciplinirana reda, koji bi imao dovoljan broj članova. Što se redovnica tiče, možemo se pohvaliti milosrdnicami hrvatske provincije. Krasno su i dosta na daleko i široko razvile svoje djelovanje. Bolnice u Zagrebu, Osieku, Zadru i na Rieci u njihovoj su ruci. One su njegovalice zapuštene nejake dječice i iznemoglih staraca, one upravljaju zemaljskom kaznionom za ženske, njihovoj je napokon brizi i njihovu odgoju povjeren velik dio ženske omladine, i sama ženska preparandija, one su u Bos-

noj i Hercegovini uskrisile kakvih šest škola i gojilišta. No i druge redovnice, osim spomenutih dobro stoje, te koliko najviše možemo, molimo i zaklinjemo naše preuzvišene nadpastire, da barem ovo malo dobra, što još imamo, svojom milošću okriepe, svojom mogućom zaštitom zakrile, i svojim budnim otčinskim nadzorom uzčuvaju, da se u ničem neizkvari.

Pa ipak dočim se barem našim redovnicam radujem, hvata mi se srca njeka tuga. Kako je to, da njihovo toli plemenito djelovanje nepotiče tolike kćerke odličnijih roditelja da se posvete istomu zvanju?! U Pruskoj kćeri najboljih obitelji rado stupaju u samostane; kod nas je to preriedko, premda se mnoge i mnoge nemogu dobro udati. Materijalistični smo postali previše: sve i mužko i žensko ide za nasladami, za uživanjem; pa makar i neimao nade da će steći, neće ipak da se odreče. Tako je sa ženskom omladinom; no tako je i s mužkom. Ne samo redovničkomu stališu neće da se posvećuju, oni neidu ni u svjetovne svećenike. Mnogi i premnogi djak, koji misli da si ima nešta u glavi, misli takodjer da je ono previše dragocjeno, nego-li da je posveti Bogu, Isusu Krstu, crkvi njegovoj i duševnomu spasenju svoje braće. Kod nas postaje u tom pogledu ono isto što u Pruskoj, al ne kod katolika, već kod protestanta. Nikad nisam čitao tužbe od ondješnjih katolika; za svjetovne svećenike, za redovnike ima dosta mladeži, dosta muževa, i to ne kakvih god; usuprot se protestanti tuže, da malo tko ide u pastore. No u Pruskoj religija med protestanti pada, a med katolici raste.

Mi dakle životarimo kano da smo odsječeni od živoga vrutka onoga života, koji teče iz Isusa Krsta! Sve nam se kvari i gine. Jedina jošte nada preostaje u živoj vjeri u onu rieč Gospodnju: „Vi ste sol zemlje“ — i u revnom djelovanju prama toj božanskoj rieči. Ako-li oni, na koje ta rieč spada, nebudu na nju pazili, pazit će sjegurno Onaj, koji ju je rekao, i k njoj odmah i ovu dodao: „ako-li pako sol postane neslana, nije za ništa, nego da se van baci i pogazi od ljudi.“ Već nas van izbacuju, brzo će nas i gaziti! Što će nam onda jošte ostati?!

Karol Antoniewicz. *)

(J. R.)

Poviest svih vremena svjedoči, da narodi i pojedinci to dublje padaju u dostojanstvu i vrlinah, što se dalje od Boga odmiču. A tako mora biti. Jer čovjek je u toliko samo dobar, u koliko je sličan Bogu, na čiju je priliku stvoren: ako se udaljuje od Boga, nestaje na njem crtâ te sličnosti, nestaje istine iz razuma i ljubavi iz srca. Mjesto istine grli čovjek udaljen od Boga laž, mjesto ljubavi njegovo je srce puno mržnje. I naš viek kano na jagmu bježi od Boga. Posljedice toga najvećega grieha vidimo svi: iz obitelji nestaje ljubavi, žena nije vjerna mužu, muž ženi, sin nemari za oca, kći raztužuje majku; prijatelj oplakuje nevjernost himbena prijatelja, te se uzalud ogledava za drugim. Bogatnik neima srca za siromaka, tlačenik čeka zgodu, da se osveti tlačitelju. Kupac nevjeruje trgovcu, trgovac neima vjere u kupca. Vladar se neuzda u vladara; narodi oboružani čekaju svaki čas da se pokolju. Mjesto ljubavi vlada sebimilje, mjesto iskrenosti himba, mjesto pravde krivica, mjesto istine laž. U takovo vrieme upravo je potrebno, kadikad dovesti si pred oči pojedine čiste, plemenite značaje, kojim je uvjek ravnala istina um, a ljubav srce. Takov značaj bijaše i Karol Antoniewicz, poljski rodoljub i gorljivi duhovnik. Sav svoj viek služio je on jedino Bogu i domovini, a plaće nije tražio nikakve, nije dobio nikakve. Neka slika toga plemenitoga muža tako ugodi štiocem, kako je bila mila meni.

Karol Antoniewicz narodio se je u Lembergu 6. Studenoga 1807 Otac mu Josip bijaše doktor pravâ i odvjetnik, a mati iz ugledne armenske obitelji Nikorowicz. Prvu mladost sproveo je srećno: pobožni roditelji za rana su počeli u srce malomu Karolu sijati sjeme prave pobožnosti, a kako su bili imućni mogli su sinčiću pribaviti najbolju obuku. Ali ta prva sreća netrajaše dugo, u jedanaestoj godini izgubi Karol svoga ljubljenoga oca. Briga za njega i njegovu jedinu sestru ležaše sada jedino na majci. Svršivši gimnazijske nauke, upisa se u 17 godini u sveučilište. Obdaren bistrim umom, napredovaše liepo u naucih, zabavljajući se u prostih časovih muzikom, koju je strastno ljubio, i pjesničtvom, koje je njegovu nježnomu srcu toliko godilo. Radi njegova plemenitoga srca i ugladjena držanja sve ga je ljubilo i štovalo. Sljedeći dogodjaj neka svjedoči, da je Karol bio dobar ko duša. Šećući neke zime, dok je još sveučilište polazio, po brdu Franje Josipa, nadje u nekoj špilji djećaka na pol gola i izgladnjela. Karol ogrnu ga odmah svojim plaštom i povede sa sobom kući. Nahranivši ga i zaodjevši, nehtje ga odpustiti, nego ga pridrža pri sebi, da mu bude učiteljem i ocem. Nije čudo, što je sve više očiju zapinjalo za toga milokrvna mladića, iz plemenite i ugledne obitelji, a uz to milovidna i ljepolika. Budućnost mu se je prijazno smiešila, nudeć mu srećan život. To smiešenje godilo je njegovu srcu, on mu je

*) O K. Antoniewiczu izišlo je već više biografija. Spominjem: Rysy z życia swiętėj pamięci księdza Karola Antoniewicza. Poznań 1853. — Wspomnienie o życiu i pismach ks. Karola A. przez J. Polkowskiego. Warszawa 1861. i dr. Najobširnije opisao mu je život Dr. Ferdinand Speil: Karl Antoniewicz, ein Lebensbild. Breslau 1875.

vjerovao i mislio, da je put pred njim posipan samim cviećem; da je pod tim cviećem sakriveno oštro trnje, toga onda nije slutio. Vjeru je dakako sačuvao u srcu uvjek nepokvarenu, ali pobožnost je gubio što je sviet više ljubio. Majka njegova, druga Monika, motrila je to, mučala i plakala. Pak ipak nije se Karol nikad u svietu izgubio: njegovo srce bijaše veće nego da ga je mogao izpuniti sviet, ali je bilo preslabo, da se svieta odreče; trebalo mu je okusiti najsladje ponude toga svieta, da se osvjedoči, da je pod svakom ružom trn, uz svaku sladost još više gorčine. Još kano učenik poslao je nekoliko pjesmica, svojih prvienaca, u sviet. Njihov je značaj nježno milo osjećanje prirode, njezine ljepote, njezinih promiena, pri čem nezaboravlja na onoga, koj nad oblaci stanuje. U pjesmi „Rada w smutku“ pošto je opisao, kako bura osvježuje prirodu a borba ojačuje smrtnika, sjeća ga, neka u borbi nezaboravi pogleda podići k nebu: kad ti tuga jadno srce jede, suze kad ti mutne oči pune, gledni gore gdje Bog jaki vlada, tamo će ti tračak nade sinut.

Svršivši 1827. izvrstnim uspjehom sveučilištne nauke, otide na svoje dobro Skwarzawu, da žive gospodarstvu. Uz gospodarstvo nije zaboravio na znanosti i pjesničtvo, dapače još iste godine izdao je sbirku soneta u njemačkom jeziku, posvećenu bečkoj spisateljici Karolini Pichler. Tu je zamislio veliku misao, da napiše poviest Jermena, svoga naroda. Da skupi gradiva, odputi se u Moldaviju, kamo ga je i onako srce vuklo, da posjeti neke bližnje rodjake. Što je na putu doživio, sve je u dnevniku zabilježio, ali je samo jedan ulomak u Slawianinu priobćio. I iz toga ulomka vidi se, kako je imao vruću, bujnu fantaziju, kako mu je nježno srce bilo prijetno za sve što je liepo i plemenito. „Bio je kišovit, turoban dan, kad sam prvi put odputovao u tudju, nepoznanu zemlju. Na nebu sivi oblaci, u šumah žuto lišće, kojim se je žalobno šušteć poigravao tih vjetrić. I u mojem srcu bijaše mutno, oblačno, težka slutnja, da će moje putovanje biti neveselo, obuze mi srce. Na medji stražili su vojnici stražu, a podno briežuljka hučaše u divljem toku Sucava, koja dieli Moldaviju i Bukovinu. Polagano spustismo se s kolima u potok. U sredini potoka zapovjedim postati i bacim još jedan pogled na plodonosnu Bukovinu, koju je s neba blagosivao sunčani trak, s mukom se proturavši kroz oblake. Pred menom valjale su se crne oblačine. Tako nam se smieši, kad se obazremo na prošli život, slika naše mladosti, razsvietljena jasnim trakom nevina srca, ali budućnost je zamotana u crne oblake, iz kojih će može biti mnoga striela naše srce raniti. Konji poskočiše, i bijasmo na tudjoj, nepoznanoj obali. Pred nami neizmjerne njive i pašnjaci, turobno cvrčaše cvrčak svoju jednoličnu pjesmicu, a ovdje ondje izleti iz grma preplašena ptičica. U daljini pasu se jata konja, krava ovaca, a melankolički zvuci pastira potresuju uzduh.“ Tako putovaše Antoniewicz vas dan, dok je oko devete ure na večer došao u Botusane. Zapitavši za dobru gostionicu, odvedoše ga u grčki han, gdje je zaprosio sobu. „Žalostno sam se začudio, kad me je krčmar odveo medju četiri prazna vlažna zida; mjehurom prevučena škulja imala je biti prozor, u zidu učvršćenu dasku, pokrivenu slamnjačom, zvao je moj gospodar divanom. Zar neimate bolje sobe? upitam krčmara. Začudjen otvori on oči i odgovori, da bolje sobe u svem selu neima.“ Nije bilo druge, morao se je zadovoljiti sobom, kakva je bila. Uredivši si sobu, otide u krčmu, da založi. Tu nadje više putujućih trgovaca, ozbiljna plemenita lica, gdje večeraju. Gostoljubni kako su bili ponudiše ga odmah jelom i pilom. „Jedan tih gosti pozdravi me na francezkom jeziku. Bijaše starac s dugom bielom bradom, iz njegovih ugaslih očiju gledaše bol i dobrota. Bijaše francez, stari vojnik republike, koj se je borio kod piramida; poslje je sjeo u Bukareštu, da trguje. Za mnogo godina posta njegovu srcu težko, nešto ga je silom vuklo u domovinu. Umrvši mu žena, odluči stalno ostaviti tudju zemlju, da u domovini zaklopi oči. Teodora, vikne on nježnim glasom, a k njemu poleti mlado petnaestgodišnje djevojče, liepa ko angjelak. Njezino bliedo lice zažari se malo, kad mi ju je predstavio kano svoju kćer, i kano kaplja rose na čednoj ljubici zasja joj suza pod gustimi trepavicami, koje su joj zasjenjivale modre svjetle oči. Starac metnu joj ruku na glavu i reče: To je moje najdragocjenije blago, koje ću iz te divlje zemlje odnieti u domovinu; da bi se taj pupoljak moje ljubavi u toplom traku domaćega sunca razvio u podpun cviet! Ona mi je živa uspomena na moj burni život; ona i ovo cvieće — pri tom izvadi nekoliko osušenih cvjetova — kojim je proljeće prvi put nakitilo grob moje pokojne žene, to mi je najveće blago.“ Iste večeri posjetio je još i grčku kavanu. U jednom kutu bijaše ognjište, na njem posuda s kavom, a uz ognjište pospan dječak, koj je podržavao oganj. Gospodar s čibukom u ruci ležaše pružen na divanu. „Mučê pozdravi me i dade znak, da sjednem. Dobivši čibuk i kavu, trudan sjedoh na mehak divan, da odpočinem. Ozbiljno, zamišljeno, mrko lice gospodara, koj je časomice dubokimi uzdisaji prekidavao tišinu, praskanje ognja, koj je kano svjetiljka u grobu razsvietljivao tamnu sobu, zavijanje vjetra, lupanje debelih kapi kiše na okna i tamna noć, koja je kano mrtačko ruho prikrila mjesto, sve je to budilo u duši tamne misli i prikaze. Ura je minula i mi neprogovorismo rieči. Onda zapitah gospodara, gdje mu je domovina. Kano da se je iz sna probudio, upilji u me oči, skoči zatim s divana, pristupi k ognju, kano da nešto u pepelu traži, odbije nekoliko dimova, da mu nije bilo vidjeti lica i reče: „Moja je domovina Grčka; u liepom Jassy, kamo vi Evropejci putujete i koj Bog od svake nesreće občuvao, imam kućâ i dućanâ. Bio sam bogat, bio sam srećan, imao sam ženu i troje djece.“ I umuknu časak. „Turci su mi kuće razorili, oganj mi je spalio robu, a ja sam si spasio samo taj kukavni život, koj me tišti kano najteže breme.“

„A djeca, žena?“ usudih se zapitati. „Ubijeni.“ Muklo protisnu se ta rieč iz njegovih prsiju, a grčevito stisnute usne mrmljahu s pridušenim uzdisajem nekoliko za me nerazumljivih rieči; neznam, da-li kletvu ili . . . molitvu.“ — Kakov je uspjeh imalo putovanje Antoniewiczevo u Moldaviju, nemožemo reći; jednu samo razpravu priobćio je on u Slawianinu (1839.) o evropejskih učenjacih, koji su se zanimali poviešću, jezikom i knjigom Jermena.

(Dalje će sliediti.)

Dvanaest tužbâ iz slavonske krajine.

(*J. Š.*)

1. Ovuda ima inorodjenikâ ljudi zanatlijâ, koji si uz obilan posao, kroz 20—30 godinâ nestekoše ni pedlja zemlje, da si nad glavom dignu krovčić; ali koji malim i velikim političkim poglavarstvom na oči ili javno u konkubinatih živu, ili javno novcem mlade žene zavode, koje do novaca a po tom do gizdave nošnje drugoga puta neimaju.

2. Ovuda ima konkubinatâ, koji su odtuda nastali, što su žene samice obudovile i u kuće si za kućanstvo i gospodarstvo nuždne mužke glave pouzimale; ali si ovih priženiti nemogu radi postojećih zakonâ obzirom na zaostalu malodobnu djecu. Ovih konkubinatâ oblasti niti raztjeravaju niti jih gledaju ukloniti, tražeći u zakonu kakova vrataša izlazku.

3. Po tudjih obćinah živu žene s joguna pobjegle od svojih supružâ, živu bez ikakove dozvole; političke pako vlasti nemogu jih prisiliti, da se vrate k svojim muževom.

4. Ovuda je loša policija. Na selih nevalja zato, što propušta noćju klatarenje bukom i vikom domaćih mladih skitalacâ; a u gradovih nevalja ni po danu. Ima gradić, gdje mesar tjerajuć vola na klaonicu, smije svom se žestinom svojom i svojih pomoćnika u svu šir ulice razmahati na uštrb ostalih prolaznika i u sav glas na smûtnju svega obćinstva volu Boga, svetca, angjela itd. psovati. U tom se istom mjestu po danu nevaljana čeljad, po deset hvatî jedno od drugoga razstavljeno, razgovara na ulici o svojih škandaloznih noćnih izgredih.

5. Po naših gradićih ustrajaju se danomice sve to više bludni zavodi, one moralne kaljužine, koje po umu mnogih prosvietljenikâ imaju spasiti j a v n i moral, nu koje ga po sudu t r i e z n i h ljudi narušavaju, jer je u njih naša m l a d e ž ponajčešća.

6. Ovoga je ljeta po svih obćinah cirkulirala zapovied Generalkomande, da sva mladež mužka i ženska mora polaziti kršćanski nauk. Ali zaludu; — ima obćinâ, koje nedrže, da je vriedno zadovoljiti toj zapoviedi, ma župnik i opominjao na to.

7. Sviet se sve više privčava prezati za tjelovnimi poslovi u zabranjene svetkovne dane. Trgovina se nikada bolje netjera nego-li u te dane; mlinovi to bolje mliju, čim je veća svetkovina; financi neupravno siluju, da se rakija i u te dane peče; a od domaćih svojih poslovâ nedospieva narod ni onako u crkvu. Pa unatoč tolikoj brizi i tolikomu trudu sviet je siromašniji nego nekada.

8. Trgovčići štacunom svojim na ledjih obilaze kuće i prodaju otrov, kojim si luda Slavonka maže lice. S toga otrova padaju zubi iz glave a vlasi s tjemena. Taj se otrov dobiva i u ostalih trgovaca. Policija pako ili nezna za to ili neće da znade.

9. Imovne obćine zakraćuju svećenstvu njihove pristojbe u drvih; a kad dodje s druge strane, da pod moraš valja zaostatak namiriti, sviet se srdi, da je svećenik u vrieme autonomije toliki gospodin, te se radi njega mora i drugi put po zlû vremenu i putu u šumu ići. Ako ti srećom koje godine nezakrate drvâ, onda čekaju, dok se sasvim provali zlo zimsko vrieme. Što žele time, to postignu: seljak unaprieda poručuje svomu p o p u, da se neće ob onom ogrijati, što mu sada iz šume izveze. U zaporci budi rečeno: ote imovne obćine niesu dobre ni popu ni šokcu (seljaku).

10. Generalkomanda nalaže, da se kod ovjerovljivanja valovnica svake vrsti dohodaka od strane porezovnih činovnika n i k a k o v a s i l a n e u p o t r i e b i, nego da se pravilno što veći uzima obzir na predložene valovnice. Ali oti isti porezovni činovnici ciene kod ovjerovljivanja meso, što ga župnik dobiva, po onakovoj cieni, kakova je u Parizu bila g. 1870., kadno je parcov bio mjesto bifteka, — pšenicu i drugu hranu pako po cieni, koju dobiva, kad prelazi u desetu ruku; tako hoćeš, nećeš moraš da priznaš, da si bogat čovjek i da kano takav moraš da i porciju platiš.

11. U nas ima mjestnih školskih viećâ, u kojih polag oskudice valjanih učiteljâ, neima baš ni mrva druge inteligencije doliš svećenika. Tu je svećeniku mučan posao. S jedne strane mora u svoje neintelligentne kolege ulievati interesa za školsko vieće i školu puteć jih, koliko jim vriedi uticaj, što ga po zakonu imadu u školske poslove; s druge strane mora sám u ime tih sudrugovâ ne jednu stvar zastupati naprama višjoj vlasti tako, kako se neće ni kompromitovati pred onimi polažući se po višjih vlastih, ni nelojalnim pokazati prama ovim zagovarajuć prava mjestnih školskih viećâ. Tako bude kada tada nužde, da svećenik mora opomenuti višju vlast, neka neradi proti zakonu; a ova brže bolje smogne s v a k o j a k i h p u n o razlogâ, da odbije prosvjed, dotično onu opomenu, da takova slična što u buduće strogo zabrani i još k tomu, da kazni predsjednika vieća globom. Što će na to svećenik, koji je prosvjed dobro razmislio pa ga i učinio? Ako stvar za pravicom potjera, zamjerit će se kotaru i okružju — ako stvar pusti, njegovi će kolege u školskom vieću prestati mu vjerovati, da išta o školi i školskom vieću razumije.

12. Narod je dobio neku vrst autonomije; ali u isto vrieme s njome dobio je i svoj čovječanski ponos

natrag t. j. rečeno mu je, odsada nebude više nitko batinom kažnjen, ni pravednik ni griešnik. ni ti ni tvoje diete, dapače ni samo jednom batinom. Jedno s drugim narod je krivo složio te zarad pregorkih uspomenâ svojih na batine drži autonomi:om ili drugčije slobodom: biti izuzet u svakom slučaju od svake kaštige. Odtalen nastade ciela konfuzija u njegovom administrativnom životu te se nezna, tko komu zapovieda. Ta se konfuzija povećava na uštrb vjeri kroza to, što se narod potajno dieli upadajući tako u sve veće kavge, pa što neima, koji bi ga prisilio na zakon, da se dieli jedino uz sudjelovanje i potvrdu javne vlasti a nipošto potajno.

Viestnik.

Zagreb. „Obzor“ piše pod 20. o. m. (Medjumurje i Valpovština.) Kako pouzdano doznajemo, imenovan je primas Simor kraljevskim komisarom s tom zadaćom, da povede razpravu s jedne strane medju nadbiskupom zagrebačkim i subotištanskim, s druge pako medju biskupom djakovačkim i pečuvskim, kako bi se Medjumurje izlučilo i zzagrebačke, a Valpovština iz pečuvske biskupije. Rezultat predat će se kruni za potvrdu. Istom onda započela bi se razprava s rimskom kurijom. — Toliko smo i mi mogli doznati.

— Preuzviš. g. nadbiskup vratio se je prošli četvrtak iz Budim-Pešte u povoljnom zdravlju.

— Svietli ban imenovao je profesora religije na zagr. višjoj realci g. Florijana Rubetića subregensom, a katehetu na zagr. glavnoj školi Stjepana Niemčića nadstojnikom nauka u zagr. plemićkom konviktu.

Bregi kraj Ivanića. „Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus“, tako reče veliki apoštol I. Cor. 3, 7. Tako je reći svim duhovnim pastirom. Na plodu duhovnoga rada zahvalit je Bogu, koji daje milost. „Sine me nihil potestis facere“ Ivan. 15, 5. Što ću javiti, skroz je od Boga, po njegovoj svetoj milosti. — U oči blagdana prečistoga začeća B. D. Marije kasno u večer dade me pozvati na sušici bolestan častnički namjestnik i privatni mjernik Ivan Krajčinović, Banovac iz Jabukovca, kršćanin iztočne crkve i reče mi odlučno: Želim prieći u vašu crkvu. Pošto sam mu u kratko razložio, što se u tom od njega traži, a on rado pristao na sve, položio je vjeroizpoviedanje Tridentsko pred dva svjedoka i više ukućana te bje primljen u krilo sv. matere crkve rimokatoličke. Zatim se izpovjedi, primi presveto tielo Isusovo, posljednju pomast i napokon sv. otajstvo braka. — Sutradan poslije zornice preminu. Oh kako je bio blažen postav katolikom! Ganutom dušom pruži mi ruku i reče: Hvala Bogu! Sada mi je želja izpunjena. A kada sam otišao, reče ukućanom: Nadam se, da ću doći k Bogu. Što je čovjek, ako poslie smrti nedodje k Bogu?! — Uživao dragi obraćeniče Boga u vieka! Nemogu da opišem ganuća, koje mi duže vremena vladaše dušom, osobito za pogreba, kada sam župljanom nekoliko rekao rieči. Sveudilj lebdijaše mi pred dušom velika milost božja, koja je srce pokojnikovo predobila, koja je to ljudem težko djelo svršila lahko. Sv. Pavao reče: „Deus est, qui operatur in vobis et velle et perficere.“ Philip. 2, 13. Jest, to obraćenje skroz je od Boga, komu čast i slava na vieke. Amen.

Pruska. Iz službenih izvještaja doznajemo o protestantskih crkvenih odnošajih u Berlinu sliedeće: Dočim je u drugom četvrtu godišta 1874. u Berlinu ipak jošte pokršteno 5087 dječaka i 4955 djevojaka, ukupno dakle 10.042 djece: to je u drugom četvrtu godišta 1875. pokršteno samo 3232 dječaka i 3290 djevojaka ukupno dakle 6522 djece; po tom 3520 djece manje nego-li g. 1874. Valja primjetiti, da je ukupni broj narodjene djece ljetos znatno veći, nego-li je lane bio, te je po tom više nego trećina novorodjene djece ostala bez sv. krsta. — Vienčalo se je u drugom četvrtu godišta 1874. 3319 zaručnika: u drugom pako četvrtu godišta 1875. samo 1162; po tom je razlika medj lani i ljetos za 2157 para. — Isto tako znatno nazaduje i broj onih koji dolaze na zadnju večeru (pričest). U drugom polugodištu 1874. još je išlo 29.541 u istom četvrtgodištu ove godine išlo jih je samo 10.198. Vidi se dakle da zakon o civilnom stališu t. j. zakon, koji na drž. činovnike prenosi da vode matrikule rodjenih itd. uspieva baš u onom duhu, u kom je glavni organ „liberalizma“ pozdravio taj zakon riečmi: „Moći je dakle ipak izvan krila crkve i živjeti i umrieti.“ Bude-li to tako dalje išlo, mnije „Reichsbote“ Berlin je za kratko vrieme postao „poganskim gradom.“ A tko je tomu kriv?

Monakov. Biskup speierski Bonifacius Haneberg došao je nedavno, kako je već znano, u sukob s državnom vladom, jer je, uzprkos izričnoj zabrani pfalzske okružne vlade i bez da je čekao na odgovor kraljev, na koga je rekurirao, dozvolio propoviedati biskupu mogućkomu Ketteleru u speierskoj dioecesi. Na zapovied kraljevu, po nastavnom ministeriju pozvan na odgovornost, znao se je biskup Haneberg oštroumnim tumačenjem zakona opravdati U njekih mjestih već se je govorilo, da će biti skinut. S druge strane čulo se je govoriti, da će sam resignirati na svojoj visokoj časti, samo da predusretne svim neprilikam, i da će se povući u ovdješnji samostan sv. Bonifacija, komu je prije više godina bio opatom. Isti taj samostan obdržavao je pred nekoliko dana ujedno s basilikom, što mu je pripojena 25godišnji jubilej, i biskup Haneberg bio je kod te slave najsvečaniji gost. Na to se je povratio u svoju dioecesu, i to, kako doznajemo, ne bez predbježnoga podpunoga izmirenja sa državnom vladom. Posrednicom da bijaše kraljica mati Marija, koja u biskupu Hanebergu štuje svoga najpouzdanijega savjetnika.

Englezka. U Oxfordu je svečanim načinom blagoslovljena nova katol. crkva. Kod svečanosti je kardinal-nadbiskup westminsterski Manning, na molbu birminghamskoga biskupa, kao primas Englezke, assistirao i propoviedao. Nova katolička crkva u Oxfordu, sielu najstrožjega protestantizma, u Oxfordu, gdje najveće glave anglikanske crkve jur više od 300 godina napadaju katoličku crkvu, u Oxfordu, gdje je mladji naraštaj, koj imade danas sutra upravljati sudbinom Englezke, pun svakojakih predsuda, neprijateljstva pače mržnje na sve što je katoličko, — velim nova katolička crkva u Oxfordu, to je dogodjaj, koj je sam sobom kadar izazvati veliko komešanje u taboru orthodoxnih protestanta i u obće svih nekatolika, te je dogodjaj, koj dovoljno razjašnjuje, koliko-li vriede najžešći na katol. crkvu, njezin nauk i obrede, napadaji, što no su nedavno u antikatoličkih dnevnicih proti katol. crkvi izrigani. Nu još je jedna okolnost koja u protivnom taboru bjesnoću i pečal prouzrokuje: kardinal Manning assistirao je kod te svečanosti i propoviedao je Manning, nekadanji toli žestoki propoviednik oxfordskoga sveučilišta, oštroumni napadač katolicizma, Manning, na čije je propoviedi hrlilo sve, pače najveći su i najučeniji ljudi pod njegovimi se propoviedi medju svjetinom tiskali, komu se je aplaudiralo bez kraja, koga je sve visoko cienilo i štovalo: isti taj Manning dolazi, još tomu neima niti 25 godina što je otišao, evo opet u Oxford za propoviednika, nu posve preobražen; on, koj je bio prije protestantski propoviednik stupa sada na pozorište kao katol. propoviednik, svećenik, biskup pače kao kardinal. Kao knez rimo-katoličke crkve vraća se on u Oxford, otvara svečanim blagoslovom novu katoličku crkvu, te naviešta kršćanski nauk; nu danas ne krivi nauk; jer ga od toga čuva nepogrešivi duh istine, koj vlada u svetoj katoličkoj crkvi. S toga razloga su nekatolici izvan sebe, formalno luduju. Njihovi listovi ponoviše i opet stare klevete, koje se običavaju katolikom prišivati. Ista „Times“ smatra to nečim strašnim, užasnim. Ona posveti toj svečanosti ili da bolje rečem osobi kard. Manninga dug članak: „Nekoč i sada“, gdje uzdiše i bjesni. „Prestup bivšega propoviednika oxfordskoga sveučilišta na katolicizam, i sgode njegova života do danas; faktum, vidjeti ga kano kneza rimokatoličke crkve i čuti ga propoviedati, a nečuti iz njegovih ustiju niti riečce sympathie niti kakova priznanja obćenitim današnjim nazorom — to je ipak nečuvena promjena misli, upravo silovita pretvorba naravi, to nije drugo, nego razići se sa svojim srdcem.“ Nu neka bjesni „Times“ pustimo ju, pak se obazrimo samo na ono, što ona inače o današnjem kard. Manningu veli. Tim bo saznajemo iznovice, što je katol. crkva u Englezkoj dobila, kad je Manning prešao na katolicizam; a svjedočanstvo iz ustiju neprijateljskih sjegurno u tom zaslužuje vjeru. „Times“ veli: „Još neima niti 30 godina što je isti taj čovjek bio najobljubljenijim propoviednikom u rečenom gradu; nu propoviedi su mu bile druge vrsti. Sveučilište ga je izabralo svojim propoviednikom i najučenijim ljudem, koji su u ono vrieme tom časću bili odlikovani, nije toliko štovanja i odlikovanja u dio palo, koliko njemu. On sam bio je stvor (creatura) universiteta oxfordskoga. Bio je pravi typus onih učenjaka, koji su usisali za onda vladajuće nazore iz literature, filosofije i theologije na oxfordskom sveučilištu. Činilo se je, da je svojom osobom izražavao, ako ne genija, a to barem duh onoga mjesta, u kom se rodio. On se je ponosio sveučilištem, sveučilište njim. Manning biaše najsjajniji pojav u krugu muževa, kojih nije svagdje naći, koji su se u svem jednako odlikovali. Njegove propoviedi, koje je držao na propoviedaonici u St. Mary-u ako se nemogu prispodobiti s uzornimi govori častn. Newmana (koj se je takodjer kasnije obratio) što se oštroumnosti tiče, to ipak biahu za čudo bogate ljepotom misli i čuvstvenoga predstavljanja; one izražavahu najtočniji biljeg mjesta gdje, i vremena, kad no su držane. Mnogomu su još uviek u frižkoj uspomeni prem ga danas mnogi sažaljuju. Tadanji propoviednik mora se uviek priznavati za osobit izražaj oxfordskoga života onoga vremena; nu njega je nestalo. . . Dne 23. o. m. osvanu opet kao kardinal rimokatoličke crkve.“

Corrigenda in dioecesano Direct. pro a. 1876.

Ad 10. Jan. supplend. „2. et 3. N. de 4. die inf. Oct. — Vesp.“

Ad 12. Ferbr. omittat. omnis commem. Dncae 6. post Epiph.

Ad 17. Mart in 2. Vesp. „comm. seq. et fer.“

Ad 2. Maji Legatur „S. Athanasii.“

Ad 12. Sept. Extra Metrop. „Praef. B. M. V.“

Ad 4. Nov. Post Gl. ponend. Or. (ppr.)

Ad 15 Dec. LL. 1. N. „ut in festo.“

Ad 23. Dec. Post „Hor. ex“ ita: „Dnca Adv. IV. Canite tuba (absq. Allel.)

Pag. 105. deleat. infima linea, quae e folio anni 1875. huccε irrepsereat. Cf. pag. 107. post 30. Dec.

Minutiorum, quoad uno alterove loco indictionem colorum, suppletio est p. t. DD. Sacerdotib. prona. *R.*

Poziv na predplatu na „Zagrebački katolički list tečaj XXVII.“

S božjom će pomoćju ovaj list od nove godine nastupiti svoj dvadeset i sedmi tečaj. Ostat će mu isti oblik i uvjeti predplate, no glede uredničtva valjda, a glede administracije svakako dogodit će se promjena, za koju ima pravedne nade da će biti listu na prospjeh. Pomladit će se naime novimi silami, veleučena gospoda profesori bogoslovja na našem sveučilištu obećali su mu obilatiju pomoć, a neima dvojbe da će mu i ostalo svećenstvo naše domovine revnije priticati i predplatom i perom. Ta nedolaze-li interesi naše sv. vjere i crkve sve većma u pogibelj, a koliko imamo, i koliki su listovi, koji one interese zastupaju?! Kad je već ovo što imamo maleno, neka je barem vriedno i dragocjeno, kano zrnce bisera i zlata! a to će biti samo onda, ako ga nezanemare muževi od bistra uma i topla, plemenita srca.

Budući da će biti, kako rekosmo, promjene u administraciji, s toga je skroz nuždno: 1. da se predplata pošalje čim prije, i to najbolje poštarskom naputnicom; 2. da bude točno zabilježen naslov, obitavalište i zadnja pošta; 3. da bude izrikom naznačeno, da-li je predplata za g. 1876., ili morda samo dug za g. 1875; 4. da nitko neočekuje, da će mu se list pošiljati, ako nepošalje predplate, ili ako barem sám i čim prije nenajavi, da je list voljan i nadalje držati, te predplatu do mala poslati.

Urednik Dr Juraj Posilović.

Tiskom Dragutina Albrechta.

Broj 52.] U Četvrtak, 30. Prosinca 1875. **[Tečaj XXVI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

9. 4. 1/76.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Naša pučka škola.

Godinom, koja evo iztiče, učinjen je u pučkom školstvu okret od silna zamašaja. Pučka škola prestala je po zakonu biti konfesionalna; crkvenim je organom uticaj na odgoj katoličke omladine znamenito otegoćen. Kakvo će lice biti toj pučkoj školi za koju godinu, kakve-li će glede kršćanske religioznosti i morala donieti plodove? To nam je još tajnom. Zato-li što se bojimo oštro pogledati, ili zato, što nas obsjenjuju varave nade? Na to si neusudjujemo odgovoriti. Novih knjiga za pučke škole još nismo vidjeli: je-li će te biti sasvim bezkonfesionalne ili tja antikonfesionalne? Za članove zemaljskoga školskoga vieća još ništa neznamo: je-li će ti biti po izbor zastupnici moderne crkvi neprijazne, ili pače neprijateljske škole? Naše pučko učiteljstvo, je-li će si smatrati svetom zadaćom katoličke roditelje i katoličkoga svećenika podupirati u katoličkom odgoju katoličke omladine, ili će smatrati svojom zadaćom da zastupa u školi indiferentnost, pače da se konfesionalnomu djelovanju svećeničkomu opire u školi i izvan škole? Naši školski odbori od kakovih će biti ljudi sastavljeni: je-li dobrih katolika, koji će svoga župnika tvrdo podupirati, ili pako od ono malo bezvjernika, što se može naći i u najboljoj obćini? Napokon naši župnici je-li će sbilja revnovati za katolički odgoj kat. omladine, te se neće dati ni zastrašiti, ni utruditi od protivnika, ili će jim borba dodijati, da se povuku u kut? — Mi si na takova pitanja, kako rekosmo, neusudjujemo odgovoriti — ali bi težak grieh bio da na njih ni nemislimo, da na njih naše štioce nesjetimo, ni na koncu ove prve godine!

Jedna je stvar sasvim nedvojbena: da se bez organizovana i složna djelovanja od strane svećenstva neimamo nadati dobru. Tako je već u ljudskih stvarih, da dobro samo iz truda niče, a zlo se bez truda iz istoga dobra razvija. Ako nebude prigledanja i truda, na najboljoj zemlji neće izrasti pšenica, a korov hoće; praznovjerje, zločeste navade, opačine zaleći će se u duši ljudskoj, premda je ona, kakono davno reče Tertullian, po naravi kršćanska – ako se nebude pomno priredila i u nju posijalo čisto sjeme rieči božje. To bi medjutim stojalo i onda, kad nebi bilo nastojanja ko što jest, da se srce omladine glede religije i kršćanskoga morala izkvari; kad i nebi bilo neprijatelja, koji, kakono reče Gospodin hoće da na silu posije kukolj. U evangjelju tuže se sluge gospodaru, da je neprijatelj posijao kukolj dok su oni spali; Gospodnjim slugam kod nas nebi bilo ni takova izpričavanja, jer na bielu danu, na očigled Isusovih sluga radi neprijatelj. Tu dakako nehasni ni oči zatisnuti ni uši začepati, ni pričinjat se, da neznaš što biva, da spavaš; nego valja ustati odvažno na obranu one imovine, koju je Gospodin kupio svojom dragocjenom krvlju, te ju metnuo pod našu upravu.

Ja mislim da su štioci ovoga lista, naročito svećenici, glede školskoga pitanja na čistu. Pučkoj je školi povjerena obuka i odgoj cjelokupne naše omladine, u školu bo, po zakonu barem, mora ići svako diete. Ondje se polaže temelj svemu budućemu životu. No po kršćanskom nauku sav se život kršćanina mora osnivati na vjeri u Sina božjega, njegov nauk i njegove institucije. Svećenici su tomu učitelji i zatočnici; to je specifična zadaća njihovu životu, njihovoj existenciji; odreknu-li se je ili je nevrše, oni sami podsiecaju korjen svomu obstanku. Jest pako silno i silovito nastojanje mnogih, da nebude vjera temelj životu našega naroda, i zato bi najvoljeli izbaciti posve njezin nauk iz

pučke škole. To biva pod svakojakimi izlikami. Nije mučno naći takovih izlika; no mora biti na svoju i morda mnogih drugih nesreću vrlo kratkovid, koji kakovim god izlikam vjeruje. Kod nas nije istina baš dotle došlo; ali jih ima dosta, koji nastoje, da se stvari, spadajuće ili sjećajuće na vjeru, izključe iz svih ostalih nauka, izuzam katekizam; katekizam sám da dobije što manje sati, a religiozne vježbe, ako se već nemogu posve izbaciti, da se što se samo može stegnu; napokon sav uticaj svećenikov na školsku mladež da se što većma stisne i što podpunije paralizira. Koji budu to htjeli izvoditi, moći će se dosta upirati na novi školski zakon, barem na duh mu, ako ne na slovo; ili ako se javno i nebi zakonom krili, moći će crkvi posao kvariti mnogo i dugo, da se lasno ni neopazi. Crkva bo nemože svoga nadzora izvršivati u onoj mjeri, u kojoj mogaše prije.

Crkvi dakle katoličkoj nastale su u školi velike težkoće; no ona zato nemože napustiti škole, niti budne brige i djelatnosti oko škole. Pače čim je crkvi stvoren mučniji položaj, čim većma napreduje nastojanje crkvu sasvim iztisnuti iz škole: tim mora biti u njezinih službenika trud uztrajniji i oduševljeniji. No da to podje u boljem redu i dosljedno da uspjeh bude sjegurniji, treba sa strane crkvene ne samo nepomičnosti u kršćanskih načelih nego i dobre organizacije. Mi smo to već jednom izrazili u ovom listu. Crkvene oblasti valja da razviju veću energiju i dosljednost nego-li do sada, i to na sve strane i u svakom smjeru, naročito pako naprama podčinjenom si svećenstvu. Netreba nigdje trpjeti ni člana kakova školskoga vieća, ni nadzornika, ni katekete, koji nečini podpunoma svoje dužnosti. Valja pohvaliti razborita i revna, pokarati nemarna, potaknuti mlohava, poučiti nevješta, podići vriedna, skinuti nevriedna. U tu svrhu valja da je dobro uredjena i najboljimi muževi providjena crkvena uprava i nadzor. Biskup Strossmayer je obećao u posljednjoj svojoj okružnici, da će za svoju biskupiju stvoriti posebno školsko vieće. Uredilo se ovako ili onako, svakako u centru uprave ima biti najtvrdje i najdosljednije zastupanje pravih kršćanskih n a č e l a glede odgoja omladine i škole. Tu ima biti takodjer najveća p r o v i d n o s t i najuztrajniji r á d i n a d z o r. Do sada nije uviek tako bivalo. Mi nećemo da za to ovdje navodimo dokaza, da se komu nedade na žao, pa da onda sav uspjeh naših rieči bude — vika na „Zag. Katol. list“! Nego se u tom naprosto pouzdavamo u naše vrhovne pastire, koji „bdiju te imaju račun dati o naših dušah“!

Svećenici pako kano članovi raznih školskih vieća, i katehete kano članovi učiteljskih sborova valja da nastoje u svom krugu širiti kršćanska i katolička pedagogička načela. Pa to, tko bolje umije, neka čini i š t a m p o m. Tko zna da se je tako činilo i prije, nebi-li morda i u občinstvu i napose u pučkom učiteljstvu danas vladali više kršćanski nazori! U tom smo mi svećenici dosta skrivili, hoćemo-li da nam taj grieh ostane?! Istina jest, da je u njekih krugovih tolik uticaj protivničkih načela i nazora, da svećenik nemože mnogo učiniti; no on neka barem onoliko odbija koliko može, sa svom razboritošću i revnošću. Usuprot u drugih krugovih, a tih će biti najviše, osobito na selih, slušat će se i primiti svećenikova, ako ju bude izricao razborito, odrešito i uztrajno. Svećenik se u takovih pitanjih nesmije povući u kut, jer i sami protivnici od njega očekuju, da će religiozno stanovište držati i braniti, a kako neće toga očekivati dobri katolici? Neka dakle o nijednom od nas, nikad nitko neposumnja, kao da nam nije stalo za zadaću našega života! Usuprot neka svatko vidi, da mi radimo i da se žrtvujemo, pa ćemo na brzo imati dobre pomoći i od laika. Zar samo u Njemačkoj crkva obstoji od sviestnih, naobraženih, odlučnih laika? zar to neima biti svigdje, dakle i kod nas? Radimo i molimo se Bogu, pa će biti i kod nas.

Odnošaj svećenstva napram pučkomu učiteljstvu zahtieva osobite razboritosti i — ljubavi. Pučki je učitelj danas izvrgnut mnogim napastim. Netreba da bude već otrovan protukršćanskimi nazori; dosta je, ako mu se neprestano viče u svakojakoj formi: da je škola emancipirana od crkve i učitelj da nije sluga župnikov. To mnogi učitelj brzo tako razumije, kan da je absolutni gospodar u školi, i da se onamo župnik neima ništa pačati; usuprot da na učitelja ništa nespada crkva. i zato da on nije dužan biti organistom, ili ma kakovih religioznih čina vršiti. Pače nastoji se školu dići proti crkvi i od učitelja načiniti protužupnika (anticuré, kako je nekoć rekao Thiers), pak nije baš težko gdjekojemu učitelju takovu zadaću zabiti u glavu. Pa da i nije ništa drugo: ovo samo, što je župnik kano organ crkve prestao biti ravnateljem škole, dosta je da se pomrse pojmovi. — Zato svećenik kano stariji i naukom i službom i čašću, neka bude takodjer pametniji i strpljiviji; neka liepim načinom nastoji poučiti onoga, koji je još takovoj pouci pristupan. Neka mu pokaže, da je učitelj kano kršćanin i katolik dužan javno i otvoreno izpoviedati svoju vjeru, te u odgoju kršćanskom

i katoličkom sdužno podupirati župnika i katoličke roditelje. Nisu odnošaji medju crkvom i školom svigdje onakovi, kakove nastoje stvoriti s Bismarckom njemački liberalci. U Englezkoj, zemlji slobode, tomu je drugačije lice. Nedavno je u svetomaryskom kolegu u Hammersmithu, kako svake godine, bilo dieljenje nagrada pod predsjedničtvom kardinala Manninga. Tom prilikom rekao je svečan govor „o dužnostih katoličkoga učitelja“ glasoviti markis Ripon, bivši englezki ministar, i što je još znamenitije, bivši predsjednik svih englezkih slobodnozidarskih loža, a sada vjeran katolik. Muževe, kô što je markis Ripon, prisiljeni su štovati isti neprijatelji njegovih načela, kamo-li mi katolici, koji Bogu hvalimo za veliku milost njegovu, koja je onoga učinila katolikom, i prevriednim katolikom. Markis dakle izreče u svom govoru ovakove misli: Djelo je učiteljevo vrlo važno te mu dnevice i kod puka raste ciena. No učitelji nebi razumjeli svoje zadaće, kad nebi bili osvjedočeni, da je njihova prva i najveća dužnost djecu katoličkih roditelja odgojiti vjernimi članovi katoličke crkve. Katolički roditelji pošilju svoju djecu u školu, a učitelj im mora odgovarati za to, da se temelji njihove vjere usade duboko, tvrdo i trajno djeci u srce. U katoličkoj školi ima disati čist duh. Uticaj i primjer katoličkoga učitelja nesmije biti kano uticaj i primjer kakova čovjeka, koji bi samo za plaću radio, nego on treba da djeluje iz ljubavi prama Bogu i prama malenim

Mi svećenici valja napokon da pokažemo svigdje i svakom prilikom otvoreno, da nismo nipošto voljni dopustiti, da od katoličke škole postane u istinu bezkonfesionalna škola. Ona neće biti u istinu bezkonfesionalna: ako se u njoj kat. vjera bude sbilja štovala kao svetinja, ako u školi bude katoličkomu nauku vjere i katoličkomu kateheti prvo mjesto, ako bude učitelj pokazivao svakom prilikom, da vjerno i revno izpovieda katoličku vjeru, ako djeca nebudu ni najmanje smetana, da prama crkvenim propisom ovršuju vjerske čine. O tom moramo nastojati svi, ali najpače o tom moraju sa svom energijom nastojati diecezanske oblasti.

Dobri katolici nesmiju biti kano naši liberalci. Ovi pogledavaju na njemačke liberalce, te jih u svem nastoje kopirati, nepazeć mnogo na okolnosti svoje domovine. No njemački liberalci, i njim još sada sveudilj na čelu Bismarck, znadu što hoće; neznam koliko znaju naši liberalci. Bismarck i njegovi stavili su si za zadaću, da liberalizmom sruše katoličku crkvu: je-li takovu zadaću mogu imati naši liberalci?! A oni su ipak nastojali i nastoje, da smanje što većma upliv svećenstvu na naš narod. I novomu školskomu zakonu, ako takova morda i nije bila svrha, ali će biti posljedica, ako se svećenstvo tvrdo neupre i liberalci sami ako nedodju do bolje uvidjavnosti. Koliko-li je slab naš narod i koliko ima neprijatelja! Ako nebudemo svi složno i tvrdo držali, brzo ćemo biti raztepeni. Nedao Bog da porad izvadjanja ovoga zakona nastane sukob medju našimi crkvenimi oblastmi i našom narodnom zemaljskom vladom, niti medju svećenstvom i našimi naobraženijimi laici! Čudno-li bi se tomu smijali naši neprijatelji! A ipak zakon kan da je stvoren prama tomu, nebude-li u izvadjanju vladala mnogo veća pažnja na faktični položaj i okolnosti naše zemlje.

Ludo rade po svoj narod oni Mladočesi, koji od sebe odbijaju narodno česko svećenstvo; ali starac Palacky i Rieger nečine onakove ludosti. Što biste tekar rekli o ugarskom Slovaku, koji bi se gradio narodnjak, a sve iz liberalizma napadao na slovačko svećenstvo, koje je vjerno svomu narodu?! Fiat applicatio! Naše svećenstvo shvaća svoj položaj bolje. Ono nije do sada stvaralo narodnoj vladi nikakove oposicije. Ono nije ostavilo pučke škole u nijednom obziru, premda su njeki namjeravali izagnat ga odanle, — jer je vidjelo, da bi to bilo na štetu narodu. No ono zato niti neodbacuje niti smije odbaciti kršćanskih načela u ničem, dakle ni u odgoju hrvatske omladine, a ta su načela, gospodo liberalci, neizmjerno bolja od Bismarckovih, i onih listova, koji Bismarcku služe, a naši jih liberalci čitaju i nasljeduju kano da služe, Bog zna, koliko uzvišenu cilju. Kršćanska je i katolička vjera nedvojbeno spasonosna za sve narode i jezike; Bismarckova pako politika kad bi podpuno savladala, sjegurno bi naš narod spravila u robstvo! Hoćete-li dakle da svećenstvo dodje u prieku nuždu, da pravi oposiciju?!

Karol Antoniewicz.

(J. R.)

(Dalje.)

Sljedeće već godine poduze Antoniewicz drugo putovanje na Karpate. Plod toga putovanja bijaše njemačka pjesma: „Ein Ausflug in die Karpathen“ i Poljska Bielany. „Bielany“ imenuje se samostan Kamaldulanski; jednu milju od Krakova udaljen. S oduševljenjem opisuje Antoniewicz mir, u kojem živu pustinjaci, mir koj je uvjek još dosti jak privući mnogoga, da ostavi sviet da udaljen od ljudi nadje srcu sladak mir: „Ako želiš naći sigurnu luku, bježi u Bielany.“ Tu prolazi mirno dan za danom, ali „nedonosi gorke žalosti, neiztiskuje iz očiju

*

suze." Onda opisuje poetičkim zanosom polnoćnu službu božju, na koju se žure pustinjaci u crkvu s svjetiljkom i krunicom u ruci. „Oborenih očiju, polagana koraka u dugom redu sliedi jedan za drugim na mrzlom mramoru. Idu dalje, a gdje je slika Gospodova, tu prigiblju koljeno." Zvona zazvone, u koru zaori glasna molitva, a tudjinac sdruživši svoju molitvu s njihovom, uzdiše: i ja ljubim, i ja živem, ja ljubim — dà ja živem! Što je život bez vjere?" Nerazrješiva zagonetka. Zar mogu ostati bez nagrade žrtve, koje ti pustinjaci prikazuju kriepostí? Kriepost može-li ostati nenagradjena, zločin nekažnjen? Sve hoće u vis, k nebu, samo duh zar da ima bluditi na tlu, u nizini, mjesto da se s orlom vine u visinu, da ondje traži istinu, traži lieka bolim svojim? „Ima nebo, gdje stanuje Bog; ima vječnost, duša će uvjek živjeti." Ali Bog je i umu postavio granice: „velo vjere krije vječne istine." Nije-li već onda, kad je ovu pjesmicu pjevao, u njem probudila se želja, u samoći naći srcu svomu mir?

I tako je došla godina 1831, za Antoniewicza znamenita godina. Poznato je, da su se prama kraju 1830. podigli Poljaci proti Rusom. I činilo se je s prva, da će taj put poljsko oružje uspjeti. Te viesti iz Poljske silno uzrujaše mladoga, vatrenoga Antoniewicza. On koj je slavio borbu Grka za slobodu, koj je opjevao smrt glasovitoga borca za slobodu Grkâ Ypsilanta, i u toj pjesmi doviknuo Grkom: „hrabri Grci, na oružje ustajte". pohiti, da Poljakom pomogne izvojevati slobodu. On se pridruži četi Dwernickovoj, koja je imala u Podolju razširiti bunu. Ali malo da nije platio životom. Kad je najme jedne noći još s četiri konjika vraćao se u tabor, zabludiše u noćnoj tmini, te uhvativši dva seljaka, prisiliše ih, neka ih vode u poljski tabor. Ali ti seljaci bijahu izdajice. Mjesto k Poljakom odvedoše ih k Rusom, koji ih odmah postrielaše. Samo Antoniewicz osta spasen. Njega je najme na konju premogao san, i to bijaše njegova sreća. Konj, nećuteći ruke svoga gospodara, zaosta najprije za drugimi, a onda udari pobočnim putem, i donese Antoniewicza u poljski tabor. Bivši Sierawski, koj je Dwernickomu imao doći na pomoć, potučen kod Wronowa, izgubi Dwernicki svaku nadu i priedje na austrijsko zemljište, gdje mu četu odmah razoružaše. Antoniewicz vrati se opet na svoje dobro.

Sljedeće godine oženi se Antoniewicz s Sofijom Nikorowicz. Sofija imaše sve vlastitosti, da ga učini srećnim. Ali Gospodin je hotio, da mu ženitba bude škola muka, iz koje će izići savršen. Veliko bijaše veselje mladih roditelja, kad im je Bog poklonio prvo diete, ali prebrzo promienilo se je veselje u težku žalost; za nekoliko mjeseci uze Bog diete k sebi. I drugo, treće, četvrto diete prenesoše iz kolievke u grob. Oko groba djedova podigoše se četiri mala humka jedan do drugoga. Težki bijahu to udarci za roditelje, težki, da im je htjelo srce pući; ali križ ih nije slomio nego ojačao; oni nezdvojiše, nego spoznaše, da je ruka očeva, koja ih bije; oni nemrmljahu proti Bogu, nego se naučiše uvjek bolje ljubiti Boga, koj ih je timi udarci hotio sve više odkinuti od svieta, da ih privuče k sebi. Mjesto da u družtvih i zabavah traže na bol zaboraviti, nastojahu posvećivati se djeli milosrdja. Njihova kuća u Skwarzavi posta hospitalom, u kojem su Karol i Sofija kršćanskom ljubavju njegovali siromake. Sve je to motrila njegova starica majka i hvalila Bogu, koj joj je sina vodio uvjek bliže kršćanskoj savršenosti. Sigurna za njega, povuče se u samostan armenski u Kamieniecu, da se u samostanskoj tišini pripravlja na srećnu smrt.

Kad je Antoniewicz zakopao i četvrto diete, preseli se u Lemberg, kano da je hotio uteći angjelu smrti. Ali uzalud, i peti pupoljak odkinu Bog, da procvate u raju Antoniewicz malo da nije boli podlegao; Sofija bijaše jača, ona se je prije naučila podvrci volju svoju volji božjoj. „Sjećaš-li se — tako je deset godina kašnje pisao jednoj prijateljici — sjećaš-li se dana, kad mi je umrlo peto diete? Sami samcati bijasmo u sobici, ti si bila moja utjeha. Sofiji bijaše Bog dosti, ona nije trebala čovječje utjehe; ti znaš, da je ona znala najbolje tješiti, kad je sama najviše trpjela, ali ja sam bio toli slab, toli kukavan, i Bog mi je poslao tebe, da u grčini tuge negriešim." *) I u drugom listu: „Od onoga časa, kako smo se prvi put vidjeli do danas koliko je žalosti naše srce preboljelo, koliko gorkosti izpilo! Mi se veseljasmo pri kolievci, mi plakasmo na grobu naše djece; mi mišljasmo, da možemo naći sreću izvan Boga, a Bog se smilova nad nami, i kad smo tako malo nad sobom bdili, bdijaše on tim budnije nad nami. Tebe je blagosovio živom djecom, mene mrtvom. Ti si mu zahvalna, ja se netužim na njega. Jer za što da se tužim? Što je moju djecu ljubio, k sebi ju uzeo, da s njim živu? Ja znam, ako budem dobar da ju nisam izgubio za uvjek." **)

Tako težko kušani roditelji netražahu utjehe u vrtlogu svjetskih zabava nego u činih kršćanske ljubavi. Ostavivši svoj hospital u Skwarzawi, služahu siromakom u hospitalu milosrdnih sestara u Lembergu. Dà u njih se porodi misao, pošto su djecu povratili Bogu, posve se posvetiti njegovoj službi, ostaviti za uvjek sviet, koj za njih kano da nije imao nego jada i čemera. „Koliko sam puti — pisaše Antoniewicz kašnje — duboko uzdahnuo, prolazeći kraj zidina koga samostana i u dubljini srca svoga govorio: oh, kako su srećni stanovnici te kuće! Kano miran potočić usried biesnoga mora tako je ovaj samostan usried bučnoga svieta. Oh, kako bih srećan bio da mogu u njem stanovati! Ondje je mir, ondje neranja srca nikakva bol, ondje neriju skrbi brazde u čelo, ondje je mir i veselje, koje će dokončati vječnim mirom i veseljem. Kad sam gledao sjajne palače, ni najmanja zavist nije se podkrala u moje srce, a kad sam čuo zvuke samostanskoga zvončića, jedva sam se mogao uzdržati od suza, a srce mi govoraše rieči Isusove: prodaj što

*) Listy w duchu Bożym, str. 80.

**) Poselstwo duch, str. 172.

imaš i idi za menom. O nikad, nikad, ako sam gledao mogućnike i bogatnike toga svieta u svem sjaju njihove veličine, nije mi došla misao: koli ste srećni; ali kad sam gledao siromašnoga redovnika s vrečom na ledjima, nehotice došla bi mi ta misao. Ja sam razumio sreću samostanskoga življenja, ali nisam razumio, da je ta sreća plod dugotrajne, težke borbe, jer lahko je ostaviti sve što imamo, ali sebe ostaviti, to je mučno.“ Nego čovjek snuje a Bog odredjuje. Sofija bijaše dušom dosti jaka, podnositi udarce, koji su ju stigli, ali njezino tielo podleže pod bremenom križa. Suha bolest izpijaše joj životnu snagu. Mnogo je trpila ali strpljivo. Kad joj je jednoć Karol pun čustva rekao, da sigurno mnogo trpi, premda se netuži, odgovori mu ona: čovjek mora glasno hvaliti Bogu, a tiho trpiti. Na 31. Srpnja, dan svetoga Ignacija, izgubi Karol svoju Sofiju, i osta sam osamljen na svietu.

Predavši svoju Sofiju zemlji, bijaše gotov čim prije stupiti u redovnike. Gospodin mu je istina uzeo petero mile dječice, božje angjelke, i ljubljenu Sofiju, ali koliko je još trebalo razrezati nježnih niti, koje su ga za taj sviet vezale! Valjalo je razstati se s Skwarzawom, tako punom uspomena i gorkih i sladkih, valjalo je razstati se s majkom, koju je nad sve na svietu ljubio! Ali ništa ga više nije moglo od njegove namjere uzdržati. Najprije dakle otide u Skwarzawu, da uredi svoje poslove. i da se razstane s grobovi svojih dragih i svim što mu je bilo milo. „Bijaše večer mjeseca Kolovoza, zadnji. koj sam sproveo u svojoj kući. Polagano stupao sam po utrtih putevih vrta. Svakomu drvetu, svakomu grmiću rekao sam na pose s bogom, jer svako drvo, svaki grmić zasadila je moja majka i bijahu mi sveti. Vjetar šuštaše lišćem, kano da govori: zar ćeš nas i ti ostaviti, a tko će se za nas brinuti? Tudjinac neće nas ljubiti. jer on neljubi ni majke tvoje; njemu ćemo biti samo mrtvo drvo bez uspomene. Ovdje pod ovom starom bukvom običavaše za liepa jutra sjediti moj otac. Kolikoput slušao sam tu igrajuć se do njega njegove liepe nauke i opomene! Njegove rieči ostaše u mojem srcu, a on, gdje je on? — Ovim dugim samotnim putem kolikoput sam šetao ovud s Sofijom, dok smo još sanjali o srećnoj, liepoj budućnosti! U toj, majci tako dragoj šumici, koliko srećnih časova sprovela je ovdje samotna! Mi se veselo igrasmo, a majka moljaše ovdje za nas, moljaše i plakaše, jer ona nije mogla moliti bez suza, ljubiti bez suza. I onda se približih onoj staroj jeli i klekoh na kamenu klupu pred slikom majke božje, gdje je tolikoput u to večernje doba klečala Sofija, dočim je svjetlo svjetiljke prodirući kroz gusto lišće razsvietljivalo njezino bolno lice. Tu plakaše ona pred majkom, moljaše ju, da joj olakša križ i zahvaljivaše za križ i trpljaše i ljubljaše i moljaše. I kolikoput, dok sam po tih putevih hodao, sanjajuć o svojoj budućoj sreći, prenu me iz tih sanja ljubezni glasić: „tata“; ah bijaše to jedina rieč. koju sam čuo iz ustiju svoje djece, kano da su samo za to došla na sviet, da me tom riečju pozdrave, tom riečju s menom se razstanu! Nad gorom pokaza mjesec svoje bliedo lice, a zviezde počeše titrati kano nebeske luči i gledahu na me toli ljubezno. Sve mi se je činilo da oko mene žive, da se miče, da govori, da se s menom razstaje. I postajaše sve to tamnije. Iz okana prodiraše svjetlo. Već je bilo kasno, kad sam se povratio u kuću. Šećuć dugim redom soba, kano da sam gledao pred sobom razprostrtu svu prošlost. I klekoh pred slikom propetoga spasitelja u domaćoj crkvici, i olakša mi duši. I onda sjedoh u sobici moje majke i sjedjah dugo, dugo. Sve bijaše pusto, mrtvo, zamukli su glasovi žalosti i veselja, nestalo je svih milih osoba, koje sam drugda po hodu poznavao, bio sam sada sâm, sâm s svojom uspomenom, svojom boli, svojom prošlošću. Do mojih nogu ležaše Sofijino psetance, sirota nije slutio, da će i mene skoro izgubiti, pošto je izgubio svoju gospodaricu. Nekoć kad bih se kasno vraćao kući, naviešćao je Sofiji, koja je do kasno u noć pri djelu sjedila, moj dolazak; sada neima nikomu više javljati dolazka, skoro neće imati ni pozdraviti nikoga. I onda stupi u sobu vjerna dobra služkinja i baci se pred me na tle, a od suza nemogaše govoriti. Stisnuh joj zadnji put ruku i rekoh: lahka noć! Tako sam sjedio svu noć. Hotio sam spavati, ali nisam mogao stisnuti oka. Hotio sam moliti, ali nisam imao rieči, suze bijahu moja molitva. Kad je ogranulo jutro, nisam imao srca, reći svim ukućanom s bogom. Sjedoh u kola, da za uvjek ostavim svoju milu Skwarzawu. Još jedan, zadnji pogled bacih na kuću, oprostih se s selcem. Svega mi nesta s očiju, ali ništa se nije iz moje pameti izgubilo. U dubljini moje duše žive uspomena, i kad ju probudim, onda se vraća čas za časom, čustvo za čustvom tako živo, kano da je to vrieme bilo samo težak san.“

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Mrkopalj. Na izmaku je evo sveta godina — e bog zna doživjesmo-li ju još! — Nadao sam se do danas, da će naš dični „Katolički list“ iz svih krajeva domovine naše donieti liepih reminiscenca na tu preveliku blagodat božju, nu — prevarih se. — Dva tri-li glaska odjeknuše iz ciele domovine pa — ništa više — Bože moj što-li je tomu uzrok? Da-li možda krvoločni vuci razpršiše stado Hristovo izderav mu srca a sa srci i vjeru, ili ga možda ostaviše najamnici nemareć za nj. Tješim se da ni jedno ni drugo nije. jer prvo: vjera je u puku živa, drugo: pastiri su vjerni stadu svomu. samo što je messis multa operarii pauci, pa evo razloga zašto nas se više nije oglasilo. — Nu čujte! I Mrkopalj je dostojnim načinom proslavio sv. ovu godinu. Namjestiv svečanim načinom dva križa, ovršismo kad nam je božje vrieme dopustilo 5 svet. obhoda a to rad toga, da iz-

mjenice svi župljani trim javnim obhodom prisustvovati mogu. Medjutim, ne samo da svi prisustvovaše trim obhodom, već bez iznimke skoro svim petim. O da Vam je bilo vidjeti nepregledan skoro red od 3000 pobožnika što no stupaše od župne crkve sv. Filipa, pohodiv križe, do crkve Bl. Djev. Marije 7 žalosti. Iza propela stupaše mladež školska, za njom pod barjaci vjerni župljani, tik pred svećenikom pod svojim vrlo liepim barjakom bratovština presv. Trojstva, napokon čitav roj pobožnih žena. Doista, dnevi obhoda bijahu največa svečanost za puk ovaj. Svaki put bijaše propovied, u kojoj jim se razložilo znamenovanje jubileja, progonstvo sv. vjere, potreba pokore i obćenite molitve. Ovršiv obhode, obaviše vjernici sv. izpovied na treću nedelju Septembra. Ovaj se najme dan sakupiše okolišna braća svećenici, ter jošte dodjoše dva otca kapucina iz Rieke od kojih jednoga i to otca Bartola već hladan grob krije — Bog ga pomiluj, bio izvrstan redovnik a velerevan svećenik. Koji nemogoše taj dan se izpovjedit, ti dužnost ovu sve polagano do blagdana „Neoskvrnutoga začeća“ ovršiše. Mogu sjegurno reći, da neima u župi brojećoj preko 5000 duša nijednoga skoro osim nejake djece, koj se nebi velikim ovim darom božjim okoristio. Dà, i opet posvjedočiše župljani Mrkopaljski, da su pravi kršćani, revni katolici. Prije desetak godina sagradiše spomenutu crkvu Bl. Djevice Marije 7 žalosti. na koju potrošiše 30.000 for. Ljetos opet nabaviše nove orgulje, koje stoje preko 2000 for. Za nabavu ovih stekao si je najveću zaslugu veleč. g. župnik S. Švaglić, koj je do 1000 for. sam sakupio. Utemeljiše takodjer bratovštinu sv. Trojstva, to nastojanjem istoga župnika. Družtvo ovo uz svrhu klanjanja presv. Trojstvu imade jošte i tu liepu svrhu brinut se za pogreb siromašne svoje braće, pa ne samo za pogreb, nego, sjećajuć se sv. nekrvnimi žrtvami ter molitvami i potrebe duša njihovih.

Spomenuo sam župnu crkvu sv. Filipa. Srce mi puca od žalosti kad se te ruševine sjetim. Ne samo, da je ta crkva mnogo premalena za toliku župu, (jedva može $^1/_4$ župljana u njoj mjesta imat) sazidana je do polovice svetišta u zemlju. vlažna, uslied silnih škropaca razpucana. liep sa zidina odpao, mašina bujnim zelenilom prorasla, krov burom raztrgan, strop se na tornju srušio. (Prije 4. god. udario grom u toranj razvalio krov, pa i danas kiša i snieg propada do zvonova). Žrtvenici strunuli, tarac razkopan, kor crvljiv poduprt kladami jedva da se još drži. Evo vam slike vjerno opisane crkve župne u Mrkoplju. Već god. 1869. bijaše pronadjena nesposobnom za službu božju, pa evo još i danas joj nije sudbinom odlučeno. Koliko-li je g. župnik izpisao araka bivšemu ordinarijatu, koliko-li županiji Riečkoj, koliko-li zemaljskoj vladi pak sve ostade vox clamantis in deserto. Patron crkve sl. kr. financ. Ravnateljstvo za to haje i nehaje. Žalostan znak nebrige za svetinju naroda onoga, koj izmučen pretežkimi materijalnimi tereti, mora još i taj duševni snositi, što mu se ni sgoda ne pruža, da barma u kući božjoj svoje jade i vaje zaboravi. Čudna je to takodjer illustracija težnja onih, koji govore: Što treba crkvi dobara, što se ima ona za materijalnost brinut uzmi to država u ruke, pa ravnaj tim ona! Samo tako, bit ćemo za 50 god. što se crkava tiče sjegurno jednaki braći našoj on kraj Save. Ta, primjerom je crkva Mrkopaljska. Nu budi dost o tomu. Hotio sam vas obavjestit, kolikim-li veseljem obaviše Mrkopaljci sv. jubilej, pa evo i nehotice mi se pero zaletilo te vam uz radostnu i koju zajadikovalo. E što ćeš kad te duša i srce boli, a ti se iztuži pak ti je laglje! —

Senj. Raduju se djeca, kad mogu majci koju uslugu učiniti, da time njezinu ljubav ljubavju vrate — a kako se nebi u svećenički stališ pozvani radovali, osobiti sinci Marijini, kad mogu Majci svojoj — kraljici neba učinit štogod, što njezinu slavu promiče, što sinovsku hvalu odaje. Tu radost sada ćuti i sjemenište naše. Godina je tomu dana već minula, što sjemeništni ravnatelj a i sadanji vikar senjski naruči u Trstu statuu Majke božje, koja evo ovih dana dogotovljena, sretno bi postavljena u liepi dvor sjeminištni, da se njezinim pogledom, pod njezinom zaštitom usavršuju budući svećenici za kasnije svoje težko zvanje. Taj umotvor jest djelo Josipa Previsana iz Trsta, podnožje je četiri stope visoko radjeno iz kamena krša dobivena iz kamenoloma tršćanskog Zole, boje tmaste i imade napis u pročelju: „Praeclara custos Virginum, spes nostra coeli gaudium, Syrtes dolosas amove, fluctus tot inter deviis, tutam reclude semitam.“ Od straga: „Virgini sine labe conceptae, tuto in Adversis Praesidio electae matri Junior Clerus Anno Reparatae salutis 1875. posuit.“ Statua visoka je nješto manje od četiri stope iz dalmatinskog mramora, biela kao snieg. Kip predstavlja djevojče 14 do 15 god., o pojasu visi joj čislo, ruke drži sklopljene, malo prama desnoj strani nagnute, male prste unakriž; lice krenuto pram nebu, kamo su i oči uprte. Ustne i cio obraz posut je lagahnim, ljubeznivim i zadovoljnim posmjehom. Osobito udara u oči svakomu umjetnički izradjeno krasno lice, koje odaje angjeosko djevičanstvo i liepe oči — s koje ti je strane motriš uvjek opažaš onu zanešenost ono veselje ono pouzdanje u svoga Stvorca jedne nevine djevice, koja je uznešena zapjevala „Velika učini meni gospodin.“

Štatua bila je dvanaest dana izložena u Trstu, te je obćinstvo vrvilo, da taj umotvor motri upozoreno osobito na krasotu obličja i očiju. — Listovi talijanski kao Cittadino i ostali izraziše se jako pohvalno o tom djelu Previsanovu.

Umjetnik sam dodje u Senj da štatuu postavi na mjesto, što mu sretno dne 16. o. m. podje za rukom. Umjetnik je odlikovan sa dvie medalje na parižkoj, sa tri na bečkoj a i na Tršćanskoj izložbi. Dne 19. o m. u nedjelju je svetčano razokriće i blagoslov štatue. U Programmu svetčanosti, po kom će zbor duh mladeži pjevat, a jedan pitomac govorit, uzeo je i sam umjetnik (buduć tenorista i pjevač u Trstu) jednu točku solo „Ave

Maria.“ Posvetit će statuu vikar poslie svete mise uz mnogobrojnu assistenciju.

Hvala na toj božićnici presvietlomu g. vikaru, koji znade poremećeni nabožni duh med svećenstvom dizati, a s druge strane što je dokazao, koliko cienit znade umjetnost. Veli se da kani opet nješto slična i u katedralnoj crkvi postaviti — Bože daj! Kad spomenuh katedralnu crkvu senjsku, s veseljem mi je napomenuti da se je umjetnik Previsan u obće pohvalno izrazio o katedralu, osobito pako umjetnički je izradjen žrtvenik sv. Formosa. Na ovom žrtveniku najveć cieni „vraga“ pod nogama sv. Mihovila, radi njegova strašno nakazanog lica, koje da je uprav umjetnički izradjeno.

Viestnik.

Zagreb. Na božić je svečanu pontifikalnu misu služio u prvostolnoj crkvi preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović, te je bila nazočna ogromna množina pobožnoga ali i dosta nepobožnoga puka. U Njemačkoj, u Francezkoj, a i drugdje ljudi nezaboravljaju toliko koliko kod nas na svetost mjesta, pa jih ima, koji na to odmah i sjete čovjeka, koji bi bio manje pristojan. Kod nas, kako se čini, nebi zamjerili nepristojnu, nego onomu, koji bi se usudio opomenuti na pristojnost. — Poslie mise rekao je nadbiskup prodiku o Gospodnjem utjelovljenju, dokazav iz nauka vjere, iz razlogâ razuma, i iz blagodatih utjelovljenja Gospodnjega, kako su neosnovani oni prigovori, koje toj velikoj istini kršćanstva znadu činiti nevjernici.

— Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je predsjednikom zemaljskoga školskoga odbora umirovljenoga velikoga župana Ivana Kukuljevića-Sakcinskoga; podpredsjednikom pako ravnatelja kr. gimnazija zagrebačkoga Franju Petračića. Nadalje je članovi istoga odbora imenovao: gimnazijalnoga profesora Tadiju Smičiklasa; profesora kr. velike realke zagrebačke Ivana Stožira; umirovljenoga ravnatelja gradskih škola Franju Klaića; privremenoga ravnatelja k. mužke i ženske preparandije Ljudevita Modca; učitelja istih preparandija Stjepana Basaričeka i ravnajućega učitelja dolnjo gradske obće pučke škole Ferdinanda Vuksanovića, a vanjskimi članovi: kanonika sborne crkve začesanske u Varaždinu Stjepana Ilijaševića i gimnazijalne ravnatelje: Matu Grškovića u Osieku i Ignjata Bartulića u Karlovcu. Napokon je suviećnici zemaljskoga školskoga odbora u poslovih njihove konfesije imenovao: spisatelja dra. Boguslava Šuleka i ovdašnjega gradjanina Josipa Siebenscheina. Sporazumkom dotičnih duhovnih oblasti katoličke crkve imenovan je zastupnikom te crkve u zemaljskom školskom odboru začastni i umirovljeni školski savjetnik za vojničku krajinu Stjepan Sabljak.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dotle, dok se duhovna oblast grčko-iztočne crkve neodazove pozivu kr. zemaljske vlade, ter neimenuje redovitoga zastupnika rečene crkve u zemaljskom školskom odboru u smislu §. 178. sl. b) zakona od 14. Listopada 1874., medjutomnim članom zemaljskoga školskoga odbora, imajućim zastupati interese grčko-iztočne crkve, administratora grčko-iztočne župe u Zagrebu, o. Ambroziju Pavlovića. —

Ovim je imenovanjem odgovoreno na jednu našu dvojbu u prvom članku ovoga broja. Odmah ćemo o njem izreći svoju: Mi nedržimo ni najmanje sretnim imenovanje g. Ivana Kukuljevića za predsjednika zemaljskomu školskomu odboru. Svećenstvo katoličko nije moglo tako brzo zaboraviti, da se je prigodom razprave školskoga zakona u saboru, upravo g. Ivan Kukuljević izrazio o našem svećenstvu tako jedko i uvredljivo, kako ni jedan drugi zastupnik. Ako katoličko svećenstvo ima pravih zasluga za pučko žkolstvo; ako visoka vlada to priznaje i želi i nadalje služiti se tim svećenstvom oko procvjetanja pučke škole: onda nebismo bili očekivali g. Kukuljevića za onakovo mjesto. G. Kukuljević može nam ulijati samo nepouzdanje.

— Novi pedagogi još se sada zadievaju o žensku preparandiju kod sestara milosrdnica, i o uredničtvo ovoga lista. Mi neimamo ni vremena ni volje, da se dalje s njimi u rečenom predmetu zanimamo. Kad bo jim iztaknemo koju njihovu ne samo zlobu nego i nespretnost, onda jim je žao; a što ćemo jim mi, kad neznadu bar šutjeti! Tako pišu u svojem najnovijem odgovoru medju drugimi divotami ovo: „U ostalom nam se čini, kano da ćemo u piscu „Kat. lista“ morati pozdraviti novoga zakonošu i pravoznanca, jer mu je pošlo za rukom iz zakona izvesti ono, što u njem nestoji, i što sama vlada nije znala, naime da neima prava podići javne zemaljske ženske preparandije tako dugo, dok su opatice voljne takovu uzdržavati. Do sada se je u obće mislilo, da kod naše vlade ima dovoljno juridičkih vrstnjaka, naročito pako da je načelnik školskoga odsjeka, bivši nekoč rektor pravoslovne akademije, u tom pogledu pravi kapacitet, ali kako je vidjeti nadkriljuje ga pisac „Katol. lista“, te se odsele školsko zakonarstvo neće tumačiti ni kod kr. zemaljske vlade, ni na preparandiji, kako to naukovna osnova zahtieva, već u uredničtvu „Kat. lista.“ — Mi se divimo ovoj vrlo „oštroumnoj“ dosjetki. Koli je „spretno“, da je ovamo povučena osoba „načelnika školskoga odsjeka, bivšega nekoč rektora pravoslovne akademije“! A kako je fino i grizko poći tražiti tumačenje školskoga „zakonarstva“ ne u visoke za to škole u „preparandije, gdje onakovo tumačenje naukovna osnova zahtieva“, niti u „kr. zem. vlade“, nego u — „uredničtva Kat. lista“! Samo je golema šteta za to umno iznašašće, što uredničtvo „Katol. lista“ nije nigdje reklo, da vlada neima prava podizati zemaljsku preparandiju dok su milosrdnice voljne svoju uzdržavati! Jest ta bi gospoda htjela

biti vicasta, ali se varaju, ako misle, da je za to dosta biti samo zlobnu. Zar morda nerazumiju, što mi pišemo, ili neznadu drugačije s nami razgovarati, van izvrćući naše rieči?! E onda mi dalje negovorimo.

— Mi smo u br. 43. obširno izviestili o razmirici biskupa regensburžkoga s ministrom Lutzom. Sad se je stvar razbistrila. Ministar je naznačio njeki ordinarijatski odgovor na dekanat Geisenfeldski, u kom da su po smislu sadržane onakove rieči, kakove je ministar pomenutomu biskupu spotaknuo. Taj je ordinarijatski odgovor objavljen, ali gle! u njem ni jedne rječice o saborskih izborih, niti mogaše biti već uslied povoda i svrhe onoga odgovora, a još manje zato, što je odgovor više mjeseci prije izdan, nego-li su saborski izbori razpisani. Ministar bi dakle imao sada svoju izjavu, danu u saboru, javno opozvati; no on toga neučini. On je radje naznačio sadašnjega nadbiskupa bamberžkoga, a u ono vrieme još, kad je onaj ordinarijatski odgovor stigao, župnika u dekanatu Geisenfeldskom — kano onoga čovjeka, od koga je dobio onu svoju viest, kojom se je u saboru poslužio. Na to je i bamberžki nadbiskup izdao na javu svoju izjavu, iz koje se vidi, da nije pomenutoga odgovora ordinarijatskoga točno shvatio ili dobro zapamtio; ali ni on nesvjedoči, da je ondje bilo kakova govora o izborih. A to je upravo najglavnija točka, za to bo je ministar bio u saboru navalio na biskupa regensburžkoga. Pa ipak neće da svoju izreku opozove!

Njemačka. Nekoliko liberalnih novina nije se moglo uzdržati, dane napišu svoje komentare o odlazku nadbiskupa kölnskoga (Biskup je naime prošao u Hollandiju, da se ukloni pruskoj tamnici). Osobito se odlikuje „Magd. Ztng." koja misli, da mora viditi u postupanju crkvenoga glavara čin slabosti; jer tvrdi, da je on poput svoje braće: biskupa vratislavskoga i paderbornskoga, uzeo putni štap, da uzmakne neugodnostim onoga mučeničtva koje si je s njimi prije godinu dana želio." „Germania" odvraća liberalcem, neka budu uvjereni, da su spomenuti biskupi imali skroz valjanih razloga, s kojih su voljeli slobodu u progonstvu nego-li neslobodu u domovini.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane I. reda: Šainović Dragutin Mirko, c. kr. nadpor. računarst. u miru u Vinkovcih. U čl. III. reda: Bujanović Josip, učitelj u Drnju. Masten Ivan, upravit. župe u Cesarici. Lipold Herman, županijski mjernik u Križevcu. C. kr velika gimnazija u Dubrovniku u Dalmaciji. Pucić Dinko Blažev, kmet u Žminju u Istri. Pucić Ivan Milčić Osipov, kmet u Žminju. Šamšalović Alexa, kapelan. Dubravčić Franjo, učitelj, i Petras Mirko, učitelj u Petrovaradinu Ljudevit dolu. Pavlešić pl. Ivan, obć. serežan u Bregih. Babogredac Mato, kapelan u Hrtkovcih. Vranić Ivan, duh. pom. u Harkancih. Kovač Ferdo, djak iz Kašine. Mikujan Miko, obćin. sudac u Kupčini. Gjurgjina Franjo. kap. na Odri. Mirković Božo pl. ravnajući učitelj u Milini. Buzolić Mato, podučitelj u Milini. Krimfokaj Andrija, žup. u Drećevoj-Luki kod Bola na Braču. Čakanić Jandro, seljak kod sv. Nedelje.

Oproštaj urednikov. Valja mi se oprostiti s veleeienjenimi štioci ovoga lista. Moje sveudiljno slabo zdravlje sili me, da si umanjim teret, a navlastito da sa sebe skinem uredničku odgovornost. Preuzvišeni gospodin nadbiskup, kako me je izvolio odlikovati svojim visokim povjerenjem, staviviši ovaj list pod moju ruku, tako je opet milostivo uvažio moju molbu, te me odrešio.

Ja izražavam Njegovoj preuzvišenosti za jedno i drugo svoju najsmjerniju zahvalnost. No molim takodjer velecienjene štioce ovoga lista, neka su uvjereni, da njihova pouzdanja, njihove pohvale, ponuke i poduke zaboraviti neću. Napose još zahvaljujem onoj p. n. gospodi, koja su, reseći ovaj list svojimi vriednimi članci i dopisi, i tako služeći javnomu dobru crkve i domovine, tim ujedno priskočili mojoj slaboći i mojoj nedostatnosti.

List ovaj s novom godinom prelazi u okretnije i krepče ruke Dovoljno su poznane štovanim štiocem. Od četiri godine neima lasno jednoga broja ovoga lista, u kojem se nebi vidio trud doktora i profesora Josipa Riegera. Častno čitateljstvo priznalo mu je već izrikom odličnu vještinu i muževnu odrešitost. Dok ovo pišem, kaže mi se, da stvar nije baš sasvim gotova, sasvim tim nedvojim, da će on biti od nove godine urednik. Liepa je nada, a dao Bog, da se pod njegovom upravom ovaj list punio bude mnogo većom nego-li do sada izvrstnošću i obilatošću.

Nije vrieme da plandujemo, već valja nositi strpljivije i revnije nego-li ikada teret dana i žestine. To nam svećenikom mora biti zajedničko geslo. Za to ni ja nisam nakan baciti pero u kut, nego ću nastojati, koliko mi bude dopuštalo zdravlje i druge moje okolnosti, da i nadalje sudjelujem oko proevjetanja ovoga lista.

Dr. Gjuro Posilović.

Poziv na predplatu na „Zagrebački katolički list tečaj XXVII."

S božjom će pomoćju ovaj list od nove godine nastupiti svoj dvadeset i sedmi tečaj. Ostat će mu isti oblik i uvjeti predplate, no glede uredničtva kano i glede administracije svakako dogodit će se promjena, za koju ima pravedne nade da će biti listu na prospjeh. Pomladit će se naime novimi silami, veleučena gospoda profesori bogoslovja na našem sveučilištu obećali su mu obilatiju pomoć, a neima dvojbe da će mu i ostalo svećenstvo naše domovine revnije priticati i predplatom i perom. Ta nedolaze-li interesi naše sv. vjere i crkve sve većma u pogibelj, a koliko imamo, i koliki su listovi, koji one interese zastupaju?! Kad je već ovo što imamo maleno, neka je barem vriedno i dragocjeno, kano zrnce bisera i zlata! a to će biti samo onda, ako ga nezanemare muževi od bistra uma i topla, plemenita srca.

Budući da će biti, kako rekosmo, promjene u administraciji, s toga je skroz nuždno: 1. da se predplata pošalje čim prije, i to najbolje poštarskom naputnicom; 2. da bude točno zabilježen naslov, obitavalište i zadnja pošta: 3. da bude izrikom naznačeno, da-li je predplata za g. 1876., ili morda samo dug za g. 1875; 4. da nitko neočekuje, da će mu se list pošiljati, ako nepošalje predplate, ili ako barem sám i čim prije nenajavi, da je list voljan i nadalje držati, te predplatu do mala poslati.

Urednik Dr Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

